Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

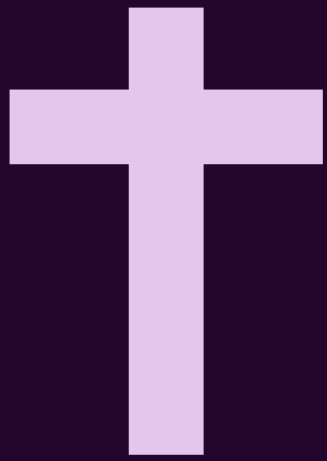

New Testament, Psalms and Proverbs in Mixtec, Magdalena Peñasco (MX:xtm:Mixtec, Magdalena Peñasco)

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
New Testament, Psalms and Proverbs in Mixtec, Magdalena Peñasco (MX:xtm:Mixtec, Magdalena Peñasco)

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Magdalena Peñasco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Magdalena Peñasco [xtm], Mexico

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Magdalena Peñasco

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
e406ad16-26c0-570c-b2a2-463185e3fb73

Contents

Mateo 1
Marcos 67
Lucas 109
Juan 175
Hechos 222
Romanos 284
1 Corintios 312
2 Corintios 340
Gálatas 358
Efesios 368
Filipenses 378
Colosenses 385
1 Tesalonicenses . . . 391
2 Tesalonicenses . . . 397
1 Timoteo 400
2 Timoteo 409
Tito 415
Filemón 419
Hebreos 421
Santiago 443
1 Pedro 450
2 Pedro 458
1 Juan 463
2 Juan 469
3 Juan 470
Judas 471
Apocalipsis 474

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Mateo ma

Tee jana'a tna'a Jesucristo ma (Lc 3:23-28)

1 Cha'a kúu tutu ndáka'an ja ka nani sa'ya tata ñayii jana'a ma, te ne'un yukan ni kenda Jesucristo ma. Te Jesucristo ma chi ni kenda ya ne'un sa'ya tata David ma, te David ma chi sa'ya tata Abraham ma kúu de.
2 Te Abraham ma kúu yuva Isaac ma, te Isaac ma kúu yuva Jacob ma, te Jacob ma kúu yuva Judá ma ji'in ndaka-ka ñani de ma.
3 Te Judá ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a kúu Tamar ma, te Fares ma ji'in Zara ma ka kuu de. Te Fares ma kúu yuva Esrom ma, te Esrom ma kúu yuva Aram ma.
4 Te Aram ma kúu yuva Aminadab ma, te Aminadab ma kúu yuva Naasón ma, te Naasón ma kúu yuva Salmón ma.
5 Te Salmón ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a kúu Rahab ma, te Booz ni yo nani de. Te Booz ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a kúu Rut ma, te Obed ni yo nani de. Te Obed ma kúu yuva Isaí ma.
6 Te Isaí ma kúu yuva rey David ma.

Te rey David ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a ni yo kuu ñasi'i tee kúu Urías ma, te Salomón ni yo nani de.
7 Te Salomón ma kúu yuva Roboam ma, te Roboam ma kúu yuva Abías ma, te Abías ma kúu yuva Asa ma.
8 Te Asa ma kúu yuva Josafat ma, te Josafat ma kúu yuva Joram ma, te Joram ma kúu yuva Uzías ma.
9 Te Uzías ma kúu yuva Jotam ma, te Jotam ma kúu yuva Acaz ma, te Acaz ma kúu yuva Ezequías ma.
10 Te Ezequías ma kúu yuva Manasés ma, te Manasés ma kúu yuva Amón ma, te Amón ma kúu yuva Josías ma.
11 Te Josías ma kúu yuva Jeconías ma; maa tiempu ni ka jeka ñayii ñuu Babilonia ma ñayii ñuu Israel ma, ni ka kâku Jeconías ma ji'in jaku-ka ñani de ma.
12 Te nuu ni ka nde koo ñayii Israel ma ñuu Babilonia ma, te ni iyo sa'ya tee kúu Jeconías ma, te nani de Salatiel, te Salatiel ma kúu yuva Zorobabel ma.
13 Te Zorobabel ma kúu yuva Abiud ma, te Abiud ma kúu yuva Eliaquim ma, te Eliaquim ma kúu yuva Azor ma.
14 Te Azor ma kúu yuva Sadoc ma, te Sadoc ma kúu yuva Aquim ma, te Aquim ma kúu yuva Eliud ma.
15 Te Eliud ma kúu yuva Eleazar ma, te Eleazar ma kúu yuva Matán ma, te Matán ma kúu yuva Jacob ma.
16 Te Jacob ma kúu yuva José ma, yii ña'a kúu María ma, te si'i Jesús ma kúu ña, te Jesús ma kúu iya nani Cristo ma iya ni tetniñu Su'si ma.

17 Chukan kúu ja uxi kuun jichi ñayii ma kúu onde Abraham ma te onde David ma, te uxi kuun-ka jichi i kúu onde David ma te onde kivi kuan koo i ñuu Babilonia ma, te uxi kuun-ka jichi i ka kuu onde kivi kuan koo i ñuu Babilonia ma te onde kivi ni kâku Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma (Lc 2:1-7)

18 Te sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma. Iyo suchi kúu María ma, ndetu i ja tnanda'a i ji'in José ma, te nuu ñatuu jin kueka tna'a-ka i ma, te María ma, ni ni'i sa'ya i sukan ni kuni maa Xtumani Ndios ma. Te ni jinitnuni José ma ja ñu'u sa'ya i ma.
19 Te José ma, in suchi va'a ini kúu i, te ñatuu kúni i ja jin ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu María ma, te chukan kúu ja jani ini i ja yuyu'u-ni xndoo i suchi ma.

20 Te sukan jani ini i. Sani te nuu ni
kixi i ma, te ni jininuu i ja ni kenda
in ángel ni tetniñu Iya Tátnuni ma
nuu iyo i ma, te jiña'a ángel ma:
—José sa'ya tata David, má
koyu'u ro ja kueka ro María suchi
ko kuu ñasi'i ro ma, vaa sa'ya i suchi
ñu'u ma, Sa'ya maa Xtumani Ndios
ma kúu ya.
21 Te kâku sa'ya i ma, te xnani ro
ya Jesús, vaa ja maa ya te jin kaku
ñayii ñuu ya ma te ma jin kondiso
kuechi-ka i —kúu ángel ma jiña'a i.
22 Ndaka cha'a ni kuu,
sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an
Iya Tátnuni ma nuu tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a ya
ma, nuu ni ka'an de ma:
23 Jin kuni ni ja in suchi jaa, ku'un
sa'ya i,
te kâku in suchi yii,
te jin xnani i suchi ma Emanuel,
kúu de ká'an de.
Te Emanuel ma kúni ka'an “Su'si
ma iyo ji'in o”.
24 Te ni ndoto José ma ja ni kixi
i ma, te ni sa'a i sukan ni tatnuni
ángel ni tetniñu Iya Tátnuni ma, te
ni jeka i María ma ja ko kuu ñasi'i
i suchi ma.
25 Kovaa masu ni yo kixi i ji'in
María ma, chi ni yo ndetu i onde
nuu ni kâku sa'ya María ma suchi
xinañu'u ma, te ni xnani José ma
lulu ma Jesús, sukan ni jiña'a ángel
ma.

2

Ni jan koo tee inundichi ma ni ka ndachiñu'u de Jesús ma

1 Nuu ni kâku Jesús ma ñuu
nani Belén ma ja iyo i ñuu Judea
ma, ne'un kivi yukan tátnuni rey
Herodes ma. Te ini ñuu Jerusalén
ma, ni ka kenda koo jaku tee
inundichi ve koo ñuu ka iyo ichi
nuu kána kandii ma.
2 Te ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu iyo suchi ko kuu rey
ñayii judío ma ja jâ ni kâku i ma?
Vaa nuu ka iyo sa ñuu sa ma ichi
nuu kána kandii ma, te ni ka jini sa
tiuxini káxtnu'u ja jâ ni kâku i ma, te
ve koo sa ja jin ndachiñu'u sa i —ka
kuu de ka jiña'a de.
3 Te nuu ni jiniso'o rey Herodes
ma ja sukan ka ka'an de ma, te ni
ndi ini xeen de, te sukan ni ka ndi
ini ndaka ñayii ñuu Jerusalén ma.
4 Te ni ndaxtutu Herodes ma ndaka
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
ndaka tee ka skua'a tnu'u Moisés
ma ja ka iyo de ñuu yukan ma, te
ni jikan-tnu'u de ndenu iyo ja kâku
Cristo iya tetniñu Su'si ma.
5 Te ni ka ndakone'e tee ma:
—Ñuu nani Belén ma ja iyo i ñuu
Judea ma, vaa sukan ni kaxtnu'u
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, te sa'a nde a ni ka'an
de ma:
6 Te ro'o ñuu Belén ja iyo ro ñuu Judá
ma,
masu in ñuu luluu-ni kúu ro ja iyo
ro ne'un tee ka tatnuni ñuu
Judá ma,
vaa ne'un ro'o kee iya kaxtnu'u
sukan jin sa'a ñayii ma,
te suu ya ko koto ñuu ri a ja kuu
Israel ya.
—Sa'a ni ka ndakone'e de.
7 Sani te yuyu'u-ni ni kana
Herodes ma tee inundichi ma, te ni
jikan-tnu'u vava'a de na nde kivi ni
kenda tiuxini ma.
8 Te ni tetniñu de tee ma ñuu Belén
ma, te jiña'a de:
—Kuán koo ni, te jin ke'en tnu'u
vava'a ni siki ja suchi luluu ni
kâku ma te ndenu iyo i, te nú ni
ka ndani'i ni i, te jin kaxtnu'u
ni, sukan-va'a ki'in tna sa jin
ndachiñu'u sa i —kúu de jiña'a de.
9 Te nuu ni jinu ni ka jiniso'o de
ja jiña'a rey ma, te kuan koo de, te
tiuxini ni ka jini de nuu ka iyo de
ñuu de ma kúu seña ja ka ndikin de
kuan koo de onde nuu ni ka kenda
koo de ve'e nuu iyo lulu ma, vaa
yukan ni jinkuiñi tiuxini ma.
10 Te nuu ni ka jini de ja ni
jinkuiñi tiuxini ma, te ni ka kutachi
xen-xeen de.
11 Te ni ka kivi koo de ini ve'e ma,
te ni ka jini de lulu ma ji'in si'i ya

María ma, te ni ka jinkoo jiti de, te
ni ka ndachiñu'u de Jesús ma, vaa
ka jini de ja iya kanuu kúu ya. Sani
te ni ka ndakune de ja ka yinda'a de
kuan koo de ma, te ni ka skuta'vi de
lulu ma mirra ji'in ja jáxiko asi ji'in
oro.
12 Te nuu ni kunee ma te ni ka kixi
de ma, te ni xsjani ña'a Su'si ma ja
máko jin ndakokuiñi-ka de nuu iyo
Herodes ma, te chukan kúu ja in-ka
ichi kuan nu koo de ñuu de ma.

Ni ka xsiyo de Jesús ma ñuu Egipto ma

13 Sani te nuu ni ka ya'a de kuan
nu koo de ma, te nuu ni kixi José
ma, te ni kenda in ángel ni tetniñu
Iya Tátnuni ma, te jiña'a i:

—Ndakoo ni, te kueka ni lulu a
ji'in si'i ya a, te kuán koo ni ñuu
Egipto ma, te jin koo ni yukan-ni
onde kaxtnu'u maa sa kivi ndi koo
ni ma, vaa sa'a ko kuu ja Herodes
ma chi nduku de lulu a ja ka'ni de
ya —kúu i jiña'a i.

14 Te ni ndoto José ma, te ni jeka
de lulu ma ji'in si'i ya ma, te kuan
koo jakuaa de ñuu Egipto ma.
15 Te yukan ni ka iyo de onde ni
ji'i Herodes ma, sukan-va'a ko kuu
sukan ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u Su'si
ma ja ni ka'an de ma: "Onde ñuu
Egipto ma ni ndakana sa Sa'ya sa
ma." Sa'a ni ka'an de ma.
16 Sani te nuu ni jinitnuni
Herodes ma ja ni ka xnda'vi ña'a
tee inundichi ma, te ni ndakiti xeen
ini de, te ni tatnuni de ja jin ka'ni
soldado ma ndaka suchi yika ni ka
kâku ma te onde suchi uu kuiya ma,
ja ka iyo i ñuu Belén ma ji'in ndaka
yu'u ñuu ma.
17 Sukan, te ni kuu sukan ni ka'an
Jeremías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma nuu sa'a
ni ka'an de ma:
18 Ni ka jiniso'o i ja kúu yu'u in ña'a
ñuu Ramá ma,
nda'yu ña te tnána ña ja kúxii xeen
ini ña.
Raquel ma kúu ña, te nda'yu ña ja
jin kuu sa'ya ña ma,
te masu na in kúndee ja ndaka'an
mani i ña,
vaa kuechi ja ni ka ji'i sa'ya ña ma.
Sa'a ni ka'an de ma.

Kuan nu koo de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

19 Kovaa nuu ni ji'i Herodes ma,
sani te ni kenda in ángel ni tetniñu
Iya Tátnuni ma nuu kixi José ma
ñuu Egipto ma,
20 te jiña'a i:

—Ndakoo ni, te ndakueka ni
Jesús a ji'in si'i ya a, te kuán nu koo
ni ñuu Israel ma, vaa jâ ni ka ji'i
ñayii ka nduku ja jin ka'ni i ya ma
—kúu i jiña'a i.

21 Sani te ni ndakoo de, te ni
ndakueka de ya ji'in si'i ya ma, te
kuan nu koo de ñuu Israel ma.
22 Kovaa ni ni'i tnu'u de ja tee kúu
Arquelao ma, tátnuni de ñuu Judea
ma nuu tniñu yuva de Herodes ma,
te chukan kúu ja ni yu'u José ma ja
no'o de yukan. Kovaa Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya nuu de ora kixi de ma
nawa sa'a de. Sani te kuan nu koo
de ji'in ya ñuu Galilea ma.
23 Te ni ka kenda koo de ji'in ya
yukan, te ni ka iyo de ji'in ya ñuu
nani Nazaret ma ja iyo i ñuu Galilea
ma, sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma nuu ni ka'an de
ja konani ya nazareno ma.

3

Sukan ni kaxtnu'u Juan tee skuandute ñayii ma

(Mr 1:1-8; Lc 3:1-9; Jn 1:19-28)

1 Ne'un kivi yukan, te ni kenda
Juan tee skuandute ñayii ma ichi
nuu masu nawa iyo kuiti ma, te
káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii
ñuu Judea ma ja jan koo i nuu iyo de
ma.
2 Te jiña'a de:

—Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni,
te jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma,
te jin ndandikin ni Su'si ma, vaa jâ

ve kuyatni ja tatnuni iya iyo andivi ma —kúu de jiña'a de.

3 Vaa Juan ma kúu tee ni ka'an Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:

Kayu'u in tee onde nuu masu nawa iyo kuiti ma, te ka'an de:
"Jin satu'va ni ichi Iya Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa."
Sa'a ka'an de.

4 Te Juan ma, ne'nu de sa'ma ixi kiti kúu camellu ma, te chii de ma ni yo nu'ni in ñií. Te ni yo jaa de tika langosta ji'in nduxi ni yo ni'i de yuku ma.

5 Te ni yo jan koo ñayii ka iyo ñuu Jerusalén ma, ji'in ni-ka'nu ñuu Judea ma, ji'in ni-ka'nu yuyute Jordán ma nuu iyo Juan ma.

6 Te ni ka yo ndaka'an, ni ka yo ndakachi i kuechi i ma nuu Su'si ma, te ni yo skuandute de i yute Jordán ma.

7 Te nuu ni jini de ja kua'a tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma ni kenda koo ja skuandute de tee ma, te jiña'a de:

—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu ni! ¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja jin kaku ni ja ma xndo'o xneni ña'a Su'si ma?

8 Jin sa'a ni ja va'a, sukan-va'a kona'a ndija ja jâ ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni nuu Su'si ma.

9 Te másu ko jin kani ini ni: "¡Yo'o chi jin ndani'i-ta'vi o, vaa sa'ya tata Abraham ma ka kuu o!" Kovaa ja ndaa kúu ja visi yuu ka ndaa ya'a chi kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya tata Abraham ma.

10 Te jâ iyo tu'va kaa ma xuu yutnu ma ja ka'nde i onde yo'o tnu ma. Ndaka yutnu masu kúun javixi va'a ma, jin te'nde tnu, te jin koo tnu nuu ñu'u ma, te jin kayu jin koko tnu. Te sa'a sa'a ya ji'in ñayii ñatuu ka sa'a sukan játna ini ya ma.

11 Ja ndaa kúu ja saña chi skuandute ña'a sa ji'in ndute a-ni, sukan-va'a na jakona'a ja jâ ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni nuu Su'si ma. Kovaa kuee-ka, te kenda iya iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka ya sana saña, te saña, va ni a ndijan ya ma masu kaa masu iyo sa ja kinda'a sa. Te maa ya chi iyo ya ja taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu vaa sa'a ya ja jin koo ni ji'in Xtumani Ndios ma, te nú ma jin kandija ni ja ká'an ya ma chi iyo ya ja chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni ma.

12 Te jâ yinda'a ya ja xndechi ya triu ma te nduvii i, te sa'a siin ya paja ma, te ndatava'a ya triu ma nuu ku'un va'a i ma. Te ka'mi ya paja ma in nuu ñu'u ja masu nda'va kuiti i —kúu de jiña'a de.

Sukan ni jandute Jesús ma (Mr 1:9-11; Lc 3:21-22)

13 Te kivi yukan Jesús ma, ni kee ya ñuu Galilea ma, te kua'an ya nuu iyo Juan ma yuyute Jordán ma, sukan-va'a skuandute de ya.

14 Kovaa Juan ma, ñatuu kúni de, te jiña'a de:

—Saña, jiniñu'u ja maa ni skuandute ña'a, ¿te nava'a saa su'va maa ni vee ja skuandute ña'a sa? —kúu de jiña'a de.

15 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Kachi ni ve, vaa jiniñu'u ja sa'a jin sa'a o, vaa Su'si ma chi, kúni ya ja jin sa'a o ja va'a ja ndaa nuu ya ma —kúu ya jiña'a ya. Sani te ni kachi Juan ma, te ni skuandute de ya.

16 Te nuu ni jinu ni jandute Jesús ma, te ni nana ya nuu ndute ma. Sani te ni ka ndanune andivi ma, te ni jini ya ja ni nuu Xtumani Ndios ma sukan kaa in sata, te ni jakoxtnee ya siki maa Jesús ma.

17 Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja sa'a ká'an Su'si ma onde andivi ma:

—Iya ya'a kúu Sa'ya maa sa, te kútoo sa ya, te játna ini xeen sa ja sa'a ya a —kúu ya ká'an ya.

4

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mr 1:12-13; Lc 4:1-13)

1 Sani te Jesús ma, ni jan xsia'a ña'a Xtumani Ndios ma ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma, sukan-va'a kototnuni ña'a tachi ma, sukan-va'a jin kuni o ja masu nawa kuu sa'a tachi ma.
2 Nuu ni ya'a uu xiko kivi ja nduu ñuu ñatuu nawa ni jaa ya ma, te kókon ya.
3 Te ni kenda tachi ma ja kototnuni i ya ma, te jiña'a i:

—Nú ndija ja Sa'ya Su'si ma kúu ni, te tatnuni ni ja yuu ya'a, jín nduu i xtatila ja kaa ni —kúu i jiña'a i.

4 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Tnu'u Su'si ma ká'an: "Masu maa in-ni ja kaa ja ko'o o ma sa'a ja koteku o chi su'va ja kandija o ndaka tnu'u ká'an káchi Su'si ma" —kúu ya jiña'a ya.

5 Sani te tachi ma, ni jeka i Jesús ma, te kua'an i ji'in ya onde ñuu ii nani Jerusalén ma, te ni skaa i ya in nuu sukun xini veñu'u ka'nu ma,
6 te jiña'a i:

—Nú ndija ja Sa'ya Su'si ma kúu ni, onde ya'a, te skee ni maa ni onde kunu ma, vaa tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu ángel ya
ma ja jin chindee ña'a i,
te jin ndatnii i nda'a ni ma,
sukan-va'a ma jinu ni nuu in yuu
—kúu i jiña'a i.

7 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Suni tnu'u Su'si a ká'an: "Másu ko kototnuni ro Su'si ro Iya Tátnuni ma" —kúu ya jiña'a ya.

8 Sani te tachi ma, ni ja'an i ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi a ji'in ndaka ja vii ja luu iyo ñuu ñayivi a,
9 te jiña'a i:

—Taa sa ndaka cha'a, nuna jinkuiñi jiti ni nuu sa a te ndachiñu'u ña'a ni —kúu i jiña'a i.

10 Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya nuu tachi ma, te sa'a jiña'a ya:

—Kuán ndiyo ki'in ro nuu iyo ri a, vaa tnu'u Su'si a ká'an: "Maa in-ni Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya ndachiñu'u ro, te nuu maa in-ni ya kunukuechi ro" —kúu ya jiña'a ya.

11 Sani te tachi ma, ni xndoo i ya, te ni ka kenda koo ángel ma, te ni ka jinukuechi i nuu ya.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mr 1:14-15; Lc 4:14-15)

12 Nuu ni jiniso'o Jesús ma ja Juan ma, yinee de vekaa ma, te ve ndii ya ñuu Galilea ma.
13 Te ñatuu ni ndoo ya ñuu Nazaret ma chi kua'an ya onde ñuu Capernaum ma ja kátuu yu'u mar iyo ñuu Zabulón ma ji'in Neftalí ma,
14 sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
15 Ñuu Zabulón ma ji'in ñuu Neftalí
ma,
ja ka iyo i ichi yu'u mar ma, in-ka
yu'u yute Jordán ma,
ja ka kuu i ñuu Galilea ma, ñuu ñayii
masu ñayii judío ka kuu i ma.
16 Ñuu iyo nuu nee ma, ni jini i in
ñu'u ka'nu ndú'va,
te ñayii ka iyo ja sani te jin kûu i ma,
te in ñu'u ni ndandu'va nuu ka iyo i
ma.
Sa'a ni ka'an de.
17 Te onde kivi ni ndenda Jesús ma ñuu Galilea ma, te ni keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii ma, te jiña'a ya:

—Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin ndandikin ni Su'si iya iyo andivi ma, vaa jâ ni kuyatni ja tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya
(Mr 1:16-20; Lc 5:1-11)

18 Kua'an Jesús ma yu'u mar ñuu Galilea ma, te ni jini ya uu tee ndi-tna'a ñani de. In de ma nani

Simón, tee ni ka yo xnani i Pedro ma, te ñani de ma, Andrés nani de. Te ka yikuu de ka skee de ñunu de ma ja jin tava de tiaka nuu mar ma, vaa tee ka tava tiaka ka kuu de.
19 Te jiña'a ya:

—Ne'e koo ni, te jin kondikin ña'a ni, te sa'a sa ja jin ko kuu ni sukan ka kuu tee ka tava tiaka ma, te jin ndaxtutu ni ñayii ja jin kandija i ja ká'an sa a, te jin kondikin ña'a i maa sa —kúu ya jiña'a ya.

20 Sani te ni ka xndoo kunu de ñunu de ma, te ni ka ndikin de ya.

21 Te ni ya'a ya kua'an ya yukan, te ni jini ya uu-ka tee ndi-tna'a ñani de, Santiago ma ji'in ñani de Juan ma, tee ka kuu sayii Zebedeo ma. Ka iyo de nuu barcu yuva de Zebedeo ma, ka yikuu de ka ndakiku de ñunu ka jatniñu de ma. Te ni kana ña'a ya.
22 Te ni ka xndoo kunu de barcu de ma ji'in yuva de ma, te kuan koo de, te ni ka ndikin de ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
(Lc 6:17-19)

23 Te ni-ka'nu ñuu Galilea ma ni ndakonduu ya, te ndaka veñu'u lilikin ma nuu ka ndatna'a ñayii judío ma, káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ji'in sukan tatnuni ya ma. Te ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma ji'in ndaka ja ka ndo'o ka neni ñayii ñuu yukan.
24 Te ni-ka'nu ñuu Siria ma ni ka jini i sukan sa'a sukan kúu ya ma, te ni ki koo i ni ki xsia'a i ndaka ñayii ka ndo'o ka neni ndeva'a-ni nuu kue'e ma, ji'in ñayii ka ndo'o ka neni nuu tachi ma, ji'in ñayii ka nduneé xini i ma, ji'in ñayii ñatuu kúu jin kanda i ma, te ni yo ndasava'a ya i.
25 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii ñuu Galilea ma, ji'in ñayii ñuu Decápolis ma, ji'in ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii ñuu Judea ma, ji'in ñayii ka iyo in-ka yu'u yute Jordán ma, te kuan koo i ji'in ya.

5

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a o, te nde ñayii jin ni'i ja vava'a-ka ma
(Lc 6:20-23)

1 Te ja ni jini Jesús ma kua'a xeen ñayii ma, te ni kaa ya ichi sukun-ka yuku ma, te ni jinkoo ya. Te ni jan koo tee ka ndikin ya ma, ni ka jan nu tna'a-ka de ya.
2 Sani te ni keja'a ya káxtnu'u ya, te sa'a jiña'a ya:
3 —Vava'a jin kendoo ñayii ka ndakunitnuni ja ka jiniñu'u i Su'si ma, vaa kivi tatnuni Su'si ma, nuu koo ya ma, yukan jin koo i ji'in ya.
4 'Vava'a jin kendoo ñayii ka nda'yu ma chi ndaka'an mani ña'a maa Su'si ma.
5 'Vava'a jin kendoo ñayii kuee ini ma chi jin nduta'vi i in ñu'ú ni skuiso ya ja kua'a ya ma.
6 'Vava'a jin kendoo ñayii ni-yu'u ni-ini i ka ndanduku i ja va'a ja ndaa tátnuni Su'si ma ja jin ko sa'a i ma, vaa jin ni'i ndija i ja ka jiniñu'u anua i ma.
7 'Vava'a jin kendoo ñayii in-unda'vi ini ma, vaa ndunda'vi ini ña'a maa Su'si ma.
8 'Vava'a jin kendoo ñayii ñatuu na ja u'vi ka iyo ini anua i ma, vaa suu i jin kuni Su'si ma.
9 'Vava'a jin kendoo ñayii ka ndi ini te ka nduku i naxe jin koo mani ñayii ma chi suu i jin konani sa'ya Su'si ma.
10 'Vava'a jin kendoo ñayii ka sondikin ña'a ñayii ma kuechi ja ka sa'a i ja va'a ma te ka ndo'o ka neni i ma chi ñayii yukan jin koo nuu tatnuni Su'si ma.
11 'Vava'a jin kendoo maa ni, nú kuechi ja ka kandija ña'a ni a, te jin ka'an ndeva'a i nuu ni, te jin sondikin ña'a i, te jin xtekuechi ña'a i ja ka sa'a ni ndaka ja u'vi tna'a ja masu sukan ka sa'a ni ma.
12 Jin kusii ini ni, te jin kutachi ni, vaa iyo ja ka'nu ka'nu ja jin kuta'vi ni ja iyo i onde andivi ma, te jin

kona'a ni ja sukan ka sondikin ña'a ñayii a, sukan ni ka yo sondikin i tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, tee ni ka yo iyo onde xi'na-ka ma.

Sukan kúu ñii jaa o ma ka kuu o

13 'Ndijin chi sukan kúu ñii jaa o ma sukan ka kuu ni ja ka kandija ni tnu'u Su'si ma te ka iyo ni ñuu ñayivi a. Chukan kúu ja jin ko koto vava'a ni maa ni, chi vaa ka jini maa ni ja nú ñii ma, ñatuu u'wa-ka i ma, masu nawa kuu sa'a o ja ndu-u'wa-ka i, te ni masu jiniñu'u-ka i. Yika ja skana o i te jin kuiñu ña'a maa ñayii ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka kuu o

14 'Ndijin chi sukan kúu ñu'u ndú'va vava'a ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka kuu tna ni ñuu ñayivi a, te suni sukan kúu in ñuu iyo onde xini yuku ma ja masu kuu chu'u i ma, sukan ka kuu tna ni.
15 Vaa ka jini maa ni ja nú ni xndu'va o in ñu'u ma chi masu ja chinee va'a o i in chii kajoo ma kúu, su'va nú ni xndu'va o i chi sonee sukun o i nuu candileru ma, sukan-va'a xtnuu va'a-ka i nuu ndaka ñayii ka iyo ve'e ma.
16 Sukan kúu ñu'u ndú'va ma, sukan jin ko kuu ni nuu ñayii ma, sukan-va'a ja jin kuni i ja va'a ka sa'a ni ma, te jin ndasa'a i kuenda ja kuechi ja ka iyo ni ji'in Su'si ma kúu ja ka sa'a ni sukan, te jin ndachiñu'u i Yuva o Su'si ma iya iyo andivi ma.

Jiniñu'u ja jin sa'a o sukan káxtnu'u Jesús ma

17 'Másu ko jin kani ini ni ja vee sa ja xtandiyo sa ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma xi ja ni ka yo kaxtnu'u tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Masu vee sa ja xtandiyo sa, chi ña'a, su'va vee sa ja xsinu sa ja kaxtnu'u vava'a sa sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu ni.
18 Ja ndaa ká'an sa ja nani ka iyo-ka andivi ma ji'in ñu'ú ya, chi ndaka tna'a ja ni tatnuni Su'si ma onde ndi'i kuiti ko kuu, te ni masu yanduu ni-in letra lilikin.
19 Te chukan kúu ja nú na in te ñatuu sa'a ndi'i sa'a tu'u i ndaka tnu'u tátnuni sa ya te suni sukan-ni káxtnu'u i nuu ñayii ma ja máko jin sa'a tna i ndaka sukan tátnuni sa ma, te kóna'a i ja masu in ñayii kanuu ko kuu i nuu tatnuni Su'si ma. Kovaa nú na in na sa'a ndaka tu'u tnu'u káxtnu'u sa ya te káxtnu'u tna i ja sukan jin sa'a ndi'i jin sa'a tu'u tna ñayii ma, te kóna'a i ja in ñayii kanuu ko kuu i nuu tatnuni Su'si ma.
20 Chukan kúu ja ká'an sa ja kanuu ja jin sa'a va'a jin sa'a ndaa-ka ni sana tee ka skua'a tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, vaa nú ña'a, te masu kuu jin kivi koo tna ni nuu tatnuni Su'si ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ndaka'an mani nuu tna'a o
(Lc 12:57-59)

21 'Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka kaxtnu'u ñayii jana'a ma: "Másu ko ka'ni ni ñayii ji'in ni ma, vaa ñayii ni ja'ni in ndiyi ma, jâ ni jiso kuechi i te ndachunaa maa i ja ni sa'a i ma."
22 Kovaa saña chi ká'an sa ja nú na in na ndakiti ini nuu tna'a i ma, suni kuiso kuechi tna i te ndakan Su'si ma kuenda nuu i. Te nú na in jani ini ja maa i kúu-ka ma te kuña'a i nuu tna'a i ma ja masu nde jiniñu'u ñayii yukan ma, te jâ ni jiso kuechi i te ndakua'a i kuenda nuu Su'si ma kivi ndenda i nuu núkoo ya ja ka'nde ya tniñu ñayii ma. Te ñayii ûni ká'an u'vi nuu in-ka ñayii ma, jâ iyo i ja ki'in i nuu andeya ma ja ndachunaa i ja ni sa'a i ma.

23 'Chukan kúu ja nú vee ni ve xsia'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma te ndaka'án ni ja iyo kuechi ni nuu tna'a ni ma,
24 te ja sa'a ni kúu ja xndoo ni ja yinda'a ni ma nuu iyo altar ma, te

ki'in ni, te ndaka'an mani ni tna'a ni ma, te nú ni jinu, sani te kii ni te ndakua'a ni nuu Su'si ma ja vee ni ve xsia'a ni ma nkuu.
25 'Ñama ni, te vitna iyo ja kuu-ka te ndaka'an mani ni ñayii ñatuu iyo mani ji'in ni ma. Nú ña'a te kua'a i kuenda nuu tee ja'nde tniñu ma, te tee ya'a tatnuni de nuu tee ka kuu ndaja'a ma, te jin koo de jin chinee va'a ña'a de vekaa ma.
26 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in na kivi vekaa ma, masu ndee-ka i onde ndachunaa ndi'i kuiti i ja ni sa'a i ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ja u'vi kúu ja ko ndiyo ini o in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in o ma

27 'Ni ka jiniso'o ni ja ni ka yo ka'an i ma: "Máko kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in ni ma."
28 Kovaa saña chi ká'an sa ja nú in tee, te konde'ya de in ña'a te ndiyo ini de ja kivi nduu de ji'in ña ma, jâ ni jiso kuechi de, vaa jâ ni jani ini de sukan ma, te nuu Su'si ma chi kuenda tnu'u ja jâ ni kivi nduu de ji'in ña kúu.
29 'Chukan kúu ja nú nduchinuu kua'a ni a kúu ja sa'a ja kuiso kuechi ni ma, tava ni i te skana ni i chi va'a-ka ja skenaa ni in nduchinuu ni a sana ni-ka'nu ni skenaa maa ni nuu andeya ma.
30 Te nú nda'a kua'a ni a kúu ja sa'a ja kuiso kuechi ni, ka'nde ni i te skana ni i chi va'a-ka ja skenaa ni in nda'a ni a sana ni-ka'nu ni skenaa maa ni nuu andeya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja máko xndoo tee ma ñasi'i de ma
(Mt 19:9; Mr 10:11-12; Lc 16:18)

31 'Suni ni ka yo ka'an tna i: "Nú tee ma, te ndásaxiko de ñasi'i de ma te xndoo de ña kúni de, te kuu xndoo de ña ma, te kuá'a de in tutu ká'an ja jâ ni xndoo de ña."
32 Kovaa saña chi ká'an sa, nú tee ma, te ndásaxiko de ñasi'i de ma te xndoo de ña ma, nú masu kuechi ja ni kivi nduu ña ji'in in-ka tee kúu, chi sa'a de ja kivi nduu ña ji'in in-ka tee, te sa'a de ja kuiso kuechi ña. Te tee ndakueka ña'a ni ndoo ma, kuiso kuechi tna de, vaa téku yii ña ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ka'an ndaa o ma

33 'Te suni ni ka jiniso'o ni ja ni ka ka'an tna i nuu ñayii jana'a ma: "Má ndakune'e ni Su'si ma te xnda'vi ni tna'a ni ma, su'va sa'a ni ja ni skuiso ni nuu Iya Tátnuni ma."
34 Kovaa saña chi ká'an sa, máko jin skuiso ni ja maa andivi ma te jin sa'a ni, vaa andivi ma iyo nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma.
35 Ni a ko jin ka'an ni ja maa ñu'ú ya'a te jin sa'a ni, vaa nuu ka yoxtnee ja'a ya ma kúu. Ni a ko jin ka'an ni ja maa ñuu Jerusalén ma te jin sa'a ni, vaa ñuu Jerusalén ma kúu ñuu iya kúu Rey Kanuu ma.
36 Ni a ko jin ka'an ni ja maa xini ni a te jin sa'a ni, vaa masu kuu jin ndasa'a kuijin ni xi jin ndasa'a tnuu ni ni-in ixi xini ni a.
37 Kovaa su'va in-ni ja jin ka'an ni: nú saa te jin ka'an ni "saa", te nú ña'a te jin ka'an ni "ña'a", vaa nuna jin skaa-ka ni ja jin ka'an ni ma, ja u'vi ko kuu i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma
(Lc 6:27-28, 32-36)

38 'Suni ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka yo ka'an i: "Nuna xtnakue'e ñayii ma nduchinuu ni ma, te suni ndaxtnakue'e ni nduchinuu i ma. Nuna kene'e i nu'u ni ma, te suni ndakene'e ni nu'u i ma." Te nú sukan ma, chi ja ni ka yo sa'a ña'a in-ka ñayii ma, te suni sukan ni ka yo ndasa'a tna ni i ma.
39 Kovaa saña chi ká'an sa, nú na in kúni ja sa'a ña'a i ja u'vi, máko sunkani ni i, te ko kuu maa i. Te nú na in ni kani yikinuu ni ichi kua'a ma, kua'a ni tnu'u, te káni maa i in-ka yikinuu ni ma.

40 Nú na in kúni ja kanaa i ji'in ni
te xtandee i su'nu ni ma, suni kua'a
tna ni su'nu ka'nu ndii ni ma.
41 Nú na in xtetuu ña'a nawa
kondiso ni te ki'in jika ni ji'in i,
su'va uu jichi jika-ka ki'in ni ji'in
i.
42 Nú na in jikan, te kua'a ni nawa
jikan i ma. Te nú na in jikan nuu, te
máko ka'an ni ja ma kuanuu ni.
43 'Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka yo
ka'an i ma: "Kutoo ni tna'a ni ma,
te saxiko ni nuu ñayii kúni u'vi nuu
ni ma."
44 Kovaa saña chi ká'an sa: Jin kutoo
ni ñayii ka kuni u'vi nuu ni ma, te
jin ka'an va'a jin ka'an vii ni ja jin
kuu ñayii ka ka'an u'vi ja jin kuu
ni ma, te jin ko sa'a ni ja va'a ja
jin kuu ñayii ka saxiko ña'a ma, te
jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu ñayii ka
nduku ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma,
45 sukan-va'a jin ko kuu ni sa'ya
Yuva o iya iyo onde andivi ma. Vaa
maa ya chi sa'a ya ja kána kandii
ma nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a
ma, ji'in nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja
u'vi ma, te suni sa'a ya ja kúun savi
nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ji'in nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a
ma.
46 Vaa nú ka kutoo ni yika-ni ñayii
ka kutoo ña'a ma, ¿nawa ka ndetu ni
ja jin kuta'vi ni ja taa Su'si ma? Vaa
sukan kuiti-ni tna ka sa'a ñayii ka
sa'a ja u'vi ma.
47 Te nú ka wa'a ni nchuxi nani
ñayii ni ka nduu ji'in ni sa'ya Su'si
ma, ¿nawa kúu ja ka sa'a-ka ni?
¿Masu sukan ka sa'a tna ñayii ñatuu
ka jini Su'si ma, ja vivii ka kuu i ji'in
ñayii ka ketna'a ini ji'in i ma-ni?
48 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si ma, su'va jin
ku'un ini ni ja ndimaa ja va'a ja vii
jin ko sa'a ni, sukan sa'a Yuva o iya
iyo onde andivi ma ja ndimaa ja
va'a ja vii sa'a ya ma —kúu ya jiña'a
ya.

6

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin sa'a o ora ka chindee o ñayii nda'vi ma

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Másu ko jin ku'un ini ni ja ora
ka sa'a ni ja va'a ma, te onde jin
kuni ña'a ñayii ma, sukan-va'a jin
ndachiñu'u ña'a i. Vaa nú sukan na
jin sa'a ni, te masu nawa jin kuta'vi
ni nuu Yuva o iya iyo onde andivi
ma.
2 Chukan kúu ja nuna jin chindee
ni ñayii nda'vi ma, má jin sa'a ni ja
jin kuni ndaka-ka ñayii ma, sukan
ka sa'a ñayii ka kutneñu maa i te
masu ka sa'a i ja ka ka'an i ma. Vaa
nú ka iyo i veñu'u lilikin ma xi nú
ka iyo i ichi ma, te sukan ka sa'a
i, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja
sukan ka sa'a i ma te jin ndachiñu'u
ña'a i ma. Ja ndaa ká'an sa ja jâ ni
ka ni'i i ja jin kuta'vi i ma, te masu
nawa jin ni'i-ka i.
3 Kovaa ndijin, nuna jin chindee ni
ñayii nda'vi ma, má kuni nda'a ni
satni ma ja sa'a nda'a ni kua'a ma,
4 sukan-va'a ñatuu na in kuni ja ni
chindee ni ñayii nda'vi ma, te Yuva
o iya iyo onde andivi ma ja nde'ya
ya ja va'a ni sa'a ni ma visi ñatuu
na ñayii nde'ya ña'a ma, chi maa ya
sa'a ja jin kuni ndaka ñayii ma ja vii
ja va'a ndataa ya nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
(Lc 11:2-4)

5 'Te ora jikan-ta'vi ni ma, máko
kuu ni sukan ka kuu ñayii ka ka'an
te masu ka sa'a i ma, vaa ñayii ya'a
chi ka jatna ini i ja jin konukuiñi i
te jin kakan-ta'vi i ini veñu'u lilikin
ma ji'in nuu ka ndatna'a ichi ma,
sukan-va'a jin kuni ñayii ma sukan
ka sa'a i ma te jin ndachiñu'u ña'a
i. Ja ndaa ká'an sa ja ñayii ka sa'a
sukan ma jâ ni ka ni'i i ja jin kuta'vi
i ma, te masu nawa jin ni'i-ka i.
6 Kovaa ndijin, ora jikan-ta'vi ni
ma, ndivi ni ini ve'e ni ma, te kasi
ni ye'e ni ma sukan-va'a ñatuu na
in kuni ña'a, te kakan-ta'vi ni nuu
Yuva ni Su'si ma. Vaa Yuva ni iya

nde'ya ja va'a sa'a ni ma visi ñatuu na ñayii nde'ya ña'a ma, chi maa ya sa'a ja jin kuni ndaka ñayii ma ja vii ja va'a ndataa ya ma.

7 ’Te ora jikan-ta'vi ni ma, máko ndaka'an ndaka'an-ni ni tnu'u masu ka jiniñu'u ma, sukan ka sa'a ñayii ñatuu ka kukanu ini Su'si ma, vaa ka jani ini i ja kuechi ja kua'a tnu'u ka ka'an ka ka'an i ma, te kuniso'o-ka Su'si ma.
8 Máko jin sa'a ni sukan ka sa'a i ma, vaa visi ñatuu jin kakan-ta'vi-ka ni nawa ka jiniñu'u ni ma, kovaa Yuva o Su'si ma chi jâ jini ya nawa ka jiniñu'u ni.
9 Chukan kúu ja, ndijin chi sa'a jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
10 Ka kuni sa ja kenda kivi ja tat-
nuni ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini maa ni
andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a tna sa
ñuu ñayivi a.
11 Chindee ña'a ni ja na koo ja jin
kaa sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi
ndi-kivi.
12 Te sakanu ini ni na ja u'vi ka sa'a
sa nuu ni ma,
vaa saña tna chi ka sakanu ini
sa ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi
ma.
13 Te máko kua'a ni tnu'u ja ska'an
ña'a tachi ma ja jin sa'a sa ja
u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin
kaku sa nuu ja u'vi ma.
Vaa maa ni kúu iya tátnuni,
te maa ni iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu
ji'in jayiñu'u ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.
14 ’Vaa nuna jin sakanu ini ni ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma, suni sakanu ini tna ña'a Yuva o iya iyo andivi ma.
15 Kovaa nú ma jin sakanu ini ni ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma, suni masu sakanu ini tna ña'a Yuva o ma ndaka ja u'vi ni ka sa'a ni nuu ya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin koo ndite o nuu Su'si ma

16 ’Ora ka iyo ndite ni nuu Su'si ma, má jin sa'a ni ja ka kuxii, ka kunda'vi ini ni, sukan ka sa'a ñayii ka ka'an te masu ka sa'a i sukan ka ka'an i ma, vaa ka sa'a i tnu'u ja ka kuxii, ka kunda'vi ini i, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja ka iyo ndite i nuu Su'si ma te jin ndachiñu'u ña'a i. Ja ndaa ká'an sa ja jâ ni ka ni'i i ja jin kuta'vi i ma, te masu na jayiñu'u-ka jin ni'i i nuu Su'si ma.
17 Kovaa ndijin, ora iyo ndite ni nuu Su'si ma, te koo sii ini ni, te ndakate ni nuu ni a, te vivii ndasa'a ni maa ni,
18 sukan-va'a ñatuu na in kuni ja iyo ndite ni nuu Su'si ma, te maa Yuva ni Su'si ma, iya nde'ya nawa sa'a ni ma visi ñatuu na ñayii nde'ya nawa ni sa'a ni ma chi maa ya sa'a ja jin kuni ndaka ñayii ma ja vii ja va'a skuta'vi ña'a ya ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa chukan chi masu ja naa kúu
(Lc 12:32-34)

19 ’Máko ku'un xeen ini ni ja koneva'a ni kua'a xeen ndatniñu ñuu ñayivi a nuu kána tikixin, ji'in nuu nána xe'e ndatniñu ma, ji'in nuu kuu jin kivi koo kui'na ini ve'e ni ma te jin sakui'na i.
20 Su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a ni ja va'a ja ndaa ma, vaa ndaka chukan chi onde andivi ma jin koo va'a. Vaa yukan masu kana tikixin ma, ni a nana xe'e ja koneva'a ni ma, te yukan masu na kui'na ka kivi koo ja jin sakui'na i ma.
21 Vaa nuu iyo ndaka ja ñu'u ini o ja neva'a o ma, yukan tna jatanuu-ka ini anua o ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ma kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a
(Lc 11:33-36)

22 ’Nduchinuu ni a, sukan kúu in ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka kuu i ne'un yikikuñu ni

a. Chukan kúu ja nú nduchinuu ni a, ja va'a ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu ni a, kotnuu i, te ni'i ini ni ja sa'a ni ja va'a ma.
23 Kovaa nú nduchinuu ni a, ja u'vi ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu ni a, iyo i nuu nee ma. Te nú sukan, nda'vi maa ni vaa ni-ka'nu yikikuñu ni a iyo nuu nee kuiti ma.

Masu kuu kunukuechi o nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
(Lc 16:13)
24 'Ni-in ñayii, masu kuu kunukuechi i nuu uu jito'o i ma chi kuni u'vi i nuu in jito'o i ma te kutoo-ka i in-ka jito'o i ma, xi katanuu i in de ma te saxiko i in-ka de ma. Masu kuu kunukuechi o nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.

Máko jin ko ndi ini xeen o naxe jin ni'i o ja jin koteku o a
(Lc 12:22-31)
25 'Chukan kúu ja ká'an sa: Máko jin ko ndi ini ni nawa jin kaa jin ko'o ni ja jin koteku ni, ni a nawa jin kondii jin konama ni. Ka jini maa ni ja Su'si ma ni sa'a ja ka teku ni a, te kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kaa ni ma. Te ka jini maa ni ja Su'si ma, ni sa'a ya yikikuñu ni a, te kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kondii jin konama ni.
26 Jin konde'ya ni lasaa ka ndava ichi andivi a, ja masu na itu ka chi'i ti, ni a jin ndaxtutu ti nawa jin kaa ti, ni a jin ko ndi ini ti ja jin tnaa va'a ti in nuu yaka ja jin kaa ti ma. Kovaa maa Yuva o iya iyo andivi ma na'a nawa jin kaa ti. ¡Te nú sukan sa'a ya ji'in lasaa ma, nde-ka tu ndijin chi ko ndi ini Su'si ma ja jin ni'i ni ja jin kaa ni, vaa ka ndanuu-ka ni sana lasaa ma!
27 Te visi na jin ko ndi ini xeen ni, kovaa masu kuu jin sa'a maa ni ja jin kua'nu-ka ni jaku.
28 '¿Te nava'a ka ndi ini xeen ni nawa jin kone'nu ni a? Jin konde'ya ni ja ita ma, vivii ka ja'nu i. Te ni masu ka satniñu i, ni masu ka kene'e i yu'va ja jin kuva'a sa'ma i ma.
29 Kovaa ká'an sa ja ni a rey Salomón ma, ja ndaka ja va'a ni yo neva'a de ma, masu ni yo ne'nu de sukan vii ka ndaa ita a.
30 Vaa Su'si ma sa'a ja vivii ka ndaa ita ja ka iyo ichi yuku ma in kii ma, te kivi yutnee ma, te jin kayu i nuu ñu'u ma-ni. ¡Te nú sukan vivii jito ya ita ma, naka tu ndijin ja ka kuu ni sa'ya ya ma, suni vivii skondii skonama ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni ka kukanu ini ni ya?
31 Te chukan kúu ja má jin ko ndi ini ni te jin ko kuxii ini ni te jin ka'an ni: "¿Nawa jin kaa o? xi ¿nawa jin ko'o o? xi ¿nawa jin kondii jin konama o a?"
32 Vaa ndaka cha'a ka ndi ini ñayii ñuu ñayivi a, kovaa ndijin, ka neva'a ni in Yuva o iya iyo ichi andivi ma ja jini ya ja ndaka cha'a ka jiniñu'u ni a.
33 Ndijin, jin ndanduku ni xinañu'u kuiti-ka sukan tátnuni Su'si ma, ji'in sukan sa'a ndaa ya ma, te ndaka cha'a, te kenda koo kuee-ka ndi-tna'a ka jiniñu'u ni ma.
34 Chukan kúu ja máko jin ko ndi ini ni nawa ko kuu kivi yutnee ma, vaa kenda siin maa i ji'in tnundo'o i ma, te chukan kúu ja jin katanuu ni nawa iyo ja jin sa'a ni in kivi in kivi ma-ni —kúu ya jiña'a ya.

7

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma
(Lc 6:37-38, 41-42)
1 Te jiña'a Jesús ma:
—Máko jin ndanduku ni naxe ka sa'a ka kuu in-ka ñayii ma, sukan-va'a máko ndanduku Su'si ma naxe ka sa'a ka kuu maa ni a.
2 Vaa sukan ka ka'an ni ja jin kuu tna'a ni ma, te sukan ndaka'an tna Su'si ma ja jin kuu maa ni, te tnu'u ja ka jiña'a ni nuu in-ka tna'a ni ma ndaka'an tna Su'si ma nuu ni.

3 ¿Te nava'a nde'ya ni in mi'i ñunee
nuu tna'a ni ma, te ñatuu núkonde'ya
ni vitu ka'nu ñunee nuu maa ni a?
4 ¿Te nava'a jiña'a ni nuu tna'a ni
ma: “Taa ni tnu'u, te tava sa in mi'i
ñunee nuu ni a”, te vitna ja nuu maa
ni a ñunee in vitu ka'nu ma?
5 Masu ndasa'a ni kuenda tnu'u
ká'an ni a, vaa ká'an ni te masu sa'a
ni sukan ká'an ni ma. Xinañu'u-ka
tava ni vitu ka'nu ñunee nuu maa ni
a, te sukan saa kuu konde'ya va'a
ni, sukan-va'a kuu ndatava ni mi'i
ñunee nuu tna'a ni ma.

Má jin kaxtnu'u-ka o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii ñatuu kúu ini i ja kandija i ma

6 ’Má jin kua'a ni ja ii ma nuu
la-ina ma, nasa jin ndakokuiñi ti te
jin sa'a kuechi jin sa'a likin ña'a ti.
Te má jin tnaa ni perla vivii ma nuu
chikini ma, nasa jin kuiñu ti.

Kúu ini Su'si ma ja jin kakan o nawa ka jiniñu'u o ma
(Lc 11:9-13)

7 ’Jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
te taa ya. Jin nduku ni, te jin ni'i ni.
Jin skajan ni ye'e ma, te ndanune,
te kuu jin kivi koo ni.
8 Vaa nú na in jikan ma chi ni'i i. Te
ñayii ndúku ma chi ni'i i. Te ñayii
skajan ma, te ndanune ye'e ma, te
ni'i i ja kúni i ma.
9 ’¿Nde ndijin ja kúu ni ñayii a, te
nuna kakan sa'ya ni ma in xtatila,
te chi'i ni in yuu nda'a i?
10 ¿Xi kakan i in tiaka, te kua'a ni i
in koo?
11 Vaa nú ndijin ja masu inuva'a
ini ni ma, te ka jini ni jin kua'a
ni ja va'a sa'ya ni ma, ¡nde-ka tu
ja Yuva o iya iyo onde andivi ma,
ûni skuta'vi ya ja va'a ndaka ñayii
kakan nuu ya ma!

Jín sa'a o nuu ñayii ma sukan kúni o ja jin sa'a ña'a i maa o ma
(Lc 6:31)

12 ’Chukan kúu ja ndaka ja va'a
ka kuni ni ja jin sa'a ña'a ñayii
ma, te sukan jin sa'a ni ja va'a ja
jin kuu i, vaa nú sa'a o sa'a chi
yikuu o sa'a o ndaka sukan ni ka
yo kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.

Jín kivi koo o ye'e tuu ma
(Lc 13:24)

13 ’Jin ku'un ini ni ja jin kivi koo
ni ichi ye'e tuu ma, vaa ye'e jite ma
ji'in ichi ka'nu ma, ichi ki'in o nuu
skenaa o maa o ma kúu, te kua'a
xeen ñayii ka kivi koo ye'e yukan.
14 Kovaa ye'e tuu ma ji'in ichi kuiñi
ma ichi ki'in o ja koteku o ni-kani
ni-jika kúu, te jaku-ni ñayii ka kuu
ñayii ka ndani'i ye'e yukan.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o i na in ka kuu i
(Lc 6:43-44)

15 ’Jin konee ni cuidado, vaa ka
iyo ñayii ka sa'a tnu'u ja ñayii ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma ka kuu i, te ka sa'a i tnu'u ja
sukan ka kuu ndikachi ma ka kuu
i, kovaa ini anua i ma chi sukan
ka kuu ndiva'u ka kokon xen-xeen
ma, sukan ka kuu i.
16 Te ja sukan ka sa'a ka kuu i ma,
te jin ndakuni o na in ka kuu i. ¿Xi
ndáxtutu o uva nuu tnu iñu ma, xi
ndáxtutu o higo nuu iñu xkuindivi
ma?
17 Vaa ka jini ni ja ndaka yutnu kui'i
va'a ma chi ka wa'a tnu nde'ya va'a,
kovaa ndaka yutnu kui'i masu va'a
ma, masu ka wa'a tnu nde'ya va'a.
18 Nú in yutnu kui'i ja ndimaa
nde'ya iya kúun, te masu kuu ka'an
o ja in yutnu kui'i vava'a kúu tnu.
Vaa ni a in yutnu kui'i ja kúun
nde'ya vava'a, te kúun tna nde'ya
iya ma. Te sa'a, te ka jini o nú yutnu
va'a xi masu yutnu va'a kúu tnu.
19 Te chukan kúu ja yutnu kui'i
masu kúun nde'ya va'a ma chi
te'nde tnu, te ki'in tnu kayu tnu
nuu ñu'u ndú'va ma.
20 Te suni sukan ka kuu tna ñayii
ma. Vaa ja ka sa'a ka kuu i ma, te
ndakuni o na in ka kuu i, nú ñayii
va'a xi ñayii u'vi ka kuu i.

Nde ñayii jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma
(Lc 13:25-27)

21 'Masu ndaka ñayii ka ka'an nuu sa a: "Señor, Señor" ma, jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma, nú masu ja yika-ni ja ñayii ka sa'a sukan kúni Yuva sa Su'si ma iya iyo onde an-divi ma.
22 Kivi yukan kua'a xeen i jin ndaka'an nuu sa a: "Señor, Señor, ¿masu ja maa ni, te ni ka ndakaxtnu'u sa tnu'u maa ni a nuu ñayii ma? ¿Te masu ja maa ni, te ni ka kene'e sa tachi ka yinee ini anua ñayii ma? ¿Te masu ja maa ni, te ni ka sa'a kua'a sa milagru ma?"
23 Kovaa sani te ndakuña'a sa nuu ñayii yukan: "Masu nama uun ni jini ña'a sa. ¡Kuán koo ni kuán jin ndiyo ni nuu iyo sa a! ¡Vaa ndijin chi ñayii ka sa'a ja u'vi ma ka kuu ni!", kuña'a sa i.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i
(Lc 6:46-49)

24 'Ndeva'a-ni na in na koniniso'o tnu'u ya'a te sa'a i sukan ká'an sa a, te ká'an sa ja ñayii jani va'a ini kúu i, sukan kúu in tee sa'a ve'e de siki nuu toto ma, sukan kúu i.
25 Visi ni kuun savi ma te ni kee ndeñu'u yute ma, te ni yi'i xeen tachi ma, te ni jan kani ndee ni'i ndute ma yika ve'e ma, kovaa masu ni kotuu ve'e ma, vaa siki toto ma yoxtnee i.
26 Kovaa nú na in koniniso'o tnu'u ya'a te ma sa'a i sukan ká'an sa a, te ndaka'an sa ja in ñayii masu jani va'a ini kúu i, sukan kúu in tee ni sa'a ve'e de ma siki nuu ñuti ma, sukan kúu i.
27 Vaa ni kuun savi ma, te ni kee ndeñu'u, te ni yi'i xeen tachi ma, te ni jan kani ndee ni'i ndute ma yika ve'e ma, te ve'e kátuu nuu ñuti ma, ni kotuu i, te kua'a xeen ja ni skenaa ñayii xi-ve'e ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Te nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma tnu'u ya'a, te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i sukan káxtnu'u ya ma.
29 Vaa maa ya chi ûni jini ya ja káxtnu'u ya ma, te masu ni yo jani uu ni yo jani uni ini ya ja ni yo ka'an ya ma, sukan ni ka yo jani uu ni ka yo jani uni ini tee ka skua'a tnu'u Moisés ma.

8

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mr 1:40-45; Lc 5:12-16)

1 Te nuu ni nuu Jesús ma yuku ma, te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii.
2 Te ni kenda in tee ndó'o lepra, te ni jinkoo jiti de nuu ya, te sa'a jikan-ta'vi de nuu ya:
—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni, te ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de jiña'a de.
3 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:
—Kúni sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan, te ni nduva'a tee ku'u kue'e lepra ma,
4 te Jesús ma, sa'a ni tatnuni ya:
—Másu ko kuña'a ni ni-in nuu ñayii ma, su'va kuá'an ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a ni ja ni tatnuni Moisés ma ja ndakua'a ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan-va'a ndaka i jin kuni ja jâ ni nduvii ni nuu kue'e ni ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma
(Lc 7:1-10)

5 Ni kivi Jesús ma ñuu Caper-naum ma, te ni kenda in tee tátnuni nuu cientu soldado ma, te jikan-ta'vi de nuu ya,
6 te jiña'a de:
—Señor, suchi jinukuechi nuu sa ma, kátuu i ve'e sa ma, te ñatuu kúu kanda-ka i, te ndó'o néni xen-xeen i —kúu de jiña'a de.

7 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Nusaa, te jín koo o, te ndasava'a sa i —kúu ya jiña'a ya.

8 Te ni ndakone'e tee tátnuni nuu cientu soldado ma, te jiña'a de:

—Señor, masu kaa masu iyo sa ja kivi ni ini ve'e sa ma. Va'a-ka onde ya'a-ni te tatnuni ni nuu kue'e ma ja jin ndiyo i, te nduva'a suchi jinukuechi nuu sa ma.

9 Vaa suni saña chi tee tátnuni kúu sa, te tátnuni sa nuu soldado ma. Te nuna kuña'a sa in de ma: "Kuá'an ni", te kua'an de, te nuna kuña'a sa in-ka de ma: "Ne'e ni", te kii de. Te nuna tátnuni sa nuu suchi jinukuechi nuu sa a: "Sa'a cha'a", te sa'a i —kúu de jiña'a de.

10 Te ja ni jiniso'o Jesús ma, kua'an-nka ini ya, te jiña'a ya ñayii ka ndikin ya ma:

—Ja ndaa ká'an sa ja ni a maa ñuu Israel ya, masu ni ndani'i sa ñayii ka kukanu ini ña'a sukan kúkanu ini ña'a tee ya'a.

11 Te ká'an sa ja ki koo kua'a ñayii ichi nuu kána kandii ma ji'in ichi nuu kée kandii ma, te jin kunukoo i ji'in Abraham ma ji'in Isaac ma ji'in Jacob ma nuu tatnuni Su'si ma.

12 Kovaa sa'ya ya ja ka iyo ja jin koo i nuu tatnuni ya ma nkuu, chi kene'e ya i ichi ke'e ma, te chunee ya i nuu nee ma, te yukan, te jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i kuechi ja ñatuu ni ka kandija i ja ká'an ya ma —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te jiña'a Jesús ma nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma:

—Kuá'an ni. Vaa ja ni kukanu ini ña'a ni a, te ko kuu sukan ni jikan-ta'vi ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Te suchi jinukuechi nuu de ma, ni nduva'a i maa ora yukan-ni.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Pedro ma
(Mr 1:29-31; Lc 4:38-39)

14 Sani te ni kivi Jesús ma ini ve'e Pedro ma, te ni jini ya ja si'i xiso Pedro ma, kátuu ña in nuu jito, te yi'i xeen ña'a ka'ni.

15 Te ni sonee ya nda'a ya ma siki nda'a ña ma, te ni ndee ña'a ka'ni ma, te ni ndakoo ña, te ni satu'va ñukuun ña nawa kaa ya ji'in tee ka ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mr 1:32-34; Lc 4:40-41)

16 Nuu ve kunee ma, ni jan koo ñayii ni ka jan xsia'a i kua'a ñayii ka yinee tachi ini anua i ma, nuu Jesús ma, ja na ndasava'a ña'a ya. Te ni tatnuni ya nuu tachi ma, te ni ndene'e ya i ini anua ñayii ma, te ni ndasava'a ya ndaka ñayii ka ku'u ma,

17 sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma: "Maa ya ni jiso kue'e o ma ji'in ndenu u'vi o ma."

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma
(Lc 9:57-62)

18 Ni jini Jesús ma ja ni ka ndututu kua'a xeen ñayii nuu iyo ya ma, te chukan kúu ja ni tatnuni ya nuu tee ka ndikin ya ma ja na jin koo de ji'in ya onde in-ka yu'u mar ma.

19 Te ni jan tu'va ña'a in tee skua'a tnu'u Moisés ma, te jiña'a de:

—Teskua'a, kúni sa ja kondikin ña'a sa ndeva'a-ni ndenu ki'in maa ni —kúu de jiña'a de.

20 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te lasaa ma, ka iyo taka ti, kovaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ñatuu ndenu iyo in nuu ndatatu sa —kúu ya jiña'a ya.

21 In-ka tee ka ndikin ya ma, jiña'a de ya:

—Señor, kachi ni, te xinañu'u chu'u va'a sa yuva sa ma, sana kii sa, te kondikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.

22 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Kondikin ña'a ni, te xndoo ni ñayii ñatuu ka kachi ja sa'a Su'si ma

ja jin koteku i ma, te jin chu'u maa i ñayii ni ka ji'i ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya ka-jin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mr 4:35-41; Lc 8:23-25)

23 Sani te ni kaa Jesús ma nuu barcu ma, te tee ka ndikin ya ma, suni ni ka ka koo tna de.
24 Nani ka ya'a de nuu ndute ma, te ni keja'a yi'i xeen tachi nuu ndute ma, te barcu ma jâ ve jaku'un ndute, te vala-nka ja sa'vi tnu nuu ndute ma. Kovaa Jesús ma, kixi ya.
25 Sani te ni ka xndoto kunu de Jesús ma, te ka jiña'a de:

—¡Señor! ¡Chindee ña'a ni! ¡Nú ña'a, te jin sa'vi o nuu ndute a! —ka kuu de ka jiña'a de.

26 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ka yu'u ni? ¿Ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ndakoo ya, te ni tatnuni ya nuu tachi yi'i ma ji'in nuu ndute ma ja na jin ndunañii i, sani te nañii kuiti ni nduu nuu ndute ma.
27 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka sa'vi-nka ini de, te ka ka'an de:

—¿Na tee kúu tee ya'a, ja ka kandija ña'a tachi yi'i a ji'in ndute a? —ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma uu tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mr 5:1-20; Lc 8:26-39)

28 Sani te ni ka kenda koo de in-ka yu'u mar ma ñuu ñayii gadareno ma. Te ni ka ke koo uu tee ichi nuu ka chu'u i ndiyi ma, te ka yinee tachi ini anua de ma, te ni ka jan tu'va de Jesús ma. Te îyo ka sa'a de, te chukan kúu ja ñatuu kúu jin ko ya'a ñayii ma ichi yukan ma.
29 Sani te ka kayu'u de ka jiña'a de:

—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa! ¿Vaa Sa'ya Su'si ma kúu ni, te vee ni ja xndo'o xneni ña'a ni? ¡Te vitna ja ñatuu kenda-ka kivi ja sa'a ni sukan! —ka kuu de ka jiña'a de.

30 Te jika-ka ka iyo kua'a chikini ja ka jaa ti,
31 te chukan kúu ja tachi ma, ka jiña'a i:

—Nuna ndene'e ña'a ni, te taa ni tnu'u, te jin ndivi koo sa chikini ma —ka kuu i ka jiña'a i.

32 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¡Kuán koo, nusaa! —kúu ya jiña'a ya.

Sani te tachi ma, ni ka xndoo i tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini chikini ma, te ndaka chikini ma, te ka jinu ti ni ka nu koo ti onde nuu ndute mar ma, te ni ka kê koo ti nuu ndute ma, te ni ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.

33 Te tee ka jito chikini ma, ni ka jinu de kuan koo de, te ni ka ndivi koo de ini ñuu ma, te ni ka ndakani de ndaka sukan ni kuu ji'in tee ni ka yo yinee ña'a tachi ma.
34 Te ñayii ka iyo ñuu ma, te ni ka ke koo i te kuan koo i kuan tna'a i Jesús ma. Te ja ni ka kenda koo i nuu iyo ya ma, te ni ka jikan-ta'vi xeen i nuu ya ja na ki'in ya, te máko koo-ka ya ñuu yukan.

9

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mr 2:1-12; Lc 5:17-26)

1 Chukan kúu ja Jesús ma, ni ndaa ya nuu barcu ma, te ni ndaya'a ya onde in-ka yu'u mar ma, kuan no'o ya.
2 Te ni ka kenda koo ñayii ji'in in tee ñatuu kúu kanda de, te ka ndiso i jito nuu yoxtnee de ma. Te nuu ni jini Jesús ma ja ka kukanu ini xeen i ya ma, te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:

—Sa'ya sa, máko kuxii-ka ini ni, vaa ndaka kuechi ni ma jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.

3 Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka jani ini de: "Tnu'u ká'an tee ya'a chi ñatuu játna ini Su'si ma", ka kuu de ka ka'an de.
4 Kovaa Jesús ma chi jâ ni jinitnuni ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:

—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?

5 ¿Nde a kúu ja yii-ka? ¿Ja kuña'a o
tee ku'u a ja: “Kuechi ni ma jâ ni ka
naa”? ¿Xi ja kuña'a o de: “Ndakoo
ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni
a, te kuán no'o ni”?
6 Te káxtnu'u sa sa'a, sukan-va'a jin
kuni ni ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni
sa ñuu ñayivi a, te sakanu ini sa
kuechi ñayii ma, te xnaa sa —kúu
ya jiña'a ya.
Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
—Ndakoo ni, te ndake'en ni nuu
ni katuu ni a, te kuán no'o ni ve'e ni
ma —kúu ya jiña'a ya.
7 Sani te ni ndakoo de, te kuan
no'o de.
8 Sani te ndaka ñayii ka iyo ma,
ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan ni
kuu ma, te ni ka jakondee i ka
ndachiñu'u i Su'si ma, vaa suu ya ni
wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma
ñayii ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mr 2:13-17; Lc 5:27-32)

9 Nuu ni ya'a Jesús ma ichi nuu
kua'an ya ma, te ni jini ya tee kúu
Mateo ma, ja núkoo de ja ndáke'en
ya'vi de xu'un no'o ñuu Roma ma
nuu ndaka ñayii ka kivi koo ini ñuu
ma ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi
ma. Te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya de.
Te ni ndokuiñi tee kúu Mateo ma,
te ni ndikin de ya.
10 Sani te Jesús ma, nuu ni jinkoo
ya ini ve'e ma ja kaa ya xita ma, te
ni ka kenda koo tna kua'a tee ka
ndake'en ya'vi xu'un ja no'o Roma
ma ji'in kua'a tna ñayii ñatuu ka sa'a
ja va'a ma. Ka nukoo tna i nuu
mesa nuu núkoo Jesús ma ji'in tee
ka ndikin ya ma.
11 Te jaku tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jini de Jesús ma ja núkoo ya
ne'un ndaka ñayii yukan ma, te ka
jiña'a de nuu tee ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a, ka nukoo
kaa de ka jaa de ndeyu ji'in kui'na
ka ndake'en ya'vi xu'un ma, ji'in
ndaka-ka ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a
a? —ka kuu de ka jiña'a de.
12 Kovaa ni jiniso'o Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu
ka jiniñu'u i tee tatna ma, chi
yika-ni ja ñayii ka ku'u ma.
13 Kuán koo ni, te jin skua'a ni nawa
kúni ka'an tnu'u Su'si a nuu ká'an
ma: “Masu kúni sa ja jin ka'mi ni
kiti jin ndataa ni nuu sa, su'va ja
kúni sa kúu ja na jin kunda'vi ini
ni tna'a ni ma.” Te saña chi masu
vee sa ja ndakana sa ñayii ka jani
ini ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka
kuu i ma, chi vee sa ja ndakana sa
ñayii ka ndakunitnuni i ja ka ndiso
kuechi i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mr 2:18-20; Lc 5:33-35)

14 Sani te tee ka ndikin Juan ma,
ni ka jan tu'va de Jesús ma, te ka
jiña'a de:
—¿Nava'a saña ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite sa ji'in de
te ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma, te
tee ka ndikin ña'a ndijin a chi ñatuu
ka sa'a de sukan? —ka kuu de ka
jiña'a de.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii ka iyo
viko tnánda'a ma, te vitna ja ka
iyo-ka i ji'in suchi yii tnánda'a ma?
Kovaa kenda kivi ja jin xtandiyo i
suchi tnánda'a ma. Te nuna kenda
kivi yukan, sana jin koo ndite ñayii
ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma
(Mr 2:21-22; Lc 5:36-39)

16 ’Ni-in ñayii ndasa'a i in sa'ma
tu'u te ndachu'un i in sa'ma jaa, chi
vaa sa'ma jaa ma chi ndatiyi i, te
kachi i ja tu'u ma, te ka'vi-ka te'nde
i.
17 Te ni masu tnaa o ndute uva yika
ni ju'ni o ma in nuu ñií kiti jâ ni kuu

kii iyo ma, vaa ndute uva ma chi sa'a de ja te'nde ñií ma, te skenaa o ndute uva ma ji'in ñií ma. Chukan kúu ja tnaa o ndute uva yika ni ju'ni o ma in nuu ñií jaa ma, te jin kendoo va'a nduu nduu i —kúu ya jiña'a ya.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mr 5:21-43; Lc 8:40-56)

18 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, te ni kenda in tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ni jinkoo jiti de nuu ya, te jiña'a de:

—Sasi'i sa ma chi vitnañu'ni ni ji'i i, te vee sa. Ne'e ni, te jín koo o, te sonee ni nda'a ni a siki i, sukan-va'a ndateku i —kúu de jiña'a de.

19 Te ni ndokuiñi Jesús ma, te ni ndikin ya de, te suni sukan ni ka sa'a tee ka ndikin ya ma.

20 Te iyo in ña'a ja jâ ni kuu uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati ña'a niñi. Te ni jan tu'va ña ichi yata Jesús ma, te ni ke'e ña yu'u sa'ma ndii ya ma,

21 chi vaa jani ini ña: "Visi yika ja na kaki'i o sa'ma ndii ya ma, te nduva'a o", jani ini ña.

22 Kovaa Jesús ma, ni konenuu ya, te ni jini ya ña, te jiña'a ya:

—Sa'ya sa, koo sii ini ni. Jâ ni nduva'a ni, vaa kuechi ja ni kukanu ini ña'a ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Te ora yukan-ni, te ni nduva'a ña.

23 Te nuu ni kivi Jesús ma ini ve'e tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ni jini ya ja ka kayu'u ñayii ma ja ka nda'yu i ma.

24 Te jiña'a ya:

—Jin ke koo ni ke'e ma. Chi suchi si'i a chi masu ni ji'i i chi kixi i —kúu ya jiña'a ya.

Te ndaka ñayii ma chi ni ka jakundee i Jesús ma.

25 Kovaa Jesús ma chi nuu ni ka ke koo ñayii ma, te ni kivi ya nuu kátuu suchi si'i ma, te ni tnii ya nda'a i ma, te ni ndakoo i.

26 Te ni jitenuu tnu'u ja sukan ni sa'a ya ma ni-ka'nu ñuu ma.

Ni ndasava'a Jesús ma nduchinuu uu tee inukuaa

27 Ni ya'a Jesús ma yukan, te ni ka ndikin ña'a uu tee inukuaa, te ka kayu'u de ka jiña'a de:

—¡Kunda'vi ini ña'a ni, Sa'ya tata David! —ka kuu de ka jiña'a de.

28 Te nuu ni kivi ya ini ve'e ma, te ni ka kenda koo tee inukuaa ma, te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Ka kukanu ini ña'a ni ja kuu ndasava'a ña'a sa? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Ka kukanu ini ña'a sa, Señor —ka kuu de ka jiña'a de.

29 Sani te ni kiin nda'a ya nuu de ma, te jiña'a ya:

—Sukan ka kukanu ini ña'a ni a, te ko kuu sukan —kúu ya jiña'a ya.

30 Te nuu ni ka ndanune nduchinuu tee yukan, te Jesús ma, ñukuun ni tatnuni ya nuu de ja ñatuu na in jin kuña'a de.

31 Kovaa ni ka nde koo de yukan, te ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndaka'an in tee ni ndasañi'i ña'a in tachi ma

32 Nani ni ka nde koo de ma, te ni ki koo i ni ki xsia'a i in tee ja ni ndasañi'i ña'a in tachi.

33 Te Jesús ma, ni kene'e ya tachi ma, te tee ñatuu kúu ka'an ma, ni kuu ni ndaka'an de. Te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ka ka'an i:

—Masu nama uun ka jini o ja sa'a ko kuu ñuu Israel ya —ka kuu i ka ka'an i.

34 Kovaa tee ka kuu fariseo ma, ka ka'an de:

—Ja maa tachi tátnuni-ka nuu ndaka-ka tachi ma te ni kene'e de tachi ya'a —ka kuu de ka ka'an de, kuechi ja ñatuu ka kandija de ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja kua'a xeen tniñu iyo ja jin sa'a o nuu Su'si ma

35 Kovaa Jesús ma, ni ndakonduu ya ni-ka'nu yu'u ñuu Jerusalén ma,

te káxtnu'u ya ini veñu'u lilikin ka iyo in in ñuu ma tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma, te ndásava'a ya ñayii ma ndaka kue'e ka ndo'o i ma ji'in ndaka ndenu inu-u'vi i ma.
36 Te ja ni jini ya kua'a xeen ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya i, vaa masu na in jito ña'a, te ni ka jitenuu i sukan ka kuu ndikachi kiti ñatuu na in jito ña'a ma.
37 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Kua'a xeen ja jin ndaxtutu o iyo, kovaa jaku-ni ñayii jin satniñu ka iyo.

38 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni nuu Iya Tátnuni ma ja na tetniñu-ka ya ñayii jin satniñu, sukan-va'a kuu ndututu ndi'i ndaka ja kúu kuenda ya ma —kúu ya jiña'a ya.

10

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mr 3:13-19; Lc 6:12-16)

1 Sani te ni kana Jesús ma uxi uu tee jin kondikin ya ma, te ni wa'a ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja maa ya, te kuu jin kene'e de tachi ka yinee ini anua ñayii ma, te kuu jin ndasava'a de ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma ji'in ndaka nuu inu-u'vi i ma.
2 Te sa'a ka nani ndi-uxi uu tee ni kana ya ma, te apóstol ni xnani ya ndi-uxi uu de ma, (te apóstol ma kúni ka'an "tee ni tetniñu maa ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma"): Xinañu'u-ka iyo tee kúu Simón tee ni nukonani Pedro ma, te iyo tna ñani de Andrés ma, ji'in Jacobo sa'ya Zebedeo ma, ji'in ñani de tee kúu Juan ma,
3 ji'in Felipe ma, ji'in Bartolomé ma, ji'in Tomás ma, ji'in Mateo tee ni yo ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in Jacobo sa'ya Alfeo ma, suni tna Lebeo ma tee nani tna Tadeo ma,
4 ji'in Simón tna'a tee ka nani cananita tee ni ka yo kanaa ji'in tee ñuu Roma ma, ji'in Judas Iscariote ma tee ke'en-su'va Jesús ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mr 6:7-13; Lc 9:1-6)

5 Te ndi-uxi uu tee ya'a ni tetniñu Jesús ma, te ni tatnuni ya nuu de sukan jin sa'a de ma, te jiña'a ya:

—Máko jin koo ni nuu ka iyo ñayii masu ñayii ñuu Israel ya ka kuu i ma, ni a ñuu ñayii samaritano ma.
6 Su'va kuán koo ni ñuu Israel ya nuu ka iyo ñayii ka skenaa maa i sukan ka kuu ndikachi ma.
7 Te ichi kuan koo ni ma te jin kaxtnu'u ni ja: "Jâ ni kuyatni ja sukan tatnuni Su'si ma."
8 Te ja ni taa Su'si ma ja ni ka kuta'vi ni ma, te jin ndaskuta'vi tna ni ñayii ma. Te jin kakan-ta'vi ni nuu ya, te jin nduva'a ñayii ka ku'u ma, te jin nduvii ñayii ka ndo'o kue'e lepra ma, te jin ndaxteku ni ñayii ni ka ji'i ma, te jin kene'e ni tachi ka yinee ini anua ñayii ma.
9 'Má jin kinda'a ni xu'un oro, ni a xu'un plata, ni a in-ka xu'un,
10 ni a jin kinda'a ni ja jin kuatniñu ni ichi ma, ni a jin kinda'a ni sa'ma ja jin ndaxsama ni maa ni, ni a ndijan ni ja jin ndaxsama ni, ni a yutnu jin kinda'a ni ja jin kituu ni, vaa ñayii satniñu ma chi iyo i ja koo ja kaa i nuu kenda i ma.
11 'Te ndeva'a-ni nde ñuu xi nde yu'u ñuu jin kivi koo ni, te jin ndanduku ni na in iyo ja kuu kuan-ta'vi ña'a i, te jin kendoo ni ve'e yukan onde kenda kivi jin nde koo ni ñuu yukan.
12 Te nuna jin kivi koo ni ve'e ma, te jin kuña'a ni: "¡Kóo tnu'u mani ve'e ya'a!"
13 Te nú ñayii ka iyo ve'e yukan, ka iyo i ja kuu koo tnu'u mani ma ji'in i, te kéndoo tnu'u mani ma ji'in i, te nú ña'a, te ndákokuiñi tnu'u mani yukan, te jin nduta'vi maa ni.
14 Te nú ñatuu na in kúni ja koniniso'o i tnu'u ka kaxtnu'u ni ma, jin

nde koo ni ve'e yukan xi ñuu yukan,
te jin kaja ni'ni ni ñuyaka ja'a ni ma.
15 Te ja ndaa ká'an sa ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda ma chi jin ndo'o
xeen-ka ñayii ñuu yukan sana ñayii
ñuu Sodoma ma ji'in Gomorra ma.

Kua'a tnundo'o jin kuni ñayii ka kandija Jesús ma nuu nda'a ñayii ñatuu ka kandija ya ma

16 'Ya'a te tétniñu ña'a sa sukan
ka kuu ndikachi ma nuu ka iyo
ndiva'u ma, te chukan kúu ja jin
kuni ni nawa jin sa'a ni sukan sa'a
koo ma, ja nú ni jini ti ja iyo yika ti
ma chi ñama-ni kua'an ti, te jin ko
kuu tna ni sukan ka kuu sata ma ja
masu na ja u'vi ka sa'a ti ma.
17 'Te jin ko koto va'a ni maa ni
nuu ñayii ma, vaa jin koo i jin xsia'a
ña'a i nuu ka iyo tee ka netniñu ma,
te ini veñu'u lilikin ma jin kua'a ña'a
i.
18 Ja kuechi maa sa te jin koo i jin
xsia'a ña'a i nuu tee ka netniñu ñuu
teyu ni ma ji'in nuu tee ka kuu rey
ma, sukan-va'a jin kaxtnu'u ni na
in kúu sa nuu tee yukan ji'in nuu
ñayii masu ñuu Israel ka kuu i ma.
19 Kovaa nuna jin koo i jin xsia'a
ña'a i yukan, máko jin ko ndi ini
ni nawa jin kuña'a ni, vaa maa ora
yukan-ni, te maa Su'si ma sa'a ja jin
ni'i ini ni nawa jin ka'an ni,
20 vaa masu maa ni jin ka'an,
chi vaa maa Xtumani Yuva o ma
kaxtnu'u naxe jin ka'an jin kachi ni
ora yukan.
21 'Te jin koo tee ja jin xtekuechi
de ñani de ma, sukan-va'a jin ka'ni
ñayii ma ñani de ma, te suni jin koo
tna tee ma ja sukan jin sa'a de ji'in
sayii de ma, te suni jin koo tna sayii
tee ma ja jin ndakanaa i ji'in yuva i
ma, te jin sa'a i ja jin ka'ni ñayii ma
yuva i ma.
22 Te ja kuechi ja ka kandija ña'a
ni maa sa a te jin saxiko ña'a
ndaka ñayii ma ndijin, kovaa nú
na in na kanda onde jinu ma chi
ndani'i-ta'vi i.
23 Nú ka sondikin ña'a i ñuu ya'a,
te jin koo ni in-ka ñuu ma, vaa
ja ndaa ká'an sa ja masu ndi'i jin
ndakonduu ni ndaka ñuu Israel ya,
te ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a.

24 'Ñatuu ni-in tee ja yika yikuu
de kútu'va de nawa kaxtnu'u
tee skua'a ña'a ma, te jini-ka de
sana tee skua'a ña'a ma, te ñayii
jinukuechi ma, masu kanuu-ka i
sana tee kúu jito'o i ma.
25 Kovaa nú tee yika yikuu kútu'va
ma, te skua'a ñukuun de chi kenda
de ja ko kuu de sukan kúu tee
skua'a ña'a ma. Te suni ja va'a
xeen kuu nú ñayii jinukuechi ma,
te kenda i ko kuu i sukan kúu jito'o
i ma. Te chukan kúu ja má jin
sanuu ni, vaa nú saña, te ni ka
xnani ña'a i Beelzebú ja nani suchi
tátnuni nuu ndaka-ka tachi ma, te
kuiti kua'a-ka ja u'vi jin ka'an i ja
jin kuu ni ja ka kuu ni tee ka ndikin
ña'a maa sa a.

Na in jin koyu'u o
(Lc 12:2-9)

26 'Chukan kúu ja másu ko jin
koyu'u ni, vaa masu nawa iyo ja
kuu koo yu'u, su'va ndaka ndatuu,
te ñatuu nawa iyo yu'u ja masu jin
kuni o.
27 Te tna'a ja ká'an sa nuu maa ni a
vitna ja ñatuu na ñayii ka niniso'o a,
te jin ndaka'an ni nuu ka ndatna'a
ñayii ma, te tna'a ja ká'an yu'u sa
nuu ni a, te onde xini ve'e ma te
jin kayu'u ni ja jin ndaka'an ni,
sukan-va'a jín kuni ñayii ma.
28 Te má jin koyu'u ni ñayii kuu
ka'ni ña'a ma, vaa yika-ni ja
yikikuñu ni a-ni kuu ka'ni i, kovaa
ini anua ni ma, masu kuu ka'ni
i. Su'va jin koyu'u ni iya ndakan
kuenda nuu ni ma nawa ni ka yo
sa'a ni ka yo kuu ni ma, vaa maa
ya chi kuu chunee ña'a ya nuu
andeya ma te xnaa ya anua ni a
ji'in yikikuñu ni a.

29 Vaa jâ ka jini ni ja uu lasaa ma,
jaku-ni xu'un ka ndee ya'vi ti. Ko-
vaa visi masu kiti ka ndee ya'vi ka
kuu ti, kovaa nú masu kua'a maa
Yuva o Su'si ma tnu'u chi masu kuu
jin kun-kava ni-in ti nuu ñu'ú a.
30 Te sukan kúu ya ji'in ni, vaa onde
ixi xini o a chi na'a ya na saa kúu.
31 Chukan kúu ja má jin koyu'u ni
chi ndijin chi ka ndee ya'vi xeen-ka
ni sana in lasaa ma.
32 Ndeva'a-ni na in ma koyu'u te
ndaka'an i nuu ñayii ma ja kándija
ña'a i maa sa a, suni ndaka'an tna
sa nuu Yuva o Su'si iya iyo andivi
ma ja iyo sa ji'in i.
33 Kovaa ndeva'a-ni na in na kuña'a
nuu ñayii ma ja masu kándija ña'a i
maa sa a, suni saña tna ndaka'an sa
nuu Yuva o Su'si iya iyo andivi ma
ja masu iyo sa ji'in i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma
(Lc 12:51-53; 14:26-27)

34 'Má jin kani ini ndijin ja ni
kijaa sa ñuu ñayivi a, te jin koo mani
ndaka ñayii a. Vaa ja ni kijaa sa
ya masu jin koo mani ndaka i, chi
su'va su'va jin ko kuu i.
35 Vaa ja ni kenda sa a, chi ñayii
masu ka kandija tnu'u ká'an sa a
chi su'va su'va jin ndakiti ini i nuu
tna'a i ma, te tee ma kanaa de ji'in
yuva de ma, te ña'a ma ji'in si'i ña
ma, te suni sukan jin ko kuu tna
ña'a kúu janu ma ji'in si'i xiso ña
ma.
36 Te chukan kúu ja tna'a ni ñayii ka
iyo ve'e ni ma ka kuu ñayii masu jin
kunimani nuu ni ma ja kuechi ja ni
kandija ña'a ni ma.
37 Nú na in kútoo-ka yuva i ma ji'in
si'i i ma sana saña, chi masu iyo i ja
kuu kondikin ña'a i maa sa. Te nú
na in kútoo-ka sa'ya i ma sana saña,
masu iyo i ja kuu kondikin ña'a i
maa sa.
38 Te nú ma kachi i ja ndo'o neni i,
sukan ndó'o ñayii jiso krusi i ma te
kua'an i nuu kûu i ma, masu iyo i
ja kuu ko kuu i ñayii kondikin ña'a i
maa sa.
39 Nú na in ndí ini ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya te ma kuan-ta'vi ña'a i maa
sa chi skenaa i maa i. Kovaa nú na
in visi na jin ka'ni ña'a i ñuu ñayivi
ya ja kuechi ja ndikin ña'a i maa sa
chi ndani'i-ta'vi i.

Sukan ndaskuta'vi Su'si ma ñayii sa'a ja va'a ma
(Mr 9:41)

40 'Te nú na in na kuan-ta'vi ña'a
ve'e i ma ndijin, suni jan-ta'vi ña'a
i maa sa. Te nú na in na kuan-ta'vi
ña'a maa sa chi suni jan-ta'vi i iya ni
tetniñu ña'a ma.
41 Te nú na in na kuan-ta'vi ve'e
i ma in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma vaa kuechi ja tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
kúu de, te ñayii ya'a, inuu jin ni'i
i ji'in tee ya'a ja skuta'vi ña'a Su'si
ma. Te nú na in na kuan-ta'vi ve'e
i ma in tee sa'a ja va'a kuechi ja in
tee sa'a ja va'a kúu de ma, te ñayii
ya'a, inuu jin ni'i i ji'in tee ya'a ja
skuta'vi ña'a Su'si ma.
42 Te nú na in na kua'a visi in vasu
ndute vijin ja ko'o in ñayii ya'a ja
masu kanuu i ma vaa kuechi ja in
ñayii ndikin ña'a i maa sa kúu i, ja
ndaa ká'an sa ja masu skenaa i ta'vi
i iyo nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

11

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma
(Lc 7:18-35)

1 Nuu ni jinu ja ni tatnuni Jesús
ma tnu'u ya'a nuu tee ka ndikin
ya ma, sani te kua'an ya kuan
kaxtnu'u ya tnu'u maa ya ma nuu
ñayii ka iyo ñuu tee ni kaji ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma.
2 Te Juan tee ni yo skuandute ma,
yinee de vekaa ma, te ni jiniso'o de
ndaka sukan ni yo sa'a Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma, te ni tetniñu de tee
ka ndikin tna'a ji'in de ma,
3 te ni jan koo tee ma nuu Jesús ma
ni ka jikan-tnu'u de ya nú suu ya

kúu iya iyo ja kii ma xi jín kondetu de in-ka ya.
4 Te ni ndakone'e Jesús ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni Juan ma ja ni ka jini ni a ji'in ja ni ka jiniso'o ni a.
5 Jin ndakani ni ja ñayii kuaa ma, jâ ni ka ndundijin nuu i ma, te ñayii ñatuu kúu jin kaka i ma, jâ ni ka ndakaka i, te ñayii ka ndo'o kue'e lepra ma, jâ ni ka nduvii i, te ñayii inuso'o ma, jâ ni ka ndakuniso'o i, te ñayii ni ka ji'i ma, ni ka ndateku i, te nuu ñayii ka kunda'vi ma, káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin ndani'i-ta'vi i ma.
6 ¡Vava'a jin kendoo ñayii ka kukanu ini ña'a i maa sa! —kúu ya jiña'a ya.

7 Nuu kuan nu koo tee ni tetniñu Juan ma, te Jesús ma, ni keja'a ya ká'an ya ja kuu Juan ma nuu ñayii ma, te jiña'a ya:

—¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ni ka yo nde'ya ni nuu masu nawa iyo kuiti ma? ¿Sukan kúu in tnuyoo ja skanda kajin yi'i ma?
8 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a xeen ni ka jini ni ma? ¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ni ka yo nde'ya ni ma? Ndijin chi ka jini ni ja ñayii ka ne'nu sa'ma va'a xeen ma, te ka iyo i ve'e tee ka kuu rey ma.
9 ¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ni ka yo nde'ya ni ma? ¿In tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de? Ja ndaa ká'an sa ja suu de, kovaa tniñu ni sa'a de ma chi kanuu-ka sana sukan ni ka yo sa'a tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.
10 Te ja kuu Juan ma kúu ja ká'an tnu'u Su'si ma sa'a:
Tetniñu ri in tee koxtnuu nuu ro,
sukan-va'a satu'va de ichi ki'in ro ma.
11 'Te ja ndaa ká'an sa ja ne'un ndaka ñayii a, ni-in ñayii kanuu-ka sana Juan ma, kovaa nuu tatnuni Su'si ma, te ñayii jani ini ja masu in ñayii kanuu-ka kúu i ne'un ndaka i ma, te suu i ko kuu ñayii kanuu-ka sana Juan ma.
12 'Onde kivi ni yo kaxtnu'u Juan tee skuandute ñayii ma te onde vitna, te ñayii ka jani ini ja ka jaku'ni va'a ini i tnu'u Su'si ma, te ka kaxtnu'u i sukan ka kuni maa i ma, te ka ja'nu ndee i ja jin jaku'ni ndaa ini ñayii ma sukan tatnuni Su'si ma.
13 Vaa tnu'u tátnuni Su'si ma ji'in ja ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka yo ndaka'an i onde ni kenda tee kúu Juan ma.
14 Te nú ka kuni ni ja jin kuan-ta'vi ni tnu'u ka'an sa a, te ja ndaa kúu ja Juan tee ni yo skuandute ma kúu Elías tee iyo ja ndenda de ñuu ñayivi a.
15 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni.
16 '¿Naxe ka kuu ñayii tiempu ya'a, ka jani ini ni, ja ni-in ja ñatuu ka jatna ini i? Sukan ka kuu suchi jaa ka jinkoo nuya'vi ma, te ka kayu'u i ka jiña'a nuu tna'a i ma:
17 "Ka tivi ri flauta, kovaa ñatuu ni ka jitaja'a ro. Ka jita ri yaa xii ini, kovaa ñatuu ni ka nda'yu ro", ka kuu i ka jiña'a i ma,
18 te sukan kuiti ka kuu ñayii tiempu ya'a. Vaa ni kenda Juan ma, te ñatuu jaa de xtatila ni ñatuu ji'i de ndute uva ma, te ka ka'an ñayii a ja tachi yinee ña'a, ja kúu de sukan.
19 Sani te ni kenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ja jaa sa xtatila te ji'i sa ndute uva ma, te ka ka'an i ja tee jaa xeen tee ji'i xeen kúu sa te kétna'a ini sa ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ka ka'an i. Kovaa ká'an sa ja ñayii ka kandija tnu'u ndichi Su'si ma chi ni ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa. Te sukan, te ka jini o ja vava'a kúu tnu'u ndichi Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu

Su'si ma
(Lc 10:13-16)

20 Sani te ni keja'a ya xtekuechi ya ñayii ñuu nuu ni yo sa'a ya kua'a milagru ma, vaa ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ñayii ma, te jiña'a ya:

21 —¡Nda'vi ni ñayii ñuu Corazín a! ¡Nda'vi ni ñayii ñuu Betsaida a! Vaa nute ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a ja ni ka iyo nuu ni a, onde ndende kivi ma jin ndakani jin ndaka'vi ini i nkuu, te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te jin ndandikin i Su'si iya teku ma nkuu, te jin kone'nu i sa'ma tindayi, te jin kunukoo i nuu yaa nuu ñu'u i ma ja ka kaxtnu'u i sukan ka ndakani ka ndaka'vi ini i ma nkuu.
22 Kovaa ndijin chi ká'an sa ja kivi ndakan Su'si ma kuenda, te ka'vi-ka xndo'o xneni ña'a ya sana ñayii ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma.
23 Te ndijin tna, ñayii ñuu Capernaum a, ¿ka jani ini ni ja ki ndone'e ñukuun ña'a Su'si ma te jin nda koo ni onde andivi ma? ¡Ña'a chi onde nuu kunu-ka ma skee ña'a ya! Vaa nute ñuu Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a ja ni ka iyo nuu ni a chi onde ndende kii ma ja jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma nkuu, te ñuu yukan chi koo i onde vitna, te masu naa i nkuu.
24 Te ká'an sa ja kivi ndakan Su'si ma kuenda, te ka'vi-ka jin ndo'o jin neni tna ndijin sana ñayii ñuu Sodoma ma —kúu ya jiña'a ya.

Jín kinee o chii yugu Jesús ma te jin ndatatu o
(Lc 10:21-22)

25 Te ora yukan Jesús ma, jiña'a ya nuu Yuva ya Su'si ma:

—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva sa, iya tátnuni andivi a ji'in nuu ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka ndakunitnuni ja ka jiniñu'u ña'a i ma ndaka ja ñatuu ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka jani ini ja ka jini-ka i te ka jaku'ni-ka ini i ma te ñatuu ka jiniñu'u ña'a i ma.
26 Saa vi, Yuva sa, vaa sukan ni jani ini maa ni ja ko kuu —kúu ya jiña'a ya.

27 Sani te jiña'a ya nuu ñayii ma:

—Yuva sa ma, ni taa ya ndaka. Ñatuu na in jini ña'a ja kúu sa Sa'ya ya a, yika-ni ja maa ya ja kúu ya Yuva sa ma. Te ñatuu na in jini Yuva sa ma, yika-ni ja maa sa ja kúu sa Sa'ya ya a, ji'in ñayii kúni sa ja kaxtnu'u sa na in kúu ya ma.

28 'Ne'e koo ni nuu iyo sa ya, ndaka ni ja ka ndo'o ka neni ni ja sa'a ja iyo ñuu ñayivi a, te sa'a maa sa ja jin ndatatu ni.
29 Jin kinee ni chii yugu sa a, te jin kutu'va ni sukan káxtnu'u sa a, vaa kaa kuee ini sa, te iyo sa ja koniniso'o sa nawa jin ka'an ni, sukan-va'a jin ndatatu ini anua ni a na tnundo'o tnuneni ka tna'a ni.
30 Chukan kúu ja masu vee yugu sa a, te masu yii ja jin kinee ni chii yugu sa a —kúu ya jiña'a ya.

12

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mr 2:23-28; Lc 6:1-5)

1 Te kivi yukan, in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu, te kua'an Jesús ma in ne'un itu. Te tee ka ndikin ya ma, ka kokon de, te ka tnu'u de yoko triu ma, te ka jaa de kuan koo de.
2 Te tee ka kuu fariseo ma chi ni ka jini de, te sa'a ka jiña'a de ya:

—¡Konde'ya ni ja tee ka ndikin ña'a maa ni a, ka sa'a de ja masu kuu sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a! —ka kuu de ka jiña'a de.

3 Kovaa maa ya chi jiña'a ya:

—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni sukan ni ka sa'a David ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma in jichi ma? Vaa ñatuu ndenu jin ni'i de ja

jin kaa de ma, te ka kokon xeen de ma.
4 Te ni kenda David ma ve'e Su'si ma, te ñatuu nawa iyo ja jin kaa de ma, te kuiti ni ka jaa de xtatila iyo nuu Su'si ndija ma, te vitna ja maa-ni tee ka kuu sutu ma kuu jin kaa ma.
5 ¿Te ñatuu nama ni ka ka'vi ni sukan ni tatnuni Moisés ma? Vaa ni tatnuni de ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o ma, te tee ka kuu sutu ma ja ka jinukuechi de ini veñu'u ka'nu ma, kuu jin sa'a maa de ja masu kuu jin sa'a ñayii ma, te ñatuu na kuechi jin kuiso de —kúu ya jiña'a ya.

6 Te sa'a jiña'a tna ya:

—Ya'a iyo sa, te saña chi kanuu-ka sa sana veñu'u ka'nu ma.
7 Kovaa ndijin chi jâ ni ka xtekuechi ni tee ñatuu na ja u'vi ni ka sa'a de ma, vaa ñatuu ka jaku'ni ini ni nawa kúni ka'an tnu'u ndee nuu tnu'u Su'si ma ja ká'an sa'a ma: "Masu kúni sa ja jin taa ni in kiti ja jin ka'mi ni nuu sa a. Su'va kúni sa ja na jin kunda'vi ini ni tna'a ni ma."
8 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa siki ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mr 3:1-6; Lc 6:6-11)

9 Kua'an Jesús ma, te ni kivi ya ini veñu'u luluu kátuu ñuu de ma.
10 Te yukan yinee in tee, te in nda'a de ma chi ni yichi i. Te jaku tee ñatuu ka kunimani nuu Jesús ma, ka jitotnuni de ya, te sa'a ni ka jikan-tnu'u de ya:

—¿Va'a-ni ja ndasava'a o ñayii ma kivi ñatuu ka satniñu o ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
Sukan ni ka jiña'a de, sukan-va'a xi ma kuu naxe jin xtekuechi de ya.

11 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Te ndijin, nú in tna'a maa ni ma, te iyo in-ni ndikachi de ma, te kêe ti in yavi kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o ma, kuiti ki'in de jin nu tava de ti.
12 ¿Te masu ndee ya'vi xeen-ka in ñayii ma sana in ndikachi ma? Chukan kúu ja kuu jin sa'a o ja va'a kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o ma —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te jiña'a ya tee ni yichi nda'a ma:

—Ndaskuili ni nda'a ni a —kúu ya jiña'a ya.

Te tee yukan chi ni ndaskuili de nda'a de ma, te ni nduva'a sukan iyo va'a in-ka nda'a de ma.
14 Kovaa nuu ni ka nde koo tee ka kuu fariseo ma, te ni ka keja'a de ka ndatnu'u tna'a de naxe jin ka'ni de Jesús ma.

Jesús ma kúu iya ni kaji maa Su'si ma ja kaxtnu'u ya naxe jani ini maa Su'si ma

15 Te ni jini Jesús ma sukan ka ndatnu'u de ma, te chukan kúu ja ni kee siin ya, te kua'an ya in-ka ichi. Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii, te ni ndasava'a ya ndaka ñayii ka ku'u ma.
16 Te ni tatnuni ya nuu i ja máko jin ka'an i ja sukan ni sa'a ya ma, sukan-va'a ñatuu na in kuni.
17 Sukan ni sa'a ya, sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma nuu sa'a ni ka'an de ma:

18 Iya ya'a kúu iya jinukuechi nuu
sa a, te ni kaji sa ya,
te kútoo sa ya, te játna ini sa sukan
sa'a ya ma.
Te Xtumani maa sa a koo ji'in ya,
te kaxtnu'u ya nuu ñayii masu ñuu
Israel ya ka kuu i ma
sukan ndakan ndaa sa kuenda nuu
ñayii ma.
19 Te masu kanaa ya ji'in ñayii ma,
te ni masu kayu'u ya nuya'vi
ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni.
20 Masu ka'nu ya ndoo yi kue'e ja
sani te tna'nu tnu ma,

ni masu nda'va ya ñu'u vivi'i-nka-ni
ndu'va i ja sani te nda'va i ma,
nú masu ja onde ko kuu sukan
ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija
ya ma,
te kundee ya nuu ja u'vi ma.
21 Te ñayii masu ñuu Israel ka kuu i
ma, jin kukanu ini i maa ya.
Sa'a ni ka'an tee kúu Isaías ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma
(Mr 3:20-30; Lc 11:14-23; 12:10)

22 Sani te ni ka kenda koo i nuu ya ma ji'in in tee yinee ña'a in tachi, te ni sa'a i ja ni ndukuaa de, te ká'an titete de. Te Jesús ma, ni kene'e ya tachi ma, te ni ndasava'a ya de, te ni kuu ni ndakonde'ya de, te ni kuu ni ndaka'an va'a de.
23 Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma, te ka ka'an i:

—Tee ya'a, ¿masu Sa'ya tata tee kúu David ma kúu de? —ka kuu i ka ka'an i.

24 Kovaa ni ka jiniso'o tee ka kuu fariseo ma sukan ni sa'a ya ma, te ka ka'an de:

—Tee ya'a chi masu maa de kéne'e tachi ma ini anua ñayii ma. Chi Beelzebú suchi tátnuni nuu ndaka-ka tachi ma kúu suchi wa'a tee ya'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e de tachi ma —ka kuu de ka ka'an de.

25 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni ya sukan ka jani ini de ma, te jiña'a ya:

—Vaa nú in ñuu, te ka iyo nani-maa ñayii ka ndakiti ini nuu tna'a ma, te ¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i ma? Te suni maa i kúu ji'in ñayii ka iyo in-ni ve'e ma, te nú jin ko ndakiti ini nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna kúu tachi ma, nuna kene'e i tna'a maa i ma ini anua ñayii ma chi masu kundee i tatnuni i nuu ñayii ma, sukan kúni i ma.
27 'Te nú sukan ka ka'an ni ja sa'a saña, ¿te tee ka ndikin ña'a ndijin a, na in wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka kene'e de tachi ma? Maa de na jin ndaka'an, vaa nú Su'si ma wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka sa'a de sukan ma, chi ndátuu ja ndijin chi masu ka jini ni ja ka ka'an ni a.
28 Kovaa maa Xtumani Ndios ma táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e sa tachi ma. Te sa'a, te jin kuni ni ja jâ ni kenda ja tátnuni Su'si ma.
29 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu kivi i ini ve'e ka'nu neva'a in tee ndatnu xeen te ndaxtandee i nawa ni sakui'na tee ndatnu xeen ma, nú masu ja xinañu'u-ka ku'ni i de. Te onde sukan, sana kuu ndaxtandee i nawa ni sakui'na de ma. Sukan ndáxtandee sa ñayii ni sakui'na ña'a tachi ma.
30 'Chukan kúu ja nú na in ñatuu iyo ji'in sa chi ñatuu kúnimani i nuu sa, te nú na in ñatuu ndáxtutu ji'in sa, chi su'va jatenuu i.
31 'Chukan kúu ja ká'an sa: Su'si ma chi sakanu ini ya ndaka kuechi ñayii ma ji'in ndaka ja u'vi ka ka'an i ma, nuna jin ndakani jin ndaka'vi ini i. Kovaa ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma chi masu sakanu ini ya i.
32 Te Su'si ma, sakanu ini ya nuu ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, kovaa masu sakanu ini ya ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma, ni a tiempu ya'a ni a kivi ki'in o ma.
33 'Chukan kúu ja jin ndasa'a maa ni kuenda. Vaa nú yutnu kui'i va'a kúu tnu, chi wa'a tnu nde'ya va'a. Te nú masu yutnu kui'i va'a kúu tnu, te masu kua'a tnu nde'ya va'a. Chukan kúu ja onde kuun nde'ya tnu ma, te kuni o nú yutnu kui'i va'a kúu tnu xi ña'a.
34 ¡Kovaa ndijin chi sa'ya tata koo ma ka kuu ni! Vaa ini anua ni a ka ñu'u chitu ja u'vi, te chukan kúu ja masu kuu jin ka'an ni tnu'u va'a. Vaa ja ñu'u chitu ini anua o ma kúu ja ká'an yu'u o a.

35 Vaa ñayii va'a ma, ka ka'an i tnu'u
va'a, vaa tnu'u va'a ka ñunee ini
anua i ma. Te ñayii ka ka'an ja u'vi
ma, sukan ka ka'an i, vaa ja u'vi ma
ka ñunee ini anua i ma.
36 'Ká'an sa nuu ni ja kivi ka'nde
Su'si ma tniñu ñayii ma, chi ndakan
ya kuenda ndaka tnu'u ni ka ka'an
ndeva'a ñayii ma.
37 Vaa ja tnu'u ká'an ni ma, te
ndatuu maa ni nú ñayii sa'a ja va'a
kúu ni te koo va'a ni xi ñayii sa'a
ja u'vi kúu ni te ndachunaa maa ni
—kúu ya jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru
(Lc 11:29-32)

38 Sani te jaku tee ka skua'a tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma ji'in
tee ka kuu fariseo ma, ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka kuni sa ja na sa'a
ni in milagru —ka kuu de ka jiña'a
de.
39 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu ka sa'a
i ja va'a. Ka jikan i in milagru,
kovaa masu kua'a Su'si ma milagru
ka jikan i ma, vaa jâ ni ka jini i
milagru ni sa'a ya ji'in Jonás tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
40 Vaa sukan ni kuu Jonás ma ja uni
kivi nduu ñuu ni ñunee de chii tiaka
ka'nu ma, te sukan tna ko kuu saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a
chi uni kivi nduu ñuu kinee sa chii
ñu'ú a, te sani te ndateku sa, kovaa
ni a sukan, ma jin kandija ña'a ñayii
tiempu ya'a.
41 Chukan kúu ja kivi ndakan Su'si
ma kuenda nuu ñayii tiempu ya'a,
te ñayii ñuu Nínive ma, jin ndokuiñi
i, te jin ndaxtekuechi i ñayii tiempu
ya'a, chi vaa maa i chi kivi ni
kaxtnu'u Jonás ma tnu'u Su'si ma,
te nuu ni ka jiniso'o i sukan ni
kaxtnu'u de ma chi ni ka ndakani
ni ka ndaka'vi ini i, te ni ka xn-
doo i ja u'vi ni ka yo sa'a i ma, te
ni ka ndandikin i Su'si ndija ma.
Te vitna chi ya'a iyo iya kanuu-ka
sana Jonás ma, kovaa masu na in
ndí ini ja kandija i ja ká'an ya a.
42 Te suni sukan sa'a tna ña'a ni yo
kuu reina ni yo tatnuni in ñuu jika
ichi nuu vee ma, vaa kivi yukan chi
ndokuiñi ña nuu ñayii tiempu ya'a,
te ndaxtekuechi ña i, vaa ña'a ya'a
chi jika xen-xeen onde nuu ni kee
ña ni kii ña ma, sukan-va'a konin-
iso'o ña tnu'u ndichi ni yo ka'an Sa-
lomón ma te sa'a ña ja va'a ma. Ko-
vaa vitna chi ya'a iyo iya kanuu-ka
sana tee ni yo kuu Salomón ma, te
masu na in ndí ini ja kandija i ja
ká'an ya a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma
(Lc 11:24-26)

43 Sani te jiña'a tna Jesús ma:
—Ñayii kandija ña'a ma te
kukanu ini ña'a i ma chi tachi ni
yo ñunee ini anua i ma chi kée i, te
kua'an vee i nuu yichi ma kúu i, te
ndánduku i ndenu ndatatu i. Kovaa
nú ñatuu ní'i i ma,
44 te jani ini i: "Ndakokuiñi o ve'e
nuu ni kee o ma." Te nú ni ndenda
i, te ni ndani'i i ini anua ñayii ma ja
sukan kaa in ve'e nuu jâ ni ndaxtaa
jâ ni nduvivii, sukan kaa, kovaa
nune, vaa ñatuu nde ndí ini i ja sa'a
i sukan kúni Su'si ma.
45 Sani te tachi ma, ki'in i jin nu
xtutu i uja-ka tachi ka'vi-ka ka sa'a i
sana maa i ma, te jin ndivi koo tutu
ndaka i ja jin koo i ini anua ñayii
yukan, te su'va ka'vi-ka nduu ñayii
yukan sana sukan ni yo kuu i onde
xinañu'u ma. Te sukan jin ndo'o
ñayii tiempu ya'a, vaa ndimaa ja
u'vi ka kuni i ja jin sa'a i, te vitna ja
jâ ni ka jini i ja ndaa ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya
(Mr 3:31-35; Lc 8:19-21)

46 Nuu yikuu Jesús ma káxtnu'u
ya nuu ñayii ma, te ichi ke'e ma ka
ndetu si'i ya ma ji'in ñani ya ma, te
ka kuni i ja jin ndatnu'u i ji'in ya.

47 Te in ñayii ma, ni jan kuña'a i
Jesús ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma, ka iyo
i ke'e ma, te ka kuni i ja jin ndatnu'u
i ji'in ni —kúu i jiña'a i.
48 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya, te jiña'a ya nuu ñayii ni jan
kaxtnu'u nuu ya ma:
—¿Na in kúu si'i sa ma ji'in ñani sa
ma, jani ini ni? —kúu ya jiña'a ya.
49 Te ni skuili ya nda'a ya ichi
nuu ka iyo ñayii ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Maa ñayii ya'a ka kuu si'i sa
ji'in ñani sa,
50 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja sa'a
i sukan játna ini Yuva sa iya iyo
andivi ma, ñayii yukan kúu ñani sa
ma, ji'in ku'va sa ma, ji'in si'i sa ma
—kúu ya jiña'a ya.

13

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mr 4:1-9; Lc 8:4-8)

1 Te maa kivi yukan ni ndee Jesús
ma ve'e ma, te ni ja'an ya ichi yu'u
mar ma, te ni jinkoo ya.
2 Te ni ka ndututu kua'a xeen ñayii,
te chukan kúu ja ni kaa Jesús ma
in nuu barcu iyo nuu ndute ma, te
ni jinkoo ya, te ka iyo ñayii ma yu'u
ndute ma.
3 Te ni keja'a ya kua'a tnu'u vijin
ni ka'an ya, te in tnu'u vijin ya'a ni
ka'an ya, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ni ja ká'an sa a.
In tee, ni kee de kuan saka de triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni ka
jinkava ichi jika de ma, te ni ka
kenda koo lasaa ma, te ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un yuu
ma, nuu masu iyo kokon ñu'ú ma.
Triu yukan chi ni ka jite yachi i, chi
vaa masu ñu'ú kokon ni ka ni'i i ma.
6 Kovaa nuu ni jinu kandii ma, te ni
ka kayu i, te ni ka yichi i, chi vaa
masu ni ka ni'i yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka jinkava
ne'un iñu ma, te ni ka ja'nu iñu
ma, te ni ka skue'ne i triu ma. Te
chukan kúu ja ñatuu ni ka kuu triu
ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ñu'ú kokon ma, te
triu yukan chi ni ka ja'nu i, te na'nu
na'nu yoko ni ka kana koo i, te ni ka
chitu va'a i chi sava yoko i ma ni ka
chitu cientu triu, te sava yoko i ma
chi uni xiko (60), te sava-ka yoko i
ma oko uxi (30) triu ni ka chitu i.
9 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni,
te koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a
ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mr 4:10-12; Lc 8:9-10)

10 Te ni ka jan tu'va tee ka ndikin
ya ma, te ni ka jiña'a de ya:
—¿Nava'a ká'an ni tnu'u vijin nuu
ñayii ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te ni ndakone'e ya:
—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u ya nuu
ndijin naxe tatnuni ya ma. Kovaa
nuu ñayii ñatuu ka kandija ya ma
chi ñatuu.
12 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja vii
ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi
su'va ni'i kua'a-ka i, kovaa ñayii
ñatuu nawa neva'a i ma chi su'va
xtandiyo ya onde jaku ja neva'a i
ma.
13 Chukan kúu ja tnu'u vijin ká'an
sa nuu i ma, vaa visi ka nde'ya
i, kovaa ñatuu ka jini i, te visi ka
jiniso'o i, kovaa ñatuu ka jaku'ni ini
i.
14 Te ka ndo'o i ndaka sukan ni
ka'an tee kúu Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma:
Jin koniniso'o ni, kovaa masu jin
jaku'ni ini ni.
Te jin konde'ya ni, kovaa masu jin
kuni ni.
15 Vaa ini anua ñayii ya'a chi ni ka
ndukaji,
te so'o i ma ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni ka ndan-
desi,
sukan-va'a ma kuu jin konde'ya i
ji'in nduchinuu i ma,
te ma jin koniniso'o i ji'in so'o i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,

te ma jin ndasama ja ka jani ini i ma,
te ma jin nduva'a i.
16 'Kovaa ndijin chi ja vava'a ka
kuu nduchinuu ni a, vaa ka jini i,
te ja vava'a ka kuu so'o ni a, vaa ka
jiniso'o i.
17 Vaa ja ndaa ká'an sa ja kua'a tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ji'in ñayii ni ka yo
sa'a ja va'a ma, ni ka yo kuni i ja jin
konde'ya i ja ka nde'ya ni a, kovaa
ñatuu ni ka jini i, te ni ka yo kuni i
ja jin koniniso'o i ja ka niniso'o ni
a, kovaa ñatuu ni ka jiniso'o i —kúu
ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma

(Mr 4:13-20; Lc 8:11-15)

18 Te jiña'a Jesús ma:
—Chukan kúu ja jin koniniso'o
ni, te káxtnu'u sa nawa kúni ka'an
tnu'u tee ni saka triu ma.
19 Te ñayii ka jiniso'o tnu'u sukan
tátnuni Su'si ma, te nú ñatuu ka ndi
ini i ja jin jaku'ni va'a ini i ma,
te kénda tachi ma, te xtandiyo i
tnu'u ni jakun-nee ini anua ñayii
ma. Ñayii ya'a ka kuu sukan ka kuu
triu ni ka jinkava ichi ma.
20 Te jaku ñayii ma chi sukan ka
kuu triu ni ka jinkava ne'un yuu
ma ka kuu i. Vaa ka jiniso'o i tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma, te sii ini ka
niniso'o i.
21 Kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i,
te ñatuu kuu jin konukuiñi va'a i.
Te nú ka ndo'o ka neni i, xi jin
sondikin ña'a i ja kuechi tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, sani te ka xn-
doo i te ñatuu ka kandija-ka i sukan
ká'an ya ma.
22 Jaku-ka ñayii ma chi sukan ka
kuu triu ni ka jinkava ne'un iñu ma
ka kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a ma, kovaa ndaka tniñu iyo ñuu
ñayivi ya'a, ka xndi ini xeen ña'a i, te
ka ndi ini xeen i ja jin koo xu'un i,
te ndaka cha'a, kívi ña'a i te xnda'vi
ña'a i, te ka ndunaa i tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, te chukan kúu ja ñatuu
kuu ja jin sa'a i sukan kúni Su'si ma.
23 Kovaa in jichi-ka ñayii ma chi ka
jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a ya ma,
te ka kandija i, te vivii ka sa'a i
sukan kúni Su'si ma. Te ñayii ya'a
chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ma, sukan ka kuu i.
Vaa jaku i ma ka kuu sukan ka kuu
yoko triu ja ni ka wa'a i cientu triu
ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan
ka kuu yoko ni ka wa'a uni xiko
(60) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu
sukan ka kuu yoko ni ka wa'a oko
uxi (30) triu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

24 Ni ka'an ya in-ka tnu'u vijin, te
jiña'a ya:
—Sukan tátnuni Su'si iya iyo an-
divi ma, inuu kúu i ji'in in tee ni
saka ini itu de ma triu va'a.
25 Te nani kixi de ma, ni kii suchi
ñatuu kétna'a ini ji'in de ma, te ni
xsiava i ndikin yi'i ne'un triu ma, te
kua'an i.
26 Te nuu ni jite triu ma te ve kua'nu
i ma, sani te ni jite tna yi'i ma.
27 Te tee ka jinukuechi nuu tee
xi-itu ma, ni ka kenda koo de, te ka
jiña'a de: "Señor, ¿masu triu va'a ni
saka ni ini itu ni ma? ¿Te nava'a ni
ka jite kua'a yi'i ma?", ka kuu de ka
jiña'a de.
28 Te maa tee xi-itu ma jiña'a: "In
suchi ñatuu kétna'a ini ji'in sa ni sa'a
sa'a." Te ka jiña'a tee ka jinukuechi
nuu de ma: "¿Kúni ni ja jin koo sa
jin tnu'u sa?", ka kuu de ka jiña'a
de.
29 Te jiña'a de: "Ña'a. Nú ña'a, te ja
jin tnu'u ni yi'i ma, te nasa jin tnu'u
tna ni triu sa ma.
30 Jin kua'a ni tnu'u, te jin kua'nu
kaa maa i te onde kivi jin ndaxtutu
o triu ma, te kuña'a sa tee jin ka'nde
ma: Jin ndaxtutu ni xinañu'u-ka yi'i
ma, te in nu'ni in nu'ni jin ku'ni
ni, sukan-va'a jín kayu i. Kovaa
triu ma chi jin ndaxtutu ni, te jin

ndatnaa va'a ni." Sa'a kuña'a tee xi-itu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mr 4:30-32; Lc 13:18-19)

31 Te ni ka'an Jesús ma in-ka tnu'u vijin, te jiña'a ya:

—Sukan kúu in ndikin tnu mostaza, sukan ko kuu ja tatnuni Su'si iya iyo andivi ma. Te in tee, ni tnii de ndikin tnu mostaza ma, te ni skee de itu de ma.
32 Te ndikin ma chi in ja luluu ti'i-ni kúu i ne'un ndaka-ka ndikin iyo ñuu ñayivi a, kovaa nuu ni jite i ma, te ni ja'nu in yutnu kui'i, te kúu sukun sukun tnu, te suu tnu sukun xeen-ka sana ndaka-ka ja ka sunkoo ñayii ma nuu huerta i ma, te lasaa ka ndava andivi ma chi kuu jin sa'a ti taka ti ne'un nda'a tnu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma
(Lc 13:20-21)

33 Te ni ka'an Jesús ma in-ka tnu'u vijin, te jiña'a ya:

—Sukan sa'a levadura ma, sukan ko kuu nuu tatnuni Su'si ma. Vaa nú in ña'a, ni sakanuu ña levadura ma ji'in uni jichi ñujan triu ma, te levadura ma ni-ka'nu kivi i, onde kundee i xsjaa i ni-ka'nu ñujan ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma
(Mr 4:33-34)

34 Te ni ka'an Jesús ma ndaka tnu'u vijin ya'a nuu ñayii ma. Te ni-in tnu'u ni yo ka'an ya ma ñatuu ni yo kaxtnu'u ndijin ya, su'va ndi-maa tnu'u vijin ni yo ka'an ya.
35 Te sukan ni yo sa'a ya, sukan-va'a ko kuu ndaka sukan ni ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
Ka'an sa tnu'u vijin nuu ñayii ma.
Kaxtnu'u sa tnu'u ka iyo yu'u onde
nuu ni sa'a Su'si ma ñuu ñayivi ya,
kúu de ká'an de.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

36 Sani te ni ndakuan-ta'vi Jesús ma ñayii ma, te ni ndivi ya ini ve'e ma. Te ni ka jan tu'va ña'a tee ka ndikin ya ma, te ka jiña'a de:

—Ndakaxtnu'u ni nawa kúni ka'an tnu'u vijin ja ni ka'an ni ja kuu yi'i ni kana itu triu ma —ka kuu de ka jiña'a de.

37 Te ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:

—Tee ni saka triu ma kúu saña, ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
38 Te itu ma kúu ñuu ñayivi a. Te triu va'a ma ka kuu ñayii jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma, te yi'i ma ka kuu ñayii ka sa'a sukan kúni tachi ma.
39 Te suchi ni xsiava ndikin yi'i ma kúu tachi ma, te kivi jin ndaxtutu ñayii ma kúu kivi xnaa Su'si ma ñuu ñayivi a. Te ñayii jin ndaxtutu ma ka kuu ángel ma.
40 Te sukan jin ndaxtutu i yi'i ma te jin ka'mi i nuu ñu'u ndú'va ma, sukan ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a.
41 Te maa sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, tetniñu sa ángel sa ma, te jin ndaxtutu i ndaka ñayii ni ka yo sa'a ja u'vi ma te ni ka yo ska'an i ñayii ma ja jin sa'a tna i ja u'vi ma, sukan-va'a ma jin koo-ka i nuu tatnuni sa ma.
42 Te jin tnaa i ñayii yukan ma nuu káyu kóko ñu'u i'ni ma, vaa yukan kúu nuu jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i ma.
43 Sani te ñayii ka sa'a ja va'a ma, vivii jin kona'a i nuu tatnuni Yuva o Su'si ma, sukan yé'e ni'ni kandii ma, sukan jin kona'a i.

'Te nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndee ya'vi xeen ja yinee yu'u i ini itu ma

44 'Te suni nuu tatnuni Su'si ma kúu sukan kúu in ja ndee ya'vi xeen, te yinee yu'u i ini itu ma.

Chukan kúu ja in tee, ni ndani'i de ja ndee ya'vi xeen yinee ini itu yukan ma, te ni ndachu'u va'a-ka de, te ni ja'an sii ini de ni jan nu xiko de ndaka ja neva'a de ma, te ni ndakuaan de ñu'ú yukan.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki yuu vivii nani perla ma

45 'Te suni inuu kúu nuu tatnuni Su'si ma ji'in in tee ndákuaan yuu vivii nani perla ma te ndáxiko de ma.
46 Te ni ndani'i de in perla vivii xeen-ka kaa, te suni ni ja'an de, te ni ndaxiko de ndaka ja neva'a de ma, te ni jaan de perla vivii-ka kaa ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñunu táva tiaka ma

47 'Te suni sukan kúu in ñunu táva tiaka ma, sukan kúu nuu tatnuni Su'si ma, vaa ni ka skee i ñunu ma nuu mar ma, te ni ka jakun-nee ndaka jichi tiaka ma.
48 Te nuu jâ ni chitu ñunu ma, te ni ka ndatava i. Te ni jan koo i yu'u ndute ma, te ni ka ndakaji i tiaka va'a ma, te ni ka ndatnaa i ti nuu chika ma. Te kiti masu ka iyo va'a ma, ni ka skana i ti.
49 Te suni sukan ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a chi kenda koo ángel ma, te jin ndaxtutu i ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma ne'un ñayii ka sa'a ja va'a ma.
50 Te jin skee i ñayii ni ka yo sa'a ja u'vi ma nuu káyu kóko ñu'u i'ni ma, te jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ja jaa ma ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma

51 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Ni ka jaku'ni ini ni ndaka ja ká'an sa a? —kúu ya jiña'a ya.

Te maa de ni ka ndakone'e:

—Ni ka jaku'ni ini sa, Señor —ka kuu de ka jiña'a de.

52 Te jiña'a ya:

—Chukan kúu ja ndaka tee ka skua'a tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te nuna jin kutu'va-ka de sukan tátnuni Su'si iya iyo andivi ma, te jin ko kuu de sukan kúu in tee va'a in tee ndichi jito va'a ñayii ka iyo ve'e de ma, te kéne'e de ja vava'a neva'a de ma, ja jaa ma ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya

(Mr 6:1-6; Lc 4:16-30)

53 Te nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma tnu'u vijin ya'a, te kuan no'o ya.
54 Nuu ni ndenda ya ma, te ni keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u ya ma nuu ñayii ka iyo ini in veñu'u luluu ma. Te ni ka sa'vi-nka ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Ndenu ni kutu'va suchi ya'a ndaka tnu'u ndichi ká'an i a ji'in milagru sa'a i a?
55 ¿Masu suchi ya'a kúu sa'ya carpinteru ma? ¿Masu si'i i kúu ña'a nani María ma? ¿Te masu ñani i ka kuu Santiago ma, José ma, Simón ma, ji'in Judas ma?
56 ¿Te masu ya'a ka iyo tna ku'va i a ne'un ndaka o a? ¿Ndenu ni kutu'va i ndaka cha'a ja ká'an i a ji'in ja sa'a i a? —ka kuu ñayii ma ka ka'an i.

57 Te ni ka ndakiti ini i ja ká'an ya ma. Kovaa jiña'a Jesús ma:

—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi ka chiñu'u i in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma, kovaa ñuu maa de ma ji'in ñayii ve'e de ma, masu na nde ka chiñu'u i de. Te sukan ka sa'a ña'a ni vitna —kúu ya jiña'a ya.

58 Te ñatuu ni sa'a ya kua'a milagru vaa yukan chi masu nde ka kandija i ya ma.

14

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee skuandute ñayii ma

(Mr 6:14-29; Lc 9:7-9)

1 Te kivi yukan Herodes tee kúu tetrarca ma, ni jiniso'o de ja sukan sa'a Jesús ma.

2 Te jiña'a de nuu tee ka jinukuechi
nuu de ma:
—Tee ya'a kúu Juan tee skuan-
dute ñayii ma, te ni ndateku de
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te chukan
kúu ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
nuu de a —kúu de jiña'a de.
3 Vaa Herodes ma kúu tee ni tnii
Juan ma, te ni ju'ni de Juan ma
ji'in yo'o kaa, te ni chinee de tee
ma vekaa ma, ja kuechi ña'a kúu
Herodías ma, ñasi'i ñani de tee kúu
Felipe ma.
4 Vaa Juan ma, ni yo jiña'a de:
—Masu va'a-ni ja koo ni ji'in ña'a
jiña, vaa téku-ka yii ña ma —ni yo
kuu de ni yo jiña'a de.
5 Te Herodes ma, ni yo kuni de ja
ka'ni de tee ma, kovaa ni yo yu'u de
ñayii ñuu ma, vaa ka ka'an i ja Juan
ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma kúu de.
6 Kovaa kivi yikuu viko kivi
ndí'i Herodes ma kuiya ma, te ni
kivi sasi'i Herodías ma nuu ka iyo
ndaka ñayii ma, te ni jitaja'a i, te ni
jatna ini xeen Herodes ma.
7 Te chukan kúu ja ni skuiso de ja
kua'a de ndaka nawa kakan maa i.
8 Te suchi si'i ma, jâ ni ska'an ña'a
si'i i ma xinañu'u-ka, te jiña'a i:
—Taa ni xini Juan tee skuandute
ñayii ma in nuu ko'o —kúu i jiña'a i.
9 Sani te rey ma, ni kuxii ini de,
kovaa kuechi ja jâ ni skuiso de ma
te ni ka jiniso'o ñayii ka nukoo ji'in
de nuu mesa ma, chukan kúu ja ni
jiña'a de ja jin sa'a i sukan jiña'a
suchi si'i ma.
10 Te ni tatnuni de ja jin koo i vekaa
ma jin xtandoso i xini Juan ma.
11 Te ni ki koo i ni ki xsia'a i ko'o
ñunee xini Juan ma nuu nda'a suchi
si'i ma, te ni jan xsia'a i nuu si'i i ma
ja na kuni ña.
12 Sani te ni ki koo tee ni ka yo
ndikin Juan ma, te ni ka ndake'en
de ñunde'yu tee ma, te ni ka chu'u
de, te kuan koo de, te ni ka
ndakaxtnu'u de nuu Jesús ma ja
sukan ni kuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a
xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda
ja ni ka jaa u'un mil tee
(Mr 6:30-44; Lc 9:10-17; Jn
6:1-14)
13 Te Jesús ma, nuu ni jiniso'o ya
ja sukan ni ji'i Juan ma, te kua'an
ya ji'in tee ka ndikin ya ma in nuu
barcu in nuu kuu jin koo-ni maa
de ji'in ya. Kovaa kua'a ñayii ni ka
jiniso'o ja kuan koo de ji'in Jesús
ma. Sani te ni ka ke koo i ñuu i ma,
te ni ka ndikin i ya, te kuan koo i
ichi kua'an ya ma.
14 Ja ni nuu Jesús ma nuu barcu ma,
te ni jini ya kua'a xeen ñayii ma, te
ni kunda'vi ini ya i, te ni ndasava'a
ya ñayii ka ku'u kuan koo ji'in i ma.
15 Kovaa nuu ve kukuee-ka ma,
te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jiña'a de:
—Jâ ve kukuee, te nuu ka iyo o
ya chi in nuu masu nawa iyo kuiti
kúu. Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a,
sukan-va'a jín koo i ichi yu'u ñuu a,
na jin kuaan i ja jin kaa i —ka kuu
de ka jiña'a de.
16 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Masu jiniñu'u ja jin koo i. Jin
kua'a maa ni ja jin kaa i —kúu ya
jiña'a ya.
17 Te ni ka ndakone'e de:
—Yika-ni ja u'un-ni xtatila ji'in
uu-ni tiaka ka neva'a sa —ka kuu
de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ji'in ni nuu iyo sa ya
—kúu ya jiña'a ya.
19 Sani te ni tatnuni ya ja jin
kunukoo ñayii ma nuu yi'i ma.
Sani te ni ke'en ya u'un xtatila ma
ji'in uu tiaka ma, te ni ndonenuu
ya ichi andivi ma, sukan-va'a
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja
iyo ja jin kaa de ma, te ni ta'vi ya
xtatila ma. Sani te ni wa'a ya tee ka
ndikin ya ma, te ni ka wa'a de ja jin
kaa ñayii ma.
20 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde
ni ka ndutu chii i ma. Te su'va

ni ndoo-ka, te ni ka ndachitu uxi uu-ka chika ta'vi xtatila ma ji'in tiaka ma.
21 Te ñayii ni ka jaa ma chi u'un mil tee ma ni yo kúu. Te masu ni ka ka'vi i ña'a ma ji'in suchi kuechi ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mr 6:45-52; Jn 6:16-21)

22 Ni jinu, te ni sa'a Jesús ma ja tee ka ndikin ya ma, jin koxtnuu de jin nda koo de nuu barcu ma, sukan-va'a xi'na-ka de jin ya'a in-ka yu'u mar ma, sana ki'in ya nani ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma.
23 Te nuu ni jinu ni ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma, te kua'an maa in-ni ya ichi yuku ma, ja ndatnu'u ya ji'in Yuva ya Su'si ma.

Te nuu ni kunee ma, te ni kendoo maa in-ni ya ichi yuku ma.
24 Te barcu ma chi jâ ni kujika tnu kuan no'o tnu nuu ndute ma. Te jánee jándita tnu sa'a nuu ndute ma, vaa kajin yi'i ma chi su'va vee i ichi nuu kuan nu koo de ji'in tnu ma.

25 Nuu ve ndii ma, te Jesús ma, jika ya kua'an ya nuu ndute ma ichi nuu ka iyo de ma.
26 Kovaa nuu ni ka jini de ya ja jika ya nuu ndute ma, te ni ka yu'u de, vaa ka ka'án de ja in ñi'na kúu, te ni ka kayu'u de ja ni ka yu'u de.

27 Kovaa sani te ni ka'an ya, te jiña'a ya:

—Jin koneva'a ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu chi maa sa kúu, te má jin koyu'u ni —kúu ya jiña'a ya.

28 Kovaa Pedro ma chi ni ndakone'e de:

—Señor, nú maa ni kúu, tatnuni ni ja na kuu kaka sa nuu ndute a te jan tu'va ña'a sa —kúu de jiña'a de.

29 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ne'e ni.

Sani te Pedro ma chi ni nuu de nuu barcu ma, te jika de nuu ndute ma kua'an de nuu iyo Jesús ma.
30 Kovaa ni jini de ja yi'i xeen kajin ma, te kuan kêe de nuu ndute ma nkuu, te ni kayu'u de jiña'a de:

—¡Señor! ¡Má kua'a ni tnu'u ja kêe sa nuu ndute a! —kúu de jiña'a de.

31 Te ora yukan Jesús ma, ni skuili ya nda'a ya ma, te ni ndatnii ya Pedro ma, te jiña'a ya:

—¡Ndijin chi vala-ni kúkanu ini ña'a ni! ¿Nava'a ñatuu ûni ni kukanu ini ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.

32 Sani te ni ka nda koo ya ji'in de nuu barcu ma, te ni ndukuee kajin yi'i ma.
33 Te tee ka iyo ini barcu ma, ni ka ndachiñu'u de ya, te ka jiña'a de:

—Ja ndaa kúu ja Sa'ya Su'si ma kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma
(Mr 6:53-56)

34 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu ndute ma, te ni ka kenda koo de ñuu Genesaret ma.
35 Te tee ñuu yukan, ni ka ndakuni de Jesús ma, te ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii ni-ka'nu ñuu yukan, te ni ki koo ñayii ma ji'in ndaka ñayii ka ku'u ma.
36 Te ûni ka jikan-ta'vi xeen i nuu ya ja na kua'a ya tnu'u ja na jin kaki'i nda'a ñayii ka ku'u ma visi yika ja yu'u sa'ma ndii ya ma te jin nduva'a i. Te ndaka ñayii ni ka yo kaki'i nda'a yu'u sa'ma ndii ya ma chi ni ka yo nduva'a i.

15

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma
(Mr 7:1-23)

1 Sani te ni ka kenda koo tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ka iyo de ñuu Jerusalén ma. Te ni ka jan tu'va de Jesús ma, te ni ka jikan-tnu'u de ya:

2 —¿Nava'a tee ka ndikin ña'a ndijin ma, ñatuu ka ndikin de sukan ni ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma? Vaa ñatuu ka ndanda'a de nú jin kaa de xita ma —ka kuu de ka jiña'a de.

3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ka ndi ini xeen-ka ni
tna'a ja ka jani ini maa ni ja játna
ini Su'si ma, te ñatuu ka sa'a ni ja
ni tatnuni ndija ya ma ja jin sa'a ni
ma?
4 Te Su'si ma, ni ka'an ya: “Jin kava
respetu ni nuu yuva ni ma ji'in nuu
si'i ni ma”, te “Ñayii ká'an u'vi i ja
kuu yuva i ma xi ká'an u'vi i ja kuu
si'i i ma, ñayii yukan chi ûni kûu i”,
ni tatnuni ya ma.
5 Kovaa maa ni chi ka ka'an ni ja
in ñayii chi kuu kuña'a i nuu yuva
i ma xi nuu si'i i ma: “Ma kuu
chindee-ka ña'a sa, chi vaa ndaka ja
neva'a sa ya chi jâ ni ndakua'a sa
nuu Su'si ma.”
6 Te suni ka ka'an ni ja nú in ñayii
ká'an sukan ma chi masu nawa
kuu-ka ja kava respetu i nuu yuva
i ma xi nuu si'i i ma. Te sukan, te
ka xnaa ni ja ni tatnuni Su'si ma,
kuechi ja ka jatanuu ni ja jin sa'a ni
sukan ka jani ini maa ni ma.
7 ’¡Masu ka sa'a ni sukan ka ka'an
ni a! Va'a-ni ni ka'an tee kúu Isaías
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma ja jin kuu ni nuu ni
ka'an de sa'a ma:
8 Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a ka
chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i ma chi jika-ni ka
iyo i nuu sa a.
9 Masu nde jiniñu'u ja ka sa'a i tnu'u
ja ka chiñu'u ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma, ndimaa ja
ka tatnuni ñayii ma kúu.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma te ni ndaka'an
Isaías ma,
—kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te Jesús ma, ni kana ya
ñayii ma, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ndaka ni, te jin
jaku'ni ini ni.
11 Vaa masu ja kivi yu'u o a kúu ja
satne'e i ini anua o a, su'va ndaka
ja u'vi ñu'u ini anua ñayii ma kúu
ja sa'a ja satne'e ña'a i nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a de:
—¿Jini ni ja sukan-ni ma, te tee ka
kuu fariseo ma, ni ka ndakiti ini de
ja ni ka jiniso'o de ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
13 Te maa ya chi ni ndakone'e ya,
te jiña'a ya:
—Ndaka yutnu ja ñatuu ni
sunkoo Yuva sa iya iyo andivi ma,
tava ya tnu.
14 Má jin sanuu ni, vaa ñayii
inukuaa ka kuu de, te ka kuni de
ja jin skaka de in-ka ñayii kuaa ma.
Vaa ka jini maa ni ja nú in tee kuaa
ma, te skaka de in-ka tee kuaa ma,
te nú iyo in kava chi nduu de jin kê
koo —kúu ya jiña'a ya.
15 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de, te jiña'a de:
—Kaxtnu'u ni nuu sa nawa kúni
ka'an tnu'u vijin ni ka'an ni ma
—kúu de jiña'a de.
16 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin, ñatuu ni ka
jaku'ni ini ni?
17 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni ja
ndaka ja kívi ini yu'u o a chi chii o
a kée i, te jínu, te ndée i?
18 Kovaa ndaka ja u'vi ñu'u ini anua
o a, te cha'a kúu ja satne'e ña'a i nuu
Su'si ma.
19 Vaa onde ini anua ñayii ma ka
ñu'u ndaka ja u'vi ma, te chukan
kúu ja kénda ja ka jani ini i ma, ja
jin ka'ni i tna'a i ma, ji'in ja ñayii ni
ka tnanda'a ma, te ka kivi nduu i
ji'in in-ka ñayii ma, ji'in ja jin kivi
nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii ñatuu
ni ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in ja
jin sakui'na i ma, ji'in ja ka ka'an i
tnu'u ñayii ma, ji'in ja ka ka'an kini
i ma.
20 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu ja ka
sa'a ja kútne'e ini anua ñayii ma
te ka jiso kuechi i nuu Su'si ma.
Kovaa ja ñatuu ndánda'a ñayii ma te
kaa i xita ma, masu sa'a i ja kútne'e
ñayii ma nuu Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya
(Mr 7:24-30)

21 Sani te kua'an Jesús ma ichi ñuu nani Tiro ma ji'in Sidón ma.
22 Sani te ni kenda in ña'a ñuu Canaán ma ja iyo ña ñuu yukan, te káyu'u ña jiña'a ña:
—Jesús, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni. Sasi'i sa ma chi ndó'o néni i ja yinee ña'a in tachi —kúu ña jiña'a ña.
23 Kovaa Jesús ma, masu nawa ni ndakone'e ya. Te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de ya, te ni ka xtetuu de ya ka jiña'a de:
—Tatnuni ni ja na ki'in ña chi káyu'u káyu'u ña ndikin ña vee ña —ka kuu de ka jiña'a de.
24 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Te ka jani ini ni ja ni tetniñu ña'a Su'si ma sukan-va'a chindee sa maa in-ni ñayii ñuu Israel ma ja ka kuu i sukan ka kuu ndikachi ni ka ski'in maa ti ma? —kúu ya jiña'a ya.
25 Sani te ña'a ma, ni jan tu'va ña Jesús ma, te ni jinkuiñi jiti ña nuu ya ma, te jiña'a ña:
—Señor, chindee ña'a ni —kúu ña jiña'a ña.
26 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Masu va'a ja xtandee o ja ka jaa suchi kuechi ma te kua'a o ja jin kaa la-ina ma —kúu ya jiña'a ya.
27 Kovaa maa ña chi jiña'a ña:
—Saa vi, Señor, kovaa onde la-ina ma ka jaa ja ka ndaxtutu ti ja ka sunkava jito'o ti ma —kúu ña jiña'a ña.
28 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin chi ûni ni jaku'ni ini ni te kúkanu ini ña'a ni. Te na ko kuu sukan kúni ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te maa ora yukan, te ni nduva'a sasi'i ña ma.

Ni ndasava'a Jesús ma kua'a xeen ñayii

29 Jesús ma, ni ya'a ya yukan, te ni kenda ya yu'u mar ñuu Galilea ma, te ni kaa ya yuku ma, te ni jinkoo ya yukan.
30 Te ni ka jan tu'va ña'a kua'a ñayii ma, te kuan koo i ji'in ñayii inucojo ma, ji'in ñayii inukuaa ma, ji'in ñayii masu kuu jin ka'an i ma, ji'in ñayii ñatuu ka kanda nda'a i ma, ji'in ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma, te ni ka jan xsia'a i ndaka ñayii ka ku'u ma nuu iyo ya ma, te ni ndasava'a ya i.
31 Te ûni ni ka sa'vi-nka ini ñayii ma ja ni kuu ni ka ndaka'an ñayii ñatuu kuu jin ka'an ma, ji'in ñayii ñatuu ka kanda nda'a i ma, te ni kuu ni ka ndakanda nda'a i ma, te ñayii inucojo ma, ni kuu ni ka ndakaka va'a i, te ñayii inukuaa ma, ni kuu ni ka ndundijin nuu i ma, te ndaka i ka ndachiñu'u Su'si ñuu Israel ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee
(Mr 8:1-10)

32 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii ya'a, vaa ni kuu uni kii ka iyo o ji'in i, te ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i. Te masu kúni sa ja ndatetniñu sa i jin nu koo i ve'e i ma, vaa ñatuu jin kaa-ka i a, te nasa jin kuita i ichi jin nu koo i ma —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka ndakone'e de:
—¿Naxe kuu jin ni'i o ja jin kaa ñayii a? Chi vaa in nuu masu nawa iyo kuiti kúu nuu ka iyo o a —ka kuu de ka jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
—Uja xtatila ji'in jaku-ni tiaka lilikin —ka kuu de ka jiña'a de.
35 Sani te ni tatnuni ya nuu ñayii ma ja na jin kunukoo i nuu ñu'ú ma.
36 Te ni tnii ya ndi-uja xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni ndakuan-ta'vi

ya nuu Su'si ma ja iyo xtatila jin kaa ñayii ma. Te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma. Te tee yukan, ni ka wa'a de ja jin kaa ñayii ma.
37 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma onde ni ka ndutu chii i. Te ni ka ndaxtutu de ja ni ndoo-ka ma, te ni ndachitu uja-ka chika.
38 Ndaka tee ni ka jaa ma, sukan kuun mil de ka kuu, te siin ka kuu ña'a ma ji'in suchi kuechi ma.
39 Te ni ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma, te ni ndaa ya nuu barcu ma ji'in tee ka ndikin ya ma, te kua'an ya ichi ñuu nani Magadán ma.

16

Tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru
(Mr 8:11-13; Lc 12:54-56)

1 Ni ka kenda koo tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma, te ka jikan de ja na sa'a Jesús ma in milagru kua'a Su'si iya iyo andivi ma, vaa ja ka jitotnuni de ya ma kúu, sukan-va'a jin kuni de nú vee ndija ya nuu Su'si ma.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Nú ve kunee ma, te ka ka'an ni: "Va'a-ni iyo tiempu a, vaa andivi a chi iyo kua'a."
3 Te xtnee ma, te ka ka'an ni: "Ki'i xeen kajin, vaa iyo viko, te iyo kua'a andivi a", ka kuu ni ka ka'an ni. ¡Kovaa sanda'vi-nka ja ka jini ni te masu ka ndasa'a ni kuenda! Ka nde'ya ni ichi andivi ma, te ka jini ni nawa ko kuu, kovaa masu ka ndasa'a ni kuenda nawa yikuu Su'si a sa'a ya in kivi in kivi a.
4 Chukan kúu ja ñayii tiempu ya'a, masu ka sa'a i ja va'a. Ka jikan i in milagru, kovaa masu kua'a-ka ya, yika-ni ja milagru ni sa'a ya ji'in tee kúu Jonás ma —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni xndoo ya de, te kua'an ya.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma
(Mr 8:14-21)

5 Te tee ka ndikin ya ma, kuan koo de in-ka yu'u mar ma, kovaa ni ka ndunaa de ja jin kinda'a de ja jin kaa de.
6 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya:
—Jin ko koto va'a ni maa ni, ja ma jin kuatniñu ni levadura tee ka kuu fariseo ma ji'in levadura tee ka kuu saduceo ma —kúu ya jiña'a ya.
7 Te tee ka ndikin ya ma, ka ndax-tekuechi tna'a de, te ka ka'an de:
—Kuechi ja masu na xtatila ka yinda'a o ma, chukan kúu ja ká'an ya sukan —ka kuu de ka ka'an de.
8 Te ni jinitnuni Jesús ma, te chukan kúu ja jiña'a ya:
—Ndijin chi vala-ni ka jaku'ni ini ni, te ñatuu ka kukanu ini va'a ña'a ni. ¿Nava'a ka ndi ini ni ja ñatuu na xtatila ma ka yinda'a ni a?
9 ¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda? ¿Ñatuu ka na'a ni ja u'un-ni xtatila ma, te ni wa'a sa ja ni ka jaa u'un mil tee ma? ¿Te ñatuu ka na'a ni na saa-ka chika xtatila ma ni ka ndaxtutu ni ja ni ndoo ma?
10 Te nuu ni wa'a sa ja ni ka jaa kuun mil tee ma, te suni uja-ni xtatila ma te ni kanda ma, te ¿na saa-ka chika ni ka ndaxtutu ni ma?
11 ¿Te nava'a ñatuu ni ka jaku'ni ini ni ja ni ka'an sa nuu ni a? Vaa masu ja kuu xtatila ma kúu ja ni ka'an sa sukan ma. Jin konee ni cuidado ji'in levadura tee ka kuu fariseo ma ji'in levadura tee ka kuu saduceo ma —kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ka jaku'ni ini de ja ñatuu ni jiña'a ya ja jin konee de cuidado ji'in levadura ja xsjaa xtatila ma, su'va ja jin konee de cuidado ji'in tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma kúu ja ni jiña'a ya ma.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mr 8:27-30; Lc 9:18-21)

13 Sani te kua'an Jesús ma ichi ñuu Cesarea ma ja iyo ñuu Filipo ma, te ichi kua'an ya ji'in de ma, te ni jikan-tnu'u ya tee ka ndikin ya ma:

—¿Nawa ka ka'an ñayii ma, na in kúu saña, ja ni kenda ñayivi sa ñuu ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.

14 Te ni ka ndakone'e de:

—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan tee skuandute ma kúu ni, te jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni, te jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja tee kúu Jeremías ma xi in-ka tna'a tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

15 Te jiña'a ya:

—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.

16 Te Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Ndijin kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma, te Sa'ya Su'si iya téku ma kúu ni —kúu de jiña'a de.

17 Sani te ni ndakone'e Jesús ma:

—Vava'a kendoo ni, Simón sa'ya Jonás, vaa masu in ñayii ni kaxtnu'u tnu'u ya'a nuu ni a, su'va Yuva sa iya iyo andivi ma ni kaxtnu'u nuu ni a na in kúu sa.

18 Te saña tna, ká'an sa ja ndijin kúu Pedro ma, te sukan kúu in toto ko kuu ni, te siki toto ma jin ndatna'a ñayii jin nduu sa'ya Su'si ma, te visi na jin kûu i ma, te masu nawa kundee ja sa'a ja jin koo ñayii ya'a nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i te ni ka skenaa i maa i ma, su'va ñayii ya'a, jin ndateku i te jin koo i ji'in Su'si ma ni-kani ni-jika.

19 Te nuu nda'a ndijin xndoo sa ja kaxtnu'u ni naxe jin kivi koo ñayii ma nuu tatnuni Su'si ma. Te ndaka ja tatnuni ni ja kuu jin sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te sukan kendoo tna ini Su'si ma, te ndaka ja tatnuni ni ja masu kuu jin sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te sukan kendoo tna ini Su'si ma iya iyo onde andivi ma —kúu ya jiña'a ya.

20 Sani te ni tatnuni Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma ja másu ko jin kuña'a de nuu ni-in ñayii ma ja suu ya kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 8:31–9:1; Lc 9:22-27)

21 Te onde kivi yukan, te Jesús ma, ni keja'a ya káxtnu'u ya nuu tee ka ndikin ya ma ja jiniñu'u ja ki'in ya ñuu Jerusalén ma, te jin xndo'o jin xneni ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma. Te sa'a jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin ka'ni ña'a de, kovaa nuu uni kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

22 Sani te Pedro ma, ni kene'e siin de ya in lado, te ni keja'a de ndónda de nuu ya, te jiña'a de:

—Señor, ¡ma yuu kuatundi'ya Su'si ma ja sukan ndo'o neni ni! —kúu de jiña'a de.

23 Kovaa Jesús ma, ni ndakonenuu ya, te jiña'a ya Pedro ma:

—¡Kuán ndiyo ni nuu sa, vaa sukan kúu tachi ma kúu ni! Vaa ja'nu ndee ni ja sa'a sa sukan játna ini Su'si ma. Ndijin chi masu jani ini ni sukan jani ini Su'si ma chi ja ka jani ini ñayii a-ni jani ini ni —kúu ya jiña'a ya.

24 Sani te Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:

—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i maa sa, máko sa'a i sukan játna ini maa i ma, su'va kóndikin ña'a i, visi na ndo'o neni i sukan ndó'o néni in ñayii ndiso krusi i ma te kua'an i nuu kûu i ma.

25 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu ñayivi ya chi skenaa i anua i ma. Kovaa nú na in visi na kûu i ñuu ñayivi ya ja kuechi ja ndikin ña'a i maa sa a chi ndani'i-ta'vi i.

26 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii ma, te visi na koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te skenaa i anua i ma? Te

nute kuu sa'a i ja ndani'i-ta'vi i ma chi kuiti ndakua'a ndi'i i ndaka ja neva'a i ma.
27 Chi vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndii sa ji'in jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in ndaka ángel ka jinukuechi nuu ya ma, te kivi yukan, te ndakua'a sa nuu ndi-in ndi-in ñayii ma sukan ni ka sa'a ni ka kuu i ma.
28 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni onde jin kuni ni sukan ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ja kúu sa iya tátnuni a —kúu ya jiña'a ya.

17

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mr 9:2-13; Lc 9:28-36)

1 Te ni ya'a nuu iñu kii ma, te Jesús ma chi ni jeka ya Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in ñani de Juan ma, te ni ka ka koo de ji'in ya in yuku sukun sukun, te ka iyo maa-ni de ji'in ya.
2 Te yukan, sani te ni ndasama ya nuu ndinuni tee kuan koo ji'in ya ma. Te nuu ya ma ni nduu sukan ndíi kandii ma, te sa'ma ya ma ni ndukuijin kuijin sukan yé'e ni'ni in nuu ndú'va ñu'u ma.
3 Te ni ka jini de Elías ma ji'in Moisés ma, ja ka ndatnu'u de ji'in ya.
4 Te Pedro ma, jiña'a de nuu Jesús ma:

—Señor, ¡va'a-ni ja ka iyo sa ya'a! Nú kúni ni, te jín sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu, in kuenda maa ni, te in-ka kuenda Moisés ma, te in-ka kuenda Elías ma —kúu de jiña'a de.

5 Te nuu ñatuu jinu-ka ja ká'an de ma, te ni kenda in viko ûni jandute, te ni nukun-tuu i de. Te onde ne'un viko ma, te ni ka jiniso'o de ja sa'a ni ka'an Su'si ma:

—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te kútoo sa ya. Jin koniniso'o ni ja ká'an ya a —kúu ya ká'an ya.

6 Nuu ni ka jiniso'o tee ka ndikin ya ma, ni ka jakindeyi de onde ni ka jinu tnee de nuu ñu'ú ma, vaa ka yu'u xeen de.

7 Sani te, Jesús ma, ni jan tu'va ña'a ya, te ni sonee ya nda'a ya siki de ma, te jiña'a ya:

—Jin ndokuiñi ni, te máko jin koyu'u-ka ni —kúu ya jiña'a ya.

8 Te ni ka ndonenuu de, te ni ka jini de ja maa in-ni-nka Jesús ma iyo. Te ñatuu ni ka jini-ka de ni a in-ka ñayii, nú masu ja maa in-ni-nka ya.

9 Nani ni ka nu koo de yuku ma, Jesús ma, ni sacargu ya de, te jiña'a ya:

—Máko jin ndakani ni ni-in nuu ñayii ja ni ka jini ni ma, onde nú ni ndateku sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

10 Te ni ka jikan-tnu'u de Jesús ma:

—¿Nava'a ka ka'an tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja xi-nañu'u-ka ndii Elías ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

11 Te ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:

—Ja ndaa kúu ja Elías ma kii xinañu'u-ka, te maa de ndasava'a ndaka.
12 Kovaa maa sa chi ká'an sa ja jâ ni kii Elías ma, te ñayii a, ñatuu ni ka ndakuni i de, su'va ni ka sa'a i de ndaka sukan ni ka kuni maa i. Te suni sukan jin xndo'o jin xneni ña'a i saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te ni ka jinitnuni de ja Jesús ma, ni ka'an ya siki Juan tee skuandute ñayii ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mr 9:14-29; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de ji'in Jesús ma nuu ka iyo kua'a xeen ñayii ma, sani te in tee, ni kenda de nuu iyo ya ma, te ni jinkoo jiti de nuu ya, te jiña'a de:

15 —Señor, kunda'vi ini ni sa'ya sa ya, vaa nduneé i, te ndó'o xeen

i, vaa kua'a jichi ndúva i nuu ñu'u
ndú'va ma ji'in nuu ndute ma.
16 Te ni kii sa ni ki xsia'a sa i nuu
ka iyo tee ka ndikin tna'a ji'in ni a,
kovaa ñatuu ni kuu jin ndasava'a de
i —kúu de jiña'a de.

17 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini
ña'a ni, te so'o xeen ka ndaa ni?
¿Na saa-ka kii jiniñu'u ja koo sa ji'in
ni? ¿Te na saa-ka kii kanda sa ja
sukan ka kuu ni a? Ki xsia'a ni
suchi yukan —kúu ya jiña'a ya.

18 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
te tachi ma, ni kee i, te kua'an i.
Te suchi yukan, ora yukan-ni, te ni
nduva'a i.
19 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jan tu'va de Jesús ma, te ka jiña'a
de:

—¿Nava'a saña, ña ni kuu jin
kene'e sa tachi ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.

20 Te jiña'a Jesús ma:

—Vaa jaku-ni ka kukanu ini ña'a
ni. Ja ndaa ká'an sa nuu ni a, nute
ndijin, te jin kukanu ini ña'a ni, visi
sukan kaa in ndikin tnu mostaza
ma, kuu jin kuña'a ni yuku ya'a:
“Ya'a onde jiyo ma”, te yuku a, ya'a
i. Te ndaka kuu jin sa'a ni.
21 Kovaa tna'a tachi yukan, ma
jin ke koo i, nú masu ja onde jin
koo ndite ni te jin kakan-ta'vi jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mr 9:30-32; Lc 9:43-45)

22 Te nuu kuan koo de ji'in Jesús
ma ichi ñuu Galilea ma, te jiña'a ya
de:

—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jin kunda'a ña'a
ñayii ma,
23 te jin ka'ni ña'a i. Kovaa nuu
uni kivi ma, te ndateku sa —kúu ya
jiña'a ya.

Sani te tee ka ndikin ya ma, ni ka
kuxii xeen ini de.

Ni ka wa'a Jesús ma ji'in Pedro ma xu'un ja kuu veñu'u ka'nu ma

24 Nuu ni kenda koo de ñuu Ca-
pernaum ma, te ni ka kenda koo
tee ka ndake'en ya'vi xu'un ja kuu
veñu'u ma, te ka jikan-tnu'u de:

—Teskua'a ni a, ¿masu chúya'vi de
xu'un ja iyo ja jin chuya'vi o veñu'u
ma vi? —ka kuu de ka jiña'a de.

25 Te Pedro ma, jiña'a de:

—Má jin ko ndi ini ni chi chúya'vi
de —kúu de jiña'a de.

Te nuu ni ndivi de ini ve'e ma,
te xinañu'u-ka Jesús ma ni ka'an, te
jiña'a ya:

—¿Naxe jani ini ni, Simón? Tee ka
kuu rey ñuu ñayivi a, ¿na in xi-nuu
ka ndake'en ya'vi de xu'un ja jin
kuu maa de ma, ka jani ini ni? ¿Nuu
sa'ya de ma, xi nuu ñayii masu ñuu
de ka kuu i ma? —kúu ya jiña'a ya.

26 Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Nuu ñayii masu ñuu de ma
—kúu de jiña'a de.

Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Chukan kúu ja sa'ya de ma,
masu jiniñu'u ja jin ndakua'a i.
27 Kovaa sukan-va'a ma jin ndakiti
ini de, te kua'an ni nuu mar ma, te
skee ni kaa táva o tiaka ma, te tiaka
xinañu'u tava ni ma, te ndakune
ni yu'u ti ma, te ndani'i ni xu'un
ja kua'a ni ja jin kuu ndunduu o
—kúu ya jiña'a ya.

18

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma

(Mr 9:33-37; Lc 9:46-48)

1 Maa ora yukan-ni, ni ka kenda
koo tee ka ndikin Jesús ma nuu iyo
ya ma, te ka jiña'a de:

—¿Na in kúu ja kanuu-ka nuu
tatnuni Su'si ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.

2 Sani te ni kana-ni Jesús ma in
suchi luluu, te ni jani ya i me'ñu
ndaka de ma,
3 te jiña'a ya:

—Ja ndaa ka'an sa nuu ndijin ja nú masu jin nduu ini ni sukan kúu ini suchi luluu ya'a chi masu kuu jin kivi koo ni nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi ma.
4 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na in na ndakunitnuni ja jiniñu'u i Su'si ma sukan kúu suchi luluu ya'a, chi ñayii yukan kúu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma.
5 Te nú nde ni te ja maa sa, te kuan-ta'vi ni in suchi luluu sukan kúu suchi luluu ya'a, te jan-ta'vi ña'a ni maa sa.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mr 9:42-48; Lc 17:1-2)

6 'Kovaa ndeva'a-ni na in sa'a ja ndakuiso kuechi in ñayii yika ni kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka kúu nute jin ku'ni i in yoso ka'nu mulinu ma sukun i te jin skee ña'a i nuu kunu-ka ñu'u ndute mar ma, sana ja ndo'o neni i nuu Su'si ma ja ni sa'a i ja ni ndakuiso kuechi in-ka ñayii ma.

7 '¡Nda'vi-nka ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya'a, kuechi ja ndaka ja ka sa'a ka kuu i ma, te ka sa'a i ja ka jiso kuechi jaku-ka ñayii ma! Vaa kuiti ndimaa jin koo ja jin sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma, kovaa ¡nda'vi-nka maa na in sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma!
8 Te nú nda'a ni a xi ja'a ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, ka'nde ni i te skana ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na nda'a ni a xi ja'a ni a te kivi ni koteku ni nuu Su'si ma, te sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in nduu nda'a ni a ji'in nduu ja'a ni a nuu ñu'u i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma.
9 Te nú nduchinuu ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, tava ni i te skana ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na nduchinuu ni a te kivi ni te koteku ni nuu Su'si ma, te sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in nduu nduchinuu ni a nuu ñu'u i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma
(Lc 15:3-7)

10 Te jiña'a tna Jesús ma:
—Jin konee ni cuidado ja másu ko jin saxiko ni ni-in suchi luluu ma, vaa ká'an sa ja ángel ka jito suchi kuechi ma, ka iyo i nuu Yuva sa iya iyo andivi ma, te ka jini i nawa ka ndo'o ka neni suchi kuechi ma.
11 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, vee sa sukan-va'a jin ndani'i-ta'vi ñayii jâ ni ka skenaa i maa i ma nkuu.
12 ¿Nawa ka jani ini maa ni a? Nú in tee, te neva'a de cientu ndikachi de ma, te nú in ti, te ni ski'in ti maa ti ma, te ¿masu xndoo de kuun xiko ja'un kuun-ka (99) ti ma yuku ma, te ki'in de jin nu nduku de in kiti ni ski'in maa ti ma?
13 Te nú ni ndani'i de ti, te ja ndaa ká'an sa ja kusii ini xeen-ka de ja kuu kiti yukan sana ja jin kuu kuun xiko ja'un kuun-ka (99) kiti ñatuu ni ka ski'in ti maa ti ma.
14 Te sukan tna, Yuva o iya iyo andivi ma, masu kua'a ya tnu'u ja ski'in ya ni-in ñayii yika ve kua'nu i nuu Su'si ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe jin ka'an o ji'in ñani o ma nú ni sa'a ña'a i in ja u'vi ma

15 'Chukan kúu ja nú tna'a ni ma sa'a ña'a i in ja u'vi, va'a-ka kuá'an ni, te nduu-ni maa ni ji'in i, te kuña'a ni nde a kúu ja u'vi ni sa'a ña'a i ma. Te nuna koniniso'o i ja ka'an ni ji'in i ma te ndakani ndaka'vi ini i chi jâ ni kundee ni ja ni ndumani ni ji'in i.
16 Kovaa nuna ma koniniso'o i ja kuña'a ni ma, te kana ni in uu tna'a ni ma, sukan-va'a ko kuu uu uni tna'a ni ma ja jin kuni ja jin ndatnu'u ni ma.
17 Te xi nú ma koniniso'o i ja jin ka'an-so'o tna tna'a ni ma, te kuña'a ni nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ja ka ndatna'a ni veñu'u

ma. Te xi nú ma koniniso'o i ja ka
ka'an ndaka-ka tna'a ni ma, te jin
ka'an ni ja sukan kúu in ñayii ñatuu
kándija Su'si ma xi in ñayii xnda'vi
ña'a kúu i.
18 Ja ndaa ká'an sa ja ndaka ja jin
ka'an ni ja kuu jin sa'a ñayii ma nuu
ñu'ú ya, te sukan kendoo tna ini
Su'si ma, te ndaka ja jin ka'an ni ja
masu kuu jin sa'a ñayii ma nuu ñu'ú
ya, te sukan kendoo tna ini Su'si iya
iyo andivi ma.
19 In-ka jichi ká'an sa, nú uu ñayii jin
ndatnu'u tna'a nuu ñu'ú ya nde a
jin kakan i ma, chi jin ni'i i ja maa
Yuva sa iya iyo onde andivi ma.
20 Vaa nuu ka ndatna'a uu uni ñayii
ka kandija ña'a i maa sa ma, te
yukan iyo sa me'ñu i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin
uu tee ka tavi xu'un

21 Sani te Pedro ma, ni jan tu'va
de Jesús ma, te jiña'a de:

—Señor, ¿na saa jichi sakanu ini
sa tna'a sa ma, nuna sa'a ña'a i in
ja u'vi? ¿Onde uja jichi? —kúu de
jiña'a de.

22 Jesús ma, jiña'a ya:

—Masu ká'an sa ja onde uja-ni
jichi, su'va onde uja jichi uni xiko
uxi (7 × 70) jichi —kúu ya jiña'a ya.

23 Sani te sa'a jiña'a ya:

—Chukan kúu ja nuu tátnuni
Su'si ma, inuu kúu i ji'in in rey ja
ni ndakan de kuenda nuu ñayii ka
jinukuechi nuu de ma.
24 Te ni keja'a de ni ndasa'a de
kuenda, te ni kenda in tee tavi
kua'a xen-xeen xu'un nuu de.
25 Te tee ya'a chi masu nawa neva'a
de ja ndachunaa de ja tavi de ma,
te ni tatnuni jito'o de ma ja na
jin koo i jín xiko i tee yukan, ji'in
ñasi'i de ma, ji'in sa'ya de ma, ji'in
ndaka ja neva'a de ma, sukan-va'a
nukun-naa ja tavi de ma.
26 Sani te ni jinkoo jiti tee tavi ma,
te ni jikan-ta'vi de nuu jito'o de ma,
te jiña'a de: "Señor, kava kuee ini
ni, te ndachuya'vi sa ndaka", kúu
de jiña'a de.
27 Te jito'o de ma, ni kunda'vi ini
de tee ma, te ni sakanu ini de ja
tavi tee jinukuechi ma, te ni wa'a
de tnu'u te kua'an maa tee ma.

28 'Kovaa tee jinukuechi ma, ja ni
kee de kua'an de ma, te ni ndani'i
de in tee ja jinukuechi ji'in de ma,
te tee yukan chi tavi de jaku-ni
xu'un nuu de, te ni jan tnii de
sukun su'nu tee ma, te skue'ne de
tee ma, te jiña'a de: "Ndataa ni ja
tavi ni ma", kúu de jiña'a de.
29 Sani te tee yukan, ni jinkoo jiti
de nuu ja'a tee ma, te ni jikan-ta'vi
de nuu tee ma, te jiña'a de: "Kava
kuee ini ni, te ndachuya'vi kuee sa
ndaka", kúu de jiña'a de.
30 Kovaa maa de chi masu ni kachi
de, su'va ni jan chinee de tee
ma vekaa ma, onde kundee de ja
ndachuya'vi ndi'i tee ma ja tavi de
ma.

31 'Te ni ka jini tee ka jinukuechi
ji'in de ma ja sukan ni sa'a de ma,
te ni ka kuxii xeen ini de, te ni jan
koo de, ni ka jan nu kani de nuu
jito'o de ma ndaka sukan ni ka jini
de ma.
32 Sani te ni kana ña'a jito'o de ma,
te jiña'a de nuu tee tavi nuu de ma
nkuu: "Tee jinukuechi tee sa'a ja
u'vi kúu ni. ¿Masu ndaka ja tavi
ni ma ni sakanu ini sa ma, vaa ni
jikan-ta'vi ni nuu sa ja na sakanu
ini ña'a sa ma?
33 ¿Te masu ndijin tna, suni jiniñu'u
ja kunda'vi ini ni tna'a ni tee tavi
nuu ni ma nkuu, sukan ni kunda'vi
ini ña'a sa ma?", kúu de jiña'a de.
34 Sani te ni ndakiti ini jito'o de
ma, te ni jan xsia'a de tee ma nuu
nda'a tee ka jito vekaa ma, ja jin
xndo'o jin xneni de tee ma onde
ndachunaa ndi'i kuiti de ja tavi de
ma.
35 Suni sukan sa'a tna Yuva sa iya
iyo andivi ma, nú ma jin sakanu
ini ndija nuu tna'a ndi-in ndi-in ni
kuechi ni ma —kúu ya jiña'a ya.

19

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma máko jin xndoo tna'a i
(Mr 10:1-12; Lc 16:18)

1 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús ma tnu'u ya'a, te ni ndee ya ñuu Galilea ma, te kua'an ya ichi ñuu Judea ma ja iyo i in-ka yu'u yute Jordán ma.
2 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma, te yukan ni ndasava'a ya i.
3 Te jaku tee ka kuu fariseo ma, ni ka jan tu'va de ya, sukan-va'a jin kototnuni de ya, te ka jikan-tnu'u de ya nú va'a-ni ja in tee te xndoo de ñasi'i de ma, nú yika-ni ja kuni de ja sa'a de ña sukan.
4 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni nuu sa'a ká'an tnu'u Su'si ma ja kivi ni sa'a ya ñayii ma, te "tee ji'in ña'a ni sa'a ya" ma?
5 Te ká'an tna ya ja: "Chukan kúu ja tee ma, xndoo de yuva de ma ji'in si'i de ma, te kueka tna'a de ji'in ñasi'i de ma, te nduu de ma jin ko kuu in-nka-ni ñayii ma."
6 Chukan kúu ja masu uu ñayii ka kuu-ka i chi in-nka-ni ñayii ka kuu nduu i ma. Te chukan kúu ja ñayii ma, másu ko ndasasiin i ja ni xtnatna'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
7 Te ka jiña'a de:

—Nusaa, te ¿nava'a Moisés ma, ni kachi de ja kuu xndoo tee ma ñasi'i de ma, te kua'a de in tutu nuu ká'an ja jâ ni xndoo de ña ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
8 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuechi ja inuso'o ka ndaa ni a, te Moisés ma, ni kachi de ja kuu jin xndoo ni ñasi'i ni ma. Kovaa onde xinañu'u ma nuu ni sa'a Su'si ma ñayii ma, te masu sukan ni jani ini ya ma.
9 Te ká'an sa nuu ni ja nú ñatuu ni kivi nduu ñasi'i in tee ma ji'in in-ka tee ma, te nú xndoo de ña ma te ndatnanda'a de ji'in in-ka ña'a ma, jâ ni jiso kuechi de, vaa sukan ka sa'a tee ka kivi nduu ji'in in-ka ña'a ma, sukan ni sa'a tna de ma —kúu ya jiña'a ya.
10 Te ka jiña'a tee ka ndikin ya ma:

—Nú sukan ko kuu tee ma ji'in ñasi'i de ma, saa-nka nú ma tnanda'a o —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Sani te jiña'a ya:

—Masu ndaka ñayii ma, ka iyo i ja jin kandija i tnu'u ya'a, yika-ni ja ñayii chíndee ña'a Su'si ma ja jin jaku'ni ini i ma.
12 Vaa ka iyo tee ja onde chii si'i de ma, jâ ve koo de ja masu jin tnanda'a de ma, te ka iyo tee ja kuechi ñayii ma, te masu kuu jin tnanda'a de, te ka iyo ñayii ja ni ka jani ini i ja masu jin tnanda'a i, ja kuechi ja jin kunukuechi ñukuun i nuu Su'si iya iyo andivi ma. Te nú na in iyo ja sa'a i sa'a, te kuán-ta'vi i, te kúnukuechi va'a i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma
(Mr 10:13-16; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi kuechi ma nuu Jesús ma, sukan-va'a sonee ya nda'a ya siki suchi kuechi ma te kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja jin kuu i. Te tee ka ndikin ya ma, ka ndonda de nuu ñayii ni jan koo ji'in suchi kuechi ma.
14 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo maa suchi kuechi a, te máko jin ka'nu ndee ni, chi vaa sukan ka jani vii ka jani va'a ini suchi kuechi a, sukan jiniñu'u ja jin ko sa'a jin ko kuu ñayii jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
15 Te ni sonee ya nda'a ya siki i ma ja na jin kuta'vi i ja vii ja va'a. Sani te kua'an ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma
(Mr 10:17-31; Lc 18:18-30)

16 Sani te in tee jaa, ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Teskua'a, ndijin ja sa'a ni ja
va'a, kaxtnu'u ni nde a va'a sa'a
sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi sa te
koteku sa ni-kani ni-jika —kúu de
jiña'a de.
17 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a jikan-tnu'u ni nuu sa
siki ja va'a ma? Masu na in-ka sa'a
ja va'a chi maa in-ni Su'si ma. Ko-
vaa nú kúni ni ja ndani'i ta'vi ni te
koteku ni ni-kani ni-jika, te kandija
ni ndaka sukan ni tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
18 Te jiña'a de:
—¿Nde tnu'u kandija sa? —kúu
de jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Másu ko ka'ni ni ni-in ñayii.
Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka ña'a
ma. Másu ko sakui'na ni. Másu ko
ka'an tnu'u ni siki in-ka ñayii ma.
19 Kava respetu ni nuu yuva ni ma
ji'in nuu si'i ni ma. Kutoo ni tna'a
ni ma, sukan kutoo ni maa ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan, jiña'a de:
—Teskua'a, ndaka cha'a chi jâ
sa'a ndi'i sa. ¿Te kúni-ka in-ka ja
sa'a sa? —kúu de jiña'a de.
21 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Nú kúni ni ja sa'a ndi'i ni ndaka
sukan kúni Su'si ma, te kuá'an ni,
te xiko ni ndaka ja neva'a ni ma, te
kua'a ni ñayii ka kunda'vi ma. Te
sukan, te xiku ko kuu ni andivi ma.
Sani te kii ni, te kondikin ña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
22 Ja ni jiniso'o de sukan jiña'a ya
ma, te xixii-nka kuan no'o de, vaa
xiku xeen kúu de ma.
23 Te Jesús ma, jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
—Ja ndaa ká'an sa nuu ni a ja yii
xeen kúu ja in tee kuxiku ma, te
kivi de nuu tatnuni Su'si ma.
24 Te ndáka'an sa nuu ni in-ka tuku
jichi ja yachi-ka kuu kivi in kiti kúu
camellu ma in yavi xuu yiki tiku
ma, sana ja in ñayii kúu xiku ma,
te kuu kivi i nuu tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
25 Te tee ka ndikin ya ma, nuu ni
ka jiniso'o de sukan ma, te ni ka
sa'vi xeen-nka ini de, te ka ka'an
maa de:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi ja
sukan? —ka kuu de ka ka'an de.
26 Te nde'ya Jesús ma de, te jiña'a
ya:
—Yii kúu jani ini ñayii ma. Kovaa
maa Su'si ma chi ñatuu nawa iyo ja
yii ja ma kuu sa'a ya —kúu ya jiña'a
ya.
27 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saña chi ndaka ja ka neva'a sa
ma ni ka xndoo sa, te ni ka ndikin
ña'a sa. ¿Te iyo ja jin ndani'i-ta'vi
sa? —kúu de jiña'a de.
28 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja kivi
ndujaa ñuu ñayivi ya, kivi ndenda
sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a, te kunukoo sa nuu iyo jayiñu'u sa
ma, te ndijin tna ja ka ndikin ña'a ni
a, suni koo uxi uu nuu jin kunukoo
ndi-in ndi-in ni ja jin ka'nde ni
tniñu nuu ndi-uxi uu jichi ñayii ñuu
Israel ya.
29 'Te ndeva'a-ni na in ni xndoo
ve'e i ma, ñani i ma, ku'va i ma, ku'u
i ma, ji'in yuva i ma, si'i i ma, ñasi'i
i ma, sa'ya i ma, ji'in ñu'ú i ma, ja
kuechi ja ndikin ña'a i saña ma chi
ndani'i i vi'i-ka cientu jichi sana ja
ni xndoo i ma, te ndani'i-ta'vi i, te
koteku i ni-kani ni-jika.
30 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te ka
jani ini i ja xinañu'u-ka ka kuu
i vitna ma, chi nuu Su'si ma chi
sandi'i-nka jin ko kuu i, te ñayii ka
jani ini ja masu ñayii ka ndanuu
ka kuu i, te sandi'i-nka ka kuu i
vitna ma chi suu i jin ko kuu ñayii
xinañu'u-ka nuu Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

20

*Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin
tee ka satniñu itu tnu uva ma*

1 Te jiña'a Jesús ma:

—Nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi ma, inuu kúu i ji'in in tee tátnuni ve'e de ma, te ni kee de xtnee ma kuan nduku de tee jin satniñu itu tnu uva de ma.
2 Te nuu ni ni'i de tee jin satniñu ma, te ni ka kendoo de ji'in tee ma sukan jin ke'en ya'vi tee ma in kivi ma, te ni tetniñu de tee ma itu de ma.
3 Te sukan ka iin xtnee ma ni kee tuku de in-ka jichi, te ni jini de jaku-ka tuku tee ka nune, ka iyo de nuya'vi ma.
4 Te ni jan kuña'a de tee ma: “Kuan koo tna ndijin, te jin satniñu ni itu sa ma, te chuya'vi sa sukan iyo ja jin ke'en ya'vi ni ma”, kúu de jiña'a de. Sani te kuan koo tee ma.
5 Sani te ni kee tuku de uu-ka jichi, in nuu sava nduu ma te in-ka nuu ka uni jañini ma, te suni sukan ni sa'a de.
6 Te ni kee tuku de nuu ka u'un jañini ma, te ni ndani'i tuku de jaku tee ñatuu na tniñu ka sa'a de ma, te jiña'a de: “¿Nava'a ni kuu ni-nduu a ka iyo ni ya'a, te ñatuu nawa ka sa'a ni?”, kúu de jiña'a de.
7 Te ka jiña'a tee ma: “Vaa masu na in ká'an ja taa i tniñu jin sa'a sa”, ka kuu de ka jiña'a de. Te jiña'a de: “Kuán koo tna ni itu sa ma, te jin satniñu ni, te chuya'vi sa sukan iyo ja jin ke'en ya'vi ni ma”, kúu de jiña'a de.

8 ’Nuu ni kunee ma, te jiña'a de nuu tee kúkanu ini de ve'e de ma: “Kana ni tee ni ka satniñu ma, te chuya'vi ni sukan jin ke'en ya'vi de ma. Te keja'a ni chuya'vi ni tee ni kija koo sandi'i-nka ma, te ndenda ni onde tee ni kija koo xinañu'u-ka ma”, kúu de jiña'a de.
9 Te nuu ni kenda ora ja chuya'vi de tee ni ka kenda koo ka u'un jañini ma, te in in de ni ka ni'i ya'vi sukan jika in kivi ma.
10 Chukan kúu ja nuu ni ka kenda koo tee ni jan koo xinañu'u nuu tniñu ma, ni ka jani ini de ja jin ke'en ya'vi-ka de. Kovaa suni sukan jika in kivi ma-ni, ni ka ni'i ya'vi de.
11 Te nuu jâ ni ka ke'en ya'vi de ma, te ni ka jakondee de ka ka'an ndeva'a de ja kuu tee xi-nuu ni ka satniñu de ma.
12 Te ka jiña'a de tee ma: “Tee ya'a, ja ni ki koo de sandi'i-nka ma, te in-nka-ni ora ni ka satniñu de, te inuu ni chuya'vi ña'a ni ji'in de, te vitna ja saña chi ni ka kanda sa ni-nduu a, te vitna ja i'ni te tnundo'o”, ka kuu de ka jiña'a de.
13 Te ni ndakone'e tee tátnuni ve'e ma, te jiña'a de nuu in de ma: “Ndijin, masu na ja u'vi ni sa'a ña'a sa. ¿Masu ni ka kendoo o ja sukan ke'en ya'vi ni in kivi ma?
14 Ke'en ni ja kuu kuenda maa ni a, te kuá'an ni, chi vaa saña chi kúni sa ja chuya'vi sa tee ni ki koo sandi'i-nka a sukan ni chuya'vi ña'a sa ndijin a.
15 ¿Masu va'a-ni ja sa'a sa ji'in xu'un sa a sukan kúni maa sa? ¿Xi kukueñu ini ni ja va'a ini sa a?”, kúu de jiña'a de.

16 ’Chukan kúu ja ñayii xinañu'u ma chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te ñayii sandi'i ma chi xinañu'u-ka jin ko kuu i. Chi vaa kua'a xeen i kana ya, kovaa masu ndaka i ndakaji ya —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 10:32-34; Lc 18:31-34)

17 Jesús ma, kua'an ya ichi ñuu Jerusalén ma. Te ni ndaxtutu siin ya ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te nuu kuan koo de ichi ma, te jiña'a ya:

18 —Ka jini maa ni ja jin koo o ñuu Jerusalén ma. Te yukan kúu nuu saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, jin koo ñayii yukan jin xsia'a ña'a i nuu nda'a tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in nuu nda'a tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'an i ja kûu sa,

19 te jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a ñayii masu ñuu israelita a ka kuu i ma, sukan-va'a jin kosiki ndee ña'a i, te jin skuita kaa ña'a i nuu krusi ma, te kûu sa. Kovaa nuu uni kii ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma
(Mr 10:35-45)

20 Sani te si'i Santiago ma ji'in Juan ma sa'ya tee kúu Zebedeo ma, ni ka jan tu'va ña ji'in de nuu iyo Jesús ma, te ni jinkoo jiti ña, te jikan-ta'vi ña nuu ya.

21 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nawa kúni ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te jiña'a ña:

—Tatnuni ni ja jin kunukoo sa'ya sa a, in de xiñi kua'a ni ma te in-ka de xiñi satni ni ma nuu tatnuni ni ma —kúu ña jiña'a ña.

22 Te ni ndakone'e Jesús ma:

—Masu ka jini ni ja ka jikan ni a. ¿Xi kuu jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa ma? ¿Te kuu jin kuandute ni sukan kuandute sa ma? —kúu ya jiña'a ya. Te cha'a chi ja ndo'o neni ya ma kúu ja ni jiña'a ya ma.

Te ka jiña'a de:

—Kuu.

23 Te jiña'a Jesús ma:

—Ja ndaa kúu ja jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa ma, te jin kuandute ni sukan kuandute sa ma chi kúu, kovaa ja kunukoo in ni xiñi kua'a sa ma te in-ka ni xiñi satni sa ma, chukan chi masu saña iyo ja taa, nú masu ja maa Yuva sa ma kua'a nuu ñayii ja ni satu'va ya ja jin ni'i i ma —kúu ya jiña'a ya.

24 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de nuu nduu tee ndi-tna'a ñani de ma.
25 Kovaa Jesús ma chi ni kana ya de, te jiña'a ya:

—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu ñayivi a, ka iyo ñayii ka jani ini maa i ja kuu jin tatnuni i nuu ndaka ñayii ma, te ñayii ka ndanuu-ka ma, ûni ka tatnuni kuiti i nuu ñayii ma.
26 Kovaa ne'un ndijin, masu sukan ko kuu, su'va nú na in kúni ja ko kuu i in ñayii kanuu-ka ne'un ndaka ni a, ja sa'a i kúu ja kunukuechi-ka i nuu ndaka ni,
27 te nú ne'un ndaka ni a, te kúni in ni ja ko kuu ni xinañu'u-ka, te ja sa'a ni kúu ja kunukuechi xeen-ka ni nuu ndaka-ka ni a.
28 Jin sa'a ni sukan sa'a sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja masu vee sa ja jin kunukuechi i nuu sa chi su'va vee sa ja kunukuechi maa sa te kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni ña'a i, te sukan chunaa sa nuu tniñu ñayii ma, te jin ndani'i-ta'vi kua'a xeen i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya uu tee inukuaa
(Mr 10:46-52; Lc 18:35-43)

29 Sani te nuu ni ndee Jesús ma ini ñuu Jericó ma, te ka ndikin kua'a ñayii.
30 Te ka iyo uu tee inukuaa, ka nukoo de yu'u ichi ma. Te ja ni ka jiniso'o tee inukuaa ma ja ni ya'a Jesús ma kua'an ya ichi ma, te ûni ka kayu'u de ka jiña'a de ya:

—Señor, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni —ka kuu de ka jiña'a de.

31 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja jin kasiyu'u de. Kovaa su'va ka kayu'u nini'i-ka de:

—Señor, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni —ka kuu de ka jiña'a de.

32 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma, te kána ya de, te jiña'a ya:

—¿Nawa ka kuni ni ja sa'a sa ja jin kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.

33 Te tee inukuaa ma, ka jiña'a de:

—Señor, ka kuni sa ja jin ndundi-jin nduchinuu sa a —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Te Jesús ma, ni kunda'vi ini ya de, te ni sonee ya nda'a ya ma nuu de, te ora yukan-ni, te ni kuu ni ka ndakonde'ya de. Sani te ni ka ndandikin de Jesús ma.

21

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mr 11:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

1 Nuu ni ka kuyatni de ji'in Jesús ma ñuu Jerusalén ma, te ni jan koo de ji'in ya ñuu Betfagé ma, ja iyo yatni i ji'in yuku nani Yuku Tnu Olivo ma, te Jesús ma, ni tetniñu ya uu tee ka ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:

—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi jiyo a, te jin ndani'i ni in burra nu'ni ti, te iyo tna in burru jaa luluu-ka. Te jin ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u naku ka sa'a ni sukan, te jin kuña'a ni: "Maa Señor ma jiniñu'u ti, te sani te ndataa ya ti", jin kuña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

4 Ndaka sa'a ni kuu, sukan-va'a ko kuu sukan ni ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
5 Kuña'a ni nuu sasi'i ñuu nani Sion ma:
"Konde'ya ja vee rey tátnuni nuu ro a,
te iya kuee ini kúu ya, te yoso ya in burru jaa
sa'ya in burra kiti jâ jiso."
Sa'a ni ka'an de.

6 Sani te tee ka ndikin Jesús ma, kuan koo de, te ni ka sa'a de sukan ni tatnuni Jesús ma nuu de ma.
7 Te ni ka jan xsia'a de burra ma ji'in sa'ya ti ma nuu iyo Jesús ma, te ni ka sonee de sa'ma de ma siki kiti jaa ma, te Jesús ma, ni kaa ya siki ti ma, te yoso ya ti kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii ma, ka skuili i sa'ma ka ndii i ma, te jaku-ka i ma, ka ja'nde i nda'a yutnu ma, te ka skuili i ichi kua'an ya ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan koo i ma ji'in ñayii ka ndandikin ma, ka kayu'u i ka ka'an i:

—¡Hosanna kó kuu nuu Sa'ya David ma! ¡Jayiñu'u kúu rey vee nuu Iya Tátnuni ma! ¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kó kuu nuu tátnuni Su'si ma onde sukun ma! —ka kuu i ka ka'an i.

10 Te nuu ni kivi ya ñuu Jerusalén ma, ndaka ñayii ma, ni ka ndakanda, te ka ka'an i:

—¿Na in kúu tee ya'a? —ka kuu i ka ka'an i.

11 Te ñayii ma, ka jiña'a i:

—Tee ya'a kúu Jesús tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma, te ñuu Nazaret ma ja iyo i ñuu Galilea ma kúu ñuu de —ka kuu i ka jiña'a i.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mr 11:15-19; Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

12 Te Jesús ma, ni kivi ya veñu'u ka'nu ma, te ni kene'e ya ndaka ñayii ka xiko ma ji'in ñayii ka jaan ma. Te ni chindeyi ya mesa ñayii ka sama xu'un ma, ji'in nuu ka xiko i sata ma.
13 Te jiña'a ya:

—Jâ ka jini ni ja nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma ká'an: "Ini ve'e sa a chi ko kuu i in ve'e nuu kenda koo ñayii ndaka ñuu ma ja jin kakan-ta'vi i nuu Su'si ma." Vaa sukan ni jani ini ya. Kovaa ndaka ndijin chi ni ka ndasa'a ni in yavi nuu ka ñu'u kui'na —kúu ya jiña'a ya.

14 Te ñayii ñatuu ka kundijin nuu ma, ji'in ñayii ñatuu kuu jin kaka ma, ni ka jan tu'va i ya ini veñu'u ma, te ni ndasava'a ya i.
15 Kovaa tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni yo tatnuni Moisés ma, ni ka jini de milagru ni sa'a ya ma, ji'in sukan ka kayu'u suchi kuechi ma ini veñu'u ma ja ka ka'an i: "¡Hosanna! ¡Ja va'a kúu Sa'ya tata David ma!", ka kuu i ka ka'an i. Te ni ka ndakiti xeen ini de,
16 te ka jiña'a de:

—¿Jiniso'o ni ja ka ka'an suchi ya'a? —ka kuu de ka jiña'a de.

Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Jiniso'o sa. ¿Ñatuu nama uun jin ka'vi-ka ni nuu tnu'u Su'si ma ja ká'an sa'a ma?:

Yu'u suchi kuechi ma ji'in yu'u
suchi ka jaxi ma
ni satu'va ni ja jin ndachiñu'u ña'a i
—kúu ya jiña'a ya.

17 Te ni xndoo ya de, te kua'an ya ichi ñuu Betania ma, te yukan ni ndoo ya.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo

(Mr 11:12-14, 20-26)

18 Kivi yutnee ma, nuu ve ndii Jesús ma ñuu Jerusalén ma, te kókon ya.
19 Te ni jini ya in tnu higo yu'u ichi ma. Kovaa ñatuu na nde'ya tnu ma ni ni'i ya chi nanimaa nda'a tnu ma kúu. Sani te jiña'a ya nuu tnu higo ma:

—¡Masu kuun-ka higo ro! —kúu ya jiña'a ya.

Te ora yukan-ni, te ni yichi tnu.

20 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka jini de sukan ni ndo'o tnu higo ma, te ni ka sa'vi-nka ini de, te ka ka'an de:

—¿Nava'a tnu higo a, yachi-ni ni yichi tnu? —ka kuu de ka ka'an de.

21 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa, nú jin kukanu ini ni Su'si ma, te ñatuu ka jani uu ka jani uni ini ni ma, te masu yika-ni ja jin sa'a ni sukan ni sa'a sa ji'in tnu higo a chi su'va nuna jin kuña'a ni yuku yukan: "Kuán ndiyo jiña, te skee maa ro nuu mar ma", sani te ko kuu sukan.
22 Te ndaka ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, te nú ka kukanu ini ndija ni ya ja taa ya ma chi jin ni'i ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan

(Mr 11:27-30; Lc 20:1-8)

23 Te nuu ni ndenda Jesús ma ini veñu'u ka'nu ma, te nuu káxtnu'u ya nuu ñayii ma, te ni ka jan tu'va ña'a tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma. Te ka jikan-tnu'u de:

—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni sukan a? ¿Xi na in ni ka'an ja kuu sa'a ni sukan a? —ka kuu de ka jiña'a de.

24 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:

—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u ña'a, te nuna jin ndakone'e ni, te sana ka'an sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sukan.
25 Ja ni yo skuandute Juan ma, ¿Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu Juan ma ja sa'a de sukan, xi ñayii ma ni tetniñu ña'a ja sa'a de sukan? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka ndakan-tnu'u tna'a de:

—Nuna jin kuña'a o ja maa Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an de: "¿Te nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja ni ka'an de ma?"
26 Kovaa nuna jin kuña'a o ja ñayii ma ni tetniñu de, masu kuu vaa ka yu'u o ñayii a, chi vaa ndaka i ka jani ini ja Juan ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de, te jin ndakiti ini i nuu o —ka kuu de ka ka'an de.
27 Chukan kúu ja sa'a ni ka ndakone'e de nuu Jesús ma:

—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de ka jiña'a de.

Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Suni ni ma ka'an tna sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin nduu sayii in tee ma

28 Kovaa sani te jiña'a Jesús ma:

—¿Naxe ka jani ini ni? In tee, te iyo uu sayii de, te ni jan tu'va de suchi xinañu'u ma, te jiña'a de: "Sayii, kuá'an, te satniñu ro vitna itu tnu uva ma", kúu de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e i, te jiña'a i: "Masu ki'in sa", kúu i jiña'a i. Kovaa kuee-ka ma, te ni ndakani, ni ndaka'vi ini i, te kua'an i itu ma.
30 Te ni jan tu'va tuku de in-ka sayii de ma, te jiña'a de sukan ni jiña'a

de suchi xinañu'u ma. Te suchi ya'a
chi ni ndakone'e i: “Kuu tna vi,
taa”, kúu i jiña'a i, kovaa masu ni
ja'an i itu ma.
31 Te jin ka'an ni, ¿nde i ja nduu i ma
ni sa'a sukan kúni yuva i ma? —kúu
ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Suchi xinañu'u ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja tee
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka
ku-uun ma, ka yoxtnuu-ka de ji'in
ña jin kivi koo de nuu tatnuni Su'si
ma sana ndijin.
32 Vaa ni kenda Juan ma nuu ni,
ja ni kaxtnu'u de ichi ndaa ma, te
ñatuu ni ka kandija ni. Kovaa tee
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka
ku-uun ma chi ni ka kandija ña ji'in
de, te ni ka jini ni ja ni ka kandija de
ji'in ña ma, te ñatuu ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini ni ja jin kandija
tna ni ja ká'an Juan ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vi-
jin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i
itu tnu uva ma
(Mr 12:1-12; Lc 20:9-19)
33 Te jiña'a Jesús ma:
—Jin koniniso'o ni in-ka tnu'u vi-
jin a: In tee, ni sunkoo de ni-ka'nu
itu de ma tnu uva, te ni jasi de
yu'u itu de ma. Te ni satu'va de in
nuu taxi uva ma kivi kuaan i ma,
te ni sa'a de in ve'e sukun sukun,
sukan-va'a kuu ko koto de ni-ka'nu
itu de ma. Sani te ni nduku de jaku
ñayii ja jin ko koto i itu de ma, te kivi
kuaan uva de ma, te sasava jin kuu
de ji'in i. Sani te kua'an jika de.
34 Te maa kivi kuáan i ma, te ni
tetniñu de tee ka jinukuechi nuu de
ma ja jin koo de jin nu ke'en de jaku
uva ja ni kuaan ma nuu ñayii ka jito
itu de ma.
35 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka tnii
i tee ma, te in de ma ni ka kani i,
te in-ka de ma ni ka ja'ni i, te in-ka
tuku de ma, ni ka wa'a yuu i de.
36 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni
ndatetniñu tuku de kua'a-ka tee ka
jinukuechi nuu de ma ja jin koo
de sana tee ni jan koo xinañu'u
ma. Kovaa tee ni jan koo-ka ma chi
sukan ni ka sa'a i tee xinañu'u ma,
sukan ni ka sa'a i de.
37 Te sandi'i-nka ma, te ni tetniñu
de sa'ya maa de ma. Vaa jani ini
de: “Jin kava respetu i nuu sa'ya o
a nuna tetniñu o i, vaa sa'ya maa o
kúu i.”
38 Kovaa ñayii ka jito itu de ma, ni
ka jini i ja vee sa'ya tee ma, te ni
ka ndatnu'u tna'a i: “Suchi ya'a kúu
suchi nduta'vi ñu'ú ya'a. Jín ka'ni o
i, te jin ndani'i o ñu'ú i a”, ka kuu i
ka ka'an i.
39 Chukan kúu ja ni ka tnii i sa'ya
de ma, te ni ka kene'e i sa'ya de ma
yu'u itu ma, te ni ka ja'ni i sa'ya de
ma.
40 ’Te nuna ndenda tee xi-ñu'ú
ma, te ¿nawa ka jani ini ndijin ja
sa'a de ji'in suchi ka jito itu de ma?
—kúu ya jiña'a ya.
41 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ka jiña'a
de:
—Xndo'o xneni de suchi ka jito
itu de ma, te ka'ni de i, te kua'a
de ñu'ú de ma siin-ka ñayii ja jin
satniñu i, te jin ndakua'a i ja kee itu
de ma kivi kuaan i ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
42 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni tnu'u ya'a
ja ndee nuu tutu Su'si ma nuu sa'a
ká'an ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e
ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
Sa'a ni sa'a maa Iya Tátnuni ma,
te ñatuu nama uun ni ka jani
ini o ja sukan ko sa'a ya.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
43 Te chukan kúu ja ká'an sa nuu ni
a ja ja tatnuni Su'si ma nuu ñayii
ka kuu ñuu ya ma, xtandiyo ya
nuu nda'a ni a, te ndakua'a ya nuu

jaku-ka ñayii ja jin sa'a i sukan játna ini ya ma.
44 Te yuu ma, ndeva'a-ni ñayii nduva siki i ma, kukuechi kulikin ñayii ma. Te nú yuu ma jinu siki in ñayii ma, ñuyaka-nka-ni nduu ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

45 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ni ka jiniso'o de tnu'u vijin ni kaxtnu'u ya ma, te ni ka jinitnuni de ja tnu'u vijin ni ka'an ya ma chi ja jin kuu maa de kúu.
46 Te ka kuni de ja jin tnii de Jesús ma. Kovaa ka yu'u de ñayii ma, vaa ndaka ñayii ma, ka jani ini i ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu Jesús ma.

22

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin in viko tnánda'a
(Lc 14:15-24)

1 Jesús ma, ni ka'an ya in-ka tnu'u vijin nuu ñayii ma, te jiña'a ya:

2 —Nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi ma, inuu kúu i ji'in in rey ja ni sa'a de in viko tnanda'a sayii de ma.
3 Te ni tatnuni de nuu tee ka jinukuechi nuu de ma ja jín koo de jín kueka de ñayii jâ ni kana de i ja ki koo i viko tnanda'a sayii de ma, kovaa ñayii yukan, ñatuu ni ka kuni i ja jin koo i.
4 Sani te ni tatnuni de nuu jaku-ka tee ka jinukuechi nuu de ma, te sa'a jiña'a de: "Jin kuña'a ni ñayii jâ ni kana sa i ma ja jâ ni satu'va sa ndeyu ma, vaa jâ ni ka ji'i xndiki sa ma ji'in kiti vava'a-ka ni satu'va sa ma, te jâ iyo tu'va ndaka, te kí koo i viko tnanda'a sayii sa ya", kúu de jiña'a de.
5 Kovaa ñayii ni ka kana de ja jin koo i viko ma, masu ni ka kandija i ja jin koo i, su'va jaku i kuan koo nuu itu i ma, te jaku-ka i ma kuan koo i kuan xiko i ndatniñu ka xiko i ma,
6 te jaku-ka i ma, ni ka tnii i tee ka jinukuechi nuu rey ma, te ni ka sa'a ndeva'a i de, te ni ka ja'ni i de.
7 Te nuu ni jiniso'o rey ma, te ni ndakiti ini de, te ni tetniñu kua'a de soldado de ma. Ni jan koo i, te ni ka xnaa i tee ni ka ja'ni tee ka jinukuechi nuu de ma, te ni ka ja'mi i ñuu yukan.
8 Sani te jiña'a de nuu tee ka jinukuechi nuu de ma: "Ja ndaa kúu ja viko tnanda'a sayii sa ya chi jâ iyo tu'va, kovaa ñayii ni kana sa ja ki koo i ma, masu ka iyo i ja ki koo i.
9 Kuán koo ni nuu ka ndatna'a ichi ma, te jin kuña'a ni ndaka ñayii ka ya'a i ichi ma ja kí koo i viko tnanda'a sayii sa ya", kúu de jiña'a de.
10 Te ni ka ke koo tee ka jinukuechi ma, te kuan koo de nuu ka ndatna'a ichi ma, te ni ka ndaxtutu de ndaka ñayii ni ka ndatna'a ji'in de ma, ka kuu i ñayii ka sa'a ja va'a xi ja u'vi, te kuan koo i ji'in de. Te sukan, te ni chitu viko tnanda'a sayii de ma.

11 'Te sani te ni kivi rey ma nuu ka iyo ñayii ni kana de ma, te ni jini de in tee ja masu ne'nu de sa'ma vivii sukan ka ne'nu ñayii ni jan koo viko ma.
12 Te jiña'a de: "¿Ndijin, naxe ni kivi ni ya'a? Te vitna ja masu ne'nu ni sa'ma ka ne'nu ñayii ni kana sa a", kúu de jiña'a de. Kovaa masu ni ka'an kuiti tee ma.
13 Sani te jiña'a rey ma nuu tee ka jinukuechi ma: "Jin ku'ni ni nda'a de ja'a de, te jin koo ni jin xsia'a ni de ke'e ma nuu nee ma, vaa yukan kúu nuu jin ndanda'yu ñayii ñatuu ni ka iyo tu'va ma, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i", kúu de jiña'a de.
14 Suni sukan kúu nuu tatnuni Su'si ma, vaa kua'a ñayii ma ni kana ya, kovaa jaku-ni i ni ka kachi ja ni ka nduu i ñayii ni ndakaji ya —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin

kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mr 12:13-17; Lc 20:20-26)

15 Sani te kuan koo tee ka kuu fariseo ma, te ni ka ndatnu'u tna'a de naxe kuu jin xnda'vi de Jesús ma, ja na ka'an ya in tnu'u, te kuu jin xtekuechi de ya.
16 Te ni ka tetniñu de jaku tee ka ndikin tna'a ji'in maa de ma, ji'in jaku tee ka ndikin tna'a ji'in tee kúu Herodes ma, ja na jin koo de jin kuña'a de Jesús ma sa'a:

—Teskua'a, ka jini sa ja ja ndaa kúu ja ká'an ni a, te káxtnu'u ndaa ni sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu o nuu ya ma. Te masu ndí ini ni nawa ka jani ini ñayii ja ká'an ni a. Te ni masu ndí ini ni na nde ñayii ka niniso'o ma.
17 Chukan kúu ja, ¿nawa ká'an ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa ja ka satniñu sa ma nuu tee nani César tátnuni ñuu Roma ma, xi ña'a? —ka kuu de ka jiña'a de.

18 Kovaa Jesús ma chi jini ya ja masu ja va'a ka ñu'u ini de ja sukan ka jikan-tnu'u de ya ma, te jiña'a ya:

—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a ni? ¡Masu ka sa'a ni sukan ka ka'an ni a!
19 Jin kaxtnu'u ni in xu'un ja ka chuya'vi ni nuu tee nani César ma —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka wa'a de in xu'un denario,
20 te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Na in xi-yunuu ndenee a, te na in nani sukan ká'an yika i a? —kúu ya jiña'a ya.

21 Te ni ka ndakone'e de:

—Yunuu tee nani César tee tátnuni ñuu Roma ma kúu —ka kuu de ka jiña'a de.

Sani te jiña'a Jesús ma:

—Te jin ndakua'a ni nuu César ma tna'a ja kúu kuenda maa de ma, te nuu Su'si ma jin ndakua'a ni tna'a ja kúu kuenda maa ya ma —kúu ya jiña'a ya.

22 Nuu ni ka jiniso'o de ja sukan ni ndakone'e Jesús ma, te ni ka sa'vi-nka ini de, te ñatuu ni ka ka'an kuiti de, te kuan nu koo de.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mr 12:18-27; Lc 20:27-40)

23 Kivi yukan ni jan koo jaku tee saduceo ma nuu iyo Jesús ma. Tee ya'a chi ka ka'an de ja masu ka ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan kúu ja ni ka jikan-tnu'u de ya:

24 —Teskua'a, Moisés ma, ni xndoo de tutu ká'an ja nú in tee ma, ni tnanda'a de te ni ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
25 Te sukan ni kuu ja uja tee ndi-tna'a ñani de ma. Tee xinañu'u ma, ni tnanda'a de, te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te ni ji'i de, te chukan kúu ja ni ndoo ñasi'i de ma, te ni ndakueka ña ñani de ma.
26 Te suni sukan ni kuu ji'in tee ku-uu ma, ji'in tee ku-uni ma, te onde ndi-uja de ma ni ka yo ndeka ña.
27 Sani te ni ji'i maa ña'a ma.
28 Va'a-ni, te nú jin ndateku ñayii ma, ¿na nde de xi-ñasi'i ko kuu ña'a yukan kivi jin ndateku de ma? Vaa ndi-uja de ma ni ka iyo ji'in ña ma —ka kuu de ka jiña'a de.

29 Te ni ndakone'e Jesús ma, te jiña'a ya:

—Ndijin chi masu ka jini ni ja ka ka'an ni a. Masu ka jini ni sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma, ni a ndaka ja kuu sa'a Su'si ma masu ka jini ni.
30 Kivi jin ndateku ñayii ma, tee ma ji'in ña'a ma, masu jin ndatnanda'a-ka de, vaa sukan ka kuu ángel ka iyo andivi ma, sukan jin ko kuu de.
31 ¿Ñatuu nama ka ka'vi ni nuu ká'an Su'si ma tnu'u ya'a?:
32 “Maa sa kúu Su'si Abraham ma ji'in Isaac ma ji'in Jacob ma.” Te

chukan kúu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii ni ka ji'i ma kúu ya chi Su'si ñayii ka teku ma kúu ya —kúu ya jiña'a ya.

33 Te ndaka ñayii ka iyo ma, nuu ni ka jiniso'o i tnu'u ya'a, te ni ka sa'vi-nka ini i ja káxtnu'u ya ma.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni Su'si ma, ja ka ndanuu xeen-ka i
(Mr 12:28-34)

34 Te tee ka kuu fariseo ma, ni ka jiniso'o de ja tee ka kuu saduceo ma chi ñatuu ni kuu jin ndakone'e de ja ni ka'an Jesús ma. Chukan kúu ja ni ka ndatna'a de.
35 Te in de ma, ja kúu de tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni kuni de ja kototnuni de nawa ka'an Jesús ma, te ni jikan-tnu'u de ya:

36 —Teskua'a, ¿nde tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma kúu ja kanuu xeen-ka ma? —kúu de jiña'a de.

37 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—"Jín kutoo o Su'si o ma ji'in ndaka tu'u ini anua o a, ji'in ndaka ja ka jani ini o a."
38 Tnu'u ya'a kúu tnu'u kanuu xeen-ka ma.
39 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni tatnuni Su'si ma kúu ja: "Jin kutoo ni tna'a ni ma, sukan ka kutoo ni maa ni ma."
40 Nú ka kandija ni te ka sa'a ni sukan ká'an nduu tnu'u ya'a, ka yikuu ni ka sa'a ni ndaka tnu'u ni ka yo kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mr 12:35-37; Lc 20:41-44)

41 Te nuu ni ka ndatna'a tee ka kuu fariseo ma nuu iyo ya ma, Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya de:

42 —¿Nawa ka ka'an ni ja kuu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma? ¿Na in xi-sa'ya kúu ya? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Sa'ya tata David ma kúu ya —ka kuu de ka jiña'a de.

43 Te jiña'a Jesús ma:

—¿Na kachi kúu ja David ma chi ni ska'an ña'a Xtumani Ndios ma, te ni xnani de ya ja iya tátnuni nuu de ma kúu ya? Vaa ni ka'an David ma:
44 Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya tátnuni nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri ni skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani nuu o a chii ja'a ro a",
kúu ya jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu sa a.
Sa'a ni ka'an David ma.
45 'Kovaa ¿naxe kuu ko kuu Sa'ya tata David ma Cristo ma nú sukan, te vitna ja maa David ma, ni xnani de ya iya tátnuni nuu de ma? —kúu ya jiña'a ya.

46 Te ñatuu ni kuu jin ndakone'e de ni-in tnu'u. Te onde kivi yukan, te ñatuu na in ni kusaa ini ja jin kakan-tnu'u-ka i ya.

23

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee ka kuu fariseo ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mr 12:38-40; Lc 11:37-54; 20:45-47)

1 Sani te jiña'a Jesús ma nuu ñayii ma, ji'in nuu tee ka ndikin ya ma:

2 —Nuu ni yo nukoo Moisés ma, ka nukoo tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma.
3 Chukan kúu ja nde a va'a ka kaxtnu'u de ma ja jin sa'a ni ma, te jin sa'a ni. Kovaa másu ko jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ka kuu maa tee yukan, chi vaa ka ka'an de te masu ka sa'a de.
4 Kovaa ka tatnuni ka tatnuni de sukan jin ko sa'a ñayii ma, te sukan ka skuiso de i ndaka, kovaa maa de ma, masu ka skanda de ni-in xninda'a de ma ja jin chindee de ñayii ma naxe jin sa'a jin kuu i ma.

5 Ja ka kuni de kúu ja jin kuni ndaka
ñayii ma ja ka sa'a de ma, te ûni ka
ndenee in tutu ká'an tnu'u Su'si ma
tnee de ma, te vivii ka ndaskuili de
yu'va sa'ma de ma.
6 Te nú kuan koo de viko ma xi ini
veñu'u lilikin ma, te ka kunuu maa
de ja jin kunukoo de nuu mesa ka
ndanuu-ka ma.
7 Te ka jatna ini de ja jin kuña'a
ñayii ma: “Teskua'a, teskua'a”, ora
ka wa'a i nchuxi ma.
8 ’Kovaa ndijin, másu ko jin kua'a
ni tnu'u ja ko jin xnani ña'a i
teskua'a, vaa maa-ni Cristo ma kúu
teskua'a, te ndaka ndijin, ndi-tna'a
ñani ni, ndi-tna'a ku'va ni.
9 Te másu ko jin kuña'a ni yuva sa
ni-in ñayii ñuu ñayivi ya, vaa in-ni
Yuva o iyo, te iya iyo onde andivi
ma kúu Yuva o ma.
10 Másu ko jin kua'a ni tnu'u ja ko
jin xnani ña'a i tee ka kaxtnu'u,
vaa maa in-ni Cristo ma kúu iya
káxtnu'u ndaka.
11 Te nde ni kanuu-ka ma, te ko kuu
ni ñayii kunukuechi nuu ndaka ni
a.
12 Vaa nú na in jani ini ja kanuu-ka
i sana ndaka-ka ñayii ma chi
ndatna'a i ja kan-nuu. Te nú na in
jani ini ja in ñayii masu kanuu kúu
i chi in ñayii kanuu-ka ko kuu i nuu
Su'si ma.
13 ’Kovaa ¡nda'vi maa ni ja ka kuu
ni tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo
a, ja ka ka'an ni te masu ka sa'a ni!
Vaa ka ja'nu ndee ni ja jin kivi koo
ñayii ma nuu tátnuni Su'si ma, vaa
ni masu ka kivi koo ni, te ni masu
ka wa'a ni tnu'u ja jin kivi koo ñayii
ka kuni ja jin kivi koo i ma.
14 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Vaa ka xnda'vi
ni ña'a ni ka ji'i yii ma, te ka ndax-
tandee ni ve'e ña ma, te ka sa'a ni
tnu'u ja tee ka sa'a ja va'a ka kuu
ni, kuechi ja nana'a ka jikan-ta'vi
ni ma. Chukan kúu ja jin chunaa
xeen-ka ni.
15 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Te kuan koo ni
ve koo ni nuu ñu'ú ya nuu mar ma
ka kuu ni, sukan-va'a jin kundee
ni ja kandija in ñayii ma sukan ka
kaxtnu'u ni a, te nú ni kandija i ma,
jâ ni ka kundee ni ja ka'vi-ka ndo'o
neni i nuu andeya ma sana maa ni.
16 ’¡Nda'vi maa ni ja ka kaxtnu'u
ni, te masu ka jini ni ja ka kaxtnu'u
ni a! Vaa ka ka'an ni: “Nú na in na
skuiso ja maa veñu'u ka'nu ma, te
masu nawa kúu, kovaa nú na in na
skuiso ja maa oro iyo ini veñu'u ma,
te sukan ni ka'an i ma, te sukan na
sa'a i.”
17 ¡Tee ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu ni!
Vaa ¿nde a kúu ja kanuu-ka: oro ma
xi maa veñu'u ma? Vaa veñu'u ma
kúu ja sa'a ja oro ma, ni nduu i in ja
ii.
18 ’Te suni ka ka'an ni: “Nú na
in skuiso ja maa nuu altar ma chi
masu nawa kúu, kovaa nú na in na
skuiso ja maa ja ka ndakua'a ñayii
ma ja yoxtnee nuu altar ma chi tavi
i ja sa'a i sukan ni skuiso i ma.”
19 ¡Ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu
ni, te ñatuu ka kundijin nuu ni a!
Vaa kanuu-ka altar ma sana ja ka
ndakua'a ñayii ma, vaa altar ma
kúu ja sa'a ja nduu in ja ii ja ka
ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma.
20 ’Chukan kúu ja nú na in na
skuiso ja maa nuu altar ma, suni
skuiso i ja ndaka ja yoxtnee nuu
altar ma, te chukan kúu ja iyo i ja
sa'a i ja ni ka'an i ma.
21 Te nú na in na skuiso ja maa
veñu'u ka'nu ma, suni skuiso tna
i ja ndaka ja iyo ini veñu'u ma, te
suni iyo tna i ja sa'a i ja ni ka'an i
ma.
22 Te nú na in na skuiso ja maa
andivi ma, te suni skuiso tna i
nuu núkoo Su'si ma, ji'in maa ya ja
núkoo ya ma, te kuiti iyo tna i ja
sa'a i ja ni ka'an i ma. Kovaa masu
sukan ka kaxtnu'u ni ma.

23 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Vaa saa ka
jatanuu ni ja onde minu xtila ma
ji'in anís ma ji'in cominu ma ka
ndakua'a tu ni diezmo ni ma nuu
Su'si ma, kovaa ni ka xndoo ni tna'a
cha'a ja ka kuu i ja ka ndanuu-ka
ja ni tatnuni Su'si ma ja jin sa'a ni
ma, ja jin kunda'vi ini ni tna'a ni
ma, ji'in ja jin kukanu ini ni Su'si
ma, ji'in ja jin ko sa'a ni ja va'a ja
ndaa ma. Te vaa ndaka cha'a ka
ndanuu-ka ja jin sa'a ni, te suni nini
ja jin ndakua'a tna ni nuu Su'si ma
ndaka ja jâ ka ndakua'a ni ma.

24 ’Vaa ja sukan ka sa'a ka kuu ni
a, te sukan ka kuu tee ka ndasijin
tiukun lilikin ma kovaa ka kokon
de kiti ka kuu camellu ma, sukan
ka kuu ni. Te chukan kúu ja masu
kuu jin ko kuu ni tee jin kaxtnu'u
nuu in-ka ñayii ma.

25 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Vaa ka ndasavii
ka ndasandoo ni maa ni, kovaa ichi
ini anua ni a chi ka ñu'u chitu ja ka
sakui'na ni ma ji'in ja u'vi ka sa'a
ni ma. Te sukan ka kuu ñayii ka
ndakate yika ñajin i ma ji'in yika
ko'o i ma, kovaa ichi ini i ma chi ka
ndaa tne'e ma, sukan ka kuu ni.
26 Tee ka kuu fariseo, ni masu ka
ndasa'a ni kuenda ja ka sa'a ni
a. Jin ndasavii ni ini anua ni
a, sukan-va'a jin nduvii ni-ka'nu
ni-tu'u ni.

27 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Vaa sukan ka
kuu nuu ka yinee ndiyi ma ja kuijin
kuijin ka ndaka'yu i ichi siki i ma
ichi ke'e ma, te sukan ka kuu ni. Te
ja ndaa kúu ja vivii ka na'a nuu ka
yinee ndiyi ma, kovaa ichi ini i ma
ka ñu'u chitu yiki ndiyi ma, te ñu'u
ndaka ja tne'e ja kini ma.

28 Suni sukan tna ka kuu ni, vaa ja
ka nde'ya ña'a ñayii ma chi vivii ka
na'a ni, vaa ja ndaa kúu ja ka sa'a
ni tnu'u ja tee ka sa'a ja va'a ka kuu
ni, kovaa ini anua ni a chi ka ñu'u
chitu ndaka ja u'vi ka sa'a ni a, vaa
ka ka'an ni ja va'a te masu ka sa'a
ni.

29 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Vaa ka
sava'a ni nuu ka yinee tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, te ka ndasakutu ni nuu ka
yinee ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma.
30 Te ka ka'an ni: “Nute ni ka iyo
o kivi ni ka iyo ndi yuva o ma chi
masu jin ketna'a ini o ji'in de ja jin
ka'ni o tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.”
31 Te ja sukan ka ka'an ni a, ka
ndaka'an ni ja jin kuu maa ni, vaa
sa'ya tata tee ni ka ja'ni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma ka kuu ni.
32 ¡Chukan kúu ja ndijin chi sukan
ni ka yo sa'a tna'a ni tee jana'a ma,
kuiti sukan jin sa'a tna ni!

33 ’¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu
ndaka ni! Masu jin kaku-ka ni,
vaa jâ iyo ja jin ndachunaa ni nuu
andeya ma.
34 Chukan kúu ja maa sa tetniñu tee
jin ndakaxtnu'u tnu'u kua'a Su'si
ma ji'in tee inundichi ji'in teskua'a.
Te tee yukan, jaku de jin ka'ni ni,
te jaku de ma jin skuita kaa ni nuu
krusi ma, te jaku-ka de ma, jin kani
xeen ni de ini veñu'u lilikin ma, te
jin sondikin ni de in ñuu in ñuu.
35 Sukan-va'a ndaka maa ni jin
kuiso kuechi niñi ndaka ñayii ni ka
yo sa'a ja va'a ma te ni ka ja'ni ni i
nuu ñu'ú ya, onde niñi Abel suchi
ni yo sa'a ja va'a ma, te onde niñi
Zacarías sayii tee kúu Berequías
ma tee ni ka ja'ni ni me'ñu veñu'u
ka'nu ma ji'in nuu altar nuu ka
ndachiñu'u ni Su'si ma.

36 Ja ndaa ndáka'an sa ja ndaka cha'a jin koo siki ndaka maa ni a.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma
(Lc 13:34-35)

37 ’¡Ñayii ñuu Jerusalén, ñayii ñuu Jerusalén, ja ka wa'a-yuu ni tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma onde ka ja'ni ni de! ¡Te suni sukan ka sa'a ni ji'in ñayii ni tetniñu ya nuu ni ma! ¡Na saa jichi ni kuni sa ja ndaxtutu ña'a sa, sukan ndáxtutu tila ma chili ti ma chii ndijin ti ma! Kovaa ñatuu ni ka kuni ni.
38 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi jin kendoo nda'vi jin kendoo kee i.
39 Vaa ká'an sa ja onde vitna, te masu nde jin kuni-ka ña'a ni maa sa onde kenda kivi ja jin ka'an maa ni: “¡Ja va'a kuu iya vee nuu Iya Tátnuni ma!” —kúu ya jiña'a ya.

24

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mr 13:1-2; Lc 21:5-6)

1 Ja ni ndee Jesús ma ini veñu'u ka'nu ma, te kua'an ya, te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de ya, ja na jin kaxtnu'u de naxe vii ka ndaa ve'e sukun ka ndatuu nuu iyo veñu'u ka'nu ma.
2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Ka nde'ya ni ni-ka'nu veñu'u a? Kovaa ja ndaa ká'an sa nuu ni ja ni-in-ka yuu masu kendoo siki in-ka yuu a, ja ndi'i kuiti i ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mr 13:3-23; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Te Jesús ma, ja ni kenda ya Yuku Tnu Olivo ma, te ni jinkoo ya, te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de ya, te ni ka kene'e siin de ya, te ka jikan-tnu'u siin de ya na nde kivi ko kuu sukan ká'an ya ma, te nde a ko kuu seña, ja sani te ndenda ya te naa ñuu ñayivi a.

4 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jin konee ni cuidado ja ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,
5 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i, te sa'a jin ka'an i: “Maa sa kúu Cristo ma”, te jin xnda'vi i kua'a xeen ñayii.
6 ’Te jin kuniso'o ni ja jin kanaa ñayii in ñuu ma ji'in in-ka ñuu ma ya'a yukan. Kovaa máko jin koyu'u ni, chi vaa sukan ko kuu, kovaa masu jâ ni jinu kúu.
7 Vaa in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in in-ka ñuu ka'nu ma, te in ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in in-ka ñayii tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma, te kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin ndatnana kua'a ve'e, te koo soko koo tnama.
8 Kovaa ndaka cha'a chi yika ni keja'a tnundo'o tnuneni ma kúu.

9 ’Sani te jin tnii ña'a i ndijin, te jin xsia'a ña'a i nuu ñayii ma, te jin xndo'o jin xneni ña'a i, te onde jin ka'ni ña'a i, te ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin saxiko ña'a i ndaka ni kuechi ja ka ndikin ña'a ni maa sa.
10 Kivi yukan, kua'a ñayii, jin ndakakayata i nuu Su'si ma, te ndi-in ndi-in i jin ke'en-su'va nuu tna'a, te jin saxiko nuu tna'a i.
11 Te kenda koo kua'a tee jin xnda'vi ña'a ja tee ka ndakaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma ka kuu de, te jin xnda'vi de kua'a ñayii.
12 Te kivi yukan kunuu maa ja u'vi ka sa'a ñayii ma, te masu jin kutoo tna'a-ka i.
13 Kovaa nde ni kanda ja kondikin ña'a ni ma onde kivi jinu ma chi ndani'i-ta'vi ni.
14 Te suni onde ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin kenda koo i jin kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ndaka ñuu ma sukan ká'an ma. Te sani te naa ñuu ñayivi a.

15 ’Chukan kúu ja nú ni ka jini ni in ja masu kunimani i nuu Su'si ma ja ni jinkoo i nuu altar ii ini veñu'u ka'nu iyo ñuu Jerusalén ma, sukan

ni ka'an tee kúu Daniel ma, tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, (na in ká'vi tnu'u ya'a, te
skua'a ñukuun i, sukan-va'a jaku'ni
ini i nawa kúni ka'an),
16 sani te ñayii ka iyo ñuu Judea ma,
te jín kunu i yuku ma.
17 Te nú na in iyo xini ve'e i ma,
máko nuu i te ndivi i ve'e i ma ja
kene'e i nawa ni xndoo i ma.
18 Te nú na in iyo yuku ma, máko
ndakokuiñi i ve'e i ma ja ki ndi
ke'en i sa'ma i ma.
19 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka ña'a ka
ñu'u lulu ma, ji'in ña'a ka skaxi lulu
ma!
20 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, ja má ko kuu sukan
kivi vijin ma, xi kivi ñatuu ka sat-
niñu o ma,
21 chi vaa kivi yukan chi kivi
tnundo'o tnuneni xeen ko kuu, ûni
in tnundo'o ja masu nama ni yo
kuu sukan onde kivi ni sa'a Su'si
ma ñuu ñayivi a, te onde kenda kivi
kenda tnundo'o tnuneni ja ni jani
ini Su'si ma ja ko kuu ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te nú ni jinu ma, ni masu
sa'a-ka ya sukan.
22 Te nú Iya Tátnuni ma, ma
ndaka'nde sava ya kivi yukan, kivi
tnundo'o ma, masu na in kaku,
kovaa kuechi ja kútoo ya ndaka
ñayii ni ndakaji maa ya ma, chukan
kúu ja ndaka'nde sava ya kivi
yukan.

23 'Te nú jin ka'an i nuu ni: "Jin
konde'ya ni ja ya'a iyo Cristo ma",
xi "Jin konde'ya ni ja yukan iyo ya",
másu ko jin kandija ni.
24 Vaa ki koo tee jin xnda'vi ña'a ja
Cristo ma ka kuu de, xi jin xnda'vi
ña'a de ja tee ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma ka kuu de, te jin
sa'a kua'a de milagru, sukan-va'a
jin xnda'vi ña'a de, te jin ku'un ini
de ja onde ñayii ni ndakaji Su'si ma
jin ndaxnda'vi de.
25 ¡Chukan kúu ja jin konee ni
cuidado! Ndaka jâ xtu'va ña'a sa
a, sukan-va'a ma jin xnda'vi ña'a
de.
26 Chukan kúu ja nú ka ka'an i:
"Jin konde'ya ni jâ ni kenda ya nuu
masu nawa iyo kuiti ma", kovaa
másu ko jin ke koo ni te jin koo ni.
Te nú ka ka'an i: "Iyo ya onde ini
ve'e onde sukun ma", te másu ko jin
kandija ni.
27 Vaa sukan kúu ora jándute ichi
nuu kána kandii ma chi tnuu ni'ni
onde ichi nuu kée kandii ma, te
sukan ko kuu kivi ndenda sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Vaa ka jini tu maa ni ja
ndeva'a-ni nuu kátuu in kiti ni ji'i
ma, te yukan ka ndatna'a loti ma.
Te sukan ko kuu kivi jin ndatna'a o
ma, vaa nuu iyo sa ma ndenda koo
ni.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mr 13:24-37; Lc 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Nú ni jinu kunu ja ni ya'a
tnundo'o yukan, sani te kandii ma
chi masu kotnuu-ka i, te masu
ndii-ka, te yoo ma, suni masu kot-
nuu-ka i, te tiuxini ma chi jin
kun-kava i andivi ma, te ndaka ja
ka iyo andivi ma chi ndaskanda
Su'si ma.
30 Sani te onde andivi ma kenda
seña sa ja kuu sa iya ni kii ñayivi ñuu
ñayivi a, te sani te jin ndanda'yu
ñayii ka iyo ndaka ñuu ma ja ñatuu
ka iyo tu'va i ma, te jin kuni ñayii
ma ja saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, ja ndenda sa nuu viko
ma ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu sa ji'in jayiñu'u sa ma.
31 Sani te tatnuni sa nuu ángel sa ma
ja jin tivi nini'i i trompeta ma, te
tetniñu sa ángel sa ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi a onde nuu jakituu andivi
ma ji'in ñu'ú a, te jin ndaxtutu i
ndaka ñayii ni ndakaji sa te ni ka
kanda i ni ka yo ndikin ña'a i ma.

32 'Chukan kúu ja jin kutu'va ni
tna'a ja káxtnu'u sa siki tnu higo
ma. Nú ni ka ndi'i nda'a tnu ma ve
jin nana koo i ma te ni ka nduyute

nda'a tnu ma, te ka jini ni ja ve kuyatni kivi ndukuii ñuu ñayivi a.
33 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni ja ka yikuu ndaka tna'a ja ni ka'an sa a, te jin kona'a ni ja sani te saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jâ iyo yatni sa ye'e ma.
34 Ja ndaa ká'an sa ja masu yanduu ja ndaka ñayii tiempu ya'a, jin kuni i ja sukan ko kuu.
35 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi a chi jin naa i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi masu yanduu ja sukan ko kuu.

36 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora ma, masu na in jini, ni a ángel Su'si ma ja ka iyo i andivi ma, ni a saña ja kúu sa Sa'ya ya a chi maa in-ni Yuva o Su'si ma na'a na kivi ko kuu sukan.

37 'Sukan ni kuu kivi ni iyo Noé ma, sukan ko kuu tna kivi ndii sa ja kúu sa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a.
38 Vaa kivi ni iyo Noé ma, nuu ñatuu kenda-ka ja kuun savi ma, te ndaka-ka ñayii ma chi ni ka yo jaa, ni ka yo ji'i i, ni ka yo xtnanda'a tna'a i, te ni masu ni ka yo sanuu i ja ká'an Noé ma, onde ni kenda kivi ni kivi Noé ma nuu arca ma,
39 te ni kuun xen-xeen savi ma, te ni chitu ndute ñuu ñayivi a, te ni ka ji'i ndaka ñayii ma. Vaa ñatuu ni ka ndasa'a maa i kuenda ma. Te sukan jin ndo'o maa ñayii ñatuu ka ndi ini ja ká'an sa a, kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.

40 'Vaa jin koo uu ñayii ka satniñu i itu i ma. Te in i ndakueka sa, te in i ndoo.
41 Uu ña'a, ka ndiko kaa ña nuu iyo mulinu ma. In ña ma no'o ji'in sa, te in ña ma ndoo.

42 'Chukan kúu ja jin konde'ya va'a ni, te jin koo tu'va ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, vaa masu na in jini na kivi ndenda sa ja kúu sa iya tátnuni nuu ni ja ka kuu ni ñayii ve'e sa ma.

43 'Jin ndasa'a ni kuenda: Nú in tee xi-ve'e ma, te jini de na ora kenda kui'na ve'e de ma, masu kua'a de tnu'u ja kivi i ve'e de ma ja sakui'na i ma.
44 Ndijin tna, jin koo tu'va ni, vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ndenda sa ora masu ka jani ini ni ja ndenda sa ma.

45 'Chukan kúu ja jin ndasa'a ni kuenda te jin ko kuu ni sukan kúu tee ñukuun ñukuun jinukuechi va'a nuu jito'o de ma. Chukan kúu ja ni sacargu ña'a jito'o de ma ja na katanuu de kuá'a de ja jin kaa ndaka ñayii ve'e jito'o de ma maa ora jiniñu'u ja jin kaa i ma.
46 Ja vava'a ko kuu tee jinukuechi nuu jito'o de ma, nuna ndenda jito'o de ma te ndani'i ña'a de ja yikuu de sa'a de sukan ni tatnuni tee ma ja sa'a de ma.
47 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de ma, ndasacargu-ka ña'a de ndaka-ka ja neva'a de ma.
48 Kovaa nú tee ni kucargu ma, te jani ini de ja kukuee-ka jito'o de ma sana ndenda de,
49 te keja'a de sa'a ndeva'a de ñayii ka jinukuechi ma, te keja'a de kaa de ko'o de ji'in tee ka ndajini ma,
50 te kivi ñatuu jani ini de ja ndenda jito'o de ma te ora ñatuu jini de ma, te ndenda jito'o de ma,
51 te xndo'o xneni ña'a jito'o de ma, te taji de tee ma, ki'in maa de nuu ka iyo ñayii ni ka yo ka'an te ñatuu ni ka yo sa'a i ma, vaa yukan ko kuu nuu jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i.

25

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vi-jin uxi suchi si'i suchi jaa

1 'Sani te nuu tatnuni Su'si ma ko kuu sukan ka kuu uxi suchi jaa ñatuu jin koo-ka yii i, ja ni ka ke'en i kandili i ma, te ni ka ke koo i ka ndetu i suchi iyo ja tnanda'a i ma.
2 U'un suchi jaa ma chi ka ñu'u vii ka ñu'u va'a ini i ja ka sa'a i ma, te u'un-ka i ma chi ka ku-uun ka kusu'va-ni ini i.

3 Te suchi ka ku-uun ka kusu'va-ni
ini i ma chi ka yinda'a i kandili i
ma, kovaa masu ni ka ke'en i aceite
ku'un nuu kandili i ma.
4 Kovaa suchi ka ñu'u vii ka ñu'u
va'a ini ja ka sa'a i ma chi ni ka
ke'en i kandili i ma ji'in aceite
ku'un nuu kandili i ma.
5 Te kúkuee suchi tnanda'a ma, te ni
ka kitna'a nuu i, te ni ka kixi i vala.
6 'Te sava ñuu ma ka kayu'u ñayii
ma ja jâ ni kenda suchi tnanda'a
ma, te jín ke koo i ja jin kondetu i
ja na kivi i ve'e ma.
7 Sani te ndaka suchi jaa ma, ni
ka ndakoo i, te ni ka ndasatu'va i
kandili i ma.
8 Suchi ka ku-uun ka kusu'va-ni ini
i ma, sa'a ka jiña'a i nuu suchi ka
ñu'u vii ka ñu'u va'a ini ja ka sa'a i
ma: "Jin taa vala aceite ro a, vaa ve
jin nda'va kandili ri a", ka kuu i ka
jiña'a i.
9 Kovaa sa'a ni ka ndakone'e suchi
ka ñu'u vii ka ñu'u va'a ini ja ka sa'a
i ma: "Va'a-ka kuán koo maa ro, te
jin kuaan ro aceite ja jin ku'un nuu
kandili ro a, sukan-va'a ma ndi'i
aceite nuu ndaka o", ka kuu i ka
jiña'a i.
10 'Kovaa nani kuan koo i kuan
kuaan i ma, te ni kenda-ni suchi
tnanda'a ma, te suchi ka iyo tu'va
ma chi ni ka kivi koo i ji'in suchi
tnanda'a ma viko ma, sani te ni
ndandesi ye'e ma.
11 Te saa ni ka ndenda koo u'un-ka
suchi jaa ñatuu ni ka iyo tu'va ma,
te ka jiña'a i: "Señor, señor, ndakune
ni ye'e a", ka kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa ni ndakone'e de, te jiña'a
de: "Ja ndaa ká'an ri ja masu jini
ña'a ri", kúu de jiña'a de.
13 Chukan kúu ja jin ku'un vii jin
ku'un va'a ini ni naxe jin ko kuu ni,
vaa ñatuu ka jini ni na kivi na ora
ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin xu'un ni xndoo tee kúu rey ma nuu nda'a ñayii ka jinukuechi nuu de ma

14 'Vaa nuu tatnuni Su'si ma inuu
kúu i ji'in in tee ja ki'in jika de, te ni
kana de ñayii ka jinukuechi nuu de
ma, te ni wa'a de jaku ja neva'a de
ma.
15 In tee ma, ni wa'a de u'un xu'un,
te in-ka de ma, uu, te in-ka de ma,
in-ni, vaa ndi-in ndi-in de ma ni
wa'a de sukan jini de ja kuu jin ko
koto tee ma, te sani te kua'an jika
de.
16 Sani te tee ni wa'a de u'un xu'un
ma, te ni ja'an tee ma, te ni chiya'vi
de ja ko xiko de ma, te ni ndindoso
u'un-ka xu'un ma.
17 Te suni sukan ni sa'a tna tee ni
ni'i uu xu'un ma, te ni ndindoso tna
uu-ka xu'un ma.
18 Kovaa tee ni ni'i in-ni xu'un ma
chi ni ja'an de, te ni jate de chii ñu'ú
ma, te ni chinee va'a de in xu'un ni
wa'a jito'o de ma.

19 'Sani te ni ya'a kua'a xeen kivi
ma, te ni ndenda tee kúu jito'o tee
ka jinukuechi ma, te ni ndakan de
kuenda nuu tee ma.
20 Te ni kenda tee ni kunda'a u'un
xu'un ma, te yinda'a de u'un-ka
xu'un ni ndindoso ma, te jiña'a de:
"Señor, ni taa ni u'un xu'un ma,
te vitna ni ni'i sa u'un-ka sa'ya
xu'un ni a, ja ni ndindoso siki xu'un
yukan ma", kúu de jiña'a de.
21 Te jiña'a jito'o de ma: "Va'a-ni ni
sa'a ni, vaa in tee jinukuechi va'a
kúu ni, te kúkanu ini ña'a sa, vaa
visi jaku-ni ni taa sa, kovaa ni kuu
ni, ni jito va'a ni, te su'va kua'a-ka
sacargu ña'a sa ja ko koto va'a ni.
Ne'e ni, te kivi ni, te jín koo sii ini
o", kúu de jiña'a de.

22 'Te ni kenda tna tee ni kunda'a
uu xu'un ma, te jiña'a de: "Señor,
uu xu'un ni taa ni ma, te ni ni'i sa
uu-ka sa'ya xu'un ni a, ja ni ndin-
doso siki xu'un yukan ma", kúu de
jiña'a de.
23 Te jiña'a jito'o de ma: "Va'a-ni ni
sa'a ni, vaa in tee jinukuechi va'a
kúu ni, te kúkanu ini ña'a sa, vaa
visi jaku-ni ni taa sa, kovaa ni kuu
ni, ni jito va'a ni, te su'va kua'a-ka
sacargu ña'a sa ja ko koto va'a ni.

Ne'e ni, te kivi ni, te jín koo sii ini o", kúu de jiña'a de.

24 'Kovaa sani te ni kenda tna tee ni kunda'a in xu'un ma, te jiña'a de: "Señor, jâ jini ña'a sa ja in tee ndee ini kúu ni, vaa ndaxtutu ni nuu masu maa ni ni chi'i ma, ji'in nuu masu maa ni ni saka ma.
25 Chukan kúu ja ni yu'u ña'a sa, te ni jan kate sa chii ñu'ú ma, te ni chu'u sa xu'un ni taa ni ma. Te ya'a iyo xu'un ni a", kúu de jiña'a de.
26 Te ni ndakone'e jito'o de ma, te jiña'a de: "Masu tee jinukuechi va'a kúu ni. Tee kuxi kúu ni. Vaa nú jini ni ja ndáxtutu sa nuu masu ni chi'i sa ma ji'in nuu masu ni saka sa ma,
27 te chukan kúu ja nute ni jan xsia'a ni xu'un sa a nuu tee ka jito bancu ma, te ndenda sa ma chi ndani'i sa xu'un sa ma ji'in sa'ya xu'un sa ma nkuu", kúu de jiña'a de.
28 Te jiña'a tna de nuu ñayii ka iyo ma: "Jin ndaxtandee ni xu'un yinda'a de a, te jin ndakua'a ni nuu tee yinda'a uxi xu'un ma.
29 Chukan kúu ja nú na in jâ neva'a i ma chi ni'i-ka i, te koneva'a kua'a-ka i, te nú na in ñatuu nawa neva'a i ma chi onde jaku-ni ja neva'a i ma chi siin-ka ñayii ndunda'a.
30 Te tee jinukuechi a, ja masu jiniñu'u de a, jin chunee ni de ke'e ma nuu nee ma, vaa yukan kúu nuu jin ndanda'yu ñayii ma, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i", kúu de jiña'a de.

Sukan ndakan Jesús ma kuenda nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a

31 'Kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ji'in jayiñu'u sa ma ji'in ndaka ángel sa ja ka sa'a i ja va'a ma, sani te jinkoo sa nuu tatnuni sa ma, nuu iyo jayiñu'u sa ma.
32 Te yukan jin ndututu ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ndasasiin sa ndi-in ndi-in ñayii ma, sukan sa'a tee jito kiti ma, ja ndasasiin de ndikachi ma ji'in ndixi'yu ma.
33 Te ndaxtutu sa ndikachi sa ma xiñi kua'a sa ma, te ndixi'yu ma ichi xiñi satni sa ma.
34 'Sani te saña ja kúu sa rey ma, kuña'a sa nuu ñayii ka iyo xiñi kua'a sa ma: "Ja vava'a ka kuu ni nuu Yuva sa ma, te ne'e koo ni, te jin koo ni nuu tátnuni ya ma nuu ni satu'va ya onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi a ja jin ko kuu ta'vi ni ma.
35 Vaa nuu ni yo kokon sa ma, te ni ka taa ni ja ni jaa sa, te nuu ni yo yichi sa ndute ma, te ni ka taa ni ndute ni ji'i sa, te ni ka jan-ta'vi ña'a ni ve'e ni ma kuenda tnu'u ja in tee in-ka ñuu kúu sa.
36 Te nuu ni iyo vichi sa ma, te ni ka taa ni sa'ma ni yo ne'nu sa ma, te nuu ni yo ndo'o, ni yo tna'a sa in kue'e ma, te ni ka jan koto ña'a ni ma, te nuu yinee sa vekaa ma, te ni ka jan koto ña'a ni ma", kuña'a sa.

37 'Sani te ñayii ni ka sa'a ja va'a ma, jin ka'an i: "Señor, ¿na kivi ni ka jini ña'a sa ja kókon ni te ni ka taa sa ja ni jaa ni, xi ni ka jini ña'a sa ja yíchi ni ndute te ni ka taa sa de ni ji'i ni?
38 ¿Te nde kivi ni ka jini ña'a sa ja sukan kúu in tee in-ka ñuu kúu ni, te ni ka jan-ta'vi ña'a sa ve'e sa ma, xi iyo vichi ni te ni ka skone'nu ña'a sa sa'ma ma?
39 ¿Xi na kivi ni ka jini ña'a sa ja ku'u ni xi ja yinee ni vekaa ma, te ni jan koo sa ni ka jan koto ña'a sa?" Sa'a jin ka'an i.

40 'Te ndakone'e sa, te kuña'a sa: "Ja ndaa ká'an sa ja sukan ni ka sa'a ni ja kuu in ñayii kúnda'vi kúkee ma ja kándija i ja ká'an sa a, te kuenda tnu'u ja nuu maa sa ni ka sa'a ni", kuña'a sa.
41 'Sani te kuña'a tna sa ñayii ni sa'a siin sa ka iyo ichi xiñi satni sa ma: "Kuán koo ni kuán jin ndiyo ni nuu iyo sa a. Kuán koo ni nuu ñu'u i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma, nuu iyo tu'va ja ki'in tachi ma ji'in ángel

ka ndikin i ma chi ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu ni.
42 Vaa ni yo kokon sa, te ñatuu ni ka taa ni ja kaa sa, te ni yo yichi sa, te ñatuu ni ka taa ni ndute ko'o sa.
43 Te ni yo kuu sa sukan kúu in ñayii in-ka ñuu ma, te ñatuu ni ka jan-ta'vi ña'a ni, te ni yo iyo vichi sa, te ñatuu ni ka taa ni sa'ma kone'nu sa. Nuu ni yo ndo'o ni yo tna'a sa in kue'e ma, te ñatuu ni ka jan koto ña'a ni, te ni yinee sa vekaa ma, te ñatuu ni ka yo jan koto ña'a ni", kuña'a sa.

44 'Sani te jin ndakone'e tna i, te jin ka'an i: "Señor, ¿te nama ni ka jini ña'a sa ja ni yo kokon, ni yo yichi ni, xi sukan kúu ñayii in-ka ñuu ni yo kuu ni, xi ni iyo vichi ni, xi ni yo ku'u ni, xi ni yinee ni vekaa ma, te ñatuu ni ka jatanuu ña'a sa?", jin ka'an i.

45 'Sani te ndakone'e sa, te kuña'a sa: "Kuechi ja ñatuu ni ka chindee ni ni-in ñayii ka kunda'vi ka kukee ma, te kuenda tnu'u ja maa sa ñatuu ni ka jatanuu ni kúu ja sukan ni ka yo sa'a ni ñayii yukan ma", kuña'a sa.

46 'Te chukan kúu ja ñayii ya'a jin koo i nuu jin ndo'o jin neni i ni-kani ni-jika ma, kovaa ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma, jin koo i nuu jin koteku i ni-kani ni-jika ma —kúu ya ká'an ya.

26

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma
(Mr 14:1-2; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

1 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús ma ndaka tnu'u ya'a ma, te jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:

2 —Jâ ka jini ni ja uu-nka kivi kúni, te ko kuu Viko Pascua ma, te jin ndaxsia'a ña'a i saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a nuu nda'a tee jin skuita kaa ña'a nuu krusi ma —kúu ya jiña'a ya.

3 Sani te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ni ka ndatna'a de nuke'e ve'e tee kúu Caifás tee tátnuni nuu sutu ma.
4 Te ka ndatnu'u tna'a de naxe jin xnda'vi de Jesús ma te jin tnii de ya te jin ka'ni de ya.
5 Kovaa ka ka'an de:
—Masu kuu ne'un viko ma. Nú ña'a, te ñayii ma, jin ndakiti ini i nuu o, te jin kana jin kayu'u i nuu ka iyo o a —ka kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma
(Mr 14:3-9)

6 Jesús ma, ni ja'an ya ñuu Betania ma, ve'e tee kúu Simón ma, tee ni yo ndo'o kue'e lepra ma.
7 Te ni jan tu'va in ña'a nuu núkoo Jesús ma, te yinda'a ña in botella, te nanimaa vidriu nani alabastru kúu i, te yukan ñu'u ndute jáxiko asi ma. In ja ndee ya'vi xeen kúu i. Te ni chiso ña ndute jáxiko asi ma xini Jesús ma, nani núkoo ya nuu mesa ma.
8 Te ni ka jini tee ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de, te ka ka'an de:
—¿Nava'a ni xtivi ña ndute jáxiko asi a?
9 Va'a-ka nute ni kuya'vi de, vaa ndee ya'vi xeen de, te kuu jin chindee o ñayii nda'vi ma nkuu —ka kuu de ka ka'an de.
10 Kovaa Jesús ma, jini ya nawa ka ka'an de ma, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka xtna'a ni ña'a a? Vaa ña'a ya'a chi tna'a ja ni sa'a ña'a ña a chi in ja va'a kúu.
11 Vaa ñayii nda'vi ma chi kuu jin koo i ji'in ni ni-kani ni-jika, kovaa saña chi kenda kivi ja masu koo-ka sa ñuu ñayivi ya ji'in ni.
12 Te ja sukan ni chi'i ña'a ña ndute jáxiko asi a, te cha'a kúu ja ni satu'va ña yikikuñu sa a, sukan-va'a koo tu'va i kivi jin chu'u ña'a ni ma.
13 Te ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni nuu jin kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u sa a, suni jin ndaka'an jin ndakachi i tna'a ja ni sa'a ña'a ña'a ya'a, te sukan, te jin ndaka'án i ja vii ja va'a ni sa'a ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma
(Mr 14:10-11; Lc 22:3-6)

14 Sani te in tee ni yo kuu ndi-uxi
uu tee ni ka yo ndikin ya ma, ja
nani de Judas Iscariote ma, ni ja'an
de ni jan kuña'a de nuu tee ka tat-
nuni nuu sutu ma,
15 te sa'a jiña'a de:

—¿Nawa jin taa ni, nuna nduku sa
naxe kuu kaxtnu'u sa te jin tnii ni
Jesús ma? —kúu de jiña'a de.

Te ni ka wa'a tee yukan oko uxi
(30) xu'un plata.
16 Te ora yukan ni keja'a Judas
ma nduku de na ora ko kuu ja
ke'en-su'va de Jesús ma.

Kivi ni kuxini Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mr 14:12-25; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

17 Kivi ni keja'a viko ja ka jaa i
xtatila ñatuu na levadura yi'i ma, te
tee ka ndikin Jesús ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jikan-tnu'u de ya:

—¿Ndenu kúni ni ja jin satu'va sa
ja jin kuxini o Viko Pascua a? —ka
kuu de ka jiña'a de.

18 Te jiña'a ya:

—Kuán koo ni ini ñuu ma, te jin
ndatna'a ni ji'in in tee, te jin kuña'a
ni: "Teskua'a o ma, sa'a ká'an ya:
Jâ ni kuyatni ora ndo'o neni sa a.
Chukan kúu ja ve'e ni ma, jin kuxini
sa Viko Pascua ya, ji'in ndaka tee ka
ndikin tna'a ji'in sa a", jin kuña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

19 Te tee ni tetniñu ya ma, ni ka
sa'a de sukan ni tatnuni ya nuu de
ma, te ni ka satu'va de ja jin kuxini
de ji'in ya Viko Pascua ma.

20 Nuu ve kunee ma, ni jinkoo
Jesús ma ji'in ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma.
21 Nani ka kuxini de ji'in ya ma, te
Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja in ni
ke'en-su'va ña'a —kúu ya jiña'a ya.

22 Te ni ka kuxii ini de, te
ni ka keja'a ndi-in ndi-in de ka
jikan-tnu'u de ya:

—Señor, ¿saña kúu? —ka kuu de
ka jiña'a de.

23 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nde ni xndoyo xtatila ni a ji'in
sa nuu ko'o a ko kuu tee ke'en-su'va
ña'a ma.
24 Ja ndaa kúu ja saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndo'o sa
sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma ja iyo ja ndo'o sa ma, kovaa
¡nda'vi maa na in ke'en-su'va ña'a
ma! Va'a-ka ko kuu i, nute ñatuu ni
kenda i ñuu ñayivi ya nkuu —kúu ya
jiña'a ya.

25 Sani te Judas tee ke'en-su'va ya
ma, ni ndakone'e de:

—Teskua'a, ¿saña kúu? —kúu de
jiña'a de.

Te jiña'a ya:

—Kúu-nka chi maa ni ká'an,
masu saña —kúu ya jiña'a ya.

26 Nani ka kuxini de ji'in ya ma,
te Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma,
te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a
kúu yikikuñu sa a —kúu ya jiña'a ya.

27 Sani te ni tnii ya in nuu ñu'u
ndute uva ma, te ni ndakuan-ta'vi
ya nuu Su'si ma. Te ni xsia'a ya nuu
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Jin ko'o ndaka ni vala vala de.
28 Vaa cha'a kúu niñi sa ja kati ma,
sana jin ndani'i-ta'vi kua'a xeen
ñayii ma, te onde sa'a, te sakanu ini
Su'si ma kuechi i ma. Cha'a kúu in
tnu'u jaa tátnuni Su'si ma naxe jin
koo va'a ni nuu ya.
29 Kovaa ká'an sa nuu ni ja
vitna-nka-ni, te masu ko'o-ka sa
ndute uva ya'a chi onde kivi jin
ndututu o nuu tatnuni Yuva o Su'si
ma te jin ko'o o ndute uva jaa ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mr 14:26-31; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

30 Nuu ni jinu ni ka jita de ji'in ya in yaa, te kuan koo de ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma.
31 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Jakuaa vitna, te ndaka ndijin chi ma jin kukanu ini-ka ña'a ni, te jin xndoo ña'a ni, vaa sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: “Ka'ni sa tee jito ndikachi ma, te ndaka ndikachi ma, jin kuitenuu ti.”
32 Kovaa kivi ndateku sa ma, te koxtnuu sa ki'in sa ñuu Galilea ma, te sana jan koo maa ni —kúu ya jiña'a ya.

33 Pedro ma, ni ndakone'e de, te jiña'a de:

—Visi ndaka de na jin xndoo ña'a, kovaa saña chi masu xndoo ña'a sa —kúu de jiña'a de.

34 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa vitna, ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

35 Kovaa Pedro ma chi jiña'a de:

—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a sa —kúu de jiña'a de, te ndaka tee ka ndikin ya ma ka jiña'a sukan tna.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma

(Mr 14:32-42; Lc 22:39-46)

36 Sani te ni jan koo de ji'in ya in nuu nani Getsemaní ma, te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin kunukoo ni ya'a, nani ki'in sa jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

37 Te ni jeka ya Pedro ma ji'in nduu sa'ya Zebedeo ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni keja'a ya kúxii kúnda'vi ini ya,
38 te jiña'a ya de:

—Jini sa ja onde ini anua sa a, kúxii xeen ini i, te ûni kuenda kûu sa kúni sa. Jin kendoo ni ya'a. Másu ko jin kusu ni —kúu ya jiña'a ya.

39 Sani te kua'an-ka Jesús ma, te ni kujika-ka ya vala ma, te ni jinkoo jiti ya, te ni jakindeyi ya onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te sa'a jiña'a ya:

—Yuva maa sa, nú kuu, te má ndo'o neni sa. Kovaa má ko kuu sukan kúni maa sa chi kó kuu sukan kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.

40 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma, te ni ndani'i ya de ja ka kixi de, te jiña'a ya Pedro ma:

—¿Ni ñatuu ni kuu jin kondito ni visi ja in ora?
41 Chukan kúu ja jin kondito ni, te jin ku'un vii jin ku'un va'a ini ni naxe jin ko kuu ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, sukan-va'a má ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma. Ka jani va'a ini ni, kovaa yikikuñu ni a chi vita xeen i —kúu ya jiña'a ya.

42 Te kua'an ya in-ka jichi kuan kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te jiña'a ya:

—Yuva maa sa, nú jiniñu'u ja ndo'o neni sa, te kó kuu sukan kúni maa ni a —kúu ya jiña'a ya.

43 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo de ma, te ni ndani'i tuku ya de ja ka kixi de, vaa ûni ka ndandesi-nka nduchinuu de ma, ja jin kusu de ka kuni de.

44 Te ni xndoo ya de, te kua'an ya kuan kakan-ta'vi ya ja ku-uni jichi ma, te suni maa i ni jiña'a ya nuu Su'si ma.
45 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi ni? ¿Ka ndatatu ni? Jin konde'ya ni ja vitna, te jâ ni kenda ora ja jin ke'en-su'va ña'a i saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te jin kunda'a ña'a tee ka ndiso kuechi ma.

46 Jin ndakoo ni, te jín koo o chi jâ
ve kuyatni tee ke'en-su'va ña'a ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mr 14:43-50; Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
nuu ni kenda Judas ma, ja kúu de
in tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka
yo ndikin ya ma. Te ni kenda de, te
ka ndikin tna'a de ji'in kua'a ñayii
ka ndiso xeen, te ka yinda'a i yuchi
ka kuu espada ji'in karroti. Ñayii
ya'a ka kuu ñayii ni ka tetniñu tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
kuu ja'nu ma.

48 Judas tee ni ke'en-su'va ya ma,
ni wa'a de in seña, te jiña'a de:

—Tna'a tee chitu sa yikinuu de
ma, tee yukan kúu de, te jin tnii ni
de —kúu de jiña'a de.

49 Chukan kúu ja ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:

—Iyo va'a ni, teskua'a —kúu de
jiña'a de.

Te ni chitu de yikinuu ya ma.

50 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndijin, ¿na tniñu ni kijaa ni
ya'a? —kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ka tani'ni ñayii ma, te ni
ka tnii i ya, te kuan koo i ji'in ya.

51 Kovaa in tee ndikin ya ma, ni
tava de yuchi kúu espada ma, te ni
jan ka'nde de in so'o tee jinukuechi
nuu tee tátnuni nuu sutu ma.

52 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndachunee va'a ni yuchi kúu
espada ni a nuu ñunee i ma, vaa
ñayii yinda'a yuchi kúu espada ma
chi suni jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi
kúu espada.

53 ¿Xi ka jani ini ni ja masu kuu
kakan-ta'vi sa nuu Yuva sa ma, te
tetniñu ya kua'a xeen ángel?

54 ¿Kovaa naxe ko kuu sukan ká'an
tnu'u Su'si ma? Te vitna ja jiniñu'u
ja ko kuu sukan ká'an ma —kúu ya
jiña'a ya.

55 Te ora yukan, Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya ñayii ma:

—¿Nava'a ve koo ndijin ji'in yuchi
kúu espada a ji'in karroti ja jin
tnii ña'a ni, kuenda tnu'u ja kúu in
kui'na kúu sa? Ndaka kivi ni yo
nukoo sa ini veñu'u ka'nu ma, ni yo
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ma,
¿te nava'a ñatuu ni ka tnii ña'a ni?

56 Kovaa ndaka cha'a chi sa'a kúu
sukan-va'a ko kuu sukan ká'an tutu
ndee tnu'u ni ka yo ndakaxtnu'u
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ndaka tee ka ndikin ya ma,
ni ka jinu de, te ni ka xndoo de maa
in-nka Jesús ma.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mr 14:53-65; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

57 Ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuu tee tátnuni nuu sutu ma tee
nani Caifás ma, te ni ka ndututu tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.

58 Pedro ma, ndikin jika de ya onde
nuke'e ve'e tee tátnuni nuu sutu ma,
te ni kivi de, te ni jinkoo de nuu
ka iyo tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
sukan-va'a kuni de ndaka sukan
jin sa'a de Jesús ma.

59 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in ndaka
tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío
ma, ni ka nduku de in ja kuu jin
skuiso kuechi de Jesús ma te jin
ka'ni de ya.

60 Visi kua'a de ma ka ka'an tnu'u ja
ni yo sa'a ya ma, kovaa ñatuu ni ka
ndani'i de in ja kuu jin xtekuechi
de ya. Kovaa nuu ve jinu-nka ma,
te ni ka ndokuiñi uu tee inutnu'u,

61 te ka jiña'a de:

—Tee ya'a chi ni ka'an de: “Saña
chi kuu ndakana sa veñu'u ka'nu
nuu ka ndachiñu'u o Su'si ma, te
nuu uni kii ma, te ndasa'a sa i”, ni
ka'an de —ka kuu de ka jiña'a de.

62 Sani te maa tee tátnuni nuu
sutu ma, ni ndokuiñi de, te jiña'a de
ya:

—¿Ñatuu nawa ndákone'e ni? ¿Nawa kúu ja ka ka'an ñayii a ja kuu ni a? —kúu de jiña'a de.

63 Kovaa Jesús ma chi ni jasiyu'u ya. Te maa tee tátnuni nuu sutu ma, jiña'a de ya:

—Ja maa Su'si iya téku ma, tátnuni sa nuu ni ja ka'an ni nuu sa nú ndijin kúu Cristo Sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a de.

64 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Maa ni ká'an, te sukan iyo. Kovaa ká'an tna sa nuu ndijin ja onde vitna, te jin kuni ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, kunukoo sa xiñi kua'a Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te jin kuni tna ni ja kenda kivi ja ndenda sa onde nuu viko ka iyo andivi ma —kúu ya jiña'a ya.

65 Sani te tee tátnuni nuu sutu ma, ni kachi de sa'ma de ma, ja káxtnu'u de ja ni ndakiti xeen ini de, te jiña'a de:

—¡Tnu'u masu játna ini Su'si ma ni ka'an de! ¿Nawa kúu ja jin nduku-ka o ñayii jin ndaka'an nawa ni yo sa'a de a? Jâ ni ka jiniso'o ndaka ni ja jâ ni ka'an de tnu'u ja masu játna ini Su'si ma.

66 ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu de jiña'a de nuu ndaka-ka tee ka iyo ma.

Te ni ka ndakone'e tee ma, te ka jiña'a de:

—Iyo de ja kuiti kûu de —ka kuu de ka jiña'a de.

67 Sani te ka tusii de ya, te ka kani de ya, te ka wa'a de tikatu yikinuu ya ma,

68 te ka jiña'a de ya:

—Ndijin ja kúu ni Cristo ma, ¡ka'an ni na in ni kani ña'a! —ka kuu de ka jiña'a de.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mr 14:66-72; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-27)

69 Te Pedro ma, iyo de ichi ke'e ma, nuke'e tee tátnuni nuu sutu ma. Te ni jan tu'va ña'a in ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma, te jiña'a ña:

—Ndijin tna chi ni yo ndikin ni Jesús tee ñuu Galilea ma —kúu ña jiña'a ña.

70 Kovaa Pedro ma chi nuu ka iyo ndaka ñayii ma, te jiña'a de:

—Masu jini sa nawa kúu ja ká'an ni a —kúu de jiña'a de.

71 Te ni kee de ye'e ke'e ma.

Sani te in-ka ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma, ni jini tna ña Pedro ma, te jiña'a ña ndaka-ka ñayii ka iyo ma:

—Tee ya'a chi ni yo ndikin de Jesús tee ñuu Nazaret ma —kúu ña jiña'a ña.

72 Kovaa Pedro ma chi in-ka jichi ni jiña'a de:

—Chunaa maa sa, nú masu ndija ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan —kúu de jiña'a de.

73 Te ni kukuee-ka ma, te ñayii ka iyo yukan ma, ka jiña'a tuku i Pedro ma:

—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in tna'a tee ni ka yo ndikin Jesús ma, vaa sukan ka ka'an de ma, sukan ká'an tna ni —ka kuu i ka jiña'a i.

74 Sani te Pedro ma, ni keja'a de jiña'a de:

—Chunaa maa sa, nú masu ndija ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan —kúu de jiña'a de.

Te ora yukan-ni, te ni kana in li'li ma.

75 Te ni ndaka'án Pedro ma ja sa'a ni jiña'a Jesús ma: “Ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni.” Te ni ndee de yukan, te ni nda'yu nda'vi, ni nda'yu kee de, ja ni ndakani ini de.

27

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mr 15:1; Lc 23:1-2; Jn 18:28-32)

1 Nuu jâ ve ndii in-ka kii ma, te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma,

te ni ka ndatnu'u tna'a de naxe jin xtekuechi de Jesús ma te jin ka'ni de ya.
2 Te ni ka ju'ni de Jesús ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni ka ndaxsia'a de ya nuu nda'a tee kúu Pilato ma, ja kúu de gobiernu ñuu yukan ma.

Sukan ni ji'i tee kúu Judas ma

3 Sani te nuu ni jini Judas tee ni ke'en-su'va Jesús ma ja jin ka'ni de Jesús ma, te ni ndakani ini de, te kuan nu ndakone'e de oko uxi xu'un plata ma nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in nuu tee ka kuu ja'nu ma.
4 Te jiña'a de:

—Ni jiso kuechi sa ja ni ke'en-su'va sa in tee ñatuu na kuechi de —kúu de jiña'a de.

Kovaa tee yukan, ka jiña'a de:

—¿Na jin ko ndi ini saña? ¿Naxe sa'a maa ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

5 Te Judas ma, ni ndaskana ndee de xu'un ma ini veñu'u ka'nu ma, te ni kee de, te kua'an de, te ni jan skue'ne de maa de, te yukan-ni ni ji'i de.

6 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndake'en de xu'un ma, te ka ka'an de:

—Xu'un ya'a chi masu va'a-ni ja jin ndachunee o i nuu ñu'u xu'un ka ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma, vaa cha'a kúu ja ni ka chuya'vi o ja kûu in ñayii ma —ka kuu de ka ka'an de.

7 Te ni jinu ni ka ndatnu'u tna'a de ma, te ni ka jani ini de ja jin ndakuaan de ñu'ú tee sa'a kisi tee sa'a ko'o ma, sukan-va'a yukan koo jin chu'u i ñayii masu ñayii ñuu yukan ka kuu i ma.
8 Chukan kúu ja ñu'ú yukan chi onde vitna ka xnani i ñu'ú ma Ñu'ú Niñi.
9 Te sukan, te ni kuu sukan ni ka'an Jeremías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, kivi ni ka'an de ma: “Ni ka ndake'en de oko uxi xu'un plata ni ka jani ini ñayii ñuu Israel ma ja kondee ya'vi ja kûu ya ma.
10 Te ji'in xu'un yukan ni ka ndakuaan de ñu'ú tee sa'a kisi ma. Sa'a jin sa'a ñayii ñuu Israel ma, ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu sa a”, sa'a ni ka'an tee kúu Jeremías ma.

Pilato ma, ni xndichi de Jesús ma
(Mr 15:2-5; Lc 23:3-5; Jn 18:33-38)

11 Te Jesús ma, ni ka sunkani de ya nuu tee kúu gobiernu ma, te ni jikan-tnu'u de ya:

—¿Ndijin kúu rey tátnuni nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.

Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Maa ni ká'an —kúu ya jiña'a ya.

12 Ndaka tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, kua'a xeen ja ka xtekuechi de ya, kovaa masu nawa ni ndakone'e ya.
13 Sani te Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya in-ka jichi:

—¿Ñatuu jiniso'o ni ja kua'a xeen ja ka xtekuechi ña'a i a? —kúu de jiña'a de.

14 Kovaa ni-in tnu'u ñatuu ni ndakone'e ya. Chukan kúu ja tee kúu gobiernu ma, ni sa'vi xeen-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mr 15:6-20; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

15 Ne'un Viko Pascua ma, te ndi-kuiya ndi-kuiya ma Pilato ma chi ni yo kachi de ja kene'e de in ñayii vekaa ma, ndeva'a-ni na in ka ka'an maa ñayii judío ma.
16 Te in tee nani Barrabás ma, yinee de vekaa ma, te ni ka yo jini ndaka ñayii ma ndaka ja u'vi ni yo sa'a de ma.
17 Te ni ka ndututu ñayii ma, te jiña'a Pilato ma:

—¿Na in ka kuni ni ja xsiaa sa a vitna a? ¿Tee kúu Barrabás ma, xi tee kúu Jesús ma ja ka ka'an i ja Cristo iya ni tetniñu Su'si ma kúu de ma? —kúu de jiña'a de,

18 chi vaa ni jinitnuni Pilato ma ja
tee ka tatnuni nuu sutu ma chi ni
ka ndaxsia'a de Jesús ma nuu de
ma kuechi ja ka kukueñu ini de
sukan vivii káxtnu'u ya ma.
19 Te nani núkoo de nuu ja'nde de
tniñu ma, te ñasi'i de ma, ni tetniñu
ña in ñayii ni jan kuña'a i de: “Masu
nawa ko sa'a ro tee jiña, vaa masu
na kuechi ndiso de, vaa ja ni kuu
jakuaa a chi ni skoto ña'a Su'si ma
ja kuu tee jiña”, kúu ña jiña'a ña.
20 Kovaa tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma chi ni
ka jiña'a de ñayii ma ja jín kayu'u
i jín kakan i ja xsiaa Pilato ma
Barrabás ma te ka'ni de Jesús ma.
21 Te jiña'a Pilato ma nuu ñayii ka
kayu'u ma:
—¿Ja nduu de a, na nde de ka
kuni ni ja xsiaa sa? —kúu de jiña'a
de.
Te ka jiña'a ñayii ma:
—Tee kúu Barrabás ma —ka kuu
i ka jiña'a i.
22 Te jiña'a tee kúu Pilato ma:
—¿Kovaa nawa ka kuni ni ja sa'a
sa ji'in tee kúu Jesús ma, ja ka ka'an
i ja Cristo iya ni tetniñu Su'si ma
kúu de ma? —kúu de jiña'a de.
Te ka jiña'a ndaka ñayii ma:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu i ka kayu'u i nuu Pilato
ma.
23 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Nava'a? ¿Na kuechi de? ¿Na
nde a u'vi ni sa'a de? —kúu de jiña'a
de.
Kovaa ñayii yukan chi ndaka i ni
ka kayu'u nini'i-ka, ka jiña'a i de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu i ka jiña'a i.
24 Jâ ni jini Pilato ma ja ma
kundee de ma, vaa ñayii ma, su'va
ni ka ndakiti-ka ini i. Te chukan
kúu ja ni jikan de ndute ma, te ni
ndanda'a de nuu ndaka ñayii ñuu
ma, te jiña'a de:
—Ñatuu na kuechi kuiti kondiso
saña ja jin ka'ni ni tee nda'vi ya'a.
Kuechi maa ni jin ko kuu —kúu de
jiña'a de.
25 Te ni ka ndakone'e ndaka ñayii
ñuu ma, te ka jiña'a i:
—Má ko ndi ini ni, niñi tee jiña jín
kuiso ndaka maa sa ji'in sa'ya tata
sa a —ka kuu de ka jiña'a de.
26 Te Pilato ma chi ni xsiaa de
Barrabás ma kua'an maa de. Te ni
jinu, te Jesús ma, ni ndaxsia'a de ya
nuu nda'a soldado ma, sukan-va'a
jín kani de ya te jín kata kaa de ya
nuu krusi ma, sukan ka jiña'a maa
ñayii ma.
27 Sani te tee ka kuu soldado
ma, ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuke'e palaciu ma, te ni ka ndututu
ndaka-ka soldado ma.
28 Te ni ka xtandiyo de sa'ma ne'nu
ya ma, te ni ka skondii de ya in
sa'ma kua'a tnuu.
29 Te ni ka sa'a de in corona iñu, te
ni ka sonee de xini ya ma, te ni ka
chi'i de nda'a ya in tnu yoo. Te ka
jinkuiñi jiti de nuu ya kuenda tnu'u
ja ka iyo xeen respetu de nuu ya, te
ni ka kasiki ndee de ya, te ka ka'an
de:
—¡Suchi ya'a kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío ma, vee! —ka kuu de ka
jiña'a de.
30 Te ka tusii de ya, te ni ka
ndake'en de tnu yoo ni ka chi'i de
nda'a ya ma, te ni ka kuun de tnu
xini ya ma.
31 Te nuu ni jinu ni ka kasiki ndee
de ya ma, te ni ka xtandiyo de
sa'ma kua'a tnuu ni ka skondii de
ya ma, te ni ka ndaskone'nu de ya
sa'ma maa ya ma, te ni ka kene'e de
ya, ja jin koo de jin kata kaa de ya
nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mr 15:21-32; Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

32 Te ichi kuan koo de ji'in ya ma,
ni ka ndani'i de in tee ñuu Cirene
ma te Simón nani de. Te ni ka xte-
tuu de tee ma ja na kuiso de krusi
Jesús ma.
33 Ni jan koo de ji'in Jesús ma
in nuu nani i Gólgota ja kúni ka'an
“Yiki Xini Ndiyi”.

34 Te ni ka wa'a de ya vala ndute uva ja ni jiya, te ni ka sakanuu de ji'in ndute kava kiti, sukan-va'a ndajijin yikikuñu ya ma. Te Jesús ma, yika ja ni jitotnuni ya-ni, te ñatuu ni kuni ya ja ko'o ya.
35 Sani te tee ka kuu soldado ma, ni ka jata kaa de ya nuu krusi ma. Te ni ka keja'a de ka chu'un de suerte sa'ma Jesús ma, sukan-va'a nde sa'ma ya ma jin ndani'i ndi-in ndi-in de ma.
36 Te ni ka jinkoo de, sukan-va'a jin ko koto de ya.
37 Te ichi xini ya ma ni ka tenee de in tabla ja ká'an: "Tee ya'a kúu Jesús tee kúu rey tátnuni nuu ñayii judío a", vaa kuechi ja chukan kúu ja ni ka jata kaa de ya ma.
38 Sani te ni ka jata kaa de uu kui'na in in nuu krusi ma, in de xiñi kua'a ya ma te in de xiñi satni ya ma.
39 Te ñayii ka ya'a ma, ka ka'an ndeva'a i nuu ya, ka skuiko xini i,
40 te ka jiña'a i:

—Ndijin ja ká'an ni ja ndakana ni veñu'u ka'nu ma te nuu uni kii ma te ndajinu ndasa'a ni ma, nú ndija ni ja Sa'ya Su'si ma kúu ni, te sa'a maa ni ja kaku ni, te ki nuu ni nuu krusi a —ka kuu i ka jiña'a i.

41 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ka kasiki ndee de ya, te ka ka'an de:
42 —Siin-ka ñayii, ni sa'a de ja ni ka kaku i nuu tnundo'o ma, te maa de a, ñatuu kúu naxe sa'a de ja kaku de nuu tnundo'o tnuneni a. Te nú tee kúu rey tátnuni nuu ñayii ñuu Israel ya kúu de, te kí nuu de nuu krusi a, sukan-va'a jín kandija o ja ká'an de a.
43 Nú kúkanu ini de Su'si ma, te jín ko koto o nuna kii ya ki koto ya de. Vaa ni ka'an de ja Sa'ya Su'si ma kúu de —ka kuu de ka ka'an de.
44 Te onde kui'na ka ndakaa nuu krusi ma xiñi ya ma, suni ka ka'an ndeva'a de nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mr 15:33-41; Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

45 Te nuu ve kusava nduu ma, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni kunee, onde nuu ni kuu ka uni jañini ma.
46 Te maa ora yukan kúu ora ni kayu'u nini'i Jesús ma ni ka'an ya:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?

Te tnu'u ya'a kúni ka'an, "Su'si maa sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni xndoo ña'a ni?"
47 Te sava ñayii ka iyo yukan, ni ka jiniso'o i ja ni ka'an Jesús ma, te ka ka'an i ja Elías ma kána ya.
48 Sani te in tee yukan, jinu de ni jan nduku de vala kachi, te ni chunee de nuu vinagre ma. Te ni chitnii de in nuu tnu yoo, te ni tenee de yu'u Jesús ma, xi ma ko'o ya.
49 Kovaa ndaka-ka ñayii ma, ka ka'an i:

—Ni kuu na. Máko jin xtna'a-ka o de, te jín ko koto o nú kii Elías ma te sa'a de ja kaku tee ya'a —ka kuu i ka ka'an i.

50 Kovaa Jesús ma chi in-ka jichi ni kayu'u nini'i ya. Sani te ni ji'i ya.
51 Sani te sa'ma ndakaa nuu ii ini veñu'u ka'nu ma chi ni ndata sasava i, ni keja'a onde sukun ma, te ni kenda i onde ja'a sa'ma ma. Te ni jakondee tnaa, te ni ka ta'vi toto ma.
52 Te ni ka ndanune ndaka yavi ndiyi ma, te kua'a ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma te jâ ni ka ji'i i ma, ni ka ndateku i ora yukan.
53 Te ni ka nde koo ñayii ni ka ndateku ma nuu yavi ni ka yinee i ma, kovaa ni ka yo ndetu i onde nuu ni ndateku maa Jesús ma, te saa ni kuu ni ka ndivi koo i ini ñuu ii ma, te ni ka ndakuni tna'a ñayii ka teku ma ji'in ñayii ni ka ndateku ma.
54 Te tee tátnuni nuu ciento soldado ma, ji'in ndaka-ka tee ka iyo ji'in de ja ka jito de Jesús ma ndákaa ya nuu krusi ma, ni ka jini de ja ni tnaa xeen ma, ji'in ndaka-ka ja ni kuu ma, te ni ka yu'u xen-xeen de, te ni ka keja'a de ka ka'an de:

—Ja ndaa ndija kúu ja iya ya'a chi Sa'ya Su'si ma kúu ya —ka kuu de ka ka'an de.
55 Suni ka iyo kua'a ña'a ka nde'ya jika ma. Ña'a ya'a chi ni ka yo ndikin ña Jesús ma, te ni ka yo jinukuechi ña nuu ya nuu vee ya onde ñuu Galilea ma.
56 Ne'un ndaka ña'a ma iyo María Magdalena ma, ji'in María si'i Santiago ma ji'in José ma, ji'in si'i sa'ya tee kúu Zebedeo ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mr 15:42-47; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

57 Nuu ve kunee ma, te ni kenda in tee xiku iyo ñuu Arimatea ma, nani de José, te suni ni yo ndikin de Jesús ma.
58 Te ni ja'an de nuu Pilato ma, te ni ndakan de ñunde'yu Jesús ma. Sani te Pilato ma chi ni wa'a de tnu'u ja nune'e de ñunde'yu Jesús ma.
59 Sani te ni nune'e José ma ñunde'yu Jesús ma, te ni ke'en de in sa'ma va'a xeen nani i lino, te ni chutuu de ya sa'ma ma.
60 Te ni jan chinee de ya in yavi jaa ndenee yika toto ma, ja jâ ni jate maa de ma, te ni jasi de ji'in in yuu ka'nu ka'nu, te kua'an de.
61 Te María Magdalena ma, ji'in in-ka ña'a nani María ma, ka nukoo ña ichi jiyo nuu iyo yavi yinee ñunde'yu ya ma, te ni ka jini ña.

Sukan ni ka yo jito va'a soldado ma nuu ni ka chu'u de Jesús ma

62 Te in-ka kii ma, kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu, te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma nuu iyo Pilato ma.
63 Te ka jiña'a de:

—Señor, ni ka ndaka'án sa ja tee xnda'vi ñayii ma, ni ka'an de kii nuu téku-ka de ma ja nuu uni kii ma, te ndateku de ma.
64 Chukan kúu ja ka kuni sa ja tetniñu ni soldado a ja jin ko koto va'a de nuu yinee Jesús ma uni kii. Chi vaa nasa ki koo tee ni ka yo ndikin de ma ora kunee ma, te jin ndene'e de ñunde'yu tee ma, te jin ka'an de nuu ñayii ka iyo ini ñuu ma ja ni ndateku de te masu ni kendoo de nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i ma. Nú ña'a, te cha'a ko kuu in ja jin kandija xeen ñayii ma, te ka'vi-ka ko kuu sana ja ni ka'an de ja Sa'ya Su'si ma kúu de —ka kuu de ka jiña'a de.
65 Te jiña'a Pilato ma:

—Jiña ka iyo soldado a, te kuán koo ni ji'in de. Te jin kuña'a maa ni de ja jin ko koto va'a de, sukan ka kuni ni a —kúu de jiña'a de.

66 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, kuan koo de ji'in soldado ma, te ni ka satu'va vava'a de sukan jin ko koto soldado ma yavi nuu yinee Jesús ma. Te ni ka tenee de in sellu yika yuu ma, te ni ka xndoo de soldado ma ja jin ko koto de ma.

28

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mr 16:1-8; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

1 Te nuu jâ ni ya'a kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te nuu ve ndii kivi kéja'a smana ma, ni jan koo María Magdalena ma, ji'in in-ka ña'a nani María ma, kuan koto ña yavi yinee Jesús ma.
2 Te ni tnaa xeen, vaa in ángel ni tetniñu Iya Tátnuni ma, ni nuu i andivi ma, te ni kenda i nuu yinee Jesús ma, te ni xtandiyo i yuu ka'nu ka'nu ndesi ma, te ni jinkoo i siki yuu ma.
3 Te ûni ye'e ni'ni i sukan kúu ora jándute ma. Te sa'ma ne'nu i ma, ûni yayaa.
4 Te soldado ma, ni ka yu'u xen-xeen de ja ni kenda ángel ma, te ni ka jakondee de ka ni'i ka ni'i-nka de, te ni ka kuita de, kuenda tnu'u ja ni ka ji'i de.
5 Sani te ángel ma, jiña'a i nuu ña'a ka iyo ma:

—Máko jin koyu'u ndijin, vaa jini sa ja ka ndanduku ni Jesús iya ni ka jata kaa i nuu krusi ma.
6 Masu na iya yinee-ka ya'a, chi vaa jâ ni ndateku ya, sukan ni ka'an ya ma. Ne'e koo ni, te jin konde'ya ni nuu ni ka tava'a i ya ma, ja ñatuu na iya yinee-ka.
7 Ni kuu na, te kuán koo ni, te jin kuña'a ni tee ni ka yo ndikin ya ma, ja jâ ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te yoxtnuu ya kua'an ya ñuu Galilea ma. Te yukan jin kuni ni ya. Te vitna, te jâ ni kaxtnu'u sa nuu ni a —kúu i jiña'a i.
8 Sani te ni ka nde koo kunu ña ye'e yavi ma, te kuenda ni ka yu'u ña, kovaa ka iyo sii ini xeen ña ja ni ka jini ña ja jâ ni ndateku Jesús ma. Te ka jinu ña kuan koo ña kuan nu kaxtnu'u ña nuu ndaka ñayii ni ka yo ndikin ya ma sukan ni jiña'a ángel ma. Te nani kuan koo ña kuan nu kaxtnu'u ña nuu ñayii ni ka yo ndikin ya ma,
9 te ni jan tna'a ña'a Jesús ma, te jiña'a ya:

—¡Vava'a ka kuu ni! —kúu ya jiña'a ya.

Te maa ña, ni jan koo ña ni ka jan tu'va ña ya, te ni ka kanuni'ni ña ja'a ya ma, te ni ka chiñu'u ña ya.
10 Te maa Jesús ma, jiña'a ya ña:

—Máko jin koyu'u ni, su'va kuán koo ni, te jin kaxtnu'u ni nuu ñani sa ma ja jâ ni ndateku sa, te jín koo de ñuu Galilea ma, te yukan jin ndakuni tna'a sa ji'in de —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka sa'a soldado tee ni ka yo jito nuu ni ka chu'u i Jesús ma

11 Te kuan nu koo ña, te in jichi tee ni ka yo jito nuu ni ka chu'u i ya ma, ni jan nu koo de ini ñuu ma ja jin ndakaxtnu'u de nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma ndaka sukan ni yo kuu ma.
12 Te ni ka ndututu tna tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, te ni ka chutna'a tnu'u de ja jin kua'a de kua'a xu'un nuu soldado ma,
13 te ka jiña'a de nuu soldado ma:

—Kuán koo ni, te jin ka'an ni ja maa tna'a tee ni ka yo ndikin de ma, ja in jakuaa ni ki koo de ni ka sakui'na de ñunde'yu ma ora ka kixi ni ma.
14 Te nú tnu'u ka'an o ja cha'a na kuniso'o tee kúu gobiernu ma, te máko jin koyu'u ni, chi vaa maa sa jin ka'an ji'in de, sukan-va'a jin kaku ni nuu de —ka kuu de ka jiña'a de.
15 Te ni ka tnii soldado ma xu'un ma, te ni ka sa'a de ndaka sukan ka jiña'a tee ma. Te tnu'u ya'a, ni jitenuu i ne'un ñayii judío ma, te sukan ka jani ini i onde kivi vitna.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma

(Mr 16:14-18; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

16 Kovaa ndi-uxi in tee ni ka yo ndikin ya ma, ni jan koo de ñuu Galilea ma, nuu yuku ni tatnuni maa Jesús ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma, ni ka ndachiñu'u de ya, kovaa sava de ma, ka jani uu ka jani uni ini de ma.
18 Te Jesús ma, ni jan tu'va ya de, te jiña'a ya:

—Jâ ni taa Su'si ma ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni sa andivi ma ji'in nuu ñu'ú ya.
19 Chukan kúu ja jin koo ni ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a, te jin kaxtnu'u ni nuu ñayii ma ja na jin kandija i tnu'u maa sa a te jín kondikin vii jín kondikin va'a ña'a i maa sa, te jin ndakune'e ni Yuva sa Iya Tátnuni ma, ji'in maa sa ja kúu sa Sa'ya ya ma, ji'in Xtumani Ndios ma, te sukan jin skuandute ni i.
20 Te jin kaxtnu'u tna ni ja jin sa'a i ndaka sukan ni tatnuni sa nuu ni a, te maa sa koo ji'in ndaka ni ndi-kivi ndi-ñuu onde kii naa ñuu ñayivi a, te jin kona'a ni ja masu xndoo ña'a sa —kúu ya jiña'a ya.

Sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Marcos ma

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma
(Mt 3:1-12; Lc 3:1-9, 15-17; Jn 1:19-28)

1 Sa'a kéja'a tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo Sa'ya Su'si ma.
2 Vaa sa'a ndee tnu'u maa Su'si
ma nuu tutu Isaías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma:
Tetniñu ri in tee kaxtnu'u de nuu
ñayii ma,
te koxtnuu de ja satu'va de ichi ro
ma.
3 Te tee tetniñu ri ma chi kenda
de ichi nuu masu nawa iyo
kuiti ma,
te kayu'u de ka'an de:
“Jin satu'va ni ichi kenda Iya
Tátnuni ma,
jin ndakani jin ndaka'vi ini ni
te jin ndakaka ndaa ni ichi Su'si
ma.”
Sa'a ni ka'an Su'si ma ja ko kuu kivi
kenda Sa'ya ya Jesucristo ma, te ni
tee Isaías ma nuu tutu de ma.
4 Te sukan ni ka'an Su'si ma,
sukan ni kuu ja tee kúu Juan ma
chi ni kenda de ichi nuu masu
nawa iyo kuiti ma, te ni skuandute
de ñayii ni jan koo nuu de ma, te
jiña'a de nuu ñayii ma ja na jin
ndakani jín ndaka'vi ini i, te jín
xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma, te jín
ndandikin i Su'si ma, te jín kuan-
dute i, sukan-va'a xnaa Su'si ma
ndaka kuechi i ma.
5 Ndaka ñayii ka iyo ñuu Jerusalén
ma, ji'in ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu
ñuu Judea ma chi ni ka kenda koo
i nuu iyo Juan ma. Te yukan, te ni
ka yo ndaka'an, ni ka yo ndakachi i
nuu Su'si ma ndaka kuechi i ma. Te
Juan ma, ni yo skuandute de i yute
nani Jordán ma.
6 Te sa'ma Juan ma chi ni kuva'a
i ji'in ixi kiti kúu camellu ma, te in
ñií ni yo nu'ni chii de ma. Te ni yo
jaa de tika langosta ji'in nduxi ni yo
ni'i de yuku ma.
7 Te sa'a ni yo kaxtnu'u de:
—Xinañu'u-ka saña vee, te
ndandikin-ka maa ya ja neva'a-ka
ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu sana
saña, va ni a ñií ndijan ya ma masu
kaa masu iyo sa ja ndaji sa.
8 Saña chi ni skuandute ña'a sa
ndaka ni a ji'in ndute, kovaa maa
ya chi taa ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, vaa jin koo ni ji'in Xtumani
Ndios ma —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, ni jandute ya
(Mt 3:13-17; Lc 3:21-22)

9 Te ne'un kivi yukan, te Jesús
ma, ni kee ya in ñuu luluu nani
i Nazaret iyo i ñuu Galilea ma, te
kua'an ya. Te ja ni kenda ya yute
Jordán ma, te ni skuandute ña'a
Juan ma.
10 Nuu ni nana Jesús ma nuu ndute
ma, te ni jini ya ja nune andivi ma,
te sukan kaa in sata kaa Xtumani
Ndios ma, ni nuu ya siki Jesús ma.
11 Te ni ka'an Su'si ma onde andivi
ma, te jiña'a ya:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te kútoo
ña'a ri, te játna ini ri ja sa'a ro a
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mt 4:1-11; Lc 4:1-13)

12 Nuu ni jinu ma, te Xtumani
Ndios ma, ni jan xsia'a ya Jesús ma
in nuu masu nawa iyo kuiti.
13 Yukan ni iyo Jesús ma uu xiko
(40) kivi, te ni yo iyo ya ne'un kiti
xeen ka iyo yukan. Te yukan ni
kenda tachi ma, ja ni jitotnuni ña'a
i ma. Kovaa sani te ni ka kenda koo
ángel ma, ni ka jinukuechi i nuu ya
ma.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mt 4:12-17; Lc 4:14-15)

14 Nuu ni jinu ja ni ka chinee
i Juan ma vekaa ma, te ni ja'an
Jesús ma ñuu nani i Galilea ma,
ja kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a
ká'an Su'si ma.
15 Te ni ka'an ya:
—Jâ ni kenda kivi, te jâ ni kuy-
atni ja tatnuni maa Su'si ma. Jin
ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin
xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te
jin ndandikin ni Su'si ma, te jin
kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a maa
ya a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya
(Mt 4:18-22; Lc 5:1-11)

16 Jesús ma, jika ya kua'an ya
yu'u mar ñuu Galilea ma. Te ni jini
ya in tee nani Simón ma, ji'in tee
kúu ñani de tee nani Andrés ma.
Tee yukan chi tee ka tava tiaka ka
kuu de, te ka yikuu de ka chunee de
ñunu de ma nuu ndute ma.
17 Te jiña'a Jesús ma:
—Ne'e koo ni, te jin kondikin ña'a
ni, te sa'a sa ja jin ko kuu ni tee jin
nduku ñayii ja jin kondikin i maa sa
—kúu ya jiña'a ya.
18 Te ora yukan-ni, te ni ka xndoo
de ñunu de ma, te kuan koo de ji'in
ya.
19 Te ni ka jika-ka de vala ji'in ya,
te ni jini Jesús ma in tee nani San-
tiago, ji'in ñani de Juan ma, sa'ya
tee kúu Zebedeo ma. Te ka ñunee
de in nuu barcu, te ka yikuu de ka
ndasa'a de ñunu de ma ja jin tava de
tiaka.
20 Sani te ni kana ña'a ya, te ni ka
xndoo de yuva de Zebedeo ma nuu
barcu ma, ji'in tee ka jinukuechi
nuu de ma, te maa de chi kuan koo
de ji'in Jesús ma.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi
(Lc 4:31-37)

21 Te ni ka kenda koo Jesús ma
ji'in tee ka ndikin ya ma in ñuu nani
i Capernaum, in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
kúu, te ni kivi ya in veñu'u luluu,
te ni jakondee ya káxtnu'u ya nuu
ñayii ma.
22 Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i sukan iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ja káxtnu'u ya ma, vaa
Jesús ma chi jini ya nawa kúu
ja ká'an ya ma, te masu sa'a ya
sukan ka sa'a tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma.
23 Te veñu'u luluu kátuu ñuu
yukan chi iyo in tee, te ini anua
de ma yinee in tachi, te ñatuu wa'a i
tnu'u ja kandija de tnu'u ká'an Jesús
ma, te káyu'u i jiña'a i ya:
24 —¿Nava'a kivi nduu ni nuu ka
iyo saña, Jesús tee ñuu Nazaret ma?
¿Vee ni ja xnaa ña'a ni? Saña chi jini
ña'a sa, te jini sa ja iya ii vee nuu
Su'si ma kúu ni —kúu i jiña'a i.
25 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee ya'a
—kúu ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma chi ni skisi ni'ni i
de, te ni xtuu ni xndii i de, te ni
kayu'u nini'i de, te ni kee i ini anua
de ma, te kua'an i.
27 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u, te ni
ka jakondee i ka jikan-tnu'u tna'a
ndi-in ndi-in i:
—¿Nawa kúu ja ni ka jini o a?
Tnu'u ya'a chi tnu'u jaa kúu, vaa tee
káxtnu'u a chi iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu de, te jini ndija de ndaka
tnu'u ká'an de a. Onde nuu tachi
ma ni tatnuni de, te ni ka kandija
i nuu de —ka kuu ñayii ma ka ka'an
i.
28 Ñama xeen ni jitenuu tnu'u
Jesús ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma,
ndaka tna'a ja sa'a ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i-xiso Simón Pedro ma
(Mt 8:14-15; Lc 4:38-39)

29 Nuu ni ka nde koo de ji'in
ya veñu'u luluu ma, te Jesús ma,
kua'an ya ji'in Santiago ma ji'in
Juan ma ve'e Simón ma ji'in Andrés
ma.
30 Te si'i-xiso Simón ma, kátuu ña in
nuu jito, yi'i xeen ña'a ka'ni. Te tee
ka iyo ma, ni ka jiña'a de Jesús ma,

31 te ni jan tu'va ya ña, te ni tnii ya
nda'a ña ma, te ni ndone'e ya ña, te
ora yukan-ni, te ni ndee ña'a ka'ni
ma. Te ni jakondee ña ñukuun ni
wa'a ña ja kaa ya ji'in tee ka ndikin
ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mt 8:16-17; Lc 4:40-41)

32 Nuu jâ ni kêe kandii ma te ve
kunee ma, ni jan koo ñayii ni ka jan
xsia'a i ndaka ñayii ka ku'u ma, ji'in
ndaka ñayii ka yinee tachi ini anua
i ma, nuu Jesús ma, ja na ndasava'a
ña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu Ca-
pernaum ma, ni ka ndatna'a i ye'e
Pedro ma.
34 Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a
ñayii ka ku'u ndeva'a-ni na kue'e
ma. Te ni ndene'e ya kua'a xeen
tachi ini anua ñayii ma. Kovaa
ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin ka'an
tachi ma, vaa ni ka yo jini i na in
kúu ya ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin ma
(Lc 4:42-44)

35 Te nuu ve ndii ma nuu ndati-
nee-ka ma, te ni ndakoo Jesús
ma, te ni kee ya yu'u ñuu ma, te
kua'an ya in nuu koo maa-ni ya ji'in
Yuva ya Su'si ma, sukan-va'a kuu
ndatnu'u ya ji'in Yuva ya Su'si ma.
36 Te Simón ma ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma, kuan koo de ka
ndanduku de Jesús ma.
37 Te nuu ni ka ndani'i de ya ma, te
ka jiña'a de:
—Ndaka ñayii ma, ka ndanduku
ña'a i —ka kuu de ka jiña'a de.
38 Kovaa maa ya chi ni ndakone'e
ya:
—Jín koo o ndaka-ka ñuu
yatni-ka ma, jín kaxtnu'u o tnu'u
vii tnu'u va'a nuu ñayii ma, chi vaa
chukan kúu ja vee sa a —kúu ya
jiña'a ya.
39 Chukan kúu ja ni yo ja'an Jesús
ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma, te
ni yo kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u
va'a nuu ñayii ma ini veñu'u lilikin
ndaka ñuu ma, te ni yo kene'e ya
tachi ma ini anua ñayii ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mt 8:1-4; Lc 5:12-16)

40 In tee ku'u lepra, ni jan tu'va
de Jesús ma, te ni jinkuiñi jiti de, te
jiña'a de:
—Nú kúni maa ni, te ndasavii
ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de
jiña'a de ya.
41 Jesús ma chi ni kunda'vi ini ya
tee yukan, te ni sonee ya nda'a ya
siki de ma, te jiña'a ya:
—Kúu ini sa ja nduva'a ni.
¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
42 Te ora yukan, te ni nduva'a tee
ku'u lepra ma, te ni nduvii ñií de
ma.
43 Jesús ma, ni ndakuan-ta'vi ya
nuu de ora yukan, te ni sacargu
xeen ya de, te jiña'a ya:
44 —Másu ko kuña'a ni ni-in
nuu ñayii ma, su'va kua'an ni, te
kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma, te
kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si
ma ja ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja
jâ ni nduvii ni a, sukan ni tatnuni
Moisés ma, sukan-va'a ndaka i jin
kuni ja ni nduvii ni nuu kue'e ni
ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a ya.
45 Kovaa tee yukan chi kua'an
de, te ni keja'a de ndákani de nuu
ndaka ñayii ma sukan ni kuu ma.
Te chukan kúu ja Jesús ma chi ñatuu
ni kuu kivi ndeva'a ya ni-in ñuu
ma, te chukan kúu ja ni kendoo ya
ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma,
kovaa maa ñayii ni-ka'nu ñuu ma
chi ni ka yo jan koo i nuu iyo ya ma.

2

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mt 9:1-8; Lc 5:17-26)

1 Te ni ya'a kivi ma, te ni ndivi
tuku Jesús ma ñuu Capernaum ma.
Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja ni nda-
jaa ya ma.

2 Te ni ka ndatna'a kua'a xeen ñayii
ma, te ûni ñatuu nde kánda-ka ye'e
ma ja jin koo ñayii ma. Te ni
jakondee ya káxtnu'u ya tnu'u maa
ya ma.
3 Te ni ka kenda koo ñayii ma ji'in in
tee ñatuu kúu kanda de. Te kuun tee
ka ndiso tee ku'u ma.
4 Kovaa ka iyo kua'a xeen ñayii ma,
te ñatuu kúu jin kenda koo de ji'in
tee ku'u ma onde nuu iyo Jesús ma.
Te ni ka ka koo de onde xini ve'e
ma, te ni ka ndakana de vala xini
ve'e ma, sukan-va'a ndanune, te
kuu jin skee de nuu yoxtnee tee
ku'u ma onde nuu iyo Jesús ma.
5 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka
kukanu ini xeen de ya ma, te jiña'a
ya nuu tee ku'u ma:
—Sa'ya sa, ndaka kuechi ni ma jâ
ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
6 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka iyo de
yukan, ka nukoo de, te ka jani ini
de:
7 "¿Nava'a ká'an tee ya'a sa'a? Te
tnu'u ká'an de ya chi ñatuu játna ini
Su'si ma. Vaa maa in-ni Su'si ma
kuu xnaa kuechi o ma", ka kuu de
ka ka'an de.
8 Kovaa Jesús ma chi jâ ni jinitnuni
ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni
jikan-tnu'u ya de:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
9 ¿Nde a kúu ja yii-ka kuña'a o tee
ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o ja:
"Kuechi ni ma jâ ni ka naa", o xi
yii-ka ja kuña'a o: "Ndakoo ni, te
ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te
kuán no'o ni"?
10 Vitna te jin kuni ni ja saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
iyo sa ja tatnuni sa ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jin naa kuechi ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
11 —Nuu ndijin ká'an sa, ndakoo
ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni
a, te kuán no'o ni ve'e ni ma —kúu
ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ndakoo de, te ni
ndake'en de nuu ni katuu de
ma, te ni ndee de ve'e Pedro ma
me'ñu ndaka ñayii ka iyo ma. Sani
te ndaka ñayii ka iyo ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma,
te ni ka jakondee i ka ndachiñu'u i
Su'si ma, te ka ka'an i:
—Ñatuu nama uun ni ka jini o
sa'a —ka kuu i ka ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mt 9:9-13; Lc 5:27-32)

13 Sani te kua'an Jesús ma in-ka
jichi yu'u mar ma. Te ñayii ma chi
ni jan koo i ni ka jan tu'va ña'a i,
te maa ya chi ni kaxtnu'u ya tnu'u
Su'si ma.
14 Te ichi nuu kua'an ya ma, te ni
jini ya tee kúu Leví ma sa'ya tee kúu
Alfeo ma, vaa núkoo de ndáke'en
ya'vi de xu'un no'o ñuu Roma ma
nuu ndaka ñayii ka kivi koo ini ñuu
ma, ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi
ma. Te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya.
Te ni ndokuiñi tee kúu Leví ma,
te ni ndikin de ya.
15 Sani te ni kana Leví ma Jesús
ma ve'e de ma ja jin kaa de ji'in ya
xita, te kua'a tee ka ndake'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in kua'a
tna ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a ma
ka nukoo tna nuu mesa nuu núkoo
Jesús ma ji'in tee ni kaji ya ja ka
ndikin de ya ma. Vaa kua'a xeen
ñayii ma ka ndikin ya.
16 Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, tee ni ka yo
kuu fariseo ma, ni ka jini de Jesús
ma, ja núkoo ya ne'un ndaka ñayii
yukan ma, te ka jiña'a de nuu tee ka
ndikin ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a, jaa de
ndeyu ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi
xu'un a, ji'in ndaka-ka ñayii ñatuu
ka sa'a ja va'a a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
17 Te ni jiniso'o Jesús ma, te jiña'a
ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu
ka jiniñu'u i tee tatna ma, chi
yika-ni ja ñayii ka ku'u ma. Saña

chi masu vee sa ja ndakana sa ñayii ka jani ini i ja ñayii va'a-ka ka kuu i ma chi vee sa ja ndakana sa ñayii ka ndakunitnuni i ja ka ndiso kuechi i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mt 9:14-15; Lc 5:33-35)

18 In jichi, te tee ka ndikin Juan ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka iyo ndite de, sukan-va'a jin chiñu'u de Su'si ma. Te jaku ñayii ni jan koo nuu Jesús ma, ka jiña'a i:

—¿Nava'a tee ka ndikin Juan ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka iyo ndite de ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te tee ka ndikin ña'a ndijin a chi ñatuu ka sa'a de sukan? —ka kuu i ka jiña'a i.

19 Te Jesús ma chi ni ndakone'e ya:

—¿Xi jin koo ndite ñayii ka iyo viko tnánda'a ma, te vitna ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii tnánda'a ma? Nú iyo-ka suchi yii tnánda'a ma chi masu kuu ja jin koo ndite ñayii ma.
20 Kovaa kenda in kivi ja jin xtandiyo i suchi tnánda'a ma. Nuna kenda kivi yukan, sana jin koo ndite ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndaketna'a i ji'in in ja tu'u ma
(Mt 9:16-17; Lc 5:36-39)

21 'Ñatuu ni-in ñayii ndása'a in sa'ma tu'u te ndachu'un i in sa'ma jaa, chi vaa sa'ma jaa ma chi ndatiyi i, te kachi i ja tu'u ma, te ka'vi-ka te'nde i.
22 Ni masu tnaa o ndute uva yika ni ju'ni o ma in nuu ñií kiti jâ ni kuu kii iyo i ma, vaa ndute uva ma chi sa'a de ja te'nde ñií ma, te skenaa o ndute uva ma ji'in ñií ma. Chukan kúu ja tnaa o ndute uva yika ni ju'ni o ma in nuu ñií jaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mt 12:1-8; Lc 6:1-5)

23 In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te kua'an Jesús ma in ne'un itu triu, te tee ka ndikin ya ma, ka tnu'u de yoko triu ma te ka jaa de kuan koo de.
24 Te tee ka kuu fariseo ma, sa'a ka jiña'a de Jesús ma:

—¡Konde'ya ni! ¿Nava'a ka sa'a tee ka ndikin ña'a a sukan? ¿Xi ñatuu jini ni ja masu kuu sa'a o sukan kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
25 Kovaa maa ya chi jiña'a ya:

—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni sukan ni ka sa'a David ma, ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, in jichi ma? Vaa ñatuu ndenu jin ni'i de ja jin kaa de ma, te ka kokon de ma.
26 Te kivi ni yo kuu Abiatar ma tee tátnuni nuu sutu ma, te ni kenda David ma ve'e Su'si ma, te ni jaa de xtatila iyo nuu Su'si ma, te suni ni wa'a tna de ni ka jaa ndaka tee kuan koo ji'in de ma, te vitna ja maa-ni tee ka kuu sutu ma kuu jin kaa ma —kúu ya jiña'a ya.
27 Te suni jiña'a tna ya:

—Ni sa'a Su'si ma in kivi ni tatnuni ya ja ma jin satniñu ñayii ma. Kovaa masu ni kuni Su'si ma ja jin ndo'o jin neni ñayii ma, ja kuechi kivi ma.
28 Chukan kúu ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni tna sa siki ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

3

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mt 12:9-14; Lc 6:6-11)

1 Ni kivi Jesús ma in-ka jichi ini veñu'u luluu ma, te yinee in tee, te in nda'a de ma chi ni yichi i.

2 Te tee ñatuu ka kunimani nuu
Jesús ma, ka jito yu'u de ya
nú ndasava'a ya tee yukan ma,
sukan-va'a jin ni'i ini de naxe jin
xtekuechi de ya, vaa kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
kúu kivi yukan.
3 Te jiña'a Jesús ma nuu tee ni yichi
nda'a ma:
—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi ni
me'ñu a —kúu ya jiña'a ya.
4 Te ni jikan-tnu'u ya nuu tee ka
iyo ma:
—¿Nde a iyo ja kuu sa'a o kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o
a? ¿Ja va'a ma xi ja u'vi ma? ¿Sa'a o
ja koteku in ñayii, xi sa'a o ja na kûu
i? —kúu ya jiña'a ya.
Kovaa tee yukan chi ñatuu ni ka
ka'an de.
5 Jesús ma chi nde'ya ya, te ni ndak-
iti ini ya nuu tee ka iyo ma. Te ni
kuxii ini ya, ja ñatuu ka kuni de ja
jin jaku'ni ini de ma. Te jiña'a ya tee
ni yichi nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a —kúu
ya jiña'a ya.
Te tee yukan chi ni ndaskuili de
nda'a de ma, te ni nduva'a.
6 Kovaa nuu ni ka nde koo tee ka
kuu fariseo ma, te ni ka keja'a de ka
ndatnu'u tna'a de ji'in tee ka ndikin
tee kuu Herodes ma, naxe jin ka'ni
de Jesús ma.

Ni ka ndikin kua'a ñayii Jesús ma yu'u mar ma

7 Jesús ma chi kua'an ya ji'in tee
ka ndikin ya ma yu'u mar ma, te ka
ndikin kua'a ñayii ñuu Galilea ma
kuan koo i.
8 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma ndaka
milagru ni sa'a ya ma, te ni jan
koo tna kua'a ñayii ñuu Jerusalén
ma, ji'in ñayii ni-ka'nu ñuu Judea
ma, ja jin kuni i ya, suni ñayii ñuu
Idumea ma, ji'in ñayii in-ka yu'u
yute Jordán ma, ji'in ñayii ñuu Tiro
ma, ji'in ñayii ñuu Sidón ma.
9 Kovaa Jesús ma chi ni sacargu
ya tee ka ndikin ya ma ja na koo
tu'va in barcu, sukan-va'a máko jin
kuexni'ni xeen ña'a ñayii ma,
10 chi vaa ndaka ñayii ka ku'u ma,
ûni ka jakoxtna'a i siki ya ma ja
na jin kaki'i i ya, sukan-va'a jin
nduva'a i, sukan ni ndasava'a ya
kua'a xeen ñayii ka ku'u ma.
11 Te ni ka jini tachi ma, te ni ka
jinkuiñi jiti i nuu ya, te ka kayu'u i
ka jiña'a i:
—Ndijin chi Sa'ya Su'si ma kúu ni
—ka kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa Jesús ma chi ni ndonda
xeen ya nuu i, sukan-va'a máko jin
ka'an i na in kúu ya ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:1-4; Lc 6:12-16)

13 Te ni kaa Jesús ma in yuku, te
ni kana ya ndaka ñayii kúni maa ya
ma, te ni ka ndututu i.
14 Te ni kaji ya ne'un ndaka ñayii
ma uxi uu tee jin kondikin ya ma.
Te ndaka tee yukan ni xnani ya
apóstol, (ja kúni ka'an “tee tetniñu
maa ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u
maa ya ma”). Te jin koo de ji'in ya,
te kaxtnu'u ya tnu'u maa ya ma, te
sana jin ndakaxtnu'u de nuu ñayii
ma.
15 Te jin koneva'a de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, ja sukan jin ndene'e
de tachi ka yinee ini anua ñayii ma.
16 Ndaka tee ya'a ka kuu uxi uu tee
ni ndakaji Jesús ma: Simón ma kúu
in tee ni ndaxsama ya ja nani de, te
ni nukonani de Pedro.
17 Te Santiago ma ji'in ñani de Juan
ma sa'ya tee kúu Zebedeo ma, te
ni xnani ya de Boanerges, ja kúni
ka'an “sa'ya ja ka'ndi ma”, vaa
kuechi ja inuyachi yu'u de ma.
18 Te Andrés ma, ji'in Felipe ma,
ji'in Bartolomé ma, ji'in Mateo ma,
ji'in Tomás ma, ji'in tee nani Santi-
ago ma sa'ya tee kúu Alfeo ma, suni
tna Tadeo ma, ji'in Simón tna'a tee
ka nani cananita tee ni ka yo kanaa
ji'in tee ñuu Roma ma,

19 ji'in Judas Iscariote tee
ke'en-su'va Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma
(Mt 12:22-32; Lc 11:14-23; 12:10)

20 Sani te ni kivi Jesús ma ini ve'e
ma, te in-ka jichi ni ka ndututu
kua'a xeen ñayii ma, te ni ñatuu
kúu kaa ñukuun ya xita ji'in tee ka
ndikin ya ma.
21 Te ni ka jini tna'a kuikin ya ma,
te ni ka kenda koo i, ja jin nu koo
i ji'in ya, chi vaa ka ka'an i ja jâ ni
nduneé ya.
22 Te suni tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ka iyo de
ñuu Jerusalén ma, te ni ka kenda
koo de nuu iyo Jesús ma, te sa'a
ka ka'an de: maa Beelzebú suchi
tátnuni nuu ndaka-ka tachi ma, yi-
nee i ini anua Jesús ya, te suu i wa'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e
de tachi ma, ka kuu de ka ka'an de.
23 Te Jesús ma chi ni kana ya ndaka
tee ka jani ini sukan ma, te ni ka'an
ya in tnu'u vijin, te jiña'a ya:
—¿Naxe kuu ndene'e tachi nani
Satanás ma tachi ji'in i ma?
24 Vaa nú in ñuu, te ka iyo nanimaa
ñayii ka ndakiti ini nuu tna'a i ma,
te ¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i
ma?
25 Te suni maa i kúu ji'in ñayii ka iyo
in-ni ve'e ma, te nú jin ndakiti ini
nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin koo
ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna tachi ma, nuna jin
ndakanaa maa i ma, masu kuu jin
koo ka'nu i, te masu jin kundee i
nawa jin sa'a i ñuu ñayivi a, su'va jin
xnaa i maa i ma.
27 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu kivi i
ini ve'e ka'nu neva'a in tee ndatnu
xeen te xtandee i nawa ni sakui'na
tee ndatnu xeen ma, nú masu ja
xinañu'u-ka ku'ni i de. Onde sukan,
sana kuu ndaxtandee i nawa ni
sakui'na de ma.
28 'Ja ndaa ká'an sa ja Su'si ma chi
sakanu ini ya ndaka kuechi ñayii
ma, ji'in ndaka ja u'vi ka ka'an i ma.
29 Kovaa ñayii ká'an ndeva'a ja
kuu Xtumani Ndios ma chi masu
sakanu ini ya i chi su'va ndakuiso
kuechi-ka maa i, te sukan koo i
ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.
30 Sukan jiña'a Jesús ma, chi vaa
ndaka maa tee yukan chi ni ka
ka'an de ja yinee tachi ma ini anua
ya ma.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya
(Mt 12:46-50; Lc 8:19-21)

31 Te ni ka kenda koo si'i Jesús
ma, ji'in ñani ya ma, kovaa ni ka
kendoo ña ichi ke'e ma, te ni ka
tetniñu ña in ñayii ja na kana i ya.
32 Te ñayii ka nukoo xiñi Jesús ma ka
jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma, ji'in ñani ni ma, ka
iyo i ke'e ma, te ka ndanduku ña'a
i —ka kuu i ka jiña'a i.
33 Te ni ndakone'e ya:
—¿Na in kúu si'i sa ma, ji'in ñani
sa ma, ka jani ini ni? —kúu ya jiña'a
ya.
34 Te nde'ya ya ndaka ñayii ka
nukoo xiñi ya ma, te jiña'a ya:
—Ndaka maa ñayii ya'a ka kuu
si'i sa a, ji'in ñani sa a,
35 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja sa'a
i sukan játna ini Su'si ma, ñayii
yukan kúu ñani sa ma, ji'in ku'va sa
ma, ji'in si'i sa ma —kúu ya jiña'a
ya.

4

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mt 13:1-9; Lc 8:4-8)

1 In-ka jichi ni keja'a Jesús ma
káxtnu'u ya tnu'u ya ma nuu ñayii
ma yu'u mar ma. Te ni ka ndututu
kua'a xeen ñayii, te chukan kúu ja
ni kaa Jesús ma in nuu barcu iyo
nuu ndute ma, te ni jinkoo ya, te ka
iyo ñayii ma yu'u ndute ma.
2 Te ni keja'a ya ká'an ya kua'a tnu'u
vijin, te in tnu'u vijin ya'a ni ka'an
ya, te jiña'a ya:
3 —Jin koniniso'o ni ja ká'an sa a.
In tee, ni kee de kuan saka de triu.

4 Te ja ni saka de ma, jaku ni ka
jinkava ichi jika de ma, te ni ka
kenda koo lasaa ma, te ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un yuu
ma, nuu masu iyo kokon ñu'ú ma.
Triu yukan chi ni ka jite yachi i, chi
vaa masu ñu'ú kokon ni ka ni'i i ma,
6 kovaa nuu ni jinu kandii ma, te ni
ka kayu i, te ni ka yichi i, chi vaa
masu ni ka ni'i yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka jinkava
ne'un iñu ma, te ni ka ja'nu iñu
ma, te ni ka skue'ne i triu ma. Te
chukan kúu ja ñatuu ni ka kuu triu
ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ñu'ú kokon ma, te
triu yukan chi ni ka ja'nu i, te na'nu
na'nu yoko ni ka kana koo i, te ni
ka chitu va'a i. Sava yoko i ma ni
ka chitu oko uxi (30) triu, ji'in uni
xiko (60) triu, te sava-ka yoko i ma
chi cientu triu ni ka chitu i —kúu ya
jiña'a ya.

9 Sani te jiña'a tna Jesús ma:

—Nde ni iyo so'o ja jin koniniso'o
ni, te jin koniniso'o va'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mt 13:10-17; Lc 8:9-10)

10 Nuu ni kukuee-ka ma, te nuu
ni kendoo maa-nka Jesús ma ji'in
ñayii ka iyo yatni-ka ya ma ji'in
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te
ni ka jikan-tnu'u i nawa kúni ka'an
tnu'u vijin ni ka'an ya ma.
11 Te ni ndakone'e ya:

—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u ya nuu
ndijin naxe tatnuni ya ma. Kovaa
nuu ñayii ñatuu ka kandija ma chi
kuña'a o ndaka kuenda tnu'u vijin,
12 sukan-va'a visi na jin konde'ya-ka
i, kovaa ma jin kuni i, te visi na
jin koniniso'o-ka i, kovaa ma jin
jaku'ni ini i, chi vaa ñatuu ka kuni
i ja jin ndakokuiñi i te jin ndakani
jin ndaka'vi ini i te jin ndandikin i
Su'si ma te sakanu ini ya kuechi i
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mt 13:18-23; Lc 8:11-15)

13 Te jiña'a ya:

—¿Ñatuu ka jaku'ni ini ni tnu'u
vijin ya'a? ¿Naxe jin jaku'ni ini ni
ndaka-ka tnu'u vijin ja ká'an sa a?
14 Te tee sáka triu ma chi sukan kúu
in tee káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma kúu de.
15 Ka iyo ñayii ka kuu sukan ka
kuu triu ni ka jinkava ichi ma,
chi vaa ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, kovaa jínu ka jin-
iso'o i ma, te kénda tachi nani Sa-
tanás ma, te xtandiyo i tnu'u ni
ka jakun-nee ini anua ñayii ma, te
ñatuu ka kandija-ka i tnu'u Su'si
ma.
16 Te jaku ñayii ma chi sukan ka kuu
triu ni ka jinkava ne'un yuu ma ka
kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, te sii ini ka jan-ta'vi
i,
17 kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i,
te ñatuu kúu jin konukuiñi va'a i.
Te nú ka ndo'o ka neni i, xi ka
sondikin ña'a i ja kuechi tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, sani te ñatuu ka
kandija-ka i tnu'u Su'si ma.
18 Jaku-ka ñayii ma chi sukan ka
kuu triu ni ka jinkava ne'un iñu ma
ka kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma,
19 kovaa ndaka tniñu iyo ñuu ñayivi
ya'a, ka xndi ini xeen i, te ka ndi
ini xeen i ja jin koo xu'un i, te ka
ndiyo ini i ja jin koneva'a i ndaka
ndatniñu ma, te ndaka cha'a, kívi
ña'a i te xnda'vi ña'a i, te ka ndunaa
i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te
chukan kúu ja ñatuu kúu ja jin sa'a i
sukan kúni Su'si ma.
20 Kovaa in jichi-ka ñayii ma chi ka
jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, te ka kandija i, te vivii ka sa'a
i sukan kúni Su'si ma. Ñayii ya'a
chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ma, sukan ka kuu
i. Jaku i ma ka kuu sukan ka kuu
yoko triu ja ni ka wa'a i oko uxi

(30) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i uni xiko (60) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i cientu triu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o
(Lc 8:16-18)

21 Suni jiña'a ya:
—¿Na in ñayii, ja xndu'va i in ñu'u, te ke'en i, te chinee i chii kajoo ma xi ichi chii jito i ma? Ña'a chi in ja ndú'va ñu'u ma chi koxtnee i in nuu sukun, sukan-va'a xtnuu va'a i.
22 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma chi kenda kivi ja jin kuni ndaka o sukan kaa sukan iyo ma.
23 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a ya.
24 Suni jiña'a ya:
—Jin koniniso'o va'a ni, te jin ndasa'a ni kuenda nawa ká'an sa a, vaa ndaka ja va'a ka sa'a ka kuu nuu tna'a o ma, te sukan ndataa Su'si ma, te su'va kua'a-ka ndataa ya nuu o.
25 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi su'va ni'i kua'a-ka i. Kovaa ñayii ñatuu nawa neva'a i ma chi su'va xtandiyo ya onde jaku ja neva'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan ja'nu triu ma

26 Jesús ma chi ni ka'an tna ya:
—Suni nuu tatnuni Su'si ma chi sukan kúu in tee sáka triu nuu ñu'ú ma kúu.
27 Visi kixi de jakuaa ma te ndito de nduu ma, kovaa triu ma chi jite i, te ja'nu i, te ni masu jini maa de naxe kúu i,
28 chi vaa kúu maa i nuu ñu'ú ma, vaa xinañu'u jite i kuenda tnu'u ja yi'i kúu i, te ja'nu i, te saa kána yoko i. Sani te kuee-ka ma, te saa ka chitu yoko i ma ji'in triu ma.
29 Te saa nú ni jija i te ve kuaan i, sani te ja'nde de, vaa jâ ni kenda kivi ndututu i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mt 13:31-32; Lc 13:18-19)

30 Suni jiña'a Jesús ma:
—¿Na nde a kúu jin sketna'a o ja inuu kúu i ji'in sukan tatnuni Su'si ma, ka jani ini ni?
31 Sukan kúu in ndikin tnu mostaza ja skee o nuu ñu'ú ma kúu ja tatnuni Su'si ma, vaa in ja luluu ti'i-ni kúu i ne'un ndaka-ka ndikin ja iyo ñuu ñayivi a,
32 kovaa nuna skee o i, te jite i, te ve kua'nu i, te kuu i in yutnu kui'i, te ja'nu xeen-ka tnu sana ndaka-ka ja ka saka ñayii ma nuu huerta i ma, te na'nu xeen ka kuu nda'a tnu ma, ja onde lasaa ma chi kuu jin sa'a ti taka ti ne'un nda'a tnu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma
(Mt 13:34-35)

33 Te sukan kua'a tnu'u vijin ni yo ka'an Jesús ma, ja káxtnu'u ya tnu'u maa ya ma, vaa ñatuu ni ka yo jan-ta'vi sii ini ñayii ma tnu'u ya ma.
34 Chukan kúu ja ñatuu nawa ni yo kaxtnu'u ndijin ya ma, su'va ndi-maa tnu'u vijin ni yo ka'an ya. Te saa ni yo ndakaxtnu'u ya nuu maa in-ni tee ka ndikin ya ma nawa kúni ka'an ja ni yo ka'an ya ma.

Jesús ma, ni ndasa'a ñañii ya ka-jin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mt 8:23-27; Lc 8:22-25)

35 Te nuu ve kunee kivi yukan, te jiña'a Jesús ma tee ka ndikin ya ma:
—Jín koo o in-ka yu'u ndute ma —kúu ya jiña'a ya.
36 Te ni ka xndoo de ñayii ma, te kuan koo de ji'in Jesús ma nuu barcu nuu ñunee ya ma. Te suni ka ndikin-ka ña'a sava-ka barcu ma.
37 Te ni jakondee yi'i xeen kajin, te ni jaku'un kua'a xeen ndute ini

barcu ma, ûni ve chitu de, te ve sa'vi tnu.
38 Kovaa Jesús ma chi ni chi'i ya in sa'ma xini ya te ni kixi ya ichi yata barcu ma. Te ni ka xndoto de ya, te ka jiña'a de ya:
—Teskua'a, ¿ñatuu ndí ini ni ja ve jin sa'vi o nuu ndute a? —ka kuu de ka jiña'a de.
39 Te Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni tatnuni ya nuu kajin yi'i ma ji'in nuu ndute ma, te jiña'a ya:
—Ndukuee. Koo nañii —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ndukuee kajin yi'i ma, te nañii kuiti ni kuu.
40 Sani te jiña'a Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a ka yu'u xeen ni? ¿Ni ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
41 Kovaa ndaka tee ka ndikin ya ma chi ni ka yu'u xeen de, te ni ka jakondee de ka jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde ka-jin yi'i a ji'in ndute ya, ni ka kandija i ja ká'an de a? —ka kuu de ka ka'an de.

5

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mt 8:28-34; Lc 8:26-39)

1 Ni ka kenda koo de ji'in ya in-ka yu'u mar ma, in ñuu nani i Gerasa.
2 Te nuu ni nuu Jesús ma nuu barcu ma, te ni jan tu'va ña'a in tee ja yinee ña'a tachi. Tee ya'a chi vee de ichi nuu ka yinee ndiyi ma,
3 chi vaa yukan ni yo iyo de. Ni-in ñayii ñatuu ni yo kundee ja ku'ni va'a i de ji'in yo'o kaa ma.
4 Visi kua'a jichi ni ka yo ju'ni i nda'a de ja'a de ji'in yo'o kaa ma, kovaa ndimaa ni yo sa'a kuechi, ni yo sa'a likin de. Te ni-in ñayii ñatuu ni yo kundee nuu de.
5 Kua'an vee de nduu ma ji'in jakuaa ma ichi yuku ma ji'in nuu ka yinee ndiyi ma. Ni yo kayu'u de, ni yo ke'en de yuu, te ni yo wa'a de maa de, ûni ni yo xtnakue'e de maa de.
6 Nuu ni jini de onde jika-ka ja vee Jesús ma, te jinu de kuan tna'a de ya, te ni jinkuiñi jiti de nuu ya,
7 te kayu'u de jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa, Jesús! ¡Te kuechi ja Sa'ya Su'si onde sukun ma kúu ni, te jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni ja má xndo'o ña'a ni! —kúu de jiña'a de.
8 Te ni ka'an de sukan, chi vaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Tachi, xndoo tee ya'a.
9 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Naxe nani ro? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ndakone'e tachi ma:
—Legión nani sa, vaa kua'a xeen sa kúu —kúu i jiña'a i.
10 Te jikan-ta'vi xeen i nuu Jesús ma ja máko tetniñu ya ndaka tachi ma ja jin ke koo i ñuu yukan.
11 Te yuku yukan ka iyo kua'a chikini, ja ka yikuu ti ka jaa ti,
12 te ka jikan-ta'vi ndaka tachi ma ka jiña'a i:
—Tetniñu ña'a ni nuu ka iyo chikini ma, te kachi ni, te jin ndivi koo sa ti —ka kuu i ka jiña'a i.
13 Te ni wa'a Jesús ma tnu'u, te ndaka tachi ma, ni ka nde koo i ini tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini chikini ma. Te visi uu mil chikini ma ka kuu, te ka jinu ti ni ka nu koo ti onde nuu ndute mar ma, te ni ka kê koo ti nuu ndute ma, te ni ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.
14 Te ñayii ka jito ti ma, ni ka ke koo kunu i, te kuan koo i ka ndakani i ni-ka'nu ñuu ma sukan ni kuu ma. Te ñayii ñuu ma, ni jan koo i ni jan koto i nawa ni kuu ma.
15 Te nuu ni ka kenda koo i nuu iyo Jesús ma, te ni ka jini i ja núkoo tee ni ka yo yinee ña'a kua'a xeen tachi ma, ja jâ ni ndinuu de sa'ma de ma, te jâ ni ndukaji ini de. Te ñayii ma, ja ni ka jini i sukan ni kuu ma, te ni ka yu'u i.

16 Te ñayii ka iyo yukan, ja ni ka
jini i sukan ni kuu ji'in tee ni ka yo
yinee ña'a tachi ma, ji'in sukan ni
ka kuu chikini ma, ni ka ndakani i
nuu ndaka-ka ñayii ma.
17 Te ndaka ñayii ma, ni ka
jakondee i ka jikan-ta'vi i nuu Jesús
ma ja na kee ya ñuu yukan te kí'in
ya.
18 Te nuu ni ndaa ya nuu barcu
ma, te tee ni ka yinee ña'a tachi ma,
te jikan-ta'vi de ja na kua'a Jesús
ma tnu'u ja na ki'in de ji'in ya.
19 Kovaa Jesús ma, ña ni wa'a ya
tnu'u, su'va jiña'a ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma ji'in
nuu tna'a ni ma, te ndakani ni
ndaka ja ni sa'a ña'a Iya Tátnuni ma,
sukan ni ndakunda'vi ini ña'a ya a
—kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan chi kuan no'o
de, te ni keja'a de ndákani de nuu
ndaka ñayii ñuu Decápolis ma sukan
ni ndasava'a ña'a Jesús ma. Te
ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini
i.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mt 9:18-26; Lc 8:40-56)

21 Nuu ni ndenda Jesús ma ji'in
barcu ma in-ka yu'u mar ma, te ni
ka ndututu kua'a ñayii, te ni kendoo
ya yukan.
22 Sani te ni kenda in tee tátnuni
veñu'u luluu ma nani de Jairo, te ja
ni jini de Jesús ma, te ni jinkoo jiti
de,
23 te jikan-ta'vi xeen de nuu Jesús
ma jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi yikuu i ji'i i, te
vee sa. Ne'e ni, te jín koo o, te sonee
ni nda'a ni a siki i ma, sukan-va'a
nduva'a i te koteku i —kúu de jiña'a
de.
24 Te kua'an Jesús ma ji'in yuva i
ma, te kua'a xeen ñayii ni ka ndikin
ña'a, te ûni ka jexni'ni i ya.
25 Ne'un ñayii ma iyo in ña'a. Iyo
uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati ña'a
niñi.
26 Te kúxii xeen ini ña ni ka sa'a
tee tatna ma, vaa ni ndi'i ndaka
ja neva'a ña ma, ni jatniñu ña nuu
tee tatna ma. Kovaa ni ñatuu ni
nduva'a ña, su'va ve saka'vi-ka ja
ndó'o ña ma.
27 Nuu ni jiniso'o ña ja ka ka'an i
ja iyo Jesús ma, te ni jan tu'va ña
ichi yata ya ma ne'un ñayii ma, te ni
kaki'i ña sa'ma ndii ya ma,
28 chi vaa ni jani ini ña: "Visi yika
ja na kaki'i o sa'ma ndii ya ma, chi
nduva'a o", jani ini ña.
29 Te nuu ni kaki'i ña sa'ma ya ma,
te ni jinkuiñi ja jati niñi ña ma, te ni
jini yikikuñu ña ma ja jâ ni nduva'a
ña ma.
30 Te Jesús ma, ni jini ya ja maa ya
ni sa'a ja ni nduva'a in ñayii ma, te
ni konenuu ya nde'ya ya ñayii ma,
te jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu ja ni kaki'i sa'ma
ndii sa a? —kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka jiña'a tee ka ndikin ya
ma:
—Jini maa ni ja kua'a ñayii ka iyo
a, te ka jexni'ni tna'a i. ¿Te nava'a
jikan-tnu'u ni: "¿Na in kúu ja ni
kaki'i sa'ma ndii sa a?" —ka kuu de
ka jiña'a de.
32 Kovaa Jesús ma chi yikuu
yikuu-ni ya nde'ya ya ni-ka'nu nuu
ka iyo ñayii ma, sukan-va'a nde
ñayii ni kaki'i ña'a ma.
33 Te ña'a yukan chi ni'i ni'i-nka ña
ja yu'u ña, chi vaa na'a ña ja maa
ña ni nduva'a ma. Te ni ja'an ña, te
ni jinkuiñi jiti ña nuu ya ma, te ni
ndakani ndaa ña ndaka.
34 Te jiña'a Jesús ma:
—Sa'ya sa, ni nduva'a ni, kuechi
ja ni kukanu ini ña'a ni ma. Kuán
no'o sii ini ni chi jâ ni nduva'a ni
kue'e ni ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a
ya.
35 Te yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
te ni ka kenda koo tee ve koo ve'e
tee tátnuni veñu'u luluu ma, te ka
jiña'a de nuu tee ma:
—Sa'ya ni ma chi jâ ni ji'i i. Máko
xtna'a-ka ni teskua'a a —ka kuu de
ka jiña'a de.

36 Kovaa Jesús ma chi ñatuu ni
ke'en-kuenda ya ja ka ka'an tee
yukan, te jiña'a ya nuu tee tátnuni
veñu'u luluu ma:
—Má koyu'u ni; yika-ni ja
kukanu ini ña'a ni —kúu ya jiña'a
ya.
37 Te ñatuu ni kachi ya ja jin
kondikin ña'a ñayii ma chi yika-ni ja
Santiago ma, ji'in ñani de Juan ma,
ji'in Pedro ma-ni kua'an ji'in ya.
38 Te nuu ni ka kenda koo de ji'in
ya ve'e tee tátnuni veñu'u luluu ma,
te ni jini ya ja ka kayu'u ji'in ja ka
nda'yu ñayii ma.
39 Te ni kivi ya, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka kayu'u ni te ka
nda'yu ni sukan? Suchi si'i a chi
masu ni ji'i i chi yika-ni ja kixi i
—kúu ya jiña'a ya.
40 Te ndaka ñayii ma chi ni ka
jakundee i Jesús ma. Kovaa Jesús
ma chi ni kene'e ya ñayii ma ke'e
ma. Te ni jeka ya yuva suchi ni ji'i
ma, ji'in si'i i ma, ji'in tee ka ndikin
ya ma, te ni kivi ya ji'in ndaka tee
yukan ve'e ma nuu kátuu suchi ni
ji'i ma.
41 Sani te ni tnii ya nda'a i ma, te
jiña'a ya:
—Talita cum —kúu ya jiña'a ya.
Sa'a kúni ka'an tnu'u ya'a: “Ro'o
ká'an ri, ndakoo”.
42 Nuu ni jiña'a ya sukan ma, te
suchi yi'i uxi uu kuiya ma chi ni
ndakoo i, te ni jakondee i jika i.
Te ndaka ñayii ka iyo ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja ni ndateku suchi
ma.
43 Kovaa Jesús ma chi sa'a ni tat-
nuni ya:
—Máko jin ndakani ni nuu ni-in
ñayii ma ja ni kuu suchi si'i a —kúu
ya jiña'a ya.
Sani te ni tatnuni ya ja jin kua'a i
ja kaa suchi si'i ma.

6

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya
(Mt 13:53-58; Lc 4:16-30)

1 Te ni ndee Jesús ma ñuu yukan,
te kuan no'o ya ñuu nuu ni yo iyo
ya ma, te tee ka ndikin ya ma, kuan
koo de ji'in ya.
2 Nuu ni kenda kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni
keja'a ya káxtnu'u ya ini veñu'u lu-
luu ma tnu'u ya ma nuu ñayii ma.
Te ka iyo kua'a xeen ñayii, te ka
niniso'o ndaka i tnu'u ká'an Jesús
ma, te ni ka sa'vi-nka ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Ndenu ni kutu'va suchi ya'a
ndaka ja ká'an i a? ¿Ndenu ni
kutu'va i ndaka tnu'u ndichi ká'an
i a ji'in milagru sa'a i a?
3 ¿Masu suchi ya'a kúu carpinteru
sa'ya María ma? ¿Te masu ñani i
ka kuu Santiago ma, José ma, Judas
ma, ji'in Simón ma? ¿Te masu ya'a
ka iyo tna ku'va i a ne'un ndaka o
a? —ka kuu ñayii ma ka ka'an i.
Te ni ka ndakiti ini i ja ká'an ya
ma.
4 Kovaa jiña'a Jesús ma:
—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi ka
chiñu'u i in tee ndákaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma, kovaa ñuu maa
de ma, ji'in ne'un tna'a de ma, ji'in
ne'un ñayii ve'e de ma, masu na nde
ka chiñu'u i de, te sukan ka sa'a ña'a
ni vitna —kúu ya jiña'a ya.
5 Ñatuu ni kuu sa'a ya milagru,
yika-ni ja jaku-ni ñayii ka ku'u ma,
ni kuu ni sonee ya nda'a ya siki i
ma, te ni ka nduva'a i.
6 Te ni sa'vi-nka ini maa ya ja ñayii
yukan, masu nde ka kandija i ya
ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:5-15; Lc 9:1-6)

Jesús ma chi ni ndakonduu ya
ndaka ñuu kuechi ka iyo yatni ma,
káxtnu'u ya.
7 Ni kana ya ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma, te ni tetniñu ya
ndi-uu ndi-uu de ja jin koo de jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma. Te
ni wa'a ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu
naxe jin tatnuni de nuu tachi ma.

8 Te ni tatnuni ya ja masu nawa jin
kinda'a de jin koo de ma, yika-ni
ja in yutnu jin kituu de-ni. Má jin
kinda'a de in bolsa, ni a jin kaa de
ma, ni a xu'un,
9 yika-ni ja ndijan de ma jin ki'i de,
kovaa má jin kinda'a de sa'ma ja jin
ndaxsama de maa de ma.
10 Te jiña'a ya:
—Nú ni ka kivi koo ni in ve'e, te
jin kendoo ni yukan onde jin nde
koo ni ñuu yukan.
11 Te nú ñatuu ka kachi ñayii ka iyo
in ñuu ma ja jin koniniso'o i tnu'u
ka ka'an ni ma, te jin nde koo ni
yukan, te jin skoyo ni ñuyaka ja'a
ni ma, sukan-va'a ñayii yukan, jín
kona'a i ja jâ ni ka xtu'va ni i —kúu
ya jiña'a ya.
12 Te ni ka ke koo tee ka ndikin
ya ma kuan koo de ka kaxtnu'u
de nuu ndaka ñayii ma ja na jin
ndakani jín ndaka'vi ini i, te jín
xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma, te jín
ndandikin i Su'si ma.
13 Suni ni ka kene'e kua'a de tachi
ini anua ñayii ma, te ni ka yo chi'i de
i aceite, te sukan ni ka yo nduva'a
kua'a ñayii ma.

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee ni yo
skuandute ñayii ma
(Mt 14:1-12; Lc 9:7-9)

14 Te tee kúu rey Herodes ma,
ni jiniso'o de ja ka ka'an ñayii ma
ja kuu Jesús ma, chi vaa ni-ka'nu
ñuu ñayivi ma ni ka jiniso'o ndaka
i ja va'a ni yo sa'a Jesús ma. Te ni
jiniso'o de ja ka ka'an i:
—Jesús ma chi Juan tee ni yo
skuandute ñayii ma kúu de, te jâ ni
ndateku de. Chukan kúu ja sa'a de
milagru.
15 Te in jichi-ka ñayii ma, ka ka'an
i:
—Tee nani Elías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma kúu de.
Suni in jichi-ka tna'a i ma, ka
ka'an i:
—Xi saa in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma sukan ni ka yo kuu tee ni ki koo
xi'na-ka ma kúu de —ka kuu i ka
ka'an i.
16 Kovaa Herodes ma, nuu ni jin-
iso'o de sukan ka ka'an i ma, te
ká'an de:
—¡Nú tee ya'a kúu Juan ma! Te
vitna ja maa o ni tatnuni ja jin
ka'nde i xini de ma, te vitna, ¡nú ni
ndateku de! —kúu de ká'an de.
17 Vaa ja kuechi ña'a nani
Herodías ma, te ni tetniñu Herodes
ma ja jin tnii i Juan ma, te ni tatnuni
de ja jin ku'ni va'a i de te jín chinee i
de vekaa ma. Te ña'a nani Herodías
ma chi ñasi'i tee kúu Felipe ñani tee
kúu Herodes ma kúu ña, kovaa tee
kúu Herodes ma, ni ndakueka de
ña.
18 Te Juan ma, ni yo jiña'a de
Herodes ma:
—Masu kuu kondeka ni ña'a jiña,
chi vaa ñasi'i ñani ni ma kúu ña, vaa
téku de ma —ni yo kuu de ni yo
jiña'a de.
19 Te ña'a kúu Herodías ma, ni
ndakiti xeen ini ña nuu Juan ma,
te ni yo kuni ña ja na kûu Juan ma.
Kovaa ñatuu nde kundee ña,
20 chi vaa Herodes ma, ni yo yu'u
de, vaa ni yo jini de ja Juan ma chi
in tee ñatuu na ja u'vi sa'a kúu de, te
sa'a de ja va'a ja ndaa. Te ni yo jito
de tee ma, te ni yo niniso'o de ja ni
yo ka'an Juan ma. Kovaa ñatuu ni
yo ni'i ini de nawa sa'a de, yika-ni
ja ni yo kusii ini de ni yo niniso'o de
ja ni yo ka'an Juan ma.
21 Te Herodes ma, ni sa'a de in
viko ja ni ndi'i de kuiya, te ni wa'a
de ja ni ka jaa ñayii ka satniñu ve'e
de ma, ji'in ñayii ka ndanuu-ka ñuu
Galilea ma. Te ni jani ini ña'a kúu
Herodías ma ja kivi yukan ko kuu
kivi kûu Juan ma.
22 Te sasi'i Herodías ma, ni kivi i
nuu ka jaa de xita ma, te ni jitaja'a
i, te ni ka jatna ini xeen Herodes
ma ji'in ndaka ñayii ka nukoo ka jaa
xita ji'in de ma sukan ni jitaja'a i
ma. Te ni jiña'a rey ma nuu suchi
si'i yukan:

—Kakan nawa kúni ro, te taa ri —kúu de jiña'a de.

23 Te ni ndaka'an de in uu jichi ja ma ndakani ini de ja kua'a de nawa na kakan i ma. Visi na kakan i sava ñuu nuu tátnuni de ma chi kua'a de i.

24 Te ni kee i ni jan kakan-tnu'u i si'i i ma:

—¿Nawa kakan sa? —kúu i jiña'a i.

Te ni ndakone'e ña:

—Kakan xini Juan tee skuandute ñayii ma —kúu ña jiña'a ña.

25 Te suchi si'i ma, jinu i ni ndivi i nuu iyo rey ma, te jiña'a i:

—Kúni sa vitnañu'ni ja taa ni xini Juan tee skuandute ñayii ma in nuu ko'o —kúu i jiña'a i.

26 Te rey ma chi ni kuxii xeen ini de, kovaa jâ ni ka'an de nuu ndaka ñayii ka nukoo ji'in de ma ja ma ndakani ini de, te ñatuu ni kuu kuña'a de i ja ma kua'a de ja jikan i ma.

27 Chukan kúu ja ni tetniñu yachi de in soldado, te ni tatnuni de nuu tee ma ja na ka'nde de xini Juan ma.

28 Te ni ja'an soldado ma vekaa ma, te ni ja'nde de xini Juan ma, te ñunee i in nuu ko'o kua'an ji'in de, te ni wa'a de suchi si'i ma. Te suchi yukan chi ni ndakua'a i si'i i ma.

29 Nuu ni ka jini tee ka ndikin Juan ma, te ni ka ndake'en de ñunde'yu Juan ma, te ni jan koo de ni ka chu'u de.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21; Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

30 Sani te tee ni tetniñu Jesús ma, ni ka ndatna'a de ji'in ya ma, te ni ka ndakani de ndaka ja ni ka sa'a de ji'in ja ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma.

31 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ne'e koo ni, te jín koo o jín ndatatu o vala in nuu kuu jin koo-ni maa o —kúu ya jiña'a ya.

Chi vaa kuan koo ve koo ñayii ma ka kuu i, te ni ñatuu kúu jin ni'i de tiempu ja jin kaa de xita.

32 Chukan kúu ja Jesús ma ji'in tee ni tetniñu ya ma, kuan koo de ji'in ya in nuu barcu in nuu kuu jin koo-ni maa de ji'in ya.

33 Kovaa kua'a ñayii ni ka jini ja kuan koo de ji'in ya ma, te ni ka ndakuni i ja kuan koo de ji'in Jesús ma. Te sani te ndaka ñayii ndaka ñuu ma, ka jinu i kuan koo i ichi kua'an ya ma, te xinañu'u-ka i ni ka kenda koo.

34 Ja ni nuu Jesús ma nuu barcu ma, te ni jini ya kua'a xeen ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya i, chi vaa sukan ka kuu ndikachi kiti ñatuu na tee jito ña'a, sukan ka kuu i. Te ni keja'a ya kua'a ja káxtnu'u ya.

35 Kovaa nuu ve kukuee-ka ma, te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a de:

—Jâ ve kukuee, te nuu ka iyo o ya chi in nuu masu nawa iyo kuiti kúu.

36 Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a, sukan-va'a jín koo i ichi yu'u ñuu a, na jin kuaan i ja jin kaa i —ka kuu de ka jiña'a de.

37 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—¿Kúni ni ja jin koo sa jin kuaan sa uu cientu denario xtatila, sukan-va'a jin kua'a o ja jin kaa i? —ka kuu de ka jiña'a de.

38 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Na saa xtatila ka neva'a ni? Kuán koo ni kuán koto ni —kúu ya jiña'a ya.

Te nuu ni ka jini de ma, te ka jiña'a de:

—U'un xtatila ji'in uu-ni tiaka iyo —ka kuu de ka jiña'a de.

39 Sani te ni tatnuni ya ja jin kunukoo tutu jaku jaku ñayii ma nuu yi'i ma.

40 Te ni ka jinkoo tutu cientu cientu ñayii ma ji'in uu xiko uxi (50), uu xiko uxi (50) ñayii ma.
41 Sani te ni ke'en Jesús ma u'un xtatila ma ji'in uu tiaka ma, te ni ndonenuu ya ichi andivi ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja iyo ja jin kaa de ma, te ni ta'vi ya xtatila ma. Sani te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, sukan-va'a jin kua'a de ja jin kaa ñayii ma. Te ni sakuechi ya nduu tiaka ma, te ni wa'a ya ja jin kaa ndaka ñayii ma.
42 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde ni ka ndutu chii i ma.
43 Te su'va ni ndoo-ka, te ni ka nda-chitu uxi uu-ka chika ta'vi xtatila ma ji'in tiaka ma.
44 Te ñayii ni ka jaa ma chi u'un mil tee ma ni yo kuu.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mt 14:22-27; Jn 6:16-21)

45 Nuu ni jinu ma, te ni sa'a Jesús ma ja tee ka ndikin ya ma, ja jin nda koo de nuu barcu ma, sukan-va'a xi'na-ka jin ya'a de nuu ndute ma ichi ñuu Betsaida ma, sana ki'in ya nani ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma.
46 Te nuu ni jinu ni ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma, te kua'an ya ichi yuku ma ja ndatnu'u ya ji'in Yuva ya Su'si ma.
47 Te nuu ni kunee ma, te barcu ma chi yika sava-ni nuu ndute ma kuan no'o tnu. Te Jesús ma, ni kendoo maa in-ni ya nuu ñu'ú ma.
48 Te ni jini ya ja ndendee tee ka yinda'a yutnu ka xtanuu de ndute ma, vaa yi'i kajin ma, te su'va vee i ichi kuan nu koo de ma. Nuu ve ndii ma, te Jesús ma, jika ya kua'an ya nuu ndute ma ichi nuu ka iyo de ma, te ni sa'a ya ja ni ya'a ndita ya.
49 Kovaa nuu ni ka jini de ya ja jika ya nuu ndute ma, te ni ka jani ini de ja in ñi'na kúu, te ni ka kayu'u de,
50 chi vaa ndaka de ni ka jini, te ni ka yu'u de. Kovaa sani te ni ka'an ya te jiña'a ya:

—Jin koneva'a ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu chi maa sa kúu, te má jin koyu'u ni —kúu ya jiña'a ya.
51 Sani te ni kaa ya nuu barcu ma, te ni ndukuee kajin yi'i ma, te ni ka sa'vi-nka ini de,
52 chi vaa ñatuu jin jaku'ni-ka ini de milagru ni sa'a ya ji'in xtatila ma, chi vaa ka iyo nee-ka janitnuni de ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma
(Mt 14:34-36)

53 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu ndute ma, te ni ka kenda koo de ñuu Genesaret ma, te ni ka ju'ni de barcu de ma yu'u ndute ma.
54 Nuu ni ka nu koo de ji'in ya nuu barcu ma, te ni ka ndakuni ñayii ma Jesús ma.
55 Te ka jinu ndaka ñayii ñuu yukan kuan koo i ndenu ni ka jiniso'o i ja iyo Jesús ma, te ka yinda'a i jito nuu ka yoxtnee ñayii ka ku'u ma.
56 Ndeva'a-ni nuu ni yo kivi ya ini ñuu kuechi ma, xi ini ñuu na'nu ma, xi yuku ma, ni ka yo jakin-tuu i ñayii ka ku'u ma ichi kua'an ya ma. Te ni ka yo jikan-ta'vi i nuu ya ja na kua'a ya tnu'u ja na jin kaki'i ñayii ka ku'u ma yu'u sa'ma ndii ya ma. Te ndaka ñayii ni ka yo kaki'i yu'u sa'ma ndii ya ma chi ni ka yo nduva'a i.

7

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma
(Mt 15:1-20)

1 Te ni ka kenda koo tee ñuu Jerusalén ma, tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma. Te ni ka jan tu'va de ji'in tee ka kuu fariseo ma nuu iyo Jesús ma.
2 Tee ya'a chi ja ni ka jini de ja sava tee ka ndikin Jesús ma, ñatuu ni ka ndanda'a de sukan ka sa'a ñayii judío ma, te ni ka jaa de xita ma. Chukan kúu ja ni ka ka'an de tnu'u

tee ma, ja naku ñatuu ka sa'a de
sukan ka sa'a maa de ma.
3 (Chi vaa tee ka kuu fariseo ma,
ji'in ndaka tee ka kuu judío ma,
ka ndikin de ja ni ka yo sa'a tna'a
o tee jana'a-ka ma, ja ma kuu jin
kaa de xita, nú masu ja xi'na-ka
jin ndanda'a de sukan ni ka yo
kaxtnu'u tna'a o tee jana'a-ka ma.
4 Te nú ka ndenda koo de ja jan
koo de nuya'vi ma, te ma kuu jin
kaa de xita, nú masu ja xinañu'u-ka
jin ndanda'a de, vaa ka jani ini de
ja kuechi ja ni ka ndatna'a de ji'in
ñayii ma, te ni ka ndutne'e de nuu
Su'si ma. Chukan kúu in ja ka sa'a
de ma, kovaa sukan ka iyo kua'a
xeen-ka ja ka sa'a de ma, te suni
sukan ka sa'a de ji'in ja ka jatniñu
de ma, ja ka ndakate de vasu de ma,
ji'in tindo'o de ma, ji'in kisi kaa de
ma, ji'in jito nuu ka kixi de ma, te
ka jani ini de ja sukan, te jin koo vii
de nuu Su'si ma.)
5 Chukan kúu ja tee ka kuu fariseo
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka jikan-tnu'u
de Jesús ma:

—¿Nava'a tee ka ndikin ña'a ndi-
jin a, ñatuu ka ndikin de sukan ni
ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma,
vaa ñatuu ni ka ndanda'a de, te ni
ka jaa de xita ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.

6 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Tee kúu Isaías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma chi ja ndandaa-ni ni yo
ndaka'an de ja masu ka sa'a ni
sukan ka ka'an ni a, vaa sa'a ni tee
de ma:

Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a ka
chiñu'u ña'a i,

kovaa ini anua i a chi jika-ni ka iyo
i nuu sa a.

7 Masu nde jiniñu'u ja ka chiñu'u
ña'a i ma,

vaa ja ka kaxtnu'u i ma, ndimaa ja
ka tatnuni ñayii ma-ni kúu.

8 Sukan ni ka'an de ja jin kuu
ni, chi vaa ka xndoo ni ja ni tat-
nuni Su'si ma, te ka jatanuu ni ka
ndikin ni sukan ka sa'a ñayii ma-ni,
ja jin ndondoo tindo'o ni ma ji'in
vasu ja jin ku'un ja jin ko'o ni ma,
te kua'a-ka tna'a cha'a ka sa'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

9 Te jiña'a tna ya:

—¿Ka jani ini ni ja va'a-ni ja ka
jatanuu ni sukan ka sa'a maa ni a,
te ka xtandiyo ni ja ni tatnuni Su'si
ma?
10 Te tee kúu Moisés ma, ni ka'an
de: “Jin kava respetu ni nuu yuva
ni ma ji'in nuu si'i ni ma”, te “Ñayii
ká'an u'vi ja kuu yuva i ma, xi ká'an
u'vi i ja kuu si'i i ma, ñayii yukan chi
uni kûu i.”
11 Kovaa maa ni chi ka ka'an ni ja
in ñayii chi kuu kuña'a i nuu yuva
i ma, xi nuu si'i i ma: “Ma kuu
chindee-ka ña'a sa, chi vaa ndaka
ja neva'a sa ya chi corbán kúu i.”
Te tnu'u corbán ma chi kúni ka'an
“ja jâ ni ndakua'a ndi'i sa nuu Su'si
ma”.
12 Te suni ka ka'an ni ja nú in ñayii
ká'an sukan ma chi masu nawa
kúu-ka ja chindee-ka i yuva i ma, xi
si'i i ma. Te sukan, te ka ndaxsama
ni ja ni tatnuni Su'si ma ja ko koto
o yuva o ma ji'in si'i o ma.
13 Te ndaka tnu'u ya'a ni ka
ndakaxtnu'u ni nuu ñayii ma. Te
iyo kua'a xeen-ka tnu'u tna'a cha'a
ja ka sa'a ni a. Te sukan, te ka
xnaa ni ja ni tatnuni Su'si ma te ka
jatanuu ni ja ka ka'an ñayii ma-ni
—kúu ya jiña'a ya.

14 Sani te Jesús ma, ni kana ya
ñayii ma, te jiña'a ya:

—Jin koniniso'o ndaka ni, te jin
jaku'ni ini ni.
15 Ñatuu nawa kívi yu'u o a ja satne'e
i ini anua o a, su'va ndaka ja u'vi
ñu'u ini ñayii ma ja sa'a i ma kúu
ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini
anua ñayii ma nuu Su'si ma.
16 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni,
te koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a
ya.

17 Te nuu ni xndoo Jesús ma ñayii
ma te ni kivi ya ini ve'e ma, te ka
jikan-tnu'u tee ka ndikin ya ma:
—¿Nawa kúu ja ni kaxtnu'u ni
ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin ñatuu ni ka jaku'ni
ini ni? ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni ja
masu ja jaa o ma kúu ja sa'a siin ña'a
i nuu Su'si ma?
19 Chi vaa masu kívi i ini anua o a
chi chii o a kée i, te jínu, te ndée i
—kúu ya jiña'a ya.
Chukan kúu ja Jesús ma chi ká'an
ya ja ndaka ja jaa o ma chi ka ndaa
vii i.
20 Te ni jinu, te ni ka'an ya:
—Ndaka ja u'vi ñu'u ini anua
ñayii ma, chukan kúu ja satne'e ña'a
i nuu Su'si ma.
21 Vaa onde ini anua ñayii ma ka
ñu'u ndaka ja u'vi ma, te chukan
kúu ja kénda ja ka jani ini i ma, ja jin
kivi nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii
ñatuu ni ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in
ja jin sakui'na i ma, ji'in ja jin ka'ni
tna'a i ma,
22 ji'in ja ñayii ni tnanda'a ma, te ka
kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ma, ji'in
ja ka ndiyo ini i ja jin koneva'a i
ndaka ndatniñu ma, ji'in ja ka sa'a i
ndaka ja u'vi ma, ji'in ja ka xnda'vi
tna'a i ma, ji'in ja ka ka'an kini i
ma, ji'in ja ka kukueñu ini i ma, ji'in
ja ka ka'an i tnu'u ñayii ma, ji'in ja
ka jani ini i ja maa in-ni i ka kuu
ja ka ndanuu-ka ma, ji'in ja ñatuu
ka ndasa'a i kuenda ja u'vi ka sa'a
i ma.
23 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu ja ka
ñu'u ini anua ñayii ma, te ndaka ja
u'vi yukan kúu ja ka sa'a ja kútne'e
ini anua ñayii ma nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya

(Mt 15:21-28)

24 Sani te kua'an Jesús ma ichi
ñuu nani Tiro ma. Te ni kivi ya in
ve'e, vaa kúni ya ja ñatuu na in kuni
ña'a, kovaa ñatuu ni kuu chu'u ya.
25 Vaa ni jini yachi-ni si'i in suchi
yinee ña'a in tachi, te ni ja'an ña, te
ni jinkuiñi jiti ña nuu ja'a Jesús ma.
26 Te ña'a ya'a chi masu ña'a judía
ma kúu ña chi ña'a ñuu Sirofenicia
ma kúu ña. Te ni jikan-ta'vi ña nuu
Jesús ma ja na kene'e ya tachi yinee
sasi'i ña ma.
27 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Kua'a ni tnu'u ja xi'na-ka suchi
kuechi ma jín kaa, chi vaa masu
va'a ja xtandee o ja ka jaa suchi
kuechi ma te kua'a o ja jin kaa
la-ina ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ndakone'e ña:
—Kovaa, Señor, onde la-ina ma
ka jaa ja ka ndaxtutu ti ja ka
sunkava suchi kuechi ma —kúu ña
jiña'a ña.
29 Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni ni ka'an ni. Kuán no'o
ni chi tachi ni yinee sasi'i ni ma, jâ
ni kee i —kúu ya jiña'a ya.
30 Te nuu ni ndenda ña'a yukan
ve'e ña ma, ni ndani'i ña sasi'i ña
ma, kátuu i nuu jito ma, kovaa tachi
ma chi jâ ni kee ña'a i, te ni nduva'a
i.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee so'o te ká'an titete de

31 Ni ndee Jesús ma ñuu Tiro ma,
te ni ndaya'a ya ichi ñuu Sidón ma
ji'in ichi ñuu Decápolis ma, kuan
no'o ya yu'u mar Galilea ma.
32 Te yukan ni ka jan xsia'a i in
tee so'o te ka'an titete de, te ka
jikan-ta'vi i ja na sonee ya nda'a ya
siki de ma.
33 Te Jesús ma, ni ja'an ya ji'in de in
lado nuu ñatuu na ñayii ka iyo. Te
ni skivi ya xninda'a ya ma so'o de
ma, te ni chi'i ya ndute sii ya ma
xninda'a ya ma, te ni tenee ya yaa
de ma.
34 Te nde'ya ya ichi andivi ma, te ni
jaka ini ya, te jiña'a ya tee yukan:
—Efata —kúu ya jiña'a ya. Te
tnu'u Efata ma kúni ka'an “Nda-
nune”.

35 Te ora yukan, te ni ka ndanune
so'o de ma, te ni ndatnana yaa de
ma, te ni kuu ni ndaka'an va'a de.
36 Jesús ma, ni tatnuni ya ja máko
jin kuña'a de ni-in ñayii ma. Kovaa
visi ni jiña'a, ni jiña'a ya ja máko jin
ndakani de ma, kovaa su'va ni ka
yo ndakani, ni ka yo ndakani de
nuu ñayii ma.
37 Ûni ni ka sa'vi-nka ini ndaka ñayii
ma, te ka ka'an i:
—Ndaka-ni kúu sa'a de. Onde
ñayii inuso'o ma, sa'a de ja kúu ka
ndakuniso'o i, te ñayii ñatuu kúu
jin ka'an ma, sa'a de ja kúu ka
ndaka'an i —ka kuu i ka ka'an i, vaa
ñatuu ka ndakunitnuni i ja Su'si ma
kúu ya.

8

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee
(Mt 15:32-39)

1 In kivi yukan, kii ni ka ndututu
tuku kua'a xeen ñayii ma, te ñatuu
nawa jin kaa i, te ni kana Jesús ma
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
2 —Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii
ya'a, vaa ni kuu uni kii ka iyo o ji'in
i, te ñatuu nawa ka neva'a i ja jin
kaa i.
3 Te nuna ndatetniñu sa i jin nu koo
i ve'e i ma te ñatuu jin kaa-ka i ma
chi jin kuita i ichi jin nu koo i ma,
chi vaa kua'a i ve koo jika —kúu ya
jiña'a ya.
4 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
ndakone'e de:
—¿Naxe kuu jin kua'a o ja jin kaa
ñayii a? Te vitna ja masu nawa iyo
kuiti nuu ka iyo o a —ka kuu de ka
jiña'a de.
5 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
—Uja —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Te ni tatnuni ya nuu ñayii ma
ja na jin kunukoo i nuu ñu'ú ma.
Te ni tnii ya ndi-uja xtatila ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma
ja iyo xtatila jin kaa ñayii ma, te ni
ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin
ya ma. Te tee yukan, ni ka wa'a de
ja jin kaa ñayii ma.
7 Suni ka neva'a de jaku tiaka. Te
ni ndakuan-ta'vi Jesús ma nuu Su'si
ma ja iyo tiaka jin kaa i ma. Sani te
ni tatnuni ya ja na jin kua'a de ja jin
kaa ñayii ma.
8 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma, onde
ni ka ndutu chii i. Te ni ka ndaxtutu
de ja ni ka ndoo-ka ma, te ni nda-
chitu uja-ka chika.
9 Tee ni ka jaa ma, visi kuun mil de
ka kuu. Te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
ñayii ma.
10 Te ni ndaa ya in nuu barcu ji'in
tee ka ndikin ya ma, te kua'an ya
ichi ñuu nani Dalmanuta ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru
(Mt 16:1-4; Lc 12:54-56)

11 Ni ka kenda koo tee ka kuu
fariseo ma, te ni ka keja'a de ka
tetna'a de ji'in Jesús ma. Te ni ka
jitotnuni de ya nú vee ya nuu Su'si
ma, te ka jikan de ja na sa'a ya in
milagru kua'a Su'si ma, sukan-va'a
jin kuni de nú vee ndija ya nuu
Su'si ma.
12 Te ni jaka ini Jesús ma, te jiña'a
ya:
—¿Nava'a jikan ñayii ya'a in mi-
lagru? Kovaa ja ndaa ká'an sa ja
ñatuu ni-in milagru, ni ma kua'a
Su'si ma ja jin kuni i —kúu ya jiña'a
ya.
13 Sani te ni xndoo ya de, te ni
ndaa ya nuu barcu ma, te kua'an ya
in-ka yu'u mar ma.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma
(Mt 16:5-12)

14 Te tee ka ndikin Jesús ma, ni ka
ndunaa de ja jin kinda'a de ja jin
kaa de, te yika-ni ja in-ni xtatila ka
yinda'a de ka iyo de nuu barcu ma.
15 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya ja
ni xtu'va ya de:

—Jin ko koto va'a ni maa ni ja ma jin kuatniñu ni levadura tee ka kuu fariseo ma, ji'in levadura tee kúu Herodes ma —kúu ya jiña'a ya.

16 Te tee ka ndikin ya ma, te ka ndaxtekuechi tna'a de naku ñatuu na xtatila ka yinda'a de ma, te chukan kúu ja ká'an ya ma, ka jani ini de.
17 Te ni jinitnuni Jesús ma, te chukan kúu ja jiña'a ya:

—¿Nava'a ka ka'an ni ja ñatuu na xtatila ka yinda'a ni? ¿Ñatuu jin jaku'ni-ka ini ni, ni ñatuu jin ndasa'a-ka maa ni kuenda? ¿Ka ndesi-ka janitnuni ka neva'a ni a?
18 ¿Ka neva'a ni nduchinuu ni a, te ñatuu ka nde'ya ni? ¿Ka iyo so'o ni, te ñatuu ka jiniso'o ni? ¿Ñatuu ka ndaka'án ni?
19 Nuu ni ta'vi sa u'un xtatila ma, te ni wa'a sa ja ni ka jaa u'un mil tee ma, ¿na saa-ka chika xtatila ma ni ka ndaxtutu ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Uxi uu-ka ma vi —ka kuu de ka jiña'a de.

20 Te jiña'a ya:

—Nuu ni ta'vi sa uja xtatila ma, te ni ka jaa kuun mil tee ma, ¿na saa-ka chika ñu'u chitu ni ka ndaxtutu ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Uja-ka ma vi —ka kuu de ka jiña'a de.

21 Te jiña'a ya:

—¿Te ñatuu jin jaku'ni-ka ini ni? —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee kuaa ñuu Betsaida ma

22 Sani te ni ka kenda koo de ji'in ya ñuu Betsaida ma, te ni jan koo i ji'in in tee kuaa nuu iyo Jesús ma. Te ka jikan-ta'vi i nuu ya ja na tenee ya nda'a ya ma nuu tee kuaa ma, sukan-va'a na nduva'a de.
23 Jesús ma, ni tnii ya nda'a tee kuaa ma, te ni kene'e ya de ini ñuu ma. Te ni chi'i ya nde sii ya ma nduchinuu de ma. Te ni sonee ya nda'a ya siki de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:

—¿Nde'ya ni jaku? —kúu ya jiña'a ya.

24 Te tee kuaa ma, ni keja'a kúu ndákonde'ya de, te jiña'a de:

—Nde'ya sa ñayii ma. Sukan ka kuu yutnu ka kuu i kuan koo i —kúu de jiña'a de.

25 Jesús ma, ni tenee ya in-ka jichi nda'a ya ma nuu de, te tee kuaa ma chi ûni ni yo nde'ya vava'a de, te ni nduva'a de. Te ndaka ja nde'ya de ma jini ndaa de.
26 Sani te Jesús ma, ni ndatetniñu ya de ja na no'o de ve'e de ma, te jiña'a ya:

—Má no'o ni ichi ini ñuu ma —kúu ya jiña'a ya.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mt 16:13-20; Lc 9:18-21)

27 Sani te kua'an Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma ichi ñuu Cesarea ma ja iyo i ñuu Filipo ma, te ichi kua'an ya ji'in de ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Na in kúu sa, ka ka'an ñayii ma? —kúu ya jiña'a ya.

28 Te ni ka ndakone'e de:

—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan tee skuandute ma kúu ni. Te jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni. Te jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja in tna'a tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

29 Te ni jikan-tnu'u ya:

—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Ndijin kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma —kúu de jiña'a de.

30 Kovaa ni tatnuni Jesús ma ja másu ko jin kuña'a de na in kúu ya nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 16:21-28; Lc 9:22-27)

31 Jesús ma, ni keja'a ya káxtnu'u ya ja iya vee ñayivi ñuu ñayivi a kúu ya, te ndo'o neni ya, te jin saxiko

ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma. Te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin ka'ni ña'a de, kovaa nuu uni kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

32 Sa'a ni xtu'va ndi'i ya de. Sani te Pedro ma, ni kene'e siin de ya in lado, te ni keja'a de ndónda de nuu ya.

33 Kovaa Jesús ma, ni ndakonenuu ya, te nde'ya ya tee ka ndikin ya ma, te ndónda ya nuu Pedro ma jiña'a ya:

—¡Kuán ndiyo ni nuu sa, tachi! Masu nde'ya ni sukan nde'ya Su'si ma chi ja ka nde'ya ñayii a nde'ya ni —kúu ya jiña'a ya.

34 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee ka ndikin ya ma ji'in ñayii ma, te jiña'a ya:

—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i, máko sa'a i sukan játna ini maa i ma, su'va kóndikin ña'a i, visi na ndo'o neni i sukan ndó'o néni ñayii ndiso krusi i ma te kua'an i nuu kûu i ma.

35 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu ñayivi ya chi skenaa i anua i ma. Kovaa nú na in na kûu i ñuu ñayivi ya ja kuechi ja ndikin ña'a i maa sa, te káxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a ká'an sa a chi ndani'i ta'vi i.

36 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii ma, te koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te skenaa i anua i ma?

37 Va'a-ka ja na ndakua'a i ndaka ja neva'a i ma te ko sa'a i sukan játna ini Su'si ma, te ndani'i ta'vi i.

38 Te chukan kúu ja nú nde ni na kukan-nuu ja ndikin ña'a ni te kukan-nuu ni ja jini ni tnu'u ni kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii tiempu ya'a ja ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma te ka ndiso kuechi i ma, te jin kona'a ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndakukan-nuu ña'a sa kivi ndii sa ji'in jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in ndaka ángel ka jinukuechi nuu ya ma —kúu ya jiña'a ya.

9

1 Suni jiña'a tna ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni onde jin kuni ni sukan tatnuni Su'si ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma

(Mt 17:1-13; Lc 9:28-36)

2 Te ni ya'a nuu iñu kii ma, te Jesús ma chi ni jeka ya Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma, te ni ka ka koo de ji'in ya in yuku sukun sukun, te ka iyo maa-ni de ji'in ya. Te yukan, sani te ni ndasama ya nuu ndinuni tee kuan koo ji'in ya ma.

3 Te sa'ma ya ma chi ûni kánda'a i ja jándute i, te ûni ni ndukuijin kuijin i, te ni-in ñayii, visi na ndakate ndakate i sa'ma i ma, masu kuu ndasa'a kuijin i sukan kaa sa'ma ya ma.

4 Te ni ka jini de Elías ma ji'in Moisés ma, ja ka ndatnu'u de ji'in ya.

5 Te Pedro ma, jiña'a de nuu Jesús ma:

—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka iyo sa ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu, in kuenda maa ni, te in-ka kuenda Moisés ma, te in-ka kuenda Elías ma —kúu de jiña'a de.

6 Sukan ni ka'an Pedro ma, chi vaa ni ka yu'u xeen de, te ñatuu ni'i ini-ka de nawa ká'an de.

7 Sani te in viko ni nukun-tuu ña'a. Te onde ne'un viko ma, te ni ka jiniso'o de ja sa'a ni ka'an Su'si ma:

—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te kútoo sa ya. Jin koniniso'o ni ja ká'an ya a —kúu ya ká'an ya.

8 Sani te ni ka ndonenuu de, te ni ka jini de ja maa in-ni-nka Jesús ma iyo. Te ñatuu ni ka jini-ka de ni a in-ka ñayii, nú masu ja maa in-ni-nka ya.

9 Nani ni ka nu koo de yuku ma, Jesús ma, ni sacargu ya de ja máko jin ndakani de nuu ni-in ñayii ma

ja ni ka jini de ma, onde nú ni ndateku maa ya ja kúu ya iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
10 Chukan kúu ja ni ka yo na'a vava'a de tnu'u ni ka'an ya ma, visi ni ka yo jikan-tnu'u tna'a de:

—¿Nawa kúni ka'an ja ndateku de ma? —ka kuu de ka ka'an de.

11 Te ni ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma:

—¿Nava'a ka ka'an tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja xi-nañu'u-ka ndii Elías ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

12 Te ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa kúu ja ká'an tnu'u ndee tnu'u Su'si ma ja Elías ma kii xi-nañu'u-ka, te maa de ndakani ichi va'a ndaka ñayii ma. Te ¿nava'a ká'an tnu'u Su'si ma ja iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo ja ndo'o neni ya ma ji'in ja ñatuu na in kunimani nuu ya ma, ka jani ini ni?
13 Kovaa maa sa chi ká'an sa ja jâ ni kii Elías ma, te ñayii a, ni ka sa'a i de ndaka sukan ni ka kuni maa i, sukan ká'an tnu'u Su'si ma sukan iyo ja ndo'o neni de ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mt 17:14-21; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de ji'in ya nuu ka iyo ndaka-ka tee ka ndikin ya ma, ni jini ya ja ni ka ndakonduu ña'a kua'a xeen ñayii nuu ka iyo de ma. Te ka iyo jaku tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te ka tetna'a de ji'in tee ka ndikin ya ma.
15 Te ndaka de ni ka jini Jesús ma, te ni ka sa'vi-nka ini de, te ka jinu de kuan koo de kuan kua'a de nchuxi Jesús ma.
16 Te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nawa kúu ja ka tetna'a ni ji'in tee jiña? —kúu ya jiña'a ya.

17 In tee iyo tna yukan, ni ndakone'e de:

—Teskua'a, ya'a ni kijaa sa ji'in sa'ya sa ya, chi vaa yinee ña'a in tachi, te ni ndasa'a ñi'i ña'a i.
18 Ndeva'a-ni nuu iyo i ma, te tachi ma chi skiki ña'a i, te jaa ti-iñu yu'u i ma, te ndakandi'i i nu'u i ma, te ndakiki kuiti i. Te ni jikan-ta'vi sa nuu tee ka ndikin tna'a ji'in ni a ja na jin kene'e de tachi yukan, kovaa ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu de jiña'a de.

19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini ña'a ni? ¿Na saa-ka kii koo sa ji'in ni? ¿Te na saa-ka kii kanda sa ja sukan ka kuu ni a? Ki koo ni ki xsia'a ni suchi yukan —kúu ya jiña'a ya.

20 Sani te ni jan koo de ni ka jan xsia'a de suchi yukan nuu Jesús ma. Kovaa nuu ni jini tachi ma Jesús ma, ni sa'a i ja ni ndaskiki tuku i suchi yukan. Te ni kotuu i nuu ñu'ú ma, kani nda'a kani si'in i, te jaa ti-iñu yu'u i ma.
21 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya yuva i ma:

—¿Ndende kii ni keja'a i ndó'o i sa'a?

Te yuva i ma, ni ndakone'e de:

—Onde nuu luluu i ma.
22 Te tachi yukan, kua'a jichi chunee ña'a i nuu ñu'u i'ni ma ji'in nuu ndute ma, ja ka'ni ña'a i. Kovaa nú kuu naxe sa'a ni vala, kunda'vi ini ña'a ni, te chindee ña'a ni —kúu de jiña'a de.

23 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ká'an ni "nú kuu"? Ñayii kúkanu ini ña'a ma chi ndaka kuu sa'a sa ja kuu i —kúu ya jiña'a ya.

24 Sani te yuva suchi yukan, káyu'u de jiña'a de:

—Kúkanu ini ña'a sa. Te chindee-ka ña'a ni ja kukanu ini-ka ña'a sa —kúu de jiña'a de.

25 Ja ni jini Jesús ma ja kua'a xeen ñayii ka iyo ma, te ni ndonda ya nuu tachi ma jiña'a ya:

—Tachi ñi'i tachi so'o, ru'u ya tátnuni ja na kee ro ki'in ro, te

mákо ndivi-ka ro ini anua suchi ya'a —kúu ya jiña'a ya.

26 Te tachi ma, ni kayu'u i, te ni sa'a i ja ni skiki-ka ña'a i in-ka jichi, te ni kee i kua'an i. Te suchi yukan, ni kendoo i kuenda tnu'u ja ni ji'i i. Te chukan kúu ja ñayii ma, ka ka'an i ja ni ji'i suchi yukan.
27 Kovaa Jesús ma, ni tnii ya nda'a i ma, te ni ndone'e ya i. Te suchi yukan chi ni ndokuiñi i.

28 Sani te Jesús ma, ni kivi ya in ve'e, te maa in-ni ya ji'in tee ka ndikin ya ma ka iyo, te ni ka jikan-tnu'u de:

—¿Nava'a saña, ña ni kuu jin kene'e sa tachi ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

29 Te ni ndakone'e Jesús ma:

—Tna'a tachi yukan ma, ma jin ke koo i, nú masu ja onde jin kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 17:22-23; Lc 9:43-45)

30 Te ni ka nde koo de ji'in ya yukan, te kuan koo de ji'in ya ichi ñuu Galilea ma, kovaa ñatuu kúni ya ja ni-in ñayii kuni ja yukan iyo ya ji'in tee ka ndikin ya ma,
31 chi vaa yikuu ya káxtnu'u ya nuu de ma, te jiña'a ya:

—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin kunda'a ña'a ñayii ma, te jin ka'ni ña'a i. Kovaa nuu uni kivi ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

32 Kovaa tee ka ndikin ya ma, ñatuu ka jaku'ni ini de ja ká'an ya ma, te ka yu'u de ja jin kakan-tnu'u de ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma
(Mt 18:1-5; Lc 9:46-48)

33 Te nuu ni ka kenda koo de ji'in ya ñuu Capernaum ma, nuu jâ ka iyo de ji'in ya ini ve'e ma, te ni jikan-tnu'u Jesús ma:

—¿Nawa kúu ja ka tetna'a ni ichi ve koo o ma? —kúu ya jiña'a ya.

34 Kovaa ndaka de ni ka jasiyu'u, chi vaa ichi ve koo de ma, ka tetna'a de na nde de ma, ko kuu ja kanuu-ka.
35 Sani te Jesús ma, ni jinkoo ya, te ni kana ya ndi-uxi uu de ma, te jiña'a ya:

—Nú na in kúni ja ko kuu i ñayii kanuu-ka, te kúnukuechi i nuu ndaka-ka ñayii ma, te káni ini i ja masu ñayii kanuu kúu i ne'un ndaka i ma —kúu ya jiña'a ya.

36 Sani te ni jani ya in suchi luluu me'ñu ndaka de ma, te ni ka-nundee ya i, te jiña'a ya:

37 —Nú na in, ja maa sa, te kuan-ta'vi i in suchi luluu sukan luluu suchi ya'a, te ja sukan sa'a i ma chi jan-ta'vi ña'a i maa sa. Te nú na in jan-ta'vi maa sa ma chi masu maa in-ni sa jan-ta'vi i, suni jan-ta'vi i iya ni tetniñu ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o
(Lc 9:49-50; Mt 10:42)

38 Juan ma, jiña'a de:

—Teskua'a, ni ka jini sa in tee ja ndákune'e ña'a de maa ni, te tátnuni de nuu tachi ma, te ka nde koo i, te ka xndoo i ñayii ma. Te ni ka ja'nu ndee sa, te ka jiña'a sa ja má ko sa'a-ka de sukan, vaa masu tee ka ndikin tna'a ji'in o a kúu de —kúu Juan ma jiña'a de.

39 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Mákо jin ka'nu ndee ni ja ma ka'an-ka de, chi vaa masu na in ja ndákune'e i ja nani maa sa a te ko kuu in milagru ma, te jinu te ndaka'an u'vi i ja kuu sa.
40 Ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o a chi iyo i ji'in o.
41 Te onde ndeva'a-ni na in taa visi in vasu ndute, kuechi ja ka ndikin ña'a ni a, ja ndaa ká'an sa ja masu skenaa i ta'vi i iyo nuu Su'si ma.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mt 18:6-9; Lc 17:1-2)

42 'Ndeva'a-ni na in sa'a ja ndakuiso kuechi in ñayii yika ni kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka kúu nute jin ku'ni i in yoso ka'nu mulinu ma sukun i te jin skee ña'a i nuu mar ma, sana ja ndo'o neni i ja ni sa'a i ja ni ndakuiso kuechi in-ka ñayii ma.
43 Te nú nda'a ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, ka'nde ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na nda'a ni a, te kivi ni te koteku ni nuu Su'si ma, te sana ki'in ni ji'in nduu nda'a ni a nuu andeya ma, nuu masu nda'va kuiti ñu'u ma,
44 nuu masu ka ji'i tindaku ma, ji'in nuu masu nda'va kuiti ñu'u i'ni ma.
45 Te nú ja'a ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, ka'nde ni i, chi vaa va'a-ka ja kivi cojo ni te koteku ni nuu Su'si ma, te sana ja skee ña'a ya ji'in nduu ja'a ni a nuu andeya ma,
46 nuu masu ka ji'i tindaku ma, ji'in nuu masu nda'va kuiti ñu'u i'ni ma.
47 Te nú nduchinuu ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, tava ni i, chi va'a-ka ja kivi ni ji'in in-ni nduchinuu ni nuu tátnuni Su'si ma, te sana ja skee ña'a ya ji'in nduu nduchinuu ni a nuu andeya ma,
48 nuu masu ka ji'i tindaku ma, ji'in nuu masu nda'va kuiti ñu'u i'ni ma.
49 'Chi vaa jiniñu'u ja ndaka ñayii ma, jin ko kuu i sukan kanuu ñii ma, te jin ko kuu i sukan kanuu ñu'u xtnuu nuu o ma. Te chukan kúu ja ndaka ja ndakua'a o nuu Su'si ma ko kuu ja jaxiko asi, sukan jaxiko ndeyu ja'an va'a ñii ma.
50 Vaa ka jini o ja ñii ka jaa o ma chi ja va'a kúu i. Kovaa nuna ndu-uun i ma, masu kuu kuatniñu-ka o ja ku-asi ndeyu o ma. Jin ko kuu ni kuenda kuu ñii va'a ma, te jin koo mani ni ji'in tna'a ni ma —kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i
(Mt 19:1-12; Lc 16:18)

1 Jesús ma, ni ndee ya ñuu Capernaum ma, te kua'an ya ichi ñuu Judea ma, in-ka yu'u yute Jordán ma. Yukan ni ka ndututu tuku ñayii ma, te ni keja'a ya káxtnu'u ya, sukan játna ini ya sa'a ya nuu ka ndatna'a ñayii ma.
2 Jaku tee ka kuu fariseo ma, ni ka jan tu'va de ya, sukan-va'a jin kototnuni de ya, te ka jikan-tnu'u de ya nú va'a-ni ja in tee, te xndoo de ñasi'i de ma.
3 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Naxe ni tatnuni Moisés ma nuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
4 Te ka jiña'a de:
—Moisés ma, ni yo kachi de ja xndoo tee ma ñasi'i de ma, te kua'a de in tutu ká'an ja jâ ni xndoo de ña —ka kuu de ka jiña'a de.
5 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuechi ja inuso'o ka ndaa ni a, te Moisés ma, ni tatnuni de sukan ka ka'an ni a.
6 Kovaa xinañu'u ma, nuu yika ni kuva'a ñuu ñayivi a: "Su'si ma, ni sa'a ya in tee ji'in in ña'a.
7 Chukan kúu ja tee ma, xndoo de yuva de ma ji'in si'i de ma, te kueka tna'a de ji'in ñasi'i de ma,
8 te nduu de ma jin ko kuu in-nka-ni ñayii." Chukan kúu ja masu uu-ka ñayii ka kuu i chi in-nka-ni i kúu.
9 Te chukan kúu ja ñayii ma, másu ko ndasasiin i ja ni sketna'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te tee ka ndikin ya ma, nuu ni ka ndenda koo de ji'in ya ve'e ma, ni ka ndakan-tnu'u tuku de siki ja ni kaxtnu'u ya ma.
11 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Te tee xndoo ñasi'i de ma, te ndiyo ini de in-ka ña'a ma, xi ndatnanda'a de ji'in in-ka ña'a ma, jâ ni jiso kuechi de, vaa sukan ka sa'a tee ka kivi nduu ji'in in-ka ña'a ma, sukan sa'a de ma.

12 Te nú ña'a ma, xndoo ña yii ña ma,
te ndiyo ini ña in-ka tee, xi ndat-
nanda'a ña ji'in in-ka tee ma, te
suni jâ ni jiso kuechi ña, vaa sukan
ka sa'a ña'a ka kivi nduu ji'in in-ka
tee ma, sukan sa'a ña ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko
kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni
Su'si ma
(Mt 19:13-15; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi kuechi
ma nuu Jesús ma, sukan-va'a sonee
ya nda'a ya siki suchi kuechi ma.
Te tee ka ndikin ya ma, ni ka keja'a
de ka ndonda de nuu ñayii ni jan
koo ji'in suchi kuechi ma.
14 Te ni jini Jesús ma sukan ka sa'a
de ma, te ni ndakiti ini ya, te jiña'a
ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo maa
suchi kuechi a, te máko jin ka'nu
ndee ni, chi vaa sukan ka jani vii ka
jani va'a ini suchi kuechi a, sukan
jiniñu'u ja jin ko kuu ñayii jin kivi
koo nuu tatnuni Su'si ma.
15 Ja ndaa ká'an sa, nú in ñayii ma,
ma kuan-ta'vi i ja tatnuni Su'si ma
nuu i ma sukan jan-ta'vi in suchi
luluu a nawa tátnuni o nuu i ma, te
masu kuu kivi i nuu tatnuni ya ma
—kúu ya jiña'a ya.
16 Te ni kanundee ya suchi
kuechi ma, te ni sonee ya nda'a ya
siki i ma, te ni ka'an ya ja va'a ja vii
ja jin ko kuu i.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí
ini xeen-ka xu'un i ma
(Mt 19:16-30; Lc 18:18-30)

17 Nuu ni kee ya ja ki'in tuku ya
ma, te jinu in tee ni kenda de, te
ni jinkuiñi jiti de nuu ya ma, te
jikan-tnu'u de:

—Teskua'a va'a ini, ¿nawa sa'a
sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi sa, te
koteku sa ni-kani ni-jika? —kúu de
jiña'a de.

18 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nava'a xnani ña'a ni teskua'a
va'a ini? Masu na in-ka va'a ini chi
maa in-ni Su'si ma.

19 Jâ jini ni ndaka ja ni tatnuni ya
ma: “Másu ko ka'ni ni ni-in ñayii.
Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka ña'a.
Másu ko sakui'na ni. Másu ko ka'an
tnu'u ni siki in-ka ñayii ma. Másu ko
xnda'vi tna'a ni ma. Kava respetu
ni nuu yuva ni ma ji'in nuu si'i ni
ma” —kúu ya jiña'a ya.

20 Te tee yukan, jiña'a de:

—Teskua'a, ndaka cha'a chi jâ
sa'a ndi'i sa onde nuu jaa sa ma
—kúu de jiña'a de.

21 Te Jesús ma, nde'ya ya tee
yukan, te ni kutoo ya de, te jiña'a
ya:

—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a.
Kuá'an ni, te xiko ni ndaka ja neva'a
ni ma, te kua'a ni ñayii ka kunda'vi
ma. Te sukan, te xiku ko kuu
ni andivi ma. Sani te kii ni, te
kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

22 Te ni tna u'vi ini tee yukan, ja
ni jiniso'o de sukan jiña'a ya ma. Te
kuan no'o xixii-nka ini de, vaa xiku
xeen kúu de.
23 Te Jesús ma, nde'ya ya ni-ka'nu
xiñi ya ma nuu ka iyo tee ka ndikin
ya ma, te jiña'a ya:

—¡Naka yii kúu ja tee ka kuu xiku
ma, te jin kivi koo de nuu tátnuni
Su'si ma! —kúu ya jiña'a ya.

24 Te ni ka sa'vi-nka ini tee ka
ndikin ya ma ja ni ka'an ya sukan
ma, kovaa ni ndaka'an ya in-ka
jichi:

—Sa'ya sa, ¡naka yii kúu ja in ñayii
xiku ma, te kuu kivi i nuu tátnuni
Su'si ma, kuechi ja kukanu ini i
ndaka ja neva'a i ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi in kiti
kúu camellu ma in yavi xuu yiki
tiku ma, sana in ñayii xiku ma, kivi i
nuu tátnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a
ya.

26 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ma,
te ni ka sa'vi xeen-nka ini de, te ka
jikan-tnu'u tna'a de:

—¿Na in kuu ndani'i ta'vi, ja
sukan? —ka kuu de ka ka'an de.

27 Te nde'ya Jesús ma de, te jiña'a
ya:

—Yii kúu jani ini ñayii ma. Kovaa nuu Su'si ma chi ñatuu nawa iyo ja yii kúu —kúu ya jiña'a ya.

28 Pedro ma, ni keja'a de jiña'a de:

—Saña chi ndaka ja ka neva'a sa ma ni ka xndoo sa, te ka ndikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.

29 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni na in ni xndoo ve'e i ma, ñani i ma, ku'va i ma, ku'u i ma, ji'in si'i i ma, ji'in yuva i ma, sa'ya i ma, ji'in ñu'ú i ma, ja kuechi ja ndikin ña'a i a, ji'in kuechi ja káxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a ká'an sa a nuu ñayii ma,

30 te vitna chi nuu ñuu ñayivi a ndani'i i vi'i-ka cientu ve'e i ma, ji'in ñani i ma, ku'va i ma, ku'u i ma, si'i i ma, ji'in ñu'ú i ma, visi ka sondikin ña'a ñayii a. Te maa i chi kivi ki'in o ma, ndani'i ta'vi i, te koteku i ni-kani ni-jika.

31 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te ka jani ini i ja xinañu'u-ka ka kuu i vitna ma, chi nuu Su'si ma chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te ñayii ka jani ini ja masu ñayii ka ndanuu ka kuu i te sandi'i-nka ka kuu i vitna ma chi suu i jin ko kuu ñayii xinañu'u-ka nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 20:17-19; Lc 18:31-34)

32 Kuan koo de ji'in ya ichi ñuu Jerusalén ma. Te yoxtnuu-ka Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma. Te ni ka sa'vi-nka ini de. Te tee kuan koo kuee-ka ma, ka yu'u de ka ndikin de ya. Sani te Jesús ma, ni ndaxtutu siin ya ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te ni keja'a ya jiña'a ya sukan ko kuu ma:

33 —Ka jini maa ni ja jin koo o ñuu Jerusalén ma. Te yukan kúu nuu saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, jin koo ñayii ma jin xsia'a ña'a i nuu nda'a tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in nuu nda'a tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'an i ja kûu sa, te jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a ñayii masu ñuu ya'a.

34 Te jin kosiki ndee ña'a i, te jin tusii ña'a i, te jin kua'a ña'a i, te jin ka'ni ña'a i, kovaa nuu uni kii ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma

(Mt 20:20-28)

35 Santiago ma ji'in Juan sa'ya tee kúu Zebedeo ma, ni ka jan tu'va de Jesús ma, te ka jiña'a de:

—Teskua'a, ka kuni sa ja kunda'vi ini ña'a ni in ja jin kakan-ta'vi sa nuu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

36 Te jiña'a maa Jesús ma:

—¿Nawa kúu ja ka kuni ni ja sa'a sa? —kúu ya jiña'a ya.

37 Te ka jiña'a de:

—Taa ni tnu'u ja nuu tatnuni vivii ni ma, jin kunukoo sa, in sa xiñi kua'a ni ma te in-ka sa xiñi satni ni ma —ka kuu de ka jiña'a de.

38 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Masu ka jini ni ja ka jikan ni a. ¿Xi kuu jin ko'o ni ja uwa ko'o sa ma? ¿Xi kuu jin kuandute ni sukan kuandute sa ma? —kúu ya jiña'a ya. Te cha'a chi ja ndo'o neni ya ma kúu ja ni jiña'a ya ma.

39 Te ka jiña'a de:

—Kuu.

Te jiña'a Jesús ma:

—Jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa ma, te jin kuandute ni sukan kuandute sa ma,

40 kovaa ja kunukoo in ni xiñi kua'a sa ma te in-ka ni xiñi satni sa ma, chukan chi masu saña iyo ja taa, nú masu ja maa Su'si o ma kua'a nuu ñayii jâ ka iyo tu'va i ja jin ni'i i ma —kúu ya jiña'a ya.

41 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de nuu Santiago ma ji'in nuu Juan ma.

42 Kovaa Jesús ma chi ni kana ya de, te jiña'a ya:

—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu ñayivi a, ka iyo ñayii ka jani ini maa i ja kuu jin tatnuni i nuu ndaka ñayii ma, te ñayii ka ndanuu-ka ma, ûni ka tatnuni kuiti i nuu ñayii ma.
43 Kovaa ne'un ndijin, masu sukan ko kuu, su'va nú na in kúni ja ko kuu i in ñayii kanuu-ka ne'un ndaka ni a, ja sa'a i kúu ja kunukuechi-ka i nuu ndaka ni.
44 Te nú ne'un ndaka ni a, te kúni in ni ja ko kuu ni xinañu'u-ka, te ja ko sa'a ni ko kuu ja kunukuechi xeen-ka ni nuu ndaka-ka ni a, te ko kuu ni ñayii kanuu-ka nuu Su'si ma.
45 Chi vaa ni a saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, masu vee sa ja jin kunukuechi ñayii ma nuu sa a chi su'va vee sa ja kunukuechi sa nuu ñayii ma, te kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni ña'a i, te sukan ndachunaa sa kuechi ka sa'a ñayii ma, te onde sukan, te jin ndani'i ta'vi kua'a xeen ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya tee kuaa nani Bartimeo ma
(Mt 20:29-34; Lc 18:35-43)

46 Te ni ka kenda koo de ji'in ya ñuu Jericó ma, te nuu ni ndee ya ini ñuu ma ji'in tee ka ndikin ya ma, te ka ndikin kua'a ñayii. Te in tee kuaa nani de Bartimeo sa'ya tee kúu Timeo ma kúu de, te núkoo de yu'u ichi ma, jikan de karidaa.
47 Ja ni jiniso'o tee kuaa ma ja Jesús nazareno ma kúu iya ya'a kua'an ma, te ni keja'a de káyu'u de jiña'a de ya:
—Jesús, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni —kúu de jiña'a de.
48 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja kasiyu'u de. Kovaa su'va kayu'u nini'i-ka de:
—Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni —kúu de jiña'a de.
49 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma, te jiña'a ya:
—Jin kana ni de kíi de —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka kana i tee kuaa ma, te ka jiña'a i:
—Koo sii ini ni, te kukanu ini ni Su'si ma, te ndokuiñi ni chi kána ña'a de —ka kuu i ka jiña'a i.
50 Te tee kuaa ma, ni ke'en de sa'ma ndii de ma, ni skana de, te kandava de ni jan tna'a de Jesús ma.
51 Te Jesús ma, jikan-tnu'u ya de:
—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa ja kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te tee kuaa ma, ni ndakone'e de:
—Teskua'a, kúni sa ja kuu ndakonde'ya sa —kúu de jiña'a de.
52 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jâ kuu no'o ni. Te kuechi ja ni kukanu ini ña'a ni a, te chukan kúu ja ni ndundijin nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni kuu ni ndakonde'ya de. Sani te ni ndikin de Jesús ma.

11

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mt 21:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

1 Nuu ni ka iyo de ji'in ya ñuu Betfagé ma ji'in Betania ma, yatni ñuu Jerusalén ma ji'in yuku nani Yuku Tnu Olivo ma, Jesús ma, ni kana ya uu tee ka ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi jiyo a, te ja jin kivi koo ni ñuu yukan, te jin ndani'i ni in burru nu'ni ti, te ni-in-ka ñayii ñatuu koso-ka ti. Te jin ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u naku ka sa'a ni sukan, te jin kuña'a ni: "Maa Señor ma jiniñu'u ti, te sana ndataa ya ti", jin kuña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
4 Sani te kuan koo de, te ni ka ndani'i de burru ma nu'ni ti in ye'e yu'u ichi kuan koo de ma, te ni ka ndaji de ti.
5 Te ñayii ka iyo ma, ka jikan-tnu'u i:
—¿Nawa ka sa'a ni? ¿Nava'a ka ndaji ni burru a? —ka kuu i ka jiña'a i.

6 Te ni ka ndakone'e de sukan jiña'a Jesús ma. Te ni ka wa'a i tnu'u
kuan koo de ji'in ti.
7 Te ni ka jan xsia'a de ti nuu iyo
Jesús ma, te ni ka sonee de sa'ma
de ma siki burru ma, te Jesús ma,
ni kaa ya siki ti ma, te yoso ya ti
kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii, ka skuili i sa'ma ka
ndii i ma, ji'in jaku-ka i, ka skuili i
nda'a ñuu ni ka ja'nde i ichi yuku
ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan koo i
ma, ji'in ñayii ka ndandikin ma, ka
kayu'u i:

—¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kúu rey vee
nuu Iya Tátnuni ma!
10 ¡Jayiñu'u kúu ja sani te tatnuni
tna'a yuva o David ma! ¡Hosanna!
¡Jayiñu'u kó kuu nuu tátnuni Su'si
ma onde sukun ma! —ka kuu i ka
kayu'u i.

11 Ni kivi Jesús ma ini ñuu
Jerusalén ma, te kua'an ndita ya
veñu'u ka'nu ma, te nde'ya ya
ni-ka'nu. Sani te kua'an ya ñuu
Betania ma ji'in uxi uu tee ka
ndikin ya ma, chi vaa ve kukuee
ma.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo
(Mt 21:18-19)

12 Kivi yutnee ma, nuu ve ndee
ya ñuu Betania ma, Jesús ma, ni
keja'a kókon ya.
13 Jika-ka ni jini ya in tnu higo, te
iyo kua'a nda'a tnu, te ni jan tu'va
ya tnu, ja koto ya nú iñi higo. Kovaa
ñatuu chi nanimaa nda'a tnu ma
kúu, chi vaa masu tiempu higo ma
kúu.
14 Sani te jiña'a ya tnu higo ma:

—¡Ñatuu na in ko kaa-ka higo ro
a! —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka jiniso'o tee ka ndikin ya
ma.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-17; Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

15 Nuu ni ka ndenda koo de ji'in
ya ñuu Jerusalén ma, te Jesús ma,
ni kivi ya veñu'u ka'nu ma, te ni
keja'a ya kéne'e ya ndaka ñayii ka
xiko ma ji'in ñayii ka jaan ma. Te
ni chindeyi ya mesa ñayii ka sama
xu'un ma, ji'in nuu ka xiko i sata
ma.
16 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin
ya'a ñayii ka ndiso ndatniñu i ma
ichi ini veñu'u ma.
17 Te ni keja'a ya káxtnu'u ya, te
jiña'a ya:

—Jâ ka jini ni ja nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ká'an: “Ini ve'e sa a
chi ko kuu i ini ve'e nuu ki koo ñayii
ndaka ñuu ma ja jin kakan-ta'vi i
nuu Su'si ma.” Vaa sukan ni jani
ini ya. Kovaa ndaka ndijin chi ni
ka ndasa'a ni in yavi nuu ka ñu'u
kui'na —kúu ya jiña'a ya.

18 Ja ni ka jiniso'o tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te ni
ka keja'a de ka nduku de naxe jin
ka'ni de Jesús ma, chi vaa ka yu'u
de nú ña'a te ndaka ñayii ma jin
kandija ja ká'an ya ma, vaa ndaka
ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja
káxtnu'u ya ma.
19 Kovaa ja ni kunee ma, te ni ndee
Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
ini ñuu ma.

Ni yichi tnu higo ni ka'an u'vi Jesús ma ja kuu tnu ma
(Mt 21:20-22)

20 Nuu ne'e in-ka kii ma, ni ka
ya'a de ji'in ya yatni nuu núkoo tnu
higo ma, te ni ka jini de ja ni yichi
onde yo'o tnu ma.
21 Sani te Pedro ma, ni ndaka'án de
sukan ni jiña'a Jesús ma tnu higo
ma, te jiña'a de ya:

—Teskua'a, jini ni ja tnu higo ni
ka'an u'vi ni ma, jâ ni yichi tnu
—kúu de jiña'a de.

22 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jin kukanu ini ni Su'si ma.
23 Te ja ndaa ká'an sa, nú na in na
kuña'a i yuku yukan: “Kuán ndiyo
jiña, te skee maa ro nuu mar ma”, te

nú in-ni ja ni jani ini i ma, te ñatuu jani uu jani uni ini i, su'va kukanu ini i ja sa'a Su'si ma ja ko kuu ja ká'an i ma, sani te ko kuu.
24 Chukan kúu ja ká'an sa, ndaka ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, te nú ka kukanu ini ni ya ja taa ya ma chi jin ni'i ni.
25 Te ora ka jikan-ta'vi ni ma, te nú ni ka ndaka'án ni ja nawa ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma, te jin sakanu ini ni i, sukan-va'a sakanu ini tna ña'a Yuva o Su'si iyo andivi ma, te ndaxnaa ya kuechi ni ma.
26 Kovaa nú ma jin sakanu ini ni, suni Yuva o iyo andivi ma, masu sakanu ini ya kuechi ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mt 21:23-27; Lc 20:1-8)

27 Sani te ni ka ndenda koo de ñuu Jerusalén ma. Nuu kua'an ya ichi veñu'u ka'nu ma, te ni ka jan tu'va ña'a tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
28 Te ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni sukan? ¿Xi na in ni ka'an ja kuu sa'a ni sukan? —ka kuu de ka jiña'a de.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:
—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u ña'a, te jin ndakone'e ni. Sana ka'an sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sukan.
30 Ja ni yo skuandute Juan ma, ¿Su'si ma ni tetniñu Juan ma ja sa'a de sukan, xi ñayii ma ni tetniñu ña'a ja sa'a de sukan? Jin ndakone'e ni —kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka ndatnu'u tna'a de:
—Nuna jin kuña'a o ja maa Su'si ma ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an de: "¿Nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja ni ka'an de ma?"
32 Te ni masu kuu jin kuña'a o ja ñayii ma ni tetniñu Juan ma, vaa jin ndakiti ini ñayii ma nuu o a —ka kuu de ka ka'an de.

Chi vaa ka yu'u de ñayii ma, chi vaa ndaka ñayii ma ka jani ini ja Juan ma, ja ndaa ja in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de.
33 Chukan kúu ja sa'a ni ka ndakone'e de nuu Jesús ma:
—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de ka jiña'a de.
Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Suni ni ma ka'an tna sa na in ni tatnuni ja sa'a sa a —kúu ya jiña'a ya.

12

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ja jin kuu ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mt 21:33-46; Lc 20:9-19)

1 Jesús ma, ni keja'a ya ká'an ya tnu'u vijin, te jiña'a ya:
—In tee, te ni sunkoo de ni-ka'nu itu de ma tnu uva, te ni jasi de yu'u itu de ma. Te ni satu'va de in nuu taxi uva ma kivi kuaan i ma, te ni sa'a de in ve'e sukun sukun, sukan-va'a kuu ko koto de ni-ka'nu itu de ma. Sani te ni nduku de jaku ñayii ja jin ko koto i itu de ma, te kivi kuaan uva ma, te sasava jin kuu de. Sani te kua'an jika de.
2 Te maa kivi kuaan i ma, te ni tetniñu de in tee jinukuechi nuu de ma, ja ki'in de jin nu ke'en de jaku uva ja ni kuaan ma nuu ñayii ka jito itu de ma.
3 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka tnii i tee ma, te ni ka kani i de. Te ni ka ndatetniñu i de su'va-ni kuan no'o de.
4 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni ndatetniñu tuku de in-ka tee jinukuechi nuu de ma. Kovaa tee ya'a chi ni ka ta'vi i xini de, te nde'e xeen ni ka jiña'a i de.
5 Te tee xi-ñu'ú ma, ni ndatetniñu de in-ka tee, te tee ya'a chi ni ka ja'ni i de. Kovaa tee xi-ñu'ú ma, suni ni ndatetniñu kua'a-ka de tee kuan koo kuan nu ndakan jaku uva ma. Kovaa masu ni ka ndi ini ñayii

yukan chi jaku de ma ni ka kani i,
te jaku de ma ni ka ja'ni i.
6 'Sani te maa-nka sa'ya de ma kéndoo,
te kútoo xeen de tee ma.
Kovaa ni tetniñu de tee ma.
Vaa jani ini de: "Jin kava respetu i nuu
sa'ya o a, nuna tetniñu o de,
vaa sa'ya maa o kúu de."
7 Kovaa ñayii ka jito itu de ma, ni
ka ndatnu'u tna'a i: "Suchi ya'a kúu
suchi nduta'vi ñu'ú ya'a. Jin ka'ni o
i, te jin ndani'i o ñu'ú i a", ka kuu i
ka ka'an i.
8 Chukan kúu ja ni ka tnii i sa'ya de
ma, te ni ka ja'ni i de, te ni ka skana
i yikikuñu de ma yu'u itu ma.
9 '¿Nawa ka jani ini ndijin ja sa'a
tee xi-ñu'ú ma? Kuiti ki'in de, te
ka'ni de ñayii ka jito itu de ma, te
kua'a de ñu'ú de ma siin-ka ñayii.
10 '¿Ñatuu nama uun ka ka'vi ni
nuu tnu'u Su'si ma, nuu ká'an sa'a
ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e
ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
11 Sa'a ni sa'a maa Iya Tátnuni ma,
te ni ka sa'vi-nka ini o a.
Sukan ká'an nuu tnu'u Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ka kuni de ja jin tnii
de Jesús ma, vaa ka jini de ja tnu'u
vijin ni ka'an ya ma chi ja jin kuu
maa de ma kúu. Kovaa ka yu'u
de ñayii ma. Chukan kúu ja ni ka
xndoo de ya, te kuan koo de.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma

(Mt 22:15-22; Lc 20:20-26)

13 Ni ka tetniñu i jaku tee ka
kuu fariseo ma, ji'in tee ka ndikin
Herodes ma nuu iyo Jesús ma, ja
jin kototnuni de ya nawa ka'an ya
ma, sukan-va'a jin ni'i ini de ja jin
xtekuechi de ya.
14 Tee ya'a, ni jan koo de, te ka jiña'a
de:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja ndaa
kúu ja ká'an ni a. Te masu ndí ini ni
nawa ka jani ini ñayii ma ja ká'an ni
a. Te ni masu ndí ini ni na nde ñayii
ka niniso'o ma. Ndijin chi káxtnu'u
ndaa ni sukan kúni Su'si ma ja jin
ko kuu o nuu ya ma. ¿Te naxe ká'an
ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa ja ka
satniñu sa ma nuu tee nani César
tátnuni ñuu Roma ma, xi ña'a? ¿Jin
sa'a sa, xi má jin sa'a sa sukan ma?
—ka kuu de ka jiña'a de.
15 Kovaa Jesús ma chi jini ya
sukan ka jani ini de ma, ja masu
ka sa'a de sukan ka ka'an de ma, te
jiña'a ya:
—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a ni? Jin
tanuu ni in xu'un ka yinda'a ni a,
sukan-va'a kuni sa —kúu ya jiña'a
ya.
16 Te ni ka wa'a de, te Jesús ma,
jiña'a ya:
—¿Na in xi-yunuu ndenee a, te na
in nani sukan ndee a? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Yunuu tee nani César, tee
tátnuni ñuu Roma ma, kúu —ka kuu
de ka jiña'a de.
17 Sani te jiña'a Jesús ma:
—Te jin ndakua'a ni nuu César
ma tna'a ja kúu kuenda maa de
ma, te nuu Su'si ma jin ndakua'a
ni tna'a ja kúu kuenda maa ya ma
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka sa'vi-nka ini de ja sukan
ni ndakone'e ya ma.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma

(Mt 22:23-33; Lc 20:27-40)

18 Ni jan koo jaku tee ka kuu sa-
duceo ma ni ka jan koto de Jesús
ma. Tee ya'a chi ka ka'an de ja
masu ka ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
Te chukan kúu ja ni ka jikan-tnu'u
de ya:
19 —Teskua'a, Moisés ma, ni xn-
doo de tutu ká'an ja nú in tee ma,
ni tnanda'a de te ni ji'i de te ñatuu
na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo,
te ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i
de ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te
ko kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.

20 Te sukan ni kuu ja uja tee
ndi-tna'a ñani de ma. Tee xinañu'u
ma, ni tnanda'a de, te ñatuu na
sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te
ni ji'i de.
21 Sani te tee ku-uu ma, ni ndat-
nanda'a de ji'in ña'a ni ndoo ma.
Suni ni ji'i tna de, te ñatuu na sa'ya
de ji'in ña ni iyo. Suni maa i ni kuu
ji'in tee ku-uni ma.
22 Te sukan ni kuu ji'in ndi-uja de
ma ja ñatuu ni-in de ña ni iyo sa'ya
de ji'in ña, te ni ka ji'i de. Sani te ni
ji'i ña'a ma.
23 Va'a-ni, te nú jin ndateku ñayii
ma, ¿na nde de xi-ñasi'i ko kuu ña'a
yukan? Vaa ndi-uja de ma ni ka iyo
ji'in ña ma —ka kuu de ka jiña'a de.
24 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Ndijin chi masu ka jini ni ja ka
ka'an ni a. Masu ka jini ni sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma, ni a
ndaka ja kúu sa'a Su'si ma masu ka
jini ni.
25 Kivi jin ndateku ñayii ma, tee
ma ji'in ña'a ma, masu jin ndat-
nanda'a-ka de, vaa sukan ka kuu
ángel ka iyo andivi ma, sukan jin ko
kuu de.
26 '¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni
nuu libru Moisés ma, nuu ká'an
ja núkoo in tnu iñu ma, te kánda'a
kánda'a-nka tnu ma, kovaa masu
nde ndí'i tnu kayu ma? Te ni ka'an
Su'si ma nuu Moisés ma: "Maa sa
kúu Su'si Abraham ma, ji'in Isaac
ma, ji'in Jacob ma", kúu ya jiña'a ya.
Te chukan kúu ja jin ndateku ñayii
ni ka ji'i ma.
27 Vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii ni
ka ji'i ma kúu ya chi Su'si ñayii ka
teku ma kúu ya. Te chukan kúu ja
ndijin, masu ka jini ni ja ka ka'an
ni a —kúu ya jiña'a ya.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni Su'si ma ja ka ndanuu xeen-ka i
(Mt 22:34-40)

28 In tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni jiniso'o de ja ka
tetna'a Jesús ma ji'in tee ka kuu
saduceo ma, te ni jini de ja va'a-ni
ni ndakone'e Jesús ma, te ni jan
tu'va de ya, te ni jikan-tnu'u de:
—¿Nde tnu'u ni tatnuni Su'si ma
kúu ja kanuu xeen-ka ma? —kúu
de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Tnu'u kanuu xeen-ka ma kúu
tnu'u ya'a: "Ñayii ñuu Israel, jin
koniniso'o ni chi Su'si ka kandija o
ma kúu iya tátnuni nuu o a. Te ñatuu
na in-ka ya iyo chi maa in-ni Su'si o
ma kúu Su'si ndija.
30 Jín kutoo o Su'si o ma ji'in ndaka
tu'u ini anua o a, ji'in ndaka ja ka
jani ini o a, ji'in ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu o a."
31 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni tat-
nuni Su'si ma kúu ja: "Jin kutoo
ni tna'a ni ma sukan ka kutoo ni
maa ni ma." Ñatuu na tnu'u kanuu
xeen-ka, nú masu ja nduu-ni tnu'u
ya'a —kúu ya jiña'a ya.
32 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, jiña'a de:
—Va'a-ni, teskua'a. Ja ndaa kúu
ja ká'an ni a. In-ni Su'si iyo, te ñatuu
na in-ka ya iyo, chi vaa maa in-ni
ya iyo.
33 Te ja jín kutoo o Su'si ma ji'in
ndaka tu'u ini anua o a, ji'in ndaka
ja ka jani ini o a, ji'in ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu o a, ji'in ja jín
kutoo tna'a o ma kuenda ka ku-
too o maa o ma, játna ini xeen-ka
Su'si ma ja jin sa'a o sukan, sana
ndaka kiti ndakua'a o nuu Su'si ma
te ka'mi o ti nuu ya ma —kúu de
jiña'a de.
34 Te ja ni jini Jesús ma ja tee
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, va'a-ni ni ndakone'e de ma, te
jiña'a ya:
—Ndijin, iyo yatni ni nuu tátnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
Te ni-in-ka ñayii, ñatuu ni ka
kusaa ini i ja jin kakan-tnu'u-ka i
ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mt 22:41-46; Lc 20:41-44)

35 Jesús ma, yikuu ya káxtnu'u ya
na in kúu ya ma ini veñu'u ka'nu
ma, te jikan-tnu'u ya nuu ñayii ma:
—¿Te nava'a ka ka'an tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma
ja Sa'ya tata David ma kúu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma?
36 Te vitna ja maa David ma chi ni
ska'an ña'a Xtumani Ndios ma, te
sa'a ni ka'an de ma:
Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya
tátnuni nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani
nuu o a chii ja'a ro a",
kúu ya jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu
sa a.
37 Kovaa ¿naxe kuu ko kuu Sa'ya
tata David ma Cristo ma nú sukan,
te vitna ja maa David ma, ni xnani
de ya iya tátnuni nuu de ma? —kúu
ya jiña'a ya.

Te kua'a xeen ñayii ma ka iyo
yukan, te ka niniso'o sii ini i ja ká'an
Jesús ma.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mt 23:1-36; Lc 11:37-54; 20:45-47)

38 Jesús ma, ne'un ja káxtnu'u ya
ma, te jiña'a ya:
—Jin konee ni cuidado ja másu
ko jin ko sa'a ni sukan ka sa'a tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, vaa tee yukan chi ka jatna ini
de ja jin kone'nu de sa'ma nani,
te ka kuni de ja jin kava respetu i
nuu de ma te jin kua'a i de nchuxi
nuya'vi ma.
39 Ka nduku de nuu jin kunukoo de
nuu ka nukoo ñayii ka ndanuu-ka
ma ini veñu'u ma. Te nuu ka
kuu viko ma, ka kunuu maa de
ja jin kunukoo de nuu mesa ka
ndanuu-ka ma.
40 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka ji'i yii
ma, sukan-va'a jin ni'i de nawa ka
neva'a ña'a ma te jin kaa jin ko'o
de. Te ja ñatuu na in kunitnuni ma,
te ka sa'a de tnu'u ja na'a xeen ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma. Tee
ya'a chi sa'a Su'si ma ja jin chunaa
xeen-ka de ja sukan ka sa'a de ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma
(Lc 21:1-4)

41 Jesús ma, núkoo ya in jichi
yatni nuu iyo ja ka chunee i xu'un
ja ka ndakua'a i nuu Su'si ma.
Nde'ya ya sukan ka chunee ñayii
ma xu'un ka ndakua'a i nuu Su'si
ma. Te kua'a xiku ma chi ni ka
chunee kua'a de xu'un.
42 Sani te ni kenda in ña'a ni ji'i yii
ma, te kúnda'vi xeen ña. Te ni jan
chunee ña uu xu'un lilikin, masu
ka ndee ya'vi xeen i.
43 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a nda'vi
ni ji'i yii ma, ni ndakua'a kua'a-ka
ña nuu Su'si ma sana ndaka-ka
ñayii ni ka chunee xu'un i ma,
44 chi vaa ndaka i ni ka ndakua'a
nuu Su'si ma ja ni kendoo-nka
ma-ni. Kovaa ña'a ya'a, visi
kúnda'vi ña te jiniñu'u xeen-ka ña
ma, kovaa ni ndakua'a ña nuu Su'si
ma ndaka ja neva'a ña ja koteku ña
ma —kúu ya jiña'a ya.

13

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mt 24:1-2; Lc 21:5-6)

1 Ja ni ndee Jesús ma ini veñu'u
ka'nu ma, in tee ndikin ya ma,
jiña'a de:
—¡Teskua'a, nde'ya ni ja vivii ka
ndaa yuu ni ka kuva'a veñu'u a
ji'in ja sukan sukun sukun veñu'u
a! —kúu de jiña'a de.

2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nde'ya ni ve'e na'nu ve'e
sukun a? Kovaa ká'an sa ja ni-in-ka
yuu masu kendoo siki in-ka yuu ja
ndi'i kuiti i jin ndatnana —kúu ya
jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mt 24:3-28; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Sani te kuan koo de ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma kuan ndaya'a nuu kátuu veñu'u ka'nu ma. Te Jesús ma, ni jinkoo ya. Sani te Pedro ma, Santiago ma, Juan ma, ji'in Andrés ma, ni ka kene'e siin de ya, te ka jikan-tnu'u de ya:

4 —Na nde kivi ko kuu sukan, te nde a ko kuu seña ja sani te ko kuu ndaka sukan ká'an ni a —ka kuu de ka jiña'a de.

5 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya jiña'a ya:

—Jin konee ni cuidado ja ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,

6 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i, te sa'a jin ka'an i: "Maa sa kúu Cristo ma", te jin xnda'vi i kua'a xeen ñayii.

7 'Nú ni ka jini ni ja ka ka'an i ja ka kanaa ñayii in ñuu ji'in in-ka ñuu ya'a yukan ma, máko jin koyu'u ni, chi vaa sukan ko kuu, kovaa masu jâ ni jinu kúu.

8 Vaa in ñuu ka'nu kanaa ji'in in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in in-ka ñayii tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma, te kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin ndatnana kua'a ve'e, te koo soko koo tnama. Te ndaka cha'a chi yika kéja'a tnundo'o tnuneni ma-ni kúu.

9 'Ndijin, jin ko koto va'a ni maa ni, chi vaa jin tnii ña'a i, te jin xsia'a ña'a i nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma, te jin kani ña'a i ini veñu'u lilikin ma. Te jin sa'a i ja jin koo ni onde nuu tee ka tatnuni ma, ji'in nuu rey ma, ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni maa sa a. Kovaa sukan, te kuu jin kaxtnu'u ni nuu tee yukan sukan sa'a sukan kúu Su'si ma ji'in ñayii ma.

10 Chi xi'na-ka jiniñu'u ja jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a ma nuu ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te sana ko kuu sukan.

11 Te nú ni ka jan xsia'a ña'a i nuu tee ka tatnuni ma, te máko jin ko ndi ini ni ja naxe jin ndakone'e ni ma chi ora yukan, te taa maa Su'si ma na tnu'u jin ka'an ni ma, chi vaa masu maa ni jin ka'an ma, su'va maa Xtumani Ndios ma ka'an ora yukan.

12 Te suni tee ndi-tna'a ñani de ma, jin ndaxtekuechi tna'a de, sukan-va'a jin ka'ni tna'a de. Te yuva i ma, xtekuechi de sa'ya de ma. Te maa i ja ka kuu i sa'ya de ma, jin ndakokuiñi i nuu de, te jin ka'ni i de.

13 Te ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin ndakiti ini i nuu ni ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni a, kovaa nde ni kanda ja kondikin ña'a ni ma onde kivi xnaa sa ñuu ñayivi a chi ndani'i ta'vi ni.

14 'Nú ni ka jini ni ja núkoo in ja masu kúnimani i nuu Su'si ma ini veñu'u ka'nu iyo Jerusalén ma nuu masu iyo ja koo i ma (na in ka'vi tnu'u ya'a, te skua'a ñukuun i, sukan-va'a jaku'ni ini i nawa kúni ka'an ma), sani te ñayii ka iyo ñuu Judea ma, te jín kunu i yuku ma,

15 te nú na in iyo xini ve'e i ma, máko nuu i te ndivi i ve'e i ma ja kene'e i nawa ni xndoo i ma.

16 Te nú na in iyo yuku ma, máko ndakokuiñi i ve'e i ma ja ki ndi ke'en i sa'ma i ma.

17 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka ña'a ka ñu'u sa'ya ma, ji'in ña'a ka neva'a suchi kuechi ka jaxi ma!

18 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja máko kuu sukan kivi vijin ma,

19 chi vaa kivi yukan chi kivi tnundo'o tnuneni xeen ko kuu. Ûni in tnundo'o ja masu nama ni yo kuu sukan onde kivi ni sa'a Su'si ma ñuu ñayivi a, te onde kenda kivi kenda tnundo'o tnuneni ja ni jani ini Su'si ma ja ko kuu ma ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te nú ni jinu ma, ni masu sa'a-ka ya sukan.

20 Te nú Iya Tátnuni ma, ma ndaka'nde sava ya kivi yukan, kivi tnundo'o ma, masu na in kaku.

Kovaa kuechi ja kútoo ya ndaka ñayii ni ndakaji maa ya ma, chukan kúu ja ndaka'nde sava ya kivi yukan.
21 'Te nú jin ka'an i nuu ni: "Jin konde'ya ni ja ya'a iyo Cristo ma", xi "Jin konde'ya ni ja yukan iyo ya", másu ko jin kandija ni.
22 Vaa ki koo tee jin xnda'vi ña'a ja Cristo ma ka kuu de, xi jin xnda'vi ña'a de ja tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma ka kuu de, te jin sa'a kua'a de milagru, sukan-va'a jin xnda'vi ña'a de, te jin ku'un ini de ja onde ñayii ni ndakaji Su'si ma jin ndaxnda'vi de.
23 ¡Chukan kúu ja jin konee ni cuidado! Ndaka jâ ni xtu'va ña'a sa a, sukan-va'a ma jin xnda'vi ña'a i.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mt 24:29-35, 42, 44; Lc 21:25-36)

24 'Kovaa ne'un kivi yukan, nú ni jinu ni ka ndo'o ni ka neni ñayii ma, te kandii ma chi masu kotnuu-ka i, te masu ndii-ka, te yoo ma, suni masu kotnuu-ka i,
25 te tiuxini ma chi jin kun-kava i andivi ma, te ndaka ja ka iyo andivi ma chi ndaskanda Su'si ma.
26 Sani te jin kuni ñayii ma ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja ndenda sa nuu viko ma ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa ji'in jayiñu'u sa ma.
27 Te tetniñu maa sa ángel ma ni-ka'nu ñuu ñayivi a, onde nuu jak-ituu andivi ma ji'in ñu'ú a, te jin ndaxtutu i ndaka ñayii ni ndakaji sa te ni ka kanda i ni ka yo ndikin ña'a i ma.
28 'Jin kutu'va ni tna'a ja káxtnu'u sa siki tnu higo ma. Nú ni ka ndaka'ndi nda'a tnu ma ja ve jin nana koo i ma te ni ka nduyute nda'a tnu ma, te ka jini ni ja ve kuyatni kivi ndukuii ñuu ñayivi a.
29 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni ja ka yikuu ndaka tna'a ja ni ka'an sa a, te jin kona'a ni ja sani te saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jâ ve kuyatni sa ye'e ma.
30 Ja ndaa ká'an sa ja masu yanduu ja ndaka ñayii tiempu ya'a, jin kuni i ja sukan ko kuu.
31 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi a chi jin naa i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi masu yanduu ja sukan ko kuu.
32 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora ma, masu na in jini, ni a ángel Su'si ma ja ka iyo i andivi ma, ni a saña ja kúu sa Sa'ya ya a chi maa in-ni Yuva o Su'si ma na'a na kivi ko kuu sukan.
33 'Chukan kúu ja jin konde'ya va'a ni, te jin koo tu'va ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, vaa masu na in jini na kivi ko kuu.
34 Cha'a chi sukan kúu in tee ja sani te ki'in de in-ka ñuu, te sacargu de ñayii ka jinukuechi nuu de ma ja jin ko koto va'a i ve'e de ma. Te tátnuni de nuu ndi-in ndi-in i nde tniñu jin sa'a i ma, te ñayii jito ye'e ma, na ko koto va'a i. Sukan ko kuu kivi ndii sa ma.
35 Chukan kúu ja jin konde'ya va'a ni, te jin koo tu'va ni, vaa masu ka jini ni na ora ndenda sa ja kúu sa iya tátnuni nuu ni ja ka kuu ni ñayii ve'e sa ma, nú jâ ve kunee ma, xi sava ñuu ma, xi ora jâ ka kana li'li ma xi ora jâ ve ndii ma,
36 nasa sanaa-ni, te ndenda sa te ndani'i ña'a sa ja ka kixi ni.
37 Sukan ká'an sa nuu ndaka ni a, te suni sukan ká'an sa nuu ndaka-ka ñayii ma: ¡Jin koo tu'va ni, te jin ko koto va'a ni maa ni! —kúu ya jiña'a ya.

14

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

1 Kúni-ka uu-ka kivi, te ko kuu Viko Pascua ma, kivi ka jaa i xtatila ñatuu na levadura yi'i ma. Tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka ndatnu'u tna'a de ka nduku

de naxe jin xnda'vi de Jesús ma te jin tnii de ya te jin ka'ni de ya.
2 Kovaa jaku de ka ka'an:
—Masu kuu ne'un viko ma. Nú ña'a, te ñayii ma, jin ndakiti ini i nuu o, te jin kana jin kayu'u i nuu ka iyo o a —ka kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma
(Mt 26:6-13)

3 Te Jesús ma, ni ja'an ya ñuu Betania ma, ve'e tee kúu Simón ma, tee ni yo ndo'o kue'e lepra ma. Nani núkoo ya nuu mesa ma, ni kenda in ña'a, yinda'a ña in botella, te nanimaa vidriu nani alabastru kúu i, te yukan ñu'u ndute jáxiko asi nanimaa ita nani nardo ma. In ja ndee ya'vi xeen kúu i. Te ni ta'vi ña vidriu ma, te ni chiso ña ndute jáxiko asi ma xini Jesús ma.
4 Te jaku ñayii ka iyo ma, ni ka ndakiti ini i, te ka ka'an nuu tna'a i:
—¿Nava'a ni skenaa ña ndute jáxiko asi a?
5 Va'a-ka nute ni kuya'vi de, vaa vi'i-ka uni cientu denariu kondee de, te kuu jin chindee o ñayii nda'vi ma —ka kuu i ka ka'an i, te ka ka'an i tnu'u ña'a yukan.
6 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u. ¿Nava'a ka xtna'a ni ña? Vaa ña'a ya'a chi tna'a ja ni sa'a ña'a ña a chi in ja va'a kúu.
7 Vaa ñayii nda'vi ma chi jin koo i ji'in ni ni-kani ni-jika, te kuu jin chindee ni i ndeva'a-ni na kii ka kuni ni ma, kovaa saña chi kenda kivi ja masu koo-ka sa ñuu ñayivi ya ji'in ni.
8 Te ña'a ya'a chi ni sa'a ña'a ña ndaka ja iyo ja kuu sa'a ña ma, te vaa ja ni chi'i ña'a ña ndute jáxiko asi a, te cha'a kúu ja ni satu'va ña yikikuñu sa a, sukan-va'a koo tu'va i kivi jin chu'u ña'a ni ma.
9 Te ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni nuu jin kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u sa a, suni jin ndaka'an i tna'a ja ni sa'a ña'a ña'a ya'a, te sukan, te jin ndaka'án i ja vii ja va'a ni sa'a ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma
(Mt 26:14-16; Lc 22:3-6)

10 Judas Iscariote ma, in tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya ma kúu de, te ni ja'an de ni jan kuña'a de nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma sukan ke'en-su'va de Jesús ma, te ndakua'a de ya nuu nda'a tee yukan.
11 Ja ni ka jiniso'o tee yukan, te ni ka kutachi xeen de, te ni ka skuiso de ja jin kua'a de xu'un Judas ma. Te ni keja'a Judas ma nduku de na ora ko kuu ja ke'en-su'va de Jesús ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mt 26:17-29; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

12 Kivi ni keja'a viko ka jaa i xtatila ñatuu na levadura yi'i ma, kivi ka ja'ni i in ndikachi jaa ja ka ndakua'a i nuu Su'si ma ja ka ndakune'e i kivi ni ka ndayaa i nuu ñayii ñuu Egipto ma ja kúu i Viko Pascua ma, te tee ka ndikin Jesús ma, ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndenu kúni ni ja jin koo sa jin satu'va sa ja jin kuxini o Viko Pascua a? —ka kuu de ka jiña'a de.
13 Sani te ni tetniñu ya uu tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Kuán koo ni ini ñuu ma. Yukan jin ndatna'a ni ji'in in tee ndiso de in kiyi ndute. Te jin kondikin ni de.
14 Te nuu ndivi de ma, te jin kuña'a ni nuu tee xi-ve'e ma: "Teskua'a o ma, sa'a ká'an de: ¿Nde a kúu ve'e nuu jin kaa sa xita ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in sa a? Vaa jin kuxini sa Viko Pascua a."
15 Te tee yukan, kaxtnu'u de onde ve'e ichi sukun ma, in ve'e ka'nu nuu jâ ni nduvii ma. Te yukan jin satu'va ni ja jin kuxini o ma —kúu ya jiña'a ya.
16 Nduu tee ni tetniñu ya ma, ni ka ke koo de, te kuan koo de ini ñuu ma. Te ni ka ndani'i de sukan ni

jiña'a Jesús ma, te ni ka satu'va de ja jin kuxini de ji'in ya Viko Pascua ma.

17 Nuu ve kunee ma, ni kenda Jesús ma ji'in ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma.
18 Nani ka jaa de xita nuu mesa ma, te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja in ni ja ka nukoo o ka jaa o xita a ke'en-su'va ña'a —kúu ya jiña'a ya.

19 Te ni ka kuxii ini de, te ni ka keja'a ndi-in ndi-in de ka jikan-tnu'u de ya:

—¿Saña kúu? —ka kuu de ka jiña'a de.

20 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—In ni ja ndi-uxi uu ni a kúu, te nde ni xndoyo xtatila ni a ji'in sa nuu ko'o a ko kuu.
21 Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndo'o sa sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma ja ndo'o sa a, kovaa ¡nda'vi maa na in ke'en-su'va ña'a ma! Va'a-ka ko kuu i, nute ñatuu ni kenda i ñuu ñayivi ya nkuu —kúu ya jiña'a ya.

22 Nani ka kuxini de ji'in ya ma, te Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a kúu yikikuñu sa a —kúu ya jiña'a ya.

23 Sani te ni tnii ya in nuu ñu'u ndute uva ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma. Te ni xsia'a ya nuu tee ka ndikin ya ma, te ndaka de ni ka ji'i jaku jaku ndute uva ma.
24 Te jiña'a ya:

—Cha'a kúu niñi sa ja kati ma, sana jin ndani'i ta'vi kua'a xeen ñayii ma. Cha'a kúu in tnu'u jaa tátnuni Su'si ma naxe jin koo va'a ni ji'in ya.
25 Ja ndaa ká'an sa ja masu ko'o-ka sa ndute uva ya'a chi onde kivi jin koo tutu o nuu tatnuni Su'si ma te jin ko'o o ndute uva jaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:30-35; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

26 Nuu ni jinu ni ka jita de ji'in ya in yaa, te kuan koo de ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma.
27 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndaka ndijin chi ma jin kukanu ini-ka ña'a ni, te jin xndoo ña'a ni, vaa sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Ka'ni sa tee jito ndikachi ma, te ndaka ndikachi ma, jin kuitenuu ti."
28 Kovaa sani te ni ndateku sa ma, te koxtnuu sa ki'in sa ñuu Galilea ma, te sana jan koo maa ni —kúu ya jiña'a ya.

29 Pedro ma, jiña'a de:

—Visi ndaka de na jin xndoo ña'a, kovaa saña chi ña'a —kúu de jiña'a de.

30 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa vitna, ni ñatuu kana-ka li'li ma ja ku-uu jichi ma, te jâ ni ku-uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

31 Kovaa maa de chi jiña'a de:

—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a sa —kúu de jiña'a de, te ndaka-ka de ka jiña'a sukan.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma

(Mt 26:36-46; Lc 22:39-46)

32 Sani te ni jan koo de ji'in ya in nuu nani Getsemaní, te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin kunukoo ni ya'a, nani ki'in sa jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

33 Te ni jeka ya Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni keja'a ya kúxii kúnda'vi ini ya,
34 te jiña'a ya de:

—Jini sa ja onde ini anua sa a, kúxii xeen ini i, te ûni kuenda kûu

sa kúni sa. Jin kendoo ni ya'a. Másu ko jin ko kusu ni —kúu ya jiña'a ya.
35 Sani te kua'an-ka Jesús ma, te ni kujika-ka ya vala ma, te ni jinkoo jiti ya, te ni jakindeyi ya onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja nú kuu, te má kenda ora ndo'o neni ya ma.
36 Te nani jikan-ta'vi ya ma, te sa'a jiña'a ya:

—Yuva maa sa, ja maa ni chi kuu sa'a ni ndaka, te nú kúni ni, te má ndo'o neni sa. Kovaa má ko kuu sukan kúni maa sa chi kó kuu sukan kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.

37 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo de ma, te ni ndani'i ya de ja ka kixi de, te jiña'a ya Pedro ma:

—Simón, ¿kixi ni? ¿Ni ñatuu ni kuu kondito ni visi ja in ora?
38 Jin kondito ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, sukan-va'a má ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma. Ndaka ni chi ka jani va'a ini ni, kovaa yikikuñu ni a chi vita xeen i —kúu ya jiña'a ya.
39 Te kua'an ya in-ka jichi kuan kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma. Te suni maa sukan-ni ni jiña'a ya ma, jiña'a tuku ya.
40 Nuu ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo de ma, te ni ndani'i tuku ya de ja ka kixi de. Te ñatuu ka ni'i ini de naxe jin kuña'a de ya, vaa ûni ka ndandesi-nka nduchinuu de ma, ja jin kusu de ka kuni de.
41 Te nuu ni ndakokuiñi ya ja ku-uni jichi ma, te jiña'a ya:

—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi ni? ¿Ka ndatatu ni? Jâ ni kuu-ni chi jâ ni kenda ora ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin ke'en-su'va ña'a i, te jin kunda'a ña'a tee ka ndiso kuechi ma.
42 Jin ndakoo ni, te jín koo o chi jâ ve kuyatni tee ke'en-su'va ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

43 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, nuu ni kenda Judas ma, in tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya ma. Te ni kenda de, te ka ndikin tna'a de ji'in kua'a ñayii ka ndiso xeen ma, ka yinda'a i yuchi kúu espada ji'in karroti. Ñayii ya'a ka kuu ñayii ni ka tetniñu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.

44 Judas tee ni ke'en-su'va ya ma, ni wa'a de in seña, te jiña'a de:

—Tna'a tee chitu sa yikinuu de ma, tee yukan kúu de, te jin tnii ni de, te jin ku'ni va'a ni de, te jin koo ni ji'in de —kúu de jiña'a de.

45 Chukan kúu ja ni jan tu'va de Jesús ma, te jiña'a de:

—Teskua'a —kúu de jiña'a de.

Te ni chitu de yikinuu ya ma.
46 Sani te ni ka tnii ñayii ma ya, te kuan koo i ji'in ya.

47 Kovaa in tee ndikin ya ma, ni tava de yuchi kúu espada ma, te ni jan ka'nde de in so'o tee jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma.

48 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya ñayii ma:

—¿Nava'a ve koo ndijin ji'in yuchi kúu espada ji'in karroti, ja jin tnii ña'a ni, kuenda tnu'u ja in kui'na kúu sa?
49 Ndaka kii ni yo iyo sa ne'un ndaka ni ma, ni yo kaxtnu'u sa tnu'u va'a ma ini veñu'u ka'nu ma, te ñatuu ni ka tnii ña'a ni, kovaa sa'a ko kuu, sukan-va'a ko kuu sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

50 Ndaka tee ka ndikin ya ma, ni ka jinu de, te ni ka xndoo de maa in-nka Jesús ma.
51 Kovaa in suchi jaa, ndikin i ya kua'an i, ñutuu i in sa'ma, te ni ka tnii ña'a tee kuan koo ji'in ya ma.
52 Kovaa ni xsiaa i sa'ma i ma, te ni jinu vichi i kua'an i.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mt 26:57-68; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

53 Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee tátnuni nuu sutu ma, te ni ka ndututu ndaka tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
54 Pedro ma, ndikin jika de ya onde nuke'e ve'e tee tátnuni nuu sutu ma, te ni jinkoo de nuu ka iyo tee ka jito veñu'u ka'nu ma, te ni kendoo de nduvixi de yu'u ñu'u ma.

55 Tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in ndaka tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma, ka nduku de in ja kuu kuiso kuechi Jesús ma, te jin ka'ni de ya. Kovaa ñatuu ni ka ndani'i de na kuechi ya ma.
56 Visi kua'a de ma ka ka'an tnu'u te ñatuu ka ka'an ndaa de sukan ni yo sa'a ya ma, kovaa siin siin-ka ka ka'an de.
57 Jaku de ni ka ndokuiñi, te ka xtekuechi de ya, te ka jiña'a de:

58 —Saña chi ni ka jiniso'o sa ja ni ka'an de: "Saña chi kuu ndakana sa veñu'u ka'nu ni ka sa'a ñayii a, te nuu uni kii ma te ndasa'a sa in-ka, kovaa masu ñayii ma jin ndasa'a", ni ka'an de —ka kuu de ka jiña'a de.

59 Kovaa ni a sukan ma, masu nde ka ketna'a ja ka ka'an de ma.

60 Sani te maa tee tatnuni nuu sutu ma, ni ndokuiñi de ne'un ndaka de ma, te ni jikan-tnu'u de Jesús ma:

—¿Ñatuu nawa ndákone'e ni? ¿Nawa kúu ja ka ka'an ñayii a ja kuu ni a? —kúu de jiña'a de.

61 Kovaa Jesús ma chi ni jasiyu'u ya, ni ñatuu nawa ni ndakone'e ya nuu tee tátnuni nuu sutu ma. Te maa tee tátnuni nuu sutu ma, ni ndakan-tnu'u tuku de ya:

—¿Ndijin kúu Cristo Sa'ya Su'si iya iyo ja jin ndachiñu'u o ma? —kúu de jiña'a de.

62 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Saña kúu. Te ndijin chi jin kuni ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, kunukoo sa xiñi kua'a Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te kenda kivi ndii sa te jin kuni ni ja ndenda sa nuu viko ka iyo andivi ma —kúu ya jiña'a ya.

63 Sani te tee tátnuni nuu sutu ma, ni kachi de sa'ma de ma, ja káxtnu'u de ja ni ndakiti xeen ini de, te jiña'a de:

—¿Naku jin nduku-ka o ñayii jin ndaka'an nawa ni yo sa'a de a?
64 Jâ ni ka jiniso'o ndaka ni ja jâ ni ka'an de tnu'u ja masu játna ini Su'si ma. ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu de jiña'a de nuu ndaka tee ka iyo ma.

Ndaka de ni ka kendoo ini ja iyo kuechi Jesús ma te kuiti kûu ya.

65 Jaku de, ni ka keja'a de ka tusii de ya, te ni ka jasi de in sa'ma nuu ya ma, te ka kani de ya, te ka jiña'a de ya:

—¡Ka'an ni na in ni kani ña'a! —ka kuu de ka jiña'a de.

Te tee ka jito veñu'u ma, ka wa'a de tikatu yikinuu ya ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma
(Mt 26:69-75; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-29)

66 Pedro ma, iyo de ichi chii ma, nuke'e tee tátnuni nuu sutu ma. Te ni kenda in ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma.
67 Ja ni jini ña Pedro ma ja yikuu de nduvixi de yu'u ñu'u ma, te nde'ya ña de, te jiña'a ña:

—Ndijin tna chi ni yo ndikin ni Jesús tee ñuu Nazaret ma vi —kúu ña jiña'a ña.

68 Te Pedro ma, jiña'a de:

—Masu jini sa tee yukan, te masu jini sa nawa kúu ja ká'an ni a —kúu de jiña'a de.

Te ni kee de ye'e ke'e ma. Sani te ni kana in li'li ma.
69 Te ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma, ni jini tuku ña Pedro ma in-ka jichi, te ni keja'a ña

jiña'a ña nuu ndaka-ka ñayii ka iyo ma:

—Tee ya'a chi in tna'a tee ni ka yo ndikin Jesús ma kúu de —kúu ña jiña'a ña.

70 Kovaa Pedro ma chi in-ka jichi ni jiña'a de ja ñatuu jini de Jesús ma.

Te ni kukuee-ka ma, te ñayii ka iyo yukan, ka jiña'a tuku i Pedro ma:

—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in tna'a tee ni ka yo ndikin tna'a ji'in Jesús ma, vaa in tee ñuu Galilea ma kúu ni —ka kuu i ka jiña'a i.

71 Sani te Pedro ma, jiña'a de:

—Chúnaa maa sa, nú masu ndija ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan —kúu de jiña'a de.

72 Te ora yukan-ni, te ni kana li'li ma ja ku-uu jichi, te ni ndaka'án Pedro ma ja sa'a ni jiña'a Jesús ma: "Ni ñatuu kana-ka li'li ma ja ku-uu jichi ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a ni." Sani te ni keja'a de nda'yu de, ja ndákani ini de.

15

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Lc 23:1-5; Jn 18:28-38)

1 Nuu jâ ve ndii ma, te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in ndaka-ka tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma. Te ni ka ju'ni de Jesús ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni ka ndaxsia'a de ya nuu nda'a tee kúu Pilato ma.
2 Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya:

—¿Ndijin kúu rey tátnuni nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.

Te ni ndakone'e Jesús ma:

—Maa ni ká'an —kúu ya jiña'a ya.

3 Ndaka tee ka tatnuni nuu sutu ma, kua'a xeen ja ka xtekuechi de ya,
4 te Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya in-ka jichi:

—¿Ñatuu nawa ká'an ni? Te kua'a xeen ja ka xtekuechi ña'a i a —kúu de jiña'a de ya.

5 Kovaa Jesús ma, masu ni ndakone'e ya. Chukan kúu ja Pilato ma, ni sa'vi-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-31; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

6 Ne'un ndaka Viko Pascua ma, te Pilato ma chi ni yo kachi de ja kene'e de in ñayii vekaa ma, ndeva'a-ni na in ka ka'an maa ñayii judío ma.
7 Te in tee nani Barrabás ma, ji'in jaku-ka tee ni ka xtutu tna'a ji'in de ma, ka yinee de vekaa ma kuechi ja ni ka ja'ni de in ñayii ne'un kivi ni ka kanaa de ji'in gobiernu ma.
8 Te ni ka kenda koo ñayii ñuu Israel ma, te ni ka keja'a i ka jikan i nuu Pilato ma ja sa'a de sukan sa'a de ndaka kuiya ma, te ka jiña'a i ja na kene'e de in ñayii yinee vekaa ma.
9 Te jiña'a Pilato ma:

—¿Ka kuni ni ja xsiaa sa rey tátnuni nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.

10 Chi vaa ni jinitnuni de ja tee ka tatnuni nuu sutu ma chi ni ka ndaxsia'a de ya nuu Pilato ma kuechi ja ka kukueñu ini de ma.
11 Kovaa tee ka tatnuni nuu sutu ma chi ni ka jiña'a de ñayii ma ja jin kayu'u i ja jin kakan i ja xsiaa Pilato ma Barrabás ma.
12 Te jiña'a Pilato ma nuu ñayii ka kayu'u ma:

—¿Kovaa nawa ka kuni ni ja sa'a sa ji'in tee ka xnani ni rey tátnuni nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.

13 Te ni ka kayu'u ndaka ñayii yukan ma, te ka jiña'a i:

—Kata kaa ni de nuu krusi ma —ka kuu i ka jiña'a i nuu Pilato ma.

14 Te jiña'a Pilato ma:

—¿Nava'a? ¿Na kuechi de? ¿Na nde a u'vi ni sa'a de? —kúu de jiña'a de.

Kovaa ñayii yukan chi ndaka i ni ka kayu'u nini'i-ka, te ka jiña'a i nuu de:

—Kata kaa ni de nuu krusi ma —ka kuu i ka jiña'a i.

15 Te Pilato ma chi ni kuni de ja kendoo va'a de ji'in ñayii ma. Te ni xsiaa de Barrabás ma, kua'an maa de. Te ni jinu, te ni ndaxsia'a de Jesús ma nuu nda'a soldado ma, sukan-va'a jin kani de ya te jin kata kaa de ya nuu krusi ma.

16 Tee ka kuu soldado ma, ni jan koo de ji'in Jesús ma nuke'e palaciu ma, te ni ka ndututu ndaka-ka soldado ma.

17 Te ni ka skondii de ya in sa'ma kua'a tnuu, te ni ka sa'a de in corona iñu, te ni ka sonee de xini ya ma.

18 Sani te ni ka keja'a de ka kayu'u de ka ka'an de:

—¡Suchi ya'a kúu rey tátnuni nuu ñayii judío ma, vee! —ka kuu de ka ka'an de.

19 Te ka kuun de yutnu xini ya ma. Te ka tusii de ya, te ka jinkuiñi jiti de nuu ya kuenda tnu'u ja ka iyo xeen respetu de nuu ya.

20 Nuu ni jinu ni ka kasiki ndee de ya ma, te ni ka xtandiyo de sa'ma kua'a tnuu ni ka skondii de ya ma, te ni ka ndaskone'nu de ya sa'ma maa ya ma, te ni ka kene'e de ya ja jin koo de jin kata kaa de ya nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mt 27:32-44; Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

21 In tee ñuu Cirene ma, nani de Simón. Yuva tee kúu Alejandro ma ji'in Rufo ma kúu de. Ni ndenda de ja ni ja'an de yuku ma. Te ja ni ndaya'a de yukan, te ni ka xtetuu de tee ma ja kuiso de krusi Jesús ma.

22 Ni jan koo de ji'in Jesús ma in nuu nani i Gólgota ja kúni ka'an "Yiki Xini Ndiyi".

23 Te ni ka wa'a de ya vala ndute uva ni ka sakanuu de ji'in mirra, sukan-va'a ndajijin yikikuñu ya ma, kovaa Jesús ma chi ñatuu ni kuni ya ja ko'o ya.

24 Sani te tee ka kuu soldado ma, ni ka skuita kaa de ya nuu krusi ma. Te ni ka keja'a de ka chu'un de suerte sa'ma Jesús ma, sukan-va'a nde sa'ma jin ndani'i in in de ma.

25 Ka iin xtnee kuu nuu ni ka skuita kaa de ya nuu krusi ma.

26 Te ni ka tee de in nuu tabla kuechi ni ka xtekuechi de ya ma, te sa'a ká'an: "Tee ya'a kúu rey tátnuni nuu ñayii judío a."

27 Te suni ni ka skuita kaa de uu kui'na in in nuu krusi ma, in de xiñi kua'a ya ma, te in de xiñi satni ya ma.

28 Vaa sa'a ká'an nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Ni ka jani ini i ja in ñayii sa'a ja u'vi kúu ya."

29 Te ñayii ka ya'a ma, ka ka'an ndeva'a i nuu ya, ka skuiko xini i, te ka jiña'a i:

—Ndijin ja ká'an ni ja ndakana ni veñu'u ka'nu ma te nuu uni kii ma te ndajinu ndasa'a ni ma,

30 te sa'a maa ni ja kaku ni, te ki nuu ni nuu krusi a —ka kuu i ka jiña'a i.

31 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka jakundee de ya, te ka ka'an de:

—Siin ñayii, ni sa'a de ja ni ka kaku i nuu tnundo'o ma, te maa de ma, ñatuu kuu naxe sa'a de ja kaku de nuu tnundo'o tnuneni a.

32 Te nú tee ya'a kúu Cristo tee kúu rey tátnuni nuu ñayii Israel ya, te kí nuu de nuu krusi a, sukan-va'a jín kuni o te jín kandija o ja ká'an de ma —ka kuu de ka ka'an de.

Onde tee ka ndenee nuu krusi ma ji'in ya ma, ka ka'an ndeva'a de nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mt 27:45-56; Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

33 Te nuu ve kuu sava nduu ma,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni kunee
onde nuu ni kuu ka uni jañini ma.
34 Te maa ora yukan kuu ora ni
kayu'u nini'i Jesús ma ni ka'an ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an, “Su'si maa
sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni xndoo
ña'a ni?”
35 Te sava ñayii ka iyo yukan, ni
ka jiniso'o i ja ká'an Jesús ma, te ka
ka'an i ja Elías ma kána ya.
36 Sani te in tee yukan, jinu de ni
jan nu nduku de vala kachi, te ni
chunee de nuu vinagre ma. Te
ni chitnii de in nuu tnu yoo, te ni
tenee de yu'u Jesús ma. Te ni ka'an
de:
—Ni kuu na. Máko jin xtna'a-ka
o de, te jín ko koto o nú kii Elías ma
ki nune'e de tee ya'a nuu krusi a
—kúu de ká'an de.
37 Kovaa Jesús ma chi ni kayu'u
nini'i ya. Sani te ni ji'i ya.
38 Sani te sa'ma ndakaa nuu ii
ini veñu'u ka'nu ma chi ni te'nde
sasava i, te ni keja'a onde sukun
ma, te ni kenda i onde ja'a sa'ma
ma.
39 Te tee tátnuni nuu soldado ma,
ni iyo de nuu Jesús ma, te ni jini de
ja sukan ni kayu'u Jesús ma te ni ji'i
ya ma, te ni ka'an de:
—Iya ya'a chi ja ndaa ndija ja
Sa'ya Su'si ma kúu ya —kúu de
ká'an de.
40 Suni ka iyo kua'a ña'a ka nde'ya
jika ma. Ne'un ndaka ña ma iyo
María Magdalena ma, ji'in Salomé
ma, ji'in María ma ja kúu ña si'i
tee kúu José ma ji'in Santiago tee
lule-ka ma.
41 Ña'a ya'a chi ni ka yo ndikin ña
Jesús ma, te ni ka yo jinukuechi ña
nuu ya nuu ni yo iyo ya ñuu Galilea
ma. Suni ka iyo kua'a-ka tna ña'a
ni ka yo ndikin ya ja ni ja'an ya ñuu
Jerusalén ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

42 Nuu ve kunee ma, te vaa kivi
ka satu'va ñayii ma ja kivi yutnee
ma ko kuu kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma kúu,
43 te iyo in tee ñuu Arimatea ma
nani de José, te in tee kanuu kúu
de ne'un tee ka tatnuni nuu ñayii
Israel ma. Te tee yukan chi ndetu
de ja kenda kivi tatnuni Su'si ma.
Te ni jani ini de naxe sa'a de ma,
te ni ja'an de nuu Pilato ma, te ni
ndakan de ñunde'yu Jesús ma.
44 Pilato ma chi ni kandava de ja
ni jiniso'o de ja jâ ni ji'i ya ma, te
ni kana de tee tátnuni nuu soldado
ma, ja kakan-tnu'u de na nkuu saa
tiempu ja ni ji'i ya ma.
45 Te nuu ni jiña'a tee tátnuni nuu
soldado ma sukan ni iyo ma, te tee
nani Pilato ma, ni wa'a de tnu'u
ja nune'e tee kúu José ma ñunde'yu
Jesús ma.
46 Sani te ni jan kuaan de in sa'ma
va'a nani i lino, te ni nune'e de
ñunde'yu Jesús ma, te ni chutuu de
ya sa'ma ma. Te ni jinu, te ni jan
chinee de ya in yavi ndenee yika
toto ma, te ni jasi de ji'in in yuu
ka'nu ka'nu.
47 Te María Magdalena ma, ji'in
María si'i José ma, ka nde'ya ña
ndenu ni ka chinee de ñunde'yu ya
ma.

16

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

1 Ni ya'a kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma. Te ña'a
kúu María Magdalena ma, ji'in Sa-
lomé ma, ji'in María si'i Santiago
ma, ni ka jaan ña in ndute jáxiko
asi, ja jin koo ña jin chi'i ña ñunde'yu
Jesús ma.
2 Sani te ne'e xtnee kivi keja'a
smana ma, te nuu ve kana kandii
ma, te kuan koo ña nuu yinee
ñunde'yu Jesús ma.
3 Te ka ndatnu'u tna'a ña:
—¿Na in xtandiyo yuu ndesi ye'e
yavi nuu yinee Jesús ma, ja jin kivi

koo o ma? —ka kuu ña ka ndatnu'u ña.
4 Sani te ni ka ndonenuu ña, te ni ka jini ña ja yuu ka'nu ndesi ye'e yavi ma chi jâ ni kokoo i, te jâ nune ye'e yavi ma.
5 Te ni ka kivi koo ña yavi ma, te ni ka jini ña ja núkoo kuenda tnu'u ja in suchi jaa lado kua'a ma, ne'nu i in sa'ma kuijin kani kani, te ña'a yukan chi ni ka yu'u xeen ña.
6 Kovaa suchi yukan chi jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni chi jini sa ja ka ndanduku ni Jesús ni yo iyo ñuu Nazaret ma, iya ni ndakaa nuu krusi ma. Te jâ ni ndateku ya. Ñatuu na iya iyo ya'a. Jin konde'ya ni nuu ni yinee ya a, ja ñatuu ya.
7 Kuán koo ni, te jin kuña'a ni tee ni ka yo ndikin ya ma, te suni jin kuña'a ni Pedro ma ja maa ya chi jâ koxtnuu ya ki'in ya ñuu Galilea ma, sana jin koo ni. Te jin koo ni te yukan te jin kuni ni ya, vaa sukan ni ka'an ya ma —kúu i jiña'a i.
8 Sani te ni ka nde koo kunu ña, te ka jinu ña kuan nu koo ña, te ka ni'i ka ni'i-nka ña ja ka yu'u ña. Te ñatuu ni ka ka'an ña nuu ni-in ñayii ma, kuechi ja ka yu'u ña ma.

Jesús ma, ni kenda ya xinañu'u nuu María Magdalena ma
(Jn 20:11-18)

9 Te Jesús ma, ni ndateku ya nuu ve ndii kivi keja'a smana ma, te ni kenda ya xinañu'u nuu María Magdalena ma, ña'a ni ndene'e ya uja tachi ma.
10 Ni ja'an ña, te ni kaxtnu'u ña nuu tee ni ka yo ndikin ya ma, vaa ka kuxii xeen ini de, te ka nda'yu de.
11 Te ja ni ka jiniso'o de ja téku Jesús ma, vaa ni jini María Magdalena ma ya ma, kovaa masu nde ka kandija de.

Jesús ma, ni kenda ya nuu uu ñayii ni ka yo ndikin ya ma
(Lc 24:13-35)

12 Te nuu ni kuu sukan ma, sani te Jesús ma, tuku-ka ni kenda ya nuu uu ñayii kuan koo ichi yuku ma.
13 Ñayii ya'a, ni jan koo i ni ka kaxtnu'u i nuu ndaka-ka ñayii ni ka yo ndikin ya ma, kovaa ni ñatuu ni ka kandija tna i.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

14 Te kuee-ka ma, Jesús ma, ni kenda ya nuu ndi-uxi in tee ka ndikin ya ma, nani ka nukoo de nuu mesa ma. Te ni ndonda ya nuu de:
—¿Nava'a ñatuu ka kandija ni te ñatuu ka jaku'ni ini ni? —kúu ya jiña'a ya.
Chi vaa ñatuu ni ka kandija de ja ka ka'an ñayii ma ja ni ka jini i ya ma, vaa jâ ni ndateku ya ma.
15 Te ni tatnuni ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin koo ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ndaka ñayii ma.
16 Te ñayii kandija tnu'u vii tnu'u va'a ká'an sa a te kuandute i ma, ñayii yukan chi ndani'i ta'vi i. Kovaa ñayii masu kandija ma chi masu ndani'i ta'vi i.
17 Te milagru ya'a jin kuni ñayii ka kukanu ini ña'a i maa sa ma. Te jin ndakune'e ña'a i maa sa, te kuu jin ndene'e i tachi ka yinee ñayii ma. Te kuu jin ka'an i sa'an ja ñatuu ka ka'an i ma.
18 Te visi na jin tnii i koo ma, kovaa masu nawa sa'a ña'a ti. Te visi na jin ko'o i ja yi'i venenu ma, kovaa masu nawa jin ndo'o i. Te jin sonee i nda'a i siki ñayii ka ku'u ma, te jin nduva'a ñayii ma, vaa iyo sa ji'in i ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma
(Lc 24:50-53)

19 Te ni jinu ja ni ka'an ya nuu de ma, te ni ndaa ya kuan no'o ya andivi ma, te ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma.

20 Te ndaka tee ka ndikin ya ma ni ka ke koo kuan koo de, te ka kaxtnu'u de tnu'u ni jiña'a ya ma ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te maa Iya Tátnuni ma, chíndee ya de ja jin sa'a kua'a de milagru, sukan-va'a jin kandija ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja ka kaxtnu'u de ma. Te sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Lucas ma

Ni kaxtnu'u tee kúu Lucas ma naxe ni sa'a de, saa ni tee de tnu'u ya'a

1 Kua'a tee, ka kuni de ja jin tee de
sukan ni kuu ne'un ndaka sa a,
2 sukan ni ka kaxtnu'u tee ni ka
jini onde xinañu'u ma, tee ni ka
kucargu ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a ma.
3 Saña tna, ja ni ndanduku vii, ni
ndanduku va'a sa sukan ni yo kuu
onde xinañu'u ma, te ni jani ini
sa ja va'a-ni ko kuu, nuna tee sa
tnu'u ya'a nuu ni, Teófilo, vaa in tee
kanuu xeen kúu ni. Te káxtnu'u sa
sukan ni keja'a sukan ni jinu ma,
4 sukan-va'a jaku'ni va'a ini ni ja
ndaa ma, tna'a ja ni ka kaxtnu'u i
nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Juan tee skuandute ñayii ma

5 Onde kivi nuu ni yo kuu
Herodes ma rey ñuu Judea ma, ni
iyo in tee kúu sutu nani de Zacarías,
sa'ya tata tee kúu Abías ma. Te ñasi'i
de ma, nani ña Elisabet, sa'ya tata
tee kúu Aarón ma.
6 Te nduu de ka iyo va'a nuu Su'si
ma, te ni ka yo kandija de ja ni yo
tatnuni ya ma, te ñatuu na kuechi
de iyo nuu Su'si ma.
7 Kovaa ñatuu na sa'ya de, vaa Elis-
abet ma, ñatuu kúu koo sa'ya ña, te
vitna ja nduu ña ji'in de jâ ni ka kuu
nija'nu.
8 In kivi ja ndaka sutu ka ndikin
tna'a ji'in Zacarías ma, ni ndani'i ja
jin kunukuechi de nuu Su'si ma,
9 sukan ve koo sutu ma ka sa'a de
ma, te ni ndani'i ja maa Zacarías
ma, ni kivi ini veñu'u ka'nu Iya
Tátnuni ma, sukan-va'a ka'mi de ja
jáxiko asi nuu ya ma.
10 Nani kayu ja jáxiko asi ma, te
ndaka ñayii ka iyo ke'e ma, ka
jikan-ta'vi i nuu Su'si ma.
11 Sani te ni kenda in ángel ni tet-
niñu Iya Tátnuni ma nuu Zacarías
ma. Núkuiñi i xiñi kua'a altar nuu
kayu ja jáxiko asi ma.
12 Te ja ni jini Zacarías ma ángel ma,
ñatuu ni'i ini de nawa sa'a de, te ni
yu'u xeen de.
13 Kovaa ángel ma, jiña'a i:

—Zacarías, má koyu'u ni, vaa
Su'si ma chi ni jiniso'o ya ja
jikan-ta'vi ni a. Koo in sa'ya ni ji'in
ñasi'i ni ma, te xnani ni i Juan.
14 Te koo sii ini xeen ni, te kua'a
ñayii, jin koo sii ini i ja kâku i ma,
15 vaa sa'ya ni ma, in tee kanuu ko
kuu de nuu Su'si ma. Másu ko ko'o
de ndixi, te onde nuu ñatuu kâku-ka
de ma, te jâ koo Xtumani Ndios ma
ji'in de.
16 Te sa'a de ja kua'a ñayii ñuu Is-
rael ya, jin ndakokuiñi i, te jin
ndandikin i Su'si Iya Tátnuni ma.
17 Te Juan ma koxtnuu nuu Iya
Tátnuni ma kenda de, te koneva'a
de tnu'u ndee tnu'u ndatnu. Sukan
ni yo kuu Elías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, sukan ko kuu de, sukan-va'a
jin ndaka'an-mani tna'a ñayii ma
ji'in sa'ya i ma, te sukan-va'a
ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma,
jin kutu'va i ja jin kandija i ya.
Te satu'va de in ñuu koo tu'va,
sukan-va'a jin kuan-ta'vi i Iya
Tátnuni ma —kúu i jiña'a i.

18 Zacarías ma, ni jikan-tnu'u de
ángel ma:

—¿Naxe kukanu ini sa ja ká'an ni
a? Vaa saña chi in tee nija'nu kúu
sa, te suni ñasi'i tna sa ma —kúu de
jiña'a de.

19 Ángel ma, ni ndakone'e i:

—Saña kúu ángel Gabriel ma, ja
iyo sa nuu Su'si ma, te ni tetniñu
ña'a ya ja vee sa ka'an sa nuu ni a,
te káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya
a.

20 Kovaa vitna ja ñatuu ni kandija ni
ja ká'an sa a, kendoo ñi'i ni, te ma
kuu-ka ka'an ni onde kenda kivi ko
kuu sukan —kúu i jiña'a i.
21 Nani ka iyo ñayii ma ke'e
ma, ka ndetu i Zacarías ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a i nava'a kúkuee
xeen de ja ndee de veñu'u a.
22 Te nuu ni ndee de ma, masu
nde kuu-ka ka'an de. Saa ni ka
jinitnuni ñayii ma ja ni iyo ja ni
jininuu de ini veñu'u ma, vaa
seña-nka ni sa'a de. Te sukan-nka
ni yo kuu de, ja ñatuu ni yo kuu
ka'an-ka de.
23 Sani te nuu ni jinu kivi ni
jinukuechi de ma, Zacarías ma,
kuan no'o de ve'e de ma.
24 Te ñasi'i de ma, ni ni'i sa'ya ña, te
u'un yoo masu ni yo kee-ka ña ve'e
ña ma. Te jani ini ña:
25 "Maa Iya Tátnuni ma ni sa'a sa'a
vitna, sukan-va'a ñayii ma, máko jin
saxiko-ka ña'a i."

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Jesús ma

26 Nuu iñu yoo ma, Su'si ma, ni
tetniñu ya ángel Gabriel ma in ñuu
Galilea ma nani i Nazaret,
27 te ni ja'an i nuu iyo in suchi jaa
nani i María. Suchi ya'a, jâ ni ka
kendoo i ja jin tnanda'a i ji'in suchi
nani José ma, ja kúu i sa'ya tata tee
ni yo kuu rey David ma.
28 Te ángel ma, ni kivi i nuu iyo
suchi jaa ma, te jiña'a i:

—¡Chíndee ña'a Su'si ma, vaa ro'o,
ni sa'a ña'a Su'si ma ja va'a! Maa Iya
Tátnuni ma iyo ji'in ro —kúu i jiña'a
i.

29 María ma, ñatuu ni'i ini i nawa
sa'a i, te ni jikan-tnu'u i nawa kúni
ka'an tnu'u ya'a.
30 Te ángel ma, jiña'a i:

—María, má koyu'u ro, vaa ro'o
sa'a ja kúsii ini Su'si ma.
31 Vitna te ni'i sa'ya ro, te koo in
sa'ya ro, te xnani ro i Jesús.
32 Ko kuu i in iya kanuu, te konani
ya Sa'ya Su'si onde sukun ma. Te
Su'si Iya Tátnuni ma, sa'a ya ja ko
kuu sa'ya ro ma in rey sukan ni yo
kuu tee jana'a ni yo nani David ma,
33 sukan-va'a ko tatnuni ya ni-kani
ni-jika ñuu Israel ya. Te ja tatnuni
ya ma masu naa —kúu i jiña'a i.
34 María ma, ni jikan-tnu'u i ángel
ma:

—¿Naxe ko kuu ja ká'an ni a, te
vitna ja masu na yii sa iyo? —kúu
i jiña'a i.
35 Te ángel ma, ni ndakone'e i:

—Maa Xtumani Ndios ma kii, te
kuatundi'ya ña'a ya, te tnu'u ndee
tnu'u ndatnu maa Su'si onde sukun
ma koo ji'in ro, te kasi ndee kasi
ndoso ña'a ya. Te chukan kúu ja
suchi kâku ma, konani i Iya Ii, Sa'ya
Su'si ma.
36 Suni tna'a ro Elisabet ma, koo in
sa'ya ña, visi ña'a nija'nu kúu ña,
ña'a ni ka yo ka'an i ja masu kuu
koo sa'ya ña ma. Jâ iyo iñu yoo ja
ñu'u sa'ya ña ma.
37 Vaa Su'si ma, masu nawa kúu ja
ma kuu sa'a ya —kúu i jiña'a i.
38 Sani te María ma, jiña'a i:

—Saña chi suchi iyo nuu nda'a
maa Iya Tátnuni ma kúu sa. Maa
Su'si ma sa'a sukan ká'an ni a —kúu
i jiña'a i.

Sani te ángel ma, kuan no'o i.

María ma, ni jan koto i Elisabet ma

39 Ne'un kivi yukan María ma,
kua'an i ñuu iyo ichi yuku ma, ñuu
Judea ma.
40 Te ni kivi i ve'e Zacarías ma, te ni
wa'a i nchuxi Elisabet ma.
41 Nuu ni jiniso'o Elisabet ma María
ma, lulu ñunee chii ña ma, ni kanda
i, te maa ña ni ka'an tnu'u ni wa'a
Xtumani Ndios ma.
42 Te ni ka'an nini'i ña, jiña'a ña:

—¡Ro'o, ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja va'a ja vii, sana ndaka ña'a ma!
¡Te ja va'a ja vii kúu sa'ya ro a!
43 ¿Na in kúu ru'u ya, ja ki koto ña'a
si'i iya tátnuni nuu ri ma?
44 Vaa nuu ni jiniso'o kunu ri ja ni
ka'an ro ma, lulu ri a, ni kanda i ja
kusii ini i onde chii ri a.

45 ¡Ja vava'a ko kuu ro'o, vaa ni
kandija ro ja ni ka'an Iya Tátnuni
ma te ni kandija ro ja ko kuu sukan
kúni ya ma! —kúu ña jiña'a ña.
46 María ma, jiña'a i:
—Ini anua sa a ndáchiñu'u ja sa'a
Iya Tátnuni ma,
47 te ini anua sa a kúsii ini nuu iya
sa'a ja ndáni'i ta'vi sa a,
48 vaa Su'si ma, ni yo nde'ya ña'a
ya saña, in suchi nda'vi
jinukuechi nuu ya,
te onde vitna ndimaa jin ko xnani
ña'a i ja vava'a kúu sa nuu
Su'si ma,
49 vaa iya kuu sa'a ndaka ma, ni
sa'a ña'a ya ja vii ja va'a.
¡Iya ii kúu ya!
50 Su'si ma, ndimaa kúnda'vi ini ya
ñayii ka yu'u nasa yukan, te
jin ko sa'a i in ja ñatuu játna
ini ya ma.
51 Ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma ja jin
kuitenuu ndaka ñayii ka jani
ini ja maa i ka kuu-ka ma.
52 Ni xtandiyo ya nuu ka nukoo rey
ma,
te ni wa'a ya jayiñu'u ñayii ka
ndakunitnuni ja ka jiniñu'u i
Su'si ma.
53 Ñayii ni ka yo kokon, ni ka yo
yichi i ma,
ni ka ndani'i, ni ka ndatna'a i ja jin
ko kaa jin ko ko'o i ma,
te xiku ma, ni ndasanda'vi ya i.
54 Ni chindee ya ñayii ñuu Israel ma,
ja ka jinukuechi i nuu ya ma.
Ñatuu ni ndunaa ya ja kúnda'vi ini
ya i,
55 sukan ni skuiso ya nuu tna'a o tee
jana'a ma ja sukan ko kuu
ji'in Abraham ma ji'in sa'ya
tata de ki koo kuee-ka ma
—kúu i jiña'a i.
56 María ma, ni kendoo i ji'in Elis-
abet ma uni yoo, te saa kuan no'o i
ve'e i ma.

Sukan ni kuu ja ni kâku Juan tee skuandute ñayii ma

57 Nuu ni chitu kivi te ni kâku
sa'ya Elisabet ma, te in suchi yii
kúu i.
58 Ndaka ñayii ka iyo yatni ji'in ña
ma, ji'in tna'a ña ma, ni jan koo i ni
ka jan koto i ña, vaa ni ka jini i ja
Iya Tátnuni ma, ni kunda'vi ini xeen
ña'a ya te ni sa'a ña'a ya ja vii ja va'a.
59 Nuu una kii ma, te ni jan koo ña
ji'in i veñu'u ma ja jin chitnuni de
i, te ka kuni de ja jin xnani de i
Zacarías, sukan nani yuva i ma.
60 Kovaa si'i i ma, jiña'a ña:
—Ña'a chi Juan konani i —kúu ña
jiña'a ña.
61 Sani te ni ka ndakone'e de:
—Masu na in tna'a ni ma nani
sukan —ka kuu de ka jiña'a de.
62 Sani te ka sa'a de seña nuu
yuva lulu ma, naxe kúni de ja ko-
nani i.
63 Te yuva i ma, ni jikan de in tutu,
sukan-va'a tee de, te ni tee de ja
Juan konani i. Te ndaka de ni ka
sa'vi-nka ini.
64 Te maa ora yukan-ni, sani te ni
kuu ni ndaka'an Zacarías ma, te ni
keja'a de ndachiñu'u de Su'si ma.
65 Te ndaka ñayii ka iyo yatni ma,
ni ka sa'vi-nka ini i, te ndaka
ñuu ichi yuku ñuu Judea ma, ka
ndakaxtnu'u nuu tna'a i sukan ni
kuu ma.
66 Ndaka ñayii ka jiniso'o ma, ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Naxe ko kuu lulu yukan? —ka
kuu i ka ka'an i.
Vaa ja ndaa ja tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Iya Tátnuni ma iyo ji'in i.

Sukan ni ndachiñu'u Zacarías ma Su'si ma

67 Zacarías ma, yuva lulu ma, iyo
ndi'i iyo tu'u Xtumani Ndios ma
ji'in de. Ni ndakaxtnu'u de tnu'u ni
wa'a Su'si ma, te jiña'a de:
68 —¡Ja va'a kúu Iya Tátnuni ma,
Su'si ñuu Israel ya!
Vaa vee ya ja sa'a ya ja kaku ñuu ya
a nuu tnundo'o tnuneni ma.
69 Ni tetniñu ya in iya ndee iya
ndatnu ja sa'a ya ja jin kaku
o.

Ne'un sa'ya tata David ma tee ni yo
jinukuechi nuu ya ma kenda
ya.
70 Sa'a ni skuiso ya onde xi'na-ka
ma, te ni ka yo ka'an tee ni
ka iyo vii ni ka iyo ndoo nuu
Su'si ma
te ni ka yo ndakaxtnu'u de tnu'u ni
yo wa'a ya ma,
71 ja sa'a ya ja jin kaku o nuu ñayii
ka kuni u'vi nuu o ma
ji'in ndaka ñayii ka ndakiti ini nuu
o ma.
72 Ja kunda'vi ini ya tna'a o tee
jana'a ma,
te ma ndunaa ña'a ya, vaa sa'a ña'a
ya sukan ni skuiso ya ma.
73 Te cha'a kúu ja ni skuiso ya nuu
yuva o Abraham ma,
74 ja sa'a ya ja jin kaku o nuu ñayii
ka kuni u'vi nuu o ma,
sukan-va'a jin kunukuechi o nuu
ya, te masu nawa jin koyu'u
o.
75 Te ja koo o nuu ya ma, koo ndaa
koo ndija o,
te sa'a o ja va'a ndaka kivi koteku o
ma.
76 Te ro'o, sa'ya maa ri, tee
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si onde sukun ma konani
ro,
vaa koxtnuu ro nuu Iya Tátnuni ma,
satu'va ro ichi ya ma,
77 sukan-va'a kaxtnu'u ro nuu ñuu
ya a ja Su'si ma,
sakanu ini ya kuechi ñayii ma, te jin
ndani'i ta'vi i.
78 Vaa Su'si o ma, iya nda'vi xeen ini
kúu ya,
te onde sukun ma kii iya sa'a ja jin
keja'a jaa o naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o,
79 sukan-va'a ndaxtnuu ya ñu'u
nuu ñayii ka iyo nuu nee-ka
ma, nuu ka yu'u ñayii ma ja
jin kûu i ma,
te skaka ña'a ya ichi ñatuu na in
kánaa ma
—kúu de ká'an de.
80 Te suchi luluu ma, ve kua'nu
i, te ve kundee ve kundatnu ini
anua i ma, te ni yo iyo i ichi nuu
masu nawa iyo kuiti ma onde kivi
ni kenda i nuu ñayii ñuu Israel ma.

2

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma
(Mt 1:18-25)

1 Te ni yo kuu ja kivi yukan, te
tee tátnuni ñuu Roma ma tee kúu
Augusto ma, ni tatnuni de ja jin
ndakan i kuenda nuu ndaka ñayii
ñuu ñayivi a.
2 Te kivi ni yo kuu Cirenio ma tee
tátnuni nuu ñayii Siria ma kúu ja
xinañu'u ni ka ndakan de kuenda
na saa ñayii iyo ñuu ma.
3 Ndaka ñayii ma, jin nukoso tnuni
maa maa i ñuu i ma.
4 Chukan kúu ja José ma, ni kee i
ñuu Nazaret ma ja iyo i ñuu Galilea
ma, te kua'an i ñuu Belén ma ja iyo
tna i ñuu Judea ma, nuu ni kâku
rey David ma, vaa José ma chi sa'ya
tata David ma kúu i.
5 Ni ja'an i yukan ni jan nukoso
tnuni i ji'in María ma suchi
tnanda'a ji'in i ma, te jâ ñu'u sa'ya i
ma.
6 Sani te nani ka iyo i ñuu Belén ma,
te ni keja'a María ma ja káku sa'ya i
ma.
7 Te yukan ni kâku lulu i suchi xi-
ñañu'u ma, te ni chutuu i ya sa'ma.
Vaa ñatuu nde nune-ka ja jin ndoo i
ma, te chukan kúu ja ni jakin tuu i
ya in nuu ka ñu'u kiti ma.

Ni ka kenda koo ángel nuu tee ka jito ndikachi ma

8 Te jakuaa ma ka iyo tee ka jito
ndikachi de ma ichi yuku ma yatni
ñuu Belén ma.
9 Sani te ni kenda in ángel Su'si ma,
te jayiñu'u Su'si ma ni jandute nuu
ka iyo de ma, te ni ka yu'u xeen de.
10 Kovaa ángel ma, jiña'a i:

—Máko jin koyu'u ni. Vee sa
kaxtnu'u sa in tnu'u vii tnu'u va'a,
te sa'a i ja jin kusii ini ndaka ñayii
ma:
11 Ñuu David ma, vitna ni kâku in
iya sa'a ja jin kaku ni nuu ja u'vi

ma. Suu ya kúu Cristo ma, Iya Tátnuni ma.
12 Te sa'a jin ndakuni ni ya: Vaa
jin ndani'i ni lulu ma, ja ñutuu ya
sa'ma, te kátuu ya nuu ka ñu'u kiti
ma —kúu i jiña'a i.
13 Te ora yukan ni ka kenda koo
kua'a-ka ángel ka iyo andivi ma
nuu iyo in ángel ma, te ka jita i nuu
Su'si ma:
14 ¡Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma onde
sukun ma!
¡Te nuu ñu'ú a jín koo mani ñayii
kunimani maa Su'si ma!
15 Nuu ni ka nda koo ángel ma
andivi ma, te tee ka jito ndikachi
ma, ka ka'an ndi-in ndi-in de:
—Jín koo o onde ñuu Belén ma,
te jín kuni o nawa ni kuu ja ni
kaxtnu'u Su'si ma —ka kuu de ka
ka'an de.
16 Te yachi yachi ni jan koo de, te
ni ka ndani'i de María ma ji'in José
ma ji'in lulu ma, kátuu ya nuu ka
ñu'u kiti ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma, te ni
ka jakondee de ka ndakani de ja ni
jiña'a ángel ma siki suchi luluu ma.
18 Te ndaka ñayii ni ka jiniso'o ma,
ni ka sa'vi-nka ini i ja ka ka'an tee
ka jito ndikachi ma.
19 Kovaa María ma, ndaka ja yikuu
kúu ma táva'a i ini anua i ma, te jani
ká'vi ini i.
20 Te tee ka jito ndikachi de ma, ni
ka ndakokuiñi de, te ka ndachiñu'u
de Su'si ma ja ndaka ja ni ka jini de
ma te ni ka jiniso'o de ma, ndaka ni
yo kuu sukan ni ka'an ángel ma.
21 Nuu una kii ma, te ni ka chit-
nuni i lulu ma, te ni ka xnani i ya
Jesús, sukan ni jiña'a ángel ma onde
xi'na-ka sana jakun-nee ya chii si'i
ya ma.

Ni jan koo yuva Jesús ma ji'in si'i ya ma ini veñu'u ka'nu ma ja jin ndakua'a de ya nuu Iya Tátnuni ma

22 Nuu ni kenda kivi ja jin
koo María ma ji'in José ma ñuu
Jerusalén ma ja jin nduvii ña sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma, te ni jan koo ña ji'in ya,
sukan-va'a jin ndakua'a ña in kiti
nuu Iya Tátnuni ma, te jin ndakua'a
ña Jesús ma nuu maa Iya Tátnuni
ma.
23 Sukan ni ka sa'a ña ji'in de, vaa
sukan ká'an tutu ndee tnu'u ni tat-
nuni ya nuu Moisés ma: "Ndaka
suchi xinañu'u suchi yii ma, jin
ndakua'a yuva i ma i nuu Iya
Tátnuni ma, vaa kuenda maa ya ko
kuu i."
24 Ni jan koo ña ji'in de, te ni ka ja'mi
ña kiti nuu Su'si ma, sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni ya nuu Moisés ma,
ja jin ka'mi i uu ndivi xi uu sata.
25 Te kivi yukan iyo in tee nani
Simeón ñuu Jerusalén ma, in tee ni
yo sa'a sukan játna ini Su'si ma, te
ni yo ndachiñu'u de ya. Ndetu de ja
ndaka'an-mani Su'si ma ñuu Israel
ma. Te ûni iyo ndija Xtumani Ndios
ma ji'in Simeón ma.
26 Vaa ni skuiso Xtumani Ndios ma
ja ma kûu de chi onde kuni de
Cristo iya tetniñu maa Iya Tátnuni
ma.
27 Maa Xtumani Ndios ma ni sa'a ja
Simeón ma, ni ja'an de onde veñu'u
ka'nu ma. Te ni ka kivi koo José
ma ji'in María ma ji'in Jesús ma,
sukan-va'a jin sa'a de sukan tátnuni
tnu'u ni ka'an Moisés ma.
28 Te Simeón ma, ni kanundee de
ya, te ni ndachiñu'u de Su'si ma,
jiña'a de:
29 —Vitna vi, Iya Tátnuni, jâ kuu
ndakuan-ta'vi ni nuu sa
ja jâ ni yo jinukuechi sa nuu ni, te
ndatatu sa,
te kúsii ini sa, sukan ni skuiso ni
nuu sa a.
30 Vaa jâ ni jini sa naxe jin ndani'i
ta'vi ñayii ñuu ñayivi a,
31 vaa ya'a iyo iya ni satu'va ni ja jin
kuni ndaka ñayii ñuu ñayivi a.
32 Te suu ya kúu ñu'u ndaxtnuu nuu
ndaka-ka ñayii ñuu ñayivi a,
ja jin jaku'ni ini i.
Te ja maa ya, te jayiñu'u ko kuu ñuu
Israel ya
—kúu de jiña'a de.
33 Te José ma ji'in si'i ya María
ma, ni ka sa'vi-nka ini de ja ni ka

jiniso'o de ja ká'an Simeón ma ja kuu ya ma.
34 Te Simeón ma, ni ka'an de ja va'a ja jin kuu ña, te jiña'a de si'i ya María ma:
—Te iya ya'a, iyo ya ja sa'a ya ja kua'a ñayii Israel ya, jin kotuu i xi jin ndakoo i. Te maa ya ko kuu seña, te kua'a ñayii, jin saxiko i ya,
35 sukan-va'a jin ndatuu ja ka jani ini anua ndaka ñayii a. Te kuenda tnu'u ja in yuchi xen-xeen yanduu ini anua maa ni a —kúu de jiña'a de.
36 Te suni iyo in ña'a nani Ana. Ña'a ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu ña, te sasi'i Fanuel ma sa'ya tata Aser ma kúu ña. Te in ña'a nija'nu kúu ña. Nuu ni tnanda'a ña ma, te ni iyo ña ji'in yii ña ma uja-ni kuiya,
37 te ja iyo kuun xiko kuun (84) kuiya ja ni ji'i yii ña ma. Te ni ndoo ña, te ñatuu nama ni yo kee ña ini veñu'u ma, su'va ni yo jinukuechi ña nduu ñuu nuu Iya Tátnuni ma, te ndimaa ni yo jikan-ta'vi ña, te ni yo iyo ndite ña.
38 Te maa ora yukan, te ni kenda Ana ma, te ni ndakuan-ta'vi ña nuu Su'si ma, te ni ka'an ña na in kúu lulu ma nuu ndaka ñayii ñuu Jerusalén ma ja ka ndetu i ja sa'a Su'si ma ja jin ndayaa i nuu ja u'vi ma.

Nuu ni ka ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

39 Nuu ni jinu ni ka ndakuan-ta'vi José ma ji'in María ma nuu Su'si ma te ni ka sa'a de sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Iya Tátnuni ma, te ni ka ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu Galilea ma onde ñuu Nazaret ma, ñuu maa de ma.
40 Te ve kua'nu ya, te ve kundee ve kundatnu ya, te ve kundichi ya, te tnu'u vii tnu'u mani Su'si ma iyo ji'in ya.

Luluu-ni Jesús ma, te ni kivi ya ini veñu'u ka'nu ma

41 Te José ma ji'in María ma, ni yo jan koo de ndaka kuiya Viko Pascua ñuu Jerusalén ma.
42 Te nuu yi'i Jesús ma uxi uu kuiya ma, ni jan koo de ji'in ya ñuu Jerusalén ma, sukan ka sa'a i viko yukan ma.
43 Kivi nuu ni jinu ma, te ni ka ndakokuiñi de ve'e de ma, te Jesús ma, ni kendoo ya ñuu Jerusalén ma, te ñatuu ni ka jini yuva ya ma,
44 te ka jani ini de ja Jesús ma, kuan no'o ya ne'un ñayii ma. Nuu jâ ni kuu in kivi ja ka jika de ma, sani te ni ka ndanduku de ya ne'un tna'a de ma, ji'in ñayii ka jini de ma.
45 Te ñatuu ni ka ndani'i de ya, te ni ka ndakokuiñi de ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a jin ndanduku de ya yukan.
46 Te nuu uni kivi ma, saa ni ka ndani'i de ya, núkoo ya ne'un tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, niniso'o ya ja ka ka'an de ma, te jikan-tnu'u ya de.
47 Te ndaka ñayii ka niniso'o ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja jini xeen ya ma te ndaka ndákone'e ya.
48 Nuu ni ka jini yuva ya ma sukan sa'a ya ma, te ni ka sa'vi-nka ini de, te si'i ya ma, jiña'a ña:
—Sa'ya maa ri, ¿nava'a ni sa'a ro sa'a? Yuva ro a ji'in ru'u ya, ka ndanduku ña'a ri, te ka ndi ini xeen ri —kúu ña jiña'a ña.
49 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ka ndanduku ña'a ni? ¿Ñatuu ka jini ni ja jiniñu'u ja satniñu sa tniñu iyo nuu Yuva sa ma? —kúu ya jiña'a ya.
50 Kovaa masu ni ka jaku'ni ini de ja ni ka'an ya ma.
51 Sani te kuan no'o ya ji'in de ñuu Nazaret ma, te ni yo kandija ya ndaka nuu yuva ya ma. Te si'i ya ma, ni yo tava'a ña ini anua ña ma ndaka nawa kúu ma.
52 Te Jesús ma, ve kundichi-ka ya, te ve kua'nu-ka ya, te ja sa'a ya ma játna ini Su'si ma te ka jatnu'u ini ña'a ñayii ma.

3

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma

(Mt 3:1-12; Mr 1:1-8; Jn 1:19-28)

1 Te kuiya ku-ja'un ja tátnuni tee kúu emperador nani Tiberio ma ñuu Roma ma, te Poncio Pilato ma tátnuni ñuu Judea ma, te Herodes tetrarca ma tátnuni ñuu Galilea ma, te ñani de Felipe tetrarca ma tátnuni ñuu Iturea ma ji'in Traconite ma, te tee nani Lisanias ma tátnuni ñuu Abilinia ma,
2 te Anás ma ji'in Caifás ma ka kuu tee ka tatnuni nuu sutu ma. Te kivi yukan ni ka'an Su'si ma nuu Juan sa'ya Zacarías ma, onde nuu masu nawa iyo kuiti ma.
3 Te Juan ma, kua'an de ndaka ichi yu'u yute Jordán ma, jiña'a de ñayii ma ja na jin ndakani jín ndaka'vi ini i nuu Su'si ma, te jín kuandute i, sukan-va'a Su'si ma, ndasakanu ini ya kuechi i ma.
4 Te ja sukan ni yo sa'a de ma, te ni kuu sukan ni tee Isaías ma tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ja ká'an sa'a ma:

"In tee káyu'u onde nuu masu nawa
iyo kuiti ma:
Jin satu'va ni ichi Iya Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa.
5 Ndaka ndu'va kunu ma, jin nda-
chitu i,
te ndaka yuku ma ji'in tinduu ma,
jin ndundaa i,
te ichi kua'an yakua kua'an yo'o
ma, jin ndundaa i,
6 te ndaka ñayii ñuu ñayivi a jin kuni
naxe sa'a Su'si ma ja jin kaku
i ma."

7 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma sukan-va'a skuandute ña'a Juan ma, te jiña'a de:

—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu ni! ¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja jin kaku ni ja ma xndo'o xneni ña'a Su'si ma?
8 Jin ko sa'a ni ja va'a, sukan-va'a kona'a ndija ja ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni te ni ka ndakokuiñi ni nuu Su'si ma. Te másu ko jin ka'an ni: "¡Yo'o chi jin ndani'i ta'vi o, vaa sa'ya tata Abraham ma ka kuu o!" Vaa ja ndaa ká'an sa ja visi yuu ya'a chi kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya tata Abraham ma.
9 Te ká'an sa ja jâ iyo kaa ma xuu yutnu ma, ja ka'nde i onde yo'o tnu ma. Ndaka yutnu masu kúun javixi va'a ma, jin te'nde tnu, te jin koo tnu nuu ñu'u ma, te jin kayu jin koko tnu —kúu de jiña'a de.

10 Sani te ñayii ma, ni ka jikan-tnu'u i:

—¿Te nú sukan, nawa jin sa'a sa? —ka kuu i ka jiña'a i.

11 Juan ma, ni ndakone'e de:

—Nú nde ni neva'a uu muda sa'ma ni, jin kua'a ni in ñayii ñatuu nawa neva'a i ma, te nde ni neva'a ja jin kaa ni, jin kua'a ni vala ñayii ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i ma —kúu de jiña'a de.

12 Suni ni ka jan tu'va ña'a tee ka ndake'en ya'vi ja ka xiko ñayii ma, sukan-va'a skuandute ña'a Juan ma, te ni ka jikan-tnu'u de:

—Teskua'a, ¿nawa jin sa'a saña? —ka kuu de ka jiña'a de.

13 Juan ma, jiña'a de:

—Máko jin ndake'en ya'vi kua'a-ka ni ja sukan iyo ja jin ndake'en ya'vi ni ma —kúu de jiña'a de.

14 Suni jaku tee ka kuu soldado ma, ni ka jikan-tnu'u de:

—Te saña, ¿nawa jin sa'a sa? —ka kuu de ka jiña'a de.

Te ni ndakone'e de:

—Máko jin xtandee ni nuu ni-in ñayii ma nawa ka neva'a i ma, ni a jin xsiu'u ni i, ni a jin xtekuechi ni i tna'a ja masu nawa ni ka sa'a i ma. Jin koo sii ini ni ji'in ja ka ke'en ya'vi ni ma-ni —kúu de jiña'a de.

15 Te ñayii ka iyo ma, ka ndi ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i xi saa Juan ma kúu Cristo iya tetniñu Su'si ma.
16 Kovaa Juan ma, jiña'a de nuu ndaka ñayii ma:

—Saña chi ja ndaa kúu ja skuandute ña'a sa ji'in ndute, kovaa kenda iya neva'a-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu sana saña, kovaa ni a ñií ndijan ya ma masu kaa masu iyo sa ja ndaji sa. Te maa ya chi skuandute ña'a ya ji'in Xtumani Ndios ma, nuna jin kachi ni. Te nú ña'a, iyo ya ja chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni ndú'va ma.
17 Vaa yinda'a ya ja ndasavii ya triu ma, te sa'a siin ya paja ma, te tava'a ya triu ma nuu ku'un i ma. Te ka'mi ya paja ma in nuu ñu'u ja masu nda'va kuiti i —kúu de jiña'a de.

18 Te sa'a ji'in kua'a-ka ja ni ka'an-so'o Juan ma, te ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a nuu ñayii ma.
19 Te suni ni ndonda de nuu Herodes tee tátnuni ma, vaa Herodes ma, ni ndakueka de ña'a kúu Herodías ma, ñasi'i ñani de Felipe ma, te suni kua'a-ka ja u'vi ni yo sa'a de ma.
20 Te Herodes ma, ndaka ja u'vi ni yo sa'a de ma, te ni sa'a-ka de in-ka ja u'vi, vaa ni chinee de Juan ma vekaa ma.

Jesús ma, ni jandute ya
(Mt 3:13-17; Mr 1:9-11)

21 Kivi yikuu Juan ma skuandute de ndaka ñayii ma, suni ni kenda tna Jesús ma, te ni jandute ya. Te nani jikan-ta'vi ya ma, te ni ndanune andivi ma,
22 te sukan kaa in sata kaa Xtumani Ndios ma, ni nuu ya, te ni jakoxtnee ya siki Jesús ma. Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja sa'a ká'an Su'si ma onde andivi ma:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te kútoo ña'a ri, te játna ini ri ja sa'a ro a —kúu ya jiña'a ya.

Tee ka kuu tna'a Jesucristo ma tee jana'a-ka ma
(Mt 1:1-17)

23 Jesús ma yi'i ya oko uxi (30) kuiya nuu ni keja'a ya satniñu ya ja ni tatnuni Su'si ma. Te ñayii ma, ka ka'án i ja sa'ya José ma kúu ya, vaa ni yo jito de ya ja ni ja'nu ya ma. Te José ma ni yo kuu sa'ya Elí ma,
24 sa'ya tee ni yo kuu Matat ma, sa'ya tee ni yo kuu Leví ma, sa'ya tee ni yo kuu Melqui ma, sa'ya tee ni yo kuu Jana ma, sa'ya tee ni yo kuu José ma,
25 sa'ya tee ni yo kuu Matatías ma, sa'ya tee ni yo kuu Amós ma, sa'ya tee ni yo kuu Nahúm ma, sa'ya tee ni yo kuu Esli ma, sa'ya tee ni yo kuu Nagai ma,
26 sa'ya tee ni yo kuu Maat ma, sa'ya tee ni yo kuu Matatías ma, sa'ya tee ni yo kuu Semei ma, sa'ya tee ni yo kuu Josec ma, sa'ya tee ni yo kuu Judá ma,
27 sa'ya tee ni yo kuu Joanán ma, sa'ya tee ni yo kuu Resa ma, sa'ya tee ni yo kuu Zorobabel ma, sa'ya tee ni yo kuu Salatiel ma, sa'ya tee ni yo kuu Neri ma,
28 sa'ya tee ni yo kuu Melqui ma, sa'ya tee ni yo kuu Adi ma, sa'ya tee ni yo kuu Cosam ma, sa'ya tee ni yo kuu Elmadam ma, sa'ya tee ni yo kuu Er ma,
29 sa'ya tee ni yo kuu Josué ma, sa'ya tee ni yo kuu Eliezer ma, sa'ya tee ni yo kuu Jorim ma, sa'ya tee ni yo kuu Matat ma,
30 sa'ya tee ni yo kuu Leví ma, sa'ya tee ni yo kuu Simeón ma, sa'ya tee ni yo kuu Judá ma, sa'ya tee ni yo kuu José ma, sa'ya tee ni yo kuu Jonam ma, sa'ya tee ni yo kuu Eliaquim ma,
31 sa'ya tee ni yo kuu Melea ma, sa'ya tee ni yo kuu Mena ma, sa'ya tee ni yo kuu Matata ma, sa'ya tee ni yo kuu Natán ma,
32 sa'ya tee ni yo kuu David ma, sa'ya tee ni yo kuu Isaí ma, sa'ya tee ni yo kuu Obed ma, sa'ya tee ni yo kuu Booz ma, sa'ya tee ni yo kuu Sala ma, sa'ya tee ni yo kuu Naasón ma,
33 sa'ya tee ni yo kuu Aminadab ma, sa'ya tee ni yo kuu Admín ma, sa'ya tee ni yo kuu Arní ma, sa'ya

tee ni yo kuu Esrom ma, sa'ya tee ni yo kuu Fares ma, sa'ya tee ni yo kuu Judá ma,
34 sa'ya tee ni yo kuu Jacob ma, sa'ya tee ni yo kuu Isaac ma, sa'ya tee ni yo kuu Abraham ma, sa'ya tee ni yo kuu Taré ma, sa'ya tee ni yo kuu Nacor ma,
35 sa'ya tee ni yo kuu Serug ma, sa'ya tee ni yo kuu Ragau ma, sa'ya tee ni yo kuu Peleg ma, sa'ya tee ni yo kuu Heber ma, sa'ya tee ni yo kuu Sala ma,
36 sa'ya tee ni yo kuu Cainán ma, sa'ya tee ni yo kuu Arfaxad ma, sa'ya tee ni yo kuu Sem ma, sa'ya tee ni yo kuu Noé ma, sa'ya tee ni yo kuu Lamec ma,
37 sa'ya tee ni yo kuu Matusalén ma, sa'ya tee ni yo kuu Enoc ma, sa'ya tee ni yo kuu Jared ma, sa'ya tee ni yo kuu Mahalaleel ma, sa'ya tee ni yo kuu Cainán ma,
38 sa'ya tee ni yo kuu Enós ma, sa'ya tee ni yo kuu Set ma, sa'ya tee ni yo kuu Adán ma, sa'ya maa Su'si ma.

4

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mt 4:1-11; Mr 1:12-13)

1 Jesús ma, ûni iyo ndija ya ji'in Xtumani Ndios ma, te nuu ni ndakokuiñi ya ja ni ja'an ya yute Jordán ma, te Xtumani Ndios ma, ni jan xsia'a ya ya ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma.
2 Te yukan ni iyo ya uu xiko (40) kivi. Te tachi ma, ni kenda i ja ni jitotnuni i ya, te ñatuu nawa ni jaa ya ndaka kivi yukan. Chukan kúu ja ni keja'a kókon ya.
3 Sani te tachi ma, jiña'a i:

—Nu ndija ja Sa'ya Su'si kúu ni, te tatnuni ni ja yuu ya'a, nduu i xtatila ja kaa ni —kúu i jiña'a i.

4 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Tnu'u Su'si a ká'an: “Masu maa in-ni ja kaa ja ko'o o ma sa'a ja koteku o chi su'va ja kandija o ndaka tnu'u ká'an káchi Su'si ma” —kúu ya jiña'a ya.

5 Sani te tachi ma, ni ja'an i ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
6 te jiña'a i:

—Saña ni ndani'i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a ji'in jayiñu'u iyo a, vaa maa sa tátnuni, te kua'a sa na in kúni sa ja kua'a sa, te kuu taa sa.
7 Nuna jinkuiñi jiti ni nuu sa ja ndachiñu'u ña'a ni, te ndaka ko kuu kuenda maa ni —kúu i jiña'a i.

8 Jesús ma, ni ndonda ya nuu tachi ma, te sa'a jiña'a ya:

—Kuán ndiyo ki'in ro, vaa tnu'u Su'si a ká'an: “Maa in-ni Su'si Iya Tátnuni ma ndachiñu'u ro, te kunukuechi ro nuu maa in-ni ya” —kúu ya jiña'a ya.

9 Sani te tachi ma, ni jan xsia'a i ya ñuu Jerusalén ma, te ni skaa i ya in nuu sukun xini veñu'u ka'nu ma, te jiña'a i:

—Nu ndija ja Sa'ya Su'si kúu ni, onde ya'a, te skee ni maa ni onde kunu ma,
10 vaa tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu ángel ya
ma ja jin ko koto ña'a i,
te jin ndachituu ña'a i
11 ji'in nda'a i ma,
sukan-va'a ma jinu ni nuu in yuu
—kúu i jiña'a i.

12 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Suni tnu'u Su'si a ká'an: “Masu kototnuni ro Su'si ro Iya Tátnuni ma” —kúu ya jiña'a ya.

13 Nuu ña ni ni'i-ka tachi ma naxe kototnuni-ka i Jesús ma, te ni kujika i nuu ya, te ndetu tuku i in-ka jichi ja xtna'a i ya.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mt 4:12-17; Mr 1:14-15)

14 Jesús ma, ni ndenda ya ñuu Galilea ma. Te ûni iyo ndija ya ji'in Xtumani Ndios ma ji'in ya, te ni-ka'nu yu'u ñuu ma ka ka'an vii i ja kuu ya.

15 Te káxtnu'u ya ini veñu'u lilikin
ndaka ñuu ma, te ndaka i ni ka
ndachiñu'u ya.

Jesús ma, sa'a ni sa'a ya ñuu
Nazaret ma
(Mt 13:53-58; Mr 6:1-6)

16 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Nazaret ma, ñuu nuu ni ja'nu ya
ma. Te in kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, ni kivi
ya veñu'u luluu ma, sukan ni yo
jatna ini ya ja ko sa'a ya ma. Te
ni ndokuiñi ya, sukan-va'a ka'vi ya
tnu'u Su'si ma.
17 Te ni ka wa'a i tutu ja ni tee tee
kúu Isaías ma. Ja ni ndakune ya ma,
te ni ndani'i ya nuu sa'a ká'an ma:
18 Maa Xtumani Iya Tátnuni ma iyo
siki sa a,
vaa ni sa'a siin ña'a ya,
sukan-va'a ki'in sa jin kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a
nuu ñayii ka ndo'o ka neni nuu
ja u'vi ma,
te ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u
sa naxe jin ndayaa ñayii ka
ndesi va'a ma,
te sa'a sa ja jin ndundijin nuu ñayii
inukuaa ma,
te ndaxsiaa sa ndaka ñayii ka ndo'o
ka neni ja sa'a ña'a in-ka ñayii
ma,
19 ji'in ja kaxtnu'u sa ja jâ ni kenda
kuiya vava'a,
ja sa'a Iya Tátnuni ma ja jin ndani'i
ta'vi i.
20 Sani te Jesús ma, ni ndakasi
ya tutu ma, te ni ndakua'a ya nuu
tee kúcargu veñu'u ma, te ni nukoo
ya. Ndaka ñayii ka iyo yukan, ka
nde'ya i ya.
21 Te ni keja'a ya ká'an ya, te jiña'a
ya:
—Vitna jâ ni kenda nuu ni a ja ko
kuu sukan ndee tnu'u Su'si a —kúu
ya jiña'a ya.
22 Ndaka ñayii ma ka ka'an ja va'a
ja kuu Jesús ma, te ni ka sa'vi-nka
ini i ndaka ja vii sa'a ya ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu sa'ya José
ma? —ka kuu i ka ka'an i.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa kúu ja jin ka'an ni nuu
sa: "Tee tatna, satatna ni maa ni."
Te suni jin ka'an ni: "Tna'a ja ni ka
jiniso'o sa ja ni sa'a ni ñuu Caper-
naum ma, te suni sa'a tna ni ñuu ni
a" —kúu ya jiña'a ya.
24 Te ni ka'an-ka ya:
—Ja ndaa kúu ja ni-in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si a,
te jin ndakuan-ta'vi i de ñuu de ma.
25 Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a ña'a
ñuu Israel ya ja ni ka ji'i yii ña ma,
te kivi ni iyo Elías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, nuu ñatuu ni kuun savi uni
kuiya yo sava ma, te ni ka yo kokon
xeen ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
26 Kovaa Elías ma, ñatuu ni ja'an de
nuu ni-in ña'a ñuu Israel ya ja ni ka
ji'i yii ña ma sukan-va'a sa'a Su'si
ma ja koo ja jin kaa ña ma, yika-ni
ja nuu in ña'a ñuu Sarepta ma, yatni
ñuu Sidón ma.
27 Suni ka iyo ñayii ñuu Israel ma ja
ka ku'u i lepra kivi nuu ni iyo Eliseo
ma, kovaa masu na in ni nduva'a,
yika-ni ja Naamán ma, tee ñuu Siria
ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Ja ni ka jiniso'o i sukan ma,
ndaka ñayii ka iyo ini veñu'u luluu
ma, ni ka ndakiti xeen ini i.
29 Ni ka ndokuiñi i, te ni ka kene'e
i ya ini ñuu ma, ni jan koo i ji'in ya
onde nuu yuku sukun-ka ma, yuku
ndenee ñuu ma, sukan-va'a onde
sukun ma te jin skee i ya.
30 Kovaa Jesús ma, ni ndee ya me'ñu
ñayii ma, te kua'an ya.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yi-
nee ña'a in tachi
(Mr 1:21-28)

31 Jesús ma, kua'an ya ñuu Caper-
naum ma in ñuu maa Galilea ma.
Te in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma kúu, te káxtnu'u
ya nuu ñayii ma.
32 Te ñayii ma, ka sa'vi-nka ini i
sukan káxtnu'u ya ma, vaa ká'an ya
sukan ká'an in ñayii tátnuni.

33 Ini veñu'u luluu ma iyo in tee yi-
nee ña'a in tachi, te tachi ma, káyu'u
nini'i i jiña'a i ya:
34 —¡Kuá'an ni! ¿Nava'a kívi nduu
ni nuu ka iyo saña, Jesús iya vee ñuu
Nazaret ma? ¿Vee ni ja xnaa ña'a
ni? Saña chi jini ña'a sa, te jini sa ja
iya ii vee nuu Su'si ma kúu ni —kúu
i jiña'a i.
35 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
te jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee ya'a
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni skana i tee
yukan nuu ñu'ú ma nuu ka iyo
ndaka ñayii ma, te ni kee i de, te
ñatuu na ja u'vi ni sa'a i de.
36 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u, te ka
ka'an ndi-in ndi-in i:
—¿Na tnu'u kúu cha'a? Vaa tee
ya'a chi ûni tátnuni de nuu tachi ma
ja na jin ke koo i, te ka ke koo i —ka
kuu ñayii ma ka ka'an i.
37 Te ni ka yo ka'an va'a, ni ka yo
ka'an vii ñayii ma ja kuu Jesús ma
ni-ka'nu ñuu ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso
Simón Pedro ma
(Mt 8:14-15; Mr 1:29-31)

38 Jesús ma, ni ndee ya ini veñu'u
luluu ma, te ni kivi ya ini ve'e
Simón Pedro ma. Te si'i xiso Simón
Pedro ma, ku'u ña. Yi'i xeen ña'a
ka'ni, te ka jikan-ta'vi i nuu Jesús
ma ja na ndasava'a ya ña.
39 Jesús ma, ni jinkoo jiti ya nuu
kátuu ña ma, te ni ndonda ya nuu
ka'ni ma, te ka'ni ma, ni ndee ña'a
i. Sani te ni ndakoo ña, te ni satu'va
ñukuun ña nawa kaa ya ji'in ñayii ka
iyo ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a
ñayii ka ku'u
(Mt 8:16-17; Mr 1:32-34)

40 Nuu ve ñini ma ndaka ñayii ka
neva'a ñayii ka ku'u ndi-in ndi-in
kue'e ma, ni jan koo i nuu Jesús ma,
te ni sonee ya nda'a ya siki ndi-in
ndi-in ñayii ma, te ni ndasava'a ya
i.
41 Te kua'a ñayii ka ku'u ma, ni ka ke
koo tna ña'a tachi ma, te ka kayu'u
tachi ma ka ka'an i:
—¡Ndijin kúu Sa'ya Su'si ma! —ka
kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya
nuu tachi ma, te ñatuu ni wa'a ya
tnu'u ja jin ka'an i, vaa ka jini i
ja suu ya kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin
(Mr 1:35-39)

42 Ja ve ndii ma Jesús ma, ni kee
ya ini ñuu ma, te kua'an ya in nuu
masu nawa iyo kuiti. Kovaa ñayii
ma chi ka ndanduku i ya, te ni jan
koo i nuu iyo ya ma. Ka kuni i
ja jin sunkani i ya, sukan-va'a ma
ki'in-ka ya.
43 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni ki'in sa in-ka ñuu
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma siki ja sukan tatnuni ya
ma, vaa chukan kúu ja ni tetniñu
ña'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
44 Te chukan kúu ja kua'an Jesús
ma káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a
ma ini veñu'u lilikin ñuu Judea ma.

5

Jesús ma, ni sa'a ya milagru, te ni
kuu ni ka tava kua'a de tiaka
(Mt 4:18-22; Mr 1:16-20)

1 In kivi iyo Jesús ma yu'u mar
nani Genesaret ma, te ñayii ma, ûni
ka jexni'ni i ya, vaa ka kuni i ja jin
koniniso'o i tnu'u Su'si ma.
2 Jesús ma, ni jini ya uu barcu yu'u
mar ma. Ñatuu na in ka ñunee, vaa
tee ka tava tiaka ma, ni ka nu koo
de ka ndakate de ñunu de ma.
3 Jesús ma, ni kaa ya in nuu barcu
ma, te kuenda Simón ma kúu tnu, te
ni ka'an yu'u ya nuu Simón Pedro
ma ja na skaka-ka de tnu jaku nuu
ndute ma. Sani te ni jinkoo ya nuu
barcu ma, te onde yukan ni keja'a
ya káxtnu'u ya nuu ñayii ma.
4 Nuu ni jinu ni ka'an ya ma, te
jiña'a ya Simón ma:

—Kuá'an ni ji'in barcu ni a nuu ñu'u kunu-ka ndute a, te skee ni ñunu ni a, sukan-va'a tava ni tiaka ma —kúu ya jiña'a ya.

5 Simón ma, ni ndakone'e de:

—Teskua'a, niñu ka yikuu sa ka satniñu sa, te ñatuu na tiaka ni ka tava sa, kovaa maa ni tátnuni, te skee sa ñunu sa a —kúu de jiña'a de.

6 Te nuu ni ka sa'a de sukan ma, te ni ka jaku'un kua'a xeen tiaka, te onde ñunu ma ve te'nde, ja kua'a ti kúu ma.
7 Sani te ni ka sa'a seña nuu tna'a de, nuu tee ka ñunee nuu in-ka barcu ma, sukan-va'a ki koo de ki chindee de tee ma. Ni jan koo de, te ni ka ndaxchitu kuiti de ndunduu barcu ma, te vala-nka ja jin sa'vi tna tnu nuu ndute ma kuechi ja kua'a xeen tiaka ma kúu.
8 Ja ni jini Simón ma sukan ma, te ni jinkoo jiti de nuu Jesús ma, te jiña'a de ya:

—¡Iya Tátnuni, má ki tu'va ña'a ni, vaa saña chi in tee ndiso kuechi kúu sa! —kúu de jiña'a de.

9 Vaa Simón ma ji'in ndaka-ka tee ma, ni ka yu'u de, ja kua'a xeen tiaka ni ka tava de ma.
10 Suni ka iyo tna Santiago ma ji'in Juan ma, sa'ya Zebedeo ma, tee ka ndikin tna'a ji'in Simón ma. Kovaa Jesús ma, jiña'a ya Simón ma:

—Má koyu'u ni. Onde vitna, te ko kuu ni in tee ndaxtutu ñayii ja jin kondikin i maa sa —kúu ya jiña'a ya.

11 Sani te ni jan koo de ji'in barcu ma, ni ka jani de tnu onde yatni nuu ñu'ú ma, te ni ka xndoo de ndaka, te kuan koo de ji'in Jesús ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mt 8:1-4; Mr 1:40-45)

12 In kivi iyo Jesús ma in ñuu iyo yukan, te ni kenda in tee ndo'o kue'e lepra. Ja ni jini de Jesús ma, ni jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi de:

—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni, ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de jiña'a de ya.

13 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:

—Kúu ini sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.

Te ora yukan, te ni nduva'a tee ku'u lepra ma.

14 Te Jesús ma, ni tatnuni ya:

—Másu ko kuña'a ni ni-in nuu ñayii ma, su'va kuá'an ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a ndaka i jin kuni ja ni nduvii ni kue'e ndo'o ni a —kúu ya jiña'a ya.

15 Kovaa su'va kua'a xeen-ka ñayii ma ka ndaka'an milagru sa'a Jesús ma. Te ni ka ndututu kua'a ñayii ma yukan, sukan-va'a jin koniniso'o i ja ká'an ya ma, te sukan-va'a jin nduva'a i kue'e ka ndo'o ka tna'a i ma.
16 Kovaa Jesús ma, ni yo kesiin ya, te ni yo ja'an ya ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma, te ni yo jikan-ta'vi ya nuu Yuva ya Su'si ma.

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mt 9:1-8; Mr 2:1-12)

17 In kivi ja yikuu Jesús ma káxtnu'u ya nuu ñayii ma tnu'u ya ma, te suni ka nukoo tna tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ve koo de ndaka yu'u ñuu Galilea ma, ji'in Judea ma, ji'in Jerusalén ma. Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma iyo ji'in Jesús ma, te ndásava'a ya ñayii ka ku'u ma.
18 Sani te ni ka kenda koo tee ka ndiso in tee ñatuu kúu kanda de. Ka kuni de ja jin chinee de tee ma ini ve'e ma, te jin kakin tuu de tee ma nuu Jesús ma,
19 kovaa ñatuu ka jini de nde ichi jin kivi koo de, vaa iyo kua'a xeen ñayii ma. Te chukan kúu ja ni ka

ka koo de onde xini ve'e ma, te ni ka ndakana de jaku teja ma, sukan-va'a ndanune. Te ni ka nune'e de nuu yoxtnee tee ku'u ma me'ñu ndaka ñayii ma nuu iyo Jesús ma.
20 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka kukanu ini xeen de ya ma, te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:

—Ndijin, ndaka kuechi ni ma jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.

21 Sani te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka jani ini de: "¿Na in kúu tee ya'a ja ká'an de tnu'u ya'a ja masu játna ini Su'si ma? Vaa maa in-ni Su'si ma kuu xnaa kuechi o ma", ka kuu de ka ka'an de.
22 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
23 ¿Nde a kúu ja yii-ka ja kuña'a o tee ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o ja: "Kuechi ni ma jâ ni ka naa", o xi yii-ka ja kuña'a o: "Ndakoo ni, te ndakaka ni"?
24 Te káxtnu'u sa ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin naa kuechi ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:

—Nuu ndijin ká'an sa, ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni ve'e ni ma —kúu ya jiña'a ya.

25 Te ora yukan ni ndakoo tee ñatuu kúu kanda ma nuu ka iyo ndaka ñayii ma, te ni ndake'en de nuu ni katuu de ma, te ndáchiñu'u de Su'si ma, kuan no'o de ve'e de ma.
26 Ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma, te ka ndachiñu'u i Su'si ma, kovaa ni ka yu'u xeen i, te ka ka'an i:

—Vitna, te ni ka jini o tna'a ja masu nama uun kúu ma —ka kuu i ka ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mt 9:9-13; Mr 2:13-17)

27 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, ni kee ya, te ni jini ya in tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma nuu ñayii ka kivi koo ini ñuu ma ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi ma, te nani de Leví. Te núkoo de nuu ka ndake'en ya'vi de ma. Jesús ma, jiña'a ya:

—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Sani te Leví ma, ni ndokuiñi de, te ni xndoo de ndaka, te ni ndikin de Jesús ma.
29 In kivi Leví ma, ni sa'a de ve'e de ma in viko jayiñu'u maa Jesús ma, te kua'a tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma ji'in kua'a-ka ñayii ma ka nukoo nuu mesa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in jaku-ka tee ka kuu fariseo ma, ni ka keja'a de ka ka'an de tnu'u tee ka ndikin Jesús ma. Te ka jiña'a de:

—¿Nava'a ka jaa ka ji'i ni ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi ja ka xiko ñayii ma, ji'in ñayii ka ndiso kuechi a? —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna ma chi yika-ni ja ñayii ka ku'u ma.
32 Saña chi masu vee sa ja ndakana sa ñayii ka jani ini ja ñayii va'a ka kuu i ma chi vee sa ja ndakana sa ñayii ka ndakunitnuni ja ka ndiso kuechi i ma, sukan-va'a jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mt 9:14-15; Mr 2:18-19)

33 Te ka jiña'a de Jesús ma:

—Tee ka ndikin Juan ma ji'in tee ka ndikin tee ka kuu fariseo a, kua'a jichi ka iyo ndite de ka

jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, kovaa tee ka ndikin ña'a ndijin a chi ndimaa ka jaa ka ji'i de —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin, ¿xi kuu jin sa'a ni ja jin koo ndite ñayii ka iyo viko tnánda'a ma, te vitna ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii tnánda'a ma?

35 Kovaa kenda in kivi ja jin xtandiyo i suchi tnanda'a ma. Nuna kenda kivi yukan, sana jin koo ndite ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma
(Mt 9:16-17; Mr 2:21-22)

36 Sani te ni ka'an ya in tnu'u vijin:

—Masu na in ka'nde vala sa'ma jaa i te ndachu'un i in nuu sa'ma tu'u ma, te nuna sa'a i sukan, skenaa i sa'ma jaa ma. Suni ja vala sa'ma jaa ma, masu kendoo va'a i nuu sa'ma tu'u ma.

37 Ni masu tnaa o ndute uva yika ni kuva'a ma nuu ñií kiti jâ ni kuu kii iyo ma, vaa ndute uva ma chi sa'a de ja te'nde ñií ma, te skenaa o ndute ma ji'in ñií ma.

38 Chukan kúu ja tnaa o ndute uva yika ni kuva'a ma in nuu ñií jaa ma.

39 Ñatuu ni-in ñayii ja ji'i i ndute uva jâ ni kuu kii-ka ma, te kúni i ja ko'o i ndute yika ni kuva'a ma, vaa ká'an i: “Ndute ni kuu kii-ka ma, ji'i asi-ka de” —kúu ya jiña'a ya.

6

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mt 12:1-8; Mr 2:23-28)

1 In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu, te kua'an Jesús ma ne'un itu ma, te tee ka ndikin ya ma, ka tnu'u de yoko triu ma, te ka skoyo de nuu nda'a de ma, te ka jaa de triu ma.

2 Sani te jaku tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma:

—¿Nava'a ka sa'a ni in ja masu kuu sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a? —ka kuu de ka jiña'a de.

3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni ja ni sa'a David ma in jichi nuu ka kokon de ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma?

4 Te ni kenda de ve'e Su'si ma, te ni ke'en de xtatila ii Su'si ma, te ni ka jaa de ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, te vitna ja maa-ni sutu ma kuu jin kaa xtatila yukan —kúu ya jiña'a ya.

5 Te jiña'a tna ya:

—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa siki ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mt 12:9-14; Mr 3:1-6)

6 In-ka kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Jesús ma, ni kivi ya ini veñu'u luluu ma, te ni keja'a ya káxtnu'u ya. Yinee in tee ni yichi nda'a kua'a de ma.

7 Te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka jito yu'u de Jesús ma, sukan-va'a na jin kuni de nú ndasava'a ya nda'a tee ma kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te sukan-va'a kuu jin xtekuechi de ya.

8 Kovaa maa ya chi jini ya nawa ka jani ini de ma, te jiña'a ya tee ni yichi nda'a ma:

—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi ni me'ñu a —kúu ya jiña'a ya.

Te tee ma, ni ndokuiñi de.

9 Te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka kuu fariseo ma:

—In ja kakan-tnu'u ña'a sa: ¿Nde a iyo ja kuu sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a? ¿Ja va'a ma, xi ja u'vi ma? ¿Sa'a o ja

koteku in ñayii, xi xnaa o i? —kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te nde'ya ya ndaka ñayii ka nukoo xiñi ya ma, te jiña'a ya tee ñatuu kúu kanda nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te ni sa'a de sukan, te ni nduva'a nda'a de ma.
11 Kovaa jaku ñayii ma, ni ka ndakiti xeen ini i, te ni ka keja'a i ka ndatnu'u tna'a i naxe jin sa'a i Jesús ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:1-4; Mr 3:13-19)
12 Ne'un kivi yukan Jesús ma, ni ja'an ya in yuku, sukan-va'a kakan-ta'vi ya, te niñu yikuu ya jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma.
13 Te nuu ni ndii ma, te ni kana ya tee ka ndikin ya ma, te ni ndakaji ya uxi uu de, te tee yukan ni xnani ya apóstol, (ja kúni ka'an "tee tetniñu maa ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma").
14 Te tee ya'a ni ka yo kuu Simón tee ni ndaxnani ya Pedro ma, ji'in Andrés ma ñani Simón ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma, ji'in Felipe ma, ji'in Bartolomé ma,
15 ji'in Mateo ma, ji'in Tomás ma, ji'in Santiago sa'ya Alfeo ma, suni tna Simón tee kúu Celote ma,
16 ji'in Judas ma sa'ya Santiago ma, ji'in Judas Iscariote ma tee ke'en-su'va Jesús ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
(Mt 4:23-25)
17 Jesús ma, ni nuu ya ji'in tee ka ndikin ya ma, te ni jinkuiñi ya in nuu ndaa. Ka iyo kua'a ñayii ka ndikin ya ma, ji'in kua'a ñayii ñuu Judea ma, ji'in ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii ichi yu'u mar ñuu Tiro ma ji'in Sidón ma. Ni ka kenda koo i ja jin koniniso'o i ja ká'an Jesús ma, ji'in ja jin nduva'a i kue'e ka ndo'o i ma.
18 Te ñayii ka yinee ña'a tachi ma, suni ni ka nduva'a i.
19 Chukan kúu ja ndaka ñayii ma, ka kuni i ja jin kaki'i i Jesús ma, sukan-va'a jin nduva'a i na kue'e ka ndo'o i ma, vaa Jesús ma, iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.

Ñayii jin koo vii jin koo va'a ma ji'in ñayii jin kuxii ini ma
(Mt 5:1-12)
20 Jesús ma, nde'ya ya ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja vava'a ka kuu ndijin ja ka kunda'vi ni a, vaa jin koo ni ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya ma.
21 'Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna ka kokon ka yichi ni a, vaa jin ndani'i jin ndatna'a ni.
'Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna ka nda'yu ni a chi jin ndusii ini ni.
22 'Ja vava'a ka kuu ndijin kivi jin ndakiti ini ñayii ma nuu ni ma, kivi jin taji ña'a i nuu ka iyo i ma, kivi jin tee ña'a i tnu'u ma, te jin saxiko ña'a i kuenda tnu'u ja in ñayii sa'a ja u'vi ka kuu ni, kuechi ja ka kandija ña'a ni saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
23 Jin kutachi xeen ni kivi yukan, vaa ndijin chi kua'a xeen ja va'a ja vii jin nduta'vi ni ja ka iyo onde andivi ma, te jin kona'a ni ja sukan ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii a, sukan ni ka yo sa'a ndeva'a yuva i ma tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te ni jiña'a tna ya:
—Kovaa nda'vi maa ndijin ñayii ka kuu xiku, vaa jâ ni ka iyo sii ini ni ñuu ñayivi ya.
25 'Nda'vi maa ndijin ja vitna ka ni'i ka tna'a ni a, vaa jin ndakokon jin ndayichi ni.
'Nda'vi maa ndijin ja vitna ka kusii ini ni, kovaa jin ndanda'yu ni ja jin kuxii ini ni.
26 'Nda'vi maa ndijin ja ndaka ñayii ñuu ñayivi a, ka chiñu'u ña'a i a, vaa sukan ni ka yo sa'a yuva i ñayii jana'a ma ja ni ka yo chiñu'u de tee

ni ka yo xnda'vi ña'a ja tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ka kuu de ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma
(Mt 5:38-48; 7:12)

27 'Kovaa ndijin ja ka niniso'o ni ja ká'an sa a: Jin kutoo ni ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma. Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii ka kiti ini nuu ni ma.
28 Jin ka'an va'a ni ja jin kuu ñayii ka ka'an u'vi ja jin kuu ni ma. Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu ñayii ka tee ña'a tnu'u ma.
29 Nú na in kani in yikinuu ni a, kua'a ni tnu'u, te kani i in-ka yikinuu ni ma. Te nú na in xtandee sa'ma ndii ni a, kua'a ni tnu'u te ki'in i ji'in su'nu ni a.
30 Nú na in nawa jikan i, te kua'a ni, te nú na in xtandee ja neva'a ni ma, te máko ndakan-ka ni.
31 Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii ma sukan ka kuni ni ja jin sa'a ña'a i maa ni.
32 'Nú ndijin, ka kutoo ni yika-ni ja ñayii ka kutoo ña'a ma, ¿nawa ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ñatuu ka kandija ja ká'an Su'si ma? Vaa onde ñayii ka ndiso kuechi ma, sukan-ni ka sa'a tna i.
33 Te nú ka sa'a ni ja va'a nani nuu ñayii ka sa'a ña'a ja va'a ma, ¿nawa ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ka ndiso kuechi ma? Suni ñayii ka ndiso kuechi ma, sukan-ni ka sa'a tna i.
34 Te nú ka wanuu ni nani ñayii ka ndetu ni ja nawa jin taa i ma, ¿nawa ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ka ndiso kuechi ma? Vaa suni ñayii ka ndiso kuechi ma, ka wanuu tna'a i, te ka ndetu i ja kua'a-ka jin ndakua'a ñayii ma.
35 Ndijin, jin kutoo ni ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma, te jin sa'a ni ja va'a ma, te jin kuanuu ni, kovaa má jin kondetu ni ja nawa jin ndachunaa i. Te sukan kua'a-ka ndataa Su'si ma. Te nú sukan ka sa'a ni, jin ko kuu ni sa'ya Su'si onde sukun ma, vaa Su'si ma chi suni kúnda'vi ini ya ñayii ndee ini ma, visi ñatuu sa'a i ja va'a ma, kovaa ndetu ya ja ndasa'a i kuenda.
36 Jin kava va'a ini ni sukan va'a ini Yuva o Su'si ma.

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma
(Mt 7:1-5)

37 'Máko jin ndanduku ni kuenda naxe ka sa'a ka kuu in-ka ñayii ma, sukan-va'a máko ndanduku Su'si ma kuenda naxe ka sa'a ka kuu ni a. Máko jin xtekuechi ni in-ka ñayii ma, sukan-va'a Su'si ma, masu ndaxtekuechi ña'a ya ndijin. Jin sakanu ini ni nawa ka sa'a ña'a in-ka ñayii ma, sukan-va'a Su'si ma, sakanu ini ña'a ya.
38 Jin kua'a ni nawa kúu ja ka jiniñu'u ñayii ma, te Su'si ma, taa ya nawa ka jiniñu'u ni, te ûni kua'a-ka ndataa ya. Su'si ma chi sukan jin sa'a jin kuu ni in-ka ñayii ma, te sukan ndasa'a ña'a ya —kúu ya jiña'a ya.
39 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ya'a:

—¿Naku xi kuu in tee kuaa ma, te skaka de in-ka tee kuaa ma? Vaa ka jini o ja nú iyo in kava chi nduu de jin kê koo.
40 Ñatuu ni-in tee yika yikuu skua'a nawa káxtnu'u teskua'a de ma, jini-ka de sana teskua'a de ma. Kovaa nuna skua'a ñukuun de chi kenda de sukan kúu teskua'a de ma.
41 '¿Te nava'a nde'ya ni in mi'i ñunee nuu tna'a ni a, te ñatuu nukonde'ya ni in vitu ka'nu ñunee nuu maa ni a?
42 Te nú ñatuu jini ni vitu ka'nu ñunee nuu ni a, ¿nava'a kusaa ini ni jiña'a ni nuu tna'a ni a: "Taa ni tnu'u, te tava sa in mi'i ñunee nuu ni a"? Masu ndása'a ni kuenda tnu'u ká'an ni a, vaa ká'an ni, te masu sa'a ni. Xinañu'u-ka tava ni vitu ka'nu ñunee nuu maa ni a, te sukan saa konde'ya va'a ni, sukan-va'a

ndatava ni mi'i ñunee nuu tna'a ni ma.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o nawa ñu'u ini anua i ma
(Mt 7:17-20; 12:34-35)

43 'Nú in yutnu kui'i te kúun nde'ya iya, te masu kuu ka'an o ja in yutnu kui'i va'a kúu tnu, ni a in yutnu kui'i kúun nde'ya va'a ma, te ndakuun nde'ya iya ma.
44 Ndi-in ndi-in yutnu kui'i ma, ka kuun nde'ya tnu, te ka jini o na yutnu kui'i ka kuu tnu. Masu kuu kuun higo nuu tnu iñu ma, ni a ndaxtutu o uva nuu tnu iñu yiki ma.
45 Ñayii va'a ma, ká'an i tnu'u va'a, vaa tnu'u va'a ñu'u ini anua i ma, te ñayii ká'an ja u'vi ma, sukan ká'an i, vaa ja u'vi ma ñu'u ini anua i ma. Vaa ja ñu'u ini anua ñayii ma kúu ja ká'an yu'u i ma.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i
(Mt 7:24-25)

46 '¿Nava'a ka xnani ña'a ni "Señor, Señor", te ñatuu ka sa'a ni ja ká'an sa a?
47 Vaa in ñayii kénda nuu sa a te koniniso'o i ja ká'an sa a te sa'a i sukan ká'an sa a,
48 sukan kúu in tee ni sa'a in ve'e de, sukan kúu i. Vaa xinañu'u ni jate kunu de, te ni jani va'a de ja jin kituu ve'e sa'a de nuu toto ma. Nuu ni kee ndeñu'u ma te ni chitu yute ma, te ndute ma, ni jan kani ndee ni'i de ve'e ma, kovaa ñatuu ni kundee de skanda de i, vaa ni kuva'a va'a i.
49 Kovaa nú na in jiniso'o ja ká'an sa a te ñatuu sa'a i ja ká'an sa a, sukan kúu in tee ni sa'a ve'e de nuu ñu'ú ma-ni kúu i, vaa ñatuu ni skee kunu de ja kituu ve'e de ma. Te nuu ni kee ndute ñu'u ma te ni chitu yute ma te ni jan kani ndee ni'i de ve'e ma, te ni ndatnana ndi'i kuiti i —kúu ya jiña'a ya.

7

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma
(Mt 8:5-13)

1 Nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús ma tnu'u ya ma nuu ñayii ma, te kua'an ya ñuu Capernaum ma.
2 Te yukan iyo in tee tátnuni nuu cientu soldado. Te iyo in suchi jinukuechi nuu de, te kútoo xeen de i. Te ku'u ka'vi xeen i, te kuenda kûu i kúni i.
3 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni nuu cientu soldado ma ja ka ka'an i ja sa'a Jesús ma, te ni tetniñu de tee ka kuu ja'nu ñuu judío ma, ja na jin koo de jin kakan-ta'vi de nuu ya te na kii ya ve'e de ma, ndasava'a ya suchi jinukuechi nuu de ma.
4 Te ni jan koo tee yukan nuu Jesús ma, te ka jiña'a de:

—Tee tátnuni nuu cientu soldado ma, ká'an de ja sa'a ni tnu'u mani, vaa iyo tna de ja chindee ni de,
5 vaa kútoo de ñuu o a, te maa de ni sa'a ja ni ka sa'a i veñu'u luluu ya —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Jesús ma, kua'an ya ji'in de. Kovaa nuu jâ ni kuyatni ya ve'e tee tátnuni nuu cientu soldado ma, te maa de chi ni tatnuni de nuu tna'a de ma ja jin koo i jin kuña'a i Jesús ma sa'a:

—Señor, má ko ndi ini ni ja kii ni onde ve'e sa a, vaa masu kaa masu iyo sa ja kivi ni ini ve'e sa a.
7 Chukan kúu ja ñatuu ni kusaa ini maa sa ja jan nu nduku ña'a sa. Yika-ni ja tatnuni ni nuu kue'e a ja jín ndiyo i, sukan-va'a nduva'a suchi jinukuechi nuu sa a.
8 Vaa saña tna chi ka iyo tee ka tatnuni nuu sa, te ka iyo soldado ja tátnuni sa nuu de ma. Te nuna kuña'a sa in de ma: "Kuá'an ni", te kua'an de, te nuna kuña'a sa in-ka de ma: "Ne'e ni", te kíi de. Te nuna tatnuni sa nuu suchi jinukuechi nuu sa a: "Sa'a cha'a", te sa'a i, kúu de ká'an de —ka kuu i ka jiña'a i.

9 Te Jesús ma, ni sa'vi-nka ini ya
ja ni jiniso'o ya sukan ma, te nde'ya
ya ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a
ya:
—Ja ndaa kúu ja ni a ñuu Israel ya
ñatuu ni ndani'i sa ñayii ka kukanu
ini xeen ña'a sukan kúkanu ini ña'a
tee ya'a —kúu ya jiña'a ya.
10 Ja ni ka ndakokuiñi i ve'e ma,
te ni ka ndani'i i suchi jinukuechi
ma ja jâ ni nduva'a i.

Jesús ma, ni ndaxteku ya sa'ya in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma

11 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús
ma, kua'an ya ñuu nani Naín ma.
Kua'an ya ji'in tee ka ndikin ya ma
ji'in kua'a-ka ñayii.
12 Ja ni kenda ya yatni ñuu ma, ni
jini ya ja kuan koo i kuan chu'u i in
ndiyi. Te sa'ya in ña'a ni ji'i yii kúu i,
te maa in maa tnu'u-ni i iyo nuu si'i
i ma. Te kua'a xeen ñayii ñuu ma ka
ndikin kuan koo i.
13 Ja ni jini Jesús ma, ni kunda'vi ini
ya ña'a ma, te jiña'a ya:
—Má konda'yu ni —kúu ya jiña'a
ya.
14 Te ni jan tu'va ya, te ni tnii ya
nuu ka ndiso i suchi ni ji'i ma, te
ni ka jinkuiñi i. Jesús ma, jiña'a ya
suchi ni ji'i ma:
—Ro'o ká'an ri: ¡Ndakoo! —kúu ya
jiña'a ya.
15 Sani te suchi ni ji'i ma, ni
ndakoo i, te ni keja'a i ká'an i. Te
jiña'a Jesús ma nuu si'i i ma:
—Ya'a ni sa'ya ni a —kúu ya jiña'a
ya.
16 Ja ni ka jini ñayii ma sukan,
ndaka i ni ka yu'u, te ni ka keja'a
i ka ndachiñu'u i Su'si ma, te ka
ka'an i:
—In tee kanuu-ka ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma, ni kijaa de
ne'un o ya —ka kuu i ka ka'an i.
Te ka ka'an tna i:
—Maa Su'si ma ni kenda, chíndee
ya ñayii ñuu maa ya a —ka kuu i ka
ka'an i.
17 Te ni-ka'nu ñuu Judea ma ji'in
yu'u ñuu ma, ni ka jini i sukan ni
sa'a Jesús ma.

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma (Mt 11:1-19)

18 Juan ma, ni jiniso'o de ndaka
sukan ma, vaa tee ka ndikin tna'a
ji'in de ma, ni ka ndakani de sukan.
Ni kana de uu tee ma,
19 te ni tetniñu de ja jin kakan-tnu'u
de nuu Jesús ma nú suu ya kúu iya
kii ma xi jin kondetu-ka de.
20 Te tee ni tetniñu Juan ma, ni ka
jan tu'va de nuu Jesús ma, te ka
jiña'a de:
—Juan tee skuandute ma, ni tetniñu ña'a de ja jin kakan-tnu'u ña'a
sa, nú ndijin kúu iya kii ma xi jin
kondetu-ka sa —ka kuu de ka jiña'a
de.
21 Te maa ora yukan-ni, Jesús
ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka
ndo'o ka neni ja ka ku'u i ma, ji'in
ñayii xndo'o xneni ña'a tachi ma, te
ni ndasava'a ya nuu ñayii inukuaa
ma.
22 Sani te ni ndakone'e ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni
Juan ma ja ni ka jini ni a ji'in ja ni ka
jiniso'o ni a. Jin ndakani ni ja ñayii
kuaa ma, jâ ni ka ndundijin nuu i
ma, te ñayii ñatuu kúu jin kaka i ma,
jâ ni ka ndakaka i, te ñayii ka ndo'o
lepra ma, jâ ni ka nduvii i, te ñayii
inuso'o ma, jâ ni ka ndakuniso'o i,
te ñayii ni ka ji'i ma, ni ka ndateku
i, te nuu ñayii nda'vi ma káxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin ndani'i
ta'vi i ma.
23 ¡Ja vava'a ka kuu ñayii ka kukanu
ini ña'a i maa sa a! —kúu ya jiña'a
ya.
24 Nuu kuan nu koo tee ni tetniñu Juan ma, Jesús ma, ni keja'a ya
ká'an ya siki Juan ma nuu ñayii ma,
te jiña'a ya:
—¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni,
ka nde'ya ni nuu masu nawa iyo
kuiti ma? ¿Sukan kúu in tnuyoo ja
skanda kajin yi'i ma?
25 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a xeen?
¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni, ka
nde'ya ni ma? Ndijin chi ka jini ni
ja ñayii ka ne'nu sa'ma va'a xeen

ma te ka sa'a i sukan ka jatna ini
maa i ma, te ka iyo i ve'e tee ka kuu
rey ma.
26 ¿Kovaa naxe kaa tee ni ka ke koo
ni ka nde'ya ni ma? ¿Xi ka jani ini ni
ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de? Ja ndaa kúu ja suu
de, te in tee kanuu-ka sana in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma kúu Juan ma.
27 Te ja kuu Juan ma kúu ja ká'an
tnu'u Su'si ma sa'a:
Tetniñu ri in tee koxtnuu nuu ro,
sukan-va'a satu'va de ichi ki'in
ro ma.
28 'Te ká'an sa ja ne'un ndaka ñayii
a, ñatuu ni-in ñayii kanuu-ka sana
Juan ma, kovaa nuu tatnuni Su'si
ma, te ñayii jani ini ja masu ñayii
kanuu-ka kúu i ne'un ndaka i ma ko
kuu ñayii kanuu-ka sana Juan ma
—kúu ya jiña'a ya.
29 Ndaka ñayii ka jiniso'o ja ká'an
Juan ma, onde tee ka ndake'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ni
ka sa'a de ja ni skuandute ña'a Juan
ma, te sukan saa ni ka ndakunit-
nuni de ja Su'si ma kúu iya sa'a ja
ndaa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ñatuu ni ka wa'a de
tnu'u ja skuandute ña'a Juan ma.
Sukan ni ka saxiko de ja kúni Su'si
ma ja jin ko kuu de ma.
31 Te jiña'a ya:
—¿Naxe ka kuu ñayii ya'a, ka jani
ini ni?
32 Sukan ka kuu suchi jaa ka jinkoo
i nuya'vi ma, te ka kayu'u i ka jiña'a
nuu tna'a i sa'a: "Ka tivi ri flauta,
kovaa ñatuu ka jitaja'a ro. Ka jita ri
yaa xii ini, kovaa ñatuu ka nda'yu
ro", ka kuu i ka ka'an i,
33 te sukan kuiti ka kuu tna ni. Vaa
ni kenda Juan tee skuandute ñayii
ma, te ñatuu jaa de xtatila ni ñatuu
ji'i de ndute uva, te ndijin, ka ka'an
ni ja yinee ña'a tachi ma.
34 Sani te ni kenda sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, te jaa sa
xtatila te ji'i sa ndute uva ma, te ka
ka'an ni ja tee jaa te ji'i xeen kúu
sa te kétna'a ini sa ji'in ñayii ka sa'a
ja u'vi ma ji'in kui'na ka ndake'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ka
ka'an ni.
35 Kovaa ñayii ka kandija tnu'u
ndichi Su'si ma chi ni ka nduu i
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa. Te
sukan, te ka jini o ja vava'a kúu
tnu'u ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka'an Jesús ma ve'e tee kúu Simón tee kúu fariseo ma

36 In tee kúu fariseo ma, ni kana
de Jesús ma ja jin kaa de xita ji'in
ya. Te Jesús ma, ni ja'an ya ve'e de
ma, te núkoo ya nuu mesa ma.
37 Te ni kenda in ña'a ni yo kuneé ni
yo ku-uun ña, iyo ña ñuu yukan, vaa
ni jini ña ja Jesús ma, jaa ya xita ji'in
tee kúu fariseo ma. Te ni kenda ña
ji'in in nuu ñu'u ndute jáxiko asi ma,
te nanimaa vidriu alabastru kúu i.
38 Te ni jinkoo ña nuu ja'a ya ma,
te nda'yu ña, te ni keja'a ña ndákate
ña ja'a ya ma ji'in ndute nuu ña ma.
Sani te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña
ma, te chítu chítu-nka ña nuu ja'a ya
ma, te chíso ña ndute jáxiko asi ma.
39 Te tee kúu fariseo ma tee ni kana
Jesús ma ve'e de ma, ja ni jini de
sukan ma, ni jani ini de: "Nute
tee ya'a, in tee ndákaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ndija ma kúu de chi
kunitnuni de na in kúu ña'a ke'e
ña'a a, vaa in ña'a ndiso kuechi kúu
ña", jani ini de.
40 Sani te Jesús ma, jiña'a ya fariseo
ma:
—Simón, iyo in ja ká'an sa nuu ni
—kúu ya jiña'a ya.
Te tee kúu fariseo ma, ni
ndakone'e de:
—Ka'an ni, teskua'a —kúu de
jiña'a de.
41 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya
ndákani ya sa'a:
—Uu tee, ka tavi de xu'un nuu
in tee ni wanuu. In de tavi u'un
cientu (500) denario, te in-ka de ma
uu xiko uxi (50).
42 Kovaa ñatuu kúu jin ndakua'a de
ma, te chukan kúu ja tee ni wanuu

ma, ni sakanu ini de ja ka tavi nduu de ma. Vitna ka'an ni, ¿ja nduu de ma, na nde de kunimani-ka nuu tee ni wanuu xu'un ma te kutoo-ka de tee ma? —kúu ya jiña'a ya.

43 Simón ma, ni ndakone'e de:

—Jani ini sa ja tee tavi kua'a-ka ma —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni jani ini ni —kúu ya jiña'a ya.

44 Sani te nde'ya Jesús ma ña'a ma, te jiña'a ya nuu Simón ma:

—¿Nde'ya ni ña'a ya'a? Ni kivi sa ve'e ni a, te ñatuu ni taa ni ndute ndondoo ja'a sa a. Kovaa ña'a ya'a, ni ndakate ña ja'a sa a ji'in ndute nuu ña a, te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña a.
45 Ñatuu ni chitu ni yikinuu sa a, kovaa ña'a ya'a chi onde nuu ni kijaa sa ma, ñatuu sunkani ña ja chitu ña ja'a sa a.
46 Ñatuu ni chiso ni aceite xini sa a, kovaa ña'a ya'a chi ni chiso ña ndute jáxiko asi a siki ja'a sa a.
47 Te chukan kúu ja ká'an sa ja visi kua'a xeen kuechi ni yo ndiso ña'a ya'a, kovaa sa'a, te ka jini o ja jâ ni ka naa ndaka kuechi ña ma, vaa ja ni sa'a ña'a ña sukan a, chi ja káxtnu'u ña kúu ja kútoo xeen-ka ña'a ña. Kovaa ñayii vala-ni kuechi i náa ma, vala-ni kútoo ña'a i —kúu ya jiña'a ya.

48 Sani te jiña'a ya ña'a ma:

—Ndaka kuechi ni a jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.

49 Te ñayii ka iyo tna yukan, ni ka keja'a i ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde kuechi ñayii ma xnaa de? —ka kuu i ka ka'an i.

50 Kovaa Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya nuu ña'a ma:

—Ja ni kukanu ini ña'a ni a, te ni ndani'i ta'vi ni. Kuán no'o sii ini ni —kúu ya jiña'a ya ña.

8

Ña'a ni ndasava'a Jesús ma kue'e ni ka yo ndo'o ña ma, ka chindee ña ya

1 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, kua'an ya ndaka ñuu ma, te káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma. Te ndi-uxi uu apóstol ma ka ndikin ya,
2 te suni ka ndikin ña'a jaku ña'a ni ndene'e ya tachi ni ka yo ñunee ini anua ña ma, ji'in ña'a ni ndasava'a ya ma. Te ne'un ña'a yukan kua'an María ña'a ka xnani i Magdalena ma ña'a ni ka nde koo uja tachi ma.
3 Suni Juana ñasi'i tee kúu Cuza ma tee ni yo tnii kuenda ve'e Herodes ma, ji'in Susana ma, ji'in kua'a-ka ña'a ni ka yo ndi ini nawa jin kaa de ji'in ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mt 13:1-9; Mr 4:1-9)

4 Kua'a ñayii ñuu ma ni ka ke koo, ka nde'ya i Jesús ma. Te ni ka ndututu kua'a ñayii. Sani te ni ka'an ya in tnu'u vijin:

5 —In tee, ni kee de kuan saka de triu. Te ja ni saka de ma, jaku ni ka jinkava ichi jika de ma, te jaku ni ka jiñu ñayii ma, te jaku ni ka jaa lasaa ma.
6 Jaku-ka i ni ka jinkava ne'un yuu ma, te nuu ni ka jite i ma, ni ka yichi i, vaa ñatuu na ko'yo iyo.
7 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un iñu ma. Suni ni ka jite tna i, te iñu ma, ni ka ja'ni ña'a i.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava nuu ñu'ú va'a ma, te ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu yoko ni ka kana koo i, te ni ka chitu va'a i. Onde cientu triu ma ni ka nduu ja in triu ma.
—Sa'a jiña'a Jesús ma, te ni ka'an nini'i ya:

—Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya ká'an ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mt 13:10-17; Mr 4:10-12)

9 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
jikan-tnu'u de Jesús ma nawa kúni
ka'an tnu'u vijin yukan.
10 Te jiña'a ya:

—Ndijin chi Su'si ma, káxtnu'u
ya naxe tatnuni ya ma. Kovaa
nuu ndaka-ka ñayii ma chi ká'an sa
tnu'u vijin, sukan-va'a visi na jin
konde'ya-ka i, kovaa ma jin kuni i,
te visi na jin koniniso'o-ka i, kovaa
ma jin jaku'ni ini i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mt 13:18-23; Mr 4:13-20)

11 'Sa'a kúni ka'an tnu'u vijin ni
ka'an sa a: Triu ma kúu tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma,
12 te jaku ja ni ka jinkava ichi ma ka
kuu ñayii ka jiniso'o tnu'u vii tnu'u
va'a ma, kovaa kénda tachi ma, te
xtandiyo i tnu'u ni jakun-nee ini
anua ñayii ma, sukan-va'a ma jin
kandija i te ma jin ndani'i ta'vi i.
13 Te triu ni ka jinkava ne'un yuu
ma ka kuu ñayii ni ka jiniso'o tnu'u
vii tnu'u va'a ma, te sii ini ni ka
jiniso'o i, kovaa ñatuu ni ka ni'i yo'o
va'a i. Ka kandija i jaku-ni kivi,
kovaa kénda kivi ja jitotnuni ña'a
tachi ma, te ka ndakakayata i, te ka
xndoo i ichi Su'si a.
14 Te triu ni ka jinkava ne'un iñu ma
ka kuu ñayii ka jiniso'o ma, kovaa
ka wa'a i tnu'u ja ka ndi ini xeen
i siki ja na jin kuxiku i ma, ji'in ja
na jin koo sii ini i ma. Te sukan, te
ñatuu na ja vii ja va'a ka sa'a i.
15 Kovaa triu ni ka jinkava nuu ñu'ú
va'a ma ka kuu ñayii inuva'a ini ma,
te ni-yu'u ni-anua i ka niniso'o i
tnu'u Su'si ma, te ka sa'a i sukan
ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
te ñatuu ka xndoo i ichi ya a, te
ndimaa ja vii ja va'a ka sa'a i.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o
(Mr 4:21-25)

16 'Masu na in xndu'va in ñu'u te
chísa'vi va'a i xi chínee i chii jito i
ma chi ña'a. Su'va sónee sukun i,
sukan-va'a xtnuu i nuu ñayii jin kivi
koo ma.
17 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo
yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka
ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma
chi kenda kivi ja jin kuni ndaka o
sukan kaa sukan iyo i ma.
18 'Chukan kúu ja jin koniniso'o
va'a ni, vaa ñayii neva'a kua'a-ka
ja vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si
ma chi su'va ni'i kua'a-ka i, kovaa
ñayii ñatuu nawa neva'a i ma chi
su'va xtandiyo ya onde ja jani ini i
ja neva'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ma ji'in ñani ya
(Mt 12:46-50; Mr 3:31-35)

19 Si'i Jesús ma ji'in ñani ya ma
ni ka kenda koo nuu iyo Jesús ma,
kovaa ñatuu kúu jin kivi koo i jin
tu'va i ya, chi vaa ka iyo kua'a ñayii
ma.
20 Te in ñayii ma jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma ka iyo
i ke'e ma, te ka kuni i ja jin kuni ña'a
i —kúu i jiña'a i.
21 Te ni ndakone'e ya:
—Nú na in koniniso'o tnu'u ká'an
Su'si ma te sa'a i sukan ká'an ya ma,
ñayii yukan ko kuu si'i sa ma ji'in
ñani sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya ka-jin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mt 8:23-27; Mr 4:35-41)

22 In kivi ni kaa Jesús ma in nuu
barcu ji'in tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Jín koo o in-ka yu'u mar ma
—kúu ya jiña'a ya.
Te kuan koo de ji'in ya.
23 Nani ka ya'a de nuu ndute ma,
Jesús ma, ni kixi ya. Sani te ni
keja'a yi'i xeen kajin nuu ndute ma,
te barcu ma ve jaku'un ndute, te
vala-nka ja sa'vi tnu nuu ndute ma.

24 Sani te ni ka xndoto de Jesús ma,
te ka jiña'a de:
—¡Teskua'a! ¡Teskua'a! ¡Jin sa'vi o
nuu ndute a! —ka kuu de ka jiña'a
de.
Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni tat-
nuni ya nuu kajin yi'i ma ji'in nuu
ndute ma ja na jin ndunañii i. Te
ndaka ni ndukuee, te nañii kuiti ni
kuu.
25 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin
ya ma:
—¿Ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a
ni? —kúu ya jiña'a ya.
Kovaa maa de chi ni ka yu'u
de, te ni ka sa'vi-nka ini de, te ka
jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja tátnuni de
nuu kajin yi'i a ji'in nuu ndute a,
te ka kandija i a? —ka kuu de ka
ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mt 8:28-34; Mr 5:1-20)

26 Sani te ni ka kenda koo de ñuu
Gerasa ma ja iyo i in-ka yu'u mar
ñuu Galilea ma.
27 Ja ni nuu Jesús ma nuu ñu'ú ma,
te ni kenda in tee ñuu yukan ja ka
yinee ña'a tachi, te ni jan tu'va de
ya. Jâ ni kuu kii ja ñatuu na sa'ma
ne'nu-ka de ni a koo de in ve'e-ka,
su'va ne'un nuu ka yinee ndiyi ma
ni yo iyo de.
28 Nuu ni jini de Jesús ma, ni jinkoo
jiti de nuu ya, te káyu'u de jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa,
Jesús, Sa'ya Su'si onde sukun ma!
¡Jikan-ta'vi sa ja má xndo'o ña'a ni!
—kúu de jiña'a de.
29 Sa'a ni jiña'a de, vaa Jesús ma,
tátnuni ya nuu tachi ma ja na xn-
doo i de, vaa kua'a jichi ni yo sa'a
ndeva'a i tee yukan. Te visi ñayii
ma, ni ka yo ju'ni i nda'a de ja'a
de ma ji'in yo'o kaa, sukan-va'a
konu'ni va'a de, kovaa ni yo ja'nde
de. Te tachi ma, ni yo sa'a i ja na
ki'in de nuu masu nawa iyo kuiti
ma, koo de.
30 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Naxe nani ro? —kúu ya jiña'a
ya.
Te ni ndakone'e tachi ma:
—Legión nani sa —kúu i jiña'a i.
Sa'a jiña'a i, vaa kuechi ja kua'a i ka
kuu ja ka yinee ini de ma.
31 Ndaka tachi ma ni ka
jikan-ta'vi nuu Jesús ma ja má
tetniñu ya i nuu kunu nuu nee ma.
32 Te yuku yukan ka iyo kua'a
chikini ja ka jaa ti, te chukan kúu ja
ka jiña'a tachi ma ja kua'a ya tnu'u,
te jín ndivi koo i chikini ma. Te
Jesús ma, ni wa'a ya tnu'u.
33 Sani te tachi ma, ni ka nde koo i
ini tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini
chikini ma. Te chikini ma, ka jinu ti
ni ka nu koo ti nuu ndute mar ma,
te ni ka kê koo ti nuu ndute ma, te
ni ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.
34 Te tee ka jito chikini ma, ni ka
jini de ja ni kuu ma, te ka jinu de
ni jan koo de nuu ñayii ñuu ma ji'in
ñayii ka iyo ichi yuku ma, te ni ka
ndakani de.
35 Te ñayii ma, ni ka ke koo i ka
nde'ya i sukan ni kuu ma. Te ni ka
kenda koo i nuu iyo Jesús ma, te ni
ka ndani'i i tee ni ka yo yinee ña'a
tachi ma ja núkoo de nuu ja'a Jesús
ma. Ne'nu de sa'ma de ma, te jâ
ni ndukaji ini de. Te ja ni ka jini i
sukan ni kuu ma, te ni ka yu'u i.
36 Te ñayii ka iyo yukan ja ni ka jini
i sukan ni kuu ma, ni ka ndakani i
sukan ni nduva'a tee ni ka yo yinee
ña'a tachi ma.
37 Ndaka ñayii ñuu Gerasa ma, ni ka
keja'a i ka jikan-ta'vi i nuu Jesús ma
ja na ki'in ya, te máko koo-ka ya ñuu
yukan, vaa ka yu'u xeen i ja sukan
ni kuu ma. Chukan kúu ja Jesús ma,
ni ndaa ya nuu barcu ma, te kuan
no'o ya.
38 Te tee ni ka yinee ña'a tachi ma,
ni jikan-ta'vi de ja na kua'a ya tnu'u
ja na kondikin de ya. Kovaa Jesús
ma, ni tatnuni ya ja na ndoo de, te
jiña'a ya:
39 —Kuán no'o ni ve'e ni ma, te
ndakani ni ja ni sa'a Su'si ma ji'in
ni a —kúu ya jiña'a ya.

Te tee yukan, kuan no'o de, te ni ndakani de nuu ndaka ñayii ñuu ma ja ni ndasava'a ña'a Jesús ma.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mt 9:18-26; Mr 5:21-43)

40 Nuu ni ndenda Jesús ma in-ka yu'u ndute ma, ñayii ma, ni ka ndusii ini xeen i, vaa ndaka i ka ndetu ya.
41 Sani te ni kenda in tee nani de Jairo, tee jito veñu'u luluu ma kúu de. Te tee ya'a chi ni jinkoo jiti de nuu ja'a Jesús ma, te ni jikan-ta'vi de ja na ki'in ya ve'e de ma,
42 vaa iyo in sasi'i de, te maa in maa tnu'u-ni i kúu, te uxi uu kuiya yi'i i, te ku'u ka'vi i, te ûni kûu i kúni i.

Nani Jesús ma, kua'an ya, te ka jexni'ni tna'a ñayii ma, vaa kua'a xeen i ka ndikin ya ma.
43 Te ne'un ñayii ma kua'an in ña'a ja iyo uxi uu kuiya ja ku'u ña, vaa jati ña'a niñi, te ni ndi'i ndaka ja neva'a ña ma ni jatniñu ña nuu tee tatna ma, te ñatuu ni kuu nduva'a ña.
44 Te ña'a ya'a, ni jan tu'va ña Jesús ma ichi yata ya ma, te ni tnii ña yu'u sa'ma ndii ya ma. Te maa ora yukan-ni ni jinkuiñi ja jati ña'a niñi ña ma.
45 Sani te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—¿Na in kúu ja ni kaki'i ña'a ma? —kúu ya jiña'a ya.

Ndaka ñayii ma ka jiña'a ja ñatuu na in ni kaki'i ya, te chukan kúu ja Pedro ma, jiña'a de:

—Teskua'a, ñayii a chi ka tunda'a tna'a i, te ka jexni'ni tna'a i —kúu de jiña'a de.

46 Kovaa Jesús ma, jiña'a jiña'a ya:

—Iyo in ñayii ni tnii yu'u sa'ma sa a, vaa jâ ni jinitnuni sa ja ini anua sa a ni kee tnu'u ndee tnu'u ndatnu —kúu ya jiña'a ya.

47 Ña'a ma, ja ni jini ña ja masu kuu naxe chu'u ña ma, te nini'i-nka ña ni jinkoo jiti ña nuu ja'a Jesús ma, te ni ndaka'an ña nuu ndaka ñayii ma nava'a ni tnii ña yu'u sa'ma ya ma ji'in sukan ni nduva'a ña ora yukan-ni ma.
48 Jesús ma, jiña'a ya:

—Sa'ya sa, ja ni kukanu ini ña'a ni a, te ni nduva'a ni. Kuá'an sii ini ni —kúu ya jiña'a ya.

49 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, nuu ni kenda in tee iyo ve'e tee tátnuni veñu'u luluu ma, te jiña'a de nuu tee ma:

—Sa'ya ni ma, jâ ni ji'i i. Má xtna'a-ka ni teskua'a a —kúu de jiña'a de.

50 Kovaa Jesús ma, ni jiniso'o ya, te jiña'a ya:

—Má koyu'u ni. Yika-ni ja kukanu ini ña'a ni, te sa'ya ni ma chi kaku i —kúu ya jiña'a ya.

51 Ja ni ka kenda koo de ji'in ya ve'e de ma, ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja na in kivi-ka, yika-ni ja Pedro ma, ji'in Juan ma, ji'in Santiago ma, ji'in yuva suchi ni ji'i ma, ji'in si'i i ma.
52 Ndaka ñayii ma, ka nda'yu i ja ka kuxii ini i ja ni ji'i suchi si'i ma. Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Máko jin konda'yu-ka ni. Suchi si'i a, masu ni ji'i i chi kixi i —kúu ya jiña'a ya.

53 Sani te ndaka ñayii ma, ni ka jakundee i ya, vaa jâ ka jini i ja jâ ni ji'i suchi yukan ma.
54 Sani te Jesús ma, ni tnii ya nda'a i ma, te ûni nini'i ni ka'an ya sa'a:

—¡Suchi jaa, ndakoo! —kúu ya jiña'a ya.

55 Sani te ni ndateku i, te ni ndakoo kunu i. Te Jesús ma, ni tatnuni ya ja na jin kua'a de ja kaa i.
56 Te yuva i ma, ni ka sa'vi-nka ini de. Kovaa Jesús ma, ni tatnuni ya ja má jin ndakani de nuu ni-in ñayii ja sukan ni kuu ma.

9

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:5-15; Mr 6:7-13)

1 Jesús ma, ni ndaxtutu ya ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te ni wa'a ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu, sukan-va'a jin tatnuni de nuu tachi ma, te jin xndoo i ñayii ka yinee i ma, te jin kakan-ta'vi de nuu Su'si ma, te jin nduva'a ñayii ka ku'u ma.
2 Te ni tetniñu ya de ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma, te jin kakan-ta'vi de nuu Su'si ma, te jin nduva'a ñayii ka ku'u ma.
3 Te jiña'a ya:

—Máko jin kinda'a ni ndatniñu jin koo ni. Ni a karroti ni, ni a bolsa ni, ni a xita jin kaa ni, ni a xu'un, ni a sa'ma jin ndaxsama ni maa ni.
4 Ndeva'a-ni ve'e kenda koo ni ma, te jin kendoo ni onde kivi jin nde koo ni ñuu yukan.
5 Te ndeva'a-ni ñuu ñatuu ka kuni i ja jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin nde koo ni ñuu yukan, te jin skoyo ni ñuyaka ja'a ni ma, sukan-va'a ñayii yukan, jín kona'a i ja jâ ni ka xtu'va ni i —kúu ya jiña'a ya.
6 Ni ka ke koo de, te kuan koo de ni-ka'nu yu'u ñuu ma, ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te ka nduva'a ñayii ka ku'u ma.

Ndí ini tee kúu Herodes ma
(Mt 14:1-12; Mr 6:14-29)

7 Te tee kúu rey Herodes ma, ni jiniso'o de ja ka ka'an i ndaka sukan kúu ma, te ñatuu ní'i ini de naxe kani ini de. Vaa jaku i ka ka'an ja Juan ma ni ndateku,
8 te jaku-ka i ka ka'an ja ni ndenda Elías ma, te jaku-ka i ka ka'an ja in tee jana'a ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ni ndateku.
9 Kovaa Herodes ma, ká'an de:

—Vitna ja maa o ni tetniñu ja jin ka'nde i xini Juan ma, ¿na in kúu tee ya'a ja jiniso'o o ja kua'a xeen ja ka ndakani i ja kuu de ma? —kúu de ká'an de.

Chukan kúu ja Herodes ma, ni yo nduku de naxe kuni de Jesús ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee
(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Jn 6:1-14)

10 Nuu ni ka ndenda koo tee ka kuu apóstol ma, ni ka ndakani de nuu Jesús ma ja ni ka sa'a de ma. Sani te ni jeka ya de, te kua'an ya ji'in maa-ni de in ñuu nani Betsaida.
11 Kovaa nuu ni ka jini ñayii ma ja kua'an ya ma, te ni ka ndikin i ya, te Jesús ma, ni jan-ta'vi ya i, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma, te ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ma.
12 Nuu ve kukuee ma, ni ka jan tu'va ña'a ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te ka jiña'a de:

—Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a, sukan-va'a jín koo i jín ndatatu i, te jín nduku i nawa jin kaa i ichi yu'u ñuu ma ji'in ichi yuku ma, vaa nuu ka iyo o a chi masu nawa iyo kuiti —ka kuu de ka jiña'a de.

13 Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Masu nawa ka neva'a sa, yika-ni ja u'un-ni xtatila te uu-ni tiaka, te nú sukan te jín koo sa jin kuaan sa ja jin kaa ndaka ñayii ya'a —ka kuu de ka jiña'a de.

14 Te visi u'un mil tee ka iyo. Kovaa Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:

—Jin sa'a ni ja jin kunukoo uu xiko uxi (50), uu xiko uxi (50) ñayii a —kúu ya jiña'a ya.

15 Sukan ni ka sa'a de, te ni ka jinkoo ndaka ñayii ma.
16 Sani te Jesús ma, ni tnii ya ndi-u'un xtatila ma ji'in nduu tiaka

ma, te ni ndonenuu ya ichi andivi ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja ndaka ja ni wa'a ya ja jin kaa de ma, te ni ta'vi ya. Sani te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, sukan-va'a jin kua'a de ja jin kaa ndaka ñayii ma.
17 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde ni ka ndutu chii i ma, te ni ka ndaxtutu de ndaka-ka ja ni kendoo ma, te ni ka ndachitu uxi uu-ka chika.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mt 16:13-20; Mr 8:27-30)

18 In kivi, te yikuu maa in-ni Jesús ma jikan-ta'vi ya, te ka iyo tna tee ka ndikin ya ma, te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Na in kúu sa, ka ka'an ñayii ma? —kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan tee skuandute ma kúu ni, te jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni, te jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja in tee jana'a ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ni ndateku —ka kuu de ka jiña'a de.
20 Te ni jikan-tnu'u ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya vee nuu Su'si ma —kúu de jiña'a de.
21 Kovaa Jesús ma, ni sacargu xeen ya de ja máko jin kuña'a de sukan nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 16:21-28; Mr 8:31–9:1)

22 Te jiña'a ya:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi iyo sa ja ndo'o neni sa, te jin saxiko ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'ni ña'a de. Kovaa nuu uni kii ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te jiña'a ya nuu ndaka de ma:
—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i, máko sa'a i sukan játna ini maa i ma, su'va kondikin vava'a ña'a i ndaka kivi, visi ndó'o néni i sukan ndó'o néni ñayii jiso krusi i ma te kua'an i nuu kûu i ma.
24 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu ñayivi ya chi skenaa i anua i ma. Kovaa nú na in, visi na kûu i ñuu ñayivi ya ja kuechi ja káxtnu'u i tnu'u maa sa a chi ndani'i ta'vi i.
25 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii, te koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te skenaa i anua i ma?
26 Te nú nde ni na kukan-nuu ja maa sa iyo ji'in ni te kukan-nuu ni ja jini ni tnu'u ni kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii tiempu ya'a ja ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma te ka ndiso kuechi i ma, te jin kona'a ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndakukan-nuu ña'a sa kivi ndii sa ji'in jayiñu'u maa sa ma, ji'in jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in jayiñu'u ndaka ángel ka jinukuechi nuu ya ma.
27 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni onde jin kuni ni sukan tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mt 17:1-13; Mr 9:2-13)

28 Nuu una kii ja ni ka'an ya sukan ma, Jesús ma, ni ja'an ya in yuku, ja kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ka ndikin ña'a Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma.
29 Nani jikan-ta'vi ya ma, ni ndasama nuu ya ma, te sa'ma ya ma, ni ndukuijin kuijin i, te jándute i.
30 Te ni kenda koo uu tee ka ndatnu'u ji'in ya. Te Moisés ma ji'in Elías ma ka kuu de.
31 Te vivii yé'e ni'ni nuu ka iyo de ji'in ya ma, sukan kaa nuu iyo maa Su'si ma. Te ka ndatnu'u de ji'in ya sukan ndo'o ya ñuu Jerusalén ma,

ji'in sukan ndaa ya no'o ya andivi ma.
32 Visi Pedro ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, jin kusu xeen de ka kuni de, kovaa ni ka yo ndito de, te ni ka jini de jayiñu'u Jesús ma ji'in nduu tee ka iyo ji'in ya ma.
33 Nuu ni ka ndusiin tee yukan ji'in Jesús ma, Pedro ma, jiña'a de:

—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka iyo sa ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu, in kuenda maa ni, te in-ka kuenda Moisés ma, te in-ka kuenda Elías ma —kúu de jiña'a de.

Kovaa Pedro ma, masu ni ndasa'a de kuenda nawa kúu ja ká'an de ma.
34 Nani ká'an de ma, te ni kenda in viko, ni nukun-tuu i de. Te ja ka iyo de me'ñu viko ma, ni ka yu'u xeen de.
35 Sani te onde ne'un viko ma, te ni ka jiniso'o de ja sa'a ni ka'an Su'si ma:

—Sa'ya sa kúu iya ya'a, iya ni kaji maa sa kúu ya: Te jin koniniso'o ni ja ká'an ya a —kúu ya ká'an ya.

36 Te ora nuu ni ka jiniso'o de ja ká'an ya ma, Jesús ma, ni kendoo maa in-nka ya. Te ne'un kivi yukan, tee ka ndikin ya ma, ñatuu ni ka ka'an de nuu ni-in ñayii ja ni ka jini de ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mt 17:14-21; Mr 9:14-29)

37 Kivi xtnee ma nuu ni ka nu koo de yuku ma, kua'a xeen ñayii ni ka ke koo ja jin ndatna'a i ji'in Jesús ma.
38 Te ne'un ñayii yukan iyo in tee, káyu'u de jiña'a de:

—Teskua'a, jikan-ta'vi sa nuu ni ja kii ni te kuni ni sukan ndó'o sa'ya sa a, vaa kútoo sa i, te maa in maa tnu'u-ni i neva'a sa.
39 Te tachi ma, iyo naxe, te sa'a i ja káyu'u neé káyu'u uun suchi a, te skiki ña'a i, te jáa ti-iñu yu'u i a. Te sa'a ndeva'a i suchi a, te ñatuu kúni i ja xndoo i suchi a.
40 Ni ka jikan-ta'vi sa nuu tee ka ndikin tna'a ji'in ni a, ja na jin kene'e de tachi ma, kovaa ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu de jiña'a de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini ña'a ni, te so'o xeen ka ndaa ni? ¿Na saa-ka kii jiniñu'u ja koo sa ji'in ni? ¿Te na saa-ka kii kanda sa ja sukan-ni ka kuu ni a? Ki xsia'a ni sa'ya ni a ya'a —kúu ya jiña'a ya.

42 Nuu ni kenda yatni suchi ma, te tachi ma, ni skana ña'a i nuu ñu'ú ma, te ni skiki tuku ña'a i. Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya nuu tachi ma, te ni xndoo i suchi ma. Te sukan te ni ndasava'a ya i, te ni ndakua'a ya i nuu yuva i ma.
43 Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja ndaka kúu sa'a Su'si ma.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 17:22-23; Mr 9:30-32)

Nani ka sa'vi-nka ini ndaka ñayii ma ja ni sa'a Jesús ma, te jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:
44 —Jin koniniso'o va'a ni ja ká'an sa a. Máko jin ndunaa ni. Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a tee ka tatnuni ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
45 Kovaa ñatuu ni ka jaku'ni ini de ja ká'an ya ma, vaa Su'si ma, ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin jaku'ni-ni ini de. Suni ka yu'u de ja jin ndakan-tnu'u tuku de Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma
(Mt 18:1-5; Mr 9:33-37)

46 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka jikan-tnu'u tna'a de na nde de ko kuu tee kanuu-ka.
47 Jesús ma, ja ni jinitnuni ya ja ka ka'an de ma, ni tnii ya nda'a in suchi luluu, te ni jani ya i xiñi ya ma,
48 te jiña'a ya:

—Nú na in kuan-ta'vi suchi luluu ya'a ja maa sa ma, te jan-ta'vi ña'a

i maa sa. Te nú na in jan-ta'vi ña'a maa sa a, te jan-ta'vi i iya ni tetniñu ña'a ma. Chukan kúu ja nú nde ni jani ini ja masu in ñayii kanuu-ka kúu ni sana ndaka-ka ni a, te suu ni ko kuu tee kanuu-ka nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o

(Mr 9:38-40)

49 Juan ma, jiña'a de:

—Teskua'a, ni ka jini sa in tee ja ndákune'e ña'a de maa ni, te ndónda de nuu tachi ma, te ka nde koo i, te ka nduva'a ñayii ma. Te ni ka ja'nu ndee sa, te ka jiña'a sa ja máko sa'a-ka de sukan, vaa masu tee ka ndikin tna'a ji'in o a kúu de —kúu Juan ma jiña'a de.

50 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Máko jin sunkani ni ja ma ka'an-ka de, vaa nú na in ñatuu ndákiti ini nuu o a chi iyo i ji'in o —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ndónda ya nuu Santiago ma ji'in Juan ma

51 Nuu ve kuyatni ja kenda kivi ja no'o Jesús ma andivi ma, ûni ni jani ini ya ja ki'in ya ñuu Jerusalén ma.
52 Te ni tetniñu ya tee jin koxtnuu jin koo de ñuu Samaria ma, sukan-va'a jin nduku de ndenu koo ya ja kenda ya ma.
53 Kovaa ñayii ñuu Samaria ma, ñatuu ni ka kuni i ja jin kuan-ta'vi i ya, vaa ni ka jinitnuni i ja ichi ñuu Jerusalén ma kua'an ya ma.
54 Nuu ni ka jini tee ka ndikin ya ma ja ñatuu ni ka jan-ta'vi i ya ma, te ka jiña'a Santiago ma ji'in Juan ma:

—Señor, ¿kúni ni ja jin tatnuni sa ja kuun ñu'u i'ni andivi ma, te xnaa i ñayii ya'a? —ka kuu de ka jiña'a de.

55 Kovaa Jesús ma, ni ndakokuiñi ya, te ni ndonda ya nuu de.
56 Sani te kuan koo de ji'in ya in-ka ñuu.

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma

(Mt 8:19-22)

57 Nani kuan koo de ji'in ya ichi ma, te in tee, jiña'a de Jesús ma:

—Señor, kúni sa ja kondikin ña'a sa ndeva'a-ni ndenu ki'in maa ni —kúu de jiña'a de.

58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te lasaa ma, ka iyo taka ti, kovaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ñatuu ndenu iyo nuu ndatatu sa —kúu ya jiña'a ya.

59 Jesús ma, jiña'a ya in-ka de:

—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Kovaa ni ndakone'e de:

—Señor, kachi ni, te xinañu'u chu'u sa yuva sa ma, sana kondikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.

60 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Xndoo ni ñayii ñatuu ka kachi ja sa'a Su'si ma ja jin koteku i ma, te jín chu'u i ñayii ni ka ji'i ma. Te ndi-jin, kuá'an ni, te kaxtnu'u ni sukan tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

61 In-ka tuku de jiña'a nuu ya sa'a:

—Señor, kúni sa ja kondikin ña'a sa, kovaa xinañu'u, kachi ni, te ki'in sa jin nu kuan-ta'vi sa nuu ñayii ve'e sa ma —kúu de jiña'a de.

62 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú na in tníi nda'a arado i ma, masu kuu ndakonenuu yata i, vaa ñayii jani uu jani uni-ni ini i ma, masu kuu i koo i ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni tetniñu ya uni xiko uxi uu (72) tee ja jin kaxtnu'u de sukan tatnuni Su'si ma

1 Ja ni jinu sukan ma, Iya Tátnuni ma, ni kaji ya uni xiko uxi uu-ka (72) tee, te ni tetniñu ya ndi-uu ndi-uu de ja jin koxtnuu de jin koo de nuu ndaka ñayii ñuu nuu ki'in ya ma.
2 Te jiña'a ya:

—Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a xeen ñayii ja jin ndaxtutu o sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i, kovaa ñayii jin kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii yukan, masu kua'a i ka kuu. Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni nuu Iya Tátnuni ma, sukan-va'a tétniñu ya ñayii jin satniñu ja jin kaxtnu'u i tnu'u ya ma nuu ñayii ma.
3 Kuán koo ni. Te jin kona'a ni ja saña tétniñu ña'a, te sukan ka iyo ndikachi ma ne'un ndiva'u ma, sukan jin koo ni ne'un ñayii ñuu ñayivi a.
4 Má jin kinda'a ni bolsa, ni a nuu ñu'u xu'un ni, ni a ndijan ni, te má jin kuiñi ni ichi ma ja jin kua'a ni nchuxi ni-in ñayii ma.
5 Nú ni ka kenda koo ni in ve'e, xinañu'u jin kua'a ni nchuxi, te jin kuña'a ni: "Ja va'a jín ko kuu ñayii ka iyo ve'e ya'a."
6 Te nú yukan ka iyo ñayii inuva'a ini, te jin koo va'a i, kovaa nú ñatuu inuva'a ini i, te masu ko kuu sukan.
7 Jin kendoo ni maa ve'e yukan, te má jin saxiko ni te jin kaa ni ndeva'a-ni nawa jin taa i ma, vaa ñayii satniñu ma, iyo i ja ke'en ya'vi i. Má jin koo ni ndi-ve'e ndi-ve'e.
8 Nú ni ka kenda koo ni in ñuu nuu jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin kaa ni ndeva'a-ni nawa jin taa i ma.
9 Te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, te jin nduva'a ñayii ka ku'u ka iyo yukan, te jin kuña'a ni: "Jâ ni kenda ja tátnuni maa Su'si ma nuu ñayii ñuu ya'a."
10 Kovaa nuna kenda koo ni in ñuu nuu ma jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin nde koo ni ichi ma, te jin kuña'a ni:
11 "¡Onde ñuyaka ñuu ni a ja ni ka tnii ja'a sa a, jin skoyo sa, vaa saña chi jâ ni ka ka'an sa tnu'u Su'si ma, te jin ko kuu kuechi maa ni! Kovaa jin kona'a ni ja kivi nukoo Su'si ma ja tatnuni ya ma jâ iyo yatni."
12 Te ká'an sa ja kivi yukan chi ka'vi-ka jin ndo'o jin neni ñayii ñuu yukan sana ñayii ñuu Sodoma ma ji'in Gomorra ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu Su'si ma
(Mt 11:20-24)

13 Sani te ká'an tuku ya:

—¡Nda'vi ni, ñayii ñuu Corazín! ¡Nda'vi ni, ñayii ñuu Betsaida! Vaa nute ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a ja ni ka iyo nuu ni a, onde ndende kii ma jâ ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i, te jin ndakokuiñi i, te jin ndandikin i Su'si iya téku ma, te jin nukone'nu i sa'ma tindayi, te jin kunukoo i nuu yaa nuu ñu'u i ma, ja ka kaxtnu'u i sukan ka ndakani ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka sa'a i ma.
14 Kovaa ndijin, kivi ndakan Su'si ma kuenda ma, te ka'vi-ka xndo'o xneni ña'a ya sana ñayii ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma.
15 Te ndijin, ñayii ñuu Capernaum ma, ¿ka jani ini ni ja ki ndone'e ña'a Su'si ma te jin nu koo ni onde andivi ma? ¡Ña'a chi onde nuu kunu-ka ma skee ña'a ya! —kúu ya jiña'a ya.

16 Te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Nú na in, na koniniso'o ña'a i ndijin, kuenda tnu'u ja niniso'o ña'a i maa sa. Nú na in, saxiko ña'a i ndijin, suni saxiko ña'a i saña. Nú na in, saxiko ña'a i saña, suni saxiko tna i iya ni tetniñu ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka ndakokuiñi uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu ya ma

17 Ni ka ndakokuiñi sii ini xeen uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu Jesús ma, te ka jiña'a de ya:

—¡Señor, ni ka ndakune'e sa ja nani maa ni a, te onde tachi ma, ni ka kundee sa ni ka ndene'e sa i ini anua ñayii ma! —ka kuu de ka jiña'a de ya.

18 Jesús ma, jiña'a ya:

—Saa vi, vaa ni jini sa ja tachi ma, ni jinkava i andivi ma sukan kúu ora káni tajan ma.
19 Te jin kona'a ni ja maa sa ni taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, te jin kuiñu ni koo ma ji'in tisu'ma ma, kovaa maa ni chi masu nawa jin ndo'o kuiti ni, vaa jin kundee ni nuu ndaka ja u'vi kúni tachi ma ja sa'a ña'a i ma.
20 Kovaa máko jin kutachi ni ja ni ka kundee ni nuu tachi ma, su'va jin kutachi ni ja jâ ni ka jakoxtnee ja ka nani ni a nuu tutu Su'si ma andivi ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kutachi ya
(Mt 11:25-27; 13:16-17)

21 Te ora yukan Jesús ma, ni kutachi xeen ya ni sa'a Xtumani Ndios ma, te sa'a ni ndachiñu'u ya Yuva ya ma:

—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva sa, iya tátnuni andivi a ji'in nuu ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka kuu sukan ka kuu suchi kuechi ma ja ka ndakunitnuni i ja ka jiniñu'u ña'a i maa ni ma, ndaka ja ñatuu ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka jani ini ja ka jini-ka i te ka jaku'ni-ka ini i ma te ñatuu ka ndanduku ña'a i maa ni ma. Saa vi, Yuva sa, vaa sukan ni kuni maa ni ja ko kuu.

22 'Yuva sa ma, ni taa ya ndaka. Ñatuu na in jini ña'a ja kúu sa Sa'ya ya a, yika-ni ja maa ya ja kúu ya Yuva sa ma. Ñatuu na in jini Yuva sa ma, yika-ni ja maa sa ja kúu sa Sa'ya ya a, ji'in ñayii kúni sa ja kaxtnu'u sa na in kúu Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

23 Ni ndakonenuu ya nuu tee ka ndikin ya ma, te nuu maa-ni de jiña'a ya:

—Ja vava'a ka kuu ñayii ka nde'ya ja ka nde'ya ni a.
24 Vaa ká'an sa ja kua'a tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in rey ma, ni ka yo kuni de ja jin konde'ya de ja ka nde'ya ni a, kovaa ñatuu ni ka jini de. Te ni ka yo kuni de ja jin koniniso'o de ja ka niniso'o ni a, kovaa ñatuu ni ka jiniso'o de —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan jiniñu'u ja jin kutoo tna'a o ma

25 In tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, kúni de ja kototnuni de Jesús ma, te ni ndokuiñi de, te jiña'a de:

—Teskua'a, ¿nawa kúu ja sa'a sa, sukan-va'a koteku sa ni-kani ni-jika? —kúu de jiña'a de.

26 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nawa ndee nuu tutu ndee tnu'u ni tatnuni Su'si ma? ¿Nawa ká'an ja ká'vi ni ma? —kúu ya jiña'a ya.

27 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni ndakone'e de:

—"Ni-yu'u ni-ini o kutoo o Su'si ma, ji'in ndaka tu'u tnu'u ndee tnu'u ndatnu o a, ji'in ndaka ja jani ini o a, te kutoo o in-ka ñayii ma sukan kútoo o maa o ma" —kúu de jiña'a de.

28 Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni ni ndakone'e ni. Sa'a ni sukan, sukan-va'a koteku ni ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

29 Kovaa tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, sa'a de tnu'u ja tee sa'a ja va'a kúu de, te jiña'a de nuu Jesús ma:

—¿Naxe sa'a sa ja kuni sa ja kútoo sa ñayii ma? —kúu de jiña'a de.

30 Sani te ni keja'a Jesús ma jiña'a ya sa'a:

—In tee, ni kee de ñuu Jerusalén ma kua'an de ichi ñuu Jericó ma, te ni ka tnii ña'a kui'na, te ni ka sakui'na i ndatniñu de ma, te ni ka xtandee i onde sa'ma de ma, te ni ka kani i de. Sani te kuan koo i, te ni ka xndoo i de, kuenda ndiyi-nka kúu de.
31 Sani te ni ya'a in sutu ichi yukan. Kovaa ja ni jini de tee ni tnakue'e ma, te ni sa'a de tnu'u ja ñatuu ni jini de tee ma, te ni ya'a ndita de, kua'an de.
32 Sani te ni ya'a tna in sa'ya tata Leví ma nuu kátuu tee yukan. Te nuu ni jini de ma, suni ni sa'a

de tnu'u ja ñatuu ni jini de tee ni tnakue'e ma, te ni ya'a ndita tna de, kua'an de.
33 Kovaa in tee ñuu Samaria ma, kua'an de ichi yukan. Ja ni jini de tee kátuu ma, ni kunda'vi ini de tee ma.
34 Te ni jan tu'va de tee ma, te ni ndakate de nuu ni tnakue'e tee ma ji'in aceite ji'in ndute uva, te ni chutuu de in sa'ma nuu ni tnakue'e tee ma. Sani te ni skaa de tee ma siki kiti kua'an ji'in de ma, te ni jan xsia'a de tee ma in ve'e nuu ka ndatatu ñayii ma, te ni jito de tee ma.
35 Te kii xtnee ma, tee ñuu Samaria ma, ni tava de uu xu'un denario, te ni wa'a de tee xi-ve'e ma, te jiña'a de: "Ko koto ni tee ya'a, te ndaka ja kuatniñu ni ja kuu de ma ndataa maa sa kivi ndakokuiñi sa ma", kúu de jiña'a de.
36 Va'a-ni, ¿te naxe jani ini ni, ja ndinuni tee ya'a, nde de ni kutoo in-ka ñayii ma, ja sukan ni ka sa'a de ji'in tee ni ka sa'a ndeva'a ña'a kui'na ma? —kúu ya jiña'a ya.

37 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ni ndakone'e de:

—Tee ni kunda'vi ini ña'a ma —kúu de jiña'a de.

Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuá'an ni, te sa'a tna ni sukan —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ja'an ya ve'e María ma ji'in Marta ma

38 Jesús ma, nuu kua'an ya ichi ma ji'in tee ka ndikin ya ma, te ni kenda ya in ñuu luluu, te ña'a nani Marta ma, ni kana ña Jesús ma ve'e ña ma.
39 Marta ma, iyo in ku'u ña nani María. Ña'a yukan, ni jinkoo ña nuu ja'a Jesús ma, sukan-va'a koniniso'o ña ja ká'an ya ma.
40 Kovaa Marta ma, ndí ini xeen ña ndaka tniñu sa'a ña ma, te ni jan tu'va ña Jesús ma, te jiña'a ña:

—Señor, ¿nava'a ñatuu jiña'a ni ku'u sa a ja na chindee ña'a ña, te vitna ja ndaka tniñu a ni xndoo ña nuu sa a? —kúu ña jiña'a ña.

41 Te ni ndakone'e ya:

—Marta, Marta, ndí ini xeen ni ndaka tniñu sa'a ni a, te ndó'o néni ni.
42 Kovaa María a, ja jatanuu ña ja ká'an sa a chi ja va'a-ka kúu, vaa ni kaji ña ja kanuu xeen-ka ma, te ñatuu na in xtandiyo nuu ña —kúu ya jiña'a ya.

11

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
(Mt 6:9-15; 7:7-11)

1 Sani te in-ka kivi ma, te yikuu Jesús ma jikan-ta'vi ya. Te nuu ni jinu ma, te in tee ndikin ya ma, jiña'a de:

—Señor, kaxtnu'u ni naxe jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma, sukan ni kaxtnu'u Juan ma nuu tee ni ka yo ndikin maa Juan ma —kúu de jiña'a de.

2 Te ni ndakone'e ya:

—Ora jin kakan-ta'vi ni ma, te sa'a jin kuña'a ni:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
Ka kuni sa ja kenda kivi ja tatnuni
ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini maa ni
andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a tna sa
ñuu ñayivi a.
3 Chindee ña'a ni ja na koo ja jin kaa
sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi
ndi-kivi.
4 Te sakanu ini ni ndaka kuechi sa
nuu ni ma,
vaa saña chi sukan ka sa'a tna sa,
vaa ka sakanu ini sa ñayii ka
sa'a ña'a ja u'vi ma.
Te máko kua'a ni tnu'u ja ska'an
ña'a tachi ma ja jin sa'a sa ja
u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin kaku
sa nuu ja u'vi ma.
Sa'a jin kakan-ta'vi ni —kúu ya
jiña'a ya.

5 Sani te jiña'a tuku Jesús ma:

—Na ko ka'an o ja nde ni, te iyo
in ñayii ka ketna'a ini ji'in ni, te
sava ñuu ma, te ki'in ni ve'e i ma,
te kuña'a ni: "Ndijin, tanuu ni uni
xtatila,
6 vaa in tee kétna'a ini ji'in sa ma, ni
kijaa de ve'e sa ma, te jika vee de, te
ñatuu nawa neva'a sa ja kua'a sa ja
kaa de."
7 Te ndakone'e i onde ini ve'e i ma:
"Máko xtna'a ña'a ni. Jâ ndesi ye'e a,
te jâ ka ndatatu ndaka sa ji'in sa'ya
sa a. Masu kuu ndakoo sa ja taa sa",
ka'an i.
8 Te visi na ndakoo i ja taa i ma,
kovaa masu kuechi ja kúu i in
ñayii kétna'a ini ji'in ni ma kúu chi
kuechi ja jikan jikan ni nuu i ma,
te chukan kúu ja ndakoo i ja taa i
ndaka ja jiniñu'u ni ma.
9 Chukan kúu ja saña chi ká'an sa ja
jin kakan jin kakan ni nuu Su'si ma,
te maa ya chi taa ya. Jin nduku jin
nduku ni, te sa'a Su'si ma ja jin ni'i
ni. Jin skajan jin skajan ni ye'e ma,
te maa ya chi ndakune ya, te jin ni'i
ni ja ka jikan ni ma.
10 Vaa nú na in jikan chi ni'i i. Te
ñayii ndúku ma chi ni'i i. Te ñayii
skajan ye'e ma chi ndanune, te ni'i
i ja kúni i ma.

11 'Nde ndijin ja kúu ni yuva in
suchi luluu, te kakan i in xtatila, te
¿chi'i ni in yuu nda'a i? Xi kakan i in
tiaka, te ¿kua'a ni in koo?
12 Xi kakan i in ndivi chuun, te
¿kua'a ni in tisu'ma?
13 Vaa nú ndijin ja masu inuva'a
ini ni ma, te ka jini ni jin kua'a
ni ja va'a sa'ya ni ma, ¡nde-ka tu
ja Yuva o iya va'a ini ma iya iyo
onde andivi ma chi skuta'vi ña'a
ya Xtumani Ndios ma ndaka ñayii
kakan Xtumani Ndios ma! —kúu
ya jiña'a ya.

Ñayii ñatuu ka kandija ja káxtnu'u
Jesús ma, ka ka'an i ja tachi ma wa'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma
(Mt 12:22-32; Mr 3:20-27)

14 Jesús ma, ni tatnuni ya nuu in
tachi ni ndasañi'i in tee ja na xndoo
i de. Te nuu ni kee tachi ma, te
tee ñi'i ma, ni keja'a de ká'an de.
Te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja
sukan ni kuu ma.
15 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:

—Beelzebú suchi tátnuni nuu
ndaka-ka tachi ma ni wa'a tee ya'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e
de tachi ma —ka kuu i ka ka'an i.

16 Jaku-ka i, ja jin ke'en-su'va i ya
ka kuni i, te ni ka jikan i ja sa'a ya
in milagru, sukan-va'a jin kuni i, te
nú vee ndija ya andivi ma nuu iyo
Su'si ma.
17 Kovaa maa ya, jâ jini ya ja ka jani
ini i ma, te jiña'a ya:

—Ka jini ni ja ndaka ñuu ñatuu
ka ketna'a ini ñayii ma chi jin xnaa
i maa i. Te in ve'e nuu ñatuu ka
ketna'a ini ñayii ka iyo ma, masu
kuu jin koo ka'nu ndaka i.
18 Suni maa i kúu ji'in tachi ma. Vaa
nú masu jin ketna'a ini ndaka i ma,
masu jin kundee i jin tatnuni i nuu
ñayii ma. Cha'a kúu ja ká'an sa, vaa
ndijin chi ûni ka ka'an ni ja maa
tachi Beelzebú ma, ni taa i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e sa tachi
ma.
19 Kovaa nú sukan, ¿te tee ka ndikin
ña'a ndijin a, na in wa'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja ka kene'e de tachi
ma? Chukan kúu ja maa de ka
kaxtnu'u ja ndijin, masu ka jini ni
ja ka ka'an ni a.
20 Kovaa saña chi maa Su'si ma
ni taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kéne'e sa tachi ma. Te sa'a, te jin
kuni ni ja jâ ni kenda ja tátnuni Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

21 Sani te sa'a jiña'a ya:

—Nú in tee ndatnu xeen te ndiso
xeen de, te jito de ve'e ka'nu neva'a
de ma, te ndaka ja jani ini de ja
kuenda maa de kúu ma, ka iyo va'a
i, jani ini de.
22 Kovaa nuna kenda in-ka tee
ndatnu xeen-ka, te kundee de
xtandee de ja xeen kukanu ini tee
ma, te ndake'en de ndaka ja ni

sakui'na tee ma, te ndakua'a de
nuu tna'a de ma. Sukan sa'a sa ja ni
kenda sa a, vaa maa sa ndaxtandee
ndi'i ja ni sakui'na tachi ma.
23 'Chukan kúu ja nú na in ñatuu
iyo ji'in sa chi ñatuu kúnimani i nuu
sa. Te nú na in ñatuu ndáxtutu ji'in
sa, te su'va jatenuu i.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma
(Mt 12:43-45)

24 'Kovaa ñayii kándija ña'a te
kúkanu ini ña'a i maa sa ma, chi
tachi ni yo ñunee ini anua i ma chi
kée i, te kua'an vee i nuu yichi ma
kúu i, te ndánduku i ndenu ndatatu
i. Kovaa nú ñatuu ní'i i ma, te jani
ini i: "Ndákokuiñi o ve'e nuu ni kee
o ma."
25 Te nú ni ndenda i, te ni ndani'i i
ini anua ñayii ma ja sukan kaa in
ve'e nuu jâ ni ndaxtaa jâ ni ndu-
vivii, sukan kaa, kovaa nune, vaa
ñatuu ndí ini i ja sa'a i sukan kúni
Su'si ma.
26 Sani te tachi ma, ki'in i jin nu
xtutu i uja-ka tachi ka'vi-ka ka sa'a i
sana maa i ma, te jin ndivi koo tutu
ndaka i ja jin koo i ini anua ñayii
yukan, te su'va ka'vi-ka nduu ñayii
yukan sana sukan ni yo kuu i onde
xinañu'u ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii jin koo sii ini xeen

27 Nani ká'an Jesús ma sukan, in
ña'a ni kayu'u ne'un ñayii ma:
—¡Ja vava'a kúu ña'a ja ni ñunee
ni chii ña ma te ni skaxi ña'a ña ma!
—kúu ña jiña'a ña.
28 Te ni ndakone'e ya:
—¡Ja vava'a-ka ka kuu ñayii ka
niniso'o ja ká'an Su'si ma te ka
kandija i ma! —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru nuu Jesús ma
(Mt 12:38-42; Mr 8:12)

29 Te ve kukua'a-ka ñayii ka ndu-
tutu xiñi Jesús ma, te ni keja'a ya
ká'an ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu ka sa'a
i ja va'a. Ka jikan i in milagru,
kovaa masu kua'a Su'si ma milagru
ka jikan i ma, yika-ni ja milagru ni
sa'a ya ji'in Jonás ma.
30 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma mi-
lagru ji'in Jonás ma nuu ñayii ñuu
Nínive ma, te sukan sa'a tna ya ji'in
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, te jin kuni ñayii tiempu
ya'a.
31 Te kivi ndakan Su'si ma kuenda
ma, te ña'a ni yo kuu reina ni yo
tatnuni in ñuu jika ichi nuu vee ma,
ndokuiñi ña nuu ñayii tiempu ya'a,
te ndaxtekuechi ña i. Vaa ña'a ya'a
chi jika xen-xeen onde nuu ni kee
ña ni kii ña ma, sukan-va'a konin-
iso'o ña tnu'u ndichi ni yo ka'an
Salomón ma te sa'a ña ja va'a ma.
Te vitna chi ya'a iyo iya kanuu-ka
sana tee kúu Salomón ma, te masu
na in ndí ini ja koniniso'o i ja ká'an
ya a.
32 Suni maa i ko kuu ji'in ñayii
ñuu Nínive ma. Jin ndokuiñi i
kivi ndakan ya kuenda nuu ñayii
tiempu ya'a, te jin ndaxtekuechi
i ñayii tiempu ya'a, chi vaa kivi
ni kaxtnu'u Jonás ma tnu'u Su'si
ma, ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini i, te ni ka ndakokuiñi i, te ni
ka ndandikin i Su'si iya téku ma,
nuu ni ka jiniso'o i ja ni kaxtnu'u
Jonás ma. Te vitna chi ya'a iyo
iya kanuu-ka sana Jonás ma, kovaa
masu na in ndí ini ja koniniso'o i ja
ká'an ya a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a
(Mt 5:15; 6:22-23)

33 Sani te jiña'a tna ya:
—Ñatuu na in xndu'va in ja
ndú'va ñu'u te chinee i in nuu
yiyu'u, ni a chii kajoo ma. Su'va
sónee i in nuu sukun, sukan-va'a
nú na in na kivi ve'e ma, te kotnuu
nuu i.
34 Nduchinuu ni a, sukan kúu in
ja ndú'va ñu'u ja xtnuu i nuu o ma

ka kuu i ne'un yikikuñu ni a. Nú nduchinuu ni ma, ja va'a ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu ni ma kotnuu, te masu nawa ko kuyu'u. Kovaa nú nduchinuu ni ma, ja u'vi ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu ni ma, iyo nuu nee ma.
35 Konee ni cuidado ja máko nda'va ñu'u tnuu nuu ni a. Nú ña'a, te koo ni nuu nee ma.
36 Vaa nú ni-ka'nu yikikuñu ni a tnuu ñu'u ma, chi konde'ya kaji kaji ni ndaka ja iyo ja kúu ma, vaa ni a vala-ka ja nee ma iyo nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de

(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 20:45-47)

37 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma, in tee kúu fariseo ma, ni kana de Jesús ma ja kaa ya xita ji'in de ve'e de ma. Te Jesús ma, ni kivi ya, te ni jinkoo ya nuu mesa ma.
38 Te tee kúu fariseo ma, ni sa'vi-nka ini de ja ni jini de ja ñatuu ni sa'a ya sukan ka sa'a de ja ka ndanda'a de ma, vaa sukan ka sa'a ñayii judío ma xinañu'u-ka sana ka jaa i xita ma.
39 Kovaa Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:

—Ndijin tee ka kuu fariseo, ka ndasavii ni yika vasu ni ma, ji'in ko'o ni ma. Kovaa ichi ini anua ni a chi ka ñu'u chitu ja u'vi, vaa ndimaa ka sakui'na ni.
40 ¡Ni masu ka ndasa'a ni kuenda ja ka sa'a ni a! ¿Ñatuu ka jini ni ja iya ni sa'a yikikuñu ni a, ni sa'a tna ya ini anua ni a?
41 Jin ndakua'a ni ja ka neva'a ni a nuu ñayii nda'vi ma, te ni-ka'nu ni jin nduvii.

42 '¡Nda'vi maa ni, ndijin, tee ka kuu fariseo! Ka sasiin ni minu xtila ma, ji'in ruda ma, ji'in ndaka yuku kuii ma, ja jin ndakua'a ni diezmo ni ma nuu Su'si ma, sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma. Te ñatuu ka sanuu ni ja jin sa'a ni ja va'a ma, ni a jin kutoo ni Su'si ma. Te vitna ja ndaka cha'a jiniñu'u ja jin sa'a ni, te suni jin sa'a ni ndaka tna'a ja ka sa'a ni a.
43 '¡Nda'vi maa ni, tee ka kuu fariseo!, ja ka kuni ni ja jin kunukoo ni onde nuu ka ndanuu-ka ini veñu'u lilikin ma, te ka kuni ni ja jin koo respetu ñayii ma nuu ni te jin taa i nchuxi ichi ma.
44 '¡Nda'vi ndaka ni! Sukan ka kuu nuu ka yinee ndiyi ma ja vivii ka na'a i ichi ke'e ma, kovaa ichi ini i ma nanimaa ja kini ja tne'e ka ñu'u, te sukan ka kuu ni. Vaa vivii ka ka'an ni, te ka kandija ñayii ma, vaa ñatuu ka jini i naxe ka kuu ni ma —kúu ya jiña'a ya.
45 Te ni ndakone'e in tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma:

—Teskua'a, ja ká'an ni sukan, suni ká'an ni ja jin kuu tna sa, te ñatuu ka jatna ini sa —kúu de jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—¡Nda'vi tna ndijin, tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma! Vaa ka skuiso ni ñayii a ja ma jin kundee i jin sa'a i ma. Kovaa maa ni, ni a in xninda'a ni a masu ka skanda ni ja jin chindee ni i.
47 '¡Nda'vi ni!, ja ka sa'a ni nuu ka yinee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, tee ni ka ja'ni tna'a ni ñayii jana'a ma.
48 Ja ka sa'a ni a, te jaku'ni ini sa ja inuu-ni ka ketna'a ini ni ji'in tna'a ni ñayii jana'a ma. Vaa ni ka ja'ni i tee ma, te ndijin, ka sa'a ni nuu ka yinee de ma.
49 'Ndaa ndaa-ni ni ka'an tnu'u ndichi Su'si ma ja ká'an sa'a ma: "Tetniñu o tee jin ndakaxtnu'u tnu'u maa o a nuu ñayii ma, te tetniñu o in-ka jichi apóstol, te jaku de jin ka'ni i, te jaku de jin sondikin i." Sa'a ni ka'an tnu'u ndichi Su'si ma.
50 Te nuu ndijin ja ka iyo ni tiempu ya'a ndakan Su'si ma kuenda niñi tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni

yo wa'a Su'si ma, tee ni ka ja'ni i ma, onde kii ni keja'a ñuu ñayivi a,
51 onde niñi Abel ma te onde niñi Zacarías ma, tee ni ka ja'ni i me'ñu altar ma ji'in veñu'u ka'nu ma. Ja ndaa ká'an sa ja Su'si ma, ndakan ya kuenda nuu ñayii ka iyo vitna ja ni ka ji'i tee yukan.

52 '¡Nda'vi maa ni, tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ka sa'a ni tnu'u ja ka jini-ka ni sana ndaka-ka ñayii ma! Kovaa ñatuu ni ka kutu'va va'a maa ni tnu'u Su'si ma, te ñayii ka kuni ja jin kutu'va i tnu'u Su'si ma chi ñatuu ni ka yo wa'a ni tnu'u ja jin kutu'va i ma —kúu ya jiña'a ya.

53 Nuu ni jiña'a Jesús ma sukan, te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ni ka ndakiti xeen ini de, te ni ka keja'a de kua'a ja ka jikan-tnu'u de ya, te ka xtna'a de ya.
54 Ka nduku de naxe jin ni'i ichi de ja jin xtekuechi de ya tna'a ja ká'an ya ma.

12

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya siki ja ká'an o ma te ñatuu sa'a o ma
(Mt 10:26-27)

1 Sani te ni ka ndututu kua'a mil ñayii, vaa ûni kua'a xeen i kúu ma, te ka jexni'ni tna'a ndi-in ndi-in i. Jesús ma, ni keja'a ya ká'an ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin ko koto va'a ni maa ni nuu levadura tee ka kuu fariseo ma. Másu ko jin kuikin ni xiko de ma, chi vaa ka ka'an de ja ka jini de ja va'a ma te masu ka sa'a de ma.
2 Vaa ñatuu ni-in ja iyo yu'u ma ja ma ndatuu i. Ñatuu ni-in ja yinee yu'u ma ja ma jin kuni o.
3 Chukan kúu ja ndaka nawa jin ka'an yu'u ni ma, visi ka jani ini ni ja masu na in jini, kovaa ndijin ndandaa kona'a kuenda kuu nduu ma, te ja ni ka ka'an yu'u ni ichi ini ve'e ma chi jin kayu'u i onde xini ve'e ma.

Na in jin koyu'u o
(Mt 10:28-31)

4 'Ndijin ñayii ka ketna'a ini ji'in sa a, ja ká'an sa kúu ja má jin koyu'u ni ñayii ka kuni ja jin ka'ni ña'a i ma. Vaa jinu, te masu nawa kuu jin sa'a-ka i.
5 Ká'an sa na in jin koyu'u ni a: Jin koyu'u ni iya kuu chunee ña'a nuu andeya ma kivi jin kûu ni ma, nú ma jin kandija ni sukan ká'an ya ma. Saa vi, ¡jin koyu'u ni iya yukan!
6 '¿Masu ka kuya'vi u'un lasaa ja uu xu'un lilikin? Kovaa Su'si ma, masu ndunaa ya ni-in ti.
7 Te ja jin kuu maa ni, onde ixi xini ni a na'a ya na saa kúu. Chukan kúu ja masu jin koyu'u ni chi ndijin chi ka ndee ya'vi xeen-ka ni sana in lasaa ma.

Máko jin ndakukan-nuu o ja ka ndikin o Jesucristo ma
(Mt 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 'Ja ká'an sa kúu ja, ndeva'a-ni na in na ka'an nuu ñayii ma ja ndikin ña'a i maa sa, suni saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ndaka'an sa nuu ángel Su'si ma ja iyo sa ji'in i.
9 Kovaa ndeva'a-ni na in na ka'an nuu ñayii ma ja masu ndikin ña'a i ma, suni ndaka'an sa nuu ángel Su'si ma ja masu iyo sa ji'in i.
10 Su'si ma, sakanu ini ya nuu ñayii ka ka'an ndeva'a siki sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, kovaa masu sakanu ini ya ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma.
11 Ndijin ja ka ndikin ña'a ni maa sa a, nuna jin koo i jin xsia'a ña'a i ini veñu'u lilikin ma, xi nuu tee ka ja'nde tniñu ma, xi nuu tee ka netniñu ma, máko jin ko ndi ini ni nawa jin sa'a jin kuu ni, xi nawa jin ka'an jin kachi ni.
12 Vaa maa Xtumani Ndios ma kaxtnu'u naxe jin ka'an ni ora yukan —kúu ya jiña'a ya.

Yika iyo ja ko ndiyo ini o ja kua'a ja koneva'a o ma

13 Iyo in tee ne'un ñayii ma, jiña'a de Jesús ma:

—Teskua'a, kuña'a ni ñani sa ma, te ndaka'nde de ja ni xndoo yuva sa ma ja jin kuta'vi sa ma —kúu de jiña'a de.

14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin, ¿na in ká'an ja saña kúu in tee ja'nde tniñu, xi in tee ja'nde ñu'ú? —kúu ya jiña'a ya.

15 Suni jiña'a tna ya:

—Jin kani va'a ini ni nasa yukan, te jin ndiyo xeen ini ni ja jin koneva'a ni kua'a xeen ndatniñu, vaa masu ja koneva'a kua'a o ndatniñu ma, te sa'a i ja ndani'i ta'vi o ja koteku o ni-kani ni-jika chi ña'a —kúu ya jiña'a ya.

16 Sani te ni ka'an ya in tnu'u vijin:

—Iyo in tee xiku, te itu de ma, ni kuu xeen ndaka ja ni chi'i de ma.

17 Te tee xiku ma, ni keja'a de jani ini de: "¿Nawa sa'a o? Masu ndenu tnaa-ka o ndaka ja ni ni'i o a."

18 Te ka'án de: "Jâ jini o naxe sa'a o. Ndákana o ndaka yaka nuu ka ñu'u triu o a, te ndásа'a o ja na'nu-ka, sukan-va'a tava'a o ndaka ja neva'a o a ji'in ja ni ni'i-ka o a.

19 Sani te ka'an o: Neva'a o kua'a xeen ndatniñu ni tava'a o a, jâ kanda i kua'a xeen kuiya. Ndátatu o, káa o, kó'o o, kóo sii ini o", kúu de ká'an de.

20 Kovaa Su'si ma, jiña'a ya: "Ñatuu jani va'a ini ni ja jani ini ni sukan. Vaa jakuaa vitna, te kûu ni, te ja ni tava'a ni a, ¿na in xi-kuenda ko kuu?"

21 Sukan kúu ndaka ñayii xtutu kua'a i ja koneva'a i ma, kovaa kúnda'vi i nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Iyo Yuva o Su'si ma ja jito ña'a ya (Mt 6.25-34)

22 Ni jinu, te jiña'a Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma:

—Sa'a-ni ká'an sa: Máko jin ko ndi ini ni nawa jin kaa ni ja jin koteku ni, ni a nawa jin kondii jin konama ni.

23 Ka jini ni ja maa Su'si ma ni sa'a ja ka teku ni a, te kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kaa ni ma. Te ka jini ni ja maa Su'si ma ni sa'a yikikuñu ni a, te kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kondii jin konama ni.

24 Jin konde'ya ni lakaka ma, ja masu ka chi'i ti itu, ni a jin ndaxtutu ti nawa jin kaa ti, ni a jin ko ndi ini ti ja jin tava'a ti in nuu yaka. Kovaa Su'si ma chi wa'a ya ja jin kaa ti. ¡Nde-ka tu ka kuu ndijin chi ko ndi ini Su'si ma ja jin kaa ni, vaa ka ndanuu-ka ni sana lasaa ma!

25 Te visi na jin ko ndi ini xeen ni, masu kuu jin sa'a ni ja jin kua'nu-ka ni nú jâ ni ka ja'nu ni sukan-ni kúni maa Su'si ma.

26 Te chukan kúu ja, nú masu kuu jin sa'a ni ni-in ja luluu-ka ma, ¿nava'a ka ndi ini ni ndaka ja na'nu-ka ma?

27 'Jin konde'ya ni naxe ka ja'nu ita a. Ni masu ka satniñu i, ni masu ka kene'e i yu'va ja jin kuu sa'ma i ma. Kovaa ká'an sa ja ni a rey Salomón ma, ja ndaka ja va'a ni yo neva'a de ma, masu ni yo ne'nu de sukan vivii ka ndaa ita a.

28 Vaa Su'si ma, sa'a ya ja vivii ka ndaa ita ja ka iyo ichi yuku ma, kovaa in-ka kii ma, te jin kayu i nuu ñu'u ma-ni. ¡Te nú sukan vivii jito ya ita ma, naka tu ndijin, suni vivii skondii skonama ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni ka kukanu ini ni ya?

29 Te chukan kúu ja má jin ko ndi ini ni te jin ko kuxii ini ni ja ma jin ni'i ni nawa jin kaa ni nawa jin ko'o ni.

30 Vaa ndaka cha'a ka ndi ini ñayii ñuu ñayivi a. Kovaa ndijin, ka neva'a ni in Yuva o ja jini ya nawa ka jiniñu'u ni a.

31 Ndijin, jin ndanduku ni xinañu'u kuiti-ka sukan tátnuni Su'si ma ja jin sa'a ni ma, te ndaka cha'a, te kenda koo kuee-ka ndi-tna'a ka jiniñu'u ni ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa

chukan chi masu ja naa kúu
(Mt 6:19-21)

32 ’Mákо jin koyu'u ni, ndijin ja ka
kuu ni ndikachi sa a. Masu kua'a
ni kúu, kovaa Yuva o Su'si ma, jâ ni
jani va'a ini ya ja jin koo ni nuu koo
ya ja tatnuni ya ma.
33 Jin xiko ni ja ka neva'a ni a, te
jin kua'a ni ñayii ka jiniñu'u ma. Te
ndaka ja vii ja va'a ka sa'a ni ma, te
jin koo va'a i in nuu bolsa ja masu
naa masu te'nde onde andivi ma.
Vaa yukan masu na kui'na kivi koo,
ni a tikixin ja jin xnaa ti.
34 Vaa nuu iyo ndaka ja va'a ka
neva'a ni ma, te yukan tna jin
ku'un ini ini anua ni a.

Jín koo tu'va o ja ndenda iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

35 ’Jin ndaku'ni va'a ni chii ni a,
te jin koo tu'va ni, ji'in ñu'u kotnuu
nuu ni ma.
36 Jin ko kuu ni sukan ka kuu ñayii
ka jinukuechi, ja ka ndetu i jito'o i
ma, ja ndenda de ja ni ja'an de in
viko tnánda'a ma, sukan-va'a nú ni
ndenda de te skajan de ye'e ma, te
ñama ñama jin ndakune i.
37 Vava'a jin kendoo ñayii ka
jinukuechi ma, nú jito'o i ma,
ndenda de te ndani'i ña'a de ja ka
ndito i ma. Ja ndaa ká'an sa ja maa
tee kúu jito'o i ma, satu'va de, te
ndasunkoo ña'a de nuu mesa ma,
te maa de kani ko'o nuu i ma.
38 Vava'a jin kendoo i, nuna ndani'i
ña'a jito'o i ma ja ka ndito-ka i, visi
na ndenda de sava ñuu xi nuu ve
ndii-nka ma.
39 Ka jini ni sa'a: Vaa nú in tee
xi-ve'e ma, te jini de na ora kenda
kui'na ve'e de ma, masu kua'a de
tnu'u ja kivi i ve'e de ma ja sakui'na
i.
40 Ndijin tna, jin koo tu'va ni, vaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ndii sa ora masu ka jani ini
ni ja ndenda sa ma —kúu ya jiña'a
ya.

Tee jinukuechi va'a ma ji'in tee ñatuu jinukuechi va'a ma
(Mt 24:45-51)

41 Pedro ma, ni jikan-tnu'u de:

—Señor, ¿ni ndakani ni tnu'u vi-
jin ya'a ja jin kuu maa sa, xi ja jin
kuu ndaka ñayii a? —kúu de jiña'a
de.

42 Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:

—Jin ndasa'a ni kuenda te jin
ko kuu ni sukan kúu tee ñukuun
ñukuun jinukuechi va'a nuu jito'o
de ma. Chukan kúu ja ni sacargu
ña'a jito'o de ma ja na katanuu de
kuá'a de ja jin kaa ndaka ñayii ve'e
jito'o de ma maa ora jiniñu'u ja jin
kaa i ma.
43 Ja vava'a kúu tee jinukuechi nuu
jito'o de ma, nuna ndenda jito'o de
ma te ndani'i ña'a de ja yikuu de
sa'a de sukan ni tatnuni tee ma.
44 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de ma,
ndasacargu ña'a de ndaka-ka ja
neva'a de ma.
45 Kovaa nú tee yukan, te jani ini
de ja kukuee-ka jito'o de ma sana
ndenda de, te keja'a de sa'a ndeva'a
de ñayii ka jinukuechi ma, te keja'a
de kaa de ko'o de, te ndajini de,
46 te kivi ñatuu jani ini de ja ndenda
jito'o de ma te ora ñatuu jini de
ma, te ndenda jito'o de ma. Te
jito'o de ma, taji ña'a de, te chunee
ña'a de ichi nuu ndo'o neni de ma.
Sukan jin ndo'o ndaka ñayii ñatuu
ka kandija ja ká'an Su'si ma.

47 ’Tee jinukuechi ma, nú jini de
nawa kúni jito'o de ma ja sa'a de
ma, kovaa nú ñatuu iyo tu'va de,
ni a ñatuu kándija de ma, xndo'o
xneni-ka ña'a jito'o de ma.
48 Kovaa tee jinukuechi ma, te
ñatuu jini de te sa'a de ja ñatuu játna
ini jito'o de ma, tee yukan, suni
ndo'o tna de, kovaa jaku-ni. Nú
na in kua'a-ka ni kunda'a i, suni
kua'a-ka ndakan Su'si ma kuenda
nuu i. Te ñayii kua'a-ka sacargu
ya i ma, kua'a xeen-ka ndakan ya
kuenda nuu i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma
(Mt 10:34-36)

49 'Saña chi vee sa ja xndu'va sa ñu'u ñuu ñayivi a, te nawa kuu vâa jâ ndu'va ndu'va-nka ñu'u ma kúni sa.
50 Iyo ja ndo'o neni sa, te ¡kúxii xeen ini sa onde kivi ko kuu ma!
51 ¿Ka jani ini ndijin ja ni kijaa sa ñuu ñayivi a, te jin koo sii ini ñayii a? Ká'an sa ja ña'a, su'va ni kijaa sa ja jin ndusiin ñayii jin kondikin ña'a maa sa a ji'in ñayii masu jin kondikin ña'a ma.
52 Vaa onde vitna te kivi ki'in o a, u'un ñayii ka iyo in ve'e ma, te jin ndusiin uu tna'a i ja ma jin ketna'a ini i, te jin ndakiti ini i nuu uni-ka tna'a i ma.
53 Su'va su'va jin ndakiti ini nuu tna'a tee ma ji'in sayii de ma, te ña'a ma ji'in sasi'i ña ma, te suni sukan jin ko kuu tna ña'a kúu si'i xiso ma ji'in janu ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Jiniñu'u ja ndasa'a o kuenda na tiempo kúu ja ka iyo o a
(Mt 16:1-4; Mr 8:11-13)

54 Jesús ma, jiña'a tna ya nuu ñayii ma:
—Ndijin chi nú ka jini ni viko ma ja ndenda koo i ichi nuu kée kandii ma, te ka ka'an ni ja kuun savi, te sukan kúu.
55 Te nú yi'i kajin ichi nuu vee ma, te ka ka'an ni ja i'ni xeen ko kuu, te suni sukan kúu.
56 ¡Sanda'vi-nka ja ka jini ni te masu ka ndasa'a ni kuenda nawa sa'a Su'si ma in kivi in kivi a! Nú ka jini ni sukan kúu andivi ma ji'in nuu ñu'ú a, ¿nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda na tiempu kúu ja ka iyo ni a?

Jin ndaka'an mani tna'a ni ji'in ñayii ñatuu ka iyo mani ji'in ni ma
(Mt 5:25-26)

57 '¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda nú ja va'a kúu ja ka sa'a ka kuu ni a te jin kendoo va'a ni?
58 Te nú na in na kua'a kuenda nuu tee ka netniñu ma ja ni kanaa ni ji'in i, te ora kua'an ni ji'in i ichi ma, te ko ndi ini ni ja jin ndatnu'u-mani ni ji'in i, te jin sakanu ini nuu tna'a ni, te jin ndumani ni, sukan-va'a ma jin xsia'a ña'a i nuu tee ja'nde tniñu ma. Vaa nú ña'a, te tee ja'nde tniñu ma, tatnuni de nuu tee kúu soldado ma, te jin chinee va'a ña'a de vekaa ma.
59 Te ká'an sa ja jâ ni skenaa ni maa ni kúu, vaa masu ndee ni vekaa ma, onde ndachunaa ndi'i kuiti ni —kúu ya jiña'a ya.

13

Ñayii ma ndandikin ichi Su'si ma chi skenaa i maa i
1 Maa tiempu yukan-ni ni jan koo jaku ñayii ni ka jan koto i Jesús ma. Te ni ka ndakani i ja tee kúu Pilato ma, ni ja'ni de jaku tee ñuu Galilea ma, te ni sakanuu de niñi tee ma ji'in niñi kiti ni ka ja'mi de nuu Su'si ma.
2 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ka jani ini ndijin ja sukan ni ka kuu tee ñuu Galilea ma kuechi ja ka ndiso kuechi-ka de sana ndaka-ka ñayii ñuu de ma?
3 Ká'an sa ja ña'a. Te nuu ndijin ká'an sa a, nú ma jin ndakani jin ndaka'vi ini ni te jin ndakokuiñi ni te jin ndandikin ni Su'si a chi jin skenaa ni maa ni ni-kani ni-jika.
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ja'un uni (18) tee ni ka ji'i nuu ni jinkava ve'e sukun ichi Siloé ma siki de ma, ka ndiso kuechi-ka de sana ndaka-ka ñayii ka iyo ñuu Jerusalén ma?
5 Ká'an sa ja ña'a. Kovaa nuu ndijin ká'an sa a, nú ma jin ndakani jin ndaka'vi ini ni te jin ndakokuiñi ni te jin ndandikin ni Su'si a chi jin skenaa tna ni maa ni ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin ja kuu in tnu higo ñatuu ni kuun higo
6 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin:

—In tee, neva'a de in tnu higo, núkoo tnu ne'un itu tnu uva de ma. Te ni ja'an de ni jan koto de nú ni kuun higo ma, kovaa ni-in ñatuu ni ndani'i de.
7 Chukan kúu ja ni jiña'a de tee jito itu tnu uva de ma: “Jini ni ja jâ ni kuu uni kuiya kíi sa kí koto sa tnu higo a nú ni kuun higo. Kovaa ni a in ñatuu ni ndani'i sa. Ka'nde ni tnu, vaa ¿nava'a ko satneñu tnu itu a, te masu nawa kúun?”, kúu de jiña'a de.
8 Kovaa tee jito itu ma, ni ndakone'e de: “Señor, xndoo ni tnu kuiya ya'a-ka. Te ndaxtaya sa ñu'ú xuu tnu a, te ndatnaa sa ja'an xuu tnu a.
9 Xi saa sukan, te kuun higo, te nú ña'a, te ka'nde ni tnu”, kúu de jiña'a de.
—Sa'a ni ndakani ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Jesús ma, ni ndasava'a ya in ña'a ni iyo titoso

10 In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni kenda Jesús ma ini veñu'u luluu ma, te káxtnu'u ya sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu ñayii ma.
11 Te iyo in ña'a ku'u, te jâ iyo ja'un uni (18) kuiya ja ku'u ña. Te in tachi, ni ndasa'a titoso i ña, te ñatuu kúu ndundaa-ka yata ña ma.
12 Nuu ni jini Jesús ma ña, ni kana ya ña, te jiña'a ya:

—Ndijin, jâ ni nduva'a ni kue'e ndó'o ni a —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te ni sonee ya nda'a ya yata ña ma, te ora yukan, te ni ndundaa yata ña ma, te ni keja'a ña ndáchiñu'u ña Su'si ma.
14 Kovaa tee tátnuni veñu'u yukan, ni ndakiti ini de, vaa Jesús ma, ni ndasava'a ya ña'a yukan in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te jiña'a de ñayii ma:

—Iyo iñu kivi ja satniñu o a. Ki koo ni kivi yukan ja jin nduva'a ni, te kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o ma, má ki koo ni —kúu de jiña'a de.

15 Te Iya Tátnuni ma, ni ndakone'e ya:

—Masu ka sa'a ni ja ka ka'an ni a. ¿Ñatuu ka ndaji ndijin xndiki ni ma xi burru ni ma kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a, ja jin ko'o ti ndute?
16 Vaa ña'a ya'a, tna'a Abraham ma kúu ña, te tachi ma, ni ju'ni i ña, te jâ iyo ja'un uni (18) kuiya ja ku'u ña. ¿Xi ma kuu jin ndaxsiaa o ña nuu nda'a tachi ma kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o a? —kúu ya jiña'a ya.

17 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan, ndaka tee ñatuu ka kunimani nuu ya ma, ni ka kukan-nuu de. Kovaa ndaka ñayii ma, ka kutachi i ja ni ka jini i ja va'a ja vii sa'a ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mt 13:31-32; Mr 4:30-32)

18 Jesús ma, jiña'a tna ya:

—¿Na nde a kuu jin sketna'a o ja inuu kúu i ji'in sukan tatnuni Su'si ma, ka jani ini ni?
19 Sukan kúu in ndikin tnu mostaza ma ja luluu ti'i-ni i ma te skee ñayii ma ini itu i ma, te jite i, te ja'nu in yutnu kui'i, te sukun sukun kúu tnu, te onde lasaa ma, ka sa'a ti taka ti nuu nda'a tnu ma, sukan ko kuu ja tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma
(Mt 13:33)

20 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Na nde a kuu sketna'a ji'in sa sukan tatnuni Su'si ma, ka jani ini ni?
21 Ká'an sa sa'a, ja sukan kúu levadura ma, sukan ko kuu ja tatnuni Su'si ma. Vaa nú in ña'a, ni sakanuu ña levadura ma ji'in uni jichi ñujan triu ma, te levadura ma ni-ka'nu kivi i, onde kundee i xsjaa i ni-ka'nu ñujan ña ma. Sukan ko

kuu ja tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Jín tnuñu o ja jin kivi koo o ye'e tuu ma
(Mt 7:13-14, 21-23)

22 Ichi kua'an Jesús ma ñuu Jerusalén ma, te káxtnu'u ya ndaka ñuu ichi kua'an ya ma.
23 Te in tee, ni jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿jaku-ni ñayii jin ndani'i ta'vi? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
24 —Jin tnuñu ni ja jin kivi koo ni ye'e tuu ma, vaa ká'an sa ja kua'a ñayii jin kuni i ja jin kivi koo i, te ma kuu jin kivi koo i.
25 Vaa nuna ndokuiñi iya xi-ve'e ma, ja ndakasi ya ye'e ma, nde ni ja ni ka kendoo ichi ke'e ma, jin skajan jin skajan ni, te jin kuña'a ni: "Señor, ndakune ni ye'e a." Kovaa ndakone'e ya: "Masu jini sa ndenu ve koo ni."
26 Sani te jin keja'a ni jin kuña'a ni: "¿Te masu kaa ni ka yo jaa, ni ka yo ji'i o ma, te ni yo kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a nuu sa ichi nuu ka ndatna'a sa ñuu sa ma?"
27 Kovaa ndakone'e ya: "Masu jini sa ndenu ve koo ni. ¡Kuán koo ni kuán koto ni nde ichi jin koo ni! ¡Ñayii ka sa'a ja u'vi ma ka kuu ni!"
28 Sani te kene'e ña'a ya ichi ke'e ma, te yukan jin ndanda'yu jin ndanda'yu ni, te jin ndakandi'i jin ndakandi'i ni nu'u ni, ja jin ndakani ini ni ja ñatuu ni ka kandija ni ya ma, te jin kuni ni in-ka nuu iyo Abraham ma ji'in Isaac ma ji'in Jacob ma ji'in ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ja ka iyo de ji'in Su'si ma nuu tátnuni ya ma.
29 Vaa ki koo ñayii ichi ninu ma, ichi nuu vee ma, ichi nuu kána kandii ma, ichi nuu kée kandii ma, sukan-va'a jin kunukoo i nuu mesa ja jin kaa jin ko'o i ji'in ya nuu tatnuni ya ma.
30 Sani te jaku ñayii ka jani ini i ja masu ka ndanuu i vitna ma, te suu i jin ko kuu ñayii ka ndanuu-ka yukan, te jaku ñayii ja ka kuni i ja xinañu'u-ka jin ko kuu i vitna ma, te sandi'i-nka jin ko kuu i kivi yukan —kúu ya jiña'a ya.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma
(Mt 23:37-39)

31 Sani te suni ni ka kenda koo tee ka kuu fariseo ma, te ka jiña'a de Jesús ma:
—Kuá'an ni in-ka ñuu, vaa tee kúu Herodes ma chi kúni de ja ka'ni ña'a de —ka kuu de ka jiña'a de.
32 Te ni ndakone'e ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni nuu ñukuii yukan ja: "Vitna ji'in yutnee ma kene'e sa ini anua ñayii ma tachi ma te ndasava'a sa ñayii ka ku'u ma, te isa, te jinu ja satniñu sa a."
33 Kovaa vitna, yutnee ma, isa ma chi iyo-ka ja sa'a sa sukan sa'a sa ma, vaa masu kuu ja in tee ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma, te masu kûu de ñuu Jerusalén ma.
34 '¡Ñayii ñuu Jerusalén, ja ka wa'a-yuu ni tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma onde ka ja'ni ni de ma! ¡Te suni sukan ka sa'a ni ji'in ñayii ni tetniñu ya nuu ni ma! ¡Na saa-ka jichi ni kuni sa ja ndaxtutu ña'a sa, sukan ndaxtutu tila ma chili ti ma chii ndijin ti ma! Kovaa ñatuu ni ka kuni ni.
35 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi jin kendoo nda'vi jin kendoo kee i. Te ká'an sa ja masu nde jin kuni-ka ña'a ni onde kenda kivi ja jin ka'an maa ni: "¡Ja va'a kúu iya vee nuu Iya Tátnuni ma!" —kúu ya jiña'a ya.

14

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in ñayii yi'i ña'a kueñu

1 Sani te in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ja'an Jesús ma ja kaa ya xita ve'e tee kúu fariseo ma ja kúu de tee tátnuni

ñuu yukan. Te jaku-ka tee ka kuu
fariseo ma, ka jito yu'u de ya.
2 Suni iyo in tee ku'u, te yi'i ña'a
kueñu.
3 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma ji'in nuu tee ka kuu fariseo ma:
—¿Kuu ndasava'a o in ñayii ku'u
a kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma, xi ña'a? —kúu ya
jiña'a ya.
4 Kovaa ndaka de ni ka jasiyu'u
kuiti. Sani te ni tnii ya tee ku'u ma,
te ni ndasava'a ya de, te jiña'a ya ja
na no'o de.
5 Te nuu tee ka kuu fariseo ma jiña'a
ya:
—Nde ndijin, nú ni kêe in sa'ya
ni ma in soko kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu o ma, ¿te ma
ndatava yachi-ni ni i? Xi in xndiki
ni ma, ¿te ma ndatava yachi-ni ni ti
kuechi ja kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu o ma kúu? —kúu ya
jiña'a ya.
6 Te ñatuu ka ni'i ini de nawa jin
ndakone'e de.

*Ndenu jin kunukoo o in viko ma,
te na in jin kana o viko jin sa'a maa
o ma*

7 Ja ni jini Jesús ma ja tee ni jan
koo viko ma, ni ka kaji de nuu ka
nukoo ñayii ka ndanuu-ka ma ni ka
jinkoo de, te sa'a ni ndaka'an-so'o
ya nuu de:
8 —Nú na in na kana ña'a in viko
tnánda'a ma, máko jinkoo ni nuu
jin kunukoo ñayii ka ndanuu-ka
ma, vaa kenda in-ka ñayii kanuu-ka
sana ndijin ma,
9 te tee ni kana ña'a nduu ni ma,
nasa kii de te ka'an de: "Kua'a ni
nuu núkoo ni a kunukoo ñayii ya'a."
Sani te ndokuiñi ni, te kukan-nuu
ni, te ki'in ni kunukoo ni nuu ka
nukoo ñayii sandi'i-nka ma.
10 Su'va nú na in na kana ña'a i
ja ki'in ni in viko ma, te jinkoo
ni onde sandi'i-nka ma, sukan-va'a
nú ni kenda ñayii ni kana ña'a ma,
te kuu ka'an i: "Ndijin, ki ya'a ni, te
kunukoo ni nuu ka nukoo ñayii ka
ndanuu-ka ma." Te sukan, te vivii
jin ka'an i ja kuu ni, te jin kuni ñayii
ka nukoo ji'in ni nuu mesa ma.
11 Vaa nú na in sa'a tnu'u ja
kanuu-ka i ma, suni kendoo nda'vi
i, te kukan-nuu i. Te ñayii sa'a
tnu'u ja masu ñayii kanuu-ka kúu
i ma, te ñayii yukan, nduu i in ñayii
kanuu-ka —kúu ya jiña'a ya.
12 Jiña'a tna ya nuu tee ni kana
ña'a ve'e de ma:
—Ndijin, nuna sa'a ni in viko te
kua'a ni ja jin kuxe'ñu ñayii ma
xi jin kuxini i, kovaa máko kana
ni ñayii ka ketna'a ini ji'in ni ma,
ni a ñani ni ma, ni a tna'a ni ma,
ni a ñayii xiku ka iyo yatni ji'in
ni ma. Vaa ñayii yukan chi kuu
jin ndakana ña'a i, te sukan, te jin
kendoo inuu ni ji'in i.
13 Kovaa nuna sa'a ni in viko, te
kana ni ñayii nda'vi ma, ñayii ñatuu
kúu jin satniñu i ma, ñayii cojo ma,
ñayii inukuaa ma,
14 te koo sii ini ni, vaa ñayii yukan,
masu kuu jin ndachunaa i. Te ja
sa'a ni sukan ma chi ndataa Su'si
ma nuu ni kivi jin ndateku ñayii ka
sa'a ja va'a ma —kúu ya jiña'a ya.

*Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin
siki in viko ni satu'va in tee ja jin
kuxini ñayii ma*
(Mt 22:1-10)

15 Ja ni jiniso'o in tee núkoo nuu
mesa ma, te jiña'a de Jesús ma:
—¡Ja va'a-ka jin ko kuu ñayii jin
koo viko kivi tatnuni Su'si ma!
—kúu de jiña'a de.
16 Jesús ma, jiña'a ya:
—In tee, ni sa'a de in viko, te
kua'a de ja jin kuxini ñayii ma, te ni
tatnuni de nuu tee jinukuechi nuu
de ma ja na jin kana de kua'a xeen
ñayii ma.
17 Te nuu ni kenda ora ja jin kux-
ini i ma, ni tatnuni de nuu tee
jinukuechi nuu de ma, ja na ki'in
de jín kuña'a de sa'a nuu ñayii ni
kana de ma: "¡Ne'e koo ni! ¡Jâ iyo
tu'va ndaka!"

18 Kovaa ndaka ñayii ni kana de ma,
ni ka keja'a i ka nduku i nawa jin
xtekuechi i ja ma jin koo i viko ma.
Tee xinañu'u ma, jiña'a de: “Yika ni
jaan sa in ñu'ú, te jiniñu'u ja ki'in sa
jin koto sa. Jikan-ta'vi sa ja sakanu
ini ni”, kúu de jiña'a de.
19 In-ka de jiña'a: “Ni jaan sa u'un
yunta xndiki sa, te kúni sa ja kotot-
nuni sa ti nú kuu jin kutu ti. Te
jikan-ta'vi sa ja sakanu ini ni”, kúu
de jiña'a de.
20 Te in-ka de jiña'a: “Yika ni
tnanda'a sa, te masu kuu ki'in sa”,
kúu de jiña'a de.
21 Te ni ndenda tee jinukuechi ma,
te ni ndakani de ndaka nuu jito'o
de ma. Sani te jito'o de ma, ni
ndakiti ini de, te jiña'a de nuu tee
jinukuechi ma: “Kuá'an kunu ni
nuya'vi ma ji'in ichi ka iyo ini ñuu
ma, te kii ni ji'in ñayii nda'vi ma,
ji'in ñayii ñatuu kúu jin satniñu i ma,
ji'in ñayii kuaa ma, ji'in ñayii cojo
ma.”
22 Te nuu ni jinu ma, te jiña'a
tee jinukuechi ma nuu jito'o de
ma: “Señor, jâ ni sa'a sa sukan ni
tatnuni ni ma, te iyo-ka nuu jin
kunukoo i”, kúu de jiña'a de.
23 Sani te tee kúu jito'o de ma, jiña'a
de nuu tee jinukuechi ma: “Kuá'an
ni ichi ka'nu ma ji'in ichi kuechi
ma, te xtetuu ni jaku-ka ñayii ma ja
na ki koo i, sukan-va'a na chitu nuu
iyo tu'va ja jin kunukoo i ini ve'e sa
a.
24 Vaa ká'an sa ja ndaka ñayii ni
kana sa xinañu'u ma, ni-in i masu
kua'a sa tnu'u ja kii i ki kuxini i ve'e
sa a”, kúu de jiña'a de. —Sa'a ni
ndakani ya.

Sukan tnundo'o ja kondikin o Cristo ma
(Mt 10:37-38)

25 Kua'a ñayii ka ndikin Jesús ma,
te ni konenuu ya, te jiña'a ya:

26 —Nú na in vee nuu sa te
kútoo-ka i yuva i ma, xi si'i i ma, xi
ñasi'i i ma, xi ñani i ma, xi ku'va i ma
sana saña, te nú ndí ini-ka i ja koo
va'a maa i ñuu ñayivi a, te masu kuu
ko kuu i ñayii kondikin ña'a i maa
sa.
27 Nú ma kachi i ja ndo'o neni i,
sukan ndó'o ñayii jiso krusi i ma te
kua'an i nuu kûu i ma, masu kuu ko
kuu i ñayii kondikin ña'a.
28 Xi nde ni kúni ja sa'a ni in ve'e
sukun, ¿masu xinañu'u jinkoo ni te
tava ni kuenda na saa kuatniñu ni,
sukan-va'a kuni ni nú iyo ja jinu
ve'e ni ma?
29 Vaa nú ña'a, visi na keja'a ni,
te ma kuu jinu, te ndaka ñayii ka
nde'ya ma, te jin jakundee ña'a i,
30 te jin ka'an i: “Tee ya'a, ni keja'a
de sa'a de ve'e de a, kovaa ñatuu ni
kundee de sinu de.”
31 Xi nde in rey iyo ja ki'in de jin
kanaa de ji'in in-ka rey, ¿masu xi-
nañu'u jinkoo de te ndakani vava'a
ini de nú kuu ja uxi-ni mil soldado
de ma ki'in ji'in de ja jin kanaa de
nuu ka iyo oko mil soldado ma?
32 Te nú jini de ja ma kundee de ma,
te nú jika-ka vee in-ka rey ma, te
tetniñu de in tee jin kuña'a de ja jin
ndumani de.
33 Chukan kúu ja, ndeva'a-ni nde ni,
nú ma xndoo ni ndaka ja neva'a ni
ma, masu kuu ko kuu ni in ñayii
kondikin ña'a.

Nuna ndu-uun ñii ma masu jiniñu'u-ka i
(Mt 5:13; Mr 9:50)

34 ’Vaa ka jini o ja ñii ka jaa o
ma chi ja va'a kúu i, kovaa nuna
ndu-uun i, ¿naxe kuu kuatniñu-ka
ña'a ñayii ma?
35 Masu nde jiniñu'u-ka i, ni a nuu
ñu'ú a, ni a nduu i ja'an. Su'va siin
nuu jin skuita i ñii ma, vaa masu
nde jiniñu'u-ka i. Nde ni iyo so'o ja
koniniso'o ni, te koniniso'o va'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

15

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma
(Mt 18:10-14)

1 Ndaka tee ni ka yo ndake'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in
ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka
jan tu'va i Jesús ma, sukan-va'a jin
koniniso'o i ja ká'an ya ma.
2 Te tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, ka ka'an de tnu'u ya, te sa'a ka
ka'an de:
—Tee ya'a, jan-ta'vi de ñayii ka
ndiso kuechi a, te jaa de xita ji'in i
—ka kuu de ka ka'an de.
3 Sani te Jesús ma, ni ka'an ya in
tnu'u vijin:
4 —Nde in tna'a ni ma ja neva'a
de cientu ndikachi de ma te ni
ski'in de in ti, ká'an sa ja xndoo de
kuun xiko ja'un kuun (99) ti ma
yuku ma, te ki'in de jin nu nduku
de in kiti ni ski'in de ma onde
ndani'i de ti.
5 Te nú ni ndani'i de ti, sii ini-ni
ndasonee de ti siki chiyo de ma.
6 Te ja ndenda de ve'e de ma, ndax-
tutu de ñayii ka ketna'a ini ji'in de
ma ji'in ñayii ka iyo yatni ji'in de
ma, te kuña'a de: "Jín koo sii ini o,
vaa ni ndani'i sa ndikachi kiti jâ ni
ski'in sa nkuu ma."
7 Te ká'an sa ja sa'a ka kusii ini
xeen i andivi ma ja in ñayii ndiso
kuechi ma, te ndákani ndáka'vi ini
i te ndákokuiñi i te ndándikin i Su'si
ma te sakanu ini ya kuechi i ma,
sana kuun xiko ja'un kuun-ka (99)
ñayii ja ka jani ini i ja ñayii ka sa'a ja
va'a ka kuu i ma te ñatuu jiniñu'u ja
jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin
ndakokuiñi i te jin ndandikin i Su'si
ma te sakanu ini ya kuechi i ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndani'i xu'un ni ski'in ña ma

8 'Xi nde in ña'a ja neva'a ña uxi
xu'un te ski'in ña in xu'un ña ma,
ká'an sa ja xndu'va ña in ñu'u, te
ndaxtaa ña ve'e ña ma, te ndan-
duku vivii ña onde ndani'i ña.
9 Te nú ni ndani'i ña ma, ndaxtutu
ña ña'a ka ketna'a ini ji'in ña ma, te
kuña'a ña: "Jín koo sii ini o, vaa ni
ndani'i sa xu'un jâ ni ski'in sa nkuu
ma."
10 Te ká'an sa ja suni sa'a ka kusii
ini ángel Su'si ma ja in ñayii ndiso
kuechi ma, te ndákani ndáka'vi ini i,
te ndákokuiñi i, te ndándikin i Su'si
ma, te sakanu ini ya kuechi i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndakokuiñi sa'ya de suchi ni kee te kua'an i ma

11 Jesús ma, sa'a ni ndakani tna
ya:
—In tee, iyo uu sayii de.
12 Te suchi lule-ka ma, jiña'a i yuva
i ma: "Taa, taa ni ja ko kuu ta'vi sa
ma", kúu i jiña'a i. Sani te yuva i ma,
ni ja'nde de ja neva'a de ma, te ni
wa'a de nduu i.
13 Sani te jaku-ni kii ma, sa'ya de
suchi lule-ka ma, ni xiko i ja ni wa'a
yuva i ma, te ni ni'i i xu'un ma, te
kua'an jika i onde in-ka ñuu. Te
ndeva'a ndekuu-ni ni yo jatniñu i,
te ni xndi'i i ndaka ja ni ni'i i ma.
14 Kovaa nuu jâ ni ndi'i kuiti ni
jatniñu i ma, te ni kenda in tnama
xeen ñuu yukan, te ñatuu ni yo
ni'i-ka i ja kaa i.
15 Ni ja'an i ni jan kakan-tniñu i nuu
in tee ñuu yukan. Te ni tetniñu de i
yuku ma, ja ko koto i chikini de ma.
16 Te kúni i ja kaa i visi tna'a ja ka
jaa chikini ma te ndutu chii i, kovaa
ñatuu na in ni yo wa'a ja kaa i.
17 Sani te ni ndiku'ni ini i, te jani ini
i: "¡Kua'a ñayii ka satniñu ve'e yuva
o ma, te iyo kua'a ja ka jaa i, te yo'o
ya'a, kûu o ja kókon yíchi o a!
18 Ndakokuiñi o ve'e yuva o ma, te
kuña'a o de sa'a: Yuva maa sa, ni
jiso kuechi sa nuu Su'si ma ji'in nuu
maa ni.
19 Masu kaa masu iyo-ka sa ja
xnani ña'a ni sa'ya ni. Sa'a ña'a ni
sukan kúu in ñayii jinukuechi nuu
ni a, kuña'a o", jani ini i.
20 Sani te ni ndake'en i ichi, te kuan
no'o i ve'e yuva i ma.

'Te onde jika-ka kuan no'o i ma,
te yuva i ma, ni jini de i. Te ni
kunda'vi ini de i, te jinu de ni jan nu

tna'a de i, te ni ndakanuni'ni de i, te ni chitu de yikinuu i ma.
21 Te jiña'a i de: “Yuva maa sa, ni jiso kuechi sa nuu Su'si ma ji'in nuu maa ni. Masu kaa masu iyo-ka sa ja xnani ña'a ni sa'ya ni”, kúu i jiña'a i.
22 Kovaa yuva i ma, ni tatnuni de nuu ñayii ka jinukuechi nuu de ma, te jiña'a de: “Jin kene'e kunu ni sa'ma va'a-ka ma, te jin xndinuu ni i, te jin chunee ni in xe'e xninda'a i a, te jin chi'i ni ndijan ja'a i a.
23 Sani te jin ko kunu ni jin kene'e ni serru va'a-ka ma, te jin ka'ni ni ti, te jin kaa o ti, vaa jin sa'a o in viko.
24 Vaa sa'ya sa ya'a, kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i te ni ndateku i. Jâ ni skenaa sa i nkuu, te ni ka ndani'i o i”, kúu de jiña'a de. Te ni ka keja'a de viko ma.
25 ’Te sa'ya de suchi java'a-ka ma, nuu ve ndii i ja ni ja'an i yuku ma, te nuu ve nduyatni i ve'e i ma, ni jiniso'o i ja kúu yaa te ka jitaja'a ñayii ve'e i ma.
26 Sani te ni kana i in tee jinukuechi ma, te ni jikan-tnu'u i nawa kúu.
27 Te tee jinukuechi ma, jiña'a de: “Vaa ñani ni ma, ni ndenda i, te yuva ni ma, ni tatnuni de ja jin ka'ni sa in serru kiti vava'a-ka ma, vaa ni ndenda va'a ni ndenda teku i”, kúu de jiña'a de.
28 Sani te ni ndakiti xeen ini suchi java'a-ka ma, te ñatuu kúni i ndivi i ve'e i ma. Chukan kúu ja ni kee yuva i ma, te xtetuu de i ja na ndivi i.
29 Te jiña'a i nuu yuva i ma: “Jini ni ja ni kuu kua'a kuiya jinukuechi sa nuu ni, te ndimaa kándija ña'a sa, te ñatuu nama táa ni in ndixi'yu luluu ma, sukan-va'a sa'a sa in viko ji'in ñayii ka ketna'a ini ji'in sa a.
30 Kovaa vitna ni ndenda sa'ya ni a, ja ni jatniñu ndeva'a ndekuu i xu'un ni ma ji'in ña'a ka kuneé ka ku-uun ma, te ni ja'ni ni serru kiti vava'a-ka ma”, kúu i jiña'a i.
31 Te yuva i ma, ni ndakone'e de: “Sa'ya maa ri, ro'o chi ndimaa iyo ro ji'in ri, te ndaka ja neva'a ri a chi kuenda maa ro kúu.
32 Kovaa vitna jiniñu'u ja jin sa'a o in viko, te jín koo sii ini o. Vaa ñani ro a, kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i te ni ndateku i. Jâ ni skenaa ri i nkuu, te ni ka ndani'i o i”, kúu yuva i ma jiña'a de.

16

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee jito ve'e jito'o de ma te jini va'a de naxe sa'a de

1 Jesús ma, ni ndakani tna ya sa'a nuu tee ka ndikin ya ma:

—Iyo in tee xiku, te neva'a de in tee jito ndaka ja neva'a de ma. Te ni jan koo i ni jan kuña'a i nuu tee kúu jito'o ma ja yikuu tee jinukuechi ma sa'a ndeva'a de ja ni kucargu de ma.
2 Te jito'o de ma, ni kana de tee jinukuechi nuu de ma, te jiña'a de: “¿Nawa kúu ja ka ka'an i ja sa'a ni a? Ndataa ni kuenda siki tniñu ni a, vaa masu ko kuu-ka ni tee jito ve'e sa a.”
3 Te tee jito ve'e ma, ni keja'a de jani ini de: “¿Nawa sa'a o vitna? Vaa jito'o o ya, kene'e ña'a de, te masu na tniñu-ka o koo. Te vitna ja masu kúndee-ka o ja satniñu o nuu ñu'ú ma. Te kúkan-nuu o ja kakan o karidaa.
4 Aan, jâ jini o ja sa'a o, sukan-va'a jin kuan-ta'vi ña'a ñayii ma ve'e i ma, nuna kendoo o ja ñatuu na tniñu-ka sa'a o”, jani ini de.
5 Sani te, ni kana de ndi-in ndi-in ñayii ka tavi nuu jito'o de ma. Te ni jikan-tnu'u de tee xinañu'u ma: “¿Na saa tavi ni nuu jito'o sa ma?”, kúu de jiña'a de.
6 Te ni ndakone'e tee ma: “Tavi sa cientu kisi na'nu aceite.” Te jiña'a tee jito ve'e jito'o de ma: “Ya'a ni tutu ndee ja tavi ni a. Jinkoo yachi ni, te ndasa'a ni nuu tutu a ja uu xiko uxi-ni (50) kúu.”
7 Sani te ni jikan-tnu'u de in-ka de ma: “Te ndijin, ¿na saa tavi ni?”, kúu de jiña'a de. Te tee ya'a, jiña'a

de: “Cientu jichi triu”, kúu de jiña'a de. Te jiña'a de tee ma: “Ya'a ni tutu yoxtnee ja tavi ni ma. Te ndatee ni ja kuun xiko-ni (80) tavi ni”, kúu de jiña'a de.
8 Te tee kúu jito'o de ma, ni ndakunitnuni de ja tee ñatuu ni jito va'a ve'e de ma, ni jini va'a de naxe ni sa'a de ji'in ja neva'a jito'o de ma. Ñayii ñuu ñayivi a, ka jini va'a-ka i naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i ka tna'a i ñuu ñayivi a, sukan-va'a masu nawa jin skenaa kuiti i, kovaa ñayii ka iyo nuu tnuu ñu'u Su'si ma, ñatuu. Vaa ñatuu ka jini i naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i ka tna'a i ma ja wa'a Su'si ma.

9 ’Ká'an sa ja ndaka ja ka ni'i ka tna'a ñayii ma ñuu ñayivi a masu ja va'a ka kuu, su'va sa'a i ja jin skenaa o maa o. Chukan kúu ja jin kuatniñu va'a ni ja ka ni'i ka tna'a ni ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin koo ñayii jin ketna'a ini ji'in ni. Te kivi ndi'i ja iyo ñuu ñayivi a, te jin ndakuan-ta'vi ña'a ñayii ma nuu jin koo ni ni-kani ni-jika ma, nuu masu naa ma.

10 ’Ñayii sa'a ja va'a ji'in jaku-ni ja neva'a i ma, suni sukan sa'a tna i ji'in ja kua'a-ka ja koneva'a i ma. Te ñayii ñatuu sa'a ja va'a ma ji'in jaku-ni ja neva'a i ma, suni sukan tna sa'a i ji'in ja kua'a-ka ja koneva'a i ma.
11 Te chukan kúu ja nú ñatuu jito va'a ni tna'a ja ni'i ja tna'a ni ñuu ñayivi a tna'a ja sa'a ja skenaa ñayii ma maa i ma, ¿na in kusaa ini ja taa i nuu iyo nanimaa ja va'a ja vii ndija ma?
12 Te nú ñatuu ni jatniñu va'a ni tna'a ja masu koo ji'in ni ni-kani ni-jika ma, ¿na in ndataa ja ko kuu kuenda maa ni ni-kani ni-jika ma?

13 ’Ni a in ñayii, masu kuu kunukuechi i nuu uu jito'o i ma chi kuni u'vi i nuu in jito'o i ma te kutoo-ka i in-ka jito'o i ma, xi katanuu i ja ká'an in jito'o i ma te saxiko i ja ká'an in-ka de ma. Te chukan kúu ja masu kuu kunukuechi o nuu Su'si ma te ko kunukuechi o nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya —kúu ya jiña'a ya.

14 Tee ka kuu fariseo ma, ka jatna ini de xu'un ma, te ni ka jiniso'o de sukan ni ka'an Jesús ma, te ka jakundee de ya.
15 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndijin, ka sa'a ni tnu'u ja ñayii va'a-ka ka kuu ni sana in-ka ñayii ma, kovaa Su'si ma, jini ya naxe ka iyo ini anua ni a. Vaa iyo ja ka jani ini ñayii ma ja ja va'a-ka kúu, kovaa Su'si ma, saxiko ya ndaka chukan.

Tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma ji'in tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma

16 ’Tnu'u tátnuni Su'si ma, ji'in ja ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka yo kaxtnu'u de onde ni kenda tee kúu Juan ma tee ni skuandute ñayii ma. Te onde kivi yukan, sani te ka kaxtnu'u i naxe tatnuni maa Su'si ma ini anua ñayii ma. Te ndaka i ka tnuñu, sukan-va'a kuu jin jaku'ni ini i sukan tatnuni Su'si ma ini anua i ma.
17 Yachi-ka jin naa andivi ma ji'in ñuu ñayivi a sana naa in tnu'u ni tatnuni Su'si ma, vaa ndaka tnu'u ni tatnuni Su'si ma onde ko kuu sukan ni ka'an ya ma.

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i

(Mt 19:1-12; Mr 10:1-12)

18 ’Nú in tee, xndoo de ñasi'i de ma te ndakueka de in-ka ña'a ma, kuiso kuechi de, vaa ni kivi nduu de ji'in in-ka ña'a ma. Te tee ndakueka ña'a ni xndoo tee yukan, suni kuiso kuechi de, vaa ni kivi nduu de ji'in ñasi'i in-ka tee ma.

Tee kúu Lázaro ma ji'in tee kúu xiku ma

19 ’Iyo in tee xiku, te ni yo ne'nu de sa'ma vii sa'ma va'a, te ndaka

kivi ni yo sa'a de viko, te ni yo sa'a
ka'nu xeen de.
20 Ni iyo tna in tee nda'vi xeen ni
yo nani de Lázaro, te ni ka yo ndee
kua'a ndi'yi te'yu ñií de ma, te ni yo
nukoo de ye'e tee kúu xiku ma.
21 Tee nda'vi ya'a, ni yo kuni de
ja ndutu chii de ji'in ja ni ka yo
jinkava chii mesa xiku ma. Te onde
la-ina ma, ni yo jan koo ni ka yo
yundee ti ndi'yi te'yu ndee de ma.

22 'In kivi, te ni ji'i tee nda'vi nani
Lázaro ma, te ángel Su'si ma, ni ka
ndakueka i de, te kuan nu koo i ji'in
de onde nuu iyo Abraham ma. Sani
te ni ji'i tna tee kúu xiku ma, te ni
jan koo ñayii ma ni ka chu'u i de.
23 Tee xiku ma, ndó'o néni de iyo
de nuu ka iyo ñayii ñatuu ni ka
kandija Su'si ma te ni ka ji'i i ma.
Te ni ndonenuu de, te ni jini de in
nuu vivii onde jika xeen-ka nuu iyo
Abraham ma, ñundee de Lázaro ma.
24 Sani te káyu'u de jiña'a de: "¡Yuva
sa Abraham, kunda'vi ini ña'a ni!
Tetniñu ni Lázaro a, xndoyo de xini
nda'a de a, te kii de ndaxndoyo de
yaa sa a. Vaa ndó'o néni sa nuu ñu'u
i'ni a", kúu de jiña'a de.
25 Kovaa Abraham ma, ni
ndakone'e de: "Sa'ya sa, ndaka'án
ni sukan va'a sukan vii ni iyo ni ñuu
ñayivi ma, te Lázaro a, nda'vi xeen
ni yo kuu de ma. Te vitna chi ni
ndusii ini de ya'a, te ndijin ndó'o
néni.
26 Te in-ka kúu ja iyo in kava ka'nu
xen-xeen me'ñu nduu o a. Te
chukan kúu ja nú na in kúni ja ya'a
i ichi ya'a, masu kuu kii i, ni a ñayii
ka iyo ya'a, suni masu kuu ya'a i
onde jiña", kúu de jiña'a de.

27 'Te tee kúu xiku ma, jiña'a
de: "Jikan-ta'vi sa nuu ni, yuva sa
Abraham, ja tetniñu ni Lázaro a ve'e
yuva sa ma
28 nuu ka iyo u'un-ka ñani sa ma,
te xtu'va de i, sukan-va'a má ki koo
tna i ya'a nuu ndó'o néni sa a", kúu
de jiña'a de.
29 Abraham ma, jiña'a de: "Jâ ka
neva'a i tnu'u Su'si ma ja ni tatnuni
Moisés ma, ji'in ja ni ka ka'an tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te na jin kandija maa i
tnu'u yukan", kúu de jiña'a de.
30 Te tee ni yo kuu xiku ma, ni
ndakone'e de: "Saa vi, yuva sa
Abraham, kovaa nuna ndateku in
ñayii ni ji'i ma te ndenda i chi jin
kandija-ka ña'a i", kúu de jiña'a de.
31 Kovaa Abraham ma, jiña'a de:
"Nú ma jin kandija i tnu'u Su'si ma
ja ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in ja
ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, suni
masu jin kandija i, visi in ñayii ni
ji'i ma, te ndateku i te ndenda i ja
kaxtnu'u i nuu ñayii ma sukan kúni
Su'si ma ja jin sa'a i ma", kúu de
jiña'a de. Sa'a ni ndakani Jesús ma.

17

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mt 18:6-7; 21-22; Mr 9:42)

1 Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin
ya ma:
—Ndimaa jin koo ja jin sa'a ja jin
kuiso kuechi ni, kovaa ¡nda'vi-nka
maa ñayii sa'a ja jin kuiso kuechi
ñayii ma!
2 Va'a-ka kúu ja nute jin ku'ni i in
yoso ka'nu mulinu ma sukun i, te
jin skee ña'a i nuu mar ma, sana ja
sa'a i ja kuiso kuechi in ñayii yika ni
kandija tnu'u Su'si ma.
3 ¡Jin ko koto va'a ni maa ni!
'Nú in tna'a ni ma, ndasa'a i
ja u'vi, ndonda ni nuu i. Te
nuna ndakunitnuni i te ndakani
ndaka'vi ini i nuu Su'si ma, sakanu
ini ni i.
4 Visi uja jichi na sa'a ña'a i ja
u'vi in kivi ma te ndakunitnuni i
te ndaka'an i ja masu sa'a-ka i, te
sakanu ini ni i —kúu ya jiña'a ya.

Sukan kuu jin sa'a o nuna jin kukanu ini o Iya Tátnuni ma

5 Tee ka kuu apóstol ma, ka
jikan-ta'vi de nuu Iya Tátnuni ma:

—Sa'a ni ja jin kukanu ini xeen ña'a sa —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Te Iya Tátnuni ma, ni ndakone'e ya:

—Nute ndijin, ka kukanu ini ña'a ni, visi sukan kaa in ndikin tnu mostaza ma-ni, kuu jin kuña'a ni tnu neñu ya'a: “Kana, te ki'in ro kunukoo ro nuu mar ma”, te tnu neñu a, kandija tnu ja jin kuña'a ni ma.

Sukan ko kuu in ñayii jinukuechi nuu Su'si ma

7 ’Nde in tna'a ni ja neva'a de in suchi jinukuechi nuu de, te ndenda i ja ni ja'an i yuku ma ni jan kutu i xi ni yo jito i kiti de ma, masu kuña'a de i: “Ne'e, te kunukoo ro, te kaa ro xita.”
8 Su'va kuña'a de i: “Satu'va ja kux-ini ri, te ko ndi ini ja katanuu ña'a ro, nani jaa ji'i ri, sana nú ni jinu ni jatanuu ña'a ro, te kaa maa ro”, kuña'a de i.
9 Te masu ndakuan-ta'vi de nuu suchi jinukuechi ma ja ni sa'a i sukan ni tatnuni de ma, kuenda tnu'u ja masu in ja kanuu xeen kúu ja ni sa'a i ma.
10 Te suni sukan jin ku'un tna ini ni nú ni ka kundee ni, ni ka sa'a ni ndaka ja ni tatnuni Su'si ma, te jin ka'an ni: “Ñayii masu nde ka jiniñu'u ka kuu o, vaa yika-ni ja iyo ja jin sa'a o ma-ni ni ka sa'a o.” Sa'a-ni jin ka'an ni —kúu ya jiña'a ya.

In-ni tee ni nduva'a ma, ni ndakokuiñi de, te ni ndachiñu'u de Su'si ma

11 Ichi kua'an Jesús ma ñuu Jerusalén ma, ni ya'a ya ñuu Samaria ma ji'in ñuu Galilea ma.
12 Ni kenda ya yu'u in ñuu ma, te ni ka kenda koo uxi tee ka ku'u kue'e lepra, te jika-ka ni ka jinkuiñi de,
13 te ni ka kayu'u de:

—¡Jesús, teskua'a, kunda'vi ini ña'a ni! —ka kuu de ka jiña'a de.

14 Nuu ni jini Jesús ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo ni, te jin kaxtnu'u ni maa ni nuu sutu ma —kúu ya jiña'a ya.

Te nani kuan koo de ma, te ni ka nduvii de kue'e ka ndo'o de ma.
15 In de ma, ja ni jini de ja ni nduvii de ma, ni ndakokuiñi de, káyu'u de ndáchiñu'u de Su'si ma.
16 Nuu ni ndenda de nuu iyo Jesús ma, ni jinkoo jiti de, te ni jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma. Ndákuan-ta'vi de nuu ya. Te tee ya'a chi tee ñuu Samaria ma kúu de.
17 Te ni jikan-tnu'u Jesús ma:

—¿Te masu uxi tee ni ka nduvii kue'e lepra ka ndo'o de ma? ¿Ndenu ka iyo-ka iin-ka de ma?
18 ¿In vaa in tnu'u-ni de ni ndakokuiñi ndáchiñu'u de Su'si a, te vitna ja masu ñayii ñuu Israel ya kúu de? —kúu ya jiña'a ya.
19 Te jiña'a ya tee yukan:

—Ndokuiñi ni, te kuán no'o ni. Ja ni kukanu ini ña'a ni a, te chukan kúu ja ni nduva'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Tee ka kuu fariseo ma, ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma naxe kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya

(Mt 24:23-28, 36-41)

20 Te tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de Jesús ma na kivi kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya. Te ni ndakone'e ya:

—Kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya, masu kenda ndijin i.
21 Masu jin ka'an i: “Ya'a iyo, xi yukan iyo.” Vaa ja tátnuni Su'si ma jâ iyo ne'un ni a —kúu ya jiña'a ya.
22 Te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Kovaa kenda kivi ja jin kuu ini ni ja visi ja in kivi jin kuni ñayivi ña'a ni te koo sa ñuu ñayivi a ji'in ni, ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi ya, kovaa masu kuu jin kuni ñayivi-ka ña'a ni.
23 Visi jaku i jin ka'an: “Ya'a iyo ya, xi yukan iyo ya”, kovaa másu ko jin kandija ni i te jin kondikin ni i.

24 Vaa sukan kúu ora jándute ma ja
ndijin andivi ma in lado ma onde
in-ka lado ma, sukan ko kuu kivi
ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a.
25 Kovaa xinañu'u jin ndo'o xeen ni,
te jin saxiko ña'a ñayii tiempu ya'a.
26 Sukan ni kuu kivi ni iyo Noé ma,
sukan ko kuu tna kivi ndii sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
27 Ñayii ma chi ni ka yo jaa, ni ka
yo ji'i i, ni ka yo xtnanda'a tna'a i,
te ñatuu ni ka yo ndasa'a i kuenda,
onde ni kenda kivi ni kivi Noé ma
nuu arca ma, te ni kuun xeen savi
ma, te ni chitu ndute ñuu ñayivi a, te
ni ka ji'i ndaka ñayii ma.
28 Te suni sukan ni kuu kivi ni iyo
Lot ma. Ñayii ma, ka jaa i ka ji'i i, ka
jaan i ka xiko i, ka chi'i i itu i ma, ka
sa'a i ve'e i ma.
29 Kovaa Lot ma, ni kee de ñuu
Sodoma ma, te onde andivi ma ni
kuun ñu'u ji'in azufre, te ni ka kayu
i, te ni ka ji'i ndaka i.
30 Sukan ko kuu kivi ndenda sa ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.

31 'Kivi yukan, nú ka iyo ni xini
ve'e ma te ka iyo ndatniñu ni ini
ve'e ma, má jin nu koo ni ja jin
kene'e ni. Nú na in iyo yuku ma,
má ndakokuiñi i ve'e i ma.
32 Jin ndaka'án ni sukan ni kuu
ñasi'i Lot ma.
33 Nú na in kúni ja kaku i te koteku
i chi skenaa i maa i. Kovaa nú na in
kúkanu ini ña'a chi visi na kûu i chi
ndani'i ta'vi i.

34 'Ka'an sa ja jakuaa yukan, uu
ñayii ka kixi in-ni nuu jito, in i
ndakueka ya, te in i ndoo.
35 Uu ña'a ka ndiko kaa ña, in ña ma
no'o ji'in ya, te in ña ma ndoo.
36 Uu ñayii ka iyo yuku ma, in i
ndakueka ya, te in i kendoo —kúu
ya jiña'a ya.

37 Sani te ni ka jikan-tnu'u de:

—¿Señor, ndenu ko kuu sukan?
—ka kuu de ka jiña'a de.

Te ni ndakone'e ya:

—Ndeva'a-ni nuu kátuu in kiti ni
ji'i ma, te yukan ka ndatna'a loti ma
—kúu ya jiña'a ya.

18

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma ji'in in tee ja'nde tniñu ñayii ma

1 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin, sukan-va'a jin kutu'va de ja
ndimaa jin kakan-ta'vi de, te máko
jin kuñaña de,
2 te jiña'a ya:

—Iyo in tee ni yo ja'nde tniñu, te
ni masu ni yo kandija de Su'si ma,
ni a ñatuu na respetu de nuu ñayii
ñuu yukan.
3 Te maa ñuu yukan iyo in ña'a ni ji'i
yii, te iyo in ñayii ni kanaa ji'in ña.
Te ni ja'an ña ni jan kakan ña ja na
ka'nde de tniñu ña ma ji'in ñayii ni
kanaa ji'in ña ma.
4 Kua'a xeen kivi ñatuu ni kuni tee
ja'nde tniñu ma katanuu de ña.
Kovaa ni jani ini de: "Visi ñatuu
kándija o Su'si ma te ñatuu na re-
spetu o nuu ñayii ya'a,
5 kovaa ña'a ya'a kii kii-ni ña ki
xtna'a ña'a ña. Ká'nde o tniñu ña,
sukan-va'a máko kii-ka ña. Nú ña'a,
te ma kanda o", kúu de ká'an de.
—Sa'a ni ndakani Jesús ma.

6 Te jiña'a tna Iya Tátnuni ma:

—Jin ndasa'a ni kuenda sukan ni
jani ini tee ja'nde tniñu ma, visi tee
sa'a ja u'vi kúu de.
7 Va'a-ni, suni sukan sa'a tna
Su'si ma, te chindee ya ñayii ni
ndakaji ya ma ja ka ndakune'e i
ya nduu ñuu ma. ¡Masu kukuee ya
ja chindee ña'a ya!
8 Ká'an sa ja yachi yachi chindee
ña'a ya. Kovaa nuna kenda kivi
ndii sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ¿kuiti ja ndani'i-ka sa ñayii
ñuu ñayivi ya ja ka kukanu ini ña'a
i? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee kúu fariseo ma, ji'in tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma

9 Jesús ma, ni ka'an ya in-ka tnu'u
vijin, ja kaxtnu'u ya nuu ñayii ka
jani ini ja ñayii va'a-ka ka kuu i te
ka saxiko i jaku-ka ñayii ma, te sa'a
ni ka'an ya:
10 —Uu tee, ni jan koo de veñu'u
ka'nu ma, ka jikan-ta'vi de. In de
kúu fariseo, te in-ka de kúu tee
ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma
ma.
11 Tee kúu fariseo ma, núkuiñi de,
te sa'a jikan-ta'vi de: "Su'si, kuta'vi
sa nuu ni, vaa masu kúu sa sukan
ka kuu-ka ñayii ma, ja ka sakui'na
i ma, ja ka sa'a i ja u'vi ma, ja ka
kivi nduu i ji'in in-ka ña'a ma, te
masu kúu sa sukan kúu tee yukan
tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma.
12 Ndaka smana iyo ndite sa uu
jichi, te táa sa diezmo ndaka ja ní'i
sa ma", kúu de jiña'a de.
13 'Kovaa tee ndáke'en ya'vi xu'un
no'o ñuu Roma ma, jika-ni ni jinkoo
jiti de. Te ni ñatuu ndonenuu de
ichi andivi ma, su'va wa'a de pechu
de ma, te ká'an de: "¡Su'si, kunda'vi
ini ña'a ni! ¡In tee ndiso kuechi kúu
sa!", kúu de jiña'a de.
14 Ká'an sa ja tee ndáke'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, nuu kuan
no'o de ve'e de ma, te jâ ni sakanu
ini ña'a Su'si ma, kovaa tee kúu
fariseo ma, ñatuu. Vaa nú na in sa'a
tnu'u ja maa i ma kúu ja kuu-ka
vaa va'a-ni sa'a va'a-ni kúu i, jani
ini i, chi suni kendoo nda'vi-ka i te
ndatna'a i ja kan-nuu. Te ñayii jani
ini ja masu nde jiniñu'u i ma vaa ja
sa'a ja kúu i ma masu ja va'a kúu,
ñayii yukan nduu in ñayii kanuu-ka
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko
kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni
Su'si ma
(Mt 19:13-15; Mr 10:13-16)

15 Suni ni jan koo i ji'in
suchi kuechi ma nuu Jesús ma,
sukan-va'a sonee ya nda'a ya siki
suchi kuechi ma. Kovaa tee ka
ndikin ya ma, ni ka jini de, te ka
ndonda de nuu ñayii ni jan koo ji'in
suchi kuechi ma.
16 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo maa
suchi kuechi a, te máko jin ka'nu
ndee ni, chi vaa sukan ka kuu suchi
kuechi a sukan jin ko kuu ñayii jin
koo ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya
ma.
17 Ja ndaa ká'an sa, nú ma kachi
in ñayii ma ja tatnuni ya nuu i
sukan jan-ta'vi in suchi luluu a
nawa tátnuni o nuu i ma, te masu
kuu koo i ji'in Su'si ma nuu tatnuni
ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí
ini xeen-ka xu'un i ma
(Mt 19:16-30; Mr 10:17-31)

18 In tee netniñu ma, ni
jikan-tnu'u de nuu Jesús ma:
—Teskua'a va'a ini, ¿nawa sa'a
sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi sa, te
koteku sa ni-kani ni-jika? —kúu de
jiña'a de.
19 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a xnani ña'a ni teskua'a
va'a ini? Masu na in va'a ini, nú
masu ja maa in-ni Su'si ma.
20 Jâ jini ni ndaka ja ni tatnuni ya
ma: "Másu ko kivi nduu ni ji'in
in-ka ña'a ma. Másu ko ka'ni ni
in-ka ñayii ma. Másu ko sakui'na
ni. Másu ko ka'an tnu'u ni siki in-ka
ñayii ma. Kava respetu ni nuu yuva
ni ma ji'in nuu si'i ni ma" —kúu ya
jiña'a ya.
21 Te tee yukan, jiña'a de:
—Ndaka cha'a chi jâ sa'a ndi'i sa
onde nuu jaa sa ma —kúu de jiña'a
de.
22 Ja ni jiniso'o Jesús ma sukan, te
ni ndakone'e ya:
—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a.
Ndaxiko ni ndaka ja neva'a ni ma,
te kua'a ni ñayii ka kunda'vi ma. Te
sukan, te xiku ko kuu ni andivi ma.
Sani te kii ni, te kondikin ña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
23 Kovaa ja ni jiniso'o tee yukan
sukan jiña'a ya ma, te ni kuxii xeen
ini de, vaa in tee xiku xeen kúu de.

24 Ja ni jini Jesús ma sukan, te jiña'a ya:
—¡Naka yii kúu ja in ñayii xiku ma,
kenda i ja koo i ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi in kiti
kúu camellu ma in yavi xuu yiki
tiku ma sana ja in ñayii xiku ma,
kenda i ja koo i ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.
26 Te ñayii ni ka jiniso'o ma, ka
jikan-tnu'u i:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi ja
sukan? —ka kuu i ka jiña'a i.
27 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Tna'a ja masu kuu ka jani ini
ñayii ma, Su'si ma chi kuu sa'a ya
—kúu ya jiña'a ya.
28 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, saña chi ndaka ja ka
neva'a sa ma ni ka xndoo sa, te ni
ka ndikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni
na in xndoo ve'e i ma, ñasi'i i ma,
ñani i ma, yuva i ma, ji'in sa'ya i ma,
ja kuechi ja káxtnu'u i sukan tátnuni
Su'si ma ini anua ñayii ma,
30 ndani'i kua'a xeen-ka i ja
koneva'a i ñuu ñayivi a, te kivi ki'in
o ma ndani'i ta'vi i, te koteku i
ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 20:17-19; Mr 10:32-34)

31 Jesús ma, ni kana siin ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Vitna jín koo o ñuu Jerusalén
ma, nuu ko kuu sukan ni ka tee tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma siki sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.
32 Vaa jin koo i jin ndaxsia'a ña'a
i nuu nda'a ñayii masu ñuu ya'a,
te jin kosiki ndee ña'a i, te jin sa'a
ndeva'a ña'a i, te jin tusii ña'a i,
33 te jin kani ña'a i, te jin ka'ni ña'a
i. Te nuu uni kivi ma, te ndateku sa
—kúu ya jiña'a ya.
34 Kovaa masu ni ka jaku'ni kuiti
ini de, ni masu ni ka jini de nawa
kúu ja ká'an ya ma, vaa masu ni ka
jakun-tnuni ini de ja jiña'a ya ma.

Ñuu Jericó ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee kuaa

(Mt 20:29-34; Mr 10:46-52)

35 Nuu jâ ve kuyatni Jesús ma ñuu
Jericó ma, in tee kuaa núkoo yu'u
ichi ma, jikan de karidaa.
36 Ja ni jiniso'o de ja ka ya'a kua'a
ñayii ma, te ni jikan-tnu'u de nawa
kúu.
37 Te ka jiña'a i ja Jesús ñuu Nazaret
ma ni ya'a kua'an ya.
38 Te ni kayu'u de jiña'a de ya:
—¡Jesús, Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni! —kúu de jiña'a de.
39 Te ñayii ka yoxtnuu kuan koo i
ma, ka ndonda i nuu de, sukan-va'a
na kasiyu'u de. Kovaa nini'i-ka ni
kayu'u de:
—¡Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a
ni! —kúu de jiña'a de.
40 Jesús ma, ni jinkuiñi ya, te ni
tatnuni ya:
—Kuán koo ni kuán kueka ni de
—kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni jan tna'a de ya ma, te ni
jikan-tnu'u ya:
41 —¿Nawa kúni ni ja sa'a sa ja kuu
ni? —kúu ya jiña'a ya.
Tee kuaa ma, ni ndakone'e de:
—Señor, kúni sa ja ndundijin nuu
sa a —kúu de jiña'a de.
42 Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Ndundijin nuu ni a! Te kuechi
ja ni kukanu ini ña'a ni a, te chukan
kúu ja ni ndundijin nuu ni a, te ni
nduva'a ni —kúu ya jiña'a ya.
43 Te maa ora yukan-ni, te ni
ndundijin nuu de, te ni ndikin de
Jesús ma, te ndáchiñu'u de Su'si ma.
Te ndaka ñayii ni ka jini sukan ma,
suni ka ndachiñu'u i Su'si ma.

19

Jesús ma, ni ndatna'a ya ji'in Zaqueo ma

1 Jesús ma, ni kivi ya ñuu Jericó
ma, te ni chu'un ya kua'an ya ini
ñuu ma.
2 Te yukan iyo in tee xiku nani
de Zaqueo. Tee tátnuni nuu tee
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma kúu de.
3 Tee ya'a, kúu ini de ja kuni de
Jesús ma. Kovaa ñatuu kúu kuni de
ya, vaa ka iyo kua'a ñayii, te Zaqueo
ma chi in tee ndi'i ndi'i-ni kúu de.
4 Chukan kúu ja jinu de ni
jakoxtnuu de, te ni jan kaa de in
tnu sicómoro yatni nuu ya'a Jesús
ma, sukan-va'a kuu kuni de ya.
5 Nuu ni ya'a Jesús ma ichi yukan,
nde'ya ya ichi sukun ma, te ni jini
ya Zaqueo ma, te jiña'a ya:

—Zaqueo, ki nuu kunu ni kii ni,
chi vaa kanuu ja ki'in sa ve'e ni ma
—kúu ya jiña'a ya.

6 Zaqueo ma, ni nuu kunu de, te
sii ini ni jan-ta'vi de ya ve'e de ma.
7 Ja ni ka jini ñayii ma sukan, ndaka
i ni ka keja'a ka ka'an i tnu'u Jesús
ma. Ka ka'an i:

—¿Nava'a ni kivi de ve'e in tee
ndiso kuechi a? —ka kuu i ka ka'an
i.

8 Zaqueo ma, ni ndokuiñi de, te
jiña'a de nuu Iya Tátnuni ma:

—Jini ni, Señor, ndakua'a sa ñayii
nda'vi ma sava ja neva'a sa a. Te
nú na in xi-nuu ni sakui'na sa, te
ndakua'a sa kuun jichi-ka —kúu de
jiña'a de.

9 Jesús ma, jiña'a ya:

—Vitna jin ndani'i ta'vi ñayii ve'e
ya'a, vaa tee ya'a tna chi in sa'ya
tata Abraham ma kúu de.
10 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, vee sa ve ndi nduku
sa ñayii jâ ni ka skenaa i maa i ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i —kúu
ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin
siki ñayii ni ka kunda'a xu'un ja jin
satniñu ji'in i ma

11 Ka niniso'o i tna'a ja ká'an Jesús
ma, te Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin, vaa yatni iyo ya ñuu Jerusalén
ma, te ni ka jani ini i ja sani te
kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu
ñayivi ya.
12 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Iyo in tee kanuu xeen, te ni kee
de kua'an de in ñuu jika, sukan-va'a
ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
ko kuu de rey ma. Te sana ndii de
ja tatnuni de ñuu de ma.
13 Te ni kana de uxi tee ka
jinukuechi nuu de ma, te ni wa'a de
kua'a xu'un nuu ndi-in ndi-in de, te
jiña'a de: "Jin satniñu ni ji'in xu'un
ya'a onde kivi ndenda sa ma", kúu
de jiña'a de.
14 Kovaa ñayii ñuu de ma, ka kiti ini i
nuu de, te nani kua'an de ma, te ni
ka tetniñu i in jichi ñayii kuan koo
i, te ka jiña'a i: "Masu ka kuni sa ja
tee ya'a ko kuu rey tatnuni nuu sa
ma", ka kuu i ka jiña'a i.

15 'Kovaa maa de ni kana ja ko
kuu de rey ma, te ni ndenda de ñuu
de ma. Nuu ni ndenda de ma, te
ni ndakana de ndaka tee ni wa'a de
xu'un ma, tee ka jinukuechi nuu de
ma, sukan-va'a kuni de na saa ni ka
ni'i ndi-in ndi-in de ma.
16 Tee xinañu'u ma, ni kenda de, te
jiña'a de: "Señor, xu'un ni a chi ni
ni'i i uxi-ka jichi sukan ni taa ni
ma", kúu de jiña'a de.
17 Te rey ma, ni ndakone'e de:
"Va'a-ni, vaa ñayii jinukuechi va'a
kúu ni. Ja ni jito va'a ni jaku ja ni
taa sa ma, te vitna, te tatnuni ni
nuu uxi ñuu a", kúu de jiña'a de.
18 Sani te ni kenda in-ka de, te
jiña'a de: "Señor, xu'un ni a ni nduu
u'un-ka jichi ja ni taa ni ma", kúu de
jiña'a de.
19 Te jiña'a tna rey ma: "Ndijin ko
kuu ñayii tatnuni nuu u'un ñuu a",
kúu de jiña'a de.

20 'Kovaa ni kenda in-ka de ma, te
jiña'a de: "Señor, ya'a iyo xu'un ni a.
Ni tava'a sa i in nuu pañu,
21 vaa yu'u ña'a sa, vaa ndijin chi
in tee ndákan-ndoo kuenda kúu ni,
vaa ndáke'en ni ja masu ni sonee ni
ma, te ndáxtutu ni itu nuu masu ni
chi'i ni ma", kúu de jiña'a de.

22 Sani te jiña'a rey ma: “Tee masu
jinukuechi va'a kúu ni. Maa tnu'u
ni ka'an ni a, te ndáka'an sa nuu
ni. Nú jini ni ja in tee ndákan-ndoo
kuenda kúu sa ja ndáke'en sa ja
masu ni sonee sa ma te ndáxtutu sa
itu nuu masu ni chi'i sa ma,
23 ¿nava'a ñatuu ni jan xsia'a ni
xu'un sa a nuu ñayii jin taa sa'ya
xu'un ma, sukan-va'a ja ndenda sa
ma, ndataa ni xu'un sa ma ji'in
sa'ya xu'un sa ma?”, kúu de jiña'a
de.
24 Te jiña'a de ñayii ka iyo yukan:
“Jin ndaxtandee ni xu'un sa a, te jin
ndakua'a ni tee ni ni'i uxi-ka jichi
ma”, kúu de jiña'a de.
25 Te ka jiña'a i: “¡Señor, kovaa jâ
neva'a de uxi-ka jichi ma!”, ka kuu
i ka jiña'a i.
26 Kovaa rey ma, ni ndakone'e de:
“Ká'an sa nuu ni ja nú na in neva'a
kua'a-ka, su'va kua'a-ka skuta'vi
ña'a Su'si ma. Kovaa nú na in ñatuu
nawa neva'a i ma, onde ja vala
neva'a i ma ndake'en Su'si ma.
27 Te ñayii ñatuu ka kunimani nuu
sa ma ja ñatuu ka kuni i ja ko kuu
sa rey nuu i ma, kuán koo ni kuán
kueka ni i, te konde'ya sa, te jin
ka'ni ni i”, kúu de jiña'a de. —Sa'a
ni ndakani Jesús ma.

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Jn 12:12-19)

28 Ja ni jinu ni ka'an Jesús ma
sukan, kua'an ya ñuu Jerusalén ma.
29 Nuu sani te kenda ya ñuu Betfagé
ma ji'in ñuu Betania ma yatni yuku
nani Yuku Tnu Olivo ma, ni tetniñu
ya uu tee ka ndikin ya ma,
30 te jiña'a ya:

—Kuán koo ni yu'u ñuu iyo jiyo
ma, te nú ni ka kenda koo ni ma,
te jin ndani'i ni in burru nu'ni ti
ja ñatuu na in kakoso-ka ti. Te jin
ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
31 Te nú na in kakan-tnu'u nava'a
ka ndaji ni ti, te jin kuña'a ni: “Maa
Señor ma jiniñu'u ti”, jin kuña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
32 Te tee ka ndikin Jesús ma, kuan
koo de, te ni ka ndani'i de ndaka
sukan jiña'a ya ma.
33 Nani ka ndaji de burru ma, te
ñayii xi-burru ma, ni ka jikan-tnu'u
i:

—¿Nava'a ka ndaji ni burru a?
—ka kuu i ka jiña'a i.
34 Te ni ka ndakone'e de:

—Vaa Señor ma jiniñu'u ti —ka
kuu de ka jiña'a de.
35 Te ni ka sonee de sa'ma siki
burru ma, te ni jan koo de ji'in ti
nuu iyo Jesús ma, te ni ka chindee
de ya ni kakoso ya ti.
36 Sukan-ni kua'an Jesús ma ji'in ti
ichi ma, ñayii ma, ka skuili i sa'ma
ka ndii i ma.
37 Te nuu ni kuyatni ya ja nuu ya
Yuku Tnu Olivo ma, ndaka ñayii
ka ndikin ya ma, ni ka keja'a i ka
kusii ini i, te ka chiñu'u i Su'si ma ja
ndaka milagru ni ka jini i ma,
38 te ka ka'an i:

—¡Jayiñu'u kúu rey vee nuu Iya
Tátnuni ma! ¡Ka kusii ini i andivi
ma, te jayiñu'u kúu onde sukun ma!
—ka kuu i ka ka'an i.
39 Sani te jaku tee ka kuu fariseo
ma ja ka iyo de ne'un ñayii ma, ka
jiña'a de:

—Teskua'a, ka'an ni nuu ñayii ka
ndikin ña'a a, te má jin kayu'u-yu'u
i —ka kuu de ka jiña'a de.
40 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Ká'an sa ja nú ñayii ya'a, jin
kasiyu'u i, yuu a jin kayu'u —kúu
ya jiña'a ya.
41 Nuu ni kenda yatni ya ñuu
Jerusalén ma, ja ni jini ya ñuu ma,
Jesús ma, nda'yu ya ja kuu ñuu ma,
42 te ká'an ya:

—¡Nute ni ka jaku'ni ini ni, visi ja
vitna, sukan sa'a sa ja jin koo va'a
ni ma! Kovaa vitna chi iyo yu'u, te
masu kuu jin kuni ni.
43 Vaa ki koo kivi u'vi siki ni a, ja
ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni a,
jin sa'a i ja jin ndesi va'a ni, te

ni-ka'nu ñuu a, jin ndakonduu ña'a i, te jin ka'ni ña'a i,
44 te jin xnaa ndi'i kuiti i ñuu ni a. Jin ka'ni ña'a i, te ni ma jin xndoo-ka i ni-in-ka yuu siki in-ka yuu ja jin koxtna'a i, vaa ñatuu ni ka ndasa'a ni kuenda ora nuu ni kii Su'si ma ja sa'a ya ja jin kaku ni ma —kúu ya ká'an ya.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-17; Mr 11:15-19; Jn 2:13-22)

45 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, ni kivi ya veñu'u ka'nu ma, te ni keja'a ya kéne'e ya ñayii ka xiko ma,
46 te jiña'a ya:

—Nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma ká'an: "Ve'e sa a chi ko kuu i ve'e kakan-ta'vi ñayii ma nuu Su'si ma." Sukan ndee nuu tutu Su'si ma. Kovaa ndijin chi ni ka ndasa'a ni in yavi nuu ka ñu'u kui'na —kúu ya jiña'a ya.

47 Ni jinu ni ndasavii ya ma, te ndaka kivi Jesús ma, káxtnu'u ya tnu'u maa ya ma ini veñu'u ma, te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka netniñu ñuu yukan, ka nduku de naxe jin ka'ni de ya.
48 Kovaa ñatuu ka ni'i ini de naxe jin sa'a de, vaa ndaka ñayii ma, ka niniso'o ñukuun i ja ká'an ya ma.

20

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mt 21:23-27; Mr 11:27-33)

1 In kivi nani káxtnu'u Jesús ma nuu ñayii ma ini veñu'u ka'nu ma, te káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin ndani'i ta'vi o ma, te ni ka kenda koo tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma,
2 te ka jiña'a de:

—¿Na in tátnuni ja sa'a ni sukan? ¿Xi na in ni tatnuni sa'a? —ka kuu de ka jiña'a de.

3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Saña tna kakan-tnu'u ña'a sa, te jin ndakone'e ni:
4 ¿Na in ni tetniñu Juan ma ja skuandute de ma? ¿Su'si ma, xi ñayii ma-ni? —kúu ya jiña'a ya.

5 Ni ka keja'a de ka ndatnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:

—Nuna jin kuña'a o ja Su'si ma ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an de: "¿Nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja ká'an de ma?"
6 Te ni masu kuu jin kuña'a o ja ñayii ma ni tetniñu Juan ma, vaa ñayii ma chi jin kua'a-yuu ña'a i, te jin ka'ni ña'a i, vaa ndaka i ka jani ini ja Juan ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de —ka kuu de ka ka'an de.
7 Chukan kúu ja ni ka ndakone'e de ja masu ka jini de na in ni tetniñu Juan ma ja skuandute de ma.
8 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Suni ma ka'an tna sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mt 21:33-46; Mr 12:1-11)

9 Sani te ni keja'a Jesús ma ká'an ya nuu ñayii ma, te ni ka'an ya tnu'u vijin ya'a:

—In tee, ni sunkoo de tnu uva ini itu de ma, te ni sacargu de jaku ñayii ja jin satniñu i, te kua'an jika xeen de.
10 Te kivi jâ ni kuaan uva ma, te ni tetniñu de in tee jinukuechi nuu de ma, ja na jin nu ndakan de jaku uva ma ja kúu kuenda de ma nuu ñayii ka jito itu de ma. Kovaa ñayii yukan, ni ka kani i tee ma, te ni ka ndatetniñu i de su'va-ni kuan no'o de.
11 Kovaa tee xi-ñu'u ma chi ni ndatetniñu tuku de in-ka tee jinukuechi nuu de ma. Kovaa suni tee ya'a, ni ka ka'an ndeva'a i nuu de, te ni ka kani i de, te ni ka ndatetniñu i de su'va-ni tna kuan no'o de.

12 Te ni tetniñu tuku de in-ka de,
kovaa ñayii ka jito itu de ma, suni
ni ka xtnakue'e i tee ma, te ni ka
kene'e i de yu-itu ma.
13 'Saa ni jani ini tee xi-ñu'u ma,
te ká'án de: "¿Nawa sa'a o? Va'a-ka
ja tetniñu o sa'ya o suchi kútoo o a,
xi saa jin kandija ña'a i", ká'án de.
14 Kovaa ni ka jini ña'a ñayii ka jito
itu ma, te ni ka ka'an ndi-in ndi-in
i: "Suchi ya'a ko kuu suchi nduta'vi
ñu'ú ya'a. Jín ka'ni o i, sukan-va'a
jin nduu kuenda maa o ñu'ú a", ka
kuu i ka ka'an i.
15 Chukan kúu ja ni ka kene'e i sa'ya
de ma yu'u itu ma, te ni ka ja'ni ña'a
i.
'¿Te nawa ka jani ini ndijin ja sa'a
tee xi-ñu'u ma?
16 Ki'in de, te ka'ni de ñayii ka jito
itu de ma, te kua'a de ñu'ú de ma
in-ka ñayii —kúu ya jiña'a ya.
Ja ni ka jiniso'o i sukan ma, te ka
jiña'a i:
—¡Chukan chi ña'a kuiti! —ka kuu
i ka jiña'a i.
17 Kovaa Jesús ma, nde'ya ya, te
jiña'a ya:
—¿Nawa kúni ka'an ja ndee tnu'u
Su'si ma sa'a?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e
ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
18 Ndeva'a-ni ñayii nduva siki yuu
ma, kukuechi kulikin ñayii ma. Te
nú yuu ma jinu siki in ñayii ma,
ñuyaka-nka-ni nduu ñayii ma —kúu
ya jiña'a ya.
19 Tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni ka jinitnuni de ja ni
ka'an ya tnu'u vijin ya'a ja jin kuu
maa de, te chukan kúu ja ka kuni
de ja jin tnii de Jesús ma maa ora
yukan-ni, kovaa ka yu'u de ñayii
ma.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma

(Mt 22:15-22; Mr 12:13-17)

20 Ni ka tetniñu de ñayii ja jin
kototnuni i Jesús ma, te ni ka sa'a i
tnu'u ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu
i. Te ka nduku i naxe jin ni'i ichi i ja
jin xtekuechi i Jesús ma, sukan-va'a
jin koo i jin xsia'a i ya nuu tee ka
tatnuni ñuu ma.
21 Te ka jikan-tnu'u i ya:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja ká'an
ni a ji'in ja káxtnu'u ni a chi ja ndaa
kúu, te masu ndí ini ni nde ñayii ka
niniso'o. Ndijin chi káxtnu'u ndaa
ni sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu
o nuu ya ma.
22 ¿Te naxe ká'an ni? ¿Va'a-ni ja
jin ndachuya'vi sa xu'un no'o ñuu
Roma ma nuu tee tátnuni nani César
ma, xi ña'a? —ka kuu i ka jiña'a i.
23 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja u'vi
ka jani ini i ma, te jiña'a ya:
24 —Jin kaxtnu'u ni xu'un a. ¿Na
in xi-yunuu ndenee, te na in nani
sukan ndenee a? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e i:
—Yunuu tee nani César ma —ka
kuu i ka jiña'a i.
25 Jesús ma, jiña'a ya:
—Te jin ndakua'a ni nuu César
ma tna'a ja kúu kuenda maa de
ma, te nuu Su'si ma jin ndakua'a
ni tna'a ja kúu kuenda maa ya ma
—kúu ya jiña'a ya.
26 Te ñatuu ni-in ja ni ka'an ya
nuu ñayii ma ni ka ndani'i ñayii
kuan koo kuan kototnuni ya ma ja
jin xtekuechi i ya, sukan-va'a jin
tnii i ya ma. Chukan kúu ja ni ka
sa'vi-nka ini i ja ni ndakone'e ya
ma, te ni ka jasiyu'u i.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma

(Mt 22:23-33; Mr 12:18-27)

27 Ni jan koo jaku tee saduceo ma
ni ka jan koto de Jesús ma. Tee ya'a
chi ka ka'an de ja masu jin ndateku
ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan kúu ja
ni ka jikan-tnu'u de ya:
28 —Teskua'a, Moisés ma, ni xn-
doo de nuu tutu ká'an, nú in tee ma,
ni tnánda'a de te ni ji'i de te ñatuu na
sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te
ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de

ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko
kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
29 Ni iyo in jichi ja uja de ndi-tna'a
ñani de ma. Tee xinañu'u ma, ni
tnanda'a de, kovaa ni ji'i de, te
ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma
ni iyo.
30 Tee ku-uu, tee ku-uni ma, ni ka
ndakueka de ña, te suni maa i ni ka
sa'a-ka ñani de ma.
31 Sukan ni kuu ji'in ndi-uja de ma.
Te ni-in de ñatuu ni iyo sa'ya de ji'in
ña. Te ni ka ji'i de.
32 Saa ni ji'i maa ña'a ma.
33 Te kivi jin ndateku ñayii ma, ¿nde
de xi-ñasi'i ko kuu ña'a ya'a, nú
ndi-uja de ni iyo ji'in ña ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñuu ñayivi a ka tnanda'a tee ma
ji'in ña'a ma,
35 kovaa ñayii jin ndani'i ta'vi ma, te
ja jin ndateku i ma te jin kenda koo
i ñuu ñayivi jaa ma, kúu tee kúu ña'a,
masu jin ndatnanda'a-ka i,
36 vaa masu jin kûu-ka i. Vaa sukan
ka kuu ángel Su'si ma, sukan jin ko
kuu i, te sa'ya Su'si ma jin ko kuu i,
vaa ñayii ni ka ndateku ka kuu i.
37 Te onde maa tee kúu Moisés ma
ni kaxtnu'u sukan ni jiña'a Su'si ma
nuu ni ka'an ya ji'in de nuu iyo tnu
iñu káyu káyu-nka ma, te yukan ni
ka'an maa Iya Tátnuni ma ja maa ya
kúu Su'si Abraham ma, Su'si Isaac
ma, Su'si Jacob ma. Visi ni ka ji'i
tee ya'a, kovaa ka teku de nuu Su'si
ma.
38 ¡Vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii ni
ka ji'i ma kúu ya, chi Su'si ñayii ka
teku ma kúu ya, vaa ja maa ya, te
ndaka i ka teku! —kúu ya jiña'a ya.
39 Jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka jiña'a de:
—Va'a-ni ká'an ni, teskua'a —ka
kuu de ka jiña'a de.
40 Sani te ñatuu ni ka kusaa-ka ini
de ja jin kakan-tnu'u-ka de ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mt 22:41-46; Mr 12:35-37)

41 Jesús ma, jikan-tnu'u ya:
—¿Te nava'a ka ka'an i ja Sa'ya
tata David ma kúu Cristo iya ni tet-
niñu Su'si ma?
42 Te vitna ja David ma, nuu tutu ni
tee de salmo ma ni ka'an de:
Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya tátnuni
nuu sa a:
“Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
43 te onde nú ni kundee ri skendoo
ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani
nuu o a chii ja'a ro a”,
sa'a ni jiña'a ya ma.
44 Kovaa ¿naxe ko kuu Sa'ya tata
David ma Cristo ma, te vitna ja maa
David ma, ni xnani de ya iya tátnuni
nuu de ma? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 11:37-54)

45 Ndaka ñayii ma ka niniso'o,
te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
46 —Jin konee ni cuidado nuu tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma chi ka jatna ini de ja jin kone'nu
de sa'ma nani, te ka kuni de ja jin
kava respetu i nuu de ma te jin
kua'a i de nchuxi nuya'vi ma. Ka
nduku de nuu jin kunukoo de nuu
ka nukoo ñayii ka ndanuu-ka ini
veñu'u ma. Te nuu ka kuu viko ma,
ka kunuu maa de ja jin kunukoo de
nuu mesa ka ndanuu-ka ma.
47 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka ji'i
yii ma, sukan-va'a jin ni'i de nawa
ka neva'a ña ma, te jin kaa jin ko'o
de. Te ja ñatuu na in kunitnuni,
te ka sa'a de tnu'u ja na'a xeen-ka
ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma. Tee
ya'a chi jin chunaa xeen-ka de nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

21

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma
(Mr 12:41-44)

1 Jesús ma, nde'ya ya tee ka kuu
xiku ma, ja ni jan koo de ni ka

chunee de xu'un ka ndakua'a de nuu Su'si ma,
2 te ni jini tna ya in ña'a nda'vi ni ji'i yii ña ma, ja ni jan chunee ña uu xu'un lilikin.
3 Sani te jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a nda'vi ni ji'i yii ma, ni wa'a kua'a-ka ña sana ndaka-ka ñayii ma,
4 chi vaa ndaka i, ni ka wa'a i ja ni kendoo-nka ma, kovaa ña'a ya'a, visi kunda'vi ña te jiniñu'u xeen-ka ña ma, kovaa ni wa'a ña ndaka ja neva'a ña ja koteku ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mt 24:1-2; Mr 13:1-2)

5 Jaku ñayii ka ndatnu'u ja vivii ka ndaa yuu ka yinee yika veñu'u ma, ji'in ndaka ja ka ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma ja ka ndasavii-ka i veñu'u ma. Jesús ma, jiña'a ya:
6 —Kenda kivi ja ndaka cha'a ja ka nde'ya ni vitna ya, ma kendoo ni-in-ka yuu siki in-ka yuu a, su'va ndi'i i ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mt 24:3-28; Mr 13:3-23)

7 Sani te ni ka jikan-tnu'u tee ka ndikin ya ma:

—Teskua'a, ¿na kivi ko kuu sukan? ¿Na nde a ko kuu seña ja sani te ko kuu? —ka kuu de ka jiña'a de.

8 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jin konee ni cuidado, sukan-va'a ma jin xnda'vi ña'a ñayii ma. Vaa ki koo kua'a i, te jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i. Jin ka'an i: “Saña kúu Cristo ma”, te jin ka'an i: “Jâ ve kuyatni tiempu ma”, jin ka'an i. Kovaa ndijin, má jin kondikin ni i.
9 Te nú ni ka jiniso'o ni ja ka kanaa ñayii in ñuu ji'in in-ka ñuu ma, te ka kanaa ñayii ka iyo in ñuu ma ji'in ñayii ka tatnuni maa ñuu i ma, máko jin koyu'u ni, vaa sa'a ko kuu xinañu'u-ka, kovaa masu jâ ni jinu kúu —kúu ya jiña'a ya.

10 Jiña'a tna ya:

—Vaa in ñuu ka'nu, kanaa i ji'in in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in ñayii tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma.
11 Te kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin ndatnana kua'a ve'e ma. Te koo soko koo tnama, te kenda kue'e xeen ya'a yukan ñuu ñayivi a. Te andivi a jin kuni i ja masu nama ka jini i, te jin koyu'u i.
12 Kovaa xi'na-ka ja ko kuu sa'a, ndijin chi jin tnii ña'a i, te jin sondikin ña'a i. Te jin koo i jin xsia'a ña'a i nuu tee ka kuu rey ma, ji'in nuu gobiernu ma, ja kuechi ja ka kandija ña'a ni maa sa,
13 sukan-va'a kuu jin ka'an ni na in kúu sa nuu ñayii yukan.
14 Máko jin ko ndi ini ni ja jin satu'va ni nawa jin kuña'a ni sana jin kaku ni ma,
15 vaa maa sa taa tnu'u va'a tnu'u ndichi jin ka'an ni, sukan-va'a ni-in ñayii ñatuu kunimani nuu ni ma, masu jin kundee i nuu ni, su'va jin ndasa'a i kuenda ja ja ka ka'an ni ma ja ndaa kúu.
16 Kovaa ndijin, onde yuva ni ma, jin ke'en-su'va ña'a de, ji'in ñani ni ma, ji'in tna'a ni ma, ji'in ñayii ka ketna'a ini ji'in ni ma. Jaku ni chi jin ka'ni ña'a i,
17 te ndaka ñayii ñuu ñayivi a, jin ndakiti ini i nuu ni ja kuechi maa sa.
18 Kovaa ni a in ixi xini ni a jin skenaa ni.
19 ¡Jin kanda ni, má jin koyu'u ni, te jin konukuiñi va'a ni, sukan-va'a jin kaku ni nuu ja u'vi kenda ma!

20 ’Nú ni ka jini ni ñuu Jerusalén ma ja ni ka konduu soldado ma, suni jin kuni ni ja sani te jin xnaa de ñuu ma.
21 Sani te ñayii ka iyo ñuu Judea ma, jín kunu i ichi yuku ma. Ñayii ka iyo ñuu Jerusalén ma, jín kunu i jín

koo i, te ñayii ka iyo yuku ma, má jin ndakokuiñi-ka i ini ñuu a.
22 Vaa jâ ni kenda kivi ja maa Su'si ma xndo'o xneni ñayii ñatuu ni ka kandija ya ma, te ko kuu ndaka sukan ká'an nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma.
23 ¡Nda'vi-nka ña'a ka ñu'u lulu ma ji'in ña'a ka skaxi lulu ma! Vaa kivi yukan jin ndo'o jin neni xeen ñayii ñuu ya'a.
24 Jaku ñayii ma, jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu espada, te jaku ñayii ma, jin koo i jin chinee ña'a i vekaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te ñayii masu ñuu ya'a ma, jin sa'a ndeva'a i ñuu Jerusalén ya onde jinu kivi ja ni kachi Su'si ma ja jin sa'a i sukan ma.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a
(Mt 24:29-35, 42-44; Mr 13:24-37)

25 'Koo seña kandii ma ji'in yoo ma ji'in tiuxini ma. Te ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin koyu'u i ja îyo xeen kúu yu'u ndute ñu'u nuu mar ma, te ni ma jin ni'i ini i nawa jin sa'a i.
26 Te ndaka ñayii ma, ñatuu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka i jin koo, ja kuechi ja jin koyu'u i ja ka ndi ini i naxe ko kuu ñuu ñayivi a. Te ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo andivi ma, jin ndakanda i.
27 Sani te jin kuni ñayii ma ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja ndenda sa nuu viko ma ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa ma, ji'in jayiñu'u sa ma.
28 Nú ni keja'a kúu sukan, te in-ni ja jin kani ini ni, te jin kukanu ini ni Su'si ma, te jin ndonenuu ni, vaa sani te sa'a Su'si ma ja jin kaku ni nuu ndaka ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.

29 Suni ni ka'an ya tnu'u vijin ya'a:

—Jin konde'ya ni tnu higo ma ji'in ndaka yutnu kui'i ka nukoo a.
30 Nú ka jini ni ja ve jin nana koo nda'a tnu ma, te ka jini ni ja ve kuyatni kivi ndukuii ñuu ñayivi a.
31 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni ja jâ yikuu ndaka ja ká'an sa a, te jin kona'a ni ja jâ ve kuyatni ja tatnuni Su'si ma.
32 'Ja ndaa ká'an sa ja masu yanduu ja ndaka ñayii tiempu ya'a, jin kuni i ja sukan ko kuu.
33 Vaa andivi a ji'in ñu'ú a chi jin naa i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi masu ja yanduu ko kuu.
34 'Jin ko koto va'a ni maa ni. Má jin kua'a ni tnu'u ja jin nduso'o jin ndundee ini ni ja kuechi ndaka ja u'vi iyo ñuu ñayivi a, tna'a ja ka ndajini ñayii ma, ji'in ja ka ndi ini ñayii ma ja jin ko ni'i jin ko tna'a i ñuu ñayivi a. Jin ko koto va'a ni maa ni, nasa yukan, te kenda yachi kivi yukan nuu ka iyo ni a.
35 Sukan sanaa sanaa ka tnii i in kiti ma, sukan sanaa sanaa-ni ndenda Su'si ma nuu ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
36 Chukan kúu ja jin koo tu'va maa ni ndi-kivi ndi-ñuu. Te jin kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, sukan-va'a kuu jin kaku ni nuu ndaka ja iyo ja ko kuu ma, sukan-va'a kuu jin kenda koo ni nuu iyo sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a te jin ndatna'a o —kúu ya jiña'a ya.

37 Jesús ma, káxtnu'u ya nduu ma ini veñu'u ka'nu ma, te jakuaa ma ni yo ndoo ya yuku nani i Yuku Tnu Olivo ma.
38 Te ndaka ñayii ma, ni ka yo jan koo ne'e i veñu'u ma, ja jin koniniso'o i ja ká'an ya ma.

22

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma
(Mt 26:1-5, 14-16; Mr 14:1-2, 10-11; Jn 11:45-53)

1 Jâ iyo yatni kivi ja ko kuu viko ka jaa i xtatila ñatuu na levadura

yi'i ma, te viko ya'a kúu ja nani Viko Pascua ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka nduku de naxe jin ka'ni de Jesús ma, kovaa ka yu'u de ñayii ma.

3 Sani te ni kivi tachi ma ini anua Judas tee ni ka yo xnani i Iscariote ma. Te tee ya'a chi in tee ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma kúu de.
4 Te Judas ma ni ja'an de ni jan koto de tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka jinukuechi veñu'u ka'nu ma, te ni jiña'a de naxe ke'en su'va de ya ma te ndakua'a de ya nuu nda'a tee yukan.
5 Te ni ka kusii ini xeen de, te ni ka skuiso de ja jin kua'a de xu'un Judas ma.
6 Te ni jan-ta'vi Judas ma, te ni keja'a de ndúku de ora ñatuu na ñayii ñuu ma ka iyo, sukan-va'a ke'en su'va de ya ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mt 26:17-29; Mr 14:12-25; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

7 Ni kenda kivi viko ja ka jaa i xtatila ñatuu na levadura yi'i ma, kivi iyo ja jin ka'mi i in ndikachi jaa ja ka ndakua'a i nuu Su'si ma.
8 Jesús ma, ni tetniñu ya Pedro ma ji'in Juan ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo ni kuán satu'va ni ja jin kuxini o Viko Pascua a —kúu ya jiña'a ya.

9 Te ni ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndenu kúni ni ja jin satu'va sa? —ka kuu de ka jiña'a de.

10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nuu jin kivi koo ni ini ñuu ma, jin ndatna'a ni ji'in in tee ndiso de in kiyi ñu'u ndute. Te jin kondikin ni de onde ve'e ndivi de ma,
11 te jin kuña'a ni tee xi-ve'e ma: "Teskua'a o ma, sa'a ká'an ya: ¿Ndenu iyo ve'e nuu kuxini sa Viko Pascua a ji'in ndaka tee ka ndikin tna'a ji'in sa a?"
12 Te kaxtnu'u de in ve'e ka'nu nuu jâ ni nduvii iyo ichi sukun ma. Yukan jin satu'va ni ja jin kuxini o —kúu ya jiña'a ya.

13 Ni jan koo de, te ni ka ndani'i de ndaka sukan jiña'a Jesús ma, te ni ka satu'va de ja jin kuxini de Viko Pascua ma.

14 Nuu ni kenda ora ma, Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma, ni jinkoo ya ji'in de nuu mesa ma.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¡Naka kúni sa ja jin kuxini o Viko Pascua a xi'na-ka sana kûu sa!
16 Vaa ká'an sa ja masu jin ndakuxini-ka o viko ya'a, nú masu ja onde nuu tatnuni Su'si ma nuu ko kuu ndi'i ko kuu tu'u sukan kúni ka'an viko ya'a —kúu ya jiña'a ya.

17 Sani te ni tnii ya nuu ñu'u ndute uva ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te jiña'a ya nuu de:

—Jin tnii ni, te jin ko'o ni vala vala,
18 vaa ká'an sa ja masu ko'o-ka sa ndute uva ya'a onde nuu tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

19 Sani te ni tnii ya xtatila ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya nuu de:

—Cha'a kúu yikikuñu sa a ja jin kunda'a ñayii ma te jin ka'ni ña'a i nuu tniñu ni ma sukan-va'a jin ndani'i-ta'vi ni. Jin ko sa'a ni sa'a, te jin ndaka'án ni sukan ndo'o neni sa nuu tniñu ni ma —kúu ya jiña'a ya.

20 Nuu ni jinu ni ka kuxini de ji'in ya ma, te suni sukan ni sa'a ya ji'in nuu ñu'u ndute uva ma, te jiña'a ya:

—Ndute uva ya'a kúu niñi sa ja kati ma, sana jin ndani'i ta'vi ni ma, sukan ni skuiso Su'si ma ja sa'a ya, sana jin nduu ni ñayii ñuu ya ma.
21 Te tee ke'en su'va ña'a ma, yoxtnee nda'a de ji'in nda'a sa a nuu mesa a.
22 Ja ndaa ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, vee sa ja ndo'o neni sa sukan ni jani ini maa Su'si

ma, kovaa ¡nda'vi maa tee ke'en su'va ña'a ma! —kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te ni ka keja'a ndi-in ndi-in de ka jikan-tnu'u tna'a de nde de ko kuu ja ke'en su'va ya ma, vaa ka ndi ini tna de ma.

Nde in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma

24 Sani te kuee-ka ma, tee ka ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka tetna'a de na nde in ko kuu ja kanuu-ka ma.
25 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, ka tatnuni xeen rey ma nuu i, te ñayii ñuu ma, ka ndachiñu'u i de ja tee ka sa'a ja va'a ka kuu rey ma.
26 Kovaa ndijin, masu sukan jin ko kuu ni. Su'va nde ni kanuu-ka ma, kani ini ni ja in ñayii masu kanuu xeen kúu ni. Te nde ni tatnuni-ka ma, ko kuu ni sukan kúu in ñayii jinukuechi ma.
27 Vaa ¿na in kúu ja kanuu-ka? ¿Ñayii jinkoo nuu mesa ma ja kaa i xita ma, xi ñayii jinukuechi nuu ñayii ni jinkoo ma? ¿Xi masu ka jani ini ni ja ñayii jinkoo nuu mesa ma kúu ñayii kanuu-ka? Kovaa saña chi iyo sa ne'un ni a sukan kúu in ñayii jinukuechi.
28 'Ndijin chi ndimaa ka iyo ni ji'in sa nuu ndó'o néni sa ma.
29 Chukan kúu ja taa sa tnu'u sukan jin tatnuni ni, sukan ni taa Yuva sa ma nuu maa sa.
30 Te ndaka ni, jin kaa jin ko'o ni nuu mesa sa ma kivi tatnuni sa ma. Te jin kunukoo ni nuu ka nukoo ñayii ka tatnuni ma, te maa ni jin ko kuu ñayii jin ka'nde tniñu ndi-uxi uu jichi ñayii ñuu Israel ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:30-35; Mr 14:27-31; Jn 13:36-38)

31 Jiña'a tna Iya Tátnuni ma:

—Simón, Simón, káxtnu'u sa nuu ni ja koto va'a ni maa ni, vaa tachi ma, ni jikan ña'a i ndaka ni, sukan-va'a kototnuni ña'a i sukan ka xndechi de triu ma.
32 Kovaa jâ ni jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja kuu ni, sukan-va'a ñatuu nawa kasi ja ma kukanu ini-ka ña'a ni ma. Te ndijin, nuna ndakokuiñi ni te ndandikin ña'a ni, te chindee ni ñani ni a ja jin koo va'a de nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
33 Simón ma, jiña'a de:

—Señor, iyo sa ja ki'in sa ji'in ni onde vekaa ma te visi na kûu sa ji'in ni —kúu Simón ma jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Pedro, ká'an sa ja xtnee ne'e ma, ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu uni jichi ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma sukan ndo'o ya ma

35 Sani te Jesús ma, jikan-tnu'u ya:

—Nuu ni tetniñu ña'a sa ma te ni tatnuni sa ja ma jin kinda'a ni bolsa ni ma, ni a xu'un, ni a ndijan ni ma, ¿ni iyo nawa ni ja'ni ña'a i? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Ñatuu nawa ni ja'ni ña'a i —ka kuu de ka jiña'a de.
36 Sani te jiña'a ya:

—¿Kovaa vitna naxe ka jani ini ni? ¿Nú na in neva'a in bolsa, te kínda'a i, te suni kínda'a i nuu ñu'u xu'un i ma? ¿Te nú na in ñatuu na yuchi kúu espada ma neva'a i, te ndáxiko i sa'ma ndii i ma, te kuáan i in, ka jani ini ni?
37 Kovaa jin kona'a ni ja sa'a ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Jin sa'a ñayii ma tnu'u ja in ñayii sa'a ja u'vi kúu sa." Te ká'an sa ja sukan ko kuu ja ndo'o sa ma. Vaa ndaka ja ndee nuu tnu'u Su'si ma ja kuu sa ma jiniñu'u ja ko kuu sukan —kúu ya jiña'a ya.
38 Te ka jiña'a de:

—Señor, ya'a iyo uu yuchi kúu espada —ka kuu de ka jiña'a de.

Te ni ndakone'e ya:

—Jâ ni kuu na. Má jin ko kuu-ka ni sukan ka ka'an ni a —kúu ya jiña'a ya.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma

(Mt 26:36-46; Mr 14:32-42)

39 Sani te ni kee Jesús ma, te kua'an ya Yuku Tnu Olivo ma, sukan játna ini ya sa'a ya ma. Te tee ka ndikin ya ma, ni ka ndikin tna de ya.
40 Nuu ni kenda koo de ji'in ya ma, te jiña'a ya:

—Jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, sukan-va'a ma ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.

41 Te kua'an-ka ya, te ni kujika-ka ya vala sukan kenda in yuu ja kani o ji'in nda'a o a, te ni jinkoo jiti ya, te jikan-ta'vi ya,
42 te sa'a jiña'a ya:

—Yuva sa, nú kúni ni, te sa'a ni ja kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ya'a. Kovaa máko sa'a ni sukan kúni maa sa, su'va kó kuu sukan kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.

43 Sani te ni kenda in ángel Su'si ma, sukan-va'a ndakua'a i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya.
44 Te yikuu ya kuxii kunda'vi xeen ini ya, te jikan-ta'vi jikan-ta'vi-nka ya nuu Yuva ya Su'si ma, te kuun kuun-nka ña'a tnaa ya ma, te kuenda niñi kúu i, jinkoo i nuu ñu'ú ma.
45 Nuu ni ndokuiñi ya ja ni jikan-ta'vi ya ma, te kuan no'o ya nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma. Te ni ndani'i ya de ja ka kixi de, vaa ni ka kuita de ja ka kuxii xeen ini de ma.
46 Te jiña'a ya:

—¿Nava'a ka kixi ni? Jin ndakoo ni, te jin kakan-ta'vi ni, sukan-va'a ma ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma

(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya, te ni ka kenda koo kua'a ñayii ma. Te tee ni yo nani Judas ma, in tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya ma, kúu tee yoxtnuu nuu ñayii ma, te ni jan tu'va de Jesús ma ja chitu de yikinuu ya ma.
48 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Sa'a-ni chítu ni yikinuu sa a, sukan-va'a ke'en-su'va ña'a ni saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.

49 Te ja ni ka jini tee ka ndikin ya ma sukan kúu ma, te ka jikan-tnu'u de ya:

—Señor, ¿jin kene'e sa yuchi kúu espada ma, te jin kanaa o? —ka kuu de ka jiña'a de.

50 Te in de ma, ni xtnakue'e de in tee jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma, vaa ni ja'nde de so'o kua'a tee ma.
51 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ni kuu na. Má jin sa'a-ka ni de sukan —kúu ya jiña'a ya.

Te ni tenee ya nda'a ya ma so'o tee jinukuechi nuu sutu ma, te ni nduva'a.
52 Sani te jiña'a ya tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka jito veñu'u ka'nu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, vaa ndaka tee ya'a ka kuu tee ni jan koo ja jin koo de ji'in ya ma:

—¿Nava'a ve koo ni ji'in yuchi kúu espada ji'in yutnu, kuenda tnu'u ja in kui'na kúu sa?
53 Ndaka kivi ni yo iyo sa ji'in ndaka ni veñu'u ka'nu ma, te ni ñatuu ni ka tnii ña'a ni, kovaa vitna kúu ora ka sa'a ni ja ka kuni maa ni a, vaa ni kundee maa ja u'vi iyo nuu nee ma nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:57-58, 69-75; Mr 14:53-54, 66-72; Jn 18:12-18, 25-27)

54 Sani te ni ka tnii de Jesús ma, te ni jan koo de ji'in ya ve'e tee tátnuni nuu sutu ma. Te Pedro ma, ndikin jika de.

55 Te sasava nuke'e ma ni ka
xndu'va ñayii ma ñu'u, te ni ka
jinkoo i yu'u ñu'u ma. Te Pedro ma,
ni jinkoo tna de ne'un ñayii ma.
56 Sani te ni jini in suchi si'i
jinukuechi ma ja núkoo Pedro ma
yu'u ñu'u ma, te nde'ya vava'a i de,
te jiña'a i:
—Suni tee ya'a ni yo iyo ji'in Jesús
ma —kúu i jiña'a i.
57 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Ro'o, masu jini ri na in kúu de
—kúu de jiña'a de.
58 Nuu ni kunuu-ka ma in-ka
ñayii jiña'a nuu Pedro ma sa'a:
—Ndijin tna chi tee ka ndikin
tna'a ji'in tee yukan kúu ni —kúu i
jiña'a i.
Kovaa Pedro ma, ni ndakone'e
de:
—Ña'a, masu nama ka ndikin
tna'a sa ji'in de —kúu de jiña'a de.
59 Te ni ya'a visi in ora, te in-ka
ñayii ni jiña'a:
—Koo tee ya'a chi ni yo ndijin de
Jesús ma vi, vaa in tee ñuu Galilea
ma kúu de —kúu i jiña'a i.
60 Pedro ma, jiña'a de:
—Ndijin, masu jini sa nawa kúu
ja ká'an ni a —kúu de jiña'a de.
Te maa ora yukan-ni, nani
yikuu-ka Pedro ma ká'an de ma, te
ni kana in li'li ma.
61 Sani te Iya Tátnuni ma, ni ko-
nenuu ya, te nde'ya ya Pedro ma,
te Pedro ma, ni ndaka'án de ja sa'a
ni jiña'a Iya Tátnuni ma: "Ni ñatuu
kana-ka li'li ma, te jâ ni ku-uni jichi
ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni."
62 Sani te ni ndee Pedro ma yukan,
te ni nda'yu nda'vi, ni nda'yu kee
de, ja ni ndakani ini de ma.

Ka sa'a ndeva'a i Jesús ma
(Mt 26:67-68; Mr 14:65)

63 Te tee ka jito Jesús ma, ka
jakundee de ya, te ka kani de ya.
64 Ni ka jasi de nuu ya ma, te ka
jiña'a de:
—¡Ndaka'an ni na in ni kani ña'a!
—ka kuu de ka jiña'a de.
65 Te ndeva'a xeen ka jiña'a de ya.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Jn 18:19-24)

66 Nuu ni ndii ma, ni ka ndututu
tee judío ka kuu ja'nu ma, ji'in tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, te ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu
judío ma. Te ka jikan-tnu'u de ya:
67 —Ka'an ni nú ndijin kúu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Nuna ka'an sa ja suu sa kúu,
masu jin kandija ni,
68 te nuna kakan-tnu'u tna ña'a sa
na in ni tetniñu ña'a ja vee sa a,
masu jin ndakone'e ni.
69 Kovaa ká'an sa ja onde vitna saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
kunukoo sa xiñi kua'a Su'si iya kúu
sa'a ndaka ma —kúu ya jiña'a ya.
70 Sani te ni ka jikan-tnu'u ndaka
de:
—¿Nú sukan, ndijin, Sa'ya Su'si
ma kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ka ka'an ja suu sa —kúu
ya jiña'a ya.
71 Sani te ka ka'an de:
—Masu jiniñu'u ja jin nduku-ka o
ñayii jin ndaka'an nawa ni yo sa'a
de ma, vaa maa o ni ka jiniso'o ja
yu'u maa de ká'an de in ja masu
játna ini Su'si ma —ka kuu de ka
ka'an de.

23

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Jn 18:28-38)

1 Ndaka i ni jan koo ni ka jan
xsia'a i Jesús ma
2 nuu núkoo tee kúu Pilato ma, te ni
ka keja'a i ni ka xtekuechi i ya, te ka
jiña'a i:
—Ni ka ndani'i sa tee ya'a ja
ska'an de ni-ka'nu ñuu o a. Ká'an de
ja masu jin ndachuya'vi sa nuu tee

tátnuni ñuu Roma ma, te suni ká'an de ja suu de kúu Cristo ma te suu de kúu rey —ka kuu i ka jiña'a i.

3 Te Pilato ma, jikan-tnu'u de ya:

—¿Ndijin kúu rey nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.

—Maa ni ká'an —kúu ya jiña'a ya.

4 Sani te Pilato ma, jiña'a de nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma ji'in nuu ñayii ma:

—Masu na ja u'vi ndáni'i sa ja sa'a tee ya'a —kúu de jiña'a de.

5 Kovaa ñayii ma, ndendee i ka jiña'a i:

—Ja káxtnu'u de ma, yikuu de ska'an de ndaka ñayii a. Ni keja'a de ñuu Galilea ma, te vitna yikuu de ñuu Judea a —ka kuu i ka jiña'a i.

Ni jan koo i ni ka jan xsia'a i Jesús ma nuu Herodes ma

6 Ja ni jiniso'o Pilato ma sukan, te jikan-tnu'u de nú tee ya'a, tee ñuu Galilea ma kúu de.

7 Te nuu ni ka jiña'a de ja suu ya ma, ni tetniñu de ya nuu Herodes ma, vaa suu de kúu tee tátnuni ñuu Galilea ma. Te suni iyo tna de kivi yukan ñuu Jerusalén ma.

8 Ja ni jini Herodes ma Jesús ma, ni kutachi xeen de, vaa ni kuu ini xeen de ja kuni de ya, vaa ni jiniso'o de ja ka ka'an i ja kuu ya ma, te ndetu de ja kuni de ja sa'a ya in milagru.

9 Te kua'a ja ni jikan-tnu'u de ya, kovaa Jesús ma, masu ni ndakone'e ya.

10 Suni ka iyo tna tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te ka xtekuechi ka xtekuechi de ya.

11 Sani te Herodes ma ji'in soldado de ma, ni ka ka'an ndeva'a de nuu ya, te ni ka skondii de ya sa'ma va'a xeen sukan ndii rey ma ja ni ka kasiki ndee de ya. Sani te Herodes ma, ni ndatetniñu tuku de ya nuu Pilato ma.

12 Kivi yukan ni ka ndumani Pilato ma ji'in Herodes ma, vaa xi'na-ka ma chi ñatuu ni ka iyo mani de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma

(Mt 27:15-26; Mr 15:6-15; Jn 18:39–19:16)

13 Pilato ma, ni ndaxtutu de tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka netniñu ma, ji'in ñayii ñuu ma,

14 te jiña'a de:

—Ndijin, ni ki koo ni ni ki xsia'a ni tee ya'a, te ka ka'an ni ja ska'an de ñayii ñuu ya'a. Kovaa saña, jâ ni xndichi sa de nuu ndaka ni a, te ñatuu ni ndani'i sa ni-in kuechi de ja ka xtekuechi ni de a.

15 Ni a Herodes ma, ñatuu nawa ni ndani'i de. Chukan kúu ja ni ndatetniñu tuku de tee a nuu sa a, te ni ka jini maa ni ja masu ni ndani'i sa ni-in kuechi de ja sa'a ja kûu de.

16 Xndo'o sa de, te sana xsiaa sa de —kúu de jiña'a de.

17 Vaa iyo ja xsiaa de in ñayii yi-nee vekaa ma kivi Viko Pascua ma.

18 Kovaa ndaka ñayii ma, ka kayu'u i ka jiña'a i:

—¡Xnaa ni tee jiña! ¡Te xsiaa ni Barrabás ma! —ka kuu i ka jiña'a i.

19 Tee kúu Barrabás ma, ni ka chinee de tee ma vekaa ma, kuechi ja ni ka kanaa de ji'in gobiernu ñuu yukan ji'in kuechi ja ni ja'ni de ñayii ma.

20 Pilato ma, kúni de ja xsiaa de Jesús ma, te jiña'a de in-ka jichi.

21 Kovaa ndaka ñayii ma, ka kayu'u xeen-ka i ka jiña'a i:

—¡Skuita kaa ni de nuu krusi ma! ¡Skuita kaa ni de nuu krusi ma! —ka kuu i ka jiña'a i.

22 Ja ku-uni jichi ni jiña'a Pilato ma:

—¿Na in ja u'vi ni sa'a de? Saña, masu ni ndani'i sa ni-in kuechi ja sa'a ja kûu de. Xndo'o sa de, te jinu, te xsiaa sa de —kúu de jiña'a de.

23 Kovaa vi'i-ka ka kayu'u i, ka jikan i ja na skuita kaa de ya nuu krusi ma. Te ja ka kayu'u xeen i ma, ni ka kundee i ja ka kúni i ma.

24 Sani te Pilato ma, ni wa'a de tnu'u
ja ko kuu sukan ka jikan maa i ma.
25 Chukan kúu ja ni xsiaa de tee ni
ka kaji i ma, tee yinee vekaa ma
kuechi ja ni kanaa de ji'in gobiernu
ma ji'in kuechi ja ni ja'ni de ñayii
ma, te ni ndaxsia'a Pilato ma Jesús
ma nuu nda'a soldado ma, te jin
xndo'o de ya sukan ka kuni maa
ñayii ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma
(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Jn 19:17-27)

26 Nuu kuan koo de ji'in Jesús ma
ja jin skuita kaa de ya nuu krusi
ma, ni ka tnii de in tee ñuu Cirene
ma nani de Simón ja ve ndii de ja
ni ja'an de yuku, te ni ka skuiso
de tee ma krusi ndiso Jesús ma, te
kondikin de yata Jesús ma.
27 Te ka ndikin kua'a ñayii ñuu ma,
ji'in kua'a ña'a ja ka nda'yu te ka
kayu'u ña ja ka kuxii ini ña ja kuu
ya ma.
28 Kovaa Jesús ma, nde'ya ya, te
jiña'a ya:

—Ña'a ñuu Jerusalén, má jin
konda'yu ni ja kuu sa, su'va jin
konda'yu ni ja jin kuu maa ni ji'in
sa'ya ni ma.
29 Vaa kenda kivi ja jin ka'an ni ja
va'a-ka ka kuu ña'a masu ni kuu jin
koo sa'ya ña ma te ni masu na suchi
ni ka skaxi ña ma.
30 Sani te jin keja'a ñayii ma jin
kuña'a i yuku ma: "Jin kun-kava
siki ri a, sukan-va'a jín kûu ri." Te
jin kuña'a i tinduu ma: "Jin chisa'vi
ña'a, sukan-va'a jín kaku ri."
31 Vaa nú sukan ka sa'a ña'a i saña
ja kúu sa kuenda tnu'u ja in yutnu
kui'i iyo kuii a, ¿nde-ka tu jin sa'a
ña'a i ndijin ja ka kuu ni sukan ka
kuu yutnu ni ka yichi ma? —kúu ya
jiña'a ya.
32 Suni kuan koo i ji'in uu tee ni
ka sa'a ja u'vi, sukan-va'a jin skuita
kaa i de ji'in Jesús ma nuu krusi ma.
33 Nuu ni ka kenda koo i nuu nani
Yiki Xini Ndiyi ma, ni ka skuita kaa
i Jesús ma ji'in tee ni ka sa'a ja u'vi
ma nuu krusi ma, in de xiñi kua'a
ya ma, te in-ka de xiñi satni ya ma.
34 Jesús ma, sa'a ni ka'an ya nuu
Yuva ya ma:

—Yuva sa, sakanu ini ni ñayii a,
vaa ñatuu ka jini i nawa ka sa'a i a
—kúu ya jiña'a ya.

Te soldado ma, ka chu'un de
suerte, sukan-va'a jin ndaka'nde
de sa'ma Jesús ma.
35 Te ñayii ka iyo ma, ka nde'ya
i, te onde tee ka netniñu ma, ka
jakundee de ya, te ka ka'an de:

—Ni sa'a de ja ni ka kaku in-ka
ñayii, te na sa'a de ja kaku maa de
vitna, nú ndija de ja Cristo iya ni
kaji Su'si ma kúu de —ka kuu de ka
ka'an de.
36 Te tee ka kuu soldado ma, ka
jakundee tna de Jesús ma. Ni ka jan
tu'va de ya, te ni ka wa'a de ja ko'o
ya ndute uva ni jiya,
37 te ni ka jiña'a de:

—¡Nú ndijin kúu rey nuu ñayii
judío a, sa'a ni ja kaku maa ni! —ka
kuu de ka jiña'a de.
38 Te iyo in tabla xini krusi ya ma,
te ká'an i: "Tee ya'a kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío a."
39 In tee ni yo sa'a ja u'vi ndenee
nuu krusi ma xiñi ya ma, jiña'a de
ya:

—¡Nú ndijin kúu Cristo ma, sa'a
ni ja kaku maa ni, te sa'a tna ni ja
jin kaku tna sa a! —kúu de jiña'a de.
40 Kovaa in-ka de ma, ndonda de
nuu tna'a de ma, te jiña'a de:

—Ndijin, ¿masu yu'u ni Su'si ma?
Te vitna ja ka iyo o ja jin kûu o a.
41 Yo'o chi ka ndo'o ka neni o, kovaa
va'a-ni, vaa yo'o chi ka ndachunaa
o ja u'vi ni ka sa'a maa o ma, kovaa
tee ya'a chi masu na ja u'vi sa'a de
—kúu de jiña'a de.
42 Sani te jiña'a tuku de nuu Jesús
ma:

—Ndaka'án ña'a ni kivi keja'a ni
tatnuni ni ma —kúu de jiña'a de.
43 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja vitna koo ni ji'in sa nuu vava'a nani paraíso ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41; Jn 19:28-30)

44 Onde sava nduu ma te onde ka uni nuu ve kukuee ma, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni kunee,
45 te ñatuu ndíi-ka kandii ma. Te sa'ma ndakaa ini veñu'u ka'nu ma chi ni te'nde sasava i.
46 Sani te ni kayu'u nini'i Jesús ma, te ká'an ya:

—Yuva sa, nuu nda'a maa ni xndoo sa anua sa ya —kúu ya jiña'a ya.

Te nuu ni jinu ni ka'an ya sukan ma, sani te ni ji'i ya.

47 Nuu ni jini tee tátnuni nuu soldado Roma ma sukan ni kuu ma, ni ndachiñu'u de Su'si ma, te ká'an de:

—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi masu na kuechi de —kúu de ká'an de.

48 Te ndaka ñayii ka iyo ma, ja ni ka jini i ja ni kuu ma, ni ka ndakokuiñi i, te ka kani ka kani i pechu i ma kuan nu koo i, vaa ka ndakunitnuni i ja masu va'a-ni ni ka sa'a i ma.
49 Kovaa ña'a ñuu Galilea ma ja ni ka yo ndikin ña ya ma, ji'in ndaka-ka ñayii ka jini Jesús ma, ni ka kendoo ndaka i yukan, ka nde'ya jika i ja sukan ni kuu ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Jn 19:38-42)

50-51 Iyo in tee va'a tee vii ini, nani de José, te in tee ñuu Arimatea ma ja iyo i ñuu Judea ma kúu de. Te in tna tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma kúu de. Tee kúu José ma, ndetu de kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya, te ñatuu ni jatna ini de ja ni ka ndatnu'u tna'a tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma ja jin sa'a de Jesús ma.
52 Tee ya'a, ni ja'an de nuu Pilato ma, ni jan nu ndakan de ñunde'yu Jesús ma.
53 Te ni nune'e de ya nuu krusi ma, te ni chutuu de ya in sa'ma kuijin vava'a, te ni jan chinee de ya in yavi ndenee chii toto ma, nuu ñatuu na in kinee-ka ma.
54 Kivi ka satu'va i ja ko kuu kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu kivi yukan, te ve kuyatni ja kenda ora keja'a kivi ñatuu ka satniñu ñayii ma.
55 Te ña'a ni ka ndikin ya onde ñuu Galilea ma, ni jan koo tna ña, te ni ka jini ña yavi nuu ni ka chinee de ya ma, te ka nde'ya ña sukan ni ka chinee de ñunde'yu ya ma.
56 Nuu ni ka ndenda koo ña ve'e ña ma, ni ka satu'va ña ndute jáxiko asi, ja jin koo ña jin chi'i ña ñunde'yu ya ma. Te ni ka ndatatu ña kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma.

24

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Jn 20:1-10)

1 Sani te kivi xinañu'u kivi kéja'a smana ma, suni maa ña'a ni ka yo ndikin ya ma, ne'e xeen ni jan koo ña yavi nuu yinee Jesús ma, te ka yinda'a ña ndute jáxiko asi ja ni ka satu'va ña ma.
2 Nuu ni ka kenda koo ña ma, te ni ka jini ña ja masu iyo-ka yuu ndesi ye'e yavi ma nuu iyo i ma.
3 Te ni ka kivi koo ña yavi ma, kovaa ñatuu ni ka ndani'i ña ñunde'yu Jesús Iya Tátnuni ma.
4 Te ni ka yu'u xeen ña, te ñatuu ka ni'i ini ña nawa jin sa'a ña. Sani te ni ka jini ña kuenda tnu'u ja uu tee ka nukuiñi te ka ne'nu de sa'ma kuijin kuijin te jándute xeen.
5 Te ka yu'u xeen ña, te ni ka jakindeyi ña onde nuu ñu'ú ma, kovaa tee yukan, ka jiña'a de:

—¿Nava'a ka ndanduku ni iya téku ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma?

6 Ñatuu na iya iyo ya'a chi ja ni ndateku ya. Jin ndaka'án ni ja sa'a

ni ka'an ya nuu iyo-ka ya ji'in ni ñuu Galilea ma:
7 “Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, jin ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a tee ka ndiso kuechi ma, te jin skuita kaa ña'a de nuu krusi ma, te nuu uni kivi ma, te ndateku sa.” Sa'a ni ka'an ya ma —ka kuu de ka jiña'a de ña.

8 Sani te ni ka ndaka'án ña sukan ni ka'an ya ma.
9 Ja ni ka ndakokuiñi ña ma, ni ka ndakani ndi'i ña nuu ndi-uxi in tee ni ka yo ndikin ya ma, ji'in nuu ndaka-ka ñayii ma.
10 Ña'a ni jan koo ni ka ndakani nuu tee ni ka yo ndikin ya ma ka kuu María Magdalena ma, ji'in Juana ma, ji'in María si'i Santiago ma, ji'in jaku-ka ña'a ma.
11 Kovaa tee ni ka yo ndikin ya ma, ka jani ini de ja ka ku'u ña, te ñatuu ni ka kandija de ja ka ka'an ña ma.

12 Kovaa Pedro ma, jinu de kua'an de yavi nuu ni yinee ya ma, te ni jito ni'ni de, te ni jini de yika-nka-ni ja sa'ma ni ñutuu ya ma. Sani te kuan no'o de ve'e de ma, te kua'an-nka ini de ja ni jini de sukan ni kuu ma.

Ni kenda Jesús ma nuu uu ñayii ichi kuan koo i ñuu Emaús ma
(Mr 16:12-13)

13 Maa kivi yukan uu ñayii ni ka yo ndikin ya ma, kuan nu koo i in ñuu nani Emaús visi uxi in mil metro jika ja onde ñuu Jerusalén ma.
14 Kuan koo i ka ndatnu'u i ndaka sukan ni kuu ma.
15 Nani ka ndatnu'u ka ndatnu'u i kuan koo i ma, Jesús ma, ni jan tu'va ya i, te kua'an ya ji'in i.
16 Kovaa visi ka nde'ya i ya ma, iyo in ja jasi nuu i ma, te ñatuu ka ndakuni i ya.
17 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nawa ka ndatnu'u ni ichi ve koo ni a? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka kuxii ini i.
18 Te tee nani Cleofas ma, ni ndakone'e de:

—¿Maa in-ni ndijin kúu ñayii ni ya'a ñuu Jerusalén ya ja ñatuu jini ni ja ni kuu ne'un kivi ya'a? —kúu de jiña'a de.

19 Te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nawa ni kuu? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a i:

—Ja ni ndo'o Jesús tee ñuu Nazaret ma, vaa in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de, te ja ni yo sa'a de ma ji'in tnu'u ká'an de ma ja va'a kúu nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ñayii ma.
20 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka netniñu ñuu o ma, ni ka ndakua'a de tee ma nuu Pilato ma, sukan-va'a tatnuni de ja jin ka'ni i de. Te ni ka skuita kaa i de nuu krusi ma.
21 Saña chi ni ka jani ini sa ja suu de ko kuu tee sa'a ja kaku ñuu Israel ya, te ka ndetu sa, te vitna kúu kii ku-uni ja ni kuu ndaka sa'a.
22 Kovaa jaku ña'a ka ndikin tna'a ji'in sa ma, ni ka xsiu'u ña'a ña, vaa ne'e xeen ni jan koo ña yavi nuu ni ka chu'u i de ma,
23 kovaa ñatuu ni ka ndani'i ña ñunde'yu de ma. Te ni ka ndakokuiñi ña ve'e ma, te ka ndakani ña ja ni ka jini ña uu ángel, te ka jiña'a i ja téku de, ka ka'an ña.
24 Ni jan koo jaku tna'a sa ma sukan ni ka yo ndikin sa de ma, te ni ka ndani'i de sukan ni ka jiña'a ña ma, kovaa ñatuu ni ka ndani'i de Jesús ma —ka kuu i ka jiña'a i.

25 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—¡Ndijin ja ñatuu ka jaku'ni ini ni te kuee ka kandija ni ndaka ja ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma!
26 ¿Xi masu onde sa'a ndo'o neni Cristo ma xi'na-ka, te sana ndani'i ya jayiñu'u ya ma? —kúu ya jiña'a ya.

27 Te ni keja'a ya onde tnu'u ni tee Moisés ma ji'in tnu'u ni ka tee ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ndáka'an

ya ndaka sukan ká'an ja kuu maa ya ma.
28 Nuu ni ka kenda koo i yu'u ñuu i ma, Jesús ma, ni sa'a ya tnu'u ja jika-ka nuu ki'in ya.
29 Kovaa ka xtetuu i ya ja kendoo ya, te ka jiña'a i:

—Kendoo ni, vaa jâ ni kukuee, sani te kunee —ka kuu i ka jiña'a i.

Jesús ma, ni kivi ya, sukan-va'a kendoo ya ji'in i.

30 Nuu ka nukoo i ji'in ya nuu mesa ma, ni ke'en ya xtatila ma, te ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya i.

31 Sani te ni ka ndanune nuu i ma, te ni ka ndakuni i ya, kovaa sani te ñatuu ni ka jini-ka i ya.
32 Te ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Masu ja ndaa kúu ja ñatuu ka ni'i ini o naxe jin kani ini o ma, nani yikuu ya ká'an ya ichi nuu ve koo o ma te káxtnu'u ya sukan ká'an tnu'u ndee tutu Su'si ma? —ka kuu i ka ka'an i.

33 Te maa ora yukan-ni sani te ni ka ndakokuiñi i ñuu Jerusalén ma, te ni ka ndani'i i ndi-uxi in tee ni ka yo ndikin ya ma, ka iyo tutu de ji'in ndaka-ka ñayii ka iyo ji'in de ma.
34 Te ka ka'an de:

—Ja ndaa kúu ja ni ndateku Iya Tátnuni ma, te ni jini ña'a Simón a —ka kuu de ka ka'an de.

35 Sani te ni ka ndakani nduu i sukan ni ka ndo'o i ichi kuan nu koo i ñuu Emaús ma te onde nuu ni ta'vi ya xtatila ma saa ni ka ndakuni i ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu tee ni ka yo ndikin ya ma

(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Jn 20:19-23)

36 Nani ka yikuu-ka de ka ndatnu'u de sukan ni kuu ma, te ni kenda-ni Jesús ma, ni jakun-nee ya me'ñu ndaka de ma, te jiña'a ya:

—Jin koo sii ini ndaka ni, te má jin ko ndi ini-ka ni —kúu ya jiña'a ya.

37 Sani te ni ka yu'u xeen de, te ka jani ini de: “Kuiti ja suu ya, ¿xi anua ya kúu ja ka nde'ya o ya?”
38 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ka yu'u ni? ¿Nava'a ka jani uu ka jani uni ini ni?
39 Jin konde'ya ni nda'a sa a ji'in ja'a sa a. Te jin ke'e ña'a ni, te jin kuni ni ja maa sa kúu. Vaa nute anua sa ma kúu chi masu na yikikuñu sa ya koo, sukan ka nde'ya ña'a ni a —kúu ya jiña'a ya.

40 Sukan jiña'a ya ma, te ni kaxtnu'u ya nda'a ya ma ji'in ja'a ya ma.
41 Kovaa maa de ma, ja ka iyo sii ini xeen de te ni ka sa'vi-nka ini de, te kuenda ñatuu ka kandija de ja suu ya kúu. Te chukan kúu ja jiña'a ya:

—¿Ka neva'a ni jaku ja jin kaa o? —kúu ya jiña'a ya.

42 Sani te ni ka wa'a de in ta'vi tiaka ni tavi ji'in vala ña'ma nduxi ñuñu.
43 Te ni tnii ya, te ni jaa ya nuu ndaka de ma.
44 Sani te jiña'a ya:

—Cha'a ka kuu tnu'u ni kaxtnu'u sa nuu ni ma, nuu ni ka yo iyo o ma, ja jiniñu'u ja ko kuu ndaka sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja ni kaxtnu'u Moisés ma ja kuu sa ma, ji'in sukan ndee nuu tutu tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in sukan ndee nuu tutu salmo ma —kúu ya jiña'a ya.

45 Sani te ni sa'a ya ja ni ka jaku'ni ini de sukan ndee tnu'u Su'si ma.
46 Te jiña'a ya:

—Sukan ndee nuu tutu Su'si ma ja Cristo a, jiniñu'u ja kûu ya, te nuu uni kivi ma te ndateku ya,
47 te ja maa sa, te jin kaxtnu'u ni nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a, te jin kuña'a ni ja nuna jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin xndoo i ja u'vi ni ka yo sa'a i ma, te jin ndakokuiñi i, te jin ndandikin i Su'si ma, te jin naa kuechi i ma. Te jin keja'a ni onde ñuu Jerusalén ya.

48 Te ndijin jin ko kuu ñayii jin
ndakani sukan ni ka jini ni ja ni yo
kuu ma.
49 Te maa sa tetniñu Xtumani Ndios
ma siki ndaka ni sukan ni skuiso
Yuva sa Su'si ma, kovaa jin kendoo
ndaka ni ini ñuu Jerusalén ya
onde nú ni ka ni'i ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu kuun onde sukun ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan
no'o ya andivi ma
(Mr 16:19-20)

50 Te ni kene'e ya de onde ñuu
Betania ma, te ni ndone'e ya nda'a
ya ma, te ni jikan-ta'vi ya ja jin ni'i
de ja vii ja va'a.
51 Sani te ni jinu ja ni ka'an ya ma,
te ni ndaa ya kuan no'o ya onde
sukun ma.
52 Te ni jinu ja ni ka ndachiñu'u de
ya ma, te ni ka ndakokuiñi sii ini
xeen de ñuu Jerusalén ma.
53 Te ndi-kivi ndi-ñuu ni ka yo yinee
de veñu'u ka'nu ma, ni ka yo jita
de ka ndachiñu'u de Su'si ma. Te
sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Juan ma

Tnu'u Su'si ma ni kii ñayivi

1 Onde xinañu'u ma, iyo Tnu'u
Su'si ma, te onde kivi yukan jâ iyo
Tnu'u Su'si ma ji'in Su'si ma, te
Tnu'u Su'si ma chi Su'si ma kúu.
2 Te Tnu'u Su'si ma iyo ji'in Su'si ma
onde xinañu'u ma.
3 Te ja maa Tnu'u Su'si ma, te ni ka
kuva'a ndaka ja ka iyo a, te ñatuu
nawa ni kuva'a nú masu ja maa
Tnu'u Su'si ma.
4 Te ja maa Tnu'u Su'si ma te jin
koteku ñayii ma, te maa Tnu'u Su'si
ma xtnuu nuu ñayii ma.
5 Te ñu'u ya'a ndú'va jajaa nuu nee
ma, te ñatuu nawa kúndee ja ndá'va
i ñu'u ma.
6 Ni kenda in tee ni yo nani Juan.
In tee ni tetniñu Su'si ma kúu de.
7 Tee ya'a, ni kenda de ja ko kuu de
testigu, sukan-va'a ka'an de siki iya
kúu ñu'u xtnuu vivii ma, te ndaka
ñayii ma jin kandija ja iya ya'a sa'a
ja jin ndani'i ta'vi o ma.
8 Juan ma, masu ñu'u xtnuu nuu
ñayii ma kúu de, su'va ni tetniñu
Su'si ma de ja ka'an de siki ñu'u
xtnuu vivii ma.
9 Chi vaa maa Tnu'u Su'si ma kúu
ñu'u xtnuu ndija nuu ñayii ma, te
vee ya ñuu ñayivi a.
10 Te maa Tnu'u Su'si ma ni kii
ñuu ñayivi a, ñuu ñayivi ni kuva'a ja
maa ya ma, kovaa ñayii ñuu ñayivi a,
masu ni ka ndakuni i ya.
11 Ni kenda ya ñuu ya ma, ko-
vaa ñayii ñuu ya ma, masu ni ka
jan-ta'vi i ya.
12 Kovaa ndaka ñayii ni ka jan-ta'vi
ya ma te ni ka kandija i ya ma, ni
wa'a ya tnu'u ja jin ko kuu i sa'ya
Su'si ma.
13 Te ñayii ya'a chi masu sukan ni
kuu kii ni kâku o ma, ni a masu
sukan kúu ini maa ñayii ma, ni a
masu sukan ka kuu ini tee ma kúu
ja ni ka ndakâku jaa i nuu Su'si ma,
nú masu ja sukan kúu ini maa Su'si
ma, te ni ka ndakâku jaa i, te ni ka
nduu i sa'ya ya ma.
14 Te Tnu'u Su'si ma ja kúu maa
Jesucristo ma, ni kii ñayivi ya, te
ni iyo ya ne'un ndaka o, te ni ka
jini o jayiñu'u ya ma, jayiñu'u maa
in maa tnu'u-ni Sa'ya Su'si ma, te
ndimaa tnu'u vii tnu'u mani ji'in ja
ndaa ni yo ka'an, ni yo kachi ya.
15 Juan ma, ni ka'an de na in kúu
Jesús ma, nuu ni kenda ya nuu ka
iyo de ma, te káyu'u de ká'an de:

—Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa
ja kii kuee-ka ya sana saña ma,
te kanuu-ka ya sana saña, vaa
xi'na-ka ya iyo sana saña —kúu de
jiña'a de.

16 Ndaka ja va'a xeen neva'a ya
ma ni ka ndani'i o, te sukan ni ka
ni'i o kua'a xeen tnu'u vii tnu'u
mani Su'si ma.
17 Tnu'u ni tatnuni Su'si ma chi ni
wa'a ya nuu tee kúu Moisés ma,
te ni yo ndakaxtnu'u de nuu ñayii
ma. Kovaa tnu'u vii tnu'u mani ma
ji'in ja ndaa ma ni kenda ja maa
Jesucristo ma.
18 Ñatuu na in ni jini Su'si ma, nú
masu ja Sa'ya maa in maa tnu'u-ni
ya ma, vaa Su'si kúu maa ya, te iyo
ya ji'in Yuva ya ma. Suu ya kúu iya
ni kaxtnu'u sukan iyo Su'si ma.

Juan ma káxtnu'u na in kúu Jesucristo ma

(Mt 3:11-12; Mr 1:7-8; Lc 3:15-17)

19 Te cha'a kúu ja ni ndaka'an
tee kúu Juan ma. Te tee judío ñuu
Jerusalén ma, ni ka tetniñu de sutu
ma ji'in sa'ya tata Leví ma ja jin
kakan-tnu'u de na in kúu Juan ma.
20 Te ni ka'an ndaa Juan ma:

—Masu saña kúu Cristo iya tet-
niñu Su'si ma —kúu de jiña'a de.

21 Ni ka ndakan-tnu'u de in-ka
jichi:

—¿Na in kúu ni? ¿Tee kúu Elías ma kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

Juan ma, ni ndakone'e de:

—Ña'a. Masu suu sa.

—¿Tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ka ndetu sa ja kenda de ma kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a tuku de.

—Ña'a —kúu Juan ma jiña'a de.

22 Te ka jiña'a tuku de:

—¿Na in kúu ni vi? Sukan-va'a jin kuña'a sa tee ni ka tetniñu ña'a ma. ¿Naxe ká'an ni? ¿Na in kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

23 Juan ma, ni ndakone'e de:

—Saña kúu in ja káyu'u nuu masu nawa kuiti iyo a: "Jin ndasandaa ni ichi kii Iya Tátnuni ma", sukan ni ka'an Isaías ma tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma —kúu de jiña'a de.

24 Te tee yukan chi tee ni ka tetniñu tee ka kuu fariseo ma ka kuu de.
25 Te ni ka jikan-tnu'u de:

—Nú masu maa Cristo ma kúu ni, ni a Elías ma, ni a tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu ni, ¿nava'a skuandute ni ñayii ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

26 Juan ma, ni ndakone'e de:

—Saña chi skuandute sa ñayii ma nuu ndute a. Kovaa ne'un ndaka ni a iyo iya masu ka jini ni,
27 te iya ya'a kúu iya kenda, te jin kuni o ya. Te jâ iyo ya xi'na-ka sana ni kâku sa ma, te ni a ñií ndijan ya ma masu kaa masu iyo sa ja ndaji sa —kúu de jiña'a de.

28 Ndaka cha'a ni ka jini, ni ka jito ñayii ñuu Betania ma, ichi in-ka yu'u yute nani Jordán ma, nuu yikuu Juan ma skuandute de ñayii ma.

Jesús ma, sukan kúu ndikachi jaa ma, sukan kúu ya nuu Su'si ma

29 Kivi xtnee ma Juan ma, ni jini de Jesús ma, ja kuan tu'va ya de, te jiña'a de:

—¡Jin konde'ya ni! Ya'a iyo iya kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si ma, vaa suu ya xtandiyo kuechi ñayii ñuu ñayivi a.
30 Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa ja kenda ya ma, te jin kuni ñayivi ni ya, te kanuu-ka ya sana saña, vaa jâ iyo ya, saa ni kenda sa ma.
31 Maa sa, masu jini sa na in kúu ya nkuu, kovaa vee sa ja skuandute sa ñayii ma, te sukan-va'a ñayii ñuu Israel ya, jin koo tu'va i te jin ndakuni i ya —kúu de jiña'a de.

32 Sani te Juan ma, ni ndaka'an de sukan ni jini de ma:

—Ni jini sa Xtumani Ndios ma, ja ni nuu ya andivi ma sukan kaa in sata, te ni jinkuiñi ya siki Jesús ma.
33 Saña chi ñatuu kuni-ka sa nkuu ja Jesús ma kúu iya tetniñu maa Su'si ma, kovaa Su'si iya ni tetniñu ña'a ja skuandute sa ñayii ma ji'in ndute ma, ni ka'an ya nuu sa: "Na in kuni ni ja nuu Xtumani Ndios ma siki i te koo ya ji'in i ma chi iya yukan kúu iya skuandute ñayii ma ji'in Xtumani Ndios ma."
34 Te maa sa ni jini, te kúu sa testigu ja Sa'ya Su'si ma kúu Jesús ya —kúu de jiña'a de.

Tee ka kuu xinañu'u ja ni ka ndikin de Jesús ma

35 Kii xtnee ma Juan ma, iyo de ji'in uu tee ka ndikin ña'a ma.
36 Nuu ni jini de ja ni ya'a Jesús ma, Juan ma, jiña'a de:

—¡Jin konde'ya ni! Iya ya'a kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si ma —kúu de jiña'a de.

37 Nduu tee ka ndikin Juan ma, ni ka jiniso'o de, te ni ka ndikin de Jesús ma.
38 Jesús ma, ni ndakonenuu ya, te ni jini ya ja ka ndikin de ya ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nawa ka nduku ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Rabí, ¿ndenu iyo ni? —ka kuu de ka jiña'a de. Te tnu'u rabí ma kúni ka'an "teskua'a".

39 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ne'e koo ni, te jin kuni ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni jan koo de, te ni ka jini de ndenu iyo ya ma, te ni ka iyo de ji'in ya onde ni kunee ma, vaa jâ ve ñini ma.

40 Te in de ma chi Andrés ñani Simón Pedro ma kúu de, te ja ni jiniso'o de sukan ká'an Juan ma, te ni ndandikin de Jesús ma.

41 Andrés ma, sani te ni ndanduku de ñani de Simón ma, te jiña'a de:

—Ni ka ndani'i ri Mesías ma —kúu de jiña'a de. Te tnu'u Mesías ma kúni ka'an "Cristo iya ni tetniñu Su'si ma".

42 Sani te Andrés ma, kuan koo de ji'in ñani de Simón ma nuu iyo Jesús ma. Nuu ni jini Jesús ma de, te jiña'a ya:

—Ndijin kúu Simón sa'ya Jonás ma, kovaa konani ni Cefas —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u Cefas ma kúni ka'an "Pedro".

Jesús ma, ni kana ya Felipe ma ji'in tee kúu Natanael ma

43 Kivi xtnee ma Jesús ma, ni jani ini ya ja ki'in ya ñuu Galilea ma. Ni ndani'i ya Felipe ma, te jiña'a ya:

—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

44 Te ñuu Betsaida ma kúu ñuu Felipe ma ji'in Andrés ma ji'in Pedro ma.

45 Felipe ma, ni ka ndatna'a de ji'in Natanael ma, te jiña'a de:

—Ni ka ndani'i sa tee ni tee Moisés ma nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma, suni ni ka tee tna tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te suu de kúu Jesús sa'ya José ma, te tee ñuu Nazaret ma kúu de —kúu de jiña'a de.

46 Jiña'a Natanael ma:

—¿Xi kuu kee in ja va'a ñuu Nazaret ma? —kúu de jiña'a de.

Felipe ma, ni ndakone'e de:

—Ne'e ni, te kuni ni —kúu de jiña'a de.

47 Nuu ni jini Jesús ma ja kuan tu'va tee kúu Natanael ma, te jiña'a ya:

—Ya'a vee in tee ndija ñuu Israel ya, in tee masu xnda'vi ñayii ma kúu de —kúu ya jiña'a ya.

48 Natanael ma, ni jikan-tnu'u de:

—¿Naxe jini ña'a ni? —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jâ ni jini ña'a sa xi'na-ka sana ni kana ña'a Felipe a, nuu iyo ni kati tnu higo ma —kúu ya jiña'a ya.

49 Natanael ma, jiña'a de:

—Rabí, ¡ndijin kúu Sa'ya Su'si ma! ¡Ndijin kúu rey ñuu Israel ya! —kúu de jiña'a de.

50 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Ni kandija ni kuechi ja ni ka'an sa ja ni jini ña'a sa kati tnu higo ma? Su'va kua'a-ka ja kuni ni sana cha'a —kúu ya jiña'a ya.

51 Suni jiña'a Jesús ma:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja onde vitna, te jin kuni ni andivi ma ja ndanune, te ángel Su'si ma jin nda koo jin nu koo siki sa ja kúu sa iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

2

Jesús ma, ni sa'a ya ja ndute ma, te ni nduu de ndute uva

1 Nuu uni kii ma ni iyo in viko tnánda'a ñuu nani Caná ñuu Galilea ma. Te yukan iyo tna si'i Jesús ma.

2 Te ni ka kana tna ñayii ma Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma. Ni jan koo de ji'in ya viko tnánda'a ma.

3 Te ni ndi'i ndute uva ma, te si'i Jesús ma, jiña'a ña ya:

—Ñatuu-ka na ndute uva ka neva'a i —kúu ña jiña'a ña.

4 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa? ¿Nava'a ká'an ni sa'a? Ñatuu kenda-ka ora ja satniñu sa —kúu ya jiña'a ya.

5 Te jiña'a ña tee ka skanduu ndute uva ma:

—Jin sa'a ni ndaka ja ká'an i ma —kúu ña jiña'a ña.

6 Ka nukuiñi iñu yuu ka kuu tinaja ja jin ku'un ndute ka jatniñu ñayii judío ma sukan ka sa'a i kivi

ka kuni i ja jin nduvii i nuu Su'si ma. Te in tinaja ma chi kanda uu xi uni kiyi ndute.

7 Jesús ma, jiña'a ya tee ka skanduu ndute uva ma:

—Jin xchitu ni ndute nuu tinaja a —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka xchitu de.

8 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Vitna te jin tava ni jaku ndute a, te jin xsia'a ni de nuu tee kúcargu viko a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka sa'a de.

9 Te tee kúcargu viko ma, ni jitotnuni de ndute ni nduu ndute uva ma. Ni masu jini de ndenu ni kee ndute uva ma chi maa in-ni tee ka skanduu ma ka jini, chi vaa maa de ni ka tava ndute ma. Chukan kúu ja tee kúcargu viko ma, ni kana de suchi tnánda'a ma,

10 te jiña'a de:

—Ndaka ñayii ma, xinañu'u ndute uva va'a-ka ma ka skanduu i, te nuu jâ ni kukua'a ka ji'i ñayii ka iyo viko ma, sani te ka kene'e i ja nda'vi-ka ma. Kovaa ro'o chi ni tava'a ro ndute uva va'a-ka a, te onde vitnañu'ni, sana ni kene'e ro de —kúu de jiña'a de.

11 Cha'a kúu ja ni sa'a Jesús ma ñuu nani Caná ñuu Galilea ma, te cha'a kúu xinañu'u milagru ni sa'a ya ma, ja ni kaxtnu'u ya jayiñu'u maa ya ma. Te tee ka ndikin ya ma, ni ka kukanu ini-ka de ya.

12 Te ni jinu sukan, te kua'an ya ñuu Capernaum ma. Te ndikin si'i ya ma, ji'in ñani ya ma, ji'in tee ka ndikin ya ma, kuan koo de ji'in ya. Te yukan ni iyo ya ji'in de jaku kii.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma

(Mt 21:12-13; Mr 11:15-18; Lc 19:45-46)

13 Jesús ma, kua'an ya ñuu Jerusalén ma, vaa jâ ve kuyatni Viko Pascua ja ka sa'a ñayii judío ma.

14 Te ini veñu'u ma chi ni ndani'i ya tee ka xiko xndiki, ji'in tee ka xiko ndikachi, ji'in tee ka xiko sata, ji'in tee ka nukoo ka sama de xu'un ñayii ma.

15 Ja ni jini Jesús ma sukan, ni ke'en ya in yo'o, te ni sa'a ya in yutnu xii, te ni kene'e ya ndaka kiti ka ñu'u ma, ji'in ndaka ñayii ma. Te ñayii ka sama xu'un ma, ni jatenuu ya xu'un i ma, te ni kondakin ya mesa i ma.

16 Suni tee ka xiko sata ma jiña'a ya:

—¡Jin xtandiyo ni kiti ya'a! ¡Má jin sa'a ni nuya'vi ve'e Yuva sa ya! —kúu ya jiña'a ya.

17 Sani te ni ka ndaka'án tee ka ndikin ya ma sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: “Kúkueñu sa ve'e Yuva sa a, te chukan kúu ja sa'a sa ndaka cha'a.”

18 Te ni ka jikan-tnu'u tee judío ma nuu Jesús ma:

—¿Nde a kúu ja kaxtnu'u ni, ja sa'a ni sa'a? —ka kuu de ka jiña'a de.

19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jin ndakana ni veñu'u ya'a, te nuu uni kii te ndasa'a sa —kúu ya jiña'a ya.

20 Te tee judío ma, ka jiña'a de:

—Uu xiko iñu (46) kuiya ni ka satniñu i ja ni kuva'a veñu'u a, te ¿ndijin, nuu uni-ni kii te ndasa'a ni, ká'an ni a? —ka kuu de ka jiña'a de.

21 Kovaa veñu'u ká'an Jesús ma chi maa yikikuñu ya ma kúu ja ká'an ya ma.

22 Chukan kúu ja nuu ni ndateku ya ma, te tee ka ndikin ya ma, ni ka ndaka'án de sukan ni ka'an ya ma, te ni ka kandija de sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma ji'in ja ká'an Jesús ma.

Jesús ma, jini ya nawa ñunee ini anua ñayii ma

23 Nani iyo Jesús ma Viko Pascua ñuu Jerusalén ma, kua'a ñayii ma, ni ka kandija i ja ká'an ya ma, ja ni ka jini i milagru ni sa'a ya ma.

24 Kovaa Jesús ma, masu ni yo kukanu ini ya ñayii yukan, vaa jini ya sukan inu-ini ndaka i ma.

25 Ñatuu ni yo jiniñu'u ya ja na in
kuña'a ja naxe ka kuu ñayii ma, vaa
maa ya chi jâ jini ya onde ini anua
ñayii ma nawa ñu'u ini i.

3

*Ni ka ndatnu'u Jesús ma ji'in tee
nani Nicodemo ma*

1 Iyo in tee fariseo ma ja nani
de Nicodemo, te in tee kanuu xeen
ne'un ñayii judío ma kúu de.
2 Tee ya'a, ni kii de nuu iyo Jesús ma
in jakuaa, te jiña'a de:
—Teskua'a, ka jini sa ja nuu Su'si
ma vee ni ja kaxtnu'u ni nuu ñayii
a, vaa masu na in kúu sa'a milagru
sa'a ni a, nú masu iyo i ji'in Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
3 Te ni ndakone'e Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú
na in ma ndakâku jaa i, masu kuu
kuni i nuu tatnuni Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.
4 Te jiña'a Nicodemo ma:
—¿Xi kuu ja in ñayii nija'nu ma,
te ndakâku jaa i in-ka jichi? ¿Kuu
ndivi i chii si'i i ma te ndakâku jaa
i in-ka jichi? —kúu de jiña'a de.
5 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na
in ma kâku ji'in ndute ji'in Xtumani
Ndios ma, masu kuu kuni i nuu
tatnuni Su'si ma.
6 Ñayii ni kâku nuu si'i i ma chi
yikikuñu-ni kúu i. Kovaa ñayii ni
ndakâku jaa ja sa'a Xtumani Ndios
ma, ni ndujaa anua i ma nuu Su'si
ma.
7 Máko kun-nenu ini ni ja ká'an sa ja
jiniñu'u ja jin ndakâku jaa ni.
8 Vaa jini ni ja yi'i kajin ma nuu kúni
maa i ma, te jiniso'o o ja kúu yu'u i
ma, kovaa masu jini o nde ichi vee
i nde ichi kua'an i. Sukan kúu ñayii
ndákâku jaa ja sa'a Xtumani Ndios
ma —kúu ya jiña'a ya.
9 Nicodemo ma, ni ndakakan-tnu'u
de in-ka jichi:
—¿Naxe kúu ja ká'an ni a? —kúu
de jiña'a de.
10 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin ja in teskua'a ñuu Israel
ya kúu ni, te ¿ñatuu jini ni ja ká'an
sa a?
11 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, ja ja
ka jini sa a ka ka'an sa, ji'in ja ka
nde'ya sa a, te ka ndaka'an sa a,
kovaa masu ka kandija ni ja ka
ndaka'an sa a.
12 Nú ma jin kandija ni tna'a ja
ká'an sa a sukan kúu ñuu ñayivi a,
¿naxe jin kandija ni nuna ka'an sa
sukan kúu andivi ma?
13 Masu na in ni kaa andivi ma, nú
masu ja maa iya ni kenda ñayivi ñuu
ñayivi a, ja iyo ya andivi ma.
14 Sukan ni sa'a Moisés ma, ja ni
ndone'e sukun de in koo nani-maa
kaa kúu ti nuu masu nawa kuiti iyo
ma, sukan jiniñu'u ja iya ni kenda
ñayivi ñuu ñayivi a, jin ndone'e
sukun i ya,
15 sukan-va'a nú na in na kandija i
ya ma, masu skenaa i maa i, su'va
koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.

*Ûni kútoo xeen Su'si ma ndaka
ñayii ñuu ñayivi a*

16 Su'si ma, ni kutoo xeen ya ñayii
ka iyo ñuu ñayivi a, te ni tetniñu ya
Sa'ya maa in maa tnu'u-ni ya ma,
sukan-va'a nú na in na kandija ya
ma, te masu skenaa i maa i, su'va
ndani'i ta'vi i te koteku i ni-kani
ni-jika.
17 Vaa Su'si ma, masu ni tetniñu
ya Sa'ya ya ma ñuu ñayivi ya'a ja
xndo'o xneni ya ñayii ma.
18 Su'va ñayii kandija ya ma, masu
ki'in i andeya ma ja chunaa i. Ko-
vaa ñayii ñatuu kándija ya ma, jâ iyo
i ja chunaa maa i, vaa masu kándija
i Sa'ya maa in maa tnu'u-ni Su'si
ma.
19 Chukan kúu ja jin chunaa maa
ñayii ma, vaa ni kii Jesús ma, te
sukan tnuu ñu'u ma sukan kúu ya,
káxtnu'u ya ichi va'a nuu o a. Kovaa
maa ñayii ma chi ni ka jatna ini-ka
i ichi nuu nee ma sana ichi nuu
xtnuu ya ñu'u maa ya ma, vaa ja ka
sa'a i ma chi ja u'vi kúu.

20 Vaa ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi
ma, ñatuu ka jatna ini i nuu xtnuu
ya ñu'u maa ya ma, te ñatuu kí
koo i nuu xtnuu ya ñu'u maa ya
ma, sukan-va'a ñatuu na in ko
ndakuña'a ja ja u'vi kúu ja ka sa'a i
ma.
21 Kovaa ñayii ka sa'a ja ndaa ma chi
kí koo i kí tu'va i nuu tnuu ñu'u ya
ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja
ka sa'a i sukan tátnuni Su'si ma.

Ni ka'an Juan ma sukan kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu sa'a maa de ma

22 Ni jinu, sani te Jesús ma,
kua'an ya ji'in tee ka ndikin ya ma
ñuu Judea ma. Nuu ni iyo ya ji'in de
ma, te ni yo skuandute ya ñayii ma.
23 Suni Juan ma, iyo de ichi ñuu
Enón ma yatni ñuu Salim ma, te
ni yo jan koo ñayii ma, te ni yo
skuandute de i, vaa iyo kua'a ndute
yukan.
24 Sa'a ni yo kuu, nuu ñatuu kivi-ka
Juan ma vekaa ma.

25 Kovaa jaku ñayii ka ndikin
Juan ma, ni ka keja'a i ka tetna'a
i ji'in in tee judío ma siki ja sukan
nduvii ndundoo ñayii ma nuu Su'si
ma,
26 te ni jan koo i ka jiña'a i Juan ma:
—Teskua'a, jini ni ja tee ni iyo
ji'in ni ichi in-ka yu'u yute Jordán
ma, tee ni ka'an ni na in kúu de ma,
te vitna chi yikuu de skuandute de
ñayii ma, te ndaka i ka ndikin de
—ka kuu i ka jiña'a i.

27 Te Juan ma, jiña'a de:
—Masu nawa kuu koneva'a o, nú
masu taa maa Su'si ma.
28 Ndaka maa ni ni ka jiniso'o ja
ká'an ndaa sa ja masu Cristo iya
tetniñu Su'si ma kúu sa chi yika-ni
ja in ñayivi-ni kúu sa, te ni tetniñu
ña'a Su'si ma ja satu'va sa ichi vee
Cristo ma.
29 Vaa in viko tnánda'a ma chi suchi
tnánda'a ma, kúsii ini xeen i ja iyo
i ji'in suchi si'i ma, te suni sukan
kúu tna suchi kétna'a ini ji'in suchi
tnánda'a ma, ja iyo tna i yukan, te
jiniso'o i ja ká'an suchi tnánda'a ma,
te kútachi xeen i. Te vitna sukan
kúsii ini tna sa.
30 Chukan kúu ja saña chi nduu lu-
luu-ka tniñu sa'a sa a, te maa ya chi
su'va kuka'nu-ka tniñu sa'a ya ma,
vaa iya kanuu-ka kúu ya sana saña
—kúu de jiña'a de.

Jiniñu'u ja jin kandija o ja ká'an Jesús ma

31 Iya vee onde sukun ma iyo siki
ndaka o. Ñayii iyo nuu ñu'ú ya'a,
ñayii nuu ñu'ú ya'a kúu i, te ká'an
i sukan kúu nuu ñu'ú ya. Kovaa
iya vee onde andivi ma, iyo ya siki
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a,
32 te ká'an ya ja jiniso'o ya ma ji'in
ja jini ya ma. Kovaa ñatuu na in
kándija ja ká'an ya ma.
33 Kovaa nú na in na kandija ya ma,
ñayii yukan, ká'an ndaa i ja Su'si
ndija kúu Su'si ma,
34 vaa maa Su'si ma ni tetniñu Sa'ya
ya ma. Vaa iya ni tetniñu Su'si ma,
ká'an ya ndaka ja tátnuni Su'si ma,
vaa Su'si ma chi masu jaku-ni Xtu-
mani maa ya ma ni wa'a ya Sa'ya ya
ma chi ni wa'a ndi'i ni wa'a tu'u ya.
35 Vaa Yuva ya ma chi kútoo ya
Sa'ya ya ma, te wa'a ya tnu'u ja
tátnuni Sa'ya ya ma siki ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a.
36 Nú na in kandija Sa'ya ya ma, te
koteku i ni-kani ni-jika, kovaa nú
na in ñatuu kúni kandija i Sa'ya ya
ma, masu koteku i, su'va ndetu ña'a
nuu ndo'o neni i ma.

4

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in in ña'a ñuu Samaria ma

1 Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jini
de ja ka kandija kua'a-ka ñayii ja
ká'an Jesús ma te ni yo skuandute
kua'a-ka ya ñayii sana Juan ma.
2 (Kovaa masu maa Jesús ma ni
yo skuandute ñayii ma chi tee ka
ndikin ya ma ni ka yo skuandute
ñayii ma.)
3 Nuu ni jini Jesús ma ja sukan ka
jani ini tee ka kuu fariseo ma, te ni

ndee ya ñuu Judea ma, te kuan no'o ya ñuu Galilea ma.

4 Te ichi kuan no'o ya ma, jiniñu'u ja ndaya'a ya ñuu Samaria ma.
5 Chukan kúu ja ni kenda ya ñuu Samaria ma ichi nuu nani Sicar ma
6 yatni ñu'ú tee ni yo kuu Jacob ma ja ni wa'a de sayii de José ma. Yukan iyo in soko ndute ni ka yo xnani ñayii ma soko Jacob ma. Te Jesús ma, ni ku-u'vi ya ja ni jika ya ma, te ni jinkoo ya yu'u soko ma nuu sani te kuu sava nduu.
7 Sani te ni kenda in ña'a ñuu Samaria ma kuan tava ña ndute soko ma, te Jesús ma, jiña'a ya:

—Taa ni vala ndute ko'o sa —kúu ya jiña'a ya.

8 Te tee ka ndikin ya ma chi jâ kuan koo de ini ñuu ma kuan kuaan de ja jin kaa de ji'in ya ma.

9 Kovaa ñayii judío ma, masu ni ka yo jatniñu i ndatniñu ñayii ñuu Samaria ma. Te chukan kúu ja ña'a ma, ni ndakone'e ña:

—¿Naxe kúu ja ndijin, ja tee judío ma kúu ni, te jikan ni ndute nuu saña ja kúu sa ña'a ñuu Samaria a? —kúu ña jiña'a ña.

10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nute kuni ni nawa kúu ja taa Su'si ma, te nute kuni ni na in kúu ja jikan ndute nuu ni a chi maa ni kakan ndute ko'o ni, te taa ya ndute sa'a ja koteku ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

11 Te ña'a ma, jiña'a ña:

—Ndijin, masu nawa yinda'a ni ja tava ni de, te vaa kunu soko a, te ¿ndenu yinda'a ni ndute taa ni ja koteku sa ma?
12 Tee jana'a ni yo kuu Jacob ma, ni ka yo ji'i de ndute soko ya'a, ji'in sa'ya de ma, ji'in kiti de ma. Te ni xndoo de soko ya'a ja jin nduta'vi o a. ¿Te naku ká'an ni sukan? ¿Xi ja va'a-ka ni sana Jacob ma? —kúu ña jiña'a ña.

13 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndaka ñayii jin ko'o ndute ya'a chi jin ko yichi-ka i,
14 kovaa ñayii jin ko'o ndute kua'a sa ma, masu jin ko yichi-ka i, vaa onde ini anua ñayii jin kuan-ta'vi ndute kua'a sa ma ko kuu sukan kúu nuu tóo ndute ja masu nde ndi'i de ma, te jin koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

15 Te jiña'a ña'a ma:

—Ndijin, taa ni ndute yukan, sukan-va'a máko ko yichi-ka sa, te máko kii-ka sa ki tava sa ndute a —kúu ña jiña'a ña.

16 Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuá'an ni, te kana ni yii ni ma, te kii ni ji'in de —kúu ya jiña'a ya.

17 Te jiña'a ña'a ma:

—Masu na yii sa iyo —kúu ña jiña'a ña.

Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni ni ka'an ni ja masu na yii ni iyo,
18 vaa u'un tee ni iyo ji'in ni ma, te tee iyo ji'in ni vitna a chi masu yii ni kúu de. Te ja ndaa kúu ja ká'an ni a —kúu ya jiña'a ya.

19 Ja ni jiniso'o ña sukan ma, te jiña'a ña:

—Ndijin chi in tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma kúu ni.
20 Tna'a sa ñayii jana'a ñuu Samaria ya chi ni ka yo chiñu'u i Su'si ma nuu yuku ya'a. Te ndijin tee judío ma, ka ka'an ni ja Jerusalén ma kúu nuu jin chiñu'u o Su'si ma —kúu ña jiña'a ña.

21 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin, kandija ni ja ká'an sa a, vaa sani te kenda kivi, te masu jiniñu'u-ka ja jin koo ni yuku ya'a ni a ñuu Jerusalén ma ja jin chiñu'u ni Yuva o ma.
22 Ndijin, masu ka jini ni na in ka chiñu'u ni, kovaa saña chi ka jini sa na in ka chiñu'u sa, vaa ne'un ñayii judío ma kenda iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi ñayii ma.
23 Kovaa kenda ora ma, te vitna kúu ora ja jin chiñu'u ndija ñayii ma Yuva o Su'si ma, te jin sa'a ndaa jin sa'a ndija i ndaka sukan kúni maa Xtumani Ndios ma. Vaa suni Yuva

o ma chi ndánduku ya ñayii ni-yu'u ni-ini i jin ndachiñu'u ndija i ya ma.
24 Vaa Su'si ma chi masu kuni ndijin o ya, vaa Xtumani Ndios ma kúu ya. Te ñayii jin chiñu'u ya ma, jiniñu'u ja ni-yu'u ni-ini i jin chiñu'u i ya sukan kúni maa Xtumani Ndios ma —kúu ya jiña'a ya.

25 Te ña'a ma, jiña'a ña:

—Saña chi jini sa ja kii Mesías ma, te kivi kii ya ma kaxtnu'u ndi'i kuiti ya ndaka —kúu ña jiña'a ña. Te tnu'u Mesías ma kúni ka'an "Cristo iya tetniñu Su'si ma".

26 Jesús ma, jiña'a ya:

—Maa sa kúu iya yukan, iya ká'an ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.

27 Sani te ni ka ndenda koo tee ka ndikin ya ma, te ni ka sa'vi-nka ini de ja Jesús ma, yikuu ya ká'an ya ji'in ña'a ma. Kovaa ni-in de ñatuu ni ka kusaa ini ja jin kakan-tnu'u de nawa kúni ya xi nawa ka ndatnu'u ya ji'in ña'a ma.

28 Te ña'a ma chi ni xndoo ña kiyi ña ma, te kuan no'o ña ini ñuu ma, te ni jiña'a ña nuu ñayii ma:

29 —Ne'e koo ni, te jín koo o, te jin kuni ni in tee ja ni ka'an de ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma. ¿Te kuiti masu tee ya'a kúu Cristo ma? —kúu ña jiña'a ña.

30 Sani te ni ka ke koo ñayii ñuu yukan, te kuan koo i nuu iyo Jesús ma.
31 Kovaa nani ve koo ñayii ñuu ma, te ka ka'an nda'vi tee ka ndikin ya ma ja kaa ya xita, te ka jiña'a de:

—Teskua'a, kaa ni vala —ka kuu de ka jiña'a de.

32 Kovaa jiña'a ya:

—Saña chi iyo in ja kaa sa ja masu ka jini ni —kúu ya jiña'a ya.

33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka jikan-tnu'u tna'a de:

—¿Kuiti masu na in ni ki xsia'a ja ni jaa de? —ka kuu de ka ka'an de.

34 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndeyu sa kúu ja sa'a sa sukan kúni iya ni tetniñu ña'a ma, te xsinu sa tniñu ni tatnuni ya ja sa'a sa a.
35 Ndijin, ka ka'an ni: "Kúni-ka kuun-ka yoo sana ndaxtutu o itu ma", kovaa saña chi ká'an sa, jin ndonenuu ni te jin konde'ya ni nuu ni ka saka i triu ma, vaa jâ ni ka kuaan ja sani te ndututu i.
36 Ñayii satniñu nuu ndútutu ma chi ké'en ya'vi i, te ñayii ndáxtutu ma, ndáxtutu i ja jin koteku i ni-kani ni-jika, vaa suni ñayii sáka ma ji'in ñayii ndáxtutu ma, ka kusii ini ndunduu i.
37 Vaa sa'a, te kúu ja ndaa ja ndija tnu'u ndichi ka ka'an i ma: "In ñayii sáka, te in-ka i ndáxtutu."
38 Saña ni tetniñu ndaka ni ja jin ndaxtutu ni tna'a ja masu nawa ni ka satniñu ni ja kuite i ma. Siin-ka ñayii ni ka yo satniñu. Te ndijin jin ko kuu ñayii jin ndaxtutu kuenda ñayii ni ka satniñu ma —kúu ya jiña'a ya.

39 Kua'a ñayii ñuu Samaria ma ni ka kandija Jesús ma, vaa ni ka jini i ja ndaa ni ndakani ña'a ma, ja ni ndakuña'a ya ndaka sukan ni yo sa'a, ni yo kuu ña ma.
40 Chukan kúu ja nuu ni kenda koo ñayii Samaria ma nuu iyo Jesús ma, te ka ka'an nda'vi i Jesús ma ja na kendoo ya ñuu yukan. Te ni kendoo ya yukan uu kii.
41 Te kua'a xeen-ka ñayii ni ka kandija ja ká'an ya ma,
42 te ka jiña'a de nuu ña'a ma:

—Vitna, te ka kandija sa. Masu nani ja ni ka'an ni ma, chi vaa maa sa ni ka jiniso'o ja ni ka'an ya ma, te ni ka ndasa'a sa kuenda ja iya ya'a kúu iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu ñayivi a —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya sayii in tee kanuu satniñu nuu rey ma

43 Ni ya'a uu kii ma, te ni ndee Jesús ma ñuu Samaria ma, te kuan no'o ya ñuu Galilea ma.
44 Te sa'a ni yo ka'an maa ya: In tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma, ñatuu ka ndachiñu'u ña'a ñayii ñuu

de ma, kovaa ñayii in-ka ñuu ma chi ka ndachiñu'u i de.
45 Nuu ni ndenda ya ñuu Galilea ma, te ñayii ñuu yukan, ni ka ndatnu'u mani i ji'in ya, vaa suni ni jan koo tna i Viko Pascua ñuu Jerusalén ma, te suni ni ka jini i ndaka ja ni sa'a ya yukan ma.

46 Jesús ma, kuan no'o ya Caná ñuu Galilea ma nuu ni sa'a ya ja ndute ma, te ni nduu de ndute uva ma. Te iyo in tee kanuu satniñu nuu rey ma, te iyo in sayii de ñuu Capernaum ma, te ku'u i.
47 Nuu ni jini tee kanuu satniñu nuu rey ma, ja ni ndenda Jesús ma ñuu Galilea ma ja ni ja'an ya ñuu Judea ma, te ni ja'an de ni jan koto de ya, te ni ka'an nda'vi de ya ja ki'in ya ve'e de ma te ndasava'a ya sa'ya de ma, vaa ku'u ka'vi i, te kûu i kúni i.
48 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin, masu ka kandija ni, nú masu jin kuni ni seña ji'in milagru —kúu ya jiña'a ya.

49 Kovaa tee kanuu satniñu nuu rey ma, jiña'a de:

—Tee tatnuni, kachi ni, te kí'on. Nú ña'a, te kûu sa'ya sa ma —kúu de jiña'a de.

50 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuán no'o ni ve'e ni ma chi téku sa'ya ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Te tee ma chi ni kandija de ja ni ka'an Jesús ma, te kuan no'o de.
51 Nani kuan no'o de ve'e de ma, te tee ka jinukuechi nuu de ma, ni ki koo de ni ka ki ndi tna'a de tee ma, te ka jiña'a de:

—Téku sa'ya ni ma —ka kuu de ka jiña'a de.

52 Te ni jakondee de jikan-tnu'u de na ora ni ndusii ini i ma, te ni ka ndakone'e tee ma:

—Iku ma nuu ka in nuu ve kukuee ma ni nuu ña'a ka'ni i ma —ka kuu de ka jiña'a de.

53 Te yuva i ma, ni ndasa'a de kuenda ja maa ora yukan ni jiña'a Jesús ma: “Téku sa'ya ni ma”, te ndaka de ve'e de ma ni ka kandija Jesús ma.

54 Cha'a kúu ja ku-uu seña ji'in milagru ni sa'a Jesús ma nuu ni ndenda ya ñuu Galilea ma ja ni ja'an ya ñuu Judea ma.

5

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ñatuu kúu kanda de

1 Ja ni ya'a jaku kii ma, te ñayii judío ma, ni ka sa'a i in viko, te Jesús ma, kua'an tuku ya ñuu Jerusalén ma.
2 Ñuu Jerusalén ma nuu nani Ye'e Ndikachi ma iyo in nuu ñu'u ndute, te sa'an hebreo ma nani i Betzata. Iyo u'un corredor,
3 te yukan ka iyo kua'a ñayii ka ku'u, ji'in ñayii inukuaa ma, ji'in ñayii cojo ma, ji'in ñayii ñatuu kúu jin kanda i ma. Ka ndetu ndaka i ja kanda ndute ma.
4 Vaa in ángel Su'si ma, na'nu-ni na'nu-ni ni yo kenda i, te ni yo skanda i ndute ma, te jínu kánda ndute ma, te ñayii kúñama ma, te xinañu'u i jan kêe nuu ndute ma, te ni yo nduva'a i ndeva'a-ni na kue'e ni yo ndo'o i ma.

5 Ne'un ndaka ñayii ma iyo in tee jâ iyo oko ja'un uni (38) kuiya ja ku'u de ma.
6 Nuu ni jini ña'a Jesús ma ja kátuu de ma te ni jini ya ja ni kukua'a kuiya ku'u de ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Kúni ni ja nduva'a ni? —kúu ya jiña'a ya.

7 Te tee ku'u ma, ni ndakone'e de:

—Señor, masu na in neva'a sa ja skee ña'a i nuu ndute a ora kánda de ma. Ndaka jichi kúni sa ja kêe sa ma, te in-ka ñayii kée xinañu'u-ka —kúu de jiña'a de.

8 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni —kúu ya jiña'a ya.

9 Te ora yukan-ni ni nduva'a tee ku'u ma, te ni ndake'en de nuu ni katuu de ma, te ni keja'a de jika de.

Kovaa kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu ñayii ma kúu,
10 te tee judío ma, ka jiña'a de nuu
tee ni nduva'a ma:
—Vitna kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o kúu. Masu jatna
ini Su'si ma ja ndakuiso ni nuu ni
katuu ni a —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te tee yukan, ni ndakone'e de:
—Vaa maa tee ni ndasava'a ña'a
ma ká'an: "Ndake'en ni nuu ni
katuu ni a, te kuán no'o ni" —kúu
de ká'an de.
12 Te ni ka jikan-tnu'u de tee ma:
—¿Na in kúu ja ni ka'an:
"Ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te
kuán no'o ni"? —ka kuu de ka jiña'a
de.
13 Kovaa tee ma, masu jini de na
in ni ndasava'a ña'a ma, vaa Jesús
ma chi ni nduyu'u ya ne'un kua'a
ñayii ka iyo ma.
14 Sani te Jesús ma, ni ndani'i ya
tee ma ini veñu'u ka'nu ma, te jiña'a
ya:
—Vitna ja ni jini ni ja ni nduva'a
ni a, máko ndakuiso kuechi-ka ni,
nasa ka'vi-ka ndando'o ni —kúu ya
jiña'a ya.
15 Te kua'an tee ma, te ni jiña'a
de nuu tee judío ma ja Jesús ma ni
ndasava'a ña'a ma.
16 Chukan kúu ja tee judío ma, ñatuu
ni ka yo jini ndee de ya, vaa ka kuni
de ja jin ka'ni de ya, kuechi ja ni
yo sa'a ya ja va'a ma kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma.
17 Kovaa Jesús ma, ni jiña'a ya:
—Yuva sa ma, onde vitna sat-
niñu ya, te saña tna chi suni satniñu
sa —kúu ya jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja tee judío ma, ûni
ni ka yo kuu ini xeen de ja jin ka'ni
de ya, vaa masu yika-ni ja ni ka
yo jini de ja ñatuu ni yo chiñu'u ya
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma, suni ja ni yo ka'an
ya ja inuu-ni kúu ya ji'in Su'si ma,
vaa ni yo ka'an ya ja Su'si ma kúu
Yuva ya ma.

Sukan tátnuni Jesús Sa'ya Su'si ma

19 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja saña
ja kúu sa Sa'ya Su'si a, masu kuu
nawa sa'a sa ja kúni maa sa ma,
su'va ja jini sa ja sa'a Yuva sa ma,
sukan sa'a sa. Vaa ndaka ja sa'a
Yuva sa ma suni sa'a sa ja kúu sa
Sa'ya ya a.
20 Vaa Yuva sa ma, kútoo ña'a ya,
te káxtnu'u ya ndaka ja sa'a maa
ya ma nuu sa a. Te kua'a-ka ja
kaxtnu'u ya, sukan-va'a jin kuni ni,
te jin sa'vi-nka ini ni.
21 Vaa Yuva sa ma chi ni ndaxteku
ya ñayii ni ka ji'i ma, te sa'a ya ja jin
koteku i. Sukan tna saña ja kúu sa
Sa'ya ya a, sa'a sa ja jin koteku na
in kúni maa sa ma.
22 Te Yuva sa ma, masu ndakan ya
kuenda nuu ni-in ñayii ma, su'va
nuu nda'a maa sa ni xndoo ya ja
ndakan sa kuenda nuu ñayii ma,
23 sukan-va'a ndaka ñayii ma, na jin
chiñu'u ña'a i ja kúu sa Sa'ya Su'si
ma, sukan ka chiñu'u i Yuva sa ma.
Nú na in ñatuu chiñu'u ña'a i saña
ma, suni masu nde chiñu'u i Yuva
sa ma iya ni tetniñu ña'a ma.

24 'Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na
in niniso'o ja ká'an sa a chi kándija
i sukan ká'an maa iya ni tetniñu
ña'a ma, te iyo i ja koteku i ni-kani
ni-jika, vaa masu ki'in-ka i nuu iyo
ja chunaa i nkuu ma, su'va jâ ni
kaku i ja masu kûu-ka i, te koteku
i ni-kani ni-jika.
25 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja kenda
ora, te vitna chi ñayii ni ka ji'i ma,
jin koniniso'o i ja ká'an sa ja kúu
sa Sa'ya Su'si a, te ñayii jin kuniso'o
ma, jin koteku i.
26 Sukan kúu Yuva sa ma ja téku
maa ya ma, sukan sa'a ya ja koteku
maa sa,
27 te ni xndoo ya nuu nda'a sa ja
kúu sa Sa'ya ya a ja na ndakan sa
kuenda nuu ñayii ma, vaa kuechi ja
saña ni kii ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Te máko jin ko ndaa jin ko ndivi
ini ni ja ká'an sa sa'a, vaa kenda

ora ja ndaka ñayii ni ka ji'i ma, jin
kuniso'o i ja ká'an sa a,
29 te jin nana koo i yavi nuu ka
ñunee i ma. Ñayii ni ka sa'a ja va'a
ma, jin ndateku i, te jin koteku i
ni-kani ni-jika, kovaa ñayii ni ka
sa'a ja u'vi ma, jin ndateku i ja jin
ndachunaa i na kuechi ni ka sa'a
maa i ma.
30 'Saña, masu nawa kúu sa'a sa ja
kúu ini maa sa. Su'va maa Yuva sa
ma ni tatnuni ja ndakan sa kuenda
nuu ñayii ma, te ndákan ndaa sa
kuenda, vaa ñatuu kúni sa ja sa'a sa
sukan kúu ini maa sa ma chi su'va
sa'a sa sukan kúu ini maa Yuva sa
iya ni tetniñu ña'a ma.
31 Nuna ka'an sa ja kuu maa sa ma,
ja ka'an sa ma masu ja ndaa ko kuu.
32 Kovaa iyo Yuva sa ma ja ká'an ya
ja kuu sa, te ja ká'an ya ma ja ndaa
kúu.
33 Ndaka ni ni ka tetniñu tee ni
ka jikan-tnu'u Juan ma, te ja ni
ndakone'e Juan ma ja ndaa kúu.
34 Kovaa saña, masu kúkanu ini sa
ni-in ja ka ka'an ñayii ma. Kovaa
jiniñu'u ja ka'an sa ndaka tnu'u ya'a
nuu ni, sana jin ndani'i ta'vi ni.
35 Juan ma, sukan kúu in ñu'u
ndú'va va'a te ûni tnuu va'a ma,
sukan ni yo kuu de nuu ni, te ndaka
ni ni ka kuu ini ja jin koo sii ini ni
nunuu-ni ja ni kaxtnu'u de nuu ni
ma.
36 Kovaa iyo ja saña jin kandija-ka
ni sana Juan ma. Vaa maa sa chi
sa'a sa ja ni tatnuni Yuva sa ma ja
sa'a sa ma, sukan-va'a jin kuni ni te
jin kandija ni ja maa Yuva sa ma ni
tetniñu ña'a ma.
37 Te suni Yuva sa ma iya ni tetniñu
ña'a ma, ni kaxtnu'u ya na in kúu
sa, visi ndaka ni, ñatuu nama ni ka
yo jiniso'o ni ya, ni a jin kuni ni
naxe kaa ya ma,
38 te ni a tnu'u ká'an ya ma masu ka
ñu'u ini ni, vaa ñatuu ka kandija ni
ja Yuva sa ma ni tetniñu ña'a.
39 Ndijin chi jiniñu'u ja jin skua'a
va'a-ka ni tutu ndee tnu'u Su'si
ma, vaa yukan jin ndani'i ni naxe
jin koteku ni ni-kani ni-jika. Vaa
yukan ká'an na in kúu sa,
40 kovaa ndijin, masu nde ka kuni
ni ja jin kondikin ña'a ni sukan-va'a
jin koteku ni ni-kani ni-jika.
41 'Saña, masu kuan-ta'vi sa ja jin
chiñu'u ña'a ñayii masu ka kandija
Su'si ma.
42 Vaa saña chi jini sa ndaka ni, te
jini sa ja masu ka kutoo ni Su'si ma.
43 Saña chi vee sa ja maa Yuva
sa ma, te ndaka ni, masu nde ka
jan-ta'vi ña'a ni, kovaa nute kenda
in-ka ñayii ja masu Su'si ma ni tet-
niñu ña'a chi jin kuan-ta'vi ni i.
44 Ndijin, ¿naxe jin kandija ni ja
ká'an Su'si ma? Vaa ka jan-ta'vi ni
jayiñu'u ka ndakua'a tna'a ndi-in
ndi-in maa ni ma, te masu ka ndan-
duku ni jayiñu'u taa maa in-ni Su'si
ma.
45 Másu ko jin kani ini ni ja saña,
te ndaxtekuechi ña'a sa nuu Yuva
sa ma. Tee ndaxtekuechi ña'a kúu
maa Moisés ma, tee ni ka kukanu
ini ni ma.
46 Nute ni ka kandija ni tnu'u ni
ka'an Moisés ma, suni jin kandija
ña'a ni, vaa Moisés ma, ni tee de na
in kúu saña.
47 Kovaa ni masu ni ka kandija ni ja
ni tee de ma. ¿Naxe kuu jin kandija
ni ja ká'an sa ya? —kúu ya jiña'a ya.

6

*Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a
xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda
ja ni ka jaa u'un mil tee*

*(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Lc
9:10-17)*

1 Nuu ni jinu sukan, te kua'an
Jesús ma in-ka yu'u mar Galilea
ma, te suni maa i kúu mar Tiberias
ma.
2 Kua'a xeen ñayii ka ndikin ya, vaa
ni ka jini i seña ji'in milagru ni yo
sa'a ya ma ja ni ka yo nduva'a ñayii
ka ku'u ma.
3 Sani te ni kaa Jesús ma in yuku,
te ni jinkoo ya ji'in tee ka ndikin ya
ma.
4 Jâ ve kuyatni Viko Pascua ma ja ka
sa'a ñayii judío ma.

5 Te nde'ya Jesús ma, te ni jini ya ja
kua'a ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a
ya tee kúu Felipe ma:
—¿Ndenu jin kuaan o ndeyu jin
kaa ndaka ñayii a? —kúu ya jiña'a
ya.
6 Kovaa ni jiña'a ya sukan-ni,
sukan-va'a naxe ndakone'e Felipe
ma, vaa Jesús ma, jâ jini ya naxe
sa'a ya ma.
7 Te Felipe ma, ni ndakone'e de:
—Ni a uu cientu denario xtatila
ma masu kanda ja jin kaa i vala
vala —kúu de jiña'a de.
8 Te in-ka tee ndikin ya ma, nani
de Andrés ma, te ñani Simón Pedro
ma kúu de. Sani te jiña'a de:
9 —Ya'a iyo in suchi luluu, te
neva'a i u'un xtatila cebada ji'in
uu tiaka, kovaa masu jakuu ya'a,
vaa kua'a xeen ñayii kúu a —kúu de
jiña'a de.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin kuña'a ni ndaka ñayii a jin
kunukoo i —kúu ya jiña'a ya, vaa in
nuu iyo kua'a kuii kúu.
Te ni ka jinkoo i. Visi u'un mil ja
nani-maa tee ma kúu.
11 Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma,
te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma, te ni wa'a ya ñayii ka nukoo ma.
Suni sukan ni sa'a ya ji'in tiaka ma,
ni wa'a ya, te ni ka jaa maa ñayii ma
naxe ka kuni maa i ja jin kaa i ma.
12 Nuu jâ ni ka ndutu chii ñayii
ma, Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jin ndaxtutu ni ndaka ta'vi
kuechi ni ka ndoo ma, sukan-va'a
masu jin xtivi o —kúu ya jiña'a ya.
13 Te ni ka ndaxtutu de, te ni nda-
chitu uxi uu-ka chika ta'vi kuechi
ja ni ka ndoo ja u'un xtatila cebada
ma.
14 Ja ni ka jini ñayii ma milagru ni
sa'a Jesús ma, te ka ka'an i:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
kúu de. Tee ka ndetu o ja kii de ñuu
ñayivi a kúu de —ka kuu i ka ka'an
i.
15 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni
ya ja ka kuni i ja jin kueka i ya te jin
koo i ji'in ya te jin sa'a i ja ko kuu ya
rey, kovaa sani te ni ke'en ya ichi, te
kua'an ya ichi yuku ma, sukan-va'a
koo maa in-ni ya ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mt 14:22-27; Mr 6:45-52)

16 Nuu ni kunee ma, te tee ka
ndikin Jesús ma, ni ka nu koo de
kuan koo de yu'u mar ma,
17 te ni ka ka koo de in nuu barcu,
sukan-va'a jin koo de ñuu Caper-
naum ma. Te nani ka ndaya'a de
nuu mar ma, te ni kunee xeen ma.
Te ñatuu ndenda-ka Jesús ma.
18 Sani te ni ndakanda ndute ma,
kuechi ja yi'i xeen kajin ma.
19 Nuu jâ ni kuu u'un iñu mil metro
kuan koo de ma, te ni ka jini de
Jesús ma ja jika jika ya siki ndute
ma kuan tu'va ya nuu barcu ma, te
ni ka yu'u xeen de.
20 Te jiña'a ya:
—¡Má jin koyu'u ni! ¡Maa sa kúu!
—kúu ya jiña'a ya.
21 Ni ka kutachi de, te ni ka xn-
daa de ya ini barcu ma. Sani te
nunuu-ni, te ni ka kenda koo de
ñuu nuu jin koo de ma.

Ñayii ma, ka ndanduku i Jesús ma

22 Kii xtnee ma, te ñayii ka iyo
in-ka yu'u ndute ma, ni ka jini i ja
in-nka-ni barcu ma iyo, te yukan
kuan nu koo tee ka ndikin Jesús
ma, kovaa Jesús ma, masu kuan
no'o ya ji'in de ma.
23 Kovaa ni ka kenda koo-ka barcu
ñayii ñuu Tiberias ma yatni nuu ni
ndakuan-ta'vi Jesús ma nuu Su'si
ma te ni wa'a ya xtatila ni ka jaa
ñayii ma.
24 Ja ni ka jini ñayii ma ja ñatuu-ka
na Jesús ma ni a tee ka ndikin ya
ma ka iyo ma, te suni ni ka ka koo
ñayii ma nuu barcu ma, te kuan
koo i ichi ñuu Capernaum ma ka
ndanduku i ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja sukan kúu xtatila ma kúu ya vaa sa'a ya ja koteku o

25 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma
in-ka yu'u mar ma, te ni ka ndani'i
i Jesús ma, te ni ka jikan-tnu'u i ya:
—Teskua'a, ¿na ora ve ndii ni
ya'a? —ka kuu i ka jiña'a i.
26 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa kúu ja ka ndan-
duku ña'a ni, masu kuechi ja ni ka
jini ni milagru ni sa'a sa ma kúu chi
kuechi ja ni ka jaa ni onde ni ka
ndutu chii ni ma kúu.
27 Má jin satniñu ni siki ja ndeyu
ndí'i ma, su'va jin satniñu ni siki
ja ndeyu masu ndi'i ma, tna'a ja
sa'a ja jin koteku ni ni-kani ni-jika
ma, tna'a ja taa iya ni kenda ñayivi
ñuu ñayivi a, iya ni kaxtnu'u Yuva
o Su'si ma ja jin kandija ni ya ma
—kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Nawa jin sa'a sa, sukan-va'a jin
sa'a sa ja kúni Su'si ma? —ka kuu i
ka jiña'a i.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja kúni Su'si ma ja jin sa'a ni
kúu ja jin kandija ni maa sa ja kúu
sa iya ni tetniñu ya ma —kúu ya
jiña'a ya.
30 Te ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Na seña kaxtnu'u ni,
sukan-va'a jin kuni sa te jin kandija
ña'a sa? ¿Nde a ka kuu ja sa'a ni?
31 Tna'a o ñayii jana'a ma, ni ka jaa
i ja nani maná ma nuu masu nawa
iyo kuiti ma, sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma: "Su'si ma, ni wa'a
ya xtatila andivi ma ja ni ka jaa i
ma" —ka kuu i ka jiña'a i.
32 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
masu Moisés ma kúu tee ni taa
xtatila ni kuun andivi ma ja jin kaa
ni ma, kovaa vitna maa Yuva sa
ma kúu iya táa xtatila ndija ni nuu
andivi ma.
33 Te saña kúu xtatila ni nuu andivi
ma ja táa Su'si ma nuu ni a, te sa'a
sa ja koteku ñayii ñuu ñayivi a —kúu
ya jiña'a ya.
34 Te ka jiña'a i:
—Señor, taa taa-ni ni xtatila
yukan ma —ka kuu i ka jiña'a i.
35 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu xtatila ja sa'a ja jin
koteku ni. Nú na in ki tna'a ña'a
te kandija ña'a i, masu ko kokon ko
yichi kuiti i.
36 Kovaa sukan-ni ni ka'an sa, vaa
ndijin, visi jâ ni ka jini ña'a ni, ko-
vaa masu ka kandija ña'a ni.
37 Ndaka ñayii taa maa Yuva sa ma,
ki koo i nuu maa sa, te ndaka ñayii
ki koo nuu sa ma, masu saxiko sa i.
38 Vaa saña chi ni nuu sa andivi ma,
kovaa masu vee sa ja sa'a sa ja kúu
ini maa sa ma chi vee sa ja sa'a sa
ja kúu ini maa Yuva sa ma, iya ni
tetniñu ña'a ma.
39 Te ja kúu ini iya ni tetniñu ña'a ma
kúu ja másu ko skenaa sa ni-in ñayii
ja ni taa ya ma, su'va ndaxteku sa i
kivi ndi'i kivi a.
40 Vaa ja kúu ini Yuva sa ma kúu ja
ndaka ñayii ka ndakunitnuni ña'a i
ja Sa'ya Su'si ma kúu sa te Su'si kúu
sa te ka kandija ña'a i ma, jin koteku
i ni-kani ni-jika. Te ndaxteku sa i
kivi ndi'i kivi a —kúu ya jiña'a ya.
41 Te chukan kúu ja tee judío ma,
ni ka keja'a de ka ka'an ndeva'a de
ja kuu ya ma, kuechi ja ni ka'an ya
ja xtatila ni nuu onde andivi ma
kúu ya.
42 Te ka jiña'a de:
—¿Te masu tee ya'a kúu Jesús
sa'ya José ma? Ndaka o ka jini yuva
de ma ji'in si'i de ma. ¿Naxe kúu ja
ká'an de ja ni nuu de vee de onde
andivi ma? —ka kuu de ka ka'an
de.
43 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ka ka'an yu'u ka ka'an
yu'u nuu tna'a ni?
44 Kovaa ñatuu ni-in ñayii kuu kii
nuu sa a, nú masu ja ki xsia'a ña'a
maa Yuva sa ma iya ni tetniñu ña'a
ma, te ndaxteku sa i kivi ndi'i kivi
ma.

45 Nuu tutu ndee tnu'u tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma ká'an: “Su'si ma kaxtnu'u nuu
ndaka i.” Chukan kúu ja ndaka
ñayii kuniso'o ja ká'an Yuva sa ma
te kutu'va i ja ká'an ya ma, te kii i ki
tu'va ña'a i.
46 ’Masu na in ni jini Yuva sa ma
chi maa in-ni sa ja vee sa nuu Su'si
ma jini ya.
47 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja nú
na in kándija ña'a ma chi koteku i
ni-kani ni-jika.
48 Saña kúu xtatila sa'a ja jin koteku
ni.
49 Tna'a ni ñayii jana'a ma, ni ka jaa
i ja nani maná ma, kovaa ni ka ji'i i,
50 te saña chi ká'an sa siki maa sa
ja kúu sa xtatila ni nuu onde andivi
ma. Nú na in na kaa chi masu kûu
i.
51 Saña kúu xtatila téku ma ja ni
nuu sa onde andivi ma. Nú na
in na kaa xtatila ya'a chi koteku i
ni-kani ni-jika. Te xtatila kua'a sa
a chi kuñu maa sa kúu, te sa'a sa ja
jin koteku ndaka ñayii ñuu ñayivi a
—kúu ya jiña'a ya.
52 Te tee judío ma, ni ka keja'a de
ka tetna'a ndi-in ndi-in de:
—¿Naxe kúu ja taa tee ya'a ja jin
kaa o kuñu de a? —ka kuu de ka
ka'an de.
53 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja jiniñu'u ja
kuenda tnu'u ja jin kaa ni kuñu sa a
ja kúu sa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi
ya te kuenda tnu'u ja jin ko'o ni niñi
sa a, sana kuu jin koteku ni.
54 Nú na in jaa kuñu sa a te ji'i i
niñi sa a, koteku i ni-kani ni-jika,
te saña chi ndaxteku sa i onde kivi
ndi'i kivi ma.
55 Sukan kúu ndeyu ndija ma ji'in
ndute ma ja sa'a ja ka ndutu chii
ñayii ma te ñatuu ka yichi-ka i ma,
sukan sa'a yikikuñu sa ya ji'in niñi
sa a ini anua ñayii ma, vaa ndúva'a
kuiti i te iyo sii ini i.
56 Nú na in jaa kuñu sa a te ji'i i niñi
sa a, téku i ji'in sa, te iyo sa ji'in i.
57 Yuva sa ma ni tetniñu ña'a, te téku
ya, te ja maa ya ma, te téku sa. Te
suni maa i kúu ja nú na in jaa kuñu
sa a, te ja maa sa, te koteku i.
58 Ja ká'an sa ya chi ja kuu maa sa
kúu, ja kúu sa xtatila ni nuu onde
andivi ma. Tna'a xtatila ya'a chi
masu inuu kúu i ji'in tna'a ja nani
maná ma ja ni ka jaa tna'a ni ñayii
jana'a ma. Ni ka jaa i, kovaa ni ka
ji'i i. Kovaa nú na in kaa xtatila
ká'an sa ya chi koteku i ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.
59 Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u
ya'a nuu ni ka ndututu i veñu'u
Capernaum ma.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sa'a
ja jin koteku o ni-kani ni-jika

60 Ja ni ka jiniso'o i sukan ni
kaxtnu'u ya ma, kua'a ñayii ka
ndikin Jesús ma, ka ka'an i:
—Tna'a ja ká'an de a chi yii xeen
ja kandija o. ¿Na in kuu koniniso'o
ja ká'an de a? —ka kuu i ka ka'an i.
61 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja ka
ka'an ndeva'a i tnu'u ni ka'an ya
ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Ja ni ka'an sa ma ñatuu ka
jatna ini ni?
62 ¿Naxe ko kuu nuna jin kuni ni
ja saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, ndaa sa nuu ni iyo sa
xi'na-ka ma?
63 Vaa anua ñayii ma kúu ja sa'a ja
téku i ma, te yikikuñu i ma chi masu
ja kuatniñu kúu. Te tna'a tnu'u
ká'an sa a chi ja ka jiniñu'u ini anua
ni a kúu, vaa sa'a i ja jin koteku ni.
64 Kovaa ka iyo nde ni ja ñatuu ka
kandija ni —kúu ya jiña'a ya.
Vaa Jesús ma, jâ jini ya onde xi-
nañu'u ma nde in ka kuu ja ñatuu ka
kandija i ya ma, ji'in nde-in kúu ja
ke'en-su'va i ya ma.
65 Te ni ka'an tuku ya:
—Masu na-in kuu kii nuu sa a, nú
masu ja maa Yuva sa ma ki xsia'a
ña'a —kúu ya ká'an ya.
66 Sani te ora yukan kua'a ñayii ka
ndikin Jesús ma, ni ka xndoo i ya, te
kuan koo i.

67 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma:
—¿Suni ndijin, jin koo tna ni ka
kuni ni? —kúu ya jiña'a ya.
68 Simón Pedro ma, ni ndakone'e
de:
—Señor, ¿nde in xi-nuu jin koo sa?
Vaa tnu'u ká'an ni a, tnu'u sa'a ja jin
koteku sa ni-kani ni-jika kúu.
69 Saña ya chi jâ ni ka kandija ña'a
sa, te ka jini sa ja ndijin kúu iya ii
nuu Su'si ma —kúu de jiña'a de.
70 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa sa ni ndakaji ndi-uxi uu ni
a, kovaa in ni chi tachi ma kúu ni
—kúu ya jiña'a ya.
71 Ja ni ka'an Jesús ma sukan chi
ni ka'an ya siki ja Judas sa'ya tee
kúu Simón Iscariote ma, vaa Ju-
das ma ke'en-su'va ya ma, visi in
ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya
ma kúu de ma.

7

Ñani Jesús ma, ñatuu ka kandija i ya

1 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma,
kua'an ya ichi ñuu Galilea ma, vaa
ñatuu kúni ya ja koo ya ñuu Judea
ma, vaa yukan ka nduku tee judío
ma ja jin ka'ni de ya ma.
2 Kovaa ve kuyatni Viko Ve'e Nda'a
Yutnu ma, in viko ka sa'a ñayii judío
ma.
3 Te ñani ya ja si'i ya ma, ka jiña'a i:
—Máko ndoo ro ya'a. Kuá'an ñuu
Judea ma, sukan-va'a ñayii ka iyo
yukan ja ka ndikin ña'a i ma, suni
jin kuni i ja sa'a ro a.
4 Vaa nú na in kúu ini ja jin kuni ña'a
ñayii ma, masu sa'a yu'u i. Chukan
kúu ja ndaka ja sa'a ro a, te sa'a nuu
ndaka ñayii ñuu ñayivi a —ka kuu i
ka jiña'a i,
5 vaa ni a ñani ya ja si'i ya ma, masu
ka kandija i ya ma.
6 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñatuu kenda-ka ora ri, kovaa
ro'o chi ndeva'a-ni na ora chi
va'a-ni kúu, ka jani ini ro.
7 Ñayii ñuu ñayivi a chi ka kunimani
i nuu ndaka ro, kovaa ru'u ya chi
ñatuu ka kunimani i nuu ri, vaa
ru'u ya chi káxtnu'u ndaa ri nuu i ja
ja ka sa'a i ma chi ja u'vi kúu.
8 Kuán koo maa ro viko ma. Ru'u ya
chi ma ki'in ri, vaa ñatuu kenda-ka
ora ri ma.
9 Sukan ni jiña'a ya, sani te ni
kendoo ya ñuu Galilea ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ma ne'un kivi ka sa'a i Viko Ve'e Nda'a Yutnu ma

10 Kovaa nuu jâ kuan koo ñani ya
ma, sani te Jesús ma ni ja'an tna ya
viko ma. Kovaa ni ja'an yu'u ya,
masu na in ni jini ña'a ma.
11 Te tee judío ma, ka ndanduku de
ya viko ma, te ka ka'an de:
—¿Ndenu iyo tee yukan? —ka
kuu de ka ka'an de.
12 Ndaka ñayii ma, ka ka'an ka
ka'an i ja kuu ya. Jaku i ka ka'an:
“In tee va'a kúu de.” Kovaa jaku-ka
i ka ka'an: “Masu tee va'a kúu de
chi xnda'vi de ñayii ma”, ka kuu i ka
ka'an i.
13 Kovaa ñatuu kúu jin ka'an ni'i i,
vaa ka yu'u i tee judío ma.
14 Nuu ve kusava viko ma, Jesús
ma, ni kivi ya ini veñu'u ka'nu ma,
te ni keja'a ya káxtnu'u ya,
15 te tee judío ma, ni ka sa'vi ini de,
te ka ka'an de:
—¿Naxe jini xeen tee ya'a ndaka
ja ká'an tutu a, te vitna ja masu nde
ni skua'a de? —ka kuu de ka ka'an
de.
16 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Masu kuenda maa sa kúu ja
káxtnu'u sa a chi kuenda iya ni tet-
niñu ña'a ma kúu.
17 Nú na in kúni ja sa'a i sukan
kúni Su'si ma, kuu ndakuni i tnu'u
káxtnu'u sa a, nú tnu'u vee nuu Su'si
ma kúu, xi ká'an maa sa sukan jani
ini maa sa.
18 Ñayii ká'an ja jani ini maa i ma chi
ká'an i sukan-va'a jin chiñu'u ña'a
ñayii ma, kovaa nú na in ndí ini ja
jin ndachiñu'u i na in ni tetniñu ña'a

ma, ñayii yukan chi ká'an ndaa i, te masu na ja u'vi iyo ini anua i ma.
19 '¿Masu ja ndaa kúu ja Moisés ma, ni kaxtnu'u de tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu ndaka ni? Kovaa ni-in ni ñatuu ka sa'a sukan ni kaxtnu'u de ma. ¿Nava'a ka kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
20 Ni ka ndakone'e ñayii ma:
—¡Vâa yinee ña'a tachi! ¿Na in kúni ja ka'ni ña'a i? —ka kuu i ka jiña'a i ya.
21 Jesús ma, jiña'a ya:
—In-ni ja ni sa'a sa, te ndaka ni ni ka sa'vi ini.
22 Kovaa Moisés ma, ni tatnuni de ja jin chitnuni ni suchi yii ma. (Masu ja jani ini maa Moisés ma kúu, chi vaa kuenda ñayii jana'a-ka ma kúu.) Te ndijin chi ka chitnuni ni suchi luluu ma, visi kivi masu satniñu o kúu ma.
23 Ja ma jin kejiyo ni ja ni tatnuni Moisés ma kúu ja ka chitnuni ni suchi kuechi ma, visi kivi masu satniñu o ma kúu. ¿Nava'a ka ndakiti ini ni nuu sa ja ni ndasava'a ni ndasandija sa in tee ma kivi masu ka satniñu o ma?
24 Má jin ka'an ni tnu'u ñayii ma sukan-ni ka nde'ya ni ja ka kuu i ma. Su'va jin ka'an ndaa ni sukan iyo ma, vaa sukan kúni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ká'an ya ja maa Su'si ma ni tetniñu ña'a

25 Jaku ñayii ñuu Jerusalén ma, ni ka keja'a i ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ka ndanduku i ja jin ka'ni i ma?
26 ¿Nava'a iyo de yukan, te káxtnu'u de nuu ndaka ñayii ma, te ñatuu na in nawa jiña'a i ma? ¿Xi saa ka jani ini tee ka netniñu ma ja tee ya'a kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma?
27 Kovaa yo'o chi ka jini o nde in xi-sa'ya kúu tee ya'a. Te kivi kii Cristo ma, masu na in kuni nde in xi-sa'ya tata ko kuu ya —ka kuu i ka ka'an i.
28 Te nuu ni jiniso'o Jesús ma sukan, vaa yikuu ya káxtnu'u ya ini veñu'u ka'nu ma, te ni ka'an nini'i ya:
—Nú ndijin, ka jini ña'a ni, te ka jini ni ndenu vee sa. Kovaa masu vee sa ja kúni maa sa chi vee sa vaa ni tetniñu ña'a Su'si ndija ma iya kuu jin kukanu ini ni ma, kovaa ñatuu ka jini ni ya.
29 Te maa sa chi jini sa ya, vaa ja maa ya ma, te vee sa, te maa ya ni tetniñu ña'a —kúu ya jiña'a ya.
30 Sani te ni ka kuni de ja jin tnii de ya, kovaa ni-in de ñatuu ni tnii ya, vaa ñatuu kenda-ka ora ya ma.
31 Te kua'a ñayii ni ka kandija ya, kovaa ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Kivi kenda Cristo ma kuiti ja sa'a kua'a-ka ya seña ji'in milagru sana tee ya'a? —Ka kuu i ka ka'an i.

Tee ka kuu fariseo ma, ka kuni de ja jin tnii de Jesús ma

32 Te tee ka kuu fariseo ma, ni ka jiniso'o de ja ka ka'an ñayii ja kuu Jesús ma. Te maa de ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma ni ka tetniñu tee ka jito veñu'u ka'nu ma ja jin tnii de ya.
33 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Koo sa ji'in ni jaku-ka kivi, sani te no'o sa nuu iya ni tetniñu ña'a ma.
34 Ndijin, jin ndanduku ña'a ni, kovaa masu jin ndani'i ña'a ni, vaa masu kuu jan koo ni nuu no'o sa ma —kúu ya jiña'a ya.
35 Sani te ni ka keja'a tee judío ma ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Ndenu ki'in tee ya'a ja ma kuu jin ndani'i o de? ¿Xi ki'in de nuu ka iyo ñayii judío ni ka jitenuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te kaxtnu'u de nuu ñayii ka ka'an sa'an griego ma?
36 ¿Nawa kúni ka'an ja ká'an de ma ja: "Jin ndanduku ña'a ni, kovaa masu jin ndani'i ña'a ni, vaa masu kuu jan koo ni nuu no'o sa ma"? —ka kuu de ka ka'an de.

Jesús ma, kuenda kúu ndute ko'o o te masu ko yichi-ka o ma, sukan kúu ya

37 Kivi ve jinu viko ma, kivi ka'nu
xeen-ka ma kúu, te Jesús ma, ni
ndokuiñi ya, te ni ka'an nini'i ya:
—Nú na in yíchi, na kii i nuu sa a,
te kó'o i ndute kua'a sa a.
38 Sukan ká'an nuu tutu Su'si ma,
ñayii kandija ña'a ma chi onde ini
anua i ma vivii ko too ndute sa'a ja
koteku i, sukan vivii tóo ndute jika
yute ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Te sa'a ni ka'an Jesús ma siki
Xtumani Ndios ma iya jin ni'i ñayii
ka kandija Jesús ma, vaa Jesús ma,
ñatuu ndaa-ka ya ja jin ndachiñu'u
i ya ma. Chukan kúu ja ñatuu kii-ka
Xtumani Ndios ma.

Ni ka ndusiin ñayii ma kuechi ja jaku i ka kandija Jesús ma te jaku i ñatuu

40 Ka iyo jaku ñayii ne'un ñayii
kua'a ma, te nuu ni ka jiniso'o i
tnu'u ya'a, te ka ka'an i:
—Ja ndaa ndija kúu ja tee ya'a chi
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ma kúu de —ka kuu i ka ka'an i.
41 Jaku-ka i ka ka'an:
—Iya ya'a chi Cristo iya ni tet-
niñu Su'si ma kúu ya —ka kuu i ka
ka'an i.
Kovaa jaku-ka i ma chi ka ka'an
i:
—¿Naku xi ñuu Galilea ma kee
Cristo ma?
42 ¿Masu ká'an nuu tutu ndee tnu'u
Su'si ma ja tna'a-ka tee ni yo kuu
rey David ma kúu Cristo ma, te kee
ya ñuu Belén ma maa ñuu tee ni yo
kuu David ma? —ka kuu i ka ka'an
i.
43 Chukan kúu ja ni ka ndusiin
ñayii ma, vaa kuechi ja siin siin ja
ka jani ini i ja kuu Jesús ma.
44 Jaku ñayii ma, ka kuni i ja jin tnii
i ya te jin koo i jin chinee i ya vekaa
ma, kovaa ni-in i ñatuu ni tnii ya.

Tee ka netniñu ma, masu ka kandija de Jesús ma

45 Tee ka jito veñu'u ka'nu ma, ni
ka ndenda koo de nuu ka iyo tee ka
kuu fariseo ma, ji'in tee ka tatnuni
nuu sutu ma, te ni ka jikan-tnu'u
tee ka tatnuni nuu sutu ma:
—¿Nava'a ñatuu ni ka tnii ni de te
ki koo ni ji'in de? —ka kuu de ka
jiña'a de.
46 Te tee ka jito veñu'u ma, ni ka
ndakone'e de:
—¡Ñatuu nama uun ni ka jini o
in tee ká'an sukan ká'an tee yukan!
—ka kuu de ka jiña'a de.
47 Sani te tee ka kuu fariseo ma,
ka jiña'a de:
—¿Suni ndijin tna, ni xnda'vi ña'a
de?
48 ¿Xi nde ka kandija tu in tee ka
netniñu ma xi in tee ka kuu fariseo
ma ja ká'an tee yukan?
49 Kovaa ñayii ya'a ja ñatuu ka jini
i tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te
masu jin ndani'i ta'vi i —ka kuu de
ka jiña'a de.
50 Te Nicodemo ma, tee ni ja'an
in jakuaa ni jan nu nduku de Jesús
ma, jiña'a de:
51 —Tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma nuu o ma ká'an ja masu kuu
jin xtekuechi o in tee nú ñatuu
kuniso'o-ka o ja ká'an de ma,
sukan-va'a kuni o nawa ni sa'a de
ma —kúu de jiña'a de.
52 Te ni ka ndakone'e de:
—¿Xi ndijin tna, tee ñuu Galilea
ma kúu ni? Te skua'a vava'a-ka ni
tutu ndee tnu'u Su'si ma, te kuni
ni ja ñuu Galilea ma masu nama ni
kee in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma —ka kuu de ka jiña'a de.

Ña'a ni ndatuu ji'in in tee ma

53 Sani te kuan nu koo maa maa
de ve'e de ma.

8

1 Kovaa Jesús ma, kua'an ya ichi
Yuku Tnu Olivo ma,
2 te kii xtnee ma, ora ve ndii ma, te
kuan no'o ya veñu'u ka'nu ma. Te
ni ka jan tu'va ña'a ñayii ma, te ni
jinkoo ya, te ni keja'a ya káxtnu'u ya
tnu'u ya ma.
3 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka
kuu fariseo ma, ni ka kenda koo
de ji'in in ña'a. Ni ka ndani'i de ña

ja ni ndatuu ña ji'in in-ka tee. Te ni
ka jani de ña me'ñu ñayii ma,
4 te ka jiña'a de Jesús ma:
—Teskua'a, ña'a ya'a chi ni ka
ndani'i sa ña maa nuu kuechi ña
ma.
5 Te sukan ni tatnuni Moisés ma
ja ndaka ña'a ka sa'a sa'a chi jin
kua'a-yuu o ña, te jin kûu ña. Te
ndijin, ¿naxe ka'an ni? —ka kuu de
ka jiña'a de.
6 Tee ya'a chi ni ka jikan-tnu'u
de ya ja jin kototnuni de ya naxe
ka'an ya ma, sukan-va'a kuu jin
xtekuechi de ya. Kovaa Jesús ma
chi ni jakindeyi ya, te ni keja'a ya
tée ya nuu ñu'ú ma ji'in xninda'a ya
ma.
7 Kovaa ka yikuu ka yikuu de ka
jikan-tnu'u de ya. Sani te ni ndo-
nenuu ya, te jiña'a ya:
—Nde ni ñatuu na kuechi ndiso,
te suu ni ko kuu ñayii xinañu'u
ja kua'a-yuu ni ña'a ya'a —kúu ya
jiña'a ya.
8 Sani te ni ndakindeyi tuku ya, te
yikuu ya tée ya nuu ñu'ú ma.
9 Ja ni ka jiniso'o de sukan ma, te
ni ka ndakunitnuni de naxe ka iyo
ka kuu de nuu Su'si ma, te ndi-in
ndi-in de kuan nu koo. Te xinañu'u
tee nija'nu ma kuan nu koo. Sani
te ni ka ndandikin-ka tee kuechi-ka
ma. Te maa in-nka Jesús ma ji'in
ña'a ma ni ka kendoo yukan.
10 Te ni ndonenuu Jesús ma, te
jikan-tnu'u ya ña'a ma:
—Ndijin, ¿ndenu ka iyo ñayii ka
xtekuechi ña'a ma? ¿Ni-in i ñatuu ni
wa'a yuu ña'a? —kúu ya jiña'a ya.
11 Te ni ndakone'e ña:
—Ñatuu ni-in i, vi Señor —kúu ña
jiña'a ña.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ni saña, masu kua'a-yuu ña'a
sa. Vitna te kuán no'o ni, te
máko sa'a-ka ni sukan ni sa'a ni
ma, sukan-va'a máko ndakuiso
kuechi-ka ni —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a

12 Jesús ma, ni ka'an tuku ya
in-ka jichi nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
—Saña kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu
sa nuu ñayii ñuu ñayivi a. Nú na
in na kondikin ña'a, te koo sa ji'in
i ja kúu sa ñu'u xtnuu ini anua i
ma, te sa'a sa ja koteku i te masu
ko kaka-ka i nuu nee ma —kúu ya
jiña'a ya.
13 Te tee ka kuu fariseo ma, ka
jiña'a de:
—Ndijin chi ká'an ni ja kuu maa
ni, te ja ká'an ni ja kuu maa ni a chi
masu jiniñu'u —ka kuu de ka jiña'a
de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Visi ká'an sa ja kuu maa sa, ko-
vaa tna'a ja ká'an sa ya chi ja ndaa
kúu, vaa jini sa ndenu vee sa ma
te jini sa ndenu no'o sa ma. Kovaa
ndijin, masu ka jini ni ndenu vee sa
ma, ndenu no'o sa ma.
15 Ndijin chi ka ka'an ni ja kuu in
ñayii ma ndoo-nka ja ka nde'ya ni
ma-ni. Kovaa saña chi masu sukan
sa'a sa ji'in ni-in ñayii ma.
16 Vaa nuna ndaka'an sa sukan ka
kuu ñayii ma chi ndaka'an ndaa sa,
vaa masu maa in-ni sa ndaka'an
chi nduu sa ji'in Yuva sa iya ni
tetniñu ña'a ma jin ndaka'an.
17 Ja ni kaxtnu'u Moisés ma nuu
maa ni ma chi ká'an: Nú inuu ka
ka'an uu testigu chi ja ka ka'an i ma
chi ja ndaa kúu.
18 Te maa sa kúu iya ká'an na in kúu
sa ma, te Yuva sa iya ni tetniñu ña'a
ma, ká'an tna ya na in kúu sa —kúu
ya jiña'a ya.
19 Te ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu iyo Yuva ni ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin chi masu ka jini ña'a ni,
te ni masu ka jini ni Yuva sa ma.
Nute jin kuni ña'a ni saña chi suni
jin kuni tna ni Yuva sa ma —kúu ya
jiña'a ya.
20 Sa'a ni ka'an Jesús ma nuu ni
kaxtnu'u ya ini veñu'u ka'nu ma
nuu ka iyo ja ka ndatnaa i xu'un ka

ndakua'a i Su'si ma. Kovaa ni-in de ñatuu ni tnii ya, vaa ñatuu kenda-ka ora ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja nuu no'o ya ma masu kuu jin koo ñayii ñatuu ka kandija sukan káxtnu'u ya ma

21 Jesús ma, jiña'a tuku ya:

—Saña chi no'o sa nuu vee sa ma, te ndijin chi jin ndanduku ña'a ni, kovaa ja ñatuu ka kandija ña'a ni a, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni. Te nuu no'o sa ma masu kuu jan koo ni —kúu ya jiña'a ya.

22 Tee judío ma, ka ka'an de:

—¿Xi ka'ni de maa de kúni de? ¿Chukan kúu ja ká'an de ja: "Ma kuu jan koo ni nuu no'o sa ma"? —ka kuu de ka ka'an de.

23 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndijin chi ñayii nuu ñu'ú ya'a ka kuu ni, kovaa saña chi iya onde sukun ma kúu sa. Ndijin chi ñayii ñuu ñayivi ya'a ka kuu ni, te saña chi masu ñayii ñuu ñayivi ya'a kúu sa.

24 Chukan kúu ja ká'an sa ja jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni, vaa nú ñatuu ka kandija ña'a ni ja saña kúu iya vee ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ni ma, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu maa ni —kúu ya jiña'a ya.

25 Sani te ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndijin, na in kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Sukan ni ka'an sa onde xi-nañu'u ma.

26 Iyo kua'a xeen ja ka'an sa nuu ni a ji'in ja ndaka'an sa ndaka ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin kona'a ni ja maa iya ni tetniñu ña'a ma, iya ndaa iya ndija kúu ya, te tna'a ja ká'an ya ma kúu ja káxtnu'u sa nuu ñayii ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

27 Kovaa maa de, ñatuu ni ka jaku'ni ini de ja ká'an ya siki ja Yuva ya ma.

28 Chukan kúu ja ni jiña'a ya:

—Nú jâ ni ka ndone'e sukun ña'a ni saña ja kuu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, sana jin ndakuni ña'a ni nde in kúu sa te jin kuni ni ja ñatuu nawa sa'a sa ja kúu ini maa sa, su'va ká'an sa sukan ni kaxtnu'u Yuva sa ma.

29 Vaa iya ni tetniñu ña'a ma, iyo ya ji'in sa. Te suu ya kúu Yuva sa ma, te masu nde xndoo ña'a ya, vaa ndimaa sa'a sa ja játna ini ya ma —kúu ya jiña'a ya.

30 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan, kua'a ñayii ni ka kandija ja ká'an ya ma.

Ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma ji'in ñayii ka kuu sa'ya tachi ma

31 Jesús ma, jiña'a ya nuu ñayii judío ni ka kandija ya ma:

—Ndijin, nuna jin ko sa'a ndija ni tnu'u ká'an sa a, te jin ko kuu ndija ni ñayii jin kondikin ña'a.

32 Te jin kuni ni ja ndaa ma, te ja ndaa ma kúu ja sa'a ja jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.

33 Te ni ka ndakone'e de:

—Saña chi sa'ya tata Abraham ma ka kuu sa, te ñatuu nama ka sat-niñu sa nuu ñayii ma ja jin tatnuni i nuu sa. ¿Naxe kúu ja jin ndayaa sa? —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja ndaka ñayii ka ndiso kuechi ma chi tátnuni kuechi i ma nuu i.

35 In ñayii jinukuechi ma, masu ñayii maa ve'e ma kúu i. Kovaa sa'ya ñayii xi-ve'e ma chi ñayii maa ve'e ma kúu i ni-kani ni-jika.

36 Chukan kúu ja nú saña ja kúu sa Sa'ya Su'si a, sa'a sa ja jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma chi jin ndayaa ndija ni.

37 Ja jini sa ja sa'ya tata Abraham ma ka kuu ni, kovaa ka kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni, vaa ñatuu ka jatna ini ni ja ká'an sa a.

38 Saña chi ká'an sa ja ni kaxtnu'u Yuva sa ma, te ndijin chi ka sa'a ni ja ni ka'an yuva ni ma —kúu ya jiña'a ya.

39 Te ka jiña'a de:

—Yuva sa kúu Abraham ma —ka kuu de ka jiña'a de.

Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nute ndijin sa'ya tata ndija Abraham ma ka kuu ni chi jin sa'a ni ja ni yo sa'a de ma.
40 Kovaa vitna ja ni ka'an sa ja ndaa ni kaxtnu'u Su'si ma, te ndijin chi jin ka'ni ña'a ni ka kuni ni. Abraham ma, ñatuu nama ni sa'a de sukan.
41 Ndijin chi ka sa'a ni sukan sa'a yuva ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Saña masu sa'ya ndeva'a-ni ñayii ka kuu sa chi ka neva'a sa in-ni Yuva sa, te Su'si ma kúu Yuva sa —ka kuu de ka jiña'a de.

42 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nute Yuva ndija ni kúu Su'si ma chi jin kutoo ña'a ni, vaa saña chi vee sa nuu Su'si ma. Masu vee sa ja kúu ini maa sa, vaa maa Su'si ma ni tetniñu ña'a.
43 ¿Nava'a ñatuu ka jaku'ni ini ni ja káxtnu'u sa a? Vaa ñatuu ka niniso'o ni ja ká'an sa a, vaa iyo in ja jasi ndee jasi ndoso.
44 Te chukan kúu ja tna'a ja sa'a yuva ni tachi ma ka kuni ni ja jin sa'a ni. Te tachi ma chi onde xinañu'u ma suchi ja'ni ñayii ma kúu i. Te ñatuu na ja ndaa ñu'u ini i ma, vaa masu nde ká'an ndaa i. Nú ká'an i ja xnda'vi i ñayii ma, ká'an i sukan kúu maa i ma, vaa suchi xnda'vi ñayii kúu i, te suu i kúu yuva ñayii ka xnda'vi ñayii ma.
45 Kovaa saña chi ká'an sa ja ndaa, te chukan kúu ja ndijin, masu ka kandija ni.
46 ¿Nde ni kuu kaxtnu'u ja saña, te ndiso kuechi sa? Te nú ká'an sa ja ndaa, ¿nava'a ñatuu ka kandija ña'a ni?
47 Nú na in niniso'o i ja ká'an Su'si ma chi sa'ya Su'si ma kúu i. Kovaa ndijin chi masu sa'ya Su'si ma ka kuu ni. Chukan kúu ja ñatuu ka kuni ni jin koniniso'o ni ja ká'an sa a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja xinañu'u-ka ya iyo sana ni kenda Abraham ma

48 Te tee judío ma, ka jiña'a de:

—Va'a-ni ni ka ka'an sa ja in tee ñuu Samaria ma kúu ni te yinee ña'a tachi ma —ka kuu de ka jiña'a de.

49 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Saña, ñatuu na tachi yinee ña'a. Vaa saña chi ndáchiñu'u sa Yuva sa ma, kovaa ndijin chi masu ka chiñu'u ña'a ni.
50 Kovaa saña, masu ndúku sa ja jin chiñu'u ña'a ñayii ma, kovaa iyo iya kúni ja jin chiñu'u ña'a ñayii ma saña, te maa ya kúu iya ndakan ndaa kuenda nuu ñayii ma.
51 Ja ndaa kúu ja nú na in na kandija ja ká'an sa a chi masu kûu i, su'va koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

52 Te tee judío ma, ni ka ndakone'e de:

—Vitna chi ka jini ndaa sa ja ndijin chi yinee ña'a tachi ma. Vaa Abraham ma ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma chi ni ka ji'i de, te ndijin chi ká'an ni ja nú na in kándija ña'a ma chi masu kûu i.
53 ¿Naku xi tee kanuu-ka kúu ni sana yuva sa Abraham ma? Tee yukan chi ni ji'i de. Suni tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka ji'i tna de. ¿Na in kúu ndijin, ja sa'a ni ja masu jin kûu-ka ñayii ma, jani ini ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

54 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú maa sa ndáchiñu'u maa sa, masu nde jiniñu'u. Kovaa maa Su'si ma iya kúu Yuva sa ma ndátaa jayiñu'u nuu sa. Te maa ya kúu iya ka sa'a ni tnu'u ja ka ndikin ni ya ma.
55 Kovaa ndijin, masu ka jini ni ya. Saña chi jini sa ya. Nute ka'an sa ja masu jini sa ya chi xnda'vi sa ñayii ma, sukan ka sa'a ni ma. Kovaa ja ndaa kúu ja jini sa ya, te kándija sa tnu'u ká'an ya ma.

56 Abraham ma tna'a ni tee jana'a ma, ni kusii ini de ja kuni de kivi tatnuni sa nuu ñayii ma. Te nuu ni jini de ma, te ni kusii ini xeen de —kúu ya jiña'a ya.

57 Te tee judío ma, ka jiña'a de Jesús ma:

—Ñatuu ki'i-ka ni uu xiko uxi (50) kuiya, te ¿ká'an ni ja ni jini ni Abraham ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja xi-nañu'u-ka saña iyo, saa ni kenda Abraham ma —kúu ya jiña'a ya.

59 Sani te ni ka ndone'e de yuu ja jin kua'a-yuu de ya. Kovaa Jesús ma, ni ndaya'a ya me'ñu ñayii ma, te ñatuu ni ka ndani'i-ka de ya. Sani te ni kee ya veñu'u ka'nu ma, te kua'an ya.

9

Jesús ma, ni ndasava'a ya nuu in tee kuaa onde kii ni kâku de ma

1 Ichi kua'an Jesús ma, ni jini ya in tee kuaa, te onde kii ni kâku de ma kuaa de.

2 Tee ka ndikin Jesús ma, ni ka jikan-tnu'u de ya:

—Teskua'a, ¿na-in ndiso kuechi ja ni kâku kuaa tee ya'a? ¿Ja ka ndiso kuechi yuva de ma ji'in si'i de ma, xi ja ndiso kuechi maa de kúu? —ka kuu de ka jiña'a de.

3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ni a ndiso kuechi maa de ni a ka ndiso kuechi yuva de ma ji'in si'i de ma kúu. Sa'a ni kuu, sukan-va'a jin kuni ni sukan sa'a Su'si ma te nduva'a de.

4 Nani tuu ndii-ka a chi kuu jin satniñu o sukan kúni iya ni tetniñu ña'a ma. Vaa nuna kunee, te masu na in kuu satniñu-ka.

5 Nani iyo sa ñuu ñayivi a, ñu'u xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a kúu sa —kúu ya jiña'a ya.

6 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma sukan, ni tusii ya nuu ñu'ú ma, te ni sa'a ya ji'in ndute sii ya ma vala nde'yu, te ni chi'i ya nuu tee kuaa ma.

7 Sani te jiña'a ya:

—Kuá'an ni, te ndakate ni nuu ni a nuu ñu'u ndute ma, nuu nani Siloé ma —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u Siloé ma kúni ka'an "ja ni tetniñu ña'a ya".

Te tee kuaa ma, ni ja'an de, te ni ndakate de nuu de ma, te nuu ni ndakokuiñi de ma, jâ ni kuu nde'ya de.

8 Te ñayii ka iyo yatni ma ji'in ñayii ni ka yo jini de xi'na-ka ma ja ni yo jikan de karidaa ma, te ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Masu tee ya'a kúu tee ni yo nukoo ni yo jikan de karidaa ma? —ka kuu i ka ka'an i.

9 Te jaku i ka ka'an:

—Suu ndija de kúu —ka kuu i ka ka'an i.

Jaku-ka i ka ka'an:

—Sukan kaa de, kovaa masu suu de kúu —ka kuu i ka ka'an i.

Kovaa maa de jiña'a:

—Saña kúu.

10 Sani te ka jikan-tnu'u i de:

—¿Naxe kúu ja vitna te kúu nde'ya ni a? —ka kuu i ka jiña'a i.

11 Te ni ndakone'e de:

—Tee nani Jesús ma, ni sa'a de nde'yu, te ni chi'i de nuu sa a, te ká'an de: "Kuá'an ni, te ndakate ni nuu ni a nuu ñu'u ndute, nuu nani Siloé ma", te ni ja'an sa, te nuu ni ndakate sa nuu sa ma, sani te ni ndatnuu nuu sa a —kúu de jiña'a de.

12 Sani te ka jikan-tnu'u i de:

—¿Ndenu iyo tee yukan? —ka kuu i ka jiña'a i.

—Masu jini sa —kúu de jiña'a de.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de tee kuaa ma naxe ni nduva'a nuu de ma

13 Te ni jan koo i ji'in tee ni iyo kuaa ma nuu tee ka kuu fariseo ma.

14 Te kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma kúu kivi ni sa'a Jesús ma nde'yu te ni ndanune nuu de ma.

15 Te ni ka jikan-tnu'u tuku ña'a tee
ka kuu fariseo ma:
—¿Naxe ni kuu ja ni ndatnuu nuu
ni a? —ka kuu de ka jiña'a de.
Te jiña'a de:
—Ni chi'i de nde'yu nuu sa a, te
ni ndakate sa, te ni ndundijin nuu
sa a —kúu de jiña'a de.
16 Jaku tee fariseo ma ka ka'an:
—Tee ni sa'a sa'a chi masu tee ni
tetniñu Su'si ma kúu de, vaa ñatuu
chiñu'u de kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o a —ka kuu de ka
ka'an de.
Kovaa jaku-ka de ka ka'an:
—¿Nú tee ndiso kuechi kúu de,
te naxe kúu sa'a de milagru ya'a?
—ka kuu de ka ka'an de.
Chukan kúu ja ni ka kusiin jaku
de,
17 te ni ka ndakakan-tnu'u tuku de
tee ni iyo kuaa ma:
—¿Te naxe ká'an ni ja kuu tee ni
ndasava'a nuu ni a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
Te ni ndakone'e tee yukan:
—Saña chi ká'an sa ja in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
kúu de —kúu de jiña'a de.
18 Kovaa tee judío ma, ñatuu ni ka
kandija de ja ni iyo kuaa de ma te
ni ndundijin nuu de ma. Onde ni
ka kana de yuva tee ma,
19 te ka jikan-tnu'u de:
—¿Tee ya'a kúu sa'ya ni ma? ¿Ka
ka'an ni ja ni kâku kuaa de? ¿Naxe
kúu ja vitna, te kúu nde'ya de a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
20 Te ni ka ndakone'e yuva de ma:
—Ka na'a sa ja tee ya'a kúu sa'ya
sa, te ni kâku kuaa de.
21 Kovaa ñatuu ka jini sa naxe kúu
ja vitna te kúu nde'ya de a. Suni
ñatuu ka jini sa na in ni ndasava'a
de. Jin kakan-tnu'u maa ni de; jâ
tee nija'nu kúu de, te maa de kuu
ka'an naxe ni kuu ja ni nduva'a de
a —ka kuu de ka jiña'a de.
22 Yuva de ma ka jiña'a sukan,
kuechi ja ka yu'u de tee judío ma,
vaa jâ ni ka ndatnu'u tna'a de ja nú
na in ká'an ja Jesús ma kúu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma, te jin taji de
i ini veñu'u luluu nuu ka ndatna'a
de ma.
23 Chukan kúu ja ni ka jiña'a yuva
de ma: "Jin kakan-tnu'u maa ni de;
jâ tee nija'nu kúu de."
24 Tee judío ma, ni ka ndakana
tuku de tee ni iyo kuaa ma, te ka
jiña'a de:
—Ka'an ndaa ni nuu Su'si a. Saña
chi ka jini sa ja tee ndiso kuechi kúu
tee yukan —ka kuu de ka jiña'a de.
25 Te ni ndakone'e tee ma:
—Masu jini sa nú tee ndiso
kuechi kúu de xi ña'a. Kovaa ja jini
sa kúu ja ni iyo kuaa sa, te vitna chi
kúu nde'ya sa —kúu de jiña'a de.
26 Te ni ka ndakan-tnu'u-ka tuku
de tee ma:
—¿Nawa ni sa'a de ja ni kuu ni ka
ndanune nuu ni a te kúu nde'ya ni
a? —ka kuu de ka jiña'a de.
27 Te ni ndakone'e de:
—Jâ ni ka'an sa ndaka ja jini sa
ma, kovaa ñatuu ka kandija ña'a ni.
¿Nava'a ka kuni ni ja ndaka'an-ka
sa in-ka jichi? ¿Suni ndijin, ka kuni
ni ja jin kondikin ni de? —kúu de
jiña'a de.
28 Sani te ni ka ka'an ndeva'a de
nuu tee ni iyo kuaa ma, te ka jiña'a
de:
—Maa ni ndikin tee yukan, ko-
vaa saña chi Moisés ma ka ndikin
sa.
29 Saña chi ka jini sa ja ni ka'an
Su'si ma nuu Moisés ma. Kovaa tee
yukan, ni masu ka jini sa ndenu
vee de —ka kuu de ka jiña'a de.
30 Te ni ndakone'e tee ma:
—¡Jincho'o! Ñatuu ka jini ndijin
ndenu vee de. Kovaa saña chi ni
ndasava'a de nuu sa a.
31 Vaa ka jini o ja Su'si ma, masu
jiniso'o ya ja ka ka'an ñayii ka ndiso
kuechi ma. Yika-ni ja jiniso'o ya
ñayii ka chiñu'u ya ma ji'in ñayii ka
sa'a sukan játna ini ya ma.
32 Ñatuu nama ka jiniso'o o ja
ndasava'a in ñayii nuu in-nka ñayii
ni kâku kuaa ma.

33 Nute tee ya'a masu nuu Su'si ma
vee de, masu nawa kuu sa'a de
—kúu de jiña'a de.
34 Sani te ka jiña'a de:
—Ndijin, jâ ndiso kua'a ni kuechi
nuu ni kâku ni ma. ¿Te kúni ni ja
kaxtnu'u ni nuu saña? —ka kuu de
ka jiña'a de.
Te ni ka kene'e de tee ma ini
veñu'u luluu ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ñatuu ka ndakunitnuni de ja masu va'a-ni ka iyo de nuu Su'si ma

35 Jesús ma, ni jiniso'o ya ja ni
ka kene'e de tee ni iyo kuaa ma,
te nuu ni ndani'i ya de ma, te ni
jikan-tnu'u ya de:
—¿Kandija ni iya ni kenda ñayivi
ñuu ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.
36 Te jiña'a de:
—Señor, ka'an ni na in kúu,
sukan-va'a kandija sa ya —kúu de
jiña'a de.
37 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni jini ni ya. Saña kúu, iya
ká'an ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.
38 Sani te tee yukan, jiña'a de:
—Kándija ña'a sa, Señor —kúu de
jiña'a de.
Te ni jinkoo jiti de nuu Jesús ma.
39 Sani te jiña'a Jesús ma:
—Saña chi vee sa ñuu ñayivi
ya ja sa'a ndaa sa, sukan-va'a
ñayii inukuaa ma, te kuu jin
ndakonde'ya i, te ñayii ka nde'ya
ma, jin ndukuaa i —kúu ya jiña'a
ya.
40 Jaku tee fariseo ma ja ka iyo de
ji'in ya ma, te ni ka jiniso'o de, te ka
jikan-tnu'u de:
—¿Nú sukan, saña tna, suni
inukuaa sa? —ka kuu de ka jiña'a
de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute ndijin inukuaa ni chi
masu jin kondiso kuechi ni. Kovaa
ka ka'an ni ja ka kundijin nuu ni a
te ka nde'ya ni. Chukan kúu ja jâ ka
ndiso kuechi ni —kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja maa ya chi sukan kúu in tee jito ndikachi de ma, sukan kúu ya

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú na
in ñatuu kívi ichi ye'e nuu ka ñu'u
ndikachi ma te su'va jiso i ichi xiñi
nuu ka ñu'u ti ma, ñayii yukan chi
kui'na kúu i, te sakui'na i ti kúni i.
2 Kovaa tee kívi ichi ye'e ma chi tee
jito ndikachi ma kúu de.
3 Te tee jito ye'e ma, ndákune de ye'e
ma, te tee jito ndikachi ma, kána de
ndi-in ndi-in ti sukan ka nani ti ma.
Te ndikachi de ma chi ka ndakuni
ti ja ká'an de ma, te kéne'e de ti nuu
ka ñu'u ti ma.
4 Te nú ni jinu ni kene'e de ndaka
ti ma, te jákoxtnuu de nuu ti ma, te
ka ndikin ña'a ti, vaa ka ndakuni ti
sukan ñu'u tachi de ja ká'an de ma.
5 Kovaa masu ka ndikin ti ñayii
masu ka jini ti ma chi su'va ka yu'u
ti te ka jinu ti kuan koo ti, vaa ñatuu
ka jini ti ja ká'an ñayii ndeva'a-ni
ma, vaa masu jito'o ti ma kúu i
—kúu ya jiña'a ya.
6 Jesús ma, ni ka'an ya tnu'u vijin
ya'a, kovaa ñatuu ni ka jaku'ni ini
de nawa kúni ka'an.

Jesús ma, sukan kúu in tee va'a ini te jito va'a de ndikachi de ma, sukan kúu ya

7 Jesús ma, jiña'a ya in-ka jichi:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, saña
kúu ye'e nuu ka ndivi koo ndikachi
ma.
8 Ndaka ñayii ni ki koo xi'na-ka ma
chi kui'na ni ka yo kuu i, kovaa
ndikachi ma, masu ni ka yo jiniso'o
ti ja ka ka'an i ma.
9 Saña kúu ye'e ma. Nú na in kivi
nuu iyo sa a chi ndani'i ta'vi i. Ko
kuu i sukan kúu in ndikachi, ja
ndée ti ndívi ti ma te ní'i ti kuii ja
kaa ti ma.
10 'Kui'na ma chi vee i ja sakui'na
ña'a i, ji'in ja ka'ni ña'a i, ji'in ja
xnaa ña'a i. Kovaa saña chi vee sa,

sukan-va'a jin koteku ñayii ma, te jin koo va'a xeen i.
11 Saña kúu sukan kúu in tee jito ñukuun ndikachi de ma. Vaa tee jito va'a ndikachi de ma chi maa de chunaa te jin kaku ti.
12 Kovaa ñayii jito ti ja ké'en ya'vi i ma chi masu jito ñukuun i ti, vaa ora kénda kiti xeen ma chi xndoo i kiti jito i ma, te jinu i, vaa masu tee kúu ko koto ndikachi ma kúu i, vaa masu ndikachi maa i ka kuu ti ma. Te kiti xeen ma, kenda ti, te tnii ti kiti ma, te xsiu'u ti kiti ma, te katenuu kateni'ni ti ndikachi ma.
13 Te ñayii yukan chi kunu i, vaa yika-ni ja ndí ini i kúu ja na ke'en ya'vi i ma, kovaa masu ndí ini i ja jin kuu ndikachi ma.

14 'Saña kúu iya va'a ini jito ndikachi ma. Jini sa ndikachi sa ma, te maa ti chi ka jini ña'a ti,
15 sukan jini ña'a Yuva sa ma te jini tna sa ya ma. Te maa sa chunaa sa na jin kaku ndikachi sa ma te jin koo va'a ti.
16 Suni neva'a sa in-ka jichi ndikachi kiti masu korraa ya'a ka yi'i ti, te suni ndaxtutu sa ti te jin kandija ti ja ká'an sa a, te in jichi-nka-ni ndikachi jin ko kuu ndaka ti, te maa in-ni sa ko koto ti.
17 'Yuva sa ma, kútoo ña'a ya, kuechi ja kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni ña'a i ma, te sana ndateku sa ma.
18 Ñatuu na in kuu ka'ni ña'a i, su'va maa sa kua'a tnu'u ja jin ka'ni ña'a i. Vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa, te chukan kúu ja kua'a sa tnu'u te jin ka'ni ña'a i. Kovaa suni iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa ja ndateku sa. Cha'a kúu ja ni tatnuni Yuva sa ma nuu sa —kúu ya jiña'a ya.

19 Nuu ni ka jiniso'o tee judío ma ja ká'an ya sukan, te ni ka ndusiin tuku de.
20 Kua'a de ka jiña'a:

—¿Nava'a ka niniso'o ni ja ká'an de a? Vaa yinee ña'a in tachi, te iyo ku'u de —ka kuu de ka jiña'a de.

21 Kovaa jaku-ka de ka ka'an:

—Ñatuu ni-in ñayii yinee ña'a tachi, te kuu ka'an i sukan. ¿Xi in tachi, te ndasava'a i nuu in tee kuaa? —ka kuu de ka ka'an de.

Tee judío ma, ñatuu ka kandija de ja maa Su'si ma ni tetniñu Jesús ma

22 Kivi kuvijin ñuu Jerusalén ma, ka sa'a i viko ka ndakune'e i kivi ni ndu-ii veñu'u ka'nu ma.
23 Jesús ma, iyo ya ini veñu'u ma, kua'an ya ichi corredor nani i Salomón ma.
24 Sani te tee judío ma, ni ka jan tu'va de ya, te ka jikan-tnu'u de:

—¿Nde kii sana jin kuni sa na in kúu ni? ¿Xi ndijin kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma? Ka'an ndaa ni, te jin kuni sa —ka kuu de ka jiña'a de.

25 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jâ ni ka'an sa nuu ni, te ñatuu ni ka kandija ni ja ká'an sa a. Te tna'a ja sa'a sa a, ja maa Yuva sa ma, te sa'a sa. Te maa ja sa'a sa a, te káxtnu'u i na in kúu sa.
26 Kovaa ndijin, ñatuu ka kandija ni, vaa masu tna'a ndikachi sa ma ka kuu ni.
27 Ndikachi sa ma chi ka ndakuni ti ja ká'an sa a, te jini sa ti, te ka ndikin ña'a ti.
28 Sa'a sa ja jin koteku ti ni-kani ni-jika, te ma jin naa ti, te ñatuu na in ndaxtandee ti nuu nda'a sa a.
29 Yuva sa iya ni taa ti ma chi iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya sana ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te masu na in ndaxtandee ti nuu nda'a Yuva sa ma.
30 Vaa Yuva sa ma ji'in saña chi in-ni ka kuu sa —kúu ya jiña'a ya.

31 Te tee judío ma, ni ka ndone'e tuku de yuu ja jin kua'a-yuu de ya.
32 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Te ja maa Yuva sa ma, te kua'a ja va'a ni sa'a sa nuu ndijin. ¿Te nde a va'a ni sa'a sa ma kúu ja jin kua'a-yuu ña'a ni a? —kúu ya jiña'a ya.

33 Te tee judío ma, ni ka ndakone'e de:

—Masu jin kua'a-yuu ña'a sa kuechi ja ni sa'a ni ma, su'va kuechi ja ká'an ni a sa'a ja ndákiti ini Su'si

ma, vaa ndijin chi in tee-ni kúu ni, kovaa sa'a ni tnu'u ja Su'si ma kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, jiña'a ya:

—Nuu tutu ndee tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu ni ma ká'an: "Saña, ká'an sa ja su'si ka kuu ndijin."

35 Ka jini o ja masu kuu xnda'vi ña'a tutu ndee tnu'u Su'si ma. Te Su'si ma, ni xnani ya su'si ñayii ni ka'an ya nuu i ma.

36 Te nú Su'si ma ni sa'a siin ña'a saña te ni tetniñu ña'a ya ñuu ñayivi a, ¿naxe kúu ja ka ka'an ndijin ja ni ka'an sa a chi sa'a i ja ndákiti ini Su'si ma, kuechi ja ni ka'an sa ja Sa'ya Su'si ma kúu sa?

37 Te nú saña, ñatuu sa'a sa sukan sa'a Yuva sa ma, te máko jin kandija ña'a ni.

38 Kovaa sa'a sa sukan. Visi ñatuu ka kandija ni ja ká'an sa ya, kovaa jin kandija ni ja sa'a sa ma, sukan-va'a jin kuni ni, te jin kandija ni ja Yuva sa ma iyo ji'in sa, te maa sa iyo ji'in Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

39 In-ka jichi ni ka kuni de ja jin tnii de ya, kovaa Jesús ma chi kua'an ya.

40 Jesús ma, ni ndenda ya in-ka yu'u yute Jordán ma. Te ni kendoo ya yukan, nuu ni iyo Juan ma xi'na-ka ma te ni yo skuandute de ñayii ma.

41 Kua'a ñayii ni jan koo ni jan koto i ya, te ka ka'an i:

—Ja ndaa, visi Juan ma, ñatuu ni yo sa'a de milagru, kovaa ndaka ja ni yo ka'an de ja kuu tee ya'a chi ja ndaa kúu —ka kuu i ka ka'an i.

42 Te kua'a ñayii ni ka kandija Jesús ma yukan.

11

Ni ji'i tee nani Lázaro ma

1 Iyo in tee ku'u nani de Lázaro, te tee ñuu Betania ma kúu de, te iyo de ji'in ku'va de María ma ji'in Marta ma.

2 Te María ma kúu ña'a ni chi'i ndute jaxiko asi ja'a Iya Tátnuni ma kivi ve kuyatni Viko Pascua ma, te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña ma.

3 Chukan kúu ja nduu ña ndi-tna'a ku'u ña ma, ni ka tetniñu ña ñayii ja jin kaxtnu'u i nuu Jesús ma, te sa'a jin kuña'a i:

—Señor, tee ka ketna'a ini ji'in ni ma, ku'u de.

4 Jesús ma, ja ni jiniso'o ya ma, te jiña'a ya:

—Ku'u de, kovaa masu kûu de, su'va jayiñu'u Su'si ma ko kuu, ji'in suni jayiñu'u Sa'ya Su'si a ko kuu —kúu ya jiña'a ya.

5 Visi Jesús ma, kútoo xeen ya Marta ma ji'in ku'u ña ma ji'in ku'va ña Lázaro ma,

6 kovaa nuu ni ka jiña'a i ja Lázaro ma, ku'u de ma, te ni kendoo-ka ya uu-ka kivi nuu iyo ya ma.

7 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jín koo o in-ka jichi ñuu Judea ma —kúu ya jiña'a ya.

8 Te tee ka ndikin ya ma, ka jiña'a de:

—Teskua'a, nde-ni kii ma, maa ñayii judío ma, ka kuni i ja jin kua'a-yuu ña'a i te jin ka'ni ña'a i, ¿te in-ka jichi kúni ni ja ki'in ni ñuu yukan? —ka kuu de ka jiña'a de.

9 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Xi masu uxi uu ora kúu ja in nduu ma? Nduu ma chi masu nduva o, vaa nde'ya o ja ndíi ñuu ñayivi a,

10 kovaa ñayii jika jakuaa ma chi nduva i, vaa ñatuu na ñu'u xtnuu nuu i ichi kaka i ma —kúu ya jiña'a ya.

11 Sani te jiña'a ya:

—Lázaro tee ka ketna'a ini ji'in o ma chi ni kixi de, kovaa ki'in sa ja xndoto sa de —kúu ya jiña'a ya.

12 Te tee ka ndikin ya ma, ka jiña'a de:

—Señor, nú ni kixi de chi nduva'a maa de —ka kuu de ka jiña'a de.

13 Kovaa sukan-ni ni jiña'a Jesús
ma, kuechi ja ni ji'i Lázaro ma. Ko-
vaa tee ka ndikin ya ma, ka jani ini
de ja ni kixi de ja ndatatu de kúu.
14 Sani te Jesús ma, jiña'a ndaa ya:
—Lázaro ma, jâ ni ji'i de.
15 Te kútachi sa ja ñatuu sa ni iyo
yukan, vaa sukan chi va'a-ka ja jin
kuu maa ni, sukan-va'a jin kandija
ni. Kovaa jín koo o jín koto o de
—kúu ya jiña'a ya.
16 Sani te Tomás tee nani Kuati
ma, jiña'a de nuu tee ka ndikin ya
ma:
—Jín koo tna o, sukan-va'a jin
kûu tna o ji'in de —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, chi visi jâ ni ji'i ñayii ma
chi kuu ndaxteku ya i te koteku i

17 Ja ni kenda Jesús ma, te ni jini
ya ja jâ ni kuu kuun kii ja ni ka
chu'u i Lázaro ma.
18 Betania ma kéndoo yatni ñuu
Jerusalén ma visi uni mil metro,
19 te kua'a tee judío ma, ni jan koo
de ni jan koto de Marta ma ji'in
María ma, ja jin ndakua'a de ña
tnu'u ka'nu ini ja ni ji'i ku'va ña ma.
20 Nuu ni jini Marta ma ja ni kenda
Jesús ma, sani te ni kee ña ni jan
tna'a ña ya. Kovaa María ma chi ni
kendoo ña ve'e ma.
21 Marta ma, jiña'a ña Jesús ma:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a chi
masu kûu ku'va sa ma.
22 Kovaa jini sa ja vitna chi taa Su'si
ma nawa na kakan ni ma —kúu ña
jiña'a ña.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ku'va ni a chi ndateku de
—kúu ya jiña'a ya.
24 Marta ma, jiña'a ña:
—Jâ jini sa ja ndateku de kivi jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, kovaa
onde kivi ndi'i kivi ma —kúu ña
jiña'a ña.
25 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu iya sa'a ja jin ndateku
ñayii ma, te jin koteku i. Nú na in na
kandija ña'a ma, visi jâ ni ji'i i chi ja
maa sa te koteku i.
26 Te ndaka ñayii ka teku ma, nuna
jin kandija ña'a i maa sa ma, masu
jin kûu i, su'va jin koteku i ni-kani
ni-jika. ¿Kándija ni ja ká'an sa sa'a?
—kúu ya jiña'a ya.
27 Te Marta ma, jiña'a ña:
—Señor, saña chi kándija sa ja
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma kúu
ni, te Sa'ya Su'si ma kúu ni. Iya iyo
ja kii ñuu ñayivi a kúu ni —kúu ña
jiña'a ña.

Jesús ma, ni nda'yu ya yatni nuu
yinee ñunde'yu Lázaro ma

28 Nuu ni jinu ni ka'an Marta ma
sukan, ni kana ña ku'u ña María
ma, te yuyu'u-ni ni jiña'a ña:
—Teskua'a ma, iyo ya ya'a, te
kána ña'a ya —kúu ña jiña'a ña.
29 Ja ni jiniso'o María ma, ni
ndokuiñi ña, te kua'an ña kuan koto
ña Jesús ma.
30 Jesús ma, ñatuu kivi-ka ya ini ñuu
ma. Iyo ya nuu ni ka ndatna'a ya
ji'in Marta ma.
31 Ja ni ka jini tee judío ka iyo ve'e
María ma ja ni ndokuiñi ña te jinu
ña ni kee ña ma, te ni ka ndikin de
ña. Ka jani ini de ja kua'an ña nuu
yinee ku'va ña ma kuan konda'yu
ña.
32 Nuu ni kenda María ma nuu
iyo Jesús ma, te ni jinkoo jiti ña nuu
ja'a ya ma, te jiña'a ña:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a chi
masu kûu ku'va sa ma —kúu ña
jiña'a ña.
33 Jesús ma, ja ni jini ya ja nda'yu
María ma te ka nda'yu tee ka kuu
judío ka ndikin ña ma, te ni kuxii
ini ya, te ni kunda'vi ini ya ña ji'in
de.
34 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Ndenu ni ka chu'u ni de?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Ne'e ni, te kuni ni, Señor —ka
kuu de ka jiña'a de.
35 Jesús ma, ni nda'yu ya.
36 Te ñayii judío ma, ka ka'an i:
—¡Jin konde'ya ni ja ni yo kutoo
xeen de tee ma! —ka kuu i ka ka'an
i.
37 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:

—Tee ya'a kúu tee ni ndasava'a nuu tee kuaa ma. ¿Masu ma kuu naxe sa'a tna de, sukan-va'a ma kûu Lázaro a nkuu? —ka kuu i ka ka'an i.

Nuu ni ndateku Lázaro ma

38 Jesús ma, in-ka tuku jichi ni kuxii ini ya ja ka kuu ñayii ma, te ni jan tu'va ya nuu yinee Lázaro ma. Te in yavi kúu, te ndesi in yuu ka'nu ichi nuu kivi o ma.
39 Jesús ma, ni tatnuni ya:

—Jin xtandiyo ni yuu a —kúu ya jiña'a ya.

Marta ma ku'va tee ni ji'i ma, jiña'a ña:

—Señor, jâ jáxiko kini de, vaa jâ iyo kuun kii a ja ni ka chu'u sa de a —kúu ña jiña'a ña.

40 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Masu ni ka'an sa ja nuna kandija ña'a ni chi kuni ni jayiñu'u Su'si ma? —kúu ya jiña'a ya.

41 Te ni ka xtandiyo de yuu ma, te Jesús ma, ni ndonenuu ya ichi andivi ma, te ni ka'an ya:

—Yuva sa, ndákuan-ta'vi sa nuu ni,
42 vaa jini sa ja ndimaa jiniso'o ña'a ni, kovaa kuechi ñayii ya'a te ká'an sa sa'a, sukan-va'a jín kandija ña'a i ja maa ni ni tetniñu ña'a —kúu ya jiña'a ya.

43 Nuu ni jinu ni ka'an ya sukan, te ni kayu'u nini'i ya jiña'a ya:

—¡Lázaro, ki ndee ni ke'e a! —kúu ya jiña'a ya.

44 Te tee ni ji'i ma, ni ndee de, te ka ñutuu vava'a nda'a de ma ja'a de ma sa'ma, te nuu de ma ñutuu in-ka sa'ma. Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin ndakana ni sa'ma ñutuu de a, sukan-va'a na kuu kaka de —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Mr 14:1-2; Lc 22:1-2)

45 Chukan kúu ja kua'a ñayii judío ma, ñayii ni jan koo ni ka iyo i ji'in María ma, ja ni ka jini i sukan ni sa'a Jesús ma, te ni ka kandija i ya.
46 Kovaa jaku i ni jan koo nuu ka iyo tee ka kuu fariseo ma, te ni ka ndakani i ja sukan ni sa'a Jesús ma.
47 Sani te tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndaxtutu tna'a ndaka de, te sa'a ka ndatnu'u tna'a de:

—¿Naxe jin sa'a o ji'in tee ya'a? Vaa tee ya'a chi sa'a kua'a de milagru.

48 Nuna jin kua'a o tnu'u ja sukan-ni ko sa'a de chi ndaka ñayii ma jin kandija ja ká'an de ma, te tee ka netniñu ñuu Roma ma chi ki koo de, te jin xnaa de veñu'u o a ji'in ñuu o a —ka kuu de ka ka'an de.

49 Kovaa in tee yukan, nani de Caifás, te tee tátnuni nuu sutu ma kuiya yukan kúu de, te jiña'a de:

—Ndijin, masu ka jini kuiti ni,
50 ni ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja ja va'a-ka kúu nuna kûu in tee ja jin kuu ñayii ñuu o ya, sukan-va'a ma naa ndi'i ñuu o ya —kúu de jiña'a de.

51 Kovaa Caifás ma, masu ni ka'an de sukan ja kúu ini maa de ma, chi vaa kuechi ja tee tátnuni nuu sutu ma kuiya yukan kúu de, te Su'si ma ni ska'an ña'a sukan ni ka'an de ma, vaa Jesús ma chi kûu ya ja jin kuu ndaka ñayii ñuu judío ma.
52 Ni masu yika-ni a ñuu ya'a-ni chi su'va ndaxtutu ya ndaka ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma ja ni ka jitenuu i ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te in-nka-ni ñuu jin ko kuu i.

53 Te onde kii yukan, tee ka netniñu ñuu judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni de Jesús ma.
54 Chukan kúu ja Jesús ma, ñatuu ni yo konuu ndijin-ka ya ne'un ñayii judío ma, su'va ni kee ya ñuu Judea ma, te kua'an ya ichi nuu masu nawa iyo kuiti yatni in ñuu nani i Efraín ma. Yukan ni kendoo ya ji'in tee ka ndikin ya ma.

55 Ja ve kuyatni Viko Pascua ka sa'a ñayii judío ma, te kua'a xeen ñayii ñuu Jerusalén ma, kuan koo i kuan nu ndasavii i maa i nuu

Su'si ma xi'na-ka sana ko kuu Viko Pascua ma.
56 Ka ndanduku i Jesús ma, te ka jikan-tnu'u tna'a i ini veñu'u ka'nu ma:

—¿Naxe ka ka'án ni? ¿Kii de viko ya'a o xi ña'a? —ka kuu i ka ka'an i.

57 Te tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka tatnuni de ja nú na in na kuni ndenu iyo Jesús ma, te kúña'a i, sukan-va'a jin koo de jin tnii de ya.

12

In ña'a, ni chi'i ña ja'a Jesús ma ndute jáxiko asi

1 Iñu kivi xi'na-ka sana ko kuu Viko Pascua ma, Jesús ma, kua'an ya ñuu Betania ma, ñuu nuu iyo Lázaro tee ni ndaxteku ya ma.
2 Yukan ni ka satu'va i ja jin kuxini i ji'in ya. Marta ma ni tnaa ndeyu ma. Te Lázaro ma kúu in tee núkoo nuu mesa ma, jaa de xita ji'in Jesús ma.
3 María ma, yinda'a ña in botella te ya'a-ka in marrazu ndute jáxiko asi nani-maa ita nardo ja ndee ya'vi xeen ma, te ni chi'i ña ja'a Jesús ma. Sani te ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña ma. Te ni-ka'nu ve'e ma ni chitu xiko asi ma.
4 Sani te Judas Iscariote ma, tee ndikin ya ma, tee ke'en-su'va ya ma jiña'a:

5 —¿Nava'a ñatuu ni kuu kuya'vi ndute jáxiko asi a uni cientu denario, sukan-va'a jin chindee o ñayii ka kunda'vi ma? —kúu de jiña'a de.

6 Kovaa Judas ma, masu ni ka'an de sukan kuechi ja ndí ini de ja jin kuu ñayii ka kunda'vi ma chi su'va kuechi ja kui'na de ma, chi vaa suu de kúcargu bolsa ñu'u xu'un ma, te ni yo sakui'na de ja ñu'u nuu bolsa ma.
7 Jesús ma, jiña'a ya:

—Máko ka'nu ndee ni, vaa ni tava'a ña ndute jáxiko asi ya, ja chi'i ña'a ña kivi kuyu'u sa ma nkuu.
8 Ñayii ka kunda'vi ma chi ndi-maa jin koo i ji'in ni, te kuu jin chindee-ka ni i, kovaa saña chi masu kua'a-nka kivi jin koo o —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jani ini tee judío ma ja jin ka'ni de Lázaro ma

9 Kua'a ñayii judío ma, ni ka jini i ja iyo Jesús ma ñuu Betania ma, te ni jan koo i yukan, masu yika-ni ja jin kuni i Jesús ma, nú masu ja jin kuni tna i Lázaro ma, tee ni ndaxteku Jesús ma.
10 Sani te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni tna de Lázaro ma,
11 vaa kuechi Lázaro ma, te kua'a ñayii judío ma, ni ka kusiin i nuu tee ka tatnuni ma, te ni ka kandija i Jesús ma.

Jesús ma, ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Lc 19:28-40)

12 Kua'a ñayii ni jan koo ñuu Jerusalén ma, ja ko kuu Viko Pascua ma. Kii xtnee ma, ni ka jini i ja vee Jesús ma ja ki'in ya ñuu Jerusalén ma.
13 Sani te ni ka ja'nde i nda'a ñuu ma, te ni ka ke koo i ka kayu'u i ka ndachiñu'u i ya:

—¡Hosanna! ¡Ja vava'a kúu iya vee nuu Iya Tátnuni ma! ¡Ja vava'a kúu rey Israel ya! —ka kuu i ka kayu'u i.

14 Jesús ma, ni ni'i ya in burru, te yoso ya ti kua'an ya, sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:
15 “Máko koyu'u ro, ñuu nani Sion. Konde'ya ja vee rey ro ma, yoso ya in burru vee ya.”

16 Xi'na-ka ma, masu ni ka jaku'ni ini tee ka ndikin ya ma. Kovaa nuu ni jinu ja ni ka jini ñayii ma jayiñu'u Jesús ma, te ni ka ndaka'án tee ka ndikin ya ma ndaka ja ni kuu ma, vaa sukan jâ ndee nuu tutu Su'si ma ja sukan ko kuu ma.

17 Ñayii ka iyo ji'in Jesús ma nuu
ni ndaxteku ya Lázaro ma, ni ka
ndaka'an i ndaka sukan ni sa'a ya
ma, vaa ni kana ya Lázaro ma, te ni
ndee de yavi nuu ni ka chu'u i de
ma nuu ka yinee-ka ndiyi ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ñuu ma, ni
ka ke koo i ja jin ndakua'a i nchuxi
Jesús ma, vaa ni ka jini i milagru ni
sa'a ya ma.
19 Kovaa tee ka kuu fariseo ma, ka
ka'an nuu tna'a de:
—Ni ka jini ni ja masu nawa kuu
jin sa'a o a, vaa ndaka ñayii a, kuan
koo i nuu de a —ka kuu de ka ka'an
de.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde in koteku ni-kani ni-jika

20 Ne'un ñayii kuan koo ñuu
Jerusalén ma ja jin ndachiñu'u i
Su'si ma ne'un kivi viko ma, ka iyo
jaku ñayii griego ma.
21 Te ñayii ya'a, ni ka jan tu'va i
Felipe ma, vaa tee Betsaida ma ñuu
Galilea ma kúu de. Te sa'a ka jiña'a
ka jiña'a i nuu de:
—Señor, ka kuni sa ja jin kuni sa
Jesús ma —ka kuu i ka jiña'a i.
22 Felipe ma, ni ja'an de, te jiña'a
de Andrés ma, te nduu de ni jan koo
ni ka ndakani nuu Jesús ma.
23 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jâ ni kenda ora ja saña ja kuu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, jin
kuni ndaka ñayii ma jayiñu'u sa ma.
24 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja nú in
triu ma, te ma chinee va'a o i chii
ñu'ú ma te ma kûu i, chi in-ni triu
ko kuu i. Kovaa nuna kûu i ma, chi
ndukua'a-ka i.
25 Nú na in ndí ini xeen ja kendoo
vii kendoo va'a i ñuu ñayivi ya'a chi
skenaa i maa i. Kovaa nú na in
ñatuu ndí ini visi na ndo'o na neni i
ñuu ñayivi ya'a kuechi ja ndikin ña'a
i maa sa, chi sa'a Su'si ma ja koteku
i ni-kani ni-jika.
26 Nú na in kúni ja kunukuechi i
nuu sa, kóndikin ña'a i, te nuu koo sa
ma, yukan koo tna ñayii jinukuechi
nuu sa ma. Nú na in jinukuechi
nuu sa ma, chi sa'a Yuva sa ma ja
koo jayiñu'u i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kûu ya ma

27 Sani te ni jiña'a tuku ya:
—Kúxii xeen ini sa. ¿Naxe ka'an
sa? ¿Kuña'a sa Yuva sa ma: "Sa'a ni
ja na kaku sa nuu tnundo'o ya'a"?
Kovaa ña'a, vaa ja chukan kúu ja
vee sa a —kúu ya jiña'a ya.
28 Sani te sa'a ni ka'an ya:
—Yuva sa, sa'a ni ja koo jayiñu'u
ja nani maa ni a —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma:
—Jâ ni ndachiñu'u ri maa ri, te
ndachiñu'u tuku ri maa ri in-ka
jichi —kúu ya ká'an ya.
29 Ñayii ka iyo yukan, ni ka jin-
iso'o i, te ka ka'an i:
—Ni kana savi —ka kuu i ka
ka'an i.
Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—In ángel ni ka'an nuu de —ka
kuu i ka ka'an i.
30 Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ja kuu maa sa kúu ja ni
ka jiniso'o o sukan, su'va ja jin kuu
maa ni kúu.
31 Vitna kúu ja ndundaa ñuu ñayivi
a, te suchi ni yo tatnuni ñuu ñayivi
a, kee i ke'e ma.
32 Vaa saña, kivi na jin ndone'e
sukun i krusi nuu jin kata kaa ña'a
i ma chi ndaka ñayii ñuu ñayivi a jin
ndasa'a kuenda, te ki koo i nuu sa a
—kúu ya jiña'a ya.
33 Te sukan ni kaxtnu'u ya naxe
kûu ya ma.
34 Te ñayii ma, ni ka ndakone'e i:
—Kovaa ka jini sa ja ká'an tnu'u
ni tatnuni Su'si ma ja Cristo iya tet-
niñu Su'si ma chi koteku ya ni-kani
ni-jika. ¿Naxe kúu ja ka'an ni ja
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin
ndone'e sukun i ya? ¿Na in kúu iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a? —ka kuu i
ka jiña'a i.
35 Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuenda kúu ñu'u ndú'va
te xtnuu vivii i ma, kúu sa
ne'un ndaka ni a, kovaa yika ja

jaku-nka-ni kivi koo sa ji'in ndaka ni. Nani iyo-ka sa ja kúu sa ñu'u ndú'va te xtnuu vivii sa nuu ni a, kuán koo ve koo-ka ni jin ko kuu ni, nasa yukan, te ki tna'a ña'a ja kunee ma. Vaa nú na in kua'an nuu nee ma, ñatuu jini i ndenu kua'an i.
36 Jin kandija ni sukan ká'an sa ja kúu sa ñu'u ndú'va te xtnuu vivii sa nuu ni a nani iyo-ka sa ji'in ni, sukan-va'a xtnuu sa nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni jinu ni ka'an Jesús ma sukan, te kua'an ya, te ni nduyu'u ya sukan-va'a ñatuu na in kuni ña'a.

Nava'a ñatuu ka kandija ñayii judío ma Jesús ma

37 Kovaa visi ni sa'a ya kua'a milagru nuu ñayii ma, kovaa ñatuu ka kandija i ya,
38 vaa jiniñu'u ja ko kuu sukan ni tee Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ja sa'a ká'an ma: "Iya Tátnuni, ¿na in kándija tnu'u ni kaxtnu'u sa a? ¿Nuu nde in ni kaxtnu'u Iya Tátnuni ma tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma?"

39 Chukan kúu ja ñatuu kúu jin kandija i ma, vaa suni sa'a ni tee tna de ma:
40 "Ni jasi ya nuu ñayii ma, te ni sa'a ndee ya ini anua i ma, sukan-va'a ma kuu jin kuni i ji'in nuu i ma, ni masu kuu jin jaku'ni ini i, vaa masu ka kuni i ja jin ndakokuiñi i te jin ndandikin i Su'si ma te ndasava'a ya i."
41 Isaías ma ni ka'an sukan, vaa kuechi ja ni jini de ndaka jayiñu'u Jesús ma, te ni ka'an de sukan sa'a maa ya ma kivi kenda ya ma.

42 Kovaa kua'a ñayii judío ma, ni ka kandija i ja ká'an Jesús ma, ji'in jaku ñayii ka ndanuu-ka ma. Kovaa ñatuu ni ka yo ka'an ndijin i, vaa kuechi ja ka yu'u i tee ka kuu fariseo ma, ja jin kene'e ña'a de veñu'u lilikin nuu ka ndatna'a i ma.
43 Ni ka yo ndi ini-ka i ja jin chiñu'u ña'a ñayii ma sana ja ndachiñu'u ña'a Su'si ma.

Ñayii ñatuu ka kándija tnu'u ká'an Jesús ma chi ndakan Su'si ma kuenda nuu i

44 Jesús ma, ni ka'an nini'i ya:

—Nú na in na kandija ña'a, masu yika-ni ja saña kándija ña'a i, chi jâ kándija i onde Yuva sa ma iya ni tetniñu ña'a ma.
45 Nú na in nde'ya ña'a saña, suni nde'ya i iya ni tetniñu ña'a ma.
46 Saña kúu ñu'u ndú'va te xtnuu vivii, te vee sa ñuu ñayivi a ja xtnuu vivii sa nuu ñayii a, sukan-va'a nú na in na kandija ña'a, ma koo-ka i nuu nee ma.
47 Kovaa nú na in jiniso'o tnu'u ká'an sa a te ñatuu kándija i ma, masu saña sa'a ja chunaa i, vaa masu vee sa ja sa'a sa ja jin chunaa ñayii ñuu ñayivi a, su'va sa'a sa ja jin kaku i nuu ja u'vi ma.
48 Kovaa nú na in saxiko ña'a te ñatuu ndí ini i tnu'u ká'an sa a, jâ iyo in ja sa'a ja chunaa i, te tnu'u ká'an sa ya kúu ja sa'a ja chunaa i kivi ndi'i kivi ma, vaa ni jiniso'o i ma.
49 Vaa saña, masu ká'an sa ja kúu ini maa sa. Maa Yuva sa iya ni tetniñu ña'a ma tátnuni nde a ká'an sa ji'in nde a káxtnu'u sa a.
50 Vaa jini sa ja ja tátnuni Yuva sa ma kúu ja sa'a ja jin koteku ni ni-kani ni-jika. Chukan kúu ja tna'a ja ká'an sa a, ká'an sa sukan tátnuni Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

13

Jesús ma, ni ndakate ya ja'a tee ka ndikin ya ma

1 Kivi iku ma sana ko koo Viko Pascua ma, Jesús ma, jâ jini ya ja ni kenda ora ja xndoo ya ñuu ñayivi a te no'o ya nuu iyo Yuva ya ma. Ndimaa ni yo kutoo ya ndaka ñayii ni iyo ji'in ya ñuu ñayivi a, te sukan ni kutoo xeen ya i onde ni ji'i ya ma.

2 Te tachi ma, jâ ni chunee i ini anua Judas Iscariote ma sa'ya Simón ma sukan ke'en-su'va de Jesús ma.

3 Jesús ma chi jini ya ja nuu Su'si
ma vee ya te no'o ya nuu Su'si ma,
te jini ya ja Yuva ya ma, ni wa'a ya
tnu'u ja tatnuni ya nuu ndaka ma.
4 Chukan kúu ja nuu ni kuxini
ya ji'in tee ka ndikin ya ma, ni
ndokuiñi ya nuu mesa ma, te ni
xtandiyo ya sa'ma ndii ya ma, te
ni ju'ni ya chii ya ma in sa'ma
ndaxsichi ya ja'a de ma.
5 Sani te ni tnaa ya ndute in nuu
ñajin ka'nu, te ni jakondee ya
ndákate ya ja'a tee ka ndikin ya
ma, te ni ndaxsichi ya ji'in sa'ma
ni ju'ni ya chii ya ma.
6 Nuu sani te ndakate ya ja'a Simón
Pedro ma, te tee ya'a, jiña'a de:

—Señor, ¿ndijin, te ndakate ni ja'a
saña? —kúu de jiña'a de.

7 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Vitna masu jáku'ni ini ni tna'a
ja sa'a sa a, kovaa kuee-ka, te
jaku'ni ini ni —kúu ya jiña'a ya.

8 Pedro ma, jiña'a de:

—¡Masu taa kuiti sa tnu'u ja
ndakate ni ja'a sa a! —kúu de jiña'a
de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú ma ndakate sa ja'a ni a,
masu kuu ko kuu ni in tee kondikin
ña'a —kúu ya jiña'a ya.

9 Simón Pedro ma, ni ndakone'e
de:

—Nú sukan, Señor, má ndakate
ni yika-ni ja ja'a sa a, su'va ndakate
ni nda'a sa a ji'in xini sa a —kúu de
jiña'a de.

10 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Nú na in yika ni nduvii i, masu
jiniñu'u ja ndondoo-ka i, nú masu
ja ja'a i ma-ni, vaa ni-ka'nu i jâ iyo
ndoo. Te chukan kúu ja jâ ka iyo
ndoo ni, visi masu ndaka ni —kúu
ya jiña'a ya.

11 Ni ka'an ya: "Masu ndaka ni ka
iyo ndoo", chi vaa jâ jini ya na in
ke'en su'va ña'a ma.

12 Ja ni jinu ni ndakate ya ja'a de
ma, Jesús ma, ni nukondii ya sa'ma
ndii ya ma, te ni nukoo ya in-ka
jichi nuu mesa ma, te jiña'a ya:

—¿Ka jaku'ni ini ndijin ja ni sa'a
sa a?
13 Ndijin, ka xnani ña'a ni teskua'a
ji'in Señor, te va'a-ni ka jani ini ni,
vaa saña kúu.
14 Te nú saña kúu teskua'a ma ji'in
Señor ma te ni ndakate sa ja'a ni a,
suni ndijin jin ndakate tna ni ja'a
ndi-in ndi-in ni.
15 Saña ni kaxtnu'u sukan,
sukan-va'a ndijin, jin sa'a tna ni
sukan ni sa'a sa a.
16 Ja ndaa kúu ja ni-in ñayii
jinukuechi ma, tátnuni-ka i sana
ñayii xi-nuu jinukuechi i ma, te
ni-in ñayii ni tetniñu ña'a jito'o i
ma, kuu tatnuni-ka i sana ñayii kúu
jito'o i ma.
17 Nú ka jaku'ni ini ni ja ká'an sa a,
te nú jin sa'a ni sukan, te vava'a-ni
jin ko kuu ni.

18 'Masu ká'an sa ja jin kuu ndaka
ndijin, vaa jini sa na in ni kaji sa.
Kovaa ja na ko kuu sukan ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Ñayii ni
jaa ji'in sa xita ma, sani te ni sa'a
u'vi ña'a i ma."
19 Onde vitna ká'an sa sukan,
sukan-va'a nuna ko kuu ma, te jin
kandija ni ja saña kúu.
20 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in
kuan-ta'vi na in ni tetniñu sa ma,
jan-ta'vi i maa sa. Te nú na in
kuan-ta'vi ña'a saña, te jan-ta'vi i
iya ni tetniñu ña'a ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja Judas
ma ke'en-su'va ña'a
(Mt 26:20-25; Mr 14:17-21; Lc
22:21-23)

21 Ja ni jinu ni ka'an ya sukan,
Jesús ma, ni kuxii ini ya, te ni ka'an
kaji kaji ya:

—Ja ndaa ja ndaa kúu ja in ndijin
ke'en-su'va ña'a —kúu ya jiña'a ya.

22 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka keja'a de ka ndakonde'ya tna'a
ndi-in ndi-in de. Ni masu ka jini de
nde in ni ka'an ya ma.

23 In tee ndikin ya ma, tee ni yo
kutoo xeen ña'a Jesús ma, iyo yatni
de ji'in ya, nani ka kuxini de ji'in ya
ma.
24 Te Simón Pedro ma, ni sa'a de
seña ja na kakan-tnu'u de na in kúu
ja ká'an ya ma.
25 Te tee yukan, ni jan tu'va-ka de
Jesús ma, te ni jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿na in kúu ja ni ka'an ni
a? —kúu de jiña'a de.
26 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Na in kua'a sa xtatila xndoyo
sa ma, tee yukan kúu de —kúu ya
jiña'a ya.
Sani te ni xndoyo ya xtatila ma,
te ni wa'a ya Judas Iscariote ma,
sa'ya Simón ma.
27 Ja ni tnii Judas ma xtatila ma, te
ni kivi tachi ma ini anua de ma. Te
Jesús ma, jiña'a ya:
—Tna'a ja sa'a ni ma, sa'a
yachi-ni ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Kovaa tee ka nukoo ka kuxini
de nuu mesa ma, ni-in de ñatuu ni
jaku'ni ini nava'a ni ka'an ya sukan
ma,
29 vaa Judas ma kúu tee kúcargu
nuu ñu'u xu'un ma. Te jaku de ka
jani ini ja Jesús ma, jiña'a ya ja jín
kuaan de jaku ja jin kuatniñu de ja
ko kuu viko ma, xi ja kua'a de jaku
nuu ñayii ka kunda'vi ma.
30 Ja ni jinu ni tnii Judas ma
xtatila ma, te ni kee de, te jâ ni
kunee ma.

In tnu'u jaa ni tatnuni Jesús ma

31 Nuu ni jinu ni kee Judas ma,
Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna te koo jayiñu'u sa ja jin
kuni ñayii a ndaka ja sa'a ja kúu sa a
te vivii jin ndachiñu'u i Yuva o Su'si
ma.
32 Te nú saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a sa'a sa ja ndani'i Yuva o
Su'si ma jayiñu'u, suni Yuva o Su'si
ma jâ iyo tu'va kuiti ja sa'a ya ja
ndani'i tna sa jayiñu'u.
33 Sa'ya maa sa, masu koo-ka sa ji'in
ndijin kua'a-ka kii. Ndijin chi jin
ndanduku ña'a ni, kovaa suni maa
tna'a ja ni jiña'a sa tee judío ma,
te ká'an sa vitna nuu ndijin: Masu
kuu jin koo ni nuu no'o sa ma.
34 In ja tátnuni jaa sa nuu ni vitna
kúu, jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni. Sukan kútoo ña'a sa a, sukan jin
kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
35 Nuna jin kutoo tna'a ndi-in
ndi-in ni, ndaka ñayii ñuu ñayivi
a jin kuni ja maa sa ka ndikin ni
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:31-35; Mr 14:27-31; Lc 22:31-34)

36 Simón Pedro ma, ni jikan-tnu'u
de Jesús ma:
—Señor, ¿ndenu no'o ni? —kúu de
jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu no'o sa ma masu kuu
kondikin ña'a ni vitna, kovaa
kuee-ka, te jaan ni nuu no'o sa ma
—kúu ya jiña'a ya.
37 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, ¿nava'a ma kuu ki'in o
vitna? ¡Ûni iyo sa ja chunaa sa nuu
tniñu ni! —kúu de jiña'a de.
38 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Te ndija ni ja iyo ni ja chunaa
ni nuu tniñu sa? Ja ndaa ja ndaa
kúu ja ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ
ni kuu uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu
jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

14

Jesús ma kúu iya kandija o te ndani'i ta'vi o te koo o ji'in Su'si ma

1 Sani te jiña'a ya:
—Máko jin kuxii ini ni. Jin
kukanu ini ni nuu Su'si ma, te jin
kukanu ini ña'a ni.
2 Ve'e Yuva sa ma chi ka iyo kua'a
nuu kuu jin koo o. Nute masu
sukan iyo chi masu kaxtnu'u sa
sa'a. Kovaa ki'in sa te ndasatu'va sa
nuu jin koo o ma.
3 Te nuna no'o sa ma, te ndasatu'va
sa in nuu jin koo ni, te ndii sa in-ka
jichi, te jin nu koo o, sukan-va'a
nuu koo sa ma jin koo tna ni.

4 Ndijin chi ka jini ni ndenu no'o sa
ma, te ka jini ni ichi ma —kúu ya
jiña'a ya.
5 Tomás ma, jiña'a de Jesús ma:
—Señor, masu ka jini sa ndenu
no'o ni ma, te ¿naxe jin kuni sa ichi
ma? —kúu de jiña'a de.
6 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña kúu ichi va'a ma, te ká'an
sa ja ndaa ma, te sa'a sa ja jin
koteku ni ma. Te masu na in kuu
kenda nuu Yuva sa ma, nú masu ja
onde kandija ña'a i maa sa.
7 Nú ndijin ka jini ña'a ni saña, suni
jin kuni ni Yuva sa ma. Te jâ ka jini
ni ya onde vitna, vaa jâ ka nde'ya
ni ya a —kúu ya jiña'a ya.
8 Sani te Felipe ma, jiña'a de:
—Señor, kaxtnu'u ni Yuva ni ma,
te chukan-nka-ni ka kuni sa —kúu
de jiña'a de.
9 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Felipe, jâ ni kuu kua'a kivi iyo
sa ji'in ndijin, te ¿ñatuu kuni-ka ña'a
ni? Nú na in jini ña'a saña, chi jâ
jini i Yuva sa ma. ¿Nava'a ká'an ni ja
kaxtnu'u sa Yuva sa ma?
10 ¿Ñatuu kándija ni ja saña chi iyo
sa ji'in Yuva sa ma te Yuva sa ma
iyo ji'in sa? Te tna'a ja ká'an sa a,
masu ká'an sa ja kúu ini maa sa,
su'va maa Yuva sa iya iyo ji'in sa
ma kúu iya sa'a sukan kúu ini maa
ya ma.
11 Jin kandija ña'a ni ja iyo sa ji'in
Yuva sa ma, te iyo Yuva sa ma ji'in
sa. Te nú ña'a, jin kandija ni visi ja
sa'a sa a.
12 Ja ndaa ja ndaa kúu ja nú na in
kándija ña'a, sa'a tna i sukan sa'a sa
a, te su'va ka'nu-ka ja sa'a i, vaa
saña chi no'o sa nuu iyo Yuva sa
ma.
13 Te ndaka ja jin kakan ni ja maa
sa nuu Yuva sa ma, te sa'a sa,
sukan-va'a koo jayiñu'u Yuva sa
ma, ja sa'a Sa'ya ya ma.
14 Saña chi ndeva'a-ni ja jin kakan
ni ja maa sa ma chi sa'a sa.

Jesús ma, ni skuiso ya ja tetniñu
ya Xtumani Ndios ma

15 'Nú ndijin, ka kutoo ña'a ni, jin
kandija ni ja tátnuni sa a.
16 Te saña, kakan-ta'vi sa nuu Yuva
sa ma ja na tetniñu ya in-ka iya
ndaka'an-mani ña'a, sukan-va'a
koo ya ji'in ni ni-kani ni-jika.
17 Te iya ya'a kúu Xtumani Ndios
ma, te ká'an ya ja ndaa. Ñayii ñuu
ñayivi a, masu kuu jin kuan-ta'vi i
ya, vaa ñatuu ka jini i ya. Kovaa
ndijin chi ka jini ni ya, vaa maa ya
chi iyo ya ji'in ni, te koo ya ini anua
ni a.
18 'Masu xndoo nda'vi ña'a sa.
Ndii sa, sukan-va'a koo sa ji'in ni.
19 Jaku-nka-ni kivi, te ñayii ñuu
ñayivi a, ma jin kuni-ka ña'a i, kovaa
ndijin chi jin kuni ña'a ni, te jin
koteku ni, vaa saña chi téku sa.
20 Te kivi yukan, te jin kuni ni ja iyo
sa ji'in Yuva sa ma, te ndijin, ka iyo
ni ji'in sa, te saña, iyo sa ji'in ni.
21 Nú na in kuan-ta'vi tnu'u tátnuni
sa a te kandija i ma, te ñayii yukan
kúu ñayii kútoo ña'a. Te Yuva sa ma,
kutoo ya na in kútoo ña'a ma, te
saña tna kutoo sa i, te kaxtnu'u sa
ja iyo sa ji'in i —kúu ya jiña'a ya.
22 Judas masu Iscariote ma, ni
jikan-tnu'u de:
—Señor, ¿nava'a káxtnu'u ni nuu
saña na in kúu ni te masu sukan
káxtnu'u ni nuu ñayii ñuu ñayivi a?
—kúu de jiña'a de.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú na in kútoo ña'a ma te
kándija i tnu'u ká'an sa a, te Yuva sa
ma, kutoo ya i, te Yuva sa ma ji'in
saña, ki koo sa, te jin koo sa ji'in i.
24 Tnu'u ka jiniso'o ni a, masu ja
ká'an maa sa kúu, chi vaa tnu'u
ká'an maa Yuva sa ma iya ni tetniñu
ña'a ma kúu. Kovaa nú na in ñatuu
kútoo ña'a ma, chi masu kandija i
tnu'u ká'an sa a.
25 'Yikuu sa ká'an sa ndaka cha'a
nani iyo sa ji'in ni a.
26 Kovaa Xtumani Ndios ma, iya
chindee ña'a ma, iya tetniñu Yuva
sa ma nuu tniñu sa ma, kaxtnu'u
ya ndaka te ndaxndaku ini ña'a ya
ndaka ja ni ka'an sa a.

27 ’Vaa no'o sa a, te xndoo vii
xndoo mani ña'a sa. Te skuta'vi ña'a
sa tnu'u vii tnu'u mani iyo ini anua
sa a, te sa'a sa ja vivii jin koo sii ini
ndija ni, masu yika-ni ja sukan ka
ka'an ñayii ñuu ñayivi ya ja ka iyo sii
ini i ma. Mákо jin kuxii ini ni, ni
mákо jin koyu'u ni.
28 Jâ ni ka jiniso'o ni ja ká'an sa ja
no'o sa te ndii sa in-ka jichi. Nú ka
kutoo ndija ña'a ni, te jin kutachi ni
ja no'o sa nuu iyo Yuva sa ma, vaa
maa ya tátnuni-ka sana saña.
29 ’Jâ ká'an sa sa'a xi'na-ka sana
ko kuu, sukan-va'a kivi ko kuu ma,
te jin kandija ni.
30 Masu kua'a-nka-ni jin ndatnu'u
o, vaa jâ vee suchi tátnuni ñuu ñayivi
a. Visi masu iyo i ja tatnuni i nuu
sa,
31 kovaa sukan ko kuu, sukan-va'a
ñayii ñuu ñayivi a, jin kuni i ja kútoo
sa Yuva sa ma te sa'a sa ja ni tat-
nuni Yuva sa ma nuu sa a.
’Jin ndokuiñi ni, te jín koo o —kúu
ya jiña'a ya.

15

Jesús ma, sukan kúu tnu uva
ndija ma, sukan kúu ya

1 Sani te jiña'a tuku ya:
—Maa sa kúu tnu uva ndija, te
Yuva sa ma kúu iya jitu ma.
2 Nú in nda'a tnu ma ñatuu kúun
uva ma chi ka'nde ya, te xtandiyo
ya. Kovaa nú kúun uva ma chi
ndaka'nde vivii ya nda'a tnu ma,
sukan-va'a kuun kua'a-ka uva.
3 Ndijin chi jâ ni ka nduvii ni vaa ka
kandija ni tnu'u ká'an sa a.
4 Jin koo ni ji'in sa, te koo sa ji'in ni,
sukan kúu in nda'a tnu uva ma, vaa
masu kuun uva ma ja maa in-ni
nda'a tnu ma chi onde kondenee i
yika ndu'u tnu ma. Te suni maa i
kúu ji'in ndijin, masu kuu jin sa'a ni
ja va'a, nú ma jin ko tnii tna'a o.
5 ’Saña kúu tnu uva ma, te ndijin
ka kuu nda'a tnu ma. Nú na in tníi
tna'a ji'in sa ma, sa'a i ja vii ja va'a.
Kovaa nú ma jin ko tnii tna'a o ma
chi masu nawa kuu jin sa'a ni.
6 Nú na in xndoo ña'a te ma koo-ka
i ji'in sa, te kene'e siin ya i, te yichi
i sukan yichi nda'a tnu ma. Te
ndaxtutu ya i, te ka'mi ya i nuu ñu'u
ma, te kayu koko i.

7 ’Nú ndijin, te jin koo jin koo-ni
ni ji'in sa, te nú jin ku'un jin
ku'un-ni ini ni tnu'u ká'an sa a, te
jin kakan ni nawa ka kuni ni ma chi
jin ni'i ni.
8 Maa Yuva sa ma ni'i jayiñu'u, nú
ndijin, te ka sa'a ni ja vii ja va'a ma,
te ka ndikin ndija ña'a ni.
9 Saña chi kútoo ña'a sa, sukan kútoo
ña'a Yuva sa ma. Jin kutoo tna'a jin
kutoo tna'a ni, sukan kútoo ña'a sa
a.
10 Nuna jin kandija ni tnu'u ká'an
sa a chi sa'a i ja jin kutoo tna'a jin
kutoo tna'a ni sukan kútoo ña'a sa
a, sukan kándija sa ja tátnuni Yuva
sa ma, te kútoo ña'a sa sukan kútoo
ña'a ya maa sa ma.

11 ’Te ndaka tnu'u ya'a ni ka'an
sa, sukan-va'a jin koo sii ini ni
sukan iyo sii ini maa sa a, te ko kuu
ja ndaa ja ka iyo sii ini ndija ni.
12 Ja tátnuni sa kúu cha'a: Jin kutoo
tna'a ni, sukan kútoo ña'a sa a.
13 Ja kútoo xeen tna'a o kúu ja kua'a
o tnu'u ja kûu o nuu tniñu ñayii
kétna'a ini ji'in o ma. Masu naxe
kuu kaxtnu'u o ja kútoo tna'a xeen
o.
14 Vaa ndijin ka kuu ñayii kétna'a
ini ji'in sa, nuna jin sa'a ni sukan
tátnuni sa a.
15 Masu xnani-ka ña'a sa ñayii ka
jinukuechi, vaa ñayii ka jinukuechi
ma, masu ka jini i nawa sa'a ñayii
tátnuni nuu i ma. Xnani ña'a sa
ñayii kétna'a ini ji'in sa, vaa jâ ni
kaxtnu'u sa nuu ni ndaka ja ká'an
Yuva sa ma.
16 Ndijin, masu ni ka kaji ña'a ni
ja jin kondikin ña'a ni, su'va maa
sa ni kaji ña'a. Te ni sacargu ña'a
sa ja jin koo ni te jin kaxtnu'u ni
tnu'u tátnuni sa a, te jin ko sa'a ni ja
vii ja va'a, sukan-va'a ja vii ja va'a
yukan koo ni-kani ni-jika. Chukan,

te Yuva sa ma chi taa ya ndaka ja jin ko kakan ni ja maa sa ma.
17 Cha'a kúu ja ni tatnuni sa, te jin kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in ni —kúu ya jiña'a ya.

Ka kiti ini ñayii ñuu ñayivi a nuu Jesús ma ji'in nuu ñayii ka ndikin ya ma

18 Sani te jiña'a tuku ya:

—Nú ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti ini i nuu ni, jin kona'a ni ja xinañu'u saña, ni ka kiti ini i nuu sa.
19 Nute ndijin, ñayii ñuu ñayivi a jin ko kuu ni chi ñayii ñuu ñayivi a, jin kutoo ña'a i, sukan ka kutoo tna'a maa i ma. Kovaa saña, ni ndakaji ña'a sa ne'un ñayii ñuu ñayivi a, te chukan kúu ja ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti ini i nuu ni, vaa masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka ni.
20 Jin ndaka'án ni sukan ni ka'an sa ma: "Ñatuu ni-in ñayii jinukuechi ma kanuu-ka sana ñayii kúu jito'o i ma." Nú saña, ni ka sondikin ña'a i, suni jin sondikin tna ña'a i ndijin. Nute ni ka kandija i te ni ka sa'a i sukan ká'an sa a chi suni sukan tna jin kandija i te jin sa'a i tnu'u jin ka'an ni ma.
21 Ndaka cha'a jin sa'a ña'a i ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni a, vaa ñatuu ka jini i iya ni tetniñu ña'a ma.
22 'Nute ñatuu ni kii sa ki ka'an sa nuu i ma chi masu na kuechi i jin koo. Kovaa vitna, te masu kuu jin ka'an i ja ñatuu na kuechi ka ndiso i ma.
23 Ñayii ndákiti ini nuu sa ma, suni ndákiti ini i nuu Yuva sa ma.
24 Nute ñatuu ni kaxtnu'u sa nuu i ma ja vii ja va'a ni sa'a sa ma, tna'a ja ni-in ñayii, ñatuu nama ni sa'a i ma, masu jin kuni i, te ñatuu na kuechi jin kondiso i nkuu. Kovaa visi ni ka jini i ja ni sa'a sa ma, te ka ndakiti ini i nuu sa a, te suni ka ndakiti ini i nuu Yuva sa ma.
25 Kovaa sa'a ko kuu, vaa sukan ndee nuu tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja jin ko kuu i ma, sukan ko kuu, te sa'a ká'an: "Ni ka ndakiti ini i nuu sa, kovaa masu na kuechi sa."
26 'Kovaa tetniñu sa Xtumani Ndios ma, te maa ya ndaka'an-mani ña'a ndijin ja ka kandija ni Su'si ma, te ka'an ndaa ya, vaa vee ya nuu iyo Yuva sa ma. Te kivi kenda ya ma, te maa ya ndaka'an ndaka ja sa'a ja kúu sa ya.
27 Te ndijin, suni jin ndaka'an ni ndaka ja sa'a ja kúu sa ya, vaa onde nuu ni keja'a sa káxtnu'u sa nuu ñayii ma, ka iyo ni ji'in sa.

16

1 'Ká'an sa sa'a, sukan-va'a ñatuu na in ka'nu ndee ja jin kandija ña'a ni.
2 Jin kene'e ña'a i ndijin ini veñu'u lilikin ma, te kenda ora ja ndeva'a-ni nde ni jin ka'ni ña'a i, jin kani ini i ja sukan jin sa'a i ma, te ka jinukuechi i nuu Su'si ma.
3 Sa'a jin sa'a ña'a i ndijin, vaa masu ka jini i ni a Yuva sa ma ni a maa sa.
4 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a nú ni kenda ora ma, te jin ndaka'án ni tna'a ja ni ka'an sa a —kúu ya jiña'a ya.

Tna'a ja sa'a Xtumani Ndios ma

Sani te jiña'a tuku ya:

—Ñatuu ni ka'an sa sa'a onde xi'na-ka ma, vaa iyo-ka sa ji'in ni ma.
5 Kovaa vitna ja no'o sa te koo sa ji'in iya ni tetniñu ña'a ma, te ni-in ndijin ñatuu jikan-tnu'u ndenu no'o sa.
6 Su'va ka kuxii xeen ini ni, vaa ni ka'an sa sa'a.
7 Kovaa ja ndaa ká'an sa, ja va'a maa ni jin ko kuu ja no'o sa ma. Vaa nú ma no'o sa ma, masu kii Xtumani Ndios iya chindee ña'a ma ja koo ya ji'in ni. Kovaa nuna no'o sa chi tetniñu sa ya.
8 Kivi kii ya ma chi kundee ya ja jin ndasa'a ñayii ñuu ñayivi a kuenda ja ka ndiso kuechi i ma, te jin kuni i ja ndaa ma, ji'in ja sukan ndakan ndaa Su'si ma kuenda nuu i ma.

9 Te ja ka ndiso kuechi ñayii ma kúu
kuechi ja ñatuu ni ka kandija i ja ni
ka'an sa ma.
10 Te jin ndasa'a i kuenda ja ndimaa
ja va'a ja ndaa kúu ja ká'an sa ma,
chi vaa saña chi no'o sa nuu iyo
Yuva sa ma, te ma jin kuni-ka ña'a
i.
11 Te ja ndakan ndaa Su'si ma
kuenda kúu ja jâ iyo ja ndachunaa
suchi tátnuni ñuu ñayivi a.
12 'Neva'a kua'a-ka sa ja ka'an
sa, kovaa vitnañu'ni masu jin
kanda-ka ni ja jin koniniso'o ni.
13 Kovaa kivi kenda Xtumani Ndios
ma, ka'an ndaa ya, te maa ya
kaxtnu'u ndaka ja ndaa ma, te
skaka ña'a ya ichi ndaa ma, vaa
masu ka'an ya sukan kúu ini maa
ya ma, su'va ka'an ya ndaka ja jin-
iso'o ya ja ká'an Yuva sa ma. Te sa'a
ya ja jin kuni ni ndaka ja ko kuu
ma.
14 Te maa ya ndachiñu'u ña'a saña,
vaa ndunda'a ya ja kúu kuenda sa
a, te ndakaxtnu'u ya nuu ndaka ni.
15 Ndaka ja neva'a Yuva sa ma suni
kuenda tna sa kúu. Chukan kúu ja
ni ka'an sa ja Xtumani Ndios ma
ndunda'a ja kúu kuenda sa ma, te
ndakaxtnu'u ya nuu ndaka ni.
16 'Jaku-nka-ni kivi, te ma jin
kuni-ka ña'a ni. Kovaa kenda kivi
ja jin ndakuni tna'a o, vaa no'o sa
nuu iyo Yuva sa ma —kúu ya jiña'a
ya.

Tnu'u kúxii ini ma, chi nduu i tnu'u sii ini

17 Sani te jaku tee ka ndikin ya
ma, ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Nawa kúni ka'an sukan ni
ka'an de ma, ja jaku-nka-ni, te ma
jin kuni-ka o de, te kuee-ka, te jin
ndakuni o de? ¿Nawa kúni ka'an ja
no'o de nuu iyo Yuva de ma?
18 ¿Nawa kúni ka'an sukan ma ja
jaku-nka-ni kivi? Masu ka jaku'ni
ini o ja ká'an de a —ka kuu de ka
ka'an de.
19 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja jin
kakan-tnu'u de ya ka kuni de ma, te
jiña'a ya:
—Saña chi ká'an sa ja jaku-nka-ni
kivi, te ma jin kuni-ka ña'a ni, te
kuee-ka, te jin ndakuni ña'a ni.
¿Cha'a kúu ja ka jikan-tnu'u tna'a ni
a?
20 Ja ndaa ja ndaa kúu ja ndijin chi
jin konda'yu ni te jin kuxii ini ni,
nani ñayii ñuu ñayivi a, jin kutachi
i. Kovaa visi ndijin, jin kuxii ini ni,
kovaa ja ka kuxii ini ni ma, nduu i
tnu'u sii ini.
21 Sukan ndó'o in ña'a kâku lulu ña
ma, ja ndó'o néni ña, vaa jâ ni kenda
ora ma, kovaa nuu ni jinu ni kâku
lulu ña ma, te ndúnaa ña ja u'vi ña
ma, kuechi ja kúsii ini ña, vaa jâ ni
kenda in lulu ma ñuu ñayivi a.
22 Suni sukan ka ndo'o tna ni vitna,
kovaa kii sa ki ndi koto ña'a sa, te
sani te jin ndusii ini ini anua ni a, te
tnu'u sii ini yukan masu na in kuu
xtandiyo.
23 'Te kivi yukan chi masu jin
kakan-tnu'u-ka ña'a ni. Ja ndaa kúu
ja maa Yuva sa ma, taa ya ndaka ja
jin kakan ni ja maa sa ma.
24 Onde vitna, masu nawa ka jikan
ni ja maa sa. Jin kakan ni, te jin ni'i
ni, sukan-va'a jin ndusii ini ndija
ni.

Jâ ni kundee Jesús ma nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a

25 'Vitna, ká'an sa tnu'u vijin ja
káxtnu'u sa nuu ni, kovaa kenda
ora ja masu ka'an-ka sa tnu'u vijin,
su'va ka'an kaji sa na in kúu Yuva
sa ma.
26 Kivi yukan, ndijin chi jin kakan
ni ja maa sa, te masu ka'an sa ja
maa sa kakan-ta'vi ja jin kuu ni nuu
Yuva sa ma,
27 vaa Yuva sa ma chi kútoo ña'a ya
ndijin, vaa ka kutoo ña'a ni, te vaa
jâ ni ka kandija ni ja saña chi nuu
Su'si ma vee sa.
28 Nuu iyo Yuva sa ma ni kee sa,
te vee sa ñuu ñayivi a, te vitna chi
skendoo sa ñuu ñayivi a, te no'o sa
nuu iyo Yuva sa ma —kúu ya jiña'a
ya.
29 Sani te ka jiña'a tee ka ndikin
ya ma:

—Vitna chi ká'an kaji kaji ni. Masu ká'an-ka ni tnu'u vijin.
30 Vitna, te ka jini sa ja jini ni ndaka ja ka jani ini sa a, te masu jiniñu'u ja na in ko kakan-tnu'u-ka ña'a. Chukan kúu ja ka kandija sa ja vee ni nuu Su'si ma —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nú sukan, vitna ka kandija ña'a ni?
32 Vaa jâ ni kenda ora, te vitna kúu kivi, te ndaka ni, jin kuitenuu maa maa ni, te maa in-nka sa jin xndoo ni. Kovaa masu maa in-ni sa iyo, vaa iyo Yuva sa ma ji'in sa.
33 Sa'a ká'an sa ndaka, sukan-va'a ja maa sa, te jin koo va'a ni. Ñuu ñayivi a chi jin ndo'o jin neni ni, kovaa jin kukanu ini ña'a ni, vaa saña chi jâ ni kundee sa nuu ndaka ja u'vi iyo ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

17

Jesús ma, ni jikan-ta'vi ya ja jin kuu ñayii ka ndikin ya ma

1 Sa'a ni ka'an Jesús ma, sani te ni ndonenuu ya ichi andivi ma, te jikan-ta'vi ya:
—Yuva sa, jâ ni kenda ora. Ndachiñu'u ña'a ni ja kúu sa Sa'ya ni a, te maa sa na ndachiñu'u tna Ña'a.
2 Vaa maa ni ni taa tnu'u ja tátnuni sa nuu ndaka ñayii a, sukan-va'a ndaka ñayii ni taa ni a, sa'a sa ja jin koteku i ni-kani ni-jika.
3 Te ja jin koteku i ni-kani ni-jika ma kúu ja jin kuni ña'a i maa ni, ja maa in-ni ni kúu Su'si ndija ma, te jin kuni ña'a i ja saña kúu Jesucristo iya ni tetniñu ña'a ni a.
4 'Saña chi jâ ni ndachiñu'u ña'a sa ñuu ñayivi a, vaa jâ ni jinu ni sa'a sa ndaka ja ni tatnuni ni ja sa'a sa ma.
5 Yuva sa, vitna nukoo sa xiñi ni a te ndachiñu'u ña'a ni sukan ni ka iyo jayiñu'u o nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu ñayivi a.
6 'Ni kaxtnu'u sa nuu ñayii ni ndakaji ni ñuu ñayivi te ni ndataa ni i nuu nda'a sa a, te ni sa'a sa ja jin kuni i na in kúu ni. Te kuenda maa ni ni ka yo kuu i, te maa ni ni ndataa i nuu nda'a sa a, te ni ka kandija i tnu'u maa ni a.
7 Te vitna ka jini i ja ndaka ja ni taa ni ma nuu nda'a maa ni ni ka iyo, te ni ndataa ni,
8 vaa saña chi jâ ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ja ni kaxtnu'u ni ma, te ni ka jan-ta'vi i. Te ni ka ndasa'a i kuenda ja ja ndaa kúu ja maa ni ni tetniñu ña'a, te ka kandija i.
9 'Te jikan-ta'vi sa ja jin kuu i. Masu jikan-ta'vi sa ja jin kuu ñayii ñuu ñayivi a, nú masu ja jin kuu ñayii ni taa ni a, vaa kuenda maa ni ka kuu i.
10 Ndaka ja kúu kuenda maa sa kuenda maa ni kúu. Te ja kúu kuenda maa ni ma kuenda maa sa kúu. Te ñayii ñatuu ka kandija ña'a ma, ja ni ka jini i sukan ka sa'a ka kuu ñayii ka kandija ña'a ma te ka ndakuni tnuni i ja iya sa'a ja va'a kúu sa.
11 'Saña, masu koo-ka sa ñuu ñayivi a, kovaa maa i chi jin koo i ñuu ñayivi a, nani kuan ndajaa sa, ja jin koo o nuu iyo ni a. Yuva sa iya ii, iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu, ko koto va'a ni ndaka ñayii ni taa ni ma, te sa'a ni ja jin ketna'a ini i, kuenda tnu'u ja in-ni ñayii jin ko kuu i, sukan ka kuu nduu maa o a.
12 Nuu ni iyo sa ji'in i ñuu ñayivi a, ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni taa ni ma, te ni yo jito va'a sa i. Te ndaka ñayii ni taa ni ma, ni-in i ñatuu ni skenaa maa i, yika-ni ja tee ni skenaa maa de ma, sukan-va'a ko kuu sukan ndee nuu tutu maa ni a.
13 'Vitna te ndajaa sa nuu iyo ni a, kovaa ká'an sa sa'a nani iyo-ka sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin koo sii ini ndija i sukan iyo sii ini sa a.
14 Saña, jâ ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ni a, kovaa ñayii ñuu ñayivi a, jin ndakiti ini i nuu ñayii ka kandija ja ká'an sa a, vaa kuechi ja

masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka i,
vaa saña tna, masu ñayii ñuu ñayivi
a kúu sa.
15 Masu jikan sa ja kene'e ni i ñuu
ñayivi a, su'va ja ko koto va'a ni i ja
máko xtna'a ña'a ja u'vi ma.
16 Saña, masu ñayii ñuu ñayivi a kúu
sa, te ñayii ka kandija ña'a a, masu
ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka i.
17 Kaxtnu'u ni tnu'u ndaa ni nuu i,
te ndasasiin ni i nuu ja u'vi ma, te
jin koo i nuu maa ni. Tnu'u maa ni
a kúu tnu'u ndaa.
18 Sukan ni tetniñu ña'a ni ne'un
ñayii ñuu ñayivi a, sukan tetniñu tna
sa i ne'un ñayii ñuu ñayivi a.
19 Te ni yo jatanuu ñukuun sa i, vaa
ni yo ndi ini sa ja jin kuu i, te kútoo
sa i, sukan-va'a suni maa tna i, te
jin ko ndi ini i ja jin xndoo i ja u'vi
ma, vaa jâ ni ka jini i ja ndaa ma.
20 'Masu jikan-ta'vi sa yika-ni ja
jin kuu ñayii ya'a, su'va jikan-ta'vi
sa ja jin kuu ndaka-ka ñayii jin
kandija tna ña'a ma, ja jin kuniso'o
i tnu'u vii tnu'u va'a jin kaxtnu'u
ñayii ya'a.
21 Te jikan-ta'vi sa ja ndaka i, in-ni
ja jin kani ini i ji'in o, te inuu-ni
jin kani ini i ji'in o, Yuva sa, sukan
iyo ni ji'in sa a te iyo sa ji'in ni
a. Te sukan in-ni ja jin kani ini
i, sukan-va'a ñayii ñuu ñayivi a, jin
kandija i ja maa ni ni tetniñu ña'a
ma.
22 Ni wa'a sa suni maa jayiñu'u
ni taa ni ma, sukan-va'a in-nka-ni
ñayii jin ko kuu i, sukan ka kuu maa
o a, ja in-ni ka kuu o,
23 saña ji'in i, te maa ni ji'in sa,
sukan-va'a jin ko kuu ndija i in-ni
ñayii, sukan-va'a ñayii ñuu ñayivi a,
jin ndasa'a i kuenda i ma ja maa ni
ni tetniñu ña'a saña, te kútoo ni ñayii
ka kandija ña'a ma, sukan kútoo
ña'a ni saña.
24 'Yuva sa, ndaka ñayii ni taa ni
a, kúni sa ja jin koo i ji'in sa nuu koo
sa ma, sukan-va'a jin kuni i jayiñu'u
sa ja ni taa ni ma, vaa jâ kútoo ña'a
ni onde xi'na-ka sana kuva'a ñuu
ñayivi a.
25 Yuva sa iya sa'a ndaa, ñayii ka
kuu ñayii ñuu ñayivi a, masu ka jini
ña'a i ndijin. Kovaa saña chi jini
ña'a sa, te ñayii ka kandija ja ká'an
sa ma, suni ka jini i ja maa ni ni
tetniñu ña'a.
26 Te ni kaxtnu'u sa na in kúu ni,
te su'va kaxtnu'u-ka sa, sukan-va'a
sukan kútoo ña'a ni saña ma, te
sukan jin ko kutoo tna'a tna i, te
maa sa koo ji'in i —kúu ya jiña'a ya.

18

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Lc 22:47-53)

1 Nuu ni jinu ni jikan-ta'vi ya
sukan, Jesús ma, ni kee ya ji'in tee
ka ndikin ya ma, sukan-va'a ki'in
ya in-ka yu'u yuu nani Cedrón ma
ichi nuu iyo in huerta ma, te ni kivi
Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma.
2 Te Judas ma, tee yikuu ke'en-su'va
ya ma, jini de yukan, vaa kua'a
jichi ni ka yo ndatna'a de ji'in ya
yukan ma.
3 Sani te ni kenda Judas ma, ji'in
in yukun soldado, ji'in jaku tee ka
jito veñu'u ma. Ñayii ya'a ni ka
tetniñu tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu fariseo ma. Te jaku
de ka yinda'a ja ndú'va ñu'u ja jin
kundijin nuu de ma, te jaku de ka
yinda'a iti suja ka ndu'va ñu'u, te ka
ndiso xeen de.
4 Kovaa Jesús ma, jâ jini ya ndaka
nde a ko kuu ja ndo'o ya ma, te ni
kee ya, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na in ka ndanduku ni? —kúu
ya jiña'a ya.
5 Te ni ka ndakone'e de:
—Tee kúu Jesús ñuu Nazaret ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu —kúu ya jiña'a ya.
Te Judas tee yikuu ke'en-su'va
ña'a ma, suni ni iyo de yukan ne'un
ñayii ma.
6 Nuu ni jiña'a Jesús ma: "Saña
kúu", kua'a ni ka ndakaka yata de,
te ni ka kotuu de nuu ñu'ú ma.

7 Jesús ma, ni ndakan-tnu'u tuku ña'a ya:

—¿Na in ka ndanduku ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e tuku de:

—Tee kúu Jesús ñuu Nazaret ma —ka kuu de ka jiña'a de.

8 Jesús ma, jiña'a tuku ya:

—Jâ ni ka'an sa ja saña kúu. Nú ka ndanduku ni saña, jin kua'a ni tnu'u jin koo maa tee ya'a —kúu ya jiña'a ya.

9 Sa'a ni kuu, sukan-va'a ko kuu sukan ni jiña'a maa Jesús ma: "Yuva sa, ñayii ni taa ni a, ñatuu ni skenaa sa ni-in i."

10 Te Simón Pedro ma, neva'a de in yuchi kúu espada. Sani te ni kene'e de, te ni jan ka'nde-ni de so'o kua'a in tee nani Malco tee jinukuechi nuu tee tatnuni nuu sutu ma.

11 Jesús ma, jiña'a ya Pedro ma:

—Ndachunee va'a ni yuchi kúu espada ni a nuu ñunee i ma. Nú Yuva sa ma, kúni ya ja ndo'o neni sa a, ¿naku xi ma ndo'o sa? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jan xsia'a i Jesús ma nuu tee kúu Anás ma

(Mt 26:57-58; Mr 14:53-54; Lc 22:54)

12 Te tee ka kuu soldado ma, ji'in tee tatnuni nuu de ma, ji'in tee ka jito veñu'u ma, ni ka tnii de Jesús ma, te ni ka ju'ni de ya.

13 Te ni jan koo de ji'in ya xinañu'u ve'e tee kúu Anás ma, vaa yuva xiso tee kúu Caifás ma kúu de, te Caifás ma kúu tee tátnuni nuu sutu ma kuiya yukan.

14 Maa tee kúu Caifás ma kúu tee jiña'a nuu ñayii judío ma ja va'a-ka maa ñayii ma jin ko kuu, nuna kûu in tee nuu tniñu ndaka ñayii ñuu ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:69-70; Mr 14:66-68; Lc 22:55-57)

15 Simón Pedro ma ji'in in-ka tee ni ka yo ndikin Jesús ma, kuan koo de. In-ka tee ni yo ndikin Jesús ma, jini tna'a de ji'in tee tátnuni nuu sutu ma, te chukan kúu ja ni kivi de ji'in Jesús ma ini ve'e ma.

16 Kovaa Pedro ma, ni kendoo de ye'e ke'e ma. Te chukan kúu ja ni kee tee ndikin Jesús ma, tee jini tna'a ji'in tee tatnuni nuu sutu ma, te ni jiña'a de nuu ña'a jito ye'e ma, te saa ni kuu ni kivi Pedro ma.

17 Ña'a jito ye'e ma, ni jikan-tnu'u ña Pedro ma:

—¿Masu ndijin tna kúu tee ka ndikin tna'a ji'in tee kúu Jesús ya? —kúu ña jiña'a ña.

Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Ña'a, masu saña kúu —kúu de jiña'a de.

18 Kovaa vijin xeen ma, te tee ka jinukuechi ma, ji'in tee ka jito veñu'u ma, ni ka xndu'va de ñu'u, te ka yikuu de ka nduvixi de. Suni Pedro ma, yituu tna de yukan ne'un tee ma, ndúvixi de yu'u ñu'u ma.

Tee kúu Anás ma, ni xndichi de Jesús ma

(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Lc 22:66-71)

19 Tee tátnuni nuu sutu ma, ni keja'a de jikan-tnu'u de Jesús ma siki tee ka ndikin ya ma ji'in siki tnu'u káxtnu'u ya ma.

20 Jesús ma, jiña'a ya:

—Saña chi ni yo ka'an ndijin sa nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a. Ndi-maa ni yo kaxtnu'u sa ini veñu'u lilikin ma ji'in ini veñu'u ka'nu ma nuu ka ndututu ndaka ñayii judío a. Te masu nawa ni yo ka'an yu'u sa.

21 ¿Nava'a ka jikan-tnu'u ña'a ni? Jin kakan-tnu'u ni nuu ñayii ni ka jiniso'o ja ni ka'an sa ma, te ñayii yukan, jin ka'an i nde a ni yo kaxtnu'u sa nuu i ma. Vaa ñayii ma chi ka jini i nawa ni yo ka'an sa ma —kúu ya jiña'a ya.

22 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan, in tee jito veñu'u ma, ni wa'a de in yikinuu ya ma, te jiña'a de:

—¿Sukan ndákone'e ni nuu tee tátnuni nuu sutu a? —kúu de jiña'a de.

23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú ni ka'an sa in ja u'vi, ka'an ni nde a kúu. Te nú ni ka'an sa ja va'a, ¿nava'a káni ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.

24 Sani te Anás ma, ni tetniñu de ya nuu tee kúu Caifás tee tátnuni nuu sutu ma.

Pedro ma, ni ka'an de in-ka jichi ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:71-75; Mr 14:69-72; Lc 22:58-62)

25 Te Pedro ma, yikuu-ka de ndúvixi de yu'u ñu'u ma. Te ni ka jikan-tnu'u i de:

—¿Masu ndijin kúu in tee ni ka yo ndikin tee kúu Jesús ma? —ka kuu i ka jiña'a i.

Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Ña'a, masu saña kúu —kúu de jiña'a de.

26 Sani te in tee jinukuechi nuu sutu ma, tna'a tee ni ja'nde Pedro ma so'o de ma, ni jikan-tnu'u de:

—¿Te masu ni jini ña'a sa huerta ma ji'in de ma? —kúu de jiña'a de.

27 Pedro ma, jiña'a de in-ka jichi ja masu jini de Jesús ma. Te maa ora yukan-ni ni kana li'li ma.

Ni ka jan ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Lc 23:1-5)

28 Ni ka nde koo tee judío ma ji'in Jesús ma ve'e tee kúu Caifás ma, te kuan koo de ji'in ya palaciu nuu yinee tee ñuu Roma ma ja tátnuni de ma. Vaa jâ ve ndii ma, te tee judío ma, masu kuu-ka jin kivi koo de ini palaciu ma, vaa nú ña'a te masu jin koo vii de nuu Su'si ma, te masu kuu jin kuxini de kivi Viko Pascua ma.

29 Chukan kúu ja Pilato ma, ni kee de ja ka'an de, te jiña'a de:

—¿Na nde a ka xtekuechi ni tee ya'a? —kúu de jiña'a de.

30 Ni ka ndakone'e de:

—Nute masu in tee sa'a ja u'vi kúu de, masu ki koo sa ki xsia'a sa de nuu nda'a ni a —ka kuu de ka jiña'a de.

31 Pilato ma, jiña'a de:

—Jin ndakueka maa ni de, te jin ka'nde ni tniñu de sukan ka sa'a maa ni a —kúu de jiña'a de.

Te tee ka kuu judío ma, ni ka ndakone'e de:

—Kovaa saña ja ka kuu sa ñayii judío a, masu kuu jin ka'ni sa ni-in ñayii —ka kuu de ka jiña'a de.

32 Chukan kúu ja ni kuu sukan ni ka'an Jesús ma siki ja naxe kûu ya ma.

33 Pilato ma, ni ndivi tuku de ini palaciu ma, te ni kana de Jesús ma, te jikan-tnu'u de ya:

—¿Ndijin kúu rey ñayii judío ma? —kúu de jiña'a de.

34 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Maa ni jani ini ja ká'an ni a, xi nde in ni ska'an ña'a? —kúu ya jiña'a ya.

35 Te ni ndakone'e Pilato ma:

—¿Xi ñayii judío ma kúu saña? Maa ñayii ñuu ni a, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma ka kuu tee ni ka ki ndi xsia'a ña'a nuu saña. ¿Nawa ni sa'a ni? —kúu de jiña'a de.

36 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nuu tátnuni sa ma masu ñuu ñayivi a kúu. Nute ya'a kúu, koneva'a sa ñayii jin kunukuechi nuu sa, te jin kanaa i, sukan-va'a saña, ma jin tnii ña'a ñayii judío ma. Kovaa nuu tatnuni sa ma masu ñuu ñayivi a kúu —kúu ya jiña'a ya.

37 Sani te ni jikan-tnu'u tuku ña'a Pilato ma:

—¿Nú sukan, te rey kúu ni? —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Maa ni ni ka'an ja rey kúu sa. Vee sa, te ni kâku sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a ka'an sa nde a kúu ja ndaa. Te ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa ma, ka niniso'o i ja ká'an sa ma —kúu ya jiña'a ya.

38 Te Pilato ma, jiña'a de:

—¿Nde a kúu ja ndaa ma?

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-31; Mr 15:6-20; Lc 23:13-25)

Ja ni jinu ni jikan-tnu'u de ya sa'a, ni kee de in-ka jichi, te ni ka'an de ji'in tee judío ma, te jiña'a de:

—Saña, ñatuu ni ndani'i sa ni-in kuechi tee ya'a.

39 Kovaa ka neva'a maa ni costumbre ja saña ndaxsiaa in tee yinee vekaa ma ne'un kivi Viko Pascua a. ¿Ka kuni ni ja ndaxsiaa sa tee kúu rey nuu ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.

40 Ndaka ñayii ma, ûni ka kayu'u i ka jiña'a i:

—¡Tee jiña chi ña'a! ¡Ndaxsiaa ni tee kúu Barrabás ma! —ka kuu i ka jiña'a i.

Te tee kúu Barrabás ma chi in kui'na kúu de.

19

1 Pilato ma, ni tnii de Jesús ma, te ni tatnuni de ja jin kani i ya.

2 Te tee ka kuu soldado ma, ni ka sa'a de in corona iñu, te ni ka sonee de xini Jesús ma, te ni ka skondii de ya in sa'ma kua'a tnuu.

3 Sani te ni ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a de:

—¡Ja va'a kúu rey tátnuni nuu ñayii judío ma! —ka kuu de ka jiña'a de.

Te ka wa'a de tikatu yikinuu ya ma.

4 Pilato ma, ni kee de in-ka jichi, te jiña'a de:

—¡Jin konde'ya ni! Ni kene'e sa de, sukan-va'a jin kuni ni ja masu ni ndani'i sa ni-in kuechi de —kúu de jiña'a de.

5 Ni kee Jesús ma. Yoxtnee in corona iñu xini ya, te ndii ya in sa'ma kua'a tnuu. Pilato ma, jiña'a de nuu ñayii ma:

—¡Ya'a iyo tee ya'a! —kúu de jiña'a de.

6 Nuu ni ka jini tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka jito veñu'u ma, ni ka keja'a de ka kayu'u de ka jiña'a de:

—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma! —ka kuu de ka jiña'a de.

Pilato ma, jiña'a de:

—Kuán koo ni ji'in de, te jin kata kaa maa ni de nuu krusi ma, vaa saña, masu ni ndani'i sa ni-in kuechi de —kúu de jiña'a de.

7 Te tee judío ma, ni ka ndakone'e de:

—Saña, ka neva'a sa in ley, te ja sukan ká'an ley sa ma, tee ya'a chi iyo de ja kûu de, vaa sa'a de tnu'u ja Sa'ya Su'si ma kúu de —ka kuu de ka jiña'a de.

8 Ja ni jiniso'o Pilato ma sukan, ni yu'u xeen-ka de.

9 Ni ndivi tuku de in-ka jichi palaciu de ma, te ni ndakan-tnu'u tuku de Jesús ma:

—¿Ndenu kúu ñuu ni? —kúu de jiña'a de.

Kovaa Jesús ma, ñatuu ni ndakone'e kuiti ya.

10 Pilato ma, jiña'a de:

—¿Te ma ndakone'e ni? ¿Ñatuu jini ni ja iyo sa ja tatnuni sa te jin kata kaa ña'a i nuu krusi ma, te iyo sa ja kuu ndaxsiaa ña'a sa? —kúu de jiña'a de.

11 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Masu kuu tatnuni ni siki saña, nú ma taa Su'si ma tnu'u. Chukan kúu ja tee ni ki ndi xsia'a ña'a nuu nda'a ni a, ndiso kuechi xeen-ka de sana ndijin —kúu ya jiña'a ya.

12 Onde ora yukan, Pilato ma, ndúku de naxe ndaxsiaa de Jesús ma. Kovaa ñayii judío ma, ka kayu'u i ka jiña'a i:

—Nuna ndaxsiaa ni de, masu tee ka ketna'a ini ji'in tee kúu César tee tátnuni ñuu Roma ma kúu ni. Vaa jini maa ni ja ndeva'a-ni na in sa'a tnu'u ja rey kúu i, masu kétna'a ini i ji'in César tee tátnuni ma —ka kayu'u i ka jiña'a i.

13 Pilato ma, ja ni jiniso'o de sukan, ni tatnuni de ja jin kene'e i

Jesús ma, te ni jinkoo de nuu ja'nde de tniñu ma, nuu ka xnani i sa'an hebreo ma Gabata, ja kúni ka'an "nuu vivii ni ka sama de ichi ma ji'in yuu".
14 Te kivi yukan chi in kivi xi'na-ka sana ko kuu Viko Pascua ma kúu, te visi sava nduu ma kúu, te jiña'a Pilato ma nuu ñayii judío ma:

—¡Ya'a iyo rey ni a! —kúu de jiña'a de.

15 Kovaa maa ñayii ma, ka kayu'u i:

—¡Kúu de! ¡Kúu de! ¡Kata kaa ni de nuu krusi ma! —ka kuu i ka kayu'u i.

Pilato ma, ni jikan-tnu'u de:

—¿Te kata kaa sa rey ni a nuu krusi ma ka kuni ni? —kúu de jiña'a de.

Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndakone'e de:

—¡Saña, masu na in-ka rey ka neva'a sa, nú masu ja César tee tátnuni ñuu Roma ma! —ka kuu de ka jiña'a de.

16 Sani te Pilato ma, ni xndoo de Jesús ma nuu nda'a maa ñayii judío ma, sukan-va'a jin kata kaa maa i ya nuu krusi ma, te kuan koo maa i ji'in ya.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma
(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Lc 23:26-43)

17 Ni kee Jesús ma ndiso ya in krusi, te kua'an ya ichi nuu nani Gólgota sa'an hebreo ma, ja kúni ka'an "Tinduu Yiki Xini Ndiyi".
18 Te yukan ni ka skuita kaa de ya nuu krusi ma ji'in uu-ka tee, in de ma xiñi kua'a ya ma te in-ka de ma xiñi satni ya ma.
19 Pilato ma, ni tatnuni de ja jin tenee i xini krusi nuu ndakaa Jesús ma in ja kondee tnu'u ká'an: "Jesús tee ñuu Nazaret ma, rey ñayii judío a".
20 Te kua'a ñayii judío ma, ni ka ka'vi i tnu'u ndenee xini krusi ma, vaa nuu ni ka skuita kaa i Jesús ma nuu krusi ma chi iyo yatni ñuu ma, te tnu'u ndenee xini krusi ma ndee sa'an hebreo, ji'in sa'an latín, ji'in sa'an griego.
21 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ka jiña'a de nuu Pilato ma:

—Máko tee ni: "Rey ñayii judío a", su'va tee ni: "Tee sa'a tnu'u ja rey ñayii judío a kúu de" —ka kuu de ka jiña'a de.

22 Kovaa Pilato ma, ni ndakone'e de:

—Ja ni tee sa a, ñatuu na in ko ndaxsama —kúu de jiña'a de.

23 Sani te tee ka kuu soldado ma, nuu ni jinu ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma, te ni ka ndaxtutu de sa'ma ya ma, te ndi-kuun soldado ma ni ka ndake'en jaku jaku. Te ni ka jito de sa'ma ndii ya ma, ja masu nde ni kiku chi in-ni ni kenii sa'ma ma.
24 Te soldado ma, ka ka'an ndi-in ndi-in de:

—Má jin kachi o, su'va jín chu'un o suerte, te jín koto o nde o ndani'i i —ka kuu de ka ka'an de.

Sukan, te ni kuu sukan ndee tnu'u Su'si ma: "Ni ka ndaka'nde i sa'ma sa a, te ni ka chu'un i suerte siki sa'ma ndii sa a, kóto na nde i ndake'en." Te sukan ndija ni ka sa'a tee ka kuu soldado ma.
25 Yatni nuu iyo krusi nuu ndakaa Jesús ma iyo si'i ya ma, ji'in ku'u ña ma, ji'in María ñasi'i Cleofas ma, ji'in María Magdalena ma.
26 Nuu ni jini Jesús ma si'i ya ma te yatni nuu iyo ña ma iyo tee ni yo ndikin ya ma tee ni yo kutoo ya ma, te jiña'a ya si'i ya ma:

—Ndijin, jiña iyo sa'ya ni a —kúu ya jiña'a ya.

27 Sani te jiña'a ya tee ni yo ndikin ya ma:

—Ndijin, jiña iyo si'i ni a —kúu ya jiña'a ya.

Sani te tee ni yo ndikin ya ma, ni nducargu de ña onde kivi yukan ja ko koto de ña.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41; Lc 23:44-49)

28 Ja ni jinu sukan ma, vaa Jesús
ma chi jâ jini ya ja ni ndi'i ndaka ja
iyo ja ndo'o neni ya ma, te jiña'a ya:
—Yíchi sa.
Sukan jiña'a ya, sukan-va'a na ko
kuu sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu Su'si ma.
29 Te núkuiñi in tindo'o nuu ñu'u
chitu ndute uva ni jiya. Te ni ka
chunee de in sa'ma vita nuu ndute
uva ni jiya ma, te ni ka ju'ni de in
yutnu tnu hisopo, te ni ka xtu'va de
yu'u ya ma.
30 Te Jesús ma, nuu ni jitotnuni ya
ndute uva ni jiya ma, te ni ka'an ya:
—Ndaka jâ ni kuu kuiti —kúu ya
ká'an ya.
Sani te ni nune'e ya xini ya ma,
sani te kuan no'o anua ya ma nuu
Su'si ma.

In soldado ma, ni tuu ni'ni de in lanza yika Jesús ma

31 Vaa in kivi xi'na-ka sana ko
kuu Viko Pascua ma kúu ma, te
ñayii judío ma, ñatuu ka kuni i ja
jin kuita kaa ñunde'yu ma nuu krusi
ma, vaa kivi yutnee ma kúu kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, te kivi yukan chi in kivi
ii kúu. Chukan kúu ja ni ka jikan
i nuu Pilato ma ja tatnuni de nuu
soldado ma, ja na jin ka'nu de yiki
ja'a tee ka ndakaa nuu krusi ma, te
jin xtandiyo de ñunde'yu tee ma.
32 Te tee ka kuu soldado ma, ni jan
koo de. Sani te ni ka ja'nu de yiki
ja'a tee ndakaa nuu krusi xinañu'u
ma, ji'in tee ndakaa nuu krusi in-ka
xiñi Jesús ma.
33 Kovaa nuu ni ka jan tu'va de
Jesús ma, te ni ka jini de ja jâ ni ji'i
ya. Chukan kúu ja ñatuu ni ka ja'nu
de yiki ja'a ya ma.
34 Kovaa in soldado ma, ni jan tuu
ni'ni de in kaa nani lanza yika ya
ma. Sani te ora yukan ni kee niñi
ji'in ndute.
35 Tee ndákani sa'a kúu in tee ni
jini, te ndáka'an ndaa de, te jini maa
de ja ja ndaa ká'an de, sukan-va'a
jin kandija tna ni.
36 Vaa sukan ni yo kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu Su'si ma: “Masu jin ka'nu i
ni-in yiki ya ma.”
37 Te in-ka nuu ndee tnu'u Su'si ma
ká'an: “Jin konde'ya i iya ni ka kaan
i yika ya ma.”

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Lc 23:50-56)

38 Ja ni jinu sukan ma, José tee
ñuu Arimatea ma, ni jiña'a de ja na
kua'a Pilato ma tnu'u, sukan-va'a
no'o de ji'in ñunde'yu Jesús ma. José
ma kúu in tee ni yo ndikin Jesús ma,
kovaa ni yo ndikin yu'u de ya, vaa
ni yo yu'u de tee judío ma. Pilato
ma, ni wa'a de tnu'u, te José ma, ni
jan nune'e de ñunde'yu ya ma.
39 Suni Nicodemo ma, tee ni ja'an
in jakuaa ni ndatnu'u de ji'in Jesús
ma, yinda'a de kua'a xeen ja jáxiko
asi sakanuu ji'in mirra ji'in áloe.
40 Te José ma ji'in Nicodemo ma, ni
ka ndake'en de ñunde'yu Jesús ma,
te ni ka chutuu de ya sa'ma ni ka
chi'i de ja jáxiko asi ma, vaa sukan
ka sa'a ñayii judío ma nú jin chu'u i
in ndiyi ma.
41 Te nuu ni ndakaa Jesús ma iyo in
huerta, te yukan iyo in yavi jaa nuu
ñatuu na in kinee-ka.
42 Yukan ni ka chinee de ñunde'yu
Jesús ma, vaa yavi ma, iyo yatni
i, te vaa sani te keja'a kivi ni tat-
nuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii
judío ma.

20

Sukan ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Lc 24:1-12)

1 Te kivi ni keja'a smana ma, te
María Magdalena ma, ne'e xeen
kua'an ña yavi nuu yinee ñunde'yu
Jesús ma. Ûni ndatinee-ka. Te ni
jini ña ja ni jan ndiyo yuu ndesi ye'e
yavi ma.
2 Sani te jinu ña ni ja'an ña nuu ka
iyo Simón Pedro ma, ji'in in-ka tee

ni yo ndikin ya ma, tee ni yo kutoo xeen Jesús ma, te jiña'a ña:

—Masu chi kuan koo i ji'in ñunde'yu Señor ma, te ñatuu ka jini sa ndenu ni ka jan xsia'a i ñunde'yu ma —kúu ña jiña'a ña.

3 Pedro ma ji'in in-ka tee ni yo ndikin ya ma, kuan koo de nuu yinee ñunde'yu ma.
4 Te nduu de ka jinu kuan koo de, kovaa in-ka de ma chi ni kuñama-ka de sana Pedro ma, te xinañu'u-ka de ni kenda yavi ma.
5 Te ni jakindeyi de, te nde'ya de, te ni jini de sa'ma ni ñutuu ya ma, kovaa ñatuu ni kivi de.
6 Sani te ni kenda Simón Pedro ma, te ni kivi de ini yavi ma. Te ni jini de sa'ma ni ñutuu Jesús ma.
7 Suni ni jini de sa'ma ni ñutuu xini ya ma. Te ñatuu iyo i yatni nuu kátuu sa'ma ni ñutuu ya ma, su'va ni nukitna'nu i, te kátuu siin i.
8 Sani te ni kivi tna in-ka tee ni yo ndikin ya ma, tee ni kenda xinañu'u-ka yavi ya ma, te ni jini de sukan ni kuu ma, te ni kandija de.
9 Vaa ñatuu jin jaku'ni-ka ini de sukan ká'an tnu'u ndee tnu'u Su'si ma ja sukan ndateku ya ma.
10 Sani te ni ka ndakokuiñi de ve'e de ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu María Magdalena ma
(Mr 16:9-11)

11 María ma, ni kendoo ña ichi ke'e ma ye'e yavi nuu ni yinee Jesús ma, te nda'yu ña, te ni jakindeyi ña ja konde'ya ña ini yavi ma.
12 Te ni jini ña uu ángel ka ne'nu sa'ma kuijin, ka nukoo i nuu ni iyo ñunde'yu Jesús ma, in i ichi nuu ni iyo xini ya ma, te in-ka i ma ichi nuu ni ka iyo ja'a ya ma.
13 Te ángel ma, ni ka jikan-tnu'u i ña:

—Ndijin, ¿nava'a nda'yu ni? —ka kuu i ka jiña'a i.

Te ni ndakone'e ña:

—Vaa kuan koo i ji'in ñunde'yu Señor sa ma, te ñatuu jini sa ndenu ni ka jan xsia'a i —kúu ña jiña'a ña.

14 Yika ni ka'an ña sukan, te ni ndonenuu ña, te ni jini ña Jesús ma, kovaa ñatuu ni ndakuni maa ña ya.
15 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—Ndijin, ¿nava'a nda'yu ni? ¿Nde in ndanduku ni? —kúu ya jiña'a ya.

Maa ña chi jani ini ña ja tee jito huerta ma kúu de, te jiña'a ña:

—Señor, nú ndijin ni ndake'en ñunde'yu teskua'a sa ma, ka'an ni ndenu ni jan xsia'a ni, sukan-va'a ki'in sa jin nu ke'en sa —kúu ña jiña'a ña.

16 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—¡María! —kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ndonenuu ña, te nde'ya vava'a ña ya, te jiña'a ña sa'an hebreo:

—¡Raboni! —kúu ña jiña'a ña. Te tnu'u raboni ma kúni ka'an "teskua'a".

17 Jesús ma, jiña'a ya:

—Máko tnii ña'a ni, vaa ñatuu ndaa-ka sa nuu iyo Yuva sa ma. Kovaa kuá'an ni, te kuña'a ni ñani sa tee ka ndikin ña'a ma, ja ndaa sa nuu iya kúu Yuva sa ma, iya kúu Yuva ndaka ni ma, iya kúu Su'si sa ma, iya kúu Su'si ndaka tna ni ma —kúu ya jiña'a ya.

18 Sani te María Magdalena ma, kua'an ña nuu ka iyo de ma, te ni ndakani ña nuu ndaka tee ka ndikin ya ma ja ni jini ña Iya Tátnuni ma, te suni ndakani ña sukan jiña'a ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu ñayii ka ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Lc 24:36-49)

19 Te nuu ni kunee ma kivi yukan kivi keja'a smana ma, te ñayii ka ndikin ya ma, ni ka ndututu i ini ve'e ma, te ndesi ye'e ma, vaa ka yu'u i tee judío ma. Te Jesús ma, ni kivi ya, te ni jinkuiñi ya me'ñu ndaka ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—¡Jin koo mani ni! —kúu ya jiña'a ya.

20 Ja ni ka'an ya sukan, sani te ni
kaxtnu'u ya nda'a ya ma ji'in yika
ya ma, te ni ka kutachi ndaka ñayii
ka ndikin ya ma, ja ni ka ndakuni i
Iya Tátnuni ma.
21 Sani te Jesús ma, jiña'a ya in-ka
jichi:
—¡Jin koo mani ni! Sukan ni tet-
niñu ña'a Yuva sa ma, sukan tétniñu
tna ña'a sa ndijin —kúu ya jiña'a ya.
22 Te ni tutachi ya siki ñayii ma, te
jiña'a ya:
—Jin kuta'vi ni Xtumani Ndios a.
23 Te ja maa ya ma, te nú na in jin
kuña'a ni ja ni ka naa kuechi i ma,
te jin naa kuechi i ma nuu Su'si ma.
Te nú na in masu jin kuña'a ni ja
jin naa kuechi i ma, te masu jin naa
kuechi i ma —kúu ya jiña'a ya.

Tomás ma, ni jini de ji'in nuu de Jesús ma, ja jâ ni ndateku ya ma

24 Tomás ma kúu in tee ndi-uxi uu
tee ni ka yo ndikin ya ma, te tee
ni ka yo xnani i Kuati ma kúu de.
Ñatuu de iyo nuu ni kenda Jesús ma.
25 Sani te ñayii ka ndikin ya ma, ka
jiña'a i:
—Ni ka jini sa Iya Tátnuni ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Tomás ma chi ni
ndakone'e de:
—Nú ma kuni sa nuu ni kaan
nda'a de ma ji'in nduyu kaa ma, te
nú ma chinee sa xninda'a sa a nuu
ni tnakue'e ma, te nú ma chinee
sa nda'a sa a yika de ma, te masu
kandija sa —kúu de jiña'a de.
26 Nuu una kii ma, te ñayii ka
ndikin ya ma, ni ka ndututu tuku i
in-ka jichi ini ve'e ma. Tomás ma,
iyo tna de. Te ndesi va'a ye'e ma.
Kovaa Jesús ma chi ni kuu ni kivi
ya, te ni jinkuiñi ya me'ñu ndaka
ñayii ma, te jiña'a ya:
—¡Jin koo mani ni! —kúu ya
jiña'a ya.
27 Sani te jiña'a ya Tomás ma:
—Chinee ni xninda'a ni a ya'a, te
konde'ya ni nda'a sa ya. Te chinee
ni nda'a ni a yika sa a, te máko
ku'un ini ni ja onde kuni ni sana
kandija ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Sani te Tomás ma, ni
ndakone'e de, te jiña'a de:
—¡Iya tátnuni nuu maa sa kúu ni!
¡Su'si maa sa kúu ni! —kúu de jiña'a
de.
29 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ni kandija ni vaa ni jini ña'a ni
a? ¡Va'a xeen-ka ka kuu ñayii ni ka
kandija ña'a ma, visi ñatuu ni ka jini
ña'a i! —kúu ya jiña'a ya.

Nava'a ni tee Juan ma libru ya'a

30 Jesús ma, ni sa'a ya kua'a xeen
milagru nuu ñayii ka ndikin ya ma,
tna'a ja masu ka ka'an nuu tutu
ya'a.
31 Kovaa tnu'u ya'a chi ka nde-
nee i nuu tutu ya'a, sukan-va'a jin
kandija ni ja Jesús ma kúu Cristo
ma, te Sa'ya Su'si ma kúu ya, te
ja maa ya, te jin koteku ni ni-kani
ni-jika.

21

Jesús ma, ni kenda ya nuu uja tee ka ndikin ya ma

1 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma,
ni kenda ya in-ka jichi nuu ka iyo
tee ka ndikin ya ma yu'u mar nani
Tiberias ma. Te sa'a ni kenda ya:
2 Ka iyo tutu Simón Pedro ma,
Tomás tee ni ka yo xnani i Kuati
ma, Natanael tee ñuu Caná ja iyo i
ñuu Galilea ma, sa'ya tee kúu Zebe-
deo ma, ji'in uu-ka tee ka ndikin ya
ma.
3 Te Simón Pedro ma, jiña'a de:
—Kí'in sa jin tava sa tiaka —kúu
de jiña'a de.
Te ni ka ndakone'e tee ka iyo ji'in
de ma:
—Saña tna, suni jin koo tna o
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te kuan koo de, te ni ka ka koo
de nuu barcu de ma, kovaa jakuaa
yukan ñatuu kuiti na tiaka ni ka
tava de.
4 Nuu jâ ve ndii ma, Jesús ma, ni
kenda ya yu'u ndute ma, kovaa

tee ka ndikin ya ma, masu nde ka ndakuni de ya ja maa ya kúu.
5 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—Ndijin, ¿ñatuu kuiti na tiaka ka tava ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ñatuu kuiti —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin skee ni ñunu ni a xiñi barcu a ichi kua'a a, te jin tava kua'a ni tiaka —kúu ya jiña'a ya.
Te sukan ni ka sa'a de. Sani te ñatuu ka kundee-ka de jin ndatava de ñunu de ma, vaa kua'a xeen tiaka ni jaku'un.
7 Sani te in tee ni yo ndikin ya ma, tee ni yo kutoo xeen Jesús ma, jiña'a de Pedro ma:
—¡Iya Tátnuni ma kúu ya! —kúu de jiña'a de.
Yika ni jiniso'o Simón Pedro ma ja maa Iya Tátnuni ma kúu ya, te ni ndinuu kunu de su'nu de ma, vaa iyo vichi de nkuu, sani te ni kêe de nuu ndute ma.
8 Te jaku-ka tee ka ndikin ya ma, ni ka ndenda koo de yu'u ndute ma ji'in barcu de ma ka ñu'u ka ñu'u-nka de ñunu de ma, vaa ñu'u chitu kuiti tiaka, te visi cientu-ka metro sana jin nde koo de yu'u ndute ma.
9 Te nuu ni ka nde koo de nuu ñu'ú ma, te ni ka jini de ja jâ ni tna'a ñu'u, te yoxtnee in tiaka ji'in xtatila.
10 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ki xsia'a ni jaku tiaka yika ni ka tava ni a —kúu ya jiña'a ya.
11 Simón Pedro ma, ni kaa de nuu barcu de ma, te ni tnii de ñunu ñu'u tiaka na'nu ma, te ni ñu'u de onde yu'u mar ma. Te cientu uu xiko uxi uni (153) ti kúu. Te visi kua'a xeen ti kúu, kovaa ñatuu ni te'nde ñunu ma.
12 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jín kasi ini o —kúu ya jiña'a ya.
Ni-in tee ka ndikin ya ma, ñatuu ka kusaa ini de ja jin kakan-tnu'u de na in kúu ya, vaa jâ ka jini de ja maa Iya Tátnuni ma kúu ya.
13 Sani te Jesús ma, ni jan tu'va ya, te ni tnii ya xtatila ma, te ni wa'a ya de, te suni sukan ni tnii ya tiaka ma, te ni wa'a ya de.
14 Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja ni kenda ya nuu tee ka ndikin ya ma, ja ni ndateku ya ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in Simón Pedro ma

15 Nuu ni jinu ni ka jasi ini de ma, Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya Simón Pedro ma:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo xeen-ka ña'a ni sana tna'a cha'a? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, maa ni jini ja kútoo xeen ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu lelu sa a —kúu ya jiña'a ya.
16 Ni ndakan-tnu'u tuku ya de ja ku-uu jichi:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, jâ jini maa ni ja kútoo ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu ndikachi sa a —kúu ya jiña'a ya.
17 Ja ku-uni jichi ni jikan-tnu'u ya de:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni kuxii ini de, vaa ja ku-uni jichi kúu ja ni jikan-tnu'u ya de nú kútoo de ya, te ni ndakone'e de:
—Señor, maa ni jini ndaka, te jini ni ja kútoo ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu ndikachi sa a.
18 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nuu ni iyo jaa-ka ni ma, ni yo nukone'nu maa ni sa'ma ni ma, sukan-va'a ki'in ni ndenu kúni ni ma. Kovaa nuna kuu nija'nu ni, skuili ni nda'a ni a, te in-ka ñayii ndaku'ni chii ni

a, te jin xsia'a ña'a i nuu ñatuu kúni ni ja ki'in ni ma —kúu ya jiña'a ya.

19 Ja ni ka'an ya sukan ma, Jesús ma, yikuu ya káxtnu'u ya naxe jin sa'a ñayii ma Pedro ma kivi kûu de ma, te ja sukan ndo'o de ma, te koo jayiñu'u nuu Su'si ma. Sani te jiña'a ya:

—¡Kondikin ña'a ni! —kúu ya jiña'a ya.

Ni jiña'a Jesús ma nuu Pedro ma ja má ko ndi ini de sukan ndo'o in-ka ñayii ma

20 Ja ni konenuu Pedro ma, ni jini de ja ndandikin in-ka tee ka ndikin ya ma, tee ni yo kutoo xeen Jesús ma. Te tee yukan chi maa tee ni iyo xiñi Jesús ma kivi ni ka kuxini ya ji'in ndaka de ma kúu de, te maa de kúu tee ni jikan-tnu'u sa'a: "Señor, ¿na in kúu tee ke'en-su'va ña'a ma?"

21 Nuu ni jini Pedro ma de, ni jikan-tnu'u de Jesús ma:

—Señor, te tee ya'a, ¿naxe ko kuu de? —kúu de jiña'a de.

22 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú kúni sa ja koteku de onde kivi ndii sa ma, te ndijin, ¿naku ndí ini ni? Ndijin, kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

23 Chukan kúu ja ni jitenuu tnu'u ma ne'un ndaka ñayii ka ndikin ya ma ja tee yukan tee ni yo ndikin ya ma, masu kûu de. Kovaa Jesús ma, masu ni ka'an ya ja masu kûu de. Ja ni ka'an ya ma kúu: "Nú kúni sa ja koteku de onde kivi ndii sa ma, má ko ndi ini ni."

24 Te tee ya'a kúu maa tee ni yo ndikin ya ma, te ndáka'an de sukan ni kuu ma, te ni tee de sa'a, te ka jini o ja tnu'u ndáka'an de ya chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu.

25 Kua'a-ka ja ni sa'a Jesús ma. Nute ni ka tee sa ndaka sukan ni sa'a Jesús ma chi jani ini sa ja masu kanda ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin ku'un libru jin kuva'a ma.

Te sukan kó kuu.

Sukan ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesucristo ma

Sukan ni skuiso Su'si ma ja kii Xtumani Ndios ma

1 Teófilo, libru xinañu'u ja ni tee
sa nuu ni ma, ni tee sa ndaka sukan
ja ni yo sa'a Jesús ma, ji'in sukan
ni yo kaxtnu'u ya ma, onde nuu ni
keja'a ma,
2 nuu sani te ndaa ya andivi ma.
Te ja maa Xtumani Ndios ma, te ni
tatnuni ya nuu tee ni kaji maa ya
ja jin ko kuu de tee tetniñu ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma, te ni
kaxtnu'u ya ndaka ja jin sa'a de ma.
3 Vaa nuu ni ji'i ya ma te ni ndateku
ya ma, te ni yo kenda ya nuu ka
iyo de ma. Te sukan, te ni kaxtnu'u
ndaa, ni kaxtnu'u ndija ya ja téku
ya ma, te ni iyo-ka ya uu xiko-ka
(40) kivi ji'in de, te ni yo kaxtnu'u
ya sukan ko kuu kivi tatnuni Su'si
ma.
4 Te nuu iyo-ka ya ji'in tee ni tetniñu
ya ma, te ni tatnuni ya ja na jin
kendoo de ñuu Jerusalén ma, ja má
jin kanda-ni de, te jiña'a ya:

—Jin kondetu ni ja ko kuu sukan
ni skuiso Yuva sa Su'si ma ja
jin kuta'vi ni Xtumani Ndios ma,
sukan ni ka'an sa ma.
5 Ja ndaa kúu ja Juan ma, ni skuan-
dute de ji'in ndute, kovaa ndijin chi
masu kua'a-ka-ni kii, te jin kuan-
dute ni ji'in Xtumani Ndios ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma

6 Ñayii ka iyo tutu ji'in Jesús ma,
ka jikan-tnu'u i:

—Iya Tátnuni, ¿ndasa'a ni ja kuu
tatnuni ñuu Israel ya ñuu ñayivi a
tiempu ya'a? —ka kuu i ka jiña'a i.

7 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Masu ndijin ka kucargu ja jin
kuni ni na kivi ji'in na tiempu sa'a
maa Yuva sa Su'si ma, vaa maa
in-ni ya tátnuni nuu ndaka.
8 Kovaa ja kanuu-ka kúu ja jin
koo tu'va ni kivi kenda Xtumani
Ndios ma nuu ka iyo ni a, te jin
kuta'vi ni ya, te jin ni'i ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma, te jin koo ni
ñuu Jerusalén ma, ji'in ni-ka'nu ñuu
Judea ma, ji'in ñuu Samaria ma, te
onde ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin kenda
koo ni, te jin kaxtnu'u ni tnu'u vii
tnu'u va'a sa a —kúu ya jiña'a ya.

9 Ni jinu ni ka'an ya ma, te nani
ka nde'ya de ma, te Jesús ma, ni
ndaa ya, te in nuu viko ni ndasa'vi
ya, te ñatuu ni ka jini-ka de ya.
10 Te nani ka nde'ya de andivi ma
sukan ni ndaa ya ma, sani te ni ka
kenda koo uu ángel nuu ka iyo tee
ni tetniñu ya ma, te kuenda tnu'u ja
tee-ni ka kuu i, te ka ne'nu i sa'ma
kuijin kuijin,
11 te ka jiña'a i:

—Ndijin tee ñuu Galilea, ¿nava'a
ka nde'ya ni andivi a? Maa Jesús
iya ni yo iyo ji'in ndaka ni ma,
iya ni ndaa kuan no'o andivi ma,
sukan ni ka jini ni ja kuan no'o ya
andivi ma, sukan ndii ya in-ka tuku
jichi —ka kuu i ka jiña'a i.

Ni ka ndakaji de in tee nukuiñi nuu tniñu Judas ma

12 Onde nuu yuku nani Yuku Tnu
Olivo ma ka iyo tee ni tetniñu ya
ma. Sani te kuan nu koo de onde
ñuu Jerusalén ma, te ni ka jika de
jaku-ni, sukan ká'an tnu'u ni tat-
nuni Moisés ma ja kuu kaka ñayii
ma kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu i ma, te chukan kúu ja
yika-ni ni ka ndenda koo de ñuu
Jerusalén ma.
13 Nuu ni ka ndenda koo de ini ñuu
ma, te ni ka nda koo de onde sukun
maa ve'e ku-uu ma nuu ni ka yo
ndatna'a de ma. Te ndaka tee ya'a
ka kuu de: Pedro ma, Juan ma, San-
tiago ma, Andrés ma, Felipe ma,
Tomás ma, Bartolomé ma, Mateo
ma, Santiago sa'ya Alfeo ma, Simón

tee kúu Celote ma, ji'in Judas sa'ya Santiago ma.
14 Ndimaa ni ka yo ndututu ndaka de ji'in ñani Jesús ma, ji'in María si'i ya ma, ji'in jaku-ka ña'a ma, te ni-yu'u ni-ini de ni ka yo jikan-ta'vi de nuu Su'si ma.
15 Te kivi yukan ni ka ndututu visi cientu oko ñayii. Te ni ndokuiñi Pedro ma me'ñu ndaka ñayii ma, te ni ka'an de:
16 —Ñani, ku'va, jiniñu'u ja ko kuu sukan ni jiña'a Xtumani Ndios ma nuu David ma, sukan ndee nuu tutu Su'si ma, sukan ko kuu siki Judas ma tee ni ke'en-su'va Jesús ma, te ni ndaxiko de ya, te ni chindee de tee ni jan koo ni jan tnii de ya ma.
17 Vaa Judas ma chi in tee ni ka iyo ji'in o ma kúu de, te suni ni yo satniñu de ji'in o.
18 Kovaa xu'un ja ni ka chuya'vi i de ja ni ndaxiko de Jesús ma, te ni ndakuaan de in ñu'ú, te maa yukan ni ndakata kaa de maa de. Sani te ni jinkava de, te ni kuun de xini de, te ni ndata sasava de, te ni ndi'i kuiti jiti de ma ni ka jitenuu.
19 Nuu ni ka jini ñayii ñuu Jerusalén ma, te ni ka xnani i ñu'ú yukan Aceldama sa'an hebreo ma, te kúni ka'an "Ñu'ú Niñi".
20 Vaa nuu tutu ndee Salmo ma ká'an:
Ve'e de ma chi nduu i in nuu masu na in koo-ka,
ve'e nuu masu na ñayii koo-ka,
ká'an, te ka'an tna:
in-ka ñayii nukuiñi nuu tniñu de ma,
ká'an.
21 'Te chukan kúu ja vitna ja ka iyo o ji'in tna'a tee ni ka yo ndikin ña'a ma, te ni ka iyo o ji'in de ji'in Jesús Iya Tátnuni ma
22 onde kivi ni skuandute Juan ma Jesús Iya Tátnuni ma, te onde kivi ni ndaa ya andivi ma ka ndikin tna'a o. Te chukan kúu ja jiniñu'u ja in maa tee ka ndikin tna'a ji'in o a ndivi ne'un o a, sukan-va'a ndaka o ji'in de jin ka'an nuu ñayii ma ja ndija ja ndaa kúu ja ni ndateku Jesús ma —kúu de jiña'a de.
23 Sani te ni ka ndakaji de uu tee ma. In tee nani José Barsabás ma tee ni ka yo xnani i Justo ma, te in tee nani Matías ma.
24 Te ni ka jikan-ta'vi de sa'a nuu Iya Tátnuni ma:
—Su'si, ndijin ja jini ni onde ini anua ndaka ñayii ma, kaxtnu'u ni nde tee ja nduu de a ni kaji ni,
25 sukan-va'a núkuiñi de nuu tniñu ni yo jinukuechi Judas tee ni skenaa maa de ma. Vaa Judas ma, ni jiso kuechi de ma, te jâ kua'an maa de nuu koo de ma. —Sa'a ka jiña'a de nuu Su'si ma.
26 Sani te ni ka chu'un de suerte siki nduu tee yukan, te ni kani ja Matías ma ko kuu de. Te onde ora yukan, te ni ndivi de nuu ndi-uxi in tee ni tetniñu ya ma.

2

Kivi ni ka kuta'vi ñayii ma Xtumani Ndios ma

1 Nuu ni kenda Viko Pentecostés ma, ndaka tee ni tetniñu ya ma, te in-ni nuu ka iyo tutu de.
2 Sani te sanaa sanaa-ni, te onde ichi andivi ma ni kuu nini'i yu'u kuenda tnu'u ja yi'i xeen kajin, te ni wa'a sonda'a ni-ka'nu ini ve'e nuu ka iyo de ma.
3 Te sani te kuenda tnu'u ja ita ñu'u ndú'va ni ka jakona'a xini ndi-in ndi-in de ma.
4 Te ndaka de ni ka kuta'vi Xtumani Ndios ma. Sani te siin siin-nka sa'an ni ka keja'a de ka ka'an de, sukan ni wa'a maa Xtumani Ndios ma ja jin ka'an de ma.
5 Te maa kivi yukan ni ka ndenda koo ndaka tee judío ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a tee ka ñu'u ini de ja jin ko sa'a tna de sukan kúni Su'si ma.
6 Te nuu ni ka jiniso'o de sukan ni kuu yu'u ma, te kua'a xeen de ni jan koo ni ka ndututu, te ñatuu ka ni'i ini-ka de naxe jin kani ini de ja ni ka jini de ma, vaa ndi-in ndi-in de ma ka jiniso'o sa'an maa maa ñuu

nuu ve koo de ma ja ka ka'an tee ni tetniñu ya ma.
7 Te ûni ni ka sa'vi kuiti-nka ini de, te ka ka'an ndi-in ndi-in de ma:
—¿Masu tee ñuu Galilea ma ka kuu ndaka tee ka ka'an a?
8 ¿Naxe kúu ja ka jaku'ni ini ndi-in ndi-in o ja ka ka'an de sa'an maa maa ñuu nuu ve koo o a?
9 Te vitna ja yo'o chi ve ndi koo o ñuu Partia ma, ñuu Media ma, ñuu Elam ma, ñuu Mesopotamia ma, ñuu Judea ma, ñuu Capadocia ma, ñuu Ponto ma, ñuu Asia ma,
10 ñuu Frigia ma, ñuu Panfilia ma, ñuu Egipto ma, ji'in ñuu kuechi Libia ma yatni Cirene ma. Suni ka iyo tna jaku ñayii ve koo ñuu Roma ma.
11 Te jaku o ka kuu ñayii judío ya, te jaku-ka o ka kuu ñayii in-ka ñuu te ni ka nduu o ñayii ñuu judío a. Suni ñayii ve koo ñuu Creta ma ji'in ñuu Arabia ma. Te ja ka ka'an tee ya'a chi ndaka o ka jaku'ni ini, vaa sa'an maa maa o a ka ka'an de, ja ka kaxtnu'u de ndaka ja va'a ni sa'a Su'si ma —ka kuu de ka ka'an de.
12 Ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ñatuu ka ni'i ini i naxe jin kani ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Nawa kúu ndaka cha'a? —ka kuu i ka ka'an i.
13 Kovaa jaku i, ka jakundee i de, te ka ka'an i:
—Vâa ka ndajini de —ka kuu i ka ka'an i.

Sukan ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

14 Sani te Pedro ma, ni ndokuiñi de ji'in ndi-uxi in-ka tee ni tetniñu Jesús ma, te ni ka'an nini'i de jiña'a de:
—Ndaka ni ja ka kuu ni ñayii judío a ji'in ndaka-ka ni ja ka kuu ni ñayii ka iyo ñuu Jerusalén a, jin koniniso'o va'a ni, te jin koniniso'o ndaka ni tna'a ja ká'an sa a.
15 Tee ya'a chi masu ka ndajini de sukan ka jani ini ni a, vaa yika ka iin-ni xtnee kúu.
16 Su'va cha'a kúu ja ká'an nuu ni tee tee nani Joel tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
17 Ká'an Su'si ma:
Sa'a ko kuu ja kivi ve ndi'i kii ma,
te tetniñu sa Xtumani maa sa a siki ndaka ñayii ma.
Sayii ni ma ji'in sasi'i ni ma,
jin ndakaxtnu'u i tnu'u maa sa ma.
Suchi jaa ma, jin kuninuu i nawa kúni Su'si ma ja kaxtnu'u ya,
te tee nija'nu ma, sa'a Su'si ma ja jin jani de nawa kúni Su'si ma ja kaxtnu'u ya ma.
18 Suni siki tee ji'in ña'a ka jinukuechi nuu sa ma tetniñu sa Xtumani maa sa a kivi yukan,
te jin ndakaxtnu'u i tnu'u sa a.
19 Te onde andivi ma sa'a sa ja jin kuni ñayii ma seña kaxtnu'u sa ma,
te nuu ñu'ú a jin kuni i ja ndute ma, te nduu de niñi,
te jin kuni i nuu kayu koko ñu'u ma,
te kana yoko kuenda tnu'u ja ñu'ma.
20 Te kandii ma, ndutnuu i te kunee,
te yoo ma ndukua'a sukan kaa niñi ma.
Sa'a ko kuu xi'na-ka sana kenda kivi ndenda Iya Tátnuni ma.
In kivi jayiñu'u, in kivi ka'nu ko kuu kivi yukan.
21 Kovaa ndaka ñayii ka kandija te ka ndakune'e i Iya Tátnuni ma,
jin kaku i te jin ndani'i ta'vi i kivi yukan.
Sa'a ni ndaka'an tee kúu Joel ma.
22 'Jin koniniso'o ni ñayii Israel tna'a ja ká'an sa a: Ni ka jini va'a, ni ka jini vii maa ni ja Jesús iya ni iyo ñuu Nazaret ma kúu iya ni yo sa'a kua'a milagru nuu ka iyo ni a, te sukan ni kaxtnu'u Su'si ma nuu o ja maa ya ni tetniñu Jesús ma.
23 Te maa ya kúu iya ni ndataa tee nani Judas ma nuu nda'a ni ma, te maa ni chi ni ka ja'ni ni ya, vaa ni ka sa'a ni ja tee ka ndiso kuechi ma, ni ka skuita kaa de ya nuu krusi

ma. Te ndaka cha'a ni jani ini Su'si
ma ja ndo'o neni Jesús ma, vaa kúni
ya ja jin ndani'i ta'vi o a.
24 Visi ni ndo'o, ni neni ya te ni ji'i
ya ma, kovaa ni ndaxteku ña'a Su'si
ma, vaa masu nawa kundee nuu ya
ma.
25 Vaa sa'a ni ka'an David ma ja sa'a
Jesús ma:
Saña chi ni yo jini sa ja ndimaa
yoxtnuu kua'an yoxtnuu
vee Iya Tátnuni ma nuu sa
a.
Vaa maa ya iyo ichi xiñi kua'a sa ya,
te ûni konukuiñi vava'a sa,
te masu nawa sa'a ja kotuu sa.
26 Te chukan kúu ja ni ndusii ini
xeen ini anua sa ya,
te jita sii ini xeen yu'u sa a,
te ndátatu ni-ka'nu ni-tu'u sa,
vaa kúkanu ini xeen ña'a sa,
te koteku sa ni-kani ni-jika, vi
Su'si.
27 Vaa masu xndoo ña'a ni ini yavi
kinee ñunde'yu sa ja tivi i ma,
ni masu kua'a ni tnu'u ja ñayii
jâ ni nduvii jâ ni ndundoo ini
i ma, te ndutne'e-ka tuku i
in-ka jichi.
28 Vaa maa ni ni kaxtnu'u ichi va'a
ja sa'a ja koteku sa a,
te maa ni ni sa'a ja koo sii ini
xen-xeen sa,
vaa iyo ni ji'in sa a,
kúu de ká'an de.
29 'Ñani, ndaka maa ni chi ni ka
jini ni ja ká'an sa a. Ja ndaa kúu ja
tee jana'a tna'a o David ma chi ni
ji'i de, te ni kuyu'u de, te ka jini o
ndenu yinee de ma.
30 Kovaa David ma chi in tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma ni yo kuu de, te ni yo jini de ja
ni skuiso Su'si ma ja ndokani ya in
rey, te in tee ne'un sa'ya tata David
ma ko kuu de.
31 Kuenda tnu'u ja nde'ya David ma
kúu ja ni ka'an de ma, ja ndateku
Jesús ma. Suni ni ka'an de ja masu
kendoo ya yavi ni yinee ya ma, ni a
yikikuñu ya ma, masu tivi i.
32 Te vaa jâ ni ndaxteku Su'si ma
Jesús ma, te chukan chi ndaka sa ni
ka jini ji'in nuu sa a ja sukan ni kuu
ma.
33 Te jâ ni ndaa ya kuan no'o ya
andivi ma, te ni nukoo ya xiñi kua'a
Su'si ma, te ni nduta'vi ya Xtumani
maa Su'si ma, te ni tetniñu ya ya
nuu ka iyo o a sukan ni skuiso ya
ma. Te cha'a kúu ja ni ka jiniso'o ni
a, ji'in ja ni ka jini ni a.
34 Vaa masu ni kaa David ma andivi
ma, kovaa sa'a ni ka'an de:
Iya Tátnuni ma, ni jiña'a ya nuu iya
tátnuni nuu sa a:
"Xiñi kua'a sa ya kunukoo ni,
35 onde nú ni ndi'i ñayii ñatuu ka
kunimani nuu ni ma,
ni chinee sa i chii ja'a ni ma",
kúu ya jiña'a ya.
Sukan ni ka'an David ma.
36 'Jin kona'a ndaka ni ja ka kuu
ni ñayii ñuu Israel ya ja maa Jesús
iya ni ka skuita kaa ni nuu krusi
ma, ni sa'a Su'si ma ja maa ya kúu
Iya Tátnuni ma, te suni maa ya kúu
Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
—kúu Pedro ma jiña'a de.
37 Te tee ni ka ndututu ma, nuu
ni ka jiniso'o de ja ká'an Pedro ma
chi ni ka kuxii xeen ini de, te ni ka
jikan-tnu'u de Pedro ma, ji'in nuu
ndaka-ka tee ni tetniñu ya ma:
—Ñani, ¿nawa jin sa'a, nawa jin
kuu sa, sukan-va'a ndasakanu ini
ña'a Su'si ma? —ka kuu de ka jiña'a
de.
38 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Jin ndakokuiñi ni nuu Su'si ya,
te jin kandija ni ya, te jin kuandute
ndi-in ndi-in ni ja maa Jesucristo
ma, sukan-va'a ndaka kuechi ni
ma ndasakanu ini Su'si ma. Sani
te jin ni'i ni Xtumani Ndios ma ja
skuta'vi ña'a ya ma.
39 Vaa tna'a ja ni skuiso ya ma chi
ndaka ni jin ni'i, ji'in sa'ya ni ma,
ji'in ndaka ñayii ka iyo jika-ka ma,
ndaka i ja kúni maa Su'si iya tátnuni
nuu o ma ja ndakana ya i —kúu de
jiña'a de.

40 Tnu'u ya'a ji'in jaku-ka tnu'u ni
ka'an Pedro ma, te káxtnu'u de naxe
jin sa'a ñayii ma. Te ni jiña'a de:
—Má jin kondikin-ka ni sukan ka
sa'a ñayii ka kuneé ka ku-uun ma ja
ñatuu ka kandija i Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
41 Te kua'a xeen ñayii ni ka
kandija Su'si ma ja sukan ni ka'an
de ma, sani te ni ka jandute i, te visi
uni mil ñayii ni ka kandija ma kúu,
te ni ka ndandikin i tee ni tetniñu
ya ma.
42 Te ndaka i ûni ni-yu'u ni-ini i
ni ka yo sa'a i ndaka ja ni ka yo
kaxtnu'u tee ni tetniñu Jesús ma, te
vivii ni ka yo ketna'a ini i, te ni ka
yo chindee tna'a i nawa ka jiniñu'u
in in i ma, te vivii ni ka yo ndututu
i ja jin kaa i xita ma, te suni ni ka yo
ta'vi i xita tila ma sukan ni tatnuni
ya ja jin ko sa'a i ma te jin ndaka'án
i sukan ni ndo'o ni neni ya ja jin
kuu i ma, te ni ka yo jikan-ta'vi, ni
ka yo jikan-ta'vi i nuu ya.

Sukan ni ka yo kuu ñayii ni ka kandija Su'si ma xinañu'u kuiti ma

43 Te ndaka ñayii ma, ja ni ka yo
jini i kua'a milagru ji'in seña ja ni
ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesús ma
ja maa Su'si ma, te ni ka yo yu'u i
Su'si ma, te ñatuu na ja u'vi ni ka yo
sa'a-ka i.
44 Ñayii ka kandija ya ma, ni ka yo
iyo tutu i, te ni ka yo chindee tna'a
i nawa ni ka yo jiniñu'u in in i ma.
45 Te ni ka yo xiko i nawa ni ka yo
neva'a i ma, te ni ka yo ndachindee
tna'a i nawa ka jiniñu'u ndi-in
ndi-in i ma.
46 Ndaka kii ni ka yo ndututu i ini
veñu'u ka'nu ma, te suni sii ini ni
ka yo ndututu i ve'e ndi-in ndi-in i
ma, ja jin kaa i xita te jin ta'vi i xita
tila ma sukan ni tatnuni ya ja jin ko
sa'a i ma, te inuu-ni ni ka yo jani ini
ndaka i te vivii ni ka yo ketna'a ini
i.
47 Te vivii ni ka yo chiñu'u i Su'si ma,
te ni ka yo ka'an va'a ndaka ñayii
ñuu ma ja jin kuu i ma, te ndi-kivi
ndi-kivi ni yo sa'a Su'si ma ja kénda
koo ñayii jin ndani'i ta'vi ma.

3

Ni nduva'a in tee ñatuu kúu kaka

1 In kivi, te Pedro ma ji'in Juan
ma, kuan koo de veñu'u ka'nu ma
visi nuu ka uni jañini ma, vaa ora
yukan kúu ora ka jikan-ta'vi ñayii
ma nuu Su'si ma.
2 Te ye'e veñu'u ma iyo in tee, te
onde nuu ni kâku de ma, ñatuu ka
kanda ja'a de ma. Te ndaka kii, te
ni yo jan koo i ni ka yo jan xsia'a
i de, te ni ka yo sunkoo i de ye'e
veñu'u ma ja nani i "Ye'e Vivii" ma,
sukan-va'a kakan de karidaa nuu
ñayii ka kivi koo ini veñu'u ma.
3 Te tee ñatuu kúu kaka ma, nuu ni
jini de Pedro ma ji'in Juan ma, ja
sani te jin kivi koo de ini veñu'u ma,
te ni jakondee de jikan de karidaa
nuu tee ma.
4 Te ka nde'ya de tee ma, te Pedro
ma, jiña'a de:
—Konde'ya ña'a ni —kúu de jiña'a
de.
5 Te tee ñatuu kúu kaka ma,
nde'ya vava'a de tee ma. Ndetu de
ja nawa jin kua'a tee ma.
6 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Masu na plata ni oro neva'a sa,
kovaa ja neva'a sa a chi kuu taa
sa. Ja maa Jesucristo iya ni iyo ñuu
Nazaret ma, te ndokuiñi ni, te kaka
ni —kúu de jiña'a de.
7 Ja ni ka'an Pedro ma sukan, te
ni tnii de nda'a kua'a tee ma, te ni
ndone'e de tee ma. Sani te ni ka
ndani'i ndee ja'a de ma ji'in sukun
ja'a de ma.
8 Te tee ñatuu kúu kaka ma, kándava
de ni ndokuiñi de, te ni keja'a de
jika de. Sani te ni ndikin de Pedro
ma ji'in Juan ma, te ni ka kivi koo
de ini veñu'u ma. Kándava kándita
de, te ndáchiñu'u de Su'si ma.
9 Te nuu ni ka jini ndaka ñayii ma ja
jika de ma ji'in ja sukan ndáchiñu'u
de Su'si ma,
10 te ni ka ndakuni i de ja maa de
kúu tee ni yo nukoo ni yo jikan de

karidaa ye'e veñu'u ja nani i “Ye'e Vivii” ma. Te ni ka sa'vi xeen ini i, te kuenda ni ka yu'u i ja sukan ni nduva'a de ma.

Sukan ni ndaka'an Pedro ma Nuke'e Salomón ma

11 Te tee ñatuu ni yo kuu kaka ma, ja ni nduva'a de ma, te ndikin kua'an ndikin vee de Pedro ma ji'in Juan ma, te ndaka maa ñayii ni ka sa'vi-nka ini ma, te ka kut-neñu i kuan koo i ichi corredor veñu'u ka'nu ma ja nani i “Nuke'e Salomón”, vaa yukan ka iyo de ma.
12 Ja ni jini Pedro ma, te jiña'a de:

—¿Nava'a ni ka sa'vi-nka ini ndi-jin, tee ñuu Israel? ¿Nava'a ka nde'ya ña'a ni, kuenda tnu'u ja saña ka kuu tee ni ka sa'a, ni ka kuu ja ni nduva'a tee ya'a te ni ndakaka de a?
13 Ña'a chi maa Su'si ni ka yo kukanu ini tee kúu Abraham ma, ji'in tee kúu Isaac ma, ji'in tee kúu Jacob ma, te suni maa Su'si ni ka yo kukanu ini tna'a o ñayii jana'a-ka ma, kúu iya ni wa'a jayiñu'u xeen nuu Sa'ya ya Jesús ma. Kovaa ndi-jin chi ni ka jan xsia'a ni ya nuu tee ka netniñu ma. Te nuu ni kuni Pilato ma ja xsiaa de ya ma, te ñatuu ni ka wa'a ni tnu'u ma.
14 Te visi iya ii iya masu ndiso kuechi kúu ya, kovaa ñatuu ni ka jikan ni ja xsiaa de ya ma, su'va ndijin chi ni ka jikan ni ja xsiaa de in tee ni ja'ni ñayii ma.
15 Te sukan ni ka ja'ni ndijin iya sa'a ja koteku ini anua o ma. Kovaa saña chi ni ka jini sa ja Su'si ma, ni ndaxteku ya Jesús ma, te chukan kúu ja ka ndakaxtnu'u sa a.
16 Te ja ni ka kukanu ini sa maa Jesús ma, te maa Jesús ma ni sa'a ja tee ya'a, ni nduva'a de, sukan ni ka jini ni a, ji'in sukan ni ka jiniso'o ni a. Te ni ndani'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu. Vaa kuechi ja ka kukanu ini sa Jesús ma, te maa ya ni ndasava'a tee ya'a, sukan ka nde'ya ndaka ni a.
17 ’Ñani, jâ jini sa ja maa ni ji'in tee ka tatnuni nuu ni ma, nuu ni ka ja'ni ni Jesús ma, te masu ni ka jini maa ni nawa kúu ja ni ka sa'a ni ma.
18 Kovaa ja maa Su'si ma, te ni kuu sukan ni ka yo ka'an ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma ja Cristo iya tetniñu ya ma chi ndo'o neni ya.
19 Chukan kúu ja jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin ndandikin ni Su'si ma, te jin kandija ni ya, sukan-va'a maa ya na xnaa kuechi ni ma. Sani te maa Iya Tátnuni ma sa'a ja kenda kivi ja jin ndusii ini ini anua ni a.
20 Vaa tetniñu ya Jesús iya ni kaji ya onde xinañu'u ma ja ko kuu ya Cristo iya tetniñu ya nuu ndaka o ma.
21 Kovaa vitna chi jiniñu'u ja koo Jesús ma andivi ma onde kenda kivi ndasajaa Su'si ma ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, sukan ká'an tnu'u ni yo wa'a ya xinañu'u-ka ma nuu tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma.
22 Moisés ma, ni kaxtnu'u de nuu tee jana'a ma: “Su'si Iya Tátnuni ma, sa'a ya ja kenda ne'un ni a in iya ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma sukan kúu saña, te jin kandija ni ndaka ja ka'an ya ma.
23 Vaa nú na in ma kandija ja ka'an iya ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma chi koo siin i ne'un ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma.” Sa'a ni ndaka'an de.

24 ’Te ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma onde tee kúu Samuel ma te vee ma, te ni ka yo ka'an tna de siki kivi ya'a.
25 Ndijin ka kuu ñayii jin ndani'i ta'vi, sukan ni ka yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in sukan ni tatnuni Su'si ma nuu tna'a o tee jana'a ma naxe jin koo va'a de ji'in ya ma. Vaa Su'si ma, ni jiña'a ya Abraham ma: “Ja maa Sa'ya tata ni a, te jin koo vii

jin koo va'a ndaka ñayii ka iyo ñuu ñayivi a", kúu ya jiña'a ya.
26 Nuu ni ndaxteku Su'si ma iya kúu Sa'ya ya ma, te ni tetniñu ña'a ya xinañu'u-ka nuu ndaka ni a, sukan-va'a ndi-in ndi-in ni jin xndoo ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a ni ma, te sukan na skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a —kúu Pedro ma jiña'a de.

4

Sukan ni ka ka'an Pedro ma ji'in Juan ma nuu tee ka netniñu ma

1 Ka yikuu-ka Pedro ma ji'in Juan ma ka ka'an de nuu ñayii ma, te ni ka kenda koo sutu ma, ji'in tee tátnuni nuu tee ka jito veñu'u ma, ji'in tee ka kuu saduceo ma.
2 Ka ndakiti ini de, vaa Pedro ma ji'in Juan ma, ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma, te ka ka'an de ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, vaa sukan ni kuu Jesús ma.
3 Ni ka tnii de tee ma. Te kuechi ja ve kukuee ma, te ni ka chinee de tee ma vekaa ma, sukan-va'a onde in-ka kii ma, te jin ka'nde de tniñu tee ma.
4 Kovaa kua'a ñayii ni ka jiniso'o tnu'u ni ka ka'an Pedro ma ji'in Juan ma, te ni ka kandija i tnu'u Su'si ma, te ja nanimaa tee ma chi visi u'un mil de kúu.
5 Kii xtnee ma, te ni ka ndaxtutu tna'a tee ka netniñu nuu ñayii judío ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u Moisés ma, ñuu Jerusalén ma.
6 Yukan ka iyo tna Anás tee kúu tee tátnuni nuu sutu ma, ji'in Caifás ma, ji'in Juan ma, ji'in Alejandro ma, ji'in ndaka tee ka kuu tna'a tee ka tatnuni nuu sutu ma.
7 Ni ka tatnuni de ja na ki koo i ji'in Pedro ma ji'in Juan ma, te na jin konukuiñi de me'ñu ndaka ñayii ma. Sani te ni ka jakondee de ka jikan-tnu'u de nuu Pedro ma ji'in Juan ma:
—¿Na nde in ni tatnuni xi na in xi-nuu ka kuu ni ja ve koo ni ja ka sa'a ni sa'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
8 Kovaa Pedro ma chi ûni iyo ndija de ji'in Xtumani Ndios ma, te ni ndakone'e de:
—Ndijin, ja ka kuu ni tee ka netniñu ñuu ya'a ji'in ndijin tee ka kuu ja'nu ñuu ya'a,
9 ka jikan-tnu'u ña'a ni siki ja va'a ni kuu ji'in tee ni yo ku'u ya, naxe ni kuu ja ni nduva'a de ma.
10 Te va'a-ni, te káxtnu'u sa nuu ni, sukan-va'a jín kuni ndaka ñayii ñuu Israel ya. Te tee ya'a tee iyo nuu ndaka ni a, ni nduva'a de ja maa Jesucristo iya ñuu Nazaret ma maa iya ni ka skuita kaa ni nuu krusi ma. Te iya ni ndaxteku Su'si ma kúu ya.
11 Maa Jesús ma kúu iya ni ka saxiko ni ma, sukan ka saxiko ni in yuu ja masu jin kuatniñu ni nuu ka sa'a ni ve'e ma. Kovaa vitna suu ya ni nduu yuu kanuu-ka.
12 Vaa maa in-ni Jesús ma kúu iya kuu sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma, te ñatuu ni a in-ka ja iyo ñuu ñayivi a ja ka xnani ñayii ma su'si i ma sa'a ja kuu jin ndani'i ta'vi o —kúu de jiña'a de.
13 Ni ka jini tee ka netniñu ma ja Pedro ma ji'in Juan ma chi ûni masu ka yu'u de te ka ka'an de ma, te vitna ja masu tee ni ka skua'a ka kuu de. Chukan kúu ja ni ka sa'vi-nka ini de, te ni ka ndakunitnuni de ja tee ni ka iyo ji'in Jesús ma ka kuu de.
14 Te vaa suni iyo tna tee ni nduva'a ma. Chukan kúu ja masu nde kúu naxe jin ka'an de ja masu ja ndaa kúu ja ká'an Pedro ma.
15 Sani te ni ka tatnuni de ja na jin nde koo tee ma nuu ka ndatna'a de ma, te ni ka kendoo maa de. Sani te ka jikan-tnu'u tna'a de,
16 te ka ka'an de:
—¿Naxe jin sa'a o tee ya'a? Ndaka ñayii ñuu Jerusalén a, ka jini i ja in milagru kúu ja ni nduva'a tee

yukan. Masu kuu jin ka'an o ja masu ndija ja sukan ni yo kuu.
17 Kovaa ja ma jin ko kuu-ka yu'u ñayii ma tnu'u ya'a te kuitenuu-ka i, jín tatnuni o nuu de ja onde vitna te kii ki'in-ka o a, máko jin ka'an-ka de tnu'u Jesús ma nuu ni-in-ka ñayii ma —ka kuu de ka ka'an de.
18 Chukan kúu ja ni ka kana de tee ma, te ni ka tatnuni de ja máko jin ka'an-ka de ni a jin kaxtnu'u-ka de na in ni yo kuu Jesús ma.
19 Kovaa Pedro ma ji'in Juan ma, ni ka ndakone'e de:
—Jin ndasa'a maa ni kuenda, te nú játna ini Su'si ma ja jin kandija sa ja ka ka'an ndijin, te ma jin kandija-ka sa ja ká'an maa Su'si ma.
20 Saña chi masu kuu jin xndoo sa ja jin ka'an sa tna'a ja ni ka jini sa a ji'in ja ni ka jiniso'o sa a —ka kuu de ka jiña'a de.
21 Te tee ka netniñu ma, visi ni ka ndonda de, kovaa ni ka xsiaa de tee ma kuan koo de. Masu ni ka ni'i ini de naxe jin skuiso kuechi de tee ma, vaa ndaka ñayii ma, ka chiñu'u i Su'si ma ja ni kuu ma.
22 Te tee ni nduva'a ma ja ni kuu milagru ni sa'a Su'si ma chi yi'i de vi'i-ka uu xiko (40) kuiya.

Ñayii ka kandija Su'si ma, ni ka jikan i tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu ya ja na kuu jin kaxtnu'u de tnu'u ya ma

23 Pedro ma ji'in Juan ma, nuu ni ka yaa de ma, sani te kuan nu koo de nuu ka ndatna'a de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ni ka ndakani de ndaka ja ni ka jiña'a tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
24 Ja ni jinu ni ka jiniso'o i ma, te ndaka i ni ka jikan-ta'vi nuu Su'si ma, te sa'a ka jikan-ta'vi i:
—Iya Tátnuni, ndijin ja ni sa'a ni andivi a, ji'in nuu ñu'ú ya, ji'in mar ma, ji'in ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
25 te ja maa Xtumani Ndios ma, te ni ska'an ni tna'a sa tee jana'a David ma, tee ni jinukuechi nuu ni ma, te sa'a ni ka'an de:
¿Nava'a ni ka ndakanda ñayii ndaka ñuu a?
¿Nava'a ka ñu'u ini i te ka ndatnu'u tna'a i ja masu kuatniñu?
26 Tee ka kuu rey ma, ji'in tee ka tatnuni ñuu ñayivi a, in-ni ja ka jani ini de,
te ka chutna'a tnu'u de ja ma jin kandija de ja ká'an Iya Tátnuni ma,
te ka kuni u'vi de nuu ya,
ji'in nuu iya ni kaji Iya Tátnuni ma ja ko kuu ya Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.
Sa'a ni ka'an David ma.
27 'Ja ndaa kúu ja Herodes ma ji'in Poncio Pilato ma, ni ka ndatna'a de ini ñuu ya'a ji'in ñayii ka iyo in-ka ñuu ma, ji'in ñayii Israel ya, te ñatuu ni ka kunimani i nuu Sa'ya ni Jesús iya ii jinukuechi nuu ni a, iya ni kaji ni ja ko kuu ya Cristo ma.
28 Te sukan, te ni ka sa'a de ndaka ja jâ ni jani ini ni ja sukan ko kuu ma.
29 Iya Tátnuni, vitna konde'ya ni sukan ka xsiu'u ña'a de a, te chindee ña'a ni ja ka jinukuechi sa nuu ni a, sukan-va'a má jin koyu'u sa te jín kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ni ka'an ni ma.
30 Te ja maa Jesús iya ii jinukuechi nuu ni a, te sa'a ni kua'a seña ji'in milagru, sukan-va'a jín nduva'a ñayii ka ku'u ma te jín kandija i ja maa ni ka iyo ji'in sa —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Nuu ni jinu ni ka jikan-ta'vi de ma, nuu ka iyo tutu de ma ni tnaa, te ndaka de ma ni ka ndani'i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni wa'a maa Xtumani Ndios ma. Sani te ni ka keja'a tuku de ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma ni-ka'nu ñuu ma, te ñatuu ni ka yu'u-ka de.

Ndaka ja ka neva'a in in ñayii ka kandija Su'si ma chi kuenda ndaka i kúu

32 Ndaka ñayii ka kandija Su'si
ma, kua'a xeen i kúu, te in-ni ja ka
jani ini i. Ni-in i ñatuu ka ka'an ja
ndatniñu i ma te kuenda ma in-ni i
ko kuu, nú masu ja kuenda ndaka i
kúu.
33 Te tee ni tetniñu ya ma, ka
yikuu de ka ndakani de ja sukan ni
ndateku Jesús iya tátnuni ma nuu
ndaka ñayii ma. Te Su'si ma, kua'a
xeen ja vii ja va'a ni yo skuta'vi ya
ndaka de ma.
34 Ñatuu na in ni iyo ne'un de ma ja
ko ka'ni ña'a nawa kuatniñu i, vaa
nú na in neva'a ñu'ú i xi ve'e i, te ni
yo xiko i, te xu'un ma,
35 te ni ka yo wa'a i nuu nda'a tee
ni tetniñu ya ma, sukan-va'a jin
ndaka'nde de nuu ndaka ñayii ka
kunda'vi-ka ma naxe ka jiniñu'u i
ma.
36 Sukan ni sa'a in sa'ya tata tee
nani Leví ma nani de José in tee
ni kâku ñuu Chipre ma, te ni ka
ndaxnani ña'a tee ni tetniñu ya ma
Bernabé. Te tnu'u Bernabé ma
kúni ka'an "Tee Ndáka'an Mani".
37 Te tee ya'a, ni yo neva'a de in
ñu'ú, te ni xiko de, te xu'un ni ni'i
de ma ni wa'a de nuu nda'a tee ni
tetniñu ya ma.

5

*Sukan ni ka jiso kuechi Ananías
ma ji'in ñasi'i de Safira ma*

1 Kovaa ni iyo in tee nani Ananías
ji'in ñasi'i de ña'a nani Safira ma. Ni
ka xiko de in ñu'ú de ma.
2 Te tee ya'a, ni ka chutna'a tnu'u de
ji'in ñasi'i de ma, te ni ka ndake'en
de jaku xu'un ma. Te jaku-ni ni
ka jani ini de ja jin kua'a de tee ni
tetniñu Jesús ma.
3 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:

—Ananías, ¿nava'a ni wa'a ni
tnu'u ja ni kivi tachi ma ini anua
ni a te xnda'vi ni Xtumani Ndios
ma kúni ni, ja ni ndachu'u ni jaku
xu'un ni ka chuya'vi ña'a i ja ñu'ú
ni ma?
4 ¿Masu ñu'ú maa ni ni yo kuu ma?
Te ja ni xiko ni ma, ¿masu xu'un
maa ni kúu? ¿Nava'a ni jani ini ni
sa'a? Masu ñayii a ni xnda'vi ni chi
Su'si ma —kúu de jiña'a de.

5 Ja ni jiniso'o Ananías ma sukan,
te ni kotuu de, te ni ji'i de. Te ndaka
ñayii ni ka jini ma chi ni ka yu'u
xeen i.
6 Sani te ni jan koo uni kuun suchi
jaa, te ni ka chutuu i ñunde'yu de ma
in sa'ma, te ni jan koo i ni ka chu'u
i de.
7 Visi nuu uni ora ja ni kuu sukan
ma, te ni kivi ñasi'i Ananías ma. Ni
masu jini ña sukan ni kuu ma.
8 Pedro ma, jikan-tnu'u de ña:

—Ka'an ni, ¿ndija yii ni ma ja
sukan-ni ni jinu ya'vi ñu'ú ni ka
xiko ni ma? —kúu de jiña'a de.

Te ni ndakone'e ña:

—Sukan-ni ni jinu —kúu ña jiña'a
ña.
9 Pedro ma, jiña'a de:

—¿Nava'a ni ka chutna'a tnu'u ni
ja jin kototnuni ni Xtumani Ndios
iya tátnuni nuu o a? Yukan ve ndi
koo suchi ni jan koo ni ka chu'u i yii
ni ma. Te vitna, te jin koo i jin chu'u
tna ña'a i ndijin —kúu de jiña'a de.

10 Te ora yukan, te ni kotuu Safira
ma, te ni ji'i ña nuu ja'a Pedro ma.
Nuu ni ka ndivi koo suchi jaa ma,
te ni ka ndani'i i ña ja ni ji'i ña. Te ni
jan koo i ni ka chu'u i ña xiñi yii ña
ma.
11 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ji'in ndaka ñayii ni ka jin-
iso'o sukan ni kuu ma, ni ka yu'u
xeen i, te ka ndi ini i nasa yukan, te
jin ko sa'a tna i sukan te jin ndo'o i
sukan.

*Kua'a seña ji'in milagru ni ka yo
sa'a tee ni tetniñu Jesús ma*

12 Ja maa Su'si ma, te ni ka yo
sa'a tee ni tetniñu Jesús ma kua'a
seña ji'in milagru ne'un ñayii ma.
Te ndaka i ni ka yo ndututu ini
corredor nani Salomón ma, te in-ni
ni ka yo jani ini ndaka i.
13 Ni-in-ka ñayii ñuu ma, ñatuu ni
ka yo kusaa ini i ja jin tu'va i ñayii
ka kandija Su'si ma, kovaa ndaka

tuku maa i chi ni ka yo ka'an vii, ni
ka yo ka'an va'a i ja jin kuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma.
14 Te su'va ni kukua'a-ka ñayii ka
kandija Iya Tátnuni ma kúu ña'a kúu
tee.
15 Te ni ka yo kene'e i ñayii ka ku'u
ma yu'u ichi ma, te ni ka yo sonee
i ñayii ma siki jito, sukan-va'a nuna
ya'a Pedro ma, te visi ja kuanda'vi
de ma na kuiso siki ñayii ku'u ma,
te nduva'a i.
16 Suni ñayii ñuu yatni ma, ni yo jan
koo kua'a i ñuu Jerusalén ma, ka
ndiso i ñayii ka ku'u ma ji'in ñayii ni
yo xndo'o ña'a tachi ma, te ndaka i
ni ka yo nduva'a.

Sukan ni ka ndo'o tee ni tetniñu
Jesús ma kuechi ja ka kaxtnu'u de
tnu'u Su'si ma

17 Te tee tátnuni nuu sutu ma, ji'in
in-ka jichi tee ka kuu saduceo ka
iyo ji'in de ma, ka kukueñu ini de.
18 Te chukan kúu ja ni ka tnii de
ndaka tee ni tetniñu Jesús ma, te ni
ka chinee de tee ma vekaa ma.
19 Kovaa jakuaa ma, in ángel
jinukuechi nuu Iya Tátnuni ma ni
jan nu kune ye'e vekaa ma, te ni
ndene'e i de, te jiña'a i:
20 —Kuán koo ni, te jin kivi koo ni
veñu'u ka'nu ma, te jin ndakani ni
nuu ñayii ma ndaka ja vii ja va'a ka
sa'a ka kuu ñayii ni ka kandija tnu'u
Jesús ma —kúu i jiña'a i.
21 Te sukan ni ka jiniso'o de ma,
te xtnee ne'e ma, te ni ka kivi koo
de veñu'u ka'nu ma, te ni ka keja'a
de ka kaxtnu'u de. Te tee tátnuni
nuu sutu ma ji'in tee ka iyo ji'in
de ma chi ni ka kana de ndaka tee
ka ja'nde tniñu ñuu judío ma, ja jin
ndututu de ja jin ndatnu'u tna'a de,
te ni ka tetniñu de soldado ma ja
jin koo de jin kueka de tee ni ka
chinee de vekaa ma ja kuechi ja ka
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma.
22 Kovaa nuu ni ka kenda koo sol-
dado ma vekaa ma, te ñatuu ni ka
ndani'i de tee ma, sani te ni ka
ndakokuiñi de, te ni ka ndakani de,
23 te ka jiña'a de:
—Ni ka ndani'i sa vekaa ma ja
ndesi vava'a, te ka jito soldado ma
ye'e vekaa ma. Kovaa nuu ni ka
ndakune sa ma, masu na in ni ka
ndani'i sa ini vekaa ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
24 Ja ni ka jiniso'o tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee tátnuni nuu
tee ka jito veñu'u ka'nu ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a de ndende kenda
ndaka ja yikuu ya.
25 Te ora yukan ni kenda in tee, te
jiña'a de:
—Tee ni ka chinee ni vekaa ma
chi ka iyo de ini veñu'u ka'nu ma,
te ka yikuu de ka kaxtnu'u de nuu
ñayii ma —kúu de jiña'a de.
26 Te tee ka jito veñu'u ka'nu ma
ji'in tee tátnuni nuu de ma, kuan
koo de kuan nu nduku de tee ni
tetniñu Jesús ma. Kovaa ñatuu ni ka
sa'a ndeva'a de tee ma, vaa ka yu'u
de, nasa jin kua'a yuu ña'a ñayii ma.
27 Nuu ni ka kenda koo de ma, ni ka
jeka de tee ma, te kuan koo de ji'in
tee ma nuu ni ka ndatna'a tee ka
ja'nde tniñu ma. Te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni jikan-tnu'u de:
28 —Saña chi jâ ni ka ka'an-so'o
sa nuu ni ja másu ko jin ka'an-ka
ni ni a vala-ka ja kuu tee yukan,
te ¿nawa ka sa'a ndijin? Jâ ni ka
kaxtnu'u ni tnu'u Jesús ma ni-ka'nu
ñuu Jerusalén a, te ka kuni ni ja jin
xtekuechi ña'a ni ja saña ni ka ja'ni
tee yukan —kúu de jiña'a de.
29 Pedro ma ji'in jaku-ka tee ni
tetniñu Jesús ma, ni ka ndakone'e
de:
—Jiniñu'u ja kandija o xi-
nañu'u-ka ja ká'an Su'si ma sana ja
ká'an ñayii ñuu ñayivi a.
30 Suni maa ya kúu Su'si tna'a o tee
jana'a ma, te maa ya ni ndaxteku
Jesús iya ni ka skuita kaa ni nuu
krusi ma, iya ni ka ja'ni ni ma.
31 Te Su'si ma, ni ndone'e ya ya,
te ni ndasunkoo ya ya xiñi kua'a
ya ma. Te suu ya kúu iya jin
kondikin o, te skaku ña'a ya nuu ja

u'vi ma, sukan-va'a yo'o ja ka kuu o ñayii ñuu Israel ya, jín ndakani jín ndaka'vi ini o, te jín xndoo o ja u'vi ka sa'a o ma, te jín ndandikin o Su'si ma, te jín kandija o ya, te sukan, te sakanu ini ya kuechi o ma.
32 Ja sukan ni kuu ma, te testigu ka kuu sa ji'in Xtumani Ndios ma iya ni tetniñu Su'si ma nuu ndaka ñayii ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma —ka kuu de ka jiña'a de.

33 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ma, ni ka ndakiti xeen ini de, te ni ka kuni de ja jin ka'ni de tee ma.
34 Kovaa ne'un tee ka ja'nde tniñu ma iyo in tee kúu fariseo nani de Gamaliel. In tee skua'a tnu'u Moisés ma kúu de, te ka iyo respetu ñayii ñuu ma nuu de. Te tee ya'a, ni ndokuiñi de, te ni tatnuni de ja jin kene'e de tee ni tetniñu Jesús ma nunuu-ni.
35 Sani te jiña'a de nuu tee ka ja'nde tniñu ma:

—Tee ñuu Israel, jin kani va'a ini ni naxe jin sa'a ni ji'in tee ya'a.
36 Jin ndaka'án ni ja iyo kivi ja ni kenda tee nani Teudas ma, ká'an de ja in tee kanuu kúu de, te ni ka ndikin ña'a kuun cientu ñayii. Kovaa ni ka ja'ni i tee yukan, te ñayii ni ka yo ndikin ña'a ma, ni ka jitenuu i, te yukan ni jinu ndaka.
37 Te kuee-ka ma, ne'un kivi ka ndakan de kuiya ñayii ma, ni kenda tuku tee nani Judas ma tee ñuu Galilea ma, te ni kundee de ja ni ka ndikin ña'a jaku ñayii. Kovaa suni ni ka ja'ni tna i de, te ndaka ñayii ka ndikin de ma, ni ka jitenuu i.
38 Chukan kúu ja ká'an-so'o sa nuu ni ja jin xsiaa ni tee ya'a, te má jin kivi nduu ni ji'in de. Nú ja tátnuni ñayii kúu ja ka sa'a de a chi naa maa i.
39 Kovaa nú Su'si ma tátnuni, masu jin kundee ni jin sunkani ni. Jin konee ni cuidado, nasa ka yikuu ni ka kanaa ni ji'in Su'si ma —kúu de jiña'a de.

Te ni ka kendoo ini de ja sukan ni ka'an Gamaliel ma.
40 Chukan kúu ja ni ka ndakana de tee ni tetniñu Jesús ma, te ni ka kani de tee ma, te ni ka jiña'a de ja máko jin ko kaxtnu'u-ka de siki ja Jesús ma. Sani te ni ka xsiaa de tee ma.
41 Te ni ka nde koo sii ini xeen tee ni tetniñu Jesús ma, vaa jâ ni jani ini Su'si ma ja tee ka jinukuechi vava'a nuu ya ka kuu de, te chukan kúu ja ni wa'a ya tnu'u ja ni ka ka'an ndeva'a i ja jin kuu de ma te ni ka sa'a ndeva'a ña'a tee ka ja'nde tniñu ma kuechi ja ka kaxtnu'u de tnu'u maa Jesús ma.
42 Kovaa maa de chi masu ni ka yo kuita de ja ndaka kivi ka ka'an de ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma ini veñu'u ka'nu ma ji'in ve'e ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma ja suu ya kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

6

Ni ka ndakaji de uja tee ni ka yo tnii kuenda

1 Te kivi yukan ve kukua'a ñayii ka kandija Su'si ma. Te ñayii ka ka'an sa'an griego ma, ni ka keja'a i ka kuyika i nuu ñayii ka ka'an sa'an hebreo ma, te ka jiña'a i: "¿Nava'a ñatuu ka jatanuu va'a de naxe jin kaa ña'a ni ka ji'i yii ma ja ka ka'an ña sa'an griego ma?"
2 Ndi-uxi uu tee ni tetniñu ya ma, ni ka ndututu de ji'in ñayii ka kandija ya ma, te ka jiña'a de:

—Masu va'a-ni ja jin xndoo saña ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma, te jin katanuu sa ja jin kua'a sa ja jin kaa ñayii ma.
3 Chukan kúu ja jin nduku ni uja tee ka kukanu ini ni ma, tee ka kuu tee ndichi, te ûni ka iyo ndija de ji'in Xtumani Ndios ma, te jín kucargu de tniñu ya'a.
4 Te saña chi jin katanuu sa ja jin kakan-ta'vi sa, te jin kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma nuu ñayii ma —ka kuu de ka jiña'a de.

5 Te ndaka de ni ka kendoo ini
ja sukan ni ka ka'an de ma, te ni
ka kaji de Esteban ma tee ni-yu'u
ni-anua de kándija de Su'si ma te
ûni iyo ndija de ji'in Xtumani Ndios
ma, ji'in Felipe ma, ji'in Prócoro
ma, ji'in Nicanor ma, ji'in Timón
ma, ji'in Parmenas ma, ji'in Nicolás
in tee ñuu Antioquía ma ja onde
xi'na-ka ma jâ ni nduu de in tee
judío ma.
6 Sani te ni jan koo de ji'in tee ma
nuu ka iyo tee ni tetniñu Jesús ma.
Te tee yukan, ni ka jikan-ta'vi de
nuu Su'si ma, te ni ka sonee de
nda'a de ma siki tee ni ka ndakaji
de ma.
7 Te ni-ka'nu ñuu ma ni ka jiniso'o
i tnu'u Su'si ma, te ve kukua'a ñayii
ñuu Jerusalén ma ka kandija ya ma.
Suni kua'a tna'a sutu judío ma, ka
kandija de tnu'u Su'si ma.

Ni ka tnii de Esteban ma

8 Esteban ma, vii luu kúu de, vaa
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si
ma ini anua de ma, te ja maa Su'si
ma, te ni yo sa'a de milagru ne'un
ñayii ma.
9 Jaku ñayii veñu'u luluu nuu ka
ndatna'a ñayii judío ma ja ni ka
ndayaa i ja ni ka jinukuechi i nuu
in-ka ñayii ma, ji'in jaku ñayii ñuu
Cirene ma, ji'in ñuu Alejandría ma,
ji'in ñuu Cilicia ma, ji'in ñuu Asia
ma, ni ka keja'a i ka tee i Esteban
ma tnu'u.
10 Kovaa ñatuu kúu nawa jin ka'an
i nuu de, vaa vivii ká'an de ndimaa
tnu'u ndichi ma.
11 Te ni ka chuya'vi i ñayii,
sukan-va'a jin ka'an i ja ni ka
jiniso'o i ja ká'an de tnu'u ndeva'a
ja kuu Moisés ma ji'in ja kuu Su'si
ma.
12 Sa'a ni ka ndaskanda i ñayii ñuu
ma, te tee ka kuu ja'nu ma, ji'in
tee ka skua'a tnu'u ni yo kaxtnu'u
Moisés ma, ni ka tnii de Esteban
ma, te ni jan koo de ji'in tee ma nuu
ka ja'nde de tniñu ma.
13 Te suni ni ka nduku de jaku
ñayii ja jin xtekuechi i Esteban ma,
sukan-va'a jin ka'an tnu'u i, te sa'a
jin kuña'a i:
—Tee ya'a chi ká'an ká'an-ni de
ja u'vi siki veñu'u ii a ji'in siki ja ni
tatnuni Moisés ma.
14 Ni ka jiniso'o sa ja ká'an de ja
Jesús tee ñuu Nazaret ma, ndakana
de veñu'u a, te suni ndaxsama de
sukan ni tatnuni Moisés ma ja jin
ko sa'a o ma —ka kuu i ka jiña'a i.
15 Te tee ka tatnuni ma, ji'in
ndaka tee ka nukoo ma, ka nde'ya
de Esteban ma, te ni ka jini de nuu
tee ma, ja kaa sukan kaa in nuu
ángel ma.

7

Sukan ni ndaka'an Esteban ma

1 Te tee tatnuni nuu sutu ma, ni
jikan-tnu'u de Esteban ma nú ndija
tnu'u ka ka'an i ma.
2 Te Esteban ma, ni ndakone'e de:
—Ñani sa ji'in yuva sa, jin konin-
iso'o ni ja ká'an sa a. Su'si o iya
iyo jayiñu'u ma, ni kenda ya nuu
tna'a o Abraham ma nuu iyo de
ñuu Mesopotamia ma xi'na-ka sana
ki'in de ja koo de ñuu Harán ma.
3 Te jiña'a ya: "Xndoo ni ñu'ú ni
a ji'in tna'a ni a, te kuá'an ni ñu'ú
kaxtnu'u sa nuu ni ma", kúu ya
jiña'a ya.
4 Sani te Abraham ma, ni kee de
ñuu ñayii caldeo ma, te kua'an de
ja koo de ñuu Harán ma. Sani te ni
ji'i yuva de ma yukan, sani te maa
Su'si ma ni ki xsia'a Abraham ma ja
koo de ñu'ú ya'a nuu ka iyo o vitna
a.
5 Kovaa ñatuu ni wa'a ya ñu'ú ma,
ni a nuu konukuiñi de ma, kovaa
ni skuiso ya ja kuee-ka, sana kua'a
ya sa'ya tata de ma, visi kivi yukan
ñatuu koo-ka sa'ya de ma.
6 Suni ni jiña'a Su'si ma ja sa'ya
tata de ma, jin koo i in-ka ñuu jin
kunukuechi i, te jin ndo'o jin neni
i, te jin sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma
kuun cientu kuiya.
7 Kovaa suni jiña'a Su'si ma: "Saña
chi suni xndo'o xneni sa ñuu nuu
jin kunukuechi i ma. Sana jin nde

koo i, te jin ndakatanuu ña'a i", kúu ya jiña'a ya.
8 Nuu ni skuiso Su'si ma sukan sa'a ya ja jin kuu sa'ya tata Abraham ma, te ni tatnuni ya ja jin chitnuni de tee ma. Chukan kúu ja nuu una kivi ja ni kâku sa'ya de Isaac ma, te Abraham ma, ni chitnuni de i, te suni sukan ni sa'a Isaac ma sa'ya de Jacob ma, te suni sukan ni sa'a Jacob ma ndaka sa'ya de ma, tee ni ka yo kuu yuva uxi uu jichi ñayii ñuu Israel ma.

9 'Tna'a o tee ni ka yo kuu sa'ya Jacob ma, ni ka kukueñu ini de nuu ñani de José ma, te ni ka xiko de i ma, te tee ni ka jaan i ma chi ni jan koo de ni ka jan xsia'a de i ñuu Egipto ma. Kovaa maa Su'si ma ni iyo ji'in José ma.
10 Te ni chindee ni chituu ya de ndaka tnundo'o tnuneni ni yo ndo'o de ma, te ni wa'a ya tnu'u ndichi naxe ka'an de ma, te ni sa'a ya ja ni yo jatna ini faraón rey ñuu Egipto ma sukan sa'a sukan kúu de ma, te ni kukanu ini ña'a rey ma ja maa José ma ni yo kuu tee tátnuni nuu ñayii ñuu Egipto ma ji'in ni-ka'nu ve'e de ma.

11 'Ni iyo soko ni iyo tnama ji'in tnundo'o tnuneni ni ka yo ndo'o ñayii ñuu Egipto ma ji'in ñayii ñuu Canaán ma. Te tna'a o tee jana'a ma, te ñatuu nawa ka ni'i-ka de ja jin kaa de.
12 Nuu ni jiniso'o Jacob ma ja ñuu Egipto ma chi jin ni'i de ja jin kaa de ma, te ni tetniñu de sa'ya de ma tna'a o tee jana'a ma ja na jin koo de jín kuaan de ja jin kaa de ma. Cha'a ni yo kuu xinañu'u ja ni jan koo de ñuu Egipto ma.
13 Te ja ku-uu jichi ja ni jan koo de ma, te ni kaxtnu'u José ma ja ndi-tna'a ñani de, te sukan, te ni jini faraón ma nde in ka kuu tna'a José ma.
14 Te ni tatnuni José ma nuu ñani de ma ja jin koo de jin kueka de yuva de ma ji'in ndaka tna'a de ma, te ndaka tna'a José ma chi uni xiko ja'un (75) de kúu.
15 Sukan ni ka kivi koo Jacob ma ñuu Egipto ma, te yukan ni ji'i de, te yukan ni ka ji'i tna tna'a o ñayii jana'a ma.
16 Te ni ndi koo ji'in i yiki de ma ñuu Siquem ma, te ni ka chu'u i de nuu ñu'ú ni jaan Abraham ma, ja ni chuya'vi de sukan ndee i ma nuu sa'ya tee nani Hamor ma ñuu Siquem ma.

17 'Nuu ve kuyatni kivi ja ko kuu sukan ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma, te ñayii ñuu Israel ma, ni ka kukua'a xeen i ñuu Egipto ma.
18 Sani te ñuu Egipto ma ni iyo in-ka rey ja ñatuu ni yo jini de José ma.
19 Te rey ya'a, ni xnda'vi de ñayii ñuu Israel ma, te ni sa'a ndeva'a de ndaka tna'a o ma, te ni xtetuu de ñayii ma ja jin xndoo i sa'ya i suchi yii yika ni ka kâku ma, sukan-va'a na jin kûu i te ma jin ndukua'a-ka i.
20 Ne'un kivi yukan ni kâku Moisés ma, te ni jatna ini Su'si ma lulu yukan. Ni ka yo jito ña'a yuva i ma uni yoo ve'e de ma.
21 Kovaa nuu ni ka xndoo de i ja kûu i ma, sasi'i faraón ma ni ndani'i ña'a, te ni skua'nu ña'a i kuenda tnu'u ja sa'ya maa i kúu suchi ma.
22 Te ni ka kaxtnu'u de nuu Moisés ma ndaka tnu'u ndichi sukan kúu ñayii ñuu Egipto ma, te ni kuu de in tee ndee tee ndatnu ja ni yo sa'a de ma ji'in ja ni yo ka'an de ma.

23 'Nuu ni ndi'i Moisés ma uu xiko (40) kuiya ma, te ni jani ini de ja jin koto de tna'a de ñayii ñuu Israel ma.
24 Kovaa ja ni jini de ja in tee ñuu Egipto ma, sa'a ndeva'a de in tna'a de ma, te Moisés ma, ni jan chindee de tna'a de ma, te ni ja'ni de tee ñuu Egipto ma.
25 Kovaa Moisés ma, jani ini de ja tna'a de ma, jin kunitnuni i ja maa de ko kuu tee kuatniñu Su'si ma ja ndene'e ya ñayii Israel ma, kovaa ñatuu ni ka jinitnuni i.

26 Te kivi yutnee ma ni ndani'i de
uu tee Israel ma ja ka kanaa de, te
jiña'a de: “Má jin kanaa-ka ni, vaa
ndi-tna'a ñani ni. ¿Nava'a ka sa'a
ndeva'a tna'a ni?”, kúu de jiña'a de.
27 Sani te tee sa'a ndeva'a ñani de
ma, jiña'a de nuu Moisés ma: “¿Na
in ni tetniñu ña'a ja tatnuni ni xi ja
ka'nde ni tniñu siki saña?
28 ¿Xi kúni ni ja ka'ni ña'a ni, sukan
ni ja'ni ni iku ma tee ñuu Egipto a?”,
kúu de jiña'a de.
29 Ja ni jiniso'o Moisés ma sukan
ma, ni jinu de kua'an de, te ni iyo
de ñuu Madián ma nuu masu ñuu
de kúu ma, te yukan ni tnanda'a de,
te ni ka iyo uu sa'ya de.

30 ’Ja ni ya'a uu xiko (40) kuiya
ma, te yatni yuku nani i Sinaí ma
nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, ni
kenda in ángel me'ñu in tnu iñu
kánda'a kánda'a-nka tnu ma.
31 Moisés ma, ni sa'vi-nka ini de ja
ni jininuu de sukan ma, te nuu ni
jan tu'va de ja kuni va'a-ka de ma,
te ni jiniso'o de ja ká'an Iya Tátnuni
ma,
32 te jiña'a ya: “Saña kúu Su'si tna'a
ni tee ni ka yo kuu Abraham ma,
ji'in Isaac ma, ji'in Jacob ma”, kúu
ya jiña'a ya. Te Moisés ma, ni keja'a
ni'i ni'i-nka de ja yu'u de, te ni ñatuu
kúsaa ini de ja konde'ya de.
33 Sani te jiña'a Iya Tátnuni ma:
“Kene'e ni ndijan ni a, vaa nuu ii
kúu nuu iyo ni a.
34 Ja ndaa kúu ja jini sa sukan ka
ndo'o ñayii ñuu sa a ja ka iyo i ñuu
Egipto ma, te jiniso'o sa sukan ka
tnana u'vi i ja ka ndo'o i ma, te ni
kuun sa vee sa ja ndene'e sa i. Te
chukan kúu ja ne'e ni, te tetniñu
ña'a sa ñuu Egipto ma”, kúu ya jiña'a
ya.

35 ’Ñayii israelita ma, ni ka saxiko
maa i tee kúu Moisés ma, te ni ka
jiña'a i de: “¿Na in ni tatnuni ja
ko kuu ni tee ja'nde tniñu ji'in tee
tátnuni nuu sa a?”, ka kuu i ka jiña'a
i. Kovaa visi ni ka ka'an i sukan ma,
te Su'si ma chi ni tetniñu ya de ja ko
kuu de tee tatnuni ji'in tee ndene'e
ñayii kúu ñuu ya ma, te maa ángel
ni kenda nuu núkoo tnu iñu ma ni
chindee ña'a.
36 Te Moisés ma ni yo kuu tee ni
ndene'e tna'a o ñayii jana'a ma, te ja
maa Su'si ma, te ni sa'a de milagru
ñuu Egipto ma, ji'in nuu Mar Rojo
ma, ji'in nuu ñatuu nawa iyo kuiti
ma uu xiko (40) kuiya.
37 Te Moisés ma ni yo kuu tee
ni jiña'a nuu ñayii ñuu Israel ya:
“Sa'a Su'si ma ja ne'un ni a kenda
iya kaxtnu'u tnu'u ya ma sukan
káxtnu'u sa tnu'u maa ya a nuu ni a,
te jin koniniso'o ni ja ka'an ya ma”,
kúu de jiña'a de.
38 Te maa Moisés ma ni yo kuu tee
ni iyo me'ñu ndaka ñayii ñuu Israel
ma ja ni ka yo ndatna'a i ma nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma. Te ni iyo
de ji'in Su'si ma iya ni ka'an nuu
de xini yuku nani Sinaí ma. Te
ni iyo de ji'in ndaka tna'a o ñayii
jana'a ma. Te nuu maa de ni wa'a
ya tnu'u sa'a ja koteku o ma, te ni
ndakaxtnu'u de nuu o ma.
39 Kovaa tna'a o ñayii jana'a ma,
ñatuu ni ka kandija i ja ni ka'an
Moisés ma, su'va ni ka saxiko i, te ni
ka kuu ini i ja jin ndakokuiñi i ñuu
Egipto ma.
40 Te ni ka jiña'a i Aarón ma: “Sa'a
ni in su'si iya kóxtnuu nuu o a, vaa
Moisés tee ni kene'e ña'a ñuu Egipto
ma, masu ka jini o nawa ni kuu de”,
ka kuu i ka jiña'a i.
41 Sani te ni ka ndane'e i in serru ja
ko kuu su'si i, te ni ka sa'a i in viko,
te ni ka ja'ni i kiti ja jin ndakua'a i
nuu su'si i ma, te sukan ni ka kusii
ini xeen i nuu su'si i ja ni ka sa'a
maa i ma.
42 Te chukan kúu ja ni xndoo ña'a
Su'si ndija ma, te ni ka keja'a maa
i ni ka chiñu'u i tiuxini ma ji'in
ndaka ja ka iyo andivi ma, vaa
sa'a ndee nuu tutu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma:
Ñayii israelita, masu ni ka ja'ni ni
kiti nuu sa,

ni masu ni ka ndataa ni ja kúu
kuenda sa ma ndi-uu xiko
(40) kuiya ni ka iyo ni nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma.
43 Saa su'va ni ka jiso ni ve'e Moloc
ma
ji'in tiuxini ni yo kuu su'si ni
Renfán ja jin chiñu'u ni ma.
Te kuechi ja sukan ni ka sa'a ni ma,
chukan kúu ja tetniñu jika-ka
ña'a sa jin koo ni sana ñuu
Babilonia ma,
kúu ya jiña'a ya.
44 'Tna'a o ñayii jana'a ma, nuu ni
ka iyo i nuu ñatuu nawa iyo kuiti
ma, te ni ka yo neva'a ñukuun i in
ve'e sa'ma nuu ni yo ka'an Su'si
ma, tna'a ja ni ka sa'a de sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma,
nuu ni jiña'a ya ja jin sa'a de in
ve'e sa'ma sukan kaa tna'a ja ni
kaxtnu'u ya nuu de ma.
45 Tna'a o ñayii jana'a ma, nuu ni
ka kunda'a i ve'e sa'ma ma, te ka
ndiso i ve koo i ji'in Josué ma nuu
ni ka kivi koo i ñu'ú ñayii in-ka ñuu
ma. Te maa Su'si ma ni kene'e ñayii
ñuu yukan, te ni ka kivi koo tna'a
o ñayii jana'a ma, sukan ni yo kuu
onde kivi yukan te onde kivi ni iyo
David ma.
46 Te ni jatna ini Su'si ma sukan
sa'a David ma, te ni jikan-ta'vi de ja
sa'a de in veñu'u ka'nu nuu ko jin
chiñu'u de Su'si ni yo chiñu'u Jacob
ma.
47 Kovaa Salomón ma kúu tee ni
sa'a veñu'u ka'nu ma.
48 Kovaa Su'si onde sukun ma,
masu iyo ya veñu'u ni ka sa'a nda'a
ñayii ma, vaa sa'a ni ka'an ya te ni
ndaka'an in tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
49 Onde andivi ma kúu nuu núkoo
sa ma,
te onde nuu ñu'ú ya ka iyo ja'a
sa ya.
¿Na ve'e sa kúu ja jin sa'a ni a?, ká'an
Iya Tátnuni ma.
¿Ndenu kúu nuu ndatatu sa
ma?
50 ¿Xi masu maa sa ni sa'a ndaka a?
kúu ya ká'an ya.
51 'Kovaa ndijin chi inundee
xeen ini ni, te ñatuu ka kandija ni
Su'si ma, te inuso'o ka ndaa ni.
Ndimaa ñatuu ka kandija ni ja ká'an
Xtumani Ndios ma. Sukan ni ka yo
kuu tna'a o ñayii jana'a ma, sukan
ka kuu ni.
52 Vaa tna'a o tee jana'a ma, ûni ni
ka yo sondikin de ndaka tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te ûni ni ka yo ja'ni de tee
ni ka yo ndakaxtnu'u sukan kii iya
va'a ini ma. Te iya va'a ini ma, jâ ni
kii ya, kovaa ndijin chi su'va ni ka
ke'en-su'va ni ya, te ni ka ja'ni ni ya
ma.
53 'Ndijin ja ni ka jini ni tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma ja
ni ka kaxtnu'u ángel ma, te ñatuu ni
ka sa'a ni sukan ká'an ja jin ko sa'a
o ma —kúu de jiña'a de.

Sukan ni ka ja'ni i tee kúu Esteban ma

54 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ma,
te ka ndakandi'i ka ndakandi'i-nka
de nu'u de ma, ja ni ka ndakiti xeen
ini de nuu Esteban ma.
55 Kovaa Esteban ma, ûni iyo ndija
de ji'in Xtumani Ndios ma, te
nde'ya de andivi ma, te ni jini de
ja vivii iyo nuu iyo Su'si ma, te
núkuiñi Jesús ma xiñi kua'a Su'si
ma.
56 Sani te jiña'a de:
—Vitnañu'ni te ûni nde'ya sa ja
nune andivi ma, te iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, iyo ya xiñi kua'a Su'si
ma —kúu de jiña'a de.
57 Sani te ka kayu'u nini'i de, te
ni ka jasi nda'a de so'o de ma, te ka
jinu ndaka de ni jan koo de, te ni ka
tnii de Esteban ma,
58 te ni ka kene'e de tee ma onde
yuñuu ma, te ni ka wa'a yuu de tee
ma. Te tee ka wa'a yuu ma, ni ka
tava de su'nu de ma, te ni ka xndoo
de ja ko koto in suchi nani Saulo.
59 Te nani ka wa'a yuu de Esteban
ma, te jikan-ta'vi Esteban ma, te
jiña'a de:
—Jesús Iya Tátnuni, ndunda'a ni
anua sa ya —kúu de jiña'a de.

60 Te núkoo jiti de, te ni kayu'u
nini'i de:
—Iya Tátnuni, máko ke'en
kuenda ni kuechi ñayii ya'a —kúu
de ká'an de.
Te nuu ni ka'an de sukan ma,
sani te ni ji'i de.

8

1 Te Saulo ma, iyo tna i yukan,
suni ni kendoo ini i sukan-ni ni ka
ja'ni de Esteban ma.

Suchi kúu Saulo ma, sondikin i ñayii ka kandija Jesús ma

Te maa kivi yukan ni ka keja'a
de ni ka sa'a ndeva'a de ñayii ka
kandija tnu'u Jesús ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma. Sani te ni ka
jitenuu ndaka ñayii ni ka kandija
tnu'u Su'si ma ni-ka'nu ñuu Judea
ma ji'in Samaria ma. Kovaa apóstol
tee ni tetniñu Jesús ma chi ni ka
kendoo de ñuu Jerusalén ma.
2 Te jaku tee inuva'a ini ma, ni jan
koo de ni ka chu'u de Esteban ma,
te ni ka nda'yu xeen de, ja ni ka
kuxii xeen ini de, ja ni ji'i tee ma.
3 Nani suchi kúu Saulo ma, yikuu
i sondikin i ñayii ka kandija tnu'u
Jesús ma, te ni yo kivi i ve'e ve'e
ñayii ma, te ni yo kene'e nda'a i ñayii
ma, ka kuu tee ka kuu ña'a, te ni yo
chinee i ñayii ma vekaa ma.

Sukan ni sa'a Felipe ma ñuu Samaria ma

4 Ndaka ñayii ni ka yo kandija
tnu'u Su'si ma, ni ka jitenuu i kuan
koo i, te ka kaxtnu'u i tnu'u maa ya
ma ndeva'a-ni nuu kuan koo i ma.
5 Felipe ma kúu in tee kua'an de ichi
ñuu Samaria ma, te káxtnu'u de ja
Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma.
6 Te ñayii ma, ni ka ndututu i ka
niniso'o i ja ká'an Felipe ma, te ni
ka jini i kua'a milagru ni sa'a de ja
maa Su'si ma, te ndaka i ka niniso'o
ñukuun ndaka tnu'u káxtnu'u de ma.
7 Te kua'a ñayii ka yinee ña'a tachi
ma, ni ka nduva'a i, te ka kayu'u
tachi ma ka nde koo i ini anua ñayii
ma, te kuan koo i. Suni kua'a tna'a
ñayii ñatuu kúu jin kanda ma, ji'in
ñayii ka jika u'vi ma, ni ka nduva'a
i.
8 Chukan kúu ja ni ka kusii ini xeen
ñayii ñuu yukan.

Simón tee tasi ma

9 Kovaa ni kuu kii iyo in tee nani
Simón, ja ni yo jani ini de ja maa
in-ni de kúu ja jini-ka, te ni yo sa'a
tasi de, te ni yo xnda'vi de ñayii ñuu
Samaria ma.
10 Ndaka ñayii ma, onde suchi
kuechi ma ji'in ñayii nija'nu ma, ni
ka yo niniso'o ñukuun i ja ká'an de
ma. Te ni ka yo ka'an i:
—¡Tee ya'a kúu tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma! —ka kuu i ka
ka'an i.
11 Ni ka yo ndikin ña'a ñayii ma,
vaa kua'a kivi ni yo xnda'vi de i,
vaa tasi de ma.
12 Kovaa nuu ni ka kandija ñayii
ma ja káxtnu'u Felipe ma tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma ja jâ ni kenda
ja tatnuni maa ya nuu ñayii jin
kuan-ta'vi tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma, ji'in ja maa Jesucristo ma sana
kuu jin ndani'i ta'vi o ma, te kua'a
tee ji'in ña'a ni ka jan-ta'vi te ni ka
jandute i.
13 Suni ni kandija tna Simón ma,
te nuu ni jinu ni jandute de ma,
ndikin de Felipe ma ndaka nuu
kua'an de ma, te ni sa'vi-nka ini de
ndaka milagru ni jini de ma.

14 Te tee ni tetniñu ya ma ja ka
iyo de ñuu Jerusalén ma, nuu ni ka
jiniso'o de ja ñuu Samaria ma jâ ni
ka kandija i tnu'u Su'si ma, te ni ka
tetniñu de Pedro ma ji'in Juan ma.
15 Ja ni ka kenda koo de ma, ni
ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma,
sukan-va'a jín kuta'vi ñayii ma Xtu-
mani Ndios ma, te kóo ya ini anua i
ma.
16 Vaa ñatuu jin kuta'vi-ka ni a
in ñayii yukan Xtumani Ndios ma
nkuu, vaa yika-ni ja ni ka jandute
i ja maa Jesús ma ja kúu ya Iya
Tátnuni ma.

17 Chukan kúu ja ni ka sonee Pedro
ma ji'in Juan ma nda'a de siki ñayii
ma, te ni ka kuta'vi i Xtumani Ndios
ma sukan-va'a koo ya ini anua in in
i ma.
18 Ja ni jini tee kúu Simón ma
ja ka sonee tee ni tetniñu ya ma
nda'a de siki ñayii ma te ka kuta'vi i
Xtumani Ndios ma, te jiña'a Simón
ma ja kua'a de xu'un,
19 te ni jikan-ta'vi de nuu tee ma:
—Jin taa tna ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu jiña, sukan-va'a ndaka ñayii
sonee sa nda'a sa siki i ma, te jín
kuta'vi i Xtumani Ndios ma —kúu
de jiña'a de.
20 Te ni ndakone'e Pedro ma:
—¡Kuán naa maa ni ji'in xu'un ni
a, vaa jani ini ni ja xu'un ni a, te ni'i
ni ja skuta'vi ña'a Su'si ma!
21 Masu nawa ni'i ni, ni masu nawa
koneva'a ni siki ja jikan ni a, vaa ini
anua ni a chi masu iyo ndaa nuu
Su'si a.
22 Chukan kúu ja va'a-ka ndakani
ndaka'vi ini ni ja u'vi sa'a ni a, te
ndakan-ta'vi ni nuu Iya Tátnuni ma
saa kuu-ni-nka ndasakanu ini ña'a
ya ja u'vi ni jani ini ni a.
23 Jini sa ja kua'an ni ichi u'vi ma, te
jinukuechi ni nuu tachi ma.
24 Te ni ndakone'e Simón ma:
—Jin kakan-ta'vi ni ja kuu sa
nuu Iya Tátnuni ma, sukan-va'a ma
ndo'o kuiti sa sukan ka ka'an ni a
—kúu de jiña'a de.
25 Nuu ni jinu ni ka ndaka'an, ni
ka ndakachi Pedro ma ji'in Juan
ma sukan ni sa'a Su'si ma te ni
ka kaxtnu'u-ka de tnu'u Iya Tátnuni
ma, sani te ni ka ndakokuiñi de ichi
ñuu Jerusalén ma, te ichi kuan nu
koo de ma ka kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii kua'a
ka iyo ñuu Samaria ma.

Sukan ni kaxtnu'u Felipe ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu in tee ñuu Etiopía ma

26 In ángel Iya Tátnuni ma jiña'a
nuu Felipe ma:
—Kee ni ñuu Jerusalén a, te
kuá'an ni ichi nuu vee ma, ichi nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma, ichi ñuu
Gaza ma —kúu i jiña'a i.
27 Felipe ma, ni ke'en de ichi, te
kua'an de, te ni ka ndatna'a de ji'in
in tee ñuu Etiopía ma. In tee kanuu
jinukuechi kúu de. Te ni kucargu
de ndaka ja neva'a ña'a kúu reina
ñuu Etiopía ma. Tee ya'a, ni ja'an de
ñuu Jerusalén ma ni jan chiñu'u de
Su'si ma.
28 Te nuu ni ndakokuiñi de ma,
núkoo de nuu carreta de ma, te
yikuu de ká'vi de libru Isaías ma tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
29 Te Xtumani Ndios ma, jiña'a ya
Felipe ma:
—Kuán tu'va ni carreta yukan
—kúu ya jiña'a ya.
30 Te Felipe ma, ni jan tu'va yachi
de carreta yukan, te ni jiniso'o de
ja ká'vi tee yukan libru ni tee Isaías
ma, te ni jikan-tnu'u de:
—¿Te jáku'ni ini ni ja yikuu ni
ká'vi ni a? —kúu de jiña'a de.
31 Te ni ndakone'e tee ma:
—¿Naxe jaku'ni ini sa, nú ñatuu na
in ndakaxtnu'u nawa kúni ka'an?
—kúu de jiña'a de.
Chukan kúu ja ni kana de Felipe
ma ja na jin kaa de nuu carreta ma
te kunukoo de ji'in tee ma.
32 Te tna'a ja ká'vi de nuu ndee
tnu'u Su'si ma kúu cha'a:
Sukan kúu in ndikachi kua'an nuu
tee ka'ni ña'a ma,
te sukan kúu in kolelu ñatuu
nda'yu ti nuu tee séte ña'a
ma,
sukan ñatuu ni ndakune ya
yu'u ya ma.
33 Ni ka sa'a ndeva'a i ya,
te ñatuu na in ni ndi ini ja sa'a
ndaa i ja sukan ni ndo'o ni
neni ya ma.
¿Na in jin ko kuu sa'ya tata ya ma ja
jin ndaka'an jin ndakachi i?,
te vitna ja ni ka ja'ni i ya nuu
ñu'ú ya.
34 Sani te tee kanuu jinukuechi
nuu ña'a kúu reina ma, ni
jikan-tnu'u de nuu Felipe ma:

—Jikan-ta'vi sa nuu ni ja kaxtnu'u ni na in kúu ja ká'an tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. ¿Ja kuu maa de? ¿Xi ja kuu in-ka ñayii? —kúu de jiña'a de.

35 Sani te Felipe ma, ni keja'a de maa nuu ndee tnu'u Su'si ma nuu yikuu tee kanuu ma ká'vi de ma, te ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma nuu de.

36 Nani kuan koo de ichi ma, te ni ka kenda koo de in nuu ñu'u ndute, te jiña'a tee kanuu jinukuechi nuu ña'a kúu reina ma:

—Ya'a chi ñu'u ndute. ¿Na in ka'nu ndee ja ma kuu kuandute sa ya'a vitnañu'ni? —kúu de jiña'a de.

37 Te Felipe ma, jiña'a de:

—Nú ni-yu'u ni-anua ni kándija ni Jesucristo ma, te kuu kuandute ni vitnañu'ni-ni —kúu de jiña'a de.

Te ni ndakone'e tee ma:

—Kándija sa ja Jesucristo ma kúu Sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a de.

38 Sani te ni tatnuni de ja jin sunkani i carreta de ma, te ni ka nu koo de, te ni jan koo de nuu ndute ma. Te Felipe ma, ni skuandute de tee ma.

39 Te nuu ni ka nana koo de nuu ndute ma, sani te Xtumani Ndios ma, ni xtandiyo yachi ya Felipe ma. Te tee kanuu jinukuechi ma, ñatuu ni jini-ka de Felipe ma, kovaa sii ini xeen kuan no'o de.

40 Te Felipe ma, ni ndenda de ñuu Azoto ma. Ndaka ñuu ma ndákaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, kua'an de onde ni ndenda de ñuu Cesarea ma.

9

Nuu ni kandija Saulo ma Su'si ma

1 Nani Saulo ma chi jani ini de ja ka'ni de ñayii ka ndikin Iya Tátnuni ma, ni ja'an de nuu tee tátnuni nuu sutu ma,

2 te ni jikan de tutu jin koo nuu in in veñu'u lilikin ka iyo ñuu Damasco ma, sukan-va'a nuna ndani'i de ñayii ka jika ichi Iya Tátnuni ma, ña'a xi tee, te chinee de i vekaa ñuu Jerusalén ma.

3 Kovaa ichi kua'an de ma, nuu sani te kenda de ñuu Damasco ma, sani te ni jakun-tuu ña'a in nduva ñu'u vee ichi andivi ma.

4 Te ni kotuu de onde nuu ñu'ú ma, te ni jiniso'o de ja ká'an:

—Saulo, Saulo, ¿nava'a sóndikin ña'a ni? —kúu ká'an.

5 Te ni ndakone'e de:

—¿Na in kúu ni, Señor? —kúu de jiña'a de.

Te jiña'a ya:

—Saña kúu Jesús iya sóndikin ni a. ¿Ñatuu jani ini ni ja xtnakue'e ni maa ni, ja kuu ni sukan kúu in xndiki ndee ini ja skachi ja'a ti nuu garrocha ma? —kúu ya jiña'a ya.

6 Te nini'i-nka de ja ni yu'u de, te jiña'a de:

—Señor, ¿nawa kúni ni ja sa'a sa? —kúu de jiña'a de.

Te jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Ndakoo ni, te kuá'an ni ini ñuu ma. Te yukan, te jin ka'an i nawa sa'a ni —kúu ya jiña'a ya.

7 Te tee kuan koo ji'in Saulo ma, ni ka jinkuiñi de, te ni ka sa'vi-nka ini de. Ka niniso'o de ja ká'an ya ma, kovaa masu na in ni ka jini de.

8 Saulo ma, ni ndakoo de, te ni ndakune de nuu de ma. Kovaa masu nde kúu konde'ya-ka de. Chukan kúu ja ni ka tnii de nda'a Saulo ma, te ni ka jan xsia'a de tee ma ini ñuu Damasco ma.

9 Te uni kii ni iyo kuaa de, ni a kaa de ni a ko'o de vala ndute.

10 Iyo in tee ndikin Jesús ma ñuu Damasco ma nani de Ananías. Tee ya'a, ni jiniso'o de ja ni kana ña'a Iya Tátnuni ma:

—¡Ananías! —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ndakone'e de:

—Ya'a iyo sa, Señor —kúu de jiña'a de.

11 Te jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Ndokuiñi ni, te kuá'an ni ichi nani “Ichi Ndaa” ma, te ve'e tee nani Judas ma ndanduku ni in tee nani Saulo tee ñuu Tarso ma. Vaa yikuu de jikan-ta'vi de,

12 te ni jininuu ña'a de maa ni ja
nani ni Ananías a, ja ni kivi ni
te ni sonee ni nda'a ni a siki de
ma, sukan-va'a kuu ndakonde'ya
de —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te tee kúu Ananías ma, ni
ndakone'e de:
—Señor, jâ ni kuu jiniso'o sa
kua'a xeen ja ka ka'an i ja kuu tee
yukan. Kua'a xeen ja u'vi sa'a de
ñayii ka kandija ña'a i maa ni ja ka
iyo i ñuu Jerusalén ma.
14 Te vitna, nú jâ ni kijaa de ya'a, te
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka
tatnuni de ja tnii de ndaka ñayii ka
ndakune'e ña'a maa ni a —kúu de
jiña'a de.
15 Te Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, vaa in tee ni kaji sa
ja kunukuechi de nuu sa kúu tee
ya'a, vaa suu de ko kuu tee ki'in ja
jin kaxtnu'u na in kúu sa nuu ñayii
masu ñuu Israel ya ka kuu i ma, ji'in
nuu tee ka kuu rey ma, ji'in nuu
ñayii ñuu Israel ya.
16 Te kaxtnu'u sa nuu de naxe ndo'o
neni de ja kuechi ja kaxtnu'u de
nuu ñayii ma na in kúu sa a —kúu
ya jiña'a ya.
17 Sani te ni ja'an Ananías ma, te
ni kivi de ini ve'e ma, te ni sonee de
nda'a de siki Saulo ma, te jiña'a de:
—Ñani, Saulo, Jesús Iya Tátnuni
ma, iya ni kenda ichi vee ni ma, ni
tetniñu ña'a ya ja vee sa, sukan-va'a
kuu ndakonde'ya ni, te kuta'vi ni
Xtumani Ndios ma te ûni koo ndija
ni ji'in ya —kúu de jiña'a de.
18 Sani te nduchinuu de ma
kuenda tnu'u ja in ñií yaxin ni
ka jinkava, sani te ni kuu ni
nukonde'ya de. Te ni ndokuiñi de,
sani te ni jandute de.
19 Sani te ni jaa de xita, te ni ndani'i
de tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka. Te
ni iyo Saulo ma jaku kii ji'in tee
ni ka kandija te ka ndikin de tnu'u
Jesucristo ma ja ka iyo de ñuu Dam-
asco ma.

Sukan ni ndo'o Saulo ma ñuu
Damasco ma ji'in ñuu Jerusalén ma

20 Sani te ni keja'a Saulo ma
káxtnu'u de ini veñu'u lilikin ma, ja
Jesús ma kúu Sa'ya Su'si ma.
21 Te ndaka ñayii ka niniso'o ja ká'an
de ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ni yo
sondikin ñayii ka ndakune'e Jesús
ma ñuu Jerusalén ma, ja ka'ni de i
ma? ¿Te masu chukan kúu ja vee
de ya'a, ja ki'in de ji'in ñayii ma nuu
tee ka tatnuni nuu sutu ma, te jin
chinee de i vekaa ma? —ka kuu i
ka ka'an i.
22 Kovaa Saulo ma chi ve ni'i-ka
de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ká'an
de tnu'u Su'si ma, te ñatuu ka ni'i
ini-ka ñayii judío ka iyo ñuu Dam-
asco ma naxe jin kani ini i, vaa
káxtnu'u de ja Jesús ma chi iya ni
tetniñu Su'si ma kúu ya.
23 Ni ya'a kua'a kii ma, te ñayii
judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a i ja
jin ka'ni i de.
24 Kovaa Saulo ma, ni jini de ja ka
jani ini i ma. Te nduu ñuu ka jito
ñayii judío ma ye'e ñuu Damasco
ma, sukan-va'a nuna kee de, te jin
ka'ni i de.
25 Kovaa tee ka ndikin tna'a ji'in
Pablo ma, in jakuaa te ni ka chunee
de tee ma in nuu chika, te ni ka
nune'e yu'u de tee ma ichi ke'e ma.
26 Nuu ni kenda Pablo ma
Jerusalén ma, kúni de ja jin
ndatna'a de ji'in ñayii ka ndikin
Jesús ma. Kovaa ndaka tee yukan,
ka yu'u ña'a de, vaa ñatuu ka
kandija de ja in tee ndikin Jesús ma
ni nduu Saulo ma.
27 Sani te Bernabé ma, ni jeka de
Saulo ma, te ni jan xsia'a de tee ma
nuu ka iyo tee ni tetniñu Jesús ma,
te ni ndakani de sukan ni jini Saulo
ma Iya Tátnuni ma ichi kua'an de
ma, ji'in sukan ni jiña'a ya ma,
ji'in sukan ni kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ñuu
Damasco ma te masu nde ni yu'u
de. Sa'a ni ndakani Bernabé ma.
28 Sani te ni kendoo Saulo ma ji'in
tee ni tetniñu ya ma ja ka iyo de ñuu

Jerusalén ma, te kua'an vee de kúu de ni-ka'nu ñuu Jerusalén ma.
29 Ni yo ka'an, ni yo kachi de nuu ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an griego ma, kovaa maa i chi ka ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni i de.
30 Nuu ni ka jini ñayii ni ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja sukan ka jani ini i ma, te kuan koo i ji'in Saulo ma onde ñuu Cesarea ma, te ni ka tetniñu i de kua'an de ñuu Tarso ma.
31 Sani te ni ka ndusii ini ñayii ka kandija Su'si ma ñuu Judea ma, ji'in ñuu Galilea ma, ji'in ñuu Samaria ma, te ve jin jakuiñi va'a-ka i nuu Su'si ma, te ka ndi ini i naxe jin koo va'a i ji'in ya, vaa ka jini i ja iya ndákan kuenda kúu ya, te ve jin kukua'a-ka i, te Xtumani Ndios ma, chíndee chítuu ña'a ya.

Ni nduva'a tee kúu Eneas ma

32 Pedro ma, kua'an de ndaka ñuu ma kuan koto de ñayii ka kandija Su'si ma ja jâ ni ka xndoo i ja u'vi ma. Suni ni jan koto de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Lida ma.
33 Yukan ni ndani'i de in tee nani Eneas, te ñatuu kúu kanda de, te jâ ni kuu una kuiya ja kátuu de.
34 Te Pedro ma, jiña'a de:

—Eneas, vitna te maa Jesucristo ma na ndasava'a ña'a. Ndakoo ni, te ndaxtutu ni nuu ni katuu ni a —kúu de jiña'a de.

Te sani te ni ndakoo de.
35 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu Lida ma, ji'in ñuu Sarón ma, ni ka jini i sukan ni kuu ma, te ni ka kandija i Su'si Iya Tátnuni ma, te ni ka ndandikin i ya.

Ni ndateku ña'a nani Isu Vivii ma

36 Iyo in ña'a ñuu Jope ma ja ndikin ña sa'a ña sukan ni kaxtnu'u Jesucristo ma, te nani ña Tabita, ja kúni ka'an “Isu Vivii”. Ña'a ya'a, ndimaa ja va'a ni yo sa'a ña, te ni yo chindee ña ñayii nda'vi ma.
37 Te ni kuu ja ne'un kii yukan ni ku'u ña, te ni ji'i ña. Nuu ni jinu ni ka ndakate i ñunde'yu ña ma, te ni ka ndakin tuu i ña in ve'e ichi sukun ma.
38 Te ñuu Lida ma iyo yatni i ji'in ñuu Jope ma, te ja ni ka jini ñayii ka kandija tnu'u ni kaxtnu'u Jesús ma, ja Pedro ma, iyo de ñuu Lida ma, te ni ka tetniñu de uu tee ni jan koo de ka jiña'a de nuu Pedro ma:

—Kava va'a ini ni, te jin koo yachi o ñuu Jope ma —ka kuu de ka jiña'a de.

39 Sani te Pedro ma, kua'an de ji'in tee ni jan koo ma. Te nuu ni kenda de ma, ni ka jan xsia'a i de ve'e ichi sukun ma, te ni jan koo ndaka ña'a ni ka ji'i yii ma, ka nda'yu ña, te ka kaxtnu'u ña sa'ma ka ndii ka nama ñayii ma ja ni yo sa'a ña'a nani Isu Vivii ma nuu ni yo teku ña ma.
40 Pedro ma, ni jiña'a de ñayii ma ja jin ke koo i ke'e ma. Sani te ni jinkoo jiti de, te ni jikan-ta'vi de nuu Su'si ma. Sani te ni ndonenuu de nde'ya de ña, te jiña'a de:

—Tabita, ndakoo ni —kúu de jiña'a de.

Te ni ndakune ña nuu ña ma. Ja ni jini ña Pedro ma, te ni ndakoo ña.
41 Ni tnii de nda'a ña ma, te ni ndokani de ña. Sani te ni kana de ñayii ka kandija Su'si ma ji'in ña'a ni ka ji'i yii ma, te ni kaxtnu'u de ja ni ndateku ña ma.
42 Ni-ka'nu ñuu Jope ma ni ka jini i ja sukan ni kuu ma, te kua'a xeen ñayii ni ka kandija Iya Tátnuni ma te ni ka xndoo i ja u'vi ma, te ka sa'a i sukan játna ini ya ma.
43 Te Pedro ma, ni kendoo de kua'a kivi ñuu Jope ma ve'e tee nani Simón ma tee ni yo ndasavita ñií kiti ma.

10

Ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ve'e tee kúu Cornelio ma

1 Ñuu Cesarea ma iyo in tee nani Cornelio, te tátnuni de nuu in jichi soldado ka xnani i Italiano.

2 Maa de ji'in ndaka ñayii ve'e de
ma, ni-yu'u ni-ini de ka kandija de
Su'si ma, te ni ka yo ndi ini de ja
jin koo va'a de ji'in ya. Te ni yo
sa'a de ja va'a ja jin kuu ñayii ñuu
Israel ma, te ni yo jikan-ta'vi, ni yo
jikan-ta'vi-ni de nuu Su'si ma.
3 In kivi visi nuu ka uni-ka jañini
ma kúu, te ni jininuu de ja in ángel
Su'si ma, kuan tu'va ña'a i, te jiña'a
i:
—¡Cornelio! —kúu i jiña'a i.
4 Te ni jikan-tnu'u Cornelio ma:
—¿Nawa kúni ni, Señor? —kúu de
jiña'a de.
Te ni ndakone'e ángel ma:
—Su'si ma, ni jiniso'o ya ja
jikan-ta'vi ni ma, te ni jini ya ndaka
ja va'a sa'a ni ma.
5 Tetniñu ni jaku tee jín koo ñuu
Jope ma, sukan-va'a kí koo de ji'in
tee nani Simón ma tee ni nukonani
Pedro ma.
6 Tee ya'a chi iyo de ve'e Simón tee
ndásavita ñií kiti ma, ja iyo ve'e de
ma yatni yu'u mar ma —kúu i jiña'a
i.
7 Nuu ni jinu ni ka'an ángel ma
te kuan no'o i ma, sani te Cor-
nelio ma, ni kana de uu tee ka
jinukuechi nuu de ma ji'in in sol-
dado tee kándija tna Su'si ma tee
jinukuechi nuu de ma.
8 Te ni ndakani de sukan ni ndo'o
de ma, te ni tetniñu de tee ma ñuu
Jope ma.
9 Kivi yutnee ma nani kuan koo
de ichi ma te ve jin kuyatni de ñuu
ma, Pedro ma ni jan kaa de onde
xini ve'e iyo de ma, sukan-va'a
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma. Ja ve
kuu sava nduu ma,
10 kókon de, te kúni de ja kaa de.
Nani ka satu'va i ja kaa de ma, te ni
jininuu de.
11 Te ja ni jini de ma kúu in sa'ma
ka'nu ka'nu, te ka nu'ni tna'a
ndi-kuun nuu i ma, te ichi andivi
ma ni kuun i vee i ichi nuu ñu'ú ya.
12 Te ndi-tuku yu'u ndi-tuku nuu
kiti ka ñu'u.
13 Te ni jiniso'o de ja ká'an ya:
—Pedro, ndokuiñi ni, te ka'ni ni
ti, te kaa ni ti —kúu ya jiña'a ya.
14 Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Masu kuu kaa sa, Señor, vaa
masu nama uun jaa sa ja masu kaa
vii masu kaa ndoo nuu ni ma —kúu
de jiña'a de.
15 Ja ku-uu jichi ni jiniso'o de ja
ká'an ya:
—Ja ni ndasavii Su'si ma, máko
xnani ni ja masu kaa vii masu kaa
ndoo kúu —kúu ya jiña'a ya.
16 Sa'a ni kuu uni jichi, sani te
sa'ma ma, ni ndaa i kuan no'o i
andivi ma.
17 Te Pedro ma, ñatuu ni'i ini de
nawa kúni ka'an ja ni jini de ma.
Nani jani ini de ma, te tee ni tet-
niñu Cornelio ma, ka jikan-tnu'u de
ve koo de, ndenu kúu ve'e tee kúu
Simón ma. Sani te ni ka kenda koo
de maa ye'e nuu iyo de ma.
18 Ka kayu'u de ka kana de nú
yukan iyo tee nani Simón tee ni
nukonani Pedro ma.
19 Nani yikuu Pedro ma ndása'a de
kuenda nawa kúni ka'an ja ni jini
de ma, te Xtumani Ndios ma, ni
jiña'a ya:
—Simón, jini ni ja ni ka kenda
koo uni tee ka ndanduku ña'a ja
ki'in ni ji'in de.
20 Ndokuiñi ni, te kuá'an ni ji'in de.
Máko ko kani uu ko kani uni ini ni,
vaa maa sa ni tetniñu de —kúu ya
jiña'a ya.
21 Pedro ma, ni nuu de, te jiña'a
de nuu tee ka ndanduku ña'a ma:
—Ya'a iyo sa. Saña kúu tee ka
ndanduku ni a. ¿Nava'a ni kija koo
ni ya'a? —kúu de jiña'a de.
22 Te ni ka ndakone'e de:
—Ve koo sa, vaa ni tetniñu ña'a
tee nani Cornelio ma. Tee va'a ini,
tee ndí ini naxe koo va'a de nuu
Su'si ma kúu de, te ñayii judío ma
chi ka ndaa respetu i nuu de. Te
in ángel Su'si ma ni tatnuni nuu
de ja kana ña'a de ja ki'in ni ve'e
de ma, sukan-va'a koniniso'o de
ja kaxtnu'u ni ma —ka kuu de ka
jiña'a de.

23 Sani te ni kana de tee ma ja jin
ya'a de ini ve'e ma, te ni wa'a de
nuu jin ndoo tee ma. Te kivi yutnee
ma Pedro ma, kuan koo de ji'in tee
ma, te ni ka ndikin ña'a jaku ñayii
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a Jesús
ma ja ka iyo i ñuu Jope ma.
24 Kivi yutnee ma ni ka kenda
koo de ñuu Cesarea ma, te Cornelio
ma, ji'in tna'a de ma, ji'in ñayii ka
ketna'a ini ji'in de ma, ka iyo tutu
de ka ndetu de ja kenda Pedro ma.
25 Ja ni kenda Pedro ma ve'e Cor-
nelio ma, te Cornelio ma, ni kee de
ja kua'a de nchuxi Pedro ma, te ni
jinkoo jiti de, te chíñu'u de tee ma.
26 Kovaa Pedro ma, ni ndone'e de
tee ma, te jiña'a de:
—Ndokuiñi ni, vaa ndi-tna'a
ñayivi o —kúu de jiña'a de.
27 Pedro ma ji'in Cornelio ma, ka
ndatnu'u de ni ka kivi koo de ini
ve'e ma, te ni ndani'i de ja ka iyo
tutu kua'a-ka ñayii.
28 Sani te sa'a ni jiña'a de:
—Ka jini maa ni ja saña ja ka
kuu sa ñayii judío ma, masu kuu
jin ndatna'a sa ji'in ni ja masu ñayii
judío ka kuu ni ma. Kovaa Su'si
ma ni kaxtnu'u nuu sa ja masu kuu
xnani sa ni-in ñayii in-ka ñuu ma ja
masu kaa vii kaa ndoo i nuu Su'si
ma.
29 Chukan kúu ja nuu ni ka tetniñu
ni tee ya'a ni jan koo de ni jan
kueka ña'a de ma, te vee sa ji'in de,
te ñatuu nawa ni xtekuechi sa ja ma
kuu kii sa. Vitna, te kakan-tnu'u
ña'a sa nava'a ni ka kana ña'a ni ja
vee sa a —kúu de jiña'a de.
30 Te Cornelio ma, ni ndakone'e
de:
—Vitna kúu kuun kii ja maa ora
ya'a visi ka uni-ka jañini ma yikuu
sa jikan-ta'vi sa ini ve'e a. Sani te
ni jini sa ja ni kenda in tee ne'nu
sa'ma jandute nuu sa ma,
31 te ká'an de: "Cornelio, Su'si ma,
ni jiniso'o ya ja jikan-ta'vi ni ma,
te ni ndaka'án ya sukan chíndee ni
ñayii ma.
32 Chukan kúu ja tetniñu ni na in
ki'in ñuu Jope ma, sukan-va'a kí'in
i jin kueka i Simón tee ni nuko-
nani Pedro ma, tee iyo ve'e tee kúu
Simón tee ndásavita ñií kiti ma, ja
kátuu ve'e de yatni yu'u mar ma."
Sa'a ni ka'an tee yukan.
33 Chukan kúu ja sani te ni tetniñu
sa tee ni jan koo ni ka jan kueka
ña'a a, te ndijin, ni jani va'a ini ni,
te vee ni a. Te vitna chi ka iyo
ndaka sa ya'a nuu maa Su'si o a,
sukan-va'a jin koniniso'o sa nawa
kúu ja ni taa Iya Tátnuni ma nuu ni
ja kaxtnu'u ni —kúu de jiña'a de.
34 Sani te Pedro ma, ni ka'an de,
te jiña'a de:
—Vitna, te jáku'ni ini sa ja ja ndaa
ja Su'si ma, masu kuji'in-ka ya ji'in
in jichi ñayii ma sana in-ka jichi i
ma,
35 nú masu ja ni-ka'nu ñuu ñayivi ya
jan-ta'vi ya ñayii ka ndi ini naxe jin
koo va'a i ji'in ya ma te ka sa'a ndaa
ka sa'a ndija i sukan játna ini Su'si
ma.
36 Te maa Su'si ma, ni tetniñu ya
tee ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya ma nuu ñayii Israel
ma, sukan-va'a jin kuni i ja maa
Jesucristo ma kúu iya tátnuni nuu
ndaka o a, te ni sa'a ya ja jin koo
va'a jin koo mani ndaka o nuu Su'si
ma.
37 Ndijin, jâ ka jini ni tnu'u ya'a
ja ni keja'a i ñuu Galilea ma nuu
ni jinu ni kaxtnu'u Juan ma ja jin
kuandute ñayii ma, te ni jitenuu i
ni-ka'nu ñuu Judea ma.
38 Ja ká'an sa ya kúu ja Jesús
nazareno ma, ni wa'a Su'si ma
Xtumani Ndios ma ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma. Te maa ya chi
ni yo sa'a ya ja vii ja va'a ma, te
ni yo sa'a ya ja kua'a ñayii ni ka
ndayaa nuu nda'a tachi ma, vaa
Su'si ma ni yo iyo ji'in ya.
39 Te ndaka sa ni ka jini sukan
ni sa'a ya nuu ka iyo ñayii ñuu
Judea ma, ji'in ñayii ka iyo ini ñuu
Jerusalén ma. Te ndaka sa ni ka jini

sukan ni ka jata kaa i ya nuu krusi ma, te ni ka ja'ni i ya ma.
40 Kovaa Su'si ma, ni ndaxteku ya Jesús ma nuu uni kii ma, te ni sa'a ya ja ni ka jini ñayivi sa ya.
41 Kovaa masu ni ka jini ndaka-ka ñayii ma ya, nú masu ja yika-ni ja saña ja onde xinañu'u ma ni kaji ña'a maa Su'si ma ja jin ko kuu sa tee jin kuni te jin ndaka'an jin ndakachi sa nuu ndaka ñayii a, te ka ndaka'an sa nuu ni ja ni ka jaa, ni ka ji'i-ka sa ji'in ya nuu ni ndateku ya ma.
42 Te maa ya ni tatnuni ja jin kaxtnu'u sa nuu ñayii ma, te jin ndakani sa ja maa Su'si ma ni xndoo nuu nda'a ya ma ja ndakan ndaa ya kuenda nuu ñayii ka teku ma ji'in nuu ñayii ni ka ji'i ma.
43 Ja kuu maa ya ma ka ndakani ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, te ka ka'an de ja nú na in na kandija ya ma te xndoo i ja u'vi ma te sa'a i ja va'a ma chi ndasakanu ini ya ndaka kuechi ni sa'a i ma —kúu de jiña'a de.

44 Nani yikuu-ka Pedro ma ká'an de ma, te ni ka kuta'vi ndaka ñayii ka niniso'o tnu'u vii tnu'u va'a ma Xtumani Ndios ma.
45 Te ndaka tee ka ka'an ja jiniñu'u ja kitnuni tee ma, ja ka ndikin de Pedro ma ve koo de ma, ni ka sa'vi-nka ini de ja ni ka jini de ja ni wa'a Su'si ma Xtumani Ndios ma nuu ñayii masu ñuu Israel ma ka kuu i ma,
46 vaa ni ka jiniso'o de ja ñayii ma, ka ka'an i in-ka sa'an ja masu nde ka jini i ma, te sukan ka ndachiñu'u i Su'si ma. Sani te Pedro ma, jiña'a de:

47 —Masu na in kuu ka'nu ndee ja jin kuandute ñayii ya'a. Vaa jâ ni ka kuta'vi tna i Xtumani Ndios a, sukan ni ka kuta'vi tna o ya ma —kúu de jiña'a de.

48 Te ni tatnuni de ja ja maa Jesucristo ma, te jín kuandute i. Sani te ka jiña'a i ja na kendoo de jaku-ka kii ji'in i.

11

Ndákani Pedro ma nuu ñayii Jerusalén ma sukan ni ndo'o de ma

1 Tee ni tetniñu Su'si ma ji'in ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Judea ma, ni ka jiniso'o i ja suni ñayii masu ñuu Israel ma, jâ ni ka jan-ta'vi tna i tnu'u Su'si ma.
2 Chukan kúu ja nuu ni ndenda Pedro ma ñuu Jerusalén ma, te tee ka kaxtnu'u ja jiniñu'u ja jin jakitnuni tee ma, ni ka xtekuechi de Pedro ma ja masu va'a ni sa'a de,
3 te ka jiña'a de:

—Ni wa'a ni tnu'u ja ni kivi ni ve'e ñayii ñatuu ka yitnuni ma, te ni ka jaa ni ji'in i xita, te masu játna ini Su'si ma ja sukan jin sa'a o —ka kuu de ka jiña'a de.

4 Sani te Pedro ma, ni keja'a de ndákani de ndaka sukan ni kuu ma:
5 —Yikuu sa jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma nuu iyo sa ñuu Jope ma, te ni jininuu sa sa'a, ja onde andivi ma ve nuu in sa'ma ka'nu ka'nu, te nu'ni ndi-kuun nuu i ma, te ni nuu i nuu iyo sa ma.
6 Te ni jini sa ja ka ñu'u ndi-tuku yu'u ndi-tuku nuu kiti: kiti xeen ma, ji'in koo ma, ji'in lasaa ma.
7 Sani te ni jiniso'o sa ja ká'an ya: “Pedro, ndokuiñi ni, te ka'ni ni ti, te kaa ni ti”, kúu ya ká'an ya.
8 Te ni ndakone'e sa: “¡Masu kuu, Señor! Masu nama uun jaa sa in ja masu iyo vii masu iyo ndoo”, kúu sa jiña'a sa.
9 Ja ku-uu jichi ma ni ndaka'an tuku onde andivi ma: “Ja jâ ni ndasavii Su'si ma máko xnani ni ja masu kaa vii masu kaa ndoo”, kúu ya ká'an ya.
10 Sa'a ni kuu uni jichi, sani te ni ndaa sa'ma ma onde andivi ma.
11 ’Te maa ora yukan, sani te ni ka kenda koo uni tee ve'e nuu iyo

sa ma, te onde ñuu Cesarea ma ve koo de ve kueka ña'a de.
12 Te Xtumani Ndios ma, ni ka'an ya ja na ki'in sa ji'in de, te má ko kani uu ko kani uni ini sa. Suni ni ka yo ndikin tna ña'a iñu ñani o a ja ni jan koo sa. Te ni ka kivi koo sa ve'e Cornelio ma,
13 te ni ndakani de sukan ni jini de in ángel ve'e de ma, ja jiña'a i: "Tetniñu ni ñayii ki'in ñuu Jope ma, na jin kueka i tee nani Simón ma ja ni nukonani de Pedro ma.
14 Tee yukan kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ni ji'in ndaka tna'a ni a." Sa'a ni jiña'a i, ká'an de.

15 'Sani te nuu ni keja'a sa káxtnu'u sa tnu'u Su'si o ma, te ni kenda Xtumani Ndios ma, te ni ka kuta'vi tna de ya, sukan ni ka kuta'vi ndaka o ya ma onde xinañu'u ma.
16 Sani te ni ndaka'án sa sukan ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu ni yo iyo ñayivi ya ji'in o ma: "Juan ma, ni skuandute de ji'in ndute, kovaa ndijin chi jin kuandute ni ji'in Xtumani Ndios ma."
17 Chukan kúu ja nú Su'si ma, ni tetniñu tna ya Xtumani maa ya ma nuu ka iyo de ma, sukan ni tetniñu ya ya nuu yo'o ma nuu jâ ni ka kandija o Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ¿na in kúu saña ja ka'nu ndee sa nuu Su'si ma ja sa'a ya ma? —kúu de jiña'a de.

18 Nuu ni ka jiniso'o de sukan ni ndakani Pedro ma, te ni ka ndukuee de. Sani te ni ka ndachiñu'u de Su'si ma, te ka ka'an de:

—¡Nú sukan, suni ñayii masu ñuu Israel ya, ni wa'a Su'si ma tnu'u ja jin ndakani jin ndaka'vi ini i, te sakanu ini ya na kuechi i ma, te jin ndani'i ta'vi i ja jin koteku i ni-kani ni-jika! —ka kuu de ka ka'an de.

Ñayii ka kandija Su'si ma ñuu Antioquía ma

19 Nuu ni ya'a ja ni ka ja'ni tee ka tatnuni ñuu Jerusalén ma Esteban ma, te ni ka sondikin de ñayii ka kandija Su'si ma, te ni ka jitenuu i kuan koo i, te ni ka kenda koo i onde ñuu Fenicia ma, ji'in ñuu Chipre ma, ji'in ñuu Antioquía ma. Te ñatuu ni ka ka'an i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu in-ka ñayii, nú masu ja nanimaa nuu ñayii judío ma.
20 Kovaa ne'un ñayii ni ka jitenuu ma ka iyo jaku ñayii ñuu Chipre ma ji'in ñuu Cirene ma, te nuu ni ka jan koo i ñuu Antioquía ma, ni ka keja'a i ka kaxtnu'u tna i tnu'u vii tnu'u va'a Jesús Iya Tátnuni ma nuu ñayii ka ka'an sa'an griego ma.
21 Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu Iya Tátnuni ma ka iyo ji'in i, te kua'a xeen ñayii ma ni ka kandija, te ni ka ndandikin i ichi Iya Tátnuni ma.

22 Ja sukan ni kuu ma, ni ka jiniso'o ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma, te ni ka tetniñu i Bernabé ma kua'an de ñuu Antioquía ma.
23 Nuu ni kenda de ma te nuu ni jini de ja vii ja va'a ni sa'a Su'si ma, ni kutachi de, te ni ka'an-so'o de nuu ndaka i ja ni-yu'u ni-ini i jín kondikin i Iya Tátnuni ma, sukan-va'a jin koo va'a i nuu ya.
24 Vaa Bernabé ma, in tee va'a ini kúu de, te ûni iyo ndija de ji'in Xtumani Ndios ma, te kúkanu ini xeen de Su'si ma. Te kua'a xeen ñayii ni ka kandija Iya Tátnuni ma ja sukan ni ka'an de ma.

25 Ni jinu, te kua'an Bernabé ma ñuu Tarso ma kuan nu nduku de Saulo ma.
26 Te nuu ni ka ndatna'a de ma, ni jan koo de ñuu Antioquía ma. In kuiya kuiti ni ka iyo nduu de ji'in ñayii ka kandija Su'si ma, te ni ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii ka iyo yukan. Te yukan kúu xinañu'u nuu ni ka xnani i cristianu ñayii ka ndikin Jesucristo ma.

27 Te ne'un kii yukan ni ka ke koo tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma ñuu Jerusalén ma, te kuan koo de ñuu Antioquía ma.

28 In de nani Ágabo, ni ndokuiñi de, te ni kaxtnu'u de in tnu'u ni ka'an maa Xtumani Ndios ma, ja koo tnama xeen ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te sukan ni kuu ndija kivi ni yo tatnuni tee nani Claudio ma.
29 Sani te ni ka ndatnu'u tna'a i ja ndi-in ndi-in ñayii ka ndikin Jesucristo ma, jín tetniñu i nawa ka neva'a i ma, sukan-va'a na jin koo ja jin kaa ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Judea ma.
30 Te sukan ni ka sa'a i, te ni ka tetniñu i nawa ka neva'a i ma ni ka yinda'a Bernabé ma ji'in Saulo ma te ni ka ndakua'a de nuu tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Judea ma, sukan-va'a na jin ndasaja de nuu ndaka tna'a o ma.

12

Sukan ni ndee Pedro ma vekaa ma

1 Te kivi yukan, te tee kúu rey Herodes ma, ni tatnuni de ja jín tnii i jaku ñayii ka kandija Su'si ma, te jín sa'a ndeva'a i ñayii ma.
2 Herodes ma, ni tatnuni de ja jin ka'ni i Jacobo ñani Juan ma ji'in yuchi kúu espada ma.
3 Ja ni jini de ja ka jatna ini ñayii judío ma sukan sa'a de ma, sani te ni tatnuni de ja jin tnii tna i Pedro ma. Sa'a ni kuu kivi viko ka jaa i xtatila ja ñatuu na levadura yi'i ma.
4 Te nuu ni ka tnii i Pedro ma, te ni ka chinee i de vekaa ma. Te ni ka xndoo i kuun jichi soldado, te ndi-kuun ndi-kuun soldado ma ni ka yo jito ña'a. Jani ini Herodes ma ja na ya'a Viko Pascua ma, te kene'e de Pedro ma nuu ndaka ñayii ma.
5 Kovaa nani yinee Pedro ma vekaa ma, te ñayii ka kandija Su'si ma, ka jikan-ta'vi, ka jikan-ta'vi-nka i nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja na ndee de vekaa ma.
6 Kivi yutnee ma, te kene'e Herodes ma Pedro ma nuu ñayii ma nkuu. Kovaa maa jakuaa yukan, Pedro ma jâ kixi de, te nu'ni de uu yo'o kaa, te ka ndeñu'u ña'a uu soldado. Te ka iyo tee ka jito ye'e vekaa ma.
7 Sani te ni kenda in ángel Iya Tátnuni ma, te ni ye'e ni'ni ini nuu yinee de ma. Te ni skaki'i ángel ma yika Pedro ma ja na ndoto de, te jiña'a i:

—¡Ñama ni, ndakoo ni! —kúu i jiña'a i.

Te yo'o kaa ma, ni ka kun-kava i nda'a de ma.
8 Te suni jiña'a ángel ma:

—Ndinuu ni sa'ma ni a, te ndachi'i ni ndijan ni a —kúu i jiña'a i.

Te sukan ni sa'a de. Sani te jiña'a i:

—Ndakondii ni sa'ma ndii ni a, te kondikin ña'a ni —kúu i jiña'a i.

9 Pedro ma, ndikin de yata ángel ma ni ndee de, kovaa masu jini de nú ja ndija kúu ja yikuu ángel ma sa'a i ma xi in ja jininuu de kúu.
10 Ni ka ya'a de nuu tee xinañu'u ma ji'in nuu tee ku-uu ja ka jito ña'a ma, te ni ka kenda koo de ye'e kaa iyo sandi'i-nka ma ja sani te ndee o ma. Te ni ndanune-ni maa ye'e ma, te ni ka nde koo de. Te ni ka jika de jana'a. Sani te ni xndoo ña'a ángel ma.
11 Sani te Pedro ma, ni ndoto vava'a de, te ka'án de: “Vitna chi jini o ja ja ndaa kúu ja maa Su'si ma, ni tetniñu ya ángel ya ma, sukan-va'a skaku ña'a i nuu nda'a Herodes ma, ji'in nuu ñayii judío ma ja ka kuni i ja jin xndo'o jin xneni ña'a i ma.”
12 Te nuu ni ndasa'a de kuenda ma, te kua'an de ve'e ña'a kúu María ma si'i tee nani Juan ma, tee ni ka ndaxnani i Marcos ma, nuu ka iyo kua'a-ka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma te ka jikan-ta'vi i nuu ya ma.
13 Te ni skajan de ye'e ma, sani te ni kee in suchi si'i jinukuechi i yukan, ja ndakune i ye'e ma, te nani i Rode.
14 Ja ni ndakuni i sukan ká'an Pedro ma, te ni kutachi xeen i. Jinu i ni

ndivi i kua'an i, te ni ña ni ndakune i ye'e ma. Te jiña'a i:

—Pedro ma, ye'e ma iyo de —kúu i jiña'a i.

15 —Iyo ku'u ro —ka kuu ñayii ka iyo ma ka jiña'a i.

Te maa i chi ûni suu de kúu, jiña'a i, kovaa jaku i ka ka'an:

—Xi saa in ángel de kúu —ka kuu i ka ka'an i.

16 Kovaa Pedro ma, yikuu de skajan skajan-nka de ye'e ma. Nuu ni ka ndakune i ma te nuu ni ka jini i de ma, ñatuu ka ni'i ini-ka i naxe jin ka'an i.

17 Ji'in nda'a Pedro ma ni sa'a de seña ja na jin kasiyu'u i, te ni ndakani de sukan ni ndene'e ña'a Iya Tátnuni ma ini vekaa ma, te jiña'a de:

—Jin ndakani ni nuu Jacobo ma ji'in nuu ñayii ni ka nduu ji'in o sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a de.

Sani te kua'an de in-ka nuu koo de.

18 Kivi xtnee ma ka kuvaa soldado ma, ka jikan-tnu'u tna'a de na nde ichi kua'an Pedro ma.

19 Te Herodes ma, ni sa'a de ja jin ndanduku i Pedro ma, kovaa ñatuu ni ka ndani'i i de. Te ni jinu ni ndakan Herodes ma kuenda nuu tee ni ka yo jito Pedro ma, sani te ni xtekuechi de tee ma te ni tatnuni de ja jin ka'ni i tee ni ka yo jito Pedro ma. Te ni ya'a ja sukan ni kuu ma, te ni kee Pedro ma ñuu Judea ma, te kua'an de ñuu Cesarea ma, te ni kendoo de yukan.

20 Te Herodes ma, ni ndakiti xeen ini de nuu ñayii ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma, kovaa ni ka ndatnu'u tna'a i, te ni ki koo ñayii ka iyo nduu ñuu ma nuu iyo de ma, vaa ja ni ka yo jaa ñayii ñuu yukan chi ñuu rey Herodes ma ni yo kee. Chukan kúu ja ni ka chuya'vi ñayii ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma in maa tee jinukuechi nuu rey ma nani de Blasto, sukan-va'a na ka'an vivii de nuu rey ma, sukan-va'a kóo mani rey ma ji'in ñayii ñuu yukan.

21 In kivi ñukuun, te ni ndinuu Herodes ma sa'ma vava'a-ka de ma, te ni nukoo de nuu núkoo kutu de ma, te ni ka'an de nuu ñayii ñuu ma.

22 Te ñayii ma, ka kayu'u i ka ka'an i:

—Masu in tee-ni kúu tee ká'an a, nú masu ja in su'si kúu de —ka kuu i ka ka'an i.

23 Sani te in ángel Iya Tátnuni ma, ni xtnakue'e i de, sani te ni ka ta'vi ña'a tindaku te ni ji'i de, vaa kuechi ja ñatuu ni ndakua'a de jayiñu'u nuu Su'si ndija ma.

24 Kovaa tnu'u Su'si ma chi ve kuitenuu-ka, te kua'a-ka ñayii ni ka jiniso'o ndaka ñuu ma.

25 Nuu ni jinu tniñu ni jan koo Bernabé ma ji'in Saulo ma, sani te kuan nu koo de ñuu Jerusalén ma, te kuan koo de ji'in Juan ma, tee ka xnani i Marcos ma.

13

Cha'a kúu xinañu'u kuiti jichi ja ni ka ke koo Bernabé ma ji'in Saulo ma ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

1 Ne'un ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Antioquía ma ka iyo tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u Su'si ma, te tee ya'a ka kuu de: Bernabé ma, Simón tee ka xnani i Negro ma, Lucio tee ñuu Cirene ma, Manaén tee ni ka ja'nu kaa ji'in Herodes tee ni tatnuni ñuu Judea ma, ji'in Saulo ma.

2 In kivi ka iyo ndite de te ka ndachiñu'u de Su'si ma, te ni ka'an Xtumani Ndios ma:

—Jin sa'a siin ni Bernabé a ji'in Saulo a, sukan-va'a jín satniñu de tniñu ni kana sa de a —kúu ya jiña'a ya.

3 Chukan kúu ja ni jinu ni ka iyo ndite de ma, te ni ka ndakuan-ta'vi de nuu Su'si ma, sani te ni ka jikan-ta'vi de nuu ya, te ni ka sonee de nda'a de ma siki Bernabé ma ji'in siki Saulo ma, te ni

ka ndakuan-ta'vi de nuu tee ma, te kuan koo de.

Bernabé ma ji'in Saulo ma, ni ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ñuu Chipre ma

4 Bernabé ma ji'in Saulo ma, ni tetniñu ña'a Xtumani Ndios ma kuan koo de ñuu Seleucia ma, te yukan, te ni ka ka koo de in nuu barcu, te kuan koo de onde ñuu Chipre ma.
5 Nuu ni kenda koo de ñuu Salamina ma, ni ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma veñu'u lilikin nuu ka ndatna'a ñayii judío ka iyo yukan ma. Te chíndee tna ña'a Juan ma.
6 Ni-ka'nu ñuu luluu iyo nuu mar ma ni ka ya'a de, onde ni ka kenda koo de ñuu Pafos ma. Yukan ni ka ndani'i de in tee tasi ñuu judío ma nani de Barjesús, ja xnda'vi de ñayii ma, te ká'an de ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de.
7 Te iyo de ji'in tee kúu gobiernu ma, te nani de Sergio Paulo. Tee ya'a chi in tee ndichi xeen kúu de. Te ni tatnuni de ja jin kana i Bernabé ma ji'in Saulo ma, vaa kúu ini xeen de ja koniniso'o de tnu'u Su'si ma.
8 Kovaa tee kúu Barjesús ma tee tasi ma, te sa'an griego ma chi "Elimas" kúni ka'an ja nani de ma, te ja'nu ndee de, vaa kúni de ja ma kandija tee kúu gobiernu ma tnu'u Su'si ma.
9 Sani te Pablo ma, tee ni yo nani Saulo ma, ûni iyo ndija de ji'in Xtumani Ndios ma, te nde'ya vava'a de Elimas ma,
10 te jiña'a de:

—Sa'ya tachi kúu ni. Ndimaa ja u'vi kúni ni ja sa'a ni. Ndimaa ja xnda'vi ni ñayii ma kúni ni. ¿Ñatuu jinu ja sakanuu ni ichi va'a Iya Tátnuni ma?
11 Vitna chi nda'a Iya Tátnuni ma koo siki ni a, te ndukuaa ni jaku kivi, te ma kuu kuni-ka ni kandii ma —kúu de jiña'a de.

Sani te ni kunee tnuu ni jini tee kúu Elimas ma. Sani te ni jakondee de skaka nda'a de ndúku de na in tnii nda'a de ja skaka ña'a i.
12 Ja ni jini tee kúu gobiernu ma ja ni kuu sukan ma, ni kandija de Su'si ma, te ni kusii ini xeen de ja ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Bernabé ma na in kúu Iya Tátnuni ma.

Sukan ni ka sa'a Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Pisidia ma

13 Pablo ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, ni ka nde koo de ñuu Pafos ma, te ni ka ka koo de in nuu barcu, te kuan koo de ñuu Perge ma ja iyo i ñuu Panfilia ma. Kovaa Juan ma, ni xndoo ña'a de, te ni ndakokuiñi de, te kuan no'o de ñuu Jerusalén ma.
14 Sani te Bernabé ma ji'in Pablo ma, ni ka ke koo de ñuu Perge ma, te kuan koo tuku de onde ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Pisidia ma. In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ka kivi koo de veñu'u luluu iyo yukan nuu ka ndatna'a ñayii judío ma, te ni ka jinkoo de.
15 Ja ni jinu ni ka ka'vi i tnu'u ni wa'a Su'si ma nuu Moisés ma, ji'in tnu'u ni ka yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, te tee ka tatnuni ini veñu'u luluu ma, ni ka tetniñu de ja jin kuña'a i Pablo ma ji'in Bernabé ma:

—Ñani, nú iyo in tnu'u vii tnu'u va'a ja ni taa Su'si ma nuu ni ja jin ndani'i tna'a o ya in tnu'u kanu ini, te kuu jin ka'an ni —ka kuu de ka jiña'a de.
16 Pablo ma, ni ndokuiñi de, te ni sa'a de in seña ji'in nda'a de ma, te jiña'a de:

—Jin koniniso'o ni, ñayii ñuu Israel ya, ji'in ndijin tna ja masu ñayii ñuu Israel ma ka kuu ni te ka ndi ini ni naxe jin koo va'a ni nuu Su'si o a, vaa jâ ka jini ni ja iya ndakan kuenda nuu o kúu ya.
17 Su'si ñuu Israel ma, ni kaji ya tna'a o ñayii jana'a ma, te ni sa'a ya ja ni ka kukua'a xeen i, nani ni

ka iyo i ñuu Egipto ma. Kovaa ni
ndene'e ya i ñuu yukan ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
18 Te ni kanda ya sukan ni ka yo
kuu i ma uu xiko (40) kuiya nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma.
19 Sani te ni xnaa ya uja ñuu ja
ka iyo nii ñuu Canaán ma, te ni
ndakua'a ya tna'a o ñayii jana'a ma
ñuu yukan.
20 Sukan kuun cientu uu xiko uxi
(450) kuiya ni yo kuu ndaka sukan
ndáka'an sa a.
'Sani te Su'si ma, ni sa'a ya ja
ni ka iyo tee ni ka yo ndaka'an,
ni ka yo ndakachi nuu ñayii ma
te ni ka yo ja'nde de tniñu i ma,
te sa'a ni yo kuu onde ni kenda
tee ni yo nani Samuel, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma.
21 Sani te nuu ni ka jini ñayii ma ja
ka iyo rey sava-ka ñuu ma, te ni ka
jikan tna tna'a o ma in rey, te Su'si
ma, ni wa'a ya tnu'u te ni kaji ya
Saúl sa'ya tee kúu Cis ma tee kúu
sa'ya tata Benjamín ma ja ko kuu de
rey ñuu Israel ma, te ni yo tatnuni
de uu xiko (40) kuiya.
22 Kovaa sani te ni xtandiyo ya tee
ya'a, te ni nukuiñi David ma ja ko
kuu de rey. Te sa'a ni ndaka'an ya
ja kuu de: "Ni ndani'i sa David a
sa'ya tee kúu Isaí ma, in tee sa'a
sukan kúu ini maa sa. Suu de sa'a
ndaka ja kúni sa ma", kúu ya ká'an
ya.
23 'Ne'un sa'ya tata tee ya'a, ni
sa'a Su'si ma ja ni kee iya sa'a ja jin
kaku o ma, sukan ni skuiso ya ma.
Iya ya'a kúu Jesús ma,
24 kovaa xi'na-ka sana kenda Jesús
ma, jâ ni kenda Juan ma ja ni yo
kaxtnu'u de nuu ñayii ñuu Israel ma
ja na jin ndakani jín ndaka'vi ini i te
jín xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te jín
kuandute i.
25 Nuu sani te jinu tniñu vee Juan
ma, te jiña'a de: "¿Na in ka jani ini
ni ja kúu sa? Masu saña kúu Cristo,
iya ka ndetu ni ma. Kovaa jâ vee
maa iya masu kaa masu iyo sa ja
kuu ndaji sa ni a ñií ndijan ya ma",
kúu de jiña'a de.
26 'Ñani, ja ka kuu ni sa'ya tata
Abraham ma, ji'in ndijin ja masu
ñayii ñuu Israel ma ka kuu ni kovaa
ka ndi ini ni naxe jin koo va'a ni
nuu Su'si o a, vaa ka jini ni ja iya
ndakan kuenda nuu o kúu ya, te
nuu ndaka o ya ni kaxtnu'u Su'si
ma tnu'u vii tnu'u va'a ya ma ja sa'a
ja jin ndani'i ta'vi o a.
27 Ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in tee
ka kuu gobiernu ka tatnuni nuu i
ma, ñatuu ni ka ndakuni i ji'in de
na in kúu Jesús ma, te visi ndaka
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma ni ka yo ndaka'vi i
tnu'u ni ka yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, kovaa ni ñatuu ni ka jaku'ni ini
i sukan ká'an ma. Chukan kúu ja
ni ka ka'an i ja na kûu ya ma, te ja
sukan ni ka sa'a i ma, te ni yo kuu
sukan jâ ni ka'an ya ja iyo ja ko kuu
ma.
28 Visi ñatuu ni-in kuechi ya ni ka
ndani'i ñayii ma ja sa'a ja kûu ya,
kovaa maa i chi ûni ni ka jikan i nuu
Pilato ma ja na kua'a de tnu'u ja na
jin ka'ni de ya.
29 Ni jinu ja ni ndo'o ni neni ya
sukan ndee nuu tutu Su'si ma, te ni
ji'i ya. Sani te ni ka nune'e i ya nuu
krusi ma, te ni ka chu'u i ya.
30 Kovaa Su'si ma, ni ndaxteku ya
Jesús ma, te masu ni kendoo ya
ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
31 Te ñayii ni ke koo ji'in ya ñuu
Galilea ma te kuan koo i ji'in ya ñuu
Jerusalén ma, kua'a kivi ni ka yo
jini-ka i ya, te suu i ka kuu testigu
nuu ñayii ñuu a vitna.
32 'Saña tna, ka kaxtnu'u sa nuu
ni tnu'u vii tnu'u va'a siki ja ni
skuiso ya nuu tna'a o ñayii jana'a
ma.
33 Te vitna te ni kenda nuu yo'o
ja ka kuu o sa'ya tata tna'a o ñayii
jana'a ma vaa ni ka jini o ja ni
ndaxteku ya Sa'ya ya Jesús ma, vaa
sa'a ká'an Salmo ku-uu ma: "Ro'o

kúu Sa'ya ri, te vitna te maa ri kúu Yuva ro." Sa'a ni ka'an ya nuu Jesús ma.
34 Te Su'si ma chi ni ndaxteku ya Jesús ma, sukan-va'a ma tivi ñunde'yu ya ma, sukan ká'an tnu'u ya'a: "Maa sa kunda'vi ini ña'a, sukan ni skuiso sa nuu David ma." Sa'a ni ka'an ya.
35 Chukan kúu ja sa'a ká'an in-ka nuu ndee tnu'u maa ya a: "Masu kua'a ni tnu'u ja tivi ñunde'yu sa'ya ni a, vaa masu nama ni sa'a i ja u'vi."
36 Ja ndaa kúu ja David ma, ni jinu ni jinukuechi de nuu tna'a de ma, sukan ni jani ini Su'si ma, te ni ji'i de, te ni kuyu'u de nuu ka yinee tna'a de ma, te ni tivi ñunde'yu de ma.
37 Kovaa Jesús ma, masu nde ni tivi ñunde'yu ya ma, vaa ni ndaxteku ña'a Su'si ma.
38 'Ñani. Chukan kúu ja jin kona'a ni ja ka kaxtnu'u sa nuu ni a ja ja maa Jesús ma, te sakanu ini Su'si ma kuechi o ma ja ka kuu o ñayii ka kukanu ini ya ma.
39 Visi na jin sa'a ni ndaka sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma, kovaa nú ma jin kukanu ini ni Jesús ma, masu kuu jin naa kuechi ka sa'a ni a. Kovaa nú na in kandija Jesús ma chi maa ya sa'a ja naa kuechi i ma te kuu koo va'a i nuu Su'si ma.
40 'Jin ko koto va'a ni maa ni nasa yukan, te jin ndo'o ni sukan ni ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
41 Jin konde'ya ni, ndijin ja ka saxiko ña'a ni a.
Xinañu'u jin sa'vi-nka ini ni, sani te jin naa ni.
Vaa sani te iyo in ja sa'a sa ne'un kii ya'a.
Kovaa masu jin kandija ni, visi na in na kaxtnu'u nuu ni,
kúu ya jiña'a ya.
—Sa'a ni jiña'a Pablo ma.
42 Ja ni ka nde koo de veñu'u yukan, ñayii judío ma ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma, ni ka jikan-ta'vi xeen i nuu de ja in-ka kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te jin ka'an-ka de siki tna'a ja ni ka ka'an de ma.
43 Nuu ni jinu ja ni ka ndatnu'u de ma, kua'a ñayii judío ma, ji'in ñayii ja ni ka nduu i judío ja ka sa'a i sukan kúni Su'si ma, ni ka ndikin i Pablo ma ji'in Bernabé ma. Te nani ka ndatnu'u i ji'in de ma, ni ka ka'an, ni ka kachi de nuu i ja máko jin xndoo i ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma.
44 In-ka kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, te jâ yatni ndaka ñayii ñuu ma ni ka ndatna'a, sukan-va'a jin koniniso'o i tnu'u Su'si ma.
45 Kovaa nuu ni ka jini ñayii judío ma ja kua'a xeen ñayii ma kúu, ni ka kukueñu ini xeen i, te ka jiña'a i ja masu ja ndaa kúu ja ká'an Pablo ma, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu de.
46 Pablo ma ji'in Bernabé ma, masu ni ka yu'u de, te ni ka ndakone'e de:
—Ja kúni Su'si ma nkuu ja xi-nañu'u-ka nuu ndijin ja ka kuu ni judío ma jin kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma nkuu. Kovaa maa ni, ñatuu ka jan-ta'vi ni ja suu ni jin ko kuu ñayii jin koteku ni-kani ni-jika nuu Su'si ma. Te chukan kúu ja vitna chi jin koo sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma,
47 vaa sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma nuu ni ka'an ya sa'a ma:
Ni sunkani ña'a sa ja ko kuu ni ñu'u jin kundijin nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
sukan-va'a kaxtnu'u ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a naxe jin ndani'i ta'vi i,
kúu ya ká'an ya.
—Sa'a ni ka ndaka'an de.
48 Ja ni ka jiniso'o ñayii masu judío ka kuu i ma, ni ka nduu sii ini xeen i te ka ka'an i ja tnu'u vii tnu'u va'a kúu tnu'u ká'an Iya Tátnuni ma, te ndaka ñayii ka iyo ja jin ndani'i ta'vi i ma, ni ka kandija i.

49 Te tnu'u ká'an Iya Tátnuni ma
ja ka kaxtnu'u de ma, ni jitenuu i
ni-ka'nu ñuu yukan.
50 Kovaa ñayii judío ma ja ñatuu ni
ka kandija i Su'si ma, ni ka ska'an i
ña'a ka sa'a tnu'u ja ka jinindija ña
Su'si ma te ka iyo respetu ñayii ma
nuu ña ma, ji'in tee ka ndanuu-ka
ka iyo ñuu yukan, ja na jin ndene'e
nda'a de Pablo ma ji'in Bernabé
ma. Te ni ka ndene'e nda'a de tee
ma ñuu yukan.
51 Sani te Pablo ma ji'in Bernabé
ma, ni ka kaja ni'ni de ñuyaka ja'a
de ma, ja kúni ka'an ja ñatuu ni ka
jan-ta'vi ñayii ñuu yukan tnu'u Su'si
o a ja ka kaxtnu'u de ma. Sani te
kuan koo de ñuu Iconio ma.
52 Te ñayii ka ndikin Jesucristo ma,
ka iyo sii ini xeen ndaka i, vaa ka
iyo ndija i ji'in Xtumani Ndios ma.

14

Sukan ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Bernabé ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu Iconio ma

1 Ni ka kenda koo Pablo ma ji'in
Bernabé ma ñuu Iconio ma, te ni
ka kivi koo de ini veñu'u luluu iyo
yukan, te ni ka ka'an de tnu'u Su'si
ma. Sani te ni ka kandija kua'a
ñayii judío ma ji'in ñayii griego ma.
2 Kovaa ñayii judío ma ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
yukan, ni ka ska'an i ñayii masu
judío ka kuu i ma, te ni ka sa'a i ja
ñatuu ni ka kunimani i nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma.
3 Chukan kúu ja Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ni ka kendoo de
kua'a-ka kii ñuu yukan, te ni ka
yo kukanu ini de nuu maa Iya
Tátnuni ma, te ni ka kaxtnu'u de
tnu'u maa ya ma sukan skuta'vi ya
ñayii ma ja vii ja va'a ma, te maa ya
ni wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
jin sa'a de milagru ma, te sukan ni
kaxtnu'u ya nuu ñayii ma ja ja ndaa
ndija kúu tnu'u ka ka'an de ma.
4 Te ñayii ñuu yukan, uu jichi i iyo.
In jichi i ka kandija ja ka ka'an
ñayii judío ma, te in jichi-ka i ma ka
kandija ja ka ka'an tee ni tetniñu
Jesús ma.
5 Kovaa ñayii judío ma ji'in ñayii
masu judío ma ja ñatuu ka kandija i
Su'si ma, ni ka ndatnu'u tna'a i ji'in
tee netniñu ñuu yukan, sukan-va'a
jin sa'a ndeva'a i Pablo ma ji'in
Bernabé ma te jin kua'a yuu i de.
6 Ja ni ka jiniso'o tee ni tetniñu Jesús
ma ja sukan ka ka'an i ma, te ni ka
xsiyo de kuan koo de ichi ñuu Listra
ma ji'in ñuu Derbe ma ja ka iyo i ñuu
Licaonia ma, ji'in ni-ka'nu ñuu ka
iyo yatni yukan ma.
7 Pablo ma ji'in Bernabé ma, ka
kaxtnu'u tuku de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma yukan.

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Listra ma ji'in ñuu Derbe ma

8 Ñuu Listra ma iyo in tee ñatuu
kúu jin kanda ja'a de ma, te ñatuu
nama ni kuu kaka de onde nuu ni
kâku de ma. Te núkoo de.
9 Ja ni jiniso'o de ja ká'an Pablo ma,
te nde'ya vava'a Pablo ma de, te
ni jini Pablo ma ja kúkanu ini de ja
ja maa Pablo ma, te ndasava'a ña'a
Su'si ma.
10 Te ni ka'an ni'i Pablo ma, te ni
tatnuni de:
—Kani va'a ni ja'a ni a, te
ndokuiñi ni —kúu de jiña'a de.
Te ni kandava de, sani te ni kuu
ni jika de.
11 Ja ni ka jini ñayii ma sukan ni sa'a
Pablo ma, te ni ka keja'a i ka kayu'u
i ka ka'an i sa'an maa ñuu Licaonia
ma:
—Su'si o ma, ni ka kenda koo
ñayivi ya nuu ka iyo o ya —ka kuu
i ka ka'an i.
12 Bernabé ma ni ka xnani i
Júpiter, te Pablo ma, ni ka xnani i
de Mercurio, vaa tee ya'a kúu tee
ká'an-ka ma.
13 Tee kúu sutu Júpiter ma ja iyo de
veñu'u kátuu nuu kivi o ini ñuu ma,
ni jan xsia'a de xndiki ji'in ita ye'e
veñu'u yukan, te kua'a xeen ñayii ka

iyo, te ka kuni i ja jin ka'mi i xndiki
ma nuu Bernabé ma ji'in Pablo ma.
14 Ja ni ka jiniso'o Bernabé ma ji'in
Pablo ma, ni ka ndata de sa'ma ka
ndii de ma, te ni ka ke koo de nuu
ka iyo ñayii kua'a xeen ma, te ka
kayu'u de,
15 ka jiña'a de:
—Ndijin, ¿nava'a ka sa'a ni sa'a?
Saña tna chi ndi-tna'a ñayivi o.
Tnu'u vii tnu'u va'a ka kaxtnu'u sa
nuu ni a, ja na jin xndoo ni cha'a ja
masu jiniñu'u a, te jin ndakokuiñi
ni nuu Su'si iya téku ma, iya ni
sa'a andivi ma ji'in nuu ñu'ú a ji'in
mar ma ji'in ndaka ja iyo a, te jin
kandija ni ya, te jin sa'a ni sukan
kúni ya ma.
16 Onde xi'na-ka ma ni wa'a ya
tnu'u, te ni ka yo sa'a maa ñayii ma
sukan ka kuni maa i ma.
17 Visi ni ka yo sa'a maa i sukan ma,
kovaa Su'si ma chi ni yo sa'a ya ja
ni yo kuun savi ma, ni yo sa'a ya
ja ni ka yo kuu itu ñayii ma, te ni
iyo kua'a ja jin kaa ñayii ma te jin
koo sii ini i, sukan-va'a jin ndasa'a
maa i kuenda sukan va'a ini Su'si
ma —ka kuu de ka jiña'a de.
18 Visi ni ka ka'an de ndaka tnu'u
ya'a, yika-ni ni ka kundee de ja
ñatuu ni ka ja'mi ñayii ma xndiki ma
nuu de ma.
19 Sani te ni ka kenda koo tee judío
ma ja ka iyo de ñuu Antioquía ma
ji'in ñuu Iconio ma, te ni ka kundee
de ni ka ndaxsama de ja ka jani ini
ñayii kua'a ma. Sani te ni ka wa'a
yuu de Pablo ma, te ka ñu'u de tee
ma, ni ka kene'e de tee ma ini ñuu
ma. Ni ka jani ini de ja ni ji'i tee ma.
20 Kovaa nuu ni ka konduu ña'a
ñayii ka ndikin Jesucristo ma, ni
ndakoo de, te ni ndivi de ini ñuu
ma. Kivi yutnee ma ni ndee de ñuu
ma, te kua'an de ji'in Bernabé ma
ñuu Derbe ma.

Kuan nu koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Siria ma

21 Te ni ka kaxtnu'u tna de tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu yukan,
te kua'a xeen ñayii ni ka kandija
Jesucristo ma, te ni ka xndoo i ja
u'vi ni ka yo sa'a i ma, te ni ka keja'a
i ka sa'a i sukan játna ini Jesucristo
ma. Nuu ni jinu ma, Pablo ma
ji'in Bernabé ma, ni ka ndakokuiñi
tuku de ñuu Listra ma ji'in ñuu Ico-
nio ma ji'in ñuu Antioquía ma,
22 sukan-va'a jin chindee de ñayii ni
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a maa
Jesucristo ma, te jin ndaka'an-so'o
de nuu ñayii ma ja jin kukanu ini
va'a i Su'si ma. Te ka jiña'a de:
—Jin kona'a ni ja yo'o ja ka
ndikin o Su'si o a chi kua'a xeen ja
jin ndo'o jin neni o, sana kenda koo
o nuu tatnuni Su'si ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
23 Ndi-in ndi-in veñu'u nuu ka
ndatna'a ñayii ka ndikin Jesucristo
ma ni ka sunkani de tee ka iyo va'a
nuu Su'si ma ja jin ko koto de i te jin
kaxtnu'u de naxe jin ko sa'a jin ko
kuu de ma. Te ka iyo ndite de, te ka
jikan-ta'vi de nuu Iya Tátnuni ma ja
jin kuu ñayii ka kandija ya ma.
24 Ni ka ndaya'a de ñuu Pisidia ma,
te ni ka kenda koo de ñuu Panfilia
ma.
25 Nuu ni jinu ni ka kaxtnu'u de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu
Perge ma, te kuan koo de ñuu Atalia
ma.
26 Yukan, sani te ni ka nda koo de in
nuu barcu, te kuan nu koo tuku de
ñuu Antioquía ma. Vaa ñuu yukan
kúu nuu ni ka jikan-ta'vi tna'a o
ma nuu Su'si ma ja na skuta'vi ya
de ja vii ja va'a, sukan-va'a ja maa
Su'si ma, te kuu jin sa'a de ja ni ka
kucargu de ma, te vitna chi ja ni
kuu ni ka sa'a de ja iyo ja jin sa'a de
ma.
27 Nuu ni ka ndenda koo de ma,
ni ka ndaxtutu de ndaka ñayii ka
kandija Su'si ma, te ni ka ndakani
de ndaka ja vii ja va'a ni sa'a Su'si
ma nuu ni jan koo de ma, ji'in
sukan ni sa'a Su'si ma ja ni ka
kandija ñayii masu judío ka kuu i
ma tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma.
28 Ni ka kendoo de ñuu yukan ji'in

ñayii ka ndikin Jesucristo ma kua'a kivi.

15

Sukan ni ka ndatnu'u tna'a de siki tnu'u Su'si ma ñuu Jerusalén ma

1 Ni ka kenda koo tna jaku ñayii Judea ma ñuu Antioquía ma, te ni ka jakondee i ka kaxtnu'u i nuu ñayii jâ ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te sa'a ka jiña'a i:

—Jiniñu'u ja tee ma chi jakitnuni de sukan tátnuni Moisés ma, sana kuu ndani'i ta'vi de nuu Su'si ma —ka kuu i ka jiña'a i.

2 Chukan kúu ja Pablo ma ji'in Bernabé ma, ka jiña'a de ja masu sukan iyo, kovaa tee yukan chi masu ka kendoo ini de, te su'va su'va ka kuu de siki ja ka kaxtnu'u tee yukan ma. Sani te ni ka ndatnu'u tna'a de ja na jin koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ji'in jaku-ka ñayii ka kandija Su'si ma ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a jin ndatnu'u tna'a de ji'in tee ni tetniñu Jesucristo ma, ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu yukan ma, siki ja nú kanuu ja jin jakitnuni tee ma, xi masu kanuu.

3 Te ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i yukan, ni ka ndachu'un ichi i ndaka tee jin koo ñuu Jerusalén ma, te ni ka ya'a de ñuu Fenicia ma ji'in ñuu Samaria ma, te ni ka ndakani de sukan ni ka kandija ñayii masu judío ka kuu i ma tnu'u Su'si ma. Ja ni ka jiniso'o ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma, ni ka kutachi xeen i.

4 Te nuu ni ka kenda koo de ñuu Jerusalén ma, vii va'a ni ka jan-ta'vi ña'a ndaka ñayii ka kandija Su'si ma, ji'in tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee ka jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu yukan, te nuu ndaka ñayii ya'a ni ka ndakani de ndaka ja ni ka sa'a de ja maa Su'si ma.

5 Sani te ni ka kivi nduu-ni jaku tee ka kuu fariseo ma ja jâ ni ka kandija de Jesús ma, te ka jiña'a de:

—Jiniñu'u ja jin jakitnuni tee ma, te jín tatnuni o ja jín kandija de tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee ka jito ñayii ka kandija Su'si ma, ni ka ndatna'a de, sukan-va'a jin skua'a vava'a de siki tnu'u ya'a.

7 Ni kuna'a xeen ni ka ndatnu'u tna'a de. Sani te Pedro ma, ni ndokuiñi de, te ni ka'an de:

—Ñani, onde xinañu'u ma, Su'si ma, ni kaji ña'a ya ne'un ni a, sukan-va'a ka'an sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te jin kuniso'o ñayii masu ñayii judío ka kuu i ma, te jin kandija i Su'si ma te jin ndani'i ta'vi i.

8 Su'si ma, jini ya nawa ka jani ini ñayii ma, te jâ ni kaxtnu'u ya nuu ndaka o a ja ni jan-ta'vi ya ñayii yukan, vaa ni skuta'vi tna ya i Xtumani Ndios ma, sukan ni sa'a ya ji'in yo'o ja ka kuu o judío a.

9 Masu ni sa'a siin ya ñayii yukan ji'in yo'o, su'va ni sa'a ya ja ni ka kandija i ma, te sukan ni ndasavii ya ini anua i ma.

10 Te vitna, ¿nava'a ka kuni ni ja jin kototnuni ni Su'si ma, ja jin skuiso ni ñayii ya'a tna'a ja ni maa o ji'in tna'a o ñayii jana'a ma, masu ni ka kundee o ja jin sa'a o sukan ni tatnuni ya nuu tna'a o ñayii jana'a ma?

11 ¡Másu sukan ko kuu! Vaa vitna chi ja jin kukanu ini o kúu ja va'a ini Jesucristo iya tátnuni nuu o ma kúu ja ni kunda'vi ini ña'a ya ma, te ni chunaa ndi'i kuiti maa ya ja jin kuu yo'o ja ka kuu o judío a ji'in ja jin kuu ñayii masu judío ka kuu i ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi ndaka o —kúu de jiña'a de.

12 Ndaka ñayii ni ka ndatna'a ma, ni ka jasiyu'u kuiti i, te ni ka yo niniso'o ñukuun i ja ka ndakani Bernabé ma ji'in Pablo ma sukan ni sa'a Su'si ma kua'a milagru nuu ni jan

koo de nuu ka iyo ñayii masu judío
ka kuu i ma.
13 Nuu ni jinu ni ka ka'an de ma,
Jacobo ma, ni ka'an tna de, te jiña'a
de:
—Ñani, jin koniniso'o ni ja ka'an
sa a.
14 Simón a, ni ndakani de naxe ni
sa'a Su'si ma nuu ni ndakaji ya xi-
nañu'u in jichi ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a jin nduu tna i
ñuu maa ya ma, te ndaka o ji'in i jin
ndachiñu'u Su'si ma.
15 Sa'a, te ketna'a tnu'u ni ka yo
ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, vaa sa'a
ndee nuu tutu Su'si ma:
16 Jinu ko kuu sa'a, te ndenda sa,
te ndasa'a sa ve'e David ma ja
ni kotuu ma.
Te ndokani va'a sa,
vaa ni ndi'i ni ndatnana ma,
te ñatuu na in ka iyo-ka,
te ndasa'a sa sukan ni iyo xinañu'u
ma,
17 sukan-va'a jin ndanduku
ña'a ndaka-ka ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a,
ja masu judío ka kuu i ma,
te jin ko kuu i ñuu maa sa ja kúu
sa Iya Tátnuni a.
18 Sa'a ká'an Iya Tátnuni ma iya sa'a
ndaka cha'a,
te jâ ni kaxtnu'u ya onde xi'na
xeen-ka ma ja sa'a ko kuu.
19 'Chukan kúu ja jani ini sa ja má
jin ka'nu ndee-ka o nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, ja jin nduu i sa'ya
Su'si ma.
20 Su'va jín tee o tutu kí'in nuu i, ja
máko jin kaa i ja ni ka yoxtnee nuu
ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in máko
jin kivi nduu tee ma ji'in ña'a ma,
nú ñatuu jin tnanda'a-ka de ji'in ña
ma, ni a niñi kiti ma má jin kaa i,
ni a jin kaa i kuñu kiti ni ji'i-ni maa
ma te ñatuu ni kee niñi ti ma. Vaa
ndaka cha'a jâ ni tatnuni Su'si ma
nuu Moisés ma ja másu ko jin sa'a o
ma.
21 Chukan kúu ja onde xi'na
xeen-ka ma, in in ñuu ma ni ka
yo iyo in in ñayii ni ka yo ndaka'vi
tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma, te
ni ka yo ndakaxtnu'u i nuu ñayii
ma sukan ká'an ma ndaka kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu o
ma te ni ka yo ndatna'a o ini veñu'u
lilikin ma nkuu —kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee ni tetniñu Jesús ma,
ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito
de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Jerusalén ma, ji'in ndaka
ñayii ka ndikin Su'si ma, ni ka kaji i
jaku tee jin koo ji'in Pablo ma ji'in
Bernabé ma ñuu Antioquía ma. Ni
ka kaji de tee nani Silas ma, ji'in
Judas ma tee ka xnani i Barsabás
ma, vaa suu de ka kuu tee jâ ni kuu
kii-ka ka jini de tnu'u Su'si ma te ka
iyo va'a de nuu ya ma, ja ka iyo de
ne'un ndaka ñayii ka ndikin Su'si
ma.
23 Te ni ka tetniñu de tutu ni ka tee
de ma ji'in maa tee ya'a. Te tnu'u
ya'a ka kuu tnu'u ni ka tee de ma:
"Saña ja ka kuu sa tee ni tetniñu
maa Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi
ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén
ya, ka tee sa tnu'u ya'a nuu ni ja ni
ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja masu
ñayii judío ka kuu ni a ja ka iyo ni
ñuu Antioquía a, ji'in ñuu Siria a,
ji'in ñuu Cilicia a. Ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña sa, te na chindee ña'a Su'si
ma.
24 Ni ka jini sa ja ni jan koo jaku
tna'a sa ma nuu ka iyo ni a, kovaa
masu saña ni ka tetniñu de, te ni ka
sa'a de ja ni ka ndi ini ni ja sukan ka
ka'an de naxe jin kondikin o Su'si
ma.
25 Chukan kúu ja ni ka ndatnu'u
tna'a sa, te ni ka kaji sa uu tee
ya'a, te ni ka tetniñu sa de ji'in ñani
o Pablo a, ji'in Bernabé a, tee ka
kutoo tna'a ji'in o a.
26 Te tee ya'a chi ka kukanu ini
de Su'si ma, te masu ka ndi ini
de visi na jin ndo'o jin neni de ja
ka kaxtnu'u de tnu'u Jesucristo Iya
Tátnuni ma.
27 Chukan kúu ja ni ka tetniñu sa
Judas a, ji'in Silas a, sukan-va'a jin

ndaka'an maa de ndaka sukan ni ka ndatnu'u sa te ni ka tee sa tutu kuan koo ji'in de a.
28 Vaa sukan kúni maa Xtumani Ndios ma, te sukan ka jani tna ini sa, te ñatuu nawa ka xtetuu-ka ña'a sa ja jin sa'a ni, nú masu ja ndaka-ka cha'a-ni,
29 ja máko jin kaa ni ja ka yoxtnee nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ni a niñi kiti ma, ni a kuñu kiti ni ji'i-ni maa ma te ñatuu ni kee niñi ti ma, ji'in ja nú nde ni ñatuu jin tnanda'a-ka ma te jin ko koto va'a ni maa ni ja máko jin kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii, vaa ñatuu tnanda'a-ka ni ji'in i ma. Nuna jin sa'a ni sa'a, va'a-ni jin koo ni nuu Su'si ma. Chíndee ña'a Su'si ma ndaka ni." Sa'a ká'an tnu'u ni ka tee de ma.

30 Nuu ni ka ndakuan-ta'vi nuu tna'a de ma, te kuan koo de ñuu Antioquía ma, te nuu ni ka ndatna'a de ji'in ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i yukan ma, ni ka ndakua'a de tutu ma.
31 Te ni ka ka'vi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma tutu ma, te ni ka ndusii ini i ja ni ka ndaka'an-so'o de nuu i ma.
32 Te Judas ma, ji'in Silas ma, tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma ka kuu de, te kua'a xeen ja ni ka ka'an de nuu ñayii ma, ja ni ka ndakua'a de tnu'u kanu ini, sani te ni ka ndatnii i tnu'u ndee tnu'u ndatnu sukan jin koo va'a i nuu Su'si ma.
33 Te ni ya'a jaku kivi ni ka iyo de ñuu yukan, sani te jin nu koo de ma, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i yukan, vivii ni ka ndakuan-ta'vi nuu tna'a i ji'in de, te kuan nu koo sii ini de nuu ka iyo tee ni ka tetniñu ña'a ma.
34 Kovaa Silas ma chi ni jani ini de ja va'a-ka ja kendoo tna de yukan.
35 Te Pablo ma ji'in Bernabé ma, ni ka kendoo de ñuu Antioquía ma, te ka ndikin ña'a kua'a ñayii ma, te ndaka i ji'in de ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Iya Tátnuni ma.

Ni kee Pablo ma ja ku-uu jichi kua'an de kuan kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

36 Ni ya'a jaku kii ma, te Pablo ma, jiña'a de Bernabé ma:

—Jín koo o jín koto o ñayii ni ka kandija Su'si ma ndaka ñuu nuu ni jan koo o ni ka kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a Iya Tátnuni ma, sukan-va'a jin kuni o naxe ka iyo i —kúu de jiña'a de.

37 Te Bernabé ma, kúni de ja jin koo de ji'in Juan tee ka xnani i Marcos ma.
38 Kovaa Pablo ma ñatuu ni jatna ini de ja jin koo de ji'in tee ma, vaa nuu ni jan koo de ñuu Panfilia ma chi ni xndoo ña'a tee ma, te ñatuu ni yo ndikin de nuu tniñu kuan koo de ma.
39 Te ni-in de ñatuu ni kendoo ini sukan ka jani ini in in de ma. Chukan kúu ja ni ka ndusiin tna'a de. Bernabé ma, kua'an de ji'in Marcos ma in nuu barcu ichi ñuu Chipre ma.
40 Te Pablo ma, ni jeka de Silas ma, sukan-va'a jin kondikin tna'a de jin koo de ma, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ni ka jikan-ta'vi i nuu Iya Tátnuni ma ja jin kuu de ma, ja na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a. Sani te kuan koo de.
41 Ni ka ya'a de ñuu Siria ma, ji'in ñuu Cilicia ma, ka ndaka'an ka ndakachi de nuu ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma ja jin kondikin va'a i ya ma.

16

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka jeka de tee kúu Timoteo ma te kuan koo de ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

1 Sani te ni ka kenda koo de ñuu Derbe ma ji'in ñuu Listra ma, te yukan ni ka ndatna'a de ji'in in tee jaa ndikin Jesús ma nani de Timoteo. Te si'i de ma, kándija ña Su'si ma, te ña'a ñuu judío ma kúu ña, te yuva de ma, in tee ñuu griego ma kúu de.

2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja ka iyo i ñuu Listra ma,
ji'in ñuu Iconio ma, ka ka'an vii ka
ka'an va'a i ja kuu Timoteo ma.
3 Pablo ma, ni kuu ini de ja jin koo
de ji'in Timoteo ma, te ni chitnuni
de tee ma, ja kuechi ñayii judío ka
iyo ñuu yukan, vaa ndaka i ka jini
ja yuva de ma chi tee griego ma kúu
de.
4 Te kuan koo de ndi-in ndi-in ñuu
ma, te ka kaxtnu'u de sukan ni ka
ndatnu'u tna'a tee ni tetniñu Jesús
ma, ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini
ka jito de ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma,
sukan-va'a ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, jín ko sa'a i sukan ka
kaxtnu'u de ma.
5 Te sukan, te ndaka ñuu nuu ka
iyo ñayii ka kandija tnu'u Su'si
ma, ve jinkuiñi va'a-ka i nuu Su'si
ma, te ve jin kukua'a-ka i ndi-kivi
ndi-kivi.

Ni jininuu Pablo ma in tee ñuu Macedonia ma

6 Ni ka ya'a ndita de onde ñuu
Frigia ma, ji'in ñuu Galacia ma, vaa
Xtumani Ndios ma, ni ja'nu ndee
ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
ñuu Asia ma.
7 Nuu ni ka kenda koo de yatni ñuu
Misia ma, ni ka kuni de ja jin ya'a
de ñuu Bitinia ma, kovaa Xtumani
Ndios ma, ñatuu ni wa'a ya tnu'u.
8 Sani te ni ka ya'a ndita de ñuu
Misia ma, te ni ka kenda koo de ñuu
Troas ma.
9 Te jakuaa ma, Pablo ma, ni jin-
inuu de ja in tee ñuu Macedonia
ma, núkuiñi de, te jikan-ta'vi xeen
de, te jiña'a de:

—Ya'a tna ni ñuu Macedonia ma,
te chindee ña'a ni —kúu de jiña'a de.

10 Sani te Pablo ma, nuu ni jinu
ja ni jininuu de ma, sani te ni
ka satu'va ndaka sa, te kuan koo
sa ñuu Macedonia ma, vaa ni ka
kukanu ini va'a sa ja maa Su'si ma
ni kana ña'a ja jin kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a maa ya ma nuu ñayii
ñuu Macedonia ma.

Ni kandija in ña'a ñuu Filipos ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

11 Ni ka ka koo sa in nuu barcu
ñuu Troas ma, te kuan koo ndita
ndita sa onde ñuu Samotracia ma,
te kivi yutnee ma ni ka kenda koo
sa onde ñuu Neápolis ma.
12 Yukan, sani te kuan koo sa ñuu
Filipos ma. Yukan ka iyo nani-
maa ñayii ñuu Roma ma, te jâ ni ka
ndasa'a ñuu i yukan. In ñuu kanuu
kúu i ne'un ñuu Macedonia ma. Te
ñuu yukan ni ka kendoo sa kua'a
kivi.
13 Te in kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ka ke
koo sa kuan koo sa yu'u ñuu ma,
te ni jan koo sa in yu'u yute, nuu
ka ndatna'a ñayii ja jin kakan-ta'vi
i ma. Te ni ka jinkoo sa, te ni ka
keja'a sa ka ndatnu'u sa ji'in ña'a ni
ka ndututu yukan.
14 In ña ma, nani ña Lidia, te in
ña'a ndachiñu'u Su'si ma kúu ña.
Ña'a ñuu Tiatira ma kúu ña, te ni
yo xiko ña manta vivii manta va'a
xeen. Nani niniso'o ña tnu'u Su'si
ma, ni ndakune ya ini anua ña ma,
sukan-va'a koniniso'o ñukuun ña ja
ká'an Pablo ma.
15 Sani te ni ka jandute ña ji'in tna'a
ña ma, vaa ni ka kandija ña tnu'u
Su'si ma, te sa'a ni ka'an ña nuu sa:

—Nú ka jani va'a ini ni ja in ña'a
kondikin va'a Iya Tátnuni ma kúu
sa, jin ya'a ni ve'e sa a, te jin ndoo
ni —kúu ña ká'an ña.

Te ni xtetuu ña'a ña ja jin ndoo sa.

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka yinee de vekaa ñuu Filipos

16 Te ora nuu kuan koo sa nuu
jin ndatna'a sa ja jin kakan-ta'vi
sa nuu Su'si ma, te ni kenda in
suchi si'i ja yinee ña'a in tachi, te
chukan kúu ja ndaka jinitnuni i
nawa ko kuu ma, te káxtnu'u i nuu
ñayii ma. Chukan kúu ja kua'a xeen
xu'un ni ka yo ni'i tee xi-nuu ni yo
jinukuechi i ma.
17 Suchi ya'a, ni ndikin ña'a i ja
kuan koo sa ji'in Pablo ma, te
káyu'u i ká'an i:

—Tee ya'a chi tee ka jinukuechi nuu Su'si iya iyo onde sukun ma ka kuu de, te ka kaxtnu'u de nuu ni ichi naxe jin ndani'i ta'vi o ma —kúu i ká'an i.
18 Sukan ni yo kuu i kua'a kivi, te ni kuñaña Pablo ma, te ni ndakokuiñi de, te ni ndonda de nuu tachi yinee i ma, te jiña'a de:

—Ja maa Jesucristo ma, te tátnuni ri ja xndoo ro suchi ya'a —kúu de jiña'a de.

Te maa ora yukan-ni, te ni xndoo tachi ma suchi si'i yukan ma.
19 Nuu ni ka jini tee xi-nuu jinukuechi i ma ja masu na xu'un kene'e-ka i ja jin ni'i de ma, sani te ni ka tnii de Pablo ma ji'in Silas ma, te ka ñu'u de tee ma ichi nuu ke'e ve'e tniñu ma nuu ka iyo tee ka netniñu ma.
20 Ni ka jan xsia'a de tee ma nuu tee ka ja'nde tniñu ma, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a chi tee judío ma ka kuu de, te ve koo de ka ska'an de ñayii ñuu o ya,
21 te ka kaxtnu'u de ja jin sa'a o sukan ka sa'a de ma, tna'a ja masu iyo ja jin sa'a yo'o ja ka kuu o ñayii ñuu Roma a —ka kuu de ka jiña'a de.
22 Sani te ñayii ma, ni ka ndakiti ini i nuu Pablo ma ji'in nuu Silas ma, te tee ka ja'nde tniñu ma, ni ka tatnuni de ja jin tava i sa'ma Pablo ma ji'in Silas ma te jin kani i de.
23 Ni jinu ni ka kani xeen i de ma, sani te ni ka chinee i de vekaa ma, te ni ka tatnuni i nuu tee jito ye'e vekaa ma ja ko koto vava'a de nasa ke koo tee ma.
24 Ja ni jiniso'o de sukan ni ka tatnuni de ma, ni jan xsia'a de Pablo ma ji'in Silas ma onde kuan kivi-ka ini vekaa ma, te ni chinee de ja'a tee ma sasava in vitu, te ni ndachutna'a va'a de tnu, sukan-va'a jin kinee va'a ja'a de ma, te ma kuu jin ke koo de.
25 Nuu ve kuu sava ñuu ma, Pablo ma ji'in Silas ma, ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te ka jita de ja ka ndachiñu'u de ya, te tee ka yinee vekaa ma, ka niniso'o de.
26 Sani te ni keja'a tnaa xen-xeen, te ni-ka'nu vekaa ma ni jaja ni'ni xen-xeen. Sani te ni ka ndanune ndaka ye'e vekaa ma, te ndaka yo'o kaa ka nu'ni ñayii ka yinee vekaa ma chi ni ka kun-ne'ne i.
27 Sani te ni ndoto tee jito vekaa ma, te ja ni jini de ja ndaka ye'e vekaa ma ni ka ndanune ma, te ni tava de yuchi kúu espada ndiso de ma, ja ka'ni de maa de nkuu, vaa jani ini de ja ndaka ñayii ka yinee vekaa ma, jâ ni ka jinu i kuan koo i.
28 Sani te Pablo ma, ni kayu'u nini'i de, te jiña'a de:

—Máko sa'a ni maa ni ja u'vi, vaa ndaka sa ka iyo ya'a —kúu de jiña'a de.
29 Sani te tee jito ye'e vekaa ma, ni jikan de ja jin xndu'va i in ñu'u. Sani te ni kivi kunu de nuu ka iyo tee ma, te ni'i ni'i-nka de ni jinkoo jiti de nuu ja'a Pablo ma ji'in Silas ma.
30 Sani te ni ndene'e de tee ma, te ni jikan-tnu'u de tee ma, te jiña'a de:

—Ndijin, ¿nawa sa'a sa ja kuu kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ya'a? —kúu de jiña'a de.
31 Sani te ka jiña'a Pablo ma ji'in Silas ma:

—Kandija ni ja Jesucristo ma kúu Su'si Iya Tátnuni ma, te jin kaku ni ji'in ñayii ve'e ni ma, te jin ndani'i ta'vi ni —ka kuu de ka jiña'a de.
32 Sani te ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Silas ma tnu'u Iya Tátnuni ma nuu de, ji'in nuu ndaka-ka ñayii ve'e de ma.
33 Te maa ora yukan, maa jakuaa yukan, te tee jito vekaa ma, ni jeka de Pablo ma ji'in Silas ma, sukan-va'a ndakate de nuu ni ka tnakue'e tee ma. Sani te maa jakuaa yukan, te ni ka jandute ndaka de ve'e de ma.
34 Te tee jito vekaa ma, ni chi'i de Pablo ma ji'in Silas ma ve'e de ma, te ni sunkoo de tee ma nuu mesa ma, vaa iyo sii ini xeen de ja ndaka de ve'e de ma ni ka kandija Su'si

ma, te ni ka jaa ni ka ji'i ndaka de ja iyo tu'va ma.
35 Nuu jâ ni ndii ma, ni ka tetniñu tee ka ja'nde tniñu ma tee ka kuu ndaja'a ma ja jin koo de jin kuña'a de tee jito ye'e vekaa ma ja kene'e de Pablo ma ji'in Silas ma.
36 Te tee jito ye'e vekaa ma, ni ndakuña'a de Pablo ma sa'a:
—Tee ka ja'nde tniñu ma, ni ka tatnuni de ja xsiaa ña'a sa. Te vitna, te ke koo ni, te kuán koo sii ini ni —kúu de jiña'a de.
37 Kovaa Pablo ma, jiña'a de nuu tee ka kuu ndaja'a ma:
—Ni ka kani ña'a de nuu ndaka ñayii ma, te ni ka chinee va'a ña'a de vekaa a, te ñatuu ni ka sa'a ndaa de ja jin ka'nde de tniñu sa a, te vitna ja tee ñuu Roma a ka kuu tna sa. ¿Te ka kuni de ja jin kene'e yu'u ña'a de? Masu kuu, nú masu ja onde ki koo maa de ja jin kene'e ña'a de vekaa a —kúu de jiña'a de.
38 Sani te tee ka kuu ndaja'a ma, ni jan koo de ni ka ndakuña'a de nuu tee ka ja'nde tniñu ma, te tee ya'a chi ni ka yu'u de ja ni ka jiniso'o de ja Pablo ma ji'in Silas ma, tee ñuu Roma ma ka kuu de ma.
39 Te ni ki koo de, te ni ka kene'e de tee ma vekaa ma, te vivii ka jiña'a de nuu tee ma ja na jin ke koo de ñuu yukan.
40 Sani te ni ka ke koo de vekaa ma, te ni jan koo de ve'e ña'a kúu Lidia ma ni ka jan koto de ndaka-ka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma. Te ni ka ndaka'an-so'o-ka de nuu ndaka i ma sukan jin ko sa'a jin ko kuu i nuu Su'si ma. Sani te kuan koo de-ni.

17

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Tesalónica ma

1 Ni ka ya'a de ñuu Anfípolis ma ji'in ñuu Apolonia ma, te ni ka kenda koo de ñuu Tesalónica ma, nuu iyo in veñu'u luluu ñayii judío ma.
2 Te Pablo ma, ni kivi de ini veñu'u ma, sukan játna ini de sa'a de ndaka ñuu nuu ja'an de ma. Te ni kuu uni jichi ndaka'an-so'o de nuu ñayii ma kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu i ma, kovaa ñatuu ni ka jatna ini i ja ká'an de ma,
3 vaa ndákaxtnu'u de sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma, ja jiniñu'u ja Cristo ma ndo'o neni ya te kûu ya, kovaa sani te ndateku ya ma:
—Te Jesús iya ká'an sa ma, maa ya kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma —kúu de jiña'a de.
4 Te jaku ñayii ma, ni ka kandija i tnu'u Su'si ma, te ni ka ndandikin tna'a i ji'in Pablo ma ji'in Silas ma. Te sukan ni ka sa'a tna kua'a ña'a ka ndanuu-ka, ji'in tee ka kuu griego ma ja jâ ka ndachiñu'u tna de Su'si ma nkuu.
5 Te ñayii judío ma ja ñatuu ka kandija i ma, ni ka kukueñu ini i, te ni ka nduku i jaku tee inukuxi ma tee ka sa'a ja u'vi ma, te nuu ni ka kukua'a i ma, ni ka ska'an i ñayii ñuu ma, te ni jan koo i ve'e tee kúu Jasón ma, te ni ka kivi koo ni'i, ni ka kivi koo îyo i, ka ndanduku i Pablo ma ji'in Silas ma. Ka kuni i ja jin kene'e nda'a i de te jin koo i ji'in de nuu ka ndatna'a ndaka ñayii ñuu ma.
6 Kovaa ñatuu ni ka ndani'i i de, te chukan kúu ja kuan koo i ji'in tee kúu Jasón ma, ji'in jaku-ka ñayii ka kandija Su'si ma, nuu tee ka netniñu ñuu yukan, te ka kayu'u i, ka jiña'a i:
—Pablo ma ji'in Silas ma chi ka skanaa de ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ni ka kenda koo de ñuu o ya.
7 Te tee kúu Jasón a, ni jan-ta'vi de tee ma ve'e de ma. Ndaka tee ya'a ka ka'an ja iyo in-ka rey nani Jesús, te chukan kúu ja masu ka kandija de ja tátnuni tee kúu César tee kúu emperador ma —ka kuu i ka jiña'a i.
8 Ja ni ka jiniso'o ñayii ma, ji'in tee ka netniñu ñuu yukan ma, ni ka ndakiti ini i.

9 Kovaa ni chuya'vi Jasón ma xu'un
nuu tee ka netniñu ma, sukan-va'a
jin ke koo de ji'in tna'a de ma, sani
te ni ka xsiaa de tee ma.

Sukan ni kuu ja ni ka kenda koo
Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Berea ma

10 Sani te ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ni ka tetniñu i Pablo ma
ji'in Silas ma jakuaa yukan onde
ñuu Berea ma. Te nuu ni ka kenda
koo de ñuu yukan, te ni ka kivi koo
de in veñu'u luluu ñayii judío ma.
11 Ñayii ya'a chi inuva'a-ka ini i
sana ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma,
vaa ni ka jan-ta'vi vivii i tnu'u Su'si
ma, te ndi-kivi ndi-kivi ka skua'a
vivii i tnu'u Su'si ma, sukan-va'a jin
kuni i nú ja ndaa kúu ja ka ka'an
Pablo ma ji'in Silas ma.
12 Te sukan, te kua'a ñayii ñuu
yukan, ji'in kua'a ña'a ñuu griego
ña'a ka ndanuu-ka ma, ji'in kua'a
tee ma, ni ka kandija tnu'u Su'si
ma.
13 Nuu ni ka jini ñayii judío ka iyo
ñuu Tesalónica ma ja Pablo ma, suni
ni jan kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
ñuu Berea ma, sani te ni jan koo i
yukan, te suni ni ka ska'an i kua'a
ñayii ñuu yukan ma.
14 Sani te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, ni ka tetniñu i Pablo ma kua'an
de ichi yu'u mar ma. Te Silas ma
ji'in Timoteo ma, ni ka kendoo de
yukan.
15 Te tee kuan koo ji'in Pablo ma,
ni jan koo de ji'in tee ma onde
ñuu Atenas ma, sani te ni ka
ndakokuiñi de ñuu Berea ma ja jin
kuña'a de Silas ma ji'in Timoteo ma
ja jin nu koo yachi de nuu iyo Pablo
ma.

Sukan ni ndo'o Pablo ma ñuu Atenas ma

16 Nani Pablo ma, ndetu de tee
ma ñuu Atenas ma, kúxii ini de ja
kúnda'vi ini de ja ñayii ñuu yukan,
vaa nde'ya de ja ka chiñu'u xeen i
ja masu Su'si ka kuu ma.
17 Chukan kúu ja Pablo ma, ni yo
ja'an de veñu'u luluu ñuu yukan,
nuu ka ndatna'a ñayii judío ma ji'in
ñayii griego ma ja jâ ka chiñu'u i
Su'si ma, te ûni ñukuun káxtnu'u
va'a-ka de siki tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo ma. Te suni ndi-kivi
ndi-kivi ni yo ja'an de nuya'vi
ma, te suni sukan ñukuun ni yo
kaxtnu'u tna de nuu ñayii griego ka
ndatna'a yukan ma.
18 Te jaku tee ka sa'a tnu'u ja tee
ndichi ka kuu de ma, ja ka skua'a
de naxe ko kuu ñayii ma, ñatuu ka
jatna ini de ja ká'an Pablo ma, te
su'va su'va ka kuu de, vaa in jichi
tee ka kuu epicúreos ma, ka ndi ini
de naxe jin koo sii ini de ñuu ñayivi
ya, te in jichi-ka tee ka kuu estoicos
ma ka ka'an kuiti kanda o naxe
ndo'o neni o ma. Chukan kúu ja ka
ka'an de:

—¿Nawa kúni ka'an ndaka tnu'u
ká'an tee ya'a? —ka kuu de ka ka'an
de.

Te in jichi de ma ka ka'an:

—In tee káxtnu'u tnu'u in-ka su'si
jaa kúu de —ka ka'an de.

Vaa ni kaxtnu'u Pablo ma tnu'u
vii tnu'u va'a Jesús ma, ji'in sukan
ni ndateku ya ma.
19 Te ni ka jeka de Pablo ma, te ni
jan koo de in nuu nani Areópago
nuu ka ndatna'a kua'a ñayii ma, te
ni ka jakondee de ka jikan-tnu'u
de:

—Ka'an ni nawa kúni ka'an tnu'u
jaa ja káxtnu'u ni a.
20 Vaa vee ni kaxtnu'u ni tnu'u ja
masu ka jini sa, te ka kuni sa ja jin
kuni sa nawa kúni ka'an —ka kuu
de ka jiña'a de.
21 Vaa ñayii ñuu Atenas ma, ji'in
ñayii masu ñuu yukan ka kuu i ja
ka iyo i yukan ma, masu nawa ka
sa'a-ka i, nú masu ja ka ndetu i
in-ka ja jaa ja jin koniniso'o i, te saa
kuu jin ndatnu'u tna'a i ma.
22 Sani te Pablo ma, ni jinkuiñi
de sasava nuu nani Areópago ma, te
jiña'a de:

—Ndijin tee ka iyo ñuu Atenas a,
jini sa ja ndijin chi ka jatanuu xeen
ni ja ka kuu su'si ni ma.

23 Vaa ni ya'a sa, te ni jini sa altar
nuu ka yinee su'si ni ma, te suni ni
jini sa in altar ja ñatuu nawa yinee,
te sa'a ká'an tnu'u ndee ma: "Altar
in su'si ñatuu jin kuni-ka o ma kúu
cha'a." Chukan kúu ja tna'a Su'si ka
chiñu'u ni ma iya ñatuu jin kuni-ka
ni ma, kúu iya káxtnu'u sa nuu ni a.
24 'Su'si ya'a kúu iya ni sa'a
ni-ka'nu ñuu ñayivi a ji'in ndaka ja
ka iyo a, te suu ya kúu iya tátnuni
andivi ma ji'in nuu ñu'ú ya. Iya
ya'a, masu iyo ya veñu'u nuu ka
sa'a ñayii ma.
25 Ni a masu jiniñu'u ya ja na in
kua'a nawa kuatniñu ya, su'va maa
ya kúu iya sa'a ja kúu ka xtatachi o a
te ka teku o a, te táa ya ndaka nawa
ka jiniñu'u o ma.
26 Te maa ya ni sa'a in-ni ñayii ma,
te ni kukua'a xeen o ja ka iyo o
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te maa ya ni
jani ini na saa tiempu ko kuu in kivi
ma in yoo ma in kuiya ma, te ni jani
ini ya ndenu jin ko kuu xe'ñu in in
ñuu ma.
27 Sa'a ni sa'a ya, sukan-va'a jín
ndasa'a ñayii ma kuenda te jín
ndanduku i ya. Vaa vala ti'i-ni ja
sa'a o, te kuu ndani'i o ya. Te ja
ndaa kúu ja masu jika kuiti iyo ya
nuu ka iyo in in o a.
28 Vaa ja maa ya ma, te ka teku o te
ka kanda o te ka iyo o, vaa maa ya
jito ña'a, te jâ yatni sukan ka ka'an
tna jaku tee ndichi ka iyo ne'un ni
a: "Vaa sa'ya tata maa ya ka kuu o",
ka ka'an de.
29 'Te nú sa'ya tata maa Su'si iya
ká'an sa a ka kuu o, te máko jin kani
ini o ja tna'a ja ka jani ini maa ñayii
ma te vivii ka ndane'e i ji'in oro ma,
xi ji'in plata ma, xi ji'in yuu ma, kúu
Su'si ma, chi ña'a.
30 Ja ndaa kúu ja Su'si ndija ma chi
ñatuu ni ke'en kuenda ya ndaka ja
u'vi ni ka yo sa'a o onde xi'na-ka
ma, nuu ñatuu jin kuni-ka o naxe
jin kondikin o ya ma, kovaa vitna
tátnuni ya nuu ndaka ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i te jín xndoo i ja u'vi
ka sa'a i ma te jín ndakokuiñi i nuu
maa ya ma, sukan-va'a jin kaku i
nuu ja u'vi ma.
31 Vaa maa Su'si ma, ni kaji ya in
kivi ja sa'a ndaa ya, te maa Sa'ya
ya iya ni tetniñu ñayivi ya ni kii
ya ñuu ñayivi ya kúu iya ndakan
ndaa kuenda nuu ndaka ñayii a. Te
chukan kúu ja ni kaxtnu'u ya ja
sukan ko kuu, vaa ni ndaxteku ya
Sa'ya ya ma —kúu de jiña'a de.
32 Kovaa nuu ni ka jiniso'o i siki ja
ni ndateku ya ma, sani te jaku i ni
ka jakundee Pablo ma, te jaku-ka i
ka jiña'a:
—Ka kuni sa ja ndaka'an ni tnu'u
ya'a in-ka tuku kivi, te jin konin-
iso'o sa —ka kuu i ka jiña'a i.
33 Te ni jinu ni ka'an de ma, te ni
ndee de ne'un ndaka ñayii ma.
34 Kovaa jaku i chi ni ka kandija
i, te ni ka ndandikin tna'a i ji'in
Pablo ma. Ne'un ñayii yukan iyo
tna tee nani Dionisio tee ja'an kutu
nuu Areópago ma. Suni iyo tna ña'a
nani Dámaris ma. Te suni ka iyo tna
jaku-ka ñayii.

18

Sukan ni kuu ja ni kenda Pablo ma ñuu Corinto ma

1 Nuu ni jinu sukan ma, Pablo
ma, nuu ni ndee de ñuu Atenas ma,
sani te kua'an de ñuu Corinto ma.
2 Yukan ni ndani'i de in tee judío
nani de Aquila. Te tee ñuu Ponto
ma kúu de. Jaku-ni kivi iyo ja ni
kenda tee kúu Aquila ma ji'in ñasi'i
de ña'a nani Priscila ma ñuu Cor-
into ma, vaa ni ka ke koo de ñuu
Italia ma, kuechi ja tee kúu em-
perador nani Claudio ma, ni tat-
nuni de ja ndaka ñayii judío ma,
na jin nde koo i ñuu Roma ma. Te
sukan ni ka ndatna'a Pablo ma ji'in
Aquila ma.
3 Te ni jini Pablo ma ja in-ni tniñu
ka sa'a de ji'in tee ma. Chukan
kúu ja ni kendoo de nuu ka iyo
tee ma, vaa ve'e sa'ma ka sa'a de,

sukan-va'a kuu satniñu tna de ji'in
tee ma.
4 Ndaka una kii, kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma,
Pablo ma ká'an ká'an de tnu'u Su'si
ma ini veñu'u luluu ma, vaa kúni
de ja jin kandija ñayii judío ma ji'in
ñayii griego ma sukan ni sa'a Su'si
ma ja jin ndani'i ta'vi o ma.

5 Te Silas ma ji'in Timoteo ma, ni
ka nde koo de ñuu Macedonia ma,
te kuan koo de ñuu Corinto ma. Te
nuu ni ka kenda koo de ma, Pablo
ma, ûni jatanuu xeen de káxtnu'u
de nuu ñayii judío ka iyo ñuu yukan
ma, ja Jesús ma kúu Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma.
6 Kovaa ñayii judío ma, ni ka keja'a
ka ndakiti ini i, te ni ka ka'an
ndeva'a i nuu de ma. Sani te Pablo
ma, ni kaja ni'ni de sa'ma de ma, ja
ko kuu i in seña ja masu kuechi-ka
de kúu, te jiña'a de:

—Kuechi maa ni jin ko kuu nawa
jin ndo'o jin tna'a ni. Masu na
kuechi saña. Vitna, te ki'in sa
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma —kúu
de jiña'a de.

7 Sani te Pablo ma, ni kee de
veñu'u ma, te kua'an de ve'e in tee
nani Justo ma. In tee jinindija Su'si
ma kúu de, te iyo yatni de nuu
kátuu veñu'u luluu ma.
8 Te tee nani Crispo ma, tee tátnuni
veñu'u luluu ma kúu de, te ni
kandija de ja Jesús ma kúu Su'si
Iya Tátnuni ma, te ni ka kandija
ndaka ñayii ve'e de ma, te suni
kua'a xeen tna ñayii ñuu Corinto ma
ni ka kandija ja ni ka jiniso'o i tnu'u
Su'si ma ja ni kaxtnu'u Pablo ma, te
ni ka jandute i.

9 Sani te jakuaa yukan ni jininuu
Pablo ma ja jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Má koyu'u ni, te kaxtnu'u-ka ni
tnu'u maa sa a. Máko kasiyu'u ni.
10 Vaa maa sa iyo ji'in ni, te ni-in
ñayii masu kuu kaki'i nda'a ña'a i ja
sa'a ndeva'a ña'a i, vaa ñuu ya'a ka
iyo kua'a ñayii ja jin kandija ña'a i ja
maa sa kúu Su'si, te jin nduu i ñayii
ñuu maa sa —kúu ya jiña'a ya.

11 Chukan kúu ja ni kendoo Pablo
ma in kuiya yo sava ñuu yukan, ni
yo kaxtnu'u de nuu ñayii ma tnu'u
Su'si ma.

12 Kovaa ni kuu ja kivi tátnuni tee
kúu Galión ma ñuu Acaya ma, ñayii
judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a i, te
ni ka tnii i Pablo ma te ni jan koo i ni
ka jan xsia'a i de nuu tee kúu Galión
ma nuu ja'nde de tniñu ñayii ma.
13 Te ka jiña'a i:

—Tee ya'a, sa'a de ja jin chiñu'u
ñayii a Su'si ma sukan kúni maa de,
te masu sukan ni tatnuni Moisés
ma —ka kuu i ka jiña'a i.

14 Te iyo Pablo ma ja ka'an de, ko-
vaa xi'na-ka ni ka'an tee kúu Galión
ma, te jiña'a de:

—Ndijin ñayii judío a, nute ni kija
koo ni ji'in in ñayii ja ni ja'ni i in
ndiyi xi ni sa'a ndeva'a i, iyo sa ja
koniniso'o sa.
15 Kovaa nú siki ja tnu'u ka ka'an ni
a xi siki ja na sa'ya na tata ka kuu
ni ma xi siki ja ni ka tatnuni i ja
jin sa'a ni ma, masu kuu ka'nde sa
tniñu yukan. Jin koto maa ni naxe
jin sa'a ni chi saña chi masu kúni sa
ja ka'nde sa tniñu siki ja ka ka'an ni
a —kúu de jiña'a de.

16 Chukan kúu ja ni tatnuni de ja
jin kene'e de ñayii ma nuu ja'nde de
tniñu ma.
17 Sani te ndaka ñayii ma, ni ka tnii
i tee kúu Sóstenes ma tee tátnuni
veñu'u luluu ma, te ni ka kani i de
nuke'e nuu ja'nde tee kúu Galión
ma tniñu ma. Kovaa tee kúu Galión
ma masu ni ndi ini de ja ka kuu
maa i ma.

18 Te Pablo ma ni iyo-ka de
kua'a-ka kivi ñuu Corinto ma, saa
ni ndakuan-ta'vi de nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, te ni ndee
de, te kua'an de in nuu barcu ichi
ñuu Siria ma, te ni ka ndikin ña'a
Priscila ma ji'in Aquila ma. Nuu
ka iyo de ñuu Cencrea ma, ni sa'a
de ja jin sete yanda i xini de ma,

ja kuechi ja in ja ni skuiso de nuu Su'si ma ja sa'a de.
19 Nuu ni kenda koo de ñuu Éfeso ma, Pablo ma, ni xndoo de ñayii kuan koo ji'in de ma ke'e ma, te ni kivi de ini veñu'u luluu ma, te ka ndaa ka nuu de ka ndatnu'u de siki tnu'u Su'si ma ji'in tee judío ma.
20 Te tee judío ka iyo ñuu yukan, ka xtetuu de Pablo ma ja na kendoo de jaku-ka kivi ji'in de yukan. Kovaa ñatuu ni kuni de.
21 Te nuu ni ndakuan-ta'vi de ma, ni jiña'a de:

—Jiniñu'u ja no'o sa ja koo sa viko ve kuyatni ñuu Jerusalén ma, kovaa ndii sa in-ka jichi, nú Su'si ma kúni ja sukan ko kuu —kúu de jiña'a de.

Te ni ndaa de in nuu barcu ñuu Éfeso ma, te kua'an de.

Pablo ma, ni ndeja'a de ja ku-uni jichi kuan kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

22 Nuu ni ndenda de ñuu Cesarea ma, ni kaa de ni ja'an de ñuu Jerusalén ma ni jan nu kua'a de nchuxi ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i yukan, te sani te ni ndêe de kuan no'o de ñuu Antioquía ma.
23 Ni jinu ni iyo de jaku kivi yukan, te ni kee de, te kua'an de kuan koto de ñayii ka ndikin Jesús ma ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu Galacia ma ji'in ñuu Frigia ma, te ndáka'an-so'o de ja na jin konukuiñi va'a i nuu Su'si ma.

Tee kúu Apolos ma, káxtnu'u de tnu'u Su'si ma ñuu Éfeso ma

24 Sani te ni kenda in tee judío nani de Apolos ñuu Éfeso ma. Te tee ya'a, tee ñuu Alejandría ma kúu de, te in tee vivii ká'an kúu de, te jini xeen de nawa ká'an tnu'u Su'si ma.
25 Jâ ni jaku'ni va'a ini de ichi Iya Tátnuni ma, te ká'an ndaa ká'an ndija de siki Jesús ma. Yika-ni ja jini de kúu sukan ni skuandute Juan ma, kovaa ni-yu'u ni-ini de ká'an de tnu'u Su'si ma.
26 Te ñatuu ni yu'u de, te ni keja'a de ká'an de ini veñu'u luluu ma. Te ni ka jiniso'o Priscila ma ji'in Aquila ma, te ni ka kene'e siin de tee ma, te vivii ni ka ndakaxtnu'u ndaa-ka de siki ichi Su'si ma.
27 Vaa Apolos ma chi kúni de ja ki'in de ñuu Acaya ma. Te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ka jiña'a i ja va'a-ni kúu ja sa'a de sukan, te ni ka tee i tutu kua'an nuu tee ka ndikin Jesús ma ja ka iyo de yukan, sukan-va'a jín kuan-ta'vi de tee ma nuu ka iyo de ma. Nuu ni kenda de ñuu yukan, te ni chindee xeen de ñayii ni skuta'vi Su'si ma i ja vii ja va'a ma ja jâ ni ka kandija i ya ma.
28 Vaa ni-yu'u ni-ini de ni yo kaxtnu'u de nuu ka iyo kua'a ñayii ma ja sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma, te jiña'a de ja sukan-ni ka kaxtnu'u tee judío ma, masu va'a-ni iyo.

19

Sukan ni kúu ja ni kenda Pablo ma ñuu Éfeso ma

1 Nani Apolos ma, iyo de ñuu Corinto ma, Pablo ma, ni ja'an de ndaka-ka ñuu ka iyo onde yuku sukun-ka ma, sani te kuan no'o tuku de ñuu Éfeso ma. Te ni ndani'i de jaku ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan ká'an tnu'u Jesús ma ja ka iyo i ñuu yukan.
2 Te jiña'a de:

—¿Ni ka kuta'vi ni Xtumani Ndios ma, kii nuu ni ka kandija ni tnu'u Su'si ma? —kúu de jiña'a de.

Te ni ka ndakone'e i:

—¡Ñatuu vi! Vaa ni masu nama ka jiniso'o sa ja iyo Xtumani Ndios ma —ka kuu i ka jiña'a i.

3 Sani te ni jiña'a Pablo ma:

—¿Naxe ni ka jandute ni? —kúu de jiña'a de.

Te ka jiña'a i:

—Sukan ni skuandute Juan ma —ka kuu i ka jiña'a i.

4 Te jiña'a Pablo ma:

—Sukan ni skuandute Juan ma chi ja jin ndakani jin ndaka'vi ini ñayii ma kúu. Te jin xndoo i ja u'vi

ka sa'a i ma, te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma. Te Juan ma suni ni yo jiña'a de nuu ñayii ma ja jin kandija i iya kenda kuee-ka ma sana maa de ma. Iya ya'a kúu Jesús iya ni tetniñu Su'si ma —kúu de jiña'a de.

5 Ja ni ka jiniso'o i sukan ma, sani te ni ka jandute i ja maa Jesús ma ja kúu ya Iya Tátnuni ma.
6 Te nuu ni sonee Pablo ma nda'a de siki ñayii ya'a ma, sani te ni ka kuta'vi i Xtumani Ndios ma, sani te ni ka keja'a i ka ka'an i in in sa'an, te ka ndakaxtnu'u i tnu'u ni wa'a Su'si ma nuu in in i ma.
7 Te ja ndaka-ni tee ma chi uxi uu de kúu ne'un ndaka i ma.

8 Te Pablo ma, ni kivi de ini veñu'u luluu nuu ka ndatna'a ñayii judío ma, te ni masu ni yu'u de, su'va ni-yu'u ni-ini de ni yo ka'an de siki ja sukan tátnuni Su'si ma. Te sa'a ni yo sa'a de uni yoo, vaa kúni de ja jin kandija ñayii ma tnu'u Su'si ma.
9 Kovaa jaku i ma, masu ni ka kandija i, su'va ni ka ndundee-ka ini i, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu ichi Su'si ma nuu ndaka-ka ñayii ka iyo ma. Chukan kúu ja Pablo ma, ni sa'a siin de ndaka ñayii ni ka kandija tnu'u Su'si ma, te ni ka yo ndatna'a de ini skuela tee nani Tirano ma, te ndi-kivi ndi-kivi ñukuun kuiti káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ma, sukan-va'a jin jaku'ni ini i.
10 Sukan ni yo sa'a, ni yo sa'a de uu kuiya, te onde ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu Asia ma, ja ka kuu i judío ma ji'in griego ma, ni ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Jesús Iya Tátnuni ma.

11 Te ja maa Su'si ma, te ni yo sa'a Pablo ma milagru ja masu nama ni ka yo jini i ma,
12 ja onde pañu Pablo ma xi sa'ma ne'nu de ma, ndeva'a-ni na in ku'u ma te na kaki'i i ma chi ni ka yo nduva'a i ndeva'a-ni na kue'e ka ndo'o i ma, te onde tachi ka yinee ñayii ma, ni ka yo nde koo i te kuan koo maa i. Te sa'a ni yo kuu, vaa tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa Su'si ma ni yo iyo ji'in Pablo ma.

13 Kovaa jaku tna tee ka kuu judío ma, ni ka nduku ini tna de ja jin kene'e de tachi ma, te ka ndakune'e tna de Jesús Iya Tátnuni ma, te sa'a ka jiña'a tna de:

—¡Ja maa Jesús iya káxtnu'u Pablo ma, te tátnuni ri ja kee ro te má koo-ka ro ini anua ñayii jiña! —ka kuu de ka jiña'a de.

14 Sa'a ni ka yo sa'a ndi-uja sa'ya tee kúu Esceva ma in tee tátnuni nuu sutu ñayii judío ma.

15 Kovaa ni ndakone'e tachi ma, te jiña'a i:

—Jesús ma chi jini sa ya, te jini sa na in kúu Pablo ma, kovaa ndijin, ¿na in ka kuu ni? —kúu i jiña'a i.

16 Te tee yinee ña'a tachi ma, ni kandava de siki ndaka suchi ya'a, te ni kundee de ni kani de i, te ni sa'a ndeva'a xeen de i, te ni xtavichi de i, te ni xtnakue'e de i, te ka jinu yakua ndaka sa'ya tee kúu Esceva ma, ni ka nde koo i ve'e ma.
17 Te ndaka ñayii judío ma ji'in ñayii griego ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma, nuu ni ka jini i ja sukan ni kuu ma ja masu ndeva'a-ni ñayii kuu sa'a sukan ma, te ni ka yu'u xeen i, te ni ka ndakunitnuni i ja Jesús Iya Tátnuni ma, Su'si ndija kúu ya.
18 Te kua'a ñayii ni ka kandija tnu'u Su'si ma, te ni ka kenda koo i nuu ka ndatna'a Pablo ma ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ni ka ndaka'an, ni ka ndakachi i ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
19 Te kua'a xeen ñayii tasi ma, ka yinda'a i libru ni ka yo jatniñu i ma, te ni ka ja'mi i nuu ndaka ñayii ka iyo ma. Te ni ka ndatava i kuenda na saa xu'un ni ka chiya'vi i libru ni ka yo jatniñu i ma, te uu xiko uxi (50) mil xu'un plata kúu.
20 Te ja sukan ka jini ñayii ma ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma, te ve jin kukua'a-ka i ka kandija, te ve kuitenuu-ka tnu'u Su'si ma.

21 Ja ni ya'a ndaka cha'a ma, sani
te Pablo ma, ni jani ini de ja no'o de
ñuu Jerusalén ma, te ichi kuan no'o
de ma, te ki'in de jin koto de ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Macedonia ma ji'in ñuu Acaya
ma. Te jinu koo de ñuu Jerusalén
ma, te ki'in de ñuu Roma ma.
22 Sani te ni tetniñu de uu tee ka
chindee ña'a ma, ja jin jakoxtnuu
de jin koo de ñuu Macedonia ma.
Tee ya'a ka kuu Timoteo ma, ji'in
Erasto ma. Te ni kendoo-ka maa de
jaku kivi ñuu Asia ma.

Sukan ni ka ndaskanda tna'a ñayii ñuu Éfeso ma

23 Ne'un kii yukan ni ka ndakiti
xeen ini ñayii ma kuechi ja sukan ni
kaxtnu'u Pablo ma naxe kondikin
o ichi Su'si ma.
24 Te tee nani Demetrio tee satniñu
ji'in kaa kúu plata ma, te ni yo
ndane'e de veñu'u lilikin sukan kaa
veñu'u nuu yinee ja nani Diana ma,
te ndaka tee ni ka yo satniñu tniñu
yukan ma, ni ka yo ni'i kua'a de
xu'un.
25 Chukan kúu ja tee kúu Demetrio
ma, ni ndaxtutu de ndaka tee ka
satniñu tniñu yukan ma, te sa'a
jiña'a de:

—Ka jini maa ni ja ja tniñu ka sa'a
o a, te ka ni'i kua'a o xu'un.
26 Kovaa ka jini o te ka jiniso'o o ja
tee kúu Pablo ma, masu yika-ni ja
ñuu Éfeso a, nú masu ja ni-ka'nu ñuu
Asia a, káxtnu'u de ja masu nawa ka
kuu ja ka sa'a ñayii ma ji'in nda'a i
ma, te ni kundee de ni ndaxsama
de ja ka jani ini kua'a ñayii ma.
27 Masu yika-ni ja tniñu ka sa'a
o a ma koo-ka, nú masu ja suni
veñu'u nuu yinee su'si nani Diana
ma, masu na in-ka ndachiñu'u-ka,
te keja'a naa jayiñu'u su'si yukan ja
ka ndachiñu'u ndaka ñayii ñuu Asia
a ji'in ni-ka'nu ñuu ñayivi a —kúu de
jiña'a de.
28 Nuu ni ka jiniso'o de sukan
ká'an tee kúu Demetrio ma ja sukan
sa'a Pablo ma, te ni ka ndakiti xeen
ini de, te ka kayu'u de ka ka'an de:

—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya ka
chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a! —ka kuu
de ka ka'an de.
29 Te ndaka ñayii ñuu ma, ñatuu ka
ni'i ini i nawa jin sa'a i. Te ndaka
i, ûni ka jinu i ka jexni'ni tna'a i ni
ka kivi koo i nuu ka ndatna'a ñayii
ñuu ma ja nú iyo nawa ka ndatnu'u
tna'a i ma. Ni ka ndaxtandee i tee
kúu Gayo ma, ji'in Aristarco ma, te
tee ya'a chi tee ñuu Macedonia ma
ka kuu de, te ka ndikin tna'a de ji'in
Pablo ma.
30 Pablo ma, ni kuu ini de ja kee de
ki'in de nuu ka iyo ñayii ma. Kovaa
ñatuu ni ka wa'a tee ka ndikin Jesús
ma tnu'u.
31 Onde jaku tee ka netniñu ñuu
Asia ma tee ka ketna'a ini ji'in
Pablo ma, ni ka tetniñu de tutu
ká'an ja máko ki'in de nuu ka iyo
ñayii ma, nasa jin sa'a ndeva'a ña'a
i.
32 Jaku ñayii ma, in ja ka kayu'u
i ka ka'an i, te jaku-ka ñayii ma,
in-ka ja ka kayu'u i ka ka'an i, te
ndaka-ka i ma, ni masu ka jini i
nava'a ni ka ndatna'a i ma.
33 Te ñayii judío ma, ni ka tunda'a i
in tee nani Alejandro ma, ja na kee
de ka'an de nuu ñayii ma. Te ni sa'a
de ji'in nda'a de ma seña ja na jin
kasiyu'u ñayii ma, sukan-va'a kuu
ka'an de nava'a ka iyo de yukan.
34 Kovaa nuu ni ka jini i ja in tee
judío ma kúu de, te ndaka i ni ka
kayu'u inuu kuiti jâ yatni uu ora:

—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya ka
chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a! —ka kuu i
ka ka'an i.
35 In tee tee tutu ñuu yukan, ni
kundee de ja ni ka ndunañii ñayii
ma, te jiña'a de:

—Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu
Éfeso a, ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ka jini i ja ñuu Éfeso a ka jito o
veñu'u Diana su'si ka chiñu'u o ma,
ja ka ka'an i ja onde sukun ma ni
kuun vee ma.
36 Masu kuu na in ka'an ja masu ja
ndaa kúu. Jiniñu'u ja jin ndunañii

ni. Má jin ko kuyachi ni ja jin sa'a
ni in ja masu ka jini ni.
37 Vaa ni ka tnii ni tee ya'a, te
vitna ja masu nawa ka sa'a ndeva'a
ña'a de a, ni masu nawa ka ka'an
ndeva'a de ja kuu su'si ka chiñu'u o
a.
38 Te tee kúu Demetrio a ji'in
jaku-ka tee ka satniñu ji'in kaa kúu
plata a, nú iyo in ja ñatuu ka jatna
ini ni ji'in de, ka iyo tee ka ja'nde
tniñu ma, te jin koo ni nuu de, te
jin kuña'a ni nawa kúu ja ñatuu ka
jatna ini ni ma.
39 Te nú iyo in-ka ja ñatuu ka jatna
ini ni, jin ndaka'an ni kivi ka
ndatna'a ñukuun o ma.
40 Vaa ja sukan ka sa'a o vitna a,
iyo yika ja jin ndaxtekuechi ña'a i
ja maa o ni ka ndaskanda tna'a ja
sa'a ka sa'a ka kuu o a, te masu jin
ni'i ini o naxe jin kuña'a o ja nava'a
ni ka ndututu o ya'a —kúu de jiña'a
de.
41 Nuu ni ka'an de sa'a, sani te ni
jiña'a de nuu ñayii ni ka ndututu ma
ja na jin ndakuitenuu i.

20

Ni ja'an Pablo ma ñuu Macedonia ma, ji'in ñuu Grecia ma

1 Nuu ni jinu ni ka kuu ñayii ma
sukan ma, Pablo ma, ni ndakana
de ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan
ni tatnuni Jesús ma, te ni ndaka'an,
ni ndakachi de nuu i ja na jin
konukuiñi va'a i nuu Su'si ma, te ni
ndakuan-ta'vi de nuu ndaka i ma,
te kua'an de ichi ñuu Macedonia
ma.
2 Ni ja'an de ndaka ñuu yukan, te ni
ndaka'an-so'o, ni ndaka'an-so'o de
nuu ndaka ñayii ka kandija tnu'u
Su'si ma ja máko jin xtaya kuiti i.
Sani te ni kenda de ñuu Grecia ma.
3 Te ni iyo de uni yoo yukan ma.
Te nuu iyo tu'va de ja kaa de
nuu barcu ma te ki'in de ñuu Siria
ma, te tee ka kuu judío ma, ni ka
ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni de
tee ma. Chukan kúu ja va'a-ka ni
ndakokuiñi de ichi ñuu Macedonia
ma.
4 Te ni ka ndikin ña'a Sópater ma
sa'ya tee kúu Pirro tee ñuu Berea
ma, ji'in Aristarco ma, ji'in Se-
gundo tee ñuu Tesalónica ma, ji'in
Gayo tee ñuu Derbe ma, ji'in Timo-
teo ma, ji'in Tíquico ma, ji'in Trófimo
tee ñuu Asia ma.
5 Tee ya'a, ni ka jakoxtnuu de, te ni
ka yo ndetu ña'a de ñuu Troas ma.
6 Nuu ni jinu viko ka jaa i xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma, te ni ka
nde koo sa ñuu Filipos ma, te kuan
koo sa nuu barcu ma, te nuu u'un
kivi ma, te ni ka ndatna'a sa ji'in de
ñuu Troas ma, te uja kivi ni ka iyo
sa yukan.

Ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Troas ma

7 Te kivi kéja'a smana ma, ni ka
ndatna'a sa ji'in ñayii ma, ja jin
kaa sa xtatila ma te jin ndaka'án
sa sukan ni ndo'o ni neni Jesús
iya tátnuni nuu o a. Te Pablo ma,
ndáka'an-so'o, ndáka'an-so'o de nuu
ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma, vaa
kivi xtnee ma, kee de ki'in de in-ka
ñuu. Te na'a xeen ni ka'an de, sani
te ni kuu sava ñuu ma.
8 Te ka iyo sa onde ve'e ichi sukun
ma, te ka iyo kua'a ñu'u ka ndu'va.
9 Te iyo tna in suchi jaa nani Eutico
ma nuu ka iyo sa onde sukun ma
onde ve'e ku-uni ma, te núkoo i nuu
ventana ma, te kusu xeen i kúni i
vaa ni kuna'a ká'an ká'an-ni Pablo
ma. Sani te ni kixi i, te ni kun-kava
i onde nuu ñu'ú ma, te ja kuan koo
de kuan ndone'e de i ma, te jâ ni ji'i
i.
10 Pablo ma, ni nuu kunu de, te ni
jakoxtnee de siki i, te ni kanuni'ni
de i, te jiña'a de nuu ñayii ka iyo ma:
—Má jin koyu'u ni chi téku i
—kúu de jiña'a de.
11 Sani te ni ka nda koo de ve'e
onde sukun ma, te ni ka jaa de
xtatila ma, ja ka ndakune'e de
sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma.
Nuu ni jinu ma, te ni ndaka'an-so'o,

ni ndaka'an-so'o-ka de nuu ñayii ma onde nuu ni ndii ma. Sani te kua'an de.
12 Te ni ka ndusii ini xeen ndaka ñayii ma, vaa suchi jaa ni jinkava ma chi téku i, te kuan nu koo ñayii ma ji'in i.

Sukan ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu tee ka jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

13 Saña chi ni ka jakoxtnuu sa in nuu barcu ma, te kuan koo sa ichi ñuu Asón ma, nuu jin ndatna'a sa ji'in Pablo ma te jin koo sa ji'in de, vaa sukan ni ka ndatnu'u tna'a sa, vaa maa de chi jika ja'a de kua'an de.
14 Nuu ni ka ndatna'a sa ji'in de ñuu Asón ma, te ni ka jeka sa de, te kuan koo sa ji'in de nuu barcu ma ichi ñuu Mitilene ma.
15 Onde yukan, te kuan koo kuan koo sa nuu barcu ma, te kivi yutnee ma, te ni ka kenda koo sa kuan ndaya'a ñuu Quío ma. Te in-ka kii ma, ni ka ya'a sa ichi ñuu Samos ma, te in-ka kivi yutnee ma, ni ka kenda koo sa ñuu Mileto ma.
16 Pablo ma, ni jani ini de ja ya'a ndita de ñuu Éfeso ma, sukan-va'a ma jinkuiñi de ñuu Asia ma, vaa nuu xeen de ja ndenda de ñuu Jerusalén ma kivi Viko Pentecostés ma, nuna kuu.

17 Onde ñuu Mileto ma, Pablo ma, ni kana de tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma.
18 Te nuu ni ka kenda koo tee ma, te jiña'a de:

—Ka jini maa ni sukan ni yo kuu sa ndaka kivi ni iyo sa ji'in ni ma, onde kivi xinañu'u ni kivi sa ñuu Asia a.
19 Jinukuechi sa nuu Iya Tátnuni ma, kovaa ñatuu ni kuni sa ja tatnuni sa nuu ni, te kua'a jichi ni yo nda'yu sa, ja ni yo ndo'o, ni yo neni sa, ja ni ka yo sa'a ndeva'a ña'a ñayii judío ma.
20 Kovaa ni a sukan, masu nde yu'u sa, su'va ndimaa káxtnu'u sa ndaka tnu'u va'a ja sa'a ja jin koo va'a ni a. Sukan ni yo kaxtnu'u sa nuu ka ndatna'a ni ma ji'in ve'e ni ma.
21 Nuu ñayii judío a ji'in nuu ñayii griego ma ni kaxtnu'u sa sukan jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma te jin kandija i Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

22 'Te vitna jin kona'a ni ja no'o sa ñuu Jerusalén ma, vaa maa Xtumani Ndios ma ká'an, te masu jini sa nawa ndetu ña'a ja ko kuu sa.
23 In-ni ja jini sa kúu ja ndaka ñuu nuu ja'an sa ma, ndimaa káxtnu'u Xtumani Ndios ma ja ndo'o neni sa te ki'in sa vekaa ma.
24 Kovaa ni-in chukan ñatuu ndí ini kuiti sa, te ni a ko ndi ini xeen sa naxe koto va'a sa maa sa sukan-va'a koteku sa ñuu ñayivi ya, su'va ja ndí ini-ka sa kúu ja sinu sii ini sa tniñu ni taa Jesús iya tátnuni nuu o a, te sa'a sa sukan ni tatnuni ya ja kunukuechi sa nuu ya ma, te kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma sukan-va'a jin kuni ndaka ñayii ma ja skuta'vi ña'a ya ma.

25 'Jâ ni kaxtnu'u sa nuu ndaka ni sukan tátnuni Su'si ma ñuu ñayivi a, te vitna jinitnuni sa ja masu jin kuni tna'a-ka o ñuu ñayivi ya'a.
26 Chukan kúu ja vitna, te jin kona'a ni ja saña, masu na kuechi kondiso sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni,
27 vaa ni kaxtnu'u sa ndaka sukan kúni maa Su'si ma nuu ni a.
28 Te jin ko koto vava'a ni maa ni, te jin ko koto vava'a ni ndaka ñayii a sukan jito va'a o ndikachi maa o ma, vaa maa Xtumani Ndios ma ni sunkani ña'a ndijin ja jin ko kuu ni tee jin tatnuni te jin ko koto vava'a ni ñayii ni ka kandija Su'si a. Vaa jin kona'a ni ja maa niñi Sa'ya ya ma ja ni jati ya nuu krusi ma, te ni kundee ya ja ni ka nduu ñayii ni ka kandija ya ma sa'ya maa ya ma.
29 Te jâ jinitnuni sa ja nuna ya'a sa ki'in sa, sani te kivi koo tee jin ko kuu sukan ka kuu ndiva'u

xen-xeen ma ne'un ni a, te jin ku'un
ini de ja jin ndaskakayata de ndaka
ñayii ka kandija Su'si ma te jin xn-
doo i ya.
30 Te onde ne'un maa ni a, jin
ke koo tee ja jin kaxtnu'u saneé
sañuu-ni de, te masu jin kaxtnu'u
ndaa-ka de, te jin kundee de ja jin
ndandikin ña'a ñayii ka ndikin ichi
ni kaxtnu'u Jesús ma.
31 Chukan kúu ja jin konde'ya
vava'a ni te jin konee xeen ni
cuidado, te jin ndaka'án ni ja uni
kuiya nduu ñuu ni yo ka'an, ni yo
kachi sa nuu ni sukan jin kondikin
ndaa ni Su'si o ma, te ni yo nda'yu
sa ja ni yo ndakani ichi va'a ña'a sa
in in ni.
32 'Te vitna, te jin kendoo ni nuu
nda'a maa Su'si ma, te jin kandija
ni tnu'u vii tnu'u va'a ni skuta'vi
ña'a ya ma, te maa tnu'u Su'si ma
sa'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya,
te jin ndani'i ta'vi ni, te ndaka ja
taa Su'si ma jin ni'i ni ji'in ndaka-ka
ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
33 Masu ni yo ndiyo ini sa ja ni'i sa
xu'un oro xi xu'un plata, ni a sa'ma
ni-in ni ja kone'nu sa.
34 Ka jini maa ni ja ni yo satniñu sa
ji'in nda'a sa a ja ni'i sa nawa ka
jiniñu'u sa ji'in tna'a sa ma.
35 Ja ni yo sa'a sa ma, te ni kaxtnu'u
sa ja jiniñu'u ja satniñu o te chindee
o ñayii ka jiniñu'u ma. Jín ndaka'án
o tnu'u ni ka'an Jesús Iya Tátnuni
ma, ja ja vava'a-ka kúu ja kua'a o ja
kuta'vi ñayii ma sana ja jin skuta'vi
ña'a i ma —kúu de jiña'a de.
36 Nuu ni jinu ni ka'an Pablo ma
sa'a, ni ka jinkoo jiti ndaka de ma,
te ni ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma.
37 Ndaka de ni ka nda'yu xeen, nani
ni ka ñuni'ni de Pablo ma, te ni ka
chitu de yikinuu de ma.
38 Te ni ka kuxii xeen ini de, ja ni
jiña'a Pablo ma ja masu jin kuni
tna'a-ka de ñuu ñayivi ya'a ma. Sani
te ni jan koo de ji'in Pablo ma onde
nuu ni ndaa de nuu barcu ma te
kuan no'o de.

21

Kua'an Pablo ma ichi ñuu Jerusalén ma

1 Sani te ni ka kendoo tna'a o ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ñuu yukan,
te saña chi kuan koo ndita ndita sa
in nuu barcu ñuu Cos ma. Te kivi
xtnee ma ni jan koo sa ñuu Rodas
ma, te yukan, te kuan nu koo sa ñuu
Pátara ma.
2 Te ni ka ni'i sa in barcu kua'an ñuu
Fenicia ma, te ni ka ka koo sa, te
kuan koo sa.
3 Te nuu ni ka kuyatni sa ñuu
Chipre ma, sani te kuan koo sa ichi
nuu vee ñuu yukan. Sani te ni ka
tnii sa ichi kua'an ñuu yukan, te
kuan koo sa ichi ñuu Siria ma, te ni
ka kenda koo sa onde ñuu Tiro ma,
vaa yukan jin nune'e de ndaka ja
ndiso barcu ma.
4 Te yukan ni ka ndani'i tna'a sa
ji'in tee ka kandija tna tnu'u ni
kaxtnu'u Jesús ma, te ni ka ndoo sa
ji'in de uja kivi. Te nuu ni ka jini tee
ya'a ja ni kaxtnu'u Xtumani Ndios
ma sukan ndo'o Pablo ma, te ni ka
ndaka'an-so'o de nuu Pablo ma ja
máko ki'in de ñuu Jerusalén ma.
5 Ni jinu kii ni ka iyo sa yukan, te
kuan koo sa, te ndaka tee yukan,
ji'in onde ñasi'i de ma, ji'in ndaka
sa'ya de ma ni jan koo ni ka jan
nu xsia'a ña'a de onde yu'u ndute
ma, te onde yukan ni ka jinkoo jiti
ndaka sa, te ni ka jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma.
6 Nuu ni jinu ma, te ni ka kanuni'ni
tna'a sa ja ni ka ndakuan-ta'vi nuu
tna'a sa, te ni ka nda koo sa nuu
barcu ma, sani te kuan nu koo de
ve'e de ma.
7 Saña chi kuan koo sa onde ñuu
Tiro ma, te yukan, te kuan koo sa
ñuu Tolemaida ma, ni ka jan kua'a
sa nchuxi ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo i yukan, te ni ka
iyo sa ji'in i in kivi.
8 Te kivi xtnee ma, ni ka ke koo
sa, te kuan koo sa ñuu Cesarea ma,
te ni ka kenda koo sa ve'e tee kúu
Felipe tee káxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma. Te tee ya'a kúu in

de ja ndi-uja tee ni ka kaji i ja jin chindee de tee ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ni ka ndoo sa ve'e de ma.
9 Tee ya'a chi ka iyo kuun sasi'i de suchi jaa, te ka ndakaxtnu'u i tnu'u ni wa'a Su'si ma.
10 Jâ ni kuu jaku kivi ka iyo sa yukan, te ni kenda in tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma, ja vee de ñuu Judea ma, te nani de Ágabo.
11 Tee ya'a, ni kii de ni ki koto ña'a de, te ni ke'en de kanchii Pablo ma, te ni ju'ni de nda'a de ma ji'in ja'a de ma, te ni ka'an de:

—Sa'a ká'an Xtumani Ndios ma, ja ñuu Jerusalén ma, sa'a jin ku'ni ñayii judío ma tee xi-kuenda kúu cha'a, te jin ndakua'a i de nuu nda'a ñayii masu judío ka kuu i ma —kúu de jiña'a de.

12 Ja ni ka jiniso'o sa sukan ma, ni ka keja'a sa ji'in ndaka tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu yukan ka ka'an nda'vi sa Pablo ma ja máko ki'in de ñuu Jerusalén ma.
13 Te ni ndakone'e Pablo ma:

—¿Nava'a ka nda'yu ni te ka sa'a ni ja kuxii tna ini sa? Saña chi iyo sa masu yika-ni ja konu'ni sa, nú masu ja visi na kûu sa ñuu Jerusalén ma, kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesús iya tátnuni nuu o a —kúu de ká'an de.

14 Kovaa ñatuu ni ka kundee sa ja kandija de sukan ka jiña'a sa ma, te ñatuu ni ka jiña'a-ka sa de naxe sa'a de ma. Yika-ni ja ka jiña'a sa ja ko kuu sukan kúni maa Iya Tátnuni ma.
15 Sani te nuu ni jinu ma, te ni ka satu'va sa, te kuan koo sa ñuu Jerusalén ma.
16 Jaku tee ñuu Cesarea ma ja ka kandija de tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma, ni jan koo de ni ka jan xsia'a ña'a de ve'e tee kúu Mnasón ma, nuu jin ndoo sa ma. Tee ya'a chi tee ñuu Chipre ma kúu de. Te tee ya'a, tna'a tee ni ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma onde xi-nañu'u-ka ma kúu de.

Ni kenda Pablo ma ñuu Jerusalén ma

17 Nuu ni kenda koo sa ñuu Jerusalén ma, ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a, ni ka jan-ta'vi sii ini ña'a i.
18 Te kivi xtnee ma, ni jan koo sa ji'in Pablo ma ve'e tee kúu Jacobo ma, te yukan ka iyo ndaka tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma.
19 Te Pablo ma, ni wa'a de nchuxi. Sani te ni ndakani de ndi-in ndi-in ja vii ja va'a ni sa'a Su'si ma ji'in ja sukan ni chindee ña'a ya ja ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma.
20 Ja ni ka jiniso'o de ma, ni ka ndachiñu'u de Su'si o a, te ka jiña'a de Pablo ma:

—Ñani, jâ jini maa ni ja ka iyo kua'a mil ñayii judío a ja jâ ni ka kandija i tnu'u Su'si a, te ndaka i, ka sa'a-ka i sukan ni tatnuni Moisés ma.
21 Te naxe jin sa'a o, te vitna ja jâ ni ka jiniso'o i ja káxtnu'u ni nuu ndaka ñayii judío ka iyo ne'un ñayii masu judío ka kuu i ma, ja jín xn-doo i tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te káxtnu'u ni ja má jin chitnuni-ka i sa'ya i ma, ni a má jin ko sa'a-ka i sukan ka sa'a o ve koo o ma.
22 ¿Naxe ko kuu-nka ya? Kuiti jin kuni ñayii a ja ni kijaa ni ya'a.
23 Va'a-ka ja sa'a ni sukan jin ka'an sa a. Ka iyo kuun tee ja ka kuni de ja jin sa'a de sukan ni ka skuiso de nuu Su'si ma.
24 Kuá'an ni ji'in de, te sa'a ni sukan ka sa'a de ma, ja jin nduvii jin ndundoo de nuu Su'si ma, te chuya'vi ni ja jin sete i xini ni ji'in de ma. Te ndaka ñayii ma jin ka'an ja masu ndija sukan ka ka'an i ja káxtnu'u ni ma, nú masu ja sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés ma.
25 Kovaa ja ñayii masu judío ka kuu i ma ja jâ ni ka kandija i ma, jâ ni ka tee sa tutu kua'an nuu i ja ni ka

jani ini sa, te sa'a ká'an: ja máko jin kaa i ja ka ndakua'a ñayii ma nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in ja ma jin kaa i niñi kiti ma ji'in kuñu kiti ñatuu ni kee niñi ti ma, ji'in ja ma jin kivi nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a ji'in i ma —ka kuu de ka jiña'a de.

26 Sani te Pablo ma, kuan koo de ji'in tee yukan ma, te kivi yutnee ma ni jinu ni ka sa'a de sukan jin nduvii jin ndundoo de nuu Su'si ma, sani te ni kivi Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma, sukan-va'a kaxtnu'u de kivi jinu kivi ja jâ ni ka nduvii ni ka ndundoo de nuu Su'si ma te ndakua'a de ja iyo ja ndukua'a de nuu Su'si ma ja ni ka nduvii ni ka ndundoo ndi-in ndi-in de ma.

Ni ka tnii i Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma

27 Kovaa nuu sani te chitu uja kii ma, te ni ka jini ña'a jaku tee judío tee ñuu Asia ma, ja yinee Pablo ma veñu'u ka'nu ma, te ni ka ska'an de ndaka tee ka iyo ma, te ni ka tnii de Pablo ma,
28 te sa'a ka kayu'u tee judío tee ñuu Asia ma:

—Ndijin, tee ñuu Israel ya, ¡jin chindee ña'a ni, jín tnii o tee ya'a! Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a káxtnu'u de nuu ñayii ma ja má jin sa'a i sukan ka sa'a o ve koo o ma, ji'in ja má jin sa'a i sukan ni tatnuni Moisés ma, ji'in ja má jin kava respetu i veñu'u ya'a. Te suni jâ ni chi'i de ñayii griego ma ini veñu'u ya'a, te sukan ni satne'e de nuu ii a, vaa masu iyo ja jin kivi koo ñayii yukan ma —ka kuu i ka ka'an i.

29 Vaa xi'na-ka ma, jâ ni ka jini de tee ma ji'in tee ñuu Éfeso ma tee nani Trófimo ma, te ka jani ini de ja ni kivi Pablo ma ji'in de ini veñu'u ma.

30 Te ndaka ñayii ñuu ma, ni ka ndakanda i. Te ka kandava ka kandita i kuan koo i, te ni ka tnii i Pablo ma, te ka ñu'u i de ni ka kene'e i de ini veñu'u ma. Sani te ni ka ndakasi kunu i ye'e ma.
31 Ni ka jani ini de ja jin ka'ni de tee ma, kovaa sani te ni kenda tnu'u nuu tee tátnuni nuu mil soldado ñuu Roma ma, ja ndaka ñayii ñuu Jerusalén ma, ni ka ndututu i ja jin ka'ni i Pablo ma.
32 Sani te ni jeka de tee ka tatnuni nuu cientu soldado ma ji'in soldado ma, te kuan koo de nuu ka iyo tee ma. Nuu ni ka jini ñayii ma tee ka tatnuni nuu mil soldado ma ji'in soldado ma, sani te ñatuu ni ka kani-ka i Pablo ma.
33 Tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni tnii de Pablo ma, te ni tatnuni de ja jin ku'ni de Pablo ma ji'in uu yo'o kaa. Sani te ni jikan-tnu'u de na in kúu Pablo ma te nawa ni sa'a de.
34 Kovaa ndaka ñayii ma, ka kayu'u i, te ndi-in ndi-in ja ka ka'an i, chukan kúu ja tee tátnuni nuu mil soldado ma, masu ni jaku'ni ini de nawa ni sa'a ndija Pablo ma, ja kuechi ja ka kayu'u ka kayu'u-ni ñayii ma. Te ni tatnuni de nuu soldado ma ja jín koo de jín xsia'a de Pablo ma nuu ka ñu'u soldado ma.
35 Nuu ni ka kenda koo de nuu ka iyo xkueyi ma, ni ka jiso soldado ma Pablo ma, ja kuechi ja nde'e xeen ka kuu ñayii ma,
36 vaa ndaka i ka kayu'u, ka ndikin i de kuan koo i, te ka jiña'a i:

—Jin ka'ni ni de —ka kuu i ka jiña'a i.

Ni ka'an Pablo ma nuu ñayii ma

37 Nuu sani te jin chinee soldado ma Pablo ma nuu ka yinee de ma, Pablo ma, ni jikan-ta'vi de nuu tee tátnuni nuu mil soldado ma:

—¿Kachi ni ja ka'an sa in ja ka'an sa? —kúu de jiña'a de.

Te tee tátnuni nuu mil soldado ma, jiña'a de:

—¿Kúu ká'an ni sa'an griego? —kúu de jiña'a de—.
38 ¿Masu ndijin kúu tee ñuu Egipto ma ja jâ iyo kii ma ni xtutu ni ñayii

ja jin kanaa i ma, te ni jeka ni kuun mil tee kúu ka kanaa ma, te kua'an ni ji'in de nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma? —kúu de jiña'a de.

39 Te jiña'a Pablo ma:

—Ña'a chi saña kúu Pablo tee judío ni kâku ñuu Tarso ma in ñuu kanuu xeen iyo ñuu Cilicia ma. Kachi ni, te ka'an sa nuu ñayii a —kúu de jiña'a de.

40 Sani te ni wa'a de tnu'u. Te Pablo ma, núkuiñi de onde nuu xkueyi ma, te ni sa'a de seña ji'in nda'a de ma ja na jin kasiyu'u ñayii ma, te ni ka'an de maa sa'an hebreo ma, te jiña'a de:

22

1 —Ndijin ja ka kuu ni ñani sa ji'in yuva sa a, ká'an sa nuu ndaka ni ja masu na kuechi sa —kúu de jiña'a de.

2 Te ja ni ka jiniso'o ñayii ma ja sa'an hebreo ma ká'an de, te ni ka jasiyu'u-ka i. Te jiña'a de:

3 —Saña chi ja ndaa kúu ja ñayii judío kúu sa, te ni kâku sa ñuu Tarso ma ja iyo i ñuu Cilicia ma, te ni ja'nu sa ñuu ya'a, te ni kutu'va sa ja ni skua'a ña'a tee nani Gamaliel ma, te ni yo sa'a ndi'i kuiti sa sukan ni ka yo sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma, te ni-yu'u ni-ini sa ni yo sa'a ndi'i, ni yo sa'a tu'u sa sukan ká'an tnu'u Su'si ma ja ni yo kaxtnu'u Moisés ma, sukan ka sa'a maa ni vitna a.

4 Te ni yo sondikin sa ñayii ka ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús ma, te ni yo tnii sa i, te jaku i ni yo chinee sa vekaa ma, te jaku-ka i ma, ûni ni yo ja'ni sa i, ka kuu tee ka kuu ña'a.

5 Te tee tátnuni nuu sutu ma ji'in ndaka tee ka kuu ja'nu ma ka na'a ja sukan ni yo sa'a sa, vaa maa de ni ka sa'a tutu ja jin xsia'a sa nuu ñani o ka iyo ñuu Damasco ma, sukan-va'a kuu tnii sa ñayii ka ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús ma, te ki xsia'a sa i ñuu Jerusalén ya, ja jin xndo'o jin xneni de i.

6 Kovaa sa'a ni kuu nuu sani te kenda sa ñuu Damasco ma, nuu ve kuu sava nduu ma, sani te ni kenda in nduva ñu'u vee andivi ma, te ni ye'e ni'ni ni-ka'nu nuu kua'an sa ma.

7 Te ni kun-kava sa nuu kiti yoso sa ma onde nuu ñu'ú ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an: "Saulo, Saulo, ¿nava'a sóndikin ña'a ni?"

8 Sani te ni ndakone'e sa: "¿Na in kúu ni, Señor?" Te ni ndakone'e ya: "Saña kúu Jesús iya ni iyo ñuu Nazaret ma iya sóndikin ni a", kúu ya ká'an ya.

9 Te ñayii kuan koo ji'in sa ma, ni ka jini ndija i sukan ni ye'e ni'ni yukan, te ni ka yu'u i, kovaa ñatuu ni ka jaku'ni ini i nawa ká'an Jesús ma nuu sa ma.

10 Te jiña'a sa: "¿Nawa sa'a sa, Señor?" Te Iya Tátnuni ma, ni ka'an ya: "Ndakoo ni, te kivi ni ñuu Damasco a. Te yukan, te jin ka'an i ndaka nawa iyo ja sa'a ni", kúu ya ká'an ya.

11 Kovaa ñatuu kundijin-ka nuu sa ma, ja kuechi ja ni ye'e ni'ni ma. Te tee ka iyo ji'in sa ma, ni ka tnii de nda'a sa ma, te ni jan koo de ni ka jan xsia'a ña'a de onde ñuu Damasco ma.

12 'Te ñuu yukan iyo in tee nani Ananías, te in tee sa'a sukan játna ini Su'si ma kúu de, te sa'a de sukan ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés ma, te ka ka'an va'a ndaka ñayii judío ka iyo yukan ja kuu de.

13 Te ni kenda de nuu iyo sa ma, te ni jan tu'va ña'a de, te ká'an de: "Ñani Saulo, vitnañu'ni, sani te ndundijin nuu ni a", kúu de ká'an de, te ora yukan ni ndundijin nuu sa ma, te nde'ya sa de.

14 Te sa'a ni ka'an maa de: "Su'si ni ka yo ndachiñu'u yuva o tee jana'a ma, ni kaji ña'a ya, sukan-va'a kuni ni nde a kúu ja játna ini ya ma, te kuni ni iya sa'a ndaa ma, te kuniso'o ni sukan ká'an ya ma.

15 Te ndijin ko kuu tee ndaka'an nuu ndaka ñayii ma ja ni jini ni ma ji'in ja ni jiniso'o ni ma.

16 Chukan kúu ja, ¿nawa ndetu ni?

Ndokuiñi ni, te kuandute ni, te ndakune'e ni maa ya, te sukan-va'a nduvii ndundoo ni ndaka kuechi ni ma", kúu de ká'an de.

17 'Te nuu ni ndakokuiñi sa ñuu Jerusalén ya, te yikuu sa jikan-ta'vi sa ini veñu'u ka'nu ma, te ni jininuu sa maa Jesús ma.

18 Te sa'a ká'an ya: "Ñama ni, kee yachi ni ñuu Jerusalén ya, vaa masu jin kandija i ja kaxtnu'u ni na in kúu sa", kúu ya ká'an ya.

19 Te jiña'a sa ya: "Iya Tátnuni, kovaa ñayii a chi ka jini i ja ni yo chinee sa vekaa ma ndaka ñayii ka kandija ña'a maa ni ma, te ni yo kani xeen sa i veñu'u lilikin ma.

20 Te nuu ni ka jati i niñi Esteban ma tee ni yo kaxtnu'u tnu'u maa ni ma, suni ni iyo tna sa yukan, te ni ka ketna'a ini sa ji'in tee ni ka ja'ni Esteban ma, te ni yo jito sa sa'ma ndaka de ma", kúu sa jiña'a sa.

21 Kovaa ká'an ya: "Kuá'an ni, vaa tetniñu jika ña'a sa nuu ka iyo ñayii masu judío ka kuu i ma", kúu ya ká'an ya. —Sa'a ni jiña'a Pablo ma.

Ni ka ndatnu'u Pablo ma ji'in tee netniñu ma

22 Te ndaka ñayii ma, ni ka yo niniso'o i ja ni ka'an Pablo ma onde nuu ni keja'a de ká'an de ma te onde ni ka'an de tnu'u ya'a. Sani te ni ka kayu'u i ka jiña'a i:

—Xnaa ni tee ya'a. Masu kuu ja koo-ka de ñuu ñayivi a —ka kuu i ka jiña'a i.

23 Te ka kayu'u ka kayu'u i, te ka skana i sa'ma i ma, te ka xsiava i ñuyaka ma.

24 Te tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni tatnuni de ja na jin chinee va'a de Pablo ma nuu ka iyo soldado ma, te ni tatnuni de ja na jin ke'en de Pablo ma, sukan-va'a xi ma ndaka'an de nava'a ka kayu'u ñayii ma sukan ja kuu de ma.

25 Kovaa nuu ni ka ju'ni i Pablo ma ji'in yo'o kaa ma, ni jiña'a de tee tátnuni nuu cientu soldado ma:

—¿Va'a-ni ja kua'a o in ñayii ñuu Roma ma, nú ñatuu kuni-ka o na kuechi i ma? —kúu de jiña'a de.

26 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni nuu cientu soldado ma sukan, ni ja'an de, te ni jiña'a de nuu tee tátnuni nuu mil soldado ma:

—¿Naxe sa'a ni, te vitna ja tee ya'a chi tee ñuu Roma ma kúu de? —kúu de jiña'a de.

27 Tee kúu tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni jan tu'va de Pablo ma, te jiña'a de:

—Ka'an ni: ¿Tee ñuu Roma ma kúu ndija ni? —kúu de jiña'a de.

—Tee yukan kúu sa —kúu Pablo ma jiña'a de.

28 Sani te jiña'a tee tátnuni nuu mil soldado ma:

—Saña chi kua'a xeen xu'un ni jaku'un sana ni nduu sa ñayii ñuu Roma ma —kúu de jiña'a de.

Kovaa Pablo ma, jiña'a de:

—Saña chi onde kii ni kâku sa ma kúu sa ñayii ñuu Roma ma —kúu de jiña'a de.

29 Chukan kúu ja ni ka ndakakayata ñayii kuan koo ja jin sa'a ndeva'a i de ma, te tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni yu'u de ja ni ju'ni de tee ma, chi vaa ni ka jini de ja tee ñuu Roma ma kúu Pablo ma.

Ni kenda Pablo ma nuu tee ka ja'nde tniñu ma

30 Te tee tátnuni nuu mil soldado ma, kúni de ja kuni ndaa de nawa kúu ja ka xtekuechi ñayii judío ma Pablo ma. Chukan kúu ja kivi yutnee ma, ni kana de tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka ja'nde tniñu ñayii judío ma, te ni tatnuni de ja jín ndaji i yo'o kaa ni yo nu'ni Pablo ma, sani te ni kene'e de tee ma nuu ka iyo tee yukan.

23

1 Pablo ma, nde'ya vava'a de ndaka tee ka iyo ma, te jiña'a de:

—Ñani, onde vitna chi iyo sa nuu Su'si ma, te sa'a sa sukan játna ini ya ma —kúu de jiña'a de.

2 Sani te Ananías tee tátnuni nuu
sutu ma, ni tatnuni de nuu tee ka
iyo yatni nuu iyo Pablo ma ja na jin
kua'a de in yu'u tee ma naku ka'an
de sukan.
3 Sani te Pablo ma, jiña'a de:
—Su'si ma, kua'a tna ña'a ndijin
ja sukan ká'an ni a, vaa núkoo ni
jiña ja ka'nde ni tniñu sa a, sukan
ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés
ma. Kovaa masu sa'a ni sukan
ká'an ma, su'va ni tetniñu ni ñayii
ma ja jin kani ña'a i —kúu de jiña'a
de.
4 Te ñayii ka iyo ma, ka jiña'a i:
—¿Sukan ká'an ndeva'a ni nuu tee
tátnuni nuu sutu Su'si ma? —ka
kuu i ka jiña'a i.
5 Pablo ma, jiña'a de:
—Ñani, masu jini sa ja nú tee
tátnuni nuu sutu ma kúu de, nava'a
sa'a de sa'a. Vaa ká'an tnu'u ndee
tutu Su'si ma: "Másu ko ka'an
ndeva'a ni ja kuu tee tátnuni ñuu ni
ma" —kúu Pablo ma jiña'a de.
6 Sani te ni jini Pablo ma ja jaku
de ka kuu saduceo ma, te jaku-ka
de ka kuu fariseo ma, te Pablo ma,
ni ka'an nini'i de, te jiña'a de:
—Ñani, saña chi fariseo tna kúu
sa, vaa tna'a sa ma chi fariseo ka
kuu i. Kuechi ja kándija sa ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, chukan
kúu ja ka ndakan ni kuenda nuu sa
a —kúu de jiña'a de.
7 Ja ni ka'an de sukan ma, tee
ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu
saduceo ma, ni ka jakondee de ka
tetna'a de, te ni nduu uu jichi de
nuu ni ka ndatna'a de ma.
8 Vaa tee ka kuu saduceo ma, masu
ka kandija de ja jin ndateku ñayii
ni ka ji'i ma, ni a masu ka kandija
de ja ka iyo ángel ma, te ñayii ma,
ñatuu na anua i ma, ka ka'an de.
Kovaa tee ka kuu fariseo ma chi ka
kandija de ja jin ndateku ñayii ni
ka ji'i ma, ji'in ja ka iyo ángel ma,
ji'in ja ñayii ma, masu yikikuñu-ni
ka kuu i ma chi ka iyo anua i ma.
9 Te ndaka de ka kayu'u. Sani te
ni ndokuiñi in tee skua'a tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, te tna'a tee ka
kuu fariseo ma kúu de, te jiña'a de:
—Masu nde ka ndani'i o in ja u'vi
ja sa'a tee ya'a, kuiti masu saa in
ángel xi maa Xtumani Ndios ma ni
ka'an nuu de —kúu de jiña'a de.
10 Te ni ka jakondee de ka tetna'a
xeen-ka de, te ni yu'u tee tátnuni
nuu soldado ma nasa jin sakuechi
jin salikin de Pablo ma. Chukan
kúu ja ni tatnuni de nuu soldado
ma ja jín koo de jín nu kueka nda'a
de Pablo ma, te jín ndachinee de tee
ma nuu ka iyo soldado ma.
11 In-ka jakuaa ma, ni kenda Iya
Tátnuni ma nuu iyo Pablo ma, te
jiña'a ya:
—Pablo, chi'i ni fuerza. Te sukan
ni ka'an ni nuu ñayii Jerusalén a na
in kúu sa ma, suni sukan jiniñu'u ja
ka'an tna ni nuu ñayii ñuu Roma ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka kuni de ja jin ka'ni de Pablo ma

12 Nuu ve ndii ma, te ni ka
ndatnu'u tna'a tee judío ma, te ûni
ni ka skuiso de ja ma jin kaa de, ma
jin ko'o de, onde nuu ni ka kundee
de ni ka ja'ni de Pablo ma. Nú ña'a,
te jin ndatna'a maa de ja u'vi, ni ka
ka'an de ma.
13 Vi'i-ka uu xiko (40) de kúu tee ka
iyo nuu ni ka ndatnu'u tna'a de ma.
14 Te ni jan koo de nuu tee ka tat-
nuni nuu sutu ma ji'in tee ka kuu
ja'nu ma, te ka jiña'a de:
—Saña chi ûni ni ka skuiso sa in
ja u'vi ja jin kuu sa, te ma jin kaa sa,
ma jin ko'o sa, nú masu ja onde jin
kundee sa jin ka'ni sa Pablo ma.
15 Te vitna, te kuán koo ni ji'in tee ka
ja'nde tniñu ma, te jin kuña'a ni tee
tátnuni nuu mil soldado ma ja yut-
nee, te kí xsia'a de tee ma nuu ka
iyo ni a, sukan-va'a jin kakan-tnu'u
vava'a-ka ni de, jin kuña'a ni, te
saña chi jin koo tu'va sa ichi vee de
ma, te jin ka'ni sa de —ka kuu de ka
jiña'a de.
16 Kovaa sayii ku'va Pablo ma,
ni jiniso'o i sukan ni ka ndatnu'u

tna'a de ma, te ni ja'an i nuu ka iyo soldado ma, te ni kaxtnu'u i nuu Pablo ma.
17 Te Pablo ma, ni kana de in tee tátnuni nuu cientu soldado ma, te jiña'a de:

—Kuán xsia'a ni suchi ya'a nuu tee tátnuni nuu mil soldado ma chi iyo in ja kaxtnu'u i nuu de —kúu de jiña'a de.

18 Sani te ni jan xsia'a de i nuu tee tátnuni nuu mil soldado ma, te jiña'a de:

—Pablo tee yinee va'a ma, ni kana ña'a de, te ni jikan-ta'vi de nuu sa ja ki xsia'a sa suchi ya'a, vaa iyo in ja ka'an i nuu ni —kúu de jiña'a de.

19 Te tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni tnii de nda'a i, te ni kene'e siin de i, te ni jikan-tnu'u de i:

—¿Nawa kúu ja iyo ja kaxtnu'u ro? —kúu de jiña'a de.

20 Te jiña'a i:

—Tee judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a de ja ki koo de ki kakan-ta'vi de nuu ni, te sa'a-ni jin ka'an de: Yutnee ne'e ma, te jin xsia'a ni Pablo ma nuu ka iyo tee ka ja'nde tniñu ma, sukan-va'a jin kakan-tnu'u vava'a de tee ma.
21 Kovaa máko kandija ni, vaa vi'i-ka uu xiko (40) de jin chu'u ichi ma, te jin kondetu ña'a de, vaa ja ni ka skuiso de in ja u'vi ja jin kuu maa de, ja ma jin kaa de, ma jin ko'o de, nú masu ja onde jin ka'ni de Pablo ma, te vitna chi ka iyo tu'va de ka ndetu de ja sa'a ni sukan ka kuni de ma —kúu i jiña'a i.

22 Sani te tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni ndakuan-ta'vi de nuu i, te jiña'a de i ja máko kuña'a i ni-in ñayii ja sukan ni kaxtnu'u i nuu de ma.

Ni ka jan xsia'a de Pablo ma ñuu Cesarea ma

23 Te ni kana de uu tee ka tatnuni nuu cientu soldado ma, te ni tatnuni de:

—Jin koo tu'va ni ka iin jakuaa ma, te jin satu'va ni uu cientu soldado, ji'in uni xiko uxi (70) tee ka yoso caballu ma, ji'in uu cientu tee ka skuita kaa nani lanza ma, sukan-va'a jin koo ni onde ñuu Cesarea ma.
24 Te jin satu'va ni caballu kiti koso Pablo ma, te jin koo ni jin xsia'a ni de nuu tee nani Félix ma tee kúu gobernador ma, sukan-va'a kenda va'a de —kúu de jiña'a de.

25 Te ni tee de in carta, te sa'a ká'an:
26 “Claudio Lisias kúu sa, te tee sa tutu ya'a nuu ni ja kúu ni Félix tee netniñu vava'a: Ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa.
27 Pablo a, tee ni tetniñu sa a chi ni ka tnii ña'a tee judío ma, te jin ka'ni de tee a ka kuni de, kovaa ni ja'an sa ji'in soldado a, te ni kaku de, vaa ni jini sa ja in romano kúu de.
28 Te kúni sa ja kuni sa nawa kúu ja ka xtekuechi i de ma, te ni jan xsia'a sa de nuu tee ka ja'nde tniñu maa ñayii judío ma.
29 Te ni jini sa ja ka xtekuechi de Pablo a ja ñatuu sa'a de sukan ka sa'a ndaka maa de ma. Kovaa ni-in ja ka xtekuechi de tee a sa'a ja kuu jin ka'ni i de xi kinee de vekaa ma.
30 Nuu ni ka kaxtnu'u i nuu sa ja sukan ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni de Pablo a, sani te ni jani ini sa ja tetniñu sa de nuu iyo ni a, suni ni jiña'a sa nuu tee ka xtekuechi Pablo a ja na jin ka'an de nuu ni nawa kúu ja ka kuni u'vi de nuu tee a. Chukan-ni kúu ja ká'an sa a. Te koo vii koo va'a ni.” Sa'a ni tee de.

31 Te soldado ma, ni ka jeka de Pablo ma sukan ni tatnuni de ma, te jakuaa ma kuan koo de onde ñuu Antípatris ma.
32 Te kivi yutnee ma, ni ka xndoo de tee kuan koo ji'in caballu ma ja jin koo de ji'in tee ma, te ni ka ndakokuiñi maa de nuu ka iyo ndaka-ka soldado ma.
33 Nuu ni ka kenda koo tee ka yoso caballu ma ñuu Cesarea ma, te ni ka

wa'a de carta ma nuu gobernador ma, te ni ka ndakua'a de Pablo ma nuu nda'a de.
34 Te tee kúu gobernador ma, ni ka'vi de carta ma, te ni jikan-tnu'u de ndenu kúu ñuu Pablo ma. Te nuu ni jini de ja tee ñuu Cilicia ma kúu de,
35 te jiña'a de:

—Nuna kenda koo tee ka xtekuechi ña'a ma, te ka'nde sa tniñu ni a —kúu de jiña'a de, te ni tatnuni de ja jín koo de jín xsia'a de tee ma vekaa iyo palaciu Herodes ma.

24

Sukan ni ka'an Pablo ma nuu tee kúu Félix ma

1 Ni ya'a u'un kivi, te ni nuu Ananías tee tátnuni nuu sutu ma ni ja'an de ñuu Cesarea ma, ji'in jaku tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee nani Tértulo ma tee ko kuu nuu de ma, te ni jiña'a de nuu gobernador ma na nde a kúu kuechi Pablo ma.
2 Te ni ka kana de Pablo ma. Sani te Tértulo ma, ni keja'a de xtekuechi de Pablo ma, te jiña'a de nuu tee kúu gobernador ma:

—Félix, ja maa ni vi, te ka iyo sii ini sa, te ka iyo mani sa, te kua'a ja va'a ni ka kuva'a ñuu sa ya, vaa jini ni ja sa'a ni a, te ka iyo va'a sa ndeva'a-ni nuu ka iyo sa ma.
3 Te ndaka ora ndaka kivi ka ni'i sa ndaka ja va'a ja maa ni vi, Félix, te ka ndakuan-ta'vi xeen sa nuu ni.
4 Kovaa ja ma jin xtna'a xeen-ka ña'a sa, jikan-ta'vi sa ja sukan vii sukan va'a ini ni a, te koniniso'o ni jaku-ni tnu'u ká'an sa a.
5 Ni ka ndani'i sa tee ya'a ja in tee sákanuu sákani'ni kúu de, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ya ska'an de ñayii judío ma, te tátnuni de nuu in jichi ñayii ka nani nazarenos ma.
6 Te ni kuni de ja sa'a de tna'a ja masu játna ini Su'si ma onde ini veñu'u ka'nu ma. Chukan kúu ja ni ka tnii sa de, te ni ka kuni sa ja jin sa'a ndaa sa sukan ka sa'a maa sa ma,
7 kovaa ni kivi nduu tee nani Lisias ma tee tátnuni nuu mil soldado ma, te nde'e xeen ni sa'a de, te ni ndax-tandee de tee ma nuu nda'a sa ma.
8 Te ni tatnuni de nuu ñayii ka xtekuechi Pablo ma ja ki koo i nuu ni a. Te vitna, te kakan-tnu'u ni de, te kuni maa ni ja ja ndaa kúu ja ka ká'an sa a, ja sukan sa'a de —kúu de jiña'a de.
9 Te ñayii judío ma, ûni ka jiña'a i ja ndija ndaka ja jiña'a de ma.
10 Te ni sa'a gobernador ma in seña nuu Pablo ma, sukan-va'a na ka'an de. Sani te ni ka'an Pablo ma:

—Jini sa ja jâ ni kuu kuiya ja ndijin kúu tee ja'nde tniñu ñuu ya'a. Chukan kúu ja sii ini ndáka'an sa ja masu na kuechi sa ma.
11 Ndasa'a maa ni kuenda, te kuni ni ja jâ iyo vi'i-ka uxi uu kivi ja ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma, ja ni ndachiñu'u sa Su'si ma.
12 Te tee ka xtekuechi ña'a a chi nuu ni ka ndani'i ña'a de ma chi masu na nde ka tetna'a sa ji'in ni-in ñayii, ni a masu nde ska'an sa ñayii ma, ni a ini veñu'u ka'nu ma, ni a ini veñu'u lilikin ma, ni a ini ñuu ma.
13 Ni masu kuu jin ka'an de ja ja ndaa kúu ja ka xtekuechi ña'a de vitna a.
14 Kovaa ndáka'an sa nuu ni ja kándija sa ndaka tnu'u ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma ji'in tnu'u ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma, te jinukuechi sa nuu maa Su'si ni ka yo jinukuechi yuva sa tee jana'a-ka ma. Te saña chi ndikin sa Ichi Jaa Ichi Jesús ma, tna'a ja ka ka'an ñayii ka xtekuechi ña'a a ja masu ichi ndaa kúu a.
15 Vaa kúkanu ini sa nuu Su'si ma ja ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma, ka kuu i ñayii ni ka sa'a ja va'a xi ni ka sa'a i ja u'vi ma. Te sukan ka kukanu ini tna de.
16 Te chukan kúu ja ndimaa ndí ini sa ja koo va'a sa nuu Su'si ma ji'in nuu ñayii a.
17 Kovaa ni ya'a jaku kuiya, te ni no'o sa ñuu Jerusalén ma ni jan nu

xsia'a sa xu'un ja kuu ñuu sa ma
ji'in ja ndakua'a sa nuu Su'si ma.
18 Te yikuu sa sa'a sa sukan, te ni
ka kenda koo jaku tee judío ve koo
ñuu Asia ma, te ni ka ndani'i ña'a de
ini veñu'u ka'nu ma, te jâ ni nduvii
ni ndundoo sa nuu Su'si ma, te ni
masu kua'a ñayii ka iyo ji'in sa, te
ni masu nawa ka sa'a ndeva'a sa ini
veñu'u ma.
19 Iyo ja maa tee yukan kí koo nuu
ni a, te jín ndaka'an de na kuechi sa,
na ja u'vi ni sa'a sa ja ñatuu ka jatna
ini de.
20 Nú ma ki koo tee yukan ma, te jín
ka'an maa tee ya'a nuu ni, nú ni ka
ndani'i de in ja u'vi ni sa'a sa, nuu
ni ka kana ña'a de nuu tee ka ja'nde
tniñu ma,
21 nú masu kuechi ja sa'a ni ka'an
nini'i sa ma: "Kándija sa ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te xi saa
chukan kúu ja iyo sa nuu ni a, ja
ka'nde ni tniñu sa a" —kúu de jiña'a
de.

22 Sani te tee nani Félix ma, ni jini
vava'a de naxe iyo ichi Jesús ma,
te chukan kúu ja nuu ni jiniso'o de
sa'a, ni sunkani de, te jiña'a de:

—Onde nú ni kenda Lisias tee
tátnuni nuu mil soldado ma, sana
jin sinu o tniñu ya'a —kúu de jiña'a
de.

23 Sani te ni tatnuni de nuu tee
tátnuni nuu cientu soldado ma ja na
ki'in de jín chinee va'a de Pablo ma,
kovaa na kua'a de tnu'u ja na ki'in
kii Pablo ma ko kuu de ini vekaa
ma, te máko ka'nu ndee de ja ki koo
tee ka ketna'a ini ji'in Pablo ma nuu
iyo de ma.

24 Ni ya'a jaku kii, te ni ki koo
tee kúu Félix ma, ji'in Drusila ma
ña'a kúu ñasi'i de ma, vaa in ña'a
judía kúu ña. Te ni kana de Pablo
ma, te ni yo niniso'o de naxe iyo ja
kandija o Jesucristo ma.
25 Kovaa nuu ni ka'an Pablo ma
siki ja sa'a ndaa sa'a ndija o ma,
ji'in naxe tatnuni o nuu maa o ma,
ji'in ja kivi ndakan Su'si ma kuenda
nuu ndaka o ma, sani te ni yu'u tee
kúu Félix ma, te jiña'a de:

—Kuá'an ni vitna, te kivi nune sa
ma, te kana tuku ña'a sa —kúu de
jiña'a de.

26 Ni kuu ini de ja kua'a Pablo ma
xu'un te xsiaa de tee ma, te chukan
kúu ja kua'a jichi ni yo kana de tee
ma, te ni yo ka'an de ji'in tee ma.
27 Kovaa ni ya'a uu kuiya, te ni kee
tee kúu Félix ma, te ni ndivi tee nani
Porcio Festo ma. Te kúni Félix ma ja
kendoo va'a de ji'in ñayii judío ma,
te chukan kúu ja ni xndoo de Pablo
ma ini vekaa ma.

25

Sukan ni ka'an Pablo ma ji'in tee kúu Festo ma

1 Te tee kúu Festo ma, ni jinkoo de
ja ko kuu de gobernador ñuu ma, te
ni ya'a uni kii, sani te kua'an de ñuu
Jerusalén ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka ndanuu-ka ñuu judío
ma, ni jan koo de nuu Festo ma,
te ni ka ndakuña'a de kuechi Pablo
ma, te ni ka jikan-ta'vi de nuu tee
ma,
3 te va vii va luu ka jiña'a de ja na
tetniñu de Pablo ma ñuu Jerusalén
ma, vaa ka jani ini de ja jin chu'u
de te jin ka'ni de Pablo ma ichi vee
de ma.
4 Kovaa Festo ma, jiña'a de:

—Vaa Pablo ma chi yinee va'a de
vekaa ñuu Cesarea ma, te maa sa
chi sani te no'o sa onde ñuu yukan,
5 te chukan kúu ja nú ndee ni kúni
ja ki'in ni ji'in sa, te jín koo o, te
yukan, te jin ndaka'an ni na kuechi
tee yukan —kúu de jiña'a de.

6 Te ni kukuee-ka de una uxi-ka
kii, te kuan no'o de ñuu Cesarea ma.
Te kivi yutnee ma ni nukoo de nuu
ja'nde de tniñu ma, te ni tatnuni de
ja na jin koo i jín kueka i Pablo ma.
7 Te nuu ni kenda Pablo ma, te
ni ka ndakonduu ña'a tee ve koo
ñuu Jerusalén ma, te ka jiña'a de
kua'a kuechi ka'nu ni sa'a Pablo

ma, kovaa ñatuu ni kuu jin sa'a de ja kandija Festo ma.
8 Te sa'a ni ka'an Pablo ma ja masu na kuechi de:
—Masu na ja u'vi sa'a sa, ja kuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii judío a, ni a ini veñu'u ma, ni a nuu tee kúu César ma masu na ja u'vi sa'a sa —kúu de jiña'a de.
9 Kovaa tee kúu Festo ma, kúni de ja kendoo va'a de ji'in ñayii judío ma, te chukan kúu ja jiña'a de Pablo ma:
—¿Kúni ni ja no'o ni ñuu Jerusalén ma, te yukan jin ka'nde i tniñu ni a, te koo sa yukan? —kúu de jiña'a de.
10 Sani te Pablo ma, jiña'a de:
—Ña'a, vaa ya'a iyo sa nuu tátnuni César ma, te ya'a te'nde tniñu sa a. Jini maa ni ja ni-in ja u'vi ni sa'a sa nuu ñayii judío a.
11 Kovaa nú iyo in ja u'vi ni sa'a sa ja sa'a i ja kuu kûu sa, masu yu'u sa ja kûu sa. Kovaa nú masu ja ndaa kúu ja ka xtekuechi ña'a de a, masu kuu ndaxsia'a ña'a ni nuu nda'a de a, te jikan sa ja maa tee kúu emperador César ma na ka'nde tniñu sa a —kúu de jiña'a de.
12 Sani te ni jinu ni jikan-tnu'u Festo ma nuu tee ka netniñu ji'in de ma, te jiña'a de nuu Pablo ma:
—Ni jikan ni ja César ma ka'nde tniñu ni a, te ki'in ni nuu de nusaa —kúu de jiña'a de.

Ni kenda Pablo ma nuu rey nani Agripa ma, ji'in ña'a kúu Berenice ma

13 Ni ya'a jaku kivi, te tee kúu rey nani Agripa ma, ji'in ña'a kúu Berenice ma, ni ki koo de ñuu Cesarea ma ni ki kua'a de nchuxi Festo ma.
14 Te ni ka iyo de kua'a kivi, te chukan kúu ja Festo ma, ni kaxtnu'u de nava'a yinee Pablo ma vekaa ma, te jiña'a de:
—Tee kúu Félix ma, ni xndoo de in tee ini vekaa ma.
15 Te nuu ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma, ni ka kenda koo tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ñuu Jerusalén ma, te ka jikan de ja ka'ni sa Pablo ma.
16 Te ni ndakone'e sa ja yo'o ja ka kuu o ñayii ñuu Roma ma, masu kuu ja jin ka'ni o de, nú masu ja onde koo de xinañu'u-ka nuu ñayii ka xtekuechi ña'a ma, te ndaka'an maa de nú ndija xi ña'a.
17 Te chukan kúu ja nuu ni kenda koo de nuu iyo sa ya, te ñatuu ni yo ndetu sa, nú masu ja kivi yutnee ma, te ni jinkoo sa nuu ja'nde sa tniñu a, te ni tatnuni sa ja jin koo de jin kueka de Pablo ma.
18 Te ka iyo tee ka xtekuechi ña'a ma, kovaa ñatuu ni ka xtekuechi de tee ma ni-in ja ni jani ini sa ma,
19 nú masu ja ka xtekuechi de tee ma ja masu sa'a de sukan ka sa'a maa de ja ka kandija de Su'si ma, te ka ka'an de siki in tee ni ji'i nani de Jesús, te Pablo ma, ká'an de ja téku tee ma.
20 Te ñatuu ni'i ini sa naxe sa'a sa siki ja ka ka'an de ma, te ni jikan-tnu'u sa Pablo ma ja nú kúni de ja no'o de ñuu Jerusalén ma, te yukan jin ka'nde de tniñu de ma.
21 Kovaa Pablo ma chi ni jikan de ja ka'nde maa César ma tniñu de ma. Te ni tatnuni sa ja jín chinee va'a de tee ma onde tetniñu sa de nuu César ma —kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee kúu Agripa ma, jiña'a de nuu Festo ma:
—Saña tna, kúni sa ja koniniso'o sa ja ká'an tee yukan —kúu de jiña'a de.
Te jiña'a Festo ma:
—Yutnee, te koniniso'o ni ja ká'an de ma —kúu de jiña'a de.
23 Te in-ka kii ma, te ni ka nukone'nu va'a, ni ka nukone'nu vii Agripa ma ji'in ña'a kúu Berenice ma, te kuan koo de, te ni ka kivi koo de ji'in tee ka tatnuni nuu mil soldado ma, ji'in tee ka ndanuu-ka ñuu ma ini ve'e nuu ka ndatnu'u tna'a ñayii ma. Sani te maa Festo ma, ni tatnuni de ja jín koo i jín kueka i Pablo ma.

24 Sani te Festo ma, jiña'a de:
—Rey Agripa ji'in ndaka ni ja ka iyo o ya'a, ya'a iyo tee ya'a, vaa kua'a ñayii judío ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii ka iyo ya'a, ka ka'an i ja masu kuu koteku-ka tee ya'a.
25 Kovaa maa sa, masu nde ndani'i sa na kuechi de ja sa'a i ja kûu de. Te vaa maa de jikan ja tee kúu emperador ma ka'nde tniñu de a, te jâ ni jani ini sa ja tetniñu sa de nuu César ma.
26 Kovaa ñatuu na kuechi Pablo a iyo ja tee sa nuu tutu ki'in nuu tee kúu César tee tátnuni nuu o a, te chukan kúu ja ni kijaa de nuu ndaka ni ji'in nuu ndijin rey Agripa, sukan-va'a jin ndakan-tnu'u ni de, te ni'i ini sa nawa tee sa.
27 Vaa nuna tetniñu sa in ñayii yi-nee vekaa a, te nú ma kaxtnu'u sa nawa kúu ja ka xtekuechi i de ma, te masu va'a-ni, vaa masu kendoo va'a sa nuu tee kúu emperador ma —kúu de jiña'a de.

26

1 Sani te Agripa ma, jiña'a de nuu Pablo ma:
—Kuu ka'an maa ni ja kuu maa ni —kúu de jiña'a de.
Sani te Pablo ma, ni ndone'e de nda'a de ma, te ni keja'a de ká'an de ja masu na kuechi de ma:
2 —Kúsii ini sa nuu ni, vi rey Agripa, ja ndáka'an sa nuu ni ja masu na kuechi sa, te ni masu nawa ni sa'a sa ndaka ja ka xtekuechi ña'a ñayii judío ma.
3 Vaa maa ni chi jini va'a ni ndaka sukan ka sa'a i ma sukan ka jani ini i ma. Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa ja kava kuee ini ni, te koniniso'o ni ja ka'an sa a.
4 'Ndaka ñayii judío ma chi ka jini i sukan ni yo kuu sa onde nuu jaa sa ma, nuu ni iyo sa ñuu sa ma ji'in ñuu Jerusalén ma.
5 Te suni ka jini i, te kuu jin ndaka'an i, ja onde xinañu'u ma ni yo sa'a sa sukan ka sa'a tee ka kuu fariseo ma, vaa ûni ka sa'a ndi'i, ka sa'a tu'u de sukan ka kuni de ja kondikin o Su'si ma.
6 Te vitna, ja kuechi ja kúkanu ini sa ja ni skuiso Su'si ma nuu yuva o ñayii jana'a ma, chukan kúu ja iyo sa ya'a, ja te'nde tniñu sa a.
7 Te ndi-uxi uu jichi tna'a o ma ka ndetu ja ko kuu ja ni skuiso Su'si ma, te chukan kúu ja ka chiñu'u i Su'si ma nduu ñuu, vaa ka kukanu ini i ya ja sa'a ya sukan. Te chukan kúu ja ka xtekuechi ña'a ñayii judío a, vi rey Agripa.
8 ¿Xi ka jani ini ni ja Su'si ma, masu kuu ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma?
9 'Ja ndaa kúu ja saña chi ni yo jani ini sa ja tniñu sa kúu ja sa'a sa ja u'vi ja jin kuu ñayii ka kandija Jesús ñuu Nazaret ma.
10 Te sukan ni sa'a sa ñuu Jerusalén ma. Nuu ni ka taa tee ka tatnuni nuu sutu ma tnu'u ja kuu sa'a ndeva'a sa ndaka ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan ni tatnuni Jesús ma, te ni chinee sa i ini vekaa ma. Te nuu ni ka ja'ni de ñayii ma, te ni yo chindee sa de ja jin sa'a de sukan.
11 Te kua'a xeen jichi ni yo sa'a ndeva'a sa i ini veñu'u lilikin ma, te ni yo xtetuu sa i ja jin ka'an ndeva'a i ja kuu Jesús ma. Te ni yo ndakiti xeen ini sa nuu i, te ni yo sondikin sa i onde in-ka ñuu ma.
12 'Sa'a sa'a sa, te kua'an sa ñuu Damasco ma, vaa yinda'a sa tutu ni ka taa tee ka tatnuni nuu sutu ma, vaa ni ka tatnuni de ja sa'a sa sukan.
13 Te nuu ve kuu sava nduu ma, vi rey Agripa, nuu kua'an sa ichi ma, te ni jini sa in nduva ñu'u vee ichi andivi ma, te ûni kánda'a xeen-ka i sana kandii ma, te ni ndakonduu ña'a i saña ji'in tee kuan koo ji'in sa ma.
14 Te nuu ni ka kun-kava ndaka sa nuu ñu'ú ma, ni jiniso'o sa ja ká'an, te sa'an hebreo ká'an: "Saulo, Saulo, ¿nava'a sóndikin ña'a ni? ¿Ñatuu jani ini ni ja xtnakue'e ni maa ni, ja kúu ni sukan kúu in

xndiki ndee ini ja skachi ja'a ti nuu garrocha ma?", kúu ya ká'an ya.
15 Sani te jiña'a sa: "¿Na in kúu ni, Señor?" Te Iya Tátnuni ma, ni ndakone'e ya: "Saña kúu Jesús iya sóndikin ni a.
16 Ndokuiñi ni, vaa ni kenda sa nuu ni, te kunukuechi ni nuu sa, te kaxtnu'u ni ja ni jini ni vitna ji'in ja kaxtnu'u-ka sa nuu ni ma.
17 Chukan kúu ja masu nawa kuu ja jin sa'a ña'a ñayii judío a ni a ñayii masu judío ka kuu i ma, vaa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma tetniñu ña'a sa ki'in ni,
18 sukan-va'a sa'a ni ja jín ndanune nuu i, te jín xndoo i ichi nee ma, te jín kaka i ichi nuu ndú'va ñu'u ma, te máko jin kandija-ka i ja tátnuni tachi ma, nú masu ja jin kandija i ja ká'an Su'si ma. Vaa nuna jin kandija ña'a i maa sa, te sakanu ini Su'si ma kuechi i ma, te jin ndani'i ta'vi i sukan ni ka ndani'i ta'vi ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma", kúu ya ká'an ya.
19 Te chukan kúu ja masu ni sa'a so'o sa ja ni jininuu sa ja vee onde sukun ma, vi rey.
20 Te ni keja'a sa xinañu'u-ka ñuu Damasco ma, sani te ñuu Jerusalén ma ji'in ni-ka'nu ñuu Judea ma. Sani te ni ja'an sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, ni jan kaxtnu'u sa ja jín ndakani jín ndaka'vi ini i, te jín ndakokuiñi i nuu Su'si ma, te jín sa'a i ja va'a ja ndaa ma, te sukan jín kaxtnu'u i ja jâ ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ndija i.
21 Te chukan kúu ja ñayii judío ma, ni ka tnii ña'a i ini veñu'u ka'nu ma, te ni ka kuni i ja jin ka'ni ña'a i.
22 Kovaa ni chindee ña'a Su'si ma ja ni kaku sa, te ñatuu ni xndoo sa ja ká'an sa tnu'u Su'si ma nuu ñayii java'a-ka ma ji'in nuu ñayii kuechi-ka ma onde vitna, te ndi-maa ndáka'an sa sukan ni ka yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in sukan ni yo ka'an maa tee kúu Moisés ma, ja iyo ja ko kuu ma,
23 ja Cristo ma, ndo'o neni ya, te jin ka'ni i ya, kovaa ndateku ya. Te sukan ni kaxtnu'u ya ja suu ya kúu ñu'u ndú'va, te sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi ndaka tna'a o ñayii judío a, ji'in ndaka ñayii masu judío ka kuu i ma —kúu de jiña'a de.
24 Nuu ni jinu ni ka'an de sukan, ja masu na ja u'vi sa'a de ma, sani te tee kúu Festo ma, ni ka'an nini'i de:
—Pablo, iyo ku'u ni. Ja skua'a xeen ni tutu a, ni sa'a neé ña'a i —kúu de jiña'a de.
25 Kovaa Pablo ma, jiña'a de:
—Masu iyo ku'u sa, vi Festo, nú masu ja tnu'u ká'an sa a, ja ndaa kúu, tnu'u va'a tnu'u ndija kúu.
26 Chukan kúu ja masu yu'u sa ja ká'an sa nuu rey Agripa a, vaa jani ini sa ja jâ jini de ndaka tnu'u ya'a, vaa masu in nuu iyo yu'u ni yo kuu ndaka ja ká'an sa a.
27 Rey Agripa, ¿kándija ni ja ni ka yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma? Jini sa ja kándija ni —kúu de jiña'a de.
28 Sani te rey Agripa ma, jiña'a de nuu Pablo ma:
—Vala-nka, te kundee ni ja nduu sa cristianu —kúu de jiña'a de.
29 Te Pablo ma, jiña'a de:
—Vala-nka xi kua'a-ka, kovaa jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja masu maa in-ni ni, nú masu ja ndaka tna ñayii ni ka jiniso'o vitna a, jin kenda koo i jin kandija i sukan kándija sa Su'si ma, ¡kovaa máko jin kenda koo i ja jin konu'ni i yo'o kaa sukan nu'ni sa a! —kúu de jiña'a de.
30 Nuu ni jinu ni ka'an de sa'a, sani te ni ka ndokuiñi rey ma, ji'in tee kúu gobernador ma, ji'in ña'a kúu Berenice ma, ji'in ñayii ni ka yo nukoo ji'in de ma.
31 Nuu ni ka ndusiin de ma, te ka ndatnu'u tna'a de, te ka ka'an de:
—Ni-in ja ni sa'a tee ya'a sa'a i ja kûu de xi ja kinee de vekaa ma —ka kuu de ka ka'an de.

32 Te tee kúu rey Agripa ma, jiña'a de nuu Festo ma:
—Iyo tee ya'a ja kuu xsiaa ni de, nute ñatuu ni jikan maa de ja ki'in de nuu César ma ja te'nde tniñu de ma —kúu de jiña'a de.

27

Ni ka tetniñu de Pablo ma kua'an de ñuu Roma ma

1 Nuu jâ ni jani ini tee kúu Festo ma ja jin koo sa ñuu Italia ma, te soldado nani Julio ma ja kúu de tee tátnuni nuu cientu soldado ka jinukuechi nuu emperador ma, ni ndunda'a de Pablo ma ji'in jaku-ka tee ka yinee vekaa ma.
2 Ni ka ka koo sa in nuu barcu ni ka sa'a i ñuu Adramitio ma, te ki'in tnu jaku ñuu ka iyo ichi ñuu Asia ma, te kuan koo sa ji'in tee nani Aristarco tee ñuu Macedonia ma ja iyo de ñuu Tesalónica ma.
3 Te kivi yutnee ma ni jan koo sa ñuu Sidón ma. Te tee nani Julio ma, vivii kúu de ji'in Pablo ma, te ni wa'a de tnu'u ja ki'in Pablo nuu ka iyo tee ka ketna'a ini ji'in de ñuu yukan ma, sukan-va'a ñukuun jin katanuu ña'a tee ma nani ka iyo sa yukan.
4 Sani te onde ñuu Sidón ma, te ni ka konduu sa ichi ñuu Chipre ma, sukan-va'a jin kaku sa nuu kajin yi'i xen-xeen vee ichi nuu kuan koo sa ma.
5 Nuu ni ka ya'a sa ichi kuan ndaya'a ñuu Cilicia ma ji'in ñuu Panfilia ma, te ni jan koo sa ichi ñuu Mira ma ja iyo ñuu Licia ma.
6 Te yukan, te tee tátnuni nuu cientu soldado ma, ni ndani'i de in barcu ñuu Alejandría ma ja ki'in tnu ñuu Italia ma, te ni ka nda koo sa nuu tnu ma,
7 te kua'a kivi ni ka ñunee sa nuu tnu ma, vaa kueni kueni kua'an tnu, te ni ka ndo'o xeen sa, saa ni ka kenda koo sa kuan ndaya'a ñuu Gnido ma, vaa ñatuu wa'a kajin yi'i ma tnu'u ja jin koo ñama-ka sa. Te ni jan koo sa ichi ñuu Creta ma kuan ndaya'a ñuu Salmón ma, ja na jin kaku sa nuu kajin yi'i ma.
8 Sukan ni ka yo kuu sa ni ka ndo'o xeen sa ni-kani ichi costa ma, te ni jan koo sa in nuu nani Buenos Puertos, yatni ñuu Lasea ma.
9 Te ni ka kukuee sa kua'a xeen kivi, te iyo yika xeen ja jin koo-ka sa ma, vaa jâ ni ya'a kivi ka iyo ndite ñayii judío ma, te jâ ni kuyatni kivi kuvijin xen-xeen ma. Te chukan kúu ja Pablo ma, ni xtu'va ña'a de, te ká'an de:
10 —Ndaka ndijin, jini sa ja ka'vi-ka ko kuu ichi jin koo o a. Kua'a ja jin skenaa o, masu yika-ni ja ñu'u ini barcu a, nú masu ja onde maa tnu ji'in maa o —kúu de jiña'a de.
11 Kovaa tee tátnuni nuu cientu soldado ma, jatanuu-ka de ja ka ka'an tee skaka tnu ma ji'in tee xi-kuenda kúu tnu ma sana ja ká'an Pablo ma.
12 Vaa masu ni ka jatna ini de ja jin kendoo de ñuu yukan kivi vijin ma, te kua'a-ka de ka ka'an ja jin koo-ka de onde jin kenda koo de ñuu Fenice ma, vaa nuu ka kenda koo barcu ma chi iyo va'a i te kuu jin kendoo de yukan.
13 Te nuu ni keja'a yi'i kueni kueni kajin, te su'va kana nuu i ma, te ni ka jani ini de ja sukan-ni ko kuu, te ni ka ndone'e de kaa nani ancla ma ja ñunee ka'a ndute ma, te kuan koo xiñi kuan koo xiñi-ni de ichi ñuu Creta ma.
14 Kovaa masu ni kuna'a xeen, sani te ni keja'a yi'i xen-xeen-ka kajin ichi nuu kua'an barcu ma, te kajin yi'i ma, nani i Euroclidón.
15 Te ñatuu wa'a-ka kajin yi'i ma tnu'u nde ichi ki'in barcu ma. Chukan kúu ja sani te kuan koo sa nde ichi ni kuni maa kajin yi'i ma.
16 Nani kuan koo sa nuu iyo vala ñu'ú nani Clauda ma, ja kasi ña'a i vala, te ni ka yo kuu xeen sa, saa ni kuu ni ka ndone'e sa barcu luluu ma.
17 Te nuu ni kuu ni ka ndone'e sa barcu luluu ma, sani te ni

ka ndaku'ni sa barcu ka'nu ma, sukan-va'a ma ndatnana tnu, vaa ka yu'u sa ja kenda koo sa nuu iyo ñuti nani Sirte ma te jakituu barcu ma. Te chukan kúu ja ni ka nune'e de sa'ma iyo onde sukun ma ja kani kajin ma ora yi'i i ma, te sukan-ni kuan koo ya'a kuan koo yukan-nka sa.
18 Te kivi yutnee ma, te ni kuni'i-ka kajin ma, te ni ka keja'a de ka skana de ndatniñu ndiso barcu ma nuu ndute ma.
19 Te kivi ku-uni ma ni ka skee sa ji'in nda'a maa sa a ndaka ja jatniñu barcu ma nuu ndute ma.
20 Te sukan ni yo kuu kua'a kivi ja ñatuu ni ka jini-ka sa kandii ma ji'in tiuxini ma, vaa yi'i xen-xeen kajin ma, te masu na tnu'u kanu ini-ka ja jin kaku sa nkuu.
21 Te jâ ni kukua'a kivi ja ñatuu nawa ka jaa-ka sa. Chukan kúu ja Pablo ma, ni jinkuiñi de me'ñu ndaka tee kuan koo ji'in sa ma, te jiña'a de:

—Ndaka ni, va'a-ka nute ni ka kandija ni ja ni ka'an sa ma te ma ki koo o onde ñuu Creta ma nkuu, chi ma jin ndo'o jin neni o te ñatuu nawa jin skenaa o nkuu.
22 Kovaa vitna ndáka'an-so'o sa nuu ni, te má jin kuxii ini ni, vaa masu jin kûu ni-in tna'a o a, yika-ni ja maa-ni barcu a jin skenaa o.
23 Vaa ja ni yo kuu jakuaa a, te ni kenda in ángel Su'si iya tátnuni nuu sa a, iya xi-nuu jinukuechi sa a,
24 te ni ka'an i: “Pablo, máko koyu'u ni. Jiniñu'u ja kenda ni nuu iyo César ma. Te maa Su'si ma ni kunda'vi ini ña'a te sa'a ya ja jin kaku ndaka ñayii ve koo ji'in ni a”, kúu i ká'an i.
25 Chukan kúu ja jin ku'un ndee vava'a ini ni, vaa saña chi kúkanu ini sa Su'si ma ja ko kuu sukan ni ka'an ángel ma,
26 kovaa jiniñu'u ja jin ndani'i o vala ñu'ú yichi nuu kuu jin kaku o —kúu de jiña'a de.

27 Nuu ni ya'a uxi kuun jakuaa ma, ni ka kenda koo sa nuu mar nani Adriático ma, te nuu ni kuu sava ñuu ma, te tee ka jito barcu ma, ni ka jinitnuni de ja ve jin kuyatni sa nuu iyo ñu'ú ma.
28 Te ni ka skee de in ja jin kuni de na saa kunu ñu'u ndute ma, te ni ka jini de ja oko ja'un uu-nka (37) metro ñu'u kunu de. Te kuan koo-ka sa, te ni ka skee-ka tuku de, te ni ka jini de ja oko uja-nka-ni (27) metro ñu'u kunu ndute ma.
29 Te ka yu'u sa, nasa jin koo sa jin kani sa maa sa ji'in toto kátuu yukan, te ni ka skee de kuun kaa ka kuu ancla ma ichi xuu tnu ma, ja jin chindee ña'a i sukan-va'a ma kaka-ka tnu, te ka ndetu ka ndetu de ja na ndii ma.

30 Sani te tee ka jito barcu ma, ni ka nduku ini de ja jin kunu de te jin xndoo de barcu ma. Chukan kúu ja ka sa'a de tnu'u ja jin koo de jin skee-ka de uu-ka kaa ka kuu ancla ma ichi xiñi barcu ma, te ni ka nune'e de barcu luluu ma nuu ndute ma, sukan-va'a jin ka koo de yukan te jin kunu de.
31 Kovaa Pablo ma, ni xtu'va de tee tátnuni nuu cientu soldado ma, ji'in soldado ma, te jiña'a de:

—Nú tee ya'a, ma jin kendoo de nuu barcu ya'a, masu jin kaku ni —kúu de jiña'a de.

32 Chukan kúu ja ni ka ja'nde soldado ma yo'o nu'ni barcu luluu ma, te kua'an maa tnu.
33 Nuu ve ndii ma, Pablo ma, ni ndaka'an-so'o de nuu tee ma ja jin kaa de xita, te jiña'a de:

—Vitna jâ ni kuu uxi kuun kivi ja ka ndi ini ni te ñatuu ka jaa ni ni a vala xita.
34 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu ni ja jin kaa ni, sukan-va'a jin koo va'a ni, vaa masu kua'a Su'si ma tnu'u ja jin skenaa o va ni a in ixi xini o a —kúu de jiña'a de.

35 Te ni jinu ni ka'an de sa'a, sani te ni tnii de xtatila ma, te ni ndakuan-ta'vi de nuu Su'si ma, nuu

ka iyo ndaka tee ma. Sani te ni ta'vi de, te ni keja'a de jaa de.
36 Te ndaka de ni ka ndusii ini-ka, te ni ka jaa tna de xtatila ma.
37 Te ja ndaka sa ma chi uu cientu uni xiko ja'un in (276) sa kúu.
38 Te nuu jâ ni ka ndutu chii de ma, te ni ka skana de triu ma nuu ndute ma, sukan-va'a nduñama-ka barcu ma.
39 Nuu ni ndii ma, masu nde ka ndakuni de ñu'ú nuu ka iyo de ma, kovaa ni ka jini de in nuu ñu'u kuee-ka ndute ma, te kaa ñuti yu'u ndute ma. Chukan kúu ja ni ka jani ini de ja jin xndoo de barcu ma yatni-ka yu'u ndute ma.
40 Ni ka ja'nde de yo'o ka nu'ni kaa ka kuu ancla ma ja ka ñunee nuu ndute ma, te ni ka ndasa'a kani-ka de yo'o nu'ni yutnu sa'a ja nde ichi ki'in barcu ma yutnu nani timón ma, te ni ka ndone'e-ka de sa'ma iyo ichi nuu tnu ma, te ni ka skoto de tnu ichi yu'u ndute ma.
41 Kovaa barcu ma, ni ja'an tnu in nuu kaa kua'a ñuti ka'a ndute ma, te yukan ni jakituu tnu, te ñatuu ni kuu kanda-ka tnu, te ichi xuu tnu ma ve ndatnana ja ni'i kí kani nuu ndute ma.
42 Sani te tee ka kuu soldado ma, ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni de tee jin koo vekaa ma, sukan-va'a ma kuu jin kaku de, vaa kuu jin xtanuu de ndute ma, te kuu jin kunu de.
43 Kovaa tee tátnuni nuu cientu soldado ma, kúni de ja ma jin ka'ni de Pablo ma, te ni ja'nu ndee de ja ma jin sa'a de sukan ka jani ini de ma. Te ni tatnuni de ja nú nde de kúu xtanuu ndute ma, te kée de nuu ndute ma, te kí'in de nuu iyo ñu'ú ma,
44 te ndaka-ka de ma, kuan koo de nuu ndute ma ji'in in tabla maa barcu ma. Te sukan ni ka kenda koo ndaka de nuu ñu'ú ma, te ndaka de ni ka kaku.

28

Sukan ni ndo'o Pablo ma nuu ni kenda koo de ñu'ú luluu nani Malta ma

1 Nuu jâ ni ka kaku sa ma, te ni ka jini sa ja jaku ñu'ú nuu ni ka kenda koo sa ma, nani i Malta.
2 Te ñayii ka iyo yukan, vivii ka kuu i ji'in sa, te ni ka xndu'va i ñu'u ja ka nduvixi i, te ni ka kana ña'a i ni jan koo sa ni ka jan tu'va sa, vaa kuun savi ma, te vijin xeen.
3 Te ni kuu ja Pablo ma, ni ndaxtutu de tutnu kaa ma, te tnáa de tnu nuu ñu'u ma. Sani te ni ndee in koo ja jinu ti ja i'ni ma, te ni tnii ti nda'a de ma, te ni tuu ti.
4 Te nuu ni ka jini ñayii ka iyo yukan ja ndakaa koo ma nda'a Pablo ma, te ka ka'an nuu tna'a i:

—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi tee ni ja'ni ndiyi kúu de. Visi ni kaku de nuu ndute ma, kovaa ja ni sa'a de ma chi ndikin ña'a i, te chukan kúu ja masu kua'a i tnu'u ja koteku-ka de —ka kuu i ka ka'an i.

5 Kovaa Pablo ma, ni kaja ni'ni de nda'a de ma, te ni kêe koo ma nuu ñu'u ndú'va ma, te ñatuu nawa ni ndo'o de.
6 Kovaa ka ndetu i ja kaa kueñu Pablo ma, xi kotuu de te kûu de, te visi ka ndetu ka ndetu maa i ja sukan ko kuu ma, kovaa masu nawa ni ndo'o Pablo ma. Sani te ni ndasama ja ka jani ini i, te ka ka'an tuku i ja in su'si kúu Pablo ma.

7 Te yukan iyo in ranchu in tee kanuu ñuu yukan nani de Publio, te ni jan-ta'vi sii ini ña'a de ve'e de ma, te yukan ni ka kendoo sa uni kivi.
8 Te yuva Publio ma, kátuu de ja ku'u de, ndó'o de sajin, te wa'a xeen ña'a in ka'ni. Te ni kivi Pablo ma, kuan koto de tee ma. Sani te ni jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja kuu tee ma, te ni sonee de nda'a de siki tee ma, sani te ni nduva'a de-ni.
9 Nuu ni kuu sa'a ma, te ni ka jini ñayii ka ku'u ka iyo ñuu yukan, te ni jan koo tna i nuu iyo Pablo ma, te ni yo jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja jin kuu i ma, te ni ka yo nduva'a tna i.

10 Te ni ka jatanuu xeen ña'a i, te ka
ka'an vii ka ka'an va'a i nuu sa, te
nuu ni kenda kivi ja jin koo sa nuu
in-ka barcu ma, ni ka taa i ndaka ja
ka jiniñu'u sa ichi jin koo sa ma.

Ni ka kenda koo Pablo ma ñuu Roma ma

11 Ni ya'a uni yoo ni ka iyo sa
yukan, te ni ka nda koo sa in nuu
barcu ni kee ñuu Alejandría ma, te
ni kenda tnu ni kendoo tnu yukan
nani ni ya'a tiempu vijin xeen ma,
te nuu tnu ma ndenee sukan kaa ja
ka ka'an i ja su'si i kúu ma.
12 Te ni ka kenda koo sa ñuu Sir-
acusa ma, te ni ka iyo sa uni kivi
yukan.
13 Te yukan, te kuan koo sa ichi yu'u
ndute ma, te ni ka kenda koo sa ñuu
Regio ma. Te in-ka kivi ma, te ni
keja'a yi'i kajin, te su'va kana nuu
i vee i, te kivi ku-uu ma ni ka kenda
koo sa ñuu Puteoli ma.
14 Te yukan ni ka ndani'i tna'a sa
ji'in jaku ñayii ka kandija Su'si ma,
te ni ka jikan-ta'vi i nuu sa ja jin
kendoo sa ji'in i uja-ka kii. Sukan
ni ka sa'a sa, te saa kuan koo sa ñuu
Roma ma.
15 Te ñayii ka kuu sa'ya Su'si o a ja
ka iyo i ñuu Roma ma, nuu ni ka
jini i ja sani te kenda koo sa ma, ni
ki koo i ni ki tna'a ña'a i onde ñuu
Foro de Apio ma ji'in ñuu nani Tres
Tabernas ma. Te nuu ni jini Pablo
ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma, ni
ndakuan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
ni ndusii ini de.
16 Te nuu ni ka kenda koo sa ñuu
Roma ma, te tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, ni ndakua'a de tee jin
koo vekaa ma nuu nda'a tee tátnuni
nuu soldado ka iyo Roma ma. Ko-
vaa Pablo ma chi ni wa'a tee tátnuni
nuu soldado ma tnu'u ja koo siin de
te ko koto ña'a in-ni soldado.

Pablo ma, ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Roma ma

17 Ni ya'a uni kii ma, te ni
kana Pablo ma tee ka kuu judío
ka ndanuu-ka ma, te nuu ni ka
ndatna'a de ma, jiña'a Pablo ma:

—Ñani, saña, masu nawa ni sa'a
sa ja u'vi ja jin kuu ndaka tna'a o
judío ma, ni a ndakiti ini sa siki
ja sukan ni ka yo sa'a tna'a o ñayii
jana'a ma. Kovaa ni ka tnii ña'a i
ñuu Jerusalén ma, te ni ka jan xsia'a
ña'a i nuu nda'a tee ka kuu romano
a.
18 Te tee ka kuu romano a chi ni
ka sa'a ndaa de, te ka kuni de ja
jin xsiaa ña'a de nkuu, vaa masu na
kuechi sa iyo ja sa'a i ja jin ka'ni
ña'a de ma.
19 Te nuu ñatuu ka kachi ñayii judío
ma ja jin xsiaa ña'a de ma, te ni jani
ini sa ja jiniñu'u ja kakan sa ja maa
tee kúu César ma ka'nde tniñu sa
a. Kovaa masu nawa xtekuechi sa
ñayii ñuu o ma.
20 Chukan kúu ja ni jikan sa ja
ki koo ni, te jin kuni tna'a o, te
jin ndatnu'u tna'a o, vaa kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u ndaa iya sa'a ja jin
ndani'i ta'vi o ma kúu ja nu'ni sa
yo'o kaa ya —kúu de jiña'a de.

21 Sani te ka jiña'a de:

—Ni-in carta ñatuu ni ka tetniñu
ñayii ñuu Judea ma ja ká'an ja kuu
ni, ni a in ñani o ma ja kii de ki
kaxtnu'u de na kuechi ni, ni a in
ñayii ko ka'an u'vi ja kuu ni.
22 Kovaa ka kuni sa ja jin koniniso'o
sa naxe jani ini ni, vaa ja káxtnu'u ni
a chi ka jini o ja ni-ka'nu ñuu ñayivi
a masu ka ka'an va'a i ja kuu tnu'u
ká'an ni a —ka kuu de ka jiña'a de.

23 Te ni ka ndatnu'u tna'a de ja
jin ndatna'a de in kii, te kivi yukan
chi ni ki koo kua'a de nuu iyo Pablo
ma, te ni kaxtnu'u Pablo ma nuu
ndaka de ma sukan tatnuni Su'si
ma, te ni keja'a de káxtnu'u de onde
ne'e ma te onde ni kukuee ma, te
ndákaxtnu'u de sukan ká'an ja ni
yo kaxtnu'u Moisés ma, ji'in sukan
ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma siki iya
kúu Jesús ma.

24 Jaku de ni ka kandija ja ká'an
Pablo ma, te jaku de ñatuu ni ka
kandija.

25 Te ñatuu ni kuu jin ketna'a ini de,
te chukan kúu ja nuu ni nde koo de
ma, jiña'a Pablo ma:
—Sa'a, te ka jini o ja ja ndaa kúu
tnu'u ni wa'a Xtumani Ndios ma ja
ni ka'an Isaías ma nuu yuva o tee
jana'a ma. Sa'a ni jiña'a ya de ma:
26 Kuá'an ni nuu ñayii ya'a, te kuña'a
ni:
Jin koniniso'o ni, kovaa masu jin
jaku'ni ini ni,
te jin konde'ya ni, kovaa masu
jin kuni ni.
27 Vaa ini anua ñayii ya'a chi ni ka
ndukaji,
te so'o i a ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni ka
ndandesi i,
sukan-va'a ma jin kuni i ji'in
nduchinuu i ma,
te ma jin kuniso'o i ji'in so'o i
ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka jani ini i
ma,
te ma ndasava'a sa i,
kúu ya jiña'a ya de ma.
28 'Te chukan kúu ja vitna, te
jin kuni ni ja Su'si ma, ni tetniñu
ya tnu'u maa ya a nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, sukan-va'a kuu
jin ndani'i ta'vi i. Te ñayii yukan
chi jin koniniso'o ndija i vi —kúu de
jiña'a de.
29 Te nuu ni jinu ni ka'an Pablo
ma sa'a, sani te kuan nu koo
tee judío ma, te ka tetna'a ka
tetna'a-nka de kuan nu koo de.
30 Te Pablo ma, ni iyo de uu kuiya
ve'e nuu ni kenuu de ja koo de ma,
te yukan ni yo jan-ta'vi de ndaka
ñayii ni yo jan koo ma.
31 Te ni-yu'u ni-ini de káxtnu'u de
sukan tatnuni Su'si ma, te káxtnu'u
de siki Jesucristo Iya Tátnuni ma
nuu ndaka ñayii ka ndatna'a ma, te
ñatuu na in ni ja'nu ndee.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Roma ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Saña chi Pablo kúu sa, te jinukuechi sa nuu Jesucristo ma, te maa ya, ni kana ña'a ya ja ko kuu sa apóstol, te ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa tnu'u maa ya ma, te ni sa'a siin ña'a ya ja na kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ká'an ya ma.
2 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni skuiso Su'si ma onde xi'na-ka ma, te sukan ni ka tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a maa ya ma nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma.
3 Te tnu'u ya'a ká'an siki Sa'ya Su'si ma, te maa ya chi ni kenda ñayivi ya, te ne'un sa'ya tata David ma ni kâku ya ñuu ñayivi ya, te Jesucristo iya tátnuni nuu o ma kúu ya.
4 Te ni kaxtnu'u Xtumani Ndios ma ja Sa'ya Su'si ma kúu ya, te iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, vaa ni ji'i ya te ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
5 Te Jesucristo ma chi ni skuta'vi ña'a ya tnu'u vii tnu'u mani ja ko kuu sa apóstol tee tetniñu maa ya ma, sukan-va'a ja maa ya ma, te kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii masu ñayii judío ka kuu i ma ja na jin kandija i Su'si ma te jin ko sa'a i sukan ká'an ya ma.
6 Te ne'un ñayii ya'a ka iyo maa ni, ja ni ndakana ña'a Jesucristo ma ja jin kondikin ni ya.

7 Te tée sa tutu ya'a, te tétniñu sa nuu ni ja ka iyo ni ñuu Roma a, ja ka kuu ni ñayii kútoo ña'a Su'si ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin xndoo ni ndaka ja u'vi ma.

Te kúni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo Iya Tátnuni ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a te na sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Kúni Pablo ma ja ki'in de jin koto de ñayii ka iyo ñuu Roma ma

8 Xinañu'u kuiti, te ja maa Jesucristo ma, te ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja jin kuu ndaka ni, vaa ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a ka jini i sukan vivii ka kuu ni ja ni ka kandija ni Su'si o a.
9 Te maa Su'si iya xi-nuu jinukuechi sa ja ni-yu'u ni-ini sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Sa'ya ya Jesús ma na'a ja ñatuu ndúnaa ña'a sa vaa ndimaa ndákune'e ña'a sa ora jikan-ta'vi sa nuu maa ya ma.
10 Te ndimaa jikan-ta'vi xeen sa nuu Su'si ma ja na taa ya tnu'u, te na chindee chituu ña'a ya ja na kuu jaan sa jan koto ña'a sa nuu ka iyo ni a.
11 Vaa kúu ini xeen sa ja kuni ña'a sa te ka'an sa sukan kúni Xtumani Ndios ma ja jin ko sa'a jin ko kuu ni, te jin ni'i-ka ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
12 Vaa na ka'an o ja sa'a jiniñu'u ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a ndaka o sukan-va'a jin kukanu ini-ka o Su'si ma.

13 Jin kona'a ndaka ni ja jâ ni kuu kua'a jichi kúni sa ja jan koto ña'a sa, kovaa onde vitna chi ndimaa iyo in ja ja'nu ndee nuu sa, te ñatuu nde kúu jaan sa. Chi vaa ja kúni sa kúu ja chindee ña'a sa, sukan-va'a kuu jin sa'a ni sukan játna ini Su'si ma, te koo jayiñu'u ya, sukan chíndee sa ndaka ñayii masu judío ka kuu i ma te ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma.
14 Vaa nee yika sa nuu ñayii ka ka'an sa'an griego ma ji'in nuu ñayii ñatuu ka ka'an i sa'an griego ma, ji'in nuu ñayii ndichi ma ji'in nuu ñayii ñatuu na tnu'u ndichi ka neva'a i ma, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
15 Te chukan kúu ja ñu'u xeen ini sa ja jaan sa ñuu Roma a nuu ka iyo

ni a, te kuu ka'an kachi sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ndaka ni.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ja chindee ña'a i ja jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

16 Vaa masu kúkan-nuu sa ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, vaa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma chi iyo i ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa ya ma, te ndaka ñayii ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a ya ma chi jin ndani'i ta'vi i. Te kúni Su'si ma ja xinañu'u jin koniniso'o ñayii judío ma, sani te jin koniniso'o ñayii masu judío ka kuu i ma.
17 Vaa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sa'a ja jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma, te káxtnu'u i sukan jin kandija o Su'si ma te jin kukanu ini o ya ni-kani ni-jika. Te suni sa'a ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi suu i koteku ni-kani ni-jika, vaa kúkanu ini i Su'si ma." Sa'a ká'an.

Sukan ka ndiso kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi a

18 Vaa maa Su'si ma, onde andivi ma iyo ya, te káxtnu'u ya sukan ndákiti ini ya ja ñatuu játna ini ya sukan ka sa'a ñayii ma ja u'vi ma ji'in ja ka sa'a u'vi tna'a i ma, vaa ñayii yukan chi ka ja'nu ndee i ja jin kandija jaku-ka ñayii ma tnu'u ndaa tnu'u ndija ya ma.
19 Vaa sukan ka jini yo'o ja iyo in Su'si ma, te ka jini o sukan sa'a sukan kúu ya ma, te suni ka jini tna ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma ndaka ja va'a sa'a Su'si ma, vaa maa ya káxtnu'u ja iyo ya.
20 Vaa yo'o chi ñatuu ka kundee maa o jin kuni o sukan kaa sukan iyo ya ma. Kovaa nuna jin ndasa'a o kuenda ndaka ja ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma onde nuu ni kuva'a ñuu ñayivi a, te jin kuni o ja iyo ya ja kúu ya Su'si o ma ni-kani ni-jika. Te chukan kúu ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma, masu kuu jin ka'an i ja ñatuu na Su'si iyo.

21 Te visi jâ ka jini ñayii ma ja iyo Su'si o a, kovaa ñatuu ka ndachiñu'u i maa ya ja kúu ya Su'si ma, te ñatuu ni ka ndakuan-ta'vi i nuu ya, su'va ni ka sa'a ndee i ini anua i ma, te ni ka ndandesi ini anua i ma.
22 Vaa ka ka'an i ja ka jini xeen i, kovaa masu ka jini kuiti i, su'va ka kuneé ka ku-uun i, te su'va vi'i-ka ni ka sa'a ndee i ini anua i ma nuu Su'si ma.
23 Te ni ka xndoo i jayiñu'u Su'si iya téku ni-kani ni-jika ma, te ni ka ndasa'a i in yunuu ñayii, te vitna ja ñayii a chi ñayii naa-ni kúu i, te ni ka sa'a i yunuu lasaa ma, ji'in yunuu koo ma, ji'in yunuu ndeva'a-ni kiti ma, te ka chiñu'u i.
24 Chukan kúu ja Su'si ma chi ni xndoo ya i, te ka sa'a maa i ndaka ja u'vi ma, sukan ka jani ini anua maa i ma. Te ka xtivi i maa i ma.

25 Te sukan ni ka ndaxsama i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma, te ni ka jan-ta'vi i tnu'u xnda'vi tna'a ma, vaa ka chiñu'u i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a ja ni sa'a Su'si ma, kovaa ka ndunaa i ja jin ndachiñu'u i maa iya ni sa'a ndaka ja iyo ñuu ñayivi a. Kovaa yo'o chi ka jini o ja Su'si ma, iyo jayiñu'u ya ni-kani ni-jika ma. Te sukan kó kuu.

26 Chukan kúu ja Su'si ma, ni xndoo ya i ja jin sa'a maa i ja u'vi ma te jin tna'a maa i ja kan-nuu. Vaa ka iyo ña'a chi ka jatna ini tna'a ña ja ndi-tna'a ña'a ña, te jin ko kusu ña, te ka sa'a ña ja kayu'u ja kan-nuu, te masu sukan ni jani, ni ka'vi ini Su'si ma.
27 Suni tna tee ma, ni ka xndoo de ja jin ko kusu de ji'in ñasi'i de ma, te ni ka jatna ini-ka de ja ndi-tna'a tee de ma jin ko kusu, te ka sa'a de ja kayu'u ja kan-nuu. Te ja sukan ka sa'a ka kuu de ma, te sa'a Su'si ma ja jin ndo'o jin neni de.

28 Te kuechi ja ñatuu ka kandija i Su'si ma, te ni sa'a ya ja janit-nuni i ma ni ka nduneé, ni ka ndu-uun-nka, te ñatuu nde ka

ndasa'a i kuenda ja masu nde jiniñu'u ndaka ja ka sa'a i ma.
29 Te ndimaa ja u'vi kúu ndaka ja ka sa'a i ma, vaa ka kivi nduu i ji'in ñayii ni masu ni ka tnanda'a ji'in i ma, te ka iyo i ja ka skiti ini i in-ka ñayii ma, inundiyo ini i ma, ka sa'a i ja u'vi ma, ka kukueñu ini i ma, ka ja'ni tna'a i ma, ka kanaa i ma, ka xnda'vi tna'a i ma, ka ka'an neé ka ka'an ñuu i ma,
30 ka skanduu yu'u i ma, ka ka'an i tnu'u tna'a i ma, ñatuu ka kuni sii i nuu Su'si ma, ñatuu na respetu i ma, inuvixi xeen ka ndaa i ma, ndimaa ja u'vi ka jani ini i ja jin sa'a i ma, masu ka kandija i nuu yuva nuu si'i i ma,
31 inundee ini i ma, masu inundija i ja inuva'a ini i ma, ka sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi ma, masu kuu jin koo mani i ma, ni a jin kunda'vi ini i ñayii ma.
32 Visi jâ ka jini i sukan jani ini Su'si ma ja ñayii ka sa'a sukan ma ka kuu ñayii jin kûu ma, kovaa sukan-ka ka sa'a i. Te masu ka iyo sii ini i ja maa-ni i ka sa'a sukan ma, chi su'va ka kuni i ja ndaka-ka ñayii ma na jin ko sa'a sukan ka sa'a i ma.

2

Sukan ndakan ndandaa Su'si ma kuenda nuu in in o

1 Vaa masu kuu yanduu ja sa'a ja kúu ni a, ndeva'a-ni na in kúu ni. Ndijin ja xtekuechi ni tna'a ni ma, te maa ni, ndáxtekuechi ni maa ni, te jiso kuechi maa ni, vaa tna'a ja xtekuechi ni tna'a ni ma, chukan kuiti kúu ja sa'a maa ni a.
2 Vaa ka jini o ja maa Su'si ma ka'nde tniñu ñayii ka sa'a ndaka ja u'vi ma, te sukan, te jin ndachunaa ndi'i jin ndachunaa tu'u maa i ja ka sa'a i ma.
3 Te ndijin ja xtekuechi ni tna'a ni ma te sa'a ni ja ka sa'a i ma, ¿jani ini ni ja kaku ni nuu Su'si ma kivi ndakan ya kuenda nuu ni ma?
4 ¿Xi saxiko ni ja vii ja va'a sukan kuee ini ya ma vaa kútoo ña'a ya ma? ¿Te ñatuu ndásа'a ni kuenda ja va'a ini ya kúu, chukan kúu ja káxtnu'u ya ichi ndaa ko kaka ni ma, sukan-va'a ndakani ndaka'vi ini ni te kondikin ni Su'si ma?
5 Kovaa ja sukan ndee ini ni a te ñatuu ndákani ndáka'vi ini ni a, sa'a ni ja ndákiti xeen ini Su'si ma nuu ni, kivi kenda ja ndakan ndi'i ndakan tu'u ya kuenda nawa ni yo sa'a, ni yo kuu ni ma.
6 Te ndi-in ndi-in o jin ndani'i jin ndatna'a nde a kúu ja ni ka sa'a, ni ka kuu o nuu ya ma.
7 Nde o ka ndi ini ja jin ndani'i ta'vi o te jin koteku o ni-kani ni-jika ma, te jin ni'i o jayiñu'u nuu Su'si ma te ka'an ya ja ja vava'a kúu ja ni ka sa'a, ni ka kuu o ma, nuna jin ku'un ini o ja jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ndija nuu ya ma, te jin ni'i o ndaka cha'a te jin koteku o ni-kani ni-jika ma.
8 Kovaa ndákiti xeen ini ya nuu ñayii inuso'o ka ndaa i ma, ja ñatuu ka kandija i ja ndaa ká'an nuu tnu'u maa ya ma, su'va ka sa'a-ka i tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma.
9 Te tnundo'o tnuneni ji'in tnu'u xii ini kua'a ya nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Cha'a chi xinañu'u ñayii judío ma jin ndo'o. Sani te ñayii masu judío ka kuu i ma, jin ndo'o tna i.
10 ¡Kovaa naka jayiñu'u ji'in tnu'u sii ini koo nuu ndaka ñayii ka sa'a ja va'a ma! Cha'a chi xinañu'u ñayii judío ma, jin ni'i. Sani te ñayii masu judío ka kuu i ma, jin ni'i tna i.

11 Vaa nuu Su'si ma chi inuu-ni ka kuu ndaka o, visi ndeva'a-ni ñuu o.
12 Vaa ndaka ni ja ñatuu ka jini ni tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma te ni ka yo sa'a ni ja u'vi ma, te suni jin skenaa ni maa ni nkuu, visi ñatuu ka jini ni sukan ni ndakaxtnu'u Moisés ma. Te ndaka ndijin ja ka jini ni tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma te ni ka yo sa'a ni ja u'vi ma, te sukan ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés

ma, sukan ndakan ndaa Su'si ma
kuenda nuu ni.
13 Vaa masu ñayii yika-ni ja nin-
iso'o-ni i tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma
nuu Moisés ma ka kuu ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa nuu Su'si ma. Chi
ña'a. Su'va ká'an Su'si ma ja ñayii
ka sa'a ka kuu sukan ndee tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma ka
kuu ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa nuu
Su'si ma.
14 Vaa ñayii masu judío ka kuu i ma
te ñatuu na tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma ka jini i, kovaa ka jini i
nde a kúu ja va'a ma ji'in ja u'vi ma,
te maa i ka ndasa'a kuenda nawa
jin sa'a i ma.
15 Te sa'a, te ka kaxtnu'u i ja iyo in
tnu'u tátnuni ini anua i ma, te ka
kaxtnu'u i sukan ka jani ka ka'vi ini
i ma, te ka ndakunitnuni i naxe ka
sa'a ka kuu i ma nú ja va'a xi ja u'vi
kúu.
16 Sa'a ko kuu kivi sunkoo Yuva o
Su'si ma Sa'ya ya Jesucristo ma, ja
ndakan ndaa ya kuenda nuu in in
o ja ka kuu o ñayii a nawa ni ka yo
sa'a yu'u o ma, sukan ká'an tnu'u vii
tnu'u va'a káxtnu'u sa a.

*Ñayii judío ma chi masu ka sa'a
kuiti i sukan ká'an tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma*

17 Ndijin ja ká'an ni ja kúu ni
judío, te kúkanu ini ni tnu'u ni
ndakaxtnu'u Moisés ma, te ká'an ni
ja sa'ya Su'si ma kúu ni,
18 te ká'an ni ja jini ni sukan kúni
Su'si ma ja jin sa'a o ma, te jâ ni
kutu'va ni tnu'u ni ndakaxtnu'u
Moisés ma, te jini ni ndakaji ni ja
va'a ma.
19 Te jani ini ni ja kúu ni ñayii
káxtnu'u tnu'u Su'si ma nuu ñayii
ñatuu ka jini ma te kuan koo neé
kuan koo uun maa i ma, te ñu'u
ndú'va kúu ni nuu ñayii ka iyo nuu
nee ma sa'a ni tnu'u.
20 Te jani ini ni ja teskua'a kúu ni
nuu ñayii ñatuu ka jini ma, ji'in nuu
ñayii yika ni ka keja'a i ka ndan-
duku i Su'si ma, vaa maa ni chi jâ
jini ni tnu'u ndaa tnu'u ndichi ni
ndakaxtnu'u Moisés ma.
21 Ndijin ja káxtnu'u ni nuu in-ka
ñayii a, ¿naku ñatuu ndákaxtnu'u ni
nuu maa ni a naxe kúni Su'si ma
ja ko sa'a ko kuu ni? Ndijin ja
káxtnu'u ni nuu in-ka ñayii ja máko
jin sakui'na i ma, ¿te sakui'na maa
ni?
22 Ndijin ja ká'an ni ja ma kuu
ndatuu tee ma ji'in in-ka ña'a ma,
¿te maa ni ndátuu ji'in in-ka ña'a
ma? Ndijin ja saxiko ni ja masu
Su'si ka kuu ma, ¿te kivi ni nuu ka
ñu'u i ma, te sakui'na ni?
23 Ndijin ja kúvixi maa ni ja jini ni
tnu'u ndaa ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, kovaa sa'a ni ja ka saxiko ñayii
a Su'si o ma, vaa ñatuu sa'a ni sukan
ká'an ya ma.
24 Sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
o a: "Ja kuechi ndijin a, te ñayii
masu judío ka kuu i ma, ka ka'an
ndeva'a i ja kuu Su'si o a." Sa'a
ká'an tnu'u ya a.

25 Ja ndaa kúu ja nuna kitnuni
o chi chindee ña'a i, nuna sa'a o
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés
ma. Kovaa nú ma sa'a o, te ko kuu
o sukan-ni ka kuu ñayii ñatuu ka
yitnuni i ma.
26 Chukan kúu ja in ñayii ñatuu yit-
nuni ma te sa'a i sukan ká'an tnu'u
ni ndakaxtnu'u Moisés ma, kuenda
tnu'u ja yitnuni i kúu, ká'an Su'si
ma.
27 Vaa ñayii ñatuu yitnuni yikikuñu
i ma kovaa kándija i ndaka tnu'u
Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, kuu ndaka'an i kuechi ni a, vaa
visi neva'a ni tutu ndee tnu'u ni
tatnuni Su'si o a, te visi yitnuni ni
a, kovaa ñatuu sa'a ni sukan ká'an
tnu'u Su'si ma ja ni ka'an Moisés
ma.
28 Vaa ja ko kuu o ñayii judío ma
chi masu yika-ni ja sa'a o sukan ka
sa'a ñayii judío ma ja ka chitnuni i
yikikuñu i ma kúu. Chi ña'a.
29 Su'va ja jin ko kuu o ñayii judío
ndija ma kúu ja nú ni nduvii ni
ndundoo ini anua o a, te sukan, te
ini anua o a ni nukitnuni ndija i
nuu Su'si ma. Vaa masu yika-ni
ja kúu ká'vi o sukan ndee tnu'u ni

ka'an Moisés ma kúu ja ko kuu o ñayii judío ma chi su'va nú maa Xtumani Ndios ma ni ndaxsama ña'a. Te ja ñu'u ini o kúu ja Su'si ma ndaka'an va'a ndaka'an vii ja sa'a o ma, te masu ñu'u ini o ja ñayii ma, jin ka'an vii ja sa'a ja kuu o ma.

3

1 Chukan kúu ja, ¿nawa ka ni'i o ja ka kuu o judío ma? ¿Xi nawa chíndee ña'a ja jákitnuni o ma?
2 Kua'a xeen ja jin ni'i o ja ka kuu o ñayii judío a, nuna jin jaku'ni ndaa ini o tnu'u Su'si o a. In kúu ja ni kukanu ini ña'a Su'si ma ja nuu nda'a yo'o ni xndoo ya tnu'u ni tatnuni ya ja jin ko sa'a o ma.
3 Chukan kúu ja, ¿naxe ka'an o? Nú in nde ni ñatuu kándija, te ¿ja ñatuu kándija ni ma, sa'a i ja ma sa'a-ka Su'si ma ja ni skuiso ya ma?
4 Ña'a, vaa Su'si ma chi in ja ni ka'an ya ja sa'a ya ma, chi ûni sa'a ya, visi sukan-ni kúu maa ñayii a ja ñatuu sa'a i ja ndaa ma. Vaa sa'a ká'an tutu ndee tnu'u Su'si o ma:

Sukan-va'a jin ndakunitnuni ñayii
ma ja tnu'u ndaa tnu'u ndija
kúu tnu'u ká'an ni a, vi Su'si,
te ñatuu na in ká'an ja masu
ja'nde ndaa ni tniñu ñayii
ma.

Sa'a ni jiña'a David ma Su'si ma.

5 Kovaa ka iyo jaku ñayii ma ja ka ka'an i ja kuechi ja u'vi ka sa'a i ma, te iyo-ka jayiñu'u Su'si ma. Te ka jani ini i ja chukan kúu ja masu va'a ini Su'si ma ja xndo'o xneni ya i ma. Sa'a ndáka'an sa sukan ka ká'an jaku ñayii ma. Te yo'o, ¿naxe jin ka'an tna o?
6 ¡Masu kuu ja jin ka'an o sukan! Vaa nú ma xndo'o xneni ya ñayii ka ndiso kuechi ma, ¿naxe ka'nde ya tniñu ñayii ka iyo ñuu ñayivi a?
7 Te in-ka tnu'u ja ka ka'an ñayii yukan kúu ja ndaka tnu'u ka ka'an i ja masu ja ndaa kúu ma, kovaa sa'a tnu'u ka ka'an i ma ja ka ndasa'a jaku-ka ñayii ma kuenda ja maa in-ni Su'si ma ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija ma, te ka ndachiñu'u xeen-ka ñayii ma Su'si ma. Te ka ka'an ñayii tnu'u ma: "¿Te naku ka ka'an i ja ka ndiso kuechi o?", ka kuu i ka ka'an i.
8 Kovaa nuna jin kandija o ja ka ka'an ñayii tnu'u ma, te ¿xi jin ka'an tna o ja jin sa'a o ja u'vi ma, sukan-va'a nduu i ja va'a ma? ¡Masu kuu ja jin ka'an o sukan! Kovaa maa ñayii yukan, ka ka'an i tnu'u sa ja sa'a káxtnu'u sa. Kovaa maa Su'si ma chi jini ya ja sukan ka ka'an i tnu'u sa ma, te kenda kivi ja ndakan ya kuenda nuu i ja sukan ka ka'an i ma, te jin ndachunaa maa i.

Ni-in ñayii ñatuu sa'a ja va'a nuu Su'si ma

9 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Yo'o ja ka kuu o judío a, ñayii va'a-ka ka kuu o sana ñayii masu judío ka kuu i ma? Ña'a, vaa ndaka o ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma, jâ ka ndiso kuechi o nkuu.
10 Sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:

Ni a in ñayii sa'a ja va'a.
11 Ni a in ñayii jáku'ni ini.
Ñatuu na in ndánduku Su'si ma.
12 Ndaka i ni ka ski'in maa i.
Ndaka i, masu ñayii jin kuu-ka ka
kuu i.
Ñatuu na in sa'a-ka ja va'a, ni a
in-nka i.
13 Sukan kini kaa nuu ka yinee
ndiyi ma nuna ndanune i
ma,
sukan ka kuu tnu'u ka kana
koo sukun ñayii ma.
Te ja ka ka'an i ji'in yaa i ma,
ja ka xnda'vi i ñayii ma kúu.
Te sukan kúu venenu koo ma,
sukan kúu ja ka ka'an i ji'in ñii
yu'u i ma.
14 Te ka ñu'u chitu yu'u i ma ja u'vi
ja kini ja ka ka'an i ma.
15 Te ja'a i ma ka jika ñama-ka kuan
koo i ja jin ka'ni i ñayii ma.
16 Ka xndoo nda'vi ka xndoo kee i
ichi ka jika i ma,

17 vaa ñatuu ka jini i naxe jin koo
mani i ji'in ñayii ma.
18 Te ñatuu ka yu'u i ja Su'si ma chi
nde'ya ña'a ya.
19 Kovaa ka jini o ja ndaka sukan
ndee tnu'u Su'si ma, ká'an i ja
jin kuu maa ñayii ka jani ini i ja
nuna jin sa'a i ndaka sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te jin
ndani'i ta'vi i. Kovaa ña'a. Vaa
maa Su'si ma ndakan kuenda nuu
ndaka ñayii ka iyo ñuu ñayivi a, te
jin ndachunaa i ndaka nawa ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu i ma. Te kivi
yukan masu na in kuu ka'an-ka.
20 Vaa visi tnuñu maa ñayii ma ja
sa'a i ndaka sukan ndee tnu'u ja ni
wa'a Su'si ma nuu Moisés ma, ko-
vaa ni a in ñayii ma, masu kundee
i sa'a i ja va'a nuu ya ma te ndani'i
ta'vi i. Vaa tnu'u ni wa'a Su'si ma
nuu Moisés ma, yika-ni ja sa'a i kúu
ja ndákunitnuni ñayii ma ja ja u'vi ni
sa'a i ma te ni jiso kuechi i nuu Su'si
ma.

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma ja suu ya ni chunaa nuu tniñu o ma te ni ka kaku o nuu ja u'vi ma

21 Kovaa vitna, te Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya in-ka tnu'u jaa sukan
jin ndayaa o nuu ja u'vi ma te jin
ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndija nuu ya ma. Vaa onde Moisés
ma ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka yo
kaxtnu'u de ja sukan ko kuu ma.
22 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na in
kukanu ini Jesucristo ma ja maa ya
ni chunaa nuu tniñu i ma nuu ni
ji'i ya nuu krusi ma chi sakanu ini
Su'si ma kuechi i ma. Vaa ndaka
ñayii ka kukanu ini i Jesucristo ma,
kuu jin sa'a i ja vii ja va'a ma. Vaa
Su'si ma chi masu nde sa'a siin ya
ni-in jichi ñayii ma,
23 vaa ndaka ñayii ma, ni ka sa'a i
ja u'vi ma te ni ka jiso kuechi i nuu
Su'si ma, chukan kúu ja ni ka kujika
i nuu iyo jayiñu'u ya ma.
24 Kovaa Su'si ma chi ni kunda'vi
ini ña'a ya, te ni skuta'vi ña'a ya
tnu'u vii tnu'u mani ya ma, te
ni sa'a ya ja maa Jesucristo ma
ni ndachunaa nuu tniñu o ma, te
sukan, te ni ka kaku o nuu ja u'vi
ma.
25 Vaa ni tetniñu Su'si ma Jesucristo
ma ja kûu ya, te ni jati niñi ya
ma ja jin kuu o ma. Te nuna jin
kukanu ini o ja sukan ni ndo'o Je-
sucristo ma nuu tniñu o ma, chi
ndasavii ndasandoo ña'a Su'si ma
nuu ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma.
Te Su'si ma, ni kaa kuee ini ya, vaa
ñatuu ni xndo'o xneni ya ñayii ma ja
kuechi ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a i
ma.
26 Kovaa onde vitna, te jâ ni
kaxtnu'u ya ja iya sa'a ndimaa
ja va'a ja ndaa kûu ya, vaa ni
ndachunaa maa ya ndaka kuechi
ni ka yo sa'a o onde xi'na-ka ma. Te
suni sukan káxtnu'u ya ja maa ya
sa'a ja ndaka o ja ka kukanu ini o
Jesús ma te ni ka jan-ta'vi o ya ma,
te ñatuu-ka na kuechi ka ndiso o
nuu Su'si ma, te jin nduu o ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa nuu Su'si ma.
27 Chukan kúu ja, ¿ndenu iyo ja
ká'an ñayii ma ja maa i kúu sa'a
ndaka ma? Masu na in kuu sa'a
kuiti ja va'a, ja maa in-ni i ma. Nú
masu ja onde kukanu ini i Jesu-
cristo ma, sana kuu sa'a i ndaka ja
va'a ma.
28 Te chukan kúu ja ka ndasa'a o
kuenda ja masu kuechi ja ni ka yo
sa'a o ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés
ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a
ja va'a, chi ña'a. Vaa onde ni ka
kukanu ini o Jesucristo ma, saa ni
chindee ña'a ya ja ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa.
29 ¿Te Su'si ma, Su'si maa in-ni
ñayii judío ma kúu ya? Te ñayii
masu judío ka kuu i ma, te ¿masu
Su'si tna i kúu ya? Ñatuu na in ko
kani ini sukan, vaa Su'si ma chi
suni Su'si tna i kúu ya.
30 Vaa Su'si ma chi maa in-ni ya kúu
Su'si ndaka o a. Te nú ñayii judío
ma, jin kukanu ini i ya, te sa'a ya ja
jin nduu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja

ndaa ma. Te suni sukan sa'a tna ya
ja jin kuu ñayii masu ñayii judío ka
kuu i ma, nuna jin kukanu ini i ya.
31 Chukan kúu ja, yo'o ja ka
kukanu ini o Jesucristo ma, te
masu kuu jin ka'an o ja masu
jiniñu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma nuu
Moisés ma. Su'va yo'o ja ka kukanu
ini o Jesucristo ma, ka ka'an o ja
kanuu xeen-ka tna kúu tnu'u ni
kaxtnu'u Su'si ma nuu Moisés ma.

4

Sukan ni kandija Abraham ma ja ni jiña'a Su'si ma, sukan jín kondikin tna o jin sa'a o

1 ¿Te naxe jin ka'an o ja kuu
tna'a o tee ni yo nani Abraham ma?
¿Nawa ni ni'i maa de ja kuu maa de?
2 Nute kuechi ja ni yo sa'a de ma te
jin kuña'a i ja in tee sa'a ja va'a kúu
de chi savixi de maa de. Kovaa nuu
Su'si ma masu kuu jin savixi o maa
o.
3 Vaa ¿nawa ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma? Ká'an i ja: "Abraham ma
chi ni kukanu ini de Su'si ma, te ni
ndaka'an ni ndakachi ya ja in tee
sa'a ja va'a ja ndaa kúu de."
4 Va'a-ni, vaa ñayii satniñu ma chi
masu kuu ka'an o ja ja skuta'vi ña'a
jito'o i ma kúu ja ni chuya'vi de i ma
chi ja ni satniñu i ma kúu.
5 Kovaa Su'si ma kúu iya sa'a ja
onde ñayii ka sa'a ja u'vi ma te ka
ndiso kuechi i ma chi kuu jin ko
kuu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
Nuna jin kukanu ini i Su'si ma, te
ka'an Su'si ma ja kuechi ja ni ka
kukanu ini i ya ma, te ñayii va'a ni
ka nduu i.
6 Suni sukan ká'an David ma ja
va'a xeen kúu ñayii ja visi ñatuu
na ja va'a ni yo sa'a i ma kovaa
ni kukanu ini i Su'si ma, te ni ku-
atundi'ya ña'a ya, te ni nduu i in
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa. Vaa sa'a
ká'an David ma:
7 ¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ja
ni sakanu ini Iya Tátnuni ma
kuechi i ma
te ni ka naa ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma!
8 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii ja
ñatuu ndánduku Iya Tátnuni
ma kuenda ndaka ja u'vi ni
yo sa'a i ma!,
kúu de ká'an de.
9 Te tnu'u mani ja ni ka'an David
ma, ¿nawa ka jani ini ni? ¿Ja jin
kuu maa in-ni ñayii judío ma kúu,
xi suni ni ka'an de ja jin kuu ñayii
masu ñayii judío ka kuu i ma? Ja
jin kuu ndaka o kúu, vaa ká'an
sa ja Abraham ma chi ni kukanu
ini de Su'si ma, te ni ndaka'an ni
ndakachi ya ja in tee sa'a ja va'a ja
ndaa kúu de.
10 ¿Te naxe ni iyo de nuu ni ká'an
Su'si ma sukan? ¿In tee yitnuni
sukan ka yitnuni tee judío ma kúu
de nuu ni ka'an Su'si ma sukan,
xi in tee ñatuu kitnuni-ka kúu de?
Masu in tee yitnuni kúu de. Ña'a chi
in tee ñatuu kitnuni-ka kúu de nuu
ni ka'an Su'si ma sukan.
11 Kovaa jâ ni kukanu ini de Su'si
ma visi ñatuu kitnuni-ka de ma,
sani te ni jakitnuni de, sukan-va'a
ko kuu i in seña ja kaxtnu'u i ja
jâ ni kukanu ini de Su'si ma te ni
kandija de ja ká'an Su'si ma te jâ ni
nduu de in tee sa'a ja va'a ja ndaa.
Te chukan kúu ja iyo de ja ko kuu
de yuva ndaka ñayii ka kukanu ini
Su'si ma visi ñatuu ka yitnuni tee
ma, vaa ká'an Su'si ma ja jâ ni ka
nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
sukan játna ini maa ya ma.
12 Te suni Abraham ma, kúu de
yuva ndaka ñayii judío ja ka yitnuni
i ma. Kovaa masu yuva ndaka ñayii
judío ma kúu yuva o Abraham ma,
nú masu ja kúu de yuva nanimaa
ñayii judío ka sa'a sukan ni yo sa'a
maa de ma. Na ko ka'an o ja kúu
de yuva ndaka ñayii ka kukanu ini
Su'si ma-ni, sukan ni yo kukanu
ini maa de Su'si ma nuu ñatuu kit-
nuni-ka de ma.
13 Te ni skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma ja maa de ji'in sa'ya tata
de ma, jin kuta'vi de ji'in i ni-ka'nu

ñuu ñayivi a. Kovaa masu kuechi ja ni sa'a de ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés ma kúu ja ni skuiso Su'si ma sukan ma. Nú masu ja kuechi ja ni kukanu ini de Su'si ma kúu, te ni nduu de tee sa'a ja va'a ja ndaa.
14 Vaa nute ñayii ka sa'a ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés ma, jin ko kuu i ñayii jin kuta'vi ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi ñatuu jiniñu'u ja jin kukanu ini o maa Su'si ma, te masu nde jiniñu'u tnu'u ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma.
15 Vaa tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, sa'a i ja ndákiti ini Su'si ma nuu o a, nú ñatuu kándija o te ñatuu sa'a o sukan ká'an ma. Kovaa nú ñatuu kuni-ka o tnu'u ni ka'an ni kachi Moisés ma chi masu sa'a o ja ndakiti ini Su'si ma nuu o nawa ni sa'a maa o ma, vaa ñatuu kuni-ka o ma.
16 Chukan kúu ja ka jini o ja kuechi ja ka kukanu ini o Su'si ma, te jin ndani'i o ja ni skuiso ya ma ja skuta'vi ña'a ya ma. Te ja ndaa ndija ja jin nduta'vi sa'ya tata Abraham ma sukan ni skuiso Su'si ma. Kovaa masu maa in-ni ñayii ka sa'a sukan ni kaxtnu'u Moisés ma, jin nduta'vi sukan ni skuiso Su'si ma, chi suni ñayii ka kukanu ini Su'si ma te ka kuu i sukan ni yo kuu Abraham ma, jin ndani'i ta'vi tna i. Vaa yuva ndaka o kúu de.
17 Suni sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma, ja ni jiña'a ya nuu Abraham ma: "Jâ ni sunkani ña'a sa ja ko kuu ni yuva kua'a ñuu." Sukan ni jiña'a Su'si ma, vaa ni kukanu ini de ya ja kuu ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma te kuu ka'an ya ja ndaka ja ñatuu ka nde'ya o a ñuu ñayivi a, kuenda tnu'u ja jâ ka iyo i kúu.

18 Te Abraham ma chi ni kukanu ini de Su'si ma, visi ñatuu kuni-ka de naxe ko kuu ja sa'a ya ja ni skuiso ya nuu de ma, vaa suu de ko kuu yuva ñayii ndaka ñuu ma. Vaa sa'a ni jiña'a Su'si ma: "Sukan kua'a tiuxini ka iyo andivi ma, sukan kua'a sa'ya tata ni ko kuu", kúu ya jiña'a ya.
19 Te visi jâ ni kuu nija'nu de te ñatuu-ka na tnu'u ndee tnu'u ndatnu yikikuñu de ma vaa jâ yi'i de cientu kuiya, te Sara ma chi in ña'a masu kuu koo sa'ya kúu ña, kovaa ñatuu ni sanuu de chi ni kukanu ini de Su'si ma.
20 Te ñatuu ni jani uu ni jani uni ini de chi ni kandija de sukan ni skuiso Su'si ma, te ûni ni kukanu ini-ka de ya, te ni ndachiñu'u de ya.
21 Vaa ni kandija de ja ni ka'an Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te ni kukanu ini de ya ja sa'a ya ndaka sukan ni skuiso ya ma.
22 Chukan kúu ja: "Ni ndaka'an ni ndakachi Su'si ma ja in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de."
23 Te masu ja kuu maa in-ni de kúu ja ndee tnu'u ni ka'an Su'si ma.
24 Suni ja jin kuu tna o kúu ja ká'an tnu'u Su'si ma, nú ka kukanu ini o Su'si iya ni sa'a ja ni ndateku Jesucristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
25 Te Jesucristo ma chi ni ji'i ya kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te ni ndateku ya, sukan-va'a yo'o, te jin kukanu ini o ya, te jin ko kuu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa sukan játna ini Su'si ma.

5

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

1 Ja ni ka kukanu ini o Su'si ma, te ni ndasandaa ni ndasandija ña'a ya, te ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ni sa'a ya ja jin koo mani o ji'in Su'si ma.
2 Te ja ni ka kukanu ini o ya a, te ja maa tna ya a, te ni kuu ni ka ndani'i o ja va'a ja vii ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te suu kúu ja jin konukuiñi va'a o nuu ya. Te ûni ka kutachi xeen o ja ka ndetu o ja jin ni'i o jayiñu'u Su'si ma.
3 Te masu cha'a-ni chi suni ka kutachi xeen o ora ka ndo'o ka neni o ma. Vaa ka jini o ja nuna jin ndo'o jin neni o ma chi sa'a i ja ko kuu o ñayii kava kuee ini.

4 Te nuna kava kuee ini o ma, te
sa'a i ja teku-ka ini o nuu tnundo'o
tnuneni ma, te nuna teku-ka ini o
ma chi kukanu ini o ja ni'i o ja ni
skuiso Su'si ma.
5 Te ja ndetu o ja ni'i o ma chi masu
ja kan-yu'u ja kan-nuu kúu, vaa
onde ini anua o a ka jini o sukan
kútoo ña'a Su'si ma, vaa skuta'vi
ña'a ya Xtumani maa ya ma.
6 Vaa ka jini ni ja sukan ni kenda
kivi ni kaji Su'si ma, te ni ji'i
Cristo ma nuu tniñu o ja ka ndiso
kuechi o ma, kivi nuu masu nde ka
jiniñu'u-ka o ma nkuu.
7 Ja ndaa kúu ja masu na in kachi
i ja kûu i nuu tniñu in ñayii sa'a
ja va'a ja ndaa, xi saa iyo-nka in
ñayii kachi kûu i nuu tniñu ñayii
va'a xeen ini i ma kuechi ja va'a ini
i ma.
8 Kovaa maa Su'si ma, ni kaxtnu'u
ya sukan kútoo ña'a ya ma, vaa nuu
ka kuu-ka o ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ni ji'i Cristo ma nuu tniñu o ma.
9 Te ja maa niñi Cristo ma, te
ni ndasavii ni ndasava'a ña'a Su'si
ma, te chukan kúu ja ja maa ya te
jin kaku o te ma xndo'o ma xneni
ña'a Su'si ma.
10 Vaa ñayii masu ni ka yo ketna'a
ini ji'in Su'si ma ni ka yo kuu o, te ja
ni ji'i Sa'ya ya ma, te ni ka ndumani
o ji'in Su'si ma. Te chukan kúu
ja vi'i-ka jín kukanu ini o Su'si ma
ja jin kaku o, vaa téku Cristo Iya
Tátnuni ma.
11 Te masu yika-ni ja cha'a-ni chi
suni ka kutachi o ja ka iyo o
nuu Su'si ma ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma, vaa ja maa Jesu-
cristo ma, te ni ka ndumani o ji'in
Su'si ma vitna.

Sukan ni sa'a Adán ma, ji'in sukan ni sa'a Cristo ma

12 Vaa kuechi ja in ñayii ma, te ni
kivi ja u'vi ma nuu ndaka ñayii ñuu
ñayivi a, te kuechi ja ndaka ñayii ma
ni ka sa'a ja u'vi ma, te chukan kúu
ja jin kûu ndaka o ma nkuu, vaa
kuechi ja ndaka ñayii ma ni ka sa'a
ja u'vi ma.
13 Nuu ñatuu tatnuni-ka Su'si ma
nde a jin sa'a ñayii ma, te jâ ni ka
yo sa'a i ja u'vi ni-ka'nu ñuu ñayivi
a. Kovaa nú ñatuu jin kuni-ka i nde
a kúu ja tátnuni Su'si ma, masu kuu
xtekuechi tna'a o nawa ni ka sa'a i
ma.
14 Kovaa onde Adán ma te onde
Moisés ma ni ka ji'i ñayii ma, visi
masu inuu ni ka jiso kuechi i ji'in
Adán ma. Te sukan ni kuu ja kuechi
Adán ma, te sukan ko kuu ji'in iya
iyo ja kii ma.

15 Kovaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si
ma, masu kuu ka'an o ja inuu kúu
ji'in ja ni sa'a Adán ma. Vaa kuechi
ja ni sa'a Adán ma, te ndaka ñayii
ma jin kûu. Kovaa tna'a ja ni
skuta'vi ña'a Su'si ma ja maa Jesu-
cristo iya ni kii ñayivi ma chi in ja
ka'nu xeen-ka kúu ja ni sa'a ya ma.
16 Kovaa in-ni ja u'vi ni sa'a Adán
ma, te ni sa'a de ja ndaka ñayii ma
ni ka jiso kuechi ma, te jin ndachu-
naa ndaka i nuu Su'si ma nkuu.
Vaa kuechi ja kua'a ja u'vi ni ka yo
sa'a ñayii ma, te ni kunda'vi ini ña'a
Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja
va'a ja vii, sukan-va'a jin nduu o
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
17 Vaa ja kuechi ja ni sa'a in-ni ñayii
ma, te ni kundee i ja ndaka o ma
jin kûu, kovaa masu ja va'a kúu.
Kovaa ja ni sa'a Jesucristo ma ja
va'a xeen-ka kúu, vaa ni kundee ya
ja jin koteku o ni-kani ni-jika. Te
sa'a ko kuu ji'in ndaka o ja ni ka
kuta'vi o ja va'a ja vii ni skuta'vi
ña'a Su'si ma te jâ ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa.
18 Vaa kuechi ja in ja u'vi ni sa'a
in ñayii ma, te ndaka ñayii ma jin
ndachunaa. Te suni sukan tna ni
kuu ja ni ji'i maa in-ni Jesucristo
ma, te ni kenda ja ndaka ñayii ma,
jin nduu i ñayii jin ko sa'a ja va'a
ja ndaa, te jin koteku i, nuna jin
kandija i ya ma.
19 Vaa ja in-ni ñayii ma, ñatuu ni
kandija i ja ni tatnuni Su'si ma,
te ni sa'a i ja ni ka nduu kua'a-ka

ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Te kuenda tnu'u ja sukan tna ni kuu ja maa in-ni Jesucristo ma ni kandija ja ni sa'a ya sukan iyo ja sa'a ya ma, te chukan kúu ja kua'a ñayii jin nduu ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
20 Kovaa nuu ni kenda tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma, ni sa'a i ja ni ndatuu kua'a-ka ja u'vi ka sa'a ñayii ma. Kovaa nuu ni kukua'a xeen-ka ja u'vi ka sa'a ñayii ma te jin skenaa i maa i nuu ja u'vi ka sa'a i ma nkuu, te ni kunda'vi ini xeen-ka ña'a Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a.
21 Visi ni kundee ja u'vi ma ja jin kûu ñayii ma, kovaa maa Su'si ma, ni kundee ya, vaa ni kunda'vi ini ña'a ya ma, te ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, sukan-va'a jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa te jin koteku o ni-kani ni-jika.

6

Má jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma

1 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Jin ko sa'a jin ko sa'a-ni o ja u'vi ma, sukan-va'a kukua'a-ka ja skuta'vi ña'a Su'si ma?
2 ¡Ña'a kuiti! Vaa jâ ni ka nduu o sukan ka kuu ñayii ni ka ji'i ma ja masu nawa ka sa'a-ka i ma, te chukan kúu ja masu kuu jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma, te ni masu jin ko ku'un-ka ini o.
3 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ndaka o ja ni ka jandute o ja maa Cristo Jesús ma chi jâ ni ka ji'i o sukan ni ji'i maa ya ma?
4 Vaa nuu ni ka kê koo o ka'a ndute ma, te kuenda tnu'u ja ni ka ji'i o, te ni ka kuyu'u o, sukan ni ji'i ya te ni kuyu'u ya ma. Te nuu ni ka nana koo o nuu ndute ma, te kuenda tnu'u ja ni ka ndateku jaa o, sukan ni ndateku Cristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni ka jini o ja jayiñu'u Yuva ya ma. Te chukan kúu ja yo'o, jín ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
5 Vaa kuenda tnu'u ja ni ka ji'i o sukan ni ji'i Cristo ma, te jâ ni ndatnii ya nda'a o a. Te ni ka ndateku o sukan ni ndateku ya ma, te ni ka nduu o ñayii jaa. Chukan kúu ja masu jin ko sa'a-ka o ja u'vi.
6 Te jín kona'a o ja ndaka ja ni yo jatna ini yikikuñu o ma ja ko sa'a i ma onde xi'na-ka ma, kuenda tnu'u ja ni ndakaa i nuu krusi ma ji'in Cristo ma, sukan-va'a naa ja u'vi ni ka yo jatna ini o ja jin ko sa'a o ma, te chukan kúu ja máko jin kunukuechi-ka o nuu ja u'vi ma.
7 Vaa ñayii jâ ni xndoo ndaka ja u'vi ma, kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i te masu na ja u'vi ko sa'a-ka i, vaa ni ka'an Su'si ma ja jâ ni nduu i ñayii sa'a ndaa sa'a ndija.
8 Te nú jâ ni ka xndoo o ja u'vi ma, te visi ni ka ji'i o sukan ni ji'i Cristo ma, kovaa ka kukanu ini o ja jin koteku o ji'in ya.
9 Vaa ka jini o ja Cristo ma, jâ ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te masu kûu-ka ya, vaa masu na in kundee ja ka'ni i ya.
10 Vaa nuu ni ji'i ya ma, in-ni jichi ni ji'i ya nuu tniñu o ja kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, sukan-va'a ma jin ko sa'a-ka o. Te ni ndateku ya, te ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma.
11 Te chukan kúu ja yo'o chi jín kani ini o ja jâ ni ka ji'i o te masu jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma, te su'va jín ku'un ini o ja maa Cristo Jesús iya tátnuni nuu o ma, te ka teku o a, ja jin ko sa'a o sukan játna ini Su'si ma.
12 Máko tatnuni-ka ja u'vi ma nuu yikikuñu o a, tna'a ja kuu sa'a ja jin kûu o ma, te máko jin kandija-ka o nú kuu ini yikikuñu o a ja sa'a i ja u'vi ma.
13 Ni a koo jin ndakua'a o tnu'u ja ko kuu yikikuñu o a in ja ko sa'a ja u'vi te jin ndakuiso kuechi o nuu Su'si ma. Su'va jín kaxtnu'u o nuu Su'si ma ja ñayii ni ndateku ne'un ñayii ni ka ji'i ma ka kuu o, te jín ndakua'a o yikikuñu o a nuu Su'si ma ja jin

kunukuechi o nuu ya, te jín ko sa'a
o ja va'a ja ndaa.
14 Vaa masu ko tatnuni ja u'vi ma
nuu o. Vaa vitna chi masu jin
kukanu ini-ka o sukan ni tatnuni
Moisés ma, su'va jín kukanu ini o
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi o.

Ni ka nduu o ñayii jin kunukuechi nuu Su'si ma te jin sa'a o ja va'a ja ndaa ma

15 ¿Naxe jin ka'an o? ¿Xi
kuu-ni-nka ja masu jin kukanu ini
o sukan ni tatnuni Moisés ma te
vitna ya ja ni ka jini o tnu'u vii tnu'u
va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te jin
ko sa'a-ka o ja u'vi ma? ¡Ña'a kuiti!
16 Vaa jin kona'a ni ja nuna koo in
ja tatnuni nuu o, jiniñu'u ja kandija
o te tatnuni i nuu o nawa sa'a o ma.
Te chukan kúu ja nú ka kuni maa o
ja jin sa'a o ja u'vi ma te ka'ni ña'a i
ma, xi jin kandija o nuu Su'si ma te
jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a
ja ndaa.
17 Kovaa yo'o chi visi ni ka yo
kandija o te ni ka yo jinukuechi
o nuu ja u'vi ma, kovaa vitna ka
kuta'vi o nuu Su'si ma ja ni-yu'u
ni-anua o ka kandija o sukan ni ka
kaxtnu'u i nuu o a.
18 Vaa ni ka ndayaa o nuu ja u'vi
ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa, te jin kunukuechi o
nuu Su'si ma.
19 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin
jaku'ni ini ni, vaa ñayii-ni ka kuu o.
Te sukan ni ka yo wa'a ni tnu'u ja
jin kunukuechi yikikuñu ni a nuu
ja u'vi ma, te ni ka yo sa'a neé ni
ka yo sa'a uun ni ma, te vitna, te
jin kua'a ni tnu'u, te jin nduvii jin
ndundoo ni, sukan-va'a ni-ka'nu
ni-tu'u ni, jin kunukuechi ni nuu
Su'si ma, te jin ko sa'a ni ja va'a ja
ndaa.
20 Vaa kivi ni ka yo kuu ni ñayii ni
ka yo jinukuechi nuu ja u'vi ma, te
ñatuu ni ka yo ndi ini ni ja jin ko sa'a
ni ja va'a ja ndaa ma.
21 ¿Te nawa kúu ja ni ka ni'i ni ja ni
ka yo sa'a ni sukan ma? Yika-ni ja
ka ndakukan-nuu ni vitna ja ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma. Vaa ichi
jin skenaa ni maa ni kuan koo ni
ma nkuu.
22 Kovaa vitna jâ ni ka nde koo ni
nuu ja u'vi ma, te ni ka nduu ni
ñayii jin kunukuechi nuu Su'si a. Te
vitna jin ku'un ini ni ja másu ko jin
ko sa'a-ka ni ja u'vi, te jin ndani'i
ta'vi ni, te jin koteku ni ni-kani
ni-jika.
23 Vaa nuna jin sa'a o ja u'vi ma, te
ja jin ni'i o kúu ja jin skenaa o maa
o, kovaa nuna jin ko sa'a o sukan
ká'an tnu'u ni skuta'vi ña'a Su'si ma
chi jin koteku o ni-kani ni-jika ja
maa Cristo Jesús iya tátnuni nuu o
a.

7

Jâ ni ka ji'i o nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma, ká'an sa nuu ni ja ka jini ni
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si
ma nuu Moisés ma. Jin kona'a ni
ja nuu ñatuu kenda-ka Cristo ma,
ni ka yo kukanu ini o sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma naxe jin
ko sa'a jin ko kuu o ma, vaa maa
in-ni i iyo ma nkuu.
2 Vaa sukan kúu ña'a ni tnanda'a
ma, sukan ka kuu o nuu tnu'u ni
tatnuni Moisés ma nkuu. Vaa ña'a
ni tnanda'a ma chi kándija ña ja
ká'an yii ña ma nuu téku-ka de ma.
Kovaa nú jâ ni ji'i de ma, masu
tatnuni-ka de nuu ña.
3 Chukan kúu ja nú téku-ka yii ña
ma te ndakueka tna'a ña ji'in in-ka
tee ma, jâ ni jiso kuechi ña nuu Su'si
ma ja kuechi ja u'vi ni sa'a ña ji'in
in-ka tee ma. Kovaa nú jâ ni ji'i yii
ña ma te ndatnanda'a ña ji'in in-ka
tee ñatuu na ñasi'i de ma chi masu
in ja u'vi kúu, sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Moisés ma.
4 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma, suni sukan ka kuu tna o nuu
tnu'u ja ni tatnuni Moisés ma, vaa

nuu ni ji'i Cristo ma, te kuenda tnu'u ja ni ji'i tna tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma. Kovaa nuu ni ndateku Cristo ma, te ni ndasama ndi'i kuiti, vaa ni ka jini o ja onde kukanu ini o ya ma, sana kuu jin ko sa'a o ja vii ja va'a sukan játna ini Su'si ma.
5 Vaa kivi nuu ni ka yo tnuñu o sukan-va'a jin sa'a maa o ja jin ndani'i ta'vi o nkuu ma, te tna'a ja ni tatnuni Moisés ma ja másu ko jin ko sa'a o ma, su'va chukan ni ka yo sa'a-ka o, te tna'a ja jin ni'i o ma kúu ja jin skenaa o maa o ma nkuu.
6 Kovaa vitna, kuenda kúu ñayii ni ji'i ma, sukan jín ko kuu o nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma tnu'u ni ka yo tnii tna'a ji'in o ma nuu ni ka yo kandija o sukan ká'an i ma. Te chukan kúu ja jin katanuu o sukan káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma, te sukan jín kunukuechi o nuu Su'si ma, te masu jin kondikin-ka o sukan ká'an tutu ndee tnu'u jana'a-ka ma.

Ñayii ñatuu ka iyo ji'in Jesucristo ma, masu jin kundee i nuu ja u'vi kúni yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma

7 ¿Te naxe jin ka'an o ja sukan? ¿Tnu'u ni tatnuni Moisés ma, ja kuiso kuechi o kúu? ¡Ña'a kuiti! Kovaa nute ñatuu ni jini sa tnu'u ni tatnuni Moisés ma, masu kuni sa nawa ni jiso kuechi sa ma nkuu. Vaa ñatuu jini sa nawa kúu ja ndiyo ini o ma nkuu, nute ñatuu nawa ká'an nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma: "Máko ndiyo ini ro."
8 Kovaa nuu ni jini sa sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te su'va vi'i-ka ni ndiyo-ka ini sa nuu ndaka-ka ja iyo ñuu ñayivi a, vaa kuechi ja kua'a xeen ja u'vi ja ñu'u ini anua sa ma nkuu. Chukan kúu ja nute ñatuu ni kenda tnu'u ni tatnuni Moisés ma, masu na in kuni nawa kúu ja u'vi ma.
9 Te saña, ni iyo va'a-ka sa nuu ñatuu kuni-ka sa tnu'u ni tatnuni Moisés ma nkuu. Kovaa nuu ni kenda tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu sa a, ni ka ndakanda tna'a ja u'vi ka ñu'u ini anua sa a, te ni ka kundee i, te ni ka xtandiyo ña'a i nuu Su'si ma, te kuenda tnu'u ja ni ji'i sa nkuu.
10 Te ni ndani'i sa ja ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja koteku sa nuna kandija sa ndaka sukan ká'an ma te ko sa'a sa ndaka ma, kovaa ni nduu i tna'a ja ni ja'ni ña'a kuechi ja u'vi ka ñu'u ini anua sa ma.
11 Vaa tna'a ja u'vi ka ñu'u ini anua sa ma, ja ni ka jini i tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te ni ka ndaxnda'vi ña'a i ja na sa'a-ka sa ja u'vi ma, te chukan kúu ja ni iyo jika-ka sa nuu Su'si ma, vaa ñatuu ni kandija sa ja ko sa'a sa sukan ni tatnuni Moisés ma, te ni kundee maa ja u'vi ma ni ja'ni ña'a i.

12 Jâ ka jini o ja tnu'u ni tatnuni Moisés ma chi ja ndaa ja ii ja va'a kúu i.
13 Te nú sukan, ¿tna'a ja va'a ma, ni nduu i tna'a ja ni ja'ni ña'a? ¡Ña'a kuiti! Su'va maa tna'a ja u'vi ka ñu'u ini anua sa ma, ni ka kundee i nuu sa, te kuenda tnu'u ja ni ji'i sa te ni kujika sa nuu Su'si ma, kivi nuu ni jini sa tnu'u va'a ni tatnuni Moisés ma. Te sukan, te ni jaku'ni ini sa ja ndaka ja u'vi yikuu sa sa'a sa ma ja u'vi xeen kúu, te ni ka sa'a i ja ni jiso kuechi sa nuu Su'si ma.

14 Ka jini o ja tnu'u ni tatnuni Moisés ma chi ja va'a ja kun-nee ini anua o a kúu. Kovaa yikikuñu sa a, kuenda tnu'u ja ni kundee maa ja u'vi ma ni jaan ña'a i ja ni yo jinukuechi sa nuu i ma.
15 Vaa tna'a ja ni yo sa'a sa ma, ñatuu jáku'ni ini sa naku ni yo sa'a sa sukan, vaa masu ni yo sa'a sa tna'a ja va'a ja ñu'u ini sa ja sa'a sa ma, su'va tna'a ja saxiko sa ma kúu tna'a ja yachi-ka ni yo sa'a sa ma.
16 Te nú sa'a jáku'ni ini sa, te chukan kúu ja ndákani ndáka'vi ini sa, te ndása'a sa kuenda ja tnu'u ni tatnuni Moisés ma chi ja va'a ja ndaa

kúu, vaa ni sa'a i ja ndakunitnuni sa ja tna'a ja yachi-ka ni yo sa'a sa ma masu ja va'a kúu.
17 Te sa'a, te jini o ja kuechi ja u'vi ja játna ini maa yikikuñu o ja sa'a i ma kúu ja sa'a o ndaka ja u'vi ma, vaa visi ñu'u ini o ja sa'a o ja va'a ma, kovaa kundee maa ja u'vi ma.
18 Te sa'a, te ndásа'a sa kuenda ja masu ja va'a kúu ja játna ini yikikuñu sa a, vaa visi ni yo ñu'u ini sa ja sa'a sa ja va'a ma, kovaa ñatuu ni yo kundee sa nuu ja u'vi ma.
19 Vaa ñatuu ni yo kundee sa ja sa'a sa ja va'a ja ñu'u ini sa ma chi su'va ja u'vi ja ñatuu kúu ini sa ja sa'a sa ma, chukan ni yo sa'a sa.
20 Te ja ni yo sa'a sa tna'a ja ñatuu kúu ini sa ma, kuechi ja u'vi ni ka yo ñu'u ini anua sa ma te ni yo jatna ini yikikuñu sa ma kúu.

21 Te chukan kúu ja saña chi visi ni yo ñu'u ini sa ja sa'a sa ja va'a ma, kovaa vitna, te ndásа'a sa kuenda ja kuechi ja u'vi ni ka yo ñu'u ini anua sa a kúu ja ñatuu ni yo kundee sa ja sa'a sa ja va'a ma,
22 visi onde ini anua sa a chi ni yo játna ini xeen i sukan ká'an tnu'u tátnuni Su'si ma.
23 Kovaa ni yo iyo in-ka ja ni yo tatnuni nuu yikikuñu sa a, te ni yo kanaa i ji'in janitnuni sa a, te ni yo kundee i ja ni yo sa'a sa ja u'vi sukan ni yo jatna ini yikikuñu sa a ja sa'a i ma.

24 ¡Nda'vi maa sa! ¿Na in kasi ndee kasi ndoso ja masu kundee yikikuñu sa a ja kûu sa te koo jika sa nuu Su'si ma nkuu ma?
25 Kovaa vitna ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja ni kundee ya ja ñatuu ni skenaa sa maa sa ma.

Te chukan kúu ja maa sa, ji'in janitnuni sa a jinukuechi sa sukan tátnuni Su'si ma, kovaa onde xi'na-ka ma chi ni yo jinukuechi sa ji'in yikikuñu sa a nuu ja u'vi ma nkuu.

8

Yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma, ka sa'a o sukan kúni Xtumani Ndios ma

1 Kovaa vitna, yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma, ñatuu nawa iyo ja jin ndachunaa o, vaa ñatuu ka sa'a-ka o sukan kúni yikikuñu o ma, su'va ka sa'a o sukan ká'an Xtumani Ndios ma.
2 Vaa ja maa Cristo Jesús ma, te sa'a Xtumani maa ya ma ja jin koteku o, te ni ndaxsiaa ña'a ya nuu ja u'vi ja sa'a ja jin kûu o ma te jin skenaa o maa o ma nkuu.
3 Vaa tna'a ja ni tatnuni Moisés ma chi ñatuu nawa ni kuu sa'a i ja jin kuu ñayii ma, kuechi ja ni yo kundee yikikuñu ñayii ma nuu i ja jin ko sa'a i ja u'vi ma. Chukan kúu ja Su'si ma, ni tetniñu ya Sa'ya maa ya ma sukan kaa yikikuñu ñayii ma, sukan-va'a kundee ya nuu ja u'vi ja játna ini yikikuñu ñayii ma ja sa'a i ma,
4 sukan-va'a yo'o ja ka kukanu ini o ya ma, jin ko sa'a ndi'i jin ko sa'a tu'u o sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija ni tatnuni Su'si ma. Vaa ñatuu ka sa'a-ka o sukan kúni yikikuñu o a, su'va ka sa'a o sukan kúni maa Xtumani Ndios ma.
5 Vaa ñayii ka kandija ja ká'an yikikuñu i ma chi ka jani ini i tna'a ja játna ini yikikuñu i ma ja sa'a i ma. Kovaa ñayii ka iyo ji'in Xtumani Ndios ma chi ja játna ini Xtumani Ndios ma ka jani ini i.
6 Vaa nuna katanuu o ja ká'an yikikuñu o ma chi sa'a i ja kûu o te koo jika o nuu Su'si ma, kovaa nuna katanuu o ja ká'an Xtumani Ndios ma chi sa'a ya ja koteku o ni-kani ni-jika te koo sii ini o.
7 Kovaa ja sukan játna ini yikikuñu o ma chi ñatuu játna ini Su'si ma, vaa ñatuu kándija i ja sa'a i sukan tátnuni Su'si ma, te ni masu kuu sa'a i, vaa ñatuu iyo i ji'in Su'si ma.

8 Te ñayii sa'a sukan játna ini
yikikuñu i ma, masu kuu sa'a i
sukan játna ini Su'si ma.
9 Kovaa yo'o, masu ka sa'a o
sukan kúni maa yikikuñu o a, su'va
sukan kúni maa Xtumani Ndios
ma, nú tnu'u ká'an o ja Xtumani
Ndios ma, iyo ya ini anua o a. Te nú
na in ñatuu na Xtumani Cristo ma
iyo ji'in i chi masu nuu nda'a Cristo
ma iyo i.
10 Kovaa nú Cristo ma, iyo ya ji'in o
chi ja ndaa kúu ja yikikuñu o a chi
kuenda tnu'u ja ni ji'i i ja kuechi ja
u'vi ni yo sa'a i ma, kovaa anua o a
chi téku i ja kuechi tnu'u ndaa tnu'u
ndija kándija o ma.
11 Te nú Xtumani maa Su'si ma iya
ni ndaxteku Jesús ma ne'un ñayii ni
ka ji'i ma, iyo ya ini anua o a, te suni
maa tna ya sa'a ja ndateku onde
yikikuñu o a ja iyo ja kûu i ma.
12 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, iyo ja ka
tavi o nuu Su'si ma. Chukan kúu
ja jin kandija o ja ká'an ya ma. Ko-
vaa máko jin kandija o nawa kúni
yikikuñu o a ja jin ko sa'a o ja masu
nawa chindee ña'a i.
13 Vaa nú ka sa'a o sukan játna ini
yikikuñu o a chi jin kûu o, kovaa nú
ja maa Xtumani Ndios ma te jâ ni
ka xndoo o sukan játna ini yikikuñu
o a chi jin koteku o.
14 Vaa ndaka ñayii ka sa'a sukan
káxtnu'u Xtumani Su'si ma, ñayii
ya'a chi sa'ya Su'si ma ka kuu i.
15 Vaa masu ni taa Su'si ma ini anua
o a ja jin kunukuechi o nuu ja u'vi
ma te ko jin koyu'u o nuu ndaka
ja u'vi ma, chi ña'a. Su'va ni taa
Su'si ma Xtumani maa ya ma iya ni
sa'a ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
te maa ya chíndee chítuu ña'a ja ka
ndakune'e o Yuva o Su'si ma, te ka
jiña'a o ya: “Abba, Taa.”
16 Te maa Xtumani Ndios ma
káxtnu'u onde ini anua o a ja sa'ya
Su'si ma ka kuu o.
17 Te nú sa'ya Su'si ma ka kuu o te
ka ndo'o ka neni o sukan ni ndo'o,
ni neni Cristo ma, te jin ni'i o ja
jin kuta'vi o ji'in ya ma, te jin koo
jayiñu'u o ji'in ya ma.
18 Ja ndaa kúu ja visi ka ndo'o
ka neni o vitna, kovaa masu nawa
kúu, vaa jayiñu'u ja jin ni'i o ma chi
ka'nu xen-xeen-ka ko kuu i.
19 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si ma ja ka
iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a, ka ndetu
tu'va kuiti i ja jin kuni i naxe jin
kava sa'ya Su'si ma.
20 Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a, ni
kundee maa ja masu jiniñu'u ma
nuu i. Masu ja kúu ini maa ja ka
iyo ñuu ñayivi a kúu chi sukan ni
tatnuni Su'si ma ja sukan ko kuu,
kuechi ja u'vi ni ka sa'a ñayii ma.
Te ni skuiso ya ja kenda in kivi ja
nduva'a ñuu ñayivi a.
21 Vaa suni tna ni-ka'nu ñuu ñayivi
a, ndayaa i nuu ja u'vi jinukuechi i
ja sa'a ja ni tivi i ma. Te ndayaa i ja
koo jayiñu'u i ji'in ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma.
22 Vaa ka jini o ja ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, tnana u'vi i onde vitna, ja
ndetu i ja ndayaa i nuu ja u'vi ma,
kuenda tnu'u ja in ña'a u'vi ja kâku
lulu ña ma.
23 Te masu maa in-ni ja ni sa'a Su'si
ma ja ka iyo ñuu ñayivi a chi onde
yo'o tna ja ni ka kuta'vi o Xtumani
Ndios ma, te ka jini o ja iyo kua'a-ka
ja jin ni'i o. Suni ka tnana u'vi tna o
a ja ka ndetu o ja kenda kivi yukan,
sukan-va'a jin ko kuu ndija o sa'ya
Su'si ma te jin nduvii jin nduva'a
onde yikikuñu o a.
24 Vaa ni ka kukanu ini o Su'si ma ja
jin ndani'i ta'vi o ma. Te masu nde
vaa ka nde'ya o a chi yika-ni ja ka
kukanu ini o ja kenda kivi ja sukan
ko kuu ma.
25 Kovaa nú ka kukanu ini o ja jin
ni'i o ja masu ka nde'ya o ma, te jín
kanda o te jín kondetu o.
26 Te máko jin koyu'u o, vaa maa
Xtumani Ndios ma chíndee ña'a ora
ka ndo'o ka neni o ma. Vaa yo'o chi
masu ka jini o nawa jin kakan-ta'vi
o nuu Su'si ma, te ni masu ka ni'i
ini o naxe jin ka'an o nuu ya ma.

Kovaa maa Xtumani Ndios ma, ûni tnana u'vi ya, te jikan-ta'vi ya ja jin kuu o, te yo'o chi masu kuu jin jaku'ni ini o sukan sa'a sukan kúu ya ja jikan-ta'vi ya ja jin kuu o ma.
27 Te maa Su'si ma iya jinitnuni nawa ka jani ini o ma, jini ya nde a kúu ja jikan-ta'vi Xtumani Ndios ma, vaa sukan kúni maa ya ma sukan jikan-ta'vi Xtumani Ndios ma ja jin kuu yo'o ja ka kuu o ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ma.
28 Te ka jini o ja ñayii ka kutoo Su'si ma, ndaka ja ka ndo'o ka tna'a i ma chi chíndee ña'a i, te jin koo va'a-ka i nuu Su'si ma. Sa'a ko kuu ji'in ñayii ni kuu ini maa ya ma te ni ndakana ya i ma ja jin ko kuu i sa'ya ya ma.
29 Vaa ñayii ni jini ya onde xi'na-ka ma, suni ni jani ini ya ja jin ko kuu i sukan kaa Sa'ya maa ya ma, sukan-va'a ko kuu ya iya koxtnuu kua'an koxtnuu vee nuu kua'a ñayii jin ko kuu ñani ya ma ji'in ku'va ya ma.
30 Te ñayii ni ka'an ya sukan jin ko kuu i ma, te suni ni kana tna ya i. Te ñayii ni kana ya ma, te ñayii ya'a suni ni sa'a ya ja ni ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa. Te ñayii ni sa'a ya ja ka sa'a i ja va'a ja ndaa ma, ñayii ya'a ni wa'a ya jayiñu'u ma.

31 Nú ndaka sukan sa'a ya ma, ¿naxe jin kani ini o? Nú Su'si ma ka iyo ji'in o, masu na in kundee nuu o a ja xnda'vi ña'a i.
32 Vaa Su'si ma ka iyo ji'in o, te kútoo xeen ña'a ya. Chukan kúu ja masu nde ni kunda'vi ini ya Sa'ya ya ma, su'va ni wa'a ya Sa'ya ya ma ja kûu ya nuu tniñu ndaka o, te chukan kúu ja ka kukanu ini o ja taa tna ya ndaka-ka ja va'a ma.
33 Te kivi ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma, ¿na in xtekuechi ñayii ni ndakaji Su'si ma? Masu na in xtekuechi ña'a, vaa maa Su'si ma kúu iya ni sa'a ja ni ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
34 ¿Na in sa'a ja ki'in o andeya ma ja ndo'o neni o? Masu na in kuu sa'a sukan, vaa Cristo ma kúu iya ni ji'i nuu tniñu o ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o, te suni maa ya kúu iya ni ndateku ma. Te suni maa ya kúu iya ni nukoo xiñi kua'a Su'si ma. Te suni maa ya kúu iya jikan-ta'vi nuu Su'si ma ja jin kaku o nuu ja u'vi ma.
35 ¿Nawa kúu ja kundee ja ma kutoo-ka ña'a Cristo ma? ¿Ja ndo'o neni o ma, xi ja kuxii ini o ma, xi ja jin sondikin ña'a i ma, xi ja kuni o tnama ma, xi ja ñatuu na sa'ma-ka o ma, xi ja yika xeen iyo nuu koo o ma, xi ja jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu espada ma? ¡Masu nawa kundee!
36 Vaa sa'a ndee nuu tutu Su'si ma:
Ja kuechi maa ni, te ka nduku ña'a i
ndaka kivi ndaka ora
ja jin ka'ni ña'a i.
Sukan ka iyo tu'va ndikachi nuu jin
kûu ti ma,
sukan ka kuu sa nuu ñayii a.

37 Visi ndaka cha'a ka ndo'o ka neni o, kovaa ja maa iya kútoo ña'a ma, te jâ ni ka kundee o nuu ndaka.
38 Chukan kúu ja kukanu ini sa ja visi na jin kûu o xi jin koteku o, te ni a ángel ma, ni a ndaka ja ka ndanuu-ka ma, ni a iyo vitna a, ni a kii kivi ki'in o ma,
39 ni a ka iyo onde sukun ma, ni a ka iyo onde kunu-ka ma, ni a in tna'a ja ni sa'a Su'si ma, masu kundee i ja masu kutoo-ka ña'a Su'si ma, vaa sukan ni kaxtnu'u ya nuu ni tetniñu ya Cristo Jesús iya tátnuni nuu o a.

9

Nava'a ñatuu ka kukanu ini ñayii judío ma Jesucristo ma

1 Ja maa Cristo ma, te ká'an ndaa sa, te masu xnda'vi ña'a sa, vaa maa Xtumani Ndios ma káxtnu'u onde ini anua sa ya, te ndásа'a sa kuenda,
2 te kúxii xeen ini sa, te tná-u'vi ini anua sa a.
3 Vaa nute ja kuu chi maa sa ndachunaa nuu tniñu tna'a sa ma

ñayii ñuu sa ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i, te visi na koo jika sa nuu Cristo ma,
4 ja ka kuu i ñayii ñuu israelita ma, ñayii ni ndakuan-sa'ya ña'a Su'si ma, ñayii ni wa'a ya jayiñu'u ya ma. Suu i ka kuu ñayii ni jani ini ya ja jin koo va'a i nuu ya ma, te nuu maa i ni wa'a ya tnu'u ni tatnuni ya nuu Moisés ma, te ni kaxtnu'u ya sukan jin ndachiñu'u i ya ma. Te ni skuiso ya ja skuta'vi ya i ja vii ja va'a ma.
5 Te tna'a i ma ka kuu sayii Jacob ma, vaa sa'ya tata de ka kuu i. Te ne'un ñayii yukan ni kenda Cristo ma, iya kúu Su'si tátnuni nuu ndaka ja iyo a, te kóo jayiñu'u ya ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

6 Másu jin kani ini o ja sukan ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma, te masu ni yo kuu sukan ni ka'an ya ma. Vaa na ka'an o ja masu ndaka sa'ya tata tee ni yo kuu Israel ma ka kuu ñayii ñuu israelita a.
7 Te ni a jin kani ini o ja ndaka sa'ya tata Abraham ma ka kuu ñayii ni kaji maa Su'si ma. Nú masu ja ni jiña'a ya ja maa in-ni Isaac ma ji'in sa'ya tata de ma jin ko kuu ñayii ni kaji ya ma.
8 Chukan kúu ja ka jini o ja masu ndaka sa'ya tata Abraham ma jin ko kuu ndija sa'ya Su'si ma, nú masu ja ndaka-ni ñayii ni skuiso ya ja jin ko kuu i sa'ya ya ma.
9 Vaa sa'a ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma nuu ni jiña'a ya sa'a ma: "Te kuiya ki'in o ma, te kii tuku sa, te jâ iyo in sayii ni ji'in Sara a", kúu ya jiña'a ya.

10 Te suni sa'a tna ni kuu ji'in Rebeca ma nuu ni ñu'u sa'ya ña ma ji'in yii ña ma yuva o Isaac ma.
11 Te nuu ñatuu jin kâku-ka i ma, te ni a ñatuu jin kuni-ka i ja jin ko sa'a i ja va'a ma xi ja u'vi ma, kovaa jâ ni kaji Su'si ma in i ma, te masu kuechi ja ja va'a sa'a i ma kúu chi su'va sukan ni jani ini maa ya ma, te ni kana ya i ma.
12 Te ni jiña'a ya si'i i ma: "Suchi java'a-ka ma kunukuechi nuu suchi luluu-ka ma", kúu ya jiña'a ya.
13 Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma ja ko kuu Jacob ma: "Jacob ma ni kutoo xeen-ka sa, te Esaú ma, ni saxiko sa i", kúu ya jiña'a ya.

14 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Ja Su'si ma, ñatuu sa'a ndaa ya? ¡Ña'a kuiti!
15 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ká'an: "Kunda'vi ini sa ñayii iyo ja kunda'vi ini sa i ma, te chukan kúu ja ñayii iyo ja kunda'vi ini sa i ma, te kunda'vi ini sa i", kúu ya ká'an ya.
16 Chukan kúu ja masu sukan kúu ini maa ñayii ma ko kuu xi sukan kúu ñayii tnúñu xeen ma ja ní'i i ma kúu. Ña'a chi su'va sukan kúu ini maa Su'si iya nda'vi ini ma, sukan ko kuu.
17 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si ma nuu ni jiña'a ya tee kúu Faraón ma ja sukan ko kuu ma: "Ni sunkoo ña'a sa ya'a, sukan-va'a kaxtnu'u sa ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa, te sukan-va'a ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin kuni i na in kúu sa", kúu ya jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja nú na in kúni ya ja kunda'vi ini ya i ma chi kunda'vi ini ya i, te nú nde in kúni ya ja sa'a ndee ini ya i ma chi sa'a ndee ya ini i.

19 Te sa'a ka ka'an jaku ñayii ma: "Nusaa, te ¿naku xtekuechi ña'a ya? Vaa nú sukan kúni maa Su'si ma, masu na in ma kachi ma", ka kuu i ka ka'an i.
20 Kovaa ndijin, ¿na in kúu ni ja ndakuña'a ni nuu Su'si ma ja masu ni sa'a ya ja va'a ma? ¿Xi vasu ñu'u ma, te kuña'a i nuu tee ni sa'a ña'a ma: "¿Nava'a ni sa'a ña'a ni sa'a?"
21 Kovaa nda'a maa tee sa'a vasu ma kúu ja sa'a de ma, te ¿masu iyo de ja kuu sa'a de uu vasu ji'in suni maa nde'yu ma, in ja va'a xeen te in ja nda'vi xeen-ka?

22 Te Su'si ma, ni jani ini ya sukan xndo'o xneni ya ñayii ñatuu ka kandija ya ma, sukan-va'a jin

kuni i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma. Kovaa ni kanda xeen ya nuu ñayii yukan ma, visi vaa jâ iyo tu'va sukan xndo'o xneni ya i ma, te xnaa ya i ma nkuu. Te ni sa'a ya sa'a, te ka jini o ja va'a ini ya ma.
23 Vaa sukan ni sa'a ya, sukan-va'a kaxtnu'u tna ya ja iyo kua'a xeen jayiñu'u ya ma ja kua'a ya ñayii kunda'vi ini ya ma. Te ñayii yukan, ni satu'va ya i ja jin ni'i i jayiñu'u ma.
24 Te ñayii yukan, ni ndakana tna ya i. Te yo'o ka kuu ñayii yukan, te masu yika-ni ja yo'o ja ka kuu o judío a chi suni ñayii masu judío ka kuu tna i ma.
25 Sa'a ká'an tna nuu tutu Oseas ma:
Ñuu nuu masu ñuu sa ma, te ni xnani sa i ñuu maa sa,
te ñayii masu ni kutoo sa ma, te ni ndakutoo sa i.
26 Te ñuu nuu ni jiña'a sa ja masu ñayii ñuu sa ka kuu i ma,
te ñayii ñuu yukan chi ni xnani sa i sa'ya Su'si iya téku ma,
kúu ya ká'an ya.
27 Suni tna nuu tutu ni tee Isaías ma ká'an siki Israel ma: "Visi sukan kua'a ñuti yu'u mar ma, sukan kua'a ñayii ñuu Israel ya ka kuu, kovaa yika-ni ja jaku-ni i jin ndani'i ta'vi.
28 Vaa Iya Tátnuni ma chi yachi-ni sa'a ndaa sa'a ndija ya, te jin ndachunaa ñayii ñatuu ka sa'a sukan játna ini ya ma, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a", ká'an.
29 Sa'a ká'an nuu tutu ni tee Isaías ma onde xi'na-ka ma:
Nute Iya Tátnuni iya kúndee nuu ndaka ma,
nute ñatuu ni xndoo-ka ya sa'ya tata tna'a tee jana'a-ka ma
chi jin ko kuu o sukan ni kuu ñuu Sodoma ma,
te jin ndo'o o sukan ni kuu ñuu Gomorra ma.
Sa'a ká'an de.

Ñayii judío ma chi ñatuu ni ka kukanu ini i Jesucristo ma

30 ¿Te naxe jin ka'an o? Te ñayii masu judío ka kuu i ma ja masu ni ka yo ndi ini i ja jin ndanduku i naxe jin ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma, kovaa vitna jâ ni ka ndani'i i. Na ko ka'an o ja jâ ni ka nduu i ñayii ka kukanu ini Su'si ma, te chukan kúu ja ni ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
31 Kovaa ñayii ñuu Israel ma ja ka ndikin i in tnu'u va'a tnu'u ndaa sukan ni tatnuni Moisés ma, te ñatuu ni ka kundee i ja jin nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
32 ¿Nava'a? Kuechi ja yika-ni ja ka kuni i ja jin ko sa'a i sukan ká'an ma-ni, kovaa masu ka kandija i Su'si ma, te ni ka nduva i siki yuu ni jakun-ndijin ma. (Te suu kúu maa Jesucristo ma.)
33 Sa'a ndee tutu Su'si ma:
Ñuu Sion ma sunkani sa in yuu,
in toto ja sa'a ja jin kotuu ñayii ma,
(ja kúni ka'an ja maa Jesucristo ma kúu,)
te ñayii kukanu ini ya ma, masu ndakukan-nuu i.

10

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a, ja ndaa ndija kúu ja kúu ini xeen sa ja jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu Israel ma, te sukan jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma.
2 Vaa jini sa sukan ka kuu i ma, te chukan kúu ja sa'a ndáka'an sa. Ka kuu ini xeen i ja jin ndanduku i Su'si ma, kovaa masu ka sa'a i sukan kúu ini maa Su'si ma.
3 Vaa masu ka jini i sukan sa'a Su'si ma, sukan-va'a jin nduu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa ma. Te chukan kúu ja ka nduku ini maa i sukan jin ko sa'a jin ko kuu maa i ma. Te ni ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija i sukan tátnuni Su'si ma.
4 Kovaa Su'si ma, ja ni kuu ini ya kúu ja xinañu'u ni kaxtnu'u ya tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma, sukan-va'a kivi kenda Cristo ma, te jin kukanu ini o ya

ma, te ndaka ñayii jin kukanu ini ya ma, jin ko kuu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.

5 Vaa Moisés ma, ni tee de sukan jin ko kuu ñayii ka ndi ini ja jin kondikin i ndaka sukan ni tatnuni Su'si ma ja káxtnu'u de nuu i ma, sukan-va'a jin ko kuu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa nuu Su'si ma. Te sa'a ni tee de: "Te nú na in kuu sa'a ndaka sukan ká'an tnu'u ya'a chi koteku i, vaa sa'a i sukan ká'an ma." Sa'a ni kaxtnu'u de.

6 Kovaa sama-ka ká'an ja jin ko kuu yo'o, vaa onde jin kukanu ini o Su'si ma, sana sa'a ya ja jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa. Te chukan kúu ja sa'a ká'an: "Másu ko kani ini ro te ko ka'an ro: ¿Na in kaa onde andivi ma, sukan-va'a nune'e i Cristo ma ñuu ñayivi a?,
7 ni a koo ka'án ro: ¿Na in kêe ki'in onde nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a ndatava i Cristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma, sana jin kukanu ini o ya?"
8 Ña'a. Vaa ká'an tnu'u Su'si a: "Yatni-ni iyo ro ji'in tnu'u Su'si ma. Ini yu'u ro a ji'in ini anua ro a iyo." Sa'a ká'an tnu'u ya ma. Te tnu'u iyo yatni ji'in ni a kúu ja ka kaxtnu'u sa a sukan-va'a jin kandija ni.
9 Vaa nú yu'u ni a na ndaka'an ndakachi ja Jesús ma kúu iya tátnuni nuu o a, te nú ini anua ni a kandija ni ja Su'si Iya Tátnuni ma ni ndaxteku Jesús ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma chi ndani'i ta'vi ni.
10 Vaa ini anua o a kándija o ja ni ndateku ya, sukan-va'a nduu o ñayii ko sa'a ja va'a ja ndaa. Kovaa yu'u o a ndáka'an ndákachi ja kándija o ya ma, sukan-va'a ndani'i ta'vi o.

11 Vaa ká'an tutu ndee tnu'u Su'si a: "Ndaka ñayii jin kukanu ini ya ma, masu jin ndakukan-nuu i."
12 Vaa Su'si ma, masu sa'a siin ya ñayii judío ma ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma, vaa suu ya kúu iya tátnuni nuu ndaka o, te neva'a ya ndaka ja skuta'vi ya ñayii ka kukanu ini i ya te ka ndakune'e i ya ma,
13 vaa iyo ja: "Ndaka ñayii jin ndakune'e Iya Tátnuni ma, jin ndani'i ta'vi i."
14 ¿Te naxe jin ndakune'e i ya, nú ñatuu jin kukanu ini-ka i ya? ¿Te naxe jin kukanu ini i ya, nú ñatuu jin kuniso'o-ka i na in kúu ya? ¿Te naxe jin kuniso'o i, nú ñatuu na in káxtnu'u?
15 ¿Te naxe jin kaxtnu'u ñayii ma, nú ñatuu na in tétniñu ña'a? Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si a: "¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ka jika kuan koo i ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a tnu'u mani Su'si ma!"
16 Kovaa masu ndaka i ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a ma. Vaa Isaías ma, sa'a ni ndaka'an de nuu Su'si ma: "Iya Tátnuni, masu na in kándija sukan ka ka'an sa a."
17 Chukan kúu ja onde kuniso'o o tnu'u Su'si ma, te kandija o.

18 Ja ká'an sa kúu: ¿Ñatuu nama ni ka jiniso'o ñayii judío ma tnu'u Su'si ma? ¡Kuiti ni ka jiniso'o i! Vaa sa'a ká'an tnu'u maa ya ma:

Ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a ka kuu
yu'u ja ni sa'a Su'si ma.
Te ka jiniso'o o ja maa ya ni sa'a ma.
Sa'a ká'an tnu'u maa ya ma.

19 Suni ká'an tna sa sa'a: ¿Ñatuu ni ka jiniso'o ñayii judío ma sa'a? ¡Kuiti ni ka jiniso'o i vi! Vaa xinañu'u maa Moisés ma ni ndaka'an sukan ni ka'an Su'si ma:

Ndakana ri ñayii ja ni masu in ñuu
ka kuu i,
te xtna'a ña'a ri, te jin kukueñu
ini ro.
Ndakana ri ñuu ñayii ndee xeen ini
ma,
te xtna'a ña'a ri, te jin ndakiti
ini ro.
Sa'a ká'an ya.

20 Isaías ma, ni ndaka'an ndaa de sukan ni ka'an Su'si ma:

Ni ka ndani'i ña'a ñayii masu ni ka
yo ndanduku ña'a i ma,
te ni kaxtnu'u ri na in kúu
ri nuu ñayii masu ni ka yo
jikan-tnu'u i na in kúu ri ma.

Sa'a ká'an ya.
21 Kovaa ja siki ja ñuu Israel ma
ni ndaka'an de sukan ni ka'an Su'si
ma: "Ndi-kivi ndi-ñuu ni yo skuili ri
nda'a ri a nuu ñuu so'o ñuu ndee ini
a, te ñatuu ni ka yo kunimani i nuu
ri." Sa'a ká'an ya.

11

Su'si ma, neva'a siin ya jaku ñayii ñuu Israel ma ja jin kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

1 Te nú sukan, ¿ni saxiko Su'si
ma ñuu ya ma? ¡Ña'a kuiti! Vaa
saña tna chi ñayii ñuu Israel ma kúu
sa, sa'ya tata Abraham ma kúu sa,
tna'a tee kúu Benjamín ma kúu sa.
2 Masu nde ni saxiko Su'si ma ñuu
ya ma, ñuu ni jini ya onde xinañu'u
kuiti ma. Vaa ndijin chi kuiti masu
ka jini ni naxe ká'an tnu'u Su'si
o a sukan ni ndo'o Elías ma, nuu
ni ndakune'e de Su'si ma te ni
xtekuechi de ñuu Israel ma. Vaa ni
ka'an de:
3 "Iya Tátnuni, tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a ni ma, ni ka ja'ni i de.
Te ni ka xnaa i nuu altar nuu ni ka
yo ndachiñu'u ña'a sa ma. Te maa
in-nka sa ni kendoo, te ka ndan-
duku ña'a i ja jin ka'ni ña'a i", kúu
de jiña'a de.
4 ¿Te naxe ni ndakone'e ya sukan
ni jikan-tnu'u de ma? "¡Má ko ndi
ini ni! Neva'a siin sa uja mil tee
ñatuu jinkuiñi jiti-ka nuu Baal ma
ja masu Su'si kúu ma", kúu ya jiña'a
ya.
5 Te suni sukan tna kúu kivi ya'a, ja
neva'a siin ya jaku ñayii ni kaji ya ja
skuta'vi ya i ja vii ja va'a ma.
6 Te nú in ja skuta'vi ya i kúu, te
masu kuechi ja ka sa'a i ja va'a ma
kúu chi ja kúnda'vi ini ña'a ya kúu ja
taa ya ma. Vaa nute kuechi ja vivii
ka sa'a ka kuu o ma kúu ja ni kaji
ña'a ya a chi masu ja skuta'vi ña'a ya
ko kuu.
7 ¿Te naxe jin ka'an o? Ñayii ñuu
Israel ma ñatuu ni kuu jin ndani'i
i nawa ka ndanduku i ma, ko-
vaa ñayii ni ndakaji ya ma chi ni
ka ndani'i i. Te ndaka-ka ñayii
ñatuu ni ndakaji ya ma, su'va ni ka
ndundee-ka ini i.
8 Sa'a ndee nuu tutu Su'si ma: "Su'si
ma, ni wa'a ya tnu'u ja jin ko kuneé
jin ko ku-uun-nka i. Visi ka nde'ya
i, kovaa masu jin kuni i. Te visi ka
niniso'o i, kovaa masu jin jaku'ni
ini i onde vitna."
9 Te David ma, sa'a ni jiña'a de
nuu Su'si ma:
Sa'a ni ja viko ka sa'a i ma,
te nduu nuu jin ndake'en su'va
tna'a i, nuu jin nduva i,
te jin ndani'i jin ndatna'a maa i
sukan ni ka yo sa'a i ma.
10 Te má jin kundijin-ka nuu i ma,
sukan-va'a má jin konde'ya-ka
i,
te jín ndatoso yata i ma ni-kani
ni-jika.
11 ¿Te naxe ka'an sa ja sukan?
¿Ñayii ñuu Israel ma, ni ka jaku'un i
in yuu, sukan-va'a jin nduva i te ma
jin ndakoo-ka i? ¡Ña'a kuiti! Kovaa
kuechi ja ñatuu ka kukanu ini i Su'si
ma, te chukan kúu ja ni ndanune ja
jin ndani'i ta'vi ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a jin kukueñu
ini ñayii ñuu Israel ma.
12 Te kuechi ja ñatuu ni ka kukanu
ini i Su'si ma te ni ka skenaa i maa i
ma, te ni ka nduxiku-ka ñayii masu
ñuu Israel ka kuu i ma ja ka iyo i
ñuu ñayivi a. ¡Kovaa naka va'a-ka jin
ko kuu o, nuna jin ndakandija ñayii
ñuu Israel ma sukan kúni Su'si ma!
13 Kovaa ká'an sa nuu ndijin
ja ka kuu ni ñayii masu ñuu Is-
rael ma, vaa kuechi ja saña kúu
tee ni tetniñu Su'si ma nuu ndi-
jin. Te chukan kúu ja sii ini xeen
jinukuechi sa nuu tniñu ni tetniñu
ña'a Su'si ma,
14 sukan-va'a xi ma sa'a sa ja jin
kukueñu ini ñayii ñuu sa ma, te
jin ndanduku tna i Su'si ma, te jin
ndani'i ta'vi jaku i.
15 Vaa nú kuechi ja ni ka skenaa i
maa i ma, te ni ndumani Su'si ma
ji'in ñayii ñuu ñayivi a, ¿te naxe ko
kuu-ka kivi ndakuan-ta'vi ña'a Su'si

ma? ¡Kuiti jin ndateku i ja ka kuu i ñayii kuenda tnu'u ja ni ka ji'i i ma!
16 Vaa nú yo'o ja ka kuu o xinañu'u ma nuu Su'si ma, in ja va'a ja vii kúu, suni sukan jin ko kuu ñayii sandi'i-nka ma. Vaa nú ja vii ja va'a kuu yo'o yutnu ma, suni sukan ka kuu tna nda'a tnu ma.

17 Vaa jaku nda'a tnu ma ni xtandiyo Su'si ma, te ndijin ja ka kuu ni nda'a tnu olivo yuku ma, te ni ndatenee ña'a ya nuu ni ka yo ndenee nda'a maa tnu ma, te ni ndachindee ña'a yo'o tnu ma ji'in xikui ja too yika tnu ma.
18 Chukan kúu ja másu ko kani ini ni ja maa ni kanuu-ka sana nda'a maa tnu ja ni xtandiyo Su'si ma. Vaa jini ni ja masu maa nda'a tnu ma chíndee yo'o tnu ma, vaa ko kani ini ni sukan. Su'va yo'o tnu ma chíndee nda'a tnu ma, te sukan-ni ka kuu nda'a tnu ma ka kuu ni.
19 Te chukan kúu ja máko kani ini ni sa'a: "Ni xtandiyo Su'si ma nda'a maa tnu ma, sukan-va'a ndatenee ña'a ya yo'o."
20 Chi vaa kuechi ja ñatuu ni ka kukanu ini i Su'si ma, te ni xtandiyo ya i. Kovaa ndijin chi jâ ka ndenee va'a ni, kuechi ja ka kukanu ini ni ya a. Chukan kúu ja máko jin ko sa'a vixi ni maa ni, su'va jin koyu'u ni, te máko jin ko sa'a ni in ja ñatuu játna ini Su'si ma.
21 Vaa nú Su'si ma, ñatuu ni sakanu ini ya nda'a maa yutnu ma, te suni ndijin tna, masu sakanu ini ña'a ya, nú ma jin ko sa'a ni sukan kúni ya ma.

22 Jin konde'ya ni ja Su'si o a, iya va'a ini kúu ya, te suni ndakan ya kuenda nuu o, te sa'a ndija ya ja jin ndachunaa ñayii ni ka xndoo ya ma. Kovaa va'a ini ya ji'in ndijin, nuna jin ko sa'a jin ko kuu ni ja va'a nuu ya. Kovaa nú ña'a, te suni xtandiyo tna ña'a ya.
23 Te suni tna ñayii yukan, nuna jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin ndakukanu ini i ya chi ndatenee ya i yika tnu ma. Vaa Su'si ma chi kuu ndatenee ya i yika tnu ma.
24 Vaa ndijin ma chi nda'a tnu olivo yuku ma-ni ka kuu ni, te ni ndatenee ña'a Su'si ma yika tnu olivo va'a ma. Kovaa nute ñayii ma chi masu sa'a i sukan. Te nú sukan, ¡kuiti nda'a maa tnu olivo ma, su'va ka iyo i ja kuu jin nukondenee i yika yutnu ni ka te'nde i ma!

25 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, kúni sa ja jin kuni ni tna'a ja ni ka iyo yu'u te ñatuu ni ka yo jini o ma, sukan-va'a vitna, te máko jin kani ini ni ja maa ni ka kuu ñayii ka ndanuu-ka. Vaa sa'a ni ka ndo'o jaku ñayii ñuu Israel ma ja ñatuu ni ka kukanu ini i Su'si ma, te ni ka sa'a ndee-ka i ini anua i ma. Te sukan-ni jin ko kuu i onde ndi'i ñayii ka iyo ja jin kukanu ini i Su'si ma jin kandija sukan kúni ya ma, ja ka kuu i ñayii masu ñuu Israel ma.
26 Sani te ndaka ñayii ñuu Israel ma, jin ndani'i ta'vi i sukan ndee nuu tutu Su'si a:

Ñuu nani Sion ma kenda iya sa'a ja
jin kaku ñayii ma,
te xtandiyo ya ndaka ja u'vi ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu sa'ya
tata Jacob ma.
27 Sa'a skuiso sa ja jin ko kuu sa
ji'in i, kivi kenda ja xnaa sa
kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.

28 Te vitna, te ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a nuu ni a, te ñatuu ka kunimani i nuu Su'si ma, vaa ka kukueñu ini i ja ni sa'a Su'si ma ja jin ndani'i ta'vi ndijin ma. Kovaa Su'si ma, ni ndakaji ya i, te kútoo ya i, kuechi ja sukan ni skuiso ya nuu tna'a i tee jana'a ma.
29 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma masu ndakan-ka ya. Vaa maa ya ni ndakana i ja jin ko kuu i ñayii ñuu ya ma, te chukan kúu ja koo ya ji'in i ni-kani ni-jika.
30 Vaa sukan tna ndijin, onde xi'na-ka ma, ñatuu ni ka yo kandija ni sukan tátnuni Su'si ma, kovaa

vitna ni ndakunda'vi ini ña'a Su'si
ma kuechi ja ñatuu ni ka kandija
maa ñayii ñuu Israel ma sukan
tátnuni Su'si ma.
31 Te sukan tna ko kuu ñayii ya'a
vitna ja ñatuu ka kandija i Su'si ma,
sukan-va'a sukan ni kunda'vi ini
ña'a Su'si ma ndijin, te sukan tna
ndunda'vi ini ya i.
32 Vaa Su'si ma, ni wa'a ya tnu'u
ja ndaka ni ji'in i, ñatuu ni ka yo
kandija ni sukan ká'an ya ma te ni
ka jiso kuechi ndaka o ma. Vaa
sukan, sana ni ndunda'vi ini ña'a
ya ndaka o.
33 Ka'nu xeen kúu tnu'u ndichi jini
Su'si ma.
Kua'a xeen tnu'u ndaa tnu'u
ndija neva'a ya.
Ûni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan jani ini
ya ja sa'a ya kivi ka'nde ya
tniñu in in ñayii ma,
te ni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan sa'a
sukan kúu ya ja kúu ya Su'si
ma.
34 Vaa: "¿Na in jáku'ni ini sukan jani
ini Iya Tátnuni ma?"
Xi: "¿Na in ni ka'an-so'o nuu ya
sukan sa'a sukan kúu ya
ma?"
35 Xi: "¿Na in nawa ni skuta'vi i Su'si
ma xinañu'u-ka,
sukan-va'a kondetu i nawa
ndani'i i?"
36 Vaa maa ya ni jani ini,
te maa ya ni sa'a,
te kuenda maa ya kúu ndaka ja
iyo a.
Te nuu maa ya kóo jayiñu'u ni-kani
ni-jika.
Te sukan kó kuu.

12

*Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja
ni ka kandija o Jesucristo ma*

1 Chukan kúu ja ndijin ja jâ ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kona'a
ni ja sukan kúnda'vi ini ña'a ya ma,
te jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni-yu'u
ni-ini ni jin ndakua'a ni maa ni
nuu Su'si o ma, te ni-yu'u ni-ini ni
jin kunukuechi ni nuu ya, visi ka
ndo'o ka neni ni, te máko jin ko
sa'a-ka ni ni-in-ka ja u'vi, su'va jin
ku'un ini ni ja jin ko sa'a ni sukan
játna ini Su'si ma. Vaa sukan jin
ko sa'a jin ko kuu ñayii ka ndasa'a
kuenda ma.
2 Máko jin kondikin ni ja jin ko sa'a
ni sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a.
Su'va jin ndaxsama ni ja ka jani ini
ni a, sukan-va'a jin nduu ni ñayii jin
ko sa'a ja va'a ja ndaa, sukan-va'a
jin kuni ni nde a kúu ja kúni Su'si
ma, nde a kúu ja játna ini ya ma,
nde a kúu ja ndaa ndija ma.
3 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
saña kúu ja ká'an sa nuu ndi-in
ndi-in ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma: Máko jin kani ini ni ja maa ni
ka kuu-ka, su'va vivii jin ndasa'a
ni kuenda naxe ka iyo ka kuu ni
a, ji'in nde a kúu ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ndi-in ndi-in ni ja jin ko
sa'a ni. Te sukan jin kukanu ini ni
Su'si ma, te sukan jin ko sa'a ni.
4 Vaa yikikuñu o a chi ka ndenee
ja'a o, nda'a o, ji'in ndaka-ka ja ka
neva'a o a, te ndi-in ndi-in chi siin
siin ja ka sa'a i.
5 Te sukan ka kuu tna o, vaa kua'a
xeen o kúu, te yikikuñu maa Cristo
ma ka kuu ndaka o, te ndaka o chi
in-ni yikikuñu ka kuu ndi-in ndi-in
o ji'in tna'a o a.
6 Te sukan siin siin ja ni skuta'vi
ña'a Su'si ma, te maa maa o ka
neva'a. Nú nde o ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja ndakaxtnu'u o tnu'u ni
taa ya ma, te sukan kúkanu ini o
Su'si ma, te kó sa'a o.
7 Te nú nde o kunukuechi, te
kúnukuechi o. Xi nde o kaxtnu'u,
te káxtnu'u o.
8 Xi nde o ndaka'an-so'o nuu tna'a,
te ndáka'an-so'o nuu tna'a o. Xi nde
o skuta'vi ñayii ma nawa neva'a o
ma, te má ndakani ini o. Xi nde
o tatnuni, te kátanuu o. Xi nde o
kunda'vi ini tna'a, te kóo sii ini o ja
sa'a o sukan.
9 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja ûni

kutoo tna'a ndija o, te másu ko sa'a-ni-nka o. Jín saxiko o ja u'vi ma, te jín kondikin o ja va'a ma.
10 Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o sukan kútoo o ñayii ve'e o ma. Jín kava respetu o nuu tna'a o ma.
11 Ora jiniñu'u ja jin satniñu o ma, te máko jin sa'a kuxi o maa o, su'va ni-yu'u ni-ini o jin kunukuechi o nuu Iya Tátnuni ma.
12 Jín koo sii ini o ja ka ndetu o ja jin ni'i o ma, te jín kanda o ora ka ndo'o ka neni o ma, te jín kakan-ta'vi jín kakan-ta'vi o nuu Su'si ma.
13 Jín kua'a o nawa ka neva'a o ma nuu tna'a o ñayii ka jiniñu'u ma. Jín kuanuu o ve'e o ma ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma.

14 Jín ka'an o ja va'a ja jin kuu ñayii ka sondikin ña'a ma ja ñatuu ka kunimani i nuu o ma, te má jin ka'an o ja u'vi ja jin kuu i.
15 Jín koo sii ini o ji'in ñayii ka kusii ini ma, te jín konda'yu o ji'in ñayii ka nda'yu ma.
16 In-ni ja jin kani ini o, te má jin sa'a vixi o maa o, su'va jín nduku o ja jín ketna'a ini o ji'in ñayii nda'vi ka saxiko ña'a in-ka ñayii. Má jin kani ini o ja in ñayii ndichi-ka ka kuu o.

17 Máko jin ndasa'a o ja u'vi nuu ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma. Ndimaa jín ko sa'a o ja va'a nuu ndaka ñayii ma.
18 Jin nduku ni naxe jin sa'a ni, sukan-va'a jin koo mani ni ji'in ndaka ñayii ma.
19 Máko jin ndachunaa maa ni ja u'vi ni ka sa'a ña'a ñayii ma, ndijin ja ka kutoo tna'a o a, su'va jin xndoo ni nuu nda'a maa Su'si ma. Vaa sa'a ká'an tnu'u maa ya a: “Maa sa ndachunaa, ká'an Iya Tátnuni ma.”
20 “Te ñayii ñatuu kúnimani nuu ni ma, nú kókon i, te kua'a ni ja kaa i. Te nú yíchi i, kua'a ni ndute ko'o i. Vaa nú sa'a ni sa'a, te sa'a ni ja ndakukan-nuu maa i.”
21 Máko kua'a ni tnu'u ja kundee ja u'vi ma nuu ni, su'va ja ko sa'a ni ja va'a ma, te kundee ni nuu ja u'vi ma.

13

1 Jin kandija ndaka ni ja ka tatnuni ñayii ka netniñu ñuu ni a, vaa maa Su'si ma ni jani ini ja jin koo ñayii jin konetniñu in in ñuu ma, te ñayii ka netniñu ma, maa Su'si ma ni sunkoo i ja jin konetniñu i.
2 Te chukan kúu ja, nú na in ñatuu kándija ja ka ka'an ñayii ka netniñu ma chi ñatuu kándija i sukan ni jani ini Su'si ma. Te ñayii yukan chi iyo maa i ja ndachunaa i ja ñatuu kándija i ma.
3 Vaa ñayii ka netniñu ma, masu ka iyo i ja jin ko sa'a i ja jin koyu'u ñayii ka sa'a ja va'a ma, su'va ja jin koyu'u maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma. ¿Kúni ni ja ma koyu'u ni ñayii ka netniñu ma? Sa'a ni ja va'a ma vi, te koo jayiñu'u ni ja sa'a ni ma.
4 Vaa ñayii ka netniñu ma, ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu i, sukan-va'a jin koo va'a ni. Kovaa nú na in sa'a ja u'vi ma, te kóyu'u i. Vaa masu saneé sañuu-ni kúu ja ka iyo ñayii ka netniñu ma, vaa ka iyo i ja kuu jin xndo'o jin xneni i ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Vaa ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu i, te kuu jin sa'a i ja jin ndachunaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te jin ndo'o jin neni i kuechi ja u'vi ni ka sa'a i ma.
5 Te chukan kúu ja va'a-ka na jin kandija o ja ka ka'an ñayii ka netniñu ma. Masu yika-ni ja kuechi ja kuu jin xndo'o jin xneni ña'a i ma chi kuechi ja jâ ka jini o sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a o ma.

6 Te chukan kúu ja ka chuya'vi ni na tniñu ka sa'a ka kuu ni ma nuu tee ka netniñu ñuu ni ma. Vaa ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu de, te ka jatanuu de ñuu ni ma.
7 Jin ndachunaa ni nuu ndaka ñayii xi-nuu ka tavi ni ma. Nú iyo ja jin chuya'vi ni nuu tee ka netniñu ma ja na tniñu ka sa'a ni ma, te jin

chuya'vi ni. Ja ka xiko ni nuya'vi ma, te nú ka jikan de ja jin chuya'vi ni, te jin chuya'vi ni. Te jin kava respetu ni nuu de, vaa tee ka netniñu ka kuu de, te jin ka'an vii jin ka'an va'a ni ja jin kuu de.

8 Jin ku'un ini ni ja ni a vala máko jin kotavi ni nuu ni-in ñayii ma, te suni jin kona'a ni ja ka ndee yika ni ja vivii jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni. Vaa nú kútoo tna'a o ma chi sa'a ndi'i o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
9 Vaa sa'a ká'an ma: "Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in ni ma, másu ko ka'ni ni in-ka ñayii ma, másu ko sakui'na ni, másu ko ka'an ni tnu'u in-ka ñayii ma, másu ko ndiyo ini ni." Te ndaka-ka ja ni tatnuni Su'si ma ja ko sa'a o ma, te ni nduu i in-nka-ni sukan ká'an tnu'u ya'a: "Kutoo ni in-ka ñayii ma sukan kútoo ni maa ni."
10 Ja kútoo o in-ka ñayii ma kúu ja ni-in ja u'vi sa'a o in-ka ñayii ma. Te nú kúndee o sa'a o sukan chi yikuu o sa'a ndi'i o sukan ni tatnuni Moisés ma.

11 Te sa'a, te ka jini o sukan ka kuu ñayii a tiempu ya'a, te chukan kúu ja ni kenda ora ja jin ndoto o, vaa kuenda tnu'u ja ka kixi o. Vaa vitna jâ ni kuyatni-ka kivi jin ndani'i ta'vi o ma sana kivi ni ka keja'a o ka kandija o Su'si ma.
12 Vaa kuenda tnu'u ja ni ndukuiti-ka jakuaa ma, te ve kuyatni-ka ja ve ndii ma. Jín ko sa'a ndaa jín ko sa'a ndija o sukan ka kuu ñayii ka jika nduu ma, sukan-va'a jin kundee o nuu ja u'vi ma.
13 Másu jin ko kuu o ñayii jin ko kaa jin ko ko'o, te jin ko ndajini o. Ni a jin yaa o te jin ko kuneé jin ko ku-uun o. Ni a jin ko kanaa o xi ja jin ko kukueñu ini nuu tna'a o.
14 Su'va jín ku'un ini o ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te jin ko sa'a o sukan ni yo sa'a ya ma. Te máko jin katanuu o nawa kúu ini yikikuñu o a ja sa'a o ma.

14

Sukan jin kuan-ta'vi o ñayii ñatuu jin kukanu ini va'a-ka Su'si ma

1 Jin jaku'ni ini ni, te jin kanda ni nuu ñayii ñatuu jin kukanu ini va'a-ka i Su'si ma. Te máko jin skiti tna'a ini ni naxe ka jani ini i ma.
2 Ka iyo jaku i ja ka kukanu ini i ja kuu jin kaa i ndaka. Kovaa ka iyo jaku i ja ñatuu ka kusaa ini i ja kuu jin kaa i kuñu ma.
3 Nú nde o jaa ndaka ma, te má saxiko o nde i ñatuu jaa ndaka ma, te nú nde i ñatuu jaa ma, te máko ka'an i tnu'u ñayii jaa ma. Vaa Su'si ma chi jan-ta'vi ña'a ya ndaka o.
4 Ndijin, ¿nde in kúu ni ja ká'an ni tnu'u in-ka ñayii jinukuechi nuu Su'si ma? Nú nukuiñi i xi ni kotuu i, kovaa nuu nda'a maa Iya Tátnuni ma iyo i. Kovaa kuiti konukuiñi va'a i, vaa kuu sa'a Iya Tátnuni ma ja kuu konukuiñi va'a i.

5 Te jaku ñayii ma chi ka jani ini i ja ka iyo kivi kanuu-ka te ka iyo kivi ndeva'a-ni. Kovaa jaku ñayii ma chi inuu-ni ka kuu ndaka kivi ma, ka jani ini i. Ndi-in ndi-in ñayii ma, na jin kukanu ini i sukan ka jani ini i ma, te jín sa'a i sukan.
6 Ñayii kándija sukan kúu in kii ma, kándija i nuu Iya Tátnuni ma. Te ñayii ñatuu kándija sukan kúu in kii ma, kándija tna i nuu Iya Tátnuni ma, te ñatuu sanuu i kivi ma. Te ñayii jaa ndaka ma, kúkanu ini i nuu Iya Tátnuni ma, vaa ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma, te jaa i. Kovaa ñayii ñatuu jaa ndaka ma, kúkanu ini tna i nuu Iya Tátnuni ma, te ñatuu jaa i, te ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma.
7 Vaa ni-in o ja ka ndito ka teku o a, ka ndito ka teku o sukan kúu ini maa o, te ni-in o kûu ja kúu ini maa o.
8 Vaa nú ka ndito ka teku o, nuu maa Iya Tátnuni ma ka ndito ka teku o. Te nuna jin kûu o, nuu nda'a maa Iya Tátnuni ma ndenda

koo o. Te chukan kúu ja nuna jin kondito jin koteku o xi nuna jin kûu o, kovaa nuu nda'a Iya Tátnuni ma ka iyo o.

9 Vaa Cristo ma, ni ji'i ya, te ni ndateku ya, te téku ya, sukan-va'a ko kuu ya iya tátnuni nuu ñayii ni ka ji'i ma ji'in nuu ñayii ka teku ma.
10 Kovaa ndijin, ¿nava'a ká'an ni tnu'u tna'a ni ma? ¿Te nava'a saxiko ni tna'a ni ma? Jin kona'a ni ja ndaka o jin ndenda koo nuu núkoo Cristo ma ja ndakan ya kuenda nuu o ma.
11 Vaa sukan ndee tnu'u ká'an ya ma:
Ja ndaa kúu ja téku sa,
ká'an Iya Tátnuni ma,
te ja ndaa kúu ja ndaka ñayii ma,
jinkuiñi jiti i nuu sa,
te ndaka ñayii ma, jin ndaka'an jin
ndakachi i na in kúu sa a,
kúu ya ká'an ya.

12 Te sukan ndi-in ndi-in o jin ndakua'a kuenda nuu Su'si ma nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o ma.
13 Te chukan kúu ja máko jin ko ka'an tnu'u tna'a ndi-in ndi-in-ka o. Jín ndasa'a o kuenda, te máko jin sa'a o ja jin ndakakayata tna'a o ma nuu Su'si ma.
14 Saña chi jini sa, te kúkanu ini sa Jesús Iya Tátnuni ma ja ni-in ja jaa o ma iyo tne'e. Kovaa nú maa ñayii ma, jani ini i ja iyo tne'e ja jaa i ma chi sukan iyo, kuechi ja sukan jani ini maa i ma.
15 Kovaa nú kuechi tna'a ja jaa o ma te sa'a o ja kuxii ini tna'a o ma chi masu nde sa'a o sukan ka sa'a ñayii ka kutoo tna'a ma. Máko sa'a ni ja kuechi ja ndeyu ma-ni, te skenaa in ñayii ma maa i, te vitna ja jâ ni ji'i Cristo ma nuu tniñu tna i ma.
16 Nú ña'a, te jin ka'an i tnu'u ni, visi ja va'a kúu ja sa'a ni ma.
17 Vaa nuu tátnuni Su'si ma, masu ja nawa kaa o xi nawa ko'o o kúu chi ña'a. Su'va ja jin ko sa'a ndaa jin ko sa'a ndija o te jin koo mani o te jin koo sii ini o kúu, vaa ka iyo o ji'in Xtumani Ndios ma, te sukan kúni ya ja jin ko sa'a o.
18 Vaa nuna sa'a o sa'a nuu Cristo ma chi sa'a o ja játna ini Su'si ma, te onde ñayii ma chi jin ka'an va'a jin ka'an vii i ja kuu o.

19 Te chukan kúu ja jín ko sa'a o tna'a ja sa'a ja jin koo mani o ma, te sukan, te jín chindee o tna'a o ma, te jín jaku'ni-ka ini ndaka o, te jín koo va'a-ka o nuu Su'si ma.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ndaka ja kaa o ma chi ka iyo vii ka iyo va'a i nuu Su'si ma, kovaa ja u'vi kúu nú na in na sa'a ja ndakakayata tna'a i ma nuu Su'si ma ja kuechi ja ndeyu jaa i ma. Te chukan kúu ja máko sa'a ni ja kuxii ini tna'a ni ma te ndakakayata i nuu Su'si ma ja kuechi ja jaa o ma.
21 Va'a-ka kúu ja máko kaa o kuñu ma, te máko ko'o o ndixi ma, sukan-va'a máko sa'a o ja xtaya tna'a o ma te ndakiti ini i te kakayata i nuu Su'si ma.
22 ¿Kúkanu ini ni nuu Su'si ma ja kuu kaa ni? Sukan kani ini maa ni nuu Su'si ma. Vaa ja va'a kúu ñayii ñatuu nawa ndaxtekuechi ña'a ja jani ini i ja kuu sa'a i ma.
23 Kovaa ñayii jani in jani uu ini te ñatuu kúkanu ini i nuu Su'si ma tna'a ja jaa i ma chi jiso kuechi i, vaa ñatuu kúkanu ini i nuu Su'si ma ja sa'a i ma. Te ndaka ja sa'a o ma, te nú ñatuu kúkanu ini o nuu Su'si ma chi jiso kuechi o nuu ya.

15

1 Chukan kúu ja yo'o ja ni ka jaku'ni-ka ini o nawa kúni Su'si ma ja jin sa'a o ma, te jín kanda o nuu ñayii ñatuu jin jaku'ni-ka ini naxe jin ko sa'a i nuu Su'si ma, te jín chindee o i, te máko jin sa'a o sukan ka jatna ini maa o ma.
2 Su'va ndi-in ndi-in o sa'a ja va'a ja kuu tna'a o ma tna'a ja chindee ña'a ja jin koo va'a i nuu Su'si ma.
3 Vaa ni a Cristo ma, masu ni sa'a ya ja játna ini maa ya ma, su'va maa ya ni ndo'o sukan ndee nuu tutu Su'si

ma: “Tnu'u ndeva'a ni ka yo ka'an
i nuu ni ma, kuenda tnu'u ja nuu
maa sa ni ka yo ka'an i.” Sa'a ká'an.
4 Vaa ndaka ja ndee nuu tutu Su'si
ma onde xi'na-ka ma, jâ ka ndee
i sukan-va'a jin skua'a o, te jin
ndani'i o tnu'u kanu ini nuu tutu ya
ma, te kava kuee ini o, te kukanu
ini o ja ni'i o ja vii ja va'a taa Su'si
ma.
5 Vaa Su'si ma kúu iya sa'a ja kava
kuee ini o, te maa ya, na taa tnu'u
kanu ini, te na sa'a ya ja inuu jin
kani ini ndaka o sukan kúu maa
Cristo Jesús ma,
6 sukan-va'a in-ni ja jin kani ini o,
te inuu jin kata o te jin ndachiñu'u
o Su'si o Yuva Jesucristo iya tátnuni
nuu o a.
7 Te chukan kúu ja jín kuan-ta'vi
nuu tna'a ndi-in ndi-in o, sukan
ni jan-ta'vi tna ña'a Cristo ma,
sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma.
8 Vaa ká'an sa ja Cristo ma, ni kii ya
ja ni jinukuechi ya nuu ñayii judío
ma, sukan-va'a kaxtnu'u ya tnu'u
ndaa tnu'u ndija Su'si ma te sa'a ya
sukan ni skuiso Su'si ma nuu tna'a
o ñayii jana'a ma,
9 te sukan-va'a ñayii masu judío ka
kuu i ma, te jin ndachiñu'u i Su'si
ma iya nda'vi ini ma. Vaa sa'a ndee
nuu tutu ya ma:

Te chukan kúu ja ndaka'an
ndakachi sa nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma ja sa'a ja
kúu ni a,
te kata sa nuu maa ni.

10 In-ka nuu ká'an sa'a:

Ndijin ja masu ñayii judío ka kuu ni,
jin ndusii ini ni ji'in ñayii kúu
ñuu ya ma.

11 Te in-ka nuu ká'an sa'a:

Ndaka ñuu ma, jín ndachiñu'u i Iya
Tátnuni ma,
te ndaka ñuu ma jín kata nuu
ya.

12 Te sa'a ni ndaka'an tna Isaías ma:

Koo in Sa'ya tata Isaí ma,
te ndokuiñi ya ja tatnuni ya
nuu ñayii ñuu ñayivi a,
te nuu maa ya jin kukanu ini ndaka
ñuu ma,
kúu de ká'an de.
13 Te maa Su'si ma na sa'a ja jin
kukanu ini o ya ma, te maa ya na
sa'a ja jin koo sii ini xeen o te jin
koo mani o, ja ka kandija o ya ma,
sukan-va'a ja maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Xtumani Ndios ma, te sa'a
ya ja jin kukanu ini xeen-ka o ja jin
ni'i o ja taa ya ma.
14 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o ma, kúkanu ini sa ja ka
kunda'vi ini tna'a xeen o, te jâ
ka jini ni ndaka tnu'u ndaa tnu'u
ndija ma, sukan-va'a kuu jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a ndi-in
ndi-in ni te jin ndakani ichi tna'a
ni.
15 Kovaa ja maa ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni kusaa
ini sa ja tee sa jaku-ni tnu'u ya'a
nuu ni, sukan-va'a jin kona'a ni,
16 vaa maa Su'si ma ni sacargu ña'a
ja kunukuechi vii kunukuechi va'a
sa nuu Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma, sukan-va'a
jin ko kuu i ñayii jin ko sa'a ja játna
ini Su'si ma, te ja maa Xtumani
Ndios ma, te jin xndoo i ja u'vi ma.
17 Chukan kúu ja kútachi xeen sa
ja káxtnu'u sa tnu'u Cristo Jesús ma,
vaa sukan, te jinukuechi sa nuu
Su'si ma.
18 Masu nawa kúsaa ini sa ja ká'an
sa, nú masu ja tna'a ja ni sa'a maa
Cristo ma, vaa maa ya ni jatniñu
ña'a ya ja ni ka'an sa nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, sukan-va'a jin
kandija i nuu Su'si ma, te maa ya ni
taa ndaka tnu'u ni ka'an sa ma ji'in
ndaka ja ni sa'a sa ma.
19 Te onde Jerusalén ma ji'in yuñuu
ma, te onde ñuu Ilírico ma, ni-ka'nu
ni ja'an sa, te ja maa Xtumani Ndios
ma, te ni kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma, te maa ya ni
kaxtnu'u tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya ma, vaa kua'a milagru ni sa'a ya
ñuu nuu ni ja'an sa ma.
20 Te sukan ni tnuñu sa ja ni
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a nuu ñayii ñatuu jin kuni-ka

Cristo ma, nuu ñatuu ki'in-ka ñayii
jin kaxtnu'u i tnu'u Su'si o a,
sukan-va'a ma ndatnii sa tniñu ni
skeja'a in-ka ñayii ma.
21 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si a:
Ñayii ñatuu nama uun ni kenda in
ñayii ja káxtnu'u i na in kúu
Su'si ma, te jin kuni i,
te ñayii ñatuu nama uun ni ka
jiniso'o i na in kúu ya ma, te
jin jaku'ni ini i.
22 Te sa'a ni jatanuu sa, chukan
kúu ja kua'a jichi ñatuu ni kuu ja
jaan sa jan koto ña'a sa.

Kúni Pablo ma ja ki'in de ñuu Roma ma

23 Kovaa vitna, ñuu ya'a, masu
ndenu iyo-ka ñuu nuu kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si a, te jâ iyo kua'a kuiya ja
kúu ini sa ja jaan sa nuu ka iyo ni a.
24 Chukan kúu ja kivi ki'in sa ñuu
España ma, te jaan sa nuu ka iyo
ni a, vaa kúni sa ja kuni ña'a sa kivi
ya'a sa yukan. Te nú ni jinu ni ka
ndatnu'u sii ini o ma, te jin koo ni
jin ndachu'un ichi ña'a ni ichi nuu
ki'in sa ma.
25 Kovaa vitna ki'in sa ñuu
Jerusalén ma, sukan-va'a chindee
sa ñayii jâ ni ka kandija Su'si ma te
ni ka xndoo i ja u'vi ma.
26 Vaa ñuu Macedonia ya ji'in ñuu
Acaya ya, ni ka xtutu tna'a o ya jaku
xu'un ja ki'in nuu tna'a o ñayii ka
kunda'vi ka iyo ñuu Jerusalén ma,
ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
27 Ni ka jani ini i ja va'a-ni kúu, vaa
iyo ja ka tavi i nuu ñayii judío ma,
vaa ja maa ñayii yukan, te ni ka
kuta'vi tna'a i ja ka jiniñu'u ini anua
i ma, te chukan kúu ja iyo ja jin
ndachindee tna i ñayii yukan nawa
ka jiniñu'u i ja jin kaa jin ko'o i ma.
28 Chukan kúu ja nú ni kuu ni sa'a
sa sukan, te nú ni jinu ni ndakua'a
sa ja jin tetniñu i ma, sani te jaan
sa nuu ka iyo ni a ichi ki'in sa ñuu
España ma.
29 Vaa jini sa ja nuna jaan sa nuu
ka iyo ni a chi jaan sa ji'in kua'a
xeen ja vii ja va'a, sukan ká'an tnu'u
Cristo ma.
30 Te ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ji'in ja sukan sa'a Xtumani
maa ya ma ja jin kutoo tna'a o ma,
te jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a ja jin chindee ña'a
ni ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma
ja kuu sa,
31 sukan-va'a na kaku sa nuu ñayii
ñatuu ka kuni ja jin kandija i Cristo
ma ja ka iyo i ñuu Judea ma, ji'in
ja na jin kuan-ta'vi tna'a o ñatuu
ka sa'a-ka ja u'vi ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma ja jin tetniñu ñayii
ya'a,
32 sukan-va'a ja maa Su'si ma, te sii
ini kenda sa nuu ka iyo ni a, te jin
ndatatu ini anua ndaka o jaku kivi
jin koo kaa o ma.
33 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo
mani o a, na koo ya ji'in ndaka o. Te
sukan kó kuu.

16

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Te suni káxtnu'u sa ja kenda
ku'va o Febe a, ña'a jinukuechi nuu
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Cencrea ma.
2 Te ja maa Iya Tátnuni ma, te jin
kuan-ta'vi ni ña, sukan iyo ja jin
ko sa'a o ja ka kuu o ñayii ñatuu ka
sa'a-ka ja u'vi ma. Te jin chindee ni
ña ndeva'a-ni nawa jiniñu'u ña, vaa
maa ña chi chíndee ña kua'a xeen
ñayii, te ni chindee tna ña'a ña saña.
3 Te jin ndakua'a tna ni nchuxi ña'a
kúu Priscila ma ji'in yii ña Aquila
ma, vaa ka jinukuechi de ji'in ña
ja ka kaxtnu'u de tnu'u Cristo Jesús
ma nuu ñayii ma, sukan sa'a tna sa
a.
4 Vaa ñatuu ni ka ndi ini de ji'in
ña, visi na jin kûu de nuu tniñu sa.
Te masu maa in-ni sa ndákuan-ta'vi
nuu de ji'in ña chi ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja masu judío
ka kuu i ma ja ka iyo i ndaka ñuu
ma.

5 Jin ndakua'a tna ni nchuxi ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si a ja ka ndatna'a i ve'e de ma. Te suni jin ndakua'a tna ni nchuxi tee ka kutoo xeen o a, tee nani Epeneto a tee xinañu'u ni kandija tnu'u Cristo ma ja ni ka iyo de ñuu Acaya ma.
6 Jin ndakua'a tna ni nchuxi ña'a nani María a, ña'a satniñu xeen ja jin kuu maa ni a.
7 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu Andrónico a ji'in tee kúu Junias a, tee ni ka yinee ji'in sa vekaa ma, vaa vivii ka ka'an tee ni tetniñu Cristo ma ja jin kuu de, te xi'na-ka maa de ni ka kukanu ini Cristo ma sana saña.
8 Suni jin ndakua'a ni nchuxi tee kúu Amplias a tee ka kutoo xeen o ja ka iyo o nuu maa Iya Tátnuni ma.
9 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Urbano a, tee ka jinukuechi ji'in sa ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Cristo Jesús a nuu ñayii ma. Te jin ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu Estaquis a, tee ka kutoo xeen o ma.
10 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu Apeles a, tee ni kundee nuu tnundo'o tnuneni ma, te vitna núkuiñi va'a de nuu Su'si o a. Jin ndakua'a tna ni nchuxi ñayii ka iyo ve'e tee kúu Aristóbulo a.
11 Jin ndakua'a ni nchuxi tee kúu Herodión a, ja kúu de tna'a sa ma. Jin ndakua'a ni nchuxi ñayii ka iyo ve'e Narciso a, ñayii ka iyo nuu nda'a Iya Tátnuni a.
12 Jin ndakua'a ni nchuxi nuu Trifena a ji'in Trifosa a, ña'a ka satniñu nuu Iya Tátnuni a. Jin ndakua'a ni nchuxi ña'a nani Pérsida a, ña'a satniñu xeen nuu Iya Tátnuni a, ña'a ka kutoo o a.
13 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Rufo a, tee ni ndakaji ña'a Iya Tátnuni ma, ji'in si'i de a ña'a kuenda tnu'u ja si'i sa kúu ña ma.
14 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Asíncrito a, ji'in tee nani Flegonte a, ji'in tee nani Hermas a, ji'in tee nani Patrobas a, ji'in tee nani Hermes a, ji'in tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ji'in de a.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Filólogo a, ji'in ña'a kúu Julia a, ji'in tee nani Nereo a, ji'in ku'va de a, ji'in tee nani Olimpas a, ji'in ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ji'in de a.

16 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ndaka ñayii ni ka kandija Cristo a ja ka iyo i ndaka ñuu ya. Te jin ndakua'a tna'a ndi-in ndi-in ni nchuxi, te kó kuu in tnu'u mani.

17 Kovaa jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te jin konde'ya va'a ni nde ñayii ka sa'a ja ka kusiin jaku ñayii ma te ñatuu ka kandija-ka i sukan ni ka kutu'va i onde xinañu'u ma. Te máko jin ketna'a ini ni ji'in ñayii yukan.
18 Vaa ñayii yukan chi masu ka jinukuechi i nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a, nú masu ja ka ndi ini i kúu ja jin ni'i i ja jin ku'un chii i ma-ni. Te vivii ka ka'an i, te ka xnda'vi i ñayii ñatuu ka ndasa'a kuenda ma.
19 Kovaa ja ka kuu ndijin, nuu ndaka ñayii ma ni kenda tnu'u ja sukan ka kandija ni a, te chukan kúu ja kúsii ini xeen sa ja sukan ka kuu ni a. Kovaa kúni sa ja jin ko kuu ni ñayii ndichi, sukan-va'a jin sa'a ni ja va'a ma, te máko jin ko kuu ni ñayii jin ko sa'a ja u'vi ma.

20 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo mani o a, masu kua'a-nka kivi, te sa'a ya ja chii ja'a ni a kendoo tachi ma, te ûni jin kuiñu ni i.

Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a ndimaa kóo nuu ka iyo ndaka ni a.

21 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña Timoteo a, tee ka kaxtnu'u ji'in sa tnu'u Su'si a, ji'in tee nani Lucio a, ji'in tee nani Jasón ya, ji'in tee nani Sosípater ya, tee ka kuu tna'a sa ya.

22 Maa sa nani Tercio, tee ni tee carta ya'a ja ni tatu ña'a Pablo a, te ja maa iya tátnuni nuu o a, te ndákan-tnu'u ñaña'a tna ña'a sa.

23 Te ndákan-tnu'u ñaña'a ña tee
nani Gayo a, tee tánuu ve'e de ya
ja ndóo saña ja kúu sa Pablo a. Te
tánuu de ve'e de ya ja ka ndatna'a
ndaka sa ja ka kuu sa ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a. Te ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña Erasto a tee
tnii xu'un ñuu a, ji'in ñani o tee nani
Cuarto a.
24 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a na
koo ji'in ndaka ni, te sukan kó kuu.
25 Jayiñu'u kóo nuu Su'si iya kuu
sa'a ja jin konukuiñi va'a ni ma,
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Je-
sucristo ma ja ni kaxtnu'u sa ma,
tna'a ja ni yo iyo yu'u onde kivi vee
o ma.
26 Te ni sa'a ya ja vitna, te ni ka
jini o, vaa maa Su'si ma iya iyo
ni-kani ni-jika ma ni tatnuni ja jin
tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a ya ma, kovaa ñatuu na
in ni jaku'ni ini. Te suni maa i
ndákaxtnu'u ya nuu ndaka ñayii a
onde vitna, sukan-va'a jín kandija
i sukan kúni Su'si ma te jín kukanu
ini i ya.
27 Ja maa Jesucristo ma, te nuu maa
in-ni Su'si iya ndichi ma na koo
jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan
kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña kúu Pablo tee ni ndakana ña'a Jesucristo ma, ja sukan kúu ini maa Su'si ma, te ni tetniñu ña'a ya, te ka iyo sa ji'in ñani o Sóstenes ya.

2 Te ka tee sa tutu ya'a nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto a, ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja u'vi ma, vaa ka iyo ni ji'in Cristo Jesús ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu ni ñayii ñatuu na ja u'vi-ka jin ko sa'a. Te ka tee tna sa nuu ndaka ñayii ka ndakune'e Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja ka iyo i ndeva'a-ni ñuu ma. Iya tátnuni nuu i ji'in nuu o a kúu ya.

3 Ka kuni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja ni skuta'vi ya ja vii ja va'a nuu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

4 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni, vaa ja maa Cristo Jesús ma, te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a.

5 Vaa ja maa ya te ni ka ndani'i ni ndaka ja va'a ma, na ko ka'an o ja ndaka tnu'u va'a ma, ji'in ndaka tnu'u ndichi ma,

6 ji'in ndaka tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u sa sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma ja jin kuu o ma.

7 Te sa'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka, sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni-ka ña'a i, nani ka ndetu o ja ndenda Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

8 Te maa ya chindee ña'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya ma sukan-va'a ni-in ja u'vi jin konee jin kondiso ni onde kivi ndenda ya ma.

9 Vaa Su'si ma chi ja ká'an ya ma chi ûni sa'a ya, te maa ya kúu iya ni ndakana ña'a ja jin ketna'a ini ni ji'in Sa'ya ya Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

Má jin sa'a siin tna'a o, vaa suni maa Cristo ma kúu iya ka kandija o a

10 Ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ja jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a kúu ja in-ni ja jin ko ka'an ndaka ni, te ñatuu koo jin ko sa'a siin tna'a ni, su'va inuu kuiti jin kani ini ni te inuu jin ketna'a ini ni.

11 Ká'an sa sa'a nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa ni ka kaxtnu'u ñayii ka iyo ve'e Cloé ma nuu sa ja su'va su'va ka kuu ni te ka skiti ini tna'a ni.

12 Chi vaa sa'a ka ka'an in jichi in jichi ni: “Saña chi ka sa'a sa sukan ni kaxtnu'u Pablo ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni kaxtnu'u Apolos ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni ka'an Cefas ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni ka'an Cristo ma.”

13 ¿Xi uu jichi Cristo ma kúu? ¿Xi saña ja kúu sa Pablo a, ni ndakaa sa nuu krusi ma ja jin kuu ni? ¿Xi ja nani maa sa ja kúu sa Pablo a ni ka jandute ni, ja jin ko ka'an ni sukan?

14 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja ni-in ndijin ñatuu ni skuandute sa, nú masu ja tee kúu Crispo ma ji'in tee kúu Gayo ma-ni,

15 sukan-va'a ñatuu na nde ni ko ka'an ja ni jandute ni ja maa sa.

16 Suni ni skuandute sa ñayii ve'e tee nani Estéfanas ma, te ja ndaka-ka ñayii ma, ñatuu na'a sa nú ni skuandute sa in-ka i.

17 Vaa masu ni tetniñu ña'a Cristo ma ja skuandute sa ñayii ma chi ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma. Te masu tnu'u ndichi maa sa kúu ja kaxtnu'u sa

a, vaa jin ko katanuu ña'a ñayii ma. Su'va ja kúni saña kúu ja jin kona'a ñayii ma sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma nuu krusi ma ja jin ndani'i ta'vi i ma.

Jesucristo ma chi tnu'u ndichi Su'si ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu ya

18 Kovaa ñayii ka skenaa maa i ma chi tnu'u ká'an sukan ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma chi tnu'u neé tnu'u uun-ni kúu, ka jani ini i. Kovaa nuu yo'o ja ni ka kandija o sukan ni ji'i ya ma chi tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu, te sa'a i ja jin ndani'i ta'vi o.
19 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si ma:
Xnaa ri tnu'u ndichi nuu ñayii in-undichi ma,
te xnaa ri tnu'u sa'a ja jáku'ni ini ñayii jani ini ja jáku'ni ini i ma.
20 ¿Ndenu iyo ñayii ndichi ma? ¿Te ndenu iyo tee skua'a tutu ma te jini xeen de ma? ¿Te ndenu iyo ñayii ndanduku kuenda tnu'u ndichi tiempu ya'a? ¿Masu ni sa'a Su'si ma ja ni nduneé, ni nduku'u tnu'u ndichi iyo ñuu ñayivi a?
21 Vaa masu ni wa'a Su'si ma tnu'u ja ñayii jani ini ja ndichi xeen i iyo i ñuu ñayivi a, te kundee tnu'u ndichi jini i ma ja kuni i ja iyo Su'si ndija ma. Su'va ja ni jatna ini Su'si ma kúu ja jin koniniso'o ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te jin jaku'ni ini i naxe jin ndani'i ta'vi i ma, visi ka ká'an maa ñayii ñatuu ka kandija tnu'u Su'si ma ja tnu'u neé tnu'u ku'u-ni kúu ma.
22 Vaa ñayii judío a, ka jikan i seña nuu Su'si ma, sana jin kandija i ya ma. Te ñayii ñuu griego a, ka ndanduku i tnu'u ndichi ma, te ka jani ini i ja sukan, te jin ndani'i i Su'si ma.
23 Kovaa saña chi ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma iya ni ka skuita kaa i nuu krusi ma. Kovaa nuu ñayii judío ma chi in ja xtna'a ña'a kúu ja ka kaxtnu'u sa sukan ma, te nuu ñayii masu judío ka kuu i ma chi tnu'u neé tnu'u ku'u kúu tnu'u ka kaxtnu'u sa a, ka ka'an i.
24 Kovaa nuu ñayii ka kuu judío ma ji'in griego ma ja ni ndakana ya i te ni ka nduu i sa'ya Su'si ma chi tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu Cristo ma, ji'in tnu'u ndichi Su'si ma kúu ya nuu i, ka ka'an i.
25 Vaa tnu'u Su'si ma ja ka jani ini ñayii ma ja masu nde jiniñu'u ma, su'va tnu'u ndichi-ka ka kuu i sana tnu'u ndichi ñayii ñuu ñayivi a. Te tna'a ja sa'a Su'si ma ja ka jani ini ñayii ma ja masu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma, kovaa iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu i sana ja ka sa'a maa ñayii ma.
26 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o ma, jin ndasa'a maa ni kuenda, ja masu kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ndichi ma, te ni masu kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ka tatnuni-ka, te ni masu kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ka kuu xiku-ka ma ne'un ñayii ñuu ñayivi a, nuu ni ndakana ña'a ya ma.
27 Su'va ñayii ka jani ini ñayii ñuu ñayivi a ja masu ka jaku'ni ini i ma, ka kuu ñayii ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya ja jin ndakukan-nuu ñayii ka jani ini ja inundichi-ka i ma. Te ñayii ñatuu ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya ja jin ndakukan-nuu ñayii ka jani ini ja ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma.
28 Te ñayii ka saxiko ña'a ñayii ñuu ñayivi a, ñayii yukan ni ndakaji Su'si ma, te ñayii masu kuu-ka ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a ni ndakaji tna ya, sukan-va'a jin kendoo nda'vi maa ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma,
29 sukan-va'a ñatuu na in ko ka'an ja maa i kúu-ka nuu Su'si ma.
30 Vaa ja maa Su'si ma, te ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma. Te ja maa Cristo Jesús ma, te ni ka nduu o ñayii ndichi, te ja maa ya, te ni ka nduu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te ñatuu na ja u'vi-ka jin ko

sa'a o nuu Su'si a, vaa ni ndatava ña'a ya nuu ja u'vi ma.
31 Te ja sukan ndaka chíndee ña'a ya ma, te jín ko kuu o sukan ndee nuu tutu Su'si ma: "Nú na in kúni ja kani ini i ja maa i kúu-ka, su'va Su'si ma na ndachiñu'u i vaa maa ya kúu iya sa'a ndaka."

2

Pablo ma chi nanimaa tnu'u ja ni ndakaa Jesucristo ma te ni ji'i ya nuu krusi ma kúu tnu'u ni kaxtnu'u de ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si ma, nuu ni jaan sa ni jan kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a, masu ni ka'an sa tnu'u yii tnu'u ndichi nuu ni ma.
2 Ũni ni ñu'u ini sa ja masu ka'an sa in-ka tnu'u, nú masu ja nanimaa tnu'u sukan ni ndakaa Jesucristo ma nuu krusi ma ndaka'an sa nuu ni, sukan-va'a jin kuni tna ni.
3 Ñatuu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa sa, nuu ni iyo sa ne'un ni ma, su'va ni'i ndeyu sa ja yu'u sa ma.
4 Te ni a tnu'u ni yo kaxtnu'u sa ma, masu nde ni yo ka'an sa tnu'u vii tnu'u luu ni a tnu'u ndichi ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin kandija ni ma. Su'va nani yikuu sa ká'an sa ma, te maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu Xtumani Ndios ma ni sa'a ja ni ka kandija ni ma,
5 sukan-va'a jin ndasa'a maa ni kuenda ja masu kuechi tnu'u ndichi ka ka'an ñayii ma te ni ka kandija ni tnu'u Su'si ma, chi ña'a, vaa ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma te ni ka kandija ni tnu'u maa ya ma.

Xtumani Ndios ma kúu iya káxtnu'u tnu'u ndichi Su'si ma nuu o

6 Kovaa ka ka'an sa tnu'u ndichi maa Su'si ma nuu tna'a o ñayii ni ka teku-ka ini i nuu maa Su'si ma, te tnu'u ndichi ya'a, masu tnu'u ndichi ja ka ka'an ñayii tiempu ya'a kúu, ni a tnu'u ndichi tee ka tatnuni-ka tiempu ya'a kúu, vaa tnu'u ndichi ka ka'an ñayii maa-ni chi ka naa i.
7 Kovaa ja ka ka'an sa a chi tnu'u ndichi maa Su'si ma kúu, te masu ka jini ñayii ma, vaa tnu'u ndichi ya'a chi ni iyo yu'u i. Kovaa sa'a jâ ni jani ini maa Su'si ma onde xi'na-ka ma ja jin kuu o, te jin koo jayiñu'u o.
8 Te ndaka tnu'u ndichi ya'a, ni-in tee ka tatnuni-ka tiempu ya'a, ñatuu ni ka jaku'ni ini de. Vaa nute ni ka jaku'ni ini de ma chi masu jin skuita kaa de iya iyo jayiñu'u ma nuu krusi ma, ja kúu ya Iya Tátnuni ma.
9 Kovaa ni yo kuu sa'a, sukan-va'a ko kuu sukan ndee nuu tutu Su'si ma ja ká'an sa'a ma:

Tna'a ja masu ni ka jini ni-in ñayii
ma ni a jin kuniso'o i ma ni a
jin jaku'ni ini ini anua i ma,
tna'a cha'a kúu ja ni satu'va
Su'si ma ja jin kuu o ja ka
kutoo o ya ma.

10 Kovaa ja maa Xtumani Ndios ma, te ni kaxtnu'u Su'si ma nuu o. Vaa Xtumani Ndios ma kúu iya jini va'a jini vii ndaka ja jani ini Su'si ma.
11 Vaa sukan ka kuu tna o, vaa ni-in ñayii ma ñatuu jini i nawa jani ini in-ka ñayii ma, nú masu ja maa-ni ini anua ñayii ma jini nawa jani ini i ma. Te suni sukan kúu ja ñatuu na in jini nawa jani ini Su'si ma, nú masu ja maa in-ni Xtumani Ndios ma jini.
12 Te yo'o, ñatuu ka jan-ta'vi o sukan ka jani ini ñayii ñuu ñayivi ya'a, chi su'va maa Su'si ma ni skuta'vi ña'a Xtumani maa ya ma, sukan-va'a sa'a ya ja jin jaku'ni ini o ndaka ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma.
13 Te ora ka ka'an o tnu'u vii tnu'u va'a maa Su'si ma chi masu tnu'u ndichi ka kaxtnu'u ñayii ñuu ñayivi a kúu ja ka ka'an o a, su'va ka ka'an o sukan káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma, te ka kaxtnu'u o, te ndaka cha'a chi yika-ni ja ñayii ka iyo ji'in Xtumani Ndios ma ka jaku'ni ini.

14 Kovaa ñayii ñatuu ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma, masu ka
jakun-tnuni ini i sukan ká'an
Xtumani Ndios ma, vaa tnu'u neé
tnu'u ku'u kúu, ka jani ini i, te ñatuu
ka jaku'ni ini i, vaa tnu'u ká'an
Xtumani Ndios ma chi ja maa ya
ma, sana kuu jin ndasa'a o kuenda
ma.
15 Chukan kúu ja ñayii ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma chi kuu jin
ndasa'a i kuenda ndaka naxe ka
iyo ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
kovaa maa i, masu na in ndaka'an
naxe kúu i.
16 Vaa: "¿Na in ni jini naxe jani ini
Iya Tátnuni ma? ¿Na in ni kaxtnu'u
nuu ya naxe sa'a naxe kúu ya?" Ko-
vaa yo'o chi ka neva'a o janitnuni
maa Cristo ma, te chukan kúu ja ka
ndása'a o kuenda.

3

Pablo ma ji'in Apolos ma, tee ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu de

1 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, masu ni
kuu ka'an sa tnu'u yii-ka ja ká'an
tnu'u Su'si o a, sukan iyo ja ka'an
o nuu ñayii jâ ni ka teku-ka ini i
nuu Su'si ma, su'va ni ka'an sa nuu
ni kuenda tnu'u ja nuu ñayii ka
iyo ñuu ñayivi a-ni, kuenda tnu'u ja
suchi kuechi ka kuu ni nuu Cristo
ma.
2 Vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si a nuu
ni kuenda tnu'u ja ni taa sa lechi-ni,
vaa masu ja kaji kúu, te sukan-ni ni
ka'an sa, vaa ñatuu jin teku-ka ini
ni kivi yukan ja jin jaku'ni ini ni, te
ni a onde vitna ñatuu jin teku-ka ini
ni.
3 Vaa sukan ka kuu ñayii ñuu ñayivi
a ka kuu-ka ni, vaa iyo-ka tnu'u
kueñu tna'a ma, tnu'u kanaa ma,
tnu'u sa'a siin tna'a ñayii ma, nuu
ka iyo ni a. Te nú sukan, sukan
ka sa'a ka kuu ñayii ñuu ñayivi a,
sukan-ni ka sa'a ni, te masu ka sa'a
ni sukan kúni Su'si ma.
4 Vaa in ni ká'an: "Ja ndaa ndija ja
saña chi sa'a sa sukan sa'a Pablo
ma", te in-ka ni ká'an: "Te saña chi
sa'a sa sukan sa'a Apolos ma." ¿Te
masu ka kuu ni sukan ka kuu ñayii
ñuu ñayivi a, ja sukan ka ka'an ni a?
5 Te ¿na in kúu Pablo a, te na in
kúu Apolos ma, ka jani ini ni?
Jin ndasa'a ni kuenda ja tee ka
jinukuechi nuu Su'si ma-ni ka kuu
sa, te ni ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si
a ja ni ka kandija ni a, te maa Iya
Tátnuni ma ni taa in in tniñu ja jin
satniñu sa nuu ya.
6 Saña ni sunkoo tnu'u Su'si a
kuenda tnu'u ja in ndikin, te Apo-
los ma, nuu ni yo kaxtnu'u-ka de
tnu'u Su'si ma, kuenda tnu'u ja ni
yo yoso de i, te ni ka jite i, te maa
Su'si ma sa'a ja ve jin kua'nu ni nuu
ya ma.
7 Chukan kúu ja ni a ñayii
sunkoo ma ni a ñayii yoso ma ka
ndanuu-ka, nú masu ja maa in-ni
Su'si ma kúu iya kanuu-ka, vaa
maa ya sa'a ja ja'nu i ma.
8 Te inuu ka kuu ñayii ni sunkoo ma
ji'in ñayii yoso ma, kovaa maa maa
i jin ndani'i sukan ni ka satniñu i
nuu Su'si ma.
9 Vaa saña chi ñayii ka satniñu nuu
Su'si ma ka kuu sa, te ndijin ka kuu
nuu ñu'ú nuu satniñu maa Su'si
ma, te ndijin ka kuu ve'e sa'a Su'si
ma.
10 Sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja satniñu sa nuu ya ma, ja ko kuu
sa sukan kúu in tee jini xeen sa'a
de ve'e, te ni tetna'a sa ve'e ma, te
in-ka ñayii ni ka skaa yika ve'e ma.
Te sukan ka kuu o ja ka kaxtnu'u
o tnu'u Su'si ma. Chukan kúu ja
ndi-in ndi-in o, jín konde'ya va'a o
ja sukan ni keja'a ve'e ma, te sukan
jín skaa-ka o yika ve'e ma.
11 Vaa nuu jâ ni keja'a in ve'e ma,
masu na in kuu ndaxsama-ka ja'a
ve'e ma. Te kuenda tnu'u ja ja'a
ve'e ni keja'a ma kúu maa Jesu-
cristo ma.
12 Te ñayii ka kaxtnu'u tnu'u ya ma,
nuna jin kaxtnu'u ndaa i ma chi
tnu'u ka ka'an i ma chi kuenda
tnu'u ja oro xi plata xi yuu vivii jin
ko kuu. Kovaa nú ma jin kaxtnu'u

ndaa i tnu'u Su'si ma chi kuenda tnu'u ja yutnu-ni xi tnu ndoo-ni xi nda'a yutnu-ni jin ko kuu tnu'u ka ka'an i ma.
13 Te kenda kivi ja ndaka ja ka sa'a o ma chi jin ya'a i nuu ñu'u i'ni ma, te jin ndakuni o tniñu ni ka sa'a o ma nú ja va'a ni yo kuu i xi ña'a.
14 Te nú ja va'a ni yo kuu tniñu ni sa'a o ma chi koo i nuu Su'si ma, te Su'si ma, taa ya ja iyo ja skuta'vi ña'a ya ma.
15 Kovaa nú tniñu ni sa'a in ñayii ma, te ni kayu i te ni naa i, chi visi maa ñayii ma na jin kaku ma, kovaa jin kendoo nda'vi jin kendoo kee i, vaa ndaka ja ni ka sa'a, ni ka kuu i ma ni ka kayu te ni ka naa ma.
16 Vaa jin kona'a ni ja ndaka o, te ka kuu o ve'e Su'si ma. Te Xtumani Ndios ma iyo me'ñu ndaka o a.
17 Te nú na in ma konukuiñi va'a nuu Su'si ma chi yikuu i ndákana i ve'e ii Su'si ma, te Su'si ma chi xnaa tna ya i, vaa masu kuu i kituu i ve'e ya ma ja sukan kúu i ma.
18 Máko jin xnda'vi ni maa ni, te máko jin kani ini ni ja in ñayii ndichi ka kuu ni tiempu ya'a. Va'a-ka ja jin kani ini ni ja in ñayii masu jini kuiti ka kuu ni, sukan-va'a jin kenda koo ni ja jin ko kuu ni ñayii ndichi ndija.
19 Vaa tnu'u ndichi iyo ñuu ñayivi ya'a, in ja masu jiniñu'u kúu i nuu Su'si ma. Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si ma: "Sa'a Su'si ma ja maa tnu'u ndichi ka ka'an ñayii ma, te jin nukun-tuu maa i, te jin ndando'o jin ndaneni maa i."
20 Te suni sa'a ká'an nuu tnu'u Su'si ma: "Iya Tátnuni ma chi jini ya ja ka jani ini ñayii inundichi ñuu ñayivi ya'a, te nuu ya ma masu jiniñu'u ja ka jani ini i ma."
21 Chukan kúu ja ni-in ni, másu jin kutachi ni ja ka sa'a ni sukan ka kaxtnu'u in ñayii ma-ni, vaa ndijin chi ka iyo ni ja jin kutu'va ni ndaka tnu'u Su'si o a,
22 visi Pablo ma xi Apolos ma xi Cefas ma ka ka'an tnu'u Su'si ma, kovaa nuu maa ni vee. Te kuenda maa ni ka kuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya vitna ja ka teku o a ji'in ja iyo ja kii-ka ma, te suni ja iyo ja skuta'vi ña'a Su'si ma kivi jin kûu o ma, kuenda maa ni ka kuu ndaka.
23 Vaa ndaka o ka iyo nuu nda'a maa Cristo ma, te nuu nda'a Su'si ma iyo Cristo ma.

4

Sukan ka satniñu Pablo ma ji'in jaku-ka tee ka jinukuechi nuu Su'si ma

1 Chukan kúu ja jin kani ini ni ja tee ka jinukuechi nuu Cristo ma ka kuu sa, te ka satniñu sa, ka kaxtnu'u sa tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma.
2 Te vitna jiniñu'u ja ndi-in ndi-in ñayii satniñu nuu ya ma, na sa'a i sukan ni tatnuni ya ma.
3 Masu nde ndí ini xeen sa nawa jin ka'an ni ja kuu sa, xi nawa jin ka'an tee ka ja'nde tniñu ma, ja nú va'a-ni ja sa'a sa a xi ñatuu. Ni a maa sa, te ndaka'an sa ja ja va'a xeen kúu ja sa'a sa a, chi ñatuu.
4 Vaa visi maa sa jani ini ja ñatuu na ja u'vi sa'a sa ma, kovaa maa Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya jini ndaa jini ndija nawa sa'a nawa kúu ndija sa ma.
5 Chukan kúu ja máko jin ka'an yachi-ni ni nawa kúu. Va'a-ka ja na jin kondetu o ja kenda kivi ndenda Iya Tátnuni ma, vaa maa ya ndakaxtnu'u tna'a ja ka iyo yu'u nuu nee ma, te maa ya ndakaxtnu'u nawa ni jani ini anua o ma ja sa'a o ma, te sani te ndi-in ndi-in o ja ni ka sa'a o ja va'a ma jin ndani'i jayiñu'u nuu Su'si ma.
6 Te cha'a kúu ja káxtnu'u sa nuu ni ja sukan jin ko kuu ni, vaa sukan ka kuu maa sa ji'in tee nani Apolos ya, vaa ka kutoo ña'a sa ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te ja ka kuni sa kúu ja jin kutu'va ni ja jin ka'an ni sukan-ni ká'an nuu tnu'u Su'si a, te másu ko jin skaa-ka ni jin ka'an ni, nasa yukan te jin kani ini

ni ja maa ni ka kuu-ka sana jaku-ka ñayii ma.
7 Vaa masu kuu ka'an maa o ja ka iyo va'a-ka o nuu Su'si ma sana in-ka ñayii ma. Vaa ndaka nawa ka neva'a ndi-in ndi-in o ma, maa Su'si ma táa. Te nú ja ni kuta'vi ni kúu ja ka neva'a ni ma, te masu ja va'a kúu ja ko kuvixi ni ja ja maa ni, te ni ni'i ni ma.
8 Ka jani ini ni ja ka neva'a ni ndaka. Te ka jani ni ja ni ka kuxiku ni. Te ka jani ini ni ja ka kuu ni sukan ka kuu rey ma, te ñatuu ka jiniñu'u-ka ni ja ká'an sa a. ¡Naka va'a, nute ja ndaa ja rey ka kuu ni, sukan-va'a jin ko kuu tna sa rey ji'in ni!
9 Vaa jani ini sa ja saña ja ka kuu sa tee ni tetniñu Su'si ma, ni jani ini ya ja sandi'i-nka jin ko kuu sa, te kuenda tnu'u ja jâ ni kutnuni ja jin kûu sa. Te ndaka ñayii ñuu ñayivi a ji'in ángel ma, ka ndaa ka nuu ña'a i, te ka kusii ini i, te ka kutachi i, tee ka jakundee ña'a i ja sukan ka ndo'o ka neni sa a.
10 Saña chi ka jani ini ni ja ñayii ka kuneé ka ku-uun ka kuu sa, ja ka kutoo sa Cristo ma. Te ka jani ini ni ja ñayii ka jini-ka ka kuu ni nuu Cristo ma. Saña chi ka jani ini ni ja ka xtaya sa, te maa ni chi ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka ni, ka jani ini ni. Ndijin chi ka iyo jayiñu'u ni ñuu ñayivi a, te saña chi ka saxiko ña'a i.
11 Te onde vitna ka kokon ka yichi sa, te kuenda tnu'u ja ka iyo vichi sa. Te ka wa'a i tikatu yikinuu sa a. Te ñatuu na ve'e sa, te kuan koo ve koo-ni sa ka kuu sa.
12 Te ni ka kuita sa ja ka satniñu sa ji'in nda'a sa a sana ka teku sa. Te ka ka'an u'vi ñayii a ja jin kuu sa, kovaa maa sa chi ka ka'an va'a sa ja jin kuu i. Te visi ka sondikin ña'a i, kovaa ka kanda sa.
13 Ka ka'an i ja masu ja va'a ka sa'a sa, kovaa saña chi ka ka'an vii ka ka'an va'a sa nuu i. Te kuenda tnu'u ja mi'i ma-ni ka kuu sa nuu i, te ka saxiko ña'a i.
14 Masu kuechi ja kúni sa ja jin kukan-nuu ni kúu ja tée sa sa'a nuu ni, su'va ndáka'an-so'o sa nuu ni ja ka kuu ni sa'ya too sa a.
15 Vaa visi ka neva'a ni uxi mil ñayii ka skua'a ña'a naxe jin sa'a ni ja jin kondikin ni Cristo ma, kovaa masu yuva ni ka kuu ñayii yukan. Vaa ka jini maa ni ja ja maa Cristo Jesús ma te ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ma, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja yuva ni kúu sa.
16 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu ni ja ka kuu ni sa'ya sa nuu Su'si ma ja jin sa'a ni sukan sa'a sa a.
17 Te vitna ni tetniñu sa tee kúu Timoteo sa'ya too sa a, vaa tee ya'a chi sa'a de sukan tátnuni Iya Tátnuni ma, te suu de ndaska'án ña'a ndaka ni sukan sa'a sukan kúu sa ja jinukuechi sa nuu Cristo ma, sukan káxtnu'u sa nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ndaka ñuu ma.
18 Kovaa jaku ni chi ka jani ini ni ja maa ni ka kuu-ka, te ka jani ini ni ja masu kenda-ka kivi ja jaan-ka sa nuu ka iyo ni a.
19 Kovaa nú Su'si ma kúni chi jaan yachi sa nuu ka iyo ni a, te kuni sa ñayii ka ka'an ja maa i ka kuu-ka ma, te kuni sa nú ka iyo ndija i ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma xi yika-ni ja ka ka'an i ma-ni.
20 Vaa nú ka iyo o nuu tátnuni maa Su'si ma, masu yika-ni ja tnu'u ká'an-ni o kúu chi ûni ká'an te sa'a o, vaa iyo o ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
21 ¿Te naxe ka kuni ni? ¿Xi kinda'a sa in yutnu xii jaan sa, xi jaan sa ji'in tnu'u kuee tnu'u mani, sana kuu jin ndakaka ndaa ni nuu Su'si ma?

5

Sukan jin sa'a i ji'in in tee ni kivi nduu ji'in ñasi'i yuva de ma

1 Ja ndaa kúu ja jiniso'o sa ja nuu ka iyo ni a iyo in tee ni kivi

nduu ji'in ñasi'i yuva de ma, te tna'a chukan chi ni a ñayii ñatuu nde ka kandija Su'si ma, masu nde ka sa'a i sukan sa'a de a.
2 Te ndaka sukan kúu a, kovaa ndijin, ka jani ini ni ja va'a-ni ka kuu ni. ¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja masu va'a-ni ka sa'a ka kuu ni a, te jin xtandiyo ni tee ni sa'a sukan nuu ka iyo ni a?
3 Ja ndaa ndija ja masu iyo sa nuu ka iyo ni a, kovaa kuenda tnu'u ja iyo sa jiña kúu ja jani ini sa a, te jâ ni ka'an sa sukan jin sa'a ni tee ni sa'a sukan a.
4 Nú ni ka ndututu ni a, te jin kani ini ni ja kuenda tnu'u ja iyo tna sa jiña, te ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya a,
5 te jin ndakua'a ni tee yukan te ndúnda'a ña'a maa tachi ma, sukan-va'a na xndo'o xneni i de, te xi ma ndasa'a de kuenda te xndoo de ja u'vi sa'a de ma te ndakokuiñi de nuu Su'si ma, te kaku anua de ma kivi ndenda Jesús iya tátnuni nuu o a.
6 Masu va'a-ni ja ka jani ini ni ja maa ni ka kuu-ka te ka wa'a ni tnu'u ja sukan sa'a tee jiña. ¿Ñatuu ka jini ni ja vala-ni levadura ma, te sa'a i ja xsjaa i ndaka ñujan triu ma? Te sukan kúu nú iyo in ñayii sa'a ja u'vi ma ne'un o a chi sa'a i ja ndi-in ndi-in ñayii ma ndakuikin xiko i ma.
7 Jin ndasa'a ni kuenda, te jin ndasavii ni maa ni, te jin xtandiyo ni levadura ja ka iyo ji'in ni a, sukan-va'a jin nduu ni ñujan jaa, te máko kinee-ka ña'a levadura ma, sukan ka iyo ka kuu ni onde vitna a. Jin ndaka'án ni sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma ja jin kuu ni, vaa ni ka ja'ni i ya sukan ni ka yo ja'ni i in ndikachi ni ka yo jatniñu i Viko Pascua ma.
8 Chukan kúu ja jín koo vii jín koo va'a o, te jin kani ini o ja kuenda tnu'u ja ndi-kivi ndi-kivi ka sa'a o Viko Pascua ma, te jín xndoo o ndaka ja u'vi ja kini ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o ma, ja sa'a i sukan sa'a levadura ma. Su'va jín sa'a o ja va'a ja ndaa ma, te yo'o chi sukan kúu xtatila ñatuu na levadura yi'i ma, sukan jín ko kuu o.
9 Te ja ni tee sa nuu ni ma kúu ja másu ko jin ndatna'a ni ji'in ñayii ka kivi nduu ji'in ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in i ma.
10 Kovaa masu ja ká'an sa sukan ma, te ûni másu ko jin ndatna'a kuiti ni ji'in ñayii ka iyo ñuu ñayivi a ja ñatuu jin kuni-ka i Su'si ma te ka kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ñatuu ni ka tnanda'a ji'in i ma, xi inundiyo ini i ma, xi ka sakui'na i ma, xi ka ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, vaa nute sukan ma kuu jin ndatna'a-ka o ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma ja ñatuu jin kuni-ka i tnu'u Su'si ma, chi jiniñu'u ja ma jin koo-ka o nuu ñuu ñayivi a.
11 Su'va ja ni tee sa nuu ni ma, ká'an sa ja másu ko jin ndatna'a ni ji'in ni-in ñayii ja ká'an i ja jâ ni nduu i sa'ya Su'si ma, te kívi nduu i ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in i ma, xi ja ndíyo ini i ma, xi ja ndáchiñu'u i tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, ni a ñayii ká'an u'vi nuu tna'a ma, xi ndájini i ma, xi ñayii kui'na ma, másu ko jin ndatna'a ni ji'in i ja koo jin kaa ni ji'in i xita, vaa jâ ka jini i ja va'a ma te ka kuu-ka i sukan.
12-13 Vaa masu saña iyo ja ndakan sa kuenda nuu ñayii ñatuu jin kuni-ka tnu'u Su'si a chi maa Su'si ma ndakan kuenda nuu i. Kovaa ndijin chi ka iyo ni ja jin ndaka'an jin ndakachi ni nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si a ja na jin koo va'a i nuu ya. Te nú ñatuu ka ndikin ndaa i Su'si ma, te jin kene'e ni ñayii so'o yukan nuu ka iyo ni a.

6

Ñayii sa'a ja u'vi ma chi ma ndani'i ta'vi i

1 ¿Te nava'a ka sa'a ni ja nú nde
ni iyo in ja sa'a ja skiti tna'a ini ni
ji'in in tna'a o ni nduu sa'ya Su'si
ma, te ka wa'a ni kuenda nuu ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma, te ñatuu
ka kaxtnu'u ni nuu ñayii jâ ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ñatuu na ja
u'vi-ka ka sa'a i ma?
2 ¿Te ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja
yo'o ja ñatuu ka sa'a-ka o ja u'vi ma
ka kuu ñayii kuu jin ka'nde ndaa
tniñu ñayii ñuu ñayivi a? Te nú nuu
nda'a o a ka iyo ja kuu jin sa'a o ja
yii-ka ma, te ¿nava'a ñatuu ka ja'nde
maa ni tniñu tna'a o ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si a, te vitna ja masu
ja ka'nu xeen kúu a?
3 ¿Te xi ñatuu ka jini ni ja yo'o jin
ndakan tna kuenda nuu ángel ka
iyo andivi ma? Te nú sukan ká'an
Su'si ma ja jin sa'a o ma, te kuiti kuu
jin ka'nde ndaa o tniñu ñayii ka iyo
ñuu ñayivi a.
4 Te nú yo'o ka iyo ja jin ka'nde
tniñu siki ja kuu ñuu ñayivi a, te
¿naku jan koo ni nuu ñayii ñatuu ka
jaku'ni ini tnu'u Su'si a ja ka ja'nde
i tniñu ni a?
5 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin
kukan-nuu ni, vaa ¿xi ñatuu na tee
ndichi ka iyo nuu ka iyo ni a ja kuu
jin ka'nde de tniñu nde ni ka xtaya
nuu ka iyo ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a?
6 Sukan iyo ja jin ko kuu ni, kovaa
su'va nú nde in ka skiti tna'a ini
ne'un ni a, ¿te kuan koo i nuu tee
ka netniñu ma ja ñatuu ka kandija
de Su'si o a, sukan-va'a jin ka'nde
de tniñu tna'a o ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a? Chukan kúu ja masu
va'a-ni ka sa'a ni.

7 Vaa ka iyo nde ni ka kanaa ji'in
tna'a o a. Te ja sukan ka sa'a ni
a chi jâ ka ndiso kuechi ni. ¿Xi
masu va'a-ka ja jin kanda nuu tna'a
ndi-in ndi-in ni? Vaa va'a-ka kúu ja
ndo'o neni o ja jin xnda'vi ña'a i ma
sana ja kanaa o ji'in i ma.
8 Kovaa su'va maa ni ka sa'a ja u'vi
ma, te ka sa'a ni ja ka ndakiti ini
tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
te ka kuni ni ja jin kundee ni nuu
i ma.
9 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ñayii ñatuu
ka sa'a ja va'a ma, masu kuu jin
ndani'i ta'vi i nuu tatnuni Su'si ma?
Másu ko jin kani ini ni ja masu ja
ndaa kúu ja ká'an sa a. Vaa ni a ñayii
ñatuu tnanda'a-ka ma te kívi nduu
kívi nduu i ji'in in-ka ñayii ma, ni a
ñayii ndáchiñu'u tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma, ni a ñayii ni kivi nduu
ji'in in-ka ñayii ñatuu ni tnanda'a
ji'in i ma, masu kuu jin ndani'i ta'vi
i nuu tatnuni Su'si ma. Ni a tee ka
sa'a tnu'u ja ña'a ka kuu de ma te
ka kivi nduu de ji'in tee ji'in de ma,
masu kuu jin ndani'i ta'vi tna de
nuu tatnuni Su'si ma.
10 Te ni a ñayii sakui'na ma, ni a
ñayii inundiyo ini ma, ni a ñayii ka
ndajini ma, ni a ñayii ka ka'an ja
u'vi ma, ni a ñayii ka xnda'vi tna'a
te ka sakui'na tna'a i ma, te ndaka
ñayii ka sa'a sa'a ma, masu kuu jin
ndani'i ta'vi i nuu tatnuni Su'si ma.
11 Te visi sa'a ni ka yo sa'a jaku ni,
kovaa jâ ni ka ndundoo ni, vaa jâ
ni ka xndoo ni ndaka ja u'vi yukan
ma, te ja maa Jesús Iya Tátnuni ma
ji'in ja maa Xtumani Su'si o a, te ni
ka nduu ni ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa.

Jín ko koto va'a o maa o, sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma

12 Ndaka ja kúni yikikuñu o a
chi kuu sa'a o, kovaa masu ndaka
chindee ña'a ja ndani'i ta'vi o. Te
ndaka chi kuu sa'a o, kovaa masu
kua'a kuiti o tnu'u ja ni-in tatnuni
nuu o a.
13 Ndeyu kaa o ma chi chii o ma kée,
te chii o ma chi iyo i ja kêe ndeyu
ma. Kovaa kenda kivi ja ndeyu ma
ji'in chii o ma chi xnaa Su'si ma. Te
yikikuñu o a, masu ja kivi nduu kivi
ni'ni i ji'in ndeva'a-ni ñayii kúu chi
ja na kunukuechi i nuu Iya Tátnuni
ma kúu, vaa maa Iya Tátnuni ma
tátnuni nuu yikikuñu tna o a.
14 Te Su'si ma, ja sukan ni ndax-
teku ya Jesús Iya Tátnuni ma, te

suni sukan ndaxteku tna ña'a ya yo'o ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
15 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ni ka kandija o Su'si ma, te yikikuñu o a chi sukan kúu yikikuñu maa Cristo ma kúu i? ¿Xi ka jani ini ni ja kuu sketna'a o yikikuñu o a ja ni nduu i yikikuñu Cristo ma ji'in yikikuñu ña'a kuneé ku-uun ma? ¡Ña'a kuiti!
16 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja in tee kívi nduu ji'in ña'a kuneé ku-uun ma chi in-nka-ni yikikuñu ka kuu de ji'in ña? Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si a: "Tee ma ji'in ña'a ma chi in-nka-ni yikikuñu jin ko kuu de ji'in ña."
17 Chi vaa ñayii ndikin tna'a ji'in Iya Tátnuni ma chi in-nka-ni ini anua i ji'in ya.
18 Jin kaka jiyo ni nuu ja u'vi ma, tna'a ja kívi nduu ñayii ñatuu tnanda'a-ka ma ji'in ndeva'a-ni ñayii ma. Ndeva'a-ni na in-ka kuechi sa'a ñayii ma chi iyo siin i nuu yikikuñu ñayii ma, kovaa ñayii ñatuu tnanda'a-ka ma te kívi nduu i ji'in ndeva'a-ni ñayii ma chi sa'a i ja u'vi ja kuu yikikuñu i ma.
19 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja yikikuñu o a chi nuu koo Xtumani Ndios ma kúu? Te suu ya kúu iya ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te iyo ya ji'in o a, te masu maa o tátnuni-ka nuu maa o a.
20 Vaa ni ndakuaan ña'a ya, te kua'a xeen ja ni ndo'o, ni neni ya ja jin kuu o. Chukan kúu ja jin ndachiñu'u ni Su'si ma ji'in yikikuñu ni a ji'in ini anua ni a, vaa kuenda maa Su'si ma ka kuu o.

7

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ni ka tnanda'a ma

1 Siki tna'a ja ni ka tee ni nuu sa a ja ni ka jikan-tnu'u ña'a ni a, te ja ká'an sa kúu ja in ja va'a xeen kúu ja in tee ma, te ma kivi nduu de ji'in ni-in ña'a ma.
2 Kovaa ja kuechi ja u'vi ñu'u ini tee ma, te nasa kivi nduu de ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te chukan kúu ja va'a-ka ja na tnanda'a de, te koo ñasi'i de ma, te ña'a ma, te koo yii ña ma.
3 Te tee ma, kátanuu de ñasi'i de ma, te kó sa'a de sukan iyo ja ko kuu tee ma ji'in ñasi'i de ma, te suni sukan kó kuu tna ña'a ma ji'in yii ña ma, te kó sa'a ña sukan iyo ja ko kuu ña ji'in yii ña ma.
4 Vaa ña'a ma, masu maa ña tátnuni nuu yikikuñu ña ma, nú masu ja kona'a ña ja iyo yii ña ma. Te ni a tee tna ma, masu tátnuni de nuu yikikuñu de ma, nú masu ja kona'a de ja iyo ñasi'i de ma.
5 Ndijin ja ni ka tnanda'a ni ma, ndimaa jin koo kaa ni, xi nú jin kusiin ni jaku-ni kivi ja kuechi ja jin katanuu ni ja jin kakan-ta'vi, jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, kovaa sa'a jin ndatnu'u tna'a ni, sani te jin ndatna'a ni, nasa yukan, te ko ska'an ña'a tachi ma te jin ko kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii, te jin kuiso kuechi ni nuu Su'si ma.
6 Kovaa sa'a ndáka'an-so'o sa nuu ni a, kovaa masu ja tátnuni sa kúu.
7 Su'va ja kúni saña kúu ja nute kuu ja ndaka tee ma, te jin ko kuu de sukan kúu sa a, ja ñatuu na ñasi'i sa iyo, te jatanuu ñukuun sa káxtnu'u sa tnu'u Su'si a. Kovaa maa maa o chi ni taa Su'si ma sukan kúni ya ja jin ko sa'a jin ko kuu o.

8 Ká'an sa nuu ña'a ni ka ji'i yii ma ji'in nuu suchi ñatuu jin tnanda'a-ka ma ja va'a-ka kuu, nute jin koo maa in-ni i te jin ko kuu i sukan kúu sa a.
9 Kovaa nú ñatuu ka kundee i ja jin tatnuni i nuu yikikuñu i ma, va'a-ka ja na jin tnanda'a i, nú sukan ka ñu'u ini i ma, nasa yukan, te jin skenaa i maa i.

10 Te suni ndátatnuni sa nuu ñayii ni ka tnanda'a ma sukan ni tatnuni maa Iya Tátnuni ma ja jin ko kuu i ma, ja ña'a ma, máko xndoo ña yii ña ma.
11 Kovaa nuna xndoo ña de, te kéndoo ña sukan-ni, te máko ndatnanda'a-ka ña, xi nú ña'a, te va'a-ka

ja na ndaka'an-mani tna ña ji'in yii ña ma. Te tee ma, máko xndoo tna de ñasi'i de ma.

12 Te nuu ndaka ni a ká'an maa sa, te jani ini sa ja sukan kúni Iya Tátnuni ma, ja nú in ñani o a, iyo ñasi'i de ma ja ñatuu kándija maa ña Su'si ma, kovaa nú játna ini maa ña ja koo ña ji'in de, máko xndoo de ña.
13 Te nú in ña'a ma, te iyo yii ña ma ja ñatuu kándija de Su'si ma, kovaa nú játna ini de ja koo de ji'in ña, te máko xndoo ña de.
14 Vaa tee ñatuu kándija Su'si ma chi ja maa ña ja kándija ña Su'si ma, te kenda kii ja xndoo tna de ja u'vi ma. Te suni sukan kúu ji'in ña'a ñatuu kándija Su'si ma, vaa ja maa yii ña ma ja kándija de Su'si ma, te kenda kii ja xndoo tna ña ja u'vi ma. Vaa nú ña'a, te sa'ya ña ji'in de ma, jin ko kuu i sukan ka kuu sa'ya ñayii ka iyo ñuu ñayivi a ja ñatuu ka kandija i Su'si ma. Kovaa ja in de kándija Su'si ma, te suchi kuechi ma chi jin xndoo tna i ja u'vi ma te jin sa'a i ja va'a ma.
15 Kovaa ñayii ñatuu kándija Su'si ma, te nú xndoo i ñayii kándija Su'si ma, te máko jin ka'nu ndee ni, vaa masu ka iyo ñani o a xi ku'va o a ja jin ndo'o jin neni i, vaa su'va ni ndakana ña'a Su'si a ja jin koo sii ini o.
16 Vaa ¿nawa jini tu ndijin ña'a nú kundee ni sa'a ni ja kandija yii ni ma Su'si ma te ndani'i ta'vi de ma? Xi ¿nawa jini tu ndijin tee ja nú kundee ni sa'a ni ja kandija ñasi'i ni ma Su'si ma te ndani'i ta'vi ña ma?

17 Chukan kúu ja tátnuni sa nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si ma ja ka iyo ni ndaka ñuu ma, ja naxe ka iyo ni nuu ni ndakana ña'a ya ma, te sukan jin kendoo ni.
18 Nú ka kuu ni tee jâ ni ka jakitnuni nuu ni ndakana ña'a ya ma, te jin kendoo ni sukan-ni. Xi nú ka kuu ni tee ñatuu ni ka jakitnuni, te ni ndakana ña'a ya ma, te sukan-ni jin kendoo tna ni.
19 Vaa ja jákitnuni o ma ji'in ja masu jákitnuni o ma, masu nawa ka kuu nuu Su'si ma, su'va ja jiniñu'u kúu ja kandija o sukan tátnuni Su'si ma te sa'a o.

20 Sukan ni ndakana ña'a ya ndi-in ndi-in o a, te sukan-ni jín kendoo o.
21 Xi nú jâ ni ka jaan ña'a i ja kunukuechi ni nuu i ma, sana ni ndakana ña'a Su'si ma, má ko ndi ini ni. Su'va katanuu ni ja sa'a ni sukan kúni ya ma. Kovaa nú kuu tna sa'a ni ja ndayaa ni, te ko ndi ini ni ja ndayaa ni.
22 Vaa visi ñayii ka jinukuechi nuu in-ka ñayii ka kuu ni nuu ni ndakana ña'a Iya Tátnuni ma, kovaa vitna ja ni ka kandija ni ya ma, te ñayii jâ ni ka ndayaa nuu ja u'vi ma ni ka nduu ni nuu Iya Tátnuni ma. Te suni sukan kúu ji'in ñayii ñatuu nde jinukuechi nuu in-ka ñayii ma te ni ndakana ya i ma, kovaa vitna, te ni nduu i in ñayii kunukuechi nuu Cristo ma.
23 Vaa kua'a ja ni ndo'o ni neni Cristo ma saa ni ka ndani'i ta'vi o ma, te chukan kúu ja jin kunukuechi o nuu maa ya, te máko jin sa'a o ni-in ja u'vi ja jin ska'an ña'a ñayii ma ja jin sa'a o ma.
24 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ndi-in ndi-in ni, sukan ka iyo ni nuu ni ndakana ña'a Su'si ma, te sukan jin kendoo ni nuu ya, te jin ko ndi ini ni ja jin kunukuechi ni nuu Su'si ma.

25 Te ja jin kuu ña'a ñatuu jin tnanda'a-ka ma, ñatuu nawa ni tatnuni Iya Tátnuni ma nuu sa a. Kovaa saña ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma te núkuiñi va'a sa nuu ya a, te ká'an sa sukan jani ini sa a ja va'a-ni kúu ja nute ma jin tnanda'a ña.
26 Vaa kuechi ja ka ndo'o ka neni ñayii ma tiempu ya'a, te va'a-ka ja jin kendoo ña sukan-ni ka iyo ña a.
27 Kovaa nú nde ni jâ ni tnanda'a ji'in in ña'a, máko xndoo ni ña. Nú nde ni ñatuu tnanda'a-ka, máko

nduku ni ñasi'i ni, su'va katanuu ni ja kunukuechi ni nuu Su'si ma.
28 Kovaa nú kúni ni ja tnanda'a ni, masu kuiso kuechi ni. Te suni ña'a jaa ma te nú kúni ña ja tnanda'a ña, masu kuiso kuechi tna ña. Kovaa ndijin ja ka kuni ni ja jin tnanda'a ni ma, jin kona'a ni ja jin kuni ni tnundo'o tnuneni ñuu ñayivi a, tna'a ja masu kúni sa ja jin ndo'o jin neni ni ma.
29 Kovaa nuu ndijin ñani, ká'an sa ja kuechi ja ve kutuu tiempu ya, te jiniñu'u ja nde ni ka iyo ñasi'i ni ma, te jin ndatnu'u tna'a ni, te jin katanuu-ka ni ja jin kunukuechi ni nuu Su'si ma, te má jin katanuu ni ja jin kuu maa ni.
30 Te nde ni ka kuxii ini te ka nda'yu ni ma, su'va jin koo sii ini ni kuenda tnu'u ja masu nawa kúu. Te nde ni ka kusii ini xen-xeen ma, má jin kani ini ni ja va'a xeen ka kuu ni ñuu ñayivi ya. Te nde ni ka jaan ndatniñu ja jin koneva'a ni ma, te máko jin kani ini ni ja ja va'a xeen kúu ja ni ni'i ni ma.
31 Te nde ni ka ni'i ka tna'a ka iyo ni ñuu ñayivi a, te jin kani ini ni ja masu nawa kúu ja ka neva'a ni a. Vaa tna'a ja ka nde'ya o ñuu ñayivi a chi ndaka jin naa.
32 Ja kúni sa kúu ja ñatuu nawa ko sa'a ja jin ko ndi ini ni, sukan-va'a jin ko kuu ni sukan kúu tee ñatuu tnanda'a-ka ma, vaa tee ñatuu tnanda'a-ka ma chi ndí ini de ja kunukuechi va'a-ka de nuu Iya Tátnuni ma, te sukan-va'a jatna ini ya ja sa'a de ma.
33 Kovaa tee jâ ni tnanda'a ma chi ndí ini-ka de tna'a ja iyo ja kúu ñuu ñayivi ya, sukan-va'a sa'a de ja játna ini ñasi'i de ma.
34 Te sukan kuiti kúu ji'in ña'a ni tnanda'a ma ji'in ña'a ñatuu tnanda'a-ka ma. Vaa ña'a ñatuu tnanda'a-ka ma chi ndí ini ña naxe kunukuechi va'a-ka ña nuu Iya Tátnuni ma, te ni-yu'u ni-ini ña jatanuu ña ja kuu maa ya ma, te ni-in ja u'vi ñatuu sa'a ña. Kovaa ña'a ni tnanda'a ma chi ndí ini ña nawa iyo nawa kúu ñuu ñayivi a, sukan-va'a sa'a ña ja játna ini yii ña ma ja sa'a ña ma.
35 Te ndaka cha'a ká'an sa, kovaa másu ko jin kani ini ni ja ja'nu ndee sa ja ma jin tnanda'a ni kúu, chi ña'a, su'va ja jin koo va'a jin koo vii ni, te jin ko sa'a ndaa jin ko sa'a ndija ni, te ñatuu nawa ko ka'nu ndee ja jin koo ni jin tu'va ni nuu Iya Tátnuni ma.
36 Kovaa nú nde ni jani ini ja sasi'i ni ma, te masu va'a-ni kúu ja java'a i ma te ñatuu tnanda'a-ka i ma, te jiniñu'u ja tnanda'a i, kua'a ni tnu'u ja tnanda'a maa i chi masu kuiso kuechi ni ja sukan ni wa'a ni tnu'u ja tnanda'a i ma.
37 Kovaa nú nde ni, in-ni ja jani ini anua ni ma, te ñatuu jiniñu'u ja tnanda'a sasi'i ni ma, te kuu tatnuni ni nuu i sukan jani ini ni ja sa'a ni ma, te ja ni jani ini ni ja masu tnanda'a sasi'i ni ma chi va'a-ni sa'a ni.
38 Te chukan kúu ja nú nde ni kua'a tnu'u ja tnanda'a sa'ya ni ma, va'a-ni sa'a ni, kovaa nú nde ni ma kua'a tnu'u ja tnanda'a sa'ya ni ma, va'a-ka sa'a ni.
39 Te ña'a ni tnanda'a ma chi ni kukutu, ni kunu'ni ña ji'in yii ña ma nani téku de ma, kovaa ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma, nú ni ji'i yii ña ma chi kuu ndatnanda'a ña ji'in in-ka tee, kovaa nú in tee kándija Iya Tátnuni ma kúu de.
40 Kovaa ja sukan jani ini maa sa a ja iyo sa ji'in Xtumani Su'si ma chi ja va'a xen-xeen-ka kúu ja kendoo ña sukan-ni.

8

Máko sa'a o ja ndakakayata ni-in tna'a o ma

1 Te siki ja ka ndakua'a i nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ja ndaa kúu ja ka jini ndaka o naxe jin sa'a o. Kovaa jín konee o cuidado, nasa yukan, te ja ka jani ini o ja ka jini-ka o ma, te sa'a i ja jin kani ini o ja maa

o ka kuu-ka, te masu nawa chíndee ña'a ndaka chukan. Su'va na jin kutoo tna'a ndija o chi chindee ña'a i ja jin koo vii jin koo va'a-ka o ndeva'a-ni nawa jin sa'a jin kuu o ma.
2 Nú na in jani ini ja jini i jaku, kovaa ni ñatuu kuni kuiti-ka i ja iyo ja kuni i ma.
3 Kovaa nú nde in kútoo Su'si ma, te maa ya chi jini ya nde in kúu i.
4 Te siki ja ndaka ja kaa o ka ndakua'a i nuu tna'a ja ka xnani i su'si i ma, tna'a ja masu nde jiniñu'u ma, ka jini o ja masu Su'si ka kuu ma te ni masu nawa ka kuu i ñuu ñayivi a, vaa maa in-ni Su'si ndija ma iyo, te ñatuu na in-ka Su'si iyo.
5 Chi visi ka ka'an ñayii ma ja ka iyo kua'a su'si andivi ma xi nuu ñu'ú ya, te sukan ka iyo kua'a su'si i ma te ka iyo kua'a iya ka tatnuni ka jani ini i.
6 Kovaa yo'o chi ka jini o ja in-ni Su'si iyo, iya kúu Yuva o ma, te maa ya ni sa'a ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te yo'o chi ka iyo o ja jin kunukuechi o nuu ya. Te maa Jesucristo ma kúu Iya Tátnuni, te ja maa ya te ka iyo ndaka ja ka iyo a, te ja maa ya te ka iyo tna o a.
7 Kovaa masu ndaka ñayii ma ka jaku'ni ndaa ini i sukan ka jaku'ni ini o a, vaa jaku i, ka na'a i sukan ni ka yo ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, te nuna jin kaa i ja ka ndakua'a ñayii ma nuu ja masu Su'si ka kuu ma, te janitnuni i ma chi vita xeen, te kúndee i ja jin kani ini i ja ka jiso kuechi i nuu Su'si ma, nuna jin sa'a i sukan ma.
8 Kovaa jin kona'a ni ja masu ja jaa o ma kúu ja sa'a ja koo yatni-ka o nuu Su'si ma chi ña'a. Vaa masu kuechi ja jaa o ma te ko kuu o ñayii va'a-ka, xi kuechi ja masu kaa o ma te ko kuu o ñayii masu kanuu-ka nuu Su'si ma.
9 Te chukan kúu ja jin konde'ya va'a ni nasa yukan, te kuechi ja kaa o ja ka ndakua'a i nuu tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, te sa'a i ja ndakakayata in tna'a o ñatuu jinkuiñi va'a-ka nuu Su'si ndija o a.
10 Vaa nasa yukan, te kuni ña'a i ja ndijin ja jáku'ni va'a ini ni ma, te núkoo ni nuu ka iyo ja masu Su'si ka kuu ma, te janitnuni ñayii yukan, ja ñatuu jaku'ni va'a-ka ini i ma, te kani ini i ja kuu kaa i tna'a ja ni ka ndakua'a ñayii ma nuu ja masu Su'si ka kuu ma. Kovaa sani te ndakuxii ini i ja sukan ni sa'a i ma.
11 Te kuechi ja jáku'ni-ka ini ni te ni jaa ni ma, te skenaa tna'a o ñayii ni nduu sa'ya Su'si ma maa i, te vitna ja suni ni ji'i Cristo ma nuu tniñu i ma sukan-va'a ndani'i ta'vi i ma.
12 Te ja sukan ni sa'a ni nuu tna'a o ni nduu sa'ya Su'si o a, te kuiso kuechi ni nuu Su'si o a, vaa ni sa'a ni ja ni tna u'vi ini i ma, te ndáa ndívi ini i ja ni sa'a i ma, te sukan, te chukan kúu ja ni jiso kuechi ni nuu maa Cristo ma.
13 Te chukan kúu ja nú kuechi ja kaa o ma te sa'a i ja ñayii ni nduu sa'ya Su'si ma, te ndakakayata i nuu ya ma, kuu-ka ja ma kaa o ja sa'a ja ndakakayata ñayii ni nduu sa'ya Su'si ma.

9

Sukan iyo ja jin sa'a ñayii ñuu Corinto ma ja kuu Pablo ma vaa káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu i ma

1 ¿Te ka jani ini ni ja masu in tee ni tetniñu Su'si ma kúu sa? ¿Xi ka jani ini ni ja in tee jinukuechi-ni kúu sa? ¿Te ka jani ini ni ja masu ni jini sa ji'in nuu sa Jesús iya tátnuni nuu o a? Te vitna ja ndaka maa ni ka kuu ñayii ni ka kandija tnu'u Su'si o a ja ni keja'a sa satniñu sa nuu Iya Tátnuni ma.
2 Kovaa visi jaku-ka ñayii ma, ka jani ini i ja masu tee ni tetniñu ña'a Cristo ma kúu sa, kovaa ja ndaa ndija ja ka jini ndaka maa ni ja maa ya ni tetniñu ña'a. Vaa ndijin, ja ni ka kandija ni tnu'u Su'si ma ja ni kaxtnu'u sa ma, te ka iyo ni nuu

nda'a iya tátnuni nuu o a, te chukan kúu ja na'a ja tee ni tetniñu ña'a Cristo ma kúu sa.
3 Nú nde ni ká'an tnu'u sa ja masu sa'a sa ja va'a, te jin ndasa'a maa ni kuenda:
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ñatuu nawa jin kaa sa te jin koteku sa?
5 ¿Xi ka jani ini ni ja masu ka iyo tna sa ja kuu jin tnanda'a sa ji'in in ku'va o a ja ko kuu ña ñasi'i sa, sukan ni ka tnanda'a jaku-ka tee ni tetniñu ña'a Su'si ma, xi sukan ni ka tnanda'a ñani Jesús Iya Tátnuni ma, xi sukan ni tnanda'a Cefas ma?
6 ¿Xi ka jani ini ni ja maa in-ni saña ji'in Bernabé a onde jin satniñu sa saa jin koteku sa nani ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma?
7 ¿Xi na in ja kúu de soldado te ndáchuya'vi de maa de? ¿Xi na in sunkoo tnu uva ma ja masu kaa i ja kuun ma? ¿Xi na in jito kiti i ma ja masu ko'o i lechi ti ma?
8 ¿Sa'a-ni ká'an sa kuechi ja in ñayii-ni kúu sa? ¿Masu sukan ká'an tna tnu'u ni tatnuni Moisés ma?
9 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma: "Másu ko chu'un o ñunu yu'u kiti jaxi triu ma." Sa'a ni tatnuni Su'si ma, vaa ndí ini tna ya ja jin kuu kiti ma.
10 Te vi'i-ka ndí ini ya ja jin kuu yo'o. Te chukan kúu ja ni tatnuni ya ja ni tee Moisés ma ja jin kuu o. Vaa nú na in jitu itu i ma chi kúkanu ini i ja kuu triu ma te ni'i i, te nú na in jaxi triu i ma chi kúkanu ini i ja ndaxtutu i triu ni kuu ma.
11 Te nú saña, te ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a naxe jin ndani'i ta'vi ni ma, kuiti ka iyo tna ni ja jin ndachindee ña'a ni nawa ka jiniñu'u sa a.
12 Nú jaku-ka de ma, ka wa'a ni ja ka jiniñu'u de ma, te kuiti ka iyo tna sa ja jin taa ni. Kovaa ñatuu nde ka ka'an sa ja ka iyo ni ja jin taa ni nawa ka jiniñu'u sa ma chi ka satniñu maa sa sukan-va'a jin ni'i sa. Vaa ñatuu ka kuni sa ja kuechi ja chukan, te nasa yukan te jin xtaya ni te masu jin kandija-ka ni tnu'u vii tnu'u va'a Cristo o a.
13 ¿Xi ñatuu ka ndaka'án ni ja ñayii ni ka yo satniñu nuu Su'si ma ini veñu'u ka'nu ma, ni ka yo jaa i ja ni yo jan koo ñayii ma ni ka yo jan xsia'a i ma? Te ñayii ni ka yo jinukuechi nuu altar nuu ka ndakua'a ñayii ma kiti nuu Su'si ma, ni ka yo jaa i vala ja ni ka yo wa'a ñayii ma.
14 Te suni sukan ni tatnuni tna Iya Tátnuni ma ja ñayii ka káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, ka iyo i ja jin ko ndi ini jaku-ka ñayii ni ka nduu tna sa'ya Su'si ma naxe jin koteku i ma.
15 Kovaa visi sukan ká'an tnu'u Su'si ma ja sukan ko kuu ma, kovaa saña chi masu nde ni'i sa ndaka chukan. Te másu ko jin kani ini ni ja ni tee sa sa'a, sukan-va'a jin ko sa'a ni sukan ja kuu sa. Va'a-ka ja na kûu sa sana ja jin kani ini ni ja ndiyo ini sa ja ni'i sa ja nawa jin taa ni ma, te nasa yukan, te ja vala ñii ja chukan, te skenaa sa jayiñu'u sa iyo ja ni'i sa nuu Su'si ma.
16 Chukan kúu ja saña chi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a chi masu nawa kúu ja ko sa'a vixi sa ja in ja vii ja luu kúu ja sa'a sa a, vaa maa Iya Tátnuni ma ni tatnuni ja jiniñu'u kuiti ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a maa ya a, te nda'vi maa sa nú ma sa'a sa sukan ni tatnuni ya ma.
17 Chukan kúu ja nú ni-yu'u ni-ini sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a chi iyo ja ndani'i ta'vi sa. Kovaa visi ñatuu kúu ini sa ja sa'a sa, kovaa ndásа'a sa kuenda ja jiniñu'u ja sa'a sa, vaa sukan jâ ni tatnuni Su'si ma ja sa'a sa.
18 ¿Te nde a kúu ja ni'i sa ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, ka jani ini ni? Saña chi in ja sa'a ja kúsii ini xeen sa kúu ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, te ñatuu nawa ka ndataa ni nuu sa, visi iyo sa ja jin kondetuu ni ja kaa sa.

19 Chukan kúu ja nune nda'a nuu sa, vaa ñatuu na in ñayii tátnuni i nde a kúni i ja sa'a sa ma. Kovaa saña chi ja ndaka ja sa'a sa a, te ni nduu sa in ñayii jinukuechi nuu ndaka maa ni a, vaa ja kúu ini sa kúu ja kua'a-ka ñayii jin kandija tnu'u Su'si o a.
20 Vaa ka jini maa ni ja nú iyo sa nuu ka iyo ñayii judío ma, te sa'a-nka sa sukan ka sa'a i ma, vaa ka jani ini maa i ja sukan kúni Su'si ma. Te nú iyo sa nuu ka iyo ñayii ka sa'a sukan ni tatnuni Moisés ma, te sa'a-nka sa sukan ka sa'a i ma, visi masu jiniñu'u ja sa'a sa sukan. Kovaa sukan sa'a sa, sukan-va'a jin kandija ñayii yukan sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma.
21 Te nú iyo sa nuu ka iyo ñayii ñatuu ka sa'a sukan ni tatnuni Moisés ma, te sa'a sa tnu'u ja ñatuu jini sa sukan ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a jin kandija ñayii ya'a Su'si ma. Kovaa masu ja ñatuu kándija sa sukan ni tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma kúu, vaa saña chi ûni kándija sa sukan ni tatnuni Cristo ma ja jin sa'a o ma.
22 Te nú iyo sa ne'un ñayii ñatuu ka nukuiñi va'a nuu Su'si ma, te sa'a tna sa tnu'u ja kuee-ni kua'an tna sa tnu'u Su'si o a, sukan-va'a xi ma jin kandija va'a-ka i Su'si ma te jin nukuiñi va'a-ka i nuu ya. Kua'a xeen modo ni nduku sa, sukan-va'a kuu jin ndani'i ta'vi jaku ñayii ma.
23 Te sa'a sa'a sa, vaa kúni sa ja ko kuu sa in ñayii kaxtnu'u va'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a.
24 Vaa ka jini maa ni ja ñayii ka jinu in nuu ka jinu i ma chi ndaka i ka jinu, kovaa in-ni i kundee te ni'i i ja kuta'vi i ma. Te sukan jín kani tna ini o naxe jin kunukuechi o nuu Su'si o a, sukan-va'a jin ni'i o ja iyo ja taa ya ma, nuna jin kundee o ma.
25 Ndaka ñayii ka jinu ma chi ka nduku i ndaka naxe jin sa'a i ma, sukan-va'a jin kundee i ma, kovaa ja ndaa ká'an sa ja nú ni ka kundee i ma chi jin ni'i i in corona, kovaa chukan chi ja naa-ni kúu.
Kovaa yo'o chi nuna jin kundee o ja jin sa'a o sukan kúni Su'si ma chi jin ni'i o in corona ja masu naa kuiti.
26 Te chukan kúu ja saña chi kuenda tnu'u ja jinu tna sa kúu ja tnúñu sa ja sa'a sa sukan kúni Su'si ma, kovaa masu jinu sa sukan ka kuu ñayii ka jinu ndeva'a-ni, kóto nuna jin kundee i xi ña'a ma. Xi sukan ka kuu tee ka skua'a ja jin kanaa de, te kóto nuna jin kundee de xi ña'a ma.
27 Chukan kúu ja masu ndí ini sa, visi na ndo'o neni yikikuñu sa a. Kovaa ja ndí ini sa kúu ja na kunukuechi va'a i nuu Su'si ma, nasa yukan, te skenaa sa maa sa, te vitna ja maa sa káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu in-ka ñayii ma.

10

Máko jin chiñu'u o tna'a ja masu Su'si ka kuu ma

1 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, kúni sa ja jin kuni ni sukan ni sa'a Su'si ma ja in viko ma te kati kati-ni ni ka iyo ndaka tna'a o ñayii jana'a ma, ji'in sukan ni ka ya'a ndaka i nuu mar ma, nuu ni ndene'e ya i ñuu Egipto ma.
2 Te ja maa Moisés ma, te kuenda tnu'u ja ni ka jandute tna i kúu ja ni ka yinee i kati viko ma, ji'in ja ni ka ya'a yichi i nuu mar ma.
3 Te ni ka jaa ndaka tna'a i xtatila ni tetniñu Su'si ma onde andivi ma.
4 Te ni ka ji'i tna ndaka i ndute ni xtoo Su'si ma nuu toto ma, vaa maa Cristo ma ndikin ña'a kuan koo i ma, te ni wa'a ya ndute ni too toto ma ni ka ji'i i, vaa maa ya kúu iya sa'a ja koteku o ma.
5 Kovaa kua'a xeen-ka ñayii ya'a, ñatuu ni jatna ini Su'si ma sukan ni ka sa'a ka kuu i ma, te chukan kúu ja ni ka ji'i i ichi kuan koo i nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, te yukan-ni ni ka kendoo i.
6 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma ji'in ñayii yukan, sukan-va'a yo'o ja ka

iyo o vitna a, te na jin ndakani jin ndaka'vi ini o, te máko jin ndiyo ini o ja jin ko sa'a o ja u'vi ma, sukan ni ka yo ndiyo ini ñayii yukan, te ni ka yo sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna ini Su'si ma.
7 Te máko jin ndachiñu'u ni ja masu Su'si ka kuu ma, sukan ni ka sa'a jaku i ma ja ni ka ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si kúu ma. Vaa sa'a ndee nuu tutu Su'si a: “Ni ka jinkoo ñayii ma, te ni ka jaa, ni ka ji'i i ma, te ni ka ndokuiñi i, te ni ka jakondee i ka sa'a i ja u'vi ma, te ûni ka kuu-nka maa i nuu ja masu Su'si kúu ma, te ni ka jiso kuechi i nuu Su'si ndija ma.”
8 Ni a jin kivi nduu ni ji'in ndi-in ndi-in ñayii masu ni tnanda'a ji'in ni ma, sukan ni ka sa'a jaku i kivi yukan ma, te in kivi-ni, ni ka ji'i oko uni mil ñayii ma, kuechi ja ni ka sa'a maa i ja u'vi ma.
9 Ni a jin kototnuni ni Iya Tátnuni ma sukan ni ka sa'a jaku ñayii ma, te ni ka ji'i i ja ni ka tuu ña'a koo ma.
10 Ni a koo jin ka'an yika ni nuu Su'si ma ja ñatuu taa ya ja ka jiniñu'u ni ma, sukan ni ka sa'a jaku ñayii ma, te ni ja'ni ña'a ángel iyo ja xnaa ña'a i ma. Sukan sa'a ña'a Su'si ma, nú ma sa'a o sukan játna ini ya ma.
11 Te ndaka cha'a ni ka ndo'o ñayii yukan, te ndee i nuu tutu Su'si o a, sukan-va'a yo'o ja ka iyo o tiempu ya'a ja ve ndi'i ñuu ñayivi ya, jin kuni o te jin ndasa'a o kuenda, te na jin ko koto va'a o maa o.
12 Chukan kúu ja nú na in jani ini ja núkuiñi va'a i nuu Su'si ma, te konde'ya va'a i, nasa yukan, te kotuu i.
13 Jin kona'a ni ja tachi ma chi iyo ñukuun kuiti i ja kototnuni ña'a i, te ska'an ña'a i, sukan ska'an i ndaka-ka ñayii ma ja jin sa'a i ja u'vi ma. Kovaa yo'o chi jin kukanu ini o Su'si ma, vaa masu kua'a ya tnu'u ja kototnuni ña'a tachi ma in ja masu jin kundee o nuu i. Vaa jâ ni skuiso maa Su'si ma ja maa ya chindee ña'a, te vivii jin yanduu o, te jin kaku o nuu ja u'vi ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo ña'a sa, jin xndoo ni ja masu Su'si ka kuu ma, te máko jin ndachiñu'u-ka ni i.
15 Ká'an sa nuu ni, vaa jani ini sa ja ñayii ka jaku'ni va'a ini ka kuu ni. Te jin ndasa'a maa ni kuenda ja ká'an sa a.
16 Ora ka ji'i ndaka o ndute uva ma te ka ni'i o ja va'a ja vii ma te ka ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma, te ka ndaka'án o sukan ni jati niñi Cristo ma saa ni ka ndani'i ta'vi ndi-in ndi-in o a, te in-ni ja ka ñu'u ini ndaka o. Te xtatila ka jaa o in in ta'vi ma, te ka ndaka'án o sukan ni ndo'o ni neni yikikuñu Cristo ma nuu tniñu o ma, te in-ni ja ka ñu'u ini ndaka o.
17 Vaa in-ni xtatila ma kúu, te visi kua'a o ka kuu, kovaa in-ni yikikuñu ka kuu o ji'in ya, vaa in-ni xtatila ma, te ka jaa ndaka o.
18 Jin ndasa'a ni kuenda ja ñayii ñuu Israel ma, ora ka jaa i ja ka ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma, chi ja ka ketna'a ini i ji'in Su'si ma ji'in ñayii ni ka ndakua'a in kiti nuu altar Su'si ma kúu ja ka sa'a i sukan ma.
19 Kovaa ja ka ndakua'a ñayii ma nuu tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, masu nde jiniñu'u ja ka sa'a i ma, vaa masu nawa ka kuu ma.
20 Te ja ká'an sa kúu ja tna'a ja ka ndakua'a ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma nuu tna'a ja masu Su'si ka kuu ma chi nuu tachi ma ka ndakua'a i, te masu nuu Su'si ma. Te ñatuu kúni sa ja koo jin kaa ni ta'vi tachi ma.
21 Yo'o ja ka ndachiñu'u o Cristo Iya Tátnuni ma te ka iyo o nuu mesa ya ma, ja ka ji'i o ndute uva ma te ka ndaka'án o sukan ni ndo'o ni neni ya ma saa jin ndani'i ta'vi o ma, masu va'a-ni ja sani te jin nukoo jin nuku'un o ja jin kaa jin ko'o o tna'a ja ka ndakua'a i nuu ja masu Su'si ka kuu ma, vaa nuu tachi ma ka ndakua'a i ma.

22 Másu ko jin sa'a o sukan, vaa nú ña'a, te jin sa'a o ja ndakiti ini Cristo iya tátnuni nuu o ma. ¿Xi kuu jin kundee yo'o nuu ya ma, ka jani ini ni?
23 “Ndaka chi kuu sa'a o”, kovaa masu ndaka chíndee ña'a ja konukuiñi va'a-ka o nuu Su'si ma. “Ndaka chi kuu sa'a o”, kovaa masu ndaka kuu sa'a ja jin koo va'a-ka o nuu Su'si ma.
24 Ni-in jin ko nduku ja jin koo va'a-ka maa o chi su'va ja jin nduku o ja jin sa'a o kúu ja jin koo va'a-ka in-ka ñayii ma.
25 Te ndaka kuñu ka xiko i ma, te kuu jin kaa ni. Te másu ko jin kakan-tnu'u ni ndenu vee kuñu ma, kuechi ja janitnuni o a chi xtna'a ña'a i nuna kuni o ndenu vee ma.
26 Vaa kuenda maa Su'si ma kúu ñu'ú ya ji'in ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
27 Chukan kúu ja nú in ñayii ñatuu kándija Su'si ma, te kana ña'a i ja kaa ni xita ve'e i ma, te nú kúni ni ja ki'in ni, te ndaka ja kani i nuu ni ma, te kaa ni. Máko kakan-tnu'u kuiti ni ndenu vee ja jin kaa ni ma, kuechi ja janitnuni ni ma chi xtna'a ña'a i nuna kuni ni ma.
28 Kovaa nú na in na ka'an: “Cha'a kúu ja ni ka ndakua'a i nuu ja masu Su'si ma ka kuu ma”, te máko kaa ni, kuechi ja ñayii yukan jâ ni kaxtnu'u i ma, te maa ñayii yukan chi xtna'a ña'a janitnuni i ma nuna kuni i ja kaa ni ma. Kovaa jin kona'a ni ja kuenda maa Iya Tátnuni ma kúu ñu'ú ya ji'in ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya, te ni sa'a vii, ni sa'a ndoo ya ja kuu jin kaa o ndaka.
29 Kovaa nú sukan jani ini ñayii yukan, te visi iyo ja kuu kaa sa, kovaa masu kaa sa, vaa ñatuu kúni sa ja ndaxtekuechi ña'a ñayii yukan sukan jani ini i ma.
30 Visi na ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma te kaa o ja jani ini o ja kuu kaa o ma, kovaa nú iyo in ñayii ja jani ini i ja masu kuu kaa o ma, masu játna ini Su'si ma ja sa'a o ja kúxii ini in-ka ñayii ma ja jani ini i ja masu va'a-ni sa'a o ma.
31 Ndeva'a-ni nawa kaa o nawa ko'o o ma xi nawa sa'a o ma, te kú'un ini o ja sa'a o ma, te sa'a i ja jin ndachiñu'u ñayii ma Su'si ma.
32 Máko jin sa'a o in ja kasi ndee ja ñayii ka kuu judío ma, xi ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, xi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te jin ndakakayata i nuu Su'si ma ja kuechi o ma.
33 Su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a ni sukan sa'a maa sa a, ja ndúku sa ja ndaka ñayii ma, na jin koo vii jin koo va'a i. Te masu ndúku sa ja koo vava'a maa sa, su'va ja kúni sa kúu ja jin koo vii jin koo va'a-ka kua'a xeen-ka ñayii ma nuu Su'si o ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi tna i ma.

11

1 Jin ko kuu ni sukan sa'a sukan kúu sa a, vaa saña chi sukan sa'a sukan kúu maa Cristo o ma, sukan sa'a sa, vaa maa ya chi masu ni jani ini ya ja kuu maa-ni ya ma chi ni jani ini ya ja jin kuu ndaka o.

Sukan jin kondesi xini ña'a ma ora ka ndachiñu'u ña Su'si ma

2 Kútachi xeen sa ja va'a-ni ka sa'a ni, vaa ka ndaka'án ña'a ni ndaka jichi, te ka sa'a ni ndaka sukan ni kaxtnu'u sa ja jin ko sa'a jin ko kuu ni ma.
3 Kovaa kúni sa ja jin jaku'ni ini ni ja Cristo ma kúu iya táa ndaka nawa ka jiniñu'u o ma, te maa ya tátnuni nuu o a, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja xini ndaka tee ma kúu Cristo ma. Te sukan kúu ji'in tee ma, vaa maa de ndí ini ndaka nawa jiniñu'u ñasi'i de ma, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja xini ña'a ma kúu tee ma. Te ja sa'a Cristo ma ndaka sukan tátnuni Su'si ma, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja xini Cristo ma kúu Su'si ma.
4 Chukan kúu ja ndaka tee ma, nú ndesi xini de ma ora jikan-ta'vi de ma xi ora ndákaxtnu'u de tnu'u ni

wa'a Su'si ma, ñatuu jandetu de nuu Cristo iya kúu xini de ma.
5 Suni ndaka ña'a ñatuu ndesi xini ña ma ora jikan-ta'vi ña xi ora ndákaxtnu'u ña tnu'u ni wa'a Su'si ma, ñatuu jandetu ña nuu tee kúu xini ña ma, te in ja kan-nuu kúu, vaa kuenda tnu'u ja ni sete yanda xini ña ma kúu.
6 Vaa nú ña'a ma, ma kasi ña xini ña ma, saa-nka nuna sete yanda xini ña ma. Kovaa nú kukan-nuu ña ja ka'nde ña ixi ña ma xi sete yanda xini ña ma, va'a-ka na kasi ña xini ña ma.
7 Kovaa tee ma, másu ko kasi de xini de ma, vaa Su'si ma chi ni sa'a ya tee ma sukan kaa maa ya ma, te jayiñu'u Su'si ma jini o nuna sa'a de sa'a. Kovaa ña'a ma, jayiñu'u tee ma jini o nuna sa'a ña sa'a, vaa jandetu ña nuu yii ña ma ji'in nuu Su'si ma.
8 Vaa tee ma chi masu yika ña'a ma ni kee de, chi su'va maa ña'a ma ni kee yika tee ma.
9 Suni masu ni sa'a Su'si ma tee ma ja kuechi ña'a ma, nú masu ja ña'a ma ni sa'a ya, sukan-va'a jin chindee tna'a de ji'in ña.
10 Chukan kúu ja ña'a ma chi jiniñu'u ja kondesi xini ña ma, sukan-va'a kona'a ja iyo in tee tátnuni nuu ña, vaa ka nde'ya ña'a ángel ma.
11 Kovaa yo'o ja ka kandija o Iya Tátnuni a, ka jini o ja masu kuu koo tee ma nú masu ja onde ña'a ma, te ni masu kuu koo ña'a ma nú masu ja onde tee ma.
12 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma ña'a ma ja yiki yika tee ma te ni kuva'a ña ma, te suni ja ña'a ma sana ni kâku tee ma. Kovaa ndaka o chi nuu Su'si ma ve koo o.
13 Chukan kúu ja jin ndasa'a maa ni kuenda nú va'a-ni ja ña'a ma, te konune xini ña xi kondesi ora jikan-ta'vi ña nuu Su'si ma.
14 Sa'a, te ka jini o ja in ja kan-nuu kúu nuna kua'a tee ma tnu'u ja ku-nani ixi de ma,
15 kovaa in jayiñu'u kúu ja kua'a ña'a ma tnu'u ja kunani ixi ña ma. Vaa ña'a ma, ni wa'a Su'si ma ixi ña ma, sukan-va'a kondesi xini ña ma nde kua'an nde vee ña ma.
16 Nú na in ñatuu jaku'ni ini sa'a te kúni i ja sa'a ndaa i, kóna'a i ja yo'o ji'in ndaka ñayii ka kandija Su'si ma, ñatuu ka neva'a o in-ka ja jin kondikin o ja jin sa'a o.

Jaku ñayii ma, ñatuu ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o sukan ni ji'i Jesucristo ma nuu tniñu o ma

17 Ja káxtnu'u sa nuu ni a kúu te ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni. Vaa masu kúu ka'an sa ja va'a-ni ka sa'a ni ora ka ndatna'a ni ja ka ndakune'e ni sukan ni ji'i Jesucristo ma, te masu nawa chindee ña'a i, su'va ja u'vi kúu nuu ni a, vaa ñatuu ka sa'a ni sukan kúni Su'si ma.
18 In ja ni jiniso'o sa ja ka ka'an i kúu ja ora ka ndatna'a ni ja jin chiñu'u ni Su'si ma, ñatuu ka ketna'a ini ni, te jaku chi kándija sa ja sukan ka kuu ni.
19 ¡Vaa jiniñu'u ja sukan ma jin ketna'a ini ni, sukan-va'a jin kuni o na in ndija sa'a sukan játna ini Su'si ma!
20 Chukan kúu ja ora ka ndatna'a ni ma, masu ka ndaka'án-ka ni sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma kii ni kuxini ñukuun ya ji'in tee ni ka yo ndikin ya ma.
21 Vaa ora ka jaa ni ma, ñatuu ka ndetu tna'a ni, nú masu ja maa maa ni, ka kuxini ni sukan ka kuni maa ni, nani jaku ni ka kokon-ka te jaku-ka ni ka ndajini.
22 ¿Masu ka iyo ve'e ni ma nuu kuu jin kaa jin ko'o ni? ¿Xi ka saxiko ni ñayii ka kandija Su'si o a? ¿Te ka kuni ni ja jin kukan-nuu ñayii ñatuu ka yinda'a nawa jin kaa i ma? ¿Naxe ka'an-nka sa, ka jani ini ni? ¿Ka'an sa ja naka va'a ka sa'a ni a? ¡Ña'a!

Ni tatnuni Jesucristo Iya Tátnuni ma sukan jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o ja ni ji'i ya nuu tniñu o ma

23 Vaa maa Iya Tátnuni ma ni
kaxtnu'u nuu sa ja ndakaxtnu'u sa
sa'a nuu ni a: Ja Jesús Iya Tátnuni
ma, maa jakuaa kivi jin ke'en-su'va
i ya ma, ni tnii ya xtatila ma,
24 te ni jinu ja ni ndakuan-ta'vi ya
ma, te ni ta'vi ya, te jiña'a ya: “Cha'a
kúu in ja kúni ka'an sukan ndo'o
neni yikikuñu sa a ja kuechi ndaka
ni ma. Sa'a jin ko sa'a ni, te jin
ndaka'an ni sukan ni ndo'o ni neni
sa ja jin kuu ni ma”, kuu ya jiña'a
ya.
25 Nuu ni jinu ni jaa ya xtatila ji'in
de ma, ni tnii ya nuu ñu'u ndute
uva ma, te jiña'a ya: “Cha'a kúu
in ja jaa ni tatnuni Su'si ma, te ni
skuiso ya, ja maa niñi sa ja kati ma,
te sana jin kaku ni nuu ja u'vi ma.
Ndaka jichi ka ndatna'a ni ja jin
ko'o ni ndute uva a, te jin ndaka'án
ni sukan ni ndo'o ni neni sa ma te
ni jati niñi sa ma ja jin kuu ni ma”,
kúu ya jiña'a ya.
26 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o sa
nuu ni ja ndaka jichi jin kaa ni
xtatila ma te jin ko'o ni ndute uva
ma, te jin ndaka'án ni sukan ni ji'i
Iya Tátnuni ma nuu krusi ma. Te
sa'a jin ndakaxtnu'u nuu tna'a ni
onde kenda kivi ndii ya ma.

Naxe jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja jin kaa o xtatila ma te jin ko'o o ndute uva ma sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma

27 Chukan kúu ja nú nde o ñatuu
jika ndaa sukan kúni Su'si ma te
kaa o xtatila ma te ko'o o ndute uva
ma sukan ni tatnuni Jesucristo Iya
Tátnuni ma chi kuiso kuechi o, vaa
ka'án yichi ka'án uun-ni o sukan ni
ndo'o yikikuñu Iya Tátnuni ma ji'in
sukan ni jati niñi ya ma.
28 Chukan kúu ja xi'na-ka jín
ndasa'a maa maa o kuenda naxe
ka iyo o nuu Su'si ma, te sana jin
kaa o xtatila ma te jin ko'o o ndute
uva ma, ja ka ndakune'e o sukan ni
ndo'o ni neni ya ma.
29 Chukan kúu ja nú nde o sa'a neé
sa'a ñuu-ni nuu Su'si ma, te jaa o
xtatila ma te ji'i o ndute uva ma
te ñatuu ndása'a o kuenda sukan ni
ndo'o ni neni yikikuñu Jesucristo
Iya Tátnuni ma chi ndachunaa o
nuu maa Iya Tátnuni ma, vaa ñatuu
sa'a o sukan ni tatnuni ya ma.
30 Chukan kúu ja ka iyo kua'a ñayii
ka ku'u ne'un ni a, te kua'a i ni ka
kuita, te jaku i, jâ ni ka ji'i i, vaa ni
ka kujika i nuu Su'si ma.
31 Nute jin ndasa'a vava'a o kuenda
naxe ka iyo o nuu Su'si ma chi
masu jiniñu'u ja ndakan ya kuenda
nuu o te xndo'o xneni ña'a ya.
32 Jín kona'a o ja nú xndo'o xneni
ña'a ya vitna ja ka iyo-ka o ñuu
ñayivi a chi ja kúni ya kúu ja jin
ndasa'a o kuenda te jin kutu'va
o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o
nuu ya, sukan-va'a ma jin chunaa
o sukan jin chunaa ñayii ñatuu ka
kandija sukan ká'an Su'si ma kivi
jin ndenda koo o nuu ya ma.
33 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, nú ka
ndatna'a ni ja jin kaa ni xtatila ma
te jin ko'o ni ndute uva ma sukan
ni tatnuni Jesús Iya Tátnuni ma, jin
kondetu tna'a ndi-in ndi-in ni, sana
jin kaa ni te jin ko'o ni ndute uva
ma.
34 Nú nde ni kókon, va'a-ka ja na
kaa ni xita ve'e ni ma sana ki'in
ni, sukan-va'a máko ko kanduu ko
kani'ni ni ja kaa ni te kuiso kuechi
ni te chunaa ni ja u'vi sa'a ni ma.
Ndaka-ka ma ndakin tna'a maa sa
kivi jaan sa ma.

12

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ini anua o a

1 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, kúni sa ja jin kuni ni siki
ja ni skuta'vi ña'a Xtumani Ndios
ma in in o ja kuu jin sa'a o ja jin
kunukuechi o nuu Su'si ma.
2 Vaa kivi ñatuu jin kuni-ka ni Su'si
ndija o a chi ni ka yo xnda'vi ña'a i,
te kuan koo ni nuu ka iyo ja masu
Su'si ka kuu ma ja masu ka ka'an

ma, te ñukuun ni ka yo jinukuechi ni nuu i.
3 Chukan kúu ja káxtnu'u sa nuu ni ja ndeva'a-ni ñayii, te ka'an u'vi i ja kuu Jesús ma chi ñatuu na Xtumani Ndios ma iyo ji'in i. Te ñatuu na in kuu ka'an ja Jesús ma kúu iya tátnuni nuu i ma, nú ñatuu na Xtumani Ndios ma iyo ji'in i.
4 Vaa ka iyo kua'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ndi-in ndi-in o, kovaa maa in-ni ya kúu iya táa nuu ndaka o.
5 Te kua'a xeen ja ka iyo ja kuu jin sa'a o ja jin kunukuechi o nuu Iya Tátnuni ma, kovaa jín kona'a o ja nuu maa in-ni ya ka jinukuechi o.
6 Te ndi-in ndi-in o chi siin siin ja kuu jin sa'a o ja jin kunukuechi o nuu Su'si ma, kovaa maa in-ni ya kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma ja kuu jin sa'a o ndaka ma.
7 Te maa Xtumani Ndios ka iyo ji'in o ma, táa ya maa maa o sukan jin ko sa'a jin ko kuu o, sukan-va'a jin chindee tna'a ndi-in ndi-in o.
8 Vaa ka iyo yo'o chi táa Xtumani Ndios ma tnu'u ndichi. Te ka iyo yo'o chi sa'a ya ja jin jaku'ni-ka ini o, sukan kúni maa Xtumani Ndios ma.
9 Te ka iyo yo'o chi maa Xtumani Ndios ma sa'a ja masu nawa ko kasi ndee ko kasi ndoso ja ni-yu'u ni-ini o kukanu ini o maa ya ma, te sa'a ya nawa kakan-ta'vi o nuu ya ma. Te ka iyo yo'o chi maa Xtumani Ndios ma sa'a ja nuna jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na nduva'a in ñayii ku'u ma chi nduva'a i.
10 Te jaku-ka o, sa'a ya ja kuu jin sa'a o milagru. Te jaku-ka o ma chi maa Xtumani Ndios ma kaxtnu'u nuu o nawa iyo ja ko kuu ma, te ndakaxtnu'u o nuu ñayii ma. Te jaku-ka o ma chi maa Xtumani Ndios ma sa'a ja jin ndakunitnuni o ja nú ka iyo ñayii ma ji'in Xtumani Su'si ma xi ka iyo i ji'in tachi ma. Te jaku-ka o ma chi sa'a Xtumani Ndios ma ja kuu jin ka'an o kua'a sa'an. Te jaku-ka o chi maa Xtumani Ndios ma chindee ña'a te jaku'ni ini o te ndaka'an o nawa kúni ka'an sa'an ka ka'an i ma.
11 Kovaa ndaka cha'a chi maa in-ni Xtumani Ndios ma skuta'vi ña'a nuu ndi-in ndi-in o ma sukan kúni maa ya ma.
12 Vaa yikikuñu o a chi ka iyo nda'a o, ja'a o, xninda'a o, nduchinuu o, te sukan kua'a-ka ja ka iyo, kovaa in-ni yikikuñu o kúu. Te sukan tna kúu Cristo ma.
13 Vaa ja maa in-ni Xtumani Ndios ma, te ni ka jandute o ja jin nduu o in-ni ñayii, ka kuu o ñayii judío, ka kuu o ñayii griego, ka kuu o ñayii ka jinukuechi, ka kuu o ñayii ka nune. Te ndaka o, ni skuta'vi ña'a Su'si ma Xtumani maa ya ma ini anua o a, te koo ya ini anua ndi-in ndi-in o, te maa in-ni ya kúu.
14 Te sukan kúu yikikuñu o a, sukan ka kuu tna ndaka o nuu Su'si ma, vaa ka iyo nda'a o ja'a o nduchinuu o, te ndaka i ka jiniñu'u tna'a sana kuu nawa sa'a o.
15 Chukan kúu ja nuna kuña'a ja'a o a nuu nda'a o a: "Vaa masu kúu sa'a ri sukan sa'a ro ja kúu ro nda'a, te ma jin kituu tna'a-ka o", kovaa masu kuu sa'a ja'a o a sukan, vaa in-ni yikikuñu ka kuu nduu i, te ka jiniñu'u tna'a i.
16 Te ni a so'o o a, nuna kuña'a i nuu nduchinuu o a: "Vaa masu kúu sa'a ri sukan sa'a ro ja kúu ro nduchinuu a, te chukan kúu ja masu jin koo kaa-ka o", kovaa masu kuu sa'a tna i sukan, vaa in-ni yikikuñu ka kuu i te ka jiniñu'u tna'a tna i.
17 Te chukan kúu ja jín ndasa'a maa o kuenda ja nú ni-ka'nu yikikuñu o a, nanimaa nduchinuu ko kuu i, te ¿naxe kuniso'o o? Te nú ni-ka'nu yikikuñu o a, nanimaa so'o ko kuu i, te ¿naxe xtatachi o xi ni'i o xiko sukan sa'a xitni o a?
18 Kovaa sukan ni sa'a ña'a maa Su'si ma, ja ni tenee ya so'o o a, xitni o a, nduchinuu o a, ji'in ndaka-ka ja ni taa maa Su'si ma, sukan-va'a koo va'a yikikuñu o a, vaa sukan ni kuu ini maa ya.

19 Vaa nú inuu jin ko kuu ndaka,
¿naxe-nka kava yikikuñu o a?
20 Kovaa vitna, te ka jini o ja
kua'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma,
sukan-va'a koo va'a o, kovaa ndaka
chi in-ni yikikuñu kúu o a.
21 Ni a nduchinuu o a, masu kuu
kuña'a i nda'a o a: "Masu nde
jiniñu'u ña'a ri", te ni a xini o
a, masu kuu kuña'a i ja'a o a:
"Kuán ndiyo, ki'in ro, vaa masu nde
jiniñu'u ña'a ri."
22 Su'va tna'a ja jani ini o ja
kuechi-ka i ma te masu nawa ka
sa'a xeen i ma, kovaa suu i ka
ndanuu-ka.
23 Te tna'a ja jani ini o ja masu nawa
ka kuu ma, te skone'nu o sa'ma
va'a-ka. Te tna'a ja jani ini o ja
masu ja vivii ka kuu ma, te suu i
ndása'a vivii-ka o.
24 Kovaa tna'a ja vivii-ka ka ndaa
ma, masu ka jiniñu'u-ka i ja ndasa'a
vivii-ka o i, vaa jâ vivii jâ ni sa'a ña'a
maa Su'si ma. Kovaa maa Su'si ma
ni tatnuni ja koo kua'a-ka jayiñu'u
nuu ja ñatuu na jayiñu'u neva'a i
ma.
25 Sukan-va'a ni-ka'nu yikikuñu o a,
jin ko ndi ini nuu tna'a i, te ñatuu jin
ko kusiin jin ko kusu'va i.
26 Te nú ndenu u'vi o ma chi
ni-ka'nu yikikuñu o a u'vi, te nú nde
a ka ka'an ñayii ma ja vivii-ka kaa
i ma, te sii ini xeen kúu ni-ka'nu
yikikuñu o a.
27 Te sukan ka kuu ndaka tna'a o
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te nú
vivii ka ketna'a ini ndi-in ndi-in o
ma, te yikikuñu Cristo ma ka kuu
ndaka o.
28 Te chukan kúu ja sa'a ni sa'a
Su'si ma ne'un ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te xinañu'u-ka ni
sunkani ya tee ka kuu apóstol ma,
ja kúni ka'an "tee ni tetniñu maa
Jesucristo Iya Tátnuni ma." Sani te
ni sunkani ya ñayii ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a maa Su'si ma ja jin
ndakaxtnu'u i nuu ñayii ma. Sani te
ni sunkani ya ñayii ka sa'a milagru
ma. Sani te ni sunkani ya ñayii
jin kakan-ta'vi nuu Su'si ma te jin
nduva'a ñayii ka ku'u ma. Sani te
ni sunkani ya ñayii ka chindee ñayii
ka jiniñu'u ma. Sani te ni sunkani
ya ñayii ka jito ndaka-ka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, ja vivii na
jin kaka i nuu Su'si ma. Sani te ni
sunkani ya ñayii ja kuu jin ka'an i
in-ka sa'an ja jin ndachiñu'u i Su'si
ma.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni? ¿Ndaka
ñayii ma ka kuu apóstol ni tetniñu
Jesucristo ma? ¿Xi ndaka i ka
kuu ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma? ¿Xi ndaka i ka kuu
teskua'a ja ka kaxtnu'u nuu in-ka
ñayii ma? ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii
ka sa'a milagru?
30 ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii ka
jikan-ta'vi nuu Su'si ma te ka
nduva'a ñayii ka ku'u ma? ¿Xi
ndaka i ka ka'an in-ka sa'an ja ka
ndachiñu'u i Su'si ma? ¿Xi ndaka i
ka ndaka'an nawa kúni ka'an sa'an
ka ka'an ñayii yukan ma? Ña'a.
31 Te chukan kúu ja jin ndanduku
ni na nde a ni skuta'vi ña'a Su'si
ma ja kuu jin ko sa'a ni ja jin
kunukuechi ni nuu ya ma, te sukan
jin ko sa'a ni. Te vitna, te káxtnu'u
sa in ja va'a xeen-ka, te sukan jin ko
sa'a ni, vaa in ichi va'a xeen-ka kúu.

13

Ja kanuu-ka kúu ja kútoo tna'a o ma

1 Nú saña, te visi kúu ká'an sa
kua'a sa'an ka ka'an ñayii ñuu ñayivi
a xi sa'an ka ka'an ángel ma, ko-
vaa nú ñatuu kútoo sa ñayii ma
chi sukan-ni kúu in kaa káxin xi
sukan-ni kúu in kaa kíxin, sukan-ni
kúu sa.
2 Te visi na kuu ndakaxtnu'u sa nuu
ñayii ma ja ni kaxtnu'u Su'si ma,
te visi na kuu jaku'ni ini sa ndaka
ja iyo yu'u nuu tnu'u Su'si a ji'in
ndaka ja iyo yu'u ñuu ñayivi a, te visi
ûni kúkanu ini xeen sa Su'si o a ja
kuu kuña'a sa yuku ma ja ndaya'a i
in-ka nuu koo i ma te ko kuu sukan
ma, kovaa nú ñatuu kútoo sa ñayii

ma, masu nawa kúu sa nuu Su'si ma.
3 Te visi na ndaxiko sa ndaka ja neva'a sa a te ni'i sa ja kua'a sa ja jin kaa ñayii nda'vi ma, te visi na kanda sa ja jin ka'mi teku ña'a ñayii ma kuechi ja ndikin sa Su'si o a, kovaa nú ñatuu kútoo sa ñayii ma chi nuu Su'si ma masu nde jiniñu'u ja sa'a sa ma.

4 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja kanda o visi na ndo'o neni o nuu ñayii ma, te kunda'vi ini ndija o i. Ja kutoo tna'a o ma chi ñatuu na tnu'u kueñu ini iyo ini anua o ma. Ja kutoo tna'a o ma chi másu ko kani ini o ja maa o kúu-ka te kanuu-ka o sana in-ka ñayii ma.
5 Ja kutoo tna'a o ma chi másu ko ka'an jatu ko ka'an su'va o nuu in-ka ñayii ma, ni a másu ko nduku o ja koo va'a-ka maa o ma sana in-ka ñayii ma, ni a másu ko ndakiti ini o nuu in-ka ñayii ma, ni a másu ko chu'un ini o nawa ni ka'an in-ka ñayii ma nuu o ma.
6 Ni a kutachi o ja u'vi ka ndo'o ka tna'a in-ka ñayii ma, su'va jin kutachi o nú ndimaa ja vii ja va'a ka ni'i i ma.
7 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja kanda o visi na ndo'o neni o ma, te vivii kukanu ini o Su'si ma, te kondetu o ja maa ya chindee ña'a, te kanda o ndeva'a-ni nawa na kénda nuu o ma.

8 Su'va jín kutu'va o ja jin kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in o ni-kani ni-jika, vaa sukan kútoo ña'a Su'si ma. Kovaa tnu'u ka ndakaxtnu'u o nuu tna'a o a chi kenda kivi ja ko kuu sukan ká'an tnu'u Su'si ma, sani te masu na in ndakaxtnu'u-ka tnu'u yukan, vaa maa ya jin koo ji'in o ma. Te ndaka sa'an ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a chi masu nde jin kuatniñu-ka, te ndaka tnu'u ndichi ka jini ñayii ñuu ñayivi a masu na in kuatniñu-ka.
9 Vitna chi jaku-ni ka jaku'ni ini o te ka ndakaxtnu'u nuu tna'a o a.
10 Kovaa kivi jin koo o nuu Su'si ma, ja ka jini o vitna a chi ni ka ya'a maa i, te masu chukan jin kukanu ini-ka o, vaa yukan, te jin kuni ndi'i jin kuni tu'u o ja ndaa ká'an ya ma.
11 Vaa sukan kúu ja ve kua'nu o te ve jakun-tnuni-ka ini o ma, sukan ko kuu. Vaa kivi suchi luluu-ni kúu sa ma chi ni yo ka'an sa sukan ká'an in suchi luluu, te ni yo jani ini sa sukan jani ini in suchi luluu ma, te ni yo ndasa'a sa kuenda sukan-ni ndásá'a i kuenda ma. Kovaa nuu ni kuu java'a-ka sa ma, te ni xndoo sa sukan ni yo kuu sa nuu luluu-ka sa ma.
12 Chukan kúu ja vitna a, ja ka jaku'ni ini o a chi kuenda tnu'u ja yata in espeju ma-ni ka nde'ya o, te masu ndijin va'a ndaka ja ká'an ya ja ko kuu ma. Kovaa kivi yukan chi nuu nuu o jin kuni o ya. Vitna chi jaku-ni jáku'ni ini sa sukan sa'a Su'si ma, kovaa kivi yukan chi jaku'ni ndi'i ini sa sukan sa'a Su'si ma vitna, vaa jini ndi'i jini tu'u ya ndaka sukan sa'a sukan kúu sa yá.
13 Chukan kúu ja vitna iyo ja ûni jín kukanu ini ndija o Su'si ma, te ûni jín kondetu o ja ko kuu sukan ni skuiso Su'si ma, te ûni jín ku'un ini o ja jin kutoo tna'a ndija o. Te ndinuni cha'a chi ka ndanuu i ja jin sa'a o, kovaa ja kanuu xeen-ka kuu ja kutoo tna'a o ma.

14

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma

1 Jin ko ndi ini ni ja jin kutoo tna'a ni, te jin ndanduku ni nde a kúu ja ni skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ja jin sa'a ni ja jin kunukuechi ni nuu Su'si ma. Kovaa ja jin ko ndi ini-ka ni kúu ja jin ndakaxtnu'u ni sukan ká'an tnu'u ni taa Su'si ma ja ko kuu ma sukan-va'a jin jaku'ni ini o te jin koo tu'va o ma.
2 Chi vaa ñayii ká'an sa'an ni wa'a Xtumani Ndios ma chi nuu Su'si ma-ni ká'an i, te masu jin jaku'ni ini ndaka-ka ñayii ka ndatna'a ma. Vaa maa Xtumani Ndios ma ni wa'a ma,

te maa i-ni jini nawa jiña'a i Su'si ma, te ni a in-ka ñayii ñatuu jáku'ni ini.
3 Kovaa ñayii ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma chi nuu ñayii ma ndákaxtnu'u i, vaa ndáka'an-so'o i, te ndáka'an-mani i nuu ñayii ma, sukan-va'a jin konukuiñi va'a i nuu Su'si ma.
4 Kovaa ñayii ká'an sa'an ñatuu ka jaku'ni ini ñayii ma, masu nawa chíndee ña'a i, vaa maa in-ni i jáku'ni ini ja ká'an i ma. Kovaa ñayii ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma chi chíndee i ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja jin konukuiñi va'a i nuu ya ma.
5 Chukan kúu ja visi kúni sa ja ndaka ni jin ka'an sa'an taa Xtumani Ndios ma, kovaa ja kúu ini xeen-ka sa kúu ja jin ndakaxtnu'u ni tnu'u ni taa Su'si ma. Vaa ja kanuu-ka kúu ja ndákaxtnu'u o tnu'u ni taa Su'si ma sana ja ká'an o sa'an ni taa Xtumani Ndios ma. Xi nú kuu ndaka'an o nawa kúni ka'an sa'an ni taa Xtumani Ndios ma, te na ndaka'an o, sukan-va'a jin jaku'ni ini ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma te chindee ña'a i ja jin koo va'a tna i nuu Su'si ma.
6 Va'a-ni. Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, nuna jaan sa nuu ka iyo ni a te ka'an sa in sa'an taa Xtumani Ndios ma, te nú ma jin jaku'ni ini ni ma, ¿te naxe jin konukuiñi va'a ni nuu Su'si ma? Chukan kúu ja va'a-ka ja na kaxtnu'u sa in tnu'u ndichi xi ndakaxtnu'u sa sukan ni skuiso Su'si ma ja ko kuu kivi ki'in o ma xi ja kaxtnu'u sa naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni nani ka ndetu o Su'si ma, sukan-va'a chindee ña'a i ja jin konukuiñi va'a-ka ni nuu ya.

7 Vaa ka jini tu maa ni ja yutnu ka tava i yaa ja kúu flauta ma xi guitarra ma, te nú jin sa'a neé jin sa'a ñuu-ni i yu'u tnu ma, masu jaku'ni ini o na yaa ka tava i ma.
8 Te sukan kúu tna ji'in ñayii ka ndetu ja jin koo i jin kanaa i ma. Nú ma kukaji yu'u trompeta ma ja kaxtnu'u tnu ma, masu na in satu'va ja ki'in i jin kanaa i ma.
9 Te suni sukan ka kuu tna o. Nuna jin ka'an o in sa'an ja masu na in jáku'ni ini ma, kuenda tnu'u ja ka ka'an neé ka ka'an ñuu-ni o kúu, vaa ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, masu ka jaku'ni ini i ja ká'an o ma.
10 Kua'a xeen sa'an ka ka'an ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a, kovaa ni-in, te ko ka'an o ja ñatuu na in ma ndaka'an nawa kúni ka'an.
11 Kovaa nú saña, te ñatuu jáku'ni ini sa sa'an ká'an in-ka ñayii ma chi in ñayii masu ñuu yukan kúu sa nuu ñayii ká'an ma, te ñayii ká'an ma chi ñayii in-ka ñuu kúu i nuu sa.
12 Sukan tna yo'o ja ka ñu'u ini o ja jin ni'i kua'a o ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ja jin kunukuechi o nuu Su'si ma. Te jín nduku o kua'a-ka naxe jin sa'a o ja jin chindee o ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja jin konukuiñi va'a-ka i nuu ya.
13 Chukan kúu ja nú na in ká'an sa'an ja masu ka jini o a, te na kakan-ta'vi i nuu Su'si ma ja na kuu ndaka'an i nawa kúni ka'an ma.
14 Vaa nú saña, te jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ji'in sa'an ja ñatuu jaku'ni ini sa nawa ká'an ma, ini anua sa ma jikan-ta'vi, kovaa masu jáku'ni ini sa te masu chíndee ña'a i ja koo va'a-ka sa nuu Su'si ma.
15 Te nú sukan, ¿nawa sa'a sa? Va'a-ka ja kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma ji'in ini anua sa a, kovaa na jaku'ni tna ini sa. Kata sa ji'in ini anua sa a nuu Su'si ma, kovaa na jaku'ni ini sa ja jita sa ma.
16 Vaa nú ndáchiñu'u ni Su'si ma ji'in ini anua ni ma, te nú iyo in ñayii ñatuu jaku'ni-ka ini tnu'u Su'si o a, te ja ndákuan-ta'vi ni nuu Su'si ma, masu kuu ndaskuiso i te ka'an i ja sukan ko kuu ja ni ka'an ni ma. Vaa ñatuu jáku'ni ini i nawa ni ka'an ni ma.
17 Vaa ndijin chi ja va'a kúu ja sa'a ni ja ndákuan-ta'vi ni nuu Su'si ma, kovaa nuu in-ka ñayii ma, masu

nawa chíndee ña'a i ja koo va'a-ka i nuu Su'si ma.
18 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja saña ká'an kua'a-ka sa'an sana ndaka ni.
19 Kovaa nuu ka ndatna'a o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a chi va'a-ka ja uni kuun u'un-ni tnu'u ja jin jaku'ni ini ñayii ma ka'an sa ja káxtnu'u sa nuu i ma, sana ja ka'an sa uxi mil tnu'u sa'an ja masu jin jaku'ni ini i ma.

20 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, máko jin ko kani ini ni sukan ka jani ini suchi kuechi ma, vaa ñatuu ka jini i nawa jin sa'a i ma. Su'va jin kani ini ni sukan ka kuu ñayii java'a ma ja jâ ni ka teku-ka ini i ma te ka jini i nawa ka sa'a i ma. Kovaa nuu ja u'vi ma, te jin ko kuu ni sukan kúu in suchi luluu ma ja ñatuu na ja u'vi ñu'u ini anua i ma.
21 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma sa'a ká'an i: "Kuatniñu sa ñayii in-ka ñuu in-ka sa'an ma ja jin ka'an i nuu ñayii ñuu ya'a, kovaa ni masu jin koniniso'o i, sa'a ká'an Iya Tátnuni ma."
22 Chukan kúu ja ñayii ka ka'an ndeva'a-ni in-ka sa'an ni wa'a Su'si ma chi iyo ja nuu ñayii ñatuu ka kandija tnu'u Su'si o a jin ka'an i, sukan-va'a jin kuni ñayii yukan ja ñayii ka ka'an ma, ka iyo i ji'in Su'si ma. Kovaa tnu'u káxtnu'u Su'si ma chi yo'o chi iyo ja jin ndakaxtnu'u o nuu ñayii ka kandija Su'si ma, sukan-va'a jin kuni i nawa iyo ja sa'a ya ja jin kuu o ma.
23 Chukan kúu ja jin ndasa'a maa o kuenda ja nú nuu ka ndatna'a o a ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te ndi-in ndi-in sa'an jin ka'an ni, te jin kivi koo ñayii ñatuu jin kuni-ka tnu'u Su'si a, xi ñayii ñatuu kandija-ka Su'si o a chi jin ka'an i ja ni ka nduneé janitnuni o a ja sukan ka kuu o ma.
24 Kovaa nú ndaka o ka ndakaxtnu'u tnu'u ni taa Su'si ma, te nuna kivi in ñayii ñatuu jini tnu'u Su'si a, xi ñatuu kándija i ya ma, te kuniso'o i ndaka tnu'u ka ka'an o ma, te ndasa'a i kuenda, te kandija i Su'si ma.
25 Te ja ni ndakunitnuni i naxe iyo ini anua i ma nuu Su'si ma, te ndachindeyi i nuu i te ndachiñu'u i Su'si ma, te ndaka'an i ja ja ndaa ndija kúu ja iyo Su'si ma nuu ka iyo o ma.

26 Te sa'a jín sa'a o nuu ka ndatna'a o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, iyo ja jin koo tu'va ndi-in ndi-in o nú nde o kata xi ka'vi o in salmo, xi kaxtnu'u o nawa kúni ka'an tnu'u Su'si o a, xi ka'an o in-ka sa'an, xi jin ndakaxtnu'u o tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma, xi jin ndaka'an o nawa kúni ka'an tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma. Kovaa ndaka jin sa'a vii jin sa'a va'a o, máko jin kanduu jin kani'ni o, sukan-va'a na chindee ña'a i ja jin konukuiñi va'a ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma.
27 Te nú ka iyo ñayii jin ka'an in-ka sa'an, in uu-ni i na jin ka'an, kovaa maa maa i na ka'an, te koo in ñayii ndaka'an nawa kúni ka'an ja ka ka'an in in i ma.
28 Kovaa nú ñatuu na in kuu ndaka'an nawa kúni ka'an sa'an kúni i ja ka'an i ma chi va'a-ka ja na kasiyu'u i, te ka'an yu'u i ja kuu maa i ji'in Su'si ma.

29 Te suni sukan jín sa'a tna tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma. In uu-ni de ndákaxtnu'u, te jín ndasa'a maa ñayii ma kuenda.
30 Te nú na in núkoo ma te ni kaxtnu'u Su'si ma tnu'u ndakaxtnu'u i ma, te kua'a ñayii xinañu'u ma tnu'u ja na ka'an i.
31 Vaa kuu ndi-in ndi-in ni jin ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma, sukan-va'a ndaka o jin kutu'va, te sukan-va'a ndaka o jin koniniso'o ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a o ma.
32 Vaa tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma chi jâ na'a de nawa ni kaxtnu'u Su'si ma, te kuu jin kondetu de.
33 Vaa Su'si ma, masu in Su'si sakanuu sakani'ni kúu ya, su'va ja

kúni Su'si ma kúu ja jin koo mani o.

Sukan sa'a ya nuu ka ndatna'a ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma, ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,
34 te chukan kúu ja vivii jin sa'a ni nuu ka ndatna'a ni ma, te jín kasiyu'u ña'a ma, vaa masu na'a vii ja jin ko kukuu yu'u ña. Su'va jín kuandetu ña sukan ka jandetu ña nuu yii ña ma, sukan ká'an tna tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
35 Nú iyo nawa jin kakan-tnu'u ña sukan-va'a jin kutu'va ña, va'a-ka ve'e ña ma, te jin kakan-tnu'u ña nuu yii ña ma. Vaa masu na'a vii ja ká'an ká'an ña nuu ka ndatna'a o ma.
36 Jin kona'a ni ja masu nuu ka iyo maa ni a ni kee tnu'u Su'si ma. Te ni masu nuu maa in-ni ni ni kenda tnu'u Su'si o a, vaa jin ko sa'a ni sukan ka jani ini maa ni.
37 Nú na in jani ini ja in ñayii ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu i, xi in ñayii jâ ni teku-ka ini nuu Su'si ma kúu i chi iyo ja ndakunit-nuni ndandaa i ja ndimaa ja tátnuni maa Iya Tátnuni ma kúu ja tée sa a.
38 Kovaa nú na in ñatuu jan-ta'vi tna'a ja ká'an sa a, masu iyo i ji'in Su'si ma.
39 Chukan kúu ja jin ko ndi ini-ka ni ja jin ndakaxtnu'u ni tnu'u táa Su'si ma, te máko jin ka'nu ndee ni ja jin ka'an i in-ka sa'an ma, kovaa máko jin sakanuu jin sakani'ni-ni ni.
40 Te ndaka jin sa'a vii jin sa'a va'a ni.

15

Ja ndaa ndija kúu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma

1 Vitna ndáka'an ndaa ndáka'an ndija sa tnu'u va'a tnu'u vii ni kaxtnu'u sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa jâ ni ka jan-ta'vi ni tnu'u Su'si o a te ka kandija ni, te chukan kúu ja ka nukuiñi va'a ni onde vitna.
2 Te nú ndimaa jin ko kandija ni te ma jin xndoo ni tnu'u Su'si o a ja ni kaxtnu'u sa ma, te jin ndani'i ta'vi ni, te nuna jin xndoo ni, masu nde jiniñu'u ja ni ka sa'a ni tnu'u ja ni ka kandija ni ma.
3 Vaa saña chi ni kaxtnu'u ndi'i kuiti sa nuu ni sukan ni kaxtnu'u ya nuu sa onde xinañu'u ma, te ja ni kaxtnu'u ya ma kúu ja Cristo ma, ni ji'i ya ja na xnaa ya kuechi o ma, sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma.
4 Te ni ka chu'u i ya, te nuu uni kivi ma, te ni ndateku ya, sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma.
5 Te ni kenda ya nuu iyo Cefas ma, te saa ni kenda ya nuu ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya ma.
6 Te sani te ni kenda ya nuu ka iyo vi'i-ka u'un cientu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te kua'a i ka teku-ka, te jaku i, jâ ni ka ji'i.
7 Sani te ni kenda ya nuu iyo Jacobo ma. Sani te ni kenda ya nuu ndaka tee ni tetniñu ya ma.
8 Te sandi'i-nka ja ndaka de ma, te ni kenda ya nuu sa ma, te ni ndo'o sa sukan kúu in lulu ja kuee xeen ni kaku i te ni ji'i nuu i ma, vaa onde yukan, saa ni ndakâku jaa sa nuu ya ma te ni xndoo sa ja u'vi ma.
9 Chukan kúu ja ndaka-ka tee ni tetniñu ya ma, ka ndanuu-ka de sana saña, te saña chi masu kaa masu iyo sa ja konani sa tee ni tetniñu ya ma, vaa ni yo sondikin sa ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a nkuu.
10 Kovaa ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma kúu ja ni nduu sa sukan kúu sa vitna a. Te masu in ja kuan naa kúu ja ni skuta'vi ña'a ya a chi ja maa ya, te suu sa ni satniñu-ka sana ndaka-ka de ma. Kovaa masu ja tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa sa kúu ja ni satniñu sa ma, nú masu ja sukan nda'vi ini maa ya ma, te ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma ja kuu sa'a sa sukan kúni ya ma.
11 Vaa visi saña xi maa de ni ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ni a, te ni ka kandija ni a.

12 Te nú ni ka kaxtnu'u sa ja Cristo ma, ni ndateku ya ne'un

ñayii ni ka ji'i ma, ¿naxe kúu ja ka ka'an jaku ni ja ñatuu na in ndateku nuu ni ji'i i ma?
13 Vaa nú ñayii ni ji'i ma, ma ndateku i, suni ñatuu ni ndateku Cristo ma.
14 Kovaa nú ñatuu ni ndateku Cristo ma sukan ka ka'an jaku ni a, masu nde jiniñu'u ja ka káxtnu'u sa a, te masu nde jiniñu'u ja ka kukanu ini o Su'si ma, nú sukan.
15 Te nú sukan, te saña chi ni ka nduu sa tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma, nú sukan, vaa saña chi ka kaxtnu'u sa sukan ni sa'a Su'si ma ja ni ndaxteku ya Cristo ma, te naku ka jani ini ni ja masu jin ndateku ñayii ma, te vitna ja Cristo ma chi ni ndateku ya ma, te nú ñatuu ka ndateku ndija ñayii ma, kuiti ñatuu ni ndateku Cristo ma.
16 Vaa nute ndija ja ma kuu jin ndateku ni-in ñayii ni ka ji'i ma, suni ñatuu ni ndateku Cristo ma.
17 Nú ka jani ini o ja ñatuu ni ndateku Cristo ma, te masu nde jiniñu'u ja ka ka'an o ja ka kukanu ini o Su'si ma ja sa'a ya ja jin kaku o nuu ja u'vi ma. Nú sukan chi ñatuu jin naa-ka kuechi o ma nuu Su'si ma.
18 Te nú sukan chi ñayii ka kukanu ini i Cristo ma te ni ka ji'i i ma chi, ¿ni ka skenaa i maa i, ka jani ini ni?
19 Te nú ka kukanu ini o Cristo ma ja yika-ni ja jin koo va'a o ñuu ñayivi ya'a chi masu na tnu'u kanu ini ja jin ndateku o, te ñayii ka kunda'vi ka kukee-ni ka kuu o sana ndaka-ka ñayii ma.

20 Kovaa ja ndaa ndija ka ka'an sa a ja Cristo ma ni ji'i ya, te suu ya ni ndateku xinañu'u ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te sana kenda kivi ja jin ndateku tna i sukan ni ndateku ya ma.
21 Vaa kuechi in tee ni sa'a so'o nuu Su'si ma, te chukan kúu ja ndaka ñayii ma jin kûu. Te vitna ja ni ndateku Cristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a kúu ja ñayii ka kukanu ini i ya ma chi jin ndateku tna i nuna jin kûu i ma.
22 Vaa kuechi Adán ma, te ndaka ñayii ma ni ka jiso kuechi, te jin kûu i. Te suni ja maa Cristo ma, te ndaka ñayii jin kukanu ini ya ma chi sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi i te jin koteku i.
23 Te vivii ni jakin tna'a ya. Vaa xi-nañu'u Cristo ma ni ndateku. Sana kenda kivi ja ndii Cristo ma, te jin ndateku yo'o ja ka kukanu ini o ya ma.
24 Sani te jinu ndaka ma. Te ndakua'a Cristo ma ndaka ja tátnuni ya ma nuu nda'a Yuva o Su'si ma, vaa ni kundee ya ni xnaa ya ndaka ja iyo ñuu ñayivi a ja tátnuni i ma nkuu.
25 Vaa jiniñu'u ja tatnuni Cristo ma ñuu ñayivi ya, onde kundee ya nuu ja ñatuu kúnimani nuu ya ma te sk-endoo ya i chii ja'a ya ma.
26 Sani te nú ni jinu, te xnaa ya tna'a ja ni yo sa'a ja jin kûu ñayii ma, te ñatuu na in kûu-ka.
27 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi a chi ni tatnuni Su'si ma ja Cristo ma tatnuni nuu ndaka, te jin kandija i ja ká'an ya ma. Kovaa masu ká'an ja onde maa Su'si ma, Cristo ma tatnuni nuu ya. Vaa su'va maa Su'si ma ni sa'a ja ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, jin kandija i nuu Cristo ma.
28 Te nú ni kuu ja ndaka ja iyo ñuu ñayivi a ka kandija nuu Cristo ma, sani te maa Su'si ma ndatnii ja ndatatnuni ya nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te maa Cristo ma chi skendoo ya ndaka nuu nda'a Su'si ma, te kandija ya, sukan-va'a maa Su'si ma ko kuu iya tatnuni nuu ndaka ma.

29 ¿Te nava'a ka ka'án ni ja ma jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te vitna ja maa ni chi ka jandute ñayii ma nuu tniñu ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a kuu jin ndateku i, ka ka'án ni?
30 ¿Te nava'a ndi-kivi ndi-ñuu ka iyo yika sa ja jin ndo'o jin neni sa, nú ñatuu na tnu'u kanu ini ja ndateku o te koo o ji'in Su'si ma?
31 Vaa ká'an sa nuu ni ja ndi-kivi

ndi-ñuu ka iyo yika sa ja jin ka'ni ña'a i. Kovaa ka iyo sii ini sa, vaa vitna chi vivii ka kuu ni nuu Cristo ma.
32 ¿Te nava'a saña, te ni kanaa xeen sa ji'in kiti xeen ka iyo ñuu Éfeso ma, nú ñatuu na tnu'u kanu ini ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma? Te nú sukan, te va'a-ka: "Na jin kaa o te na jin ko'o o, vaa yutnee te jin kûu o", sukan ka ka'an jaku ñayii ma.
33 Kovaa máko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko xnda'vi ña'a i ja sukan ka ka'an i ma. Vaa ñayii ka ndikin tna'a ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi jaku-ni, te jin ndasa'a tna i ja u'vi sukan ka sa'a ñayii yukan ma.
34 Su'va jin konde'ya va'a ni nawa jin sa'a ni, sukan-va'a ma jin ndakuiso kuechi-ka ni. Vaa ka iyo jaku ni ja ñatuu ka jaku'ni ini ni sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a ni, te sa'a ká'an sa sukan-va'a jin ndakukan-nuu ni.
35 Te kuiti ka iyo jaku ni ja jin kakan-tnu'u ni: "¿Naxe jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma? ¿Te naxe jin kava yikikuñu ñayii ma, nuna jin ndateku i ma?"
36 ¡Masu ka ndasa'a ni kuenda nawa ka ka'an ni a! Chi vaa onde ja ka saka ni nuu ñu'ú ma chi xinañu'u kûu i, sana kuite i ma. ¿Te nava'a ñatuu ka ndasa'a ni kuenda?
37 Vaa masu viyu ma kúu ja saka ni ma, nú masu ja in nuni-ni kúu, xi ndeva'a-ni na ndikin saka o ma, kovaa nini ja onde kûu i, sana kuite i.
38 Vaa maa Su'si ma sa'a ja kuite i te kua'nu i sukan kúni maa ya ma. Te maa maa i jin kuite. Nuni ma, te kuite in viyu, te triu ma, te kuite in triu, te vivii koo i.
39 Vaa masu ndaka yikikuñu i ma, inuu-ni ka kuu i. Vaa yikikuñu ñayii ma, ji'in yikikuñu kiti ma, ji'in yikikuñu tiaka ma, ji'in yikikuñu kiti ka ndava ma, masu inuu-ni ka kuu.
40 Te sukan tna kúu vaa ka iyo ja ka iyo andivi ma, te ka iyo ja ka iyo nuu ñu'ú ya. Kovaa ja ka iyo andivi ma, vivii ka na'a i yukan, te ja ka iyo nuu ñu'ú ya, vivii ka na'a i ja ka iyo i nuu ñu'ú ya.
41 Te ja ndii kandii ma, masu inuu kuu ji'in ja ndii yoo ma, ni a tiuxini ma masu inuu ka tnuu ndaka i ma.
42 Te suni sukan ko kuu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Vaa jin chu'u o in yikikuñu ja tivi ma, te ndateku in yikikuñu ja masu naa masu tivi-ka.
43 Te jin chu'u o in yikikuñu ja masu jiniñu'u-ka, te ndateku in yikikuñu ñayii ja vivii kava i. Te chu'u o in yikikuñu ja masu nawa kuu-ka sa'a i, te ndateku in yikikuñu ñayii ja koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i.
44 Te ja chu'u o ma, in yikikuñu ja tivi-ni kúu i, kovaa ja ndateku i ma, te nduu i in yikikuñu ñayii koo ji'in Su'si ma. Vaa yo'o chi, sukan kúu yikikuñu kiti ma, sukan kúu yikikuñu o a ja ka iyo o nuu ñu'ú o ya. Te iyo in-ka yikikuñu o ja koo andivi ma ji'in Su'si ma.
45 Vaa sukan tna ndee tnu'u Su'si ma: "Adán ma kúu tee xinañu'u ni sa'a Su'si ma, te ni iyo de ñuu ñayivi a, te kuechi ja u'vi ni sa'a de ma kúu ja iyo ja jin kûu ndaka ñayii ma." Te Jesucristo ma, andivi ma iyo ya, te ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, te ni ndo'o, ni neni ya, sukan-va'a kuu jin koteku ñayii ma.
46 Te chukan kúu ja ka jini o ja xinañu'u-ka yikikuñu o a kûu i te naa i, sukan ka kuu yikikuñu kiti ma, sana ndataa Su'si ma in yikikuñu jaa, ja no'o i te koo i andivi ma.
47 Vaa Adán ma kúu tee xinañu'u ni sa'a Su'si ma, te ni iyo de ñuu ñayivi a, te Jesucristo Iya Tátnuni ma, visi ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, kovaa andivi ma kúu nuu iyo ya.
48 Te jín kona'a o ja sukan-ni ni ndo'o yikikuñu Adán ma ja ni iyo de ñuu ñayivi a, sukan-ni jin ndo'o yikikuñu ñayii ka iyo ñuu ñayivi a vitna a. Te jín kona'a o ja sukan kaa yikikuñu iya iyo andivi ma, sukan

jin nduu yikikuñu ñayii jin nu koo andivi ma te jin koo i ji'in ya ma.
49 Te chukan kúu ja sukan kaa tee ni iyo ñuu ñayivi a, sukan-ni ka ndaa tna o vitna. Te suni kenda kivi ja jin kava o sukan kaa iya iyo andivi ma.
50 Ja ndaa ndija ká'an sa ja yikikuñu o a, sukan kaa i ja iyo i ñuu ñayivi ya chi ja tivi-ni ja naa-ni kúu i, te masu kuu ndenda i nuu tatnuni Su'si ma, vaa masu iyo i ja nduta'vi i nuu ka iyo ja masu jin tivi masu jin naa ma.
51 Kovaa kúni sa ja jin kuni ni in tnu'u jaa ni kaxtnu'u Su'si ma, ja masu ndaka o jin kûu, kovaa kenda kivi ja ndaka o, jin ndasama yikikuñu ka neva'a o vitna a.
52 Te in ja nunuu-ni ko kuu, sukan-ni ndakueni o ma te ndakoto o ma-ni, nú ni jinu ja tivi trompeta ma. Vaa tivi trompeta ma. Sani te ñayii ni ka ji'i ma, te jin ndateku i, te masu kuu jin naa-ka i, te yo'o ja ka teku-ka o a chi jin ndasama yikikuñu ka neva'a o vitna a.
53 Vaa jiniñu'u ja yikikuñu o ja naa ja tivi a, nduu i in yikikuñu ja masu naa ja masu tivi-ka, te masu kûu-ka i, vaa koteku i ni-kani ni-jika.
54 Te nú ni kuu ja yikikuñu o a ja kûu ja tivi ja naa, te ni nduu i in ja masu ja kûu-ka ja masu ja tivi-ka ja masu ja naa-ka, sani te ko kuu sukan ndee nuu tnu'u Su'si ma ja ká'an sa'a ma: “Ni kundee ja koteku o ma, ni xnaa i ja kûu o ma.
55 ¿Ndenu iyo ja xtna'a ña'a i te kundee i ja'ni i ñayii ma? ¿Ndenu iyo yavi yinee ndiyi ma ja kundee i nuu o a?” Sa'a ká'an ma.
56 Kovaa kuechi ja jâ ni ka jini o tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te ja u'vi ma, xtna'a xtna'a ña'a i, xi ma kundee i ja kuiso kuechi o, te kûu o.
57 Kovaa ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ni sa'a Su'si ma ja jin kundee o nuu ja u'vi ma, te chukan kúu ja jin ndakuan-ta'vi jin ndakuan-ta'vi-ni o nuu ya ma.
58 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo ña'a sa a, ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, ni-yu'u ni-ini ni jin konukuiñi va'a ni nuu Su'si a, te jin satniñu jin satniñu-ka ni nuu Iya Tátnuni ma, vaa ka jini o ja masu ka satniñu ka'a o nuu Iya Tátnuni ma.

16

Sa'a jín sa'a o ora jin ndakua'a o nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

1 Te ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma, jin sa'a ni sukan ni tatnuni sa nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ñuu Galacia ma, sukan-va'a jín kuatniñu ñayii ni ka ndusiin nuu ja u'vi ma te ka jinukuechi ñukuun i nuu Su'si o a.
2 Te ndi-in ndi-in ni, kivi xinañu'u ja kéja'a smana ma jin sa'a siin ni jaku ja sukan ni ka ni'i ni ma sukan-va'a jin ndakua'a ni nuu Su'si ma. Te jin tava'a ni sukan-va'a kivi jaan sa ma, te masu jiniñu'u ja jin ndaxtutu-ka ni ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma.
3 Te nuna jaan sa, te tetniñu sa ñayii jin kaji maa ni ma, te jin koo i ñuu Jerusalén ma jin xsia'a i xu'un jin ndaxtutu ni ma, te jin kinda'a i in carta nuu ká'an ja maa ni ni ka tetniñu ja jin kuu ñayii yukan.
4 Te nú jiniñu'u ja ki'in maa sa, te ki'in sa ji'in ñayii ma.

Ká'an Pablo ma ndaka tniñu jani ini de ja sa'a-ka de nuu Su'si ma

5 Ki'in sa ñuu Macedonia ma, sana jaan sa nuu ka iyo ni a.
6 Te xi saa kuu-nka, te kendoo sa ji'in ni, te jin koo o nani ya'a kivi vijin ma. Te sana jin ndaskaka ichi ña'a ni nuu ki'in sa ma.
7 Vaa ñatuu kúni sa ja yika-ni ja ya'a kunu sa ja kuni ña'a sa chi kúni sa ja jin koo o jaku kivi, nuna kachi maa iya tátnuni nuu o a.
8 Kovaa koo sa ñuu Éfeso a onde Viko Pentecostés ma.

9 Vaa ni ndakune maa Su'si ma ye'e
a ja kuu satniñu sa, visi ñatuu ka
kunimani ñayii a nuu sa.
10 Te nú ni kenda Timoteo a nuu
ka iyo ni a, te jin ko ndi ini ni ja na
koo sii ini de ji'in ni, vaa tee satniñu
nuu iya tátnuni nuu o a sukan sat-
niñu sa a kúu de.
11 Chukan kúu ja ni-in ni, másu ko
jin saxiko ni de, su'va jin chindee
ni de ja na ki'in sii ini de nuu ki'in
de ma, sukan-va'a na ndii sii ini
de nuu iyo sa ya, vaa ka ndetu sa
de ji'in jaku-ka tna'a o ni ka nduu
sa'ya Su'si o a.
12 Te siki ja ñani o Apolos ma,
ni jiña'a, ni jiña'a sa de ja jaan de
ji'in ñani o a jan koto ña'a de ndijin,
kovaa ñatuu ni kuni de ja jaan-ni
de vitna, kovaa jaan de nuna nda-
nune de.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a
Pablo ma ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

13 Jin ko koto va'a ni maa ni, te jin
konukuiñi vava'a ni, te másu ko jin
xndoo ni Su'si iya ka kukanu ini o
a, te in-ni ja jin kani ini ni, te máko
jin koyu'u ni.
14 Te ndaka ja ka sa'a ni ma, te jin
sa'a vii jin sa'a va'a ni, te sukan,
te ka kaxtnu'u ni ja ka kutoo nuu
tna'a ni ma.
15 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, jâ ka jini ni ja ndaka tna'a tee
kúu Estéfanas ma, ka kuu i xinañu'u
ja ni ka kandija i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a, sana ndaka-ka ñayii ñuu
Acaya ma. Te ndaka maa de ji'in
tna'a de ma ka jinukuechi nuu ñayii
ni ka ndusiin nuu ja u'vi ma te ka
jatanuu de ka jinukuechi de nuu
Su'si ma.
16 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu ni ja jin chindee ni ndaka ñayii
ka jinukuechi nuu Su'si ma sukan
ka sa'a tna o a.
17 Ni kusii ini xeen sa ja ni ka
kenda koo tee kúu Estéfanas ma,
ji'in tee kúu Fortunato ma, ji'in tee
kúu Acaico ma. Vaa suu de ni ka
chindee ña'a tna'a ja ñatuu ni kuu
jin chindee ña'a ni ma.
18 Te ja ni ka sa'a de sa'a, te ni
ka ndani'i sa tnu'u kanu ini, te
sukan ni ka ndani'i tna ni tnu'u
kanu ini. Chukan kúu ja jiniñu'u ja
jin ndakuni ni ndaka ñayii ka sa'a
sukan ka sa'a de a te jin chindee tna
ni i.
19 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja
ka iyo i ñuu Asia a, ji'in tee kúu
Aquila a, ji'in ña'a kúu Priscila a,
ji'in ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o ma ja ka ndatna'a i ve'e de
ma. Ja maa iya tátnuni nuu o a, te ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña ndaka de.
20 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a ja ka iyo i ya'a, te jin ndakua'a
tna'a ni nchuxi ndi-in ndi-in ni.
21 Te maa sa ja kúu sa Pablo a, tee
sa ji'in nda'a maa sa nchuxi ya'a,
vaa ka kutoo tna'a o a.
22 Kovaa nú nde in ñatuu kútoo Je-
sucristo iya tátnuni nuu o a, ko kuu
i in ñayii skenaa maa i nuu ja u'vi
ma, sukan ká'an maa ya ma. Vaa
Iya Tátnuni ma, jâ vee ya.
23 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a na jin
koo ji'in ni ni-kani ni-jika.
24 Ja maa Cristo Jesús ma kúu ja
kútoo xeen ña'a sa ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma ja sukan ni kuu ini maa Su'si ma, te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa ji'in ñani o Timoteo a ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto ma ji'in ndaka ni ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja u'vi ma ja ka iyo ni ñuu Acaya ma.
2 Te maa Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma

3 Ja vii ja va'a kúu Su'si o, Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ja kúu ya Yuva o iya nda'vi ini xeen ma. Te maa ya kúu Su'si o, iya ndátaa tnu'u kanu ini ma.
4 Vaa ora ka iyo o nuu tnundo'o tnuneni ma chi maa ya ndátaa tnu'u kanu ini nuu o a, sukan-va'a suni maa tna'a tnu'u kanu ini ni taa ya ma, te jin ndakua'a tna o nuu tna'a o ñayii ka iyo nuu tnundo'o tnuneni ma.
5 Vaa visi kua'a jichi ka ndo'o ka neni o ja kuechi ja ka ndikin o Cristo ma, kovaa sukan kua'a jichi ndáka'an-mani tna ña'a maa Cristo ma.
6 Chukan kúu ja nú ka ndo'o ka neni sa ma chi ja va'a maa ni kúu, vaa jin ni'i ini sa naxe jin ndaka'an-mani ña'a sa te jin ndani'i ta'vi ni. Te nú Su'si ma, ndáka'an-mani ña'a ya saña ma chi suni ja va'a maa ni kúu chi suni kuu jin ndaka'an-mani tna ña'a sa, sukan-va'a jin kundee ni nuu tnundo'o tnuneni ma te jin ndani'i ta'vi ni, vaa maa Cristo ma ndaka'an-mani ña'a nú ka ndo'o ka neni ni sukan ka ndo'o ka neni sa a.
7 Te ka kukanu ini sa ja sukan ko kuu ji'in ni, vaa ka jini sa ja sukan ka ndo'o ka neni ni ji'in sa a, te chukan kúu ja jin ndani'i ni tnu'u kanu ini ji'in sa.

8 Vaa ka kuni sa ja jin kuni ni sukan ni ka ndo'o, ni ka neni sa ñuu Asia ma, vaa ûni jâ ni ka skenaa ndi'i sa tnu'u kanu ini ja jin koteku sa nkuu.
9 Vaa jâ ka iyo yika sa ja jin kûu sa nkuu, te ni ka jani ini sa ja kuiti jâ ni ka skenaa sa maa sa ma nkuu. Kovaa sa'a ni kuu, sukan-va'a jin kutu'va-ka sa ja jin kukanu ini sa Su'si ma te masu jin kukanu ini sa maa sa ma, vaa visi na jin kûu sa ma, kovaa Su'si ma kúu iya ndáxteku ñayii ni ka ji'i ma.
10 Te suu ya ni sa'a ja ni ka kaku sa, te suu ya sa'a ja ka kaku sa onde vitna a, te ka kukanu ini sa ja maa ya sa'a ja jin kaku sa ja ma jin ka'ni ña'a i.
11 Vaa ka chindee ña'a ni, ka jikan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja jin kuu sa, te tna'a ja vii ja va'a táa Su'si ma te kua'a ñayii jin ndakuan-ta'vi nuu ya.

Nava'a ni ndaxsama Pablo ma kivi ki'in de ñuu Corinto ma

12 Te ka kutachi xeen sa, vaa maa Su'si ma kúu iya chíndee ña'a ja in jayiñu'u kúu ja sukan ka sa'a sa, te onde maa Su'si ma na'a ja ka ka'an ndaa ka ka'an ndija sa ka iyo sa ñuu ñayivi a, te ñukuun-ka ka kuu sa ji'in ni, te cha'a chi masu ja sukan jani ini ñayii ñuu ñayivi a kúu chi ja ni skuta'vi ña'a maa Su'si ma kúu ja ka sa'a sa sa'a.
13 Vaa ñatuu ka tee sa nuu carta sa a in-ka tnu'u ja masu kuu jin ka'vi ni te masu kuu jin jaku'ni ini ni, su'va ni ka nduku sa naxe jin tee sa sukan-va'a kuu jin jaku'ni ini ni te jin koo va'a-ni nuu Su'si o a.
14 Vaa jâ ni ka jaku'ni ini ni jaku nawa ka kuu sa nuu ni a, te chukan

kúu ja kivi ndii Jesús iya tátnuni nuu o a, te jin kuni ni ja in jayiñu'u ka kuu sa nuu ni a, te sukan ka kuu ni nuu maa sa a.

15 Te kúkanu ini sa ja sa'a ka jani ini tna ni, te chukan kúu ja ni jani ini sa ja jaan sa xinañu'u-ka nuu ka iyo ni a, sukan-va'a kuu jan koto ña'a sa, sana ki'in sa ñuu Macedonia ma, te ora ndii tuku sa ma, te ndaya'a sa jaan sa nuu ka iyo ni a, sukan-va'a jin ndakuni tna'a tuku o in-ka jichi.
16 Vaa jani ini sa ja xinañu'u kivi ki'in sa ñuu Macedonia ma, te jaan sa, te kivi ndakokuiñi sa ma, te jaan tuku sa in-ka jichi, sukan-va'a maa ni jin ko kuu ñayii jin ndaskaka ichi ña'a, te no'o sa ñuu Judea ma.
17 Ja ni jani ini sa sa'a ma, ¿ka jani ini ni ja ñatuu ni jani va'a ini sa? ¿Ka jani ini ni ja jani uu jani uni-ni ini sa, sukan ka jani ini ñayii ma ja nú kuu xi ña'a?
18 Vaa Su'si ma chi in-ni ja ká'an ya te sa'a ya. Chukan kúu ja ja ka kaxtnu'u sa a chi masu yika-ni ja nú saa xi ña'a kúu.
19 Saña ji'in Silvano a ji'in Timoteo a, ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Jesucristo Sa'ya Su'si ma nuu ni a chi masu ja nú saa xi ña'a kúu chi in ja ndaa ndija kúu.
20 Vaa ndaka ja ni skuiso Su'si ma chi sa'a ya, te chukan kúu ja ora ka ndachiñu'u o Su'si ma, te ka ka'an o ja ja maa Jesucristo ma, te sukan ko kuu, vaa ka kendoo ini o ja ká'an ya ma.
21 Te maa Su'si ma kúu iya sa'a ja ka nukuiñi va'a o nuu Cristo ma, te maa ya kúu iya chíndee ña'a, te jin xndoo o ja u'vi ma.
22 Te ni chitnuni ña'a ya ja kuenda maa ya ka kuu o, vaa ni chunee ya Xtumani maa ya ma ini anua o a, sukan-va'a jin kona'a o ja ndimaa jin koo o ji'in ya, te ko koto ña'a ya ni-kani ni-jika.

23 Kovaa ñatuu jaan-ka sa ñuu Corinto a, te maa Su'si ma na'a sukan jani ini anua sa a vaa kuechi ja kúnda'vi ini ña'a sa kúu.
24 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin kani ini ni ja ûni ka tatnuni sa nuu ni ja jin kondikin ni Su'si ma sukan ka kuni maa sa, chi ña'a. Su'va ja ka kuni sa kúu ja jin chindee tna'a o, sukan-va'a jin koo sii ini ni, vaa jâ ni ka kandija ni Su'si ma, te jin konukuiñi va'a ni nuu ya.

2

1 Chukan kúu ja sa'a ni jani ini sa, ja nuna jaan sa in-ka jichi nuu ka iyo ni a chi masu sa'a sa ja jin kuxii ini ni.
2 Vaa nuna sa'a sa ja jin kuxii ini ni, te vitna ja maa ni ka kuu ñayii ka sa'a ja iyo sii ini maa sa a.
3 Te sa'a ni tee sa nuu carta sa ma, sukan-va'a nuna jaan sa ma, te ni a maa ni, ni a maa sa, másu jin kuxii ini o, vaa ja maa Su'si ma, te ndimaa ka iyo sii ini o a, te kúkanu ini sa ja sukan kúu sii ini sa a te ka kusii ini tna ni.
4 Vaa ndákani ndáka'vi ini sa, te kúxii xeen ini anua sa a, te nda'yu sa ji'in ndenuu sa, nuu ni tee sa carta ni tetniñu sa nuu ni ma. Kovaa masu ja jin kuxii ini ni kúu ja ndáka'an sa a chi ja na jin kuni ni sukan kútoo ña'a sa kúu.

Pablo ma, ni sakanu ini de ñayii ni sa'a ja ni kuxii ini de ma

5 Kovaa ñayii ni sa'a ja ni kuxii ini sa ma chi masu nuu maa in-ni sa ni sa'a i chi onde nuu ndaka maa ni, kovaa masu ja skaa-ka sa ká'an sa kúu ja ndáka'an-so'o sa nuu ni a.
6 Vaa ja sukan ni ka ndaka'an-so'o ndaka ni ma nuu tee yukan kuechi ni sa'a de ma chi chukan-ni kó kuu, te ndása'a maa de kuenda.
7 Te chukan kúu ja ndijin chi su'va jin sakanu ini ni de te jin ndaka'an-mani ni de, sukan-va'a má kundee tnu'u xii ini ma nuu de ma te skenaa de maa de.
8 Te ja jikan-ta'vi sa nuu ni kúu ja sukan jin sa'a ni de ma, te kuni de ja ka kutoo ndija ni de.

9 Vaa suni chukan kúu ja ni tee sa
nuu ni a, te kunitnuni sa nú ka
kandija ni ndaka ja ká'an káchi sa a.
10 Te nú ni ka sakanu ini ni tee
yukan, te suni sakanu ini tna sa
de. Te maa Cristo ma jini ja jâ ni
sakanu ini sa de, vaa ja kúni sa kúu
ja jin koo va'a maa ni,
11 sukan-va'a ni a vala ma kundee
tachi ma nuu o, vaa jâ ka jini o
sukan sa'a i ja kúni i ja xnda'vi ña'a
i sukan-va'a kundee i nuu o ma.

Sukan ndí ini Pablo ma nuu iyo de ñuu Troas ma

12 Te nuu jâ ni kenda sa ñuu Troas
ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma nuu ñayii ñuu yukan,
te visi vivii ni ndakune Iya Tátnuni
ma ichi ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma,
13 kovaa ñatuu ni ndatatu ini anua
sa a, vaa ñatuu ni ndani'i sa ñani
o Tito ma. Te chukan kúu ja ni
ndakuan-ta'vi sa nuu tna'a o ñayii
yukan, te kuan no'o sa ñuu Macedo-
nia ma.

Ja maa Cristo Jesús ma, te ndi-maa ka kundee o nuu ja u'vi ma

14 Kovaa ka ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma, ja sa'a ya ja yo'o ja ka iyo
o nuu Cristo Jesús ma, ka kundee o
nuu ja u'vi ma, te ja sukan ka sa'a
ka kuu o ja vii ja va'a ma vaa ka
jini o Su'si ma, te kénda tnu'u yukan
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, sukan kénda
in ja jáxiko asi.
15 Vaa ndaka ja vii ja va'a ka sa'a
ka kuu o ma ndákua'a Cristo ma
nuu Su'si ma, te kénda i nuu ya ma
sukan kúu in ja jáxiko asi, te sukan
kúu tna i nuu ñayii jin ndani'i ta'vi
ma, kovaa masu sukan kúu nuu
ñayii ka skenaa maa i ma.
16 Vaa nuu ñayii jin skenaa maa i
ma chi ja vii ja va'a sa'a tnu'u Su'si
a ini anua o a chi ñatuu ka jatna ini
i, vaa kuenda tnu'u ja sukan jáxiko
in ñayii jâ ni ji'i ma kúu ka jani
ini i. Kovaa nuu ñayii jin ndani'i
ta'vi ma chi kénda vivii tnu'u Su'si
ma kuenda tnu'u ja jáxiko asi, te
sa'a i ja koteku o. Te chukan
kúu ja masu ndeva'a-ni ñayii kuu
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a.
17 Vaa ka iyo kua'a ñayii ja ka jat-
niñu i tnu'u Su'si ma ja jin ni'i kua'a
i xu'un, kovaa saña chi masu ka
sa'a sa sukan ka sa'a i ma. Vaa
ka na'a sa ja Su'si ma ni tetniñu
ña'a, te ja maa Jesucristo ma, te ka
kaxtnu'u ndaa ka kaxtnu'u ndija
sa, te nde'ya ña'a maa Su'si ma nú
ndija sa ja ka ka'an sa a xi ña'a.

3

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u jaa ni skuiso Su'si ma

1 Te nú ka ka'an sa sa'a ja masu
ndeva'a-ni ñayii kuu kaxtnu'u
tnu'u Su'si o a, ¿te ka jani ini ni
ja ka kuvixi sa kúu ja ka ka'an sa
sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a o
a? ¿Xi ka jani ini ni ja ka xnda'vi
ña'a sa? ¿Xi jiniñu'u ja jin taa sa in
carta, te jin kuni ni sukan ka sa'a
ka kuu sa a? ¿Xi jin kakan sa ja jin
tee ni in carta ja jin ndaka'an ni
naxe ka sa'a ka kuu sa, sukan ka
sa'a jaku-ka ñayii ma?
2 Kovaa masu nde jiniñu'u ndaka
chukan, vaa maa ni, ja ka sa'a ni ja
vii ja va'a ma chukan kúu carta ja
ndákaxtnu'u naxe ka sa'a ka kuu tna
sa a, te ndaka ja vii ja va'a ka sa'a o
a chi onde ini anua o a ka ke koo, te
ka jini ndaka ñayii ma ja ka sa'a ka
kuu o a, te kuenda tnu'u ja ka ka'vi
i in carta ma kúu.
3 Sukan, te ndandaa na'a ja maa
ni ka kuu carta ni tee Cristo ma te
ni ka tetniñu maa sa, vaa ka sa'a o
sukan kúni ya ma. Kovaa masu ji'in
tinta ndee nuu carta ma chi maa
Xtumani Su'si iya téku ma ni tee, te
masu in nuu yuu ndee i chi in nuu
kuñu vita, vaa ini anua o a ndee,
vaa maa Xtumani Ndios ma sa'a ja
ka sa'a o ja vii ja va'a a.

4 Te ja maa Cristo ma, te ka
kukanu ini sa Su'si ma ja sukan ni
sa'a ya ini anua o a.

5 Te masu ja ka jini xeen sa kúu ja ka
jani ini sa sukan ka ka'an ka kachi
sa a chi ka ndakunitnuni sa ja nuu
maa Su'si ma vee ja ka ka'an ka
kachi sa a.
6 Te maa ya ni sa'a ja kuu jin
kunukuechi sa ja jin kaxtnu'u sa
tnu'u jaa ja ni skuiso Su'si ma.
Te masu sukan-ni ndee nuu tutu
ma-ni chi sukan sa'a Xtumani
Ndios ma ini anua o a kúu ja ka
kaxtnu'u sa a. Vaa nuu tutu ma chi
ndee ja nú ma sa'a o sukan kúni
Su'si ma chi kûu o, kovaa Xtumani
Ndios ma chi chíndee ña'a ya ja sa'a
o ja vii ja va'a te koteku o ni-kani
ni-jika.
7 Vaa tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma, ja ndee nuu yuu ma
nuu ká'an ja ñayii masu sa'a sukan
kúni Su'si ma chi kûu i ma, te ni
sa'a i ja vivii ni ye'e ni'ni nuu de ma
ja iyo jayiñu'u Su'si ma nuu de ma,
te ûni ñatuu ni ka kundee ñayii ñuu
Israel ma jin konde'ya i nuu de ma
ja iyo jayiñu'u Su'si ma, te vitna ja
nunuu-ni, te ni yo naa ma.
8 Te nú sukan ni yo kuu ji'in tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma, kuiti
kua'a-ka jayiñu'u Su'si ma koo ja
sukan sa'a Xtumani Ndios ma ini
anua o a vitna.
9 Vaa nú ni iyo jayiñu'u tnu'u ni yo
ndakaxtnu'u Moisés ma ja ká'an ja
nú ma sa'a o sukan kúni Su'si ma
chi kûu o ma, te kuiti koo kua'a-ka
jayiñu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma ja káxtnu'u sukan ni chunaa ya
nuu tniñu o ja jin ndani'i-ta'vi o te
jin koteku o ni-kani ni-jika ma.
10 Vaa in ja ni iyo jayiñu'u ma,
te ni kenda in-ka ja iyo kua'a
xen-xeen-ka jayiñu'u ma chi ni sa'a
i ja ni nuu-ka jayiñu'u ja iyo onde
xinañu'u ma.
11 Vaa nú tnu'u ka'an ja nú ma sa'a
o sukan kúni Su'si ma chi kûu o
ma, ni iyo jayiñu'u i, te kuiti kua'a
xeen-ka jayiñu'u koo nuu tnu'u
ka'an sukan chíndee ña'a Xtumani
Ndios ma ja jin ko sa'a o ja vii ja va'a
ma te jin koteku o ni-kani ni-jika
ma.
12 Chukan kúu ja vitna ja ka
neva'a o tnu'u kanu ini yukan te
saña chi ûni ka ka'an ndi'i ka ka'an
tu'u sa sukan kúni Su'si ma ja jin ko
kuu o ma.
13 Te másu ko jin sa'a sa sukan ni yo
sa'a Moisés ma ja ni yo jasi de nuu
de ma ji'in in sa'ma, sukan-va'a
másu jin kuni ñayii ñuu israelita ma
sukan naa jayiñu'u iyo ja ndi'i ma,
vaa ja ka ka'an sa vitna a chi koo i
ni-kani ni-jika.
14 Kovaa maa ñayii yukan, ñatuu
ni ka kuni i ja jin jaku'ni ini i, te
onde vitna, te ora ka ka'vi i tnu'u ni
skuiso Su'si ma onde xi'na-ka ma,
te maa sa'ma yukan jasi nuu i ma,
te ñatuu ka jaku'ni ini i ja ká'an ma.
Te masu na in kuu xtandiyo sa'ma
ma, nú masu ja onde maa Cristo
ma xtandiyo.
15 Te onde vitna ora ka ka'vi i tnu'u
ni tee Moisés ma ja ni tatnuni Su'si
ma, te kuenda tnu'u ja in sa'ma
ndesi janitnuni i ma, te ñatuu ka
jaku'ni ini i.
16 Kovaa kivi jin kandija i te jin
kuan-ta'vi i Cristo Iya Tátnuni ma,
te xtandiyo ya sa'ma ka ndesi jan-
itnuni i ma, te jin jaku'ni ini i.
17 Vaa Iya Tátnuni ma, suni maa
ya kúu Xtumani Ndios ma, te ñayii
iyo ji'in Xtumani Iya Tátnuni ma chi
nune nda'a nuu i ma, te kuu sa'a i
ndaka ja vii ja va'a ma.
18 Chukan kúu ja yo'o chi ñatuu-ka
na sa'ma ka ndesi nuu o a, te
sukan kúu espeju ma, sukan ka
kuu o, ja ka sa'a o ja vii ja va'a
ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma
jayiñu'u Iya Tátnuni ma. Te ndi-kivi
ndi-kivi ve ndaxsama ña'a ya
sukan-va'a jin ko kuu o sukan sa'a
sukan kúu maa ya ma, te ndi-kivi
ndi-kivi, te ka ni'i-ka o jayiñu'u ya
ma, vaa sukan sa'a maa Xtumani
Iya Tátnuni ma iya ka iyo ji'in o a.

4

1 Vaa sukan kúnda'vi ini ña'a
Su'si o a, te chukan kúu ja jâ ni
kenda nuu nda'a sa a ja sukan jin

kunukuechi sa nuu ya, te masu jin kuita sa.
2 Te chukan kúu ja saña chi ñatuu ka jatna ini sa ja jin sa'a sa in ja u'vi ja sa'a ja jin ndakukan-nuu sa, ni a koo jin nduku sa naxe jin sa'a sa ja jin xnda'vi sa ñayii ma ji'in tnu'u Su'si a. Su'va ja ka kuni sa kúu ja na jin kuni ñayii ma tnu'u ndaa Su'si ma, te jin ndakunitnuni ndaka i ja vii ja va'a kúni Su'si ma ja jin ko sa'a i ma.
3 Kovaa nú ka iyo-ka ñayii ja ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u vii tnu'u va'a ka kaxtnu'u sa a, te kuechi maa i ka kuu ja ñatuu ka jaku'ni ini i te jin skenaa i maa i.
4 Vaa tachi iyo ñuu ñayivi a, ni jasi i janitnuni ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, sukan-va'a masu jin jaku'ni ini ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a maa Cristo ma, iya iyo jayiñu'u ma, iya kaa sukan kaa maa Su'si ma.
5 Vaa ja ka kaxtnu'u sa a, masu ka kaxtnu'u sa naxe ka kuu maa sa, su'va ja ka kaxtnu'u sa a kúu ja Jesucristo ma kúu iya tátnuni nuu o a, te saña chi tee ni tetniñu ña'a maa Iya Tátnuni ma ja jin kunukuechi sa nuu maa ni ka kuu sa, vaa ka kutoo sa Jesús ma te ka sa'a sa sukan kúni ya ma.
6 Vaa Su'si ma, ni tatnuni ya ja ndatnuu ñu'u ya ma nuu nee xeen ma, te ni ndaxtnuu ya ñu'u ya ma ini anua o a, te onde sukan saa ni ka jini o jayiñu'u Su'si ma, ja ni ka jini o Jesucristo ma.

Jín kukanu ini o ja téku Jesús ma te chíndee ña'a ya

7 Kovaa ka neva'a sa in ja va'a xeen ja jin kaxtnu'u sa nuu ñayii ma, visi sukan-ni kúu in vasu ñu'ú-ni ka kuu sa. Kovaa sukan, te jin kuni ñayii ma ja maa Su'si ma kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ka neva'a sa a ja kúu ka ka'an ka kachi sa tnu'u vii tnu'u va'a maa ya a, te masu ja ka kuu xeen maa sa kúu ja kúu ka ka'an sa a.
8 Chukan kúu ja masu nde ka kuxii ini sa, visi ka ndo'o ka neni sa a. Xi visi ka jakoxtna'a ka jakoxtnii ja ka sa'a sa a, kovaa Su'si ma sa'a ja ka iyo kuee ini sa te vivii ka ke koo ndaka.
9 Visi ka sondikin ña'a i, kovaa masu nde xndoo ña'a Su'si ma. Visi ka sa'a ndeva'a ña'a i, kovaa masu nde ka kundee i ja jin xnaa ña'a i.
10 Chukan kúu ja ndaka nuu kuan koo sa ma chi ndimaa ka iyo sa ja jin ndo'o sa sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma nuu ni ji'i ya ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja téku Jesús ma, ja sukan ka kanda sa ma.
11 Vaa saña chi nani ka teku sa a chi ka iyo yika sa ja jin kûu sa, kuechi ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja téku Jesús ma te chíndee ña'a ya ja jin koteku sa ni-kani ni-jika, visi na jin kûu sa ñuu ñayivi a.
12 Te visi na jin ka'ni ña'a i saña, kovaa ndijin chi jâ ni ka ndani'i ta'vi ni te jin koteku tna ni ni-kani ni-jika.

13 Vaa sukan ndee tnu'u Su'si ma: "Ni kukanu ini sa Su'si ma, te ni ka'an sa", sa'a ká'an. Te sukan tna ni ka sa'a sa, vaa ni ka kukanu ini sa Su'si ma, te ni ka ka'an tna sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma nuu ni a.
14 Vaa ka jini sa ja maa Su'si iya ni ndaxteku Jesús Iya Tátnuni ma, te ndaxteku tna ña'a ya, sukan ni ndaxteku ya Jesús ma, te sa'a ya ja jin ndenda koo ndaka o nuu ya ma.
15 Vaa ndaka cha'a ka ndo'o ka neni sa, vaa kuechi ja ka kutoo ña'a sa. Sa'a ka sa'a sa, sukan-va'a kua'a xeen-ka ni jin ndani'i ja vii ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si ma, sukan-va'a kukua'a-ka o ja jin ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma, te kukua'a-ka jayiñu'u nuu ya ma.
16 Te chukan kúu ja masu nde ka xtaya sa a. Visi yikikuñu sa a, ve jinyavi i, kovaa ini anua sa chi ndi-kivi ndi-kivi ve ndujaa-ka i.
17 Vaa ja ka ndo'o ka neni o ñuu

ñayivi a chi vala-ni kúu chi sani te ya'a-ni. Kovaa ja jin ndani'i o ma chi in jayiñu'u ka'nu xen-xeen-ka ko kuu, te masu ndi'i masu naa i, vaa ni-kani ni-jika ko kuu.
18 Chukan kúu ja máko jin ko ndi ini o ja jin ni'i o ja ka nde'ya o ñuu ñayivi a, su'va jin ko ndi ini o ja jin ni'i o ja taa Su'si ma tna'a ja masu ka nde'ya o vitna a. Vaa ja ka nde'ya o ma chi ja jin ya'a-ni ka kuu, te ja masu ka nde'ya o ma chi ja koo ni-kani ni-jika ko kuu.

5

1 Vaa jâ ka jini o ja yikikuñu o a chi kuenda tnu'u ja in ve'e nda'vi in ve'e kee-ni kúu i. Te chukan kúu ja visi na naa i, kovaa ja ka neva'a tu'va o in yikikuñu jaa kuenda tnu'u ja in ve'e vava'a kúu i, ja ni satu'va Su'si ma onde andivi ma ja nduta'vi ini anua o a, te koo o ni-kani ni-jika, vaa sukan ni jani ini ya te ni satu'va ya ma.
2 Chukan kúu ja ûni ka ndiyo ini sa ja jin nduu yikikuñu sa a in ve'e vava'a nuu koo anua sa a onde andivi ma.
3 Vaa chukan kúu ja nuna koo tu'va in yikikuñu jaa nuu koo ini anua o a chi kuenda tnu'u ja ni ndinuu o in sa'ma te masu koo vichi o kúu.
4 Chukan kúu ja yo'o ja kuenda tnu'u ja ka iyo o in ve'e nda'vi in ve'e kee ma chi ka ndiyo nda'vi kuiti ini o ja jin nduta'vi anua o in yikikuñu jaa ja ni satu'va Su'si ma, vaa ñatuu ka kuni o ja jin koo vichi anua o a chi su'va na koo in nuu koo i ma, sukan-va'a yikikuñu o a ja iyo ja kûu i ma, te nduu i ja koteku ni-kani ni-jika ma.
5 Te maa Su'si ma kúu iya satu'va ña'a ja sa'a ko kuu, vaa ja ni taa ya Xtumani Ndios ma, sukan-va'a jin kona'a o ja iyo tu'va ja jin ni'i o ja skuta'vi ña'a Su'si ma.
6 Chukan kúu ja ndimaa jín kukanu ini o nuu Su'si ma. Vaa ka jini o ja nani ka iyo o nuu yikikuñu o a chi kuenda tnu'u ja ka iyo jika o nuu Iya Tátnuni ma kúu.
7 Vaa vitna masu nde ka nde'ya o Su'si ma ji'in nuu o a, kovaa ka kukanu ini xen-xeen o ya ja ko kuu sukan jâ ni skuiso ya ma.
8 Te ûni ka ndetu ka'nu kuiti o, te ka kuu ini xeen o ja jin xndoo o yikikuñu o ja ka neva'a o vitna a, sukan-va'a jin koo yatni-ka o nuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
9 Chukan kúu ja visi ka iyo yatni o ja sani te ndenda koo o nuu iyo ya ma, xi jin koteku kani-ka o ñuu ñayivi a, kovaa ja ka ndi ini o kúu ja ndimaa jin ko sa'a o sukan játna ini ya ma.
10 Vaa jín kona'a o ja iyo ja ndenda koo ndaka o nuu núkoo Cristo ma ja ka'nde ya tniñu ndaka o ma, sukan-va'a ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma ñuu ñayivi a, jin ndani'i i ja va'a ma, te ñayii ni ka iyo sa'a ja u'vi ma ñuu ñayivi a, jin ndani'i maa i ja u'vi ma.

Ka jinukuechi de nuu Su'si ma ja ka ndakaxtnu'u de sukan kúni Su'si ma ja jin ndumani ñayii ma ji'in ya ma

11 Jâ ka jini o ja jiniñu'u ja jin koyu'u o Iya Tátnuni ma, vaa ndakan ya kuenda nawa ka sa'a o ma. Chukan kúu ja ka ndi ini sa ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ma. Te Su'si ma chi jini ya naxe ka sa'a ka kuu sa, te ka kukanu ini sa ja ndijin tna chi ka jini ni naxe ka sa'a ka kuu sa.
12 Te ja ka ndaka'an sa sa'a nuu ni a, masu ja ka kuvixi sa kúu chi ja ka kuni sa kúu ja jin ndasa'a maa ni kuenda naxe ka sa'a ka kuu sa ja ka iyo sa ji'in ni ma te nawa ni ka kaxtnu'u sa nuu ni ma, sukan-va'a jin ni'i ini ni naxe jin kuña'a ni nuu ñayii ka sa'a tnu'u ja va'a-ni ka sa'a maa i ma. Kovaa masu nde ka jini i naxe ka iyo ndija ini anua i ma.
13 Vaa visi ka jani ini jaku ñayii ma ja ni ka nduneé xini sa a ja ka sa'a sa sa'a, kovaa masu ka ndi ini sa ja ka ka'an i sukan, vaa nuu Su'si ma

ka jinukuechi saña. Kovaa nú ka jani ini maa ni ja ka ñu'u kaji ini sa ja ka sa'a ka kuu sa sa'a chi ja va'a maa ni ka kuu.
14 Vaa kuu-ni ni ka jakun-tnuni ini sa sukan kútoo ña'a Cristo ma, sani te ni ka ndi ini sa ja jin kaxtnu'u sa sa'a nuu ni: ja maa in-ni Cristo ma ni ji'i nuu tniñu ndaka o ma, te chukan kúu ja ndaka yo'o ja ni ka kandija o ya ma, kuenda tnu'u ja ni ka ji'i tna o, vaa ni ka xndoo kuiti o ja u'vi ma.
15 Te jín kona'a o ja ni ji'i ya ja jin kuu ndaka o, sukan-va'a yo'o ja ni ka kandija o ya ma te ka teku o a, máko jin ko sa'a-ka o sukan ka kuu ini maa o, su'va jín ko sa'a o sukan kúni maa iya ni ji'i nuu tniñu o ma, te ni ndateku ya sukan-va'a jin koo va'a maa o.
16 Chukan kúu ja vitna chi yo'o chi masu ka ndi ini-ka o naxe ka ndaa ka iyo maa ñayii ma, vaa kútoo ña'a Su'si ma ndaka o. Te visi yo'o ni ka yo jani ini o ja ku'u maa Cristo ma kúu ja ni wa'a ya tnu'u ja ni ji'i ya nuu krusi ma, kovaa vitna masu sukan ka jani-ka ini o.
17 Chukan kúu ja nú na in iyo nuu nda'a Cristo ma, in ñayii ni ndasa'a jaa ña'a Cristo ma kúu i, te ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu i onde xi'na-ka ma, ñatuu sa'a-ka i, te ja sa'a ja kúu i vitna ma chi ndimaa ja va'a ja vii kúu.
18 Vaa ndaka cha'a chi nuu Su'si ma vee, nuu iya ni ndaka'an-mani ña'a ma ja maa Cristo ma, te ni tatnuni ya ja jin kunukuechi sa nuu ya ja jin ndakaxtnu'u sa sukan jin ndumani o ji'in ya.
19 Te ja maa Cristo ma, te kuu jin ndumani ñayii ñuu ñayivi a ji'in Su'si ma, te masu ndake'en kuenda-ka ya ja u'vi ni ka yo sa'a i nuu ñatuu jin kuni-ka i ya ma. Te ni xndoo ya nuu nda'a sa ja jin ndakaxtnu'u sa sukan kuu jin ndumani ñayii ma ji'in Su'si ma.
20 Chukan kúu ja saña chi maa Su'si ma ni tetniñu ña'a, te ja maa Cristo ma, te jin ndakaxtnu'u sa sukan ndaka'an-mani ña'a ya ma. Te vitna, te ka ka'an ka ka'an sa nuu ni ja maa Cristo ma, te jin ndumani ni ji'in Su'si ma, te jin kona'a ni ja maa Su'si ma ká'an ká'an ja sa'a jin sa'a ni, visi saña ka ka'an ya.
21 Vaa Cristo ma, ni-in ja u'vi ñatuu ni sa'a ya, kovaa ni sa'a Su'si ma ja suu ya ni ndakuiso kuechi o ma. Te ni chunaa ya nuu tniñu o ma, sukan-va'a ja maa ya, te yo'o ja ni ka kandija o ya ma, ñatuu-ka na kuechi ka ndiso o nuu Su'si ma, te jin ko kuu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa nuu ya.

6

1 Chukan kúu ja saña ja ka jinukuechi sa nuu Su'si ma, te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni ja másu ko jin saxiko ni ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a ya ma.
2 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si ma:
Kivi ni jan-ta'vi ña'a ni ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an ni ma,
te kivi ndó'o néni ni ma, te ni chindee ña'a sa, te ni kaku ni.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
Te vitna kúu kivi kuan-ta'vi ni ya te ndakuan-ta'vi ña'a ya, te vitna kúu kivi iyo ja kuu kaku ni nuu ja u'vi ma.
3 Te saña chi ñatuu nde ka ja'nu ndee kuiti sa nuu ni-in ñayii ma ja ma ki koo i ki tna'a i Su'si o a, sukan-va'a ñatuu na in ko ka'an ndeva'a siki tniñu ka sa'a sa ja ka jinukuechi sa nuu Su'si o a.
4 Vaa ka kanda sa, visi ka ndo'o ka neni sa, te suni ka kanda sa nawa ka jiniñu'u sa ma xi ora ka ndi ini xeen sa ma, te sukan, te ka kaxtnu'u sa ja ka jinukuechi sa nuu Su'si ma.
5 Xi visi ka kani ña'a i ma, xi visi ka chinee ña'a i vekaa ma, xi visi ka ska'an tna'a i ja jin sa'a ndeva'a ña'a i ma, xi visi ka satniñu xeen-ka sa, xi visi ka ndito xeen sa, xi visi ka kokon ka yichi sa, kovaa ka kanda sa.

6 Te ka ndi ini sa ja ñatuu-ka na
ja u'vi jin koo ini anua sa a, te ka
jini sa ja tnu'u ka kaxtnu'u sa a chi
tnu'u ndaa tnu'u ndija maa Su'si
ma kúu, te ñatuu ka kuyachi ini
sa, te inuva'a ini sa, vaa ka iyo sa
ji'in Xtumani Ndios ma, te ka kutoo
ndija ña'a sa,
7 te ka ka'an ndaa ka ka'an ndija
sa, vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Su'si ma ji'in sa, te ka kundee sa
nuu ja u'vi ma, vaa ka sa'a sa sukan
ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si
ma.
8 Iyo naxe ka ka'an vii ka ka'an va'a
i ja jin kuu sa, te iyo naxe ka ka'an i
ja masu ja va'a kúu ja ka sa'a sa a, te
ka ka'an i ja ka xnda'vi sa ñayii ma,
kovaa masu sukan iyo chi saña chi
ka ka'an ndaa ka ka'an ndija sa.
9 Te ñayii ma chi visi ka jini vii ka
jini va'a ña'a i, kovaa ka sa'a i tnu'u
ja masu nde ka jini ña'a i te ka sa'a
ndeva'a ña'a i. Visi ka iyo yika sa
ja sani te jin kûu sa, kovaa ja maa
Su'si ma, te ka teku sa. Visi ka
xndo'o ka xneni ña'a i, kovaa ñatuu
ka kundee i ja jin ka'ni ña'a i.
10 Kuenda tnu'u ja ka kuxii ka
kunda'vi ini sa, kovaa ka iyo sii ini
xeen ini anua sa a nuu Su'si ma.
Kuenda tnu'u ja ka kunda'vi xeen
sa, kovaa ka sa'a sa ja kua'a ñayii,
ka nduxiku xeen i nuu Su'si ma vaa
jin ndani'i ta'vi i. Visi ñatuu kuiti
nawa ka ni'i ka tna'a sa ñuu ñayivi
ya, kovaa ja maa Su'si ma, te ñatuu
kuiti nawa ja'ni tna ña'a i.

11 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto a,
ni ka ka'an ndaa, ni ka ka'an ndija
sa nuu ni, te ñatuu nawa ni ka chu'u
sa ja ma jin kaxtnu'u sa nuu ni a.
12 Saña chi ka kutoo ndija ña'a sa,
kovaa ndijin chi ñatuu.
13 Te jin sa'a ni sukan ka sa'a sa a,
vaa kuenda tnu'u ja sa'ya sa ka kuu
ni, te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni ja
jin ndakune ni ini anua ni a te jin
kutoo ndija ña'a ni.

Iyo Su'si iya teku ma ini anua o a

14 Jin kona'a ni ja másu ko
jin tnanda'a ni ji'in ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma, vaa masu
chindee ña'a i ja jin koo va'a ni nuu
Su'si ma. ¿Xi inuu kúu nuu tnuu
ñu'u ma ji'in nuu nee ma?
15 ¿Xi kuu jin ketna'a ini Cristo ma
ji'in tachi ma? Chukan kúu ja masu
kuu jin ketna'a ini ñayii ka kandija
Su'si ma ji'in ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma.
16 Jin kona'a ni ja ndijin chi ini
anua ni a iyo Su'si téku ma. Te
chukan kúu ja kuenda tnu'u ja in
ve'e nuu iyo Su'si ma ka kuu ni. Te
naku xi játna ini Su'si téku ma ja jin
ndachiñu'u ni tna'a ja masu Su'si ka
kuu ma. Vaa sa'a ká'an Su'si ma:

Koo sa ji'in ñayii a,
te kua'an vee sa ko kuu sa
ne'un i ma,
te maa sa ko kuu Su'si i,
te maa i jin ko kuu ñuu maa sa.

17 Chukan kúu ja ká'an tna Iya
Tátnuni ma:

Jin kakayata ni ne'un ñayii ka sa'a
ja u'vi ma,
te máko jin ku'un kuiti ini ni ja
jin ko sa'a ni ja u'vi ka sa'a i
ma,
te ndakuan-ta'vi ña'a sa,

18 te maa sa ko kuu Yuva ni,
te ndijin chi jin ko kuu ni sayii
sa ji'in sasi'i sa.

Sa'a ká'an iya kúu sa'a ndaka ma.

7

1 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa, nú sukan ni skuiso Su'si ma
ja jin ni'i o ndaka ja vii ja va'a ja
taa ya ma, jín ku'un ini o ja máko
jin sa'a o ni-in ja u'vi ja játna ini
yikikuñu o a ja sa'a o ma, te ni a
in ja u'vi máko jin kua'a o tnu'u ja
kun-nee i ini anua o a, sukan-va'a
jin koo vii jin koo ndoo ni-ka'nu
ni-tu'u o nuu Su'si ma. Te máko jin
sa'a-ka o ni-in-ka ja u'vi ma, vaa ka
na'a o ja nde'ya ña'a Su'si ma, te
ndakan ya kuenda nuu o a.

Ni kusii ini Pablo ma ja ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ñayii ñuu Corinto ma

2 Máko jin saxiko ña'a ni, te jin kuan-ta'vi ni tnu'u ka ka'an sa a, vaa jin kona'a ni ja masu nama uun ka sa'a ña'a sa ja u'vi, ni a jin sa'a sa ja jin kuxii ini ni, te ni a in ni masu nama uun ka xnda'vi ña'a sa.
3 Masu ja ni ka'an sa sa'a te jin kani ini ni ja xtekuechi ña'a sa kúu, vaa jâ ni ka'an sa onde xi'na-ka ma ja kútoo xeen ña'a sa, te visi na jin kûu sa xi jin koteku sa, kovaa ndimaa jin koo kaa o.
4 Te ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa nuu ni a, vaa kúkanu ini xeen ña'a sa, te kútachi xeen sa ja sukan ka sa'a ka kuu ni a. Te kúsii ini xeen sa, visi ka ndo'o ka neni sa, vaa jini sa ja ka iyo va'a ni nuu Su'si a.
5 Vaa ja ndaa kúu ja nuu ni ka kenda koo sa ñuu Macedonia ma chi ñatuu ni ka ndatatu yikikuñu sa a. Vaa ndimaa ni ka ndo'o, ni ka neni sa ja ni ka sa'a ña'a ñayii yukan ma, te ka yu'u ka yu'u-nka ini anua sa a.
6 Kovaa Su'si ma chi ndákua'a ya tnu'u kanu ini ñayii kúxii kúnda'vi ini i ma ja sukan ndó'o néni i ma, vaa nuu ni tetniñu ya Tito ma ni jaan de, te ni ka ndusii ini xeen sa ja ni ka ndatna'a sa ji'in de ma.
7 Kovaa masu kuechi ja ni ka ndatna'a sa ji'in de ma-ni kúu ja ni ka ndusii ini sa ma, chi suni ja ni ndakani de sukan ni ndusii ini maa de ja ni jini de sukan ka ndi ini ni ja kuu sa a, vaa ka kuxii ini ni sukan ka ndo'o ka neni sa a, te ka kuni ni ja jin kuni ña'a ni, te ja ni jiniso'o sa sukan ma, te ni ndusii ini xeen-ka sa.
8 Vaa nuu ni tetniñu sa carta ni tee sa ma, ni sa'a sa ja ni ka kuxii ini ni nkuu, te ja ni jini sa sukan ma chi ni ndakani ini sa ja ni tee sa sukan ma. Kovaa nuu ni jini sa ja visi ni ka kuxii ini ni jaku ja sukan ni tee sa ma,
9 te vitna chi kúsii ini xeen sa, kovaa masu kuechi ja sukan ni ka kuxii ini ni ma kúu chi kúsii ini sa, vaa ja sukan ni ka kuxii ini ni ma, te ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni, te ni ka nukuiñi ndaa ni nuu Su'si o a. Te sa'a ni kuu, vaa maa Su'si ma ni kuni ja sukan jin kuxii ini ni ma, sukan-va'a ma jin skenaa ni maa ni. Te chukan kúu ja saña, masu na ja u'vi ni sa'a ña'a sa.
10 Vaa nú maa Su'si ma ká'an ni'i nuu o ma ja masu va'a-ni yikuu o sa'a o ma, te kúxii ini o ma chi ja va'a kúu chi sa'a i ja ndakani ndaka'vi ini o, te nukuiñi va'a o nuu ya te ndani'i ta'vi o. Chukan kúu ja másu ko ndakani ini o ja sukan ni ndo'o o ma. Kovaa nuna kuxii ini o ja ká'an ni'i Su'si ma nuu o te ko kuliva o sukan ka sa'a ñayii ñatuu ka jini Su'si ma chi ja sa'a o sukan chi sa'a i ja kûu o te skenaa o maa o ma.
11 Chukan kúu ja sukan ni ka kuxii ini ni jaku ma chi maa Su'si ma ni ndaka'an-so'o nuu ni ma, sukan-va'a jin ndakani jin ndaka'vi ini ni te jin koo va'a ni nuu ya. Te jin ko ndi ini-ka ni ja jin kuu sa, te jin chindee-ka ña'a ni ja na jin kaku sa nuu ñayii ka ka'an ja kuechi sa kúu ja ni sa'a tee yukan sukan ma. Te ja ni ka ka'vi ni carta ni tetniñu sa ma, te ni ka ndakiti xeen ini ni nuu tee yukan. Te ni ka ndayu'u xeen ni nuu Su'si ma. Te ûni ni ka kuni ni ja jin kuni ña'a ni, te ûni ni ka kuni ni ja na kundaa kuechi tee yukan ma, sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja kuechi maa de kúu ma.
12 Vaa ja ni tee sa ma chi masu ni tee sa ja kuechi tee ni sa'a ja u'vi ma, ni ja kuechi ñayii ni ndo'o ja u'vi ma chi ja kúni sa kúu ja jin kuni ni sukan ndí ini xeen sa naxe jin koo va'a ni nuu Su'si ma.
13 Chukan kúu ja ni ka ndusii ini sa ja jâ ni ka ndusii ini ni a, kovaa ja ni ka ndusii ini-ka sa kúu ja sukan ni ndusii ini tna ñani o Tito ma ja sukan vivii ka kuu ni nuu Su'si ma.
14 Vaa visi jâ ni jiña'a sa de ja vii ja luu ka sa'a ka kuu ni nuu Su'si

ma, sana ni jaan de nuu ka iyo ni a, kovaa masu na ja kan-nuu ni tna'a sa, vaa nuu ni jaan maa de ma, te ni jini de ja ja ndaa kúu ja sukan ka jiña'a sa ma. Vaa sukan ka sa'a ka kuu ndija ni a.
15 Te jini sa ja kútoo xen-xeen ña'a de ndaka ni, vaa ndákune'e ndákune'e ni de sukan ka kandija ni Su'si o a, sukan vivii ni ka jan-ta'vi ni de ma, te ni ka jan-ta'vi ni nawa ni ka'an de ma.
16 Kúsii ini xeen sa vaa kúkanu ini ña'a sa ja ndijin chi jâ ka sa'a ni ndaka sukan kúni Su'si ma.

8

Sukan sii ini ni ka ndakua'a ñayii ñuu Corinto ma nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

1 Te vitna, ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o ma, ka kuni sa ja jin kuni ni sukan vii sukan luu sa'a Su'si ma ja jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma ja ka iyo i ñuu Macedonia ma.
2 Vaa tna'a o yukan chi visi ka ndo'o ka neni i, kovaa ka iyo sii ini xeen i nuu Su'si o a. Vaa visi ka kunda'vi i ka kukee tna i ma, kovaa vivii ni ka ketna'a ini i, te kua'a xeen ja ni ka xtutu i kuenda tnu'u ja xiku ka kuu i, te ni ka tetniñu i nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka kunda'vi-ka i ma.
3 Te ndákani sa sukan ni ka sa'a i ma, vaa ndi-in ndi-in i, ni ka wa'a i ndaka sukan ka kuni i ja jin ndakua'a i nuu Su'si ma, te ûni kua'a-ka ni ka wa'a i sana sukan iyo ja jin kua'a i ma. Te masu na in ni xtetuu i ja sukan jin ko sa'a i ma chi ja ni ka kuu ini maa i kúu, te ni-yu'u ni-ini maa i ni ka wa'a i ma.
4 Te ni ka jikan-ta'vi xen-xeen i ja na jin kua'a sa tnu'u ja na kuu jin chindee tna i ñayii ka iyo ñuu Jerusalén ma ja ka kandija i Su'si ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa ja ni ka sa'a ñayii ñuu Macedonia ma sukan ma chi xinañu'u kuiti ni ka kandija i nuu Iya Tátnuni ma, te sana ni ka kandija i nuu saña sukan kúni maa Su'si ma, vaa vivii-ka ni ka sa'a i sana sukan ka ndetu sa ja jin sa'a i ma.
6 Te chukan kúu ja ka ndaka'an-so'o sa nuu Tito a ja sukan ni keja'a de kaxtnu'u de naxe jin ndakua'a tna ni nuu Su'si ma nawa ka neva'a ni ma, te kú'un ini de ja ndimaa sukan jin ko sa'a tna ni nuu ka iyo ni a, vaa sukan játna ini Su'si o a.
7 Vaa ndaka ni ja ka iyo ni ñuu Corinto a chi jâ vivii ka sa'a ka kuu ni, vaa jâ vivii ka kukanu ini xeen ni Su'si ma, te vivii jâ ka kaxtnu'u ni tnu'u maa ya a nuu jaku-ka ñayii ma, te vivii jâ ni ka jaku'ni ini ni, te vivii ka jatanuu ni ja ka jinukuechi ni nuu Su'si o a, te vivii ka kutoo ña'a ni. Te chukan kúu ja vivii jin ku'un tna ini ni ja jin chindee ni tna'a o ñayii nda'vi-ka ma, vaa sukan játna ini Su'si ma.
8 Masu ká'an sa sukan ká'an in ñayii tatnuni. Yika ja kúni sa kúu ja jin kuni ni sukan vivii ka sa'a jaku-ka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ji'in sukan vivii ka kutoo i ndaka ñayii ma, te sukan jin ko sa'a tna ni.
9 Vaa jâ ka jini ni ja vii ja va'a sukan ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o ma, vaa ja kutoo xeen ña'a ya kúu. Vaa nuu iyo ya andivi ma chi xiku kúu ya, vaa maa ya neva'a ndaka ma. Te ni xndoo ya ndaka, te ni kii ya ñuu ñayivi ya, te ni ndunda'vi ya ja jin kuu o. Te ja ni ndunda'vi ya ma, te ni ka nduxiku yo'o, vaa ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o.
10 Te chukan kúu ja kúni sa ja jin ke'en kuenda ni ja ká'an sa a, vaa ja va'a maa ni kúu. Ja ndaa kúu ja onde kuiya ni kii o ma jâ ni ka keja'a ni ka sa'a ni ja va'a xeen ma, te masu yika-ni ja ka sa'a ni-ni kúu chi ûni ka ñu'u ka ñu'u-ni ini ni ja jin ko sa'a ni sukan kúni Su'si ma.
11 Te sukan yachi-ni ni ka jaku'ni ini ni ma te ni ka keja'a ndi-in

ndi-in ni ka ndakua'a ni nawa ka neva'a ni ma nuu Su'si ma, sukan-va'a jin chindee ni in-ka ñayii ma. Te vitna, te ká'an sa ja sukan ni ka keja'a ni onde xi'na-ka ma, te sukan-ni jin ko sa'a ni, te naxe ka ni'i ka tna'a ndi-in ndi-in ni ma, te jin ku'un ini ni ja sukan jin ndakua'a ni nuu Su'si ma, sukan-va'a jin chindee ni in-ka ñayii ma.
12 Vaa nú ni-yu'u ni-ini o kua'a o nawa neva'a o ma chi kuan-ta'vi Su'si ma. Vaa Su'si ma chi masu jikan ya in ja masu kundee o kua'a o ma.
13 Te ja ká'an sa sa'a, masu kuechi ja kúni sa ja jin chindee ni tna'a ni ma te jin kendoo nda'vi jin kendoo kee maa ni kúu, chi su'va ja kúni Su'si ma kúu ja inuu-ni jin ni'i ndaka o nawa ka jiniñu'u o ma.
14 Te vitna chi ndijin chi ka neva'a ni tna'a ja ka jiniñu'u ñayii yukan, te kuu jin chindee ni i, sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni ña'a i ni a maa i, ni a maa ni, sukan-va'a nuna kenda kivi ja ka jiniñu'u tna ni, te ja ka neva'a i ma, te jin ndachindee tna ña'a i, sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni ña'a i ndaka o.
15 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si ma: "Ñayii ni ndaxtutu kua'a-ka ja ni tetniñu Su'si ma ja kaa i ma, masu ni kuu koneva'a kua'a-ka i kivi yukan. Te ñayii ni ndaxtutu jaku-ni ma, masu nawa ni ja'ni ña'a i ja kaa i ma."
16 Te ka kuta'vi o nuu Su'si ma ja ni chindee ya Tito ma, te ni chindee ña'a de ndijin ma.
17 Ja ndaa kúu ja ni yo niniso'o ñukuun de ja ni ka ndaka'an-so'o sa nuu de ma, vaa jâ jani ini de ja jaan maa de jan koto ña'a de ndijin.
18 Te ni ka tetniñu sa de ji'in ñani o tee vivii ka ka'an ndaka tna'a o ñayii ka iyo ya'a ja ni ka nduu i sa'ya Su'si ma ja kuu de a, kuechi ja vivii káxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a.
19 Te vaa suni maa tna ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ni ka kaji i de ja jin kondikin tna'a sa ji'in de ichi jin koo sa jin xsia'a sa xu'un a nuu ñayii ka jiniñu'u ma, sukan-va'a kuni de te ndaka'an de nuu tna'a o ka iyo ya'a ja ka sa'a sa sukan ka jani ini i ja jin sa'a sa ma, sukan-va'a na koo jayiñu'u maa Iya Tátnuni ma.
20 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin ka'an i tnu'u sa siki ja xu'un ni ka kunda'a sa a ja jin kua'a sa ñayii ka jiniñu'u ma.
21 Vaa ja ka ndi ini sa kúu ja jin sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu Iya Tátnuni ma ji'in nuu ñayii ma.
22 Te suni ni ka tetniñu tna sa in-ka ñani o a ji'in de, in tee ni ka jini sa kua'a xeen jichi ja ni-yu'u ni-ini de jinukuechi de nuu Su'si o a. Te vitna chi ûni ni-yu'u ni-ini-ka de jinukuechi de nuu ya, vaa kúkanu ini xeen de ja sukan ni ka ka'an ni ma te jin sa'a ni.
23 Te Tito a chi in tee ka ndikin tna'a ji'in maa sa ja ka jinukuechi sa nuu ni a sukan kúni maa Su'si ma kúu de. Te uu-ka ñani o a chi tee ni ka tetniñu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ka kuu de, sukan-va'a jin ndakani de ndenda koo de ya'a naxe ka jani ini ni ma, te jayiñu'u maa Cristo ma ko kuu.
24 Te jin kutoo ni de sukan ka kutoo tna'a o a, sukan-va'a jín kuni ndaka tna'a o ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ja ndaa kúu ja ni ka jiña'a sa sukan ka sa'a ka kuu ni ma.

9

1 Te chukan kúu ja masu nawa ká'an-ka sa naxe jin sa'a ni ja jin kuu ñayii ka kunda'vi-ka ma, tna'a o ñayii ni ka kandija Su'si ma te jâ ni ka xndoo i ja u'vi ma, vaa maa ni chi jâ ka jini ni.
2 Vaa jini sa sukan ka jani va'a ini ni a, te chukan kúu ja kúsii ini xeen sa ndákani sa nuu tna'a o ka iyo ñuu Macedonia a, vaa maa ni ja ka iyo ni ñuu Acaya a chi jâ ni ka kutu'va ni onde kuiya ni kii o ma, te jâ ni ka satu'va ni ja jin chindee ni in-ka

ñayii ma, te ja ni ka jini i sukan ka sa'a ni ma, te ni ka ndachu'un ini kua'a xeen tna i ja sukan jin sa'a i.
3 Kovaa ni tetniñu sa ñani o a, sukan-va'a jin kuni de ja masu ja ká'an-ni-nka sa kúu ja jiña'a sa sukan ka sa'a ni ma, te chukan kúu ja jin koo tu'va ni.
4 Nasa yukan, te jan koo sa ji'in jaku tna'a o ñayii ñuu Macedonia a, te jin ndani'i ña'a sa ja ñatuu ka iyo tu'va ni, te jin kukan-nuu sa ja ñatuu ka sa'a ni sukan ka kukanu ini ña'a sa ja jin ko kuu ni ma, te jin ndatna'a-ka maa ni ja kan-nuu.
5 Chukan kúu ja ni jani ini sa te ni ndaka'an-so'o sa nuu ñani o a, vaa jiniñu'u ja jan koo de xinañu'u-ka nuu ka iyo ni a, sukan-va'a jin satu'va ni nawa ka jani ini ni ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma. Te jâ jin koo tu'va ni, sukan-va'a másu ko kuu i ja xtetuu tna'a o kivi kenda koo sa nuu ka iyo ni a.
6 Chukan kúu ja ká'an sa ja nú na in vala-ni ndákua'a i nuu Su'si ma chi vala-ni ndakua'a ya i, te nú na in na ndakua'a kua'a-ka nuu Su'si ma chi kua'a-ka ja ndani'i i ja ndakua'a ya.
7 Ndi-in ndi-in o na ndakua'a nuu Su'si ma sukan ni jani ini o ja ndakua'a o nuu ya ma. Te máko kuxii ini o, ni a kani ini o ja xtetuu ña'a ya ja ndakua'a o ya, vaa Su'si ma chi kútoo ya ñayii sii ini-ni wa'a i nawa ni kuu ini i ja ndakua'a i nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma chi iya kúu sa'a ndaka kúu ya te sa'a ya ja koo kua'a ja vii ja va'a nuu ni, sukan-va'a nú ka neva'a ni kua'a-ka ndaka ja ku-atniñu o ma chi kuu jin chindee-ka ni ñayii ka jiniñu'u ma.
9 Sukan ndee nuu tutu Su'si ma:
Ni kunda'vi ini de ñayii ka kunda'vi ma,
te ni wa'a de ja ka jiniñu'u i ma,
te ja va'a ja ndaa sa'a de ma koo ni-kani ni-jika nuu Su'si ma.
10 Te maa Su'si ma kúu iya táa ndikin sáka o ma, te maa ya táa xtatila ma ja kaa o ma, te suni maa ya sa'a ja jin ni'i jin tna'a-ka o, sukan-va'a kuu jin chindee tna'a o ma, te ja va'a ja ndaa sa'a o ma sa'a ya ja ndukua'a-ka.
11 Te sukan, te jin koneva'a ni ndaka ja ka jiniñu'u ni ma, sukan-va'a ñatuu nawa ka'nu ndee ja jin chindee ni ñayii ka jiniñu'u ma, sukan-va'a ja jin sa'a ni ma, te jin ndakuan-ta'vi kua'a xeen ñayii ma nuu Su'si ma.
12 Te sukan, te ka jinukuechi ni nuu Su'si ma, masu yika-ni ja jin chindee ni ñayii ka kunda'vi ma kúu chi su'va sukan, te ka sa'a ni ja kua'a ñayii ma, ka ndakuan-ta'vi i nuu Su'si ma.
13 Ja jin kuni i sukan ka sa'a ni ma, te jin ndachiñu'u i Su'si ma ja sukan ka kandija ni ma te ka sa'a ni sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, ji'in ja sukan ka chindee ni tna'a o ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ji'in ndaka-ka ñayii ma, te ñatuu kuiti nawa ja'nu ndee ja ka sa'a ka kuu ni ma.
14 Te ja sukan ka sa'a ni ma, te maa i chi jin kakan-ta'vi i nuu Su'si ma ja jin kuu ni, te jin kutoo xeen ña'a i kuechi ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma te ni ka chindee ni i ma.
15 ¡Ka kuta'vi o nuu Su'si ma ja ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, sukan-va'a kuu jin kutoo tna'a o te jin chindee tna'a o ma, te ni masu kuu jin ndaka'an o ndaka ja sa'a ja kúu ya ja jin kuu o ma!

10

Káxtnu'u Pablo ma sukan sa'a ndaa sa'a ndija de ja jinukuechi de nuu Su'si ma

1 Te maa sa ja kúu sa Pablo a, ja maa Cristo ma iya kuee ini ma te vivii ká'an ya ma, te jikan-ta'vi sa nuu ni a, visi ka jani ini jaku ni a ja ora iyo sa ne'un ni a kuee-ka ini sa kovaa ora jika-ka iyo sa ma te ni'i-ka ini sa, ka ka'an ni.
2 Te jikan-ta'vi sa ja nuna jaan sa te jin koo o nuu ka iyo ni a, te ma jin

sa'a ni ja kuni'i ini sa nuu ni sukan ka ka'an ni ja kúu sa a. Vaa jâ jani ini sa ja ndonda sa nuu jaku ñayii ka jani ini i ja ka sa'a sa sukan ka kúni yikikuñu sa a te ñatuu ka sa'a sa sukan játna ini Su'si ma.
3 Kovaa visi ka iyo sa nuu yikikuñu sa a, kovaa masu nde ka sa'a sa sukan ka kuni yikikuñu sa a.
4 Vaa masu ka kanaa sa sukan ka kanaa ñayii ñuu ñayivi a sana jin kundee sa nuu ja ñatuu kúnimani nuu sa a, su'va maa Su'si ma táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te maa ya chíndee ña'a ja ka kundee sa nuu ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo ñuu ñayivi ya.
5 Te ja maa ya, te ka xnaa sa ndaka ja ka ka'án ñayii ma ja ka ja'nu ndee i ja masu jin kuni ñayii ma Su'si ma, te ndaka ja u'vi ka jani ini ñayii ma ka xndoo sa nuu nda'a maa Cristo ma, sukan-va'a maa ya sa'a ja jin ndasama janitnuni i ma te jin kandija i ya ma.
6 Te saña chi ka iyo sa ja kuu jin sa'a sa ja jin ndo'o jin neni ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, nuna jin sa'a jin kuu ndaka-ka ni sukan kúni Su'si ma.
7 Ka nde'ya ni sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma. Te nú nde ni jini ja iyo ndija ni ji'in Cristo ma, te nú sukan jani ini maa ni ja sa'ya Cristo ma kúu ni, te suni kona'a ni ja sa'ya tna ya ka kuu sa.
8 Chi vaa kúsii ini sa ja ni taa Iya Tátnuni ma tnu'u ja tatnuni-ka sa, te sukan ni taa ya ma, sukan-va'a chindee ña'a sa ja jin koo va'a-ka ni nuu ya, kovaa masu ja ni taa ya tnu'u ja tatnuni-ka sa ma te sa'a sa ja jin skenaa ni maa ni. Chukan kúu ja masu kúkan-nuu sa ja ká'an sa sa'a nuu ni,
9 sukan-va'a jin kuni ni ja masu xsiu'u ña'a sa kúu ja ká'an ni'i sa nuu ni nuu carta ni tetniñu sa ma.
10 Vaa ka iyo ñayii ja ka ka'an i ja ni'i xeen ká'an sa ja tée sa nuu carta ma, kovaa ora iyo maa sa ma chi masu nde ká'an ni'i sa nuu ni, te masu nde ka ndi ini i tnu'u ká'an sa ma.
11 Ñayii ká'an sukan ma, te nú ma ndasa'a i kuenda naxe sa'a naxe kúu i nuu Su'si ma chi sukan ni ka'an ni'i sa nuu carta ma, te suni kuu sa'a sa sukan ora kenda koo sa nuu ka iyo ni a.
12 Vaa saña chi ñatuu ka kusaa ini sa ja jin ka'an sa sukan ka ka'an jaku ñayii ma ja ka ndachiñu'u i maa i ma te ka ka'an i ja maa i ka kuu-ka sana in-ka ñayii ma, vaa masu ñayii ka jani va'a ini ka kuu i ja ka sa'a i sukan ma.
13 Kovaa saña, masu ja ka ndachiñu'u sa maa sa kúu ja ka ndaka'an sa ja ni ka kenda koo sa nuu ka iyo ni a, nú masu ja maa Su'si ma tétniñu ña'a nuu kúni maa ya ma, te chukan kúu ja ni ka kenda koo sa nuu ka iyo ni a.
14 Saña chi ñatuu jan koo sa nuu masu iyo ja jin koo sa ma, kovaa nuu ka iyo ni a chi xinañu'u saña ni jan koo ja jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma.
15 Saña chi ñatuu ka kuni sa ja jin ndachiñu'u sa maa sa nú in-ka ñayii jâ ni satniñu ma, su'va saña chi ja ka ndetu sa kúu ja jin kua'nu-ka ni nuu Su'si ma, sukan-va'a jin koo jayiñu'u maa sa nuu maa ni sukan kúni maa Su'si ma.
16 Te suni sukan jin koo sa jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma onde jika-ka sana nuu ka iyo ni a. Kovaa suni másu jin koo sa nuu jâ ni ka satniñu siin-ka ñayii ma, sukan-va'a jin ni'i sa jayiñu'u sa nuu jâ ni ka satu'va in-ka ñayii ma.
17 Te nú na in kúni ja koo jayiñu'u i, te va'a-ka ja na koo jayiñu'u i nuu Iya Tátnuni ma.
18 Vaa masu nde jiniñu'u ja maa ñayii ma, te ndachiñu'u i maa i, su'va va'a-ka ja maa Su'si ma, te ndachiñu'u ña'a ya.

11

1 Naka va'a ko kuu nuna jin kanda ni ndaka ja ká'an káchi sa

nuu ni a, visi ka jani ini ñayii ma ja kuneé sa. ¡Saa vi, nuna jin kanda ni ja ká'an sa a chi ja va'a maa ni jin ko kuu!
2 Vaa saña chi ûni kúkueñu ña'a sa, vaa nasa yukan, te jin skenaa ni maa ni nuu Su'si ma, vaa ja kúni sa kúu ja ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni, te jin koo vii jin koo ndoo ni kivi kaxtnu'u ña'a sa nuu Cristo ma, sukan kúu in suchi si'i ja jito vii jito va'a i maa i, te ndetu i ja kenda suchi tnanda'a ji'in i ma. Sukan jin ko koto va'a ni maa ni.
3 Kovaa yu'u sa, nasa yukan, te xnda'vi tachi ma janitnuni ni a, te jin kakayata ni nuu nda'a Cristo o a te jin ndasa'a ni ja u'vi ma, vaa sukan ni sa'a tachi ma ja vivii ni ka'an koo ma te ni xnda'vi ti Eva ma.
4 Vaa ndijin chi nú ni kenda in-ka ñayii ja sama ká'an i ja kuu Jesús ma, te ka niniso'o ni, te ka kandija ni in-ka tnu'u, kovaa masu Xtumani Ndios iya ni ka jan-ta'vi ni ma wa'a tnu'u ka ka'an i ma. Te nú ka kenda koo ñayii ja ka ka'an i in-ka tnu'u ja masu tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma kúu, te vivii ka jan-ta'vi ni i te ka niniso'o ni ja ka ka'an i ma, te ni masu ka ndasa'a ni kuenda.
5 Vaa jani ini sa ja tee ka jani ini ja tee ni tetniñu ña'a Su'si ma ka kuu de ma, masu ka jini-ka de sana saña.
6 Vaa visi saña chi ñatuu kúu ka'an vivii sa, kovaa jini sa ndaka ja ká'an Su'si ma. Vaa ndaka nuu kuan koo sa ma, te ndaka ja ka sa'a ka kuu sa ma, te ka jini ñayii ma sukan ká'an tnu'u Cristo ma.
7 Te ñatuu ni jani ini sa ja maa sa kúu ñayii kanuu-ka, su'va ni jatanuu ñukuun ña'a sa maa ni ja ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ni. ¿Te ka jani ini ni ja in ja u'vi kúu ja ni kaxtnu'u sa ma te masu nawa ni jikan sa ja jin taa ni ma?
8 Su'va in-ka jichi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ni ka taa i xu'un ja kii sa nuu ka iyo ni a, te kunukuechi sa nuu ni a.
9 Te nuu ni iyo sa nuu ka iyo ni a, ni iyo ja ni jiniñu'u sa, kovaa ñatuu ni ka'an sa nuu ni, sukan-va'a másu taa sa tnundo'o nuu ni. Vaa ja ni jiniñu'u sa ma chi ni ka taa tna'a o ni ki koo ñuu Macedonia ma. Te sukan ko sa'a sa ja ma taa sa tnundo'o nuu ni.
10 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija Cristo ma iyo ji'in sa, te ni ka'nu ñuu Acaya a masu na in ka'nu ndee ja masu ni'i sa jayiñu'u sa ma.
11 ¿Nava'a ká'an sa sa'a? ¿Kuechi ja masu kútoo ña'a sa? ¡Ña'a! Vaa Su'si ma jini ja kútoo ña'a sa.
12 Sa'a ko sa'a sa, sukan-va'a masu kua'a sa tnu'u ja tee ka jani ini ja maa de ka jini-ka ma, te jin kani ini de ja inuu ka kuu sa ji'in de.
13 Vaa tee ya'a chi masu ja ndaa kúu ja Cristo ma ni tetniñu ña'a. Te ka xnda'vi ña'a de ja tee ni tetniñu ña'a Cristo ma ka kuu de, te ka sakui'na de xu'un ni a.
14 Te kuiti sukan ka sa'a maa de, vaa onde tachi ma, te xnda'vi i ñayii ma ja in ángel vivii kúu i.
15 Chukan kúu ja masu ja ko sanuu o kúu, vaa suni tee ka jinukuechi nuu tachi ma chi ka ndane'e de, te ka xnda'vi ña'a de ja ka jinukuechi de nuu Su'si ma. Kovaa ja sukan ka sa'a ka kuu de ma, te sukan ndaxndo'o ndaxneni-ka ña'a Su'si ma.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma

16 In-ka jichi ká'an sa ja ni-in ni ko kani ini ja kuneé sa, kovaa nú nde ni jani ini sukan, jin kuan-ta'vi ni ja ká'an sa ya, visi na jin kani ini ni ja kuneé sa ma, sukan-va'a ndachiñu'u tna sa maa sa vala.
17 Tna'a ja ká'an sa ya, masu ká'an sa sukan kúni maa Iya Tátnuni ma, su'va sukan ká'an ñayii kuneé ma, sukan-va'a kuu koo jayiñu'u sa ma.
18 Vaa kua'a xeen ñayii ma, ka ndachiñu'u i maa i ma, sukan ka jatna ini yikikuñu i ma. Te sukan tna ndáchiñu'u sa maa sa a.

19 Vaa ndijin, ja ka jani ini ni ja ka
jini ni ma, te ka jan-ta'vi ni ñayii
ñatuu ka jaku'ni ini ma.
20 Vaa ka jan-ta'vi ni tee ka sa'a ja
ka jinukuechi ni nuu de ma. Te
ka sakui'na ña'a de nawa ka neva'a
ni ma, te ka xnda'vi ña'a de, te ka
saxiko ña'a de, te ka wa'a de in
yikinuu ni ma.
21 Ndákukan-nuu maa sa ja ndáka'an
sa sa'a, vaa saña chi ñatuu ni ka
kusaa ini sa ja jin kakan sa nawa jin
chindee ña'a ni ma. Kovaa ni kenda
koo tee yukan te ni ka xnda'vi ña'a
de ja maa de ka kuu-ka te ni ka
jatanuu ni de, te maa de chi ni ka
sa'a ndeva'a ña'a de.

Kovaa vitna te ká'an sa ja in ñayii
kanuu kúu sa, visi masu maa sa iyo
ja ka'an sa sukan.
22 ¿Ka ka'an de ja ka ndanuu-ka de
kuechi ja ka ka'an de sa'an hebreo
ma? Saña tna chi ká'an sa sa'an
yukan. ¿Ka ka'an de ja ñayii ka
ndanuu ka kuu de, kuechi ja ñayii
ñuu Israel ma ka kuu de ma? Suni
ñayii ñuu yukan kúu tna sa. ¿Ka
ka'an de ja sa'ya tata Abraham ma
ka kuu de? Saña tna chi sa'ya tata
Abraham ma kúu sa.
23 ¿Ka ka'an de ja tee ka jinukuechi
nuu Cristo ma ka kuu de? Te saña
tna chi jinukuechi-ka sa nuu Cristo
ma. (Ja ká'an sa sa'a chi ká'an sa
sukan ká'an in ñayii ni ndunee, vaa
masu maa sa iyo ja ndaka'an ja
kuu maa sa.) Vaa satniñu-ka sa
sana tee yukan, te kua'a-ka jichi ni
ka kani ña'a tee ka netniñu ma, te
kua'a-ka jichi ni yinee sa vekaa ma,
te kua'a-ka jichi ni iyo yika sa ja jin
ka'ni ña'a i,
24 vaa nuu ñayii judío o a chi u'un
jichi ni ka kani ña'a de, te in jichi in
jichi ma, oko ja'un kuun (39), oko
ja'un kuun (39) jichi ni ka kani ña'a
de ji'in ñií ja ka ke'en de ñayii ma.
25 Te uni jichi ni ka kani ña'a de
ji'in yutnu xii, te in jichi ni ka wa'a
yuu ña'a i, te uni jichi ja vala-nka te
skenaa sa maa sa nuu mar ma, te
in jichi ma chi in jakuaa te in nduu
kua'an vee sa nuu mar ma ni yo
kuu sa.
26 Te kua'a jichi ni iyo yika sa ichi
kua'an sa ma, kúu yute ma, xi nuu
kui'na ma, xi nuu ñayii ñuu sa ma,
xi nuu ñayii masu ñuu judío ma. Te
suni ni iyo yika sa ini ñuu ma ja jin
sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma, ji'in nuu
ñatuu kuiti nawa iyo ma, ji'in nuu
ñayii ka sa'a tnu'u ja sa'ya Su'si ka
kuu i ma.
27 Ni yo ndo'o, ni yo neni sa, ni yo
satniñu sa, ni yo kuita sa, te kua'a
jichi ñatuu ni yo kixi sa jakuaa ma,
te ni yo kokon, ni yo yichi sa, vaa
ñatuu nawa kaa sa ma, te ni yo
kuvijin sa, vaa ñatuu na sa'ma sa
ma.
28 Te masu cha'a-ni chi ndí ini xeen
sa nawa ka ndo'o ka tna'a ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
iyo i ndaka ñuu ma.
29 Vaa nú na in ku'u in kue'e ma chi
kuenda tnu'u ja maa sa ku'u. Vaa
nú na in na sa'a ja ndakakayata in
tna'a o ma chi saña chi kúxii xeen
ini sa ja sukan ni sa'a i ma.

30 Te nú iyo nde a kuu ndachiñu'u
sa maa sa, su'va ndáchiñu'u sa maa
Su'si ma vaa maa ya ni chindee
ña'a, vaa kua'a ja masu jini sa naxe
sa'a sa ma.
31 Te maa Su'si, Yuva Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, iya iyo ja
ndachiñu'u o ya ni-kani ni-jika ma,
jini ya ja masu xnda'vi ña'a sa.
32 Vaa ñuu Damasco ma, tee
kúu gobiernu ñuu yukan ma, ja
jinukuechi de nuu rey kúu Aretas
ma, ni yo jito ñukuun de ichi nuu
kívi o ñuu yukan ma, sukan-va'a
tnii ña'a de.
33 Kovaa ni ñunee sa in nuu chika
ma, te ni ka nune'e ña'a tna'a o ma
ichi ventana ve'e kátuu yu'u ñuu
ma, te ni kaku sa nuu nda'a tee
yukan ma.

12

Ni wa'a Su'si ma tnu'u ja xndo'o xneni tachi ma Pablo ma

1 Ja ndaa kúu ja masu va'a-ni ja
ndachiñu'u sa maa sa, kovaa iyo

ja ndaka'an sa ja ni kaxtnu'u Iya Tátnuni ma nuu sa, nuu ni jini nuu sa ma naxe kúni ya ja jin jaku'ni ini o ma.
2 Jini sa in tee ja jinukuechi de nuu Cristo o a, jâ iyo uxi kuun kuiya ma, te ni ndone'e ña'a Su'si ma onde andivi ku-uni ma, te masu jini sa nú ni ja'an de ji'in yikikuñu de ma xi ña'a, kovaa maa Su'si ma chi jini ya.
3 Te jini sa tee yukan, kovaa masu jini sa nú ni iyo de ji'in yikikuñu de ma xi ña'a, kovaa maa Su'si ma chi jini ya,
4 ja ni kaa de onde nuu nani paraíso ma, te yukan, te ni jiniso'o de tnu'u ni ka'an Su'si ma ja iyo yu'u ma, te ni-in ñayii masu kuu ka'an i tnu'u yukan.
5 Saña chi kuu ndaka'an sa ja ni sa'a Su'si ma ji'in tee yukan, kovaa ja ndaka'an sa ja kuu maa sa masu kúu. Ja kuu ndaka'an sa kúu ndaka ja masu kúu sa'a sa ma.
6 Nú kúni sa chi kuu ndaka'an sa sukan sa'a Su'si ma ji'in sa, sukan-va'a koo jayiñu'u sa, chi vaa ja ndaa kúu. Kovaa masu nawa ndaka'an sa nawa sa'a sa, sukan-va'a ñayii nde'ya ña'a ma ji'in ñayii niniso'o ja ká'an sa ma, te ndaka'an maa i nú ja va'a kúu ja sukan sa'a sukan kúu sa ma.
7 Te ñatuu ni kachi Su'si ma ja ko sa'a vixi sa maa sa ja jini-ka sa kuechi ja sukan ni kaxtnu'u Su'si ma kua'a ja vii ja va'a onde sukun ma. Te chukan kúu ja ni wa'a Su'si ma tnu'u ja tachi ma, xndo'o xneni ña'a i, kuenda tnu'u ja in iñu kani xeen ni kivi yikikuñu sa a te sa'a ndeva'a ña'a i.
8 Te ja sukan ndo'o neni sa ma, ja ni kuu uni jichi ni jikan-ta'vi sa nuu Iya Tátnuni ma ja na xtandiyo ya i te máko xndo'o xneni-ka ña'a i.
9 Kovaa Iya Tátnuni ma, ni ka'an ya: "Masu nawa jiniñu'u-ka ni, vaa jâ ni skuta'vi ña'a sa ja vii ja va'a ma, chukan kúu ja ni'i ni ndaka nawa jiniñu'u-ka ni ma. Vaa ora jani ini ni ja masu kuu-ka nawa sa'a ni ma, te maa ora yukan-ni, te kua'a-ka ja chindee ña'a sa ja sa'a ni ma", kúu ya ká'an ya. Chukan kúu ja kúsii ini xeen-ka sa, vaa masu kúu nawa sa'a maa in-ni sa ma, te chukan kúu ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu Cristo ma koo ini anua sa a, sana kuu sa'a sa nawa kúni Su'si ma ja sa'a sa ma.
10 Te kúsii ini sa ja ñatuu nawa kúu sa'a sa ja maa-ni sa ma. Te kúsii ini sa ora ka ka'an ndeva'a i nuu sa ma, ji'in ora nawa jiniñu'u sa ma, ji'in ora ka sondikin ña'a i ma, ji'in ora ndí ini xeen sa ma. Vaa ora jini sa ja ñatuu nawa kuu sa'a sa ma, te ora yukan, te ndáni'i-ka sa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kuu sa'a sa ma. Te ndaka kánda sa, vaa kútoo sa Cristo ma.
11 Ni sa'a neé sa maa sa ja ni ndachiñu'u sa vala maa sa, vaa maa ni ni ka xtetuu ña'a, vaa masu nde ni ka ndakunitnuni ni ndaka nawa sa'a nawa kúu tna sa ma. Vaa visi ñatuu nawa kúu sa nuu Su'si ma ka jani ini ni, kovaa masu ka ndanuu-ka tee ka ka'an maa de ja Cristo ma ni tetniñu ña'a ma sana saña.
12 Vaa ni ndo'o ni neni sa, te ni kanda sa. Te ni ka iyo seña ji'in milagru nuu ka iyo ni a ja ni sa'a Su'si ma, te chukan kúu tna'a ja ka kaxtnu'u ja in tee ni tetniñu Cristo ma kúu sa.
13 Vaa ndeva'a-ni nuu ni ja'an sa ja ni kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma chi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a chi ni ka yo chindee ña'a i. Te yika-ni ja ndijin kúu ja ñatuu nawa ni jikan sa ja jin chindee ña'a ni. Te jin sakanu ini ña'a ni, nú ni sa'a sa ja ni ka kuxii ini ni ma.

Pablo ma, káxtnu'u de ja ki'in de ñuu Corinto ma in-ka tuku jichi

14 Jâ iyo tu'va sa ja jaan sa nuu ka iyo ni a ja ku-uni jichi a, te másu ko jin ko ndi ini ni ja nawa jin taa ni, vaa masu ndúku sa ja nawa jin taa ni chi ja ndí ini-ka sa kúu ja jin koo va'a maa ni. Vaa ndijin chi ka jini ni

ja sa'ya sa ka kuu ni, te masu nawa jin ko ndi ini ni ja nawa jin taa ni ja kúu sa yuva ni ma. Vaa sukan kúu o ji'in sa'ya o ma, ja maa o ja kúu o yuva i ma ko ndi ini nawa jiniñu'u sa'ya o ma.
15 Te maa sa chi sii ini xeen kuatniñu sa ja neva'a sa a ja jin kuu ni, te visi na xndo'o-ka sa maa sa ja jin kuu ni kuechi ja kútoo ña'a sa a. Vaa ja ndaa kúu ja kútoo xeen-ka ña'a sa, te maa ni, visi ma jin kutoo xeen ña'a ni.
16 Kúkanu ini sa ja jin kuan-ta'vi ni ja ká'an sa ya, vaa masu nawa ni kuni sa ja jin taa ni, kovaa ka iyo jaku ni a ja ka jani ini ni ja jini xeen sa naxe xnda'vi ña'a sa te jin taa ni xu'un ni ma.
17 ¿Xi ni jatniñu sa in tee ni tetniñu sa ma ja xnda'vi ña'a sa te ni'i sa xu'un ni ma? Chi ñatuu.
18 Ni jikan-ta'vi sa nuu Tito ma ja kuan koo de ji'in in-ka ñani o ma nuu ka iyo ni a. ¿Ni xnda'vi ña'a Tito ma? ¿Xi masu inuu-ni ka jani ini sa ji'in de? ¿Xi masu inuu-ni ichi ka jika sa ji'in de?

19 ¿Ja sa'a vivii ká'an sa a, ka jani ini ni ja sa'a-ni-nka sa kúu, sukan-va'a na ya'a na kuita-ni-nka ja ni ndaka'an-so'o sa nuu ni ma? Ña'a. Vaa ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa, te jini maa Su'si ma. Te ja maa Cristo ma, te ka ka'an vii ka ka'an va'a sa nuu ni, vaa ka kutoo ña'a sa, te ka kuni sa ja jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma.
20 Kovaa ja ndí ini sa kúu ja nuna jaan sa jan koto ña'a sa ma, te ma ndani'i sii ini ña'a sa sukan kúni sa ja jin koo sii ini ni nuu Su'si ma. Te maa ni, ma jin koo sii ini ni ja jin kuni ña'a ni ma. Vaa ndí ini sa ja nasa yukan, te ka skiti ini tna'a ni, xi ka kukueñu ini nuu tna'a ni, xi ka kanaa ni, xi ka jani ini ni ja maa ni ka kuu-ka ma, xi ka ka'an u'vi nuu tna'a ni, xi ka ka'an tnu'u tna'a ni ma, xi ka sa'a neé ka sa'a uun-nka ni ma.
21 Vaa ndí ini xeen sa ja nuna jaan sa ma, te sa'a Su'si ma ja ndakukan-nuu sa nuu ya ja kuechi ni ma, xi saa konda'yu sa ja kuechi in jichi ni a, ja jâ ni kuu kii ja ka ndiso kuechi i ma, vaa ka ndasatne'e i maa i ma nuu ja u'vi ma, te ka kivi nduu ka kivi ni'i-ni i ji'in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a ji'in i ma, te ñatuu nde ka ndakani ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka sa'a i ma sukan-va'a ndasakanu ini ña'a Su'si ma.

13

1 Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja jaan sa nuu ka iyo ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te jin ndasa'a ndaa o ndaka naxe ka sa'a ka kuu ni a, te onde uu xi uni ñayii jin ndaka'an naxe iyo ma, sana kundaa.
2 Ká'an sa nuu ñayii ni ka ndakuiso kuechi i ma ji'in nuu ndaka ni a, vitna ja ñatuu jaan-ka sa nuu ka iyo ni a, te ndaxndaku ini ña'a sa sukan ni ka'an sa nuu ni jaan sa ja ku-uu jichi ma. Vaa nuna jaan sa a chi ûni kene'e sa i nuu ka iyo ni a, onde nú ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini maa i nuu Su'si ma.
3 Vaa ka nduku ni nú ndija ja maa Cristo ma ni taa tnu'u ká'an sa a. Kovaa jin kona'a ni ja maa ya ká'an ja ká'an sa a, te masu ká'an kuee ya nuu ni chi ká'an ni'i ya, te ûni satniñu ya ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma nuu ka iyo ni a.
4 Visi ni ndakaa ya nuu krusi ma kuenda tnu'u ja ñatuu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, kovaa téku ya ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa Su'si ma. Te suni sukan ka ndo'o ka neni sa ja ka ndikin sa ya a, kovaa ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa Su'si ma, te ka iyo sa nuu nda'a Cristo ma, te jin koteku sa, te jin kunukuechi sa nuu ni a.
5 Jin ndasa'a maa ni kuenda, te jin ndakototnuni ni maa ni nú ka iyo va'a ni nuu Su'si ma te ka kukanu ini va'a ni ya. ¿Xi ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja Jesucristo ma ka iyo

ji'in ni? ¿O xi ñatuu ka iyo va'a ni nuu Su'si ma?
6 Kovaa saña chi ka kukanu ini sa ja jin ndakunitnuni ni ja saña chi ka iyo va'a sa nuu Su'si ma.
7 Te saña chi ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja másu ko jin sa'a ni ni-in ja u'vi, kovaa masu kuechi ja ka kuni sa ja jin koo va'a-ka maa sa nuu Su'si ma kúu ja ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma chi ña'a. Su'va ja ka kuni sa kúu ja jin sa'a ni ja va'a nuu Su'si ma, sukan-va'a ma jin skenaa ni maa ni.
8 Vaa masu kuu ja masu jin ko sa'a ni sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o a chi kuiti nini ja ûni jin ko sa'a ni sukan ká'an tnu'u Su'si o a, sukan-va'a jin kundee o nuu ja u'vi ma.
9 Te chukan kúu ja ka kusii ini sa, vaa ora ka kuxii ka kunda'vi ini sa ja ni kenda in tnundo'o ma, te ndi-jin chi ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma. Te ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja ûni jin konukuiñi va'a jin konukuiñi ndaa ni nuu ya ma.
10 Te chukan kûu ja tee sa sa'a vitna ja iyo jika-ka sa a, sukan-va'a kivi koo sa nuu ka iyo ni a, te masu ka'an ni'i xeen-ka sa. Vaa Iya Tátnuni ma, ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni sa nuu ni a, kovaa masu ja sa'a sa ja jin ske-naa ni maa ni kúu chi su'va ja jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma kúu ja ndaka'an-so'o sa nuu ni sa'a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

11 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, jin koo sii ini ni, te jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma, te jin ndaka'an-mani tna'a ni, te in-ni ja jin kani ini ni, te jin koo mani ni. Te maa Su'si iya kútoo ña'a ma iya sa'a ja jin koo mani o ma, koo ya ji'in ni.
12 Jin ndakua'a tna'a ni nchuxi ndi-in ndi-in ni ja ka kuu ni ñayii jâ ni ka xndoo ja u'vi ma.
13 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ndaka ñayii ka iyo ji'in sa ya'a ja ni ka nduu i sa'ya Su'si o a ja ni ka xndoo i ja u'vi ma.
14 Te Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, sukan kútoo ña'a Su'si ma. Te kóo Xtumani Ndios ma ji'in o, te sa'a ya ja jin ketna'a ini o ji'in ya. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Galacia ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu ña'a Jesucristo ma, te ni masu ni-in ñayii ni tetniñu ña'a, nú masu ja maa Jesucristo iya ni ji'i nuu krusi ma, ji'in maa Yuva ya Su'si iya ni ndaxteku Jesucristo ma.
2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo sa ji'in i a, ka tetniñu sa tnu'u ya'a nuu ni ja ka ndatna'a ni ndaka ñuu ka iyo ñuu Galacia a.
3 Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.
4 Te maa Jesucristo ma kúu iya ni wa'a tnu'u ja ni ka ja'ni ñayii ma ya nuu krusi ma, te onde sukan ni sa'a ya ma, te ni ka naa kuechi o ma, sukan-va'a jin kaku o nuu ja u'vi ma, te ma jin ko sa'a-ka o ja u'vi ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a vitna a, vaa sukan ni kúu ini maa Yuva o Su'si ma.
5 Te nuu maa ya na koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ñatuu na in-ka tnu'u vii tnu'u va'a, nú masu ja maa in-ni tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

6 Ja'an-nka ini sa ja ni jini sa ja masu kua'a-ni kivi, te ni ka jikayata ni nuu iya ni ndakana ña'a ma. Te vitna, ja onde ja maa Jesucristo ma, te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a a, kovaa vitna, su'va ni ka ndandikin ni in-ka tnu'u ja sama ni ka kaxtnu'u i ma.
7 Kovaa masu iyo in-ka tnu'u Su'si a chi su'va ka iyo jaku ñayii ja ka sakanuu i tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, te sukan, te ka sa'a i ja ka ndi ini-ka ni ja nú ndija ja sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si a.
8 Kovaa jin kona'a ni ja nú nde sa xi in ángel onde andivi ma, te jin xsama sa sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a ja ni ka kaxtnu'u sa xinañu'u ma te jin ndakaxtnu'u sa siin-ka tnu'u chi ka iyo maa sa ja jin chunaa xeen-ka sa nuu Su'si ma.
9 Sukan ni ka'an sa onde xi'na-ka ma, te vitna ndáka'an tuku sa: Nú na in xsama kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sana sukan ni ka jini ni onde xinañu'u ma, te iyo maa i ja chunaa xeen-ka i nuu Su'si ma ja sa'a i sukan ma.

10 ¿Na in xi-nuu ndúku sa ja jin ka'an i ja vii ja va'a ja kuu sa? ¿Nuu ñayii a xi nuu Su'si ma? ¿Xi ndúku sa ja sa'a sa ja jin jatna ini ñayii ma? Ña'a. Chi nute sukan sa'a sa ja jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu sa ma chi masu in ñayii jinukuechi nuu Cristo ma kúu sa ja sa'a sa sukan.

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, jin kona'a ni ja tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ja ni kaxtnu'u sa ma, masu sukan jani ini ñayii ma ni kaxtnu'u sa.
12 Vaa masu ni ni'i sa xi ni kutu'va sa nuu in ñayii ma chi maa Jesucristo ma ni kaxtnu'u sukan ká'an sa a.
13 Vaa jâ ka jini ni sukan ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma, nuu ni yo ndikin sa sukan ka kaxtnu'u ñayii judío ma, te ni yo sondikin xeen sa ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ûni ni yo kuni sa ja xnaa sa i tiempu yukan.
14 Vaa nuu ni yo ndikin sa sukan ka kaxtnu'u ñayii judío ma, ni yo kunuu maa sa nuu tna'a sa suchi inuu ji'in sa ma, te ni yo ñu'u xeen ini sa ja ko sa'a sa ndaka sukan ni ka yo jinindija yuva sa ma ja sukan ko sa'a ko kuu o nuu Su'si ma.

15 Kovaa Su'si ma, ni sa'a siin ña'a ya onde chii si'i sa ma, vaa ja va'a xeen ini ya ma, te ni kana ña'a ya ja skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a. Te nuu ni kenda kivi ja ni jani ini ya ma,
16 te ni kaxtnu'u ya Sa'ya ya Jesucristo ma, sukan-va'a kaxtnu'u sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma na in kúu ya ma. Te ora yukan, masu ni jikan-tnu'u sa nuu ni-in ñayii ma chi ni kukanu ini sa ja maa ya kaxtnu'u nawa sa'a sa ma.
17 Te ni masu ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma nuu ka iyo tee ni tetniñu ya xi'na-ka sana saña ma. Su'va ni ja'an sa ñuu Arabia ma, te saa ni ndii tuku sa ñuu Damasco ma.
18 Sani te ni ya'a uni kuiya ma, saa ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma ni jan koto sa Pedro ma. Te ni iyo sa ji'in de ja'un kivi.
19 Kovaa masu nde ni jini sa ni in-ka tee ni tetniñu ya ma chi yika-ni ja Jacobo ñani maa Iya Tátnuni ma.
20 Te tna'a ja tée sa nuu ni a, jini Su'si ma ja ja ndaa kúu te masu xnda'vi ña'a sa.
21 Sani te ni ja'an sa ñuu Siria ma ji'in ñuu Cilicia ma.
22 Kovaa ñuu Judea ma, masu na in ni yo jini ña'a nuu ka ndatna'a ñayii ni ka nduu sa'ya Cristo a.
23 Yika-ni ja ni ka yo jiniso'o i ja ni ka yo ka'an ñayii ma sa'a: "Tee ni yo kuni ja xnaa de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a te ni yo sondikin ña'a de yo'o ja ka kandija o tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u Jesucristo ma, vitna, te maa de ndákaxtnu'u tnu'u vii tnu'u vaa Su'si o a."
24 Te ja kuechi ja sa'a sa vitna a, vaa jâ ni ndaxsama ña'a Su'si ma, te ka ndachiñu'u xeen i ya.

2

1 Sani te ja ni ya'a uxi kuun kuiya ma, te ni ja'an tuku sa ñuu Jerusalén ma ji'in Bernabé ma, te ni jeka sa Tito a, te ni ja'an sa ji'in de.
2 Sukan ni kaxtnu'u maa Su'si ma, te ni ja'an sa, te ni ndaxtutu siin sa tee ka kaxtnu'u tnu'u Su'si a, te ni ndakaxtnu'u sa nuu de sukan káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, te na jin ndaka'an de nú va'a-ni iyo, sukan-va'a ndaka tniñu sa'a sa nuu Su'si a, te kéndoo va'a i.
3 Kovaa ni a Tito tee ka chindee tna'a ji'in sa ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si o a, ja masu in tee judío kúu de a, masu ni ka xtetuu i de ja jakitnuni de, vaa maa Cristo ma ni sa'a ja ni ka ndayaa o nuu sukan ka sa'a o ve koo o ma.
4 Kovaa ni yo jan koo yu'u tee ja ka sa'a de tnu'u ja ni ka nduu tna de sa'ya Su'si ma, sukan-va'a jin koto yu'u ña'a de nú ka ndikin-ka o sa'a o sukan ni tatnuni Moisés ma, vaa ka kuni de ja jin xtetuu ña'a de ja sukan-ni jin ko sa'a-ka o.
5 Kovaa ni a vala masu ni ka wa'a sa tnu'u ja jin ko sa'a sa sukan ka kuni de ma, sukan-va'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, te jin jaku'ni ndaa ini ni, te sukan ká'an ma jin ko sa'a ni.
6 Kovaa tee ni ka yo jani ini i ja ka ndanuu-ka de ma, vaa ni a in tnu'u jaa ñatuu ni ka kaxtnu'u de nuu sa a. (Kovaa nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu maa de onde xi'na-ka ma masu ndí ini-ka sa. Vaa nuu Su'si ma chi inuu-ni ka kuu ndaka o.)
7 Su'va ni ka ndakunitnuni de ja maa Su'si ma ni tatnuni nuu sa ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, sukan ni tatnuni ya nuu Pedro ma ja kaxtnu'u de nuu ñayii judío ma.
8 Vaa maa iya ni tetniñu Pedro ma ja kaxtnu'u de nuu ñayii judío ma, suni maa ya ni tetniñu ña'a ja ki'in sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma.
9 Te chukan kúu ja Jacobo ma, ji'in Cefas ma, ji'in Juan ma, tee ni sunkani ña'a Su'si ma ja jín ko koto de ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma, ni ka ndakunitnuni de ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te ûni ni ka

taa de nda'a de ma ja kuu seña ja ni ka kendoo ini de ja in-ni tniñu ka sa'a sa ji'in de, sukan-va'a saña, te jin koo sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma, te maa de jin kaxtnu'u nuu ñayii judío ma.
10 Yika-ni ja ni ka jikan-ta'vi de nuu sa kúu ja másu ko jin ndunaa sa ñayii ka kunda'vi-ka ma. Te chukan kúu ja ni ndi ini xeen sa ja sa'a sa sukan.

Pablo ma, ni ndaka'an-so'o de nuu Pedro ma nuu ka iyo de ñuu Antioquía ma

11 Kovaa nuu ni jaan Pedro ma ñuu Antioquía ma, te ni ndaka'an-so'o sa nuu de, vaa jiso kuechi de ja sa'a de sa'a ma.
12 Vaa nuu ñatuu ki koo-ka ñayii ni tetniñu Jacobo ma chi ni yo jaa kaa Pedro ma xita ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma. Kovaa nuu ni kija koo de ma, te Pedro ma chi ni yo kusiin, ni yo kusu'va de, kuechi ja yu'u de tee judío ma.
13 Te ja sukan ni sa'a siin Pedro ma maa de ma, te sukan ni ka sa'a tna ndaka-ka tee judío ka iyo yukan. Te onde tee kúu Bernabé ma, ni ka kundee de ja ni sa'a tee ma sukan. Te ni-in de masu ni ka sa'a sukan ka ka'an de ma, ja inuu-ni ka kuu ndaka o nuu Su'si ma.
14 Kovaa nuu ni jini sa ja masu ka jika ndaa de sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ni jiña'a sa Pedro ma nuu ndaka ñayii ka iyo ma: “Ndijin ja kúu ni judío a te jâ ni jaku'ni ini ni ja másu ko sa'a-ka ni sukan ka kuu ñayii judío ma, vaa ora iyo ni nuu ka iyo ñayii masu judío ka kuu i ma, te sa'a ni sukan kúni Su'si ma, te vitna ¿nava'a xtetuu ni ñayii masu judío ka kuu i ma ja jin ko sa'a-ka i sukan ka sa'a ka kuu-ka ñayii judío ma?

15 ’Yo'o chi ñayii judío ka kuu o onde nuu ni ka kâku o ma, te masu ka jiso kuechi o sukan ka jiso kuechi ñayii masu judío ka kuu i ma.
16 Kovaa ka jini o ja ñayii ma, visi na sa'a i sukan ni tatnuni Moisés ma, masu kuu ka'an Su'si ma ja in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i. Vaa ñayii kándija Jesucristo ma-ni kúu ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ká'an ya. Te yo'o chi ni ka kandija o Jesucristo ma, sukan-va'a ka'an maa Su'si ma ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu o ja ka kandija o Cristo ma, te masu ja kuechi ja ni ka sa'a o sukan ni tatnuni Moisés ma kúu, chi ña'a. Vaa masu ni-in ñayii ma, ja kuechi ja ni sa'a i sukan ni tatnuni Moisés ma, te ka'an Su'si ma ja ko kuu i in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa”, kúu sa jiña'a sa Pedro ma.

17 Te nú ka ndi ini o ja Cristo ma, te ka'an ya ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu o nuu ya, te ¿naku jin ka'an tna ñayii ma ja ñayii ka jiso kuechi ka kuu o? Vaa nú sukan, te ¿Cristo ma kúu iya sa'a ja jin kuiso kuechi o? Ña'a. Vaa masu sukan iyo.
18 Vaa nú in ja jâ ni xnaa sa ma, te ndasa'a tuku sa in-ka jichi ma chi maa sa sa'a ja ndakuiso kuechi sa in-ka jichi tuku ma.
19 Saña chi kuenda tnu'u ja in ñayii ni ji'i kúu sa nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma, vaa ñatuu ni kundee sa sa'a sa sukan ká'an ma. Kovaa nuu ni jini sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te kuenda tnu'u ja ni ndateku sa ja ko sa'a sa sukan kúni Su'si ma.
20 Chukan kúu ja kuenda tnu'u ja ni ndakaa sa ji'in Cristo Jesús ma nuu krusi ma, te masu téku-ka maa sa chi maa Cristo iya ni ndateku ma iyo ini anua sa a, te ndaka ja tátnuni Su'si ma ja sa'a ja kuu sa ja iyo sa ñuu ñayivi a, te kúu sa'a sa, vaa kúkanu ini sa Cristo Sa'ya Su'si ma, iya ni wa'a tnu'u te ni ka ja'ni i ya nuu krusi ma, vaa kútoo ña'a ya ma, te ni chunaa ya nuu tniñu o ma.
21 Masu saxiko sa ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa nute ni kundee ja ni tatnuni Moisés ma sa'a i ja nduu o ñayii sa'a ja va'a ja

ndaa ma chi masu nde jiniñu'u ja ni ji'i Cristo ma nuu tniñu o ma.

3

Ni ka xndoo ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma Xtumani Ndios ma, te ni ka ndakatanuu i tnu'u ni tatnuni Moisés ma

1 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu Galacia a, ¡ñatuu ka ndasa'a ni kuenda! ¿Na in ni xnda'vi ña'a ja ni ka xndoo ni tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma? ¡Te vitna ja ñukuun ñukuun ni ka kaxtnu'u sa nuu ni sukan ni ndo'o ni neni Jesucristo ma nuu krusi ma ja kuechi o ma!
2 Cha'a kúu ja kúni sa ja jin ka'an ni naxe ka jani ini ni. ¿Ni ka kuta'vi ni Xtumani Ndios ma ja kuechi ja ka sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés ma, xi kuechi ja ni ka kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma te ni ka kukanu ini ni ya ma?
3 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni? Xinañu'u ni ka jan-ta'vi ni Xtumani Ndios ma iya chíndee ña'a ja ni ka ndani'i ta'vi ni ma. ¿Te vitna, te ka jani ini ni ja kuu jin sa'a maa ni ja jin ndani'i ta'vi ni?
4 ¿Ni ka xndo'o ka'a, ni ka xndo'o xiko ni maa ni ja ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma kuechi ja ni ka ndani'i o ichi ndaa ma? Vaa ña'a, vaa masu jin xndoo ni Su'si o a.
5 Vaa maa ya ni taa Xtumani maa ya ma te ni sa'a ya milagru ne'un ni a. ¿Ni sa'a ya milagru ma, kuechi ja ni ka sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés ma, xi kuechi ja ni ka kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma ja ni ka kaxtnu'u sa nuu ni ma?

Sukan ni skuiso Su'si ma nuu tee nani Abraham ma

6 Abraham ma chi: "Ni kandija de ja ká'an Su'si ma, te ni sa'a de sukan kúni ya ma, vaa ni kukanu ini de ya ma, te ni ndaka'an, ni ndakachi ya ja in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de."
7 Chukan kúu ja jin kona'a ni ja ñayii ka kandija Su'si ma chi sa'ya tata Abraham ma ka kuu tna i, vaa ka sa'a ka kuu i sukan ni yo sa'a de ma.
8 Su'si ma onde xinañu'u ma jâ jini ya sukan sa'a ya ja jin kuu ñayii masu judío ka kuu i ma, ja nuna jin kukanu ini i ya te jin sa'a i sukan kúni ya ma, te ndaka'an ya ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i. Te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ma nuu tee kúu Abraham ma, te jiña'a ya: "Ja maa ni te jin ni'i ñayii ndaka ñuu a ja vii ja va'a." Sukan ká'an tutu ya ma.
9 Chukan kúu ja nú na in na kandija sukan ká'an Su'si ma chi jin ni'i i ja vii ja va'a ma sukan ni'i tna Abraham ma tee ni kandija sukan ni tatnuni Su'si ma.
10 Kovaa ñayii kukanu ini sukan ni tatnuni Moisés ma te ñatuu sa'a ndi'i i ma, iyo i ja ndo'o neni i, vaa sa'a ndee nuu tutu ya ma: "Ja u'vi kúu ndaka ñayii ma, nú ma sa'a i ndaka sukan ndee nuu libru ndee ja ni tatnuni Su'si ma ja tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma."
11 Te ja ndaa ndija kúu ja ñayii yika-ni ja sa'a i sukan-ni ni tatnuni Moisés ma, masu kuu ndaka'an Su'si ma ja in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i nuu ya, vaa sa'a ká'an tutu ya ma: "Ñayii kúkanu ini Su'si ma te sa'a i ja va'a ja ndaa ma chi suu i koteku ni-kani ni-jika."
12 Kovaa tnu'u ni tatnuni Moisés ma, masu chíndee ña'a i naxe kukanu ini o Su'si ma, vaa sa'a-ni ká'an: "Ñayii sa'a ndi'i sa'a tu'u sukan ni tatnuni Moisés ma chi koteku i nuu Su'si ma."
13 Kovaa ñatuu na in ni kundee, te su'va ja u'vi-ka ni ka nduu i nuu Su'si ma, vaa jâ ka jini i sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma. Chukan kúu ja onde ni ndo'o ni neni Cristo ma nuu krusi ma, saa ni chunaa ya nuu tniñu o, saa ni ka kaku o nuu ja u'vi ma. Vaa sa'a ká'an nuu tnu'u Su'si ma: "Ñayii sa'a nanimaa ja u'vi ma chi iyo maa

i ja kuita kaa i nuu krusi ma te kûu
i, te sukan, te ndatna'a maa i ja
kan-yu'u ja kan-nuu ja u'vi ni sa'a
i nuu Su'si ma."
14 Te ja sukan ni ndo'o ni neni
Cristo Jesús ma, sana jin ni'i tna
ñayii masu judío ka kuu i ma ja vii
ja va'a ni skuiso ya nuu Abraham
ma, te ja jin kandija o Su'si ma, te
jin ni'i o Xtumani Ndios ma, sukan
ni skuiso ya ja taa ya ma.

15 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si ma, ká'an sa nuu ni, sukan ka
sa'a tna o ja kúu o ñayii ma: In ja
ka skuiso ñayii ma ja jin sa'a i ma,
visi ñayii-ni ka kuu i, kovaa nú ni ka
kendoo ini i ja sukan jin sa'a i ma
chi masu na in ka'nu ndee ja sa'a i
ja ni skuiso i ma, te ni a in i sa'a ja
ndasonee-ka i sukan ni ka kendoo i
ma.
16 Te sukan ni sa'a Su'si ma ji'in
Abraham ma, vaa ni skuiso ya nuu
de ma ji'in nuu sa'ya tata de ma.
Te masu ni ka'an ya ja jin kuu
ndaka sa'ya tata de ma chi yika-ni
ja kúu Cristo ma, vaa ne'un sa'ya
tata Abraham ma ni kee ya ma.
17 Te ja ká'an sa kúu: Ja ni skuiso
Su'si ma nuu Abraham ma kúu ja
maa Cristo ma, te sa'a ya ja jin ni'i
ñayii ndaka ñuu ma ja vii ja va'a
ma. Sani te ni ya'a kuun cientu oko
uxi (430) kuiya ja ni skuiso ya nuu
Abraham ma, saa ni kenda tnu'u
ni tatnuni ya nuu Moisés ma ja tat-
nuni de nuu ñayii ma. Kovaa tnu'u
ya'a, masu kuu sa'a i ja naa tnu'u
jâ ni skuiso Su'si ma nuu Abraham
ma.
18 Vaa nuna jin ka'an o ja jiniñu'u ja
jin sa'a o ndaka sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma
sana jin ni'i o ndaka ja ni skuiso ya
nuu Abraham ma, chi ka kukanu
ini o ja ka sa'a maa o ma, te ñatuu
ka kukanu ini o ja jin ni'i o tna'a ja
ni skuiso ya ja taa ya ma.

*Nava'a ni wa'a Su'si ma tnu'u
ya ma nuu Moisés ma ja ni yo
ndakaxtnu'u de ma*

19 Te nú sukan, ¿nava'a ni kenda
tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu
ñayii ma? Ni kenda i kuechi ja
u'vi ka sa'a ñayii ma, sukan-va'a jin
ndasa'a i kuenda ja masu va'a-ni
ka kuu i nuu Su'si ma. Te sana ni
kenda kivi ja ni kenda Cristo ma iya
ni skuiso Su'si ma nuu Abraham
ma ja ja maa ya ma, sana jin ni'i o ja
vii ja va'a ma. Te ja ndaa ndija kúu
ja kivi ni tatnuni Su'si ma sukan
tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma chi
ni jatniñu Su'si ma in ángel sana
ni kenda tnu'u ya'a nuu Moisés ma
sana ni ndaka'an de nuu ñayii ma.
20 Kovaa kivi ni kii maa Cristo ma
chi masu nde ni jiniñu'u ja onde
sukan ko kuu, chi vaa ni kii ñayivi
maa ya ja ni kaxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u vaa maa ya ma, vaa Su'si ma
chi maa in-ni ya kúu.

21 ¿Te nú sukan, tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, siin kúu i, te siin kúu
tnu'u ni skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma? ¡Ña'a kuiti! Vaa nute maa
in-ni tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te
kundee i sa'a i ja jin ndani'i ta'vi o
nuu Su'si ma chi kuu jin ka'an o ja
maa tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te
jin nduu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa ndija ma.
22 Kovaa nuu ni ka jini o sukan
ká'an tnu'u Su'si o a sukan kúni ya
ja jin sa'a o ma, te ni ka jini o ja
ndaka o, ni kundee maa ja u'vi ma
nuu o ma, te ka ndiso kuechi xeen
o, te masu na in kaku-ka nkuu.
Chukan kúu ja onde nini ja kukanu
ini o Jesucristo ma, sana ko kuu
o ñayii ni'i ja ni skuiso Su'si ma ja
skuta'vi ña'a ya ma.

23 Kovaa onde xi'na-ka ma nuu
ñatuu kenda-ka tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo ma ja jin kandija o ma,
tnu'u ni tatnuni Moisés ma ni yo
tnii nda'a o ma, sukan-va'a ma jin
kuiso kuechi xeen-ka o nuu Su'si
ma, nani ka ndetu o ja na kenda
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja
jin kandija o ma.
24 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma
kúu ja ni skaka ña'a onde nuu nda'a

Cristo ma, sukan-va'a jin nduu o ñayii jin kandija te jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
25 Kovaa vitna ja jâ ni kenda tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin kandija o ma, te ñatuu ka iyo-ka o nuu nda'a tnu'u ni tatnuni Moisés ma, vaa Su'si ma chi yika-ni ja ni jatniñu ya tnu'u ya'a ja ni skaka ña'a i nuu nda'a Cristo ma.
26 Te chukan kúu ja ndaka ni ka kuu sa'ya Su'si ma, kuechi ja ni ka kukanu ini ni Cristo ma te ni ka kandija ni ya ma.
27 Vaa ndaka ni, ja ni ka jandute ni ja maa Cristo ma, te ni ka ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu Cristo ma.
28 Te inuu-ni ka kuu ñayii judío ma ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma nuu Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu ñayii ka iyo ñayii ka tatnuni nuu i ma ji'in ñayii ñatuu na in tátnuni nuu i ma nuu Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu tee ma ji'in ña'a ma nuu Su'si ma. Vaa ndaka o, in-ni ka kuu o ja maa Cristo Jesús ma.
29 Te nú ndijin, ka iyo ni ji'in Cristo ma, ja ndaa ndija ja sa'ya tata Abraham ma ka kuu ni, te jin ndani'i ta'vi ni sukan ni skuiso Su'si ma nuu de ma.

4

1 Te suni sukan kúu ji'in in suchi luluu ma, visi maa i iyo ja nduta'vi i ndaka ja iyo ve'e i ma. Kovaa kuechi ja ñatuu ni'i ini-ka i naxe ko koto i ma, chukan kúu ja inuu-ni kúu i ji'in ñayii jinukuechi ve'e i ma.
2 Su'va nuu nda'a tee ka jito ña'a ma ji'in tee ka wa'a nawa jiniñu'u i ma iyo i, onde kenda kivi ni ka'an yuva i ma ja ndunda'a i ta'vi i ma.
3 Suni sukan ka kuu tna o nuu ñatuu jin kuni-ka o tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, vaa ni yo kundee tna'a ja ka tatnuni ñuu ñayivi ya nuu o a, te ni ka yo xnda'vi ña'a i.
4 Kovaa nuu ni kenda kivi ja ni jani ini Su'si ma, te ni tetniñu ya Sa'ya ya Jesucristo ma iya ni kâku sukan káku in ñayii ma, te ni iyo ya ne'un ñayii ka sa'a ndaka sukan ká'an tnu'u ni yo tatnuni Moisés ma,
5 sukan-va'a chunaa ya ja jin kuu ndaka ñayii yukan, te jin ndani'i ta'vi i, sukan-va'a jin nduu tna i sa'ya maa Su'si ma.
6 Te chukan kúu ja ndaka o ja ni ka kandija o ya ma, te ni ka nduu tna o sa'ya Su'si ma. Te ni tetniñu ya Xtumani Sa'ya ya ma ini anua o a, te ja maa Xtumani Sa'ya ya ma, te ka jiña'a o Su'si ma: “Abba”, ja kúni ka'an “Taa, Yuva maa sa”.
7 Te chukan kúu ja vitna masu ñayii ka jinukuechi-ka ka kuu o, su'va sa'ya Su'si ma ka kuu o. Te nú sa'ya ya jâ ka kuu o, te suni ja maa Cristo ma, te jin ndani'i ta'vi o ja ni satu'va Su'si ma ja taa ya ma.

Pablo ma, ndáka'an-so'o de nuu ñayii ma ja má jin ndakokuiñi tuku i nuu ja u'vi ma

8 Ja ndaa ndija ja onde xi'na-ka ma nuu ñatuu jin kuni-ka ni Su'si o a, ni ka yo jinukuechi ni nuu ja masu Su'si ndija ka kuu ma.
9 Kovaa vitna ja ka jini o Su'si o a (o xi va'a-ka ja na ka'an o ja maa ya jini ña'a), ¿te naku ka kuni ni ja jin ndakokuiñi ni nuu ja masu jiniñu'u, nuu ja masu kuatniñu o, tna'a ja ve koo ni ka sa'a ka kuu ni ma, te ka kuni ni ja jin ndakunukuechi tuku ni in-ka jichi
10 nuu ndaka ja ka chiñu'u ni ma, sukan ka sa'a ni kivi ja'an yoo ma te ndenda yoo jaa ma, te ka ndachiñu'u ni na tiempu na kuiya ka iyo ni a? Te ndaka cha'a ka jatanuu ni,
11 te chukan kúu ja ndí ini xeen sa nú masu saa ni satniñu ka'a, ni satniñu xiko sa ja ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ni.
12 Chukan kúu ja vitna, te jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja jin sa'a ni sukan sa'a maa sa a. Vaa saña tna chi jani ini sa ja ûni tna'a maa ni kúu sa a, te ni-in ja u'vi ñatuu ni

ka sa'a ña'a ni, vaa ndimaa ka iyo
mani o.
13 Vaa ka na'a maa ni ja kuechi ja
káni ña'a in kue'e, kuu ja ni kendoo
sa nuu ka iyo ni a, sani te ni keja'a
sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu ni a.
14 Te ñatuu ni ka saxiko ña'a ni, te
ñatuu ni ka chunee ichi ña'a ni, visi
ni ka jini ni ja sukan ndó'o sa ma.
Su'va ni ka jan-ta'vi ña'a ni kuenda
tnu'u ja in ángel Su'si ma kúu sa,
xi kuenda tnu'u ja maa Cristo Jesús
ma kúu sa.
15 ¿Te ndenu iyo ja va'a ni ka sa'a, ni
ka kuu ni kivi yukan? Te ndáka'án
sa sukan ni ka sa'a ni ja kuu sa
ma. Vaa nute kuu chi jin tava ni
nduchinuu ni a te jin ndataa ni ma
te nduva'a sa ma, ni ka kuni ni kivi
yukan.
16 ¿Te vitna, ni nduu sa ñayii ñatuu
ketna'a-ka ini ji'in ni, ja kuechi ja
káxtnu'u sa ja ndaa ma?

17 Jin ndasa'a ni kuenda, te jin
kuni ni ja ñayii ka ka'an ja ka ndi
ini xeen i ja jin kuu ni ma, masu
ja va'a kúu ja ka jani ini i ma, vaa
ka kuni i ja jin skakayata ña'a i nuu
ja va'a káxtnu'u sa a, sukan-va'a jin
kondikin ni i, te jin ko sa'a ni sukan
ka sa'a i ma.
18 Va'a-ni ja ka ndi ini i ja jin kuu
ni ma, nute ndimaa ja va'a ka ñu'u
ini i ja jin sa'a ña'a i ma, te masu
yika-ni ja kivi iyo sa ji'in ni ma, te
ka sa'a i sukan.
19 Sa'ya maa sa, in-ka tuku jichi ka
sa'a ni ja ndándo'o ndáneni sa sukan
u'vi in ña'a yikuu káku sa'ya ma,
vaa kúni sa ja jin ndasa'a ni kuenda
sukan kúni Cristo ma ja jin ko kuu
o nuu ya te jin kutu'va ni ja jin ko
sa'a ni ja vii ja va'a ndija sukan sa'a
maa ya ma.
20 Vaa saña chi nawa kuu, vaa vit-
nañu'ni-ni koo sa nuu ka iyo ni a
kúni sa, te kóto naxe ka'an sa nuu
ni, vaa ja sukan ka kuu ni a, ñatuu
ni'i ini sa naxe ka'an-ka sa.

Masu ñayii ka jinukuechi-ka ka
kuu o chi ñayii ni ka ndayaa nuu ja
u'vi ma ka kuu o

21 Ndijin ja ka kuni ni ja jin
ko sa'a jin ko kuu-ka ni sukan ni
tatnuni Moisés ma, jin ka'an ni:
¿Ñatuu nama ni ka jiniso'o ni te
ni ka ndasa'a ni kuenda sukan ni
ka'an Su'si ma ja ni tatnuni Moisés
ma?
22 Vaa sa'a ndee nuu tutu Su'si ma:
Abraham ma chi uu sayii de ni
iyo, in sayii de ma ji'in ña'a ni yo
jinukuechi nuu de ma, te in sayii de
ji'in ñasi'i maa de ma.
23 Kovaa sa'ya de ji'in ña'a ni yo
jinukuechi ma chi ni kenda i ja ka
kuu ini maa de ma, te sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma chi ni kenda i sukan
kúu ini maa Su'si ma.
24 Kuenda tnu'u ja nduu tnu'u ni
skuiso Su'si ma, sukan ka kuu uu
ña'a ya'a. Vaa in tnu'u ni skuiso
Su'si ma nuu ni ka'an ya yuku
Sinaí ma, te kuenda tnu'u ja sukan
kúu Agar ma ji'in sa'ya ña ma, vaa
ñayii ka jinukuechi ka kuu ña ji'in i
ma-ni.
25 Vaa Agar ma kúu sukan kúu yuku
Sinaí ma ja iyo ñuu Arabia ma, te
suu i ni nduu ñuu nani Jerusalén
ma vitna, te ñayii ka iyo ñuu yukan,
ka jinukuechi-ka maa i nuu ja u'vi
ma onde vitna.
26 Kovaa Jerusalén iyo onde sukun
ma, chukan kúu si'i yo'o ja ñatuu
nde ka jinukuechi-ka o nuu ja u'vi
ma, sukan ni yo kuu Sara ma ja
masu ña'a ni yo jinukuechi ni yo
kuu ña ma.
27 Vaa sa'a ndee nuu tutu ya ma:

Ndusii ini ni, ndijin ja masu kúu
koo sa'ya ni ma,
ndijin ja ñatuu na sa'ya ni kâku
ma.
Kayu'u ni ja kúsii ini ni,
ndijin ja ñatuu nama jini ni
naxe u'vi ña'a káku sa'ya ma.
Vaa kua'a-ka sa'ya ña'a ni ndoo
maa in-ni ma iyo sana ña'a
iyo yii ma.

28 Chukan kúu ja yo'o ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, sukan kúu

Isaac ma, sukan ka kuu o, ja jin ndani'i o ja ni skuiso Su'si ma.
29 Kovaa sani te suchi ni kâku sukan kúni maa yuva i ma, ni sondikin i suchi ni kâku sukan ni skuiso Xtumani Ndios ma, te sukan kúu vitna.
30 ¿Kovaa naxe ká'an tnu'u Su'si ma? “Kene'e ni ña'a jinukuechi ji'in sa'ya ña a, ki'in ña ji'in i, vaa masu ni'i ta'vi i ji'in sa'ya ña'a iyo ve'e a.”
31 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a, masu sa'ya ña'a jinukuechi ma ka kuu o chi sa'ya ña'a iyo ve'e ma ka kuu o, te jin ndani'i ta'vi o.

5

Jín konukuiñi va'a o nuu Cristo ma

1 Jin konukuiñi va'a ni nuu Cristo a, vaa suu ya ni kundee ja ni ka ndayaa o nuu ja u'vi ma te ni ka ndanune nda'a nuu o a ja jin ko sa'a o sukan kúni maa Su'si ma. Te má jin ndakokuiñi ni in-ka jichi nuu tna'a ja ni yo sa'a ja ni ka yo jinukuechi ni nuu ja u'vi ma te ndaxndo'o ndaxneni tuku ña'a i.
2 Te maa sa ja kúu sa Pablo a, ká'an sa ja nuna jin katanuu ni ja jin chitnuni ni ndaka tee ma, masu nde jiniñu'u ja ni ji'i Cristo ma ja jin kuu ni ma.
3 Te in-ka jichi ndáka'an sa nuu ni ja ndaka tee ka chitnuni ni ma chi jiniñu'u ja jin sa'a de ndaka sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma, nú sukan.
4 Chukan kúu ja nde ñayii kúkanu ini te sa'a i sukan ni tatnuni Moisés ma te jani ini i ja ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i ma chi jâ ni xndoo i Cristo ma, te ma ni'i-ka i ja iyo ja ni skuta'vi ña'a ya ma.
5 Kovaa yo'o chi ja maa Xtumani Ndios ma, te ka kukanu ini o Su'si ma, te ka ndetu o ja sa'a ya ja ndi-kivi ndi-kivi jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma.
6 Vaa nuu Cristo ma chi inuu-ni ka kuu ñayii ka yitnuni ma ji'in ñayii ñatuu nde ka yitnuni i ma. Su'va ja játna ini ya kúu ja kukanu ini o ya ma, te kutoo o ya, te kutoo o tna'a o ma, te sukan, te káxtnu'u o ja ni nduu o sa'ya ya ma.
7 Chukan kúu ja ndijin chi va'a-ni ve koo ni nkuu ma. ¿Na in ni jasi nuu ni, ja ma jin kandija-ka ni ja ndaa ma?
8 Te vitna ja masu sukan ni kaxtnu'u iya ni ndakana ña'a ma.
9 Jin ndasa'a ni kuenda ja nú in tinana te'yu ma, te kun-nee ti ne'un tinana ka iyo va'a ma chi xte'yu ti ndaka-ka tinana va'a ma, te sukan ka kuu tna o.
10 Chukan kúu ja saña chi kúkanu ini sa nuu Iya Tátnuni ma ja ndijin chi masu jin kua'a ni tnu'u ja jin xnda'vi-ka ña'a ñayii yukan. Kovaa ñayii sakanuu ña'a ma, kuiti ndachunaa maa i, ndeva'a-ni na in kúu i.
11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, má jin kandija ni ja saña, te káxtnu'u sa ja na jin kitnuni tee ma, vaa nute sukan sa'a sa, ¿nava'a ka sondikin-ka ña'a i? Kovaa ka sondikin ña'a i, vaa ñatuu ka jatna ini i ja káxtnu'u sa ja ja maa Cristo iya ni ji'i nuu krusi ma, sana jin ndani'i ta'vi o ma.
12 Te ndaka ñayii ka sakanuu ka sakani'ni ña'a ma, nú ka jatna ini maa i sukan, te jín xtivi ndi'i maa i maa i.
13 Kovaa ndijin ja ni ndakana ña'a ya te ni ka nduu o sa'ya Su'si a, jâ ni ka ndayaa ni te ñatuu nawa tátnuni-ka nuu ni a. Kovaa másu ko jin kani ini ni ja ni ka ndayaa ni ja jin ko sa'a ni sukan kúni yikikuñu ni a, chi ña'a, su'va ja kúni Su'si ma kúu ja jin kunukuechi nuu tna'a ni, te jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
14 Vaa ndaka ja ni tatnuni ya nuu Moisés ma ja ni kaxtnu'u de ma, ni ndasa'a ya in-nka-ni tnu'u, te sa'a ká'an ya: “Jin kutoo tna'a ni sukan ka kutoo ni maa ni a.”
15 Kovaa ndijin chi saa sukan ka kuu tu la-ina ma ja ka jayi'i tna'a ti ma te ka jaa tna'a ndi-in ndi-in

ti ma, sukan-ni ka kuu tu ni a, te masu ka sa'a ni sukan ká'an Su'si ma. Jin ndasa'a vava'a ni kuenda nasa yukan, te jin xnaa tna'a ndi-in ndi-in ni.

Tna'a ja játna ini yikikuñu o a ja sa'a i ma masu játna ini Xtumani Ndios ma

16 Ja ka'an sa kúu ja jin katanuu ni jin sa'a ni sukan kúni Xtumani Ndios ma, sukan-va'a másu jin katanuu ja jin sa'a ni sukan ka jatna ini yikikuñu ni a.
17 Vaa ja játna ini yikikuñu o ma kúu ja ñatuu játna ini Xtumani Ndios ma ja sa'a o ma. Te ja játna ini Xtumani Ndios ma kúu ja ñatuu játna ini yikikuñu o ma ja sa'a o ma. Te ndi-in ndi-in i ka ja'nu ndee, te chukan kúu ja masu kúu sa'a o naxe kúni maa o ma.
18 Kovaa nú ka sa'a ni sukan kúni Xtumani Ndios ma, te jin ndani'i ta'vi ni, vaa vitna masu ka kukanu ini-ka o sukan ni tatnuni Moisés ma sana jin ndani'i ta'vi o.
19 Vaa ka jini ndandaa ni nde a kúu ja játna ini yikikuñu o ma ja sa'a i ma, te cha'a ka kuu: ja kívi nduu ñayii ma ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in i ma, ja sa'a neé sa'a uun ñayii ma, te ñatuu kúkan-nuu i ma,
20 ja ndáchiñu'u i ja masu Su'si ka kuu ma, ja ka chi'i tasi tna'a i ma, ja ñatuu ka ketna'a ini nuu tna'a i ma, ja ka kanaa i ma, ja ka kukueñu tna'a i ma, ja ka ndakiti ini i ma, ja ka skiti ini tna'a i ma, ja ka sa'a siin tna'a i ma, ja masu tnu'u Su'si ma ka kaxtnu'u i nuu ñayii ma,
21 ja ka kukueñu ini nuu tna'a i ma, ja ka ja'ni tna'a i ma, ja ka ndajini i ma, ja ka ndututu i te ka sa'a i ja kan-yu'u ja kan-nuu ja ñatuu játna ini Su'si ma, ji'in ndaka-ka tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma ja ka sa'a ka kuu i ma. Siki ndaka chukan kúu ja ndaka'an-so'o xeen sa nuu ni, sukan ja ni ka'an sa onde xi'na-ka ma, ja nú na in sa'a tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma chi masu ndani'i ta'vi i ja koo i nuu tatnuni ya ma.
22 Kovaa tna'a ja sa'a Xtumani Ndios ma ka kuu: ja kutoo tna'a o ma, ja ndi-kivi koo sii ini o ma, ja koo mani o ma, ja kava kuee ini o te ma ko kuyachi ini o ma, ja ka'an mani nuu tna'a o ma, ja kava va'a ini o ma, ja kunda'vi ini nuu tna'a o ma, te kukanu ini o Su'si ma,
23 ja ini ka'nu ini vee-ni ini o ma, ja kundee o te ma kua'a o tnu'u ja tatnuni yikikuñu o nuu o a, te nú ndaka cha'a sa'a o chi ñatuu nawa iyo ja ndachunaa o nuu Su'si ma.
24 Vaa ñayii ni ka nduu sa'ya Cristo ma chi jâ ni ka skuita kaa i nuu krusi ma ndaka ja u'vi ka ñu'u ini i ma te ka kuu ini yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma.
25 Vaa nú ja maa Xtumani Ndios ma te ka ndito ka teku o a, te jín ko sa'a tna o sukan kúni maa Xtumani Ndios ma.
26 Má jin ko sa'a o tnu'u ja maa o ka kuu ñayii ka ndanuu-ka, te má jin skiti ini nuu tna'a ndi-in ndi-in o, te má jin kukueñu ini nuu tna'a ndi-in ndi-in o, vaa masu játna ini Su'si ma.

6

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a, te nú nde ni ni jini ja in tna'a o ni nduu sa'ya Su'si o a, ja ni sa'a i in ja u'vi ma, vaa ndijin chi ka jini ni tnu'u Su'si a, te jin kava kuee ini ni, te jin ndaka'an-so'o ni nuu i ja máko sa'a-ka i sukan, kovaa jin koto va'a ni maa ni, nasa yukan, te ska'an ña'a tachi ma ja sa'a tna ni ja u'vi ma.
2 Ûni jin ku'un ini ni ja vivii jin chindee tna'a ni na tnundo'o kenda nuu ndi-in ndi-in ni ma, te ja jin sa'a ni sukan, te ka yikuu ni ka sa'a ni sukan ni tatnuni Cristo ma.
3 Vaa nú na in jani ini ja in ñayii kanuu-ka kúu i te masu nawa sa'a i ja chindee i tna'a i ma chi masu nawa kúu i nuu Su'si ma, su'va xnda'vi i maa i.

4 Chukan kúu ja ndi-in ndi-in o na
ndasa'a kuenda nawa sa'a o ma,
te nú iyo in ja va'a ni sa'a o ma,
te kútachi o nuu Su'si ma, te máko
kuvixi o ja maa o ni sa'a ja ni sa'a
in-ka ñayii ma.
5 Vaa maa maa o kondiso na tniñu
iyo ja sa'a o nuu Su'si ma.

6 Chukan kúu ja nú ñayii ni
kutu'va tnu'u Su'si a, te na sa'a
i ndaka ja va'a ja kuu ñayii ni
kaxtnu'u nuu i naxe ko kuu i nuu
Su'si ma.
7 Máko xnda'vi ni maa ni, vaa
Su'si ma, masu kuu xnda'vi o ya.
Kovaa nuna sa'a o ndaka ja va'a
ma chi sukan ndani'i ndakuu o nuu
Su'si ma.
8 Vaa nú na in na sa'a ja játna ini
yikikuñu i ma chi ndani'i i ja ndo'o
neni yikikuñu i ma. Kovaa ñayii
sa'a sukan játna ini Xtumani Ndios
ma chi ja ndani'i i ma kúu ja koo i
ni-kani ni-jika nuu Su'si ma.
9 Te máko jin kuita o ja jin sa'a o
ja va'a ma, vaa kenda kivi ja jin
ndani'i o ja ni skuiso Su'si ma ja taa
ya ma, nú ma jin kuita o.
10 Te chukan kúu ja ndaka jichi ja
iyo ja kuu jin sa'a o ja va'a ma, te
jín sa'a o ja va'a nuu ndaka ñayii
ma, kovaa ñukuun-ka jín sa'a o ja
va'a ma ja jin kuu tna'a o ñayii ni ka
nduu ji'in o sa'ya Su'si ma.

11 Jin konde'ya ni sukan na'nu
letra tée sa ji'in nda'a maa sa a.
12 Ndaka ñayii ka kuni ja jin sa'a i
sukan kúni yikikuñu i ma, ñayii ya'a
chi ka xtetuu ña'a i ja jin jakitnuni
ni te jin ko sa'a tna ni sukan ka sa'a
i ma, vaa ja ka ndi ini i kúu ja ma jin
sondikin ña'a ñayii ma te jin ndo'o
jin neni i sukan ka ndo'o ka neni
ñayii ka sa'a sukan ni tatnuni Cristo
iya ni ji'i nuu krusi ma.
13 Vaa ni a maa i ja ka yitnuni i ma,
masu nde ka sa'a i ndaka sukan
ni tatnuni Moisés ma. Kovaa ka
kuni i ja ndijin, te jin jakitnuni ni,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u maa i ja
ni ka jakitnuni ni ma.
14 Kovaa saña, masu nawa
ndáchiñu'u sa maa sa ja sa'a sa ya,
vaa ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, iya ni ji'i nuu krusi ma
kúu ja sa'a sa a. Vaa ja sukan ni ji'i
Cristo ma nuu krusi ma, te ni kaku
sa nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te
ñatuu ndí ini-ka sa nawa ndani'i sa
ñuu ñayivi a.
15 Vaa nuu Cristo ma, masu nde
jiniñu'u ja chitnuni o maa o xi ja ma
kitnuni o ma chi ja kanuu-ka nuu
Cristo ma kúu ja ni ka nduu o ñayii
jaa, vaa ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
o.
16 Te ndaka o ja ka sa'a o sukan
ká'an sa a, na kunda'vi ini ña'a Su'si
ma, te jín koo mani ndaka o, vaa
vitna chi ñayii ñuu Israel ma ka kuu
o nuu ya.

17 Onde vitna te onde kivi ki'in
o ma, masu na in ko xtna'a ña'a
ja xtekuechi ña'a i saña, vaa ni ka
kendoo seña nuu yikikuñu sa ya
sukan ni ndo'o ni neni sa ja kuechi
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús iya tátnuni nuu o a.

18 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, ndaka ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni
nuu o a na koo ini anua ni a. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Éfeso ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu
Jesucristo ma, ja sukan ni jani ini
maa Su'si ma. Te tée sa nuu ndijin
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a ni ma
te ka ndikin va'a, ka ndikin ndija
ni Cristo Jesús ma, ja ka iyo ni ñuu
Éfeso a.
2 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a, ja maa Cristo ma

3 Jayiñu'u kóo nuu Su'si Yuva Je-
sucristo iya tátnuni nuu o a. Vaa ja
maa Cristo ma, te ni skuta'vi ña'a ya
ndaka ja vii ja va'a iyo andivi ma.
4 Te ja maa ya ma, te jâ ni
ndakaji ña'a Su'si ma onde xi'na-ka
ma sana ni kuva'a ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jin ko kuu o ñayii másu
jin ko sa'a-ka ja u'vi, te jin nduvii
jin ndundoo o nuu Su'si ma.
5 Ja kútoo xeen ña'a maa Su'si ma, te
ni jani ini ya ja ndakuan-sa'ya ña'a
ya. Te ja maa Jesucristo ma, te ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, sukan ni
kuu ini maa ya ja sa'a ya ja jin kuu
o, vaa ni kunda'vi ini ña'a ya ma.
6 Sa'a ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a
koo jayiñu'u ya, vaa ni skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a ma. Te ni
ndakuan-ta'vi ña'a ya, ja maa Sa'ya
ya Jesucristo iya kútoo xeen ya ma.
7 Sukan neva'a kua'a Su'si ma
ndaka ja vii ja va'a ma ja taa ya
ma, chukan kúu ja onde maa niñi
Jesucristo ma ni ndachunaa ya,
sana ni ka ndayaa o nuu ja u'vi
ma, te ni sakanu ini ña'a ya ndaka
kuechi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o,
nuu ni ka yo iyo o nuu ja u'vi ma.
8 Te ni sa'a ya ja ni ka ni'i o kua'a
xeen ja vii ja va'a ma, sukan-va'a
jin nduu o ñayii ndichi ma, te jin
kuni o nawa jin ko sa'a o ma.
9 Te ni kaxtnu'u ya tna'a ja ni iyo
yu'u ma, tna'a ja sukan jâ ni jani
ini ya ja ko kuu o ma, tna'a ja
sa'a Cristo ma ja jin kuu o ma, vaa
kúnda'vi ini ña'a ya ma.
10 Te kivi ndi'i ñuu ñayivi a, sukan
iyo ja ko kuu ma, te ndaxtutu ya
ndaka ja iyo andivi ma ji'in ja iyo
nuu ñu'ú a, te xndoo ya nuu nda'a
Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te jin
ni'i o tna'a ja jin ko kuu ta'vi o ma,
vaa sukan jâ ni jani ini maa Su'si
ma iya kúu sa'a ndaka ma, ja jin
kuta'vi o ma,
12 sukan-va'a jin ndaka'an jin
ndakachi ñayii ma ja vii ka sa'a
ka kuu o ma, te koo jayiñu'u nuu
Su'si ma, ja sukan ni sa'a ya ja jin
kuu o ma. Te sa'a ko kuu ji'in saña,
ja ni ka kukanu ini sa Cristo ma
xinañu'u-ka ma.
13 Sani te ndijin tna, ja ni ka jiniso'o
ni tnu'u ndaa tnu'u ndija maa Su'si
ma, tnu'u vii tnu'u va'a ja sa'a ja
jin ndani'i ta'vi o ma. Te ja ni ka
kandija ni ya ma, te ja maa Cristo
ma, te ndijin ndandaa ja ka iyo
ni ji'in Xtumani Ndios ma, iya ni
skuiso Su'si ma ja kii ya te koo ya
ini anua o ma.
14 Te Xtumani Ndios ma, ni sonuu
Su'si ma ni taa ya, sukan-va'a
sa'a maa Xtumani Ndios ma ja jin
kukanu ini o ja jin ni'i o ndaka
ja taa Su'si ma, kivi kenda ja jin
kaku o nuu ndaka tu'u ja u'vi ma,
te jin nduu o ñuu maa ya ma,
sukan-va'a ndaka o, te jin ndaka'an
jin ndakachi o sukan sa'a sukan
kúu Su'si ma, te jin chiñu'u o ya.

Sukan ni jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja jin kuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

15 Te chukan kúu ja saña tna, ja ni
jiniso'o sa ja sukan ka kukanu ini
ni Jesús iya tátnuni nuu o a, ji'in ja
sukan ka kutoo ni ndaka tna'a o a
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,
16 te chukan kúu ja ndimaa
ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
jin kuu ni, te ñatuu ndúnaa sa ja
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin
kuu ni ndaka jichi ora jikan-ta'vi
sa ma.
17 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si o
ma, iya ni kaxtnu'u Jesucristo iya
tátnuni nuu o a ja Yuva o kúu ya, te
iyo kua'a jayiñu'u ya, te jikan-ta'vi
sa ja na chunee ya tnu'u ndichi ini
anua ni a, te na kaxtnu'u ya sukan
sa'a sukan kúu maa ya ma.
18 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
na chindee ña'a ya ja na jin koo
ndijin jin koo ndaa janitnuni ni ma,
sukan-va'a jin kunitnuni ni nawa
ka ndetu ni ja jin ni'i ni ja taa iya ni
ndakana ña'a ma, te nde a kúu ja vii
ja va'a ja jin kuta'vi ñayii ni ka nduu
i ñuu maa ya ma, ja ñatuu ka sa'a-ka
i ja u'vi ma.
19 Te jin kuni o tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, ja kua'a xeen ja sa'a
ya nuu yo'o ja ka kandija o ya ma.
Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma
ni kaxtnu'u ndi'i kuiti ya
20 kivi ni ndaxteku ya Cristo ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni nda-
sunkoo ya ya xiñi kua'a ya ma onde
andivi ma.
21 Te maa Cristo ma tátnuni nuu
ndaka ja ka tatnuni ma, ji'in nuu
ndaka ja ka xnani ñayii ma ja ka tat-
nuni ka kuu i ma, ji'in nuu ndaka
tee ka tatnuni ñuu ñayivi a. Te
chukan kúu ja maa ya tátnuni nuu
ndaka ja iyo tiempu ya'a ji'in kivi
ki'in o a.
22 Te ni skendoo Su'si ma ndaka
chii ja'a Cristo ma, te ni sa'a Su'si
ma ja Cristo ma kúu xini ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
iyo i ndaka ñuu ma.
23 Te nda'a ya ma ja'a ya ma ni ka
nduu ndaka ñayii ka kandija ya ma.
Vaa sukan kúu Cristo ma, sukan ka
kuu maa i ñuu ñayivi ya. Te maa ya
ma kúu iya sa'a ja ndaka ja iyo a,
te jin ko kuu i sukan kúni maa Su'si
ma ja jin ko kuu i ma, te masu nawa
ja'ni ña'a i ja jin ko kuu i ma.

2

*Ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma,
saa ni ka ndani'i ta'vi o*

1 Te maa Su'si ma ni ndaxteku
ña'a ndijin, vaa kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i ni nuu ka iyo ni nuu ja u'vi
ma, te ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni
ndaka ja u'vi ma,
2 tna'a ja ni ka yo sa'a ni, nuu ñatuu
jin kuni-ka ni tnu'u Su'si o a, te ni
ka yo ndikin, ni ka yo ndikin ni,
ni ka yo sa'a ni sukan ka sa'a ñayii
ñuu ñayivi a, sukan tátnuni tachi ma,
suchi iyo ñuu ñayivi a, suchi satniñu
ini anua ñayii ñatuu ka kandija Su'si
o a.
3 Te sukan tna ni ka yo kuu ndaka o,
nuu ñatuu jin kuni-ka o tnu'u Su'si
o a, te ni ka yo sa'a o sukan ni ka
yo kuni maa yikikuñu o a, ji'in ja
sukan ni ka yo jani ini maa o ma,
te ni ka yo sa'a o sukan ka sa'a
ndaka-ka ñayii ma, te ni ka yo sa'a
o ja ni yo ndakiti ini Su'si ma nuu o
ma.
4 Kovaa Su'si o ma chi nda'vi
xen-xeen ini ya, te kútoo xen-xeen
ña'a ya,
5 vaa nuu ja ni kundee maa ja
u'vi ma ni ja'ni ña'a i ma, kuechi
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma,
te ja nda'vi ini maa Su'si ma, te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te
nuu ni ndateku Cristo ma, te ni ka
ndateku tna o, te ni ka ndani'i ta'vi
o.
6 Te ni sa'a Su'si ma ja ni ka ndateku
o ji'in Cristo ma, te ni ndasunkoo
ña'a ya ji'in Cristo Jesús ma onde
andivi ma.
7 Te kivi ki'in o a, te kaxtnu'u ya
ndaka ja vii ja va'a skuta'vi ña'a ya
yo'o, ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús o
a, vaa ni kunda'vi xen-xeen ini ña'a
ya ma.

8 Vaa kuechi ja nda'vi ini Su'si ma,
te ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
ma, te ni ka ndani'i ta'vi o a, vaa
ni ka kandija o ya ma. Te cha'a chi
masu in ja ni ka sa'a maa o ma te
ni ka ni'i o kúu, chi ña'a. Vaa in ja
vii ja va'a ni skuta'vi ña'a maa Su'si
ma kúu.
9 Vaa masu kuechi ja vii ja va'a ni
ka yo sa'a o ma te ni ka ni'i o, vaa
jin ko kuvixi o.
10 Vaa ja maa Cristo Jesús ma, te ni
sa'a Su'si ma ja ni ka nduu o ñayii
jin ko sa'a ja va'a, te jin kondikin
o ichi ni satu'va ya onde xinañu'u
ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma,
te ni ka ndumani ndaka o, te ni ka
nduu tna o ñuu Su'si ma

11 Chukan kúu ja ndijin ja masu
ñayii judío ma ka kuu ni, jin
ndaka'án ni ja onde xi'na-ka ma, te
ñayii ka yitnuni ma, ni ka yo xnani
ña'a i ndijin ñayii masu ka yitnuni,
te masu ka iyo ndoo ni nuu Su'si ma
ni ka yo ka'an i, vaa maa i chi ni ka
yo jatanuu-ka i ja ni ka yo chitnuni
i yikikuñu tee ma, vaa ka jani ini i
ja onde sukan, te ka iyo ndoo-ka i
nuu Su'si ma.
12 Te kivi yukan ma, ñatuu ni ka yo
iyo ni ji'in Cristo ma, te ni ka yo
iyo jika ni ñuu Israel ma, te ñatuu
ni ka yo sa'a ni ja ni tatnuni Su'si
ma sukan-va'a jin koo va'a o ji'in ya
ma te jin ni'i o ndaka ja ni skuiso ya
nuu o ma. Te ni ka iyo ni ñuu ñayivi
a, kovaa masu ni iyo Su'si ma ji'in
ni, te ñatuu na ja va'a ni ka yo ndetu
ni ja jin ni'i ni ma.
13 Kovaa vitna, ja maa niñi Cristo
Jesús ma ja ni jati nuu krusi ma, te
ka iyo ni ji'in Su'si ma. Te ndijin ja
ni ka yo iyo jika ni nuu ya ma, te
vitna ja ni ka nduyatni ni nuu ya.
14 Vaa ja maa Cristo ma, te ni ka
ndumani o, vaa ñayii ja masu judío
ka kuu i ma ji'in ñayii ñuu judío ma,
ni sa'a ya ja ni ka nduu o in-nka-ni
ñuu, te ni xtandiyo ya ndaka ja ni
yo ja'nu ndee ja in-ni ñuu jin ko kuu
o ma.
15 Te ni xnaa ya ja ñatuu ni ka yo
ketna'a ini o ma, te ni xtandiyo
ya tnu'u ni tatnuni Moisés ma ja
ni ka yo ka'vi, ni ka yo ka'vi sa
ndi-kivi ndi-kivi ma. Sa'a ni sa'a
ya, sukan-va'a jin nduu o in-ni ñuu,
te jin ketna'a ini o, kuenda tnu'u ja
in-nka-ni ñayii jin ko kuu o.
16 Te ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi
ma, te ni sa'a ya ja nduu jichi ñayii
ma, te ni ka nduu i in-nka-ni ñuu, te
ni xnaa ya ja ñatuu ka ketna'a ini i
ma, sukan-va'a jin koo mani ndaka
i ji'in Su'si ma.
17 Te ni kii ya, te ni kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ni,
ja ka iyo jika-ka ni nuu ya ma, ji'in
nuu sa, ja ka iyo yatni-ka sa nuu ya
ma, sukan-va'a jin koo mani ndaka
o ji'in ya ma.
18 Vaa ja maa Cristo ma, te ndijin
ji'in saña, kuu jin kenda koo o nuu
Yuva o Su'si ma, ja maa Xtumani
maa ya ma.
19 Te chukan kúu ja ndijin, masu ka
iyo siin-ka ni, ni a in-ka jichi ñayii
ka kuu ni, su'va ñayii ñuu nuu ka iyo
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma
ka kuu ni, te tna'a sa'ya tata Su'si
ma ka kuu ni.
20 Te sukan kúu in ve'e ka kuu o.
Vaa Cristo ma kúu yuu kanuu-ka
ni keja'a ve'e ma, te tee ni tet-
niñu ya ma, ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma, ka kuu yuu ni ka jakoxtna'a
siki yuu kanuu-ka ma, te yo'o ka
kuu yuu ni ka jakoxtna'a siki yuu jâ
ka yoxtna'a ma.
21 Te nú vivii jin jakoxtna'a yuu ma,
te kusukun-ka i, te kenda i ja ko
kuu i in veñu'u ii ja yoxtnee siki yuu
kanuu-ka ma. Te maa Jesucristo
ma kúu yuu kanuu-ka ni keja'a ve'e
ma.
22 Te siki iya kúu yuu kanuu-ka
ma ka yoxtna'a tna ni, sukan-va'a
ndaka o, te ja maa Xtumani Ndios
ma, te jin ko kuu o ve'e nuu koo
Su'si ma.

3

Sukan ni kaxtnu'u Pablo ma tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

1 Saña, kúu sa Pablo, te kuechi ja
jinukuechi sa nuu Cristo Jesús o a,
ja káxtnu'u sa tnu'u ya a nuu ni ja
ka kuu ni ñayii masu judío ma, te ni
ka tnii ña'a i, ja yinee va'a sa vekaa
a.
2 Vaa jâ ka jini ni sukan ni
skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a,
sukan-va'a kunukuechi sa nuu ni a,
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma.
3 Vaa sukan jâ ni tee vivi'i sa nuu
ni a, sukan ni kaxtnu'u Su'si ma ja
sukan ni jani ini ya ja sa'a ya ma.
4 Nuna jin ka'vi ni tutu ni tee sa a,
te jin ndasa'a ni kuenda ja sukan
jáku'ni ini sa nawa kúu ja jani ini
Su'si ma ja sa'a ya ja maa Cristo ma.
5 Te onde kivi vee o ma chi ñatuu
ni kaxtnu'u Su'si ma nuu sa'ya tata
ñayii ñuu ñayivi a tnu'u ya'a. Kovaa
vitna, te ja maa Xtumani Ndios ma,
te ni ndakaxtnu'u ya nuu tee ni
tetniñu Cristo ma ja jin kaxtnu'u de
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, ji'in tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma.
6 Vaa ñayii masu judío ka kuu i ma,
jin ndani'i ta'vi tna i, te jin ni'i tna i
ja ni skuiso Su'si ma, te in-ni ñayii
jin ko kuu i ji'in ñayii judío ma, te
ja maa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
Jesús ma, te jin ni'i tna ni ndaka ja
ni skuiso Su'si ma.
7 Te maa sa jinukuechi ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, vaa
sukan ni kunda'vi ini ña'a ya, te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a a, te
sukan, te ka jini ndaka o ja iyo xeen
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya nawa
kúni ya ja sa'a ya ma.

8 Kovaa saña chi masu in ñayii
kanuu-ka kúu sa ne'un ndaka-ka
ñayii ni ka nduvii ni ka ndundoo ka
iyo nuu Su'si ma, vaa kuenda kúu
in suchi luluu-ka ni kuu sa. Kovaa
saa nuu saña, ni skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a, te ni kukanu ini ña'a ya,
ja na ndakaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, sukan-va'a jin kuni
i ja ni sa'a Cristo ma ja jin kuu i
ma, vaa ûni masu kuu jin jaku'ni
ini o ndaka ja ni sa'a ya ma, ji'in ja
yikuu-ka ya sa'a ya ja jin kuu ndaka
o ja ka kandija o ya a.
9 Te káxtnu'u ndaa sa naxe ni jani ni
ka'vi ini Su'si ma sukan sa'a sukan
kúu ya ni-kani ni-jika ma. Te maa
in-ni iya ni sa'a ndaka ma ni yo na'a
sukan ko kuu ma.
10 Kovaa vitna jâ ni kaxtnu'u Su'si
o ma sukan sa'a sukan kúu ya ji'in
ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya ya
ma, sukan-va'a jin kuni ndaka ja
ka ndanuu ma te ka tatnuni i ja
ka iyo i andivi ma, ja sukan ndichi
xen-xeen Su'si ma.
11 Te ja ni yo ñu'u ini Su'si ma onde
xinañu'u kuiti ma ja sa'a ya ma, te
ni sa'a ya kivi ni tetniñu ya Sa'ya ya
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
12 Te ja maa Cristo ma, te ni nda-
nune ja kuu jin tu'va sii ini o nuu
Su'si ma, te masu nawa jin koyu'u
o, vaa ka kandija o ya.
13 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu
ni ja másu ko jin xtaya ni ja sukan
ndo'o neni sa vaa kuechi ja ni
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a nuu ni a.
Kovaa ja sa'a ndo'o neni sa a, te jin
koo jayiñu'u maa ni.

Ûni kútoo xen-xeen ña'a Su'si ma

14 Te chukan kúu ja jínkoo jiti sa,
te jikan-ta'vi sa nuu Su'si o Yuva
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
15 iya tníi kuenda ja ka nani ndaka
sa'ya tata ñayii ma, ja ka iyo i andivi
ma ji'in ñuu ñayivi ya.
16 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu
Su'si iya kúu sa'a ndaka ma te iyo
kua'a jayiñu'u ya ma, te ja maa Xtu-
mani maa ya ma, te sa'a ya ja na
koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa
ya ma ini anua ndaka ni a,
17 sukan-va'a jin kukanu ini ni
Cristo ma, te koo ya ini anua ni
a, te jin ni'i yo'o vava'a ni te
jin konukuiñi va'a ni. Te suni

jikan-ta'vi sa ja na jin jaku'ni ini ni sukan jin kutoo tna'a ndija ni ma.
18 Vaa nini ja onde jin kutoo tna'a ndija ni ma, sana kuu jin jaku'ni ini ni ji'in ndaka-ka ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma sukan kútoo xen-xeen ña'a Cristo ma.
19 Te na chindee ña'a ya ja jin ndasa'a ni kuenda sukan kútoo xen-xeen ña'a ya ma, vaa in ja ka'nu xen-xeen-ka kuu ja kútoo ña'a ya ma, te ñatuu na in jaku'ni ini ja maa i ma-ni. Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja na koo ndija ya ini anua ni a, te jin ko sa'a ni ndaka sukan sa'a maa ya ma.
20 Te maa Su'si iya kúu sa'a ndaka ma kúu iya taa kua'a xeen-ka sana ja jikan-ta'vi o ma xi ja jani ini o ma. Vaa iyo kua'a xeen tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te ni ndaxsama ña'a ya ja ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a.
21 Te ja maa Cristo Jesús ma, te na koo jayiñu'u nuu Su'si ma nuu ka ndatna'a ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya ya ma. Te sa'a kó kuu ndi-kivi ndi-kivi ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

4

Maa Xtumani Ndios ma na chindee ña'a, te jín ku'un ini o ja jin ketna'a ini ndaka o

1 Chukan kúu ja saña, ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Iya Tátnuni a, te yinee sa vekaa a, te jikan-ta'vi sa nuu ni ja jin ko kuu va'a jin ko kuu ndaa ni, sukan iyo ja jin ko sa'a o ja ka kuu o ñayii ni ndakana ña'a Iya Tátnuni ma.
2 Jín kava kuee ini o, te jín ndakunit-nuni o nawa ka sa'a ka kuu o ma, te jín kanda nuu tna'a o, vaa ka kutoo tna'a o a.
3 Vaa sukan sa'a maa Xtumani Ndios ma ja jin koo mani o ma, te jín ko ndi ini o ja jin ketna'a ini ndaka o.
4 Te jín kani ini o ja in-ni ñayii ka kuu o, vaa in-ni Xtumani Ndios ni ka kuta'vi ndaka o. Vaa in-ni ja ni skuiso ya ja jin ni'i ndaka o ja ni ndakana ña'a ya ma, te inuu-ni jin ko kuu ndaka o.
5 Vaa in-ni iya tátnuni nuu ndaka o. Te suni maa ya ka kukanu ini ndaka o. Te inuu-ni ni ka jandute o.
6 Te maa in-ni Su'si ma kúu Yuva ndaka o, te maa ya tátnuni nuu ndaka o, te sa'a ya ja jin koo va'a ndaka o, te iyo ya ini anua ndaka o.
7 Te maa Cristo ma, jâ ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, sukan jini ya ja kuu jin kunukuechi ndi-in ndi-in o nuu ya ma.
8 Chukan kúu ja ndee nuu tutu Su'si ma:
Ni ndaa ya onde sukun ma,
te ni jan xsia'a ya ja ni yo tat-nuni nuu o ma, te ni chinee va'a ya,
te ni skuta'vi ya ñayii ma ja vii ja va'a.
9 ¿Te nawa kúni ka'an ja ni ndaa ya ma? Ja kúni ka'an kúu ja xi-nañu'u suni ni kêe ya ni ja'an ya onde nuu kunu-ka ma sana ni ndaa ya ma.
10 Vaa iya ni kêe onde kunu-ka ma, te suni maa ya ni ndaa onde siki ndaka andivi ma, sukan-va'a ko koto ya ndaka tu'u ja iyo a.
11 Te maa ya ni jani ini ja jin koo tee jin kaxtnu'u tnu'u maa ya ma te ni tetniñu ya de, te jin koo ñayii jin ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a maa ya ma, te jin koo ñayii jin kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma nuu ñayii ñatuu jin kuni-ka ma. Te nuu ka iyo ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ndi-in ndi-in ñuu ma, te jin koo ñayii jin ko koto ña'a. Te jin koo ñayii jin ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma nuu ñayii jâ ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
12 sukan-va'a ñayii ya'a, jin skua'a i ñayii ni ka nduu sa'ya maa ya ma ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma, sukan-va'a jin koo tu'va i ja jin kunukuechi i nuu Su'si ma, sukan-va'a jin ko kuu i ñayii jin koo va'a nuu ya ma, te kuenda tnu'u

ja nda'a Cristo ma xi ja'a ya ma ka kuu o,
13 sukan-va'a onde nú ni ka kenda koo ndaka o ja inuu-ni jin kukanu ini o ya ma, te jin ko kuu o in ñayii ni ka teku va'a ini, te jin kutu'va o ja jin sa'a o ndimaa ja va'a sukan sa'a maa Cristo ma, sukan-va'a jin kenda koo o ja jin sa'a ndaa jin sa'a ndija o sukan sa'a maa Cristo ma.
14 Te masu kuu jin ko kuu-ka o sukan ka kuu suchi kuechi ma, ja ka ndaxsama yachi i ja ka jani ini i ma, te ndeva'a-ni tnu'u ka jiniso'o i ja ka xnda'vi ña'a ñayii masu ka jika ichi ndaa Su'si a, te ka kandija i, vaa vivii ka ka'an ñayii yukan.
15 Kovaa yo'o chi su'va jín koo va'a jin koo ndija o, te jín kutoo tna'a ndija o, sukan-va'a jin teku-ka ini o te jin ko sa'a o sukan sa'a maa Cristo ma, iya kúu xini ndaka o ja ka kuu o yikikuñu ya ma.
16 Te jín ndasa'a o kuenda sukan vivii ka chindee tna'a nda'a o a ja'a o a, ni-ka'nu yikikuñu o a, sana kuu nawa sa'a o ma, te sukan jin ko kuu o, te vivii jin ketna'a ini o, te jin koo tutu ndaka o, te jin chindee tna'a ndaka o. Nde a kúu ja ni taa Su'si ma ja jin sa'a o ma, te jín sa'a o, te jín chindee tna'a o, te jin koo va'a jin koo vii ndaka o, vaa ka kutoo tna'a o a.

Sukan jin ko kuu o ja ni ndasajaa ña'a Cristo ma

17 Cha'a kúu ja ká'an sa, te ja maa Iya Tátnuni ma, te tátnuni sa nuu ni a. Máko jin ko kuu ni sukan ka kuu ñayii ñatuu ka jini Su'si ma, ja ka jani ya'a ka jani yukan-ni ini i ma.
18 Ja ka iyo nee janitnuni i ma, te ka iyo jika i nuu nda'a Su'si ma. Vaa ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu i, vaa ka sa'a ndee i ini anua i ma nuu Su'si ma.
19 Te ñayii ya'a chi masu nde ka kukan-nuu-ka i, te ka sa'a i ndeva'a-ni nde a ka kuni i ma, te ka iyo sii ini i ja ka sa'a i ndaka ja u'vi ma.
20 Kovaa ndijin chi masu sukan ni kaxtnu'u Cristo ma ja jin sa'a ni ma.
21 Te nú ja ndaa ja ni ka jiniso'o ni tnu'u ni ka'an sa ja ni ka'an ya ma, te ni ka kutu'va ni sukan ni kaxtnu'u maa ya ma, vaa ndaka tnu'u ni kaxtnu'u ya ma chi ja ndaa kúu.
22 Chukan kúu ja jin xndoo ni ndaka ja u'vi sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma, tna'a ja ni yo xnda'vi ña'a ma, te ni ka yo sa'a neé, ni ka yo sa'a uun ni ma, te ni xtivi ña'a i ma.
23 Kovaa vitna, te jin ndasajaa ni janitnuni ni a.
24 Te jin nduu ni in ñayii jaa, sukan ni ndasa'a ña'a Su'si ma. Te jin ko kuu ni ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a kuiti ni.
25 Chukan kúu ja ñatuu koo jin xnda'vi tna'a-ka ni, su'va ndi-in ndi-in ni jin ka'an ndaa nuu tna'a, vaa ndaka o chi in-ni ñayii ka kuu o.
26 Nú ve jin ndakiti ini ni, kovaa másu ko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko sa'a ni ni-in ja u'vi ja sa'a ja jin kuiso kuechi ni, ni másu ko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko ndakiti ini ni in nduu kuiti ma,
27 te másu ko jin kua'a ni tnu'u ja ko ska'an ña'a tachi ma.
28 Chi nú nde ni ni yo sakui'na nuu ñatuu jin kuni-ka ni tnu'u Su'si ma, te máko sakui'na-ka ni, su'va satniñu va'a ni ji'in nda'a ni a, sukan-va'a ni'i ni nawa chindee ni ñayii nda'vi ka jiniñu'u ma.
29 Ñatuu ni-in tnu'u ndeva'a ko kee yu'u ni a, ja kuña'a ni nuu tna'a ni ma, su'va tnu'u ká'an ni ma ko kuu tnu'u kuatniñu, sukan-va'a jin chindee tna'a ni ja jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma. Te ja sukan jin sa'a ni ma, te vivii jin kuatnu'u ini ña'a ñayii ka niniso'o ña'a ma.
30 Te másu ko jin sa'a ni ja ko kuxii ini Xtumani Ndios ma, vaa suu ya kaxtnu'u na in ka kuu o nuu Su'si ma, te kivi ndenda koo o nuu Su'si

ma, te ndakuni ña'a Su'si ma ja sa'ya maa ya ka kuu o.
31 Chukan kúu ja jin xtandiyo ni ndaka tu'u tnu'u jatu tnu'u xiko tnu'u ndi'vi tnu'u kini ja sa'a ja ka kuxii ka kunda'vi ini ni ma. Suni jin xtandiyo ni ja ka ndakiti ini ni ma, ji'in ja ka kuyachi ini ni ma, ji'in ja ka kana ka kayu'u ni ja ka ka'an u'vi nuu tna'a ni ma, ji'in ndaka-ka ja u'vi ka sa'a ni ma.
32 Su'va jin kava va'a ini ni, te jin kunda'vi ini nuu tna'a ni, te jin sakanu ini nuu tna'a ni, sukan ni sa'a Su'si ma, ja maa Cristo ma, te ni sakanu ini ña'a ya ma.

5

Jín ko kuu o sukan kúu ñayii ni ndaxtnuu Su'si ma janitnuni i ma

1 Yo'o ja ka kuu o sa'ya too Su'si ma, jín sa'a o sukan sa'a maa ya ma.
2 Te ndimaa jín kutoo tna'a o, sukan ni kutoo ña'a Cristo ma, vaa ja ni kutoo ña'a ya ma kúu ja ni kachi ya ni chunaa ya nuu tniñu o ma, te ni ndakua'a ya maa ya nuu Su'si ma, kuenda tnu'u ja in kiti ja ni ka ja'mi i te ni ndaa xiko asi ti ma nuu Su'si ma. Sukan kúu ja ni sa'a ya ma, te ni jatna ini Su'si ma.
3 Kovaa ndijin, jin ko kuu ni sukan iyo ja jin ko kuu ñayii ñuu Su'si ma, ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma. Chukan kúu ja másu ko jin ko kivi nduu jin ko kivi ni'ni ni ji'in ñayii ñatuu ni tnanda'a ji'in ni ma, ni a jin ko sa'a ni ni-in ja u'vi, ni a jin ko ndiyo ini ni ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
4 ni a jin ko ka'an ni tnu'u ndeva'a, ni a jin ko ka'an ni tnu'u ja masu kuatniñu o ma. Vaa masu va'a-ni ja ndaka tnu'u ya'a ko ka'an o ma, su'va ja sa'a o kúu ja na ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma.
5 Vaa ka jini ni ja ñayii ka kivi nduu ji'in in-ka ñayii ñatuu ni ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma, ji'in ñayii ka ndiyo ini ma, inuu-ni ka kuu i ji'in ñayii ka ndachiñu'u tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, vaa saa ka jatanuu i ndaka chukan te ka xndoo i Su'si ndija ma. Te ni-in ñayii ya'a, masu kuu jin koo i nuu tatnuni Cristo ma ji'in Su'si ma, nuu ni skuta'vi ya ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
6 Chukan kúu ja ndijin, jin ko koto va'a ni maa ni, ja ñatuu na in ko xnda'vi ña'a ja vivii ko ka'an i, te tnu'u iyu tnu'u su'va-ni ko kuu ma. Vaa ndaka cha'a ka sa'a ñayii ñatuu ka kandija ja ká'an Su'si ma. Chukan kúu ja ndákiti ini ya nuu i ma.
7 Te másu ko jin sa'a ni sukan ka sa'a ñayii yukan ma.
8 Vaa ndijin chi onde xi'na-ka ma chi ni ka yo iyo ni nuu nee ma, kovaa vitna chi ja maa Iya Tátnuni ma, te ka iyo ni nuu ndú'va ñu'u vivii maa ya ma, te ndimaa jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ka iyo nuu ndú'va ñu'u vivii maa ya ma.
9 Vaa ndaka ja ka sa'a ñayii ka iyo ji'in Xtumani Ndios ma kúu ja jin kava va'a ini i ma, ji'in ja jin sa'a i ja ndaa ndija ma, ji'in ja jin ka'an i ja ndaa ma,
10 te ndimaa ka ndasa'a i kuenda nawa játna ini Iya Tátnuni ma, te sukan ka sa'a i ma.
11 Te másu ko jin ko sa'a ni ja ka sa'a ñayii ka iyo nee janitnuni i ma, vaa masu nde jiniñu'u ja ka sa'a i ma. Su'va jin ndaka'an-so'o ni nuu i.
12 Vaa ja kan-nuu xeen kúu ja ka sa'a yu'u i ma, te onde ja ndaka'an o ja ka sa'a i ma, ja kan-nuu kuu.
13 Kovaa ndaka kuechi sa'a ñayii ma ndatuu kivi ndenda i nuu ndú'va ñu'u vivii maa Cristo ma, te ndundaa kuechi i ma, vaa nuu ndú'va ñu'u Cristo ma chi ndaka ndatuu.
14 Chukan kúu ja ká'an tnu'u Su'si a:

Ndoto ni, ndijin ja kixi ni,
te ndakoo ndijin ne'un ñayii ni ka ji'i ma,
te Cristo ma, sa'a ya ja ndundijin nuu ni a.

15 Jin ko koto vava'a ni naxe jin
ko sa'a jin ko kuu ni, te jin ko kuu
ni ñayii ndichi. Másu ko jin ko kuu
ni ñayii ñatuu ka jaku'ni ini.
16 Jin kuatniñu va'a ni tiempu a, vaa
kivi ka iyo o a chi kivi iyo xeen-ka ja
u'vi kúu.
17 Chukan kúu ja jin ko kuu ni ñayii
jin ndasa'a kuenda nde a kúni Iya
Tátnuni ma ja jin sa'a ni ma, te másu
ko jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ñayii
ka iyo nee janitnuni i ma.
18 Te másu ko jin ko ko'o ni ndixi te
jin ndajini ni, vaa ja xtivi o maa o
kúu. Su'va ja jin ku'un ini ni kúu ja
na koo Xtumani Ndios ma ini anua
ni a, te jin ko sa'a ni sukan kúni maa
ya ma.
19 Te maa tnu'u Su'si ma jin ku-
atniñu ni ja jin ndaka'an-so'o nuu
tna'a ndi-in ndi-in ni. Te tna'a ja ka
jita o ma, ni-yu'u ni-anua ni jin kata
ni, te jin ndachiñu'u ni Iya Tátnuni
ma.
20 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ndimaa jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o Su'si
ma ja ndaka ja táa ya ma.

Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in
ndi-in o

21 Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in
ndi-in o, vaa ka na'a o ja nde'ya ña'a
Su'si ma.
22 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni ka
tnanda'a ma, jin kuandetu ni nuu
yii ni ma, sukan ka jandetu ni nuu
Iya Tátnuni ma.
23 Vaa yii ni ma, kuenda tnu'u ja
xini ni ma kúu de, sukan kúu Cristo
ma, vaa suu ya kúu xini ma, te
ndaka yo'o ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, ka kuu o yikikuñu Cristo
ma, vaa maa Cristo ma kúu iya ni
sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o ma.
24 Te sukan ka kandija ndaka o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma ndaka
ja ká'an Cristo ma, sukan tna na jin
kuandetu ña'a ma nuu yii ña ma
ndaka nawa ká'an de ma.
25 Ndijin tna ja ka kuu ni tee ni ka
tnanda'a ma, jin kutoo ni ñasi'i ni
ma, sukan kútoo Cristo ma ndaka o
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, vaa
maa ya ni ndo'o ni neni nuu tniñu
o ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o
ma.
26 Te ja ni sa'a ya sukan ma, te ni
ndasavii, ni ndasandoo ña'a ya, te
ni ndakate ña'a ya ji'in tnu'u maa
ya ma, sukan sa'a ndute ma,
27 sukan-va'a jin koo o nuu maa ya
ma, te jin ko kuu o sa'ya maa Su'si
ma, te jin koo jayiñu'u o, te ñatuu
ni-in ja u'vi ko satne'e ña'a. Su'va jín
xndoo o ndaka ja u'vi ma.
28 Sukan ni kutoo ña'a Cristo ma,
sukan tna jin sa'a ndijin, jin kutoo
ni ñasi'i ni ma, sukan ka kutoo ni
yikikuñu ni a. Vaa tee kútoo ñasi'i
de ma chi kútoo de maa de.
29 Vaa masu na in saxiko yikikuñu
maa i ma chi su'va jito va'a i, te ndí
ini i ja na koo va'a i ma. Sukan
kuiti sa'a Cristo ma ji'in yo'o ja ni
ka ndaketna'a ini o ji'in ya ma ja
vivii jito ña'a ya te ndí ini ya nawa
ka jiniñu'u o ma.
30 Vaa yikikuñu maa ya ma ka kuu
o.
31 Te chukan kúu ja tee tnanda'a ma
chi xndoo de yuva de ma ji'in si'i
de ma, te kueka tna'a de ji'in ñasi'i
de ma, te in-nka-ni yikikuñu jin ko
kuu nduu de ji'in ña.
32 Ka'nu xeen kúu tnu'u ya'a ja ni
kaxtnu'u Su'si ma nuu o a. Kovaa
ja kúni saña kúu ja jin jaku'ni ini ni
sukan ni kutoo ña'a Cristo ma yo'o
ja ka kuu o ñayii ni ka ndaketna'a
ini ji'in ya ma.
33 Te in-ka tnu'u ni ka'an sa ma kúu
ja ndi-in ndi-in ndijin, jin kutoo ni
ñasi'i ni ma, sukan ka kutoo ni maa
ni ma. Te suni ndijin tna ña'a, jin
kuandetu ni nuu yii ni ma.

6

1 Suchi kuechi, jin kandija ro
sukan ka ka'an yuva ro ma ji'in
si'i ro ma, vaa sukan játna ini Iya
Tátnuni ma, te ja va'a kúu cha'a.
2 Jin kuandetu nuu yuva ro ma ji'in
nuu si'i ro ma, vaa cha'a chi in ja
xinañu'u ni tatnuni Su'si ma kúu, te

iyo in ja ni skuiso ya ja ni'i o nuna sa'a o sukan ni tatnuni ya ma.
3 Te ja ni skuiso ya ma kúu ja koo va'a o ñuu ñayivi a, te koteku kani o ñuu ñayivi a.

4 Te ndijin ja ka kuu ni yuva suchi kuechi ma, máko jin sa'a ni ja jin ndakiti ini sa'ya ni ma. Te ja maa Iya Tátnuni ma, te jin ka'an-so'o ni nuu i, te jin kaxtnu'u vii jin kaxtnu'u va'a ni nuu i ja na jin ko sa'a jin ko kuu i sukan kúni maa Iya Tátnuni ma.
5 Ndijin ja ka jinukuechi ni nuu ñayii xi-nuu ka satniñu ni ma, jin kandija ni, te jin kava vii jin kava va'a ini ni, te jin kuandetu ni nuu i, kuenda tnu'u ja nuu maa Cristo ma ka kandija ni.
6 Jin satniñu ndija ni. Masu yika-ni ja ora ka nde'ya i ma, te jin sa'a ni ja ka satniñu ni, sukan-va'a jin kuatnu'u ini ña'a i, chi ña'a. Jin kani ini ni ja nuu maa Cristo ma ka jinukuechi ni, te ni-yu'u ni-anua ni jin satniñu ni nuu ñayii xi-nuu ka satniñu ni ma, sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a ni.
7 Má jin kani ini ni ja nuu ñayii ma-ni ka jinukuechi ni, su'va jin kani ini ni ja nuu maa Iya Tátnuni ma ka jinukuechi ni, te jin kunukuechi vava'a ni.
8 Vaa jin kona'a ni ja ndeva'a-ni na ja va'a ka sa'a ka kuu maa ñayii ma, te sukan jin ndani'i i ja ndakua'a maa Iya Tátnuni ma, ka kuu i ñayii ka jinukuechi xi ka kuu i ñayii masu ka jinukuechi.

9 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii ka jinukuechi nuu ni ma, jin ko kuu vii jin ko kuu va'a ni ji'in i, te másu ko jin xsiu'u ni i ja nú masu kuu sa'a i ma te masu jin chuya'vi ni i, chi ña'a. Vaa jin ndaka'án ni ja onde andivi ma iyo iya tátnuni nuu o a, te inuu-ni kútoo ña'a ya ndijin ji'in maa i ma.

Jín kuatniñu va'a o ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa Su'si ma

10 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu tna ni sa'ya Su'si ma, jin kukanu ini vava'a ni iya tátnuni nuu o a, sukan-va'a chindee chituu ña'a ya, te jin ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa ya ma.
11 Jin ko tnii vava'a ni ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu taa Su'si ma, sukan-va'a kuu jin konukuiñi vava'a ni, te masu kundee tachi ma nuu ni ora kúni i ja xnda'vi ña'a i ma.
12 Vaa masu ñayii ñuu ñayivi a ka kanaa ji'in o, nú masu ja ndaka ja ka chindee tna'a ji'in tachi ma, ndaka ja ka iyo yatni andivi ma, tna'a ja ka tatnuni nuu nee ma tiempu ya'a. Ndaka cha'a ka kuu ja ñatuu ka kunimani nuu o a.
13 Chukan kúu ja jín ko tnii vava'a o ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa Su'si ma, sukan-va'a kivi kenda tachi ma ja nduku i ja xnda'vi ña'a i ma, te masu jin kandija o ja ká'an i ma. Te nú ni jinu ni ka satu'va va'a o maa o, te jín konukuiñi vava'a o.
14 Ûni jín konukuiñi vava'a o, te jín ko tnii vava'a o tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma. Te ûni jín sa'a o ja va'a ja ndaa ma sukan tátnuni Su'si ma, sukan-va'a ñatuu na ja u'vi ma jin ko xtna'a ña'a.
15 Ndimaa jín koo tu'va o, sukan-va'a kuu jin koo o jin kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ja sa'a ja jin ndumani ñayii ma ji'in Su'si ma.
16 Te in-ka ja jin sa'a o kúu ja ûni jín kukanu ini vava'a o Su'si ma, sukan-va'a kasi ndee kasi ndoso ña'a ya nuu ndaka ja u'vi tétniñu tachi ma nuu ka iyo o a.
17 Te jín ku'un jín ku'un-ni ini o ja Su'si ma sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma, te masu nawa kuu sa'a tachi ma ja xnda'vi-ka ña'a i. Te jín tnii vava'a o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, ja ni taa Xtumani maa ya ma, ja kúu i kuenda tnu'u ja in yuchi kúu espada ma, vaa suu tnu'u ya ma chindee ña'a ja jin kundee o nuu tachi ma.

18 Te maa Xtumani Ndios ma
na chindee ña'a, te ndimaa jín
kakan-ta'vi jín kakan-ta'vi-ni o nuu
Su'si ma ndaka ora, te másu ko jin
ndunaa o ja jin kakan-ta'vi o ja
jin kuu ndaka-ka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ja ñatuu-ka na ja u'vi
ka sa'a i ma.
19 Te jin kakan-ta'vi ni ja kuu sa,
sukan-va'a ni'i ini sa naxe kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ya nuu
ñayii ma, te máko koyu'u sa.
20 Vaa Su'si ma ni tetniñu ña'a ja
ki'in kii sa ndaka ñuu a, kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a maa ya a, te
chukan kúu ja vitna chi ni ka ju'ni
ña'a i ji'in yo'o kaa, te yinee va'a sa
vekaa ya. Te jin kakan-ta'vi ni ja
kuu sa, sukan-va'a máko koyu'u sa,
te ká'an sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o ya, sukan kúni ya ja sa'a sa a.

Ndákuan-ta'vi Pablo nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso

21 Kovaa ja kúni sa kúu ja jin kuni
tna ni naxe iyo naxe kúu sa a, te nde
a kúu ja sa'a sa a. Te ndaka cha'a
chi kaxtnu'u ñani o Tíquico a, tee ka
kutoo tna'a ji'in o a, tee jinukuechi
va'a nuu Iya Tátnuni ma.
22 Te tee ya'a ni tetniñu sa ja jaan
de nuu ka iyo ni a, sukan-va'a
kaxtnu'u de naxe ka iyo sa ya'a,
sukan-va'a jin ndani'i ni tnu'u
kanu ini.
23 Te maa Yuva o Su'si ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na
sa'a ya ja ndaka ni ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, na jin koo mani ni, te
jin kutoo tna'a-ka ni, te jin kukanu
ini-ka ni Su'si o ma.
24 Te na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
ndaka ni ja ka kutoo xen-xeen ni
Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Filipos ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

1 Saña kúu Pablo a, te ka iyo sa ji'in Timoteo a ja ka jinukuechi sa nuu Jesucristo o a. Te tée sa nuu ndaka ni ja ni ka kandija ni Cristo Jesús ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma, ja ka iyo ni ñuu Filipos a, ji'in tee ka ndaka'an-so'o nuu ni naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni nuu Su'si ma, ji'in tee ka jinukuechi nuu ni a sukan-va'a jin koo va'a ni nuu Su'si o a.
2 Te Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan jikan-ta'vi Pablo ma ja jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

3 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si o ma ndaka jichi ndaka'án ña'a sa naxe ka iyo ni a.
4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma, ndimaa kusii ini sa ja jikan-ta'vi sa ja jin kuu ni.
5 Vaa ni ka ketna'a ini o, te ka chindee tna'a o, ja jin kuni ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te onde nuu ni keja'a ni ka chindee tna'a o ma, te onde vitna ka ketna'a ini o.
6 Te Su'si ma, ni keja'a satniñu ya ini anua ni a ja jin sa'a ni ja va'a ma, te kukanu ini sa ja maa ya sinu tniñu ni keja'a ya ma, onde kivi ndenda Jesucristo ma.
7 Jani ini sa ja va'a-ni ja jani ini sa sa'a ja jin kuu ni, chi vaa ñu'u xeen ini ña'a sa ndaka ni. Vaa visi yinee sa vekaa ya, xi yikuu sa kaxtnu'u sa ja ja ndaa kúu tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, kovaa ndaka ndijin ka jini sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka ja vii ja va'a ma yo'o, vaa ka chindee tna'a o ka jinukuechi o nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma, jini ya ja sukan kútoo xeen ña'a sa ndaka ni. Ûni kútoo ña'a sa sukan ni kutoo ña'a Jesucristo ma.
9 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma, ja sukan ka kutoo tna'a o a, te jin kutoo tna'a-ka o, te jin jaku'ni va'a ini o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o,
10 te jin kuni ni jin ndakaji ni nde a kúu ja va'a-ka ma, sukan-va'a jin ko kuu ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma. Te ñatuu na in ko ka'an ja ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu ni kivi ndenda Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te jin ko sa'a ni ja vii ja va'a ma, sukan-va'a jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu Su'si ma, te koo jayiñu'u ya.

Saña chi nú téku sa chi ja kunukuechi sa nuu Cristo ma ko kuu

12 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, kúni sa ja jin kuni ni ja ndaka ja ni ndo'o, ni tna'a sa ma chi ni ka chindee ña'a i ja ni jitenuu-ka tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o ya.
13 Te ndaka soldado ka jito palaciu ya, ji'in ndaka tu'u ñayii ma, ka jini i ja yinee sa vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma.
14 Te kua'a-ka tna'a o ja ni ka nduu i sa'ya Su'si o a, ja ni ka jini i ja yinee sa vekaa a, te ni ka ni'i-ka i tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te masu ka yu'u i.
15 Te ja ndaa ndija kúu ja jaku i chi ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma kuechi ja ka kukueñu ini i, te ka kuni i ja jin kundee i nuu sa. Kovaa jaku-ka i ma chi ni-yu'u ni-anua i ka kaxtnu'u i tnu'u Su'si ma.
16 Ñayii ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma ja ka kukueñu ini i ma chi masu ja ka jinukuechi va'a

i nuu Su'si ma kúu chi su'va ka jani ini i ja sukan, te ndo'o neni-ka sa.
17 Kovaa ñayii ka jini ja yinee va'a sa vekaa a kuechi ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, chi su'va ñukuun ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, vaa ka kutoo ña'a i.
18 Kovaa masu ndí ini sa, ndeva'a-ni naxe ka ñu'u ini maa i ma te ka kaxtnu'u i ma. Nú ni-yu'u ni-ini maa i te ka kaxtnu'u i, xi ka kukueñu ini maa i, kovaa tnu'u Cristo ma ka kaxtnu'u i, te chukan kúu ja kúsii ini xeen sa, te su'va koo sii ini-ka sa.

19 Sukan ka jikan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja kuu sa ma, te kúkanu ini sa ja maa Xtumani Ndios ma chindee ña'a, te ndaka ja ndo'o sa a chi sa'a i ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
20 Sukan ñu'u ini sa, te ndetu sa, te masu nawa kúkan-nuu sa, vaa su'va kúkanu ini-ka sa Su'si ma. Te visi na koteku sa xi na kûu sa, kovaa kuiti ja sukan ndo'o sa a chi koo jayiñu'u Cristo ma.
21 Vaa saña chi nú téku sa chi jinukuechi sa nuu Cristo ma, te nuna kûu sa chi jâ ni kundee sa kúu, vaa ndani'i ta'vi sa nuu Su'si ma.
22 Kovaa nuna koteku-ka sa chi ja va'a-ka ko kuu, vaa kuu-ka kunukuechi sa nuu Su'si ma, te ka'an-ka sa tnu'u Su'si o ya, te jin ndukua'a-ka o ja ka kuu o sa'ya Su'si ma. Te chukan kúu ja ñatuu jini sa naxe kani-nka ini sa.
23 Kovaa ndeva'a-ni nde a ko kuu, iyo sa ja kuan-ta'vi sa, vaa kúu ini sa ja no'o sa nuu iyo Cristo ma, chi ja va'a xen-xeen-ka maa sa ko kuu.
24 Kovaa ja jin koo va'a maa ni, te jiniñu'u ja koteku sa.
25 Te kuiti kúkanu ini sa ja sa'a ko kuu, te jini sa ja kuiti koo-ka sa ji'in ni, sukan-va'a chindee-ka ña'a sa ja jin kukanu ini-ka ni Su'si ma, te jin koo va'a-ka ni nuu ya, te jin koo sii ini-ka ni.
26 Te nuna jaan tuku sa in-ka jichi nuu ka iyo ni a chi jin koo sii ini xen-xeen-ka ni nuu Cristo ma.

27 Yika-ni ja kúni sa kúu ja jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, sukan-va'a nú tnu ka'an o ja na jaan sa xi ña'a, kovaa kúni sa ja kuniso'o sa ja in-ni ja ka jani ini ni, te ka nukuiñi va'a ni nuu Su'si ma, te vivii ka chindee tna'a ndaka ni, te ka kuu inuu ini ni, te ka satniñu xeen ni ja ka kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a ja ka kandija o a.
28 Te sa'a, te ka jini o ja Su'si ma sa'a ja ichi jin ndani'i ta'vi ni ma kuan koo ni. Chukan kúu ja másu ko jin koyu'u ni nawa ka sa'a ka kuu ña'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma. Vaa sa'a, te ka jini o ja kuan koo maa i ichi nuu jin skenaa i maa i ma, ja sukan ka sa'a i ma.
29 Vaa in ja vii ja luu kúu ja ni ka ni'i o a, vaa masu yika-ni ja jin kandija o ya te ni kuu-ni chi suni tna ja jin ndo'o jin neni o ja kuechi ja ka kaxtnu'u o tnu'u maa ya a.
30 Vaa ka jini ni ja sukan ni ndo'o ni neni sa onde xi'na-ka ma, ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a maa ya a, te suni ka jiniso'o ni ja onde vitna chi sukan-ni yikuu sa ndo'o sa, te suni sukan jin ko kuu tna ni.

2

Sukan ni kuu ja ni kii ñayivi Cristo Iya Tátnuni ma ñuu ñayivi a

1 Chukan kúu ja nú ni ka ndani'i ni in tnu'u kanu ini ni sa'a Cristo ma vaa kútoo ña'a ya ma, te nú ka kutoo tna'a ndija ni ma vaa jâ ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, te jin kundee ni jin ndaka'an-mani nuu tna'a ni ma. Te nú ka iyo ni ji'in Xtumani Ndios iya sa'a ja jin ketna'a ini ni ma, te jin kunda'vi ini nuu tna'a ni ma,
2 te nú ndaka cha'a ka sa'a ni ma, te ka sa'a ni ja iyo sii ini xen-xeen sa. Te in-ni ja jin kani ini o, te jín kutoo tna'a o, te jín ketna'a ini o, te in-ni ja jín ku'un ini o.

3 Te ñatuu nawa jin ko sa'a ni ja
jin ko kukueñu ini ni xi jin ko ku-
vixi ni chi su'va jin kani ini ni ja
ka ndanuu-ka ndaka-ka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma sana maa ni
ma, te vivii jin kuandetu ni nuu i.
4 Ñatuu nawa jin ko kani ini ni ja jin
kuu maa-ni ni chi su'va jin kani ini
ni ja jin kuu ndaka-ka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma.

5 Jin ko kani ini ni sukan ni yo
jani ini Cristo Jesús ma.
6 Vaa visi inuu-ni kúu ya ji'in Su'si
ma, kovaa masu nde ni ndiyo ini ya
ja koo ya nuu iyo Su'si ma.
7 Vaa su'va ni xndoo ya ndaka ja
neva'a ya ma, te ni kii ya ñuu ñayivi
a, te ni jinukuechi ya nuu ñayii ñuu
ñayivi a, kuenda tnu'u ja in ñayivi.
8 Te nuu ni iyo ñayivi ya ma, te ni
ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma, te ni
ka ja'ni ña'a i onde nuu krusi ma, te
masu nawa ni ka'an kuiti ya.
9 Te chukan kúu ja Su'si ma chi ni
wa'a ya jayiñu'u xen-xeen-ka Cristo
ma sana ndaka-ka ñayii ma ji'in
ndaka-ka ángel ma, te ni xnani ya
Cristo ma iya tátnuni nuu ndaka ja
iyo a.
10 Sukan-va'a ndaka ja ka iyo an-
divi ma, ji'in ndaka ja ka iyo ñuu
ñayivi a, ji'in ndaka ja ka iyo ichi
chii ñu'ú a, jín konukuiñi jiti i nuu
Jesús ma, te jín ndachiñu'u i ya.
11 Te ndaka i ma jín ndaka'an jín
ndakachi ja Jesucristo ma kúu iya
tátnuni nuu ndaka o, sukan-va'a
kóo jayiñu'u nuu Yuva o Su'si ma.

12 Chukan kúu ja ndijin ja ka
kutoo tna'a o a, sukan ndimaa ka
kandija ña'a ni ma, masu yika-ni
ja ora iyo sa ji'in maa ni ma chi
su'va vitna ja iyo jika-ka sa a, te jin
kandija-ka ni ja ká'an sa a, te jin
koyu'u ni nasa yukan, te jin ko sa'a
ni in ja ñatuu játna ini Su'si o a, vaa
ka na'a ni ja iya ndakan kuenda
nuu o kúu ya, te jin ko ndi ini ni
naxe jin ndani'i ta'vi ni.
13 Vaa sukan kúni maa Su'si ma, te
maa ya kúu iya sa'a ja jin kani va'a
ini o naxe jin sa'a o ma, te maa ya
chindee ña'a ja kuu jin sa'a o ma.
14 Te jín sa'a o ndaka, kovaa máko
jin ka'an tnu'u tna'a o, ni a jin ko
skiti ini tna'a o,
15 sukan-va'a ñatuu nawa jin ndax-
tekuechi ña'a ñayii ma. Te jín kava
kuee ini o, sukan-va'a jin ko kuu o
sa'ya Su'si ma. Te ñatuu na ja u'vi jín
ko sa'a o nani ka iyo o ñuu ñayivi a
nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi a, ja
ñatuu ka kandija i Su'si ma. Jín ko
kuu o sukan ka kuu tiuxini ma, ja
ka ndu'va i ñuu ñayivi a.
16 Jin kotnii va'a ni tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, ja sa'a ja jin koteku ni
ma, sukan-va'a kivi ndenda Cristo
ma, te koo sii ini xeen sa ja masu
saneé sañuu-ni kúu ja kua'an vee sa
ni satniñu sa nuu Su'si o a.
17 Te kúsii ini sa, te kúni sa ja jin
koo sii ini ndaka ni ji'in sa, vaa
visi na kûu sa ja jinukuechi sa nuu
Su'si ma, sukan-va'a jin kandija-ka
ni ya, te ndaka ja jin ndakua'a ni
nuu Su'si ma, te kenda nuu maa ya
ma.
18 Sukan jin koo sii ini maa ni, te
koo sii ini tna sa ji'in ni.

Ni tetniñu Pablo ma Timoteo ma ji'in Epafrodito ma ja jin koo de ñuu Filipos ma

19 Ja maa Cristo Jesús iya tátnuni
nuu o a, te kúni sa ja kuu tetniñu
yachi sa Timoteo a jaan de nuu ka
iyo ni a, sukan-va'a saña tna, na
kuni sa naxe ka iyo ni a, te koo sii
ini sa.
20 Vaa ñatuu na in-ka ñayii ja jin
ketna'a ini ji'in sa, ja ko ndi ini i
sukan ndí ini ndija de ja jin kuu ni
a.
21 Vaa ndaka-ka ñayii a chi ka ndi
ini i ja jin kuu maa i, te ñatuu ka ndi
ini i ja sukan kúni Cristo Jesús ma ja
jin sa'a i ma.
22 Vaa ndaka ni, jâ ka jini ni
sukan kúu Timoteo a, ji'in sukan
jinukuechi de ji'in sa ja ka kaxtnu'u

sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, te chíndee ña'a de kuenda tnu'u ja sayii sa kúu de.
23 Chukan kúu ja nuna kuni sa naxe jin ka'an ñayii ka netniñu a naxe jin sa'a ña'a i, te tetniñu kunu sa de jaan de nuu ka iyo ni a.
24 Kovaa suni kúkanu ini sa nuu Iya Tátnuni ma ja kuu jaan yachi tna sa nuu ka iyo ni a.
25 Kovaa jani ini sa ja jiniñu'u ja tetniñu tna sa ñani o Epafrodito a, tee ni ka tetniñu ni ja na kunukuechi de nuu sa nawa jiniñu'u sa ma, te ka chindee tna'a sa ji'in de ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma, visi ndimaa kúni tachi ma ja kanu-ndee i, kovaa masu nde kundee i.
26 Vaa kúni xeen de ja kuni ña'a de ndaka ndijin, vaa ni kuxii xeen ini de ja ni ka jiniso'o ni ja ni ku'u de ma.
27 Ja ndaa ndija kúu ja ni ku'u xeen de ja sani te kûu de nkuu, kovaa Su'si ma, ni kunda'vi ini ya de, te masu maa in-ni de chi suni ni kunda'vi ini tna ña'a ya maa sa a, sukan-va'a masu kuxii xeen-ka ini sa.
28 Chukan kúu ja tetniñu yachi sa de ja na jaan de nuu ka iyo ni a, sukan-va'a jin ndakuni tna'a tuku ni ji'in de, te jin koo sii ini ni, sukan-va'a máko kuxii-ka ini sa.
29 Ja maa Iya Tátnuni ma, te jin kuan-ta'vi ni de, te jin koo sii ini xeen ni, te jin kutoo ni ndaka tee ka kuu sukan kúu de a.
30 Vaa kuechi ja jinukuechi de nuu Cristo ma, vaa suu de táa ndaka nawa jiniñu'u sa ma, te suu de sa'a ndaka ja masu kuu jin sa'a ni ma, te chukan kúu ja ni iyo yika de ja vala ti'i-nka, te kûu de nkuu ma.

3

Maa in-ni ja ndí ini sa kúu ja kenda sa nuu iyo ja kenda sa ma

1 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin koo sii ini ni nuu Iya Tátnuni ma. Vaa saña chi masu kuñaña sa ja suni maa i tée sa nuu tutu tetniñu sa nuu ni a, vaa cha'a kúu ja ka jiniñu'u ni.
2 Jin koto va'a ni maa ni nuu tee ka kuu sukan ka kuu la-ina ma, te masu ka kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si ma, te ka kuni de ja jin chitnuni de yikikuñu ni ma.
3 Vaa masu nde jiniñu'u ndaka chukan ja jin ko sa'a o, vaa yo'o ndija ka kuu ñayii ka yitnuni nuu Su'si ma, ndaka yo'o ja ni-yu'u ni-ini o ka jinukuechi o nuu Su'si ma te ka kusii ini o nuu Cristo Jesús ma. Vaa masu nde ka kukanu ini o ja ka chitnuni ñayii ma yikikuñu i ma sana kuu jin koo va'a o nuu Su'si ma.
4 Vaa visi iyo ja kuu kukanu ini sa ja ka sa'a ñayii ma yikikuñu i ma, te nú na in jani ini ja kuu kukanu ini i ja ka chitnuni i yikikuñu i ma, te saña chi iyo ja kukanu ini-ka sa.
5 Vaa ni ka chitnuni ña'a i nuu una kii ja ni kâku sa ma, te tee ñuu Israel ma kúu sa, te sa'ya tata tee kúu Benjamín ma kúu sa, vaa sa'ya tata tee ñuu hebreo ma kúu sa, te ni yo ndikin sa ni yo sa'a sa sukan ni tatnuni Moisés ma, sukan ka sa'a tee ka kuu fariseo ma.
6 Te ûni ni yo kuni sa ja ndaka ñayii ma jin ko kuu sukan kúu sa ma, te chukan kúu ja ni yo sondikin sa ñayii ka kandija Jesús ma. Te ûni ni yo kuni sa ja sa'a ndi'i sa'a tu'u sa sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
7 Kovaa ndaka cha'a ja ni-yu'u ni-ini sa ni yo sa'a sa ma, masu nawa ni chindee ña'a i, vitna ja iyo sa ji'in Cristo o a.
8 Vaa ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma, masu nde jiniñu'u i, te ja ni xndoo sa, vaa ndása'a sa kuenda ja sukan ka kuu mi'i ma, sukan ka kuu ndaka ja ni yo sa'a sa ma. Kovaa vitna ja ni jini sa Cristo Jesús ya, te suu ya tátnuni nuu sa a, te ja kútoo sa ya, chukan kúu ja ni xndoo sa ndaka ja masu nde jiniñu'u ma, te ja ndí ini sa kúu ja koo sa ji'in ya

te jatna ini ya ja sa'a sa a.
9 Te vitna ja ni ndatna'a sa ji'in Cristo o ya, te jini sa ja tnu'u ni tatnuni Moisés ma, masu ni chindee ña'a i ja ko sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu Su'si ma. Kovaa vitna ja kukanu ini sa Cristo o a, te maa Su'si ma sa'a ja kuu sa'a sa ja va'a ja ndaa sukan kúni ya a, vaa kándija sa ya.
10 Te ja kúni sa kúu ja koo sa ji'in Cristo o a te kuni sa sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja ni ndateku ya ma. Te kúni sa ja ndo'o neni tna sa sukan ni ndo'o ya ma, te kenda sa ja kûu sa sukan ni ji'i ya ma,
11 sukan-va'a ndateku sa kivi jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
12 Kovaa masu ja sa'a ká'an sa ya, te jâ ni kundee sa jâ ni ni'i sa ndaka kúu, chi su'va ja kúni sa kúu ja na chindee ña'a Su'si ma ja na kuu sa'a va'a sa'a ndija sa ndaka-ka. Vaa ja kúni sa kúu ja ni'i sa ndaka ja ni skuiso maa Cristo Jesús ma ja skuta'vi ña'a ya ma, vaa sukan ni skuiso ya kivi ni ndani'i ña'a ya onde xinañu'u ma.
13 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, masu ja kúni sa ka'an sa nuu ni ja jâ ni kundee sa kúu, chi ña'a. Kovaa in ja sa'a sa kúu ja jâ ni xndoo sa ndaka ja ni yo sa'a sa onde xi'na-ka nuu ñatuu kuni-ka sa Cristo Jesús o a, te ja sa'a-ka sa kúu tna'a ja chindee ña'a ja kenda sa nuu iyo Su'si ma.
14 Te nde'ya sa ja kenda sa nuu iyo ja kenda sa ma. Te ja maa Cristo Jesús ma, te kundee sa ni'i sa ja ni skuiso Su'si ma nuu ni ndakana ña'a ya ma.
15 Sukan jín kani ini ndaka o ja ni ka kandija o Su'si ma. Nú nde ni sama-ka jani ini ni, te sa'a na ndakaxtnu'u maa Su'si ma nuu ni.
16 Kovaa in ja ká'an sa kúu: tna'a ja ni ka jaku'ni ini o ma, te jín ko sa'a o sukan.
17 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin sa'a ni sukan sa'a sa a, te jin konde'ya ni nde in ka sa'a sukan ka sa'a sa a.
18 Vaa jâ ka iyo kua'a xeen ñayii ja ñatuu ka sa'a ndaa i, sukan ni ka'an sa kua'a xeen jichi ma. Te vitna chi nda'yu sa, te ká'an sa ja masu ñayii ka kunimani nuu Cristo iya ni ji'i nuu krusi ma ka kuu i.
19 Kovaa kenda kivi ja jin skenaa i maa i, vaa su'si i kúu ja ka ñu'u ini i ma, te jayiñu'u i ma kúu ja kan-nuu ka ni'i i, vaa ndimaa ja iyo ñuu ñayivi a ka ñu'u ini i ma.
20 Kovaa yo'o chi masu ñuu ñayivi a jin koo o chi onde andivi ma iyo nuu jin koo o. Te suni ka ndetu o ja onde andivi ma ndii Jesucristo iya tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma.
21 Te maa ya ndasajaa yikikuñu o a, tna'a ja masu nde jiniñu'u a, te nduvii nduva'a i sukan kaa yikikuñu maa ya ma. Vaa ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te ndasajaa ya yikikuñu o a, vaa maa ya tátnuni nuu ndaka ja iyo a.

4

Ndimaa jín koo sii ini o nuu Iya Tátnuni ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa kútoo xeen ña'a sa te ñu'u xeen ini ña'a sa, vaa maa ni ka sa'a ja iyo sii ini xeen sa, te ja maa ni ma, te ni'i sa ja iyo ja skuta'vi ña'a Su'si ma. Chukan kúu ja jin konukuiñi va'a ni nuu Su'si Iya Tátnuni ma.
2 Te jikan-ta'vi xeen sa nuu Evodia ma ji'in Síntique ma ja jin ketna'a ini ña sukan kúni iya tátnuni nuu o a.
3 Suni sukan jikan-ta'vi tna sa nuu ni, ndijin ja ka ketna'a ini o a te konukuiñi va'a ni nuu Su'si o a, ja na chindee ni ña'a ya'a ja jin ketna'a-ka ini ña, vaa ni ka chindee ña'a ña ni ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a. Te suni sukan tna ni yo sa'a ñani o Clemente ma, ji'in ndaka-ka tee ni ka chindee tna'a ji'in sa ma. Te vaa ñani o a

ji'in ku'va o a chi jâ ka yoxtnee ja ka nani de ma nuu tutu ka ndee ja ka nani ñayii jâ ni ka ndani'i ta'vi i ma.
4 Ndimaa jín koo sii ini o nuu iya tátnuni nuu o a. In-ka jichi ká'an sa ja jín koo sii ini o nuu ya.
5 Na jin ndakuni ña'a ndaka ñayii ma ja ñayii ka sa'a ja vii ja va'a ka kuu ni, vaa Iya Tátnuni ma chi jâ iyo yatni ya ja ndii ya.
6 Masu nawa jin ko ndi ini ni, su'va jin kakan-ta'vi xen-xeen ni nuu Su'si ma nawa ka jiniñu'u ni ndaka jichi ka ndakuan-ta'vi ni nuu ya ma.
7 Te maa Su'si ma na sa'a ja jin koo mani ndaka o, vaa maa ya chi vivii sa'a ya, te ûni masu kuu jaku'ni ini o naxe sa'a ya ja kuu jin ketna'a ini o te jin koo mani o ma. Te maa tnu'u mani yukan na ko koto va'a ini anua o a ji'in janitnuni o a, ja maa Cristo Jesús ma.

Ndimaa ja vii ja va'a ma jín ku'un ini o

8 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kani ini ni sukan ka kuu ñayii ka sa'a ja ndaa ndija ma, ji'in ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma, ji'in ñayii in-ni ja ka jani ini i ma, ji'in ñayii ka ka'an vii ka ka'an mani ma, ji'in ñayii ka ka'an vii ka ka'an va'a ñayii ma ja jin kuu i ma, ji'in ñayii ka sa'a ndaka ja va'a ja sa'a ja jin koo jayiñu'u i ma, te sukan jin ko kuu tna ni.
9 Te jin ko sa'a ni sukan ni kaxtnu'u sa ma, sukan ni tatnuni sa ma, sukan ni ka jiniso'o ni te ni ka jini ni ja ni yo sa'a sa ma. Te sukan jin ko sa'a ni, te maa Su'si iya sa'a ja jin koo mani o ma, koo ya ji'in ndaka ni a.

Tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a ñayii ñuu Filipos ma nuu Su'si ma

10 Kúsii ini xeen sa nuu iya tátnuni nuu o a, ja ndaka ni ni ka ndaka'án ña'a te ni ka tetniñu ni ja jiniñu'u sa ma. Vaa masu ja ni ka ndunaa ña'a ni kúu chi kuechi ja ñatuu ni kuu naxe jin tetniñu ni ma kúu.
11 Kovaa masu ká'an sa sa'a kuechi ja iyo nawa jiniñu'u sa, vaa jâ ni kutu'va sa, te iyo sii ini sa, ndeva'a-ni nú neva'a sa ja jiniñu'u sa ma xi ñatuu.
12 Te jini sa naxe kuu ja ko kunda'vi ko kukee o ma, te jini sa naxe kuu ja koneva'a o ndaka nawa jiniñu'u o ma. Jâ ni kutu'va sa ndaka naxe koteku sa ma, nú iyo kua'a ja kaa sa, xi ko kokon ko yichi sa, xi koneva'a kua'a-ka sa sana nawa jiniñu'u sa ma, xi ja ñatuu nawa neva'a kuiti sa ma.
13 Ndaka kuu sa'a sa, vaa iyo maa Cristo ma ja chíndee chítuu ña'a ya.

14 Kovaa va'a-ni ni ka sa'a ni ja ni ka chindee ña'a ni, kivi ni ndo'o ni neni sa ma.
15 Vaa kivi ni kenda sa ñuu Macedonia ma ja kua'an sa in-ka ñuu ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te maa in-ni ni ja ka iyo ni ñuu Filipos a ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, ka kuu ñayii ni ka chindee ña'a ndaka nawa jiniñu'u sa ma.
16 Vaa suni nuu iyo sa ñuu Tesalónica ma, te suni in uu jichi ni ka tetniñu ni xu'un ja kuatniñu sa ma.
17 Vaa masu ndúku sa ja na jin taa kua'a ni ja kuatniñu sa chi su'va ja kúni sa kúu ja jin sa'a kua'a-ka ni ja va'a nuu Su'si ma, sukan-va'a koo kua'a-ka ja ni ka sa'a ni nuu Su'si ma, te ndataa ya.
18 Vaa ni ndani'i sa ndaka ja ni ka tetniñu ni ji'in ñani o Epafrodito ma, te vitna chi neva'a kua'a-ka sa, te ñatuu nawa jiniñu'u-ka sa, vaa ni ndani'i sa ja ni ka tetniñu ni ji'in de ma, tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a ni nuu Su'si ma, ja jáxiko asi ma, tna'a ja játna ini Su'si ma.
19 Te maa Su'si o ma na taa ndaka nawa ka jiniñu'u ni, vaa maa ya chi neva'a ya ndaka ja kuu taa ya yo'o ja ka kandija o Cristo Jesús ma.
20 Nuu maa Yuva o Su'si ma na koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan

kó kuu.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

21 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa ndaka
tna'a o ka iyo ji'in ni a ja ni ka
kandija i Cristo Jesús ma, ja jâ
ni ka xndoo i ja u'vi ma. Suni
ndaka tna'a o ka iyo ji'in sa ya'a, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
22 Suni ndaka ñayii ja ni ka xndoo
i ja u'vi ja ka iyo i ñuu ya'a, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te ñukuun
kuiti ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ñayii ka jinukuechi nuu tee kúu
César ma.
23 Te kóo ja vii ja va'a skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a nuu
ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Colosas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma, ja sukan ni kuni maa Su'si ma, te ka iyo sa ji'in ñani o Timoteo a.
2 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Colosas a, ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma te vivii ka ndikin ni Cristo Jesús ma. Te Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Jikan-ta'vi Pablo ma ja na kua'a Su'si ma tnu'u ndichi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

3 Ndaka jichi ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si, Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu o ma, te ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa nuu ya ja jin kuu ni.
4 Vaa ni ka jiniso'o sa sukan ka kukanu ini ni Cristo Jesús ma, te sukan ka kutoo ni ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa vitna chi jâ ka kukanu ini ni ja iyo tu'va onde andivi ma ja va'a jin ni'i ni ma, sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a ni ka jiniso'o ni ma, ja kúu tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o ma.
6 Te sukan ni kenda tnu'u ya'a nuu ka iyo ni a, sukan ni kenda i ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te sa'a i ja ka nduvii ka nduva'a ini anua ñayii ma. Te chukan kúu ja ve jin ndukua'a-ka o ja ka kandija o tnu'u Su'si o a, te suni sukan tna ni kuu onde kivi ni ka jiniso'o ni tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te ni ka ndakunitnuni ni ja ja ndaa kúu, te sukan vivii ka kuu ni.
7 Vaa sukan ni kaxtnu'u Epafras ma tee ka kutoo xeen sa ma, ja ka jinukuechi sa ji'in de nuu Cristo Jesús ma, te ni-yu'u ni-ini de jinukuechi de nuu ni a.
8 Te suni maa de ni ndakani nuu sa sukan sa'a Xtumani Ndios ma, ja vivii ka kutoo tna'a ni a.
9 Chukan kúu ja onde kivi ni ka jini sa ma, te ñatuu ka ndunaa sa ja jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin koo va'a ni, te ka jikan-ta'vi xeen sa nuu ya ja na jin jaku'ni va'a ini ndaka ni, sukan kúni ya ja jin ko kuu ni ma, te jin ko kuu ni ñayii ndichi nuu ya,
10 sukan-va'a jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan iyo ja jin sa'a yo'o ja ka ndikin o Iya Tátnuni ma, te ndimaa jin sa'a ni sukan játna ini ya ma, te jin sa'a ni ndaka ja va'a ma, te ûni jin ku'un ini ni ja jin jaku'ni-ka ini ni sukan kúni ya ja jin ko kuu ni ma.
11 Te sukan ka jikan-ta'vi sa nuu ya ja na taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu, sukan neva'a maa ya ma ja kúu sa'a ya ndaka ma, sukan-va'a jin kundee ni te jin kava kuee ini ni nuu tnundo'o tnuneni ma,
12 sukan-va'a sii ini jin ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o iya ni satu'va nuu jin ndani'i ta'vi o ji'in ndaka-ka ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, vaa masu nuu nee-ka ma ka iyo o a.
13 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka ndayaa o nuu nda'a suchi iyo nuu nee ma, te ni ka ndenda koo o ñuu nuu tátnuni maa Sa'ya ya iya kútoo xeen ya ma
14 iya ni jati niñi ya ma nuu krusi ma. Te chukan, saa ni ndasakanu ini Su'si ma kuechi o ma, te ni ka ndayaa o nuu ja u'vi ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

15 Su'si ma, masu kuu kuni ndijin o ya, kovaa Cristo ma ni kaxtnu'u sukan kaa ya ma, vaa suu ya kúu

Sa'ya xinañu'u Su'si ma, te maa ya jâ iyo xinañu'u-ka sana ndaka-ka ja ka iyo a.
16 Vaa ja maa ya ma, te ni sa'a Su'si ma ndaka ja ka iyo ya, ndaka ja ka iyo andivi ma, ji'in ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú ya, ja ka nde'ya o a, ji'in ja masu ka nde'ya o a, ndaka ja ka tatnuni ichi andivi ma, ji'in ndaka ja ka tatnuni nuu ñu'ú ya. Te ja maa Cristo ma, te ni sa'a Su'si ma ndaka, te jayiñu'u maa Cristo ma kúu ja ka iyo ndaka ja ka iyo a.
17 Te maa ya iyo xinañu'u sana ndaka-ka ja ka iyo a, te ja maa ya, te ka iyo ndaka, te ñatuu nawa naa.
18 Te maa ya kúu xini ndaka yo'o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te ka kuu o yikikuñu ya ma. Te maa ya kúu xinañu'u ma, te maa ya ni ndateku xinañu'u ne'un ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a maa ya ko kuu xinañu'u nuu ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a.
19 Vaa ni jatna ini Su'si ma ja nuu maa Cristo ma koo ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
20 Te ja maa Cristo ma, te ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, ji'in ndaka ja ka iyo andivi ma, ni ka ndumani i ji'in Su'si ma. Vaa ja maa niñi ya ni jati nuu krusi ma, te ndaka o ja ni ka kandija o Cristo ma, te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma.

21 Vaa ndijin tna chi onde xi'na-ka ma chi ñatuu ni ka yo ketna'a ini ni ji'in Su'si ma, vaa kuechi ja ndimaa ni ka yo ñu'u ini ni ja jin ko sa'a ni ja u'vi ma.
22 Kovaa vitna jâ ni ka ndumani ni ji'in Su'si ma, vaa maa Cristo ma ni ndo'o ni neni nuu krusi ma nuu ni kii ñayivi ya ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o ma. Te onde sa'a ni sa'a ya ma, saa ni ka nduvii, ni ka ndundoo ni ma, te jin ko kuu ni ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ka kuu-ka, sukan-va'a vivii ndenda koo ni nuu Su'si ma,
23 nú tnu ka'an o ja ka nukuiñi va'a ni nuu Su'si o a, te ka kukanu ini-ka ni ya, te másu ko jin ndunaa ni ndaka sukan ni skuiso Su'si ma ja jin ni'i ni ma, nuu tnu'u vii tnu'u va'a ni ka jiniso'o ni ma. Vaa tnu'u ya'a kúu tnu'u ja ka kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te suni ni tatnuni Su'si ma ja kaxtnu'u sa nuu ni.

Sukan jinukuechi Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

24 Kovaa vitna chi kúsii ini sa sukan ni ndo'o sa ja jin kuu ni a, te ja sa'a ndo'o sa ya chi vala-ni kúu. Kovaa Cristo ma chi ni ndo'o xen-xeen-ka ya ja jin kuu o, sana ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te vitna chi jâ ni ka kuu o yikikuñu ya ma.
25 Te maa Su'si ma ni sa'a ja kunukuechi sa nuu ya, sukan-va'a kaxtnu'u ndi'i kuiti sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ni a, sukan ni jani ini ya ja jin kuu ni ma.
26 Te tnu'u ya'a chi ñatuu ni ka yo jini ñayii ma onde xi'na xen-xeen-ka ma, kovaa vitna chi jâ ni kaxtnu'u Su'si ma nuu ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
27 Vaa ni kuni Su'si ma ja jin kuni ndaka o ja vii ja va'a ja jin ni'i ni ja ka kuu ni ñayii masu ñuu judío ma. Te cha'a kúu ja koo Cristo ma me'ñu ndaka ni ma, te chukan kúu ja ka kukanu ini ni ja koo jayiñu'u Cristo ma ji'in ni.
28 Saña chi ka kaxtnu'u vii ka kaxtnu'u va'a sa tnu'u Cristo ma, te ka ndaka'an-so'o sa nanimaa tnu'u ndichi ya ma nuu ndi-in ndi-in ñayii ma, sukan-va'a kivi ndakan Su'si ma kuenda nuu o ma, te ka iyo vii ka iyo ndoo o ndenda koo o nuu ya ma ja ma Cristo ma.
29 Te maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni taa Cristo ma kúu ja chíndee ña'a ja jinukuechi sa nuu ya a, te ndí ini xeen sa ja jin kuu ni a.

2

1 Vaa kúni sa ja jin kuni ni sukan ndo'o neni sa ja jin kuu ni a, ji'in ja jin kuu ñayii ñuu Laodicea ma, ji'in

ja jin kuu ndaka-ka ñayii ñatuu jin kuni tna'a-ka ji'in sa a,
2 sukan-va'a jin ndani'i ndaka ni tnu'u kanu ini ini anua ni a, te jin ku'un ini ni ja jin kutoo tna'a ndaka o, onde jin kundee o jin jaku'ni ndi'i kuiti ini o ndaka sukan iyo ja taa Su'si ma, sukan-va'a jin ndasa'a o kuenda ndaka ja ñu'u ini Yuva o Su'si ma ja sa'a ya ja jin kuu o ma nuu ni tetniñu ya Cristo ma.
3 Vaa nuu maa Cristo ma iyo ndaka tnu'u ndichi tnu'u va'a ma, ji'in naxe jin jaku'ni ini o ma.
4 Te ndaka cha'a ká'an sa, sukan-va'a ñatuu na in ko xnda'vi ña'a ji'in ndeva'a-ni tnu'u ka kuni i ja jin kandija ni ma.
5 Kovaa visi ñatuu iyo sa nuu ka iyo ni a, kovaa ini anua sa a chi iyo sa ji'in ni, te kúsii ini sa ja jini sa sukan ka iyo ndaa ni nuu Su'si ma, te ka kukanu ini va'a ni Cristo ma.
6 Chukan kúu ja sukan ni ka jan-ta'vi ni Cristo ma ja kuu ya iya tátnuni nuu ni ma, jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan kúni maa ya ma.
7 Jin ku'un ini ni ja jin ni'i yo'o va'a ni nuu tnu'u maa ya a, te jin konukuiñi vava'a ni nuu maa ya a, te jin kukanu ini vava'a ni ya, sukan ni ka kutu'va ni ma. Te ndi-maa jin ndakuan-ta'vi ni nuu ya.

Sukan jin sa'a jin kuu o ja ka kandija o Cristo ma

8 Jin ko koto va'a ni ja ñatuu na in ko xnda'vi ña'a ja jin ko kaxtnu'u i sukan-ni ka skua'a ñayii ma-ni, vaa tnu'u iyu tnu'u su'va-ni kúu ma, vaa ka ndane'e i sukan ka ka'an ñayii ma-ni, te masu na tnu'u kanu ini iyo ja ka ka'an i ma. Vaa tna'a ja ka skua'a ñayii ñuu ñayivi a-ni kúu ma, te ka kukanu ini i ja ka tatnuni ñuu ñayivi a, te ñatuu ka kukanu ini i Cristo ma.
9 Te vitna ja maa Cristo ma kúu ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma.
10 Te ndijin chi jâ ka neva'a ni ndaka, vaa ka iyo ni ji'in ya ma. Vaa maa ya tátnuni nuu ndaka ja ka tatnuni ma.
11 Vaa ja maa Cristo ma, te jâ ni ka jakitnuni ni, te masu sukan ni ka yo chitnuni tna'a ñayii ma ni sa'a ya chi ja ni ka kandija ni maa ya ma kúu, te ni xtandiyo ya ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma.
12 Vaa kivi ni ka jandute ni ma, te kuenda tnu'u ja ni ka ji'i ni, te ni ka kuyu'u ni sukan ni kuyu'u ya ma, nuu ni ka sa'vi ni nuu ndute ma. Te suni sukan ni ndateku ya ma, suni sukan ni ka ndateku ni, nuu ni ka nana koo ni nuu ndute ma. Vaa ni ka kandija ni ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma, vaa ni ndaxteku ya Cristo ma.
13 Vaa ndijin chi kuenda tnu'u ja ni ka ji'i ni, ka iyo ni, kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma, vaa masu ñayii judío ma ni ka yo kuu ni ma. Te ni sakanu ini ña'a Su'si ma ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a ni ma, te ni ndaxteku ña'a ya, sukan ni ndaxteku ya Cristo ma.
14 Te ni ndaxnaa ya tutu ndee ja ka tavi ni ma nuu ká'an ja masu ñayii ñuu ya ma ka kuu ni ma, te ni xtandiyo ya ne'un ndaka ni a, te ni chitnii ya nuu krusi ma.
15 Nuu ni ji'i ya nuu krusi ma, te sukan ni kaxtnu'u ya nuu ñayii ma ja ni kundee ya ni ndaxtandee ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka tat-nuni ñuu ñayivi a.
16 Te chukan kúu ja ñatuu na in ko xtekuechi ña'a ja u'vi kúu ja ndeva'a-ni na ndeyu ka jaa ni ma, xi na ndute ka ji'i ni ma, ji'in ja ñatuu ka chiñu'u ni viko ka sa'a i ma, ji'in kivi ndenda yoo jaa ma, ji'in kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma.
17 Vaa ndaka tnu'u ya'a kúu ja ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ni xtu'va ña'a de sukan ko kuu kivi kenda Cristo ma kúu. Kovaa maa Cristo ma kúu ja ndandaa ja iyo ja jin kandija o ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ka sa'a tnu'u ja ñayii nda'vi ini ka kuu i ma, ja ka

ndachiñu'u i ángel ma, te ka sa'a i tnu'u ja ka jininuu i ja ká'an Su'si ma, te ka kuvixi i ja sukan ka jani ini i ma, máko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko xnda'vi ña'a i ja jin skenaa ni maa ni, vaa ndijin chi jâ ni ka ndani'i ni tnu'u va'a ma.
19 Kovaa ñayii yukan chi masu nde ka tnii tna'a i ji'in Cristo ma, ja kúu ya xini o ma te tátnuni ya nuu ndaka o ja ka kuu o yikikuñu ya ma. Kovaa yo'o chi ja maa Cristo ma, te jin jaku'ni-ka ini o, te jin kua'nu-ka o, te jin ketna'a-ka ini o sukan kúni maa Su'si ma.
20 Nú ni ka ji'i ni sukan ni ji'i Cristo ma nuu ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii ñuu ñayivi a, ¿te nava'a ka sa'a ka kuu ni ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii ñuu ñayivi a, te ka kandija ni sukan ka tatnuni i ma?
21 Vaa ka ka'an i ja másu ko jin ke'e ko jin kaan ni ma, ni a másu ko jin kototnuni ni ji'in yu'u ni ma, ni a másu ko jin kaki'i nda'a ni ma, vaa masu ja va'a kúu, ka ka'an i.
22 Vaa ndaka cha'a chi ja ka kaxtnu'u ñayii ma-ni kúu, te ka tatnuni i ja jin sa'a ñayii ma, te vitna ja ndaka ndatniñu ya'a chi ka tivi i nuna kuatniñu o, te ka naa i.
23 Ja ndaa kúu ja ndaka cha'a chi ka iyo ñayii ka jani ini i ja va'a kúu, te ka xndo'o ka xneni i maa i ja jin kondikin i ja jin sa'a i ndaka cha'a, kovaa masu nde jiniñu'u ndaka cha'a, chi yika-ni ja ka sa'a ñayii ma sukan ka jatna ini yikikuñu i ma-ni kúu. ¿Te nava'a ka kandija ni ma?

3

1 Nú tnu ka'an o ja ni ka ndateku ni sukan ni ndateku Cristo ma, te jin ndanduku ni ja ka iyo onde sukun ma, tna'a ja ka iyo ja taa ya ma, tna'a ja ka iyo nuu núkoo Cristo ma xiñi kua'a Su'si ma.
2 Jin konde'ya ni ja ka iyo onde sukun ma, ja taa Su'si ma, te máko jin konde'ya-ka ni ja ka iyo ñuu ñayivi a.
3 Vaa ndijin chi ja ni ka ji'i ni nuu ndaka ja u'vi ma, te ja maa Cristo ma, te ka sa'a ni sukan játna ini Su'si ma.
4 Te jâ ka iyo ni ji'in Cristo ma, te kivi jin kuni o ya ma, te jin kuni o sukan jin koo jayiñu'u o ji'in ya ma.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te jín ndatnii o jín ndasa'a o sukan játna ini Su'si ma

5 Jin ku'un ini ni ja másu ko jin ko sa'a-ka ni sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi ya, ja ka sa'a i sukan ka kuu ini maa i ma, te ka satne'e i ini anua i ma, te ka sa'a ndeva'a ndekuu-ni i maa i ma, te ka ndiyo ini i ja jin koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te ka sa'a i sukan ka sa'a ñayii ka ndachiñu'u tna'a ja masu Su'si ka kuu ma.
6 Kovaa ñayii ka sa'a sukan ma chi ndákiti ini Su'si ma nuu i, te kenda kivi ja jin ndachunaa i ja ka sa'a i ma, vaa masu nde ka kandija i ja tátnuni Su'si ma.
7 Ndaka chukan ni ka yo sa'a tna ni, nuu ni ka yo iyo ni nuu ja u'vi ma.
8 Kovaa vitna ja jâ ka iyo ni ji'in Cristo a, te jin xndoo ni ndaka ja u'vi ka sa'a i ma. Másu ko jin ndakiti-ka ini nuu tna'a ni. Másu ko jin ka'an u'vi nuu tna'a-ka ni. Másu ko jin ka'an ndeva'a ni ja jin kuu tna'a ni ma. Te másu ko jin ka'an-ka ni tnu'u kini tnu'u ndeva'a nuu tna'a ni ma.
9 Másu ko jin xnda'vi nuu tna'a-ka ni, sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni onde xi'na-ka ma, nuu ñatuu jin kandija-ka ni Cristo o a, chi vaa ndaka chukan jâ ni ka xndoo ni ja másu ko jin sa'a-ka ni.
10 Vaa jâ ni ka ndujaa ni nuu Su'si ma. Te ja kúni ya kúu ja jin jaku'ni ndi'i kuiti ini ni, te jin nduu ni sukan kaa maa iya ni sa'a ña'a ma.
11 Vaa Cristo ma chi masu nde sa'a siin ya ñayii griego ma, xi ñayii judío ma, xi ñayii yitnuni sukan ni tatnuni Moisés ma, xi ñayii ñatuu yitnuni ma, xi ñayii in-ka ñuu kúu i

ma, xi ñayii ñatuu ni ka yo jini i naxe jin ko sa'a jin ko kuu i ma, xi ñayii satniñu nuu in-ka ñayii ma, xi ñayii ñatuu satniñu nuu in-ka ñayii ma, vaa maa in-ni ya tátnuni nuu ndaka o ma, te iyo ya ji'in ndaka o ma, ndeva'a-ni na in ka kuu o chi inuu-ni ka kuu o nuu ya.

12 Vaa Su'si ma, ni kutoo ña'a ya ndaka o ja ni ndakaji ña'a ya te ka kuu o ñuu ya ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a-ka o. Chukan kúu ja jín ko sa'a jín ko kuu o ndaka sukan játna ini Su'si ma. Jín kunda'vi ini tna'a o. Jín kava va'a ini o, te má jin kani ini o ja suu o ka ndanuu-ka ma. Te jín kava kuee ini nuu tna'a o,
13 te jín kanda o nawa ka sa'a ña'a tna'a o ma. Vaa sukan ni sakanu ini ña'a Cristo ma, te sukan tna jín sakanu ini o tna'a o ma.
14 Te ndaka cha'a kuu jin sa'a o, nuna jin kutu'va o ja jin kutoo tna'a ndija o, vaa ja kutoo tna'a o ma kúu ja sa'a ja ûni jin ketna'a ini ndaka o.
15 Te maa Su'si ma na chunee ini anua o a tnu'u mani ma, te jín koo mani ndaka o, vaa chukan kúu ja ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu o yikikuñu ya ma, te in-ni ñayii jin ko kuu o. Te ndimaa jin ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ji'in nuu ndi-in ndi-in tna'a o ma.
16 Te nanimaa tnu'u Su'si ma na jin kun-nee ini anua ndaka ni a, te jin ndakaxtnu'u nuu tna'a ni, te ndimaa tnu'u ndichi ko kuu tnu'u jin ndaka'an-so'o nuu tna'a ni a. Te ini anua ni a koo tnu'u sii ini, te jin kata ni yaa salmos ma, ji'in yaa ká'an sukan sa'a Iya Tátnuni ma ja jin kuu o ma, sukan-va'a na koo jayiñu'u ya ma.
17 Te ndaka ja jin sa'a ni ma, xi nde a jin ka'an ni ma, te jin ndakune'e ni ja maa Jesús iya tátnuni nuu o a, te jin sa'a ni. Te ja maa ya, te jin ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o Su'si ma.

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o vitna ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma

18 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni ka tnanda'a ma, jin kuandetu ni nuu yii ni ma, vaa sukan játna ini Iya Tátnuni ma.
19 Ndijin ja ka kuu ni tee ni ka tnanda'a ma, jin kutoo ni ñasi'i ni ma, te máko jin ko ka'an xiko ni nuu ña te jin ko sa'a ndeva'a ni ña.
20 Ro'o ja ka kuu ro suchi kuechi ma xi suchi jaa ma, jin kandija ndaka ja va'a ká'an yuva ro ma, ji'in ja va'a ká'an si'i ro ma. Vaa sukan játna ini Iya Tátnuni ma.
21 Ndijin ja ka iyo sa'ya ni ma, máko jin ka'an ndeva'a ni nuu i te jin sa'a ni ja jin ndakiti ini i nuu ni te ma jin kandija-ka i ja ka ka'an ni ma.

22 Ndijin ja ka satniñu ni nuu jito'o ni ma, jin kandija ni ndaka nawa tátnuni de ma, te másu ko jin sa'a ni ja ka satniñu ni yika-ni ora ka nde'ya de ma, sukan ka sa'a ñayii ka nduku ja jin kuatnu'u ini ña'a ñayii ma-ni. Su'va ndijin chi ni-yu'u ni-ini ni jin satniñu ni, vaa ka na'a ni ja nde'ya ña'a Iya Tátnuni ma.
23 Te ndaka ja jin sa'a ni ma, ni-yu'u ni-ini ni jin sa'a ni, vaa jin kona'a ni ja kuenda tnu'u ja nuu maa Iya Tátnuni ma ka jinukuechi ni, ja sukan ka jinukuechi ni nuu ñayii ma.
24 Vaa jâ ka jini ni ja maa Iya Tátnuni ma taa ja jin kuta'vi ni ma, vaa ka jinukuechi ni nuu Cristo iya tátnuni nuu o a.
25 Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi jin ndani'i jin ndatna'a maa i ja u'vi ka sa'a i ma. Te ñayii ka sa'a ja va'a ma chi jin ndani'i jin ndatna'a maa i ja va'a ka sa'a i ma. Vaa Su'si ma, ndakan ndaa ya kuenda nuu ndi-in ndi-in o.

4

1 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii ka satniñu nuu ni ma, jin sa'a va'a jin sa'a ndaa ni ja jin kuu i ma, vaa ka na'a tna ni ja onde andivi ma iyo iya xi-nuu ka jinukuechi ni ma.

2 Te másu ko jin kava kuxi ni
ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
te másu ko jin ndunaa ni ja jin
ndakuan-ta'vi ni nuu ya ma.
3 Te suni jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si
ma ja jin kuu sa, sukan-va'a na nda-
nune ichi jin koo sa jin kaxtnu'u sa
tnu'u maa ya a, sukan-va'a jin kuni
kua'a-ka ñayii ma tnu'u maa Cristo
o a. Vaa kuechi ja kaxtnu'u sa tnu'u
maa ya a, te yinee va'a sa vekaa ya
a.
4 Jin kakan-ta'vi ni nuu ya ja na
kaxtnu'u vii kaxtnu'u va'a sa tnu'u
maa ya a, sukan kúni ya ja sa'a sa a.

5 Jin kani va'a ini ni naxe jin
ko kuu ni ji'in ñayii ñatuu jin
kandija-ka tnu'u Cristo o a, te
ndaka kivi ndaka ora, te jin
kaxtnu'u ni tnu'u maa ya nuu ñayii
ma.
6 Ndaka ja jin ka'an ni ma, te jin
ka'an ni tnu'u vii tnu'u va'a tnu'u
kuatniñu, sukan-va'a nawa jin ko
kakan-tnu'u ña'a ñayii ma, te jin ni'i
ini ni naxe jin ndakone'e ni nuu
ndi-in ndi-in i ma.

*Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Colosas ma*

7 Te ndaka naxe ka iyo naxe ka
kuu sa ya chi ndakani maa ñani sa
Tíquico a, tee ka kutoo tna'a ji'in
sa a. Tee ya'a chi ni-yu'u ni-ini de
chíndee ña'a de ja jinukuechi sa nuu
Iya Tátnuni a.
8 Te suu de ni tetniñu sa ja na jaan
de, sukan-va'a jin kuni sa naxe ka
iyo ni jiña, te na ndaka'an-so'o de
nuu ni a.
9 Te kuan jaan tna ñani o Onésimo
ma, tee ka kutoo tna'a ji'in o a, tee
ni-yu'u ni-ini de jinukuechi de nuu
Su'si o a, ja kúu de tna'a maa ni a. Te
jin ndakani de ndaka naxe ka iyo
sa ya'a.

10 Ñani o Aristarco a, tee ka yi-
nee ji'in sa vekaa ya, ndakan-tnu'u
ñaña'a ña de. Suni Marcos sajin
Bernabé a. Nuna jaan de jan koto
ña'a de, te jin kuan-ta'vi ni de, vaa
jâ ka na'a ni sukan ni tatnuni sa ja
jin ko kuu ni ji'in de ma.
11 Te suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Jesús ma tee ka xnani i Justo ma.
Te maa in-ni tee ya'a ka kuu tee
judío ma ja ka chindee ña'a de ja
ka kaxtnu'u sa nuu ñayii ma sukan
tátnuni Su'si ma, te ni ka sa'a de ja
ni ndusii ini sa.
12 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Epafras ma, te suni tna'a maa
ni kúu de. Tee jinukuechi va'a
nuu Su'si o ma kúu de, te ndimaa
jikan-ta'vi xen-xeen de ja jin kuu
ni, sukan-va'a jin konukuiñi va'a
ni nuu Su'si o a te jin sa'a ni ndaka
tu'u ja kúni ya ma.
13 Te maa sa jini ja sukan ndí ini
xeen de ja jin kuu ni a, ji'in ja jin
kuu ñayii ñuu Laodicea ma, ji'in ja
jin kuu ñayii ñuu Hierápolis ma.
14 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña Lu-
cas tee tatna ma, tee ka kutoo tna'a
ji'in o ma, ji'in tee kúu Demas ma.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tna'a o ka
iyo ñuu Laodicea ma, ji'in ña'a kúu
Ninfas ma, ji'in ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ve'e
ña ma.
16 Nú ni jinu ni ka ka'vi ni carta
ya'a nuu ka iyo ni a, te jin tetniñu
ni kí'in nuu ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo i ñuu Laodicea
ma, sukan-va'a na ka'vi in ñayii nuu
ndaka i ma. Te carta iyo yukan na
ndajaa nuu ka iyo ni a, te jin ka'vi
ni nuu ndaka tna'a o ni ka nduu
sa'ya Su'si o a.
17 Jin kuña'a ni tee kúu Arquipo a ja
sa'a ká'an sa nuu de: “Ko ndi ini ni
ja sinu ni tniñu ni kunda'a ni nuu
Iya Tátnuni ma.”

18 Saña ja kúu sa Pablo a, te
nda'a maa sa tée sa tnu'u ya'a ja
ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa, te jin
kona'a ni ja yinee va'a sa vekaa ya.
Te maa Su'si o ma, na skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a nuu ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te ka iyo
sa ji'in Silvano a ji'in Timoteo a, te
ka tee sa tnu'u ya'a, te ka tetniñu sa
nuu ni ja ka kandija ni tnu'u Su'si
o a, ja ka iyo ni ñuu Tesalónica a,
te ka iyo ni ji'in Yuva o Su'si a ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Te
ka kuni sa ja maa Su'si o ma, na
skuta'vi ña'a ya ndaka ni ja vii ja
va'a, te na sa'a tna ya ja jin koo
mani ni.

Sukan vivii ni ka kandija ñayii ñuu Tesalónica ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan jín kandija tna in-ka jichi ñayii ma

2 Ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa
nuu Su'si ma ja jin kuu ni, te ka
ndakune'e ña'a sa ora ka jikan-ta'vi
sa ma.
3 Ka ndaka'án ka ndaka'án sa
nuu Yuva o Su'si ma ja sukan ka
jinukuechi ni nuu Su'si ma vaa ka
kandija ni tnu'u ya ma, ji'in sukan
ka jinukuechi ni nuu tna'a o a vaa
ka kutoo tna'a ni i, ji'in sukan ka
kanda ni a te ka ndo'o ka neni ni
a vaa ka kukanu ini ni Jesucristo
iya tátnuni nuu o ma ja sa'a ya ja jin
koo va'a ni.
4 Maa Su'si ma kútoo ña'a ndaka ni
ja ni ka nduu ni sa'ya ya ma, te ka
jini sa ja maa ya ni ndakaji ña'a,
5 vaa kivi ni ka kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ma nuu ni a, te masu
yika-ni ja tnu'u ka ka'an-ni sa kúu,
nú masu ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa Xtumani Ndios ma
ji'in sa. Te sukan ni ka ka'an sa, vaa
ka kukanu ini xeen sa nuu Su'si ma
ja ja ndaa kúu. Te ka na'a ni sukan
ni ka yo kuu sa ji'in ni, vaa ka kuni
sa ja jin koo va'a ni nuu Su'si ma.
6 Ndijin chi ni ka sa'a ni sukan ni
ka sa'a maa sa ma, ji'in sukan ni
sa'a maa Iya Tátnuni ma. Te maa
Xtumani Ndios ma ni sa'a ja ni ka
jan-ta'vi sii ini ni tnu'u vii tnu'u
va'a ma, visi ka ndo'o ka neni ni a.
7 Te sukan, te ni ka kuu ni ñayii jin
kaxtnu'u naxe jin ko kuu ndaka-ka
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Macedonia ma ji'in ñuu Acaya
ya.
8 Te ja maa ni, te ni kee tnu'u Iya
Tátnuni ma, te ni jitenuu i masu
yika-ni ja ñuu Macedonia ma ji'in
ñuu Acaya ya, nú masu ja ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te ndaka i ka jini sukan
ka kandija ni nuu Su'si ma. Te
chukan kúu ja masu nawa jiniñu'u
ja jin ka'an-ka sa.
9 Su'va ka ka'an maa i sukan vivii
ni ka jan-ta'vi ña'a ni ma, ji'in sukan
ni ka xndoo ni ja masu Su'si ka
kuu ma, te ni ka ndandikin ni Su'si
ndija ma iya téku ma, te ni ka keja'a
ni ka jinukuechi ni nuu ya.
10 Suni ka ndakani i sukan ka
kukanu ini ni Jesús ma, Sa'ya Su'si
ma, iya ni ji'i te ni ndateku ya ma,
te ka ndetu ka ndetu ni ja ndii ya
onde andivi ma. Te maa ya sa'a
ja jin kaku o nuu tnundo'o tnuneni
iyo ja kenda ma.

2

Sukan ni satniñu Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Tesalónica ma

1 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, ka jini ni ja va'a-ni ni kuu
ja ni jan koo sa ni jan koto ña'a sa
ma.
2 Vaa ka jini ni ja visi ni ka xndo'o,
ni ka xneni ña'a ñayii ñuu Filipos
ma, kovaa maa Su'si ma ni chindee
ña'a ja ni ka kusaa ini sa, te ni jan
koo sa nuu ka iyo ni a, te ni ka
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma nuu ni a, visi kua'a ñayii ni ka
yo ja'nu ndee ma.

3 Vaa tna'a ja ni ka kaxtnu'u sa ma
chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu, te
masu tnu'u xnda'vi tna'a o kúu, ni
a sa'a u'vi nuu tna'a o kúu.
4 Vaa maa Su'si ma ni kukanu ini
ña'a, sukan-va'a jin kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ma, te sukan ka
sa'a sa a. Te ja ka ka'an sa a, masu
ka kuni sa ja jin chiñu'u ña'a ñayii
ma chi ja ka kuni sa kúu ja jatna ini
Su'si ma ja ka sa'a sa a, vaa maa ya
kúu iya jinitnuni nawa jani ini o a.
5 Vaa ka jini ni ja masu nama ni ka
ka'an sa tnu'u vivii te jin xnda'vi
ña'a sa sukan-va'a jin taa ni xu'un
ni ma. Te maa Su'si o ma na'a,
6 chi vaa masu ka nduku sa ja jin
chiñu'u ña'a ñayii ñuu ñayivi a, ni
a maa ni, ni a in-ka ñayii. Tee ni
tetniñu maa Cristo ma ka kuu sa, te
ka iyo sa ja kuu jin tatnuni sa ja jin
kunukuechi ni nuu sa, kovaa ñatuu
ni ka sa'a sa sukan.
7 Su'va vivii ni ka yo kuu sa ji'in ni
ma. Sukan kúu in ña'a jito vivii ña
sa'ya maa ña ma, sukan ni ka yo
kuu sa ji'in ni ma.
8 Vaa ka kutoo xeen ña'a sa, te
chukan kúu ja masu yika-ni a ka
kuni sa ja jin kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ni a, su'va
ni-yu'u ni-ini sa jin kunukuechi sa
nuu ni, sukan-va'a kuu jin chindee
ña'a sa ja na jin kundee ni nuu
tnundo'o kenda koo ma, vaa ûni ka
kutoo tna'a xeen o.
9 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o ma, jin ndaka'án ni sukan ni
ka yo satniñu sa ma. Sukan, te ni ka
yo ni'i sa ja jin koteku sa ma. Nduu
ñuu ni ka yo satniñu sa, sukan-va'a
ñatuu na nde ni ko ndi ini naxe jin
kaa sa ma, nani ni ka yo kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a.
10 Maa Su'si o a ji'in ndaka maa ni
ka na'a ja masu nama ni ka sa'a ña'a
sa ja u'vi ma, te ni ka sa'a ndaa, ni
ka sa'a ndija sa ji'in ndaka ni ja ni
ka kandija ni Su'si ma. Te ñatuu-ka
na ja u'vi iyo ji'in sa.
11 Vaa jâ ka jini ni ja sukan ka kuu
o ji'in sa'ya o ma, sukan ni ka yo
ka'an-so'o sa nuu ni naxe jin ko kuu
ni ma, te ni ka yo ndaka'an-mani
ña'a sa ndi-in ndi-in ni ora ka kuxii
ini ni ma,
12 te ni ka yo tatnuni sa nuu ni ja
jin ko kuu ni sukan ka kuu ñayii ka
ndikin Su'si ma, vaa ni kana ña'a ya
ja jin koo o ji'in ya nuu tatnuni ya
ma te jin koo jayiñu'u o ji'in ya.

13 Te chukan kúu ja suni saña
tna chi ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa
nuu Su'si o a ja kivi ni ka jan-ta'vi ni
tnu'u Su'si ma ja ni ka ka'an sa ma,
te masu ni ka jani ini ni ja sukan-ni
kúu in tnu'u ka ka'an-ni ñayii ma
kúu, nú masu ja sukan ká'an maa
Su'si ma kúu tnu'u ni ka ka'an sa
nuu ni ma. Te ni ka jini ni ja ja ndaa
kúu tnu'u maa Su'si ma, te satniñu
i ini anua o a ja ka kandija o Su'si o
a.
14 Vaa ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o ma, ni ka ndo'o ni sukan
ni ka ndo'o ñayii ka iyo ñuu Judea
ma ja ka kandija i Su'si ma ja
maa Jesucristo ma. Vaa ni ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii judío ma, te vitna
ja ndi-tna'a ñuu i ma, te sukan ni ka
xndo'o ña'a maa ñayii ñuu ni a.
15 Te ñayii judío ma ka kuu ñayii ni
ka ja'ni Jesús Iya Tátnuni ma, ji'in
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma. Te saña, ni ka taji
ña'a i, te ñatuu ka sa'a i sukan játna
ini Su'si ma, te ka ja'nu ndee i nuu
ndaka ñayii ma ja má jin kandija i
tnu'u Su'si ma.
16 Te ka ja'nu ndee i ja má jin ka'an
sa nuu ñayii masu judío ka kuu i
ma, chi vaa masu ka kuni i ja jin
ndani'i ta'vi tna ñayii yukan. Te
sukan, te ndimaa ka jiso kuechi
xeen i, te jâ iyo ja xndo'o xneni Su'si
ma ndaka ñayii yukan.

Pablo ma, kúni de ja ki'in de in-ka jichi ñuu Tesalónica ma

17 Kovaa ndaka ni ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si ma, ka iyo jika-ka sa
jaku kivi nuu ka iyo ni a, kovaa ini
anua o a chi ka ñu'u ini tna'a o, te

ka ndi ini xeen sa, te ka kuni xeen sa ja jin kuni tna'a o.
18 Chukan kúu ja ni ka kuni sa ja jan koo sa nuu ka iyo ni a, te saña ja kúu sa Pablo a, ja ndaa ja uu uni jichi ni kuni sa ja jaan sa. Kovaa ni ja'nu ndee tachi ma.
19 Kovaa saña chi ka kukanu ini sa ja jin koo sii ini xeen sa nuu Jesús iya tátnuni nuu o a kivi ndii ya ma, vaa ndataa ya ja vii ja va'a jin kuta'vi sa, vaa ni ka kandija ni ja ni ka ka'an sa ma.
20 Chukan kúu ja ndijin ka kuu jayiñu'u sa nuu Su'si ma, te chukan kúu ja ka kusii ini xen-xeen sa.

3

1 Chukan kúu ja nuu ñatuu ka kundee-ka ini sa ma, te ni ka ndatnu'u tna'a sa ja jin kendoo maa in-ni sa ñuu Atenas ya,
2 te ni ka tetniñu sa tna'a o Timoteo a tee satniñu nuu Su'si o a tee ka chitna'a ji'in sa a ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, sukan-va'a chindee ña'a de te ndaka'an-so'o de nuu ni, sukan-va'a kuu jin ko sa'a-ka ni sukan iyo ja jin ko sa'a ndaka o ja ka kukanu ini o Su'si ma,
3 sukan-va'a ñatuu na in ndakokuiñi ja kuechi ja ka ndo'o ka neni o a. Vaa ka jini maa ni ja ka iyo o ja jin ndo'o jin neni o,
4 vaa nuu ni ka iyo-ka sa ji'in ni ma, te jâ ni ka xtu'va ña'a sa ja sukan jin ndo'o o. Te jâ ka jini ni, vaa sukan jâ ni ka ndo'o ni a.
5 Te chukan kúu ja nuu ñatuu kundee-ka ini sa ma, te ni tetniñu sa tna'a o Timoteo a ja jan koto ña'a de nú ka nukuiñi va'a ni nuu Su'si ma, nasa yukan, te ska'an ña'a tachi ma te naa ndaka ja ni ka kaxtnu'u sa nuu ni a.
6 Kovaa vitna ja ni ndenda Timoteo a nuu ka iyo sa ya, te ni ndakani de sukan ka kandija ni nuu Su'si ma, ji'in sukan ka kutoo tna'a ni ma, ji'in ndimaa ka ndakune'e sii ini ña'a ni ma, te ka kuni ni ja jin kuni ña'a ni, te suni ka kuni tna sa ja jin kuni ña'a sa.
7 Te chukan kúu ja visi kua'a ja ka ndo'o ka neni sa a, kovaa ni ka ndusii ini sa ja ni ka jini sa sukan ka sa'a ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, ja ka kandija ni nuu ya ma.
8 Te vitna chi ka iyo vava'a sa, vaa ni ka jini sa ja ka iyo vava'a ni nuu Iya Tátnuni ma.
9 Te chukan kúu ja ka ndakuan-ta'vi xeen sa nuu Su'si o ya, vaa ka kusii ini xeen sa nuu ya, vaa ka jini sa ja sukan ka kuu ni a.
10 Te ka jikan-ta'vi ka jikan-ta'vi sa nduu ñuu nuu Su'si ma, sukan-va'a jin ndakuni tna'a-ka o, te jin chindee tna'a o nawa kúni-ka ja jin kutu'va ni naxe kúni Su'si ma ja jin ko sa'a ni ma.
11 Ka kuni sa ja maa Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo Iya Tátnuni ma, na chindee ña'a ya ja jan koo sa nuu ka iyo ni a.
12 Te maa Iya Tátnuni ma sa'a ja jin kutoo tna'a xen-xeen ndi-in ndi-in ni, te jin kutoo ni ndaka ñayii ma, sukan ka kutoo ña'a sa a,
13 sukan-va'a jin koo siin ni nuu ndaka ja u'vi ma, te ni-in kuechi jin kondiso ni nuu Yuva o Su'si ma kivi ndenda Jesús Iya Tátnuni ma ji'in ndaka ñayii ñatuu ni ka yo sa'a-ka i ja u'vi ma.

4

Sukan játna ini Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu o

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, vivii ni ka kutu'va ni ja ni ka kaxtnu'u sa naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan játna ini Su'si ma. Te sukan jâ ka sa'a ni. Te ja maa Jesús Iya Tátnuni ma ka jikan-ta'vi sa te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni ja sukan jin ko sa'a-ka ni.
2 Vaa jâ ka jini ni nde a ni ka kaxtnu'u sa ma, vaa sukan ni tatnuni maa Jesús Iya Tátnuni ma.
3 Vaa ja kúni maa Su'si ma kúu ja jin xndoo ni ndaka ja u'vi ma, te máko

jin kivi nduu ni ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma,
4 te ndi-in ndi-in ni, jin kani ini ni sukan vii sukan luu jin ko kuu ni ji'in ñasi'i ni ma, te sukan, te ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni nuu Su'si ma, te jin koo jayiñu'u ni.
5 Te máko jin sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ñatuu ka jini Su'si ma, ja ndeva'a-ni nawa ka kuni i te ka sa'a i ma.
6 Te ni-in ni má sa'a u'vi tna'a, ni a xnda'vi tna'a, vaa ndaka cha'a jin ndachunaa o kivi ndakan Iya Tátnuni ma kuenda nuu o ma. Te sukan ni ka ka'an sa nuu ni a te sukan jâ ni ka xtu'va ña'a sa.
7 Vaa masu ni kana ña'a Su'si ma ja jin kondiso kuechi o, su'va ni kana ña'a ya ja jin xndoo o ndaka ja u'vi ma.
8 Chukan kúu ja nú nde ni saxiko tnu'u ka kaxtnu'u sa a, masu nuu ñayii a saxiko ni a chi nuu Su'si iya ni taa Xtumani Ndios ma.
9 Kovaa siki ja jin kutoo tna'a o ma, maa Su'si ma jâ ni kaxtnu'u nuu ni sukan jin kutoo tna'a ndaka o, te masu nde jiniñu'u ja jin ka'an-ka sa nuu ni.
10 Vaa sukan jâ ka sa'a ni ji'in ndaka ñayii ka kandija Su'si o a, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu Macedonia a. Te ja ka jikan-ta'vi sa nuu ni kúu ja sukan jin ko sa'a-ka ni.
11 Te jin ko ndi ini ni ja jin koo mani ni, te jin katanuu ni na tniñu ka sa'a ni, te jin satniñu ni ji'in nda'a ni a, sukan-va'a jin ni'i ni ja jin kaa ni, sukan ni ka kaxtnu'u sa ma,
12 sukan-va'a ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, jin ka'an va'a i ja jin kuu ni, te ñatuu nawa ko ka'ni ña'a i ja jin kaa ni a.

Sukan ndii Iya Tátnuni ma

13 Ndijin ja ka kuu o sa'ya Su'si ma, ka kuni sa ja jin kuni ni siki ja tna'a o ñayii ni ka ji'i ma, nasa jin kuxii ini ni sukan ka kuu ñayii ka jani ini ja ni ka naa tna'a i ma te ñatuu nawa ka ndetu-ka i.
14 Vaa ka kandija o ja ni ji'i Jesús ma te ni ndateku ya, te sukan ka kandija o ja ndaxteku ya tna'a o ñayii ni ka ji'i ma, ñayii ni ka yo kukanu ini Jesús ma, te ni ka yo sa'a i sukan ni tatnuni ya ma. Te kivi ndii ya ma, te jin ndakuni tna'a o ji'in i.
15 Te chukan kúu ja ka kaxtnu'u sa sukan ká'an tnu'u maa Iya Tátnuni ma, ja yo'o, nú ka teku o kivi ndii ya ma, masu jin koxtnuu o nuu tna'a o ñayii jâ ni ka ji'i ma.
16 Vaa kayu'u nini'i maa Iya Tátnuni ma ji'in yu'u maa ya ma, te tatnuni maa ya, te tivi arcángel ma trompeta Su'si ma. Sani te nuu ya onde sukun ma, te ñayii ni ka kandija Cristo ma te ni ka ji'i i ma, xinañu'u-ka i jin ndateku.
17 Sani te nde o ka teku-ka ma, te ndone'e ña'a ya, te jin nda koo kaa o ji'in ñayii ni ka ndateku ma onde nuu viko ma, sukan-va'a jin ndatna'a o ji'in Iya Tátnuni ma onde andivi ma, te sukan jin koo o ji'in ya ni-kani ni-jika.
18 Te sa'a jín ku'un ini o, te jín ndaka'an-so'o nuu tna'a ndi-in ndi-in o onde kivi ndenda ya ma.

5

1 Kovaa tna'a ja na ora xi na kivi ndii Iya Tátnuni ma, masu kanuu-ka ja tee sa nuu ni ja ka kuu o sa'ya Su'si o a.
2 Vaa jâ ka jini vava'a ni ja kivi ndii Iya Tátnuni ma, ndii ya ora ñatuu na in ndetu ña'a ma, sukan kúu in kui'na kénda jakuaa ma.
3 Nú ñayii ma, ka ka'an i: “Ndaka iyo nañii”, sani te kenda yachi ja jin ndo'o jin neni ñayii ma. Sukan keja'a ja u'vi in ña'a ja kâku sa'ya ña ma, sukan jin ndo'o i, te ñatuu ndenu kuu jin chu'u i ja jin kaku-ka i.
4 Kovaa ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, masu ñayii ka iyo-ka nuu nee ma ka kuu ni vaa jin ko kuneé jin ko ku-uun ni, te sanaa sanaa-ni

ndii Iya Tátnuni ma, te ndani'i ña'a ya sukan sa'a in kui'na ma.
5 Vaa yo'o chi ñayii ka jika nduu ma ka kuu o, te masu ñayii ka jika nuu nee ma ka kuu o.
6 Te chukan kúu ja máko jin kusu o, sukan ka kuu jaku i ma, su'va jin ko koto va'a o maa o, te máko jin ko kuneé jin ko ku-uun o.
7 Vaa ñayii ka kixi ma chi jakuaa ma ka kixi i, te ñayii ka ndajini ma chi jakuaa ma ka ndajini i.
8 Kovaa yo'o ja ka iyo o nuu ndijin ndaa nawa ka sa'a ka kuu o, jín koo va'a jín koo ndija o. Te jín kukanu ini o Su'si ma, te jín kutoo tna'a o, te sukan, te jín kasi o maa o, te ma kaki'i ña'a ja u'vi ma, sukan jasi in su'nu kaa anua in soldado ma. Te ja ka ñu'u ini o ja jin ndani'i ta'vi o ma kúu ja kisa'vi va'a tna ña'a i, sukan-va'a ma kaki'i ña'a ja u'vi ma, te ko kuu i sukan jasi in yuxini kaa xini in soldado ma.
9 Vaa masu ni ndani'i ña'a Su'si ma ja xndo'o xneni ña'a ya, nú masu ja jin ndani'i ta'vi o ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o ma.
10 Te maa ya ni ji'i nuu tniñu o, sukan-va'a, nú ka ndito ka teku o xi visi ni ka ji'i o, te jin ndateku o te jin koo o ji'in ya nuu iyo ya ma.
11 Chukan kúu ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a ni, te jin chindee tna'a ni, sukan-va'a jin koo va'a ndi-in ndi-in ni nuu Su'si o a, sukan jâ ka yikuu ni ka sa'a ni a.

Ká'an-so'o Pablo ma nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

12 Ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja jin kava respetu ni nuu tna'a o ñayii ni kaji maa Iya Tátnuni ma ja jin kaxtnu'u i te jin ndaka'an-so'o i nuu ni a.
13 Te jin ka'an ni ja ñayii vava'a ka kuu i, te jin kutoo ni i, kuechi ja ka jinukuechi i nuu Su'si ma. Jin koo mani ndaka ni.
14 Suni ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a ja jin ka'an-so'o ni nuu ñayii kuxi ma, te jín satniñu i. Jin ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ka xtaya nuu Su'si ma. Jin chindee ni ñayii kuee-ka ka jaku'ni ini i ma. Jin kava kuee ini ni ji'in ndaka ñayii ma.
15 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin ko koto va'a ni maa ni, te máko jin ndachunaa ni ja u'vi, nú in ñayii ni sa'a ña'a ja u'vi ma. Su'va ndimaa ja va'a jin ko sa'a ni nuu ndi-in ndi-in tna'a o a. Suni sukan jin ko sa'a ni nuu ndaka ñayii ma.
16 Ndimaa jin koo sii ini ni.
17 Ndaka ora jin kakan-ta'vi ni.
18 Jin ndakuan-ta'vi ni nuu Su'si ma visi ka ndo'o ka neni ni, vaa sukan játna ini ya ja ndaka jin ndakuan-ta'vi o nuu ya ja ka kandija o Cristo Jesús ma.
19 Máko jin sa'a ndee ini ni ja masu jin koniniso'o ni ja ká'an Xtumani Ndios ma.
20 Máko jin ko saxiko ni tnu'u ka kaxtnu'u ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma.
21 Jin ndasava'a ni kuenda ndaka tnu'u ka kaxtnu'u i ma, te jin tava'a ni tnu'u va'a ma.
22 Te jin xtandiyo ni ndaka ja u'vi ma.
23 Te ka kuni sa ja maa Su'si iya sa'a ja ka iyo mani o a, ndásavii ndásandoo kuiti ya ni-ka'nu ini anua ni a ji'in yikikuñu ni a, te ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a ni, te jin ko koto va'a ni maa ni onde kivi ndii maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
24 Iya kuu jin kukanu ini o a kúu iya ni ndakana ña'a, te sa'a ndija ya ndaka sukan ká'an ya nuu o a.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ñuu Tesalónica ma

25 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si o a ja jin kuu sa.
26 Te vivii jin kua'a ni nchuxi nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a.
27 Ja maa Iya Tátnuni ma, te ká'an sa ja jin kona'a ni ja jin ka'vi ni tutu ni ka tee sa nuu ndaka ñayii ni ka

nduu sa'ya Su'si o ya ja jâ ni ka xndoo i ja u'vi ma.

28 Te maa Jesucristo iya tátnuni nuu o ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ja jin ko kuu ni. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te ka iyo sa ji'in Silvano a ji'in Timoteo a, te ka tee sa tnu'u ya'a, te ka tetniñu sa nuu ni ja ka kandija ni tnu'u Su'si o a te ka iyo ni ñuu Tesalónica a te ka iyo ni ji'in Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
2 Te ka kuni sa ja maa Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ndaka ni ja vii ja va'a, te na sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Su'si ma, ndakan ya kuenda nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

3 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ndimaa jin ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja jin kuu ni, vaa sukan jiniñu'u ja jin sa'a sa, vaa ndi-kivi ndi-kivi te ka kukanu ini-ka ni Su'si ma, te ka kutoo tna'a-ka ndaka ni.
4 Te chukan kúu ja maa sa chi sii ini xeen ka ndakani sa nuu ndaka-ka ñayii ka kandija tnu'u Su'si o a ja vivii ka kuu ni ji'in sukan ka kukanu ini ni Su'si o a, te ka kanda ni sukan ka ndo'o ka neni ni ja ñatuu ka kunimani i nuu ni a.
5 Te sa'a, te ka jini o ja ni sa'a ndaa, ni sa'a ndija Su'si ma, nuu ni ka'an ya ja ka iyo ni ja kuu jin kivi koo ni nuu tátnuni ya ma, vaa ka kanda ni ja ka ndo'o ka neni ni a.

6 Kovaa maa Su'si ma kúu iya iyo ja ndaxndo'o ndaxneni ya ndaka ñayii ka sa'a ja ka ndo'o ka neni ni a.
7 Te ndijin ja ka ndo'o ka neni ni a, sa'a ya ja jin ndatatu ndaka o kivi ndii Jesús iya tátnuni nuu o a onde andivi ma, ji'in ndaka ángel ka neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa ya ma, te ûni kánda'a ita ñu'u ichi vee ya ma,
8 ja xndo'o xneni ya ñayii ñatuu ka jini Su'si ma, ji'in ñayii ñatuu ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
9 Te ñayii yukan, jin ndo'o jin neni i, te jin chunaa i ni-kani ni-jika, te jin koo jika i, vaa masu kuu jin koo i nuu koo Iya Tátnuni ma nuu iyo jayiñu'u ya ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
10 Sukan ko kuu kivi ndii ya ma, sukan-va'a koo xeen jayiñu'u ya ma, vaa ka iyo kua'a ñayii ni ka yo ndikin ya ma, ja ñatuu-ka na ja u'vi ni ka yo sa'a i ma, te ne'un ñayii yukan ka iyo tna ni ja ni ka kandija ni tnu'u ni ka yo kaxtnu'u sa nuu ni ma, te jin sa'vi-nka ini ndaka o ja ni ka kandija o ya ma, ja jin kuni o ya sukan kaa sukan iyo ya ma.

11 Chukan kúu ja ndimaa ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni, sukan-va'a ká'an ya ja va'a-ni ja ni ndakana ña'a ya, te maa ya na chindee ña'a ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, sukan-va'a kó kuu ndaka ja va'a ja ka kuni ni ja jin sa'a ni ma vaa ka kandija ni Su'si ma.
12 Te sukan kóo jayiñu'u maa Jesús Iya Tátnuni ma ja ka sa'a o ma, te jín koo tna jayiñu'u o nuu ya. Cha'a kúu ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si o ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o ma.

2

Ni ka kaxtnu'u de sukan ko kuu sana ndii Iya Tátnuni ma

1 Kovaa ja sukan ndii Jesucristo iya tátnuni nuu o a te jin ndatna'a o ji'in ya ma, ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
2 ja máko jin kua'a kuiti ni tnu'u ja jin ndaxsama i sukan ka jani ini ni a, te máko jin koyu'u ni ni-in ja jin ka'an i ja jâ ni kenda kivi ndenda

Iya Tátnuni ma. Visi na jin ka'an i ja sukan ni ka'an Xtumani Ndios ma, xi visi sukan ka jani ini maa i te ka ka'an i ma, xi visi jin ka'an i ja sukan ndee nuu tutu ni ka tee maa sa ma, kovaa máko jin kandija ni.
3 Máko jin kua'a ni tnu'u ja jin xnda'vi ña'a i, vaa ni masu ko kuu sukan, nú masu ja xi'na-ka kenda koo ñayii ja ni ka kandija i Su'si ma sani te ni ka xndoo i tnu'u ya ma, te kenda tee sa'a ja ñatuu játna ini ya ma, vaa tee ya'a chi jâ iyo de ja skenaa de maa de ma.
4 Tee ya'a kúu tee ñatuu kétna'a ini ji'in Su'si ma, te ká'an ndeva'a de nuu Su'si o ma, ji'in nuu ndaka ja ka xnani ñayii ma su'si, ji'in tna'a ja ka chiñu'u i ma. Te onde ini veñu'u ka'nu ma kunukoo de tatnuni de, te sa'a de tnu'u ja Su'si ndija ma kúu de.
5 Chi vaa sa'a ni yo ka'an sa nuu ni kivi ni yo iyo sa ji'in ni ma.
6 Te maa ni chi jâ ka jini ni nde a kúu ja sunkani ña'a, sukan-va'a ma kenda-ni de ma, vaa onde kenda kivi ja iyo ja kenda de ma.
7 Te vitna jâ yikuu satniñu ja u'vi ma. Kovaa iyo ya ja sunkani ña'a ya, te onde jin ndiyo ya ja sunkani ya i, sana kuu satniñu i.
8 Sani te kenda tee sa'a ja ñatuu játna ini Su'si ma. Kovaa maa Jesús Iya Tátnuni ma, tutachi ya de, te ka'ni ya de, te xnaa ya de ji'in nduva ya ma kivi ndii ya ma.
9 Te tee sa'a ja ñatuu játna ini Su'si ma chi maa tachi nani Satanás ma kúu ja kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kii de te sa'a de ndaka ja sa'a de ma. Te sa'a de seña ji'in milagru, te sukan xnda'vi de ñayii ma.
10 Te ndeva'a-ni ja u'vi nduku de ja sa'a de ja xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a jin skenaa i maa i ma, vaa kuechi ja ñatuu ni ka kutoo i tnu'u ndaa tnu'u ndija ma tnu'u kuu sa'a ja jin ndani'i ta'vi i ma.
11 Te chukan kúu ja tetniñu Su'si ma in ja xnda'vi ña'a, sukan-va'a jin kandija i ja masu ja ndaa kúu,
12 te sukan-va'a jin chunaa ndaka ñayii ñatuu ni ka kandija ja ndaa ma, nú masu ja su'va ni ka kusii ini i nuu ja u'vi ma.

Ñayii ni ndakaji ya ja jin ndani'i ta'vi i ma

13 Kovaa saña, ndimaa jin ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni, ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja kutoo ña'a maa Iya Tátnuni ma, ja maa Su'si ma ni ndakaji ña'a onde xinañu'u kuiti ma ja ndasavii ndasava'a ña'a Xtumani Ndios ma te jin kandija ni ja ndaa ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi ni.
14 Te ni ndakana ña'a ya ji'in tnu'u vii tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u sa nuu ni ma, sukan-va'a jin ndani'i tna ni jayiñu'u iyo nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
15 Te chukan kúu ja, ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin konukuiñi va'a ni, te jin kona'a ni tnu'u Su'si o a ja ni ka kutu'va ni ma, ja ni ka ka'an sa ma, ji'in ja ni ka tee sa nuu tutu ni ka tetniñu sa nuu ni a.
16 Te maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ji'in Yuva o Su'si ma, kúu iya ni kutoo ña'a. Te ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a sukan kútoo ña'a ya, te sukan ni ndaka'an-mani ña'a ya ja jin koo va'a o ni-kani ni-jika, te jín kukanu ini o ya ja sukan ko kuu ja sa'a ya ma.
17 Te na taa ya tnu'u ndee ini, te na sunkani va'a ña'a ya, sukan-va'a ndaka ja jin sa'a ni ma, te ja va'a ko kuu, te ndaka tnu'u jin ka'an ni ma tnu'u va'a tnu'u ndija ko kuu.

3

Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa

1 Te in-ka ja kúni sa kúu ja ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa, sukan-va'a kuítenuu yachi-ka tnu'u Iya Tátnuni a, te na jin ka'an i ja va'a kúu tnu'u ya a, sukan ni ka sa'a maa ni a,

2 te sukan-va'a jin kaku sa nuu ñayii
ka jatna ini ja jin sa'a i ja u'vi ma.
Vaa masu ndaka ñayii a ka kandija
tnu'u Su'si o a.
3 Kovaa ja ká'an Iya Tátnuni ma
chi ûni sa'a ya, te sa'a ya ja jin
konukuiñi va'a ni, te ko koto va'a
ña'a ya ja masu kaki'i ña'a ja u'vi
ma.
4 Te ka kukanu ini sa Iya Tátnuni ma
ja vitna chi ka sa'a ni ndaka ja ni
ka tatnuni sa ma, te sukan-ni jin ko
sa'a ni kivi ki'in o a.
5 Te maa Iya Tátnuni ma káxtnu'u
ja ni-yu'u ni-ini ni jin kutoo tna'a
ni sukan kútoo ña'a Su'si ma, te jin
kava kuee ini ni sukan kuee ini
Cristo ma.

Sukan jin satniñu o

6 Ja maa Jesucristo Iya Tátnuni
ma, te ka tatnuni sa nuu ni ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja máko
jin ketna'a ini ni ji'in nde ñayii sa'a
tnu'u ja ni nduu i sa'ya Su'si o a te
ndeva'a ndekuu-ni kúu i te ñatuu
sa'a i sukan ni ka ndakaxtnu'u sa
ma.
7 Vaa maa ni chi ka jini ni sukan
ni ka yo kuu sa ma. Te sukan jin
ko kuu tna ni. Vaa saña chi masu
ndeva'a ndekuu-ni ni ka yo kuu sa
kivi ni ka yo iyo sa ji'in ni ma.
8 Saña chi ni ka yo satniñu sa nduu
ñuu, sukan-va'a jin ni'i sa ja jin kaa
sa ma, te ñatuu na tnundo'o ni ka
taa sa nuu ni-in ni ma.
9 Ja ndaa kúu ja ka iyo sa ja jin kon-
detuu ni ja jin kaa sa te jin chindee
ña'a ni, kovaa ja ka kuni sa kúu ja
jin kutu'va ni sukan ka sa'a ka kuu
sa a, te sukan jin ko sa'a tna ni.
10 Suni nuu ni ka iyo sa ji'in ni ma,
ni ka yo tatnuni sa sa'a, ja nú na
in ñatuu kúni i ja satniñu i ma, suni
máko kaa i xita.
11 Vaa ni ka jiniso'o sa ja ka iyo
jaku i ne'un ni a ja ka sa'a ndeva'a
ndekuu-ni i, te ñatuu ka satniñu i,
nú masu ja ka kivi nduu ka kivi
ni'ni i nuu masu kuenda i ka kuu
ma.
12 Te ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te ka tatnuni sa te ka
ndaka'an-so'o sa nuu ñayii yukan ja
na jin satniñu sii ini i, sukan-va'a
jin ni'i maa i ja jin kaa i ma.
13 Te ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, má jin kuita ni ja jin sa'a
ni ja va'a ma.
14 Nú na in ñatuu kandija tnu'u ni ka
tee sa nuu tutu ya'a, jin kuña'a ni i
ja masu va'a-ni ka sa'a i, te máko jin
ketna'a ini ni ji'in i, sukan-va'a na
kukan-nuu i.
15 Kovaa máko jin kuni u'vi ni nuu i,
su'va jin ka'an-so'o ni nuu i kuenda
tnu'u ja in ñani o xi in ku'va o kúu i.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

16 Te maa Iya Tátnuni ma iya sa'a
ja jin koo mani o ma, te ndimaa na
taa ya tnu'u mani ni-kani ni-jika.
Te maa Iya Tátnuni ma kóo ji'in
ndaka ni.
17 Te ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, te
tee sa ji'in nda'a maa sa a, te jin
kuni ni ja maa sa kúu Pablo. Vaa
sa'a sa'a sa nuu ndaka tutu tee sa
ma.
18 Te ja kúni sa kúu ja Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a nuu ndaka o. Te sukan
kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya a, vaa sukan ni tatnuni maa Su'si ma, iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma, ji'in maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a iya ka kukanu ini xeen o a, vaa ja maa ya, te jin koo va'a o a onde vitna te ni-kani ni-jika.
2 Tétniñu sa carta ya'a nuu ni, Timoteo, vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si o a nuu ni a, te ni kandija ni, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja sa'ya sa kúu ni nuu Su'si o a. Na kunda'vi ini ña'a Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te kási ndee ya, te ñatuu nawa ko xtna'a ña'a i, te koo sii ini ni.

Xtu'va ña'a Pablo ma siki tee ka xsama te ñatuu ka kaxtnu'u ndaa de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

3 Kona'a ni te sa'a ni sukan ni jikan-ta'vi sa nuu ni, te ni kendoo ni ñuu Éfeso ma, kivi nuu ni ja'an sa ñuu Macedonia ma, sukan-va'a tatnuni ni nuu jaku tee ka iyo ñuu Éfeso a, ja máko jin kaxtnu'u-ka de nuu ñayii ma sukan ka xsama de ka kaxtnu'u de ma,
4 te máko jin katanuu de tna'a cuentu ja ka ndakani ñayii ma, ji'in nde in xi-sa'ya tata ka kuu ñayii ma, vaa masu jinu cuentu yukan. Vaa ndaka cha'a chi yika-ni ja sa'a i kúu ja jin kanaa o, te masu nawa chíndee ña'a i ja jin kukanu ini-ka o Su'si ma te jin jaku'ni-ka ini o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o nuu ya ma. Te vitna, te ndáxndaku ini tuku ña'a sa sukan ni tatnuni sa nuu ni ma, te sukan tatnuni ni nuu tee yukan ma.
5 Sa'a ni sukan, te jin ndasa'a de kuenda, vaa ja kúni Su'si ma kúu ja jin koo vii jin koo ndoo ini anua o a ji'in ja jin kani va'a ini o ma ji'in ja jin kandija ndija o Su'si ma, te onde ndaka cha'a koo ini anua o a sana kuu jin kutoo tna'a ndija o.
6 Vaa jaku ñayii ma chi ni ka xndoo i sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu i ma, te ni ka skenaa i maa i, kuechi ja ni ka jatanuu i tnu'u ndeva'a tnu'u masu nde jiniñu'u ni ka yo ka'an i ma.
7 Vaa ni ka kuni i ja jin ko kuu i ñayii ka jini-ka tnu'u ni tatnuni Moisés ma, kovaa ni masu nde ka ndasa'a i kuenda, te ni masu nde ka jaku'ni ini i tna'a ja ka kaxtnu'u i ma, kovaa maa i chi ûni ka tatnuni i ja sukan jin ko sa'a ndaka-ka ñayii ma, vaa sukan játna ini Su'si ma, ka jiña'a i.

8 Kovaa ka jini o ja tnu'u ni tatnuni Moisés ma chi ja va'a kúu, nuna jaku'ni ndandaa ini o te ko sa'a ko kuu o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma.
9 Yo'o ja ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma, te jín kona'a o ja tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma chi ká'an ndaka sukan jin ndo'o jin tna'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma, kovaa masu ja jin kuu yo'o kúu chi ja jin kuu ñayii so'o ñayii ñatuu ka kandija sukan ká'an Xtumani Ndios ma kúu. Vaa ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma, te ñatuu ka ndaa respetu i nuu Su'si ma, su'va ka jatanuu i tna'a ja iyo ñuu ñayivi a. Vaa jaku ñayii ma chi ka ja'ni i yuva i ma xi si'i i ma xi ndeva'a-ni na ñayii jin ni'i i ma.
10 Te jaku-ka i ma, ka kivi nduu i ji'in ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in i ma, te jaku tee ma, ka ndatuu de ji'in tee ji'in de ma. Te jaku-ka ñayii ma, ka sakui'na i ñayii sukan-va'a jin ni'i i nawa ka kuni i ma, te jaku-ka ñayii ma, ka xnda'vi tna'a i,

te ûni ka ka'an i ja ja ndaa kúu ja ka ka'an i ma. Te ndaka cha'a ka sa'a ka kuu ñayii ma, te masu nde ka kandija i sukan ká'an tnu'u va'a ka skua'a o a,
11 tna'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si iya iyo jayiñu'u ma, tna'a tnu'u vii tnu'u va'a ni tatnuni ya ja kaxtnu'u sa nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

Sukan ndáka'an Pablo ma ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma te ni nduu de in tee jinukuechi nuu ya ma

12 Ndakuan-ta'vi sa nuu Cristo iya tátnuni nuu o a ja ni chindee ni chituu ña'a ya, vaa ni jini ya ja masu xndoo sa ichi ya a, te ni sunkani ña'a ya ja kunukuechi sa nuu ya,
13 visi onde xi'na-ka ma ni yo ka'an ndeva'a sa ja kuu tnu'u vii tnu'u va'a ya a, te ni yo sondikin sa ñayii ka kandija Jesús o a, te ni yo ka'an ndeva'a sa ja jin kuu i ji'in ya ma. Kovaa ni ndakunda'vi ini ña'a ya, vaa masu nde jini sa nawa kúni Su'si ndija o a ja sa'a sa ma nkuu, te masu nde kándija sa tnu'u maa ya ma nkuu, te chukan kúu ja ni yo sondikin sa ñayii ka kandija Jesucristo ma.
14 Kovaa kua'a xeen ja vii ja va'a neva'a iya tátnuni nuu o a ja ni skuta'vi ña'a ya, te ja maa Cristo Jesús ma, te ni sa'a Su'si ma ja kuu kukanu ini sa ya te kuu jin kutoo tna'a o.
15 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu tnu'u ya'a ja jin kuan-ta'vi ndaka ñayii ma: Vaa Cristo Jesús ma, ni kii ya ñuu ñayivi a ja ni ndo'o ni neni ya ma, sukan-va'a kuu jin ndani'i ta'vi ñayii ni ka yo sa'a ja u'vi ma, nuna jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin ndandikin i Su'si ma. Te saña kúu in ñayii ni yo iyo ne'un i ma ja ni yo sa'a xeen-ka sa ja u'vi ma.
16 Te visi sukan ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma, kovaa ni ndunda'vi ini ña'a Su'si ma, te ni ndani'i ta'vi sa. Sa'a ni sa'a ya ji'in saña, sukan-va'a jin kuni ndaka-ka ñayii ma sukan nda'vi xeen ini ya ma, te jin kandija tna i ya ma, te jin koteku i ni-kani ni-jika.
17 Te chukan kúu ja ndimaa na koo jayiñu'u nuu Rey ma, iya tátnuni ni-kani ni-jika ma, iya téku ni-kani ni-jika ma, iya masu kuu jin kuni ñayivi o ya ma, iya ndichi ma, te maa in-ni ya kúu, vaa ñatuu na in-ka Su'si iyo. Te sukan kó kuu ni-kani ni-jika.

18 Sa'ya sa Timoteo, in ja tátnuni sa nuu ni a kúu ja kona'a ni ja sa'a ni sukan ni ka ka'an ñani o ma onde xinañu'u ma. Te ku'un ini ni sukan, te sukan ko sa'a ni, te kunukuechi ni nuu Su'si o a, sukan-va'a kundee ni nuu ja u'vi ma.
19 Ndimaa kukanu ini ni Su'si ma, te ku'un kaji ku'un va'a ini ni. Vaa jaku ñayii ma, ñatuu ni ka ñu'u kaji, ni ka ñu'u va'a ini i, te chukan kúu ja ñatuu ni ka kukanu ini-ka i Su'si ma, te ni ka xndoo i ya, te ni ka skenaa i maa i.
20 Vaa sukan tna ni ka ndo'o tee kúu Himeneo ma ji'in Alejandro ma. Te chukan kúu ja ni ndakua'a sa de nuu nda'a tachi ma, sukan-va'a jin kutu'va de ja máko jin ko ka'an ndeva'a-ka de ja kuu Su'si ma, te máko jin ko sa'a-ka de ja jin saxiko ñayii ma Su'si ma.

2

Jín kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a

1 Ndáka'an-so'o sa nuu ndaka ni ja jin kakan-ta'vi xen-xeen ni nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka ñayii ma, te jin ndakuan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka o ja ka iyo o ñuu ñayivi a.
2 Te ñukuun jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu ndaka tee ka netniñu ma, sukan-va'a jin konetniñu va'a de, te koo tnu'u mani ni-ka'nu ñuu ñayivi a, sukan-va'a ndaka o jin ndanduku Su'si ma, te jin ko sa'a o sukan játna ini ya ma.

3 Vaa nuna jin ko sa'a o sa'a chi játna
ini Su'si o a, iya sa'a ja jin kaku o
nuu ja u'vi ma.
4 Vaa ja kúni Su'si ma kúu ja
ndaka ñayii ma jin kuni tnu'u ndaa
tnu'u ndija ni kaxtnu'u ya ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i.
5 Vaa ñatuu na in-ka Su'si iyo, nú
masu ja maa in-ni ya kúu Su'si
ndija, te ja maa Jesucristo ma sana
kuu ndenda koo ñayii ma nuu Su'si
ma, te maa in-ni Jesucristo iya ni
kii te ni iyo ñayivi ya ñuu ñayivi ya
kuu chindee ña'a, te masu na in-ka
kuu chindee ña'a ja jin ndenda koo
o nuu Su'si ma.
6 Vaa maa Jesucristo ma kúu iya ni
wa'a tnu'u te ni ji'i ya nuu tniñu
ndaka o ma, sukan-va'a jin kaku o
nuu ja u'vi ma. Onde ni kenda kivi
ja ni jani ini Su'si ma ja sukan ko
kuu ma, te saa ni sa'a ya sukan, te
ni kaxtnu'u Jesucristo ma ja maa
in-ni ya kúu iya sa'a ja kuu jin
ndenda koo o nuu Su'si ma.
7 Te chukan kúu ja ni kana ña'a
Jesucristo ma, te ni tetniñu ña'a ya
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u ndaa
Cristo a, te masu xnda'vi ña'a sa, te
suu sa skua'a ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a jin kukanu ini
i Su'si ma te jin kandija i tnu'u ndaa
tnu'u ndija ya ma.

8 Te chukan kúu ja kúni sa ja
ndaka tee ma, ni-yu'u ni-ini de jin
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma ndaka
nuu kuan koo de ma, te jín ndone'e
de nda'a de ma nuu ya, ja ko kuu
in seña ja ka iyo vii, ka iyo ndoo de
nuu ya, te másu ko jin skiti ini nuu
tna'a de te jin ko kanaa de. Su'va
ndimaa ja va'a jín ko sa'a jín ko kuu
de.

9 Te suni sukan tátnuni sa nuu
ña'a ma ja jín kava ñuka ini sa'ma jin
kone'nu ña ma, te máko jin ko ndi
ini ña ja jin kone'nu ña sa'ma va'a
xeen te ndee ya'vi xeen ma, ni a ko
jin ndatnaa vivii ña xini ña ma te jin
ko kani ini ña ja sukan, te vivii-ka
ka na'a ña ma, chi ña'a. Ni a jin
ku'un nda'a ña ma, xi ja jin ku'un
sukun ña ma, xi ja jin ki'i so'o ña ma
oro xi siki kúu perla ma, te jin ko
kani ini ña ja vivii-ka ka na'a ña, chi
ña'a.
10 Su'va jín ku'un ini ña ja jin sa'a ña
ja va'a ja játna ini Su'si ma, sukan
ka sa'a ña'a ka kandija Su'si ma.
11 Te chukan kúu ja ña'a ma,
kóniniso'o ñukuun ña ñayii káxtnu'u
tnu'u Su'si a nuu ña ma, te kuándetu
ña i.
12 Vaa ñatuu kúni sa ja ña'a ma, te
kaxtnu'u ña tnu'u Su'si ma nuu ka
iyo kua'a ñayii ma, ni a ko tatnuni
ña nuu tee ma. Su'va na kasiyu'u
ña.
13 Vaa xinañu'u-ka Adán ma ni sa'a
Su'si ma, sana ni sa'a ya Eva ma.
14 Te masu Adán ma ni xnda'vi ña'a
tachi ma chi Eva ma ni xnda'vi i,
te nuu ja ni xnda'vi i ña ma, te ni
kundee ja u'vi ma nuu ña ma, te ni
jiso kuechi ña.
15 Kovaa ña'a ma, nuna katanuu ña
sa'ya ña ma te skaka va'a ña i ichi
Su'si a, te kukanu ini ña Su'si ma,
te kutoo ña ndaka ñayii ma, te ñatuu
ni-in ja u'vi ko sa'a ña, te ñatuu ko
kujini ko kusu'va ña nuu tee ma chi
ndani'i ta'vi ña nuu Su'si ma.

3

Sukan kúni Su'si ma ja ko sa'a ko kuu tee jito ndoso nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

1 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
cha'a: Nú na nde in tee ma, kúni de
ja ko kuu de tee ko koto ndoso nuu
ka ndatna'a ndaka o ma nú va'a-ni
xi masu va'a-ni ka sa'a ka kuu o ja
ka kandija o Su'si ma, te ja va'a kúu
ja kúu ini de ja sa'a de ma.
2 Kovaa jiniñu'u ja ko kuu de in tee
ja ñatuu ni-in ja jin xtekuechi ña'a
ñayii ma ja masu va'a-ni sa'a de ma,
te kóna'a de ja vivii ko kuu de ji'in
ñasi'i de ma, te máko kivi nduu de
ji'in in-ka ña'a, te kóna'a de na in
kúu de ma, te káni va'a ini de nawa
ko sa'a ko kuu de ma, te másu ko
ka'an de tnu'u kini tnu'u ndeva'a,

te kuánuu de ve'e de ma ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma, te vivii satu'va de naxe kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ma sukan-va'a jin jaku'ni ini i,
3 te másu ko ko'o de ndixi, te másu ko kanaa de, te másu ko xnda'vi de ñayii ma sukan-va'a ni'i de nawa koneva'a de ma, te másu ko ndiyo ini de ja ko kuu maa de ma. Su'va káva vii káva va'a ini de, te káva kuee ini de.
4 Te vivii kó kuu de ji'in ñasi'i de ma ji'in sa'ya de ma, te kó ndi ini de nawa ka jiniñu'u ñayii ka iyo ve'e de ma, te vivii ndáka'an-so'o de nuu sa'ya de ma ja vivii jín kandija i te jín kuandetu i nuu de ma.
5 Vaa nú ñatuu jini de naxe tatnuni de naxe jin ko sa'a jin ko kuu ndaka ñayii ka iyo ve'e de ma, te nú sukan-ni kúu de ma chi masu kuu de ko koto de ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma.
6 Chukan kúu ja jiniñu'u ja in tee jâ ni kuu kii-ka ni kandija de Su'si ma ko kuu tee ko koto ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te masu in tee yika ni kandija tnu'u Su'si ma ko kuu de. Vaa nasa yukan, te kivi ña'a ja kani ini de ja maa de kúu-ka, te sa'a de in ja masu játna ini Su'si ma, te ndakan Su'si ma kuenda nuu de, te skenaa de maa de, sukan ni skenaa tachi ma maa i ma.
7 Te suni jiniñu'u ja ku'un ini de ja ko sa'a de ja va'a nuu ñayii ñatuu ka jini tnu'u Su'si o a, sukan-va'a jin ka'an va'a i ja kuu de, sukan-va'a máko xnda'vi ña'a tachi ma, te skenaa de maa de.

Sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu tee ka jinukuechi nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

8 Suni sukan tna jín ko kuu tee jin kunukuechi nuu ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te ndimaa jín ko ka'an ndaa jín ko ka'an ndija de, te másu ko jin ko'o de ndixi te ko jin ndajini de, ni a ko jin ndiyo ini de nawa jin koneva'a de te jin ko xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a jin ni'i de ja ka kuni de ma. Su'va ndimaa jín ko sa'a de ja va'a ma, sukan-va'a jin kava respetu ñayii ma nuu de.
9 Te jiniñu'u ja skua'a-ka de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma te kúkanu ini vava'a de sukan ká'an tnu'u ya a, sukan ni ka kukanu ini o ma, te ni a in ja u'vi ko ku'un ini de, sukan-va'a koo vii koo ndoo de nuu Su'si ma.
10 Te tee ya'a chi jiniñu'u ja xinañu'u-ka keja'a de kunukuechi de jaku nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma, te jin ko koto va'a ni de naxe sa'a naxe kúu de, te nú ñatuu ni-in-ka ja u'vi sa'a de, sana kuu kunukuechi de nuu Su'si o a, vaa sukan játna ini ya.

11 Suni ña'a jin kunukuechi nuu ñayii ma chi jín ko sa'a ña ja va'a, te másu ko jin ko ka'an ña tnu'u ñayii ma. Te jín ko ku'un kaji jín ko ku'un va'a ini ña sukan jin ko sa'a jin ko kuu ña ma, te jín ko kukanu ini va'a ña Su'si ma, te jín ko sa'a ña sukan kúni ya ma, sukan-va'a jin kandija ñayii ma ja ka ka'an ka kachi ña ma.

12 Te tee jin kunukuechi nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma chi jín kona'a de ja vivii jín ko kuu de ji'in ñasi'i de ma, te máko jin ko nduku de in-ka ña'a. Te ûni jín ku'un ini de ja kuu jin ka'an jin kachi de nuu sa'ya de ma ji'in nuu ñasi'i de ma naxe jin ko sa'a jin ko kuu de, sukan-va'a jin koo va'a de nuu Su'si ma te kuu jin kunukuechi de nuu ya.
13 Vaa tee ka jinukuechi va'a nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma chi jin ni'i de jayiñu'u xen-xeen, te vivii jin koo sii ini de, te jin kusaa ini de ja jin kaxtnu'u de nuu ñayii ma sukan ka kukanu ini de Cristo Jesús ma.

Sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma tna'a ja ni ka jini o a

14 Visi jani ini sa ja jaan yachi sa nuu iyo ni a, kovaa ndaka tnu'u ya'a jâ ni tee sa nuu ni,

15 sukan-va'a nuna kukuee sa kenda sa, te jâ jini ni naxe ko sa'a ko kuu ni ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o iya téku ma, vaa ndaka maa ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a, ka nukuiñi va'a ka nukuiñi lili i nuu tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o a, te sukan, te ka kaxtnu'u i ja tnu'u vii tnu'u ndaa kuu tnu'u Su'si o a.
16 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o a ja ni ka jini o a chi ja kanuu xeen kúu, sukan-va'a jin ni'i ini o naxe jin kukanu ini o Su'si ma te jin kondikin o ya, te masu na in ko ka'an ja masu ja ndaa kúu:

Vaa Jesucristo ma chi ni kii ñayivi
ya ñuu ñayivi a,
te maa Xtumani Ndios ma ni
kaxtnu'u ja iya sa'a ja va'a
ja ndaa kúu ya,
te ni ka sa'vi-nka ini ángel ma ja ni
ka jini i sukan ni sa'a ya ma,
te ñayii masu judío ka kuu i ma, ni
ka jiniso'o i na in kúu ya,
te ni ka kandija ñayii ñuu ñayivi a ja
Su'si kúu ya,
te ni ndaa ya andivi ma,
te vivii ni ka ndakuan-ta'vi i ya
nuu ni ndenda ya ma.

4

Sukan kenda koo ñayii jin xndoo ichi ndaa Su'si ma

1 Kovaa ndandaa-ni ni ka'an Xtumani Ndios ma ja kivi ve ndi'i kivi ma, te jaku ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a chi jin xndoo i ichi ndaa Su'si o a, te jin koniniso'o i ja jin kaxtnu'u ñayii jâ ni xnda'vi ña'a tachi ma, te jin kandija i ndaka.
2 Vaa ñayii yukan chi jin ka'an i ja ka kandija i Su'si ma, kovaa masu ka sa'a i sukan kúni ya ma, vaa jâ ni kundee maa ja u'vi ma ni jasi i janitnuni i ma, te masu nde ka ndasa'a-ka i kuenda naxe kúni Su'si ma ja jin ko kuu o.
3 Te chukan kúu ja jin ka'nu ndee i ja jin tnanda'a ñayii ma, te jin tatnuni i ja ka iyo kua'a ja masu kuu kaa ñayii ma, te vitna ja ndaka ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a jin ndakuan-ta'vi ñayii ma nuu Su'si ma te kuu jin kaa i ma. Chukan kúu ja yo'o ja ni ka jini o ja ndaa ma te ni ka kandija o ya, jín ndakuan-ta'vi o nuu ya, te jín kaa o.
4 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si ma ja kaa o ma chi ja va'a kúu, te ñatuu nawa ko saxiko o, su'va jín ndakuan-ta'vi o nuu ya ja ni taa ya, te jín kaa o.
5 Vaa ka jini o ja ja maa tnu'u maa ya ma ji'in ja jikan-ta'vi o nuu ya ma ja ndakuan-ta'vi o ja iyo ja kaa o ma, te ndasavii ndasandoo ya ja kaa o ma.

Sukan jin kunukuechi va'a o nuu Jesucristo ma

6 Nuna kaxtnu'u ni ndaka cha'a nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma chi ko kuu ni tee jinukuechi va'a nuu Jesucristo ma, te ko kuu ni in tee ni skua'a va'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, tnu'u sa'a ja kuu kukanu ini va'a o ya ma, te ko kuu ni tee ndikin va'a te sa'a ni sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a ja ni kutu'va ni ma.
7 Te xtandiyo ni ndaka cuentu jana'a ma ja ka ndakani ñayii ñuu ñayivi a, su'va katanuu ni sa'a ni sukan játna ini Su'si ma.
8 Te kona'a ni ja ndaka ja sa'a ja kúu o sukan-va'a koo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu yikikuñu o a chi vala-ni chíndee ña'a i, vaa ja kuu yikikuñu o a-ni kúu. Kovaa ja kútu'va o ja sa'a ja kuu o sukan játna ini Su'si o a chi ndaka tu'u chíndee ña'a i, vaa chíndee ña'a i ja koo va'a ini anua o a ji'in yikikuñu o a nuu Su'si ma, vaa jâ ni skuiso Su'si ma ja iyo ja jin ni'i o nani ka iyo o ñuu ñayivi ya, ji'in ja jin ni'i o kivi ndenda koo o nuu ya ma.
9 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu tnu'u ya'a, te iyo i ja kuu jin kuan-ta'vi ndaka ñayii ma.
10 Chukan kúu ja yo'o, ka ndo'o ka neni o ka satniñu o nuu tnu'u maa ya a ja ka kaxtnu'u o nuu ñayii ma. Vaa ni ka kukanu ini o ja maa in-ni

Su'si ma kúu iya kuu sa'a ja jin kaku ndaka ñayii ma nuu ja u'vi ma, nuna jin kandija ndija i ya, vaa yika-ni ja ñayii ni-yu'u ni-ini i kandija i ya ma, sa'a ya ja ndani'i ta'vi i.

11 Sa'a kaxtnu'u ni te tatnuni ni nuu tna'a o a.
12 Te masu kuu-ni-nka ja suchi jaa-ni kúu ni a, te jin ko saxiko i tnu'u ká'an ni a chi su'va kaxtnu'u ni nuu ñayii ka kandija tnu'u Su'si o a sukan sa'a sukan kúu ni a nde kua'an nde vee ni, ji'in sukan vivii ká'an ni a, ji'in sukan vivii kútoo ni ñayii a, ji'in sukan ni-yu'u ni-ini ni kukanu ini ni Su'si o a, te ñatuu ni-in ja u'vi-ka sa'a ni. Te ja jin konde'ya i sukan sa'a sukan kúu ni ma, te sukan jin ko sa'a tna i.
13 Nani kenda kivi jaan sa, te katanuu ni ja ka'vi ni tnu'u Su'si o a, te kaxtnu'u ni nuu ñayii a, te ndaka'an-so'o ni nuu i.
14 Máko ndunaa ni ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si o a kivi ni ka sonee tee nija'nu ma nda'a de siki ni a te ni ka ka'an de sukan kúni Su'si ma ja ko sa'a ko kuu ni ma.
15 Katanuu ñukuun ni, te ndimaa ko sa'a ko kuu ni ndaka sukan ni ka ka'an, ni ka kachi ñani o ma, sukan-va'a ndaka ñayii ma, jín kuni i sukan ve kua'nu-ka ni nuu Su'si o a.
16 Te ko koto va'a ni maa ni nawa sa'a nawa kúu ni nde kua'an nde vee ni, ji'in naxe káxtnu'u ni nuu ñayii ma. Vaa nuna kaxtnu'u ndaa ni nuu i ma, te kaku ni nuu ja u'vi ma, te sa'a ni ja jin kaku tna ñayii ka niniso'o tnu'u ka'an ni ma.

5

Sukan ko sa'a ko kuu Timoteo ma nuu ndi-in ndi-in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a

1 Máko ndonda ni nuu tee nija'nu ma, su'va ndaka'an-so'o ni nuu de kuenda tnu'u ja yuva ni ka kuu de. Te nuu suchi jaa ma ka'an ni kuenda tnu'u ja ñani ni ka kuu i.
2 Te nuu ña'a nija'nu ma ndaka'an-so'o ni kuenda tnu'u ja si'i ni ka kuu ña. Te nuu ña'a jaa ma ku'un kaji ku'un va'a ini ni, te ndaka'an-so'o ni nuu ña kuenda tnu'u ja ku'va ni ka kuu ña.
3 Te ña'a ni ka ji'i yii ma, chindee ni ña, nú ñatuu na in tna'a ña ja chindee ña'a i.
4 Kovaa nú in ña'a ni ji'i yii ña ma, te ka iyo sa'ya ña xi sañani ña ma chi jiniñu'u ja xinañu'u jin kutu'va suchi ya'a ja jin chindee i tna'a i ma, vaa sukan játna ini Su'si ma, te jín ndachindee tna i yuva i ma ji'in si'i i ma. Vaa cha'a chi ja va'a kúu, te játna ini Su'si ma ja sukan jin sa'a o.
5 Sa'a kó kuu nú tnu ka'an o ja ña'a ni ji'i yii ma, te ni kendoo maa in-nka ña ma, te kúkanu ini ña Su'si ma ja chindee ña'a ya, te nduu ñuu ûni jikan-ta'vi jikan-ta'vi ña nuu ya. Jin ko ndi ini ni ja ko kuu ña.
6 Kovaa ña'a ni ji'i yii ña ma te nú ndúku ña naxe ko kusii ini ña ñuu ñayivi ya chi visi téku ña, kovaa ja ni ji'i ña nuu Su'si ma, vaa masu jatanuu ña sukan kúni ya ja sa'a ña ma.
7 Sa'a tatnuni ni nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma ja jin katanuu i ja jin ko sa'a i sukan kúni Su'si ma, sukan-va'a ñatuu nawa jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ñuu ñayivi a.
8 Chi vaa yo'o ja ka jini o tnu'u ndaa Su'si ma, nú ñatuu ka ndi ini o naxe jin ko kuu ñayii ve'e o ma ji'in tna'a o ma chi kuenda tnu'u ja jâ ni ka xndoo o tnu'u ni tatnuni Su'si ma, te ka'vi-ka ka kuu o sana ñayii ñatuu jin kandija-ka tnu'u Su'si ma.
9 Te jin kona'a ni ja jin chiso tnuni ni nde-ni ña'a jin chindee ni ma, yika-ni ja ña'a ka yi'i vi'i-ka uni xiko kuiya ma, ña'a ni ka yo kuu nija'nu, ni ka yo kuu va'a ji'in yii ña ma, te ñatuu ni ka yo kuneé, ni ka yo ku-uun ña ma,
10 te ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja jin kuu ña ma, vaa ndimaa ja va'a ka sa'a ña ma, te ni ka skua'nu va'a

ña sa'ya ña ma, te ka wanuu ña ve'e ña ma ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma, te inunda'vi ini ña te ka chindee ña ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma ndaka nawa ka jiniñu'u i ma, te ka chindee ña ñayii ka kuxii ini na tnundo'o ka tna'a i ma, te ndaka tu'u ja va'a ka sa'a ña, te ni-in ñayii ñatuu ka saxiko ña.

11 Kovaa ña'a jaa-ka ma te ni ka ji'i yii ña ma, másu kua'a ni tnu'u ja jin koso tnuni ña nuu tutu ma ja jin chindee ni ña ma, vaa nuna kenda ja jin kuu ini ña ja jin ndatnanda'a ña ma, te jin xndoo ña ichi Cristo o ma, te jin ndatnanda'a ña-ni.

12 Te sukan, te jin ndakuiso kuechi-ka ña, vaa ñatuu ka sa'a ña sukan ni ka skuiso ña ja jin ko sa'a ña ma.

13 Vaa nuna jin chindee o ña ma chi jin kutu'va ña ja jin kava kuxi ña, te masu yika-ni ja jin kava kuxi ña ma-ni chi kuan koo ve koo ña ve'e ve'e, ka nduku ña cuentu, te ka kivi nduu ka kivi ni'ni ña, ka ka'an ña tna'a ja másu jin ka'an ña ma.

14 Ja tátnuni sa kúu ja ña'a jaa ni ka ji'i yii ña ma, va'a-ka ja na jin ndatnanda'a ña, te jin katanuu ña jin skua'nu ña sa'ya ña ma, te jín ko ndi ini ña naxe jin koo va'a ña ve'e ña ma, te máko jin sa'a ña ja u'vi tna'a ja sa'a ja ni'i ini tachi ma nawa xtekuechi ña'a i ma.

15 Vaa jâ ka iyo jaku ña'a jaa ma ja ni ka xndoo ña ichi Su'si ma, te ni ka ndandikin ña ichi tachi ma.

16 Nú iyo in ñayii ni nduu sa'ya Su'si o a te iyo in tna'a i ña'a jâ ni ji'i yii ña ma, te kó ndi ini i naxe koteku ña ma, sukan-va'a másu jin ko ndi ini-ka ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja kuu ña ma, sukan-va'a kuu jin katanuu i jaku-ka ña'a ni ka ji'i yii ña ma te ñatuu na tna'a ña ma ja jin chindee ña'a i ma.

17 Tee ni kuu kii-ka ka skua'a de tnu'u Su'si o a te ka jinukuechi va'a de nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te jin kona'a o ja ka iyo de ja jin ko ndi ini o naxe jin kaa de ma. Na ko ka'an o ja tee ka satniñu ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a nuu ñayii ma ka kuu tee ñukuun kuiti jin ko ndi ini o ndaka nawa ka jiniñu'u de ma.

18 Vaa sukan ká'an tnu'u Su'si o a: "Másu chu'un o ñunu yu'u xndiki jaxi triu ma." Te suni ká'an tna tnu'u Su'si o a: "Ñayii satniñu ma chi iyo i ja ke'en ya'vi i."

19 Nú ka xtekuechi i tee jinukuechi nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma in nawa ni sa'a de ma, te máko kandija ni chi onde nú ka iyo uu xi uni ñayii ni ka jini nawa ni sa'a de ma, sana kandija ni.

20 Te ñayii kúni ja sa'a-ka i ja u'vi ma, ndonda ni nuu i nuu ka iyo ndaka tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si ma, sukan-va'a jin koyu'u tna ndaka-ka i ma, te má jin ko sa'a tna i sukan.

21 Te kona'a ni ja nde'ya ña'a maa Su'si o a, te nuu maa Jesucristo ma ji'in nuu ángel ni ndakaji ya ma ka iyo o, te tátnuni sa ja sa'a ko sa'a ni. Inuu ko sa'a ni ji'in ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te máko kunda'vi ini ni in i ma te saxiko ni in-ka i ma.

22 Te máko sonee ni nda'a ni a siki in ñayii ma ja sacargu ni i na tniñu ko sa'a i nuu Su'si ma, nú ñatuu jini ni naxe ko sa'a ko kuu i ma, nasa yukan, te sa'a i ja u'vi ma, te ko kuiso kuechi tna ni ja ni sa'a i ma. Su'va ko ndi ini ni ja koo vii koo va'a ni nuu Su'si ma.

23 Máko ko'o-ka ni ndute su'va-ni, vaa sukan ndó'o chii ni a. Ko'o ni vala ndute nde'ya tnu uva ma, sukan-va'a na nduva'a ni.

24 Jaku ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi yachi-ni jin ndatuu nawa ka sa'a i ma, te ka jini o ja kenda kivi ja jin ndachunaa maa i. Kovaa jaku-ka i ma chi kuee-ka ka ndatuu ja u'vi ka sa'a i ma, kovaa suni kenda kivi ja jin ndachunaa i ja u'vi ka sa'a i ma.

25 Te suni sukan kúu ji'in jaku ñayii ka sa'a ja va'a ma chi yachi-ni kuni o ja va'a ka sa'a i ma. Te ja va'a ka sa'a jaku-ka ñayii ma chi kuee-ka

sana kuni o, kovaa masu ja kuyu'u kúu ja va'a ka sa'a ka kuu o a.

6

1 Ndaka ni ja ka xtetuu ña'a ñayii ma ja jin kunukuechi ni nuu i ma, jin kona'a ni ja ñayii xi-nuu ka jinukuechi ni ma chi ka iyo i ja jin kuandetu ni nuu i, sukan-va'a másu jin ka'an ndeva'a i ja kuu Su'si o a ji'in tnu'u maa ya ja ka kaxtnu'u o a.
2 Te nú in nuu ñayii jâ ni nduu sa'ya Su'si o a ka satniñu ni, te jin kona'a ni ja masu kuu-ni-nka ja in tna'a o jâ ni nduu sa'ya Su'si ma kúu i ma te ma jin kuandetu ni nuu i chi su'va jin kunukuechi va'a-ka ni nuu i, vaa jin kona'a ni ja suni ñayii kándija Su'si ma kúu tna i ma, te jin kunukuechi va'a ni nuu i, te jin chindee ni i, vaa ka kutoo tna'a o ji'in i ma.
Sa'a kaxtnu'u ni nuu tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te ndaka'an-so'o ni nuu i ja sukan jin ko sa'a i.

Jín koo sii ini o ndeva'a-ni naxe ka iyo o

3 Te nú na in ka xsama ja ka kaxtnu'u i te ñatuu kétna'a ji'in tnu'u ndaa tnu'u ndija Jesucristo iya tátnuni nuu o a tna'a ja ka kaxtnu'u sa a, tna'a ja ká'an sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a o ma,
4 te jin ko koto va'a ni maa ni, vaa ñayii ya'a chi ja ni ka ndu-uun kuiti i kúu ja ka sa'a i sukan ma, te masu inundija i ja ka ka'an i ma chi ja in-uvixi i kúu, vaa sukan kúu in kue'e kúu ja sukan ka sa'a i ma, vaa ja ka kuni i kúu ja jin skiti ini ña'a i yo'o ja ka kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, te ja ka jani ini i sukan, chukan kúu ja ka kukueñu ini i ja ñatuu ka sa'a o sukan ka sa'a i ma, te ka kuni i ja jin kanaa o ji'in i, te ka ka'an ndeva'a i ja jin kuu tna'a o ma, te ka xtekuechi ña'a i ja masu va'a-ni ka sa'a ka kuu o.
5 Te ñatuu jínu jin ndakanaa maa i ja ñatuu ka jaku'ni ini i ma, vaa masu ka jani va'a ini i, te ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma. Te ka jani ini i ja jin kuatniñu i tnu'u Su'si o a, sukan-va'a kuu jin ni'i kua'a i xu'un nuu ñayii ka xnda'vi i ma. Te chukan kúu ja másu ko jin kondikin tna'a ni ji'in ñayii ya'a.
6 Ja ndaa kúu ja nuna jin ko sa'a o sukan játna ini Su'si ma chi jin ko ni'i jin ko tna'a o ja taa maa Su'si ma. Sa'a ko kuu ji'in ñayii ka iyo sii ini i ji'in nawa ka neva'a i ma-ni.
7 Vaa masu nawa ka yinda'a o ni ka kenda koo o ñuu ñayivi ya'a, te ni masu nawa jin ndake'en o kivi jin xndoo o ñuu ñayivi ya'a.
8 Chukan kúu ja nú iyo ja kaa o ji'in sa'ma kone'nu o, te koo sii ini o, te máko ndiyo ini o nawa koneva'a-ka o.
9 Vaa ñayii kúni i ja ko kuxiku i ma chi ska'an ña'a tachi ma, te sa'a i ja u'vi sukan kúni yikikuñu i ma, te ndaka ja u'vi kúni i ja sa'a i ma kundee nuu i, te skenaa i maa i, te ndita ndita andeya ma kenda i ja ndachunaa i ja u'vi ni yo sa'a i ma.
10 Vaa ja ko ndiyo ini o ja koneva'a kua'a o xu'un ma te ku'un ku'un-ni ini o nuu xu'un ma masu ja va'a kúu, vaa sani te kenda koo ndaka ja u'vi ja jin xnda'vi ña'a i ma. Vaa sukan ni ka ndo'o jaku ñayii ja ni ka ndiyo ini i xu'un ma, te ni ka ndunaa i Su'si ma, te ñatuu ka kukanu ini-ka i ya, te ni ka kenda koo kua'a xeen tnundo'o tnuneni nuu i ma.

Jin kundee o nuu tachi ma, nuna jin kukanu ini o Su'si ma

11 Kovaa ndijin ja kúu ni sa'ya Su'si ma, má ko ndiyo ini ni ndaka cha'a, su'va ko sa'a ni ja ndaa ja ndija ká'an Su'si ma, te sa'a ni sukan játna ini ya ma, te kukanu ini ni ya, te kóo tnu'u kútoo tna'a ma ini anua ni a, te kava kuee ini ni, te koniniso'o ni nawa ka'an-so'o in-ka

ñayii ma, te máko kava yachi ini ni, te máko ndakone'e xiko ni.
12 Ndimaa kukanu ini ni nuu Su'si ma, sukan-va'a kundee ni nuu tachi ma. Te ku'un ini ni ja ndani'i ta'vi ni te koteku ni ni-kani ni-jika, vaa chukan kúu ja ni ndakana ña'a Su'si ma, te maa ni chi masu ni kukan-nuu ni te ni ndaka'an ni ndakachi ni nuu ka iyo kua'a ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja kúkanu ini ni ya ma te másu xndoo kuiti ni ya.
13 Te kona'a ni ja vitna chi ka iyo o nuu Su'si iya sa'a ja ka teku ndaka ja iyo a, te ka iyo o nuu Jesucristo iya ni kaxtnu'u nuu tee kúu Poncio Pilato ma ja maa ya kúu iya kúu sa'a ndaka ma, te sa'a tátnuni sa nuu ni,
14 ja kandija ni ja ko koto va'a ni maa ni, te ñatuu ni-in ja u'vi ko sa'a ni, sukan-va'a ñatuu nawa jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ma, nani ka iyo o ñuu ñayivi a onde kenda kivi ndenda Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
15 Vaa sukan ni jani ini Su'si ma ja sukan ko kuu ja kenda kivi, te kaxtnu'u ya ja maa in-ni ya kúu Su'si iya vii iya va'a ini, te maa in-ni ya tátnuni nuu ndaka o, te ñatuu-ka na in-ka Su'si iyo, vaa maa in-ni ya kúu Rey tátnuni nuu ndaka-ka rey ma, te maa ya tátnuni nuu ndaka-ka tee ka tatnuni ma.
16 Vaa maa in-ni ya téku ni-kani ni-jika, te masu kûu kuiti ya, te vivii ndú'va ñu'u nuu iyo ya ma, kovaa masu na in kuu jin tu'va nuu iyo ya ma, te ni-in ñayii ñatuu kuni-ka ya tiempu ya'a ji'in nuu i ma. Te nuu maa ya na koo jayiñu'u, vaa maa ya tátnuni, te jín ndachiñu'u o ya ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ka kuxiku ma

17 Te tatnuni ni nuu ñayii ka kuxiku tiempu ya'a ja máko jin kani ini i ja maa i ka kuu-ka ma, ni a jin kukanu ini i nuu xu'un i ma. Vaa xu'un ma chi ní'i o, te sani te ndí'i tuku maa i. Su'va jín kukanu ini i nuu Su'si iya téku ma ja maa ya kúu iya táa ndaka tu'u nawa neva'a o ma, te su'va kua'a-ka taa ya, sukan-va'a jin kuatniñu va'a o sukan kúni ya ja jin sa'a o ma, te jin koo sii ini o.
18 Chukan kúu ja ñayii ka kuxiku ma, jín ko sa'a i ja va'a ma, sukan-va'a jín ko kuxiku i nuu Su'si ma, te tna'a ja vii ja va'a ka sa'a i nuu ya ma, te máko jin ndatna-u'vi ini i nawa ni ka chindee i ñayii ka jiniñu'u ma.
19 Te sukan, te ka satu'va va'a i ja va'a jin ni'i i kivi ki'in o ma, te jin ndani'i ta'vi i te jin koteku i ni-kani ni-jika ma.

Sukan ni sacargu Pablo ma nuu Timoteo ma

20 Sa'ya sa Timoteo, ko koto va'a ni maa ni, te ko sa'a ni sukan ni tatnuni Su'si ma nuu ni a. Te máko ndatnu'u ni ji'in ñayii ka ka'an tnu'u masu kuatniñu ma, ji'in ñayii ka jani ini i ja inundichi xeen-ka i ma.
21 Vaa sukan ni ka ndo'o jaku ñayii ma, te ni ka xndoo i Su'si o a, te ñatuu ni ka kukanu ini-ka i ya ma. Kovaa ndijin, na skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a, te koo va'a ni nuu ya. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo, tee ni tetniñu Jesucristo ma, vaa sukan ni kuu ini maa Su'si ma, ja saña kaxtnu'u sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ja ni-kani ni-jika jin koteku ñayii ka kandija Cristo Jesús iya ni tetniñu Su'si ma.
2 Ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, Timoteo, ja kúu ni sa'ya too sa nuu Su'si ma. Na skuta'vi ña'a Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja vii ja va'a, te kúnda'vi ini ña'a ya, te koo sii ini ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja kuu Timoteo ma

3 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja ni chindee ña'a ya te ni ndanune nda'a ini anua sa a, te ñatuu nawa jasi ndee janitnuni sa a, te ñukuun jinukuechi sa nuu ya, sukan ni ka yo jinukuechi tna'a sa tee jana'a ma. Te saña chi ndaka kivi ndaka jakuaa, ndimaa jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja kuu ni.
4 Vaa ndáka'án sa sukan ni kuxii ini ni ma te ni nda'yu ni kivi ve ndii sa ma. Te kúni sa ja kuni ña'a sa, sukan-va'a ndusii ini sa.
5 Vaa ndáka'án sa sukan kándija ndija ni Su'si ma, te kúsii ini sa, vaa sukan ni ka yo kuu na'nu ni Loida ma, ji'in si'i ni Eunice ma, te kúkanu ini tna sa Su'si ma ja sukan ni ka yo kandija ña Su'si ma, te sukan ko kuu tna ni nuu ya.
6 Te chukan kúu ja ndáka'an-so'o sa nuu ni ja kunukuechi-ka ni nuu Su'si ma, sukan-va'a kuatniñu-ka ni ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma kivi ni sonee sa nda'a sa siki ni ma.
7 Vaa Su'si ma chi jâ ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te chukan kúu ja másu jin koyu'u ini anua o a, vaa ja maa ya, te kuu jin kutoo tna'a o, te máko jin kua'a o tnu'u ja ko xnda'vi ña'a ja u'vi ma te jin sa'a o ja ñatuu játna ini Su'si ma.
8 Chukan kúu ja másu ko kukan-nuu ni ja ndaka'an ndakachi ni sukan ni sa'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ji'in sukan ndó'o sa a, ja yinee sa vekaa a, kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a. Visi na ndo'o neni ni, kovaa kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, vaa maa ya taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te kanda ni.
9 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu o ñuu maa ya ma, te ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a o. Vaa másu ko jin kani ini o ja kuechi ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu o kúu ja ni ndakana ña'a ya ma, chi ña'a. Su'va onde xi'na xen-xeen-ka ma onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi ya, ni jani ini ya ja ja maa Jesucristo ma, te skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma.
10 Te vitna ja ni kenda Cristo Jesús ma, iya ni ndatava ña'a nuu ja u'vi ma, te ni kundee ya ni xnaa ya ja sa'a ja ka ji'i ñayii ma te ja skenaa i maa i ma. Te ja ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te sukan, te ni ndaxtuu ndandaa ya ja kuu jin koteku o ni-kani ni-jika ma.
11 Te maa Su'si ma ni sakargu ña'a saña, ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te maa ya ni tetniñu ña'a ja ko kuu sa teskua'a nuu ñayii masu judío ka kuu i ma.
12 Chukan kúu ja sa'a ndó'o néni sa a. Kovaa masu nde kúkan-nuu sa, vaa jini sa na in ni kandija sa, te kúkanu ini sa ya ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja ko koto va'a ya ini anua sa a, te kuu xsinu sa ndaka tniñu ni sakargu ña'a ya a.
13 Chukan kúu ja kotnii va'a ni tnu'u va'a Su'si o a, te ko sa'a ni sukan ni jiniso'o ni ja ni kaxtnu'u sa ma, ja na kukanu ini ni Su'si ma te kutoo ni tna'a o ma, sukan ni

kaxtnu'u Cristo Jesús ma.
14 Te ja maa Xtumani Ndios ma, iya
iyo ini anua o a, te ko koto va'a ni
maa ni ja ñatuu na ja u'vi ko sa'a ni,
te ko ndi ini ni ja ko sa'a ni ja vii ja
va'a ni sacargu ña'a ya a.
15 Te jâ jini maa ni ja ni ka xn-
doo ña'a ndaka tna'a o ka iyo ñuu
Asia ma, te ne'un ñayii yukan ka
iyo tee kúu Figelo ma ji'in tee kúu
Hermógenes ma.
16 Te maa Iya Tátnuni ma na
kunda'vi ini Onesíforo ma, ji'in
ndaka ñayii ka iyo ve'e de ma, vaa
kua'a jichi ni ndataa de tnu'u kanu
ini, te ñatuu ni kukan-nuu ña'a de ja
ni yinee sa vekaa ma.
17 Su'va kivi ni kenda-ni de ñuu
Roma ma chi ñukuun kuiti ni ndan-
duku ña'a de, onde ni ndani'i ña'a
de.
18 Te maa ni chi na'a ni sukan ni yo
chindee ña'a de nuu ni ka iyo o ñuu
Éfeso ma. Te maa Iya Tátnuni ma,
na kunda'vi ini ya de kivi ndakan
ya kuenda nuu ndaka o ma.

2

Jín ko kuu o nuu Jesucristo ma
sukan kúu in soldado ja visi ndó'o
néni de kovaa kánda de

1 Ndijin, sa'ya maa sa, ja maa ja
vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Cristo
Jesús ma, te ndatnii ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, te sa'a ni sukan kúni
Su'si ma.
2 Te tna'a ja ni jiniso'o ni ja ni ka'an
sa nuu ka iyo kua'a tna'a o ma,
sukan kaxtnu'u tna ni nuu ndaka
tee ja ni-yu'u ni-ini de ka ndikin
de Su'si ma, tee jini ni ja kuu jin
kaxtnu'u de nuu jaku-ka ñayii ma
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o ma.
3 Kovaa ndijin, máko koyu'u ni, visi
ndó'o néni ni, vaa sukan ka ndo'o
ka neni ndaka o ja ka kuu o soldado
ka jinukuechi ndija nuu Jesucristo
ma.
4 Vaa ñatuu ni-in ñayii ja yinee i kúu
i soldado ma, te ko katanuu i ja iyo
ñuu ñayivi a, vaa nú ja kúni i kúu ja
játna ini jito'o i ma ja sa'a i ma chi
katanuu i tniñu i ma.
5 Te suni sukan kuiti kúu ji'in tee ka
jinu su'va ma, vaa nú ma jin kunu
ndi'i de sukan iyo ja jin ko kunu de
ma, te masu jin ni'i de ja iyo ja ni'i
tee kundee ma.
6 Te suni sukan kuiti kúu tna ji'in
tee jitu itu de ma, ja sáka de nawa
kúni de ja koneva'a de ma chi
xinañu'u satniñu ñukuun de, sana
ku'un ini de ja kuu itu de ma te koo
ja ndaxtutu de.
7 Ndasa'a ni kuenda ndaka ja ká'an
sa ya, te maa Iya Tátnuni ma na
chindee ña'a ja jaku'ni ini ni ndaka
sukan iyo ja ko kuu o nuu Su'si ma.
8 Ndaka'án ni sukan ni ndo'o ni
neni tna Jesucristo ma, iya ni ka
skua'nu sa'ya tata David ma nuu ni
kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, iya ni ka
ja'ni i te ni ka chu'u i ya nuu ka
chu'u i ñayii ni ka ji'i ma, te nuu
uni kii ma te ni ndateku ya ma,
te sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a
káxtnu'u sa nuu ñayii a.
9 Te ka xndo'o ka xneni ña'a i,
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya a, te onde vekaa a ka chinee
ña'a i, kuenda tnu'u ja na ja u'vi ni
sa'a sa. Kovaa visi sukan ka sa'a
ña'a i saña, kovaa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a chi masu kuu jin chi-
nee va'a i vekaa a.
10 Chukan kúu ja kánda sa ndaka ja
ka sa'a ka kuu ña'a i a, vaa kútoo sa
ndaka ñayii ni ndakaji Su'si ma, ja
ka iyo i ja jin ndani'i ta'vi i ja maa
Cristo Jesús ma te jin koo jayiñu'u i
ni-kani ni-jika.
11 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
cha'a:

Te visi na jin ka'ni ña'a i, kuechi ja
ka ndikin o ya a,
kovaa yo'o chi jin koteku o, vaa
maa ya chi téku ya.
12 Te nú ka ndo'o ka neni o, ja
kuechi ja ka ndikin o ya a
chi kenda kivi ja jin tatnuni
tna o ji'in ya.
Te nú maa o na jin ka'an ja ñatuu ka
jini o ya

chi suni ka'an tna ya ja masu
jini ña'a ya.
13 Te visi yo'o, masu ka sa'a o sukan
ni ka skuiso o nuu ya ma ja
jin sa'a o ma,
kovaa maa ya chi sa'a ya
ndaka ja ni skuiso ya nuu
o ma,
vaa masu iya ndáxsama ja jâ ni
ka'an ya ma kúu ya.

Jín ko kuu o ñayii ka jinukuechi ndaa ka jinukuechi ndija nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jin ndakukan-nuu o

14 Ndaxndaku ini ni tna'a o a:
Vaa nuu maa Iya Tátnuni ma ka iyo
o, te ndaka'an-so'o tna ni nuu tna'a
o a, ja másu ko jin skiti ini tna'a i,
te jin ko tetna'a i tnu'u, vaa masu
nawa chíndee ña'a ja sukan ko kuu o
ma, vaa yika-ni ja sa'a i kúu ja ñayii
ka niniso'o ma chi jin ndakakayata
i nuu Su'si ma, te jin skenaa i maa i
ja kuechi o ma.
15 Su'va ko ndi ini ni ja koo va'a
ni nuu Su'si ma, te ku'un kaji
ku'un va'a ini ni, te ko kuu ni in
ñayii jinukuechi va'a nuu ya, ja
ñatuu nawa ko ndakukan-nuu ni,
te kaxtnu'u ndaa kaxtnu'u ndija
ni tnu'u vii tnu'u va'a, tnu'u ndaa
Su'si o a.
16 Te másu ko ka'an ni tnu'u kini
tnu'u ndeva'a, tnu'u masu nde
jiniñu'u ja ka ka'an ñayii ñuu ñayivi
a. Vaa ñayii jâ ni ka nduvii nuu
Su'si ma, te jin keja'a i jin ndaka'an
i ndaka tnu'u ya'a chi ndi-vala
ndi-vala, te ka ndujika i nuu nda'a
Su'si o a, te ka ndasa'a i ja u'vi ma.
17 Te tnu'u ka ka'an i ma chi
jika jika-ni kua'an, sukan kúu
kue'e nani gangrena ma ja xte'yu
xte'yu-ni i kua'an i ma. Te sukan
ka kuu tee nani Himeneo ma ji'in
tee nani Fileto ma.
18 Te tee ya'a chi jâ ni ka xndoo de
tnu'u ndaa ma, vaa ja ka ka'an de
kúu ja jâ ni ka ndateku ñayii ni ka ji'i
ma, te jâ ni kenda kivi yukan, te jâ
ni ya'a. Te ja sukan ka ka'an de ma,
te ka sa'a de ja ñatuu ka kandija-ka
ñayii ma Su'si ma.
19 Kovaa Su'si ma chi jâ ni jani
vava'a ya nuu jin koxtnee o ma
ja ka kandija o ya ma, vaa onde
xi'na-ka ma jâ jini ya na in jin ko
kuu sa'ya ya ma, vaa kuenda tnu'u
ja ka yitnuni o nkuu, vaa sa'a ni
ka'an ya ma: "Iya Tátnuni ma chi
na'a ya na in ka kuu sa'ya maa
ya ma", te vaa: "Ndaka yo'o ja ka
ndakune'e o Cristo ma na jin xndoo
o ndaka ja u'vi ma, te máko jin ko
sa'a-ka o."
20 Vaa in ve'e ka'nu ma chi ka
ñu'u ndatniñu ka kuu oro ma xi
ndatniñu ka kuu plata ma, kovaa
suni ka ñu'u tna ndatniñu ka kuu
yutnu ji'in ñu'ú kixin ma. Te maa
maa i ka iyo ndenu kuatniñu o. Ja
va'a-ka ma kuatniñu o kivi kúu viko
ma, te ja nda'vi-ka ma kuatniñu o
kivi ndeva'a-ni ma.
21 Chukan kúu ja nú nde o ndásavii
maa o te ñatuu nde sa'a-ka o ja u'vi
ma chi kuu o ja kuatniñu va'a ña'a
Iya Tátnuni ma, vaa kua'a-ka ja sa'a
o te koo jayiñu'u ya, vaa koo tu'va o
ja sa'a o ndaka ja vii ja va'a ma.
22 Chukan kúu ja másu ko kua'a ni
tnu'u ja ko sa'a tna ni ndaka ja u'vi
ka sa'a suchi jaa ma. Su'va katanuu
ni ja ko sa'a ni ja va'a ja ndaa ma,
te kukanu ini ni Su'si ma, te kutoo
ni tna'a o ma, te koo mani ni ji'in
ndaka ñayii ka iyo vii ka iyo ndoo
ini anua i ma, ja ka ndakune'e i Iya
Tátnuni ma.
23 Te xtandiyo ni tnu'u xiko tnu'u
kini ma, ja sa'a i ja ka skiti tna'a
ini ñayii ma. Vaa ka jini o ja sukan
ka keja'a ñayii ma, sani te ka kenda
koo i ja ka kanaa i ma.
24 Vaa ñayii jinukuechi nuu Iya
Tátnuni ma chi masu iyo ja ko
kanaa i, su'va ká'an vii ká'an va'a i
nuu ndaka ñayii ma, te kóo tu'va i ja
kuu kaxtnu'u i nuu ñayii ma tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma, te káva kuee
ini i.
25 Te ká'an kuee i nuu ñayii ñatuu
ka jatna ini sukan ká'an tnu'u Su'si

ma ja jin ko sa'a jin ko kuu i ma, sukan-va'a ndakani ichi va'a i ñayii yukan ma, xi saa chindee ña'a Su'si ma, ja na jin ndakani jin ndaka'vi ini ñayii yukan ma te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma, te jin jaku'ni ini i te jin ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma.
26 Te jin kaku i nuu nda'a tachi ma, suchi kúndee kuiti ja tátnuni i nuu ñayii ma, te ka sa'a ñayii ma sukan kúu ini maa i ja kúu i tachi ma.

3

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii jin kenda koo ja jin xnda'vi i ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma

1 Suni jiniñu'u ja jin kuni ni sukan ko kuu kivi ki'in o a: Vaa kivi ve ndi'i kivi ma chi ko kuu yika xeen-ka.
2 Vaa ñayii ma chi jin ko ndi ini-ka i ja jin kuu maa i ma, te jin nduku i naxe jin koneva'a kua'a-ka i xu'un, te jin ko kuvixi xeen i, te jin kani ini i ja maa i ka kuu-ka, te jin ka'an ndeva'a i ja kuu Su'si ma, te masu jin kandija i ja ka ka'an yuva ka ka'an si'i i ma, te masu jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si ma ja ka ni'i ka tna'a i ma, te jin sa'a i ndaka ja u'vi ma,
3 te masu jin kutoo i ñayii ma, ni masu jin kunda'vi ini i ñayii ma. Jin ka'an i tnu'u ñayii ma, visi masu ja ndaa kúu. Te kundee maa ja u'vi ma tatnuni i nuu i ma, te masu jin ko ndi ini i chi su'va ndaka-ka ja u'vi ma jin sa'a i, te masu na tnu'u nda'vi ini jin koo ini anua i ma.
4 Te jin ke'en-su'va i ñayii ma, te jin kusaa ini i ja jin ko sa'a i ndaka sukan ka jatna ini maa i ma, ndaka tna'a ja masu nde jiniñu'u ma, te masu jin ko ndi ini i ja jin ndan-duku i Su'si ma.
5 Te yu'u vii yu'u va'a i jin ko kuu i, kuenda tnu'u ja ñayii ka sa'a sukan játna ini Su'si ma ka kuu i, kovaa ndaka ja u'vi ka sa'a ka kuu i ma, te ka ndaxtuu i maa i ja ñayii ka xnda'vi ña'a ka kuu i, vaa masu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma ka iyo ji'in i ja kuu jin sa'a i ja va'a ja ndaa ma. Chukan kúu ja másu jin kondikin tna'a ni ji'in ñayii ka sa'a sukan ma.
6 Vaa ne'un ñayii ya'a ma ka iyo tee jan koo ve'e ña'a ka kuneé ka ku-uun ma, te ka kunda'a-nka maa de ña ma, vaa ña'a ka kuneé ka ku-uun ka kuu tna ña, te ña'a ka ndiso kua'a kuechi ka kuu ña, te ka sa'a ña ndaka ja u'vi ka jatna ini ña jin sa'a ña ma.
7 Vaa ña'a ya'a chi ndimaa ka sa'a ña tnu'u ja ka skua'a ña tnu'u Su'si o a, kovaa masu nde ka kundee ña ja jin jaku'ni ini ña ja ndaa ma, te chukan kúu ja ka sa'a neé ka sa'a uun ña ma.
8 Vaa suni sukan ni ka yo sa'a tee kúu Janes ma, ji'in tee kúu Jambres ma, ja ñatuu ni ka kandija de ja ni ka'an Moisés ma, te sukan tna ka kuu tee ká'an sa ya, vaa masu nde ka kandija de tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o ya. Te tee ñatuu ka jani va'a ini ka kuu de, te masu jin kuu maa de jin kukanu ini de Su'si ma, vaa saa ka sa'a neé ka sa'a uun de ma.
9 Kovaa masu jika-ni jin kenda koo de. Te jin kuni ndaka ñayii ma ja masu nde ka kandija de ja jin sa'a de sukan ká'an Su'si ma, te jin ndo'o de sukan ni ka ndo'o tee ñatuu ni ka kandija ja ni ka'an Moisés ma.

10 Kovaa ndijin chi jâ ndikin ni sa'a ni ja va'a ma, sukan ni kaxtnu'u sa nuu ni ma, sukan ko sa'a ko kuu o nani iyo o ñuu ñayivi a, ji'in sukan ku'un ini o ja kunukuechi o nuu Su'si ma te kukanu ini o ya ma. Te jâ kánda ni sukan kánda sa a. Te jâ kútoo ni tna'a o a, sukan kútoo tna sa i ma.
11 Vaa ni jini ni sukan ni ka sondikin ña'a ñayii ma kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u Su'si o a, sukan ni ndo'o ni neni sa a, sukan ni ndo'o sa nuu ni iyo sa ñuu Antioquía ma, ji'in nuu ni iyo sa ñuu Iconio ma,

ji'in nuu ni iyo sa ñuu Listra ma.
Ndaka jichi ni ka sondikin ña'a
ñayii ma chi ndimaa ndimaa ni
kaku sa nuu i ma, ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma.
12 Te suni ndaka tna'a o ñayii
ka kuni ja jin sa'a i sukan játna
ini Cristo Jesús ma chi suni jin
sondikin tna ña'a ñayii ma, te jin
ndo'o jin neni tna i.
13 Kovaa tee ka sa'a ja u'vi ma te
ka xnda'vi de ñayii ma chi su'va
ka'vi-ka jin ndando'o de. Vaa jin
xnda'vi-ka de ñayii ma, te ñayii ma,
suni jin ndaxnda'vi tna i de.
14 Kovaa ndijin, konukuiñi va'a ni
nuu ndaka ja ni kutu'va ni ma, vaa
ni jaku'ni ini ni, te na'a ni na in ni
kaxtnu'u nuu ni ma.
15 Vaa onde nuu luluu ni ma, ni
kutu'va ni tnu'u Su'si o a. Te maa
tnu'u Su'si o a kúu ja sa'a ndichi-ka
ña'a, ja na kukanu ini-ka ni Cristo
Jesús ma, sukan-va'a ndani'i ta'vi
ni.
16 Vaa ndaka tnu'u ndee nuu tutu
Su'si o ma chi maa ya ni jani ini
ja sukan kondee, te suu i kúu ja
kanuu kuiti. Te jín kuatniñu o
ja jin kaxtnu'u nuu tna'a o ma,
sukan-va'a jín ndasa'a o kuenda
naxe jin ko sa'a jin ko kuu o nuu
Su'si ma. Te suni maa i ndakani
ichi ña'a, sukan-va'a jin kutu'va o ja
jin sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
17 sukan-va'a ndaka ñayii ka
kandija Su'si ma, te jín koo tu'va
kuiti i ja jin sa'a i ndaka ja vii ja va'a
ma, vaa jâ ni ka jini i tnu'u Su'si ma.

4

Sukan sacargu Pablo ma Timoteo ma ja na kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si ma

1 Jín kona'a o ja nde'ya ña'a maa
Su'si o a, te ka iyo o nuu Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, iya iyo ja kenda
kivi, te jin kuni ndaka o ya, ja maa
ya kúu Iya Tátnuni ma, te ndakan
ya kuenda nuu ñayii ka teku a, ji'in
nuu ñayii ni ka ji'i ma, nawa ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma. Te
konana'a ni ja ka iyo o nuu maa ya
a, te sacargu xen-xeen ña'a sa
2 ja na kaxtnu'u ndaa ni tnu'u Su'si
o a nuu ñayii ka jatna ini ja jin
koniniso'o i ma. Te ndimaa ko
ndi ini ni ja kaxtnu'u tna ni tnu'u
Su'si o a nuu ñayii ma, visi ñatuu
ka kuni i ja jin koniniso'o i ma. Te
vivii ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ma,
sukan-va'a jín ndasa'a i kuenda te
jín ko sa'a i sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si o a, sukan kúni ya
ja jin ko sa'a o ma. Te ndaka'an
ni nuu i na ja u'vi ni ka sa'a i ma,
sukan-va'a jín ndasa'a i kuenda te
máko jin ko sa'a-ka i sukan ni ka yo
sa'a i ma.
3 Vaa kenda kivi ja masu jin
kachi-ka i jin koniniso'o i tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a. Su'va jin nduku
i ñayii jin kaxtnu'u sukan ka kuu ini
maa i ja jin koniniso'o i ma-ni.
4 Te masu jin kua'a-ka i tnu'u ja
jin koniniso'o i tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si o ma, te jin katanuu i
jin koniniso'o i ndaka cuentu jin
ndakani ñayii jin nduku maa i ma.
5 Kovaa ndijin, ndaka ja sa'a ja kuu
ni ma, te ku'un kaji ku'un va'a ini
ni nuu Su'si ma, ja masu na ja u'vi
ko sa'a ni, sukan ka sa'a ndaka-ka
ñayii ma. Te kanda ni ndaka ja
ndo'o neni ni ma, te vivii kaxtnu'u
ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a nuu
ñayii ñatuu jin kuni-ka ma. Sa'a ni ja
ni sakargu ña'a Su'si ma ja ko sa'a ni
ma.

6 Vaa saña chi jâ iyo ja ki'in sa
ndo'o neni sa, te jâ ni kuyatni kivi
xndoo sa ñuu ñayivi ya'a.
7 Jâ ni kundee sa nuu tachi ma. Jâ ni
sinu sa ndaka ja ni tatnuni Su'si ma
ja sa'a sa ma. Te ñatuu ni ndunaa sa
Su'si ma, su'va ndimaa ni kukanu
ini sa ya.
8 Te vitna chi ja iyo tu'va corona
iyo ja kuta'vi sa nuu Iya Tátnuni
ma, vaa ni sa'a sa ja va'a ja ndaa
nuu ya ma. Vaa maa ya chi iya
sa'a ndandaa kúu ya, te sukan sa'a
ndandaa ya kivi ndakan ya kuenda

nuu ndaka ñayii ma. Te masu nuu maa in-ni sa skuta'vi ña'a ya corona ma chi nuu ndaka tna ni ja ka sa'a ni ja va'a ja ndaa nuu ya ma te ka ndetu ni kivi ndenda ya ma.

Pablo ma, jikan de nuu Timoteo ma ja na chindee ña'a de

9 Ko ndi ini ni ja kii yachi ni ki koto ña'a ni.
10 Vaa tee kúu Demas ma chi ni xndoo ña'a de, vaa jatanuu-ka de ja iyo ñuu ñayivi a, te kua'an de onde ñuu Tesalónica ma. Te tee kúu Crescente ma, kanuu kuiti ja ki'in de ñuu Galacia ma te kua'an de, te tee kúu Tito ma, kua'an tna de ñuu Dalmacia ma, vaa ka jatanuu de Su'si o a.
11 Yika-nka-ni ja tee kúu Lucas ya iyo ji'in sa. Te kueka ni Marcos ma, te kii ni ji'in de chi jiniñu'u sa de ja kunukuechi de nuu Su'si o a.
12 Vaa tee kúu Tíquico ma, ni tetniñu sa de kua'an de ñuu Éfeso ma.
13 Te kinda'a ni kii ni soo sa ni xndoo sa ñuu Troas ma, ve'e tee kúu Carpo ma, te kona'a na'a ni ja kinda'a ni libru ma. Másu ko ndunaa ni ja kinda'a ni libru ni ka kuva'a ji'in ñií kiti ma, vaa jiniñu'u sa.
14 Te Alejandro tee sa'a ndatniñu ka kuu kaa ma, ni sa'a xeen ña'a de ja u'vi, te maa Iya Tátnuni ma na ndakan kuenda nuu de, te na ndachunaa de ndaka ja ni sa'a ña'a de ma.
15 Konee ni cuidado nuu de, vaa ja'nu ndee xeen de ja jin kandija ñayii ma tnu'u Su'si o a tnu'u ka kaxtnu'u o a.
16 Te nuu ni iyo sa nuu tee ka netniñu ma xinañu'u kuiti ma ja ni kundaa kuechi sa ma chi ni-in tna'a o ma, ñatuu ni ka iyo i ja jin chindee ña'a i. Su'va ndaka i ni ka xndoo ña'a. Te maa Su'si Iya Tátnuni ma, máko ke'en kuenda ya ja ni ka sa'a i ma.
17 Kovaa maa Su'si o Iya Tátnuni ma chi ni iyo ya ji'in sa, te ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu, sukan-va'a ni kuu ni kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii masu judío ka kuu i ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o ma, te sukan, te ni kaku tna sa yu'u ndika'a ma.
18 Te maa ya chindee ña'a ja na kaku sa nuu ndaka ja u'vi ka ñu'u ini ñayii ya ja jin sa'a ña'a i ma, te maa ya ko koto va'a ña'a, onde kenda kivi ja no'o sa onde nuu tatnuni iya iyo andivi ma. Te nuu maa ya na koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ndaka ñayii ka chindee tna'a ji'in de ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

19 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa ña'a kúu Prisca ma, ji'in yii ña tee kúu Aquila ma, ji'in ndaka ñayii ka iyo ve'e tee kúu Onesíforo ma jin kuña'a ni.
20 Te káxtnu'u sa ja tee kúu Erasto ma chi ni ndoo de ñuu Corinto ma, te tee kúu Trófimo ma chi ni xndoo sa de ñuu Mileto ma, vaa ku'u de vala.
21 Ko ndi ini ni ja kii ni xi'na-ka sana kenda tiempu vijin ma. Te tee kúu Eubulo ma, ji'in tee kúu Pudente ma, ji'in tee kúu Lino ma, ji'in ña'a kúu Claudia ma, ji'in ndaka-ka tna'a o ja ka iyo i ya'a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
22 Te maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a na koo ini anua ni a, te maa ya na skuta'vi ña'a ja vii ja va'a nuu ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Tito ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Tito ma

1 Saña kúu Pablo, tee jinukuechi nuu Su'si o a, te ni tetniñu ña'a Jesucristo ma, ja kaxtnu'u sa nuu ñayii ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a jin kukanu ini i ya, te jin jaku'ni ini i ja ndaa ma, te jin ko sa'a i sukan kúni maa ya ma.
2 Vaa ka kukanu ini o ya ja sa'a ya ja jin koteku o ni-kani ni-jika, vaa sukan ni skuiso ya ja sa'a ya, onde nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu ñayivi a jâ ni skuiso ya sukan, te masu xnda'vi ña'a ya.
3 Te jâ ni kenda kivi jâ ni jani ini maa ya ma, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma. Te ni sacargu ña'a maa ya ja kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii a sukan sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o ma.
4 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni, Tito, vaa ka kukanu ini o Su'si o a. Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya sa'a ja jin kaku o nuu ja u'vi ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te koo sii ini ni. Vaa kuenda tnu'u ja sa'ya ndija sa kúu ni nuu Su'si ma.

Sukan jin ko kuu tee jin ndaka'an-so'o nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Nuu ni xndoo ña'a sa ñuu Creta ma, ni sa'a sa sukan, kuechi ja kúni sa kúu ja na ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ma, ja na jin sa'a i ndaka-ka ja kúni Su'si ma ja jin sa'a i ma. Te sunkani ni tee jin ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ndi-in ndi-in ñuu ma.
6 Te tatnuni ni nuu de ja sa'a jin ko kuu de ma: Tee ya'a chi ñatuu na ja u'vi ko sa'a de ja jin ko ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te kona'a de ja vivii ko kuu de ji'in ñasi'i de ma, te máko nduku-ka de in-ka ña'a. Te sa'ya de ma, jín kandija i ja ká'an de ma, te ñatuu na ja u'vi jin ko sa'a i ja jin ndaka'an ñayii ma kuechi i ma.
7 Vaa tee ndáka'an-so'o nuu ñayii ma chi in tee jinukuechi va'a nuu Su'si ma ko kuu de, te jiniñu'u ja ñatuu na ja u'vi-ka ko sa'a de ja sa'a i ja jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te másu ko kuu de in tee ja ko kani ini de ja maa de kúu-ka te masu na in tátnuni-ka nuu de, te másu ko kuyachi ini de ja ko ndakiti ini de, te másu ko ko'o de ndixi te ko ndajini de. Te másu ko kanaa de. Te másu ko ndiyo ini de nawa koneva'a de ma te ko xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a ni'i de ja kúni de ma.
8 Su'va kuánuu de ve'e de ma, ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma. Te kú'un ini de ja sa'a de ja va'a ma, te káni va'a ini de naxe ko sa'a ko kuu de ma, te ndimaa ja va'a ja ndaa ma kó sa'a de, te ni-in ja u'vi ko sa'a de, te kúndee de tátnuni de nuu maa de ma ja ñatuu na ja u'vi ko sa'a de nuu Su'si ma.
9 Te kóna'a de sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan ni kutu'va de onde xinañu'u ma, sukan-va'a kuu ndaka'an-so'o de nuu ñayii ñatuu ka kendoo va'a ini sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, sukan-va'a sa'a de ja jin ndasa'a i kuenda nawa kúu ja ndaa ja ndija ká'an Su'si ma, te jin kandija i.

10 Vaa ka iyo kua'a tee ja inuso'o xeen ka ndaa de, te ndimaa ka ka'an de ja masu kuatniñu, te ka xnda'vi de ñayii ma, te ja ka ndi ini-ka de kúu ja jin kaxtnu'u de ja jiniñu'u ja jin kitnuni tee ma, sana ja jin kaxtnu'u de sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu o ma.
11 Te tee yukan chi jiniñu'u ja skasiyu'u o de, vaa ka sa'a de ja jin skenaa ndaka ñayii ma maa i, vaa masu nde jiniñu'u ja ka kaxtnu'u de nuu i ma chi sukan-ni ka sa'a de, sukan-va'a jin ni'i de xu'un ma.

12 Onde in tna'a maa de ma, ja
ndakaxtnu'u sukan ka kuu ñayii
ñuu de ma, sa'a-ni ni ndaka'an de:
“Ñayii ka iyo ñuu Creta a, ndimaa
inutnu'u xeen i. Sukan ka kuu kiti
yuku ma, sukan ka kuu i. Ka jaa
xeen i, te inukuxi xeen i.”
13 Te ja sukan ni ndaka'an tee
yukan chi ja ndaa kúu. Te chukan
kúu ja ndaka'an-so'o xen-xeen ni
nuu ñayii ñuu jiña, sukan-va'a jin
konukuiñi va'a i nuu nda'a Su'si o
a.
14 Te másu ko jin katanuu i cuentu
ka ndakani ñayii judío a, ni a jin
katanuu i ja ka tatnuni tee ñatuu ka
kandija tnu'u ndaa Su'si o a.
15 Ndaka ñayii ka kandija Su'si ma
chi ka ñu'u kaji ka ñu'u va'a ini i,
te ndaka ja ka nde'ya i ma chi ka
nde'ya ndaa i sukan iyo ma. Kovaa
ndaka ñayii ñatuu ka kandija Su'si
ma chi ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i
ja jin sa'a i ma, te onde ndaka ja ka
nde'ya i ma, masu ja va'a ja vii kúu
ka jini i. Vaa onde janitnuni ñayii
ya'a ma ka iyo tne'e, vaa nanimaa
ja u'vi ka ñu'u ma.
16 Vaa ka ka'an tna i ja ka kandija
i Su'si ma, kovaa ndaka ja ka sa'a
ka kuu i ma, te ka jini o ja masu
inundija i ja ka ka'an i ma. Te ja u'vi
xen-xeen kúu ja ka saxiko i Su'si
ma, te ka saso'o i nuu ya ma, te ni
masu jin kuu maa i ja jin ko sa'a i ja
va'a ma, visi ka ka'an i ja ka kandija
tna i Su'si ma.

2

*Jín kaxtnu'u ndaa jín kaxtnu'u
ndija o tnu'u Su'si a, te máko jin
ndaxsama o*

1 Kovaa ndijin chi ka'an ni nuu
ñayii a sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, tna'a ja ka skua'a o a,
te másu ko ndaxsama ni.
2 Te tatnuni ni nuu tee jin
ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o ma ja na jin kani va'a
ini de naxe jin ko sa'a jin ko kuu
de, te na jin ku'un kaji jin ku'un
va'a ini de, te ni-yu'u ni-ini de na
jin kukanu ini de Su'si o a, te na jin
kutoo ndija de ndaka ñayii ma, te
na jin kava kuee ini de.
3 Te suni tatnuni ni ja sukan tna
na jin ko kuu ña'a jin ndaka'an-so'o
nuu ndaka ña'a ni ka nduu sa'ya
Su'si o a, ja na jin kani va'a ini ña
naxe jin ko sa'a jin ko kuu ña ma, te
máko jin ko sa'a tnu'u ña, ni a koo
jin ko'o ña ndixi ja jin ko ndajini ña,
sukan-va'a ña'a kuechi-ka ma, te jin
konde'ya ña sukan ka ñu'u kaji ka
ñu'u va'a ini ña ma, te jin ko sa'a tna
ña sukan.
4 Te jín kaxtnu'u ña nuu ña'a jaa ma
ja jin kutoo ña yii ña ma ji'in sa'ya
ña ma.
5 Te suni jín kaxtnu'u tna ña nuu
ña'a jaa ma ja na jin kani va'a ini ña
naxe jin ko sa'a jin ko kuu ña ma,
te máko jin ku'un ini ña in-ka tee,
te jín koto va'a ña ve'e ña ma, te jín
kava va'a ini ña, te jín kuandetu ña
nuu yii ña ma, sukan-va'a máko jin
ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu tnu'u
Su'si o a ja kuechi ña ma.
6 Suni ndaka'an-so'o tna ni nuu
ndaka suchi jaa ma, ja na jin ku'un
kaji jin ku'un va'a ini i.
7 Te maa ni ko kuu tee kaxtnu'u
ndaka ja va'a ja vii sa'a ni ma, ji'in
ja ni-yu'u ni-ini ni jatanuu ni Su'si
o a, ji'in ja ñu'u kaji ñu'u va'a ini
ni a, sukan-va'a ja jin konde'ya i
ndijin ma, te jin sa'a tna i sukan
sa'a sukan kuu ni nuu Su'si o a.
8 Te ndimaa tnu'u vii tnu'u
va'a ka'an ni, sukan-va'a na
ndakukan-nuu maa ñayii ñatuu
kúnimani nuu o ma, ja ñatuu ni-in
ja u'vi ni'i i ja ndaxtekuechi ña'a i
ma.
9 Ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ka
jinukuechi ma, ja na jin kandija i
nuu jito'o i ma na tniñu ka tatnuni
jito'o i ma ja jin sa'a i ma, te máko
jin ndakone'e i nuu jito'o i ma.
10 Te másu ko jin sakui'na i jito'o
i ma. Su'va jín kaxtnu'u i ja ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i,
sukan-va'a vivii jin ka'an ñayii ma

ja kuu tnu'u Su'si o a, iya ni ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma te ni ka ndani'i ta'vi o a.
11 Vaa Su'si ma chi ni kaxtnu'u ya nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a ja vii ja va'a ja skuta'vi ña'a ya ma, sukan-va'a kuu jin ndani'i ta'vi tna i, nuna jin kandija i jin sa'a i sukan kúni ya ma.
12 Te tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, káxtnu'u i nuu ndaka o ja na jin xndoo o ndaka ja u'vi ka ñu'u ini ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma ja jin sa'a i ma. Te chukan kúu ja yo'o ja ka iyo o tiempu ya'a chi jín kani vava'a ini o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o, te jín ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma, sukan kúni maa Su'si ma ja jin ko sa'a o ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o.
13 Te jín kondetu o ja kenda kivi ja ndenda Su'si o Jesucristo ma, iya kanuu xen-xeen ma, iya ni ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma, te jin kuni o jayiñu'u ya ma, te jin kusii ini xen-xeen o.
14 Vaa maa ya chi ni kachi ya ja ni ndo'o ni neni ya nuu tniñu o ma, te sukan, te ni ndene'e ña'a ya nuu ndaka ja u'vi ma, te ni ndasavii, ni ndasandoo ña'a ya, sukan-va'a jin ko kuu o ñayii ñuu maa ya ma, te ndimaa jín ku'un ini o ja jin ko sa'a o ja vii ja va'a ma.
15 Te ndaka cha'a ndaka'an-so'o ni nuu tna'a o a, te má koyu'u ni, te máko kua'a ni tnu'u ja jin ko ka'an i ja masu nde jiniñu'u ni ma.

3

Ja maa Su'si ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

1 Te ndaxndaku ini ni ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja na jin kandija i ja ka ka'an tee ka netniñu ma, te jín koo tu'va i ja jin satniñu i nde tniñu ka tatnuni de ja jin sa'a i ma, te jín ndasa'a i kuenda ja nú in ja játna ini Su'si ma kúu.
2 Te másu ko jin ka'an i tnu'u ni-in ñayii ma, su'va jín nduku i ja jin koo mani i nuu ndaka ñayii ma. Te máko jin nduku i ja jin ko kanaa i, su'va jín kava kuee ini i nuu ndaka ñayii ma.
3 Vaa suni yo'o tna ma chi onde xi'na-ka ma chi masu nde ni ka yo ndasa'a tna o kuenda ma, te ñatuu ni ka yo kandija o ja ni ka yo ka'an tee ka netniñu ma. Te kuan koo neé kuan koo uun tna o ma. Te ni yo tatnuni maa yikikuñu o a nde a kúu ini i ja jin sa'a o ma, te ni ka yo kusii ini o ja ni ka yo sa'a o ndaka ja u'vi ma. Te ni ka yo kukueñu ini nuu tna'a o ma. Te ni ka yo saxiko ña'a ñayii ma, te ni ka yo ndasaxiko o ndi-in ndi-in ñayii ma.
4 Kovaa nuu ni kenda tnu'u nda'vi ini Su'si o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma, saa ni ka jini o sukan kútoo ya ndaka ñayii ma,
5 vaa ni sa'a ya ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma. Kovaa masu ja kuechi ja inuva'a xeen ini o ma kúu xi ja kuechi ja ja va'a xeen ka sa'a ka kuu o ma kúu ja ni sa'a ya ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma chi ña'a, chi ja ni kunda'vi ini xeen ña'a ya ma kúu ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma. Te maa Xtumani maa ya ma ni sa'a ja ni ka nduvii, ni ka ndundoo o, te ni ndasa'a jaa ña'a ya, te ni ka nduu o in ñayii jaa.
6 Te ja maa Jesucristo iya ni ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma kúu ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma Xtumani maa ya ma, te ni ka kuta'vi o ndaka ja vii ja va'a ma.
7 Te ja maa ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma, te chukan kúu ja ka kukanu ini o ja sa'a ya jin koteku o ni-kani ni-jika, sukan ni skuiso ya ma.

8 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu cha'a, te kúni sa ja ni-yu'u ni-ini ni ka'an ni nuu ndaka ñayii ni ka kandija Su'si ma, sukan-va'a ndaka i, te jin ko ndi ini i ja jin sa'a i ja va'a ja jin kuu ndaka ñayii ma. Nuna jin sa'a o sa'a chi ja va'a kúu, vaa

chíndee o ñayii ma, te játna ini Su'si ma.
9 Kovaa ja ndaka tnu'u ja ka skiti tna'a ini ñayii ma te ka kanaa i ma, ji'in ja na in xi-sa'ya tata ka kuu i ma, ji'in ja ka tetna'a i siki tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te ka ndanduku i kuenda tna'a ja masu nde jiniñu'u ma, ndaka cha'a máko kua'a ni tnu'u ja jin ko katanuu i, vaa masu nde jiniñu'u, te ni masu nawa chíndee ña'a i ja koo va'a o nuu Su'si ma.
10 Nú na in sa'a siin tna'a o ma nuu ka iyo ni a, te nú ni sa'a i sukan in jichi, te ndaka'an ni'i ni nuu i, te nú ma kandija i ja ká'an ni ma, sani te má kuan-ta'vi-ka ni i nuu ka ndatna'a ni a.
11 Vaa ka jini o ja nú na in sa'a neé sa'a uun ma chi jiso kuechi i ja sukan sa'a i ma. Te tna'a ja ni sa'a maa i ma, te ndachunaa i.

Sukan ni tatnuni Pablo ma nuu Tito ma ja sa'a de

12 Te nuna tetniñu sa tee kúu Artemas ma xi Tíquico a nuu iyo ni a, te ko ndi ini ni ja kii ni ki koto ña'a ni ñuu Nicópolis ma, vaa yukan ni jani ini sa ja koo sa tiempu vijin ma.
13 Te tee nani Zenas ma ja jini de ley ma, ji'in tee kúu Apolos ma, jin chindee ni de ndaka ja iyo ja kuu jin chindee ni de ma, sukan-va'a jin koneva'a de ndaka ja ka jiniñu'u de ma ichi jin koo de ma,
14 te sukan, te jin kutu'va tna tna'a o a ja jin sa'a i ja va'a te jin chindee i ñayii ka jiniñu'u ma, sukan-va'a jin ko kuu i ñayii kuatniñu ña'a Su'si ma.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma

15 Te ndaka tna'a o ka iyo ji'in sa a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te ndakua'a ni nchuxi sa a nuu ndaka tna'a o ka iyo ji'in ni a ja ka kutoo tna'a o ji'in i ma, vaa ka kukanu ini o ji'in i Su'si ma. Te ja vii ja va'a na skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Filemón ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Filemón ma

1 Saña ja kúu sa Pablo a, te yinee
sa vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo o a
nuu ndaka ñayii a, te ka iyo sa ji'in
ñani o Timoteo a. Te tée sa cha'a
nuu ni, Filemón, vaa ka kutoo ña'a
sa, vaa tee ka jinukuechi nuu Su'si
ma ka kuu o.
2 Te sa'a kuña'a tna ni nuu ku'va o
Apia ma, ña'a ka kutoo tna'a ji'in
o ma, ji'in nuu ñani o Arquipo ma,
tee ka ndo'o ka neni ji'in o ja ka
kaxtnu'u o tnu'u Su'si o a, ji'in nuu
ndaka-ka tna'a o ja ka ndatna'a
ve'e ni ma ja ka ndachiñu'u ni Su'si
o a.
3 Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te
sa'a ya ja jin koo mani ni.

Sukan kúkanu ini Filemón ma Su'si ma, ji'in sukan kútoo de ñayii ma

4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu
Su'si o a, ndimaa ndáka'án ña'a sa,
te ndákuan-ta'vi sa nuu ya ja sukan
sa'a sukan kúu ni nuu ya ma.
5 Vaa jiniso'o sa sukan kútoo ni
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
i ma, ji'in sukan kútoo ni Jesús
iya tátnuni nuu o a, ji'in sukan ûni
kúkanu ini xeen ni ya ma.
6 Te ja sukan sa'a ni a, sukan kúkanu
ini ni ya a chi ja va'a xen-xeen kúu,
vaa sa'a i ja jin kuni ñayii ma ndaka
ja vii ja va'a iyo nuu yo'o ja ka iyo o
ji'in Cristo Jesús o a.
7 Te ni ka ndusii ini xeen sa, te ni ka
ndani'i sa tnu'u kanu ini, ja sukan
kútoo ni tna'a o a. Vaa ja sukan sa'a
ni a, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i
ma, ni ka ndani'i i tnu'u kanu ini.

Pablo ma, jikan-ta'vi de nuu Filemón ma ja na ndakuan-ta'vi de Onésimo ma

8 Chukan kúu ja ja maa Cristo ma,
te visi iyo sa ja kuu tatnuni sa ja
sa'a ni sukan iyo ja sa'a ni ma,
9 kovaa ja ka kutoo tna'a o a,
chukan kúu ja saña ja kúu sa Pablo
a, ja jâ ni kuu nija'nu sa, te vitna
ja yinee sa vekaa ya kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Je-
sucristo a nuu ndaka ñayii ma, te
jikan-ta'vi sa ja sa'a ni ja vii ja va'a
10 ja kuu Onésimo ma, vaa maa sa ni
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a nuu de nuu
yinee sa vekaa a, te chukan kúu ja
sa'ya maa sa kúu de nuu Su'si ma.
11 Vaa nuu ñatuu kuni-ka de tnu'u
Su'si o a chi masu in tee jiniñu'u
kúu de nkuu. Kovaa vitna chi in
tee jiniñu'u ndija ni nduu de nuu ni
ji'in nuu sa a, sukan kúni ka'an ja
nani de ma.
12 Te maa de ndatetniñu sa ndajaa
de nuu iyo ni a, te ndakuan-ta'vi
ni de kuenda tnu'u ja maa sa ni
kenda.
13 Visi kúni sa ja na kendoo de ya'a
te kunukuechi de nuu sa nuu tniñu
maa ni, nani yinee sa vekaa ya,
14 kovaa ñatuu ni sa'a sa sukan, nú
masu ja onde ndajaa de nuu iyo
ni a, te nú kúni maa ni ja ndatet-
niñu ni de kii de ja chindee ña'a de,
sukan-va'a ko kuu sukan jani ini
maa ni. Kovaa masu xtetuu ña'a sa
ja sa'a ni sukan, su'va sa'a ni ja va'a
sukan kúni maa ni.
15 Xi saa ja ni kuu sa'a ma, in
ja ni jani ini maa Su'si ma kúu, te
ni jikayata de nuu ni jaku kivi ma,
sukan-va'a kuni de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, te ja ndakokuiñi de
ma, te ndakuan-ta'vi ni de ja koo ni
ji'in de ni-kani ni-jika.
16 Te másu ko kuu-ka de tee xtetuu
ni ja kunukuechi de nuu ni sukan
ni yo sa'a ni onde xi'na-ka ma. Vaa
vitna chi in tee va'a jâ ni nduu de, te
katanuu ñukuun ña'a de, vaa in ñani

o kúu de, te ka kutoo tna'a xeen o ji'in de. Te sukan kúu de nuu maa sa a, te kuiti sukan tna ko kuu de nuu maa ni, vi Filemón, vaa ni iyo de ji'in ni kua'a kivi, te kuiti kútoo ni de, te vi'i-ka ja vitna ja ka iyo o ji'in de nuu Iya Tátnuni a, kuiti kutoo xeen-ka ni de.
17 Nú tnu ka'an o ja ka ketna'a ini o, te ndakuan-ta'vi ni de kuenda tnu'u ja maa sa.
18 Te nú nawa ni skenaa ni ja kuechi de, xi nawa tavi de nuu ni, te ndasonee ni nuu kuenda maa sa ma.
19 Te maa sa ndachuya'vi, vaa suni tavi tna ni nuu sa, vaa saña ni ka'an tnu'u Su'si ma nuu ni, te ni jan-ta'vi ni, te ni ndaxsama ña'a ya ja ni nduu ni in ñayii va'a. Te nda'a maa sa ja kúu sa Pablo a, tée sa ja maa sa iyo ja ndachuya'vi sa nuu ni.
20 Saa vi, ñani, te ja maa Iya Tátnuni ma, te jikan-ta'vi sa nuu ni ja na ndataa ni tnu'u kanu ini ja sukan sa'a ni ma, te koo va'a sa.
21 Te tée sa nuu ni, vaa kúkanu ini sa ja kandija ni ja ká'an sa a, te vaa jâ jini sa ja kua'a-ka sa'a ni sana ja ká'an sa a.
22 Te suni satu'va ni nuu koo sa, vaa ndetu sa ja ko kuu sukan ka jikan-ta'vi ni nuu Su'si o a, te jaan sa jan koto ña'a sa.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a ndaka tee ka iyo ji'in Pablo ma tee kúu Filemón ma

23 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña Epafras tee ka yinee ji'in sa vekaa a ja kuechi ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo Jesús o a,
24 ji'in Marcos ya, ji'in Aristarco ya, ji'in Demas ya, ji'in Lucas ya, tee ka jinukuechi ji'in sa nuu Su'si o a.
25 Te maa ja vii ja va'a ja ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a na koo ini anua ndaka ni a. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a in tee ja ni tetniñu de nuu ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an hebreo ma te ka kukanu ini i Jesucristo ma

Vitna, te onde Sa'ya maa Su'si ma ni tetniñu ya, ja kaxtnu'u ya nuu o

1 Su'si ma, ni ka'an ya kua'a jichi
nuu tna'a o ñayii jana'a ma. Te
kua'a xeen jichi ni nduku ya naxe
kaxtnu'u ya tnu'u maa ya ma nuu
tna'a o ma. Te tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a ya ma, ni ka yo
ndaka'an de nuu tna'a o ma.
2 Kovaa vitna ja ve ndi'i ñuu ñayivi
a chi ûni ni tetniñu Su'si ma Jesu-
cristo Sa'ya maa ya ma, ja kaxtnu'u
ya nuu o naxe jin ko sa'a jin ko kuu
o. Te ja maa Sa'ya ya Jesucristo ma,
te ni ka kuva'a ndaka ja ka iyo a,
te ni sa'a maa Su'si ma ja Sa'ya ya
Jesucristo ma ni nduta'vi ndaka ja
ka iyo ni-ka'nu a.
3 Te maa Sa'ya ya ma kúu ja yé'e
ni'ni ma, te ka jini o jayiñu'u Su'si
ma. Te sukan kaa maa Sa'ya ya ma,
sukan kaa maa Su'si ma. Te ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Sa'ya ya
ma, te ka iyo ndaka ja ka iyo a. Nuu
ni jinu ni ndasa'a vii ni ndasa'a
ndoo ña'a Sa'ya ya ma yo'o, te ni
nukoo ya xiñi kua'a nuu núkoo Su'si
ma ja tátnuni ya ma onde andivi
ma.
4 Te ja ni sa'a ya sukan ma, te ni
kuta'vi ya ja konani ya Sa'ya Su'si
ma, vaa ja kanuu xeen-ka kúu ja ni
sa'a ya ma sana ja ka sa'a ángel ma.

Jesucristo Sa'ya Su'si ma, kanuu-ka ya sana saa ja jin kuu ángel ma

5 Vaa masu nama uun ni jiña'a
Su'si ma nuu in ángel ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a vitna.
Kovaa nuu Sa'ya maa ya ma chi
sukan ni jiña'a ya.
Te ni masu nama uun ni ka'an ya ja
kuu ni-in ángel ma sa'a:
Maa sa ko kuu Yuva i,
te maa i ko kuu Sa'ya sa.
Kovaa ja kuu Jesucristo ma chi sa'a
ni ka'an ya:
Maa sa ko kuu Yuva ya,
te maa ya ko kuu Sa'ya sa.
6 Suni kivi ni kuni ya ja ndaka ñayii
ñuu ñayivi a, jin kuni i Sa'ya ya xi-
nañu'u ma, sa'a ni ka'an ya:
Ndaka ro ja ka kuu ro ángel ma,
jin ndachiñu'u ro ya.
7 Ja ndaa kúu ja ká'an tnu'u ya ma
sa'a ja jin kuu ángel ma:
Vaa maa ya sa'a ja ángel ma chi
masu kuni ndijin o i nde
kuan koo i ma,
te maa ya sa'a ja ka jinukuechi
ángel ma sukan kúu ñu'u
ndú'va ma.
8 Kovaa ja kuu Sa'ya ya ma chi sa'a
ká'an tnu'u ya ma:
Su'si kúu ni, te nuu núkoo ni
ja tátnuni ni a chi ni-kani
ni-jika koo i,
te bastón yinda'a ni a chi
káxtnu'u i ja sa'a ndaa sa'a
ndija ni.
9 Ni kutoo ni ja va'a ja ndaa ma,
te ni saxiko ni ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ni ndakaji ña'a maa
Su'si ma,
te ni chi'i ña'a ya aceite ja na
ndusii ini ni,
vaa maa ni kanuu-ka sana
ndaka i ma.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
10 Te ká'an tna tnu'u ya ma:
Maa ni kúu Iya Tátnuni ma,
te maa ni ni sa'a onde xinañu'u
ma ñuu ñayivi a, ji'in andivi a
chi nda'a maa ni ni sa'a ni ma.
11 Te visi na jin naa maa i, ko-
vaa ndijin chi koo ni ni-kani
ni-jika.
Te ndaka maa i chi jin yii i,
sukan ka yii sa'ma ka ne'nu
ñayii ma.

12 Te sukan-ni ka ndaxsama i sa'ma
ka ne'nu i ma,
sukan ndaxsama ni andivi a,
te jin ndujaa i.
Kovaa maa ni chi suni maa ni kúu,
te ñatuu na kivi ja kûu ni.
Sa'a ká'an tna tnu'u Su'si ma ja kuu
Sa'ya ya ma.
13 Vaa Su'si ma, masu nama uun ni
jiña'a ya nuu ni-in ángel ya ma:
Kunukoo xiñi kua'a ri a.
Kovaa nuu Sa'ya ya ma chi ni jiña'a
ya:
Kunukoo ro'o xiñi kua'a ri a,
onde nú ni kundee ri ja ni
ndenda koo ñayii ñatuu ka
kunimani nuu o ma chii ja'a
ro a,
te kuiñu ndoso ro i.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu Sa'ya ya
Jesús ma.
14 Te ndaka ángel ma chi ka iyo i
ja jin kunukuechi i nuu Su'si ma, te
ni tetniñu ya i ja jin chindee i ñayii
ka iyo ja jin ndani'i ta'vi i ma, visi
masu nde ka nde'ya o ángel ma.

2

Jín ko ndi ini o ja katanuu o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o

1 Chukan kúu ja jiniñu'u ja
ni-yu'u ni-ini o jin katanuu-ka o
tnu'u vii tnu'u va'a ni ka jiniso'o o
ma, nasa yukan, te jin ski'in o ichi
ndaa Su'si o a.
2 Vaa tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja
ni ka kaxtnu'u ángel ma nuu Moisés
ma, te ni yo ndaka'an de nuu ñayii
ma. Te nú na in ni jiso kuechi ma
chi ûni sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, sukan ni yo ndachunaa
i.
3 Te nú sukan, te yo'o, ¿naxe jin kaku
o, nuna jin xtaya o te jin skenaa
o ja ka'nu xeen ni taa Su'si ma, ja
jâ ni ka kaku o nuu ja u'vi ma?
Vaa tnu'u ya'a chi maa Iya Tátnuni
ma ni kaxtnu'u nuu ñayii ni ka jin-
iso'o xinañu'u kuiti ma, te ni ka yo
ndaka'an i nuu yo'o ja sukan ko
kuu.
4 Te kua'a seña ji'in milagru ni sa'a
Su'si ma, sukan-va'a jin kandija o
tnu'u ni ka yo ndakaxtnu'u de ma,
te ni tetniñu ya Xtumani maa ya ma
nuu in in o ma, sukan ni kuni maa
ya ma.

Jesús ma kúu iya ni sa'a ja jin ndani'i ta'vi o

5 Vaa masu nde ni xndoo Su'si ma
nuu nda'a ángel ma ñuu ñayivi jaa
ka ndetu o ma tna'a ja ka ka'an sa
a.
6 Kovaa nuu nda'a ñayii ma ni xn-
doo ya ndaka, vaa nuu tutu ndee
tnu'u Su'si o a ká'an sa'a:
¿Nawa kúu ñayii ma, ja ndaka'an ni
i?
¿Te nawa kúu sa'ya tata ñayii
ma, ja ki'in ni jin chindee ni
i?
7 Te ni sa'a ni ja jaku-ni kivi ka
ndanuu-ka ángel ma sana
maa ñayii ma,
te ni wa'a ni in corona,
te vivii ni wa'a ni jayiñu'u ñayii
ma,
te ni sunkani ni ñayii ma ja jin ko
koto i ndaka ja ni sa'a ni ji'in
nda'a ni a.
8 Te ni xndoo ni ja jin tatnuni ñayii
ma nuu ndaka ja ni sa'a ni
ma.
Te ndaka tu'u ni xndoo Su'si ma
nuu ñayii ma ja jin ko tatnuni i ma.
Kovaa ñatuu jin kuni-ka o ja kenda
ja sukan ko kuu.
9 Kovaa ka jini o ja Jesús ma
kúu iya ni ndo'o ni neni nuu tniñu
ndaka o a, te chukan kúu ja ni sa'a
Su'si ma ja ángel ma, ni ka nduu i
ja ka ndanuu-ka jaku-ni kivi sana
maa Jesús ma. Te Jesús ma, ni
ni'i ya corona ya ma, te ni ni'i ya
jayiñu'u ya ma, kuechi ja ni ndo'o
ni neni ya ma te ni ji'i ya nuu tniñu
ndaka o a. Te sa'a ni sa'a Su'si ma,
ja ni kutoo ña'a ya yo'o ma.
10 Vaa maa Su'si ma ni sa'a ndaka
ja ka iyo a, te ja maa ya, te ka iyo
ndaka ja ka iyo a. Te maa ya kúni
ja ndaka sa'ya ya ma, jin kenda koo
i nuu iyo jayiñu'u ya ma. Chukan
kúu ja ni sa'a Su'si ma ja Jesucristo

ma, ni ya'a ya nuu ndaka tnundo'o
tnuneni ma, te onde sukan ni sa'a
ndi'i kuiti Jesucristo ma, sana ni ka
ndani'i ta'vi o a.
11 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka
ndusiin o nuu ja u'vi ma. Te yo'o
ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a o a
chi in-ni Yuva o ji'in ya. Te chukan
kúu ja masu nde kúkan-nuu ya ja
ka'an ya ja ndi-tna'a ñani o ji'in ya,
xi ndi-tna'a ku'va o ji'in ya.
12 Vaa sa'a ká'an tutu ndee tnu'u
maa ya ma:
Kaxtnu'u sa nuu ñani sa ma ji'in
nuu ku'va sa ma na in kúu ni,
te nuu ka ndatna'a ndaka sa
ma, te kata sa ja ndachiñu'u
ña'a sa,
kúu ya ká'an ya.
13 Te suni ni ka'an tna ya:
Kúkanu ini sa Su'si ma.
Te suni sa'a ni ka'an tna ya:
Ya'a ka iyo sa ji'in ñayii ni taa ya ma,
ja ni ka nduu i sa'ya ya ma,
kúu ya ká'an ya.
14 Vaa ñayii ma chi yikikuñu-ni ka
kuu i, te suni sukan tna ni kii ñayivi
Jesús ma, te ni ji'i ya nuu krusi ma,
sukan-va'a xnaa ya tachi suchi sa'a
ja ka ji'i ñayii ma, vaa ni kundee
maa i ja ni tatnuni i nuu ñayii ma,
15 vaa kuechi ja ka yu'u ñayii ma ja
jin kûu i ma, te ni ka yo jinukuechi i
nuu tachi ma. Kovaa kuu sa'a Jesús
ma ja jin ndayaa i nuu tachi ma,
nuna jin kukanu ini i ya ma.
16 Vaa ja ndaa ndija kúu ja masu
ni kii ya ja chindee ya ángel ma
chi su'va yo'o ja ka kuu o sa'ya
tata Abraham ma ni sa'a ya ja jin
ndani'i ta'vi o.
17 Chukan kúu ja ni jiniñu'u ja ni
kii ya, te ni kaa ya sukan kaa ñayii
ma, sukan-va'a kuu kunda'vi ini ya
i ma. Te ni kenda ya ja kuu ya sutu
tátnuni nuu ndaka sutu ma te sa'a
ndi'i sa'a tu'u ya sukan kúni maa
Su'si ma, vaa maa ya ndo'o neni
ma, te onde sukan ma, sana sakanu
ini Su'si ma kuechi o ma.
18 Vaa maa Jesús ma ni ndo'o ni
neni ja ni jitotnuni ña'a tachi ma,
sukan-va'a nú ndija ya ja sa'a ya
sukan ni tatnuni Su'si ma. Te vitna
chi ka jini o ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ja chindee chituu ña'a ya
ora kúni tachi ma ja kototnuni ña'a
i yo'o ma.

3

*Kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma
sana tniñu ni yo sa'a Moisés ma*

1 Chukan kúu ja ndaka ni ja
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a o ma, ja
ni ndakana ña'a Su'si ma ja jin koo o
nuu iyo ya ma, jín kona'a o ja Cristo
Jesús ma chi iya ni tetniñu Su'si ma
kúu ya, te sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma kúu ya. Sukan jín ku'un
ini o te jín ka'án ndaka yo'o ja ka
kandija o ya a.
2 Vaa Jesús ma chi ñatuu ni jani uu,
ni jani uni ini ya, te ni chunaa ya
nuu tniñu o ma, sana ni ka ndani'i
ta'vi o, vaa sukan ni tatnuni Su'si
ma ja sa'a ya ma. Vaa suni sukan
tna ni yo kuu Moisés ma ji'in ndaka
tna ñayii ni ka iyo nuu Su'si o ma,
vaa ni kandija de ja ni tatnuni ya
ma.
3 Kovaa jayiñu'u xeen-ka kúu ja
ni sa'a Jesús ma sana Moisés ma.
Vaa suni sukan tna kúu ji'in ñayii
sa'a ve'e ma chi suu i ni'i xeen-ka
jayiñu'u sana maa ve'e ni sa'a i ma.
4 Vaa ndaka ve'e ma chi iyo in ñayii
ni sa'a, kovaa maa Su'si ma ni sa'a
ndaka ja iyo a.
5 Te suni sukan tna ni yo kuu
Moisés ma, ja ni-yu'u ni-ini de ni yo
jinukuechi de nuu ñayii ni ka iyo
nuu Su'si ma. Te ndaka ja ni yo
sa'a de ma, te ndakani Su'si ma nuu
yo'o.
6 Kovaa Cristo ma chi Sa'ya maa
Su'si ma kúu ya, te tátnuni ya nuu
yo'o ja ka kuu o ñayii ka iyo nuu
Su'si ma. Te sukan jin koo o ji'in ya
ni-kani ni-jika, nuna jin konukuiñi
va'a o nuu ya a te jin kanda o te jin
kondetu o ya.

7 Chukan kúu ja sa'a ni ka'an
Xtumani Ndios ma nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma:
Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u
ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
8 “Te máko jin sa'a ndee ni ini anua
ni a,
sukan ni ka sa'a so'o tna'a ni
ma,
te ni ka jitotnuni i Su'si ma kivi
nuu ni ka iyo i nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma.
9 Yukan ni ka jitotnuni ña'a yuva ni
ma,
nú Su'si kúu sa te nú kuu kua'a
sa nawa ka jiniñu'u de ma,
te ni ka jini maa de ndaka ja ni
yo sa'a, ni yo kuu sa uu xiko
kuiya ma.
10 Te kuechi ja sukan ni ka sa'a ña'a
de ma,
te ni ndakiti ini sa nuu ndaka
ñayii yukan,
te ni ka'an sa:
Ndimaa ka ñu'u ya'a ka ñu'u
yukan-ni ini ñayii ya'a,
te ni ñatuu ka jini i ichi ndaa
káxtnu'u o ya.
11 Chukan kúu ja nuu ni ndakiti ini
sa ma, te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma”,
kúu ya ká'an ya.
12 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, jin ko koto
va'a ni maa ni, te ni a in ni ko ku'un
ini ja ko sa'a ni ja u'vi ma te masu
kandija-ka ni Su'si o iya teku ma
te ndakakayata ni nuu ya ma chi
masu va'a-ni.
13 Su'va jin ndaka'an-so'o nuu
tna'a jin ndaka'an-so'o nuu tna'a
ni ndaka kivi ndaka kivi, vitna
ja ká'an-ka Su'si o a nuu o a,
sukan-va'a ni-in ni, ñatuu ko
xnda'vi ña'a ja u'vi ma, te ko
ndakuiso kuechi ni, te ko ndasa'a
ndee ni ini anua ni a.
14 Vaa yo'o chi jin ni'i o ndaka ja
skuta'vi ña'a Cristo ma, nuna jin
konukuiñi va'a o te jin kukanu ini o
ya, sukan ni ka jini o onde xinañu'u
ma,
15 nani ká'an-ka Xtumani Ndios ma
nuu o sa'a:
Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u
ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni ini anua
ni a,
sukan ni ka sa'a so'o tna'a ni
ma.”
16 ¿Nde in ka kuu ñayii ni ka jin-
iso'o ja ni ka'an Su'si ma, sani te ni
ka sa'a i ja ni ndakiti ini ya ma, ka
jani ini ni? Ndaka maa ñayii ñuu
Israel ma, ja ni ka iyo i ñuu Egipto
ma, te ni ndene'e ña'a Moisés ma,
ka kuu i.
17 ¿Te nde ñayii ni ndakiti ini Su'si
ma nuu i uu xiko kuiya ma? Suni
maa ñayii ni ka nde koo ñuu Egipto
ma, te ni ka sa'a i ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ni ka ji'i i, te ni ka
kendoo yikikuñu i ma nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma ichi kuan koo i
ma.
18 ¿Te nde in xi-nuu ni jiña'a Su'si
ma ja masu jin kivi koo i nuu ni
satu'va ya ja jin ndatatu i ma? Suni
nuu maa ñayii ñatuu ni ka kandija
ja ni yo tatnuni Su'si ma nuu i ma.
19 Te ka jini o ja masu ni ka kivi
koo ñayii ya'a nuu jin ndatatu i ma,
kuechi ja masu ni ka kandija i ja ni
skuiso Su'si ma.

4

1 Chukan kúu ja yo'o, vitna ja
nune-ka nuu ni satu'va Su'si ma ja
jin kivi koo o te kuu jin ndatatu o
ma, sukan ni skuiso ya ma, jiniñu'u
ja jín ko ndi ini o, nasa yukan, te
nde ni masu kundee ja kenda ni
yukan.
2 Vaa suni sukan ni ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a nuu o a,
sukan tna ni kaxtnu'u Su'si ma nuu
ñayii yukan ma. Kovaa masu nde
ni jiniñu'u ja ni ka jiniso'o i ma, vaa
masu nde ni ka kukanu ini i Su'si
ma.
3 Kovaa yo'o ja ni ka kandija o ja ni
ka'an Su'si ma, kuu jin kivi koo o

nuu ni satu'va ya ja jin ndatatu o
ma. Kovaa sa'a ká'an Su'si ma ja jin
kuu ñayii ñatuu ka kandija ya ma:
Chukan kúu ja nuu ni ndakiti ini sa
ma,
te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma,
kúu ya ká'an ya, chi vaa Su'si ma, jâ
ni xsinu ya ndaka ja ni sa'a ya ma,
onde nuu ni sa'a ya ñuu ñayivi a.
4 Vaa nuu tutu ndee tnu'u Su'si o a
chi sa'a ká'an:
Te kivi ku-uja ma, te ni ndatatu
Su'si ma,
vaa jâ ni ndi'i ja ni sa'a ya ma.
5 Te ni ka'an ya in-ka jichi:
Masu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma,
kúu ya ká'an ya.
6 Kovaa ka kuni-ka ñayii ja jin kivi
koo i nuu ni satu'va Su'si ma ja jin
ndatatu i ma, vaa kuechi ja ñayii
ni skuiso ya nuu i xinañu'u ma chi
ñatuu ni ka kandija i ya te ñatuu ni
ka kivi koo i nuu jin ndatatu i ma.
Sukan ni kuu kivi yukan.
7 Chukan kúu ja vitna kúu in-ka kivi
ja ndákaxtnu'u ya, sukan ni ska'an
ya David ma, nuu ni ka'an de ma:
Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u
ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni ini anua
ni a.”
8 Vaa nute Josué ma, ni kundee
de ja jin kivi koo ñayii ma nuu jin
ndatatu i ma chi masu ndaka'an-ka
Su'si ma in-ka kii a.
9 Chukan kúu ja nune-ka nuu ni
satu'va Su'si ma, ja jin ndatatu ñayii
kúu ñuu ya ma.
10 Ndeva'a-ni na in ñayii kúni ja
kivi i nuu ni satu'va Su'si ma ja
ndatatu i ma chi ndatatu i, te masu
satniñu-ka i, vaa sukan ni ndatatu
maa Su'si ma nuu ni jinu ni sa'a ya
ndaka ma.
11 Chukan kúu ja jín ko ndi ini o
te jín tnuñu o ja jin kivi koo o nuu
ni satu'va Su'si ma ja jin ndatatu o
ma, sukan-va'a ñatuu ni-in o skenaa
te ndo'o sukan ni ka ndo'o ñayii
jana'a ma ja ñatuu ni ka kandija i ja
ni ka'an Su'si ma.
12 Vaa tnu'u Su'si o a chi téku i,
te iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i,
te xeen-ka i sana ja kuu yuchi kúu
espada ma ja nduu nuu i ma xeen
ma. Te chukan kúu ja tnu'u Su'si o
a chi kívi i onde ini anua ñayii ma,
ni-ka'nu ni-tu'u yikikuñu i ma, te
sa'a i ja ndátuu ndandaa naxe iyo
naxe kúu ñayii ma, naxe jani ini i
ma, ji'in nawa ñu'u ini i ma.
13 Vaa ñatuu ni-in ja ni sa'a Su'si ma
ko kuyu'u nuu iyo ya ma te masu
kuni ya chi su'va nune nda'a, te
nde'ya ndi'i kuiti ya, vaa nuu maa
ya jin ndakua'a o kuenda ma.

Jesús ma kúu sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma

14 Vaa maa Jesús Sa'ya Su'si ma
kúu sutu tátnuni nuu ndaka sutu
ma, te maa ya kúu iya ni ndaa onde
andivi ma te ndí ini ya naxe jin koo
va'a o nuu ya. Te chukan kúu ja
jiniñu'u ja jín konukuiñi va'a o, te
jín kukanu ini-ka o ya, sukan ni ka
ka'an o nuu ni ka jan-ta'vi o ya ma.
15 Vaa Jesús ma, iya kúu sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma, visi ñatuu na
ja u'vi ni sa'a ya ma, kovaa jini ya
sukan ska'an ña'a tachi ma ja jin
sa'a o ja u'vi ma, te kúnda'vi ini ña'a
ya.
16 Te chukan kúu ja jiniñu'u ja jín
kukanu ini o ya, te jín koo o jín
tu'va-ka o nuu núkoo ya ja kúnda'vi
ini ña'a ya ma, sukan-va'a jin ni'i o
ja vii ja va'a skuta'vi ña'a ya ma, vaa
maa ya kúu iya kúnda'vi ini ña'a, te
chindee kunu ña'a ya ora jiniñu'u o
a ja chindee ña'a ya ma.

5

1 Vaa ndaka tee ni yo kaji Su'si ma
ne'un ñayii ma ja jin ko kuu de sutu
jin tatnuni nuu ndaka sutu ma chi
ni ka yo kenda koo de nuu Su'si ma
ja jin ndakua'a de nawa ka yinda'a
ka yija'a ñayii ma ni yo jan koo i ma,

sukan-va'a ndasakanu ini Su'si ma
kuechi ni ka sa'a i ma.
2 Vaa sutu ma chi ñayii-ni kúu tna
de, te jini de sukan xtna'a ña'a tachi
ma ja ka iyo o ñuu ñayivi ya. Te
chukan kúu ja jaku'ni ini de nuu
ñayii ñatuu jin jaku'ni-ka ini ma,
ji'in nuu ñayii ni ka ski'in maa i ma
te ñatuu ka jini i nawa ka sa'a i ma.
3 Te kuechi ja jini de ja ni-in ja
u'vi koo nuu Su'si ma, te chukan
kúu ja jiniñu'u ja ndakua'a maa de
xinañu'u nuu Su'si ma in kiti ja kuu
maa de ma, sana ndakua'a de kiti
nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka-ka
ñayii ma, sukan-va'a na sakanu ini
ña'a Su'si ma.
4 Masu na in kuu kaji i maa i ja
ko kuu i sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma, nú masu ja maa Su'si ma
kúu iya kána ña'a ja ko kuu o sutu
tátnuni nuu ndaka sutu ma, sukan
ni sa'a ya ji'in Aarón ma.

5 Suni tna Cristo ma, masu nde
ni ndachiñu'u ya maa ya ja ka'an
ya ja sutu tátnuni nuu ndaka sutu
ma kúu ya. Su'va maa Su'si ma ni
ndachiñu'u Cristo ma, nuu ni ka'an
ya ma:

Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a vitna.

6 Vaa suni sukan tna ká'an in-ka
nuu ndee tnu'u Su'si o a:

Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma.

7 Te nuu ve kuyatni ora ja jin
ka'ni i Cristo ma, te ni kayu'u nini'i
ya, te nda'yu ya jikan-ta'vi ya nuu
Su'si ma, vaa Su'si ma chi kuu sa'a
ya ja kaku Cristo ma ja masu kûu ya
ma. Te Su'si ma chi ni jiniso'o ya ja
ni jikan-ta'vi Cristo ma, vaa ndaka
ja ni tatnuni Su'si ma ni yo kandija
Cristo ma.
8 Te visi Sa'ya maa Su'si ma kúu ya,
kovaa ja ni ndo'o ni neni ya ma,
te ni kutu'va ya ja kandija ya nuu
Yuva ya ma.
9 Te ja ni kundee ya ja ni sa'a ya
ndaka ja iyo ja sa'a ya ma, te ni
nduu ya iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi
ñayii ma. Chukan kúu ja yo'o ja
ka kandija o ya a, ni sa'a ya ja
jin ndani'i ta'vi o te jin koteku o
ni-kani ni-jika.
10 Te maa Su'si ma ni xnani Cristo
ma sutu tátnuni nuu ndaka sutu
ma, sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma ja ni yo kuu de
sutu ma.

Jín ko kuu o ñayii jâ ni ka teku ini,
ja jin jaku'ni ini o ja ni sa'a Jesús ma
ja jin kuu o, te má jin ndakakayata o
nuu Su'si ma

11 Siki ja kuu tee ni yo nani
Melquisedec ma chi iyo xeen ja
ka'an sa. Kovaa yii xeen ja jin
jaku'ni ini ni, vaa maa ni chi kuee
xeen ka jaku'ni ini ni.
12 Vaa ndijin chi su'va teskua'a ja
jin ko kuu ni, kovaa su'va ka kuni
ni ja jin ndakaxtnu'u tuku i tnu'u
Su'si o a sukan ni ka kaxtnu'u i nuu
ni onde xinañu'u ma, te vitna ja ni
kuu kii ja ka jini ni tnu'u Su'si o a.
Te sukan ka kuu lulu ma ka kuu
ni, vaa ka kuni ni ja jin taa i lechi
ma-ni jin ko'o ni. Te masu nde ka
kuni ni ja jin kaa ni ndeyu, sukan
ka kuu ñayii jâ ni ka teku-ka ini i
ma.
13 Te ndaka ñayii ka jani ini ja lechi
ma-ni jin ko'o i ma chi masu nde ka
iyo tu'va i ja jin jaku'ni ini i tnu'u
Su'si o a ja kaxtnu'u naxe jin ko kuu
i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
Vaa kuenda tnu'u ja lulu-ni ka kuu
i ma.
14 Kovaa ndaka ñayii jaa ndeyu ma
chi jâ ni teku ini i, vaa jâ ni kutu'va
i, te jâ jini i ndasa'a i kuenda na nde
a kúu ja va'a ma, ji'in na nde a kúu
ja u'vi ma.

6

1 Chukan kúu ja yo'o ja ni kuu
kii-ka ka jini o tnu'u Su'si o a te jâ
ni ka kutu'va o tnu'u ni kaxtnu'u
Cristo ma, te vitna jín ko ndi ini o ja
jin skua'a-ka o tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma sukan-va'a jin kua'nu-ka o
nuu ya te jin ni'i ini o naxe jin

ko sa'a jin ko kuu o. Te máko jin kendoo o ja jin ndakaxtnu'u nuu tna'a o ndimaa tnu'u jâ ni ka kutu'va o onde xinañu'u ma nuu ni ka kandija o Su'si ma, ja naxe ndakani ndaka'vi ini o ma te máko sa'a-ka o ja u'vi ma ja sa'a ja skenaa o maa o ma, ji'in ja naxe jin kukanu ini o Su'si ma, vaa jâ ni ka kutu'va o ma te ka kukanu ini o ya a.

2 Te máko jin ndakaxtnu'u nuu tna'a-ka o naxe jin kuandute o ma, ji'in naxe jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma te jin sonee o nda'a o siki ñayii ma, ji'in sukan jin ndateku ñayii ma te ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma, vaa ndaka jâ ka jini o a.

3 Te chukan kúu ja na jin ko ndi ini o ja na jin skua'a o ja yii-ka ma, nuna taa maa Su'si ma tnu'u.

4 Vaa jâ ka jini o ja ñayii jâ ni ka jini i nde a kúu ja va'a nde a kúu ja u'vi ma, te jâ ni ka kuta'vi i ja vii ja va'a ni wa'a Su'si iya iyo onde andivi ma, te jâ ni ka kuta'vi i Xtumani Ndios ma,

5 te jâ ni ka kutu'va i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, te jâ ni ka jini i ndaka sukan iyo ja jin ko kuu kivi ki'in o a,

6 te nuna jin ndakakayata i nuu nda'a Su'si o a chi masu ka jini o nuna jin kundee o ja jin ndakokuiñi i nuu Su'si o a te jin ndakani jin ndaka'vi ini i. Te nú sukan na jin sa'a i ma, te kuenda tnu'u ja ka yikuu tuku i ka ndakata kaa i Sa'ya Su'si o ma in-ka jichi nuu krusi ma kúu, sukan-va'a xi ma naa kuechi i ma in-ka tuku jichi. Te ja sa'a ka sa'a i ma, ûni ka kasiki ndee i ya.

7 Vaa sukan kúu nuu ñu'ú ya, sukan ka kuu o, ja nuna kuun savi ma, te iyo nuu ñu'ú ja nána ndaka ja va'a ja kuu kaa ñayii jitu ma, te ñu'ú yukan chi ni'i i ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si ma.

8 Kovaa iyo nuu ñu'ú ja nanimaa tnu iñu nanimaa yi'i ja masu nde kuatniñu o ma nána, te ja iyo tu'va i ja sani te ka'an u'vi Su'si ma ja kuu i, te kayu i, te naa i.

9 Te visi sukan iyo ja ka ka'an sa a, kovaa ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, kúkanu ini sa ja sukan kúu ñu'ú nuu kána ndaka ja va'a ma ka kuu ni, na ko ka'an o ja ka iyo ni ichi nuu ndani'i ta'vi o ma.

10 Vaa Su'si o a chi ndimaa sa'a ndaa ya, te masu ndunaa ya ja ka sa'a ka kuu ni a, sukan ni ka keja'a ni ka kutoo ni ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te ka jinukuechi ni nuu i ma, te sukan tna ka sa'a ka kuu ni onde vitna.

11 Ja ka kúni sa kúu ja sa'a jin ko kuu ni, te jin ko ndi ini ndi-in ndi-in ni ja jin ko sa'a ni ja vii ja va'a onde jinu ma, sukan-va'a jin ni'i ni ja ka ndetu o ja jin ni'i o ma,

12 sukan-va'a máko jin kava kuxi ni, su'va jin sa'a ni sukan ni ka yo sa'a tna'a o ma, ja ni ka yo kukanu ini de Su'si ma, te ni ka kanda de, te ni ka ni'i de ja ni skuiso Su'si ma.

13 Vaa kivi ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma ja kua'a ya ma chi ni jiña'a ya ja ja maa ya ma te ni'i de ja ni skuiso ya ma, vaa masu na in-ka Su'si, nú masu ja maa in-ni ya kúu.

14 Sa'a jiña'a ya: “Ja ndaa ndija kúu ja kua'a ja va'a sa'a ña'a sa, te jin koo kua'a xeen sa'ya tata ni”, kúu ya jiña'a ya.

15 Te ja ni kanda de ja ni yo ndetu de ma, te ni ni'i de ja ni skuiso ya ma.

16 Kovaa ñayii ma chi ka skuiso i ja maa Su'si ma, te nú sukan ka ka'an i ma chi masu kuu nawa ka'an-ka o, vaa ja ndaa kúu.

17 Vaa Su'si ma chi ni kuni ya ja kaxtnu'u kaji kaji ya nuu ñayii jin ni'i ja skuta'vi ya i ma. Vaa nawa ni jani ini ya ja kua'a ya ma chi kua'a ya, te masu ndaxsama ya ja jani ini ya ma. Te chukan kúu ja ja maa ya ma, te ni skuiso ya ja kua'a ya ja jin kuta'vi ñayii ma.

18 Vaa ka iyo uu tnu'u ja ni ka'an Su'si ma, vaa ni skuiso ya ma, te ja maa ya ma, te masu kuu ndasama.

Vaa Su'si ma, masu kuu xnda'vi ña'a ya. Te chukan kúu ja yo'o ja ka ndanduku o ja ko koto va'a ña'a ya a te taa ya ja ka ndetu o ma, te ja sukan ni skuiso ya ma, te ka ndani'i o kua'a tnu'u kanu ini.
19 Te ja ka ndetu o ma kúu ja sa'a ja ka nukuiñi va'a o nuu Su'si o a te ka iyo vii ka iyo va'a anua o a nuu ya a. Sukan kúu in ancla ma ja sunkani va'a i barcu ma, sukan kúu ja ka ndetu o ja ni skuiso Su'si ma. Vaa ja ka ndetu o a kúu ja sa'a ja ûni jin kivi koo o onde yata sa'ma ndakaa nuu ii iyo maa Su'si ma,
20 nuu ni kivi Jesús ma, ja ni ndakune ya ichi jin kivi koo o ma, vaa maa ya ni nduu sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma, sukan ni yo kuu tee kúu Melquisedec ma ja ni yo kuu de sutu ma.

7

Sukan kúu sutu nani Melquisedec ma, sukan kúu Jesús ma ja kanuu-ka ya sana ndaka-ka sutu ma

1 Vaa tee kúu Melquisedec ma, suu de kúu rey ñuu Salem ma, te suu de kúu sutu nuu Su'si iya iyo onde sukun ma. Te ni ja'an de ni jan nu tna'a de Abraham ma, nuu ni ndakokuiñi Abraham ma ja ni kundee de nuu ndaka rey ma. Te ni jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, ja na skuta'vi ya ja va'a Abraham ma.
2 Sani te Abraham ma, ndaka ja ni ni'i de nuu ni ja'an de ma, ni ndakua'a de diezmo de ma nuu tee kúu sutu Melquisedec ma. Te tee kúu Melquisedec ma, ja nani de ma kúni ka'an "rey sa'a ja va'a ja ndaa". Te ja kúu de rey ñuu Salem ma kúni ka'an ja suu de kúu rey sa'a ja jin koo mani ñayii ma.
3 Kovaa masu na in jini na in ni yo kuu yuva de na in ni yo kuu si'i de, ni a na in ni yo kuu tna'a de, ni masu na in in jini na kivi ni kâku de na kivi ni ji'i de. Sukan tna kúu Sa'ya Su'si ma ja téku ya te kúu ya sutu ni-kani ni-jika.
4 Te vitna, te jín ndasa'a vava'a o kuenda, vaa tee kanuu-ka kúu Melquisedec ma sana Abraham ma, chi vaa ndaka ja ni ni'i Abraham ma, ni ndakua'a de diezmo nuu tee kúu sutu ma.
5 Ja ndaa ndija ja ndaka sa'ya tata Leví ma, ni ka kunda'a de ja jin ko kuu de sutu jin kunukuechi nuu Su'si ma, te suu de ka kuu tee ja jin ndunda'a diezmo jin ndakua'a ndaka ñayii ma. Vaa sukan ni tatnuni Moisés ma, visi sa'ya tata Abraham ma ka kuu ndaka i ma.
6 Te visi masu sa'ya tata Leví ma kúu Melquisedec ma, kovaa ni jan-ta'vi de diezmo ni wa'a Abraham ma, te visi jâ iyo ja skuiso Su'si ma ja ni'i Abraham ma, kovaa ni jikan-ta'vi Melquisedec ma nuu Su'si ma ja na skuta'vi ya ja va'a Abraham ma.
7 Ja ndaa kúu ja ñayii java'a-ka ma kakan-ta'vi ja va'a nuu Su'si ma ja kuu ñayii lule-ka ma. Sa'a iyo, te masu kuu ka'an o ja ña'a.
8 Ja ndaa kúu ja tee ka jan-ta'vi diezmo ma ja ka kuu de sa'ya tata Leví ma chi ñayii jin kûu ka kuu tna de. Kovaa ká'an tnu'u Su'si o a ja iyo in sutu téku ni-kani ni-jika ja nani de Melquisedec.
9 Na ko ka'an o ja sutu ka kuu sa'ya tata Leví ma, kuenda tnu'u ja ni ka ndakua'a tna de diezmo de ma nuu sutu kúu Melquisedec ma kúu, nuu ni ndakua'a Abraham ma diezmo de ma nuu Melquisedec ma.
10 Vaa nuu ni ka ndatna'a Melquisedec ma ji'in Abraham ma chi Abraham ma, jâ iyo de ja ko kuu de yuva sa'ya tata Leví ma.

11 Te ñayii ka iyo ñuu Israel ma ni ka kuta'vi tnu'u ni tatnuni Moisés ma, ja ni ka ndaka'an sutu ka kuu sa'ya tata Leví ma. Te nute tee ya'a, ni ka kundee de ja jin koo va'a jin koo vii ñayii ma nuu Su'si ma chi masu nde jiniñu'u ja kenda in-ka sutu ja chindee ya ñayii ma ja na jin koo va'a i nuu Su'si ma. Te iya ya'a, masu sukan ni yo kuu Aarón

ma ni yo kuu ya, su'va sukan kúu
Melquisedec ma kúu ya.
12 Kovaa ja ni ndasama na in
ko kuu sutu a, te ni kenda in-ka
tnu'u núkuiñi nuu tniñu tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma.
13 Vaa sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu Su'si o a, ja Iya Tátnuni ma chi
masu nde ni kee ya ne'un sa'ya tata
Leví ma chi ne'un sa'ya tata tee kúu
Judá ma ni kee ya, ja ka kuu de in
jichi ñayii ma ja masu nama uun ni
kee in sutu ja kunukuechi de nuu
Su'si ma.
14 Vaa ka jini o ja iya tátnuni nuu o a
chi ni kee ya ne'un sa'ya tata Judá
ma, te in jichi ñayii yukan masu
nama uun ni ka'an kuiti Moisés ma
ja yukan kee in sutu kunukuechi
nuu Su'si ma.
15 Te sa'a, te ka jini ndandaa
o ja jâ ni kenda in sutu jaa ja
kuu ya sukan ni yo kuu sutu nani
Melquisedec ma.
16 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma
káxtnu'u naxe ko kuu tee ko kuu
sutu ma. Kovaa masu sukan ni
kenda Jesús ma, chi iya ya'a chi
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ja koteku ya te masu kûu ya, te
chukan kúu ja ni nduu ya sutu
va'a-ka nuu Su'si ma.
17 Vaa sa'a ká'an ja kuu ya ma:
“Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma.”
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu Sa'ya
maa ya ma.
18 Chukan kúu ja sukan ni tat-
nuni Moisés ma másu jin kuat-
niñu-ka o, vaa nda'vi xeen ni yo
kuu, te masu nde jiniñu'u-ka,
19 vaa masu nde ni chindee ña'a
i ja jin koo va'a-ka ñayii ma nuu
Su'si ma, te vitna jâ ni nukuiñi in
tnu'u va'a-ka, te iyo tnu'u kanu ini
ja jin koo va'a o nuu Su'si o ma, te
chukan kúu ja jin koo o jin tu'va-ka
o ya.
20 Te nuu ni nduu Jesús ma sutu
ma, te sa'a ni skuiso Su'si ma ja suu
ya ko kuu sutu ni-kani ni-jika.
21 Kovaa nuu ndaka-ka sutu ma,
nuu ni ka nduu de sutu ma chi
masu nama uun ni skuiso Su'si ma
ja ni-kani ni-jika jin ko kuu de sutu.
Kovaa Jesús iya tátnuni nuu o a, nuu
ni nduu ya sutu ma, te ni skuiso
Su'si ma ja ni-kani ni-jika ko kuu
ya sutu, te sa'a ndee nuu tnu'u Su'si
ma:
Vaa maa Iya Tátnuni ma ni skuiso,
te masu ndakani ini ya,
te sa'a ká'an ya:
“Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma”,
kúu ya jiña'a ya nuu Jesús ma.
22 Te chukan kúu ja Jesús ma kúu
iya sa'a ja kuu jin kukanu ini-ka o
tnu'u vava'a ká'an Su'si ma, ja naxe
jin koo va'a o nuu ya ma.
23 Te tee ni ka yo kuu sutu ma chi
kua'a xeen de ni yo kuu, kuechi ja
ni ka yo ji'i, ni ka yo ji'i de ma, te
in-ka de ni yo nukuiñi nuu tniñu de
ma.
24 Kovaa Jesús ma chi ni-kani
ni-jika kúu ya sutu, vaa masu na
in kuu ko kuu sutu nuu tniñu ya a.
25 Chukan kúu ja ni-kani ni-jika
sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi ñayii ka
kandija i ya ma te ka jan tu'va
i nuu Su'si ma. Vaa maa ya chi
téku ya ni-kani ni-jika, te ndimaa
jikan-ta'vi ya ja jin kuu i.
26 Te Jesús ma kúu sutu tátnuni
nuu ndaka-ka sutu ni ka iyo ma, te
iya ya'a kúu iya ka jiniñu'u ndaka o
ma. Vaa ni-in ja u'vi masu sa'a ya,
vaa masu nde játna ini ya ja ko sa'a
ya ja u'vi ma, te masu nde ndiso
kuechi ya, te masu iyo ya ji'in ñayii
ka ndiso kuechi ma, vaa sukun-ka
iyo ya sana andivi a.
27 Vaa iya ya'a, masu nde jiniñu'u ja
ndi-kivi ndi-kivi ndakua'a ya nuu
Su'si ma in kiti ja kuechi maa ya ma
te sana ndakua'a ya ja kuu kuechi
ñayii ñuu ya ma, sukan ni ka yo sa'a
ndaka-ka sutu ma. Kovaa maa ya
chi in-ni jichi ni ndo'o ni neni ya,
ni chunaa ya nuu tniñu ndaka o, te

masu nde jiniñu'u ja nuu-ni nuu-ni ndachunaa-ka ya ja jin ko kuu ñayii ma.
28 Kovaa tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma, sa'a ká'an, ja in tee ñuu ya ma ko kuu sutu ma. Kovaa kuee-ka, te ni kenda tnu'u ni skuiso Su'si ma, ja Sa'ya maa Su'si ma ko kuu sutu ma, te maa ya chindee ña'a ni-kani ni-jika, sukan-va'a jin koo va'a o nuu Su'si ma.

8

Jesús ma kúu iya ni kaxtnu'u in tnu'u jaa sukan jin koo va'a o nuu Su'si ma

1 Te vitna chi ja kanuu xeen kúu ja ka ka'an o a, vaa ka neva'a o sutu tátnuni nuu ndaka-ka sutu ma, te maa ya ni nukoo xiñi kua'a nuu núkoo Su'si ma, iya iyo jayiñu'u onde andivi ma.
2 Te maa ya kúu iya ndakua'a nuu Su'si ma ndaka ja va'a ja vii ka ndakua'a ñayii ma nuu ya ma, iya iyo ini veñu'u ii ni sa'a maa ya ja kúu ya Iya Tátnuni ma, tna'a ja masu ni ka sa'a ñayii ma.
3 Vaa jâ ka jini o na tniñu ka sa'a ndaka sutu ma, vaa suu de ka ndakua'a nuu Su'si ma ja ka yinda'a ñayii ma ja jin ndakua'a i nuu ya ma, te jin ka'mi de kiti ka yinda'a i ma nuu Su'si ma, te chukan kúu ja Jesucristo ma chi jiniñu'u ja koo nawa ndakua'a ya nuu Su'si ma.
4 Vaa nute iyo ya ñuu ñayivi a chi ni masu kuu ko kuu ya sutu, vaa ka iyo kua'a-ka sutu ka ndakua'a nuu Su'si ma ja ka yinda'a ñayii ma sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
5 Vaa tee ya'a chi ka ndane'e-ni de sukan kúu onde andivi ma. Vaa sa'a ni kaxtnu'u Su'si ma nuu Moisés ma, nuu sani te sa'a de ve'e ii nuu koo Su'si ma. Te sa'a ni jiña'a ya: "Konde'ya va'a ni, te sa'a ni ndaka sukan ni kaxtnu'u sa onde yuku ma."
6 Kovaa vitna, te maa Jesús ma kúu iya kaxtnu'u in tnu'u va'a-ka ja naxe jin koo va'a o nuu Su'si ma, te suu ya kúu sutu jinukuechi va'a-ka, vaa ja maa ya, te iyo kua'a-ka ja jin ni'i o ja ni skuiso Su'si ma.
7 Nute ni kundee tnu'u ni tatnuni Moisés ma ja jin koo va'a ñayii ma nuu Su'si ma chi ja ndaa kúu ja másu ndí ini Su'si ma ja kaxtnu'u ya in-ka tnu'u ja sa'a ja jin koo va'a-ka o nuu ya ma.
8 Kovaa ni jini ya ja ni-in ñayii ma sa'a sukan ni tatnuni ya ma. Chukan kúu ja ni ka'an ya:

Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya Tátnuni a,
ja kenda kivi ja sunkani sa in-ka tnu'u jaa
ja sa'a ja jin koo va'a ñayii ñuu Israel ya,
ji'in ñayii ñuu Judea ma, nuu sa.
9 Te tnu'u jaa ya'a chi masu ko kuu i sukan ni yo kuu tnu'u ni kaxtnu'u sa onde xi'na-ka ma nuu yuva ni tee jana'a ma,
ja ni ndatnii sa nda'a de ma
te ni ndene'e sa de ñuu Egipto ma.
Vaa masu nde ni ka yo ndikin de tnu'u ni tatnuni sa ma,
te chukan kúu ja ni xndoo sa de.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya Tátnuni a.
10 Chukan kúu ja nuna jinu kivi yukan ma,
te tnu'u ká'an sa ya, sukan sa'a sa ji'in ñayii ñuu Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni sa a jan-itnuni i ma,
te ini anua i ma tee sa tnu'u tátnuni sa,
te maa sa ko kuu Su'si jin ndachiñu'u i ma,
te ndaka maa i ko kuu ñuu maa sa.
11 Te ñatuu na nde i ndakaxtnu'u nuu tna'a i ma ja na jin kuni i na in kúu sa,
vaa ndaka i jin kuni na in kúu sa,
onde suchi luluu ma, onde ñayii java'a-ka ma, vaa ndaka i jin kuni ña'a.
12 Vaa kunda'vi ini sa i,

te sakanu ini sa ndaka ja u'vi ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma,
te ni masu ko ndaka'án kuiti sa
kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
13 Nú tnu'u jaa kúu tnu'u ni
kaxtnu'u ya a chi tnu'u jana'a kúu
tnu'u ni kaxtnu'u ya xinañu'u-ka
ma. Te tnu'u jana'a ma chi sani te
skenaa i tnu'u ndee tnu'u ndatnu i
ma, vaa tnu'u jana'a xeen kúu i.

9

1 Te jâ ka jini o ja kivi nuu ni tat-
nuni Su'si o ma onde xinañu'u ma
naxe jin koo va'a o nuu ya ma, te ni
kaxtnu'u ya naxe jin ndachiñu'u o
ya ma, te suni ni kaxtnu'u ya naxe
koo ini veñu'u ni ka sa'a i ñuu ñayivi
a.
2 Vaa sa'a ni ka sa'a i veñu'u yukan
ma: Iyo nuu kivi kunu o ma-ni,
te nani i nuu ii, te ka nukuiñi
candileru ma, ji'in mesa nuu ka
yoxtnee xtatila ni ka yo ndakua'a i
Su'si ma.
3 Te ndakaa in sa'ma ñume'nu
sasava ma, sukan-va'a ñatuu na in
kuu kivi nuu ii xen-xeen ma.
4 Te yukan iyo in nuu ni ka yo ja'mi
i ja jáxiko asi ma nuu Su'si ma, te
nanimaa oro kúu i. Te yukan yinee
tna arca nuu ni yo ka'an Su'si ma.
Te nanimaa oro kúu yika i ma, te
yutnu kúu ini i ma, te ini i ma ñunee
in tija'an nanimaa oro kúu, te ñu'u
maná ni wa'a Su'si ma ja ni ka jaa
ñayii ma nuu ni ka iyo i nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma. Te suni ñunee
tna yutnu kúu bastón ni yo yinda'a
Aarón ma te ni nana nda'a kuii tnu,
te suni yukan tna ka ñunee yuu ni
tee Su'si ma ja ni tatnuni ya nuu
ñayii ma.
5 Te siki arca ma ka yoxtnee uu
ángel ka nani querubín ma, te
sukan ka kaxtnu'u i jayiñu'u Su'si
ma. Vaa ndijin ángel ma, ni ka yo
chisa'vi i arca ma. Te ndaka ja kúni
ka'an sukan iyo ma, masu kuu jin
ka'an o ndaka vitnañu'ni-ni.
6 Te nuu jâ ni jinu ni ka jinkuiñi
ndaka sukan ni tatnuni ya ma ja
koo ve'e ya ma, te nuu-ni nuu-ni
ka kivi koo sutu ma nuu kivi
o xinañu'u ma, sukan-va'a jin
ndachiñu'u de Su'si ma.
7 Kovaa nuu ii xen-xeen-ka
ma, maa in-ni sutu tátnuni nuu
ndaka-ka sutu ma kívi in jichi-ni ja
in kuiya. Te ora kívi de ma, jiniñu'u
ja kinda'a de niñi kiti ma, te xsiava
de nuu ii xen-xeen ma, sukan-va'a
sakanu ini Su'si ma kuechi de ma,
ji'in kuechi ñayii ñuu ya ma, tna'a
kuechi ni ka yo kuu sanaa te ni ka
yo sa'a i ma.
8 Sa'a, te káxtnu'u Xtumani Ndios
ma ja nani iyo-ka nuu kivi o xi-
nañu'u ma chi ichi nuu kivi o nuu ii
xen-xeen ma chi ñatuu ndanune-ka
ja jin kivi koo o nkuu.

9 Ndaka sukan ni yo kuu ve'e
Su'si ma káxtnu'u sukan kúu vitna.
Vaa ndaka ñayii ka jinukuechi nuu
Su'si ma sa'a, te ka ndakua'a i
ndaka kiti ji'in ndatniñu ka yinda'a
ka yija'a i ka kenda koo i nuu Su'si
ma, kovaa masu kuu jin ndasava'a
ndaka chukan janitnuni i ma.
10 Vaa ka jini o ja ndaka ja ka sa'a
ñayii ma kúu ja jin kaa jin ko'o i
ma-ni, ji'in naxe jin ndasavii jin
ndasandoo i yikikuñu i ma-ni kúu,
te ndaka cha'a ka ndanuu ja jin ko
sa'a i ma onde ni kenda kivi ja ni
ndaxsama Su'si ma ndaka sukan
jin ko sa'a jin ko kuu i ma.

11 Te chukan kúu ja vitna ja ni
kenda Cristo o a ja kúu ya sutu
tátnuni nuu ndaka-ka sutu ma, ji'in
nuu ndaka ja va'a kenda kivi ki'in
o a, te jinukuechi ya nuu Su'si ma
ini veñu'u ka'nu ini veñu'u va'a iyo
onde andivi ma, tna'a ja masu ni
ka sa'a ñayii ma, veñu'u ja masu iyo
ñuu ñayivi ya'a.
12 Te niñi yinda'a ya ma, masu niñi
ndixi'yu xi niñi xndiki jaa kúu chi
niñi maa ya ma kúu. Te in jichi-ni
ni kivi ya nuu ii xen-xeen ma, te ni
kundee ya ja ni ka ndayaa o nuu ja
u'vi ma te maa ya koo ji'in o ni-kani
ni-jika.

13 Vaa ja ndaa kúu ja niñi xndiki
ma, ji'in niñi ndixi'yu ma, ji'in yaa
ni kendoo ja ni ka ja'mi i in serra
ma te jin chi'i ñayii ma chi ni ka yo
nduvii yikikuñu i ma, vaa sukan ni
tatnuni ya nuu Moisés ma.
14 Te nú sukan ni yo kuu ma, kovaa
ja va'a xeen-ka kúu niñi Cristo o a
ja ndásavii ndásandaa i janitnuni o a,
te máko jin ko sa'a-ka o ja u'vi ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu o ma, tna'a ja
sa'a ja jin skenaa o anua o ma nkuu
ma, te vitna máko jin ku'un-ka ini
o, sukan-va'a jín kunukuechi o nuu
Su'si iya téku a. Vaa jín kona'a o ja
maa Xtumani Ndios iya iyo ni-kani
ni-jika ma, te ni kundee ini Cristo o
a ja ni ndo'o ni neni ya nuu tniñu
o ma, visi ñatuu na kuechi ndiso ya
ma. Te onde sukan saa ni sakanu
ini Su'si ma kuechi o ma.

15 Te chukan kúu ja Jesucristo ma
kúu iya ni kaxtnu'u tnu'u jaa ya'a,
te ja ni ji'i ya ma, te ni ka kaku o ja
ma jin ndachunaa o ndaka kuechi
ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o ma,
tna'a ja ni tatnuni ya onde xinañu'u
ma ja másu ko jin ko sa'a o ma. Te
vitna, ndaka o ja jâ ni ndakana ña'a
ya ma chi jin ndani'i ta'vi o, te jin
koteku o ni-kani ni-jika, vaa sukan
jâ ni skuiso ya ma.
16 Vaa ka jini o ja nuu iyo in tutu
ká'an ja iyo in ja ni skuta'vi ñayii ma
in-ka ñayii ma chi jiniñu'u ja onde
kûu ñayii ni skuiso sukan ma, sana
ko kuu kuenda ñayii ni kuta'vi ma.
17 Vaa nuu iyo in tutu ká'an sukan
ma te ni ji'i ñayii ni skuiso ma chi jâ
ni nduu kuenda ñayii ni kuta'vi ma.
Kovaa nú téku-ka ñayii ni skuiso ma
chi ña'a.
18 Chukan kúu ja tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma onde xinañu'u ma ja sukan
jin koo va'a o nuu ya ma chi onde ni
jati niñi ya ma, sana ni keja'a tnu'u
ni kaxtnu'u Su'si ma ni satniñu i ini
anua o a.
19 Vaa nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Moisés ma ndaka sukan ni tatnuni
Su'si ma ja jin ko sa'a ñayii ñuu ya
ma, sani te ni ke'en de niñi xndiki
jaa ma ji'in niñi ndixi'yu ma ji'in
ndute, te ni sakanuu de. Te ni ke'en
de ixi ndikachi ma ixi vivii kua'a
ma, te ni chitnii de in tnu hisopo
ma, sani te ni chunee de nuu ñu'u
niñi ma ji'in ndute ma, te ni chiso
de siki nuu ndee tnu'u ni tatnuni
ya ma, te ûni sukan ni chiso de siki
ndaka ñayii ma.
20 Te sa'a ni jiña'a de nuu ñayii
ma: "Niñi ya'a kúu seña ja vitna ni
keja'a tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma ja
sukan jin koo va'a o nuu ya a."
21 Te suni ni chiso de siki veñu'u ma
ji'in siki ndaka ndatniñu jin kuat-
niñu de ja jin kunukuechi de nuu
Su'si ma.
22 Sukan ká'an tnu'u ni yo kaxtnu'u
Moisés ma ja nú masu kati niñi ma,
chi masu nawa nduvii ndundoo.
Te chukan kuu ja nú masu kati niñi
ma chi masu sakanu ini Su'si ma
ni-in kuechi ñayii ma.

23 Te chukan kúu ja jiniñu'u ja
onde jin nduvii jin ndundoo ndaka
ndatniñu ka jatniñu sutu ma ja
ka jinukuechi de nuu Su'si ma ini
veñu'u ii iyo ñuu ñayivi ya, vaa ka
kuu i seña ja sukan iyo onde an-
divi ma, te jiniñu'u ja jin nduvii i
sukan ni tatnuni Moisés ma. Kovaa
maa ndatniñu ka iyo nuu Su'si ma
onde andivi ma chi jiniñu'u ja niñi
va'a-ka kuatniñu Cristo o ma ja kúu
ya sutu ma sukan-va'a jin nduvii i
ma, sana sukan ni ka yo sa'a sutu
ñuu ñayivi a.
24 Vaa Cristo ma chi masu nde ni
kivi ya ini veñu'u iyo ñuu ñayivi ya,
tna'a ja ni ka sa'a ñayii ma-ni. Vaa
chukan chi in seña-ni kúu i, te onde
andivi ma iyo in ja ndandaa, te
onde yukan nuu iyo Su'si ma ni kivi
Cristo ma, sukan-va'a kakan-ta'vi
ya nuu Su'si ma ja jin kuu o.
25 Te masu ni kivi ya kua'a xeen
jichi sukan ka sa'a sutu ka tatnuni
nuu sutu ma, ja ni ka yo kivi koo
de kua'a xeen jichi ma, ka yinda'a
de niñi ndeva'a-ni kiti ma, te saa ka
kivi koo de in jichi ja in kuiya ma

nuu ii xen-xeen-ka ma.
26 Vaa nute sukan ka sa'a sutu ma
iyo ja sa'a Cristo o a chi jiniñu'u ja
kua'a xeen jichi ndo'o neni ya ma
onde kii ni keja'a ñuu ñayivi a te
onde vitna a. Kovaa vitna ja iyo
yatni ja ndi'i ñuu ñayivi a chi ni kivi
ya in jichi-ni ja ni ndakua'a ya maa
ya nuu Su'si ma, sukan-va'a xnaa
ya ndaka ja u'vi ka sa'a ñayii ma.
27 Vaa yo'o ja ka kuu o ñayii a chi
iyo ja jin kûu o in jichi, te ndakan
Su'si ma kuenda nuu o nawa ni ka
yo sa'a ni ka yo kuu o ma.
28 Te suni sukan Cristo ma chi
in jichi-ni ni ndo'o ni neni ya,
sukan-va'a xnaa ya kuechi kua'a
ñayii ma. Te ndii ya in-ka jichi,
kovaa kivi yukan chi masu ndo'o
neni-ka ya ja jin naa kuechi ñayii
ma, su'va kii ya ja ndaxtutu ya ñayii
ni ka kukanu ini i ya ma te ka ndetu
i ya ja na jin ndani'i ta'vi i ma.

10

1 Vaa tnu'u ni tatnuni Moisés ma
káxtnu'u ja sukan ko kuu ja kenda
kuee-ka ma, te masu maa tna'a ja
iyo ja kenda ma kúu chi kuenda
tnu'u ja in kati kuanda'vi-ni kúu
i. Te chukan kúu ja masu nawa
ni kuu sa'a i ja na jin nduvii jin
nduva'a ñayii ni ka jan tu'va nuu
Su'si ma, visi ka yinda'a i ja jin
ndakua'a i nuu Su'si ma ndi-kuiya
ndi-kuiya ma.
2 Nute ni kuu jin nduvii jin
nduva'a ñayii ma chi masu jin kuiso
kuechi-ka i ma, te masu jiniñu'u
ja jin ndakua'a-ka i ndaka sukan
nuu Su'si ma. Nute jâ ni ka nduvii
i in jichi-ni ma chi masu jin ko ndi
ini-ka i kuechi ka ndiso i ma.
3 Kovaa ndaka ja ni ka yo ndakua'a
i nuu Su'si ma ndi-kuiya ndi-kuiya
ma chi ja ka ndaka'án i ndaka
kuechi ka sa'a i ma kúu.
4 Ja ndaa kúu ja niñi xndiki ma ji'in
niñi ndixi'yu ma chi masu kuu jin
xnaa i kuechi ñayii ma.
5 Te chukan kúu ja nuu ni kenda
Cristo ma ñuu ñayivi a, te sa'a ni
jiña'a ya Su'si ma:

Ndaka kiti ka yinda'a ñayii ma ja ka
ndataa i nuu ni ma,
ji'in ndaka ndatniñu ka ndataa
i ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni,
te chukan kúu ja ni sa'a ni ja ni kii
ñayivi sa ñuu ñayivi a.

6 Ndaka kiti ka ja'mi i nuu ni ma
sukan-va'a jin naa kuechi i
ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni.

7 Chukan kúu ja ni ka'an sa:
"Ya'a vee sa nuu ni, Su'si,
sukan-va'a sa'a sa sukan
játna ini ni ma,
vaa sukan ndee nuu tutu ká'an
tnu'u maa ni ma ja kuu sa."

8 Te sa'a ká'an xinañu'u ma:
"Ndaka kiti ka yinda'a i ja jin
ndataa i nuu ni ma, ji'in ndaka
ndatniñu ma, te ka ja'mi i nuu ni
ma sukan-va'a jin naa kuechi i ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni." Kovaa
ndaka cha'a ni ka yo sa'a i, vaa
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si
ma nuu Moisés ma ja na tatnuni de
nuu ñayii ma.
9 Te sa'a ká'an ja ku-uu ma: "Ya'a
vee sa nuu ni, Su'si, sukan-va'a sa'a
sa sukan játna ini ni ma." Sa'a
ni jiña'a Cristo o ma. Te sukan ni
xtandiyo Jesús ma ja xinañu'u ma,
te ni sunkani ya ja ku-uu ma.
10 Te ja sukan ni sa'a Jesús ma
sukan játna ini Su'si ma, te ni ka
nduvii, ni ka ndundoo o a. Vaa in
jichi-ni ni ndo'o ni neni Jesucristo
ma nuu tniñu o a, te masu jiniñu'u
ja nuu-ni nuu-ni-ka ndo'o neni ya.
11 Te ja ndaa kúu ja sutu ma,
ndi-kivi ndi-kivi ka ndakua'a de
kiti ka yinda'a ñayii ma nuu Su'si
ma, sukan-va'a jin naa kuechi i ma.
Kovaa masu ni ka kundee ndaka
chukan ja jin naa kuechi ñayii ma.
12 Kovaa Cristo o a chi in jichi-ni
ni ndo'o ni neni ya nuu krusi ma,
sukan-va'a kuu naa kuechi ñayii

ma ni-kani ni-jika. Sani te ni nukoo
ya xiñi kua'a Su'si ma.
13 Te onde yukan ndetu ya ja ndaka
ñayii ñatuu ka kunimani nuu ya ma,
jin kendoo i chii ja'a ya ma.
14 Vaa ja in jichi-ni ni ndo'o ni neni
ya nuu krusi ma, te ni sa'a ya ja
ni ka nduvii, ni ka nduva'a ndaka
kuiti ñayii ni ka ndusiin i nuu ja u'vi
ma.
15 Te sukan ndáka'an tna Xtumani
Ndios ma, vaa xinañu'u-ka ká'an
ya:
16 Nuna jinu kivi yukan ma, te
tnu'u ká'an sa ya, sukan sa'a
sa ji'in ñayii ñuu Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kuu sa Iya Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni sa a jan-
itnuni i ma,
te ini anua i ma tee sa tnu'u
tátnuni sa a.
17 Te sa'a ni ka'an tna ya:
Te ni masu ko ndaka'án kuiti sa
kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
18 Te chukan kúu ja masu jiniñu'u ja
nawa ndakua'a-ka i nuu Su'si ma ja
naa kuechi i ma, vaa maa Cristo o
ma jâ ni chunaa.

Ûni jín kukanu ini o Jesucristo ma, te má jin ndakakayata o

19 Chukan kúu ja ndaka ni ja ni
ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te ja maa
niñi Jesucristo ma, te nune ja kuu
jin kivi koo o nuu ii xen-xeen ma.
20 Vaa ja ni ndo'o ni neni ya ma,
te ni ndanune nuu ii xen-xeen ma,
nuu ni ndata sasava sa'ma ndakaa
ma, te ni ndanune in ichi jaa ja kuu
jin kivi koo o, sukan-va'a jin koteku
o ni-kani ni-jika.
21 Te vaa jâ ka neva'a o in sutu
jinukuechi vava'a ve'e Su'si ma,
22 te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini o
jín koo o jín tu'va o Su'si ma, te ûni
jín kukanu ini vava'a o ya, te jín
ndasa'a vivii o ini anua o a, te máko
jin kani ya'a jin kani yukan-ka ini
o. Vaa yikikuñu o a, jâ ni ka nduvii,
ni ka ndundoo i, vaa maa ya ni
ndakate ña'a ji'in ndute vivii ma, te
má jin ndasa'a-ka o ja u'vi ma.
23 Jín konukuiñi vava'a o nuu Su'si
ma, te máko jin kani uu jin kani uni
ini o kuiti ja jin ni'i o ja ka ndetu o a
xi ña'a. Vaa Su'si ma chi ja ni skuiso
ya nuu o a chi sa'a ya.
24 Jín nduku o naxe jin chindee
tna'a o ja kuu jin kutoo tna'a o ma,
te sukan, te jin sa'a-ka o ja va'a ma.
25 Máko jin ndunaa o ja jin ndatna'a
o ja jin ndachiñu'u o Su'si o a, sukan
ka kuu jaku-ka tna'a o ma ja ka
ndunaa i ma. Su'va jín ko ndi ini o
ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a-ka o,
vitna ja ka jini o ja ve kuyatni kivi
ndenda Jesucristo ma.

26 Chi vaa nuna jin ndakuiso
kuechi ñukuun-ka maa o ma, vitna
ja jâ ni ka jini o ja ndaa a, masu
nawa iyo-ka ja kuu jin ndakua'a o
nuu Su'si ma ja naa kuechi ni ka
sa'a o ma.
27 Su'va in nuu kini ndetu ña'a ja
ki'in o ndachunaa o kuechi o ma.
Te in nuu káyu kóko iyo ja kun-nee
ñayii ñatuu kúnimani nuu Su'si ma.
28 Vaa nú na in sa'a ja u'vi ma te
ñatuu kandija i sukan ni tatnuni
Moisés ma te uu xi uni ñayii ni ka
jini sukan sa'a i ma chi ñayii yukan
chi ûni kûu i, te masu na in ka'nu
ndee-ka.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni? ¿Masu
iyo ja ndo'o xen-xeen-ka ñayii ñatuu
kandija ja ká'an Sa'ya Su'si ma?
Te nú sukan kúu i ma chi kuenda
tnu'u ja ni jiñu ndoso i ya, vaa sa'a
i tnu'u ja masu nde jiniñu'u niñi ni
jati ya ma, te vitna ja onde chukan,
saa ni kuu ni ka nduvii, ni ka ndun-
doo o nuu Su'si ma. Te nú sukan
kúu i ma chi kuenda tnu'u ja ká'an
ndeva'a i ja kuu Xtumani Ndios ma,
vaa ñatuu kandija i ma, te vitna ja
maa ya ni kunda'vi ini ña'a ma.
30 Kovaa ka jini o ja Su'si ma, sa'a ni
ka'an ya: "Maa sa sa'a ja jin ndo'o
jin neni i, te sukan ndachunaa sa
ja ka sa'a ka kuu ña'a i a." Te suni
sa'a ni ka'an tna ya: "Iya Tátnuni
a, ndakan ya kuenda nuu ñayii kúu
ñuu ya ma."

31 Îyo xeen ko kuu kivi ndenda o
nuu nda'a Su'si iya téku ma, nú ma
sa'a o sukan kúni ya ma.
32 Jin ndaka'án ni onde kivi vee o
ma, nuu kujaa-ni ja ni ka ndani'i ni
tnu'u ndaa Su'si o a. Te ni ka ndo'o,
ni ka neni ni, kovaa ni ka kundee ni
nuu tnundo'o yukan ma.
33 Vaa jaku ni chi ni ka sa'a ndeva'a
ña'a i, te ni ka ka'an ndeva'a i nuu
ni nuu ka iyo kua'a ñayii ma. Te
jaku-ka ni chi ni ka yo kuxii ini ni
ja ni ka yo ndo'o tna'a ni ma, vaa
kuenda tnu'u ja maa ni ka ndo'o
ma.
34 Te ni ka yo kunda'vi ini ni tna'a
ni ka yinee vekaa ma, te nuu ni ka
yo xtandee i nawa ka neva'a ni ma,
masu nde ni ka yo kuxii ini ni ma.
Vaa ka jini ni ja onde andivi ma iyo
in ja va'a-ka ja jin kuta'vi ni, in ja
masu ndi'i.
35 Chukan kúu ja ndimaa jin
kukanu ini ni Su'si ma, vaa kua'a
xeen ja ndataa ya ma.
36 Kovaa jiniñu'u ja kava kuee ini o,
sukan-va'a kuu sa'a o sukan játna
ini Su'si ma te ni'i o ja ni skuiso ya
ja taa ya ma.
37 Vaa masu kua'a-ka-ni kivi, te
kenda iya iyo ja kii ya ma,
te masu kukuee-ka ya.
38 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi
suu i koteku ni-kani ni-jika,
vaa kúkanu ini i ja kúu sa Su'si
i.
Kovaa nuna ndakakayata i,
te masu jatna ini sa ja sukan
sa'a i ma.
Sa'a ká'an ya.
39 Chukan kúu ja yo'o chi masu
ñayii jin ndakakayata ja jin skenaa
i maa i ka kuu o. Su'va yo'o chi ñayii
ka kukanu ini Su'si ma ka kuu o,
sukan-va'a ma jin skenaa o anua o
a.

11

*Ja kúkanu ini o Su'si ma kúu ja ûni
kúkanu ini o ja ni'i o in ja ñatuu nde'ya
o ma*

1 Ja ka kukanu ini o Su'si ma kúu
ja jin ni'i o ja ka ndetu o a. Vaa ka
kandija o visi ñatuu nde ka nde'ya o
tna'a ja jin ni'i o ma, kovaa iyo ndija
in ja va'a ndetu ña'a.
2 Vaa tna'a o ñayii jana'a ma chi ni
ka yo kukanu ini i ja jin ni'i i ja va'a
ma. Chukan kúu ja ni ka yo kandija
i Su'si ma, te ni ka'an ya ja ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i.
3 Vaa ka kukanu ini o Su'si ma
ja maa ya ni sa'a ñuu ñayivi a, ji'in
ndaka ja ka iyo a. Te nuu ni ka
kuva'a ndaka a chi masu nawa ni
jatniñu ya. Ja ni sa'a ya ma kúu ja
ni ka'an ya-ni, sani te ni ka kuva'a
ndaka ja ka nde'ya o a.
4 Te suchi ni yo kuu Abel ma chi
ja kukanu ini i Su'si ma, chukan
kúu ja ja va'a-ka ni ndakua'a i nuu
Su'si ma sana ja ni ndakua'a ñani i
Caín ma. Te ja ni sa'a i sukan ma, te
ni ka'an Su'si ma ja in ñayii sa'a ja
va'a ja ndaa kúu i. Te visi jâ ni ji'i i
ma, kovaa ja ni sa'a ni kuu i ma chi
ndaka'an Su'si ma nuu yo'o vitna ja
sukan ni kukanu ini i ya ma.
5 Te tee ni yo kuu Enoc ma, ja ni
yo kukanu ini de Su'si ma, chukan
kúu ja ni ki ndi kueka teku ya de,
vaa masu nde ni ji'i de. Te masu
nde ni ka ndani'i ña'a tna'a de ma.
Kovaa nuu ni iyo de ñuu ñayivi a chi
ni ka yo jini ña'a ñayii ma ja ni yo
sa'a de sukan ni yo jatna ini Su'si
ma.
6 Vaa nú masu kúkanu ini o Su'si
ma chi masu játna ini ya ja sukan
sa'a o ma. Vaa nú na in kúni ja
jin tu'va i Su'si ma chi jiniñu'u ja
kandija i ja iyo Su'si ma te suu ya
yinda'a ja skuta'vi ya ndaka ñayii
jin ndanduku i ya ma.
7 Vaa tee ni yo kuu Noé ma chi
nuu ni xtu'va ña'a Su'si ma ja ko
kuu tna'a ja ñatuu kuni-ka de ma,
te ni ndi ini de ja sukan ko kuu ja
ni jiña'a Su'si ma. Chukan kúu ja
ni-yu'u ni-ini de ni sa'a de arca ma,
sukan-va'a jin kaku de ji'in sa'ya de
ma, ji'in ñasi'i de ma, ji'in janu de

ma. Te ni yo kandija de Su'si ma, te ndaka-ka ñayii ma, ni iyo ja jin kandija tna i Su'si ma, kovaa ñatuu ni ka sa'a i sukan ma. Chukan kúu ja kuiti ni ka chunaa maa i kuechi i ma. Kovaa Noé ma, ja ni kukanu ini de Su'si ma, chukan kúu ja ni nduu de tee sa'a ja va'a ja ndaa nuu ya ma.

8 Vaa ja ni kukanu ini Abraham ma Su'si ma kúu ja ni kandija de, nuu ni kana ña'a ya ma te jiña'a ya ja na kee de te ki'in de ma, vaa iyo nuu ko kuu ta'vi de ma. Te visi ñatuu jini de ndenu ki'in de ma, kovaa kua'an de.
9 Te ja ni kukanu ini de Su'si ma kúu ja ni iyo de kuenda tnu'u ja ñayii in-ka ñuu ni yo kuu de, maa ñuu nuu iyo ja nduu ñuu de ma. Te ve'e nuu ni yo iyo de ma, ve'e sa'ma-ni kúu, te suni sukan tna ni ka yo kuu tna Isaac ma ji'in Jacob ma, vaa suni jin ni'i tna de ja ni skuiso Su'si ma.
10 Vaa Abraham ma chi ndetu de ja ni'i de ñuu nuu núkuiñi va'a ma, ñuu nuu ni jani ini Su'si ma naxe kava i ma, te maa ya ni sa'a ma.
11 Vaa visi masu kuu koo sa'ya Sara ma, te visi tee nija'nu kúu de ma, kovaa ja ni kukanu ini de maa ya ma, te ni ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ni yo kuu de yuva Isaac ma. Vaa ni kandija de ja Su'si ma chi ûni sa'a ya ja ni skuiso ya ma.
12 Vaa maa in-ni Abraham ma, te ni kenda koo kua'a sa'ya tata de ma, sukan ka iyo tiuxini ka iyo andivi ma ja ni masu kundee o ka'vi o ma, xi sukan kaa kua'a ñuti yu'u mar ma, sukan ni ka yo kuu sa'ya tata de ma.
13 Te ndaka ñayii yukan ja ka kukanu ini i Su'si ma, te visi ni ka ji'i i ma te ñatuu jin ni'i-ka i nuu ni skuiso Su'si ma, kovaa kuenda tnu'u ja jâ ka nde'ya i nuu jin koo i ma, tna'a nuu iyo ja jin kenda koo o ma, te ni ka kukanu ini i ja jin ni'i i ma. Te ni ka ndaka'an, ni ka ndakachi i ja masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu i, su'va nunuu-ni ni ka iyo i ya'a.
14 Te ñayii ka ka'an sa'a ma chi ka kaxtnu'u i ja ka nduku i in nuu ko kuu ñuu i ma.
15 Vaa nute jin ku'un ini i ja ñuu nuu ni ka iyo i ma te ni ka ke koo i kuan koo i ma, ja ñuu i ko kuu chi kuiti jin ndakokuiñi i ma.
16 Kovaa ka ñu'u ini i in ñuu va'a-ka, te ñuu ya'a chi onde andivi ma kúu. Te chukan kúu ja Su'si ma, masu nde kukan-nuu ya ja kúu ya Su'si iya ka kukanu ini i ma, vaa jâ ni satu'va ya in ñuu nuu kuu jin koo i ma.
17 Vaa ja ni kukanu ini Abraham ma Su'si ma kúu ja ni sa'a de sukan kúni ya ma. Vaa nuu ni jitotnuni ña'a Su'si ma, nuu ni jiña'a ya ja na ndakua'a de sa'ya de ma nuu maa ya ma, te sa'a de i sukan ka sa'a de kiti ka ndakua'a de nuu ya ma. Te ûni iyo de ja ndakua'a de i ma nkuu, visi maa in maa tnu'u-ni i kúu sa'ya de ma. Te vitna ja jâ ni skuiso Su'si ma ja sa'a ya ji'in i ma.
18 Vaa sa'a ni jiña'a ya: "Ja maa Isaac ma, te koo kua'a sa'ya tata ni."
19 Chukan kúu ja Abraham ma chi ni ndakunitnuni de ja Su'si ma kúu iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kuu ndaxteku ya ñayii ni ji'i ma. Te kuenda tnu'u ja ni ndaxteku ya Isaac ma kúu, vaa nuu sani te kûu i ma, te ni ndakua'a ya i nuu Abraham ma.
20 Te ja kukanu ini Isaac ma Su'si ma kúu ja ni ka'an de ja va'a ja jin kuta'vi sa'ya de Jacob ma ji'in Esaú ma nani jin koo i ñuu ñayivi a.
21 Vaa ja kúkanu ini Jacob ma Su'si ma kúu ja nuu sani te kûu de ma, te ni ka'an de ja va'a ja jin kuta'vi nduu sa'ya José ma, te yituu de karroti de ma, te ni ndachiñu'u de Su'si ma.
22 Te ja kúkanu ini José ma Su'si ma kúu ja nuu sani te kûu de ma, te ni ka'an de nuu tna'a de ma ja kivi jin nde koo de ñuu Egipto ma, te jín

ndake'en de yiki José ma, te jín nu koo ji'in de onde ñuu de ma.

23 Te ja ni ka kukanu ini yuva Moisés ma Su'si ma kúu ja nuu ni kâku Moisés ma te vivii kaa de nuu lulu kúu de ma, te uni yoo ni ka chu'u de lulu ma ve'e de ma, sukan-va'a ñatuu na in kuni i ma. Vaa masu ni ka yu'u de ja ni tatnuni rey ma ja na jin kûu ndaka lulu suchi yii ma.

24 Te ja ni kukanu ini Moisés ma Su'si ma kúu ja nuu ni kuu java'a de ma, te ñatuu ni kuni de ja ko kuu de sa'ya sasi'i Faraón ma.
25 Vaa visi na ndo'o neni de ma, ja ni ndi ini-ka de kúu ja koo de ji'in ñayii kúu ñuu Su'si ma, sana ja koo sii ini de jaku-ni kivi te kuiso kuechi de ma.
26 Vaa ja ni jani ini de kúu ja ja va'a-ka kúu visi na jin ka'an ndeva'a ñayii ma nuu de sukan ni ka sa'a i Cristo ma, sana ndaka ja va'a iyo ñuu Egipto ma. Vaa ja nde'ya nde'ya de kúu ja ni'i de ja skuta'vi ña'a Su'si ma.

27 Ja ni kukanu ini Moisés ma Su'si ma kúu ja ni kee de ñuu Egipto ma, te kua'an de, te masu nde ni yu'u de ja ndákiti ini rey ma. Te ni yo nukuiñi vava'a de nuu Su'si ma, kuenda tnu'u ja nde'ya de Su'si ma, iya ñatuu jin kuni-ka o naxe kaa ya ma.
28 Te ja ni kukanu ini de Su'si ma kúu ja ni sa'a de Viko Pascua ma, te ni ka chi'i de niñi kiti ma yutnu tníi ye'e ma, sukan-va'a nuna ya'a ángel ma ja ka'ni i ndaka sayii ñayii ñuu Egipto ma suchi xinañu'u ma, te masu nawa sa'a i suchi ka iyo ve'e nuu ka iyo ñayii ñuu Israel ma.

29 Te ja ni ka kukanu ini ñayii ñuu israelita ma Su'si ma kúu ja ni ndakune ya Mar Rojo ma, te ûni ñu'ú yichi kuiti kúu ichi ka jika i kuan koo i ma, te ni ka kuni tna tee ñuu Egipto ma ja jin ya'a de sukan, kovaa ni ndandesi ndute ma, te ni ka kandee de, te ni ka ji'i de.

30 Ja ni ka kukanu ini ñayii ma Su'si ma, te ni ka ndakonduu i uja kivi yika ve'e ndesi ni-ka'nu ñuu Jericó ma, te ni kotuu yika ve'e ma.

31 Onde ña'a ni yo kuneé ni yo ku-uun ma, ña'a nani Rahab ma, ja ni kukanu ini ña Su'si ma kúu ja ni jan-ta'vi ña tee kuan koo kuan koto yu'u naxe iyo ñuu Jericó ma, te ñatuu ni ndakiti ini ña nuu de. Te chukan kúu ja ni kaku ña, te ñatuu ni ji'i ña kivi nuu ni ka ji'i ndaka ñayii ñuu ña ma ja ñatuu ni ka kandija i Su'si ma.

32 Te iyo kua'a-ka ja ka'an sa, kovaa ni masu kanda tiempu ya, vaa iyo ja ndaka'an sa sukan ni ka yo kuu Gedeón ma, Barac ma, Sansón ma, Jefté ma, David ma, Samuel ma, ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.
33 Vaa ja ni ka yo kukanu ini de Su'si ma kúu ja jaku de ma, ni ka kundee de ni ka ndani'i de ñuu iyo ja jin ko kuu ta'vi de ma, te jaku-ka de ma, ni ka yo ja'nde ndaa de tniñu ñayii ma, te jaku-ka de ma, ni ka kundee de ni ka ni'i de ja ni skuiso Su'si ma, te jaku-ka de ma, ni ka kaku de ja ñatuu ni ka jaa ña'a ndika'a ma.
34 Te jaku de, ni ka kundee de ni ka nda'va de ñu'u i'ni xeen ma, te jaku de, ni ka kaku de ja jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu espada ma, te jaku-ka de ma, visi jâ ni ka kuita de ma nkuu, kovaa ni ka ndatnii de tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te ni ka kundee de nuu ñayii ma, sani te ni ka ndani'i-ka de tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te ni ka taji de ñayii ka kuni ja jin kanaa i ji'in de ma.
35 Te jaku-ka ña'a ma chi ja ni ka kukanu ini ña Su'si ma kúu ja ni ndaxteku ya tna'a ña ñayii ni ka ji'i ma, te ni ka iyo-ka ña ji'in i.

Te jaku-ka ñayii ka ndikin Su'si ma chi ni ka ja'ni ña'a ñayii ma ja ni ka xndo'o, ni ka xneni ña'a i ma, kuechi ja ñatuu ka kuni i ja jin xndoo i ichi Su'si o a, vaa ka kukanu

ini i ya ja kivi jin ndateku i ma chi va'a-ka jin koo i nuu ya ma.
36 Te jaku-ka i ma chi ni ka ka'an ndeva'a ñayii ma nuu i, te onde ni ka wa'a ña'a i. Te jaku-ka i ma chi ni ka ju'ni ña'a ñayii ma ji'in yo'o kaa, te ni ka chinee ña'a i vekaa ma.
37 Te jaku-ka i ma, ni ka wa'a yuu ña'a ñayii ma, te jaku-ka i ma, ni ka ja'nde ña'a ñayii ma ji'in sierra, te jaku-ka i ma, ni ka jitotnuni ña'a ñayii ma ndende inundija i ja ka ka'an i ma. Te jaku-ka i ma chi ni ka ja'ni ña'a ñayii ma ji'in yuchi kúu espada, te jaku-ka i ma, ñií kiti ma ni ka yo kuu sa'ma i, te kuan koo ve koo i, ni ka yo kuu i, vaa ni ka yo kendoo nda'vi, ni ka yo kendoo kee i ja ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma.
38 Masu kaa masu iyo ñuu ñayivi ya'a ja jin koo ñayii ka kandija Su'si ma, vaa sa'a ni ka yo ndo'o i ma, ja ichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma ji'in ichi yuku ma kuan koo ve koo i ni ka yo kuu i, te saa yavi ka iyo chii ñu'u ma ni ka yo kuu ve'e i ma.

39 Kovaa ni-in ñayii ya'a, ñatuu jin ni'i-ka i ja ni skuiso Su'si ma, visi vivii ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma, te vivii ni ka yo kukanu ini i Su'si ma.
40 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a onde jin ndatna'a o ji'in i ma, te ndaka o jin ni'i nuu vivii ni satu'va ya ja taa ya ja jin koo ndaka o ma.

12

Jín ndasa'a o kuenda sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma te ni kanda ya ma, te sukan jín kanda tna o

1 Te chukan kúu ja yo'o chi ni ka ndakonduu ña'a kua'a xeen ñayii ni ka kukanu ini i Su'si ma, te ka nde'ya ña'a i nawa ka sa'a ka kuu o. Chukan kúu ja jín xndoo o ndaka ja ka ja'nu ndee i ja jin kondikin o Su'si ma. Suni jín xtandiyo o ndaka ja u'vi sakue'e ña'a ma. Te máko jin kuita o ja jin ko sa'a o sukan kúni Su'si o a ndaka kivi ki'in o a.
2 Jín konde'ya o maa Jesús ma, vaa maa ya kúu iya sa'a ja kuu jin kukanu ini vava'a o Su'si ma, vaa maa ya chi nuu ni ndo'o ni neni ya ma chi masu nde ni ndi ini ya ja tna'a ya ja kan-nuu ma chi ja nde'ya ya kúu ja vii ja va'a ni'i ya ma. Te nuu ni kundee ya ma, te ni nukoo ya xiñi kua'a nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma.

3 Te chukan kúu ja jin ndasa'a ni kuenda sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma, ja ni ka sa'a, ni ka kuu ña'a ñayii ka ndiso kuechi ma. Te nú nawa ka ndo'o ka neni ni ma, te másu ko jin ndakani ini ni te jin ko xtaya ni.
4 Vaa ndijin chi ndaka ja u'vi ka sa'a ka kuu ña'a i ma, kuechi ja ñatuu ka sa'a-ka ni ja u'vi ma, kovaa ñatuu jin ka'ni-ka ña'a i sukan ni ka sa'a i ya ma.
5 ¿Te xi jâ ni ka ndunaa ni ndaka ja ndaka'an-so'o tnu'u Su'si ma nuu o ja ka kuu o sa'ya ya ma? Vaa sa'a ká'an tnu'u maa ya ma:

Sa'ya maa sa, máko saxiko ni ja ndáka'an-so'o Iya Tátnuni ma nuu ni, nú xndo'o xneni ña'a ya ma,
te máko xtaya ni ora ndáka'an ya na kuechi ni ma.

6 Vaa Iya Tátnuni ma chi ñayii kútoo ya ma te jâ ni nduu i sa'ya ya ma chi ndaka'an ndakachi ya nuu i,
te kua'a ya tnu'u ja ndo'o neni i vala ma,
sukan-va'a ndakani ndaka'vi ini i naxe ko kuu i nuu ya ma.

7 Jin kanda ni ja ndáka'an-so'o Su'si ma nuu ni, vaa sukan ndáka'an-so'o ya nuu ndaka sa'ya ya ma. Vaa ka jini o ja sukan kúu tee ma ji'in sa'ya de ma, ja onde ndáka'an ndákachi de nuu i, te visi na ndonda de nuu i, kovaa sukan, te ko kuu i ñayii va'a.
8 Vaa sukan sa'a tna Su'si ma ji'in ndaka sa'ya ya ma. Te nú masu sukan sa'a ya ji'in ni ma chi masu

sa'ya ya ka kuu ni, te ¿na in kúu yuva ni ma?
9 Vaa suni yo'o tna, nuu lilikin-ka o ma chi yuva o ma chi ni ka yo ndaka'an-so'o de nuu o ma, te ni ka yo kani ña'a de, nú masu va'a-ni ni ka yo sa'a o ma. Kovaa ka ndaa respetu o nuu de. Te nú sukan ni ka yo sa'a o ji'in yuva o tee ka iyo ji'in o ñuu ñayivi a, te kuiti va'a-ka ja jin kandija o ja ká'an Yuva o iya ni sa'a ini anua o a, sukan-va'a jin koteku o.
10 Vaa yuva o ma chi jaku-ni kivi ni ka yo ka'an, ni ka yo kachi de nuu o, sukan ni ka yo jani ini de ja jin koo va'a o ma. Kovaa ja sukan sa'a Su'si o a chi ja va'a-ka maa o kúu, sukan-va'a ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a o, te jin ko kuu o sukan iyo maa ya ma.
11 Ja ndaa kúu ja ora ndáka'an-so'o nuu tna'a ñayii ma, xi ora ndáka'an-so'o Su'si ma nuu o ma, te masu jan-ta'vi sii ini o, su'va kúxii ini o ja sukan ndáka'an-so'o ya nuu o ma, ji'in sukan ka ndaka'an-so'o tna'a o ma nuu o ma. Kovaa nuna ndasa'a o kuenda chi sani te ndása'a o ja va'a ja ndaa ma, sukan kúni ya ma, te ndúu o ñayii kaa kuee ini.

Jín ko ndi ini o nasa nde o masu ni'i ja vii ja va'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma

12 Chukan kúu ja nde o ni ka kuita nda'a, ni ka kuita ja'a nuu Su'si o a, te ñatuu ka kundee-ka o ja jin kondikin o ya a, te na jin ndachu'un ini o, te na jin ndatnii o tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
13 Te jín ndanduku o ichi ndaa ma, sukan-va'a nde o jika yakua jika yo'o ma, te na nukun-nee o ini ichi va'a ma.
14 Jín ko ndi ini o ja jin koo mani ndaka o, te jín ku'un ini o ja ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a o, vaa nú ma jin xndoo o ndaka ja u'vi ma, te masu jin kuni o Iya Tátnuni ma.
15 Jín ko ndi ini o nasa yukan, te nde o masu ni'i ja vii ja va'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma, nasa yukan, te nde o yikuu sa'a ja u'vi ja ñatuu kandija o ja ká'an Su'si ma, te ja'nu ndee o ja jin kua'nu-ka tna'a o ma nuu Su'si ma, te nasa yukan, te jin kuikin tna i xiko nde o ka sa'a ja u'vi ma, te sukan jin ko sa'a tna i.
16 Nasa yukan, te ne'un o a iyo in ñayii ja kívi nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii masu ni tnanda'a ji'in i ma, xi in ñayii ñatuu ndí ini ja ni'i i ja ni skuiso Su'si ma, sukan ni sa'a Esaú ma, ja ni ndaxiko i ja iyo ja ni'i i ma, kuechi ja ni ndiyo ini i vala-ni ndeyu ma.
17 Vaa ka jini ni ja ni ya'a xeen ma, te sana ni ndasa'a i kuenda, te ni kuni i ja ndani'i i ja vii ja va'a kuta'vi i nuu yuva i ma. Te visi ni ndakani ini i ma te ni ndanda'yu i ma, kovaa masu nde ni ndani'i-ka i ta'vi i ma.

18 Kovaa yo'o, masu nde ni ka jan tu'va o in yuku nuu kuu ke'e kaan o ma, sukan ni ka sa'a maa ñayii ñuu Israel ma. Te yuku yukan kúu nuu ndú'va ñu'u maa ya ma, visi nee xen-xeen ma, te yi'i xen-xeen kajin ma.
19 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma sukan kúu yu'u trompeta ma ora nuu ni ka'an Su'si ma, te ni ka jikan-ta'vi i nuu ya ja máko ka'an-ka ya ma.
20 Vaa masu nde ni ka kundee ini i ja jin koniniso'o i sukan ni tatnuni ya ma, vaa ni tatnuni ya ja nú nde-in ñayii ma xi in kiti ma kaki'i yuku yukan ma chi jin kua'a yuu i ñayii ma xi ji'in lanza jin ka'ni i ñayii ma, te sukan tna jin sa'a i ji'in kiti ma.
21 Ûni îyo xen-xeen ni kuu ma, vaa onde maa Moisés ma ni jiña'a nuu Su'si ma: “Yu'u xen-xeen sa, te ni'i ni'i-nka sa”, kúu de jiña'a de ya.

22 Kovaa yo'o chi ni ka jan tu'va o yuku nani Sion ma, ñuu maa Su'si iya téku ma, ñuu kúu Jerusalén ma ja iyo onde andivi ma, nuu ka iyo kua'a xen-xeen ángel ma.

23 Te suni jâ ni ka jan tu'va tna o
nuu ni ka ndatna'a ñayii xinañu'u ni
ka jakoxtnee ja ka nani i ma onde
andivi ma. Te jâ ni ka jan tu'va o
Su'si ma, iya ndakan kuenda nuu
ndaka o ma. Te jâ ni ka jan tu'va tna
o ñayii ni ka ji'i ma, ja ni ka yo sa'a i
ja va'a ja ndaa ma, te ni ka nduvii,
ni ka ndundoo kuiti i nuu Su'si ma.
24 Te suni jâ ni ka jan tu'va o Je-
sucristo iya ni sunkani tnu'u jaa ja
sa'a ja jin koo va'a o nuu Su'si o
a. Te ja niñi ya ni jati ma, te ni ka
nduvii o a, te cha'a chi iyo in tnu'u
kanu ini sana niñi Abel ma, ja ni
jati nuu ni ji'i i ma.
25 Jín ko koto va'a o maa o, nasa jin
saxiko o iya ká'an nuu o a. Vaa ñayii
ni ka saxiko ja ni ndaka'an-so'o
Su'si ma nuu i ñuu ñayivi a chi ñatuu
ni ka kaku i. Te yo'o tna, nuna jin
saxiko o iya iyo onde andivi ma, ja
ndáka'an-so'o ya nuu o a, chi kuiti
masu jin kaku o.
26 Vaa kivi yukan, ja ni ka'an ya
ma, te ni tnaa ñuu ñayivi a. Kovaa
vitna, ja ni skuiso ya ma sa'a ká'an:
“In jichi-ka, te sa'a sa ja tnaa ñuu
ñayivi a, te masu maa in-ni i chi
onde andivi ma”, kúu ya ká'an ya.
27 Ja ni ka'an ya ma, sa'a kúni
ka'an: Ja skanda ya ndaka tu'u ja
ni sa'a ya ma, te xtandiyo ya ndaka,
sukan-va'a kendoo maa in-ni-nka
ndaka ja masu skanda-ka ya ma.
28 Te chukan kúu ja yo'o jin ndani'i
in ñuu ja masu xtandiyo-ka ya ma.
Te chukan kúu ja jín ndakuan-ta'vi
o nuu ya, te jín ndachiñu'u o ya
ni-yu'u ni-ini o, sukan játna ini ya
ma, te jín kava respetu o nuu ya, te
jín koyu'u o ya nú ma jin kandija o
ja ká'an ya ma.
29 Vaa Su'si o a chi kuenda kúu ñu'u
káyu kóko ma te xnaa i ndaka ma,
sukan kúu tna ya.

13

*Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja
ka kuu o ñayii ka kandija Su'si ma*

1 Másu ko jin ndunaa ni ja jin
kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
2 Jin kona'a ni ja jin kuanuu ni ve'e
ni ma, ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja
jin ndoo i ma. Vaa ka iyo jaku ñayii
ja sukan ni ka sa'a i ma, te masu ka
jini i, te ñayii ni ka wanuu i ve'e i ma
ja jin ndoo i ma chi ángel ka kuu i.
3 Jin ku'un ini ni ja jin chindee ni
ñayii ka yinee vekaa ma, te jin kani
ini ni ja kuenda tnu'u ja maa tna
ni ka yinee vekaa ma, te suni jin
kona'a tna ni ja jin chindee ni ñayii
ka ndo'o ka neni ja ka sa'a ndeva'a
ña'a in-ka ñayii ma. Jin kani ini ni ja
kuenda tnu'u ja maa ni ka ndo'o ka
neni ma.
4 Jín kona'a ndaka o ja vii ja luu
kúu ja ka tnanda'a ñayii ma, kovaa
máko jin kivi nduu jin kivi ni'ni o
ji'in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a ji'in
o ma. Vaa ñayii ka kivi nduu ka kivi
ni'ni ji'in in-ka ñayii ma chi ndakan
Su'si ma kuenda nuu i.
5 Máko jin ko ndiyo ini ni ja jin
koneva'a xeen ni xu'un ma, su'va
jin koo sii ini ni nawa ka neva'a
ni a-ni, vaa sa'a ká'an Su'si ma:
“Masu xndoo nda'vi ña'a sa, ni
masu ndunaa ña'a sa.”
6 Te chukan kúu ja ka kusaa ini o ja
ka ka'an o sa'a:

Iya Tátnuni ma kúu iya chíndee ña'a
ma,
te masu koyu'u sa nawa jin
kuni ñayii ma ja sa'a ña'a i
ma.

7 Jin ndaka'án ni tee ni sunkani
ña'a Su'si ma, ja jin ko koto ña'a de
ma te jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si
o a nuu ka ndatna'a ni ma, te jin
ndasa'a ni kuenda naxe ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu de ma, naxe ni ka
yo kukanu ini de Su'si ma, te sukan
jin ko sa'a tna ni a.
8 Vaa suni maa Jesucristo ma kúu
iya ni ka yo kukanu ini de onde
xi'na-ka ma, te suni maa ya kúu
vitna, te suni maa ya ko kuu kivi
ki'in o ma.
9 Te chukan kúu ja másu ko jin
kua'a ni tnu'u, ja in-ka tnu'u jin

ko kaxtnu'u i nuu ni ma. Vaa ja va'a-ka kuu ja jin koo va'a ini anua o a nuu ja vii ja va'a skuta'vi ña'a Su'si ma, te sana ja jin ko ndi ini o nawa jin kaa jin ko'o o ma. Vaa ñayii ka jatanuu ndaka chukan chi masu nawa chíndee ña'a i ja jin ndani'i ta'vi i ma.
10 Vaa yo'o chi ka neva'a o in nuu altar nuu ka yoxtnee xtatila ji'in ndute uva ja jin kaa jin ko'o o ma, ja ka ndakune'e o sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma, kovaa sutu ni ka yo jinukuechi ini veñu'u jana'a ma sukan ni tatnuni Moisés ma, masu kuu jin kaa de ja ka yoxtnee nuu altar o ma.
11 Vaa sutu tátnuni nuu sutu ma, kívi de ini veñu'u ma ji'in niñi kiti ni ka ja'ni de ja kuechi ja u'vi ni ka sa'a ñayii ma. Kovaa yikikuñu ti ma chi onde ye'e ke'e ma-ni ka ja'mi i ma.
12 Te suni sukan tna ni kuu ji'in Jesús ma, vaa onde yu'u ñuu ma ni ka ja'ni i ya ma, te ni jati niñi ya ma, sukan-va'a ndene'e ya ñayii ñuu ya ma nuu ja u'vi ma.
13 Te chukan kúu ja jín ke koo o yu'u ñuu ma nuu iyo ya ma, te visi na jin ka'an ndeva'a ñayii ma ja jin kuu o sukan ni ka yo ka'an ndeva'a i ja kuu ya ma.
14 Vaa yo'o chi masu ñuu ñayivi ya'a kúu ñuu jin koo o, chi su'va ka ndanduku o in ñuu nuu kuu jin koo o kivi ki'in o a.

15 Te ja jín ndakua'a yo'o nuu Su'si ma kúu ja ndimaa jín kata o yaa ja ka ka'an ndaka ja ni sa'a Jesucristo ma ja jin kuu o, te ndimaa jín ndachiñu'u o Su'si ma, te jín ku'un ini o ja ñayii ka ndaka'an ka ndakachi ja ka ndikin i Su'si ma ka kuu o.
16 Te másu ko jin ndunaa ni ja jin sa'a ni ja va'a ma, ji'in ja jin chindee ni tna'a ni ma, vaa sukan játna ini Su'si ma, vaa ja va'a-ka kuu ja sa'a o sukan sana ja ndakua'a ni in kiti nuu ya ma.

17 Jin kandija ni ja ka ka'an tee ni ka kunda'a ña'a ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a nuu ka ndatna'a ni ma. Vaa suu de ka ndi ini ja jin kuu ini anua ni a, vaa Su'si ma chi ndakan ya kuenda nuu de ja ka jito ña'a de a. Chukan kúu ja jin sa'a ni ja va'a ja vii, sukan-va'a jín koo sii ini de, nasa yukan, te jin kuxii ini de te jin kuña'a de nuu Su'si ma ja masu nde jiniñu'u ja ka jito ña'a de ma. Vaa nuna jin kuña'a de ya sukan, te masu kuu jin koo va'a ni nuu Su'si ma.

18 Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa, vaa ka kukanu ini sa ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a sa nuu Su'si o a, te ka ñu'u ini sa ja ndimaa ja va'a jin ko sa'a jin ko kuu sa nuu ya ma.
19 Ja jikan-ta'vi ñukuun sa kúu ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, ja na chindee ña'a ya te na ndenda yachi-ka sa nuu ka iyo ni a.

Ndákan-tnu'u ñaña'a de ñayii ma, te jikan-ta'vi de nuu Su'si ma ja na jin kuta'vi i ja vii ja va'a

20 Te maa Su'si ma kúu iya sa'a ja jin koo mani o a, te suu ya kúu iya ja ne'un ñayii ni ka ji'i ma ni ndaxteku ya Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Te maa Jesucristo ma kúu iya kúu sukan kúu tee jito ndikachi de ma, te ja maa niñi ya ja ni jati nuu krusi ma, te ni jinkuiñi tnu'u jaa sukan jin koo va'a o nuu Su'si ma ni-kani ni-jika ma.
21 Te na sa'a Su'si ma ja jin ko sa'a ni ndaka ja va'a ja vii, sukan kúni maa ya ma. Te ja maa Jesucristo te na sa'a Su'si ma ja jin ko kuu ni sukan játna ini maa ya ma. Te nuu maa Jesucristo ma na koo jayiñu'u ma ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

22 Jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja na jin kanda ni jin koniniso'o ni tnu'u ya'a, sukan ndaka'an-so'o sa nuu ni a, vaa masu kua'a xeen-ni ni tee sa a.

23 Jin kona'a ni ja ñani o Timoteo a chi jâ ni kee de vekaa ma, te nuna

kii de, te jaan sa ji'in de nuu ka iyo ni a.
24 Jin ndakua'a ni nchuxi ndaka tee ni ka kunda'a ña'a ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a, ji'in ndaka tna'a o ñayii jâ ni ka xndoo i ndaka ja u'vi ma. Ndaka tna'a o ka iyo ñuu Italia a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
25 Te Su'si ma na skuta'vi ña'a ja vii ja va'a ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a tee kúu Santiago ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Santiago ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Santiago tee jinukuechi nuu Su'si o a ji'in nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa ndi-uxi uu jichi ni, ja ni ka jitenuu ni ka ya'a ka yukan ma.

Kákan ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya tnu'u ndichi ma

2 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin koo sii ini xeen ni ndeva'a-ni naxe ka ndo'o ka neni ni.
3 Vaa ka jini ni ja nuna kundee o nuu tnundo'o tnuneni ka ya'a o ma chi sa'a i ja kava kuee-ka ini o, te sukan, te kunitnuni o nú kukanu ini-ka o Su'si ma.
4 Te nuna kava kuee ini o ma, te ni'i ndi'i ni'i tu'u o tnu'u ndee tnu'u ndatnu sukan ko kuu o nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jakituu-ka o.
5 Nú nde o ja'ni ña'a i ja jakun-tnuni ini o tnu'u ndichi ma, te kákan-ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya. Vaa maa Su'si ma kúu iya taa ndaka ja jiniñu'u o ma, te masu ndákune'e ya naxe ni yo sa'a ni yo kuu o ma.
6 Kovaa kúkanu ini o Su'si ma ora kakan-ta'vi o nuu ya ma. Ñatuu ko kani uu ko kani uni ini o. Vaa ñayii ñatuu kúkanu ini ya ma chi sukan kúu nuu mar ma kúu i, ja ora yi'i tachi ma, te kua'an vee nuu ndute ma kúu.
7 Te nú sukan-ni kúu ni, másu ko kani ini ni ja ni'i ni ni-in ja taa Iya Tátnuni ma.
8 Ñayii jani uu jani uni ini i ma chi ni-in ja kúni i ja sa'a i ma, ma kuu sa'a i.
9 Nú ñayii kúnda'vi ma te ni nduu i sa'ya Su'si ma, kóo sii ini i, vaa jâ iyo jayiñu'u i nuu Su'si ma.
10 Kovaa nú na in kúxiku ma, te káni ini i ja masu xiku kúu i, su'va kóo sii ini i ja ni ndakunitnuni i ja masu in ñayii kanuu-ka kúu i, vaa sukan kúu ita yi'i ma-ni kúu i.
11 Vaa nuna kana kandii ma te ku-i'ni xeen ma, te yi'i ma chi yichi i, te ita i ma chi kun-kava, te naa ja vivii ni kaa i ma. Te suni sukan kúu tna xiku ma ji'in ndaka ja jaan i ma ji'in ja ndáxiko i ma.

Sukan jin kanda o nuu tnundo'o tnuneni kénda koo nuu o ma

12 Vava'a kúu ñayii kánda ora ska'an ña'a tachi ma ja sa'a i ja u'vi ma, vaa nuna kanda i ja masu sa'a i ja u'vi ma chi ni'i i in corona ja koteku i ni-kani ni-jika ja ni skuiso Su'si ma ja taa ya nuu yo'o ja ka kutoo o ya.
13 Vaa nú na in kúu ini ja sa'a i ja u'vi ma, máko ka'án i ja Su'si ma jitotnuni ña'a. Vaa Su'si ma, masu na in kuu ska'an ya ja sa'a ya ja u'vi ma, te ni maa ya, masu ska'an ya ni-in ñayii ma ja sa'a i ja u'vi ma.
14 Su'va ja u'vi ñu'u ini maa maa o ja sa'a o ma, chukan kúu ja kána ña'a i ja sa'a o, te játna ini o, te jínu ini o, te sa'a o ma.
15 Sani te ja játna ini o ja sa'a o ma ni kundee i ja ni jiso kuechi o ma. Te nú ja ndiso kuechi o ma, sani te kújika o nuu Su'si ma.
16 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, kútoo xeen ña'a sa, te má jin xnda'vi ni maa ni:
17 Ndaka ja va'a ja ndaa ka ndani'i o a chi onde sukun nuu iyo Su'si ma vee, te Su'si ma kúu iya ni sa'a ndaka ja ka ndu'va ka iyo onde andivi ma. Te maa ya chi masu ndaxsama ya ja jani ini ya ma, sukan kúu kati kuanda'vi ma.
18 Ja ni kuu ini maa ya ma kúu ja ni sa'a ya ja ni ka ndakâku jaa o nuu ya ma ja maa tnu'u ndaa tnu'u kuiti ni ka'an ya ma, sukan-va'a jin ko kuu o xinañu'u-ka nuu ndaka ja ni sa'a ya ma.

Ja kondikin ndija o Su'si ma kúu ja ûni ka'an o te sa'a o

19 Chukan kúu ja kútoo ña'a maa
sa, ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, te jin koo ñama ni ja jin konin-
iso'o ni, te jin kava kuee ini ni ora
jin ka'an ni ma, te má jin ndakiti
yachi ini ni.
20 Vaa nú ka ndakiti ini o ma, masu
ka sa'a o ja kúni Su'si ma.
21 Chukan kúu ja jin xtandiyo ni
ndaka tu'u ja u'vi ja kini ka ñu'u ini
anua ni a, te jin kava kuee ini ni, te
jin kuan-ta'vi ni tnu'u Su'si ma ja ni
ka jakun-nee ini anua ni a, vaa suu
i sa'a ja kuu jin kaku ni nuu ja u'vi
ma.
22 Kovaa jin sa'a ni sukan ká'an
tnu'u Su'si a. Te masu yika-ni ja
jin koniniso'o ni, vaa nú ña'a te ka
xnda'vi ni maa ni.
23 Vaa nú nde in yika-ni ja niniso'o i
sukan ká'an tnu'u Su'si o a te masu
sa'a i sukan ká'an tnu'u ya ma, ñayii
ya'a chi sukan-ni kúu in tee nde'ya
maa de nuu espeju ma sukan-ni
kúu i.
24 Vaa jini de sukan jito de ma. Sani
te kua'an de, te ndunaa de naxe jito
de ma.
25 Kovaa iyo ñayii ni-yu'u ni-ini i
nde'ya i tnu'u vava'a tátnuni Su'si
ma tnu'u sa'a ja ndayaa o nuu ja
u'vi ma, te masu ndúnaa i ja ni
jiniso'o i ma, nú masu ja ûni sa'a
i ndaka sukan ká'an ya ma. Te
ñayii ya'a, va'a xeen ko kuu i ndaka
nawa ñu'u ini i ja sa'a i ma.
26 Vaa nú na in jani ini ja in ñayii
ndikin xeen Su'si ma kúu i ne'un
ndaka o a, te chítna'nu i yaa i ma
ji'in ndaka tnu'u ká'an i ma. Nú
ña'a, te xnda'vi i ini anua i ma, te
visi ká'an i ja ndikin i Su'si ma, ko-
vaa ja ká'an i ma masu kétna'a ji'in
ja sa'a i ma.
27 Ja ko kuu o ñayii ndikin ndaa
Su'si ma kúu ja chíndee o suchi
kuechi ni ka ji'i yuva i ma, ji'in
ña'a ni ka ji'i yii ña ma te ka ndo'o
ka neni ña ma, ji'in ja koto va'a o
maa o ja ma sa'a o ni-in ja u'vi iyo
ñuu ñayivi a. Cha'a kúu ja kondikin
ndija o maa in-ni Su'si ma.

2

Inuu-ni jín kutoo o ndaka ñayii ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a, ja ka kandija ni Jesucristo Iya
Tátnuni iya iyo jayiñu'u ma, ja ká'an
sa kúu ja másu ko jin saxiko ni ni-in
ñayii ma.
2 Te nuu ka ndatna'a ni ma, te nú
ni kivi in tee ñu'u nda'a de in xe'e
oro ndee ya'vi xen-xeen te ne'nu
de sa'ma va'a xen-xeen, te suni kivi
tna in ñayii nda'vi xeen te ne'nu i
sa'ma nda'vi sa'ma kee,
3 te nuna jin kuaan mani ni ñayii
ne'nu sa'ma va'a xeen ma, te jin
kuña'a ni i: "Kunukoo ni nuu
va'a-ka ya", te jin kuña'a ni ñayii
nda'vi ma: "Konukuiñi ndijin jiña,
xi kunukoo ni nuu ja'a sa ya",
4 te nú sukan ka sa'a ni chi ka
saxiko tna'a ni, te ka kuu ni sukan
ka kuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ma
ja ka xnda'vi de i ma.

5 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a ja ka kutoo tna'a o a, jin
koniniso'o ni: Su'si ma, ni ndakaji
ya ñayii nda'vi sukan ka jani ini
ñayii ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin ko
kuxiku i ja ka kandija i ya ma, te jin
ndani'i ta'vi i nuu tátnuni Su'si ma,
sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ji'in
ñayii ka kutoo Su'si ma.
6 Kovaa ndijin chi ni masu ni ka
sa'a inuu ni ji'in ñayii nda'vi ma ji'in
ñayii xiku ma, te vitna ja ñayii xiku
ma, ka sa'a ndeva'a ña'a i maa ni,
vaa ka ñu'u ndeva'a ña'a i, te kuan
koo i kuan xsia'a ña'a i nuu tee ka
netniñu ma.
7 Vaa maa i chi ka ka'an ndeva'a i ja
kuu Su'si iya ka ndakune'e ni ma, te
chukan kúu ja ka sa'a ña'a i sukan.

8 Ka jini ni ja sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Iya Tátnuni ma: "Jín ku-
too o tna'a o ma sukan ka kutoo o
maa o ma." Te nú sukan ka sa'a ni,
va'a-ni ka sa'a ni.
9 Kovaa nú ka saxiko ni in ñayii ma,
su'va ka jiso kuechi ni, vaa ja u'vi
kúu, te ñatuu ka sa'a ni sukan ni
tatnuni Su'si o ma.

10 Visi na sa'a o ndaka-ka ja ni tatnuni Su'si ma, te ma sa'a o in sukan ni tatnuni ya ma, jâ ni jiso kuechi o nuu ndaka-ka ma.
11 Vaa maa Su'si ma ni tatnuni ja ñayii ni ka tnanda'a ma, másu ko jin kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ja jin kuiso kuechi i, te suni maa ya ni ka'an ja másu ko jin ka'ni tna'a o. Kovaa visi ñatuu ka kivi nduu o ji'in in-ka ñayii ma, kovaa nuna ka'ni o in ñayii ma, jâ ni kuu o in ñayii ñatuu sa'a sukan ni tatnuni Su'si ma.
12 Jâ ka jini o sukan ndakan Su'si ma kuenda nuu ndaka o, nú ni ka sa'a o ndaka sukan ká'an tnu'u vava'a ni tatnuni ya ma, tnu'u sa'a ja jin nde koo o nuu ja u'vi ma. Te chukan kúu ja jín konee o cuidado, te jín ka'an o te jín sa'a o sukan ká'an tnu'u maa ya ma.
13 Nú na in ñatuu kúnda'vi ini i tna'a i ma, te suni ma kunda'vi ini tna ña'a Su'si ma kivi ndakan ya kuenda ma, kovaa ñayii kúnda'vi ini i tna'a i ma chi sii ini-ni koo i kivi ndakan ya kuenda ma.

In ja va'a jani ini o ma, ûni ká'an o te sa'a o

14 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ¿na nde jiniñu'u ja ká'an o ja ni kandija o Su'si ma, te ñatuu sa'a o ja va'a ka sa'a ñayii ka kandija Su'si ma? ¿Ka jani ini ni ja jin ndani'i-ta'vi o ja yika-ni ja ká'an o ja kándija o ma te masu sa'a o sukan ká'an ya ma?
15 Te nú in tna'a o ma, ñatuu na sa'ma neva'a i ja kone'nu i ma te ñatuu nawa iyo ja kaa i in-kivi in-kivi ma,
16 te nuna kuña'a o i: "Koo sii ini ni, te kone'nu va'a ni, te kaa ni ndaka ja kúni ni ma", kovaa masu kua'a o nawa jiniñu'u i ma, ¿na nde jiniñu'u ndaka ja kuña'a o ma?
17 Suni sukan kúu tna ja nuna ka'an o ja kándija o Su'si ma te ñatuu sa'a o sukan játna ini ya ma, masu nde jiniñu'u ja sukan sa'a o ma.
18 Kovaa nú na in na ká'an ja ndijin chi in ñayii kándija Su'si ma kúu ni, kovaa nú ñatuu sa'a ni sukan játna ini Su'si ma, masu kuu ka'an ni ja in ñayii kándija Su'si ma kúu ni. Kovaa nú na in na ka'an ja saña chi sa'a sa ja játna ini Su'si ma, te sukan káxtnu'u sa ja in ñayii kándija Su'si ma kúu sa.
19 Ndijin, ja ká'an ni ja kándija ni ja in-ni Su'si kúu, te ¿jani ini ni ja sukan ma te vava'a-ni iyo ni nuu Su'si ma? Ña'a. Suni tachi ma chi ka kandija i ja in-ni Su'si kúu, kovaa ka ni'i ka ndeyu i ja ka yu'u i ya.
20 Ndijin, masu nde jiniñu'u ja jani ini ni a. Koniniso'o ni ja káxtnu'u sa nuu ni a, ja nú yika-ni ja kándija o Su'si ma te ñatuu sa'a o sukan játna ini ya ma, masu nawa kúu o nuu ya.
21 Jini ni ja yuva o Abraham ma chi nuu ni ndakua'a de sa'ya de Isaac ma sukan ni jikan maa Su'si o ma, ja ni sa'a de sukan ma, te ni ka'an ya ja in tee sa'a ja ndaa kuiti kúu de.
22 Ka jini o ja masu yika-ni ja ni kandija de Su'si ma kúu, nú masu ja ûni ni sa'a de sukan játna ini ya ma. Ja ni kandija de Su'si ma, te chukan kúu ja ni sa'a de sukan kúni ya ma.
23 Te ni kuu sukan ká'an tutu ndee tnu'u ya ma: "Abraham ma chi ni kandija de Su'si ma, te ni ka'an Su'si ma ja in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de", te ni ka'an ya ja in tee kétna'a ini ji'in ya kúu de.
24 Ka jini ni ja ñayii ma chi masu kuu ka'an Su'si ma ja ñayii va'a kúu i, nú yika-ni ja kándija i ya ma te ñatuu sa'a i sukan játna ini ya ma.
25 Vaa suni sukan tna ni kuu ji'in ña'a nani Rahab ma. Visi ña'a ni yo kivi nduu ji'in ndi-in ndi-in tee kúu ña ma, kovaa nuu ni chindee ña tee ni tetniñu Moisés ma te ni ndatetniñu ña de in-ka ichi kuan nu koo de ma sukan-va'a jin kaku de ma, te ja sukan ni sa'a ña ma, ni ka'an Su'si ma ja in ña'a sa'a ja va'a kúu ña.
26 Vaa suni sukan kúu in ñayii nuna kana anua i ma, te in ñayii ni ji'i kúu i, te suni sukan kúu tna o nuna ka'an o ja kándija o Su'si ma te ñatuu

sa'a o sukan játna ini ya ma, te sukan kúu in ñayii ni ji'i kúu o nuu ya ma.

3

Kónee o cuidado tnu'u ka'an o ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, má jin kuu ini xeen ni ja jin ko kuu ni teskua'a ne'un ndaka ni a, vaa ka jini ni ja ndakan-ka Su'si ma kuenda nuu o ja ka kuu o teskua'a a.
2 Vaa ndaka o chi kua'a xeen jichi ka sa'a o ja masu játna ini Su'si ma. Nú na in ñatuu ká'an ni-in tnu'u ndeva'a ja masu játna ini Su'si ma, te ñayii ya'a chi in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i, te iyo i ja kundee i chitna'nu i ni-ka'nu yikikuñu i ma.
3 Vaa yo'o chi ka ju'ni o yu'u caballu ma, sukan-va'a kandija ti, te kuu skaka o ti ichi kúni o ma xi kuu sunkani o ti ma.
4 Jin kani ini tna ni ja barcu ma, visi inuna'nu xeen tnu, te kajin yi'i nini'i ma sa'a ja jika tnu. Kovaa in ja luluu nani timón kúu ja skuiko ña'a nde ichi kúni tee skaka tnu ma ja ki'in tnu.
5 Suni sukan tna kúu yaa ñayii ma. In ja luluu-ni kúu i, kovaa sa'a i kua'a ja na'nu xeen. ¡Ka jini ni ja in ñu'u ndú'va luluu ti'i-ni ma chi kundee i ka'mi i in yuku ka'nu xeen!
6 Yaa ñayii ma kúu sukan kúu in ñu'u luluu ndú'va ma. Te kúu i sukan kúu in ñuu ñayivi ja ñu'u chitu ja u'vi ma. Te iyo i ne'un yikikuñu o a, te sa'a i ja kútne'e ni-ka'nu yikikuñu o a. Te yaa o ya, kúu i sukan kúu ñu'u ndú'va andeya ma ja xndo'o xneni ña'a i ni-kani ni-jika. Te chukan kúu ja na jin ko koto va'a o yaa o ya nawa ká'an i.
7 Vaa ndaka kiti ka iyo ñuu ñayivi a, ja ka kuu ti kiti na'nu ka iyo yuku ma, ji'in lasaa ma, ji'in koo ma, ji'in kiti ka ñu'u nuu mar ma, kundee o nuu ti.
8 Kovaa ni-in ñayii masu kundee i tatnuni i nuu yaa i ma. Vaa in ja u'vi kúu yaa i ma, te ñu'u chitu venenu ja ka'ni ña'a i.
9 Ji'in yaa o a kuu ndachiñu'u o Yuva o Iya Tátnuni ma, te suni maa yaa o a kuu ka'an u'vi o nuu ñayii kaa sukan kaa Su'si ma.
10 Vaa maa yu'u ñayii ma ka ke koo ja va'a ma ji'in ja u'vi ma. Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin ndasa'a ni kuenda ja masu kuu jin ko sa'a o sukan.
11 Vaa in nuu tóo ndute ma masu kuu kana ndute va'a ji'in ndute uwa.
12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin ndasa'a ni kuenda, vaa ni a tnu higo ma masu kuu kuun in-ka nde'ya, ni a tnu uva ma masu kuu kuun higo. Te suni sukan kúu ja ni-in nuu tóo ndute ma masu kuu kana ndute u'wa te kana ndute va'a.

Ñayii neva'a tnu'u ndichi Su'si ma chi sa'a i sukan játna ini ya ma

13 Nú iyo in ñayii ndichi te jáku'ni ini i ne'un ndaka o a, te káxtnu'u i sukan kúu i ma, nú sa'a i sukan játna ini Su'si ma. Jini i naxe kava kuee ini i, vaa in ñayii ndichi kúu i.
14 Kovaa nú ka kukueñu ini ni te ka jani ini ni ja maa ni jin ko kuu ñayii ka ndanuu-ka, te máko jin ko kuvixi ni ja ñayii ka kuu-ka ka kuu ni chi yika-ni ja ka xnda'vi ni maa ni, te masu ka sa'a ni ja ndaa ma.
15 Vaa ja ka jani ini ni ma chi masu onde sukun ma vee chi ja iyo nuu ñu'ú ya kúu, te nanimaa ja jani ini ñayii ma kúu, te tna'a ja chúnee tachi ma ini anua ñayii ma kúu.
16 Te chukan kúu ja nú ka kukueñu ini o ma te ka kanaa o ma te ka sakanuu ka sakani'ni o ma, chi masu ja va'a kúu, su'va nanimaa ja u'vi ma kúu ja ka sa'a o ma.
17 Kovaa tnu'u ndichi ja vee onde sukun ma kúu tnu'u nanimaa Su'si ma, te sa'a i ja kava kuee ini ñayii ma, te sa'a i ja ka'an mani tna'a ñayii ma, te kava va'a ini i, te kunda'vi ini i tna'a i ma, te masu sa'a siin i tna'a i ma, ni a masu

xnda'vi i tna'a i ma, su'va sa'a i ja va'a ma. Te nú sa'a i sukan, te in ñayii ndichi kúu i.
18 Ñayii ka iyo mani i ji'in ndaka-ka ñayii ma chi ká'an Su'si ma ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu i.

4

Jín xndoo o ja u'vi iyo ñuu ñayivi ya te jín koo o jín tu'va-ka o nuu Su'si ma

1 ¿Naxe ka jani ini ni? ¿Ndenu kée ja ka ndakanaa o ji'in tna'a o ma? ¿Masu ja u'vi ka ñu'u ini anua o ma ka kuu ja ka ndaskanaa ña'a i ma?
2 Ndijin chi ka ndiyo ini ni, te ñatuu ka ni'i ni. Te ka ja'ni tna'a ni, te ka jatu ini ni ja ka kukueñu ini ni ja ñatuu ka ni'i ni ja ka kuni ni ma. Te chukan kúu ja ka kanaa ni. Kovaa ñatuu ka ni'i ni ja ka kuni ni ma, vaa ñatuu ka jikan ni nuu Su'si ma.
3 Te visi na jin kakan ni, kovaa ma jin ni'i ni, vaa masu va'a-ni ka jikan ni nuu Su'si ma, vaa ja ka jikan ni ma, yika-ni ja ka kuni ni ja jin kuatniñu sii ini ni ñuu ñayivi a kúu.
4 Ndijin, masu in-ni ja ka jani ini ni. ¿Ñatuu ka jini ni ja, nú ka kuni o ja jin sa'a o sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a chi masu ka ketna'a ini o ji'in Su'si o a? Ndeva'a-ni na in kúni ja sa'a i sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a, in ñayii ñatuu ketna'a ini ji'in Su'si ma kúu i.
5 Xi ka jani ini ni ja masu nde jiniñu'u ja ká'an tutu ndee tnu'u Su'si o a: "Vaa Su'si ma chi kútoo ña'a ya, te kúkueñu ya ini anua o a, vaa maa ya ni taa, te kuenda maa ya ka kuu o."
6 Te chukan kúu ja Su'si ma, chíndee xeen ña'a ya, vaa ká'an tutu ndee tnu'u ya a: "Maa Su'si ma, masu kua'a ya tnu'u nawa jin sa'a ña'a ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma. Kovaa chíndee xeen-ka ya ñayii ka ndakunitnuni i ja ja maa ya ma, te ka iyo i ma."
7 Jín sa'a o sukan tátnuni Su'si ma, te máko jin kandija kuiti o ja ká'an tachi ma. Sani te kunu maa i ki'in i.
8 Jín koo o jín tu'va-ka o Su'si ma, te maa tna ya chi ki tu'va-ka ña'a ya. Ndijin ja ka ndiso kuechi ni ma, jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ji'in nda'a ni ma. Te ndijin ja ka jani uu ka jani uni ini ni ma, jin ndasandoo ni ini anua ni a, te jin kukanu ini ni Su'si ma.
9 Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te jin ndanda'yu ni. Te jin xndoo ni ja ka kusii ka kusii ni a, te ndaka sukan ni ka iyo sii ini ni ma, na nduu i tnu'u xii ini.
10 Te jin ndakunitnuni ni nuu Su'si ma ja masu in ja va'a ni yo kuu ja ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma, te maa ya sa'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya, te jin koo jayiñu'u ni.

Má ka'an o ja kuu tna'a o ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, má jin ka'an ni ja jin kuu ndi-in ndi-in ni. Vaa nú na in ká'an ja kuu in tna'a i ma, suni ká'an i ja kuu tnu'u ni tatnuni Su'si ma. Te nú na in ndákan kuenda ja kuu in tna'a i ma, suni ndákan i kuenda ja kuu tnu'u ni tatnuni Su'si ma. Kovaa nú ndijin ja ndákan ni kuenda tnu'u ni tatnuni Su'si ma, te ñatuu sa'a ni sukan ni tatnuni ya ma, su'va sukan kúu in ñayii ja'nde tniñu kúu ni.
12 Te vitna ja maa in-ni ya kúu iya ni taa tnu'u ni tatnuni ya ma, te ndakan ya kuenda nuu o nú ka sa'a o sukan ni tatnuni ya ma, te maa ya ka'an nuna jin ndani'i ta'vi o xi jin skenaa o maa o. Kovaa ndijin, ¿na in kúu ni ja ndákan ni kuenda nuu tna'a ni ma?

Saneé sañuu-ni kúu ja jani ini maa o ja ko kuu yutnee ma nú ñatuu sonee o nuu nda'a Su'si ma

13 Vitna, te jin koniniso'o ni, ndijin ja ka ka'an ni sa'a: "Vitna xi yutnee te jín koo o ñuu yukan, te jin koo o in kuiya, te jin kuaan o

ndatniñu, te jin ndaxiko o, te jin ni'i o xu'un.”
14 Te vitna ja ni masu ka jini ni nawa ko kuu yutnee ma. Vaa ¿nawa kúu yo'o? Ja ndaa ja sukan kúu in viko ñu'u ma ja ñuñu'ni-ni nde'ya o i, sani te náa i, sukan-ni kúu yo'o ja kúu o ñayii a.
15 Su'va sa'a jin ka'an ni: “Nú Iya Tátnuni ma kúni, te jín koteku o, te jín sa'a o cha'a xi jín sa'a o chukan.”
16 Kovaa ndijin chi ka ka'an ni sukan ka ka'an ñayii ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka ma te ñatuu ka jiniñu'u i Su'si ma. Te ndaka cha'a chi ja u'vi kúu.
17 Vaa nú na in jini i ja naxe sa'a i ja va'a ma, te ñatuu sa'a i ma, chi jâ ni jiso kuechi i nuu Su'si ma ja sukan sa'a i ma.

5

Sukan xtu'va Su'si ma ñayii xiku ma nú ma jin ndanduku i ya

1 Vitna jin koniniso'o ni, ndijin ja ka kuu ni xiku ma. Jin konda'yu ni, te jin kuxii xeen ini ni, vaa su'va jin ndunda'vi ni kivi ki'in o a.
2 Vaa ja ka neva'a ni a chi ka te'yu-nka i, te sa'ma ni ma chi jâ ni ka kana-nka ti.
3 Te oro ni a ji'in plata ni a, jâ ni ka kuxi-nka i, te ja ni ka ndakuxi i ma, ka ndaka'an i ja jin kuu ni, te jin ka'mi ndi'i kuiti ña'a i. Ni ka satu'va ni ja jin koneva'a ni, te vitna ja sani te naa ñuu ñayivi ya.
4 Tna'a ja ña ni ka chuya'vi ni ñayii ni ka satniñu itu ni ma, ka ka'an-kuechi i ja jin kuu ni, te Iya Tátnuni ma iya kúu sa'a ndaka ma, ni jiniso'o ya ja ka ka'an-kuechi ñayii ni ka satniñu nuu ni ma.
5 Ni ka iyo sii ini ni nuu ñu'ú ya sukan ka kuni ni. Ni ka xneñu ni maa ni sukan in kiti ndetu ti kivi kûu ti ma, te jâ ni kenda kivi yukan.
6 Ndijin chi ni ka xndo'o, ni ka xneni ni ñayii ka sa'a ja va'a ma, te ni ka ja'ni ni i, te ñatuu nawa ni ka ka'an i.

Jín kava kuee ini o te jín kanda o, te jín ko kakan-ta'vi jín ko kakan-ta'vi-ni o nuu Su'si ma

7 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin kava kuee ini ni onde kivi ndii Iya Tátnuni ma. Jin konde'ya ni sukan kúu tee jitu itu de ma. Ndetu de ja vivii kuu itu de ma. Kánda de ndetu de onde kuun savi ne'e ma ji'in savi kuee ma.
8 Jin kava kuee tna ini ni, te jin kani va'a ini ni, vaa kivi ndii Iya Tátnuni ma jâ ve kuyatni.

9 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, má jin kuyika nuu tna'a ndi-in ndi-in ni nawa ka sa'a ka kuu nuu tna'a ndi-in ndi-in ni ma, sukan-va'a ma jin chunaa ni, vaa jâ iyo tu'va ja ndenda iya ndakan kuenda ma.
10 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jín ke'en o kuenda sukan ni ka yo kuu tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Ni ka yo kanda de ja ni ka yo ndo'o de ma, ja kuechi ja ni ka yo ndaka'an de tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.
11 Yo'o chi jâ ka ndasa'a o kuenda ja vava'a-ka ka kuu ñayii ka kanda ja ka ndo'o ka neni i ma. Vaa ni ka jiniso'o o sukan ni kanda Job ma ja ni ndo'o ni neni de ma, te ni ka jini o ndaka ja va'a ni ndakua'a Iya Tátnuni ma, vaa iya va'a ini iya nda'vi ini kúu ya.

12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, tnu'u kanuu-ka kúu tnu'u ya'a, ja má jin kuatniñu ni ja iyo andivi ma, ni a ja iyo nuu ñu'ú ya, ja jin ko xnda'vi tna'a ni. Su'va tnu'u jin ka'an ni ma ko kuu tnu'u ndaa tnu'u ndija ja nú kuu sa'a ni ma xi ma kuu sa'a ni ma, sukan-va'a ma chunaa ni nuu Su'si ma.
13 Nú nde ni iyo in tnundo'o, kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma. Nú nde ni iyo sii ini, kata ni nuu Su'si ma.
14 Nú nde ni káni ña'a in kue'e, jin kana ni ñayii jâ ni kuu kii ka nukuiñi va'a i nuu Su'si ma, te jín

kakan-ta'vi i nuu Su'si ma ja kuu ñayii ku'u ma, te ja maa Iya Tátnuni ma, te jín chi'i i aceite ñayii ku'u ma.
15 Te nú ûni ka kukanu ini i Su'si ma ora ka jikan-ta'vi i nuu ya ma, te ñayii ku'u ma chi nduva'a i, te maa Iya Tátnuni ma, ndone'e ya i. Te nú ni jiso kuechi i, te ndasakanu ini ya kuechi i ma.
16 Kanuu ja jin ndaka'an jin ndakachi nuu tna'a o na kuechi ni ka sa'a o ma, sukan-va'a jín ndakakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na sakanu ini ña'a ya, te jin nduva'a o. Vaa ja jikan-ta'vi ñayii iyo va'a nuu Su'si ma kúu ja chíndee xeen ña'a i.
17 Vaa tee ni yo nani Elías ma chi inuu-ni kúu de ji'in o, kovaa ni-yu'u ni-ini de ni jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, sukan-va'a ma kuun savi ma, te ñatuu ni kuun savi ma uni kuiya yo sava.
18 Te ni ndakan-ta'vi tuku de in-ka jichi, te ni ndajinu savi ma, te ni ka kuu itu ma. Te nú sukan ni yo sa'a Su'si ma ja ni yo jikan-ta'vi Elías ma, suni sukan sa'a tna ya ji'in yo'o.
19 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, nú na in ni ski'in maa i ja ni xndoo i ichi ndaa ma, te nde o sa'a ja ndakokuiñi i nuu Su'si ma chi in ja va'a kúu,
20 te jin kona'a ni ja nú na in sa'a ja ndakokuiñi ñayii ni ndakuiso kuechi ma ichi Su'si o a chi jâ ni kundee i ja ni kaku anua ñayii yukan, te ma skenaa i maa i ma, vaa jâ ni ndasakanu ini ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni ndasa'a i ma.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

1 Pedro ma kúu sa, tee ni tetniñu Jesucristo ma, te káxtnu'u sa nuu ni ja ka kuu ni ñayii ni ka jitenuu te ni ka ndasañuu ni ñuu Ponto a, ñuu Galacia a, ñuu Capadocia a, ñuu Asia a ji'in ñuu Bitinia a.
2 Ni jini maa Yuva o Su'si ma ja jin ko kuu ni ñayii jin kandija ja ká'an Xtumani Ndios ma te masu jin sa'a-ka ni ja u'vi ma, te chukan kúu ja ni ndakaji ña'a maa Su'si ma, sukan-va'a jin kandija ni ja ká'an Jesucristo ma, te ja maa niñi ya ma, te jin nduvii jin ndundoo kuiti ni te jin sa'a ni nanimaa ja játna ini Su'si ma. Na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani xen-xeen ni.

Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma ja ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o

3 Ja va'a kúu Su'si o ma Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ja sukan nda'vi ini xeen ya ma, te ni sa'a ya ja ni ka ndakâku jaa o. Vaa ka jini o ja ni ndateku maa Jesucristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te sukan, te ka kukanu ini o ja maa ya sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika.
4 Te jin ndani'i-ta'vi o in nuu iyo tu'va onde andivi ma ja jin koo o, in nuu masu naa kuiti, in nuu masu na ja u'vi iyo, su'va vivii koo i ni-kani ni-jika, te yukan jin ndatna'a o.
5 Te ja ka kandija o ya ma, te ko koto vava'a ña'a ya nani ka iyo o ñuu ñayivi a, onde kivi ndenda Jesucristo ma, te jin kuni o sukan kúu sukan iyo ja jin ndani'i-ta'vi o ma.
6 Te chukan kúu ja visi na jin ndo'o jin neni o te jin kuxii ini o vala vitna, kovaa jin koo sii ini o, vaa jiniñu'u ja sa'a jin ndo'o o.
7 Vaa sukan kúu oro ma, visi na jin chunee jin chunee de i nuu ñu'u i'ni-ka ma su'va nduu nanimaa-ka i, te sukan jin ko kuu tna o, te visi na jin ndo'o xeen-ka o, kovaa sukan, te vivii-ka jin kukanu ini-ka o ya. Te sukan, te jin koo jayiñu'u o kivi jin kuni o sukan kaa maa Jesucristo ma.
8 Visi ñatuu ni ka yo jini ni ya ma, kovaa jâ ni ka kutoo ni ya. Te visi ñatuu ka nde'ya ni ya vitna, kovaa ka kandija ni ya. Te ka kusii ini xeen o, ûni masu kuu jin ka'an o sukan ka kusii ini o a, vaa ndaka vivii xeen kúu.
9 Vaa ja ka kandija o a kúu ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ini anua o a.
10 Tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni ka ndaka'an de ja vii ja va'a skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa ni ka skua'a vava'a de siki naxe jin ndani'i-ta'vi o ma.
11 Ni ka ndasa'a vava'a de kuenda na ñayii, na tiempu ko kuu ja ni kaxtnu'u Xtumani maa Cristo ma iya ka iyo ji'in de ma, iya ni kaxtnu'u sukan ndo'o neni Cristo ma ji'in jayiñu'u ya ja ki koo kuee-ka ja ya'a ja ndo'o neni ya ma.
12 Nuu tee ya'a ni kaxtnu'u ya ndaka cha'a, ja masu ja jin kuu maa de kúu chi ja jin kuu maa o kúu, te sukan ni ka yo jinukuechi de nuu Su'si ma. Te vitna, te tee ni ka ndakaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a nuu ni ma, ni ka kaxtnu'u de tnu'u ya'a ja ni wa'a maa Xtumani Ndios iya vee onde andivi ma. Tna'a cha'a ka kuu ini xeen ángel ma ja jin konde'ya jin konde'ya i.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ma, te jín ko sa'a o ja va'a ma sukan játna ini Su'si ma

13 Chukan kúu ja jin koo tu'va ni, te jin jaku'ni ini ni naxe jin sa'a ni. Te jin ndasa'a ni kuenda, te jin kondetu ka'nu ka'nu ni ndaka ja skuta'vi ña'a Su'si ma kivi jin kuni o Jesucristo ma.
14 Jin ko kuu ni sukan ka kuu sa'ya o suchi ka kandija vava'a ma, te má

jin sa'a-ka ni sukan ni ka yo kuu
ini ni ja jin ko sa'a ni ma, kivi nuu
ñatuu jin kuni-ka ni ja ndaa ma.
15 Jâ ka jini ni ja iya ni kana ña'a ma,
ñatuu na ja u'vi sa'a ya, te sukan jin
ko kuu tna ni, te ni-in ja u'vi máko
jin ko sa'a ni nani ka iyo-ka o ñuu
ñayivi a,
16 vaa sa'a ndee nuu tutu ká'an
tnu'u ya ma: "Má jin sa'a ni ja u'vi,
vaa saña, masu na ja u'vi sa'a sa."
17 Nú ka ka'an ni ja Yuva ni kúu
Su'si ma iya ñatuu sa'a siin ni a in
ñayii ma, su'va inuu sa'a ya ji'in
ndaka o, te sa'a ndaa ya ndaka ja ka
sa'a in in o ma, te jin koyu'u ni ya
ndi-kivi ndi-kivi nani ka iyo o ñuu
ñayivi ya, nasa jin sa'a ni in ja masu
játna ini ya ma.
18 Vaa ka na'a ni sukan ni ndene'e
ña'a ya nuu ja u'vi ja masu jiniñu'u
ja ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni ma,
sukan ni ka yo kaxtnu'u yuva ni
ma. Chukan kúu ja jin kona'a ni ja
masu ji'in xu'un ni chuya'vi ya, saa
ni ka kaku o a,
19 nú masu ja ji'in niñi vivii maa
Cristo ma ni chunaa ya, sukan kúu
niñi in ndikachi jaa kiti vava'a-ka.
20 Onde xi'na-ka ja kuva'a ñuu
ñayivi ya, ja iyo ya ja maa ya kii ma.
Kovaa onde ni kenda kivi ma, te ni
kii ya, sukan-va'a jin koo va'a-ka o,
vaa kútoo ña'a ya ma.
21 Te chukan kúu ja ka kukanu ini o
Su'si ma, vaa ni ndaxteku ya Cristo
ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni
wa'a ya jayiñu'u ya ma. Te chukan
kúu ja ka kandija o Su'si ma.
22 Te vitna chi jâ ni ka nduvii ini
anua ni a, vaa ka kandija ni ja
ndaa ja káxtnu'u Xtumani Ndios
ma, te ûni jín kutoo tna'a ndija
ndi-in ndi-in o. Te chukan kúu ja
ni-yu'u ni-anua o jín kutoo tna'a o,
te in-ni ja jin kani ini o.
23 Vaa jâ ni ka ndakâku jaa o, te
masu sukan ni ka kâku o xinañu'u
ma te jin kûu o ma kúu cha'a, chi ja
maa tnu'u Su'si ma, ja kúu ja ndaa
ja ndija ma te iyo ni-kani ni-jika
ma, kúu ja ni sa'a i ja ni ka ndakâku
jaa o a, te masu jin kûu-ka o.
24 Vaa:
Ndaka ñayii ma, sukan kúu in yi'i
ma kúu i,
te ndaka jayiñu'u ñayii ma,
sukan kúu ita nuu yi'i ma
kúu i.
Yi'i ma chi yíchi i,
te ita i ma chi jínkava,
25 kovaa tnu'u Iya Tátnuni ma chi
iyo i ni-kani ni-jika.
Te tnu'u ya'a kúu tnu'u vii tnu'u
va'a ni ka ndakaxtnu'u de nuu ni a.

2

1 Jín skana jín skuita o ndaka ja
u'vi ma, ji'in ndaka ja ka xnda'vi
tna'a o ma, ji'in ndaka ja ka ka'an
o te masu ka sa'a o ma, ji'in ndaka
ja ka kukueñu ini o ma, ji'in ndaka
ja ka ka'an o tnu'u ja kuu in-ka ñayii
ma.
2 Jin ko kuu ni sukan ka kuu lulu
suchi yika ni ka kâku ma ja ka
ndanduku ka ndanduku-ni i ja jin
kaxi i ma, sukan jin ko ndi ini
ni ja jin koniniso'o ni maa in-ni
tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma,
sukan-va'a jin kua'nu-ka ni nuu
Su'si ma, te jin ndani'i ta'vi ni,
te másu ko jin koniniso'o ni ja ka
ka'an ñayii ma-ni.
3 Vitna ja jâ ni ka jini ni sukan va'a
ini Iya Tátnuni ma.

Jesucristo ma chi sukan kúu in yuu kanuu kúu ya

4 Jin koo ni jin tu'va-ka ni Jesu-
cristo ma, vaa maa ya chi téku ya,
te sukan kúu in yuu kanuu kovaa ni
ka saxiko ñayii ma, sukan ni ka sa'a
i ya. Kovaa nuu maa Su'si ma chi
kuenda tnu'u ja in yuu vivii kúu ya,
ja ni kaji maa Su'si ma, ja sotna'a ya
in ve'e.
5 Suni jin ko kuu tna ni sukan kúu in
yuu vivii ni kaji maa Su'si ma, te jin
chindee tna'a ni, ja jin ko kuu ni in
ve'e nuu koo Su'si ma, te jin ko kuu
ni sutu, te ni-in ja u'vi jin ko sa'a
ni, te sukan-va'a ja maa Jesucristo

ma, te jin ndakua'a ni ja vii ja va'a
nuu Su'si ma tna'a ja játna ini maa
ya ma.
6 Suni sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu ya ma:
Ñuu Sion ya sunkani sa in yuu
kanuu vivii ni kaji sa ja kituu
i ve'e ma.
Te nú na in na kandija ma,
masu kukan-nuu i.
7 Yo'o ja ka kandija o ya ma
chi vivii kúu, kovaa ñayii ñatuu ka
kandija ya ma chi jin kuni i ja:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e
ma,
te ni nduu i in yuu kanuu-ka.
8 Te:
Suni yuu ya'a, sa'a i ja jin kotuu
ñayii ma,
te jin nduva i.
Vaa ñatuu ka kandija i tnu'u Su'si
ma, te chukan kúu ja jin ndachu-
naa maa i.
9 Kovaa ndijin chi sa'ya tata ni
ndakaji Su'si ma ka kuu ni, te ûni ka
kuu ni sutu ndija nuu ya, vaa ñuu
maa ya ma ka kuu ni, te ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a ni, vaa maa ya
ni ndakaji ña'a. Chukan kúu ja jin
kaxtnu'u ni ndaka ja va'a sa'a iya
ni ndene'e ña'a nuu nee ma, te ni
ndaxsia'a ña'a ya nuu ndú'va ñu'u
vivii maa ya ma.
10 Ndijin, onde xi'na-ka ma, ni kaji
ñukuun Su'si ma in ñuu maa ya, te
ñatuu na tnu'u nda'vi ini ya ma ni
kenda nuu ni a, kovaa vitna chi ja
ni ndunda'vi ini ya ndaka o, te ni ka
nduu o ñuu ya ma.

Nani ka iyo o ñuu ñayivi ya, jín kunukuechi sii ini o nuu Su'si ma

11 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ka iyo
nunuu ni ñuu ñayivi ya, ja máko jin
sa'a-ka ni sukan kúu ini yikikuñu o
a, vaa yikikuñu o a chi kánaa i ji'in
anua o a.
12 Jin ko kuu va'a jin ko kuu vii
ni, ja ka iyo ni ne'un ñayii ñatuu
ka kandija Su'si o a. Te visi na jin
xtekuechi ña'a i ja ka sa'a ni ja u'vi,
kovaa nuna jin kuni i ja va'a ka sa'a
ni ma, te jin ndachiñu'u i Su'si ma
kivi kii ya ja jin ndani'i ta'vi o ma.

13 Ja maa Iya Tátnuni ma, te jin
kandija ni nuu ndaka tee ka net-
niñu ma. Visi maa ñayii ma ni jani
ña'a ja jin kunukuechi de ñuu teyu
ni ma, kovaa ndijin chi jin kandija
ni ja ka tatnuni de ma, vaa tee ka
tatnuni-ka ka kuu de ma.
14 Suni tee ka jinukuechi nuu go-
biernu ma ja ka tatnuni de ñuu
kuechi ma, jin kandija tna ni ja ka
ka'an de ma, vaa tee ni tetniñu tee
kúu gobiernu ma ka kuu de ma, te
ka iyo de ja jin ka'nde de tniñu ñayii
ka sa'a ja u'vi ma, te jin chunaa i
kuechi i ma. Kovaa jayiñu'u jin koo
nuu ñayii ka sa'a ja va'a ma.
15 Vaa sa'a kúni Su'si ma, ja na jin
sa'a o ja va'a ma. Nuna jin sa'a o
ja va'a ma, te jin kuni ñayii ñatuu
ka jini te ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u
Su'si ma, te jin kasiyu'u i.
16 Vaa vitna chi ja ni taa Su'si ma
tnu'u ja kuu jin ko sa'a o nawa ka
kuni o ma, kovaa masu kuu-ni-nka
ja ni taa Su'si ma tnu'u ja kuu jin ko
sa'a o nawa ka kuni o ma te jin ko
sa'a-ka o ja u'vi ma chi ña'a. Su'va
jín ko kuu o ñayii jin kunukuechi
nuu Su'si ma.
17 Jín ka'an vii jín ka'an va'a nuu
tna'a ndaka o. Te jín kutoo tna'a o,
te jín ka'an vii jín ka'an va'a o nuu
tee kúu ja'nu-ka ñuu teyu o ma, te
jín ko ndi ini o ja jin sa'a o sukan
játna ini Su'si ma, vaa iya ndakan
kuenda nuu o kúu ya.

18 Ndijin ja ka satniñu ni nuu
in-ka ñayii ma, jin kava respetu ni,
te jin kandija ni ndaka ja ka ka'an
i ma, masu yika-ni ja nuu ñayii va'a
ini ma chi onde nuu ñayii ñatuu va'a
ini ma. Visi ma kundee ini o, kovaa
kanda o.
19 Nú nde ni jini sukan ká'an Su'si
ma, te sa'a ni ja va'a ma, te visi
ka sa'a ndeva'a-ka ña'a i ma, kovaa
nuna kanda ni ma, te koo jayiñu'u
ni nuu Su'si ma.

20 Kovaa nuna jin kani ña'a i ja
kuechi ja u'vi ni sa'a o ma te kanda
o, masu na jayiñu'u o koo nuu Su'si
ma. Kovaa nuna sa'a o ja va'a ma te
ndo'o neni o te kanda o ma, te ka'an
Su'si ma ja vava'a-ka kúu o.
21 Vaa Cristo ma chi ni ndo'o ni neni
ya ja jin kuu o, te sukan ni kaxtnu'u
ya ja jin ko sa'a o. Chukan kúu ja
ni ndakana ña'a ya ja jin kondikin
o sukan ni kaxtnu'u ya ma.
22 Te maa ya chi masu na ja u'vi ni
sa'a ya,
te ñatuu nama kuiti ni xnda'vi
ya ni-in ñayii.
23 Nuu ni ka ka'an ndeva'a i
nuu ya ma, masu ni yo ndaka'an
ndeva'a ya nuu i ma. Nuu ni yo
ndo'o, ni yo neni ya ma, masu ni yo
chu'un ini ya, su'va ni yo yo ndetu
ya naxe sa'a maa Su'si ma, vaa suu
ya kúu iya ja'nde ndandaa tniñu
ma.
24 Te maa ya ni kundee ni kuyii ini
ja ni ndachunaa ya kuechi ndaka
o ma, nuu ni ndakaa ya nuu krusi
ma, sukan-va'a yo'o, sukan kúu
ñayii ni ji'i ma ja masu kuu nawa
sa'a-ka i ma, sukan jín ko kuu o nuu
ja u'vi ma, te jin ko sa'a o nanimaa
ja va'a ja ndaa ma, nani ka iyo o ñuu
ñayivi ya. Vaa kuechi ja ni ndo'o ni
neni ya ma kúu ja ni ka nduva'a o a.
25 Vaa sukan ka kuu ndikachi ni ka
ski'in maa ti ma ka kuu o nkuu,
kovaa vitna jâ ni ka ndenda koo o
nuu iya jito vava'a ña'a a, iya nde'ya
nde'ya-ni ini anua o nawa ka jani
ini o ja jin sa'a o ma.

3

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ñayii ni ka tnanda'a ma

1 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ma,
jin kandija ni ja ka ka'an yii ni
ma, sukan-va'a yii ni ma, ja ñatuu
ka kandija de Su'si ma, te ja jin
konde'ya de sukan ka sa'a ka kuu ni
ma, te jin kandija de Su'si ma, visi
ñatuu ka kaxtnu'u ni tnu'u ya ma
nuu de.
2 Te ja jin kuni de ja sukan ka ndaa
respetu ni nuu de ma te ñatuu ka
kuneé ka ku-uun ni ma, su'va ka
sa'a ni sukan játna ini Su'si ma, sani
te ja jin kuni de sukan ma, te jin
kandija tna de Su'si ma.
3 Másu ko jin kani ini ni ja kuechi
ja jin kone'nu ni sa'ma ka ndee
ya'vi xeen-ka ma, xi ja jin ndatnaa
vivii-ka ni xini ni a ja jin savixi ni
maa ni ma, te jin kona'a vii-ka ni,
chi ña'a. Ni a másu ko jin kani ini ni
ja kuechi ja jin ki'i siki oro ka ndee
ya'vi xeen-ka ma so'o ni ma, xi ja jin
ku'un sukun ni ma, xi ja jin ku'un
nda'a ni ma, te jin kona'a vii-ka ni,
chi ña'a.
4 Su'va jin nduku ni ja jin kona'a
vivii-ka ini anua ni ma, ja na jin
kava va'a ini ni te jin kava kuee ini
ni, vaa sukan, te vivii jin kona'a ni
ni-kani ni-jika, vaa sukan játna ini
ya ja jin ko sa'a jin ko kuu ni, ja vivii
ka kuu ni nuu ya ma.
5 Vaa sa'a ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
ña'a onde xi'na-ka ma ja vivii ni ka
yo kuu ña nuu Su'si ma, vaa vivii ni
ka yo kukanu ini ña ya, te ni ka yo
kandija ña nuu yii ña ma.
6 Sukan ni yo kandija Sara ma nuu
yii ña Abraham ma, vaa ni yo jan-
detu ña nuu de. Te sasi'i ña ka kuu
ndijin ña'a, nuna jin sa'a ni ja vii ja
va'a ma, te jin kuandetu ni nuu yii
ni ma, te masu nawa jin koyu'u ni
nuu de.
7 Suni inuu kuiti jin sa'a ndijin ja
ka kuu ni yii ña ma. Jin nduku ni
naxe jin ko kuu vii jin ko kuu va'a
ni ji'in ñasi'i ni ma. Te jin kona'a ni
ja ñasi'i maa ni kúu ña, te jin kutoo
ni ña, vaa ña'a kúu ña, te yika-ka ña.
Vaa nduu ni ji'in ña jin ndani'i-ta'vi
ja jin koteku ni ni-kani ni-jika. Te
onde sukan, jin koo mani ni ji'in
ña, sukan-va'a ñatuu nawa sakanuu
ña'a ora jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si
ma.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o vaa sukan játna ini Su'si ma

8 Sani te in-ni ja jin kani ini ndaka
ni, te jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni, te jin kunda'vi ini nuu tna'a ni,
te jin ketna'a ini ni.
9 Te nú na in sa'a ña'a ja u'vi, máko
jin ndasa'a ni i ja u'vi. Nú na in
ká'an ja u'vi ja jin kuu ni, máko jin
ndakone'e ni ja u'vi ja kuu i chi
su'va jin ka'an ni ja vii ja va'a ja kuu
i, vaa yo'o chi ni ndakana ña'a Su'si
ma ja jin ka'an vii jin ka'an va'a o,
te sukan, te jin ni'i o ja vii ja va'a ja
taa maa Su'si ma.
10 Vaa:
Nú na in kúni ja koteku vii koteku
va'a i
te kuni i ja kenda kivi va'a ma,
kó koto va'a i yaa i ma, máko ka'an
i ja u'vi,
te kó koto va'a i yu'u i ma, te
máko xnda'vi i tna'a i ma.
11 Te kú'un ini i ja xndoo i ja u'vi ma,
te sa'a i nanimaa ja va'a ma.
Ndúku i ja ndimaa koo mani i ji'in
ñayii ma,
te sukan-ni ko sa'a i.
12 Vaa Iya Tátnuni ma, nde'ya ya
nuu ka iyo ñayii ñatuu na ja
u'vi ka sa'a i ma,
te niniso'o ñukuun ya ja ka
jikan-ta'vi i ma.
Kovaa ndákiti ini ya nuu ñayii ka
sa'a ja u'vi ma.

Jín kanda o nú ka xndo'o ka xneni ña'a i kuechi ja ka kandija o Su'si ma

13 ¿Na in kuu sa'a ña'a ja u'vi, nú
ndimaa ja va'a ka sa'a ni ma?
14 Te nú ka ndo'o ka neni ni ja
kuechi ja ka sa'a ni ja ndaa ma, ja
vava'a ka kuu ni nuu Su'si ma.
Má jin kua'a ni tnu'u ja jin xsiu'u
ña'a i
ji'in ja ka yu'u i ma, te má jin
koyu'u ni.
15 Su'va jin ndaka'an ni ja maa
in-ni Cristo ma kúu iya tátnuni nuu
o a, te ndimaa jin koo tu'va ni,
sukan-va'a kuu jin ndakone'e vii
jin ndakone'e va'a ni nuu ñayii jin
kakan-tnu'u ña'a nava'a ka kukanu
ini ni Su'si ma. Kovaa jin kava kuee
ini ni, te jin kava respetu ni nuu i.
16 Ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni,
sukan-va'a ñayii ka ka'an tnu'u ni
ma ja ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu ni,
jin ndakukan-nuu maa i ja jin kuni
i ja va'a ka sa'a ni ma ja ka ndikin
ni Cristo ma.
17 Vava'a-ka ja jin ndo'o jin neni ni
ja ka sa'a ni ja va'a ma, nú sukan
kúni maa Su'si ma, sana ja jin ndo'o
jin neni ni ja ka sa'a ni ja u'vi ma.
18 Vaa suni Cristo ma chi in-ni jichi
ni ndo'o ni neni ya kuechi ja u'vi ni
ka yo sa'a o ma. Iya sa'a ja va'a ma,
ni chunaa ya nuu tniñu o ja ni ka yo
sa'a o ja u'vi ma, sukan-va'a ja maa
ya ma, te kuu jin kenda koo o nuu
Su'si ma. Ja ndaa kúu ja nuu ni iyo
ñayivi ya ma, ni kenda kivi ja ni ji'i
ya, kovaa ni ndateku ya, te téku ya,
visi ñatuu ka jini ndijin o ya vitna a.
19 Te maa Xtumani maa ya ma ni
ja'an ni jan kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya ma nuu anua ka yin-
desi va'a ma.
20 Te onde xi'na xeen-ka ma, nuu
ni iyo tee ni yo nani Noé ma, ñatuu
ni ka kandija ñayii ma ja ni yo
kaxtnu'u de ma. Te Su'si ma chi
ni kaa kuee ini ya, te ni yo ndetu
ya nani ni sa'a de arca ma, te kivi
yukan jaku-ni ñayii ni ka kaku, vaa
una-ni i ni ka kivi koo ini arca ma,
te ni yoxtnee tnu nuu ndute ma, te
ni ka kaku i.
21 Te suni sukan kúu vitna, te nuna
jin kuandute o, te jin kaku o, vaa
ni ndateku Jesucristo ma. Te ndute
ma, masu maa in-ni yikikuñu o a
ndasavii de chi onde ini anua o a
nduvii, te ku'un ku'un-ni ini o Su'si
ma.
22 Te Jesucristo ma chi ni ndaa ya
onde andivi ma, te iyo ya xiñi kua'a
Su'si ma. Te nuu maa-ni ya ka
kandija ángel ma, te suni sukan ka
kandija tna ndaka ja ka tatnuni ja
ka iyo andivi ma nuu Cristo ma.

4

Jín ko sa'a o sukan ni yo sa'a

Cristo ma

1 Jâ ka jini o ja Cristo ma, in-ni ja
ni jani ini ya, visi ni ndo'o ni neni
ya nuu ni iyo ya ñuu ñayivi ya, te
sukan, te ni kundee ya nuu ja u'vi
ni ka yo sa'a o ma. Suni sukan
jín kani ini o te jín kanda o nú ka
ndo'o ka neni o ma, vaa sukan, te
jin kundee o nuu ja u'vi ma,
2 te sukan, te jaku kivi jin koo o ñuu
ñayivi ya, te má jin kuu ini-ka o ja
jin sa'a o sukan ka sa'a ndaka-ka
ñayii ma, su'va ja jin sa'a o ma kó
kuu sukan játna ini Su'si ma.
3 Jâ ni kuu-ni. Máko jin ko sa'a-ka
o sukan ka jatna ini ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, ja jâ ni ka yaa
maa i te kuan koo i. Te ka sa'a maa
i ja ka kuni maa i ma, te ka ndajini
i, te ka ndatna'a i te ka ska'an tna'a
i ja jin sa'a i ja u'vi ma, te ka xtivi
i maa i, te ka chiñu'u-ka i ja masu
Su'si ka kuu ma.
4 Te ka jani ini i ja naku ñatuu ka
sa'a-ka o sukan ni ka yo sa'a o ji'in
i ma, nuu ni ka yo kuneé, ni ka
yo kuñuu o ma te ni ka yo sa'a o
ndaka ja u'vi ma. Te vitna chi ka
xtekuechi ña'a i ja masu ka iyo va'a
o.
5 Kovaa ndaka ja ka sa'a ka kuu i
ma jin ndakua'a i kuenda nuu iya
iyo tu'va ja ndakan ya kuenda nuu
ñayii ka teku a ji'in nuu ñayii ni ka
ji'i ma.
6 Vaa ñayii ni ka ji'i ma, suni ni ka
jiniso'o tna i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te visi jâ ni ka ji'i i ma te
ni ka chu'u ñayii ma ñunde'yu i ma,
sukan ka kuyu'u ndaka ñunde'yu
ñayii ka ji'i ma, kovaa jin koteku
anua i ma nuu Su'si ma.
7 Te jâ ve kuyatni ja ndi'i ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a. Chukan kúu ja
jin kani va'a ini ni nawa jin sa'a
ni, te jin koto va'a ni maa ni, te
jin kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi-ni ni
nuu Su'si ma.
8 Te ûni jin kutoo tna'a ndija ni, vaa
ja kútoo tna'a ndija o ma kúu ja
sa'a ja kuu sakanu ini o ndeva'a-ni
nawa ka sa'a ña'a ñayii ma.
9 Jin kuanuu ni ve'e ni ma ja jin
ndoo tna'a o ma, te máko jin kuñaña
ni nuu ñayii ma.
10 Nde a ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja jin sa'a ndi-in ndi-in o, te jin
sa'a o, te sukan jín kunukuechi nuu
tna'a o, sukan kúni maa Su'si ma,
vaa jiniñu'u ja jin kuatniñu vava'a
o ndaka ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
ya ma.
11 Nú na in ká'an tnu'u Su'si ma nuu
in-ka ñayii ma, te ká'an ndaa i. Nú
na in jinukuechi ini veñu'u ma ja
káxtnu'u i tnu'u Su'si ma, te ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma,
te káxtnu'u va'a i, sukan-va'a ja maa
Jesucristo ma, te kóo jayiñu'u Su'si
ma ja ndaka ja ka sa'a o ma, vaa
maa in-ni ya iyo ja ndachiñu'u o
ya, te maa in-ni ya tátnuni nuu o
ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Máko jin kuxii ini o nú ka ndo'o ka neni o kuechi ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a

12 Ndijin ja kútoo ña'a sa, má jin
kani ini ni, ¿naku kúu sa'a?, nú ni
kenda in ja jin ndo'o jin neni ni. Má
jin kuxii ini ni te jin kani ini ni ja
naku maa in-ni ni ka ndo'o ka neni
ma.
13 Su'va jín koo sii ini o ja ka ndo'o
ka neni o sukan ni ndo'o maa
Cristo ma, sukan-va'a kivi jin kuni
o jayiñu'u maa Cristo ma, te jin koo
sii ini xeen-ka o.
14 Nuna jin ka'an ndeva'a ñayii ma
nuu ni ja kuechi ja ka ndikin o
Cristo ma, ja vava'a ka kuu ni, vaa
ka iyo ni ji'in jayiñu'u maa Xtu-
mani Ndios ma. Ja ndaa kúu ja
kuechi maa ñayii ma ka kuu, te ka
ka'an ndeva'a i ja kuu Su'si ma,
kovaa nuu Su'si ma chi iyo jayiñu'u,
kuechi ja vii ja va'a ka sa'a maa ni
a.
15 Nú nde ni ndó'o néni, kovaa másu
ko kuu kuechi ja ni ja'ni ni in ñayii,
xi ja ni sakui'na ni, xi ja ni sa'a ni
ja u'vi ma, xi ja ni kivi nduu ni nuu
másu kivi nduu ni ma, chi ña'a.
16 Kovaa nú na in ndó'o néni ja
kuechi ja ni nduu i sa'ya Su'si ma,

mákо ko kukan-nuu i, chi su'va
ndáchiñu'u i Su'si ma ja sukan ndó'o
néni i ma.
17 Vaa jâ ni kenda kivi ja ndakan
ya kuenda nuu ndaka o ja ka iyo
o ve'e ya a. Te nú xinañu'u-ka nuu
yo'o ja ka kandija o Su'si a keja'a
ya ndakan ya kuenda, ¿nde a ko
kuu ja jin ndo'o jin neni ñayii ñatuu
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma?
18 Te nú tnundo'o xeen sana
ndani'i-ta'vi
ñayii sa'a ja vii ja va'a ma,
¿nawa jin ko kuu-nka ñayii ka sa'a ja
u'vi ma
te ñatuu ka kandija i Su'si ma?
19 Chukan kúu ja nú nde o ka
ndo'o ka neni ja ka sa'a o sukan
kúni Su'si ma, te na jin skendoo o
anua o ma nuu nda'a maa iya ni
sa'a ña'a ma, nuu maa iya kuu jin
kukanu ini o ma, te maa ya chindee
ña'a ja kuu jin koo sa'a o ja va'a ma.

5

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu tee nija'nu-ka ma ji'in suchi jaa ma

1 Saña tna ja tee núkuiñi ja jini
jito sa ñayii ka kandija Su'si ma kúu
sa, te ni jini sa sukan ni ndo'o ni
neni Cristo ma, te kúkanu ini sa ja
jin koo jayiñu'u o ji'in Cristo ma
kivi ndenda ya ma. Chukan kúu
ja ndijin ja ka kuu tna ni tee ka
nukuiñi ja ka jini ka jito ni ñayii ka
kandija Su'si ma, jikan-ta'vi xeen
sa nuu ni sa'a.
2 Jin ko koto va'a ni ndaka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo
ni ji'in i ma. Mákо jin kani ini ni
ja ka xtetuu tna'a o ja jin sa'a ni
sukan, su'va maa ni jin ku'un ini ja
jin kunukuechi ni nuu Su'si ma. Te
mákо jin ndiyo ini ni ja onde jin ni'i
ni xu'un ma sana jin kunukuechi ni
nuu Su'si o ma, chi ña'a, su'va jin
ku'un ini ni ja jin sa'a ni sukan játna
ini Su'si ma.
3 Mákо jin ko kuu nija'nu maa ni ja
jin ko tatnuni ni te jin sa'a ndeva'a
ni ñayii ni taa Su'si ma ja jin ko koto
ni i ma, su'va vivii jin ko kuu ni ji'in
i ja ka jinukuechi ni nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni i, te jin ko sa'a
tna i sukan ka sa'a ni ma.
4 Sani te kivi ndenda iya ni tatnuni
ja jin ko koto o ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te taa ya corona ja
masu naa ja masu tivi, te jin koo
jayiñu'u o nuu ya.

5 Suni ndaka ro'o ja ka kuu ro
suchi jaa a jin kandija ja ka ka'an
tee nija'nu-ka ma. Te ndaka ni
jin kandija nuu tna'a, te má jin
kani ini ja maa ni ka kuu-ka xi ka
ndanuu-ka ni sana in-ka ñayii ma:
Vaa Su'si ma, masu niniso'o ya te ni
masu katanuu ya ja ka ka'an
ñayii ja ka jani ini i ja maa i
ka kuu-ka ma,
kovaa ja vii ja va'a skuta'vi
ya ñayii inuu-ni jan-ta'vi i
ndaka ñayii ma.

6 Chukan kúu ja jin ndakunit-
nuni ni naxe ka iyo ni nuu nda'a
Su'si iya neva'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, sukan-va'a maa ya, te
taa ya jayiñu'u kivi yukan ma.
7 Ndaka ja ndí ini o ma, te sonee o
nuu nda'a maa ya ma, vaa maa ya
jito ña'a, te na'a ya nawa jiniñu'u o
ma.
8 Jin kani vava'a ini ni nawa jin sa'a
ni, te jin ko koto va'a ni maa ni ja
másu ko jin ko sa'a ni ni-in ja u'vi,
vaa iyo tachi ma ja kiti ini i nuu
o ma, te sukan kúu yu'u kiti xeen
nani ndika'a ma, sukan kúu i, te
kua'an vee i kónduu ña'a i, te ndúku
i na in kuu kokon i.
9 In-ni ja jin kani ini ni nuu Su'si
ma, te jin konukuiñi va'a ni, vaa ka
jini ni ja suni sukan ka ndo'o ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a, ja ka
iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
10 Vaa maa Su'si iya skuta'vi ña'a
ndaka ja vii ja va'a ma kúu iya ni
ndakana ña'a ja maa Jesucristo ma,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u o ji'in
Cristo ma ni-kani ni-jika. Te visi
na jin ndo'o jin neni o vala, nani
ka iyo o ñuu ñayivi a, kovaa maa ya

chindee ña'a, te jin sa'a o nanimaa
ja vii ja va'a sukan játna ini ya ma,
te jin konukuiñi va'a o, te chindee
chituu ña'a ya ja jin koo va'a o.
11 Te kóo jayiñu'u nuu maa ya, te
maa in-ni ya tátnuni nuu o ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

12 Tee kúu Silvano a, kúkanu ini
sa ja iyo va'a de nuu Su'si ma.
Te ni tee de jaku-ni tnu'u ya'a ja
jâ ni ka'an sa a, te jin ko kuu ni
sukan ni ndaka'an-so'o sa nuu ni
a. Te ndákaxtnu'u sa ja tnu'u ya'a
chi tnu'u vii tnu'u va'a ndija ja
ni skuta'vi ña'a Su'si ma kúu, te
jin konukuiñi va'a ni sukan ká'an
tnu'u ya'a.
13 Ndaka ñayii ka iyo ñuu Babilonia
a ja ni ka nduu i sa'ya Su'si ma, ja
ni ndakaji tna ya i sukan ni ndakaji
ña'a ya yo'o a, ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña i, te suni ndákan-tnu'u
ñaña'a tna ña Marcos sa'ya sa nuu
Su'si ma.
14 Jin ndakua'a tna'a ndaka ni
nchuxi ja ka kutoo tna'a o a. Te kóo
tnu'u mani nuu ndaka ni ja ka iyo
ni ji'in Jesucristo o a. Te sukan kó
kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Simón Pedro, tee ni tetniñu Jesucristo ma ja kunukuechi sa nuu ya. Te tée sa nuu ni ja ka kandija vivii ni Su'si ma sukan ka kandija maa sa ya a. Ja maa ja vava'a ni sa'a maa Su'si o Jesucristo iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma kúu ja ka kandija o ya a.
2 Te vitna ja ka jini o Su'si o ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te na skuta'vi ña'a Su'si ma kua'a ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa sukan kúu maa Su'si ma

3 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya jayiñu'u ya ma, ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te sukan ni kaxtnu'u ya na in kúu ya ja ni ndakana ña'a ya ma, te sa'a ya ja kuu jin sa'a o sukan ni tatnuni ya ja jin ko sa'a jin ko kuu o ma.
4 Te sukan, te ni skuiso ya ja taa ya ndaka ja vii ja va'a iyo ja jin ni'i o ma, te ûni jín koo o jín tu'va-ka o ya, sukan-va'a jin koo tu'va-ka o ja jin sa'a o sukan sa'a sukan kúu maa ya ma, te chukan kúu ja ûni jín xndoo o ja u'vi ma ja iyo ñuu ñayivi ya, tna'a ja ni ka yo kuu ini o ja jin ko sa'a o ma.
5 Te ûni ni-yu'u ni-ini ni jin kandija-ka ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin sa'a-ka ni ja va'a ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin kutu'va-ka ni nde a kúni Su'si ma ja jin sa'a ni.
6 Te suni jin ku'un ini ni ja jin kundee ni ja jin tatnuni ni nuu yikikuñu ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin kundee ni ja jin kava kuee ini ni ja ka ndo'o ka neni ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja jin ko ndi ini ni ja jin kuandetu ni nuu Su'si ma.
7 Te suni jin ku'un ini ni ja jin kunda'vi ini nuu tna'a ni. Te suni jin ku'un ini ni ja jin kutoo tna'a ndija ni.
8 Vaa nú ndaka cha'a ka sa'a o, te kua'a-ka ja kuu jin ko sa'a o, te ñatuu na in koo kuxi ja ñatuu na ja va'a ko sa'a i ma, vaa jâ ka jini o ndaka ja kúu ini Jesucristo iya tátnuni nuu o ma ja jin ko sa'a o ma.
9 Kovaa ñayii ñatuu sa'a sukan ma, vala ti'i-ni nde'ya i, vaa ñatuu kúndijin-ka nuu i ma, te ni ndunaa i ja jâ ni ndasavii ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni yo sa'a i ma.

10 Te chukan kúu ja ndijin ja jâ ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te jin ku'un ini ni ja jin kaka va'a o ichi Su'si o a, iya ni ndakana ña'a te ni ndakaji ña'a ya ja jin kondikin ndija o ya, vaa nuna jin sa'a o sa'a chi ma jin skenaa o maa o.
11 Vaa nuna jin sa'a o sa'a, te nda-nune nda'a ye'e ma, te kuu jin kivi koo o nuu tatnuni ni-kani ni-jika maa Jesucristo ma, iya tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma.

Ûni jín kondikin o tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma

12 Chukan kúu ja ndimaa ndáka'an-so'o sa tnu'u ya'a nuu ni, visi ka jini ni te jâ ka sa'a ndija ni sukan ká'an tnu'u ndaa ni ka kaxtnu'u i nuu ni a.
13 Te kúsii ini sa nani téku-ka sa ñuu ñayivi ya, te ndáxndaku ini ña'a sa te ndáka'an-so'o sa nuu ni a.
14 Vaa ka jini ni ja sani te xndoo sa yikikuñu sa a, vaa maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, sukan jâ ni kaxtnu'u ya nuu sa.
15 Te chukan kúu ja ndí ini sa, te ñukuun ndáka'an-so'o ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni a, vaa nuna no'o sa nuu Su'si ma, te másu ko jin ndunaa ni ni a vala ja ni yo ka'an-so'o sa nuu ni a.

16 Jâ ni ka kaxtnu'u sa sukan
ndii Jesucristo Iya Tátnuni ma ji'in
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ma. Kovaa masu ja ka ndakani-ni
sa kúu tnu'u ya'a, vaa ni ka jini sa
ji'in nuu sa, vaa sukan iyo ya ja
tatnuni ya ma.
17 Vaa nuu ni ni'i ya jayiñu'u ya
ji'in tnu'u respetu ni wa'a Yuva ya
Su'si ma, te ni jiniso'o ya ja ni ka'an
onde andivi ma nuu iyo jayiñu'u
maa Su'si ma: "Iya ya'a kúu Sa'ya
maa sa ja kútoo sa ya, te iyo sii ini sa
ji'in ya, ja sukan sa'a ja sukan kúu
ya a." Sa'a ni ka'an ya ma.
18 Te suni sukan ni ka jiniso'o sa ja
ni ka'an Su'si ma onde andivi ma,
nuu ka iyo sa ji'in Cristo ma xini
yuku ii ma.

19 Te ja ni ka jiniso'o sa sukan ma,
te chíndee ña'a i ja jin kukanu ini-ka
o sukan ká'an tnu'u ni ka tee tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma. Te va'a-ni jin sa'a
ni, nuna jin koniniso'o ñukuun ni
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Vaa tnu'u
ya'a, sukan kúu in ñu'u ndú'va nuu
nee ma kúu i, kovaa kivi ko kuu
sukan ká'an ma, te jin kuni ndi'i jin
kuni tu'u o ja ni ka ndaka'an de
ma. Te sukan kúu ora tnuu ni'ni
ja kénda kimi xtnee ne'e ma, sukan
jin jaku'ni ini o ndaka ja ni ka yo
ndakaxtnu'u de ma.
20 Kovaa jin kona'a vava'a ni ja
ni-in tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ja
ndenee nuu tutu ká'an tnu'u maa
ya ma, masu kuu ka'an in ñayii ja
maa in-ni i jáku'ni ini sukan kúni
ka'an tnu'u ya'a.
21 Vaa masu sukan ka kuu ini maa
ñayii ma kúu ja ni kenda tnu'u Su'si
o a, nú masu ja maa Xtumani Ndios
ma, ni yo ska'an ya tee ni ka yo sa'a
ja va'a ja ndaa ma, te ni ka tee de, te
ni ka yo ndaka'an de nuu ñayii ma,
vaa tee ni ka yo ndikin Su'si ma ka
kuu de.

2

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma (Judas 3-13)

1 Vaa ni ka yo iyo tee ni ka yo
xnda'vi ñayii ñuu Su'si ma ja ka sa'a
de tnu'u ja tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ka kuu
maa de. Te suni sukan jin kenda
koo tee nuu ka iyo ni a, ja jin kuni
de ja jin xnda'vi ña'a de. Te jin sa'a
de tnu'u ja tee ka jini xeen tnu'u
Su'si ma ka kuu de, kovaa masu
jin kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si ma
nuu ni. Te ñayii kandija ma chi ske-
naa i maa i, vaa jin ka'an de ja masu
Su'si kúu Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, iya ni ndene'e ña'a nuu ja u'vi
ma. Kuechi ja sa'a jin sa'a de ma,
te sanaa sanaa-ni, te jin skenaa de
maa de.
2 Te kua'a ñayii jin ndikin tee
yukan, te jin sa'a i sukan ka sa'a
de ma, te ja kuechi ja u'vi ka sa'a i
ma, te jin ka'an ndeva'a ñayii ma ja
kuu ichi ndaa Su'si ma.
3 Te tee yukan chi vivii jin ka'an
de, sukan-va'a jin xnda'vi ña'a de,
vaa ka ndiyo ini de xu'un ni ma.
Kovaa jâ ni kuu kii jâ iyo ja jin
ndo'o jin neni de, te jâ iyo tu'va nuu
jin ndachunaa de ma.

4 Vaa Su'si ma, masu ni sakanu
ini ya ángel ja ni ka jiso kuechi ma,
su'va ni skuita nuu ya i nuu andeya
ma, te ni chinee va'a ya i nuu nee
ma, ja masu kuu jin nde koo i ma,
te yukan jin koo i onde kivi ndakan
Su'si ma kuenda nuu i ma.
5 Te ñatuu ni sakanu ini ya ñayii
ni ka iyo onde xi'na-ka ma, nú
masu ja maa-ni Noé tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma, ji'in
uja tna'a de ma ni tava'a ya, te ni
sa'a ya ja ni kuun savi xeen ma,
te ni chitu ndute ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi ya, nuu ni ka iyo ñayii ni ka
yo sa'a ja u'vi ma.
6 Te suni sukan ni tatnuni ya ja
jin kayu ñuu Sodoma ma ji'in ñuu
Gomorra ma, te maa-nka yaa jin
nduu i, te suni sukan ni kaxtnu'u
ya ja sukan jin ndo'o ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma tiempu ya'a.

7 Kovaa tee kúu Lot ma, ni sa'a ya
ja ni kaku de, vaa ni yo sa'a de ja
va'a ma, te ni yo kuxii ini de ja ni
yo jini de sukan ni ka yo sa'a ñayii
ma ja u'vi ma.
8 Vaa tee ya'a, in tee ni yo sa'a
ja va'a ja ndaa ni yo kuu de, te
ndi-kivi ndi-kivi ni yo kuxii ini de,
vaa nde'ya de te jiniso'o de ja u'vi
ka sa'a ñayii ka iyo yukan.
9 Kovaa sa'a, te ka jini o ja Iya
Tátnuni ma chi kuu kasi ndee kasi
ndoso ya ñayii kándija ja ká'an ya
ma ja ma ska'an ña'a tachi ma, te
koneva'a tu'va ya ñayii ka sa'a ja
u'vi ma onde kenda kivi ndakan ya
kuenda nuu i ma te jin ndachunaa
i ja ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
10 Te sa'a, te ka jini o ja vi'i-ka jin
ndo'o jin neni ñayii ka sa'a ndaka ja
u'vi ka kuni maa yikikuñu i ma te
ka saxiko i ja tátnuni Iya Tátnuni ma.

Te ûni ka ka'an ndeva'a i nuu
suchi in-ka ma suchi vivi'i tátnuni
ñuu ñayivi ya kuenda tnu'u ja maa
ñayii yukan ka tatnuni-ka.
11 Vaa ni a ángel ma ja ka iyo-ka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma,
masu nde ka jikan i nuu Iya Tátnuni
ma sukan ka kuni i ja xndo'o xneni
ya suchi ka tatnuni ñuu ñayivi ya.
12 Kovaa ñayii ya'a chi ñatuu ka
jaku'ni ini i te ka ka'an yichi i nuu
suchi ka tatnuni ñuu ñayivi a. Te
sukan ka kuu kiti masu ka ndasa'a
kuenda ka kuu i. Ni ka kâku i ja
ndimaa sukan-ni jin ko sa'a i. Te
kuechi ja sukan ka sa'a i ma, te jin
skenaa i maa i.
13 Te jin ndani'i jin ndatna'a i ja
kuechi ja masu ja va'a ni ka yo sa'a
i ma, vaa ka jatna ini i te ka kusii
ini i ja ka sa'a i ndaka sukan ka
kuni maa yikikuñu i ma ndi-kivi
ndi-kivi. Ñayii ya'a chi ka ndaa
tne'e i nuu Su'si ma, ka ndaa kini
ini anua i ma. Te onde nuu ka jaa
o ji'in i xita ma, te ka kusii ini i ka
ndaka'an i ja u'vi ka sa'a i ma.
14 Te ndimaa ka ñu'u ini i ja jin kivi
nduu i ji'in ñayii ñatuu ni tnanda'a
ji'in i ma, te ñatuu ka ndajinu ini i
ja jin sa'a i ja u'vi ma. Te ka xnda'vi
i ñayii ka ku-uun ka kusu'va-ni ini
nuu Su'si ma. Jâ ni ka kaan i ja ka
ndiyo ini i te ka ni'i i nde a ka kuni
i ma. Ñayii ya'a chi sa'ya ja u'vi ma
ka kuu i.
15 Jâ ni ka xndoo i ichi ndaa ma,
te kuan koo i ichi tee kúu Balaam
sa'ya Beor ma. Vaa tee ya'a chi ni
jatna ini-ka de ja sa'a de ja u'vi ma,
sukan-va'a ni'i de xu'un ma.
16 Chi jâ ka jini ni na in ni ndaka'an
nuu de, nuu sani te sa'a de ja u'vi
ma. Vaa burra de kiti ndiso ña'a
ma, ni ka'an ti sukan ká'an in ñayii,
te ni sunkani ti de ja ma sa'a de ja
u'vi sukan kúni de ma nkuu.
17 Ñayii ya'a chi sukan ka kuu nuu
ka too ndute ma te jâ ni ka yichi ma
xi sukan ka kuu viko ma ja xndechi
ña'a kajin ma, sukan ka kuu i, te jâ
iyo tu'va in nuu nee xeen ja jin koo
i ni-kani ni-jika.
18 Vaa vivii ka ka'an i ora ka
kaxtnu'u i ma, kovaa masu nde
jiniñu'u ja ka ka'an i ma, vaa ka
ka'an i ja kuu jin sa'a ñayii ma
sukan ka kuni maa yikikuñu i
ma, te ñayii yika ni ka nde koo
nuu ja u'vi ma, te ka sa'a i ja
ka ndakokuiñi tuku ñayii nda'vi
yukan in-ka tuku jichi nuu ja u'vi
ma.
19 Te ka jiña'a i nuu ñayii nda'vi
yukan ma ja kuu jin sa'a i nawa ka
kuni maa i ma, vaa maa ñayii ka
ka'an sa'a ma chi ka nu'ni i nuu ja
u'vi ma, vaa nú nawa kúndee nuu
o ja tátnuni i ja sa'a o ma chi nuu i
jinukuechi o.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ni ka ndayaa i
nuu ja u'vi iyo ñuu ñayivi ya, vaa jâ
ni ka jini i Jesucristo Iya Tátnuni ma
iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi
ma nkuu, kovaa ni ka ndivi nduu
tuku i in-ka jichi, te ni ndakundee
tuku ja u'vi ma nuu i, te chukan kúu
ja ka'vi-ka ni ka nduu i sana onde
xi'na-ka ma nuu ñatuu jin kuni-ka i
Jesucristo ma.
21 Vaa jâ ni ka jini i ichi va'a ma

nkuu, te ni ka xndoo i tnu'u va'a ja ni tatnuni ya ma. Va'a-ka nute ñatuu ni ka jini i ichi va'a ma nkuu.
22 Kovaa ni ka ndo'o i sukan ká'an tnu'u ndichi ma ja ká'an sa'a ma: "La-ina ma chi ndákaa ti ja ni kana ndo'o ti ma, te chikini ka skuchi vivii i ma chi ndáskee ni'ni tuku ti maa ti nuu ndute tne'e ma, te ndasatne'e tuku ti maa ti."

3

Kivi ndii Iya Tátnuni ma

1 Ndijin ja kútoo ña'a sa, cha'a kúu ja ku-uu carta tée sa nuu ni, te nduu carta a chi ndimaa ndáka'an-so'o ndáka'an-so'o sa nuu ni, sukan-va'a vivii jin jaku'ni ini ni, te jin kona'a ni nawa jin sa'a ni,
2 te jin ndaka'án ni sukan ni ka yo ka'an tee ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a de ma, tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ji'in tnu'u ni tatnuni Jesucristo iya tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o a, vaa ndaka tnu'u ya'a ni ka kaxtnu'u tee ni tetniñu ya nuu ka iyo ni a.
3 Te chukan kúu ja xinañu'u kuiti-ka káxtnu'u sa sa'a, vaa kivi ve kuyatni ja ndii Iya Tátnuni ma, kenda koo tee ka sa'a sukan ka kuni maa de ma, te jin jakundee ña'a de.
4 Te jin ka'an de: "¿Ndenu iyo ja ni skuiso ya ja ndii ya ma? Vaa onde kivi ni ka ji'i yuva o tee jana'a ma, ka iyo ndaka ja ni sa'a ya ma, te masu nawa ndaxsama ya", jin ka'an de.
5 Te tee ya'a chi ñukuun ka sa'a de ja ñatuu ka ndakunitnuni de ja onde xi'na-ka ma, ja maa Su'si ma ni ka'an, te ni ka kuva'a andivi ma te ni kuva'a ñu'ú ya, te maa nuu ndute ma ni nana ñu'ú ya'a, te ja maa ndute ma te iyo i.
6 Te ja maa ja ni ka'an ya ma, te ni naa ñuu ñayivi ya ja ni sa'a ndute ma.
7 Kovaa andivi a ji'in ñuu ñayivi iyo vitna a, ka iyo tu'va i sukan ká'an maa tnu'u Su'si ma ja jin kayu jin koko i kivi ndakan Su'si ma kuenda ma te jin ndachunaa maa ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma.
8 Ndijin ja kútoo ña'a sa, jin konana'a ni cha'a, ja nuu maa Su'si ma, chi in kivi ma kuenda tnu'u ja in mil kuiya kúu, te mil kuiya ma kuenda tnu'u ja in kivi-ni kúu.
9 Iya Tátnuni ma, masu ja ni ndunaa ya ja ni skuiso ya ma kúu, sukan ka jani ini jaku ñayii ma ja kukuee Su'si ma ndenda ya ma. Kovaa Su'si ma chi su'va ja kaa kuee ini ya nuu ndaka o ma kúu, chukan kúu ja ñatuu ndenda-ka ya, vaa ñatuu kúni ya ja ni-in o skenaa o maa o, nú masu ja ndaka ñayii ma, na jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin ndakokuiñi i nuu ya ma.
10 Kovaa kivi ndii Iya Tátnuni ma, na'ñi na'ñi-ni kenda kivi yukan sukan kénda in kui'na jakuaa ma, te ora yukan ûni îyo xeen kuu yu'u andivi a, te jin naa andivi a, te ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a, jin kayu jin koko i, te jin naa i.

11 Ka jini o ja ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya jin naa, te chukan kúu ja jiniñu'u ja jin ko ndi ini o ja máko jin sa'a-ka o ni-in ja u'vi, su'va jin sa'a o sukan játna ini Su'si ma.
12 Te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini o jín kondetu o kivi ndenda Su'si ma te jin kaku o nuu ja u'vi ma, vaa kivi yukan, te kuikin andivi a, te naa i, te ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya, jin kayu i, te jin ndatnana i.
13 Kovaa yo'o chi jâ ka ndetu o in andivi jaa ji'in in ñu'ú jaa nuu jin koo o, nuu iyo ja va'a ja ndaa ma, sukan ni skuiso Su'si ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo ña'a sa, nani ka ndetu o ja kenda kivi yukan, te jín ko ndi ini o ja jin koo mani o ji'in Su'si ma, te jín ku'un ini o ja ñatuu ni-in ja u'vi jin ko sa'a o ja sa'a i ja jin ndakuiso kuechi o.
15 Te jin jaku'ni vava'a ini ni nava'a ndetu-ka Iya Tátnuni ma, vaa ja kúni ya kúu ja jin ndani'i ta'vi

ndaka o. Suni sukan ni tee tna tna'a o Pablo tee ka kutoo tna'a ji'in o ma, te ni tee de tnu'u ndichi sukan ni wa'a maa Su'si ma.
16 Ndi-sa'a ni ka'an de nuu ndaka carta ni tee de ma, ja ko kuu. Te jaku ja ni tee de ma yii xeen ja jin jaku'ni ini o, te chukan kúu ja ñayii ñatuu ka ndikin ni-yu'u ni-ini i Su'si ma te ñatuu ka jaku'ni va'a ini i tnu'u ni tee de ma, te ka ndaxsama i. Te sukan ka sa'a tna i jaku-ka tnu'u ndee nuu tutu ká'an tnu'u ya ma, te chukan kúu ja ka skenaa i maa i.
17 Chukan kúu ja ndijin ja ka kutoo tna'a o a, jâ ni xtu'va ña'a sa, te jin ko koto va'a ni maa ni, nasa jin ndaxnda'vi ña'a ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma, te jin ndaskaka yata ña'a i, te jin ndandikin ni ja jin sa'a ni sukan ka ka'an i ma, te jin nde koo ni nuu ka iyo vava'a ni nuu nda'a Su'si o a.
18 Su'va jin ku'un ini ni ja jin kutu'va-ka ni sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a Jesu-cristo iya tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma. Te sukan, te jin kuni ndaa ni ya. Nuu maa ya na koo jayiñu'u onde vitna te ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Juan ma

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma kúu Jesucristo iya sa'a ja koteku o ma

1 Saña ja kúu sa Juan ma, te tée sa nuu ndijin siki iya ni iyo onde xinañu'u ma, Jesucristo iya ni ka yo jiniso'o sa ja ni yo ka'an ya ma, te ni ka jini sa ya ji'in nuu sa ma, te ni ka yo nde'ya sa ya, te ni ka yo tnii sa ya ji'in nda'a sa ma. Suu ya kúu tnu'u ja sa'a ja koteku o ma.
2 Te iya sa'a ja koteku o ma, ni kii ñayivi ya, te ni ka jini sa ya, te ka ndakani sa ja maa ya sa'a ja koteku o ma. Te ka kaxtnu'u sa nuu ni ja maa ya sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika ma, te ni iyo ya ji'in Yuva ya ma, te saa ni kii ya, te ni ka jini sa ya.
3 Te ka kaxtnu'u sa sukan kaa sukan iyo ya ma, te ni ka yo jiniso'o sa ja ni yo ka'an ya ma, te ka kaxtnu'u sa nuu ni a, sukan-va'a jín ketna'a ini o sukan ka ketna'a ini sa ji'in Yuva o Su'si ma ji'in Sa'ya ya Jesucristo ma.
4 Te tnu'u ya'a tée sa, sukan-va'a jin koo sii ini ndija ndaka o.

Su'si ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ma, te ka sa'a i ja va'a ja ndaa ma

5 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u maa Jesucristo ma ja ni kaxtnu'u ya ma, te ka ndakaxtnu'u sa nuu ni, ja Su'si ma kúu ñu'u ndú'va ñuu ñayivi a, te ñatuu nde kunee nuu iyo ya ma.
6 Nú ka ka'an o ja ka iyo o ji'in ya te ka sa'a o sukan ka sa'a ñayii ka iyo nuu nee ma chi ka xnda'vi tna'a o, te ñatuu ka sa'a o ja ndaa ma.
7 Kovaa nú ka sa'a o ja va'a sukan ka sa'a ñayii ka iyo nuu xndu'va maa Su'si ma ñu'u ya ma, te ka ketna'a ini ndi-in ndi-in o, te maa niñi Sa'ya ya Jesucristo ma ndasavii ña'a ndaka na kuechi o ma.
8 Nuna jin ka'an o ja ñatuu na kuechi o, ka xnda'vi o maa o, te ñatuu na ja ndaa ma ñunee ini anua o ma.
9 Kovaa nuna ndaka'an o na kuechi ni sa'a o ma chi maa Su'si ma kúu iya sa'a ja va'a ja ndaa, te ndasakanu ini ya na kuechi o ma, te ndasavii ña'a ya ndaka ja u'vi ni sa'a o ma.
10 Te nú ka ka'an o ja ñatuu na kuechi ka sa'a o ma, te ka sa'a o tnu'u ja Su'si ma kúu iya xnda'vi ña'a, te ñatuu na tnu'u ya ma ñunee ini anua o ma.

2

Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja kuu sakanu ini Su'si ma kuechi o ma

1 Sa'ya maa sa, tée sa tnu'u ya'a, sukan-va'a máko jin ndakuiso kuechi-ka ni. Kovaa nú na in ndiso kuechi i, iyo maa Jesucristo ma ja chindee ña'a ya ja xnaa ya kuechi i ma nuu Su'si ma, vaa suu ya kúu iya sa'a ja va'a ja ndaa ma.
2 Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja kuu sakanu ini Su'si ma kuechi o ma, te masu kuechi maa in-ni o ma, nú masu ja kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi a, nuna jin kandija i ya ma.
3 Nú ka kandija o ja ni tatnuni Jesucristo ma, te onde sukan saa jin kona'a o ja ka jini o ya.
4 Kovaa nú na in ká'an ja: “Saña chi jini sa ya”, te ñatuu sa'a i sukan tátnuni ya ma, in ñayii xnda'vi ña'a kúu i, te ñatuu na ja ndaa ma ñunee ini anua i ma.
5 Kovaa nú na in kandija tnu'u ká'an ya ma, te ñayii ya'a, kútoo ndija i ya, te nú sukan ka sa'a o, saa ka jini o ja ka iyo o ji'in ya.
6 Nú na in ká'an ja iyo i ji'in Jesucristo ma, kó sa'a i sukan ni yo sa'a maa ya ma.

In tnu'u jaa tátnuni Su'si ma

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, tnu'u tée sa a masu tnu'u jaa kúu, suni maa i ni ka yo jiniso'o ni onde xinañu'u ma. Te tnu'u ya'a, tnu'u

jana'a kúu i, te suni maa i ni ka jiniso'o ni onde xi'na-ka ma.
8 Kovaa tnu'u tée sa a nuu ni a vitna a, in ja tátnuni jaa Jesucristo ma kúu, te in ja ndaa ni sa'a ya ji'in o ma kúu. Vaa yo'o, jâ ni ka nde koo o nuu nee ni ka iyo o ma, te vitna jâ ni ndaxtnuu Su'si ñu'u ndija ya ma nuu o a, ja jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma.

9 Nú na in ká'an ja iyo i nuu tnuu ñu'u Su'si ma, kovaa ndákiti ini i nuu tna'a i ma, iyo-ka i nuu nee ma.
10 Nú na in kútoo tna'a i ma, iyo i nuu ndú'va ñu'u ma, te ñatuu nawa sa'a ja ndakuiso kuechi-ka i.
11 Kovaa nú na in ndákiti ini i nuu tna'a i ma, iyo i nuu nee ma, te kua'an vee i nuu nee ma kúu i, te ñatuu jini i ndenu ki'in i, vaa nuu nee ma iyo i, te ñatuu kúndijin nuu i.

12 Sa'ya sa, tée sa sa'a nuu ni, vaa ja maa Jesucristo ma, te ni sakanu ini ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni ma.
13 Tée sa nuu ndijin ja jâ ka iyo sa'ya ni ma, vaa jâ ni ka jini ni iya iyo onde xinañu'u ma.

Suchi jaa, tée ri nuu ro'o, vaa jâ ni ka kundee ro nuu ja u'vi ma.

Sa'ya sa, ni tee sa sa'a nuu ni, vaa ni ka jini ni Yuva o Su'si ma.

14 Ni tee sa nuu ndijin ja ka iyo sa'ya ni ma, vaa ni ka jini ni iya iyo onde xinañu'u ma.

Suchi jaa, ni tee ri sa'a nuu ro'o, ja jâ ni ka jan-ta'vi ro tnu'u Su'si ma ini anua ro a, te ñatuu ni ka yu'u ro nawa jin ka'an ñayii ma ja jin kuu ro ma, vaa jâ ni ka kundee ro nuu ja u'vi ma.

15 Máko jin kutoo ni ñuu ñayivi a ni ja ka iyo ñuu ñayivi a. Nú na in kútoo-ka i ñuu ñayivi a, masu kútoo i Yuva o Su'si ma.
16 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi a masu nuu Yuva o ma vee, nú masu ja maa ne'un ñayii ma. Te cha'a kúu ja táa ñuu ñayivi a: ja ku'un ini o ja u'vi ma, ji'in ja ku'un ini o ja koneva'a o nawa játna ini o ma, ji'in ja sa'a o tnu'u ja maa o kuu-ka ma.
17 Kovaa ñuu ñayivi ya ji'in ja játna ini ñayii ma ja sa'a i ma chi ja naa ko kuu nuu Su'si ma, kovaa ñayii sa'a sukan játna ini Su'si ma, koteku i ni-kani ni-jika nuu ya ma.

Ñayii xnda'vi ña'a te ñatuu káxtnu'u ndaa i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma chi masu iyo i ichi ndaa ma

18 Sa'ya sa, jâ ve ndi'i kivi a. Te jâ ka jiniso'o ni ja vee in suchi kanaa ji'in Cristo ma, te jâ ve kuyatni i, te suni jâ ni ka kenda koo kua'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu Cristo ma. Te chukan kúu ja ka jini o ja ve kuyatni kivi naa ñuu ñayivi a.
19 Ñayii ya'a, ni ka nde koo i ne'un o a, vaa masu ñayii ka ndikin Cristo ma ka kuu i. Vaa nute ka ndikin i ya chi jin koo ka'nu o ji'in i. Kovaa sa'a ni kuu, sukan-va'a jin kuni ndaa o ja masu ndaka o ka kuu sa'ya Su'si ma.
20 Cristo ma, ni taa ya Xtumani Ndios ma nuu ndijin, te ndaka ndijin ka jini nawa kúu ja va'a ja ndaa ma.
21 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni masu kuechi ja ñatuu ka jini ni ja ndaa ma, chi vaa ndijin, jâ ka jini ni ja ndaa ma, te jâ ka jini ni ja ni-in ja xnda'vi tna'a o ma, kituu i nuu ja ndaa ma.
22 ¿Na in kúu ja xnda'vi ña'a ma? Ñayii xnda'vi ña'a ma kúu ñayii ká'an ja Jesús ma, masu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma ñuu ñayivi a kúu ya. Ñayii yukan kúu ñayii ñatuu kúnimani nuu Cristo ma, vaa ñatuu kándija i ni a Yuva o Su'si ma ni a Sa'ya ya ma.
23 Ndeva'a-ni ñayii ká'an ja masu Sa'ya Su'si ma kúu Cristo ma, suni ñatuu iyo i ji'in Yuva o ma. Kovaa nú na in ká'an ja Sa'ya Su'si ma kúu Cristo ma, ñayii yukan, iyo i ji'in Yuva o ma.
24 Te chukan kúu ja jin chunee va'a ni ini anua ni a tnu'u ni ka jiniso'o ni onde xinañu'u ma. Te nú

ka ñu'u ini ni te ka sa'a ni sukan ká'an tnu'u ni ka jiniso'o ni onde xinañu'u ma, te jin kona'a ni ja ka iyo ni ji'in Yuva o Su'si ma ji'in Sa'ya ya ma.
25 Te cha'a kúu ja ni skuiso Jesucristo ma nuu o a: ja jin koteku o ni-kani ni-jika.

26 Te ni tee sa sa'a, sukan-va'a máko jin kandija ni ja ka ka'an ñayii ka kuni i ja jin xnda'vi ña'a i ma.
27 Vaa ndijin chi ka iyo ni ji'in Xtumani Ndios ma iya ni taa maa Jesucristo ma, te ñatuu na in ka jiniñu'u-ka ni ja ko skua'a ña'a i, vaa maa Xtumani Ndios ma káxtnu'u ndaka tnu'u nuu ni a, te ja kaxtnu'u ya ma kúu ja ndaa, te ñatuu xnda'vi ña'a ya. Chukan kúu ja jin koo ni nuu nda'a Cristo ma, sukan káxtnu'u Xtumani Ndios ma.
28 Vitna vi, sa'ya sa, jín koo ndaa jín koo ndija ni nuu Cristo ma, sukan-va'a kivi kii ya ma, te ma jin ndakukan-nuu o, te jin kusaa ini o ja jin koo o jin tna'a o ya.
29 Vaa jâ ka jini ni ja Jesucristo ma, iya sa'a ja ndaa kúu ya, te chukan kúu ja ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa ma, sa'ya Su'si ma ka kuu i.

3

Ñayii ñatuu ka sa'a-ka ja u'vi ma ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Jin konde'ya ni sukan kútoo ña'a Yuva o Su'si ma, vaa ni xnani ña'a ya sa'ya maa ya ma. Te suu ka kuu o. Te chukan kúu ja ñayii ñuu ñayivi a, ñatuu ka jini ña'a i, vaa ñatuu ka jini i maa Su'si ma.
2 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, vitna chi sa'ya Su'si ma ka kuu o, te visi ñatuu jin kuni-ka o naxe jin ko kuu o kivi jin koo o nuu Cristo ma, kovaa ka jini o ja nuna kii Jesucristo ma, jin ko kuu o sukan kúu ya ma, vaa kivi yukan, te jin kuni o ya sukan kaa sukan iyo ya ma.
3 Te ndaka ñayii ka kukanu ini sa'a te ka ndetu i ya ma, ka ndasavii ka ndasandoo-ka i maa i sukan iyo vii iyo ndoo maa ya ma.

4 Kovaa ndaka ñayii sa'a ja u'vi ma chi ñatuu kándija i ja ni tatnuni Su'si ma. Chukan kúu ja ndákuiso kuechi ndákuiso kuechi i ma.
5 Ndijin chi jâ ka jini ni ja Jesucristo ma, ni kii ya ñuu ñayivi ya, sukan-va'a xnaa ya kuechi ñayii kandija sukan tátnuni ya ma. Te vaa maa ya chi ni-in kuechi ndiso ya, vaa ñatuu játna ini ya ja u'vi ka sa'a ñayii ma.
6 Chukan kúu ja ndaka ñayii iyo kaa ji'in ya ma chi ñatuu na kuechi jin kondiso-ka i, kovaa ndaka ñayii jiso kuechi-ka ma, ñatuu kuni-ka i ya.
7 Sa'ya sa, ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a: nú na in sa'a ja ndaa ma, in ñayii va'a in ñayii ndaa kúu i, vaa sa'a i sukan sa'a ndaa maa ya ma.
8 Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi tna'a tachi ma kúu i, vaa tachi ma chi onde xinañu'u ma ndiso kuechi i. Te chukan kúu ja ni kenda Jesucristo Sa'ya Su'si ma, sukan-va'a xnaa ya ja sa'a tachi ma.
9 Chukan kúu ja ñayii kúu sa'ya Su'si ma, masu nde jika-ka i ichi u'vi ma, vaa iyo ja ni chunee Su'si ma ini anua i ma, te sukan ko kuu ni-kani ni-jika. Te masu kuu sa'a-ka i ja u'vi ma, vaa sa'ya Su'si ma kúu i.
10 Te sukan, te jini o na in ka kuu sa'ya Su'si ma ji'in na in ka kuu sa'ya tachi ma: vaa ndaka ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a ma te ñatuu ka kutoo tna'a i ma, masu sa'ya Su'si ma ka kuu i.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o

11 Te tnu'u ni ka jiniso'o ni onde xinañu'u ma kúu ja jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o.
12 Máko jin ko kuu o sukan ni yo kuu Caín ma, vaa tna'a tachi ma ni yo kuu i, te ni ja'ni i ñani i ma. Te ¿nava'a ni ja'ni i ñani i ma? Vaa Caín ma, ja ni yo sa'a i ma ja u'vi kúu, te ñani i ma ni yo sa'a ja va'a ma.

13 Ndijin, nú ñayii ñuu ñayivi a, ka
ndakiti ini i nuu ni, te máko jin ko
sanuu ni.
14 Vaa yo'o chi ka kutoo tna'a o a, te
chukan kúu ja ka jini o ja jâ ni ka
yanduu o ja ma jin kûu-ka o, su'va
jin koteku o. Te ñayii ñatuu ka kutoo
tna'a i ma, ñatuu ndáteku-ka i nuu
Su'si ma.
15 Ndaka ñayii ñatuu kúnimani i nuu
tna'a i ma, kuenda kúu in ñayii ja'ni
tna'a kúu i. Te ka jini ni ja ni-in ñayii
ja'ni tna'a ma, masu kuu koteku
maa i ni-kani ni-jika.
16 Te chukan kúu ja yo'o chi ka jini o
nawa kúu ja kutoo tna'a o ma, vaa
Jesucristo ma, ni kachi ya ja ni ji'i
ya nuu tniñu o ma, te suni sukan jin
kachi o ja jin sa'a o ja jin kuu tna'a
o ma.
17 Nú nde o kúu xiku te nde'ya o in
tna'a o ma ja jiniñu'u i ja chindee
o i, kovaa nú ñatuu wa'a o nawa
jiniñu'u i ma, ¿naxe kuu ka'an o ja
kútoo tna'a o sukan kútoo ña'a Su'si
ma?
18 Sa'ya maa sa, ja kutoo tna'a o
ma, masu yika-ni ja tnu'u ká'an-ni
o kúu, nú masu ja ûni ká'an o te sa'a
o ja va'a ma.
19-20 Te ja ka kutoo tna'a o sukan
ma, te jin kuni o ja ka iyo o nuu
ja ndaa ma, te visi ini anua o a,
jani uu jani uni ini i ja masu va'a-ni
kúu ja sa'a o ma, kovaa Su'si ma chi
ka'nu-ka ya sana ini anua o a, te jini
ya ndaka nawa ñu'u ini o ja sa'a o
ma.
21 Ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, nú ini anua o a, ñatuu nawa
ndáxtekuechi ña'a i, chi kuu jin koo
o jin tu'va sii ini o nuu Su'si ma,
22 te maa ya taa ndaka nawa kakan
o ma, vaa ka kandija o ja tátnuni ya
ma, te ka sa'a o ja játna ini ya ma.
23 Te ja tátnuni ya ma kúu ja jin
kandija o Sa'ya ya Jesucristo ma,
ji'in ja jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
o ma, sukan ni tatnuni maa ya ma.
24 Ñayii ka kandija ja tátnuni ya ma,
ka iyo i ji'in ya, te iyo ya ji'in i. Te
sa'a, te ka jini o ja iyo ya ji'in o, ja
maa Xtumani Ndios ni chunee ya
ini anua o ma.

4

Naxe jin kuni o ñayii ka iyo ndija ji'in Xtumani Ndios ma

1 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
máko jin kandija ni ja ka ka'an
ndaka ñayii ka sa'a i tnu'u ja tnu'u
Xtumani Ndios ma kúu tnu'u ka
ka'an i ma, nú masu ja jin kotot-
nuni ni i, sukan-va'a jin kuni ni nú
ka neva'a i Xtumani Ndios ma, xi
ñatuu, vaa jâ ni ka kenda koo kua'a
ñayii ka xnda'vi tna'a ñuu ñayivi a,
te ka sa'a i tnu'u ja ka ka'an i tnu'u
Su'si ma.
2 Te sukan, te jin kuni ni na in
iyo ji'in Xtumani Ndios ma: Ndaka
ñayii jin ndakuan-yu'u ja Jesucristo
ma, ni kii ñayivi ya nuu ñu'ú ya,
ñayii ya'a iyo ji'in Su'si ma.
3 Ñayii ñatuu ndákuan-yu'u sukan
ni kii Jesús ma, ñatuu na Xtumani
Ndios ma iyo ji'in i, su'va iyo i ji'in
tachi ma, suchi ñatuu kúnimani nuu
Cristo ma. Ndijin, jâ ni ka jiniso'o ni
ja suchi yukan chi kii i ma, te vitna
chi ja iyo i ñuu ñayivi ya.
4 Sa'ya maa sa, ndijin chi sa'ya
Su'si ma ka kuu ni, te jâ ni ka
kundee ni nuu ñayii ka xnda'vi
tna'a ma, vaa iya ka iyo ji'in ni a chi
iya kúndee nuu suchi iyo ñuu ñayivi
a kúu ya.
5 Ñayii yukan chi ñayii ñuu ñayivi a
ka kuu i. Chukan kúu ja ndimaa ja
iyo ñuu ñayivi a ka ka'an i, te ñayii
ñuu ñayivi a, ka niniso'o i ja ka ka'an
i ma.
6 Kovaa yo'o, sa'ya Su'si ma ka kuu
o. Na in jini Su'si ma chi niniso'o
i ja ka ka'an o ma, kovaa ñayii
masu sa'ya Su'si ma ka kuu i ma,
masu nde ka niniso'o i ja ka ka'an
o ma. Te sukan, te jin kuni o na
in ka neva'a ndija Xtumani Ndios
ma ji'in nde in iyo ji'in tachi suchi
xnda'vi ña'a ma.

Su'si ma kúu iya kútoo ña'a

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, jiniñu'u ja jin kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in o, vaa ja kutoo tna'a o ma chi nuu Su'si ma vee. Te ndaka ñayii ka kutoo tna'a ma chi sa'ya Su'si ma ka kuu i, te ka jini i Su'si ma.
8 Kovaa ñayii ñatuu ka kutoo tna'a ma, ñatuu ka jini i Su'si ma, vaa Su'si ma chi iya kútoo ña'a kúu ya.
9 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya ja kútoo ña'a ya, te ni tetniñu ya Sa'ya maa in maa tnu'u-ni ya ma ñuu ñayivi a, te ni ndo'o ni neni ya ma, sukan-va'a ja maa ya ma, te jin koteku o.
10 Ja kútoo ña'a Su'si ma kúu ja ni sa'a ya sa'a xi'na-ka: ni tetniñu ya Sa'ya ya ma, sukan-va'a ja ni ndo'o ni neni ya ja kuechi o ma, te sukan saa ni kuu ni sakanu ini Su'si ma kuechi ndaka o ma. Kovaa yo'o, ni masu nde ni ka yo kutoo o Su'si ma onde xinañu'u ma.

11 Te ndijin ja ka kutoo tna'a o a, nú sukan ni kutoo ña'a Su'si ma, suni sukan tna na jin kutoo tna'a o.
12 Su'si ma, ñatuu na in ni jini kuiti ya, kovaa nú ka kutoo tna'a ndi-in ndi-in o ma, te ka jini o ja Su'si ma iyo ji'in o, te ka jini o ja ka sa'a ndija o sukan sa'a Su'si ma, ja kútoo ña'a ya ma.
13 Te nú sa'a ka sa'a o, te ka jini o ja ka iyo o ji'in Su'si ma te iyo Su'si ma ji'in o, vaa ni taa ya Xtumani Ndios ma.
14 Te maa o ni ka jini ja Yuva o Su'si ma, ni tetniñu ya Sa'ya ya ma, ja ni ndo'o ni neni ya ma, sukan-va'a jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu ñayivi a, te sukan ka ndaka'an ka ndakachi o nuu ñayii a.
15 Ndeva'a-ni na in ndákuan-yu'u ja Jesús ma, te Sa'ya Su'si ma kúu ya, iyo i ji'in Su'si ma, te iyo Su'si ma ji'in i.

16 Te sa'a, saa ni ka jini o, te ni ka kandija o ja kútoo ña'a Su'si ma. Te Su'si ma, iya kútoo ña'a kúu ya, te ñayii ka kutoo tna'a ma, ka iyo i ji'in Su'si ma, te Su'si ma iyo ji'in i.
17 Te sukan saa kúu in ja ndaa ja ka kutoo tna'a o ma, sukan-va'a kivi ndakan Su'si ma kuenda nuu o a, te jin kusaa ini o ja jin kenda koo o nuu ya ma, vaa sukan ni sa'a ni kuu maa Jesucristo ma, sukan ka sa'a ka kuu o nuu ñayii ñuu ñayivi a.
18 Nú kútoo o tna'a o ma, te masu nawa koyu'u o, chi vaa ja kutoo tna'a ndija o ma, xtandiyo i ja koyu'u o ma, vaa ja koyu'u o ma kúu ja ndachunaa o kuechi o ma nuu Su'si ma. Chukan kúu ja nú na in yu'u chi ñatuu kenda-ka i ja kutoo tna'a ndija i sukan kúni Su'si ma.

19 Yo'o chi ka kutoo o Su'si ma, vaa xinañu'u maa ya ni kutoo ña'a.
20 Nú na in ká'an: “Saña chi kútoo sa Su'si ma”, te ndákiti ini i nuu tna'a i ma, in ñayii xnda'vi ña'a kúu i. Vaa nú ñatuu kútoo i tna'a i ma, te vitna ja nde'ya i tna'a i ma, te ¿naxe kutoo i Su'si ma, iya ñatuu nde'ya i ji'in nuu i ma?
21 Jesucristo ma, ni tatnuni ya ja nú na in kútoo Su'si ma, suni na kutoo i tna'a i ma.

5

Jín kukanu ini o Jesucristo ma te jin kundee o nuu ja u'vi iyo ñuu ñayivi a

1 Ndaka ñayii ka kandija ja Jesús ma kúu Cristo ma, sa'ya Su'si ma ka kuu i. Te ñayii ka kutoo Yuva o Su'si ma, suni ka kutoo tna i ñayii ka kuu sa'ya Yuva o Su'si ma.
2 Nú ka kutoo o Su'si ma te ka kandija o tnu'u ni tatnuni ya ma, te ka jini o ja suni ka kutoo o ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma.
3 Ja kutoo o Su'si ma kúu ja sa'a o sukan játna ini ya ma te sa'a o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni ya ma, te ja ni tatnuni ya ma masu in ja tnundo'o ja jin kandija o kúu,
4 vaa ndaka ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma, ka kundee i nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a. Te yo'o chi ka kandija tna o Su'si ma, te chukan kúu ja

jin kundee o siki ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
5 Nú na in kándija ja Jesús ma kúu Sa'ya Su'si ma, jâ ni kundee i nuu ja iyo ñuu ñayivi a.

Sa'a ká'an Su'si ma siki ja Sa'ya ya Jesucristo ma

6 Te Jesucristo ma kúu iya ni kii ji'in ndute ji'in niñi. Masu yika-ni ja ndute, nú masu ja ndute ji'in niñi. Maa Xtumani Ndios ma kúu testigu ja sukan ni kuu, te Xtumani Ndios ma kúu iya káxtnu'u ja ndaa ma.
7 Te andivi ma ka iyo uni testigu:
8 Yuva o Su'si ma, ji'in Sa'ya ya Jesucristo ma, ji'in Xtumani Ndios ma. Te ndinuni ya chi in-ni ya kúu.
Te ñuu ñayivi ya, uni tna'a ja ka kaxtnu'u na in kúu Jesucristo ma: Xtumani Ndios ma, ji'in ndute ma, ji'in niñi ma, te in-ni ka ka'an ndinuni i ja kuu ya.
9 Ka kandija o ja ka ka'an ñayii ma, kovaa ja ká'an Su'si ma ja va'a xeen-ka kúu ja kandija o, vaa ja ká'an Su'si ma, te káxtnu'u ya na in kúu Sa'ya ya ma.
10 Nú na in kándija Sa'ya Su'si ma, te ja ká'an Su'si ma ñunee ini anua i ma. Nú na in ñatuu kándija Su'si ma, sa'a i tnu'u ja Su'si ma kúu iya xnda'vi ña'a, vaa ñatuu kándija i ja ká'an Su'si ma siki ja Sa'ya ya Jesucristo ma.
11 Te ja ká'an Su'si ma kúu ja ni taa ya ja jin koteku o ni-kani ni-jika ma, te ja jin koteku o ni-kani ni-jika ma kúu ja jin ni'i o ja maa Sa'ya ya Jesucristo ma.
12 Nú na in iyo ji'in Sa'ya Su'si ma, te koteku i ni-kani ni-jika. Kovaa nú ñatuu na Sa'ya Su'si ma iyo ji'in i, masu kuu koteku i ni-kani ni-jika.

Jaku-ka tnu'u ni ka'an-so'o Juan ma nuu o

13 Te tée sa nuu ni ja ka kandija ni Jesucristo Sa'ya Su'si ma, sukan-va'a jin kona'a ni ja jin koteku ni ni-kani ni-jika.
14 Ka kukanu ini o Su'si ma, vaa ka jini o ja nú nawa na jin kakan o sukan kúni ya ma chi niniso'o ya.
15 Te chukan kúu ja ka kukanu ini o ja Su'si ma chi niniso'o ya nawa ka jikan-ta'vi o nuu ya ma, te suni ka kukanu ini o ja jin ni'i o nawa ka jikan o nuu ya ma.
16 Nú na in nde'ya ja in ñayii ni nduu sa'ya Su'si ma, yikuu i sa'a i ja u'vi ma, in ja masu sa'a ja kûu ñayii yukan ma, kákan-ta'vi i nuu Su'si ma, te maa ya sakanu ini kuechi ñayii ma, sukan-va'a koteku i nuu ya ma. Nú in ja u'vi ja masu sa'a ja skenaa i maa i ma kúu kuechi ni sa'a i ma chi kuu jin kakan-ta'vi o. Kovaa iyo kuechi sa'a ja skenaa ñayii ma maa i nuu Su'si ma, te kuechi yukan masu ká'an sa ja jin kakan-ta'vi ni.
17 Ndaka ja u'vi ma chi in kuechi kúu, kovaa iyo kuechi ja ndasakanu ini Su'si ma te ndani'i ta'vi o, te iyo kuechi ja masu ndasakanu ini ya.
18 Ka jini o ja nú na in ni ndakâku jaa nuu Su'si ma, ñatuu na ja u'vi sa'a-ka i, vaa Sa'ya Su'si ma jito ña'a, te tachi ma, ñatuu jan tna'a ña'a i.
19 Ka jini yo'o ja sa'ya Su'si ma ka kuu o, kovaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a, nuu nda'a tachi ma iyo i.
20 Suni ka jini o ja Sa'ya Su'si ma, ni kii ya, te ni sa'a ya ja kuu jin ndasa'a o kuenda nde in kúu Su'si ndija ma. Te ka iyo o ji'in iya sa'a ja ndaa ja ndija ma, ja kúu ya Jesucristo Sa'ya Su'si ma. Iya ya'a kúu Su'si ndija iya sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika.
21 Sa'ya sa, másu ko jin tu'va ni nuu ja masu Su'si ka kuu ma.
Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te tée sa
nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o ma ja ni kaji ña'a maa Su'si
ma. Kútoo ndija ña'a sa, te masu
maa in-ni sa kútoo ña'a, nú masu ja
ndaka tna'a o a ja ni ka jini i ja ndaa
ma,
2 tna'a ja ndaa ja iyo ini anua o a te
jin koo ji'in o ni-kani ni-jika.

3 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo
Sa'ya maa Yuva o ma, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a ma, te kúnda'vi
ini ña'a ya, te sa'a ya ja jin koo
mani ndaka o, sukan ka kandija o
ja ndaa ma te ka kutoo tna'a o ma.

Jín kondikin o jín sa'a o sukan ni kaxtnu'u Cristo ma

4 Ni kusii ini xeen sa ja ni jini
sa ja jaku ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, te ka sa'a ndija ni sukan
ni tatnuni Yuva o Su'si ma.
5 Te vitna jikan-ta'vi sa nuu ni ja
ûni jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o.
Masu in tnu'u jaa kúu tnu'u ya'a
ja tátnuni sa nuu ni a, nú masu ja
in tnu'u ja jâ ni tatnuni ya onde
xinañu'u ma kúu i.
6 Te nuna jin ko kutoo tna'a o ma,
jin sa'a o sukan ni tatnuni ya ma.
Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni ka jin-
iso'o ni onde xinañu'u ma, ja jín
kutoo tna'a o sukan ká'an ya ma.

7 Jin koto va'a ni maa ni, vaa ka
iyo kua'a ñayii ñuu ñayivi a ja ka
ka'an i ja Jesucristo ma, masu ni kii
ñayivi ya ñuu ñayivi a, te sukan jin
xnda'vi ña'a i. Te na in ká'an sa'a,
ñayii xnda'vi ña'a kúu i, te ñayii jini
u'vi nuu Jesucristo ma kúu i.
8 Jin konde'ya ni ja jin kuu maa ni,
sukan-va'a má jin skenaa ni ndaka
ja skuta'vi ña'a Su'si ma ja ka sat-
niñu o a.
9 Ndeva'a-ni na in ndúnaa ja ndaa
ma te ñatuu tníi i ja ko kuu i sukan
ká'an tnu'u Cristo ma, ñatuu iyo i
ji'in Su'si ma. Te ñayii tníi i te
sa'a i sukan ká'an tnu'u Cristo ma,
ñayii yukan kúu ñayii iyo ji'in Yuva
o Su'si ma ji'in Sa'ya ya Jesucristo
ma.
10 Nú na in kenda nuu ka iyo ni a
te ñatuu ká'an i sukan ká'an tnu'u
Cristo ma, má jin kuan-ta'vi ni i
nuu ka iyo ni a, ni a jin kuña'a
ni: “¡Va'a sa'a ni ja ni kenda ni, te
jinkoo ni!”, vaa in ñayii sa'a ja u'vi
kúu i.
11 Vaa nú na in jiña'a: “¡Va'a sa'a ni
ja ni kenda ni, te jinkoo ni!”, chi
kétna'a ini i ji'in ñayii sa'a ja u'vi ma.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

12 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu ni,
kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa ndaka
nuu tutu a ji'in tinta a, vaa ndetu
sa ja jaan maa sa, te nuu nuu o jin
ndatnu'u o a, sukan-va'a jin ndusii
ini ndija o.
13 Ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, tna'a ñayii ni kaji ya ma, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te sukan
kó kuu.

Carta ku-uni ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma tee kúu Gayo ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te tée sa nuu ni Gayo, vaa kútoo ndija ña'a sa.
2 Ja kúni sa kúu ja ndaka ja sa'a ni ma, te kendoo va'a, te koo sii ini ni, sukan iyo va'a ini anua ni a nuu Su'si ma.
3 Vaa ni kusii ini xeen sa nuu ni ki koo ñani o ma, te ni ka ndaka'an de sukan kúu ndaa kúu ndija ni, sukan iyo ni nuu ja ndaa maa Su'si o ma.
4 Masu nawa sa'a sii ini xeen-ka ña'a i, nú masu ja cha'a, ja ni jin-iso'o sa ja ndaka sa'ya sa nuu Su'si ma, ka jika ndaa i nuu ya.

Gayo ma, chi vivii chíndee de ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Ndijin ja kútoo ña'a sa, sa'a ndija ni sukan kúni Iya Tátnuni ma ora jinukuechi ni nuu ñani o a, visi ñayii in-ka ñuu ka kuu de.
6 Vaa maa de ka ndaka'an nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma sukan kútoo ni de ma. Va'a-ni sa'a ni ja skaka ni de ichi jin koo de ma, vaa ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu de,
7 vaa maa de chi ja kuechi ja ka kutoo de ya ma, te ni ka ke koo de kuan koo de ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, te ñatuu nawa ni ka jan-ta'vi de ja ka wa'a ñayii masu ka jini Su'si ma.
8 Yo'o chi iyo ja jin chindee o tna'a o ñayii ya'a ma, sukan-va'a jin chindee o i ja jin sa'a o ji'in i ja ndaa ma.

Masu ja va'a sa'a tee kúu Diótrefes ma

9 Saña chi ni tee sa nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma sukan jin ko sa'a jin ko kuu i ma. Kovaa tee kúu Diótrefes ma, ñatuu ni jan-ta'vi ña'a de, vaa maa de chi játna ini de ja xinañu'u-ka ko kuu de ne'un ndaka o ma.
10 Chukan kúu ja nuna jaan sa, ndakune'e sa sukan kúu de ma, vaa ká'an de tnu'u ja masu kuatniñu o. Ká'an ndeva'a de ja jin kuu sa, te ni ñatuu iyo sii ini de ja ká'an de sukan ma-ni, su'va ni masu jan-ta'vi de ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te nú nde i kúni i ja kuan-ta'vi i nde ñani o a, te ja'nu ndee de, te taji de i veñu'u ma.

Demetrio ma, sa'a de ja va'a ja ndaa

11 Gayo tee kútoo maa sa, máko ndane'e ni sukan ka sa'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma, su'va sa'a ni ja va'a ma. Ñayii sa'a ja va'a ma, sa'ya Su'si ma kúu i, kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi ñatuu jini i Su'si ma.
12 Vaa jini maa ni ja ndaka ñayii ma ka ka'an ja va'a ja kuu Demetrio ma, onde ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa ma. Suni maa sa chi ka ka'an sa ja ja va'a kúu ja sa'a de ma, te jâ ka jini ni ja ja ka ka'an sa a, ja ndaa ndija kúu.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

13 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu ni, kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa ji'in tinta a ji'in tnumi a.
14 Vaa ndetu sa ja nde kii a, te jaan sa, te nuu nuu o jin ka'an o.
15 Tnu'u mani ma jin koo ji'in ni. Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ñayii ka ketna'a ini ji'in o a. Ndakua'a ni nchuxi nuu ndi-in ndi-in ñayii ka ketna'a ini ji'in o a.

Carta ni sa'a tee kúu Judas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Judas ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Judas ñani Santiago ma, te jinukuechi sa nuu Jesucristo ma, te tée sa nuu ndijin ja ni ndakana ña'a Su'si ma ja jin ndani'i ta'vi ni ma vaa kútoo xeen ña'a ya ma, te maa Sa'ya ya Jesucristo ma jito va'a ña'a te jin koo vii jin koo ya'a ni.
2 Vaa maa ya chi kúnda'vi ini xeen ña'a ya, te sa'a ya ja jin koo mani ni, te sa'a ya ja kuu jin kutoo tna'a xeen ni.

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma (2 Pedro 2:1-17)

3 Ndijin ja kútoo ña'a sa, ndí ini sa ja jin kuu ni, te chukan kúu ja kúni sa ja tee sa nuu ni siki ja naxe jin ndani'i-ta'vi ndaka o ma nkuu. Kovaa ni ndasa'a sa kuenda, te kanuu-ka ja tee sa tnu'u ya'a ja ndaka'an-so'o sa nuu ni, ja ka kuu o ñayii ni ndasavii ni ndasava'a ña'a Su'si ma, te jin tnii vava'a ni sukan ni kaxtnu'u Su'si ma ja jin kandija o ya ma, te sukan jín ko sa'a o ni-kani ni-jika, te máko jin ko kua'a ni tnu'u ja ñayii ma, te koo jin ndaxsama i sukan ni ka kutu'va ni ma.
4 Vaa jâ ni ka kenda koo yu'u tee ja ka iyo ja jin skenaa de maa de ma, te tee ya'a chi ndimaa ja u'vi ma ka sa'a de, tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma. Te ka ka'an de ja kuechi ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te kuu jin sa'a o ndeva'a-ni nde a ka kuni maa o ma, te ka ka'an de ja másu jin kandija o Jesucristo iya kúu jito'o o ma, iya tátnuni nuu o ma.

5 Kovaa ja kúni sa kúu ja máko jin ndunaa ni tna'a ja ni ka jini ni ja ni sa'a Su'si ma, vaa visi ni ndene'e ya ñayii ñuu ya ma ñuu Egipto ma sukan-va'a ma jin ndo'o jin neni-ka i ma, kovaa kuee-ka ma, te ni xnaa ya ñayii ni ka sa'a so'o ma te ñatuu ni ka kandija i ma.
6 Te sukan ni sa'a tna ya ji'in ángel ñatuu ni ka kandija ma, ja ni ka xndoo i nuu ka iyo i ma, te ni masu ni ka ndi ini i ja ka ndanuu-ka i sana ñayii ma. Te chukan kúu ja maa Su'si ma ni nune'e i nuu nee ma, te ni chunee ya i onde kunu ma, te yukan jin koo maa i ni-kani ni-jika, onde kenda kivi ndakan ya kuenda nuu i ma.
7 Te suni sukan ni sa'a tna ya ji'in ñuu Sodoma ma ji'in Gomorra ma ji'in ñuu ka iyo yatni ji'in i ma, ja suni sukan ni ka yo sa'a i ja u'vi tna'a ja ñatuu játna ini Su'si ma, vaa ni ka yo kivi nduu i ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te ni ka kutu'va i ja jin sa'a i ja másu jin sa'a-ka i ma. Te ni xndo'o ni xneni ña'a Su'si ma nuu ñu'u i'ni ja káyu ni-kani ni-jika ma, sukan-va'a jin kuni o ja sukan jin ndo'o jin neni ñayii ka sa'a ja u'vi sukan ni ka yo sa'a i ma.

8 Visi sa'a ni kuu ma, kovaa tee ya'a chi masu ka ndasa'a de kuenda. Te ka kuvixi maa de ja maa de ka tatnuni-ka, te ka sa'a de sukan ka jatna ini yikikuñu de ma, te sukan ka satne'e de maa de nuu Su'si ma. Te ka saxiko de ja tátnuni Su'si ma, te ni masu ka ndi ini de, vaa onde nuu ja ka tatnuni ñuu ñayivi a ka ka'an ndeva'a de.
9 Ni a ángel Miguel ma, masu ni ka'an ndeva'a i te ni masu ni ka'an u'vi i ja kuu tachi ma, nuu ka kanaa ndee i ñunde'yu Moisés ma. Su'va jiña'a i: “Maa Su'si ma ndakan kuenda nuu ro”, kúu i jiña'a i.
10 Kovaa tee ya'a chi ka ka'an ndeva'a de, visi ñatuu ka jini de nawa ka kuu ma. Kovaa ja ka jatna ini maa de ma ka sa'a de, te sukan ka kuu kiti ñatuu ka jaku'ni ini ma, sukan ka kuu de, te ka sa'a u'vi de maa de ma.
11 ¡Nda'vi maa de, ja ka sa'a de sukan ni yo sa'a Caín ma! Te ka sa'a de ja u'vi ma, sukan-va'a jin

ni'i de xu'un ma, sukan ni yo sa'a Balaam ma. Te jin skenaa de maa de, sukan ni skenaa Coré ma nuu ñatuu ni kandija de ja ká'an Moisés ma.
12 Tee ya'a chi iyo yika ja ndatna'a o ji'in de, vaa ora ka sa'a ni viko ma chi ja ka ndi ini-ka de kúu ja jin kaa jin ko'o maa de, te ñatuu ka ndi ini de ja jin kuu in-ka ñayii ma. Sukan ka kuu viko ma ja ñatuu na ndute ka ndiso i ma ja ñu'u kua'an ñu'u vee ña'a tachi yi'i ma, sukan-ni ka kuu de. Xi sukan kúu in yutnu iyo ja kuun javixi ma te ni ñatuu nawa ni kuun ma, sani te ni jinu kuiya tnu, te ni yichi tnu, te sani te ka tava i onde yo'o tnu ma, sukan-ni ka kuu tee ya'a.
13 Sukan kúu nuu ndute mar ma ja kua'an vee nuu de ma, sukan ka kuu tee ya'a. Te sukan kúu ti-iñu iyo yu'u ndute ma ja ni ndututu ndaka ja tne'e ma, sukan ka kuu ja u'vi ka sa'a de ma, vaa masu ja vii kúu ma. Sukan ka kuu tiuxini ja kuan koo ve koo i ma, sukan ka kuu de, te ja iyo tu'va nuu nee ma nuu chunee ña'a Su'si ma, te yukan jin kun-nee maa de ni-kani ni-jika.
14 Te suni sa'a ni ka'an tna tna'a Adán ma tee kúu Enoc ma: "Iya Tátnuni ma, kii ya ji'in kua'a mil ángel ya ma,
15 te ndakan ya kuenda nuu ndaka o. Te sa'a ya ja jin ndachunaa ñayii ni ka yo sa'a ja ñatuu játna ini ya ma, ñayii ni ka yo jakundee tnu'u ndaa ya ma, ñayii ni ka yo ka'an u'vi ja kuu ya ma." Sa'a ni ka'an de.
16 Tee ya'a, ka ka'an de tnu'u ñayii ma, te ka ndakiti ini de ja ñatuu kúu jin sa'a de sukan ka kuni maa de ma. Te ñií yu'u de ma-ni ka iyo ja ka ka'an vii de ma, sukan-va'a jin kua'a ñayii ma ja ka kuni de ma.

Ndáka'an-so'o Judas ma sukan jin kandija o tnu'u Su'si ma

17 Kovaa ndijin ja ka kutoo tna'a o a, jin kona'a ni sukan ni ka yo ka'an tee ni tetniñu Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
18 ja: "Kivi ve kuyatni ja ndii Jesucristo ma, kenda koo tee jin jakundee ña'a, te ma jin kandija de ja ka ka'an o a, te jin sa'a de ja u'vi sukan ka jatna ini yikikuñu de ma." Sa'a ni ka yo ka'an tee ni tetniñu Jesucristo ma.
19 Te tee ñatuu ka kandija ja ka ka'an o ma chi ka sa'a siin de in jichi in jichi ñayii ka kandija Su'si ma, vaa ka sa'a de sukan ka jatna ini maa yikikuñu de ma, vaa ñatuu ka iyo de ji'in Xtumani Ndios ma.

20 Kovaa ndijin ja ka kutoo tna'a o a, jin konukuiñi va'a ni nuu tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a ja jâ ni ka kandija o ma, te ka kukanu ini o maa ya ma, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma sukan káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma.
21 Ja sukan kútoo ña'a Su'si ma, te jin ko sa'a ni sukan játna ini ya ma, nani ka ndetu o Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ja na kunda'vi ini ña'a ya, sukan-va'a jin koo o ni-kani ni-jika nuu iyo ya ma.

22 Jaku ñayii ka jani ini ja nú ndija xi masu ndija ma, jin chindee ni i ja jin kandija i.
23 Jin ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ja kuan koo i ichi nuu ñu'u i'ni ma, sukan-va'a na jin kaku i. Jin kunda'vi ini ni ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Kovaa jín ko koto va'a ni maa ni, nasa yukan, te jin sa'a ni sukan ka sa'a i ma, te vitna ja Su'si ma chi ndakan ya kuenda nuu o. Vaa onde sa'ma ka ne'nu i ma ka ndiso kuechi ja u'vi ka sa'a i ma. Chukan kúu ja jin saxiko ni ja u'vi ka sa'a i ma. Nú ña'a te ndandava ndee ña'a i, te jin ko kuu tna ni sukan ka kuu i ma, te masu kuu.

Sukan chíñu'u Judas ma Su'si ma

24 Su'si ma, kuu koto va'a ña'a ya ja ma jin sa'a ni ni-in ja u'vi, sukan-va'a ma jin kotuu ni, sukan-va'a ñatuu ni-in kuechi jin

kondiso o, te kenda koo sii ini o nuu
tatnuni vivii ya ma.
25 Vaa maa in-ni ya kúu Su'si, te
maa in-ni ya neva'a tnu'u ndichi.
Te maa ya ni skaku ña'a nuu ja u'vi
ma. Te ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te kóo jayiñu'u nuu maa
Su'si ma, vaa iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te maa ya tátnuni
nuu ndaka o onde xinañu'u ma te
onde vitna a, te maa ya tatnuni
ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Tnu'u ni kaxtnu'u Jesucristo ma nuu tee kúu Juan ma ja sukan ko kuu ma

Tnu'u ni ndakaxtnu'u Jesucristo ma nuu o a

1 Maa Su'si ma ni wa'a tnu'u ya'a nuu Jesucristo ma, ja ndákaxtnu'u ya nuu o ja ka jinukuechi o nuu ya a, tna'a ja jin ko kuu ma, te masu jin kukuee-ka. Te maa Su'si ma ni tetniñu ángel ya ma, sukan-va'a kaxtnu'u i nuu Juan tee jinukuechi nuu ya ma.
2 Te ni ndaka'an ni ndakachi de sukan ká'an tnu'u Su'si ma, te ni jini de sukan sa'a sukan kuu Jesucristo ma, te ndáka'an de ndaka sukan ni jini de ma.
3 Chukan kúu ja ñayii ká'vi tnu'u ndee nuu tutu ya'a ji'in ñayii niniso'o tnu'u ndee nuu tutu ya'a, ja vava'a kúu i nuna sa'a i ndaka sukan ká'an ma, vaa jini i sukan ká'an ja ko kuu ma. Te jâ ve kuyatni kivi a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-uja ñuu Asia ma

4 Juan ma kúu sa, te tée sa nuu ni ja ka kuu ni ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a ni ndi-uja ñuu ka iyo ñuu Asia ma. Kúni sa ja maa Su'si ma, ja iyo ya ji'in ndi-uja ja vii ja va'a ñu'u ini anua ya ma ja ka iyo nuu núkoo ya ma, te na sa'a ya ja jin koo vii jin koo va'a ni te jin koo mani ni, vaa maa ya iyo vitna, te suni maa ya iyo onde xinañu'u ma, te maa ya ndii ma.
5 Te sukan tna na sa'a maa Jesucristo iya káxtnu'u ndaa ndaka sukan iyo ja ko kuu ma, iya ni ndateku xinañu'u ne'un ñayii ni ka ji'i ma, iya tátnuni nuu ndaka tee ka tatnuni ñuu teyu o a ja ka iyo de ñuu ñayivi a.

Te maa ya kúu iya ni kutoo ña'a, te ni ndakate ya ndaka kuechi o ma ji'in niñi ya ma.
6 Te ni sa'a ya ja ni ka nduu o rey, te ni ka nduu o sutu, sukan-va'a jin kunukuechi o nuu Yuva ya Su'si ma. Te nuu maa ya koo jayiñu'u, vaa maa ya kúu iya tátnuni ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.
7 Jin konde'ya ni ja ndenda ya nuu viko ma, te ndaka ñayii ma, jin kuni i sukan ndenda ya ma, onde ñayii ni ka ja'ni ya ma, jin kuni i. Te ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin ndanda'yu i, kuechi ja sukan ni ndo'o ya ma. Saa vi, te sukan kó kuu.
8 Te ka'an Su'si Iya Tátnuni ma: "Maa sa kúu letra xinañu'u ma, te maa sa kúu letra sandi'i-nka ma, te maa sa ni skeja'a ndaka ja iyo a, te maa sa sinu ndaka", kúu ya ká'an ya. Te maa ya iyo vitna, te maa ya iyo onde xinañu'u ma, te maa ya ndii ma, te maa ya kúu iya kúu sa'a ndaka ma.

Sukan ni jininuu Juan ma Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya

9 Saña, kúu sa Juan ma tee ka ketna'a ini ji'in ni ma, te ndó'o néni sa sukan ka ndo'o ka neni ni a, te kánda sa sukan ka kanda ni a ja maa Jesucristo ma. Te ja maa ya, te jin koo o nuu tatnuni ya ma. Iyo sa ñuu luluu nani Patmos ja iyo nuu ndute mar ma. Ni ki koo i ni ki xsia'a ña'a i ya'a, kuechi ja ni yo kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a te ni yo ndaka'an sa sukan ni yo sa'a Jesucristo ma.
10 In kivi ndáchiñu'u o Iya Tátnuni ma, te yikuu sa ndáchiñu'u sa ya, te ni kenda Xtumani maa ya ma siki sa a, te ichi yata sa ma ni jiniso'o sa ja ni kuu yu'u sukan kúu yu'u in trompeta.
11 Te ni ka'an:
—Maa sa kúu letra xinañu'u ma, te maa sa kúu letra sandi'i-nka ma, te maa sa kúu iya iyo onde xinañu'u ma, te maa sa kúu iya koo onde

sandi'i-nka ma, vaa maa sa tátnuni nuu ndaka tu'u. Te tee ni in nuu libru ndaka ja nde'ya ni a, te tetniñu ni nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndi-uja ñuu ka iyo ñuu Asia ma: ñuu Éfeso ma, ji'in ñuu Esmirna ma, ji'in ñuu Pérgamo ma, ji'in ñuu Tiatira ma, ji'in ñuu Sardis ma, ji'in ñuu Filadelfia ma, ji'in ñuu Laodicea ma —kúu ká'an.

12 Te ni konenuu sa ja kuni sa na in ká'an ji'in sa ma, te nuu ni konenuu sa ma, ni jini sa uja candileru nanimaa oro.
13 Te me'ñu ndi-uja candileru ma ni jini sa ja núkuiñi maa ya, te kaa ya sukan kaa ya nuu ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi ya. Ne'nu ya in sa'ma kani te kénda onde nuu ja'a ya ma, te nu'ni in sa'ma oro anchu pechu ya ma.
14 Te xini ya ma ji'in ixi xini ya ma kuijin kuijin, sukan kuijin ixi ndikachi ma, xi sukan kuijin yu'va kúun ora kúvijin xeen ma. Te nduchinuu ya ma ka kanda'a sukan kánda'a ñu'u ndú'va ma.
15 Te ja'a ya ma, ka ndaa i sukan kaa kaa nani bronce lilii ja yika ni ndee i nuu ñu'u i'ni ma. Te sukan nini'i kúu yu'u ndute nuu jika kua'a de ma, sukan nini'i ká'an ya ma.
16 Te nda'a kua'a ya ma yinda'a ya uja tiuxini, te yu'u ya ma kée in yuchi kuiñi kúu espada, te nuu i ma ji'in yata i ma inuu xen-xeen, te nuu ya ma kánda'a sukan kánda'a kandii ma ora ndíi vava'a ma.
17 Te nuu ni jini sa ya ma, ni kotuu sa nuu ja'a ya ma kuenda tnu'u ja ni ji'i sa. Te ni sonee ya nda'a kua'a ya ma siki sa a, te ni ka'an ya:

—Máko koyu'u ni. Maa sa kúu xinañu'u ma, te maa sa kúu sandi'i-nka ma,
18 te maa sa kúu iya téku ma. Te maa sa, ni ka ja'ni ña'a ñayii ma, te ni ndateku sa ja koteku sa ni-kani ni-jika, te yinda'a sa ndakaa andeya ma.
19 Tee ni ndaka ja ni jini ni a ja kuu ñuu ñayivi a vitna, ji'in ja ko kuu kivi ki'in o ma.
20 Cha'a kúu ja kúni ka'an ndi-uja tiuxini yinda'a sa nda'a kua'a sa a, ji'in ndi-uja candileru oro ja ni jini ni ma: Ndi-uja tiuxini ma ka kuu ángel ka jito ñayii ka kandija Su'si ma, te ndi-uja candileru ma ka kuu maa ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-in ndi-in ñuu ma —kúu ya ká'an ya.

2

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma: “Sa'a ká'an iya yinda'a ndi-uja tiuxini ma iya jika me'ñu ndi-uja candileru oro ma:
2 Jini ri ndaka ja sa'a ro a, sukan tnundo'o satniñu ro a te sukan kánda ro a, te sukan ñatuu játna ini ro ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te sukan jitotnuni ro tee ka ka'an ja tee ni tetniñu ña'a Su'si ma ka kuu de, te ni jini ro ja masu inundija de ja sukan ka ka'an de ma, vaa ka xnda'vi ña'a de.
3 Te ndó'o néni ro, kovaa ja maa ri, te kánda ro, te masu kuíta ro.
4 ’Kovaa iyo jaku kuechi ro nuu ri, vaa ñatuu kútoo-ka ña'a ro sukan ni kutoo ña'a ro onde xinañu'u ma.
5 Ndaka'án sukan ni yo kuu ro kivi ni yo kutoo ña'a ro ma, te ndakani ndaka'vi ini, te ndasatniñu sukan ni yo sa'a ro xinañu'u ma. Vaa nú ña'a, te kenda yachi ri nuu iyo ro a, te nú ma ndakani ndaka'vi ini ro te ndakatanuu ña'a ro chi xtandiyo ri candileru ro a nuu iyo i ma.
6 ’Kovaa iyo in ja va'a ja sa'a ro, vaa ñatuu játna ini ro te saxiko ro ja ka sa'a ñayii ka kuu nicolaítas ma tna'a ja saxiko tna ri ma.
7 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka

ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú na in na kanda ja sa'a i ja va'a ma, te kua'a sa ja kaa i ja kuun yutnu sa'a ja koteku ñayii ma yutnu iyo sasava nuu vivii nani paraíso ma nuu iyo maa Su'si ma", —kúu ya ká'an ya nuu sa ma.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Esmirna ma

8 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Esmirna ma: "Iya kúu xinañu'u ma, iya kúu sandi'i-nka ma, iya ni ji'i te ni ndateku ya ma kúu iya ká'an sa'a:
9 Jini ri sukan sa'a ro te sukan ndó'o néni ro te sukan kúnda'vi ro, kovaa ro'o chi xiku kúu ro. Te jini ri sukan ka ka'an ndeva'a ñayii ka ka'an ja judío ka kuu i ma nuu ro ma, kovaa masu ka sa'a i sukan iyo ja jin sa'a i ma, vaa sukan kúu nuu ka ndatna'a ñayii ka ndikin tachi ma, sukan ka kuu i nuu ka ndatna'a i ma.
10 'Má koyu'u ro sukan ndó'o néni ro a, chi vaa tachi ma chi chinee i nde ro a vekaa ma ja kototnuni ña'a i, te ndo'o neni ro uxi-ni kivi. Kovaa maa in-ni ri ku'un ini ro onde kivi kûu ro ma, te skuta'vi ña'a ri in corona ja kúni ka'an ja koteku ro ni-kani ni-jika.
11 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú na in na kundee i ja sa'a i ja va'a ma, chi ndani'i ta'vi i te masu nawa ndo'o i kivi kenda ja ndakan Su'si ma kuenda ma, kovaa ñayii ñatuu ni ka yo sa'a ja va'a ma chi jin skenaa i maa i." —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Pérgamo ma

12 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Pérgamo ma: "Iya neva'a yuchi kuiñi kúu espada ma ja xen-xeen nuu i ji'in yata i ma kúu iya ká'an sa'a:
13 Jini ri sukan sa'a ro a ji'in ndenu iyo ro a, ja iyo ro ne'un ñuu nuu núkoo tachi ma ja tátnuni i ma. Kovaa masu nde ndúnaa ña'a ro, ni a xndoo ro tnu'u kándija ro a, visi iyo ro ñuu nuu tátnuni tachi ma, te ni jini ro ja sukan ni ka ja'ni i Antipas tee ni yo kaxtnu'u ndaa na in kúu ri ma.
14 'Kovaa iyo jaku ja ñatuu játna ini ri ja sa'a ro a, vaa wa'a ro tnu'u nuu ka iyo ro a ka iyo tna ñayii ka ndikin sukan ni yo kaxtnu'u Balaam ma nuu Balac ma ja kuu jin kaa ñayii Israel ma ja ni ka yo sonee i nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in ja jin kivi nduu i ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te ña'a ma ja jin kivi nduu ña ji'in ndi-in ndi-in tee ma, te sukan, te ka sa'a i ja ñatuu játna ini Su'si ma.
15 Te suni wa'a ro tnu'u ja nuu ka iyo ro a ka iyo tna ñayii ka ndikin sukan ka kaxtnu'u ñayii ka kuu nicolaítas ma, tna'a ja ñatuu játna ini ri ma.
16 Te chukan kúu ja ndakani ndaka'vi ini te xndoo ro ja u'vi sa'a ro ma, vaa nú ña'a, te kenda yachi ri nuu iyo ro a, te kanaa ri ji'in ñayii ma ji'in yuchi kuiñi kúu espada ja kée yu'u ri a, te nda'vi maa ro.
17 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú na in na kundee ja sa'a i ja va'a ma chi kua'a sa ja kaa i ja nani maná ma ja ñatuu na in jini ma, te kua'a sa in yuu kuijin luluu vivii kaa, te nuu yuu yukan nukondee ja nukonani jaa i ma, te ni-in ñayii masu kuu kuni, nú masu ja maa in-ni ñayii kuta'vi ma." —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tiatira ma

18 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tiatira ma: “Sa'ya Su'si ma iya kánda'a nduchinuu ya ma sukan kánda'a ñu'u ndú'va ma, iya ka ndaa ja'a ya ma sukan kaa bronce lilii ma kúu iya ká'an sa'a:

19 Jini ri sukan sa'a ro ja va'a ma, ji'in ja sukan kútoo ro tna'a ro ma, ji'in ja sukan kándija ña'a ro a, ji'in ja sukan jinukuechi ro nuu ri a, ji'in ja sukan kánda ro visi ndó'o néni ro a, te kua'a-ka ja sa'a ro vitna sana onde xinañu'u ma.

20 ’Kovaa iyo jaku ja ñatuu játna ini ri ja sa'a ro, vaa wa'a ro tnu'u ja kaxtnu'u ña'a sa'a sukan ni yo sa'a ña'a nani Jezabel ma, ja sa'a ña tnu'u ja ndákaxtnu'u ña tnu'u ni wa'a Su'si ma, te sukan, te kúndee ña xnda'vi ña ñayii ka jinukuechi nuu ri a, ja ka jaa i tna'a ja ka jakin tuu ñayii ma nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in ja ka kivi nduu tee ma ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te ña'a ma ka kivi nduu ña ji'in ndi-in ndi-in tee ma.

21 Jâ ni yo ndetu ri ja na ndakani ndaka'vi ini ña ja ni yo sa'a ña ma, kovaa ñatuu kúni ña ja xndoo ña ja sa'a ña ma.

22 Chukan kúu ja sa'a ri ja kavatuu ña nuu jito ña ma, te ndo'o neni ña, te suni sukan xndo'o xneni ri ñayii ka sa'a ja u'vi ji'in ña ma, nú ma jin ndakani jin ndaka'vi ini i.

23 Te sa'ya ña ma, xtnakue'e ri i, te jin kûu i, te ndaka ñayii ka ndatna'a ndaka ñuu ma, jin kuni i ja maa ri kúu iya jinitnuni nawa ka ñu'u ini anua ñayii ma ji'in ndaka nawa ka jani ini i ja jin sa'a i ma, ndaka jini ri te maa ri ndakua'a nuu ndi-in ndi-in ñayii ma nawa ni ka yo sa'a ni ka yo kuu i nuu ri ma, nú ja va'a xi ja u'vi.

24 ’Kovaa ndijin ja ka iyo ni ñuu Tiatira a te ñatuu ka ndikin ni ja jin ko sa'a ni sukan káxtnu'u ña'a yukan, tna'a ja ka ka'an kua'a ñayii ma ja tnu'u ndichi káxtnu'u maa tachi ma kúu ma, te nuu maa ni, masu tatnuni-ka sa in-ka ja jin sa'a ni a.

25 Kovaa tna'a ja ni ka kutu'va ni a, te jin ko koto vava'a ni onde kivi ndii sa ma.

26 ’Nú na in na kundee sa'a i ja ni tatnuni sa ma, onde kivi jinu te ndii sa ma, te maa sa kua'a tnu'u ja tatnuni i nuu ndaka ñuu ma.

27 Te kinda'a i yutnu xii kaa ma, te xnaa i ñuu ma, sukan ka ta'vi i ko'o ñu'u ma, te tatnuni i sukan tátnuni maa sa a, vaa sukan ni taa Yuva sa ma tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni sa ma.

28 Te skuta'vi sa i in ja vii ja va'a sukan kaa kimi kana xtnee ne'e ma.

29 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni sukan ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma.” —Sa'a ni ka'an ya.

3

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis ma

1 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis ma: “Iya neva'a uja ja vii ja va'a ini anua ya ma ji'in uja tiuxini ma, kúu iya ká'an sa'a: Jini ri ndaka sukan sa'a ro a, ja ka ka'an i ja téku ro, kovaa jâ ni ji'i ro.

2 Ndachu'un ini, te ndasunkani va'a ja ka iyo ja sani te jin kotuu ma, vaa ndaka ja sa'a ja kúu ro a chi masu ka iyo va'a i nuu Su'si ma.

3 Ndaka'án tnu'u vii tnu'u va'a ni kutu'va ro ma, te ndakani ndaka'vi ini te ndakokuiñi ichi ri a, te ndakoto va'a ja ni kunda'a ro ma. Kovaa nú ma ndakoto va'a ro, te kenda ri nuu iyo ro a, sukan kénda in kui'na, te ni ma kuni ro na ora kenda ri nuu iyo ro a.

4 ’Kovaa ka iyo jaku-ka ñayii ñuu Sardis ma ja ñatuu jin satne'e-ka i sa'ma ka ne'nu i ma, te ñayii ya'a chi

jin kone'nu i sa'ma kuijin kuijin, te kuan koo ve koo i ji'in ri jin ko kuu i, vaa ni ka kandija i, te suu i ka iyo ja jin koo i ji'in ri.

5 'Nú na in na kundee sa'a i ja va'a ma, chi kone'nu i sa'ma kuijin kuijin ma, te ma xnaa ri ja nani i ma nuu libru ka ndee ja ka nani ñayii jin koteku ni-kani ni-jika ma, te ndaka'an ri ja nani i ma nuu Yuva ri ma, ji'in nuu ángel ya ma, ja maa i kúu ñayii ni kandija ña'a ma.

6 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ka'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filadelfia ma

7 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filadelfia ma: "Su'si ndija ma, iya ndimaa sa'a ja va'a ma, iya yinda'a ndakaa ma ja tátnuni ya sukan ni yo tatnuni David ma, iya ndákune ma te masu na in ndakasi ma, iya ndákasi ma te masu na in ndakune ma, ká'an sa'a:

8 Maa ri chi jini ri ja sa'a ro a, te ni ndakune nda'a ri ye'e a nuu ro, te ñatuu na in kuu ndakasi, vaa visi jaku-ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo ji'in ro, kovaa kándija ro tnu'u ni tatnuni ri a, te ñatuu nama ni ka'an ro ja ñatuu jini ña'a ro.

9 Ka iyo ñayii ka ndatna'a veñu'u nuu ka ndachiñu'u i tachi ma ja ka ka'an i ja ñayii judío ka kuu i ma, kovaa masu inundija i, su'va ka xnda'vi ña'a i. Te sa'a ri ja ki koo i, te jin kunukoo jiti i nuu ja'a ro a, te jin ndakunitnuni i ja ro'o chi kútoo ña'a ri.

10 Vaa ni kandija ro tnu'u ni ka'an ri a, te ni kanda ro, visi ni ndo'o ni neni ro, te chukan kúu ja ru'u ya chi koto va'a ña'a ri ora kenda ja jin ndo'o jin neni ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a, sukan-va'a kototnuni ri i naxe ka iyo i.

11 'Vitna, sani te kenda yachi ri. Koto va'a ja neva'a ro a, sukan-va'a ñatuu na in xtandee corona ro ma.

12 'Nú na in kundee ja sa'a i ja va'a ma, te sa'a ri ja kituu i veñu'u Su'si maa ri ma, te masu ndee-ka i yukan. Te nuu i ma kondee ja nani Su'si ri ma, ji'in ja nukonani jaa maa ri ja kúu ri Jesús a ji'in ja nani ñuu maa Su'si ri ma ja kuu Jerusalén jaa ma ja nune'e ya onde andivi nuu iyo maa ya ma.

13 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Laodicea ma

14 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Laodicea ma: "Iya xsinu ndaka ma, Su'si ndija ma, iya jini ndaka ma, iya iyo onde xinañu'u ma nuu ni keja'a ya ni sa'a ya ñuu ñayivi ya, ká'an sa'a:

15 Ru'u ya chi jini ri ja sa'a ja kuu ro a, ja nunuu-ni iyo ro ichi ri a, te nunuu ma iyo ro in-ka ichi ma, te ni masu vijin ro, ni masu i'ni ro. ¡Naka va'a-ka, nute vijin ro xi i'ni ro!

16 Kovaa ni a vijin ro, ni a i'ni ro a. Yika-ni ja vivi'i-ni yi vixi ro, te chukan kúu ja kúkini ini ña'a ri ja sukan kúu ro a.

17 Vaa ká'an ro: Ru'u ya chi kúxiku ri, te ni kuxiku-ni maa ri, te ñatuu nawa jiniñu'u-ka ri, ká'an ro. Te masu jini ro ja masu iyo sii ini ro, su'va kunda'vi ro, te kuaa ro, te iyo vichi ro, te ni masu ja kuu kúu ro.

18 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o ri nuu ro ja kuaan ro nuu ri oro ni nduu nanimaa ni sa'a ñu'u i'ni ma, sukan-va'a nduxiku ndija ro, te kuaan tna ro sa'ma kuijin kuijin, te kone'nu ro, sukan-va'a ma

kukan-nuu ro ja jin kuni ñayii ja iyo vichi ro a. Tnaa coliriu nduchinuu ro a, sukan-va'a ndundijin nuu ro a, te kuni ro nde ichi kua'an ro a.
19 Vaa ru'u ya chi ndáka'an-so'o ri nuu ñayii kútoo ri ma na kuechi sa'a i ma, te xndo'o xneni ri i. Chukan kúu ja, va'a-ka ja ndakani ndaka'vi ini ro te ndakatanuu ña'a ro.
20 'Ndakonde'ya, vaa iyo ri ye'e a, te kána ri. Na in jiniso'o ja ká'an ri ma te ndakune i ye'e i ma, te kivi ri nuu iyo i ma, te kuxini ri ji'in i, te maa i kuxini ji'in ri.
21 'Nú na in kundee ja sa'a i ja va'a ma, te kua'a ri tnu'u ja kunukoo i ji'in ri nuu tatnuni ri ma, sukan tna ni kundee ri ma, te ni jinkoo ri ji'in Yuva ri ma nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma.
22 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma." —Sa'a ni ka'an ya.

4

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma ichi andivi ma

1 Nuu ni jinu ma, te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa in ye'e nune onde andivi ma. Ja ni jiniso'o sa xinañu'u ma, ja kúu yu'u sukan kúu yu'u trompeta ma, ni ka'an nuu sa in-ka jichi:
—Ki kaa ni ya'a, te kaxtnu'u sa ja jin ko kuu, nuna jinu jin ko kuu ja ka yikuu a —kúu ya ká'an ya.
2 Te maa ora yukan-ni ni ndunda'a ña'a maa Xtumani Ndios ma, te ni jini sa in nuu núkoo Iya Tátnuni ma ja iyo onde andivi ma, te núkoo ya.
3 Te vivii kaa ya sukan vivii kaa in yuu nani jaspe ji'in yuu nani cornalina ma, te vivii kaa in tikoya'nde ni ndakonduu nuu núkoo ya ma, te kaa sukan kaa yuu nani esmeralda ma.
4 Te suni ni ka ndakonduu ña'a oko kuun nuu kuu kunukoo o ma, te yukan ka nukoo oko kuun tee nija'nu, te ka ne'nu de sa'ma kuijin kuijin, te ka yoxtnee corona oro xini de ma.
5 Te nuu núkoo ya ma jándute, te kúu sukan kúu ora kána savi ma, te ka kuu yu'u. Te ichi nuu nde'ya ya ja núkoo ya ma, te ka kanda'a ka kanda'a-nka uja nuu ka ndu'va ñu'u, ja ka kuu i uja ja vii ja va'a ñu'u ini anua ya ma.
6 Te ichi nuu nde'ya ya ja núkoo ya ma iyo in sukan kaa nuu ñu'u ndute mar ma, te ndii ni'ni i sukan kaa vidriu ma, te yatni nuu núkoo ya ma ni ka ndakonduu ña'a kuun kiti ka teku, te ichi nuu ti ma ichi yata ti ma ka ndenee nduchinuu ti.
7 Kiti xinañu'u ma sukan kaa in ndika'a kaa ti, te kiti ku-uu ma sukan kaa in xndiki jaa, te nuu kiti ku-uni ma sukan kaa nuu in tee kaa, te kiti ku-kuun ma sukan kaa in ya'a tioko kaa ti, te ndáva ti.
8 Te ndi-kuun kiti ka teku ma, te ndi-in ndi-in ti ka ndenee iñu ndijin, te ichi yata ndijin ti ma ji'in ichi chii ndijin ti ma ka ndenee nduchinuu ti, te nduu ñuu ka ka'an ka ka'an-ni ti:

Iya ii, iya ii, iya ii kúu Su'si Iya Tátnuni ma,
iya kúu sa'a ndaka ma,
iya ni iyo ma, iya iyo vitna a,
iya iyo ja kii ya ma,
ka kuu ti ka ka'an ti.

9 Te ndaka ora ka ndachiñu'u ti ji'in ka ndakuan-ta'vi ti nuu iya núkoo ma, iya téku ni-kani ni-jika ma,
10 te oko kuun tee nija'nu ma, ka jinkoo jiti de nuu iya núkoo ma, te ka chiñu'u de ya, vaa téku ya ni-kani ni-jika. Te ka kune'e de corona de ma nuu núkoo ya ma, te sa'a ka jiña'a de ya ja ka ndachiñu'u de ya ma:
11 Iya Tátnuni, maa in-ni ni iyo ja ni'i ni ja vii ja va'a ji'in jayiñu'u jin ndataa sa ma,
vaa ndákunitnuni sa ja maa in-ni ni iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
vaa maa in-ni ni ni sa'a ndaka ja iyo a,

te ja kúu ini maa ni, te ni ka
kuva'a i, te ka iyo i,
ka kuu de ka jiña'a de.

5

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma, ji'in Jesús iya kúu sukan kúu Ndikachi Jaa ma

1 Te ni jini sa ja nda'a kua'a iya
núkoo ma yinda'a ya in tutu kani te
ndee tnu'u Su'si ma ichi nuu i ma
ichi yata i ma, te ni nukun-tuu i, te
ka ndenee uja sellu ya.
2 Te ni jini sa in ángel neva'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, te káyu'u nini'i
i ká'an i:
—¿Na in kúu ja kaa ja iyo i ja
kuu ndakana i sellu ka ndenee va'a
tutu ñutuu ma, sukan-va'a ndat-
nana tutu ma? —kúu i ká'an i.
3 Te ni-in i iyo ja kuu ndakune i,
vaa ni a in ja iyo ichi andivi ma,
vaa ni a in ja iyo ichi nuu ñu'ú a,
vaa ni a in ja iyo ichi chii ñu'ú a
ñatuu ni kuu ndakana i tutu ñutuu
ma, sukan-va'a konde'ya i ja ka'vi i.
4 Te nda'yu xeen sa, vaa ñatuu ni ka
ndani'i i na in iyo ja kuu ndakana i
tutu ma, sukan-va'a ka'vi i.
5 Te in tee nija'nu ma ká'an:
—Má konda'yu-ka ni, vaa ya'a
iyo iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sukan kúu in ndika'a ma, iya ni
kee ne'un sa'ya tata tee ni yo nani
Judá ma, vaa suni ne'un yukan ni
kee David ma, te ne'un sa'ya tata
David ma ni kee ya ma, te maa ya
ni kundee te iyo ya ja ndakana ya
ndi-uja sellu ma te ndatnana tutu
ñutuu ma —kúu de ká'an de.
6 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa
ja sasava nuu núkoo ya ma, ji'in
sasava nuu ka iyo kuun kiti ka
teku ma, ji'in sasava nuu ka iyo
tee nija'nu ma, núkuiñi in iya kúu
sukan kúu in ndikachi jaa. Te visi
na'a ti ja jâ ni ka ja'ni i ti te ni ka
ndakua'a i ti nuu Su'si ma, kovaa
téku ti. Te ka iyo uja ndiki ti ji'in
uja nduchinuu ti, te ndi-uja nduch-
inuu ti ma ka kuu ndi-uja ja vii ja
va'a ñu'u ini Su'si ma ja ni tetniñu
ya ñuu ñayivi a. Te iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ni jini sa ma kúu
maa Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu
ñayivi a.
7 Te ni jan tu'va ya nuu núkoo Su'si
ma ja yinda'a ya tutu ma ji'in nda'a
kua'a ya ma, te ni tnii Jesús ma.
8 Te nuu ni tnii ya ma, ndi-kuun kiti
ka teku ma ji'in ndi-oko kuun tee
nija'nu ma, ni ka jinkoo jiti de ji'in
ti nuu Jesucristo ma iya ni ndo'o
sukan ka sa'a i ji'in ndikachi jaa
ma, te ndaka de ka yinda'a yutnu
nani arpa ma yutnu tée o yaa ma,
ji'in nuu ka ñu'u ja ka jaxiko asi ma,
te ndimaa oro ka kuu i, te kuenda
tnu'u ja ndaka cha'a ka kuu ndaka
ja vii ja va'a ka ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma ora ka jikan-ta'vi o ma, ja
ka kuu o ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka
sa'a i ma.
9 Te ka jita de in yaa jaa nuu ya, ja
ká'an:
Maa ni iyo ja kuu tnii ni tutu a
te ndakana ni sellu ka ndenee
a,
vaa maa in-ni ni ni ji'i ja kuechi ka
ndiso sa ma,
te ji'in niñi maa ni ma ni
ndakuaan ña'a ni,
ja ka iyo sa ndaka ñuu ma, ja ka
ka'an sa ndaka sa'an ma,
ja ka iyo sa ndaka ñuu kuechi
ma ji'in ñuu na'nu ma,
ja ni ka nduu sa sa'ya Su'si ma.
10 Te ni sa'a ni ja ni ka nduu sa ñayii
ka ndanuu
te ni ka nduu sa sutu ja jin
kunukuechi sa nuu Su'si ma,
te jin tatnuni sa ñuu ñayivi jaa
ma
ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te ni yo nde'ya sa, te ni jiniso'o
sa ja ka ka'an kua'a ángel ni ka
ndakonduu nuu núkoo ya ma, ji'in
ja ka ka'an kuun kiti ka teku ka iyo
ma, ji'in ja ka ka'an tee nija'nu ma,
te ûni kua'a xen-xeen i ka kuu ja ûni
masu kundee o ka'vi o.
12 Te sa'a ka kayu'u i ka jita i:
Iya kúu sukan kúu in ndikachi jaa
ma, iya ni ka ja'ni i ma,

téku ya, te iyo tu'va ya ja keja'a
ya tatnuni ya,
te ni'i ya ndaka ja va'a ma, ji'in
ndaka tnu'u ndichi ma,
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, ji'in ndaka
jayiñu'u ma,
ji'in ndaka ja jin ndaka'an jin
ndakachi o nuu ya ma ja ka
jita o ma.
Sa'a ka jita ka jita-nka i.
13 Te ni jiniso'o sa ja ka ka'an
ndaka ja ka iyo andivi ma, ji'in
ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú a, ji'in ja
ka iyo ichi chii ñu'ú a, ji'in ja ka ñu'u
nuu ndute mar ma:
Nuu iya núkoo ja tátnuni ya ma,
ji'in nuu iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
kóo jayiñu'u ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni-kani ni-jika,
ka kuu i ka ka'an i.
14 Te ndi-kuun kiti ka teku ma, ka
ka'an ti:
—¡Sukan kó kuu!
Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma,
ni ka jinkoo jiti de, te ka ndachiñu'u
de iya téku ni-kani ni-jika ma.

6

Uja sellu ka iyo ja jin ndanune ma
1 Te ni jini sa, nuu ni ndakune iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ma in
sellu xinañu'u ma, te ni jiniso'o sa
ja ká'an in kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te sukan kúu ora kána savi ma,
sukan nini'i kúu yu'u ti.
2 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa in
caballu kuijin. Te tee yoso ti ma,
yinda'a de in kuji, te ni ni'i de in
corona, te ni kee de ja kanaa de te
kundee de.
3 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-uu ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an
kiti ku-uu kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
4 Te ni jini sa ja ni kee in caballu
kua'a kua'a. Te tee yoso ti ma, ni
ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
na skanaa de ñayii ma te jin ka'ni
tna'a i. Te ni kunda'a de in yuchi
kuiñi kúu espada.
5 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-uni ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an
kiti ku-uni kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa
in caballu tnuu. Te tee yoso ti ma,
yinda'a de in ja chikua'a de ndat-
niñu ma.
6 Te ni jiniso'o sa ja ká'an me'ñu
ndi-kuun kiti ka teku ma, te sa'a
ká'an:
—In-ni kilo triu ma xi uni-ni kilo
cebada ma ni'i ñayii ma ji'in xu'un
ni ke'en ya'vi i ja ni satniñu i in
kii ma, kovaa masu sukan ko kuu
ji'in aceite ma ji'in ndute uva ma.
—Sa'a ká'an.
7 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-kuun ma, te ni jiniso'o sa ja ni
ka'an kiti ku-kuun ma kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
8 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa
in caballu kuaan. Te tee yoso ti ma,
nani de Tee Ka'ni Ñayii, te Andeya
ma, ndikin i de. Te ni wa'a ya tnu'u
ja tatnuni de nuu in jichi ñayii ñuu
ñayivi a, te ka'ni de i ji'in yuchi kuiñi
kúu espada ma, te jaku i jin kûu ja
jin ko kokon jin ko yichi i ma, te
jaku-ka i ma jin kûu ja kue'e xeen
kenda ma, te jaku-ka i ma jin kûu
ja jin kaa ña'a kiti xeen ka iyo yuku
ma, kovaa uni-ka jichi i ma, ña'a.
9 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-u'un ma, te ni jini sa ja ichi chii
altar nuu ka chiñu'u i ya ma ka
iyo anua ñayii ni ka ji'i ja kuechi ja
ni ka yo kaxtnu'u i tnu'u Su'si ma,
ji'in kuechi ja ka nukuiñi va'a i nuu
Su'si ma te ni ka yo sa'a i sukan kúni
ya ma.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
—Iya Tátnuni iya sa'a ja va'a ja
ndija, ¿na ndende kii sana ndakan
ni kuenda nuu ñayii ka iyo ñuu
ñayivi ma, ja ni ka jati i niñi sa ma,
te ndaxndo'o ndaxneni ni i? —ka
kuu i ka jiña'a i.
11 Te ni wa'a ya sa'ma kuijin kui-
jin ja jin kone'nu i, te jiña'a ya:

—Jin kondetu-ka ni jaku-ka kivi, te onde jin kûu ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma, sukan ni ka yo jinukuechi maa ni ma, ñayii ka iyo ja jin kûu-ka i ma —kúu ya jiña'a ya.

12 Te nuu ni ndakune ya sellu ku-iñu ma, te nde'ya sa, te ni jini sa sukan ni tnaa xen-xeen ma. Te kandii ma ni ndutnuu kuiti, te yoo ma ni ndukua'a sukan kaa niñi ma.
13 Te tiuxini ma ni ka kun-kava nuu ñu'ú a, sukan kúu tnu higo ma ja nuu yi'i xeen kajin ma te ka kun-kava higo tnu ma nuu ñu'ú ma.
14 Te andivi ma ni ndatuu sukan kaa tutu ni ndatuu ma, te ndaka yuku ma ji'in ndaka vala ñu'ú ka iyo nuu ndute mar ma, ni ka ndasama nuu ka iyo i ma.
15 Te ndaka tee ka kuu nija'nu ñuu teyu ma, ji'in tee ka ndanuu-ka ma, ji'in tee ka kuxiku ma, ji'in tee ka tátnuni nuu soldado ma, ji'in ndaka tee ka neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, ji'in ndaka ñayii ka jinukuechi ma, ji'in ndaka ñayii masu ka jinukuechi i ma, ni ka chu'u i ne'un toto ma ji'in ini yavi ka iyo chii toto ma.
16 Te ka jiña'a i yuku ma ji'in toto ma:

—Jin kun-kava siki ri a, te jin chu'u ña'a ro, sukan-va'a ma kuni ña'a iya núkoo ja tátnuni ya ma, te máko xndo'o xneni ña'a Jesús iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma,
17 vaa jâ ni kenda kivi ka'nu xeen ja xndo'o xneni ña'a ya, te ¿na in kuu konukuiñi nuu ya a? —ka kuu i ka jiña'a i.

7

Cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii jin kondenee sellu Su'si ma

1 Te ni jinu sukan ma, te ni jini sa kuun ángel ka nukuiñi ndi-kuun lado nuu ñu'ú ya, te ka sunkani i kajin yi'i ma ja ma ki'i-ka i ni-ka'nu nuu ñu'ú ya, ni a nuu ndute mar ma, ni a siki ni-in yutnu kui'i ka nukoo ma.
2 Te suni ni jini sa in-ka ángel ja ni kee i vee i ichi nuu kána kandii ma, te yinda'a i sellu Su'si téku ma, te káyu'u i kána i ndi-kuun ángel ni ka ni'i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma ja jin xndo'o jin xneni i ja iyo nuu ñu'ú ya, ji'in ja ñu'u nuu ndute mar ma.
3 Te jiña'a i:

—Má jin sa'a-ni ro ja u'vi nuu ñu'ú a, ji'in ja ñu'u nuu ndute mar ma, ji'in siki yutnu ka nukoo a, onde nú ni kuu ni ka tenee ri sellu Su'si ma tnee ñayii ka jinukuechi nuu ya ma —kúu i jiña'a i.

4 Te ni jiniso'o sa ja cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii iyo ja jin kondenee sellu Su'si ma tnee i ma, ndaka jichi ñayii ka kuu sa'ya tata Israel ma.
5 Te tna'a tee kúu Judá ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Rubén ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Gad ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.
6 Te tna'a tee kúu Aser ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Neftalí ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Manasés ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.
7 Te tna'a tee kúu Simeón ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Leví ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Isacar ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.
8 Te tna'a tee kúu Zabulón ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu José ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma. Te tna'a tee kúu Benjamín

ma, uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.

Kua'a xen-xeen ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin kuijin ma

9 Ni jinu sukan ma, te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa kua'a xen-xeen ñayii ndaka ñuu na'nu ma, ndaka jichi ñayii ma, ndaka ñuu kuechi ma, ndaka sa'an ka ka'an i ma. Ûni masu kuu ka'vi o i, te ka iyo yatni i ichi nuu iyo Su'si ma nuu núkoo ya ma, te iyo Jesús iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, te ka ne'nu i sa'ma kuijin kuijin, te ka yinda'a i nda'a ñuu.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
Maa Su'si iya núkoo nuu tátnuni ya a
ji'in Jesús iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma
ni ka sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o a,
ka kuu i ka ka'an i.
11 Te ndaka ángel ma, ni ka ndakonduu i ka nukuiñi i yatni ichi nuu Su'si ma nuu núkoo ya ma, ji'in nuu ka iyo tee nija'nu ma, ji'in ndi-kuun kiti ka teku ma. Te ni ka jinkoo jiti i, te ni ka jakindeyi i onde nuu ñu'ú ma nuu núkoo Su'si ma, te ka ndachiñu'u i ya.
12 Te ka ka'an i:
Sukan kó kuu.
Ja vii ja va'a ma,
ji'in jayiñu'u ma, ji'in tnu'u ndichi ma,
ji'in ndaka ja ka ndakuan-ta'vi i nuu ya ma,
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
na koo nuu Su'si a ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu,
ka kuu i ka ka'an i.
13 Sani te in tee nija'nu ma, ni jikan-tnu'u de nuu sa:

—Ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin kuijin a, ¿na in ka kuu i, te ndenu ve koo i, jani ini ni? —kúu de ká'an de.

14 Te jiña'a sa:

—Maa ni jini, vi Señor —kúu sa jiña'a sa.

Te maa de ni ndakone'e:

—Ñayii ya'a ni ka nde koo ñuu ñayivi a ja ni ka ndo'o, ni ka neni i ja kuechi ja ka ndikin i Su'si o a. Te ni ka ndakate i sa'ma i a, te ni ka ndasa'a kuijin kuijin i ji'in niñi Jesús iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
15 Chukan kúu ja ka iyo yatni i nuu núkoo Su'si o a, te ka jinukuechi i nduu ñuu veñu'u ya a, te iya núkoo ja tátnuni ya ma, ndasa'a ka'nu-ka ya ve'e ya ma, te ndachisa'vi ya i, te maa ya ko koto i.
16 Te ni masu jin ko kokon jin ko yichi-ka i, te ma kani-ka ña'a kandii ma, ni ma jin ku-i'ni-ka i.
17 Vaa maa Jesús iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, iyo ya nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma, te ko koto ña'a ya, sukan kúu tee jito ndikachi de ma, te skaka ña'a ya ichi nuu ka too ndute sa'a ja koteku o ma, te maa Su'si ma ndasavii ndaka ndute nuu ñayii ni ka yo nda'yu ma —kúu de ká'an de.

8

Sellu ku-uja ma

1 Te nuu ni ndakune ya sellu ku-uja ma, te ni kuu nañii kuiti andivi ma sukan sava ora.
2 Te ni jini sa uja ángel ka nukuiñi nuu iyo Su'si ma, te ni ka kunda'a ndi-uja i in in trompeta.
3 Te ni kenda in-ka ángel, te ni jinkuiñi i ichi nuu altar ma, te yinda'a i in nuu ñu'u ja jáxiko asi, te ni kunda'a kua'a-ka i ja jáxiko asi ma, te ni ndaxtnatna'a i ji'in ja ka ndakuan-ta'vi ndaka ñayii ma ora ka jikan-ta'vi i nuu ya ma, ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a-ka ma, te ni chiso i siki altar oro ma ja iyo ichi nuu nde'ya ya nuu núkoo ya ma.
4 Te ángel ma, ni tnaa, ni tnaa i ja jáxiko asi ma ji'in ja ka ndakuan-ta'vi ñayii ma ora ka jikan-ta'vi i nuu ya ma, ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a-ka ma. Te ñu'ma kána ma kénda nuu

iyo ya ma. Te sa'a ka ndachiñu'u ka
ndachiñu'u-nka i ya.
5 Te ángel ma, ni ke'en i nuu ni
ñu'u ja jáxiko asi ma, te ni xchitu
i ñu'u ndú'va yoso siki altar ma, te
ni skana i vee nuu ñu'ú a, te ni
kuu yu'u sukan kána savi ma, te ni
jandute, te ni tnaa xen-xeen.

Nuu ni ka tivi i trompeta ma

6 Te ndi-uja ángel ka yinda'a
trompeta ma, ni ka satu'va i ja jin
tivi i tnu.
7 Ángel xinañu'u ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kuun ñiñi ji'in
ñu'u i'ni sakanuu ji'in niñi vee ichi
ñuu ñayivi a. Te jâ yatni sava nuu
ñu'ú ya ni kayu. Te jâ yatni sava
yutnu kui'i ka iyo nuu ñu'ú ya ni
ka kayu, te ndaka yi'i kuii ma ni ka
kayu.
8 Te ángel ku-uu ma, ni tivi i
trompeta ma, te sukan in yuku
ka'nu káyu ni kêe nuu ndute mar
ma, te jâ yatni sava ndute ma ni
nduu niñi.
9 Te ni ka ji'i jâ yatni sava kiti ka
ñu'u nuu ndute ma. Te jâ yatni sava
barcu ma ni ka naa.
10 Te ángel ku-uni ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kun-kava in
tiuxini ka'nu andivi ma, te kánda'a
kánda'a-nka sukan káyu iti suja ma,
te ni kun-kava siki kua'a xeen yute
ma, ji'in nuu ka too ndute ma.
11 Te ja nani tiuxini ma kúu Ja Uwa
Uwa. Te jâ yatni sava ndute iyo
ñuu ñayivi a ni ndu-uwa. Te kua'a
xeen ñayii, ni ka ji'i i ja kuechi ja ni
ndu-uwa ndute ma te ñatuu ni kuu
jin ko'o-ka i de.
12 Te ángel ku-kuun ma, ni tivi
i trompeta ma, te ni tnakue'e jâ
yatni sava nuu kandii ma, ji'in jâ
yatni sava nuu yoo ma, ji'in jâ yatni
sava tiuxini ka iyo andivi ma, te
chukan kúu ja ni kunee jaku nuu
kandii ma, ji'in jaku nuu yoo ma,
ji'in jaku tiuxini ma, te chukan kúu
ja ñatuu ni ndii jaku ora nduu ma,
te ñatuu ni ka xtnuu yoo ma ji'in
tiuxini ma jaku ora jakuaa ma.
13 Te ni jini sa in ángel ma ja ndáva
i sasava andivi ma, te ni jiniso'o sa
ja káyu'u i ká'an i:
—¡Ay! ¡Ay! ¡Ay! ¡Nda'vi maa ñayii
ni ka kendoo ñuu ñayivi a, ja kuechi
ja sani te jin tivi-ka ángel ma uni-ka
trompeta ma, te jin ndo'o jin neni
maa ñayii ma! —kúu i ká'an i.

9

1 Te ángel ku-u'un ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni jini sa ja ni
jinkava in tiuxini ichi andivi ma
onde nuu ñu'ú ma. Te ni wa'a ya
ndakaa nuu nee nuu kunu ma.
2 Te ni ndakune tiuxini ma nuu
nee nuu kunu ma, te ni kana ñu'ma
sukan kána ñu'ma in jitnu ka'nu
ka'nu. Te ni ndesi nuu kandii ma
ji'in nuu kajin yi'i ma, ja kuechi
ñu'ma ni kana nuu nee nuu kunu
ma.
3 Te ne'un ñu'ma ma ni kana
koo tika langosta, te kuan koo ti
ni-ka'nu ñuu ñayivi ma, te ni wa'a
ya tnu'u ja jin sa'a ti sukan ka sa'a
tisu'ma ka iyo ñuu ñayivi a ora ka
tuu ti ñayii ma.
4 Te ni jiña'a ya ja másu ko jin sa'a
ndeva'a ti yi'i kuii ma, ni a yutnu
kui'i ka iyo nuu ñu'ú ya chi yika-ni
ja ñayii ñatuu na sellu Su'si ma nde-
nee tnee i ma. Te ñayii yukan kuu
jin sa'a ndeva'a ti i.
5 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin
ka'ni ti ñayii ma chi yika-ni ja jin
xndo'o jin xneni ti i u'un yoo. Te
ja ka ndo'o ka neni i ma kúu sukan
kúu ora túu ña'a in tisu'ma ma, ja
jatu xen-xeen nuu túu ti ma.
6 Te kivi yukan jin kuu ini ñayii ma
ja jin kûu i, kovaa masu kuu jin kûu
i, te nawa kuu vaa ûni jâ ni ka ji'i i
ka jini i, kovaa masu kuu jin kûu-ka
i.
7 Te tika langosta ma, sukan ka
ndaa caballu ja ka iyo tu'va ti ja
jin koo ti nuu jin kanaa ñayii ma,
sukan ka ndaa ti. Te xini ti ma
ka yoxtnee kuenda tnu'u ja corona
oro, te nuu ti ma ka ndaa sukan kaa
nuu ñayii ma.

8 Te nani ixi xini ti ma sukan kaa
ixi ña'a ma, te nu'u ti ma ka ndaa
sukan ka ndaa nu'u ndika'a ma.
9 Te ka ne'nu ti in ja jasi ña'a, in
ja nani coraza, te ndijin ti ma ka
kuu nini'i yu'u sukan kúu ora ka
jinu kua'a caballu ma ja ka ñu'u ti
carreta kuan koo ti nuu ka kanaa
ñayii ma.
10 Te su'ma ti ma sukan ka iyo
su'ma tisu'ma ma ka iyo, te suni ka
ndaa sukan ka ndaa garrocha ma,
te ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
su'ma ti ma ja jin xndo'o jin xneni
ti ñayii ma u'un yoo, ja ka kuu i ñayii
ñatuu ni ka kandija Su'si ma.
11 Te ángel sa'a ja u'vi ma ja tátnuni
i nuu kunu nuu nee ma te suni suu
i tátnuni tna nuu ti, te ja nani i ma
kúu Abadón sa'an hebreo, te tnu'u
yukan chi "Ja Xnaa" kúni ka'an.

12 Jâ ni ya'a in tnundo'o tnuneni
ma, te ve koo-ka uu-ka tnundo'o
tnuneni ma.
13 Te ángel ku-iñu ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni jiniso'o sa ja ni
ka'an me'ñu ndi-kuun kiti ka iyo
altar oro ma ja iyo nuu Su'si ma.
14 Te ni ka'an nuu ángel ku-iñu ma
ángel yinda'a trompeta ma:

—Ndaji ndi-kuun ángel ka nu'ni
yu'u yute ka'nu nani Eufrates ma
—kúu ká'an.

15 Te ni ka ndaji ndi-kuun ángel
ka iyo tu'va ja na kenda ora ma kivi
ma yoo ma kuiya ma ja jin ka'ni i
kua'a xeen ñayii ñuu ñayivi a.
16 Te ni jiniso'o sa na nde saa tee ka
kuu soldado ka yoso caballu ma ka
kuu, te uu cientu millón de ka kuu.
17 Te sa'a ni jininuu sa: Caballu
ma ji'in tee ka yoso ti ma, te ka
ne'nu de in ja nani coraza ja ka
ndesi pechu de ma, te ûni ye'e
ni'ni i kuenda tnu'u ja ndú'va ñu'u
ma, ji'in sukan kaa yuu nani jac-
into ma, ji'in sukan kaa azufre ma,
sukan ka ndaa ja ka ne'nu de ja ka
ndesi pechu de ma. Te xini caballu
ma ka ndaa sukan ka ndaa xini
ndika'a ma, te yu'u ti ma ka ke koo
ñu'u ndú'va ji'in ñu'ma ji'in azufre.
18 Te ja kuechi ñu'u ndú'va ma ji'in
ñu'ma ma ji'in azufre ma ja ke koo
yu'u ti ma, te ni ka ji'i kua'a xeen
ñayii ñuu ñayivi a.
19 Vaa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
caballu ma yinee yu'u ti ma ji'in
su'ma ti ma, vaa su'ma ti ma, sukan
kaa koo ma sukan ka iyo su'ma ti
ma, te ka iyo xini koo ma, te ka sa'a
ndeva'a ti ñayii ma.

20 Te ndaka-ka ñayii ñatuu ni ka
ji'i ja ni kenda tnundo'o ya'a ma,
te ni ñatuu ni ka ndakani ni ka
ndaka'vi ini i ja u'vi ni ka yo sa'a
ni ka yo kuu i ma, te ni ñatuu ni ka
xndoo i ja jin chiñu'u i tachi ma, te
ni ñatuu ni ka xndoo i ja jin chiñu'u i
tna'a ja masu Su'si ka kuu ma, tna'a
ja ñatuu ka nde'ya ma, ni ñatuu ka
jiniso'o ma, te ni ñatuu kuu jin kaka
ma, tna'a ja ni ka sa'a i ji'in nda'a i
ma ji'in oro ma ji'in plata ma ji'in
bronce ma ji'in yuu ma ji'in yutnu
ma.
21 Te suni ni ñatuu ni ka ndakani, ni
ka ndaka'vi ini i ndaka-ka ja u'vi ni
ka yo sa'a i ma, ja ni ka yo ja'ni i
ñayii ma, ji'in ja ni ka yo chi'i tasi
tna'a i ma, ji'in ja ni ka yo kivi nduu
i ji'in ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in
i ma, ji'in ja ni ka yo sakui'na i
ma. Te chukan kúu ja jin ndo'o jin
neni-ka maa i.

10

Ángel ni yinda'a libru luluu ma

1 Te ni jini sa in-ka tuku ángel iyo
ndee iyo ndatnu i, ja ve nuu i onde
andivi ma, te ñutuu i in viko, te xini
i ma iyo in tikoya'nde, te nuu i ma
sukan kaa kandii ma kaa, te ja'a i
ma ka ndaa sukan kaa ñu'u ndú'va
ma.
2 Te yinda'a i in libru nune, te ni
jani i ja'a i kua'a ma siki ndute mar
ma, te ja'a i satni i ma siki nuu ñu'ú
ya.
3 Te ni kayu'u nini'i i sukan kúu
yu'u ndika'a ma ora ndónda ti ma,
te nuu ni kayu'u i ma, ni kuu yu'u
uja jichi sukan kúu ora kána savi
ma.

4 Te nuu ni kuu yu'u ndi-uja jichi sukan kána savi ma, te iyo sa ja tee sa ja ka ka'an i ma, kovaa ni jiniso'o sa in ja ká'an onde andivi ma:

—Kasi ni tutu a, te máko tee ni sukan ka ka'an ja ka kuu yu'u sukan kána savi ma —kúu i ká'an i.

5 Te ángel ni jini sa ja núkuiñi i siki ndute mar ma ji'in siki ñu'ú ya, te ni ndone'e i nda'a i ichi andivi ma.
6 Te ni skuiso i ja maa iya téku ni-kani ni-jika ma, iya ni sa'a andivi ma, ji'in nuu ñu'ú ya, ji'in ndute mar ma, ji'in ndaka ja iyo andivi ma, ji'in ndaka ja iyo nuu ndute ma, ji'in ndaka ja iyo nuu ñu'ú ya, te ni ka'an i ja jâ ni ndi'i kivi ma te ñatuu nawa jin kondetu-ka o.
7 Chi su'va nuna keja'a ángel ku-uja ma tivi i trompeta ma, te ko kuu ndaka ja ni jani ini Su'si ma ja sa'a ya ma, ndaka sukan ni kaxtnu'u ya nuu tee ni ka yo jinukuechi nuu ya ma te ni ka yo ndaka'an de tnu'u ni yo wa'a ya ma.
8 Sukan ni jiniso'o sa andivi ma, sani te ni ka'an tuku in-ka jichi nuu sa, te ká'an:

—Kuán tna'a ni ángel núkuiñi nuu ndute mar ma ji'in nuu ñu'ú a, te ke'en ni libru nune ja yoxtnee i nuu nda'a ángel ma —kúu ká'an.

9 Te ni jan tu'va sa ángel ma, te ni jikan sa libru ma, te ni ka'an ángel ma nuu sa:

—Tnii ni, te kaa ni, te sa'a i ja ku-uwa ini ni ma, kovaa ini yu'u ni a chi kuni vixi ni sukan vixi nduxi ma —kúu i ká'an i.

10 Te ni tnii sa libru yinda'a ángel ma, te ni jaa sa, te ini yu'u sa a ni jini vixi sa sukan vixi nduxi ma, kovaa nuu ni jinu ni jaa sa ma, te ini sa ma ni nuku'un uwa kuiti i.
11 Sani te ni ka'an ángel ma nuu sa:

—Jiniñu'u ja ndakaxtnu'u ni in-ka jichi nuu ñayii ma ja jin ndo'o jin tna'a kua'a ñuu lilikin ma, ji'in ñuu na'nu ma, ji'in kua'a ñayii ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an i ma, ji'in tee ka tatnuni ma —kúu i ká'an i.

11

Uu tee ka kuu testigu ma

1 Sani te ni kunda'a sa in yutnu sukan kaa yutnu chikua'a o na saa kani ma, te ni ka'an i:

—Ndokuiñi ni, te chikua'a ni veñu'u Su'si a, ji'in altar nuu ka chiñu'u o Su'si ma, te ka'vi ni ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma ini veñu'u ma.
2 Kovaa nuke'e veñu'u ma, máko chikua'a ni, vaa ni ka ndunda'a ñayii masu ka kandija Su'si ma. Te uu xiko uu (42) yoo jin sa'a ndeva'a i ñuu nuu ni ka iyo ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a i ma.
3 Te maa sa tetniñu uu tee ka kuu testigu ma, te kua'a sa tnu'u jin ka'an de ma, te mil ji'in uu cientu ji'in uni xiko (1260) kivi ja kúu i uni kuiya yo sava ma jin kaxtnu'u de nuu ñayii ma sukan jin ndo'o jin neni ñayii ma, te jin kone'nu de sa'ma ka ne'nu ñayii ka kuxii ini ma —kúu ya ká'an ya.

4 Te tee ka kuu testigu ma, ka kuu de uu tnu olivo ji'in uu candileru ma, ja ka nukuiñi i nuu iya tátnuni ñuu ñayivi ya.
5 Nú na in kúni ja sa'a u'vi ña'a i, kee ñu'u i'ni yu'u de ma, te xnaa i ñayii kúni u'vi nuu de ma. Sa'a ndo'o ñayii nduku ja sa'a u'vi i tee ya'a.
6 Tee ya'a, ka neva'a de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja jin kasi de andivi ma, sukan-va'a ma kuun-ka savi ndaka kivi iyo ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, te ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu de ja jin sa'a de ja ndute ma te nduu de niñi, te kuu jin sa'a de ja jin kenda koo ndaka nuu kue'e jin ndo'o ja ka iyo nuu ñu'ú ya'a na saa jichi ka kuni maa de.
7 Nuna jinu jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, te kiti kini kaa ma kiti nána nuu kunu nuu nee ma, kanaa ti ji'in de, te kundee ti nuu de, te ka'ni ti de.

8 Te ñunde'yu de ma, jin kavatuu i
ichi ka jika ñayii ma ñuu ka'nu ma,
ñuu nuu ni ka jata kaa i Iya Tátnuni
ma, ja kuu i sukan kúu ñuu Sodoma
ma ji'in ñuu Egipto ma.
9 Te ñayii ka iyo ndaka ñuu kuechi
ma, ndaka jichi i ma, ndaka sa'an
ka ka'an i ma, ndaka ñuu na'nu ma,
jin kuni i ñunde'yu de ma uni kivi yo
sava, te masu iyo ja kuu jin chu'u i
ñunde'yu de ma.
10 Te ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya, jin
kutachi xeen i, te jin skuta'vi nuu
tna'a i ja va'a xeen-ka ka neva'a i
ma, vaa kuechi ja jâ ni ka kundee
i ja ni ka ji'i nduu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma, tee ni
ka yo xndo'o, ni ka yo xneni ñayii
ma, ja ñatuu ni ka yo jatna ini i ja ni
ka yo ka'an de ma.
11 Kovaa nuu uni kivi yo sava ma,
te ni ndaxteku ña'a Su'si ma, te ni
ka ndokuiñi de, te ni ka yu'u xeen
ñayii ni ka jini i de ma.
12 Te ni ka jiniso'o i ja ni ka'an nini'i
onde andivi ma:
—Jin nda koo ni onde ya'a —ni
ka'an.
Te in nuu viko ni ka nda koo de
kuan nu koo de andivi ma, te ni ka
jini ñayii ni ka yo kuni u'vi nuu de
ma.
13 Te ora yukan ni tnaa xen-xeen,
te jaku ñuu yukan ni kekaa. Te
ja kuechi ja ni tnaa xeen ma,
te ni ka ji'i uja mil ñayii ma, te
ndaka-ka i ma, ja kuechi ja ni
ka yu'u xen-xeen i ma, te ni ka
ndachiñu'u i Su'si iyo andivi ma.
14 Jâ ni kuu uu tnundo'o tnuneni
ma ni ka ya'a, te sani te kenda yachi
ja ku-uni ja jin ndo'o jin neni ñayii
ma.

Ni tivi ángel ku-uja ma trompeta ma

15 Te ni tivi ángel ku-uja ma
trompeta ma, te ni ka ka'an nini'i
onde andivi ma:
Ñuu ni ka yo tatnuni ñayii ka
ndanuu ma, ni nduu i ñuu
nuu tátnuni Su'si
Iya Tátnuni ma ji'in Cristo ma,
te tatnuni ya ni-kani ni-jika.
16 Te ndi-oko kuun tee nija'nu
ma, ja ka nukoo de ichi nuu nde'ya
ya nuu núkoo ya ma, te ni ka jinkoo
jiti de, te ni ka jakindeyi de onde
nuu ñu'ú ma, te ka ndachiñu'u de
ya.
17 Te ka jiña'a de ya:
Ka kuta'vi xeen sa nuu ni, Su'si Iya
Tátnuni, iya kúu sa'a ndaka,
vaa maa ni kúu iya iyo onde xi-
nañu'u ma,
te maa ni iyo vitna a, te maa ni
kúu iya ndii ma,
vaa ni ndunda'a ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma,
te jâ tátnuni ni.
18 Te ni ka ndakiti ini ndaka ñuu ma
nuu ni,
te ni ndakiti ini maa ni nuu i,
te jâ ni kenda kivi ja ndakan ni
kuenda nuu ñayii ni ka ji'i
ma,
te kua'a ni ja vii ja va'a nuu ñayii ni
ka jinukuechi nuu ni ma,
ja ka kuu i ñayii ni ka yo
ndakaxtnu'u i tnu'u maa ni
ma,
ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma,
ja ka kuu tna i ñayii ni ka yo yu'u ja
jin sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna
ini ni ma,
ja ka kuu i ñayii kuechi ma ji'in
ñayii nija'nu ma,
te xnaa ni ñayii ka xnaa nuu ñu'ú
ya,
ka kuu de ka ka'an de.
19 Te veñu'u Su'si ma ni nda-
nune onde andivi ma, te ini veñu'u
ma ndijin iyo arca ma ja káxtnu'u
sukan ni skuiso ya ma. Te ni keja'a
ni jandute, te ka kuu yu'u, te kúu
sukan kána savi ma, te ni tnaa
xen-xeen, te ni kuun ñiñi na'nu
na'nu.

12

In ña'a ma ji'in koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma

1 Te ni kenda in seña ka'nu ichi
andivi ma. In ña'a, te ne'nu ña

kandii ma, sukan ne'nu o in sa'ma ma, te nuu ja'a ña ma iyo yoo ma, te xini ña ma iyo in corona ni kuva'a ji'in uxi uu tiuxini.
2 Te ñu'u sa'ya ña, te káyu'u ña ja u'vi ña ja kâku sa'ya ña ma, vaa ni kenda ora ja sani te kâku sa'ya ña ma.
3 Te suni ni kenda in-ka seña ichi andivi ma, te in koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña, te kua'a tnuu ti, te ka iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki ti te ndi-in ndi-in xini ti ma ka yoxtnee in corona.
4 Te su'ma ti ma ñu'u ti kua'a xeen tiuxini ma, te ni skana ti nuu ñu'ú a. Te ni jinkuiñi ti nuu ña'a iyo ja kâku sa'ya ña ma, sukan-va'a ora kâku kunu sa'ya ña ma, te kokon yachi ti i.
5 Te ni kâku sa'ya ña in suchi yii, te suu i kinda'a i in yutnu xii kaa, te tatnuni i nuu ndaka ñuu ma. Te sa'ya ña ma, ni ndone'e Su'si ma i, sukan-va'a koo i nuu núkoo ya ma.
6 Te ña'a ma, ni jinu ña kua'an ña ichi nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, nuu ni satu'va Su'si ma, sukan-va'a koo ña mil uu cientu uni xiko (1260) kivi, te koo ja kaa ña.
7 Ni jinu, te ángel Miguel ma ji'in ndaka-ka ángel ka ndikin tna'a ji'in i ma, ni ka kanaa i ji'in koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma ji'in ángel ka ndikin tna'a ji'in ti ma onde andivi ma. Te koo ka'nu ma ji'in ángel ka ndikin tna'a ji'in ti ma, ni ka nduku ti ja jin kundee ti ja jin kendoo ti andivi ma,
8 kovaa ñatuu ni kundee ti, ni a ni'i ti in nuu kuu jin koo ti ji'in ángel ka ndikin tna'a ji'in ti ma.
9 Te koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma, koo jana'a ma, kiti nani tachi ma ja kúu ti Satanás ma, ja ni yo xnda'vi ti ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ni ka ndaskana i ti ji'in ángel ti ma onde nuu ñu'ú ya.
10 Sani te ni jiniso'o sa in ja ká'an nini'i onde andivi ma:
—Vitna jâ ni kenda tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma ja kuu jin ndani'i ta'vi ñayii ma, te jâ ni kenda kivi tatnuni Su'si o a ji'in ja tatnuni Cristo iya ni tetniñu Su'si ma, vaa jâ ni xtandiyo ya tachi ma suchi nduu ñuu ni yo xtekuechi ña'a i nuu Su'si ma ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya ya ma.
11 Te ñayii ya'a chi ni ka kundee i ja maa niñi iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, te ni ka yo ka'an, ni ka yo kachi i tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te masu ni ka yo yu'u i, visi na in na ka'ni ña'a.
12 Chukan kúu ja jin kutachi nde ni ka iyo andivi a. Nda'vi maa ñayii ka iyo nuu ñu'ú ma ji'in nuu ndute mar ma, vaa ni nuu tachi ma, te ndakiti xeen ini i, vaa jini i ja jaku-nka-ni kivi iyo ja koo i —ká'an.
13 Te nuu ni jini koo ka'nu kiti kaa sukan kaa lana'ña ma ja jâ ni ka ndaskana i ti nuu ñu'ú ya, te ni sondikin ti ña'a ni kâku sa'ya ña in suchi yii ma.
14 Te ña'a ma chi ni ni'i ña uu ndijin ña sukan kaa ndijin ya'a ka'nu ma, sukan-va'a ndava ña te kaku ña nuu koo ka'nu ma, te kua'an ña ichi nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, te yukan ni iyo ña in tiempu ji'in uu-ka tiempu ji'in sava-ka tiempu ma, te ni yo ni'i ña ja kaa ña ma.
15 Te koo ka'nu ma, ni kene'e ti yu'u ti ma ndute sukan in yute, sukan-va'a ñu'u ndute ma ña'a yoxtnuu nuu ti ma.
16 Kovaa ñu'ú ya chi ni chindee i ña'a ma, vaa ni ndata nuu ñu'ú a, te ni kokon i yute ma ja ni kene'e koo ka'nu ma yu'u ti ma.
17 Sani te ni ndakiti xeen ini koo ka'nu ma nuu ña'a ma, te kua'an ti ja kanaa ti ji'in ndaka-ka sa'ya tata ña ma, ñayii ka kandija tnu'u ni tatnuni Su'si ma te ka sa'a ka kuu i sukan ni yo kuu Jesucristo ma.

13

Kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni kana ti nuu ndute mar ma

1 Te ni jinkuiñi sa siki ñuti yu'u ndute mar ma, te ni jini sa ja ni kana in kiti ka'nu kini xeen kaa, te

iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki ti, te ka yoxtnee uxi corona ndiki ti ma, te xini ti ma ndenee ja nani ti ja ká'an ndeva'a ja kuu Su'si ma.
2 Te kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni jini sa ti ja sukan kaa in leopardo kaa ti, te ja'a ti ma sukan ka ndaa ja'a oso ka ndaa, te yu'u ti ma sukan kaa yu'u ndika'a ma kaa. Te koo ka'nu kiti kaa sukan kaa lana'ña ma, ni wa'a ti tnu'u ndee tnu'u ndatnu ji'in nuu núkoo ti ja tátnuni ti ma, sukan-va'a kunukoo kiti ka'nu ma, te tatnuni ti.
3 Te ni jini sa ja in xini ti ma ni tnakue'e, te kuenda tnu'u ja kûu ti nkuu, kovaa ni nduva'a ti, te ndaka-ka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ka kandija i sukan ká'an ti ma.
4 Te ni ka ndachiñu'u i koo ka'nu kiti kaa sukan kaa lana'ña ma kiti ni wa'a tnu'u ja tatnuni kiti ka'nu kiti kini kaa ma, te ni ka ndachiñu'u i kiti ka'nu kiti kini kaa ma, te ka ka'an i:

—¿Na in kúu sukan kúu kiti ka'nu a, te na in kuu kanaa ji'in ti? —ka kuu i ka ka'an i.

5 Te ni kuu ka'an ti, te ni ka'an kini xeen ti, te ni ka'an ndeva'a ti ja kuu Su'si ma, te ni wa'a ya tnu'u ja tatnuni ti te sa'a ti nde a kúni maa ti uu xiko uu (42) yoo.
6 Te yu'u ti ma kée ja ká'an ndeva'a ti ja kuu Su'si ma, te ká'an ndeva'a ti ja kuu ja nani ya ma, ji'in veñu'u nuu iyo ya ma, ji'in ángel ka iyo onde andivi ma.
7 Te ni wa'a ya tnu'u ja kanaa ti ji'in ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma, te kundee ti, te suni ni wa'a ya tnu'u ja tatnuni ti nuu ndaka jichi ñayii ma, ndaka ñuu kuechi ma, ndaka ñuu na'nu ma, ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an i ma.
8 Te iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma iya ni ndo'o ni neni ma, neva'a ya libru nuu ka ndenee ja ka nani ñayii jin koteku ma. Te ndaka ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya ja ñatuu na ja ka nani i ma ka yoxtnee nuu libru ya ma onde xinañu'u ma onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi a, ni ka ndachiñu'u i kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma.
9 Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni.
10 Nú na in iyo ja kinee va'a i, te kinee va'a i, te nú na in iyo ja kûu i ji'in yuchi kuiñi kúu espada ma, te sukan kûu i. Te sa'a, te kuni o sukan ka kanda ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a i ma te ka kandija i Su'si ma.

Kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni kana ti nuu ñu'ú a

11 Ni jinu, te ni jini sa in-ka kiti ka'nu kiti kini kaa ja ni kana ti nuu ñu'ú a. Te ka iyo uu ndiki ti, te ka ndaa i sukan ka ndaa ndiki in ndikachi, te ká'an tna ti sukan ká'an koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma.
12 Te iyo ti nuu iyo kiti xinañu'u ma, te tátnuni ti sukan tátnuni kiti xinañu'u ma, te sa'a ti ja ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya, jin chiñu'u i kiti ka'nu kiti kini kaa ma, kiti ni tnakue'e ja vala-nka te kûu ti ma, te ni nduva'a ti ma.
13 Te suni sa'a ti kua'a seña nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya, te ûni skuun ti ñu'u i'ni ichi andivi ma.
14 Te xnda'vi ti ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya ja sa'a ti seña ji'in milagru nuu iyo kiti ka'nu kiti kini kaa ma. Te tátnuni ti nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya ja na jin sa'a i in ja kaa sukan kaa kiti ka'nu kiti kini kaa ma kiti ni tnakue'e ji'in yuchi kuiñi kúu espada ma te ni ndateku ti ma.
15 Te kiti ku-uu ma, ni ni'i ti tnu'u ndee tnu'u ndatnu te ni kuu ni sa'a ti ja tna'a ja ni ka ndane'e ñayii ma ja kaa sukan kaa kiti xinañu'u ma, te ni kuu ni kanda ti te téku ti, te kiti ni kanda ma, ni tatnuni ti ja na jin ka'ni i ndaka ñayii ñatuu ka ndachiñu'u ti ma.
16 Te ni sa'a ti ja ndaka ñayii ma, te jin kondenee tnuni maa ti ma nda'a kua'a i ma xi tnee i ma, ka kuu i ñayii kuechi, ñayii nija'nu, ñayii ka kuxiku, ñayii ka kunda'vi, ñayii ka ndanuu, ñayii ka jinukuechi ma. Ndaka i jin kitnuni.

17 Te ni-in ñayii masu kuu kuaan i
ni a xiko i, nú ñatuu na tnuni ja nani
kiti ka'nu kiti kini kaa ma xi número
ja nani ti ma ndenee nda'a kua'a i
ma xi tnee i ma.
18 Te ya'a iyo tnu'u ndichi. Nú
na in kúu jaku'ni ini i, te ka'vi i
número kiti ka'nu kiti kini kaa ma.
Vaa número in ñayii ma kúu, te iñu
cientu uni xiko iñu (666) kúu tnuni
kiti kini kaa ma.

14

Sukan ka jita cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ma

1 Ni jinu, te ni jini sa ja núkuiñi
iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma
siki yuku nani Sion ma ji'in cientu
uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ka
ndenee tnee i ma ja nani ya ma ji'in
ja nani Yuva ya ma.
2 Te ni jiniso'o sa onde andivi ma
ja kúu yu'u sukan kúu yu'u ndute
kua'a xeen jika ma, te sukan kúu
ora kána nini'i savi ma sukan kúu
yu'u. Te ja ni jiniso'o sa ma kúu yu'u
sukan ka kuu yu'u arpa ma ora ka
tee ñayii ma tnu.
3 Te ka jita i yaa jaa nuu núkoo Iya
Tátnuni ma, ji'in nuu ka iyo kiti ka
teku ma, ji'in nuu ka iyo tee nija'nu
ma. Te ni-in ñayii ñatuu kúu kutu'va
i ja kata i yaa ma chi maa-ni cientu
uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ni
ndene'e ya ne'un ñayii ka iyo ñuu
ñayivi a ka kuu ñayii kúu ka jita ma.
4 Te tee ya'a ka kuu tee ñatuu ni
ka yo kivi nduu ji'in ndi-in ndi-in
ña'a ma, vaa ni ka yo jito va'a de
maa de, te ñatuu na kuechi de nuu
Su'si ma. Te tee ya'a ka kuu tee ka
ndikin iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma ndeva'a-ni ndenu kua'an
ya ma. Te tee ya'a ka kuu tee ni
ndene'e ya ne'un ñayii ma ja jin ko
kuu de xinañu'u nuu ñayii ma, ja jin
kondikin de Su'si ma ji'in iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma.
5 Vaa ni ka yo jito va'a de yu'u de
ma, te ñatuu ni ka yo ka'an de ja jin
xnda'vi de ñayii ma, te ñatuu ni-in
ja u'vi ni ka yo sa'a de nuu Su'si ma
nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma.

Sukan ni ka kaxtnu'u uni ángel ma

6 Ni jini sa in-ka ángel, ndava
i sasava andivi ma, te yinda'a i
tnu'u vii tnu'u va'a ja koo ni-kani
ni-jika ma, sukan-va'a kaxtnu'u i
nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya, nuu
ndaka ñuu na'nu ma, nuu ndaka
ñuu kuechi ma, nuu ndaka jichi
ñayii ma, ndeva'a-ni na sa'an ka
ka'an maa i ma.
7 Te káyu'u ángel ma ká'an i:
—Jin koyu'u ni Su'si ma, te jin
ndachiñu'u ni ya, vaa ni kenda ora
ja ndakan ya kuenda nuu ñayii ma.
Te jin ndachiñu'u ni ya, vaa maa
ya ni sa'a andivi a, ji'in ñu'ú ya,
ji'in ndute mar ma, ji'in nuu ka too
ndute ma —kúu i ká'an i.
8 Te ndikin-ka in-ka ángel ma, te
ká'an i:
—Jâ ni kotuu ñuu Babilonia ma,
ñuu kanuu xeen-ka ma, vaa suu i ni
yo kaxtnu'u nuu ndaka-ka ñuu ma
sukan jin sa'a i ja u'vi ma —kúu i
ká'an i.
9 Te ndikin tna ángel ku-uni ma,
te ni ka'an nini'i i:
—Nú na in na chiñu'u maa kiti
ka'nu kiti kini kaa ma xi tna'a ja
kaa sukan kaa ti ma, te nuna tenee
i tnuni ti ma tnee i ma xi siki nda'a
i ma,
10 te suni ndo'o neni i ndaka ja iyo
ja xndo'o xneni ña'a Su'si ma, vaa ni
ndakiti ini ya, te xndo'o xneni ya i
nuu ñu'u i'ni ma ja káyu ji'in azufre
ma, te jin konde'ya ángel ñatuu na ja
u'vi ka sa'a i ma ji'in iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma.
11 Te kána ñu'ma nuu ka ndo'o ka
neni i ma ni-kani ni-jika, te masu
jin ndatatu i nduu ñuu, vaa kuechi
ja ni ka chiñu'u i kiti ka'nu kiti kini
kaa ma ji'in tna'a ja kaa sukan kaa
ti ma, ji'in ja sukan ni ka jan-ta'vi
i tnuni ti ma ja nani ti ma —kúu i
ká'an i.
12 Ya'a, te kuni o sukan ka kanda
ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a

i ma, te ka sa'a i sukan ni tatnuni Su'si ma, te ka kandija i Jesús ma.
13 Te ni jiniso'o sa onde andivi ma ja ká'an nuu sa:
—Tee ni: “Onde vitna te kivi ki'in o a, ja vava'a kúu ñayii kándija Iya Tátnuni ma, te visi na kûu i ma.”
—Sa'a ka'an ja ni jiniso'o sa ma.
Te sa'a ká'an Xtumani Ndios ma:
—Saa vi. Ndatatu ñayii ma, masu satniñu-ka i, te ja va'a ni yo sa'a ni yo kuu i ma koo ji'in i nuu Su'si ma —kúu ya ká'an ya.

Sukan ni ndututu ja iyo nuu ñu'ú ma

14 Te nde'ya sa, te ni jini sa in viko kuijin, te siki viko ma núkoo iya kaa sukan kaa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya, te yoxtnee in corona oro xini ya, te yinda'a ya in usu xen-xeen.
15 Te ini veñu'u ma ni kee in-ka ángel, te káyu'u nini'i i jiña'a i iya núkoo siki viko ma:
—Ke'en ni usu ni a, te kivi ni ndaxtutu ni triu ni a, vaa jâ ni kuaan i, te jâ iyo ja ndaxtutu ni —kúu i jiña'a i.
16 Te iya núkoo siki viko ma, ni ke'en ya usu ya ma, te ni kivi ya nuu ñu'ú ma, te ni ndaxtutu ya ja kuu kuenda maa ya ma.
17 Te ni kee in-ka ángel ini veñu'u iyo andivi ma, te yinda'a tna i in usu xen-xeen.
18 Te ni kee in-ka tuku ángel ja jito ñu'u ndú'va nuu altar Su'si ma, te káyu'u i jiña'a i nuu ángel yinda'a usu ma:
—Ke'en usu ro a, te kivi ro itu tnu uva a, te ka'nde ro uva a, vaa jâ ni kuaan i —kúu i jiña'a i.
19 Te ángel ma, ni ke'en i usu i ma, te ni chu'un i nuu ñu'ú ma, te ni ja'nde i uva ma. Te ni ndaxtutu i, te ni tnaa i nuu taxi uva ma, vaa jâ ni ndakiti ini Su'si ma nuu uva ma kúu.
20 Te onde yu'u ñuu ma ni ka jiñu, ni ka jiñu i uva ma, te ni ka taxi i, te ûni nanimaa niñi ni kee. Te onde nuu ka nu'ni yo'o yu'u caballu ma ni kaa niñi ma, te ni jika i onde uni cientu mil metro (300 kilómetros).

15

Uja ángel ka yinda'a uja kue'e ja tetniñu Su'si ma ñuu ñayivi ya

1 Te ni jini sa in-ka seña andivi ma, te ja ni jini sa ma kúu uja ángel ji'in uja kue'e ja jin ko kuu sandi'i-nka, vaa kue'e yukan-nka ka kuu sandi'i-nka ja xndo'o xneni Su'si ma ñayii ni ka sa'a ja ni ndakiti ini ya ma, kuechi ja ñatuu ni ka kandija i ya ma.
2 Te suni ni jini tna sa in ja kaa sukan kaa mar nuu ñu'u ndute ma te ndii ni'ni kuenda tnu'u ja vidriu ma te sakanuu ji'in ñu'u i'ni. Te ñayii ni ka kundee nuu kiti ka'nu kiti kini kaa ma, ji'in ja kaa sukan kaa ti ma, ji'in tnuni ti ma, ji'in número ja nani ti ma, te ka nukuiñi ñayii yukan nuu ndute mar ma ja kaa sukan kaa vidriu ma, te ka yinda'a i arpa Su'si ma.
3 Te ka jita i yaa jita Moisés ma tee jinukuechi nuu Su'si ma, ji'in yaa jita iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, te sa'a ká'an:

Su'si Iya Tátnuni, iya kúu sa'a ndaka, ja na'nu xeen kúu ja sa'a ni a,
ja vii ja luu kúu ndaka, vi Su'si.
Te ja va'a ja ndaa ndija kúu ichi ni a,
ja kúu ni Rey tátnuni nuu ndaka ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a i ma.
4 ¿Na in ma koyu'u ña'a
te ma ndachiñu'u ña'a i maa ni, Su'si Iya Tátnuni?
Vaa maa in-ni ni kúu iya ii.
Chukan kúu ja ki koo ñayii ka iyo ndaka ñuu ma, te jin ndachiñu'u ña'a i,
vaa jâ ni ka jini i sukan sa'a ndaa sa'a ndija ni a.
Sa'a ká'an ja ka jita i nuu ya ma.

5 Ni jinu sukan, te ni yo nde'ya sa andivi ma, te ni ndanune in veñu'u ka'nu nuu iyo Su'si ma te ká'an ya ji'in ñayii ka jinukuechi nuu ya ma.
6 Te ini veñu'u ka'nu ma ni ka ke koo ndi-uja ángel ma, te ka yinda'a

i ndi-uja kue'e ma, te ka ne'nu i sa'ma lino vivii te ka iyo ndondoo, te ka jandute sa'ma i ma, te ka nu'ni in sa'ma oro pechu i ma.
7 Te in kiti téku ma, ni chi'i ti nda'a ndi-uja ángel ma in in copa oro te ka ñu'u chitu ja iyo ja xndo'o xneni-ka Su'si ma ñayii ñatuu ni ka kandija ja ká'an ya ma, ja suu ya kúu iya téku ni-kani ni-jika ma.
8 Te ini veñu'u ka'nu ma ûni ni chitu ñu'ma, te sukan káxtnu'u Su'si ma jayiñu'u ya ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te ñatuu na in ni kuu kivi ini veñu'u ka'nu ma chi onde ni jinu ja jin ndo'o jin tna'a ñayii ma ndi-uja kue'e ka yinda'a ndi-uja ángel ma.

16

Uja copa oro ka ñu'u chitu ja ndákiti ini Su'si ma ja tetniñu ya ñuu ñayivi ya

1 Te ni jiniso'o sa onde veñu'u iyo andivi ma ja ni ka'an nini'i Su'si ma nuu ndi-uja ángel ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo, te jin kati ro ja ka ñu'u nuu copa ka yinda'a ro a, tna'a ja iyo ja jin ndo'o jin tna'a ñayii ma, vaa ndákiti ini ri nuu i ja ñatuu ni ka kandija ña'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

2 Ángel xinañu'u ma, kua'an i, te ni jati i ja ñu'u nuu copa i ma nuu ñu'ú ma, te ndaka ñayii ka ndenee tnuni kiti kini kaa ma, ji'in ñayii ka chiñu'u ja kaa sukan kaa ti ma, te ni ka keja'a i ka kana i ndi'yi, te masu ka nduva'a-ni i, te ka jaxiko kini i.

3 Te ángel ku-uu ma, ni jan kati i ja ñu'u nuu copa i ma nuu ndute mar ma, te ni nduu ndute ma niñi sukan ndúu niñi in ñayii ni ji'i ma, te ndaka kiti ka ñu'u nuu ndute mar ma, ni ka ji'i ti.

4 Te ángel ku-uni ma, ni jan kati i ja ñu'u nuu copa i ma nuu ka iyo yute ma ji'in nuu ka too ndute ma, te ndute ma, ni nduu de niñi.

5 Te ni jiniso'o sa ja ká'an ángel ni sa'a ja ni nduu ndute ma niñi ma:

—Iya sa'a ja ndaa, Iya Tátnuni kúu ni, vi Su'si. Te maa ni ni iyo onde xi'na ma, te maa ni iyo vitna a, vaa iya ii kúu ni, te ñatuu játna ini ni ja jin ko sa'a sa'ya ni ma ja u'vi ma, te ka yikuu maa ñayii ni ka sa'a ja u'vi ma ka ndachunaa i.
6 Vaa kuechi ja ni ka jati i niñi ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo sa'a i ma, ji'in niñi tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a ni ma, chukan kúu ja ni wa'a ni niñi a ja jin ndako'o i, vaa kuechi maa i ka kuu, te jin ndando'o jin ndaneni maa i —kúu i ká'an i.

7 Te suni ni jiniso'o sa in-ka ja ká'an onde nuu altar ma:

—Saa vi, Su'si Iya Tátnuni iya kúu sa'a ndaka, vaa ja'nde ndaa ni tniñu, te ja vava'a kúu —kúu i ká'an i.

8 Te ángel ku-kuun ma, ni jan kati i ja ñu'u nuu copa i ma siki kandii ma. Te ni wa'a Su'si ma tnu'u ja ndii xen-xeen-nka kandii ma te ka'mi i ñayii ma.
9 Te ñayii ni ka kayu ma ja i'ni xeen ma, ni ka ka'an ndeva'a i nuu Su'si iya ni tetniñu ndaka kue'e ya'a, te ni ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i, ja jin ndachiñu'u i ya.

10 Te ángel ku-u'un ma, ni jati i ja ñu'u nuu copa i ma siki kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, te nuu tátnuni ti ma ni ndunee kuiti. Te ñayii ma, ja kuechi ja ka ndo'o ka neni i ma, te ka ndakayi'i i yaa i ma, ja ñatuu ka ni'i ini-ka i naxe jin sa'a i.
11 Te ni ka ka'an ndeva'a i nuu Su'si ma ja kuechi ja u'vi ka ndo'o i ma ji'in ndi'yi ka kana i ma, te ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka sa'a i ma.

12 Te ángel ku-iñu ma, ni jati i ja ñu'u nuu copa i ma yute Eufrates ma. Te ndute ma, ni yichi de, sukan-va'a koo tu'va ichi tee ka kuu rey ka tatnuni ñuu ka iyo ichi nuu kána kandii ma.

13 Te ni jini sa ja ini yu'u koo ka'nu kiti kaa sukan kaa lana'ña ma, ji'in ini yu'u kiti ka'nu kiti

kini xeen kaa ma, ji'in ini yu'u tee xnda'vi ñayii ma ja sa'a de tnu'u ja ndakaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, ni ka ke koo uni tachi, te sukan ka ndaa sa'va ma ka ndaa i.
14 Vaa tachi ma ka kuu ti, te ka sa'a ti seña, te kuan koo ti nuu tee ka kuu rey ni-ka'nu ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin ndututu de ja jin kanaa de ji'in Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te kivi yukan ko kuu kivi ka'nu kivi kanuu nuu Su'si ma.

15 "Jin konde'ya ni ja ya'a iyo sa, te sanaa sanaa-ni kenda sa nuu ka iyo ni a, sukan kenda in kui'na. Ja vava'a kúu ñayii ja jito va'a i maa i ma te masu kixi i ma, te jito va'a i sa'ma i ma, sukan-va'a ma koo vichi i te ma kukan-nuu i." Sa'a ka'an maa Su'si ma.

16 Te ni ka ndututu de nuu nani Armagedón sa'an hebreo ma.
17 Te ángel ku-uja ma, ni jati i ja ñu'u nuu copa i ma nuu yi'i kajin ma, te ni kuu nini'i yu'u ini veñu'u iyo andivi ma nuu núkoo Su'si ma, te ni ká'an ya:

—Jâ ni jinu —kúu ya ká'an ya.

18 Sani te ni jandute, te ni kuu yu'u, te ni kuu sukan kána savi ma, te ni tnaa xen-xeen nuu ñu'ú ya, ûni ni tnaa sukan masu nama uun tnáa onde kii ni keja'a ja iyo ñayii a nuu ñu'ú ya.
19 Te ñuu ka'nu ma ni te'nde, te uni jichi i ni nduu, te ndaka ñuu ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a ni ka kekaa. Te ni ndaka'án Su'si ma ñuu ka'nu nani Babilonia ma, sukan-va'a xndo'o xneni ya i, vaa ni ka sa'a i ja ni ndakiti ini ya ma.
20 Te ndaka ñuu lilikin ka iyo nuu ndute mar ma, ni ka jinu i kuan koo i, te ndaka yuku ma ni ka naa.
21 Te onde andivi ma ni kuun ñiñi na'nu na'nu nuu ka iyo ñayii ma, te inuvee i vi'i-ka oko uxi (30) kilo, te ni ka ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu Su'si ma ja kuechi ñiñi na'nu na'nu ni kuun ma, vaa kua'a xen-xeen ni kuun.

17

Sukan ndo'o neni ñuu ka'nu nani Babilonia ma

1 Sani te ni kii in ángel ni ka yinda'a ndi-uja copa ma, te sa'a ni ka'an i nuu sa:

—Ne'e ni, te kaxtnu'u sa nuu ni sukan ndo'o ña'a kuneé ku-uun ma, ña'a núkoo siki ndute kua'a xeen ma.
2 Suu ña ni sa'a ja rey ka iyo ñuu ñayivi a, ni ka sa'a de ja u'vi, te ndaka tna ñayii ka iyo ñuu ñayivi a, sukan ka kuu ñayii ka ndajini ka kuu i ja ndimaa ja u'vi ni ka yo sa'a i ji'in ña ma —kúu i ká'an i.

3 Te ni jininuu sa ja ni jeka ña'a ángel ma, te ni jan xsia'a ña'a i ichi nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, te ni jini sa in ña'a núkoo siki kiti ka'nu kiti kini kaa ma, te kua'a tnuu ti ma, te ni-ka'nu ti ndee ja ka ka'an ndeva'a ja kuu Su'si ma, te ka iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki ti.
4 Te ña'a ma, ne'nu ña sa'ma vava'a kua'a tnuu, te ni kukutu, ni konu'ni ña ji'in oro ji'in yuu vivii ji'in perla, te yinda'a ña in copa oro ñu'u chitu ja u'vi ja kini ja ni yo sa'a ña ma.
5 Te tnee ña ma ndenee sukan nani ña ma te yii ja jaku'ni ini o, vaa sa'a ká'an: "Babilonia ñuu ka'nu a kúu si'i ña'a ka kuneé ka ku-uun ma, ji'in ja u'vi ja kini ka sa'a ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya."
6 Ni jini sa ña'a ma ja ndájini ña ni sa'a niñi ñayii ka ndikin Su'si ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, ji'in niñi ñayii ni ka ja'ni i ja kuechi ja ñatuu ni ka yu'u i te ni ka ka'an i ja ka kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma. Te nuu ni jini sa ma, ni sa'vi-nka ini sa.

7 Te ángel ma, ká'an i:

—¿Nava'a ni sa'vi-nka ini ni? Maa sa kaxtnu'u ja kúni ka'an ña'a yukan ji'in kiti ka'nu kiti kini kaa ma kiti yoso ña ma ja iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki ti ma.
8 Kiti kini ni jini ni ma, ni iyo ti, te visi ñatuu ti vitna, kovaa iyo ti ja nana ti nuu kunu nuu nee ma, te

ki'in ti nuu skenaa ti maa ti ma, te ndaka ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi a te onde vitna a ja ñatuu na ja ka nani i ma ka yoxtnee nuu libru ka yoxtnee ja ka nani ñayii jin koteku ma, te jin sa'vi ini i ja jin kuni i kiti ka'nu kiti kini kaa ma ja ni iyo ti, te visi ñatuu ti vitna, kovaa ndenda ti ma.

9 'Cha'a chi ñayii inundichi ma chi jin jaku'ni ini i nawa kuni ka'an: Ndi-uja xini ti ma ka kuu uja yuku ma. Siki i ma núkoo ña'a ma.
10 Te suu i ka kuu uja rey ma, te u'un de jâ ni ka skenaa, te in de núkoo vitna, te in-ka de, ñatuu kenda-ka de. Te nuna kenda de ma, masu kua'a-ka-ni kivi koo de.
11 Kiti ka'nu kiti kini kaa ni iyo ma, te masu iyo-ka ti, te suu ti kúu kiti kúu rey ku-una ma, te iyo tna ti ne'un ndi-uja rey ma, te suni skenaa tna ti maa ti.
12 Te ndi-uxi ndiki ni jini ni ma ka kuu uxi rey ñatuu jin koo-ka de ja jin tatnuni de, kovaa in jichi-ni jin kenda koo de ja jin tatnuni de ji'in kiti ka'nu kiti kini kaa ma.
13 Tee ya'a, in-ni ja jin kani ini de, te jin kua'a de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tatnuni kiti ka'nu kiti kini kaa ma,
14 te jin kanaa de ji'in iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma. Te iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, kundee ya, vaa maa ya kúu Iya Tátnuni, te tátnuni ya onde nuu tee ka tatnuni ma, te maa in-ni ya kúu Rey tátnuni nuu ndaka-ka rey ma. Te ñayii ka iyo ji'in ya ma, ka kuu ñayii ni ndakana maa ya ma, te ni ndakaji maa ya i, te masu jin xndoo i ichi ya ma —kúu i ká'an i.

15 Te suni ni ka'an tna i:

—Ndute kua'a ni jini ni nuu núkoo ña'a kuneé ku-uun ma ka kuu kua'a ñuu nuu ka iyo ñayii a, te kua'a xeen i ka kuu, ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an i ma.
16 Te ndi-uxi ndiki kiti ka'nu kiti kini kaa ni jini ni ma, jin saxiko i ña'a kuneé ku-uun ma, te jin xtandee i ndaka ja neva'a ña ma, te jin savichi i ña, te jin kaa i yikikuñu ña ma, te jin ka'mi i ña ji'in ñu'u i'ni.
17 Vaa maa Su'si ma kúu iya ni ska'an i ja jin sa'a i sukan kúni ya ma, ja jin ketna'a ini i, te jin kua'a i tnu'u ja tatnuni kiti ka'nu kiti kini kaa ma, onde ko kuu sukan ká'an tnu'u maa ya a.
18 Te ña'a ni jini ni ma kúu ñuu ka'nu tátnuni nuu ndaka rey ka iyo ñuu ñayivi a —kúu i ká'an i.

18

Sukan ni kotuu ñuu ka'nu nani Babilonia ma

1 Ni jinu sukan, te ni jini sa in-ka ángel ja ni nuu onde andivi ma ji'in kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma, ji'in kua'a jayiñu'u i ma, te ni ye'e ni'ni nuu ñu'ú ya.
2 Te káyu'u nini'i i, ká'an i:

—Jâ ni kotuu, jâ ni kotuu ñuu Babilonia a, te ni nduu i nuu ka iyo tachi ma, nuu jin ko kuu ve'e tachi ma, ja ka sa'a i ja kini ja u'vi ma, nuu ka ndoo ndaka lasaa ka ndaa tne'e ma, vaa ka ndaa tne'e ti ma, te ka saxiko ñayii ma ti.
3 Vaa ndaka ñuu ma, ni ka sa'a i ja u'vi ji'in ñuu Babilonia ma, onde ni ka ndajini i. Te ndaka rey ma, ni ka sa'a de ja u'vi ji'in ña ma, te tee ka jaan te ka ndaxiko de ma, ni ka kuxiku de ja sukan játna ini ña kuatniñu ndeva'a ña xu'un ña ma —kúu i ká'an i.
4 Te ni jiniso'o sa in-ka ja ká'an onde andivi ma:

—Nde koo ni ñuu jiña, sa'ya maa sa, sukan-va'a ma jin sa'a-ka ni ja u'vi sukan sa'a ña'a ma, sukan-va'a ma jin ndo'o ni kue'e ndo'o ña ma.
5 Vaa ndaka ja u'vi sa'a ña ma, ni ka kenda koo i onde andivi a, te ni ndaka'án Su'si ma kuechi ña ma.
6 Jin xndoo ni ña, te ndando'o ndaneni maa ña uu jichi sukan ni yo sa'a, ni yo kuu ña ma ji'in jaku-ka ñayii ma. Te nuu ni satu'va ña ja jin ko'o ñayii ma jin ndatnaa-ka ni uu-ka jichi ja ko'o ña.

7 Sukan ni ndachiñu'u ña maa ña
ma te ni iyo ña sukan kúu ini maa
ña ma, te vitna, te ndando'o nda-
neni ña, te konda'yu ña, vaa ni yo
jani ini ña ma: "Yo'o chi núkoo va'a
o sukan núkoo in reina, te masu
in ña'a ni ji'i yii kúu o, te masu
konda'yu o", ni yo jani ini ña.
8 Chukan kúu ja in-ni kivi jin kenda
koo kue'e ndo'o neni ña ma, te ko
kokon ko yichi ña, te ndanda'yu ña,
te kûu ña, te kayu ña nuu ñu'u i'ni
ma, vaa Su'si Iya Tátnuni iya ndákan
kuenda nuu ña ma, iyo kua'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma —kúu i
ká'an i.
9 Te ndaka rey ni ka sa'a ja u'vi
ji'in ña ma te ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu de sukan ka kuni maa de
ji'in ña ma, jin ndanda'yu de, te jin
ndakani ini de ja kuu ña ma, nuna
jin kuni de ñu'ma kana nuu kayu ña
ma.
10 Te jika-ni jin konukuiñi de ja jin
koyu'u de sukan ndo'o neni ña ma,
te jin kuña'a de:

—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu ka'nu
ñuu ndee, ja nani ro Babilonia a,
vaa in-ni ora ni kenda ja ndachu-
naa ro ja ni sa'a ro ma —jin kuña'a
de.

11 Te ñayii ñuu ñayivi a ja ka jaan i
te ka ndaxiko i ma, ka nda'yu i te ka
kuxii ini i ja kuu ña ma, vaa ñatuu
na in kuaan-ka ja ka xiko i ma.
12 Ja ni ka yo ndaxiko i ma kúu
oro, ji'in plata, ji'in yuu vivii, ji'in
perla, ji'in sa'ma nani lino, ji'in
sa'ma kua'a tnuu, ji'in sa'ma seda,
ji'in ndaka yutnu ka jaxiko asi
ma, ji'in ndaka ja kuva'a ji'in yiki
nani marfil ma, ji'in ndaka ja vivii
kuva'a ji'in yutnu ma, ji'in ndaka ja
kuva'a ji'in kaa nani cobre ma ji'in
kaa nani hierro ma ji'in yuu nani
mármol ma,
13 ji'in canela ma, ji'in jaku-ka yuku
ka jaxiko asi ma, ji'in suja ma,
ji'in suja nani mirra ma, ji'in ndute
jáxiko asi ma, ji'in ndute uva ma,
ji'in aceite ma, ji'in yuchi triu ma,
ji'in triu ma, ji'in xndiki ma, ji'in
ndikachi ma, ji'in caballu ma, ji'in
carreta ma, ji'in ñayii ka jinukuechi
ma, ji'in anua ñayii ma. Vaa ndaka
cha'a ni ka yo jaan i te ni ka yo
ndaxiko i ma.
14 Te jin kuña'a i:

—Masu nde ni'i-ka ro javixi ni yo
ndiyo ini ro ma, te jâ ni skenaa ro
ndaka ja vii ja ka ndee ya'vi xeen ni
yo ndiyo ini ro ma, te ma ni'i-ka ro
—sa'a jin ko kuña'a i.

15 Te ñayii ka jaan te ka ndaxiko i
ma, ja jâ ni ka kuxiku i ja ni yo jaan
ña ma, te jin konukuiñi jika i ja ka
yu'u i sukan ndo'o neni ña ma, te jin
konda'yu i, te jin kuxii xeen ini i.
16 Te jin kuña'a i:

—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu ka'nu ja
ne'nu ro sa'ma vivii nani lino ji'in
sa'ma kua'a tnuu te ni ndukutu ro
ji'in oro ji'in yuu vivii ji'in perla.
17 Vaa in ora-ni, te ni ka naa ndaka
ja va'a ni yo neva'a ro ma —jin
kuña'a i.

Te ndaka tee ka skaka barcu ma,
ji'in ndaka ñayii ka ñu'u nuu barcu
ma, ji'in ndaka tee ka jinukuechi
nuu barcu ma, ji'in ndaka tee ka
satniñu nuu ndute mar ma, te ni ka
jinkuiñi jika de,
18 te ka nde'ya de sukan kána ñu'ma
ja káyu ñuu ma, te ka ka'an de:

—¿Nde ñuu inuu kúu i ji'in ñuu
ka'nu ya'a? —ka kuu de ka ka'an
de.

19 Te ni ka chiso de ñuyaka xini de,
te ni ka kayu'u de, te ka nda'yu de,
te ka kuxii ini de, te ka ka'an de:

—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ñuu ka'nu ya, te
vitna ja ja va'a neva'a maa ñuu ma,
te ni ka kuxiku ndaka tee ka neva'a
barcu kuan koo ve koo nuu ndute
mar ma. Kovaa in ora-ni, te ni naa
—ka kuu de ka ka'an de.

20 Kovaa ndusii ini andivi ma, te
jin ndusii ini tna ni ja ka kuu ni
ñayii ka sa'a ja va'a ma, ja ka kuu
ni tee ni tetniñu Jesucristo ma, ji'in
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni yo taa
Su'si ma, vaa Su'si ma, jâ ni sa'a ya
ja ni ka ndachunaa ñayii ka iyo ñuu

ka'nu ma, kuechi ja ni ka sa'a ña'a i ma.
21 Te in ángel iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, ni tnii i in yuu ka'nu sukan in yuu mulinu, te ni skana i nuu ndute mar ma, te ká'an i:
—Suni sa'a ndo'o neni ñuu ka'nu Babilonia a, te naa i, te masu nde kuni-ka o i.
22 Te ni masu kuniso'o-ka o tee ka tee arpa ma, ni a tee ka tee guitarra ma, ni a tee ka tivi flauta ma, ni a tee ka tivi trompeta ma. Ni a in-ka tee ka sa'a nda'a de ndaka ndatniñu ma, masu jin koo-ka de ñuu jiña, ni a yu'u mulinu masu nde kuniso'o-ka o ñuu jiña.
23 Te masu tnuu-ka ñu'u ñuu jiña, ni a jin ko kuu yu'u suchi ka tnanda'a ñuu jiña. Vaa tee ka ndakuaan te ka ndaxiko de ma, tee ka ndanuu ni ka yo kuu de ñuu ñayivi a, te vaa ja inutasi de ma, te ni ka yo xnda'vi de ñayii ndaka ñuu na'nu ma.
24 Te ini ñuu ma, ni ka ndani'i i niñi tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in niñi ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma, ji'in niñi ndaka-ka ñayii ni ka ja'ni i ñuu ñayivi a —kúu i ká'an i.

19

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma andivi ma
1 Sani te ni jinu, te ni jiniso'o sa ja ka kuu yu'u kua'a xeen ñayii onde andivi ma, te ka ka'an i:
¡Aleluya! Su'si o Iya Tátnuni ma kúu
iya ni sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o a,
te jín ndachiñu'u o ya, vaa maa ya neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma.
2 Vaa sa'a ndaa sa'a ndija ya,
te ni sa'a ya ja jâ ni ndachunaa ña'a
kúneé kú-uun ma ja u'vi ni yo sa'a ña ma,
vaa ni yo sa'a ña ja jin ko sa'a ñayii ma ja u'vi sukan ni yo sa'a ña ma,
te jâ ni ndachunaa ña ja ni yo ja'ni ña ñayii ni ka yo jinukuechi nuu Su'si o a,
ka kuu i ka ka'an i.
3 Te ka ka'an i in-ka jichi:
—¡Aleluya! Vaa ni ndani'i, ni ndatna'a maa ña, te ñu'ma káyu ña'a ma kana ni-kani ni-jika —ka kuu i ka ka'an i.
4 Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma ji'in kuun kiti ka teku ma, ni ka jinkoo jiti de ji'in ti, te ni ka jakindeyi de ji'in ti onde nuu ñu'ú ma, te ndaka de ji'in ti ma ni ka ndachiñu'u Su'si ma nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma, te ka ka'an de ji'in ti:
—¡Sukan kó kuu! ¡Aleluya! —ka kuu de ka ka'an de ji'in ti.
5 Te nuu núkoo ya ma ni jiniso'o sa in ja ká'an:
Jín ndachiñu'u o Su'si o a, ndaka ro suchi kuechi, ji'in ndaka ni ñayii nija'nu,
ndaka o ja ka jinukuechi o nuu ya a,
ji'in ndaka o ja ka ndi ini o ja jin koo va'a o nuu ya a,
kúu ká'an.
6 Te ni jiniso'o sa ja ka kuu yu'u kua'a xeen ñayii sukan ka kuu yu'u ndute kua'a xeen ma. Te sukan kúu ora kána xeen savi ma, sukan ka kuu yu'u i, te ka ka'an i:
¡Aleluya! ¡Vaa Su'si o Iya Tátnuni a, iya kúu sa'a ndaka ma, jâ tátnuni ya nuu ndaka!
7 Jín koo sii ini o, te jín kutachi o, te jín ndachiñu'u o ya,
vaa jâ ni kenda viko tnánda'a iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma,
te suchi ko kuu ñasi'i ya ma, ja ni satu'va i maa i.
8 Te ni wa'a ya tnu'u ja kone'nu i sa'ma lino vava'a vivii,
te sa'ma ndoo ndoo sa'ma jándute kúu,
ka kuu i ka ka'an i.
Te sa'ma lino vava'a vivii ma kúu ja va'a ja ndaa ni ka yo sa'a o ja ka kuu o ñayii ka kandija Su'si ma.
9 Sani te ángel ma, ni ka'an i:
—Tee ni: "Ja vava'a ka kuu ñayii ni kana ya ja jin kuxini i

viko tnánda'a iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma” —kúu i ká'an i.

Te ká'an i:

—Cha'a ka kuu tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma —kúu i ká'an i.

10 Te ni jinkoo jiti sa nuu ja'a i ma, ja ndachiñu'u sa i. Te ká'an i:

—Máko sa'a ni sukan. Vaa saña tna, suni jinukuechi tna sa nuu Su'si ma, sukan ka jinukuechi ndaka ñani ni ma ji'in ku'va ni ma, ja ka sa'a i sukan ni kaxtnu'u Jesús ma. Su'va maa Su'si ma ndachiñu'u ni, vaa ja ni sa'a ni kuu Jesús ma kúu ja ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma —kúu i ká'an i.

11 Sani te ni ndanune andivi ma, te ni jini sa in caballu kuijin, te ja nani iya yoso ti ma kúu Iya Kuu Kukanu Ini O ji'in Iya Sa'a Ja Ndaa Ndija, te ja'nde ndaa ya tniñu ñayii ma, te kanaa ya ji'in ñayii ñatuu ka kandija ja ká'an ya ma.

12 Te nduchinuu ya ma ka kanda'a sukan kánda'a ñu'u ndú'va ma, te xini ya ma ka iyo kua'a corona, te ndenee in ja nani ya, in ja ni-in ñayii masu jini, yika-ni ja maa in-ni ya.

13 Te ne'nu ya sa'ma ni ka'yu niñi, te ja nani ya ma kúu Tnu'u Su'si ma.

14 Te soldado andivi ma, ka ne'nu i sa'ma lino vava'a vivii kuijin kuijin te ka iyo ndoo ndoo, te ka yoso i caballu kuijin, te ka ndikin i ya.

15 Te yu'u ya ma kée in yuchi kuiñi xen-xeen kúu espada, sukan-va'a xtnakue'e ya ñayii ka iyo ñuu na'nu ma ja ñatuu ni ka kandija i ya ma, te yinda'a ya in yutnu xii kaa. Te maa ya kuiñu nuu ka jaxi i uva ma, te cha'a kúni ka'an ja ndákiti ini xen-xeen ini Su'si iya kúu sa'a ndaka ma.

16 Te ichi ja'a sa'ma ne'nu ya ma ndenee ja nani ya ma, te sa'a ká'an: “Rey tátnuni nuu ndaka rey ma, iya tátnuni nuu ndaka tee ka tatnuni ma.”

17 Te ni jini sa in ángel núkuiñi nuu kandii ma, te káyu'u nini'i i nuu ndaka lasaa ka ndava sasava andivi ma, te jiña'a i:

—Ne'e koo, te jin ndatna'a ro, te jin kuxini ro ja taa Su'si ma,

18 sukan-va'a jin kaa ro kuñu tee ka kuu rey ma, ji'in kuñu tee ka tatnuni nuu soldado ma, ji'in kuñu tee ni ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, ji'in kuñu caballu ma, ji'in kuñu tee ka yoso caballu ma, ji'in ndaka kuñu ñayii ñatuu ka jinukuechi ma, ji'in ñayii ka jinukuechi ma, ka kuu i suchi kuechi ka kuu i ñayii nija'nu, ja ñatuu ni ka kandija i ja ka'an Su'si ma —kúu i jiña'a i.

19 Te ni jini sa kiti ka'nu kiti kini kaa ma, ji'in rey ka iyo nuu ñu'ú ya, ji'in ndaka soldado ma, ni ka ndatna'a de ja jin koo de jin kanaa de ji'in iya yoso caballu ma ja kúu ya Jesucristo ma, ji'in soldado ka ndikin ya ma.

20 Sani te kiti ka'nu kiti kini kaa ma ji'in tee ni yo xnda'vi ñayii ma ja ni yo sa'a de tnu'u ja in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de ma, ni ka tnii soldado ya ma kiti kini kaa ma ji'in tee ya'a. Vaa tee ya'a chi ni yo jini de tnuni te kua'a ja ni yo sa'a de, te sukan ni yo xnda'vi de ñayii ka ndenee tnuni kiti ka'nu kiti kini kaa ma ja ni ka yo chiñu'u i ja kaa sukan kaa ti ma. Kiti ya'a ji'in tee ya'a ni ka skana teku i ti ji'in de nuu ñu'u káyu kóko ji'in azufre ma.

21 Te ni ja'ni iya yoso caballu ma ji'in yuchi kuiñi kúu espada kée yu'u ya ma ndaka-ka ñayii ma, te loti ma ji'in ndaka-ka kiti ka jaa ja nde'e ma, ni ka jaa ti kuñu ñayii ma onde ni ka ndutu chii ti.

20

Mil kuiya ma

1 Sani te ni jini sa in ángel ni nuu vee onde andivi ma, yinda'a i ndakaa nuu nee nuu kunu ma ji'in in yo'o kaa ka'nu ka'nu.

2 Te ni tnii i koo ka'nu kaa sukan
kaa in lana'ña ma ja kúu ti koo
jana'a ma, te maa ti kúu tachi ma
ja nani i Satanás ma. Te ni ju'ni
ángel ma tachi ma, te konu'ni i in
mil kuiya.
3 Te ni skee i tachi ma nuu nee
nuu kunu ma, te ni jasi vava'a i
tachi ma, te ni tenee i sellu i ma,
sukan-va'a máko xnda'vi-ka tachi
ma ñayii ka iyo ndaka ñuu ma, onde
nuu ni ndi'i mil kuiya ma, te sani te
ndaxsiaa ángel ma tachi ma jaku-ni
kivi.
4 Te ni jini sa nuu jin kunukoo ñayii
ni wa'a ya tnu'u ja jin ka'nde i tniñu
ñayii ma, te ni jini sa anua ñayii
ni ka xtandoso ñayii ma xini i ja
kuechi ja ka kaxtnu'u i na in kúu
Jesucristo ma, ji'in tnu'u Su'si ma,
te ñatuu ni ka chiñu'u i kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, ni ja kaa sukan kaa
ti ma, ni a jin kua'a i tnu'u ja jin
ndenee ñayii ma tnuni ti ma tnee i
ma xi nda'a i ma. Te ni ka ndateku
i ja jin tatnuni i ji'in Cristo ma mil
kuiya.
5 Cha'a kúu ja ni ka ndateku ñayii
ma xinañu'u ma. Kovaa jaku-ka
ñayii ni ka ji'i ma, masu ni ka
ndateku i onde ni chitu mil kuiya
ma.
6 Ja vava'a ka kuu ñayii ñatuu na
ja u'vi ni ka yo sa'a i ma te ni ka
ndateku i xinañu'u ma, vaa masu
jin skenaa i anua i ma, sukan jin
ndo'o in jichi-ka ñayii ñatuu ni ka
ndateku ma. Kovaa ñayii ni ka
ndateku ma, jin ko kuu i sutu nuu
Su'si ma ji'in nuu Cristo iya ni tet-
niñu ya ma, te jin tatnuni i ji'in ya
mil kuiya.

7 Nú ni jinu mil kuiya ma, te tachi
ma chi ndayaa i nuu yinee va'a i
ma.
8 Te ndee i ja xnda'vi i ñayii ka iyo
ñuu na'nu ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi
a ji'in ñuu Gog ma ji'in ñuu Magog
ma, sukan-va'a ndaxtutu i ñayii ma
ja jin koo i jin kanaa i, te kua'a xeen
i jin ko kuu, sukan iyo ñuti yu'u
ndute mar ma.
9 Te ni ka ka koo i, te ni ka konduu i
ni-ka'nu ñuu nuu ka iyo ñayii ñatuu
na ja u'vi ka sa'a i ma, ñuu kútoo
Su'si ma. Te Su'si ma, ni skuun
ya ñu'u i'ni onde andivi ma, te ni
ka kayu ndi'i kuiti ndaka ñayii ka
ndikin tna'a ji'in tachi ma.
10 Te tachi ma ja ni yo xnda'vi i ñayii
ma, ni skana ya i nuu ñu'u káyu
kóko ji'in azufre ma, nuu ñunee kiti
ka'nu kiti kini kaa ma, ji'in tee ni
yo xnda'vi ñayii ma ja ni yo sa'a de
tnu'u ja tee ndákaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma kúu de ma, te yukan
jin ndo'o jin neni tachi ma ji'in ti
ji'in de ni-kani ni-jika nduu ñuu.

Sukan ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma

11 Te ni jini sa in nuu kuijin kuijin
te vivii kaa, te yukan núkoo ya ja
tátnuni ya ma, te ni ka jinu ñuu
ñayivi ma ji'in andivi ma ja ni ka jini
i ya ma. Ûni masu nde na'a ja ni ka
yo iyo i yukan.
12 Te ni jini sa ñayii ni ka ji'i ma,
ñayii nija'nu ma ji'in suchi kuechi
ma, ka nukuiñi i nuu Su'si ma, te
ni ka ndanune libru ma, te suni ni
ndanune in-ka libru, te libru ya'a
kúu ja ka'an nde ñayii jin koteku
ma, te sukan ka ka'an libru ma ni
ndakan ya kuenda nuu ñayii ni ka
ji'i ma nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu maa i ma nuu ni ka yo iyo i ñuu
ñayivi a.
13 Te ndute mar ma, ni ndakua'a
de ñayii ni ka ji'i yukan. Te ja sa'a
ja jin kûu ñayii ma, ni ndakua'a i
ñayii ni ja'ni i ma, te andeya ma,
ni ndakua'a i ñayii ka ñunee yukan,
te ni ndakan ya kuenda nuu ndi-in
ndi-in i nawa ni ka yo sa'a i ma.
14 Sani te ja ni ja'ni i ñayii ma ji'in
andeya ma, ni ndaskana ya i nuu
ñu'u káyu kóko ma. Te cha'a kúu ja
ku-uu jichi ja jin kûu ñayii ma.
15 Te ñayii ñatuu na ja nani i ma nde-
nee nuu libru ká'an ja jin koteku
o ma, ni skana ya i nuu ñu'u káyu
kóko ma.

21

Ñuu Jerusalén jaa ni nuu andivi ma

1 Te ni jini sa in andivi jaa ji'in in ñu'ú jaa, vaa andivi ni iyo xinañu'u ma ji'in ñuu ñayivi ni iyo xinañu'u ma, jâ ni ka naa i, te ñatuu na ndute mar-ka ma iyo.
2 Te ni jini sa ñuu ii, ja kúu i ñuu Jerusalén jaa ma, ni nuu i vee i andivi ma nuu iyo Su'si ma, te iyo tu'va i, te vivii ni ndukutu ni ndunu'ni i sukan kúu in suchi si'i ja ndetu i suchi tnanda'a ji'in i ma.
3 Te ni jiniso'o sa ja ká'an nini'i Su'si ma nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma:

—Cha'a kúu nuu koo Su'si a ji'in ñayii ma, te koo ya me'ñu ndaka i ma, te jin ko kuu i ñuu maa ya, te koo maa ya ji'in i, te ko kuu ya Su'si i.
4 Te ndasavii ya ndute nuu i ma, vaa yukan chi ñatuu na in kûu-ka, te ñatuu na in konda'yu-ka, te ñatuu na in kuxii ini-ka, te ñatuu na in ndo'o neni-ka, vaa ndaka ja ni ka yo kuu xinañu'u ma, jâ ni ka ya'a i —kúu ya ká'an ya.
5 Te núkoo ya nuu tátnuni ya ma, te ká'an ya:

—Vitna, te ndásajaa sa ndaka ja iyo a —kúu ya ká'an ya.

Te suni ká'an ya:

—Tee ni tnu'u ya'a chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu —kúu ya ká'an ya.
6 Te suni ká'an ya:

—Jâ ni kuu. Sukan kúu letra xinañu'u ni keja'a ma te onde letra sandi'i-nka ma, sukan kúu sa, vaa ja maa sa te ni ka keja'a ndaka ja ka iyo a, te ja maa sa te jin ndi'i ndaka. Nú na in yichi ndute, te maa sa kua'a ndute too ma, te sa'a de ja koteku i ma, te masu nawa ke'en ya'vi sa.
7 Nú na in kundee nuu ndaka ja u'vi ma, te kua'a sa ja kuta'vi i ndaka ja iyo ya, te maa sa ko kuu Su'si i, te maa i ko kuu sa'ya sa.
8 Kovaa ñayii ka yu'u ja jin kondikin ña'a i xi ñatuu ka kukanu ini ña'a i ma, ji'in ñayii ka sa'a ndaka ja u'vi ma, ji'in ñayii ka ja'ni tna'a ma, ji'in ñayii ka kivi nduu ji'in in-ka ñayii ñatuu ni tnanda'a ji'in i ma, ji'in ñayii inutasi ma, ji'in ñayii ka ndachiñu'u ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in ndaka ñayii ka xnda'vi tna'a ma, jâ ka iyo ta'vi i ja jin ndo'o jin neni i nuu ñu'u káyu kóko ji'in azufre ma. Te cha'a kúu ja jin kûu i ja ku-uu jichi ma —kúu ya ká'an ya.
9 Sani te ni kenda nuu iyo sa ma in ndi-uja ángel ka yinda'a ndi-uja copa ka ñu'u chitu ndi-uja kue'e ja jin kenda koo kuee-ka ma, te sa'a ni ka'an i nuu sa:

—Ne'e ni ya'a, te káxtnu'u sa na in ko kuu ñasi'i iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma —kúu i ká'an i.
10 Te ni ja'an anua sa ma ji'in i in yuku ka'nu te sukun, te ni kaxtnu'u i ñuu ka'nu ñuu ii kúu Jerusalén ma, ja ve nuu i onde andivi ma nuu iyo Su'si ma.
11 Te iyo jayiñu'u Su'si ma ini ñuu ma, te kánda'a i ja jándute sukan kaa in yuu vivii, sukan kaa in yuu nani jaspe ma. Ûni ndii ni'ni i sukan kaa in vidriu.
12 Te iyo in yika ve'e ka'nu sukun, te ka iyo uxi uu ye'e, te ye'e ma ka iyo uxi uu ángel, te ka ndenee ja ka nani i ma, te ja ka nani i ma kúu ndi-uxi uu jichi ñayii ñuu Israel ma.
13 Te ichi nuu ve kana kandii ma ka ndenee uni ye'e, te ichi ninu ma ka ndenee uni-ka ye'e, te ichi nuu vee ma ka ndenee uni-ka ye'e, te ichi nuu kée kandii ma ka ndenee uni-ka ye'e.
14 Te ka iyo uxi uu ja ka yituu yika ve'e ma ja ka ndesi i ñuu ma, te ka ndenee ja ka nani ndi-uxi uu tee ni tetniñu iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
15 Te ángel iyo ji'in sa ma, yinda'a i in yutnu oro ja chikua'a i ñuu ma ji'in ye'e ma ji'in yika ve'e ndesi ñuu ma.
16 Te ñuu ma, inuu ja kani i ma ji'in ja jite i ma, te ángel ma, chikua'a

i, te uu millón ji'in uu cientu mil (2,200,000) metro ka ndeka ja kani ma ji'in ja jite ma ji'in ja sukun ma.
17 Te ni chikua'a ángel ma ja sukan kokon yika ve'e ja ndesi ñuu ma, te uni xiko u'un (65) metro ndeka sukan ka chikua'a ñayii ma ji'in sukan ka chikua'a ángel ma.
18 Te tna'a ja ni kuva'a yika ve'e ndesi ñuu ma kúu yuu jaspe, te ini ñuu ma chi nanimaa oro kúu i, sukan kaa vidriu iyo vii iyo ndoo ma.
19 Te ja ka yituu yika ve'e ndesi ñuu ma ni ka kukutu ji'in yuu vivii. Te ja xinañu'u ja yituu yika ve'e ma kúu yuu jaspe, te ja ku-uu ma kúu yuu zafiro, te ja ku-uni ma kúu yuu ágata, te ja ku-kuun ma kúu yuu esmeralda,
20 te ja ku-u'un ma kúu yuu ónice, te ja ku-iñu ma kúu yuu cornalina, te ja ku-uja ma kúu yuu crisólito, te ja ku-una ma kúu yuu berilo, te ja ku-iin ma kúu yuu topacio, te ja ku-uxi ma kúu yuu crisoprasa, te ja ku-uxi in ma kúu yuu jacinto, te ja ku-uxi uu ma kúu yuu amatista.

21 Te ndi-uxi uu ye'e ma ka kuu uxi uu perla, te ndi-in ndi-in ye'e ma ka kuu in in perla, te ichi kanuu-ka ja kivi o ini ñuu ma kúu nanimaa oro, te ndii ni'ni i sukan kaa vidriu ma.
22 Te ñatuu ni jini sa veñu'u ka'nu ini ñuu ma, vaa Iya Tátnuni ma Su'si iya kúu sa'a ndaka ma ji'in iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma ka kuu veñu'u ka'nu ñuu ma.
23 Te ñuu yukan, masu jiniñu'u i ja ndii kandii ma, ni a ko ndii yoo ma ini ñuu ma, vaa jayiñu'u Su'si ma, kúndee i ndii ni'ni i ini ñuu ma, te ñu'u ndú'va ini ñuu ma kúu iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
24 Te ndaka ñayii ni ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a ja jâ ni ka ndani'i ta'vi i ma, jin koo i ini ñuu ma nuu xtnuu ni'ni maa iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma. Te rey ka iyo ñuu ñayivi a, jin koo de jin xsia'a de ja vii ja va'a ka neva'a de ma ñuu yukan.
25 Te ye'e ñuu yukan masu jin ndandesi, vaa masu na nduu ji'in jakuaa koo.
26 Te ndaka-ka ñuu ma, jin koo i jin xsia'a i ja vii ja va'a ka neva'a i ma ñuu yukan.
27 Te masu kuu jin kivi koo ni-in ndatniñu ja masu ka iyo ndoo nuu Su'si ma. Ni a ñayii ka sa'a ja u'vi ma ji'in ñayii ka xnda'vi tna'a ma, masu kuu jin kivi koo i. Yika-ni ja ñayii ka yoxtnee ja ka nani i ma nuu libru ka yoxtnee ja ka nani ñayii jin koteku ni-kani ni-jika ma ja neva'a iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma jin ko kuu ñayii jin kivi koo ma.

22

1 Sani te ni kaxtnu'u ángel ma in yute jika ndute vivii ndute sa'a ja koteku o, te jándute de sukan kaa vidriu ma, te ni kee yute ma nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma ji'in iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
2 Te sasava ichi kanuu-ka iyo ini ñuu yukan ma jika ndute ma. Te nduu nduu yu'u yute ma núkoo in yutnu kúun ja sa'a ja koteku o ma. Te uxi uu jichi nde'ya tnu ma kúun. Te in in jichi kúun ja in in yoo ma. Te nda'a tnu ma kúu ja jin nduva'a ñayii ka ku'u ndaka ñuu ma.
3 Te masu na ja u'vi-ka koo ini ñuu ma, vaa yukan núkoo maa Su'si ma ja tátnuni ya ma ji'in iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma, te ñayii ka jinukuechi nuu ya ma, jin ndachiñu'u i ya.
4 Te jin konde'ya i nuu ya ma, te ja nani ya ma kondenee tnee i ma.
5 Te masu na jakuaa-ka koo, te ñatuu ka jiniñu'u i ñu'u ja jin kotnuu nuu i, ni a ndii-ka kandii ma, vaa maa Su'si Iya Tátnuni ma sa'a ja jin kundijin nuu i, te jin tatnuni i ji'in ya ni-kani ni-jika.
6 Te ká'an ángel ma:

—Tnu'u ya'a chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu. Te maa Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya ni yo tatnuni ini anua

tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a maa ya ma, te suni maa ya kúu iya ni tetniñu ángel ya ma ja kaxtnu'u i nuu ñayii ka jinukuechi nuu ya ma ja sani te jin ko kuu yachi-ni cha'a —kúu i ká'an i.

Iyo yatni ja ndii Jesús ma

7 Te ká'an Jesús ma:

—¡Sani te kenda yachi-ni sa! Ja vava'a kúu ñayii kándija te ndí ini i ja sa'a i sukan ká'an tnu'u ndee nuu libru ya'a ja ndákaxtnu'u sukan ko kuu o a —kúu ya ká'an ya.

8 Maa sa kúu Juan ma, te ni jin-iso'o sa ndaka cha'a. Te nuu ni jinu ja ni jininuu sa ma ji'in ja ni jiniso'o sa ma, te ni jinkoo jiti tuku sa nuu ja'a ángel ni kaxtnu'u ndaka cha'a, ja ndachiñu'u tuku sa i.

9 Kovaa ni ka'an i:

—Máko sa'a ni sukan, vaa saña chi jinukuechi tna sa nuu Su'si ma sukan jinukuechi maa ni a, ji'in ñani ni tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in ñayii ka kandija te ka sa'a i sukan ndee nuu libru ya'a. Ndachiñu'u ni maa Su'si ma —kúu i ká'an i.

10 Te ká'an i:

—Máko chu'u ni tnu'u ndee libru ya'a ja ndákaxtnu'u sukan ko kuu ma, vaa jâ ve kuyatni kivi a.

11 Nú na in kúni ja ko sa'a-ka i ja u'vi, te kó sa'a-ka maa i. Nú na in kúni ja sa'a tne'e-ka i maa i, te sa'a tne'e-ka i maa i. Nú na in kúni ja ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma, te kó sa'a-ka i ja va'a ja ndaa ma. Nú na in kúni ja nduvii ndundoo i, te ndásavii ndásandoo-ka i maa i nuu Su'si ma —kúu i ká'an i.

12 Te ká'an Jesús ma:

—Sani te kenda yachi sa, te yinda'a sa ja skuta'vi ña'a sa, sukan-va'a ndataa sa nuu ndi-in ndi-in ni sukan ni ka satniñu ni ma. 13 Sukan kúu letra xinañu'u ni keja'a ma te onde letra sandi'i-nka ma, sukan kúu sa, te ja maa sa te ni keja'a ndaka ja iyo a, te ja maa sa te jin ndi'i ndaka, te maa sa kúu xinañu'u, te maa sa kúu sandi'i-nka.

14 'Ja vava'a ka kuu ñayii ka ndasa'a vii ka ndasa'a ndoo i maa i ma, sukan ka sa'a ñayii ka ndakate sa'ma i ma chi ka iyo i ja kuu jin kaa i nde'ya kúun yutnu sa'a ja kuu jin koteku ñayii ma, te kuu jin kivi koo i ye'e ñuu ma.

15 Kovaa ñayii ka sa'a sukan ka sa'a la-ina ma chi ke'e ma jin koo i, ji'in ñayii tasi ma, ji'in ñayii ka kivi nduu ji'in ñayii masu ni ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in ñayii ka ja'ni tna'a ma, ji'in ñayii ka jatna ini i ja jin xnda'vi tna'a i ma.

16 'Maa sa ja kúu sa Jesús ma, ni tetniñu sa ángel sa ma, sukan-va'a kaxtnu'u ndaa i tna'a ja ko kuu ma nuu ndijin ja ka kuu ni ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma ndi-in ndi-in ñuu ma. Vaa saña chi ne'un sa'ya tata David ma ni kenda sa. Te sukan kúu kimi ka'nu kána nuu ve ndii ma, sukan kúu sa nuu ñayii ka kandija ña'a ma —kúu ya ká'an ya.

17 Te Xtumani Ndios ma, ji'in ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma, ja jin ndatna'a i ji'in ya sukan ka ndatna'a suchi jin tnanda'a ma, sa'a ka ka'an i ji'in ya nuu ñayii ma:

—Ne'e ni.

Te nú na in kuniso'o, te ká'an tna i nuu ñayii ma:

—Ne'e ni.

Te nú na in yíchi ndute, te kíi i, te nú kúni i, te kó'o i ndute sa'a ja koteku i ma, te masu nawa chuya'vi i.

18 Te maa sa káxtnu'u nuu ndaka ni ja ka niniso'o ni tnu'u ndee nuu libru ya'a ja ndákaxtnu'u ndaka sukan ko kuu ma, te nú na in na skaa-ka ka'an i sana sukan ká'an tnu'u ya'a, te maa Su'si ma sa'a ja kenda nuu i ndaka kue'e ka ndenee nuu libru ya'a.

19 Te nú na in na kendee-ka tnu'u ndee nuu libru ya'a te ma ndákaxtnu'u i sukan ko kuu ma, te maa Su'si ma kendee ja kuta'vi i ja kúun yutnu sa'a ja koteku i ma, te xtandiyo ya i, te ma koo i ñuu ii ma, te ma ni'i i ndaka ja va'a ja ndee nuu libru ya'a.

20 Iya káxtnu'u ndaa ja ká'an libru ya'a ja sukan ko kuu ma ká'an sa'a:

—Ja ndaa kúu ja sani te kenda yachi sa —kúu ya ká'an ya.

Te suni ni ndakone'e sa:

—Saa vi, Jesús Iya Tátnuni, ne'e yachi ni —kúu sa jiña'a sa. Te sukan kó kuu.

21 Te ja vii ja va'a na skuta'vi ña'a maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja ka kuu o ñayii ka kandija ya a. Te sukan kó kuu.